anul XI, nr. 1 (128), ianuarie 2014

Nord Literar

Apare la Baia Mare sub egida Consiliului Județean Maramureş

Din sumar:

PAG. 2 VIAŢA CULTURALĂ

• *Editura Tipo Moldova la Baia Mare*

PAG. 3 CRONICA LITERARĂ

• Gheorghe GLODEANU - *Nicolae Breban - 80*

PAG. 4-5 VITRINA

• Vasile DRAGOMIR - *Visând cu realitatea la masă*

• Silviu-Iulian SANA - *Trecut şi prezent în Tăuții-Măgherăuş*

• Nicolae GOJA - *Memoria vânătorului de femei*

• Augustin COZMUȚA - *Procesiuni şi privelişti discrete*

PAG. 6 TĂLMĂCIRI

• Rubén DARÍO - *versuri* (prezentare şi traducere din limba spaniolă: Elena Liliana POPESCU)

PAG. 7 COMENTARII

• Marian BARBU - *Totdeauna cu Eminescu*

PAG. 8-9 NICOLAE BREBAN - 80

• Gheorghe PÂRJA în dialog cu Nicolae BREBAN

• Nicolae BREBAN - *Poeme*

PAG. 10 PROZĂ

• Dana PUIU - *Stanze bucureştene Scenarita 1*

PAG. 11 CRONICA LITERARĂ

• Delia POP - *Grădina de dincolo*

PAG. 12 MĂRTURII

• Paul ANTONIU - *Ioan Alexandru, poetul marilor rostiri*

PAG. 13 PROFIL

• Alexandru RUJA - *Poetul însingurării şi al singurătății*

PAG. 15 RESTITUIRI

• Nicolae SCURTU - *O epistolă necunoscută a Monicăi Lazăr*

PAG. 16 TRADUCERI

• Alice MUNRO - *Pompa din subsol* (II) (traducere: Ana OLOS)

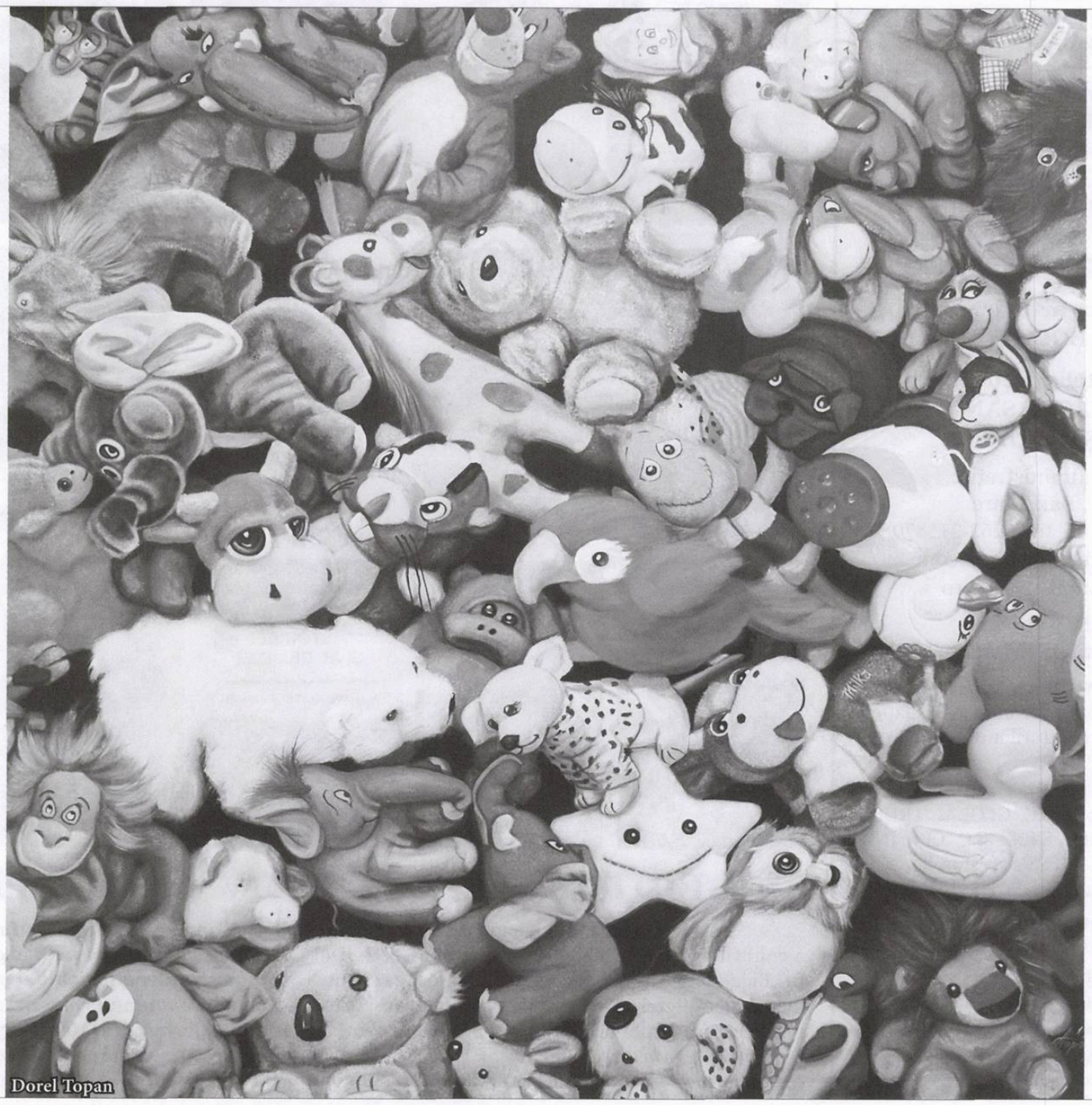

Acest număr este ilustrat cu lucrări din Expoziţia „Sărbătoarea Artelor”, care a avut loc în decembrie 2013 la Baia Mare, Galeria UAP, b-dul Bucureşti

Mircea Bochiș

Instituţie a Consiliului Judeţean Maramureş
Revista NORD LITERAR
Editată de Asociaţia Scriitorilor Baia Mare
– apare lunar –

COLEGIUL DE REDACŢIE:

Director:
Gheorghe GLODEANU

Director executiv:
Săluc HORVAT

Redactor-şef adjunct:
Gheorghe PÂRJA

Secretar general de redacţie:
Augustin COZMUŢA

Redactori:
Daniela SITAR-TĂUT
Delia POP

Redactori asociaţi:
Augustin BOTIŞ, Florica BUD,
Gavril CIUBAN, Tatiana DRAGOMIR,
Ioan DRAGOŞ, Marian ILEA, Ştefan JURCĂ,
Adela NAGHIU, Adrian OŢOIU,
Lucian PERŢA, Florian ROATIŞ,
Nicolae SCHEIANU, Echim VANCEA

Prezentare artistică:
Mircea BOCHIŞ

Secretariat şi tehnoredactare:
Raluca HĂŞMĂŞAN
Ioana ŞANDOR

Redacţia şi administraţia:
cod 430311, Baia Mare,
str. Gh. Şincai, nr. 46, tel. 0262-215870,
E-mail: nord.literar@yahoo.com
www.revista.nord-literar.ro

ISSN 1583-817X
Marcă înregistrată OSIM M2007 10928

Tipar: S.C. KUMAR PRINT S.R.L., Baia Mare
Revista „Nord Literar" este membră a Asociaţiei Publicaţiilor Literare şi Editurilor din România (APLER)

Abonamente la revistă se pot face prin factorii poştali şi se difuzează prin S.C. GLOBAL TRUST MEDIA S.A., S.C. DAMCO S.R.L., S.C. CPD ING VAL S.R.L., S.C. INA K PRESS S.A. şi în librăriile din Baia Mare şi Satu Mare.

Costul unui abonament - 2014:
Prin poştă: 3 luni - 7,5 lei; 6 luni - 15 lei; 12 luni - 30 lei

Revista este înscrisă în
Catalogul anual al publicaţiilor.

16 pagini - 1,5 lei

Responsabil de număr:
Augustin COZMUŢA

Rugăm editurile, revistele şi autorii care doresc să le semnalăm cărţile şi publicaţiile periodice în numere viitoare ale revistei noastre să le trimită pe adresa redacţiei (str. Gh. Şincai, nr. 46, cod 430311, Baia Mare).

CĂRŢI ŞI REVISTE PRIMITE LA REDACŢIE

CĂRŢI:

• Săluc Horvat, ***Mihai Eminescu în critica literară actuală*** (***Însemnări pe margini de cărţi***), Editura Tipo Moldova, Iaşi, 2014;
• Dan Grădinaru, ***Eminescu***, monografie, Editura Nord Sud, Bucureşti, 2013;
• Emil Petrovici, ***Cercetări etnologice şi dialectologice în Transilvania şi Banat***, editori Ion Cuceu şi Maria Cuceu, Editura Fundaţiei pentru Studii Europene, Cluj-Napoca, 2012;
• Bartolomeu Valeriu Anania, ***Misterele orientale şi creştinismul***, ediţie critică şi prefaţă de Aurel Sasu, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2013;
• Aurel Sasu, ***Memoria visului***, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2013;
• Mircea Petean, ***Munţi şi zile***, poezie, antologie de autor, Editura Limes, Floreşti - Cluj, 2012;
• Nicholas Kazan, ***Sub tăvălugul istoriei şi al religiei, în căutarea identităţii şi a libertăţii***, prefaţă de Ovidiu Pecican, Editura Limes, Floreşti - Cluj, 2013;
• Macarie Motogna, Florian Roatiş (coord.), ***Centenar N. Steinhardt*** (***studii şi comunicări***), Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2013;
• Maria Cogălniceanu, ***Năvodul răspântiilor***, versuri, Editura Limes, Floreşti - Cluj, 2013;
• Gabriel Hasmaţuchi, ***Puncte de fugă***, versuri, Fundaţia - Editura Scrisul Românesc, Craiova, 2013;
• Vasile Mic, ***Naşterea Aurorei***, versuri, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2013;
• Ioan Meteş Morar-Chelinţanu, ***Valuri de plumb***, poeme şi poezii, Editura Transilvania, Tecuci, 2013;
• Diana Corcan, ***Un fel de câine al universului mic***, versuri, Editura Brumar, Timişoara, 2013;
• Daniel Bănulescu, ***În Şerpărie***, poeme, Editura Tracus Arte, Bucureşti, 2014;
• Daniel Săuca, ***Cumetrii molcome - alte editoriale şi interviuri***, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2013;
• Ştefan Doru Dăncuş, George Coandă, Vali Nițu, Dan Şalapa, Grigore Timoceanu, George Terziu, ***O altfel de istorie a literaturii române contemporane***, vol. II, Editura Singur, Târgovişte, 2013;
• Biblioteca Judeţeană „Petre Dulfu", ***Nicolae Bud - şase decenii pentru oameni***, volum aniversar, Baia Mare, 2013;

REVISTE:

• „Familia", nr. 11-12/2013, Oradea;
• „Contemporanul - Ideea europeană", nr. 12/2013, Bucureşti;
• „Acolada", nr. 12/2013, Satu Mare;
• „Actualitatea literară", nr. 35/2013, Lugoj;
• „Argeş", nr. 12/2013, Piteşti;
• „Caiete Silvane", nr. 108/2014, Zalău;
• „Citadela", nr. 7-10/2013, Satu Mare;
• „Cultura", nr. 45, 46, 47/2013, Bucureşti;
• „Ex Ponto", nr. 3/2013, Constanţa;
• „Litere", nr. 10, 11-12/2013, Târgovişte;
• „Oglinda literară", nr. 145/2014, Focşani;
• „Orizont", nr. 12/2013, Timişoara;
• „România literară", nr. 51, 52/2013, Bucureşti;
• „Salonul literar", nr. 82/2013, Odobeşti;
• „Spinul", nr. 3/2013, Baia Mare;
• „Tribuna", nr. 272/2014, Cluj-Napoca;

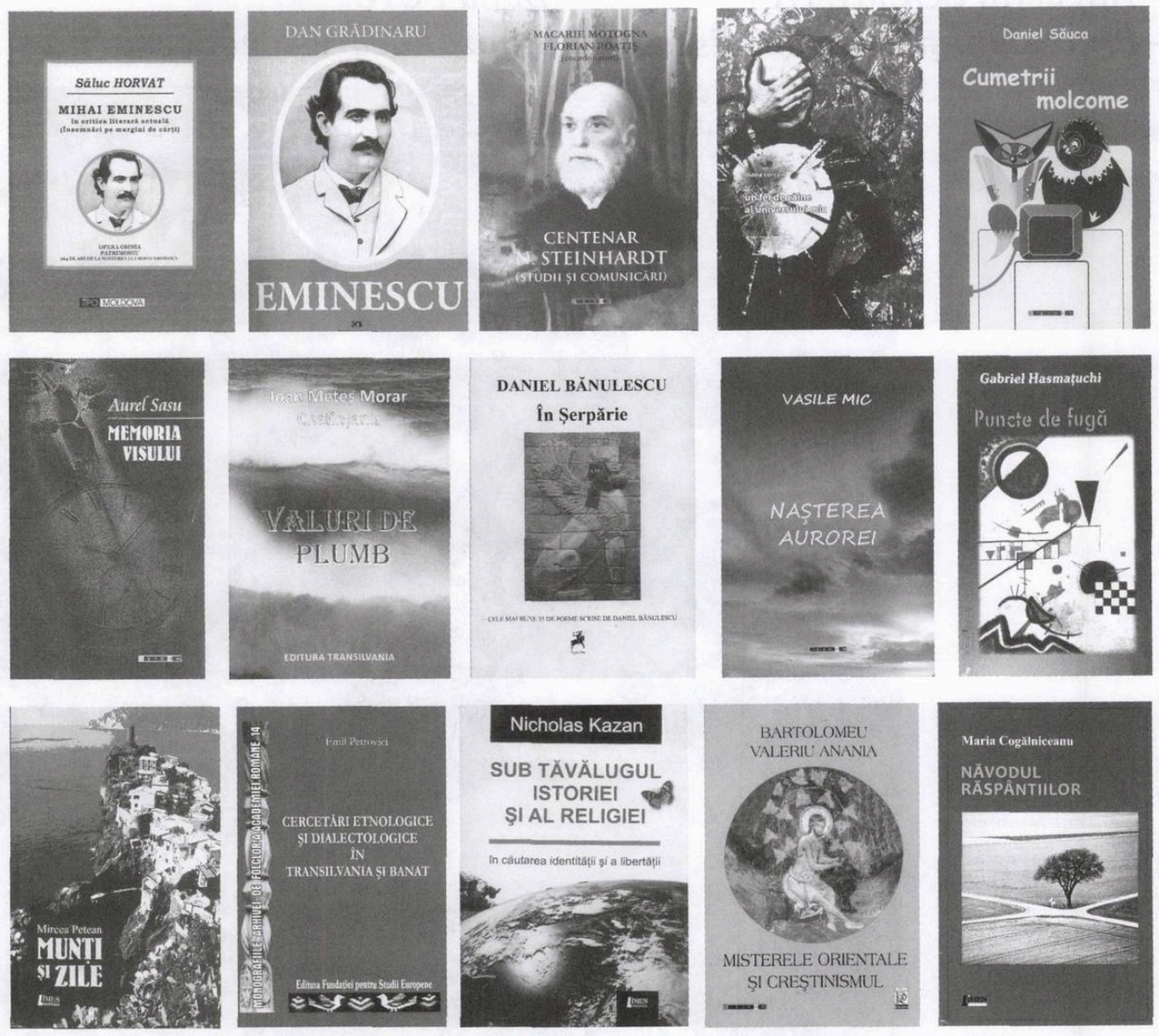

EDITURA TIPOMOLDOVA LA BAIA MARE

În această lună, de ziua lui Mihai Eminescu şi a culturii naţionale, Biblioteca Judeţeană „Petre Dulfu" Baia Mare (dr. Teodor Ardelean) a fost gazda unei manifestări literare în cadrul căreia au fost lansate mai multe cărţi apărute la Editura TipoMoldova din Iaşi, reprezentată prin Aurel Ştefanachi. Cu acest prilej au fost prezentate şi comentate lucrări de autori maramureşeni, între care: ***Mihai Eminescu în critica literară actuală*** (***Însemnări pe margini de cărţi***) şi ***Mihai Eminescu. Repere biobibliografice*** de Săluc Horvat; ***Poetica romanului românesc interbelic*** şi ***Narcis şi oglinda fermecată. Metamorfozele jurnalului intim în literatura română*** de Gheorghe Glodeanu precum şi ***Poetica jurnalului intim*** de Ramona Demarcsek.

IMPORTANT!
Informăm colaboratorii noştri că responsabilitatea asupra conţinutului materialelor publicate revine autorilor. Colaboratorii ne pot trimite materiale doar în format electronic, culese cu semne diacritice şi cu respectarea normelor ortografice impuse de Academia Română.

Gheorghe GLODEANU

NICOLAE BREBAN - 80

Născut la 1 februarie 1934, Nicolae Breban este un scriitor care îşi trăieşte din plin gloria literară. După ce a elaborat o operă de excepţie, autorul ***Voinţei de putere*** a început să acorde o importanţă tot mai mare interviurilor şi confesiunilor. În această direcţie se înscriu şi cele patru volume de amintiri intitulate ***Sensul vieţii*** (*Memorii*, vol. I-IV, Editura Polirom, Iaşi, 2003-2007). Nu întâmplător, fluxul amintirilor se declanşează tocmai când scriitorul a depăşit pragul vârstei de 69 de ani, la 7 februarie 2003, după cum nu este întâmplător nici faptul că amintirile din primul volum sunt redactate la Paris, relevându-se astfel traiectul existenţial exemplar parcurs de către scriitor. Acesta a pornit dintr-un Maramureş ce a cunoscut din plin teroarea istoriei, pentru a ajunge, printr-un travaliu acerb de câteva decenii, la o recunoaştere europeană. Primul volum al ***Memoriilor*** reconstituie perioada de ucenicie a romancierului Nicolae Breban, care îşi circumscrie profilul spiritual pornind de la cele două linii ascendente ale strămoşilor săi, preoţi şi comercianţi. Relevând ceea ce a dobândit de la fiecare dintre părinţi, Breban afirmă că de la tatăl său, preotul Vasile, a moştenit tenacitatea, îndârjirea, voinţa, în timp ce de la mama lui provin sensibilitatea, imaginaţia şi inteligenţa. Memoriile lui Nicolae Breban ne fac să cunoaştem mai bine omul care se ascunde în spatele operei. Mai mult, prin opiniile privind geneza propriei sale creaţii, Nicolae Breban concurează critica literară în privinţa interpretării unei opere de excepţie. Cu câteva decenii în urmă, Mircea Eliade îşi exprima dorinţa de a-şi însoţi lucrările cu lungi prefeţe care să faciliteze receptarea corectă a acestora. Necesitatea de a corecta ideile eronate vehiculate de către exegeţi îl determină şi pe autorul ***Animalelor bolnave*** să intervină adesea în text, comentându-şi propriile creaţii. Nicolae Breban se arată destul de sceptic în privinţă decriptării semnificaţiilor operei sale de către o critică literară anchilozată, chiar dacă romanele sale de factură realistă nu ridică chiar atât de multe probleme de receptare precum lasă să se întrevadă romancierul. Scriitorul vorbeşte de geneza cărţilor sale, de condiţia personajelor, de stil, de problema construcţiei în roman, de marii maeştri pe care i-a avut de-a lungul timpului etc. Breban îşi explică demersul în felul următor: *„Rândurile de mai sus par, nu-i aşa, a inaugura, chiar şi pe un ton semiburlesc – unde se poate ascunde sinceritatea decât în autoironie! –, o reală autobiografie. Trebuie însă să adaug imediat că e o falsă aparenţă! După mii şi mii de pagini de ficţiuni, de istorii inventate, de o aşa-zisă «literatură realistă», nu cred că sunt capabil de o onestă şi simplă relatare de fapte, aşa cum poate s-o facă orice jurnalist de medie înzestrare intelectuală”*.

Primul volum al memoriilor conţine patru secţiuni echilibrate, aproximativ egale ca întindere, care reprezintă tot atâtea momente semnificative din biografia spirituală a scriitorului. Ceea ce surprinde în această carte este nevoia organică resimţită de către prozator de a se abate de la po(i)etica tradiţională a genului memorialistic. În acest sens, există la Nicolae Breban o preocupare constantă de a evita clişeele. Mai mult, cartea sa se apropie extrem de mult de statutul unui autentic roman autobiografic, în care numeroasele digresiuni concurează extrem de puternic relatarea cronologică a evenimentelor propriului destin. Meditând asupra sensului vieţii, Nicolae Breban pare mai mult un filosof al existenţei decât un prozator. Subminând în mod deliberat poetica tradiţională a genului memorialistic, autorul scrie mai degrabă, asemenea lui André Malraux, nişte ***antimemorii***. Prozatorul explică de ce îi este imposibil să fie obiectiv într-un gen subiectiv prin excelenţă, în care scopul este relevarea succesiunii „eurilor”. Autorul ştie că suferă de păcatul digresiunilor, dar acest lucru nu deranjează atâta timp cât confesiunile sale se dovedesc extrem de interesante. Una din calităţile esenţiale care i se cer unui bun memorialist este harul de a povesti, dar, în ciuda acestui dar pe care îl posedă, scriitorul resimte puternic teama de platitudine. Scopul nu este o biografie care să placă, ci găsirea unui „pretext biografic” pentru atacarea unei teme care interesează: ***sensul existenţei***. Autorul justifică interesul deosebit pentru memorialistică din literatura postdecembristă prin cei cincizeci de ani de interdicţie. El relevă însă şi „corupţia morală” ce a pus stăpânire asupra genului, unii confraţi încercând să îşi justifice astfel pasivitatea manifestată sub regimul totalitar. Recunoaştem în aceste meditaţii spiritul viu, incitant, polemic al lui Nicolae Breban. Scriitorul rămâne însă sceptic în ceea ce priveşte genul biografic. La început, autorul îşi justifică demersul din punct de vedere teoretic, dar, în paralel, îşi prezintă şi neîncrederea în posibilităţile genului. Nicolae Breban se îndepărtează de poetica tradiţională a amintirilor prin numeroasele fragmente teoretice pe care le vehiculează, cartea transformându-se, în felul acesta, într-o *autobiografie romanţată*. Confesiunile demarează greu, după ample peripluri filosofice şi artistice, impresia ce se degajă fiind aceea de şantier, de roman al scrierii memoriilor. Romanul autobiografic include relatarea momentelor cruciale ale unui destin, meditaţiile asupra sensului existenţei, asupra condiţiei artei şi a artistului în epoca totalitară etc. Cele mai semnificative se dovedesc însă meditaţiile pe tema artei. Nicolae Breban ne oferă o serie de sugestii extrem de importante privind propria sa concepţie despre literatură. Chiar dacă se declară un descendent al marelui roman realist-social al secolului al XIX-lea, prozatorul doreşte să fie original, motiv pentru care evită în mod deliberat clişeele, cu atât mai mult cu cât pune la îndoială posibilitatea unei sincerităţi totale în cazul genului diaristic: *„Nu, nu mă voi adânci asupra acestei fundamentale, se pare, perioade în formarea individului şi a reflexelor sale, nu aş putea, sunt convins, ieşi din chinga clişeelor, a lucrurilor deja spuse, cu oricâtă experienţă scriitoricească sau presupusă acuitate intelectuală; aş risca să fiu «nesincer», în sensul afirmat mai sus, adică aş «minţi cu generalităţi», aş minţi la modul cel mai ridicol cu putinţă: crezând că sunt sincer, trăind chiar patosul sincerităţii”*. Şi pentru a-şi argumenta ideile, prozatorul ne oferă un exemplu „de vârf”, lucrarea memorialistică a lui Ion Negoiţescu, ***Straja dragonilor***, pe care o consideră un veritabil eşec. Deşi a avut un destin dramatic, marele critic îşi ratează memoriile prin faptul că se pierde într-un noian de clişee şi generalităţi prezente în numeroase alte biografii.

O mare operă trezeşte interesul firesc al cititorului şi pentru omul ce se ascunde în spatele ei. Nicolae Breban contrariază însă în mod sistematic orizontul de aşteptare al cititorilor săi, care se aşteaptă ca o asemenea carte să le ofere spectacolul devenirii unei personalităţi de excepţie, dezvăluindu-se astfel câte ceva din tainele unuia din marii prozatori ai literaturii române. La fel ca în romane, naraţiunea demarează greoi, labirintic, cu numeroase paranteze, meditaţia asupra sensurilor vieţii devenind mai importantă decât relatarea cronologică a evenimentelor. Scriitorul nu este satisfăcut de banalitatea copilăriei sale, iar mai târziu, în perioada debutului, este marcat de lipsa de apreciere a contemporanilor săi. Cum se întâmplă adesea în cazul ardelenilor, maturizarea spirituală a lui Nicolae Breban are loc mai încet, dar scriitorul reuşeşte să recupereze, în mod treptat, decalajul ce îl desparte de propria sa generaţie, devenind mult mai prolific şi mult mai longeviv decât mulţi dintre reprezentanţii de marcă ai generaţiei 60. Pe parcursul confesiunilor sale, memorialistul îşi prezintă marii maeştri din perioada anilor de ucenicie. Printre aceştia, la loc de cinste se numără Dostoievski, maestrul suprem, Marcel Proust, Miguel de Unamuno, Fr. Nietzsche, Stendhal, Thomas Mann etc. Memorialistul evocă apoi fascinaţia pe care au exercitat-o asupra sa spiritele sclipitoare, dominante, autoritare. Spre deosebire de tinerii de azi, născuţi sub zodia postmodernismului, care au falsa senzaţie că literatura începe doar odată cu ei, Nicolae Breban nu se sfieşte să recunoască nevoia de maeştri pe care a resimţit-o puternic în tinereţe. Altă dată, romancierul îşi defineşte metoda de lucru, maniera proprie de recuperare a timpului pierdut. Detaşarea de evenimentele de odinioară permite evocarea şi evaluarea obiectivă a acestora. Asemenea lui Mircea Eliade în prefaţa micului roman „indirect” intitulat ***Şantier***, existenţa este concepută ca o succesiune de „euri” cu care scriitorul de azi nu se mai identifică: *„Mă aplec cu atenţie şi cu o măruntă, infimă, subreptice oroare deasupra acelui trup ce fusesem eu însumi... nu, mai bine zis: ce trăieşte în mine, cel de azi, plutind pe o mâzgă consistentă a unei memorii mereu schimbătoare şi capricioase... Tai, disec în stânga şi în dreapta, deşichetez membre, separ ligamente, ocolesc mase mari de organe, îmi afund, cum se întâmplă, mâinile în «tone» de sânge, cu indiferenţă, de parcă nu ar fi propriu-mi sânge şi... nici nu este! E sângele unei alte, pierdute, vârste, al unei «alte lumi», cu un alt aer, oameni, probleme, drame, alt cer, alte obsesii, alţi eroi şi alţi învinşi, poate alţi Zei. De fapt nici nu este sângele meu, eu nu sunt decât un supravieţuitor, mândria şi amărăciunea mea sunt de a «nu mai fi acolo!», de a fi «aici», într-un alt trup, la o mie de leghe distanţă – fizică şi psihică! – de acel trup ce se înfăşura în alte cearceafuri existenţiale, de acel tinerel «impostor», Nicu sau Nicuşor Breban, ce-mi purta numele, se cuibărise ca un pui de cuc în cuibul familiei mele, îndrăznea «în numele meu» să spere, să respire, să încheie alianţe vremelnice cărora le spunea «prietenii», să urască sau să dispreţuiască la întâmplare, iresponsabil, neştiind sau nepăsându-i ce «destin grav» implică prin aceasta!”* Scriitorul ajuns la senectute priveşte spectacolul vârstelor sale anterioare asemenea unor obiecte de muzeu, cu insistenţă, atenţie şi curiozitate. Relatarea tradiţională a vârstelor este însă substituită cu meditaţiile asupra lor, consecinţa fiind noutatea structurală a unei lucrări ce se abate de la poetica tradiţională a genului memorialistic. Sensul existenţei nu este identificat în sensul „american” al unei cariere performante excepţionale, ci în vechiul sens european al creaţiei de valori. Aflat către sfârşitul unui drum de excepţie, romancierul crede că a ratat aproape totul, cu excepţia vocaţiei sale autentice. Ceea ce şochează cu adevărat în această carte în comparaţie cu alte lucrări de memorialistică este faptul că digresiunile (meditaţiile, comentariile etc.) se dovedesc mai importante decât povestirea propriu-zisă a evenimentelor. Memorialistul nu îşi aduce aminte cu plăcere de tinereţe, de primii douăzeci de ani ai biografiei sale. Moartea tatălui său reprezintă ruptura ontologică ce îl schimbă profund pe tânărul de odinioară, modificându-i radical viziunea asupra existenţei. Cu Nicolae Breban se întâmplă ceva similar cu Mihail Sadoveanu în momentul în care marele povestitor al literaturii române îşi pierde mama, eveniment tragic ce declanşează mutaţii profunde în viziunea sa asupra realităţii. Autorul lui ***Don Juan*** rememorează cu nostalgie figura tatălui său, preot într-un sat din Maramureş, om cu un destin modificat din cauza terorii istoriei. Moartea părintelui provoacă maturizarea bruscă a fiului, dă impulsul decisiv pentru ca acesta din urmă să îşi regăsească adevărata identitate. A fost semnalul pentru intrarea decisă nu în sfera existenţei sociale, ci în aceea a creaţiei, consecinţa fiind finalizarea primului roman. Prozatorul în devenire pare un ratat până la vârsta de 28 de ani, un provincial, iar decalajul dintre tânărul debutant şi spiritul european al omului de azi este uriaş. Breban îşi judecă apoi (din nou) poziţia în interiorul propriei sale generaţii, insistând pe frământările şi complexele pe care le-a trăit înainte de debut. Se compară cu ceilalţi creatori ai momentului, iar comparaţiile nu îi sunt deloc favorabile. Rejudecând trecutul din perspectiva prezentului, îşi dă seama că debutul întârziat l-a ajutat, în sensul că a evitat publicarea unor creaţii vulnerabile, imperfecte. Deşi laudă proza scurtă românească, se hotărăşte de la bun început să scrie romane, chiar dacă în teribilii ani '50 publicarea unui roman nu era posibilă fără asumarea reţetei realist-socialiste. Breban a nutrit de la bun început proiecte mari, ambiţioase, ce păreau ridicole în ochii confraţilor săi din sud.

Adoptând formula epică a memoriilor, confesiunile lui N. Breban se apropie de formula romanului autenticist al unor autori precum Camil Petrescu sau Mircea Eliade. Extrem de incitantă deoarece oferă numeroase detalii inedite despre viaţa şi opera romancierului, lucrarea completează informaţiile din volumul ***Stricte amintiri literare*** şi din cărţile de interviuri publicate de către scriitor.

Vasile DRAGOMIR

VISÂND CU REALITATEA LA MASĂ

Artistul este un făuritor de vise, romancierul, cu atât mai mult, deoarece el ne oferă şi tălmăcirea lor, uneori chiar le poate transforma în realităţi, care, la rândul lor, sunt ficţiuni - şi astfel se închide cercul. ***Visul ca ispită*** este al treilea roman al lui Victor Tecar, apărut în 2013 la Editura Gutinul, după ***Visul ca pedeapsă*** din 2003 şi ***Visul ca iertare*** din 2008 şi este cartea care încheie o trilogie, o **saga** despre o **ţară**, Ţara Chioarului - şi despre un personaj colectiv, Neamul chiorenilor, cu băştinaşi şi venetici, cu caractere puternice sau cu oameni găunoşi, devalorizaţi de încercările istoriei sau ale neşansei. Pentru acest roman, autorul îşi fixează două repere, amândouă tumultuoase, dramatice: colectivizarea şi Revoluţia din Decembrie 1989. Aceste două evenimente sunt trăite de o singură generaţie, aceleaşi personaje şi la colectivizare, dar şi la Revoluţie, motiv pentru care autorul nu insistă pe epicul evenimentelor, ci pe mentalitatea oamenilor, pe caracterul lor care se schimbă cu prea multă uşurinţă, trecând dintr-o extremă în alta, ducând în derizoriu, adesea în grotesc, principii, tradiţii, crezuri. Iată un exemplu: în timpul colectivizării, activiştii au lansat zvonul că, dacă într-un sat îşi pun capăt zilelor, ca semn de împotrivire, şapte oameni, în satul acela nu se va mai face colectivizarea. În satul imaginat de Victor Tecar se spânzură doar şase oameni, sacrificiul lor fiind în van. Acest gen de sacrificii, de atitudini îl întâlnim de la începutul până la sfârşitul romanului, un balans continuu între eroism şi laşitate, între angajare şi delăsare, între caracter puternic şi nimicnicie şi nemernicie. Rezultă din toate acestea o „*pasăre*" căreia ori nu-i reuşeşte decolarea, ori ratează aterizarea. Aceasta este întâia reuşită a lui Victor Tecar în romanul ***Visul ca ispită***, un personaj dragonic, miriapod interminabil, cu două capete antagonice, unul în faţă şi altul în spate, care tot timpul îşi trimit semnale belicoase. Când această creatură ajunge la apogeu, când devine mai de temut, atunci se autodistruge. Pare să fie acesta poporul român, dar autorul îi mai dă o şansă – visul, oniricul. Una dintre protuberanţele acestui personaj colectiv este primarul Boaru. Viaţa lui este marcată de câteva momente, parte dintre ele reale, sau, mai exact, de care este conştient, pentru care a optat, parte care i s-au arătat în vis şi a crezut că le trăieşte cu aceeaşi intensitate de parcă ar fi reale.

Ascensiunea politică şi socială a acestui personaj se datorează, paradoxal, artei. El a învăţat poezia ***Chiaburul*** şi a recitat-o cu mult patos la o serbare. L-a remarcat un activist de partid şi asta a fost şansa lui. Al doilea moment important din viaţa lui reală este acela în care se hotărăşte să demoleze satul Sălnic, conform „*indicaţiilor preţioase*" survenite de sus. În contrapondere, în vis apar alte două momente. Gloria acestui reprezentant al statului comunist, momentul în care se simte împlinit, ca mic tiran local, este onirică. Se vede pe un ecran vorbind mulţimii, lângă o columnă, semn al puterii, al marilor cuceritori. Acolo, pe ecran, la tribună, el este măreţ, elocvent, ascultat şi, lucru foarte important, bea apă, adică este limpede, este pur. Motiv pentru care lumea îl aclamă. În realitate, toate aceste lucruri şi le închipuie în timp ce se ghiftuieşte cu hălci de carne şi cu băutură. În ceea ce priveşte cel mai ambiţios proiect al său, acela de a-şi demola propriul sat numai pentru a-şi dovedi loialitatea faţă de sistemul care l-a creat, apare din nou visul, paradoxal mai real decât ceea ce poate înţelege el din realitate. Când intră în sat buldozerele ca să-l dărâme, încep chiar cu vila lui. Abia atunci încearcă să retracteze, dar este prea târziu. Din exemplele de mai sus putem concluziona că Victor Tecar face în cartea sa o înşiruire de teme şi nu de momente epice. Concluzia lui este că întreaga perioadă comunistă a fost o perioadă a autodemolării. Autorii acestei „*înfăptuiri măreţe*" au fost, direct sau indirect, prin activism sau pasivitate, marea majoritate a românilor. Tebuie să remarc aici că, în cazul lui Victor Tecar, visul nu este un produs al subconştientului, ci o altă faţă a realităţii. Visul dă consistenţă şi complexitate faptelor, volum şi umbră. Visul măsoară puterea de imaginaţie, de introspecţie şi de observaţie. Iar dacă vom citi cu atenţie finalul romanului, vom vedea că, în accepţia autorului, moartea, ca parte a vieţii, este tot un vis. Deoarece nu mi-am propus să scriu despre desfăşurarea evenimentelor surprinse în această carte, ele nefiind decât un suport al planului psihologic, un suport antrenant pentru cititor, mă voi opri la o altă temă: superficialitatea, uneori agresivă, alteori hilară. Un om din Sălnic merge pe front şi ajunge prizonier la ruşi, apoi la nemţi, apoi, din nou, la ruşi. În timp trimite câteva scrisori soţiei spunându-i, printre altele, că se va întoarce curând, dar nu va mai ajunge acasă. După revoluţie, eternul prizonier ajunge în Chioar. Cărăuşul satului, împreună cu nepotul bătrânului se duc să-l aducă acasă. Înainte de a ajunge cei doi, omul moare pe o bancă în parc, tocmai acolo unde revoluţionarii demolaseră statuia ostaşului sovietic eliberator şi voiau să facă un monument al eroilor români, dar nu aveau eroi, în acel orăşel nu murise nimeni la revoluţie. Cineva găseşte soluţia: bătrânul soldat care murise în parc, ca un boschetar, era tocmai bun. Sunt chemaţi nişte soldaţi să-i sape groapa şi un preot. Căutându-i actele în raniţa pe care o avea la el, revoluţionarii găsesc medalii acordate pentru vitejie în luptă. Numai că aceste medalii erau date atât de ruşi, cât şi de unguri. Pe lângă asta, omul venea din Germania, or asta însemna că nu a mâncat salam cu soia, deci nu era bun de erou. Aşa că se astupă groapa. Scena este mult mai complexă, respectiv mult mai hidoasă. Ţinând cont de faptul că personajele din acest roman au corespondenţi apropiaţi în lumea reală, tema superficialităţii şi felul cum este surprinsă această tară este descurajatoare, jenantă pentru trecutul nostru, dar, din acest punct de vedere, nici cu viitorul nu stăm prea bine. Câteva tablouri din roman, printre care şi cel al Revoluţiei, surprind o altă temă, o altă caracteristică mioritică: speranţa deşartă, un fel de aşteptare a proniei cereşti. Un vis comun al sălnicenilor este acela că Gorbaciov, „*tătucul*", le va trimite un camion imens pentru care trebuie să-şi taie pomii, ca să lărgească drumul, ca acesta să poată merge. Din acel camion li se vor restitui oamenilor toate animalele, căruţele, plugurile pe care au fost siliţi să le dea la Gospodăria agricolă colectivă. Deşi trecuseră mai bine de patruzeci de ani de atunci, animalele erau la fel de tinere, utilajele noi-nouţe. Avem aici de-a face cu îngheţarea timpului, dar şi a memoriei pe fondul unei perfecte conservări a simţului de proprietate. Un alt personaj important din roman este Onofrei, boactărul, omul de serviciu de la Sfatul Popular. Şi înainte, şi după Revoluţie el este, în percepţia oamenilor din sat, deţinătorul informaţiei. În acelaşi timp, este şi informatorul Miliţiei şi al Securităţii. Importanţa spuselor şi a faptelor sale este anulată de preţul pe care îl cere pentru acestea: câte o bere. Pedeapsa pentru obedienţa sa este faptul că moare în ziua în care se credea cel mai fericit, mai împlinit, mai scăpat de griji: ziua în care îşi depune dosarul de pensionare. În ***Visul ca ispită***, Victor Tecar filmează adesea cu încetinitorul şi din toate unghiurile un sat şi oamenii lui. Partea bună este faptul că satu-i cât o lume, iar oamenii par că vin din eternitate, par eterni. În această scurtă cronică nu am făcut altceva decât să caut motivaţia acestei cărţi, justificarea demersului scrierii ei. Eu am găsit-o şi am convingerea că o vor găsi şi cititorii, poate mai mult cei de mâine decât cei de azi.

Silviu-Iulian SANA

TRECUT ŞI PREZENT ÎN TĂUŢII-MĂGHERĂUŞ

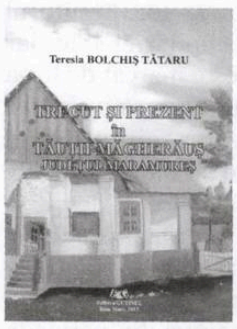

„*Homo viator*" este, prin excelenţă, cea mai bună definiţie care poate fi dată cărţii scrise de doamna Terezia Bolchiş-Tătaru, ***Trecut şi prezent în Tăuţii-Măgherăuş***, apărute la Editura Gutinul în anul 2013, nu doar pentru faptul că autoarea îşi are aici o parte din rădăcini, ci şi pentru că, pe parcursul celor 160 de pagini, firul lecturii te prinde şi te conduce într-o călătorie, pe care, în acest caz, călătorul – alias cititorul – o face atunci când se „*lipeşte*" spiritual şi intelectual de o carte.

Dacă începutul lucrării pomeneşte de vechii daci – motiv deosebit de captivant în a dovedi că rădăcinile poporului român poartă aceste urme vrednice ale „*celui mai viteaz neam de traci*", după cum spunea Herodot -, autoarea îşi continuă „*călătoria*" prin descrierea localităţii cu toponimia locurilor, componenţa etnică şi vechile familii româneşti, între care un loc de frunte îl acordă familiilor Radu şi Costin. În acest fel, doamna Terezia

Marcel Stanciu

Bolchiş-Tătaru se ataşează în discurs de o istorie cât mai apropiată de realitatea vremii şi a locurilor, având „*în spatele*" fiecărei fraze surse istorice demne de încredere, folosite într-o argumentare logică şi plină de interes, atunci când traversează istoria locală din Antichitate, trecând prin Evul Mediu şi Epoca Modernă, până în contemporaneitate.

Ataşamentul faţă de Tăuţii-Măgherăuş o face pe autoare să construiască fiecare dintre capitolele cărţii asemenea unui dialog, în care retorica are rolul de a pune în ordine, adică de a restabili, într-o formulă bine argumentată, originile şi identitatea aşezării şi a locuitorilor. De aceea, acest dialog – purtat de autoare cu cititorul ei – face dese incursiuni în diferitele perioade ale istoriei, tocmai pentru a-l face să înţeleagă de unde provine religiozitatea românilor, care sunt numele uliţelor şi ale locurilor din sat şi cine sunt „*voievozii*" din Tăuţii-Măgherăuş.

Terezia Bolchiş-Tătaru îşi canalizează discursul spre „*oamenii satului*", semn că legătura afectivă o face să-i cinstească în acest fel pe antecesori, descriind cu foarte multe amănunte genealogiile familiilor Radu şi Costin, dar şi casa copilăriei, pe care o „*îmbracă*" în tot felul de întâmplări descrise în amintiri şi documente, făcând vizibilă această casă în prezent, cu întreaga familie care a locuit-o. „*Amintirile din copilăria tăuţeană*" *în «iera lumină»*", cu subcapitolele ***Tata bun-pictor «Murdărescu»***, ***Câtă nedreptate îi făcusem***, ***Cantor în clandestinitate***, ***De sărbători***, sunt cele mai frumoase şi emoţionante pagini din carte, pentru că integrează „*călătoria*" începută într-un pelerinaj, al cărui popas la Tăuţii-Măgherăuş s-a identificat cu perioada comunistă, perioadă pe care autoarea o descrie ca pe o „*via Crucis*" – consecinţă a interzicerii Bisericii Greco-Catolice. De altfel, ataşamentul autoarei nu se limitează numai la oamenii, faptele şi localitatea Tăuţii-Măgherăuş, ci este suficient de vizibil în evidenţierea Bisericii Greco-Catolice româneşti care şi-a pus amprenta în progresul uman, spiritual şi economic al tuturor românilor. Constatările nu sunt doar de natură istorică, ci sunt şi de natură spirituală, mai ales când vorbeşte de troiţele făcute de tatăl ei, preotul greco-catolic Gheorghe Bolchiş, un semn particular al acestor troiţe fiind însemnarea „*Nu înjura!*" Şi, pentru a fi în consonanţă cu reperele culturale şi etnice ale locului, Terezia Bolchiş-Tătaru descrie două personalităţi locale: Ioan Şiugariu şi Tótfalusi Kis Miklós, un poet mort de tânăr, de o valoare excepţională, căzut la datorie pe front, şi un tipograf din secolul al XVII-lea, care s-a remarcat prin numeroase realizări tipografice atât în Transilvania, cât şi în apusul Europei. Pe acest făgaş, al spiritualităţii creştine şi al unui dialog real şi echilibrat, pe de o parte între ştiinţa istorică şi credinţă, iar pe de altă parte între locuitori şi confesiuni, autoarea aduce trecutul în prezent, punând sub semnul întrebării golurile ivite după Revoluţia din 1989, în care, ştergându-se din memoria colectivă locală o întreagă istorie, s-a ajuns acolo ca străzile din Tăuţii-Măgherăuş să poarte nume de numere, ca şi când aceste cifre ar semăna cu un lot de condamnaţi dintr-un penitenciar în care omul, cu toată istoria lui, devine un simplu număr, pus lângă un altul, necesar doar pentru a şti în care celulă este întemniţat. În acest fel, cartea ***Trecut şi prezent în Tăuţii-Măgherăuş*** devine pentru locuitorii din localitate, şi nu doar pentru ei, un reper al „*neuitării*", semnalizând, asemenea unui far dintr-un port, că această istorie locală e fascicul de lumină pentru oricine se încumetă să treacă sau să locuiască în Tăuţii-Măgherăuş. Felicităm autoarea pentru că, prin această carte, Tăuţii-Măgherăuş are o monografie aparte, pentru că, dincolo de restituirea adevărului istoric, ea se înscrie în colecţia cărţilor ce poartă în paginile lor sentimente umane şi creştine, atât de necesare societăţii româneşti vitregite în mod brutal de acestea într-o perioadă când credinţa părinţilor noştri a intrat în „catacombele" interioare ale sufletelor care au avut curajul să fie şi atunci verticali şi de caracter, tocmai cu scopul de transmite mai departe flacăra credinţei.

Gyori Kinga

Nicolae GOJA

MEMORIA VÂNĂTORULUI DE FEMEI

Întâmplări din Vechiul Regim este subtitlul volumului de proză ***Memoria juvenilă***, scris de orădeanul Cătălin Şuşu şi apărut în 2013 la Ed. Tracus-arte din Bucureşti, cu o prezentare făcută de Dumitru Augustin Doman.

Primele şase proze sunt scurte şi par a fi introduceri de roman clasic, meticulos lucrate, dovedind vocaţia de stilist şi de experimentalist a autorului. O familie din provincie coboară în Gara de Nord, un licean călătoreşte în acelaşi compartiment cu o mămică sexy, un „tânăr" pensionar nu este luat în seamă de tovarăşii activişti P.C.R., doi scriitori se cicălesc din „respect"... Povestirile din epoca de aur nu au sfârşit, miza lor constă în atmosfera vâscoasă, sufocantă ca în prozele lui Kafka.

Dar nuvelele ***Discursul***, ***Convalescenţa*** şi ***Trântorii*** sunt duse până la capăt, dovedind că autorul are conştiinţa misiunii de creator de începuturi şi sfârşituri. În ***Discursul***, un licean din vechiul regim este invitat să ţină o scurtă cuvântare la sfârşitul anului şcolar, însă nu reuşeşte să scrie nici măcar prima propoziţie. Nu găseşte inspiraţie în cărţile citite şi nici dezamăgirea rezultată din dragostea neîmpărtăşită nu-l ajută să-şi deblocheze spiritul, dar, după ce prietenul său Radu, muribund în spital, mărturiseşte: „*Cred în Dumnezeu!*", liceanul se trezeşte din iluzia comunistă şi, maturizat brusc, ştie cum să înceapă discursul. Efectul nu poate fi decât exmatricularea din şcoală.

Convalescenţa, cu motto din Camus, descrie vacanţa de vară la bunici şi prima experienţă sexuală a liceanului, cu o bucătăreasă divorţată de la tabăra de pionieri „Valea Mare", care ia cu mâna toată trauma tânărului Werther orădean.

Trântorii completează traseul biografic al noului om cu perioada de după eşecul admiterii la facultate. Depresia şi lehamitea de viaţă sunt depăşite la un chef cu muzică rock, ţigări şi sex, de data aceasta cu o tânără şi harnică muncitoare, de la fabrica din oraş.

Prozele lui Cătălin Şuşu sunt ficţiuni pline de viaţă ca romanele italiene neorealiste. Ritmul este sacadat şi frazele conţin naturalism de iz american. Cătălin Şuşu închide în prozele sale revolta împotriva destinului absurd pe care l-au avut tinerii în comunism. Personajele rămân solitare în suferinţă, au luciditatea să-şi înţeleagă soarta existenţială precară şi, sufocate de elanuri biologice şi de refulări, găsesc totuşi puterea de a se ridica aproape de condiţia lor muritoare.

Cătălin Şuşu nu pierde niciodată contactul cu mitul vânătorului de femei, cu toate excesele sale de discursivitate brebaniană, ceea ce este semn de maturitate artistică, a cărei confirmare o aşteptăm în următoarele cărţi.

Augustin COZMUŢA

PROCESIUNI ŞI PRIVELIŞTI DISCRETE

Cunoscută prin tonul ei reflexiv, poezia lui Vasile Igna îşi adaugă cu fiecare nouă carte o mulţime de nuanţe ale demersului liric menite a adânci temele sale predilecte, tratate cu rafinament formal şi situate imponderabil la limita emoţiei directe cu spiritul cărturăresc veritabil, în care e sublimată şi o substanţă livrescă elevată. Noul volum, ***Locuri pustii*** (Editura Cartea Românească, 2013), aduce argumente şi note particulare, care îmbogăţesc universul său poetic, îndeosebi prin sporirea introspecţiei şi accentuarea caracterului melancolic al meditaţiei asupra condiţiei omului într-o epocă şi o societate care amplifică stările de nelinişte şi de incertitudine. Poetul vorbeşte de „*osia ruginită a lumii*" (***Balans***), constată, odată cu înaintarea în vârstă, că există „*o vreme pentru lumină şi o vreme pentru întuneric*" (***Agonie***), că polii existenţei „*naştere sau moarte*" manifestă o tendinţă de enigmatică interferare (***De fapt***), miracolul însuşi al succesiunii ciclurilor vieţii cunoscând o tulburare şi provocând o uimire nebănuită înainte de a ajunge în preajma finitudinii: „*Doamne, florile mărului au înflorit/în timpul negru al nopţii/şi nu mi-aş fi putut închipui/că moartea poate da atâta viaţă vieţii*" (***Febră***). E sentimentul straniu că ameninţarea extincţiei amplifică puterile vitale şi stimulează resursele şi resorturile sufleteşti în vederea atingerii unor trăiri de plenitudine nebănuite şi inaccesibile în alte trepte ale vârstei. Transpus în asemenea ipostaze, eul liric imaginează „*procesiuni şi privelişti*" care imprimă fiinţei o dinamică interioară ce o ridică în zone vecine cu divinul, de unde constatarea aproape rilkeeană a detectării absolutului: „*Şi, totuşi, cine stă alături de mine/şi mă ţine de mână/făcându-mi cutezanţa mai mare?*" (***Febră***). Cutezanţa în creştere face ca relieful poeziei să fie mai pregnant, dar nu patetic, ci la fel de discret precum e firea din totdeauna a poetului autentic, înaintând spre marea taină cu paşi sensibili şi abia perceptibili, Vasile Igna fiind adeptul elaborării unor versuri care să emane „*o melodie şoptită/melancolică şi mătăsoasă*" (***Anomie***). E perspectiva din care reuşeşti „*să vezi mai mult/în interiorul tău decât afară*", stând la pândă spre a surprinde delicat momente esenţiale şi unice, irepetabile în cursul de neoprit al trecerii existenţei noastre prin timp: „*E acolo un estuar spre care/se îndreaptă toate râurile/toate izvoarele pregătite/să-şi facă loc ocolind trupul tău de carne şi/să se verse în marea nimicului*" (***Toţi credeau***). Contrar părerilor curente, chiar propriilor aprehensiuni cu care ne-am obişnuit pe parcursul existenţei, „*Se pare că pe măsură ce experienţa rămâne în urmă/dăm mai mult fericirii decât speranţei/şi părându-ni-se că am văzut totul/devenim mai şovăielnici/asemenea unui râu în preajma vărsării/scăldat în ceţuri/în furia bruscă a mării*" (***Eastland***). Sensibilitatea poetului e receptivă deopotrivă la „*murmurul demonic al viitorului*" (***Exerciţiu de memorie***), cât şi la revelarea unui inedit univers de semne, asociat cu „*o limbă a parcelor*", cu „*o limbă pe cale de a se naşte*", un fel de „*dialect perifrastic al morţii*" (***Concordie***), compatibil cu pătrunderea într-un teritoriu greu abordabil, imprevizibil şi indefinit, deoarece „*Cel mai greu era să asculţi limba celor morţi*" (***Patrie***), spaţiu în care „*Frica se întinde peste tot, curajul,/asemenea ei, ne urmează./Dar nici una, nici altul nu ne salvează*" (***Copacul lui Iuda***). Absenţa soteriologiei se explică prin faptul că e absent şi cel care ar putea să o pună în aplicare, de unde nevoia de a recurge la o strategie alternativă, care doar amână verdictul, nicidecum nu-l soluţionează cu un răspuns acceptabil ori măcar plauzibil: „*fii calm, i-am spus, toate sunt în aşteptare/pustiul creşte în tine/ca febra ce înmulţeşte celulele fricii*" (***Febră***). Aşteptarea în „*locuri pustii*" e dramatică, tensionată, stârnind dorinţa de a nu ceda uşor în faţa implacabilului destin, de a nu te resemna nevolnic, ci de a provoca energii creatoare care să aline acel „*dor fără saţiu*" şi concomitent să genereze mărturii spirituale rezistente la eroziune: „*Să populăm pustiul/cu chipurile de piatră ale Împărăţiei*" (***Anomie***). Valorile poeziei ca şi ale vieţii celor mai umile fiinţe reprezintă, fie şi numai la scară simbolică, „*o virgulă/în fraza confuză a eternităţii*" (***Natrix***), cu credinţa că „*textul trăieşte propria viaţă/asemenea nenumăratelor/faţete ale sufletului*" şi, prin urmare, opţiunea radicală nu poate fi decât una imperativă: „*Să scrii un vers ca şi cum/ai vrea să populezi cu respiraţia ta/pustiul ce se întinde între două puncte/două puncte ce leagă capetele iubirii şi ororii/să înţelegi astfel că întotdeauna/poezia e egală cu poezia/cu ceea ce e scris/înăuntrul tău/text pe care nu-l poate citi nimeni/şi chiar citindu-l nu-l poate înţelege*" (***Vocativ***). Categorica aserţiune este rezultatul unui act de voinţă şi de convingere intelectuală în menirea omului creator, chiar dacă în faţa finitudinii şi pentru el, contemplându-şi „*ultimul manuscris/răsuflarea de pe urmă*", lumina e tot neagră, cum anticipa de altfel în volumul precedent ***Lumina neagră*** (Editura Limes, 2008), iar „*Poezia nu mai contează/Totul e privelişte/Totul e procesiune*", până şi „*camera mea e un imens/punct la capătul călătoriei spre Emaus*" (***Punct***). Priveliştile şi procesiunile imaginate cu discreţie şi delicateţe ascund însă o forţă morală lăuntrică, ce le dă tăria şi rezistenţa unor baricade spirituale în faţa invaziei necruţătoare a neantului. Aşa vedem noi rostul ciclului de ***Egloge***, douăsprezece la număr, câte una pentru fiecare lună a anului, concepute, pe urmele poetului latin Vergiliu, probabil, precum o somptuoasă cortină, deloc însă bucolică ori idilică, relaţia dintre lumea de aici şi presupusa Grădină a Raiului de dincolo, din veşnicie, furnizând cu „*o dulceaţă elegiacă*" un balsam de înţelepciune în întâmpinarea adevărului ultim. Avertismentul e primit cu simplitate şi luciditate: „*Pregăteşte-te, mi-a zis, vei fi îngropat/departe de casă, pe Dealul ce se ridică spre/Răsărit, printre pruni şi cireşi şi gutui de pripas*", acompaniat de o consolare cu semnificaţie cosmică: „*Sigur e că deasupra noastră, în ceruri,/printre ape fierbinţi şi năprasnice geruri/îşi fac loc unul lângă altul sufletele toate/urcate acolo de secole şi milenii nenumărate/eliberate de trupuri ca o flacără incoloră/ce devoră – devoră – devoră/Vremea de azi, de ieri, de mâine/ca pe o cosmică şi neîndurătoare pâine*". Evadarea, refugiul într-un empireu mitic nu se vor a fi paleative, ci tranşarea energică a unei decizii irevocabile, implicând o solidaritate umană în măsură să clatine imuabilele tării celeste: „*Nimeni nu se poate însănătoşi singur/Totul, chiar şi viaţa,/lucrează pentru abolirea veşniciei*". Textele poetului, „*coroborate cu neantul din inima mea*", vor să concureze, prin emoţia transmisă şi prin inventivitatea expresiei, cu „*textele sacre*", semn că intimitatea fiinţei umane şi contopirea ei cu întreaga creaţie divină pot în fiecare din noi aboli veşnicia şi face inexistente orice „*locuri pustii*" în univers. *Pars pro toto!*

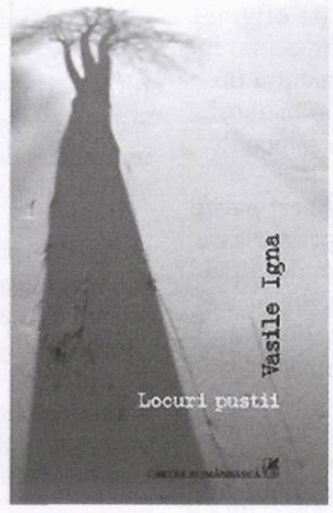

RUBÉN DARÍO – POET NICARAGUAN ŞI UNIVERSAL

Laura Ghinea

Rubén DARÍO

(18 ianuarie 1867 – 6 februarie 1916)

S-a născut în Metapa, Nicaragua, astăzi Ciudad Darío, la 18 ianuarie 1867. Părinţii săi s-au despărţit şi a fost crescut de bunica sa în León, loc pe care el l-a considerat întotdeauna ca fiind cel de origine. Avea doar 14 de ani, când bunica sa l-a prezentat în Managua, şi a fost recunoscut, pentru talentul literar şi artistic, ca un copil minune. Avea o memorie remarcabilă, recita poezii şi citea din opera poeţilor francezi.

În 1886, a vizitat Chile, unde a publicat patru volume de poezie, între anii 1887-1888, printre care şi volumul ***Azul***. Acest volum a fost elogiat de critici, în special de scriitorii Juan Valera (din Spania) şi José Enrique Rodo (din Uruguay), fiind volumul care l-a consacrat pe Ruben Darío ca fiind creatorul modernismului. Întors în Managua, s-a căsătorit în 1890 cu Rafaela Contreras, cu care a avut primul său copil, dar a rămas văduv în 1893. Recăsătorit în Madrid, în 1900, cu Francisca Sanchez, a devenit tată pentru a doua oară, şi ei au rămas căsătoriţi până la sfârşitul vieţii sale.

Ruben Darío a reprezentat guvernul din Nicaragua în 1892, la celebrarea a 400 de ani de la descoperirea Americii. A devenit astfel cunoscut la nivel mondial, faima sa crescând continuu în urma călătoriilor succesive în SUA, Chile, Franţa, El Salvador şi Argentina. Stabilindu-se în Buenos Aires, a colaborat cu ziarul „La Nación", care i-a permis să se întoarcă în Spania în 1898, ca jurnalist corespondent. A locuit un timp la Paris, poezia sa a devenit mult mai cunoscută, opera marilor poeţi parnasieni şi simbolişti punându-şi amprenta asupra poeziei sale.

Ruben Darío a publicat cărţile de poezie ***Abrojos*** (Santiago de Chile 1887); ***Canto épico a las gloria de Chile*** (Santiago de Chile 1887); ***Rimas***, (Santiago de Chile 1887); ***Azul*** (Valparaíso, 1888), ***Primeras notas*** (***Epístolas y poemas***, 1885; Managua, 1888); ***Prosas profanas y otros poemas*** (Buenos Aires, 1896); ***Cantos de vida y esperanza*** (1905); ***Oda a Mitre*** (Paris, 1906); ***El canto errante*** (Madrid, 1907); ***Poemas de otoño y otros poemas*** (Madrid, 1910); ***Canto a la Argentina y otros poemas*** (Madrid, 1914), şi cărţile de proză ***Los raros*** (Buenos Aires, 1896; Barcelona, 1905); ***España contemporánea*** (Paris, 1901); ***Peregrinaciones*** (Paris, 1901); ***La caravana pasa*** (Parris, 1902); ***Tierras solares*** (Madrid, 1904); ***Opiniones*** (Madrid, 1906); ***El viaje a Nicaragua e Intermezzo tropical*** (Madrid, 1909); ***Letras*** (1911); ***Todo al vuelo*** (Madrid, 1912; ***La vida de Rubén Darío escrita por él mismo*** (Barcelona, 1913); ***La isla de oro*** (1915); ***Historia de mis libros*** (Madrid, 1916).

Ruben Darío a călătorit mult prin Europa şi în America, reprezentându-şi ţara în calitate de consul şi apoi de ambasador. S-a întors în Nicaragua în 1915, bolnav, şi a murit în León la 6 februarie 1916.

De atunci şi până în prezent s-au publicat volume de opere postume ale marelului poet, au apărut numeroase ediţii ale operelor sale complete, i s-au dedicat monografii şi s-au publicat numeroase volume despre opera şi personalitatea sa de excepţie.

Nicaragua este o ţară binecuvântată de Dumnezeu, chiar dacă ne-am referi doar la prezenţa unui singur suflet ales, întrupat din pământul său: poetul Rubén Darío. Suflet vegheat în formarea personalităţii sale remarcabile de zeii ştiuţi şi neştiuţi ai acestui loc, atât de drag inimii sale, încât, asemenea unui fiu iubitor, s-a întors din depărtări, „la plecare", pentru a-şi lăsa trupul „acasă".

Moştenirea lăsată este imensă. Şi aşa cum în viaţă a reuşit să-şi asimileze diferite culturi şi să se integreze în mod firesc în societatea literară elevată din alte ţări, pe unde a trăit în perioade de timp mai mici sau mai mari în timpul vieţii sale atât de zbuciumate, complexe şi dense, tot la fel, şi moştenirea pe care a lăsat-o la plecare este atât pentru Nicaragua, dar şi pentru toate celelalte ţări.

Forţa şi frumuseţea poeziei sale se degajă aproape la fiecare vers. Muzicalitatea cu totul aparte a poeziei sale îmbracă forme până la el nedescoperite, exprimând armonia. Poezia lui Rubén Darío este vizuală şi vizualizantă: ea te transportă pe loc într-o lume debordând de imagini nu doar fizice, ci şi de imagini exprimând sentimente omeneşti puternice şi variate, cât şi imagini mentale, dar, în acelaşi timp, îţi oferă posibiltatea să vezi dincolo de toate aceste imagini.

O lume creată cu minuţiozitate, cu ştiinţa tehnicilor poetice şi cu viziune pentru crearea unor modalităţi originale de expresie, o lume în care creatorul acesteia nu lasă nimic la voia întâmplării. Pe măsură ce cititorul pătrunde în lumea sa poetică, el este ajutat să o cunoască, gustând şi savurând delicioasa miere a poemelor sale ce conţin în ele aromele culese cu grijă din nectarul atâtor flori de lumină, încă din vremurile biblice, aparţinând marilor culturi ale lumii, şi mai ales este ajutat sa rămână lucid şi să desprindă din toate acestea cum să rămână el însuşi. Nici urmă de ostentaţie, de pedanterie, în această lume poetică în care întreaga sa experienţă, a unor trăiri concentrate în doar aproape cinci decenii de viaţă, a sublimat într-o poezie autentică, puternică şi în care firescul se exprimă prin forme de o mare frumuseţe, dar mai presus de aceasta, o poezie care te predispune la a medita asupra vieţii pentru a-i cunoaşte esenţa.

Iubeşte-ţi ritmul...

Iubeşte-ţi ritmul şi ritmează-ţi fapta,
asemeni versurilor, sub guvernarea lui;
un univers de universuri eşti
şi sufletul, izvor de cânturi.

Cereasca unitate ce-o recunoşti
va face să ţâşnească-n tine lumi diverse,
şi-armonizează numerele dispersate
precum Pitagora, în constelaţiile tale.

Ascultă elocvenţa divină
a păsării văzduhului, şi intuieşte
nocturna strălucire geometrică;

Ucide indiferenţa tăcută;
şi perlă după perlă, cristaline, înşiră-le
acolo unde adevărul îşi răstoarnă urna.

Cei trei magi

– Sunt Gaspar. Am adus tămâie.
Şi vin să spun că Viaţa e pură şi senină.
Există Dumnezeu. Şi Dragostea-i imensă.
Ştiu totul de la Steaua cea divină!

– Sunt Melchior. Smirna ce-aduc e cea mai parfumată.
Există Dumnezeu. El este a zilei Făclie.
Din tină se înalţă floarea imaculată
şi în plăcere te afli şi tu, melancolie!

– Sunt Baltazar. Eu aur am adus.
Există Dumnezeu. Este stăpânul Sorţii.
Şi tot ce ştiu, luceafărul cel sfânt mi-a spus,
cel care străluceşte în diadema Morţii.

– Gaspar, Melchior şi Baltazar, aşteaptă în tăcere.
Triumfă dragostea, la celebrarea ei a vrut să ne invite.
Hristos apare, lumină-n haos prin a Sa putere
face, şi El poartă coroana Vieţii nesfârşite!

Fatalitatea

Ce fericit e arborele, ce abia tresare,
şi mai mult, piatra dură, ce pare să nu simtă,
decât durerea de-a fi viu, nu-i alta, mai mare
nici o mai mare osândă decât viaţa conştientă.

Fără de teama pentru ce a fost sau ce va fi,
Să fii, fără să ştii, şi fără vreun scop precis...
Fără să te-nspăimânte grija că mâine poţi muri,
şi fără ca să suferi, trăind, cu teama de umbră, de abis,

pentru ce nu cunoşti, şi bănuieşti, doar, uneori
şi pentru lumescul ispititor ca strugurii din vii,
pentru mormântul ce aşteaptă coroanele de flori
şi pentru că nu ştii unde te duci şi nici de unde vii!

Versuri de toamnă

Când gândurile mele spre tine vin înmiresmate,
privirea ta atât de dulce devine mai profundă.
Tălpile tale-s albe, în spumă de mare cufundate,
şi-ntreaga bucurie a lumii buzele-ţi inundă.

Iubirea trecătoare te-ncântă o scurtă perioadă,
şi duce-n tot atâta timp la bucurie şi mâhnire.
Acum o oră eu scriam un nume pe zăpadă,
şi-acum o clipă, pe nisip, îmi declaram noua iubire.

Pe-aleea de plopi, frunzele galbene se-aştern
pe unde rătăcesc perechi de-ndrăgostiţi.
Şi în paharul Toamnei rămâne un vin tern
în care, Primăvara, cad petale din trandafirii ofiliţi.

Treci şi uită

Tu, Pelerinule, cel care cauţi zadarnic
un drum mai bun decât cel ţie hărăzit,
cum vrei ca mâna să-ţi întind, năvalnic
dacă noi doi avem acelaşi drum, sortit?

Nu vei ajunge vreodată la liman;
tu porţi în tine moartea ca viermele umil
cel care îţi consumă tot ce e uman ...
Umanul şi divinul sunt cu tine în exil!

Continuă, o, călătorule, tăcut!
Ţi-a mai rămas mult drum de străbătut
până la ţara neştiută la care tu visezi ...

Mai bine treci şi uită, chiar să visezi e rău.
De te laşi pradă visării, te-nverşunezi
făclia vieţii tale să o arunci în hău.

Prezentare şi traducere din spaniolă:
Elena Liliana POPESCU

Marian BARBU

TOTDEAUNA CU EMINESCU

Rodica Tărțan

Frumoasă şi ingenioasă idee va fi avut scriitorul Săluc Horvat ca să-şi întâmpine ziua de naştere (la 23 iunie) cu o carte despre ***Mihai Eminescu. Repere biobibliografice***, apărută la TipoMoldova, Iaşi, 2013, 410 pag., format B_5.

De altfel, sub auspiciile aceleiaşi, de acum, prestigioase edituri (red. Aurel Ştefanachi) au apărut numeroase cărţi din varii domenii de cultură, cu semnături din mai toate părţile ţării. Autorii sunt singurii decidenţi în privinţa alegerii textelor, fiind direct răspunzători în faţa tuturor întrebărilor care se pot ivi, *volens-nolens*.

Aşadar, revenind la studiul colegului de breaslă, Săluc Horvat, chiar dacă, la o privire grăbită, s-ar spune că o cronologie nu s-ar preta la o asemenea calificare (ei, aş !), cu tărie şi exactitate informaţională, aş spune de la început că el solicită o mare putere de sinteză şi mai ales de selecţie.

Fapta în sine îl obligă pe cercetător să parcurgă o întinsă bibliografie în domeniu şi să se încadreze într-o formulare aparte, specifică, pe cât posibil să nu fie stereotipă, cu toate că valenţele stilului administrativ jubilează, tocmai datorită subiectului ales.

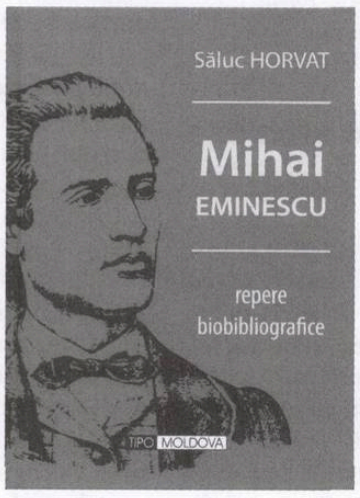

Coborând în timp şi evidenţiind filonul preocupărilor istoricului literar, aflăm că din 1988, pe Săluc Horvat, bibliograf (director al Bibliotecii Universităţii de Nord din Baia Mare) l-a fascinat Mihai Eminescu, căruia i-a şi dedicat o primă carte, văzându-l, pilduitor, în memoria timpului.

Pe parcursul devenirii sale cărturăreşti, Săluc Horvat, în aceeaşi panoplie eminesciană, a adăugat , în 1994, un ***Dicţionar cronologic***; în 2000, ***Studii şi articole***, reunite sub o titulatură modestă, ***Însemnări despre Mihai Eminescu***.

Cum mi se pare firesc ca, desfoliind gazete, ziare, arhive, reviste şi făcându-ţi însemnări pentru munca orientată (ideatic şi tematist), să-i vezi lui Eminescu şi confraţii de drum; ba, mai mult, tu care l-ai avut cicerone şi patron spiritual, la un moment dat să constaţi că unii... contemporani (ai lui, dar şi ai tăi!) îi deformează imaginea sau opera, eşti obligat să ai reacţii potrivnice. Cred că aşa s-a născut cartea, din 2009, ***Eminescu şi comentatorii săi***, ca şi cea din 2010, explicabil intitulată ***De la Maiorescu, la Petru Creţia***.

În acest context cvasieminescian, se cuvine aşezată şi apreciată contribuţia din 2013, apărută în *Colecţia Academica*, la TipoMoldova.

După un *pro domo* (autorul prefeţei îi zice *Cuvânt despre Eminescu* – Mircea Popa) şi o *Notă asupra ediţiei* (semnată de autor), urmează un desfăşurător al developării timpului, ale cărui inserţii s-au găsit în biografia **Poetului**. (Vom adopta şi noi acest simbol identitar, prin care se înţelege – în toate timpurile – valoarea literară supremă a lui Eminescu).

Oricum, după predarea în 1902 a lăzii cu manuscrise eminesciene, la Academia Română, de către Titu Maiorescu, în ianuarie 25, însumând 45 de caiete (*„fără o cronologie strictă* (...), *numărând 15478 de pagini, în afară de scrisori şi de unele documente de familie*"), orizontul de lucru pe textele rămase de la Eminescu a cunoscut febra cercetării, a despuierii sau a localizării de sensuri. (Am procedat la o statistică, a înregistrării de nume... contributoare la descifrarea vieţii şi a operei lui Eminescu, în scurta lui biografie pământeană: 15 ianuarie 1850 – 15 iunie 1889, şi am găsit aproape 800 de indicatori nomenali - români şi străini.)

Cifra nu poate să fie relevantă ca să încropim în jurul ei comentarii, luând decizii de ierarhizare, formulând parti-pris-uri incorecte, dăunătoare. Dar putem spune fără tăgadă că se pot marca nu numai timpul, dar şi spaţiile geografice prin care a trecut Eminescu. Toţi comentatorii, importanţi sau mai puţin, au avut revelaţia sau halucinanta surpriză să constate că Eminescu şi-a creat un spaţiu interior în dimensiunile celor patru puncte cardinale. Că de fiecare dată, când a zăbovit tematic, conştientizând natura limbajului adecvat, a pornit dintr-un prezent acumulat suficient şi pe care l-a purtat cu sine, fie că era în Bucovina, Cernăuţi, Ardeal, Praga, Viena, Berlin, în alte zone ale Europei de Vest şi înapoi acasă, la Iaşi, la Bucureşti, la Craiova ori aiurea. Aşa că Eminescu a decelat timpul prezent, avându-l la purtător, astfel încât faţetele lui – *trecut şi viitor* – îi stăteau pavăză în imaginarul său neostoit. El nu s-a refugiat în oglinzile acestora decât pentru studiul de caz, venindu-i în sprijin adâncimea viziunii de idei filosofice, deoarece cultura germană l-a proteguit de timpuriu. Oare întâmplător, nu stăruitor a descifrat el sensuri şi semnificaţii în formulările lui Kant, Schopenhauer, Hegel, Nietzsche? Ale liricii de idei care s-a manifestat dezlănţuit prin cunoscutul fenomen *Sturm und Drang*? Dar în alte ţări, ca Franţa, Italia, Spania, Portugalia, Polonia, Ungaria, nu s-a impus romantismul revoluţionar? Era să scriu canonic! Adică de durată, de model?

Cum să te sustragi unei asemenea dimensiuni a neliniştii din întreaga Europă, tocmai continentul care era în plină redimensionare a umanismului – grec şi latin?

I-a fost hărăzit tocmai lui Eminescu să ducă povara neliniştii culturii europene pe care s-o modeleze în paradigma naţională în care stăruia de veacuri limba română.

xxx

Mă minunez şi acum când eu alcătuiesc *doar o semnalare a cărţii lui Săluc Horvat*, atât de bogată în informaţii perene, strict necesare în orice împrejurare când se va aduce vorba de Eminescu.

Mă minunez cât amar de vreme trebuie să fi cheltuit pentru citit, fişat, ordonat, alcătuit şi redactat pentru a obţine un produs finit, niciodată suficient de mulţumitor, chiar pentru autorul însuşi. Căci survolul acestei panorame comunicaţionale a început de la 1735/36 şi s-a încheiat în 3-5 septembrie 2012, când s-a desfăşurat *prima ediţie a Congresului Mondial al Eminescologilor pe pământ românesc*. Au fost prezenţi cercetători în domeniu din multe ţări ale lumii – Franţa, Italia, Germania, Elveţia, China, Japonia, SUA, Rusia, Slovacia, Cehia, Israel, Polonia, Republica Moldova, România (*apud Săluc Horvat, op. cit., p. 268*).

La ceas aniversar (şi pentru mine!), depun mărturie nedezminţită că pe Eminescu, *biografie* şi *operă*, l-am cunoscut direct/indirect prin câţiva profesori de-ai mei, în studenţia bucureşteană: Tudor Vianu, G. Călinescu, Edgar Papu, George Munteanu, Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Ion Rotaru, Eugen Simion, Dumitru Micu, Ştefan Cazimir, Octav Păun, Constantin Cruceru. Mai târziu, prin prietenia pe care mi-au acordat-o Al. Dima, Gh. Bulgăr, Eugen Todoran, Victor Crăciun.

Le sunt sincer recunoscător poeţilor Ioan Alexandru, Grigore Vieru prin convorbirile purtate la Craiova, inegalabilului istoric literar Mihai Cimpoi, precum şi colegului de generaţie C-tin Cubleşan.

Unii dintre ei mi-au fost sfetnici sinceri în colaborările mele la presa din străinătate (În Danemarca, 17 ani la revista lunară „Dorul" – director, Dan Romaşcanu. La propunerea acestuia, am alcătuit antologia ***Contribuţii eminesciene***, 110 pagini, având colaboratori din Franţa, Germania, SUA, Spania şi România. În Canada, la trimestriala „Destine Literare", director Alex Cetăţeanu, aşezat confortabil la Montréal, de peste 25 de ani, a stăruit să colaborez la această publicaţie, ca fiind emanaţia Asociaţiei Canadiene a Scriitorilor Români, ACSR).

Ceea ce şi fac de peste cinci ani, fiind *Membru de Onoare*, fiind în stafful de conducere al revistei, drept *Consultant literar*.

Revista, cu un conţinut bogat, datorat colaboratorilor din cele mai cunoscute ţări ale lumii, primeşte texte cultural-literare de la autori din: România, Franţa, Canada, Elveţia, Israel, China, Rusia, Polonia, USA, Finlanda, Japonia, Australia, Germania, Hong-Kong, Coreea de Sud.

Este drept că internetul rămâne cel mai preţuit „poştaş" (peste 2000 de apeluri), cu mult mai productiv decât textul tipărit. Acesta fiind obligatoriu pentru toate bibliotecile naţionale – din Canada, din România.

Şi se mai cuvine, distinse coleg Săluc Horvat, să vă spun că mi-am satisfăcut serviciul militar, după încheierea cursurilor universitare în 1964 (deh, *Promoţia Centenar a Universităţii din Bucureşti*), în oraşul Botoşani.

Că, timp de trei luni, instrucţia şi... educaţia militară le-am efectuat pe locurile de hălăduit ale lui Eminescu, până dincolo de Ipoteşti şi Cătămărăşti (undeva **Poetul** a întâlnit primele impulsuri ale iubirii). (Târziu am citit şi cartea lui I.D. Marin, referitoare la spaţiul eminescian din această zonă, inclusiv harta cu topografia locului).

În atari situaţii, distinse coleg Săluc Horvat, fundamentala Dumneavoastră Carte – ***Mihai Eminescu. Repere biobibliografice***, cu generosul ei autograf, datat decembrie, 2013, m-a găsit pregătit s-o receptez ca pe o sămânţă tămăduitoare care cade pe un teren fertil, ca să mă exprim biblic.

Felicitări şi sincere mulţumiri.

Nicolae Breban - 80

Gheorghe PÂRJA în dialog cu Nicolae BREBAN

Adrian Chira

De câte ori se potrivea, marele scriitor Nicolae Breban elogia spaţiul în care s-a născut, Maramureşul, cu osebire oraşul certificatului de naştere Baia Mare. Nu de puţine ori am bătut cu el drumuri nordice. Aşa a rămas mărturie un scurt dialog început la Deseşti, amintindu-şi de doi mari prieteni: Nichita Stănescu şi Al. Ivasiuc. Altădată ne-am întâlnit la Ploieşti, când debuta ca dramaturg, unde tot despre Maramureş mi-a vorbit. Fie aceste convorbiri amintire binefăcătoare la împlinirea a opt decenii de viaţă.

„Uneori, urmele poeţilor sunt extrem de tiranice"

Gheorghe Pârja: *Domnule Nicolae Breban, suntem în sala „Nichita Stănescu" din Deseşti împreună cu Ioan Groşan, Dorin Popa, Andrei Făt, Ioan Pop şi eu.*

Nicolae Breban: Gheorghe Pârja.

G.P.: *Fiţi amabil şi spuneţi-ne câteva cuvinte despre prietenul dumneavoastră Nichita Stănescu, în casa lui din Maramureş.*

N.B.: Am fost extrem de surprins şi de bucuros când am auzit că Nichita a venit aici, în Deseşti, el care era atât de departe de aceste locuri şi am avut un moment de mândrie şi de bucurie a recunoaşterii că el a venit pe aceste plaiuri de unde sunt şi eu. Îl văd aici, în fotografii, înconjurat de lume şi cred că şi pentru el a fost un dar ce aţi făcut pentru el, aici, şi faptul că de atunci îi păstraţi memoria în această cameră închinată lui. Uneori urmele poeţilor sunt extrem de tiranice. Deşi a trecut doar ca un fulg, o zi... Cât a stat aici?

G.P.: *A stat o seară, în seara zilei de 19 octombrie 1979. E o dată de referinţă, cel puţin pentru mine. Apoi, în 1980, a venit cu Gheorghe Pituţ, Ion Iuga, Petre Got (Petre Got e de aici, din Deseşti) cu lansarea volumului de versuri al lui Petre Got:* ***Dimineaţa cuvântului****, cu care a fost extrem de generos, cum ştia Nichita să fie. Deci, Nichita Stănescu a fost de două ori în Deseşti – o dată ziua şi o dată noaptea. Deşi se spune că el a venit într-o noapte în Baia Mare să facă un bine unui om ajuns la necaz pe la tribunal. A făcut binele şi a plecat. Asta se întâmpla în Baia Mare. Nu am dovezi, cine le are să vină cu ele. Prin prezenţa lui în Maramureş el a răzbunat pe marii lui înaintaşi începând cu Eminescu. Este cunoscut planul lui Eminescu de a conferenţia despre folclor în Maramureş, la Cavnic. Domnule Breban, m-ar interesa să-l evocaţi pe Nichita Stănescu în împrejurări cotidiene, ca om, ca prieten. Cum v-aţi împrietenit cu el? Sau de ce?*

N.B.: Să spun cum, în primul rând. Era în 1958, prin luna martie, avea loc un cenaclu, în fiecare duminică la Casa Scriitorilor, la etajul I. Era un cenaclu al tinerilor scriitori şi un prieten al meu mai vechi, Grigore Hagiu, pe care-l ştiam de doi, trei ani, mi-a spus să vin la acel cenaclu. Eu reţinusem foarte vag numele lui Nichita, a publicat doar o poezie în „Gazeta literară". Parcă auzisem numele de Nini de la Grigore. Nu l-am legat de o figură anume. Am mers în duminica aia acolo, eram prima oară, eram şi eu emoţionat că eram la Casa Scriitorilor, micul templu al literaturii şi acolo, în hol, nu ştiam ce să fac, nu ştiam că există restaurantul acolo şi a ieşit Grigore din restaurant şi mi-a zis: hai, vino, că e şi Nini aici. Aşa l-am cunoscut pe Nini, pe Nichita. Şi am stat la o masă, aşa, o jumătate de oră, fără să consumăm nimic, nu era deschis restaurantul. După aceea am urcat sus, unde avea loc acest cenaclu şi unde Cezar Baltag a citit un ciclu de poezii splendide, ***Răsfrângeri***, splendoare de poezii care nu au apărut decât peste câţiva ani, abia în al treilea volum au putut să apară. Şi aşa l-am cunoscut pe Nichita şi într-o lună, două ne-am împrietenit foarte tare şi în aceeaşi vară i-am lăsat camera mea, eu aveam o cameră pe strada Nerva Traian şi am plecat la Lugoj şi i-am lăsat lui camera. A fost singurul om căruia i-am lăsat camera şi l-am lăsat să doarmă la mine. El a stat peste vară în camera mea şi în toamnă a început prietenia noastră.

G.P.: *O prietenie care a durat şi care nu s-a stins?*

N.B.: Da.

G.P.: *Eu vă mulţumesc pentru acest memento al unui prieten, în sala „Nichita Stănescu" din Deseşti şi ne continuăm drumul spre Sighetu Marmaţiei, oraşul altui prieten al dumneavoastră, scriitorul Alexandru Ivasiuc.*

Dorin Popa, Nicolae Breban, Gheorghe Pârja, Ioan Groşan în faţa casei în care s-a născut prozatorul Alexandru Ivasiuc

„Teatrul este matricea sacră a întregii literaturi a lumii"

Ploieşti. Am avut bucuria să fiu invitat la dezvelirea monumentului lui Nichita Stănescu din Parcul Central al Ploieştiului, parc care acum poartă numele poetului. Printre participanţi îl întâlnesc şi pe marele prozator Nicolae Breban, bun prieten al lui Nichita. Am onoarea să vorbească despre cartea mea de dialoguri cu Adam Puslojič. Dar în această zi l-am surprins pe Nicolae Breban într-o nouă ipostază: aceea de dramaturg. Pe scena Teatrului „Toma Caragiu" din Ploieşti a avut loc Premiera piesei ***Bătrâna doamnă şi fluturele*** *de Nicolae Breban. În ziua aceea de vineri, când Nichita se ridica în bronz, pe soclu, am stat în preajma marelui prozator. În intervenţiile sale nu a uitat să îşi amintească de originea sa maramureşeană. Pot să vă spun că am fost un privilegiat să fiu martor la debutul prozatorului în teatru şi i-am solicitat proaspăt debutantului în teatru Nicolae Breban un scurt dialog pe această temă cu final maramureşean.*

G.P.: *Domnule Nicolae Breban, de când pasiunea secretă pentru teatru? Când aţi scris această piesă care, iată, are Premiera la Ploieşti?*

N.B.: Acum optsprezece ani, la Paris, am scris piesa ***Bătrâna doamnă şi fluturele*** la îndemnul lui Emil Cioran, care mă sfătuia să trădez limba română şi România. Şi atunci, zicea el, vei avea succes aici, la Paris, cu două condiţii: să nu te mai întorci în România şi să nu mai vorbeşti româneşte. E adevărat, dacă vrei să-i impresionezi pe francezi, trebuie să le vorbeşti în limba lor, să scrii în limba lor. Or eu nu l-am ascultat, m-am reîntors în România şi am continuat să scriu româneşte. Însă, l-am ascultat pe moment şi am scris un prim act al acestei piese în franceză. De altfel, piesa începe cu un scurt dialog, şi foarte stereotip, între două personaje, deci primul act l-am scris în limba franceză nebănuind că va fi o piesă de teatru, iar actul doi l-am scris în limba română, şi aşa a devenit o piesă în două acte, care, iată, după optsprezece ani, are o premieră absolută aici, la Ploieşti, în regia lui Lucian Sabados, la Teatrul „Toma Caragiu".

Este un moment în care vreau să mă apropii de teatru. Am scris în vara lui 1999 o piesă de teatru în trei acte, ***Ursul şi ştiuca***. Voi face regie proprie, voi regiza ***Mizantropul*** de Molière, aici, la Ploieşti, şi vreau să fiu aproape de teatru şi, cum am mai spus, teatrul va fi capabil să salveze literatura română de starea de şovăială.

G.P.: *Nu vă cred până la capăt, dar datoria mea este să vă cred până aici. Aţi cochetat şi cu filmul şi... sunteţi capabil de mari surprize, domnule Breban. L-aţi uitat?*

N.B.: Nu, am făcut film atunci, din motive de propagandă, eram convins că un film după un roman, după romanul meu ***Animale bolnave***, e o propagandă mai rapidă a literaturii române şi din protest faţă de regizorii mediocri care se găseau atunci în România, cu excepţia lui Lucian Pintilie şi a lui Liviu Ciulei. Însă teatrul m-a atras din tinereţe, teatrul este matricea sacră a întregii literaturi, a lumii greceşti în primul rând. De aici se nasc poezia, proza, toate marile arte se nasc din teatru. Şi cred că noi, românii, am avut un moment de ezitare, repet, nu numai economică, financiară, politică, dar şi estetică. Este un moment să ne întoarcem la teatru, la „Cişmeaua roşie" şi la teatrul naţional – patriotic românesc. În momentele de nesiguranţă, apelezi la ancora mare a culturii.

G.P.: *Aici, la Ploieşti, descopăr „în premieră" o nouă pasiune a romancierului Nicolae Breban: teatrul. Sunt fericit să fiu printre primii cărora vă mărturisiţi această pasiune.*

N.B.: Eu, în orice caz, vreau să mă odihnesc în teatru câţiva ani. Şi mai e ceva. Eu ani de zile am vorbit despre construcţie în roman şi ţi-am spus, în vara lui 1999, în două săptămâni am scris o piesă în trei acte, ca să-mi exersez mâna în construcţie. Ce lipseşte prozei româneşti este capacitatea de construcţie. Marea proză românească a fost o proză a atmosferei, a pitoresculului, a povestirii. Or, nu avem puţine romane, cum e ***Răscoala***, care e o mare construcţie romanescă. Romanul românesc va învinge dacă va fi construit cu capacitatea şi armele anglo-saxone, franţuzeşti sau germane. Teatrul este cel mai bun exerciţiu de construcţie pe care poate să-l facă un prozator. Şi-i sfătuiesc pe tinerii prozatori să încerce să scrie una sau două piese de teatru. Ca să se verifice, pentru că teatrul este o construcţie riguroasă.

G.P.: *Domnule Breban, mi-aţi promis că facem împreună acea carte a neuitării pe care eu am numit-o* ***Obsesia originilor*** *cu Nicolae Breban.*

N.B.: Mulţumesc, poete Gheorghe Pârja, văd că nu ai uitat această temă discutată la Recea în urmă cu câţiva ani. Am fost şi sunt de acord, în principiu. Trebuie să stau câteva săptămâni acolo, în Maramureş, în zona noastră deal-vale, munte-deal-vale şi să ne cufundăm în mediul nostru istoric, legendar, literar şi actual şi să încercăm să despicăm originile. Eu însumi sunt foarte curios. Îţi recomand în pregătirea cărţii noastre să-l consulţi pe scriitorul Vasile Gogea, care a cercetat în Maramureş satul Breb şi care a găsit documentele popilor Breban din satul Breb de pe la 1500. Şi eu sunt foarte curios şi interesat, pentru că nu am genealogia familiei Breban.

G.P.: *Domnule Nicolae Breban, doamna Cristina, soţia dumneavoastră, e de faţă la acest dialog. În cartea lui Lucien Romier (istoric şi economist francez)* ***La răscrucea imperiilor moarte*** *am dat peste acest pasaj: „Ne grăbim să batem la uşa protopopului Breban care urmează să ne primească. Deputat, primar, administrator al staţiunii balneare, şef al partidului naţional din localitate* (Baia Mare n.a.) *şi, pentru a da ascultare instrucţiunilor Papei, protector al evreilor din oraş, protopopul şi o casă familială, în văiuga cea mai călduroasă, unde oferă oamenilor cumsecade fructe din grădina lui". E ruda dumneavoastră, domnule Breban?*

N.B.: Da, trebuie să fie un neam de-al meu. Voi căuta cartea şi mă bucur să aflu păreri atât de admirabil scrise de un francez despre Brebanii din Maramureş.

NICOLAE BREBAN, POETUL

Nicolae Breban (născut 1 februarie 1934, Baia Mare), romancier, eseist, dramaturg, poet, este numele cel mare al literaturii române contemporane. Revista noastră îi cinsteşte opera. Dar şi omul, la împlinirea vârstei de 80 de ani. Evenimentul aniversar îl află la Paris. L-am rugat să ne trimită un semn din opera sa. Mă gândeam la un fragment de roman. Cu sprijinul Aurei Christi, am intrat în posesia unui grupaj de poeme din volumul ***Cânturi***, apărut recent. Mi-am adus aminte că într-un dialog cu marele scriitor a ţinut să-mi spună că niciodată nu s-a îndepărtat de poezie. Parcă aşa este mai aproape de fratele lui liric Nichita Stănescu. La mulţi ani, Nicolae Breban! (Gheorghe PÂRJA)

Cânturi

IV

Să alergăm împreună, nu
vreţi? Zei curaţi. Să ne
întrecem, haide, cum
Ahile cu prietenul său
Patrocle, în carele lor cu roţi sclipitoare.
Hector cu Paris sau, dacă vreţi, încă o dată,
Ahile, cel iute de picior şi broasca cea
ţestoasă! Un pariu, o alergare?
Un ţel? Dar
cine are nevoie de un ţel... numai
pentru o alergare? O falsă întrecere.
O simplă încordare a fiinţei, o dată pentru
totdeauna. Ca şi cum am goni
spre sfârşitul lumii. Da,
noi, cei de azi, noi, *cei de jos*,
da, noi, ăştia, avem asta, în spatele scăfârliei
noastre împodobite – ceea ce numim noi
cu ifos – sfârşitul Lumii!
Iar, pentru Voi, credem, asta nu are nici
un sens, deoarece... lumea, lumea
de care vorbim poate nici nu a început,
sau nu este, pur şi simplu, cum
nu poate fi un gând ce încolţeşte
iute, obraznic, în mintea cuiva ce se roteşte
la un alt capăt al mării.
Sau al muntelui.
Sau al plajei.
Sau al vulturului, cu pene ţipătoare
şi cu gheare, cu siguranţă, lucioase, virile şi cu ochii lucizi.
Oho, ce lucizi! Cei ce scurmă adâncurile aerului, ca şi
viscerele viitoarelor prăzi. Cei ce fac,
continuu, inventarul legănător al reliefului
prin care noi înaintăm atât de greu.
O coloană de deţinuţi de-a dreptul, de prizonieri ai
unui război aproape pierdut.

Mişcându-ne bocancii şi cizmele prin
noroiul cleios, dominant, al unei toamne
absolute.

Da, să alergăm, dacă vreţi,
să ne întrecem cu Voi, zeilor,
Poate, mai ştii, în efortul nostru gâfâit
ca şi în cristalul neschimbător al mişcărilor voastre,
un fel de recompensă se va ivi – sigură, visată!
Şi, poate, va apărea şi Ţelul!
Acela de care Voi, cu siguranţă, nu aveţi nevoie!
Asemenea, ca şi Voi, zeflemesitorilor, avem şi noi
ceasuri când putem trăi în afara vreunui
aşa-zis Scop. Tânjind după *gratuit*, da, noi
deodată, atât de pofticioşi.
Căci, luaţi aminte, încă o dată, ne-folositorul,
gratuitul, este, pur şi simplu, nobilul nostru
Vânat!
Şi noi alergăm curat, poate ca şi Voi, şi, totuşi,
nu prea curat: deoarece sperăm, afund,
în cutele memoriei noastre copilăreşti,
să găsim, chiar la capătul alergării – acolo,
unde pentru Voi nu poate exista niciun fel de
dimensiune, niciun fel de aşa-zis capăt –
o Pradă!
Prada, vânatul promis! Totuşi – ţelul!
Iată, robi cum suntem – ai lui, ai Scopului!
Dar... unde, la urma urmelor, a zburat, s-a topit, a
fugit laş, acel... mai ştii, estetic, visat, râvnit
de toţi – *gratuitul*?!
Ne-necesarul,
ne-folositorul fiinţelor mişcătoare, ca şi
ne-mirositorului; ne-pipăibilului; ne-
dolofanului; ne-zâmbitorului niciodată;
ne-înfricatului!
Unde a zburat, unde ni s-a ascuns
Vânatul?
Da, e cert, noi alergăm zadarnic, iar Voi,
Fiinţe viguroase şi imateriale, zâmbind,
mişcându-vă armonios articulaţiile şi
muşchii zvelţi, prelungi,
Voi, iată, fugiţi pentru eternitate.
În sine.

Ca şi înlăuntrul unui cerc, atât
de mare, încă, pentru ochii noştri holbaţi,
încât va mişca, cu siguranţă, talazuri albastre şi
cârduri de păsări, milioane şi gureşe, ca şi
alţi Zei, de pe cu totul alte continente.
Visate doar de Voi.
Da, ah, visul este, certamente, singura boală, a Voastră,
pe care noi v-am dat-o.
Visul posibilului, a ceea ce *nu poate fi*,
şi nu pentru că *nu este*, ci
pentru că, totuşi, *poate fi* – undeva!
Într-un obscur colţ a ceea ce nu este, e drept, dar,
să zicem, se află în interiorul, în curtea
faimoasei alergări!
În celesta sa circumferinţă!

Şi, încă o dată – haide, să alergăm! Zău!
Să pornim. Să scuturăm, râzând, praful
de pe sandalele râvnite, miraculoase, ale
posibilului.
Fratele nostru ne-născut.

V

Ce-ar fi, ha, ha, să murim
împreună cu Voi, Zeilor augusti?!
Voi, ce aveţi, nu-i aşa, această
ciudată, exotică deprindere?
Să-i zicem... obişnuinţă...
Muriţi ades şi *sunteţi*, totuşi,
încât vi s-a scornit zvonul că
aţi fi, cum se zice – nemuritori!
Şi noi, da, şi noi repetăm ades
acest cuvânt cu multe silabe,
deşi, precum copiii întârziaţi,
nu prea ştim nici *la ce* foloseşte,
nici ce înseamnă.

Oricum, pentru noi, *cei de jos*,
acesta ar fi un foarte potrivit
antrenament.

Mai ştii, „am învăţa să murim"
cum ne'nvaţă Poetul.
Am exersa-o, nu Moartea, ea,
o ştim bine, nu există,
nu este. Doar pentru alţii, pentru ceilalţi,
se spune, dar... şi asta e fals;
căci... unde sunt aceştia... *ceilalţi*? Oricât
mi-ascut privirea, eu nu-i zăresc.
E drept, uneori, mă lovesc de *ei*,
cum se zice, dar... poate fi aceasta,
doar aceasta, o dovadă? Căci
fiinţa mea de carne se loveşte de
atâtea şi atâtea „obiecte":
rafale de vânt, de nisip,
de păsări ce cad, de reale răsărituri de soare
la marginea mării. Şi, cu toate acestea,
ele, obiectele, nu trăiesc, nu supra-vieţuiesc
în biata mea conştiinţă
decât o clipă, două clipe.
Şi-apoi mor, cum se spune. Deci,
n-au fost. Deoarece
numai Voi, Zei aprigi, existaţi.
Fiind şi după ce nu mai sunteţi.
Mai mult, o, mult mai mult, mai
adânc, mai vast şi mai ascuţit, mai
straniu decât un... obiect al acestei
Lumi. O, şi nu ca un obiect, oricât de... prezent,
de viu, de plin de el însuşi – nu,
Voi sunteţi o Nevoie, deci... sunteţi!
O nevoie, o dorinţă afundă, o... necesitate,
cum se spune, ce... nu poate muri!

Ne-muritoare, deci, în fiinţa ei!
Cine ştie, cu siguranţă, singura ei
calitate. Dar, oho, ce mai!
Şi noi, murind odată, măcar, cu
Voi, în bărbătească voastră tovărăşie,
camaraderie,
ne vom îmbolnăvi şi noi, cumva, de
Ea – de *ne*-murirea voastră?!
Deoarece – şi copiii ştiu acest lucru! –
Există boli care ne fac bine, care
ne aşteaptă, ne bucură, ne odihnesc,
ne înviorează de calapodul oricărei zile.
Şi dacă, să fim bine înţeleşi,
dacă boala voastră augustă nu e transmisibilă,
contagioasă, dăunătoare, ce mai,
trupului nostru – ei bine, spiritul, oho, el,
orgolios cum îl ştim, el, naivul, se va... îmbolnăvi. Fericit.
Cu siguranţă. Şi noi odată cu el.
Şi încă o dată, privindu-ne în oglinda
sa, a spiritului, uimirea, bucuria sa de o
asemenea, nemaipomenită boală, ni se vor
transmite – o vom „oglindi" adică, la
la rândul nostru. Iată, am aflat, în sfârşit,
cum şi de ce au fost găsite oglinzile:
pe plaja nu ştiu cărui ocean,
sau lac. În amintirea vreunui
ciclop sau vesel marinar, înecat
în vastele continente ale algelor, sau, mai ştii, în
amintirea vreunei iubite, alungate de noi,
disprețuite din nebăgare de seamă...

10 febr. '09

Oh, oglinzile, fiţi precauţi, chiar şi
Voi, Zeilor, voi, cei ce nu puteţi fi oglindiţi!
Gândul vostru însuşi, cel fugar
Şi neatent, cel ce aleargă nepăsător ca o scurtă
briză de vânt, mişcând o frunză, abia sau
clătinând, ştiu eu, vreo minusculă pasăre
pe creanga ei, subţire, da,
chiar şi el, acest gând, trăitor o clipă sau
două, el vă poate oglindi!...
Chiar muritori şi jalnici cum suntem,
nu ne aplecăm noi, adesea, avizi,
asupra Gândului?!
Cel ce ar trebui, singurul, să ne reţie
existenţa, trecerea, fructul pieritor
al atâtor ani. Al atâtor zile,
al atâtor fantome dragi, ca şi al
puzderiilor de zâmbete ce ne-au
întâmpinat, odată, la sfârşitul unei
zile ce nu se mai termina.

Al unei torturi numite *ziuă*,
timp sau *destin*.
Sau... *sărut*!...

11 febr. '09

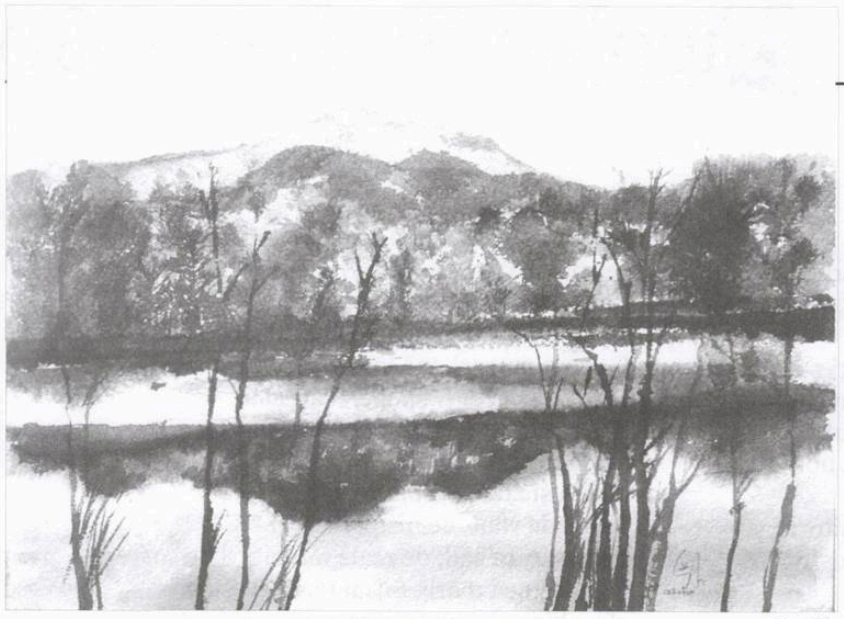

Gheorghe Crăciun

Dana PUIU

STANZE BUCUREŞTENE
SCENARITA 1

Matei este de formaţie cibernetician, cu un ciudat master de scenariu, pe care şi l-a plătit singur pentru că în anul cinci lucra la mica firmă ASS (glumă, neglumă, aşa se numea firma). Acceptat de comisia de admitere cu mirare, a fost întrebat: „Şi ce aştepţi tu de la noi?", el a răspuns fără emfază: „Păi... cam multe..." Au râs. Mama Val, aflată, şi pe atunci, într-un acces de scenarită de Mangalia, a aflat prin telefonul mobil surpriza. Era o scenarită de tip Fonzi, cu o asezonare de peşti (calcan, caracatiţă, heringi, crap, strugă). Val se simţea bine în soarele acela torid de vară. Plutea înfăşurată într-o eşarfă amplă, crem cu dungi foarte verzi, vaporoasă, adusă poate de vaporeni. (În anul acela la o mică distanţă de ţărm, pluteau circumspecte cinci lebede albe, rătăcite în iarna precedentă din zborul lor.) La isprava cu scenariul lui Matei, tata Laur a comentat: «Fiţele maică-tii!" Unul din hobby-urile lui Matei este percuţia (care era cât pe aci să devină profesie). Din când în când face repetiţii cu trei prieteni, un mic band care e invitat ocazional la câte o modestă cafenea bucureşteană să cânte. Biciclist pasionat, merge vara cu bicicleta la serviciu, mai ales că acum sunt benzi galbene pentru biciclişti pe unele străzi şi în parcuri, mai late, chiar, decât cele pentru plimbăreţii ocazionali. Se mai repede sâmbăta, de preferinţă, la câte un concurs ciclist pentru amatori, aiurea în ţară. Cel mai fericit loc a fost locul 15, dar, cum şi-a cam întins ligamentele (entorsele şi ligamentele fiind specialitatea mamei Val), s-a mai potolit. Matei mai este montagnard amator. Face uneori trasee uşoare, cu „băieţii" (Retezat, Bucegi, Apuseni etc.), iar mai nou o târăşte şi pe Ancuţa în câte o escapadă cu corturi. Ancuţa nu oftează, merge bucuroasă, deşi nu iubeşte muntele, ci marea. Se întoarce de obicei foarte ostenită şi cu câte o mică indigestie contractată de la hrana de preferinţă prăjită la focul de tabără. Ancuţa, zisă Pitic, e indianistă şi vegetariană. Ultima escapadă au făcut-o împreună în Anzii Cordiliera Blanca în voyage de nuntă. Ancuţei îi place să trimită mesaje din străinătate de tipul: „Suntem la Rio şi ne bem cafeaua sub un cactus uriaş". Lui Matei îi place să trimită vederi prin poştă cu timbre. Mama Val a primit o vedere cu o ţărăncuţă peruană în costum tradiţional, cu o vestă şi o pălăriuţă peste basmaua cu broderii în culorile vii ale văilor şi ale munţilor de acolo, Nativa de Cabanaconde, Valle del Condor. Privire mirată şi obrajii roşii. Pe spatele vederii, următorul text: „Îţi voi aduce ceva creat de un artist din FAVELAS, un cartier de 300 000 de oameni în case improvizate ca în filmul CIUDAD del DEUS. Sunt toţi fericiţi şi prietenoşi, latini ca şi noi. Îţi mulţumesc pentru educaţie şi creativitate. Fium." A doua vedere din Lima Peru reprezintă o clădire colonială în albastru şi alb, cu cornişe la ferestrele ogivale, cu balcoane acoperite din lemn verzui patinat: Casa de Osambela şi cu următorul text pe verso: „Lima este plină de clădiri coloniale, ţi-ar plăcea. În Brazilia oamenii sunt calzi, vorbesc doar portugheza şi te ating când vorbesc cu tine. Cântă mereu şi dansează. Christo Redentor e art deco şi foarte liniştit, dar puternic. Te iubeşte, fium."

N.B. *Scenarita* este o boală deopotrivă cronică şi anacronică, la fel ca *quebecoita* *din franţuzescul *québécoïte* (termen inventat de poetul Pierre Nepveu în cartea sa de critică ***Écologie du réel***), o boală care poate fi şi genealogică. Scenarita ia uneori forme acute, constatate mai ales în locaţiile următoare: garsoniera lui Matei, pentru prima oară „apropritar" în Bucureşti, după ce a obţinut buletinul cu pricina şi celelalte două locaţii, cu chirie, ale Alexandrei.

Garsoniera confort patru a lui Matei figurează însă ca domiciliu stabil pe buletinul Alexandrei. Alte locaţii, la fel de infectate cu microbul scenaritei prozaice şi intimiste (în perioadele când locuinţa de vară a mamei Val e nu la ţară, ci în Bucureşti), sunt garsoniera 1 şi apartamentul cu chirie ale Alexandrei, zise Ada, Alex, Curly sau *emotional design @ etc.*, Ada fiind ceramistă, apoi lucrătoare la fabrica de obiecte sanitare Sanex Cluj, apoi designer la Bucureşti, apoi organizator de cursuri intensive de creativitate pentru diferite corporaţii, electrician, tâmplar, zidar, zugrav, mozaicar şi din nou designer. Prima garsonieră 1 este scutită de chirie datorită amenajărilor Adei în folosul doamnei Lascăr, emigrate în America, dar care mai păstrează la Bucureşti respectiva garsonieră vânată de toate rudele domniei sale mai mult sau mai puţin sărace. Al doilea apartament (după ce Ada a fost pusă pe liber intempestiv de către rudele doamnei Lascăr) este cu o chirie de 400 de euro pe lună (200 Ada, 200 Olimpia, zisă şi Oli, actriţă cu slujbe temporare, prezentatoare a emisiunii Adei *SOS, salvaţi-mi casa*, profesoară la negru de engleză, traducătoare la nevoie, dublând cu vocea filme de desene animate şi fiind adesea animatoare la onomasticile copiilor din Bucureşti, foarte potrivită în roluri de vrăjitoare), deci, apartamentul care are ca proprietar pe grecul Haris Carlampous, cu evidente afinităţi pentru cultura orientală. Pe pereţi atârnau: un tablou cu un ciudat Christ oriental, narghilele, iar zugrăveala era în albastru cobalt. Textul mamei apare şi dispare, în funcţie de lumina verii şi de locaţie, prin canale subterane ca fluviul metaforic Alpheu.

A doua descindere a mamei la garsoniera de pe Braniştei, colţ cu Popa Nan.

Smart FM – I should be so lucky.

Turturelelor le place muzica şi, dacă te mişti cu încetinitorul, aproape că îţi intră în cameră – ciripesc vesele la 9 în dimineaţa de sâmbătă.

Ada e încă în stadiul de oftat la telefonul mobil sau călare pe gâza ei Wolzwagen Beetle. Când o întrebi ce are, spune „Ştii tu! Tudor e acum pe la poliţie. La ora 11 noaptea de 5 septembrie, paznicul şi muncitorii s-au pus să-i fure materialele de la blocul proaspăt ridicat... Săracul Tudor!"

În sfârşit, Alexandra, hyperagitată şi hypersensibilă, a hotărât să se rupă de a sa workaholic life şi să-şi petreacă un lapse of time în Turcia, cu treburi de aprovizionare pentru cafeneaua orientală a lui Dinu Cantacuzino la Hanul lui Manuc. Faptul că îşi face luggage-ul de plecare şi se gândeşte cum să-şi schimbe blugii cu nişte pantalonaşi albi de pânză e un eveniment demn de consemnat.Tocmai şi-a pus în maşina de spălat frumoasa bluză fake decorată cu auriu, adusă de mama de la Mangalia şi, inevitabil, i s-a dizolvat „aurul" decorativ. O goneşte mereu din urmă timpul care mai mult distruge decât să construiască, my dear Ada!

Doresc mult să iasă la soare şi la binecuvântata lumină a lui Dumnezeu, să respire alt aer şi să se însenineze.

Matei e tandru, dar mort de oboseală – cască des, are ochii injectaţi de mersul pe bicicletă la serviciu – trebuie să îşi cumpere ochelari speciali. Comme d'habitude, este depanatorul tuturor: al bateriei gângăniei lui Ada, care a murit în cartierul chinezesc, este organizator de programe culturale pentru mama Val şi Arinela (prietena ei din tinereţe, care a emigrat la Paris şi care e în trecere prin Bucureşti cu treburi la clinica de chirurgie facială).

La Green Hours, spectacolul G.O.D. Trebuie să ia bilete la concertul life al lui Leonard Cohen. A făcut rost de un bilet de VIP pentru mama, ei au stat în spate, pe iarbă. Apoi un bilet pentru *Valmont* la galeria *Montage*, strada Călăraşi, nr. 94, Bucureşti. E singurul spectacol din extrasezonul teatral, de fapt o galerie de artă ingenioasă, în care urma să se joace pe masa în formă de T a barului piesa după ***Les liaisons dangereuses*** a lui Choderlos de Laclos. Matei a dat un telefon, a obţinut două locuri pe gratis. A apărut o tânără curatoare, l-a prezentat regizorului Marcel Ţop. La *Motoare, Pescăruşul Jonathan Livingstone...*

Şef de curăţenie generală, instalator de ocazie – reparat cu aproximaţie chiuveta de la garsonieră, primul experiment de acest fel – el este tot Matei.

Stanze de Bucureşti cu catâra de Arinela, care nu are răbdare să ajungem la Grădina Icoanei să ne mâncăm plăcintele cu caşcaval, dezamăgită că nu a găsit merdenele ieftine. Am plătit eu plăcintele şi o ruladă cu ciuperci – acum se înduioşează de un câine pripăşit prin parcul Gherea, unde a trebuit să poposim pentru că Arinela e leneşă. Îi dau o bucată din rulada mea (care oricum îmi stă în gât la vederea scenelor groteşti din parc). Câinele nu se atinge de delicatesă. Precis că-l înfundă stăpânul cu bunătăţi mai carnivore. Prenumele adevărat al Arinelei este Elena Maria, prietena ei Petronela îi spunea Adriana, iar tatăl ei o botezase Marinela, după o melodie italiană în vogă la vremea aceea.

Stanze din părculeţul Gherea

Colţ cu Rosseti, într-un cerc cu circumferinţa de 5m. Şase bănci, coşurile de gunoi frumos pregătite să-şi primească messurile stau goale pe pietrişul din centru, iar printre bănci e un pêle mêle de gunoaie, hârtii, sticle de suc goale etc.

Banca 1 din dreapta. 5 bărbaţi chibiţează cu o sticlă de şliboviţă aşezată pe jos, din care trag rând pe rând câte o duşcă.

„Vino aici, fetiţa mea", spune un bărbat adresându-se căţeluşei cu pricina. Subiectul central de discuţie – fotbal.

Banca 2. Doi tineri, ea cam ţigănoasă, cu o rochie lungă, bine crăpată, stă în braţele unui bărbat şi se lasă excitată până la brâu. Rochia mult suflecată îi dezvăluie toate intimităţile. Râde ca o capră. Un trecător remarcă! Ea se răsteşte la el, ceva în genul: „Ce, matale nu ţi se mai scoală!" sau „Ce, n-ai mai văzut?". Val se face că nu vede, dar nu mai poate să mănânce. Arinela întoarce capul jenată şi chicoteşte... „N-am mai văzut în viaţa mea aşa ceva într-un loc public, nici chiar la Paris!" Îşi pune plăcintuţa în pungă şi renunţă şi ea să mai mănânce. (În străfundul ei este o puritană, cu toată aparenta ei emancipare pariziană).

Banca 3. Goală. În spatele ei, un *sans abri* sau, cum zice Arinela, *sans domicile fix, s.d.f.*, şi-a pregătit culcuşul de noapte. Stă în fund, pe o piatră şi priveşte în gol. Năpădit de o barbă rebelă, aproximativ 57 de ani, blugi jerpeliţi, imposibil de ghicit cine a fost şi ce-a făcut în viaţă. Pare destul de demn.

(Didascalie – Stau şi scriu într-o rână, mă doare al naibii sciaticul la L4 – L5. Aparatul de aer condiţionat se porneşte singur şi din senin. Ce l-o fi apucat? Sunt în garsoniera confort 4 a lui Matei de pe Braniştei, lungită pe un pat acoperit cu o cuvertură verde crud, dintr-un material care imită pânza ţărănească, cu geamul larg deschis, prin care lumina soarelui invadează mica încăpere cu o lumină blândă, plăcută. Turturelele gânguresc, vioaie.)

Banca 4. O damă leonină în blugi răpciugoşi veghează, aplecată, ca o statuie a plângerii vulgarizată (vezi Brâncuşi, ***Rugăciunea*** sau ***Cumînţenia Pământului***), somnul adânc al unui tânăr lungit pe bancă, cu chipul cam răvăşit de licorile consumate în noaptea anterioară. Leonida leonină are un păr lung şi bogat de culoare brună cu o pată de alb, în ansamblu un cenuşiu murdar, care-i acoperă şi o parte a feţei, deşi e prins la spate cu o agrafă mare. Mângâie cu tandreţe siderală fruntea consortului care e mult mai tânăr decât ea. O pasiune devastatoare se degajă la o distanţă de trei metri în jurul ei, în orice caz, până la banca noastră. Plânge din când în când şi iar se apleacă asupra lui ca pentru a-l acoperi complet cu fiinţa ei protectoare, mângâindu-i fruntea insensibilă. Are degetele mâinii sistematic bandajate cu Romplast – toate degetele – şi din şlapii simpli liliachii se întrevăd alte răni la picioare.

Pronostic X. Tipul a caftit-o bine în noaptea precedentă, într-o criză alcoolică, şi ea îşi manifestă iertarea revărsându-şi asupra somnului lui toată tandreţea de leoaică protectoare.

„Executăm somn!" – spunea caporalul lui Petru Popescu în ***Dulce ca mierea e glonţul patriei***.

Arinela: „Nici nu pot să mă uit la ea!" Curajoasa Arinela e năpădită de jena provocată de panorama din dreapta şi din stânga ei!

Banca 6. (Noi, stupefiate, ne prefăceam că glumim dezinvolt şi că nu observăm nimic.)

(*Continuare în pagina 14*)

Delia POP

GRĂDINA DE DINCOLO

Valentin Itu

Felul în care omul îşi trăieşte spaţiul şi timpul, maniera proprie de relaţionare cu acestea aşază cele două categorii printre dimensiunile identităţii. Privite astfel, frontierele politice, cu toată rigoarea delimitării şi în ciuda acceptării lor (cu nuanţele ce se impun), nu reprezintă o realitate de sine stătătoare, ci se află în strânsă interdependenţă cu proiecţiile lor mentale şi culturale. Acestea din urmă – după cum se ştie, mai îndărătnice la schimbare – configurează o hartă distinctă, simbolică, ce nu se suprapune întru totul peste cea reală, însă care, la nivel de individ şi chiar de comunitate, produce repercusiuni imposibil de ignorat.

Frontiera capătă astfel virtualităţi complexe, menite să definească şi, deopotrivă, să articuleze ceea ce se află de o parte şi de alta ale ei. Spaţiu de întâlnire a alterităţilor, frontiera stimulează reflecţia privind ceea ce ne desparte ori ceea ce ne uneşte şi, nu în ultimul rând, privind consecinţele transgresiunii ei. Îşi pune amprenta asupra elaborării discursului identitar şi a reprezentărilor alterităţii, generând, mai ales în momente de cumpănă, reevaluări şi redefiniri ale acestora. În ceea ce priveşte ultimele decenii, se observă eliberarea ei treptată de schemele binare, antinomice, care au traversat secolele, însă persistă o anumită vulnerabilitate în faţa tensiunilor dintre politic şi istoric, dintre realitate şi ficţiune, dintre memorie şi imaginaţie. Linia de hotar/oglinda lucrează în continuare, speculativitatea însoţeşte activ şi în zilele noastre specularitatea, construind, deconstruind şi reconstruind *patternuri* existenţiale şi culturale.

Nu e nicidecum de mirare, aşadar, că frontiera şi discursurile aferente (îndeosebi naraţiunile şi imaginile) constituie atât pentru cercetătorul care se apleacă asupra lor, cât şi pentru artist o sursă inepuizabilă şi grea de semnificaţii. Dacă ar fi să trecem în revistă câteva dintre conotaţiile dezvoltate de-a lungul timpului, am reţine, printre altele: aventura, promisiunea, ameninţarea, fuga, exilul, răzvrătirea, suspiciunea, eliberarea, moartea, reînvierea, experimentul, rătăcirea, confuzia, ispita, riscul, seducţia ş.a.m.d. Acestea pot fi identificate de ambele părţi ale frontierei, diferă însă unghiul din care sunt abordate sau trăite efectiv.

În funcţie de situarea **dincoace** sau **dincolo**, limitele reale/inventate încorsetează sau dezmărginesc, ascund un surplus ori, dimpotrivă, un deficit de mister, înlesnesc sau împiedică re-crearea sinelui, permit sau resping operaţionalizarea unor idealuri, alcătuiesc un anumit profil al Celuilalt şi circumscriu modele specifice de raportare la acesta. Ele pot determina – în momente-cheie ale destinului individual sau colectiv – abateri necesare de la traseu, lepădarea de trecut şi de propria identitate, dorul de ducă, tânjirea după altceva, mai mult sau mai puţin definit.

Printre cercetătorii umanişti ispitiţi de ipostazele conceptului de liminalitate pot fi amintiţi: Jean Baudrillard, Vladimir Jankélévitsch, Tzvetan Todorov, René Girard, Jean Starobinski, Roland Barthes, Denis de Rougemont, Gilles Deleuze, Félix Guattari, Marc Guillaume ori Jacques Derrida. Pe teren autohton, în ultimele decenii au apărut, printre altele, lucrări semnate de Adriana Babeţi şi Cornel Ungureanu (coordonatori ai volumului ***Europa Centrală. Nevroze, dileme, utopii***, 1997), Lucian Boia (***România, ţară de frontieră a Europei***, 2005), Gabriel Liiceanu (***Despre limită***, 1994; ***Despre seducţie***, 2010), Andrei Oişteanu (***Grădina de dincolo. Zoosophia. Comentarii mitologice***, 2012), una dintre cele mai recente fiind cartea criticului literar Corina Ciocârlie, intitulată ***Un ţărm prea îndepărtat*** (Editura Cartea Românească, Bucureşti, 2013).

Autoarea (stabilită din 1991 în Luxemburg) tratează funcţiile teritorialităţii simbolice şi în câteva studii anterioare, publicate în limba română şi/sau în limba franceză: ***Un miroir aux alouettes. Petit dictionnaire de la pensée nomade*** (1999), ***Laissez-passer. Topographie littéraire d'une Europe des frontières*** (2004), ***În căutarea centrului pierdut*** (2011), ***Il n'y a pas de dîner gratuit. Petit abécédaire de la rencontre en littérature*** (2011; în limba română – 2012), aspect care ne îndeamnă să considerăm problematica menţionată o preocupare aparte a exegetei.

Având ca subtitlu un inspirat joc de cuvinte: ***Seducţia frontierelor, frontierele seducţiei***, ultimul volum al Corinei Ciocârlie propune o abordare îndrăzneaţă, prin exploatarea comparatistă a câtorva opere aparţinând unui spaţiu geografic şi literar anume delimitat, care i-a permis efectuarea unor conexiuni pe cât de rafinate, pe atât de captivante. Cele douăzeci şi trei de eseuri, de dimensiuni restrânse şi cu mottouri atent alese, aduc înaintea cititorului de secol XXI scriitori precum: Elias Canetti, Ivo Andrić, Péter Esterházy, Ismail Kadaré, Franz Kafka, Milan Kundera, Claudio Magris, Homer, Sándor Márai, Jiří Marek, Danilo Kiš, Constantin P. Kavafis, Andrzej Stasiuk sau, din literatura română: Ştefan Bănulescu, Mircea Cărtărescu, Mircea Eliade, Panait Istrati, Gib I. Mihăescu, Liviu Rebreanu, Mihail Sadoveanu, Cristian Teodorescu, Vasile Voiculescu.

O serie de personaje ale acestora îşi duc existenţa „de hârtie" în spaţii din apropierea graniţelor şi parcurg experienţe care le schimbă radical destinul (dacă nu îl împlinesc în moarte). Pentru ele, obiectul dorinţei - indiferent de întrupare - se află, de regulă, dincolo de hotar sau de ceea ce îi **hotărăşte**. În cazul lor, frontiera generează, potrivit Corinei Ciocârlie, două filozofii de viaţă (*„două moduri diametral opuse de a fi pe lume, de a ocupa spaţiul şi de a umple timpul"* – p. 13) şi două tipuri de călătorie (**circulară**, clasică vs. **rectilinie**, modernă, fără întoarcere), înfăţişate scriptural după tiparul **odiseei**, respectiv al **bildungsromanului**.

În construcţiile de tip odisee (ilustrate prin texte precum cel homeric), protagonistul cutreieră lumea şi experimentează autocunoaşterea pentru a reveni în cele din urmă, îmbogăţit, la punctul zero. Avem de-a face cu o călătorie care *„ne învaţă să locuim mai liber, mai senin propria casă"* (p. 17). Dimpotrivă, bildungsromanul, după ce relatează raporturile sinuoase dintre erou şi mediul potrivnic în care îi este dat să vieţuiască, introduce un element perturbator (o provocare, o lipsă, o situaţie-limită) a cărui singură soluţie o constituie exilul, plecarea definitivă. *„Calea dreaptă într-un ţinut neumblat* – observă exegeta – *duce inevitabil la pieire şi totuşi e văzută ca o izbăvire, ca o eliberare din cercul strâmt al determinărilor iniţiale"* (p. 17). Este identificată şi o structură mixtă, în care odiseea se transformă pe parcursul operei în bildungsroman, aşa cum se întâmplă în ***Pădurea spânzuraţilor*** a lui Liviu Rebreanu.

Frontiera stârneşte interpretări bivalente vizavi de multiple alte dimensiuni ale existenţei. De exemplu, dragostea ar cunoaşte două ipostaze fundamentale: **erosul** şi **seducţia**. Pentru analiza lor, autoarea împrumută câteva sugestii dintr-un eseu al lui Jean Baudrillard, ***La Transparence du Mal. Essai sur les phénomènes extrêmes*** (1990), pe care le sintetizează astfel: *„Erosul e dragoste, forţă de atracţie, de fuziune, de legătură. Seducţia, în schimb, implică deturnarea, desfacerea legăturilor, alterarea sensului şi a identităţii. Erosul e cuprindere, pe când seducţia e desprindere: de o parte acţionează forţa centripetă, sinonimă cu nostalgia şi speranţa regăsirii, iar de cealaltă forţa centrifugă, implicând dorul de ducă şi rătăcirea. Erosul presupune procrearea şi deci e sinonim cu eterna perpetuare a Aceluiaşi; seducţia implică jocul cu dorinţa şi deci impune menţinerea distanţei necesare prezervării Celuilalt"* (p. 19-20).

Dincoace de frontieră, erosul se întrupează în pacea şi securitatea căminului, în relaţii de dragoste senine, fireşti, protectoare, în vreme ce **dincolo** ispitesc aventura, iluzia libertăţii, adulterul, voinţa de cucerire, exotismul, curajul, Celălalt, moartea... **Acasă**, cel de lângă noi suferă de un *„deficit de mister"*, nu oferă revelaţii, e cuminte, previzibil; în grădina de dincolo, există, dimpotrivă, un *„surplus de mister"*, iar acolo se află *„acela care nu ne-a aparţinut şi nu ne va aparţine niciodată, dar a cărui căutare febrilă, disperată, nesfârşită ajunge pentru a justifica o viaţă de om"* (p. 23). Ulise al lui Homer optează pentru întoarcerea acasă, Aliman al lui Vasile Voiculescu piere ispitit de chemarea lostriţei, în timp ce Gavrilescu al lui Mircea Eliade, neînstare să-şi depăşească limitele, *„îşi imaginează, naiv, că le poate împăca pe amândouă, pendulând între două universuri paralele"* (p. 46).

Indiferent însă de abordare, graniţa ascunde (şi îmbie la) o anumită **complicitate** între ceea ce se află de o parte şi de alta ale ei. Poate că tocmai pactul acesta, neimpus de vreo autoritate, întreţine iluzia şi sporeşte misterul. Eliberează (moartea însăşi e urmată de renaşterea din propria cenuşă), face să se împlinească aşteptări, dorinţe, descătuşează energiile creatoare.

Odată ajunsă în acest punct al pledoariei, eseista mărturiseşte adevăratul scop al întreprinderii: «*Punând seducţia frontierelor în relaţie speculară cu frontierele seducţiei, cartea de faţă şi-a propus de fapt să exploreze arcanele ficţiunii literare ca tărâm de dincolo: Ada-Kaleh-ul este – în aceeaşi măsură cu Kakania, Brobdinagul sau Yoknapatawpha – un hinterland romanesc unde imperativul fidelităţii faţă de real nu mai funcţionează, făcând loc unei derive* (***duceri-de-o-parte***) *în pădurile „ce ar putea să fie" ale imaginaţiei creatoare. Ceea ce Cărtărescu numeşte „parfumul aspru al ficţiunii", iar Gombrowicz „specificul genial şi generos al literaturii" constă în libertatea de „a urzi fire imaginare, aşa cum ai alege potecile din pădure, neştiind unde te vor duce şi nici ce te aşteaptă"*» (p. 106).

Complicitatea de care vorbeam e, în cazul de faţă, nu doar consimţită, ci chiar pândită, râvnită. Scriitori sau cititori, ne lăsăm ademeniţi de/pe cărările literaturii, mereu însetaţi de aventură şi de închipuiri de dincolo de fire. Căci lumea astfel construită, ale cărei margini reale sunt deopotrivă ale limbajului şi ale textului, ne dezleagă totuşi de hotarele proprii, ne dă sens existenţei, ne îmbogăţeşte. Ficţiunea re-creează astfel în permanenţă sensurile frontierei, exerciţiu care ne poate deschide cu adevărat către Celălalt şi către noi înşine.

Chiar dacă seducţia nu e, până la urmă, decât *„a muri ca realitate şi a se naşte ca amăgire"* (Jean Baudrillard)...

IOAN ALEXANDRU, POETUL MARILOR ROSTIRI

Mottouri *(extrase din discursul lui Ioan Alexandru):*
„Maramureşul este faţa de înnoire
a întregului neam românesc" (Mihai Eminescu).
„Trebuie să ne ridicăm, prin melos,
la sfinţenie" (Ioan Alexandru).

În precedenta Sfântă zi de Crăciun ar fi împlinit 72 de ani Poetul necântatelor ***Imne****, doinitor al suferinţelor noastre, cel care şi-a scris opera îngenunchiat în faţa altarelor Sfinte, cu pana înmuiată, parcă, în lacrimile Maicii Preacurate din icoana făcătoare de minuni de la mănăstirea Nicula, acolo unde şi-a dorit să se odihnească, după ani de rătăcire printre străini, acolo unde cele şase clopote, cu dangătul lor preasfânt, să nu-l lase s-adoarmă pentru vecie. Ne-am cunoscut în anii de restrişte ai primei noastre tinereţi. Cu paşi şovăielnici şi cu capul în nori, ne căutam un rost în viaţă. Aceasta mă îndeamnă să-mi amintesc, măcar din când în când, de IOAN ALEXANDRU şi să-i aduc un pios omagiu, prin evocarea ce urmează, meritând cu prisosinţă să-i cinstesc memoria. În urmă cu ceva timp, în fonoteca mea de aur am găsit discursul lui Ioan Alexandru rostit în iunie 1989, la vernisajul unei expoziţii cu lucrări de Mihai Olos. L-a avut ca partener pe Dumitru Fărcaş, cu taragotul său la îndemână. Pe acest discurs vi-l supun azi atenţiei. Înainte de toate, Dumitru Fărcaş a interpretat, la rugămintea poetului, două melodii de pe la noi. A urmat apoi discursul:*

Paul ANTONIU

Dragi şi stimaţi maramureşeni! Ascultându-l pe Dumitru Fărcaş cântând aici, mi-au venit, în suflet şi în minte, cuvintele din scriptură ale unui proroc care avea să spună un mare cuvânt poporului său, numai că nu prea ştia cum, n-avea glas; se pomenea în faţa oamenilor săi că nu le poate vorbi, că oamenii n-o să-l priceapă, că n-o să-l asculte, ei fiind plini de larma, de mizeriile zilnice, copleşiţi de griji, şi că, deci, n-o să-l poată înţelege. Atunci marele proroc a chemat muzicanţi, a chemat cordul neamului său spunându-le să-şi desfolieze melosul. Daţi drumul melosului, le-a spus, daţi drumul la acesta cu puteri uriaşe, care poate deştepta trezia în inimile oamenilor, ca oamenii să poată asculta puterea cuvântului. Eu mă aflu acum, în faţa dumneavoastră, într-o situaţie foarte umilă şi neputincioasă, după vorbirea de-aseară (de la comemorarea lui Mihai Eminescu - P.A.), sunt slăbit acuma, dar, ascultând melosul acesta, printre cele mai teribile care există pe acest pământ, simt cum îmi cresc puterile. Orice popor ar fi fericit să aibă un Dumitru Fărcaş, şi sunt întristat că oamenii merg în stînga şi-n dreapta şi nu-s aici, un milion, să-l asculte cu această înzestrare extraordinară, dată rar de Dumnezeu. Cine ştie câte veacuri o să mai treacă până când, un prunc de ţăran, rămas cu patru fraţi, cu o mamă văduvă care i-a crescut, după război, în sărăcie şi i-a azvârlit în spaţiul Europei, şi pe toate continentele, să asculte melosul acesta primordial al lumii, din acest sat primordial al lumii. Aşa îl numea un japonez, dar noi nu-l credem; poate trebuie să mai treacă o sută de ani până când românii să înţeleagă că Maramureşul este satul primordial al lumii, precum mi-a zis japonezul (...). Maramureşul păstrează ceva din matricea, cum spunea Lucian Blaga, matricea stilistică din originile primordiale ale lumii. Poate că aici Bunul Dumnezeu, când a vărsat înfăţişarea omenească pe pământ, a trimis-o, pe aceste Ize şi Mare, să-şi împlânte nările în munţii şi-n miresmele teilor în floare şi să-i spună dacă e bun pământul, este foarte bine sau să-i facă altul în univers. Îţi place, omule, să trăieşti pe pământ? (...). Dacă străinii spun asta, de ce n-am îndrăzni şi noi, după atâtea veacuri de robie şi umilinţe, să ridicăm odată creştetul şi să avem odată conştiinţa destinului?! Eminescu zicea: *„Foarte rar poporul român a avut conştiinţa de sine. Rareori ne-am întors la noi şi ne-am ridicat din umilinţă, să fim cel puţin egali şi să ne uităm unii la alţii în tihnă, într-o linişte şi împăcare frăţească, şi să nu avem complexe în faţa neamurilor împrejmuitoare"*. Aşadar, profetul cel vechi bătuse drumul cântecului, melosul acesta care i-a înnebunit pe greci şi... îi spun lui Dumitru un lucru extraordinar: sunt fericit că sunt contemporan cu el, că am şansa să-l aud cu urechile mele cum răscoală continentele, omul ăsta de la voi; cum o să-l vedeţi şi pe omul ăstalalt, pe care, tot aşa, nu-l băgaţi în seamă, deşi răscoală Europa şi el cu culorile (...). Acei greci erau nişte beţivani, erau umiliţi de băutură (...) şi, sărmanii de ei, erau înnebuniţi de melos şi cântau orgiastic, dionisiac; că şi grecii au avut din ăştia, erau daci ca acest bărbat al vostru (Mihai Olos - P.A.), că de-aici se trag toţi, de la voi, de-aici. În perioada micenianã au venit încoace. Dacă mergi în Peloponez, îl auzi pe macedonean cum îşi umflă grumazul în melosul nostru. Aici e un pământ sacru, pe care nu l-am descoperit îndeajuns (...). Mergeau, oamenii aceştia, mânaţi de melos. Cântecul, până la urmă, te distruge. Dacă Mitru îşi dă drumul baierelor, până diseară nu mai suntem oameni. Ne dezlănţuie toate patimile din noi. Aseară au venit la noi, la petrecere, alături de sala unde noi oficiam în cuvânt şi-n muzică, au venit nişte profesori, cam băuţi, şi-au zis: vino, Mitrule, să ne cânţi şi nouă, iar eu m-am ridicat în picioare şi-am zis: „Mitrule, să nu te duci! Nu te duce jos la ei!" Ei trebuiau să lase băutura şi muzica orgiastică şi să vină la noi, în sanctuar, şi să ne asculte. Trebuie să ne ridicăm, prin melos, la sfinţenie. Melosul trebuie să ne ridice la ce avem mai sfânt. Melosul este voalul de mireasă lăsat peste sufletele noastre. Este transparenţa, este străvederea cerului nou şi a pământului nou, unde n-ajungem decât cu sufletul, iar acolo unde melosul este din toată fiinţa, se revarsă în sacralitate, aşa cum este el în Maramureş, aşa cum se rostogoleşte pe obrazul întregii planete acest prunc de ţăran trecut prin şcoli înalte, Dumitru, izvorâtorul de mir; parcă miroase, instrumentul tău, a moaşte sfinte ale strămoşilor noştri îngropaţi de mii şi mii de ani, de-a lungul şi de-a latul... *„De la Nistru pân' la Tisa/ Tot românul plânsu-mi-s-a/Că nu mai poate străbate/De-atâta străinătate..."*. Aşadar, iubiţi fraţi, melosul are rostul să ne ridice pe crestele de sus ale spiritualităţii româneşti, ale sufletului nostru, şi de-acolo el să cânte, lumii întregi, ***Simfonia a IX-a*** de Beethoven. Se ştie că acesta, la sfârşitul vieţii, avea nevoie, pe lângă melos, precum grecii antici şi profeţii vechi, avea nevoie şi de cuvânt, şi a luat ***Oda*** lui Schiller, scrisă pentru o nuntă de la ţară, un cântec de nuntă al mirelui şi al miresei. Şi iată că astăzi, prin Beethoven, acest cântec s-a ridicat la rangul de ***Imn al Europei*** înfrăţite. Toţi de pe faţa pământului suntem fraţi! (Dumitru Fărcaş intonează ***Oda Bucuriei*** de Beethoven). Ascultaţi omagiul adus muzicii şi poeziei! Iată cum melosul s-a transformat în ce are Europa mai frumos.(...). Într-adevăr, suntem aici într-un sat primordial, într-o vatră cu care s-ar mândri orice ţară de pe faţa pământului. L-am ascultat pe acest mare cântăreţ pentru a-mi lua rămas bun cu sufletul, pentru o clipă să-mi întorc obrazul către alt suflet născut printre voi, din mamele acestea, din taţii aceştia, pe care-l cunosc din vremea liceului. Eram elev la Cluj când a apărut acest om minunat pe care-l aveţi în mijlocul dumneavoastră, şi el de faimă mondială pe o altă cale; aşa era atunci şi aşa a rămas până astăzi. Îngăduiţi-mi să spun câteva cuvinte acompaniat de muzică, încercând să-i înţăleg lucrarea. Am scris despre el de-a lungul anilor, i-am văzut o parte din lucrări, i-am văzut şi pe cei care strâmbau din nas când îi vedeau lucrările; aşa se întâmplă când faci ceva important: jumătate sunt pentru, jumătate sunt împotrivă, dacă nu chiar mai mult. Dacă citeşti epoca lui Eminescu, vezi cum mulţi i-au otrăvit viaţa de la un capăt la altul, dar şi mulţi l-au susţinut. Viaţa este o luptă şi trebuie să ne luptăm cu ea! Astăzi, însă, vreau să-l sărbătoresc aici, după umila mea putere, pe acest fiu al Maramureşului şi al neamului românesc, care este Mihail. „Cine este acesta, Dumnezeu?, căci acesta este numele său...". Eminescu l-a descâlţât, şi-a descifrat numele (...). Ne batem pentru bine, pentru adevăr, pentru unitate, pentru iubire întru iubire?! Suntem Satana sau suntem Mihail, cei care apărăm armonia, unitatea, iubirea, pacea între oameni?! Apărăm ce-i mai sfânt, pentru care se luptă, şi astăzi,

Filcz Leopold

toate popoarele de bună credinţă. L-am văzut pe acest bărbat - o lucrare de-a lui! - în inima unuia dintre cele mai mari oraşe ale lumii. Am văzut o operă de-a lui plecată de aici, din Maramureş şi împlântată în centrul oraşului Tokio. Aici se află un boţ de lemn luat din Maramureş şi împlântat în faţa celui mai mare muzeu al Japoniei. Deja crescuse iarba în jurul lui, deja intrase în pământul de la Soare-Răsare. Alături de Rodin se aflau acolo un francez şi un român care străjuiesc intrarea în muzeul Fuji. Mihail, sărmanul, nici nu şi-a văzut acolo opera. Am avut privilegiul acesta s-o văd eu şi să-i aduc o fotografie făcută în amurg. Pe vatra marelui muzeu Fuji se află o lucrare a acestui maramureşean de-al dumneavoastră. Poate nu ştiaţi lucrul acesta... Sunt onorat să vă spun acest adevăr, această penetraţie în sufletul milioanelor de oameni din Japonia care zilnic îşi trag coada ochiului asiat trecând pe lângă un fus maramureşean, acest gonfalus al lumii, acest buric al Europei, pentru că Maramureşul este kilometrul zero; aici e toaca, aici ceva se zideşte necontenit. Şi acum, uitaţi ce vreau să vă spun (*un tip în stare de ebrietate îl deranjează pe vorbitor, dar D.F. intervine cu taragotul său*): Lăsaţi-mă, fraţilor, să vă explic ce este fusul, ce este acest dar al mirelui pe care-l face miresei sale din Maramureş! Ce este acest instrument cosmic?! (...). Nunta este zarişte spre care se îndreaptă omenirea. Suntem chemaţi la nuntă. Sfârşitul lumii va fi tot o nuntă. Care-i darul pe care-l vom duce într-acolo? Fusul este darul escatologic al maramureşenilor către mireasă, cu care să se arate la judeţul de apoi. Cu ce plecăm, care-i talismanul, care-i hora cea lungă, care este problema pe care o frământă aici, de mii de ani, acest popor??? Şi eu, de 25 de ani, fermecat, tot răscolesc aici, căci n-aş putea trăi pe pământ fără Maramureş. Ascultaţi cuvântul, dar bate şi toaca. Ce spune toaca?, ea fiind una dintre cele mai vechi civilizaţii de lemn de pe faţa pământului. Ce-au făcut maramureşenii? Porţile lor sunt mari, ca să poată calul să treacă pe sub ele; dar fusul e subţire, e talisman, o lacrimă octogonală pe obrazul mamei noastre înainte de a se muta în slava cerului. Cu asta s-a ocupat şi l-a impus în lume pe Mihail cel de faţă; ar trebui să ia premiul Nobel pentru asta. Acest om a impus fusul vostru pe plan mondial. Eu însumi, de-a lungul vremii, m-am întrebat ce-i cu acest fus. Ce se întâmplă în acest Maramureş? Acum fac mulţi fusul, dar numai Mihail l-a luat din casa mirelui şi a miresei din Maramureş, l-a luat şi l-a vărsat în Europa, în chiar patentul originalităţii, al intuiţiei şi a vrut să stea, în jurul fusului, o viaţă întreagă alături de oricine care are copii de crescut (...). Ca să faci ceva, trebuie jertfă, iar acest Mihail s-a aninat de fusul nostru, căci ne priveşte pe toţi. Îl avem aici şi încep cu Doamne, ajută-mă să mă limpezesc în faţa dumneavoastră. Încep cu un înţeles care se luminează cât de cât cu bunăvoinţa dumneavoastră, şi dragostea inimii dumneavoastră, şi răbdarea de-a mă asculta. Noi, poporul român, avem această problemă teribilă: cărui zeu îi plecăm a noastră inimă??? Vechii greci te întrebau cărui zeu aduci, astăzi, prinos de mulţumire. În straiţă la cine duci jertfele? Cam aşa se dădea binele în lumea greacă.

(*Continuare în pagina 14*)

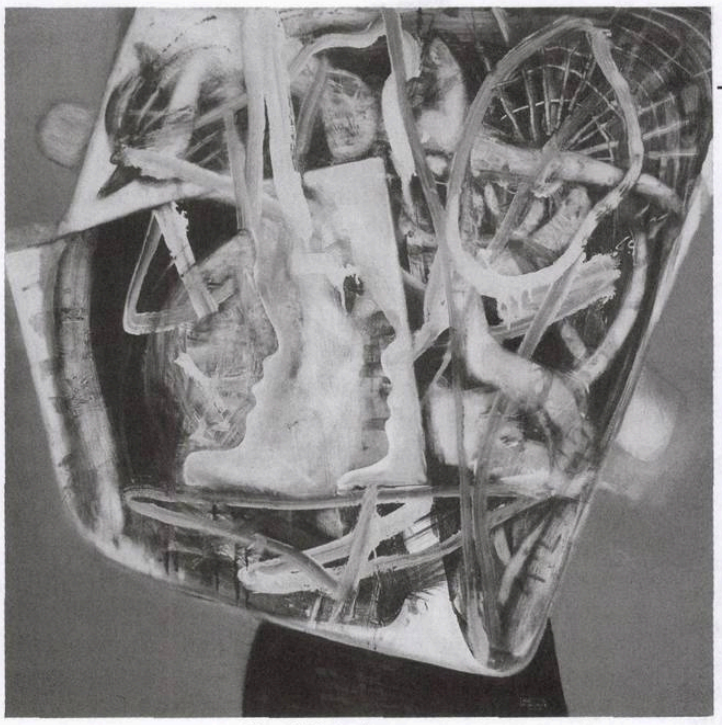

Dorel Petrehuş

Alexandru RUJA

POETUL ÎNSINGURĂRII ŞI AL SINGURĂTĂŢII

Mihai Avramescu (8.VI.1914, Felnac, jud. Arad – 5.I.1981, Panciova) este unul dintre întemeietorii literaturii române din Voivodina, cu o bogată activitate de poet, prozator şi jurnalist. După ce termină cursurile Şcolii Generale din Felnac, se înscrie la Preparandia (Şcoala Normală) din Arad, pe care o absolvă, obţinând diploma de învăţător. În 1934 pleacă în Iugoslavia *„ca învăţător contractual în şcolile primare cu limba de predare română, înfiinţate conform unui tratat interstatal"* (Radu Flora). Mihai Avramescu a activat ca învăţător în localităţile Ecica (lângă Zrenianin) şi Petrovasâla (Vladimirovaţ), în apropiere de Alibunar. La 27 mai 1945 apare, la Vârşeţ, primul număr al revistei „Libertatea", publicaţie la care Avramescu devine, din 1946, jurnalist, îndeplinind şi funcţia de secretar de redacţie. Începe o lungă şi prodigioasă muncă de jurnalist. Mihai Avramescu a fost redactor responsabil al revistei „Lumina" în perioada 1951-1955, apoi membru în Comitetul de redacţie al revistei „Lumina", alături de Radu Flora, Ion Bălan, Aurel Gavrilov, Ion Marcovicean, Aurel Trifu. A fost, de asemenea, redactor responsabil al publicaţiei „Bucuria pionierilor" (1948-1949), numite, din 1956, „Bucuria copiilor". Până la pensionare (1975) a îndeplinit şi funcţia de redactor responsabil al Editurii Libertatea din Panciova, o perioadă fiind director al Teatrului Popular Românesc din Vârşeţ (1952-1956). Ca învăţător a fost preocupat să pună la dispoziţia copiilor cărţi în limba română, de aceea a elaborat mai multe manuale: ***Carte de cetire pentru clasa I primară***, Vârşeţ, 1951; ***Abecedar pentru clasa I primară*** (coperta şi ilustraţii: Kosta Bradić), Vârşeţ, 1952; ***Carte de cetire pentru clasa a IV-a primară*** (în colaborare cu Mihai Condali), Vârşeţ, 1953; ***Carte de cetire pentru clasa I primară***, ediţia a III-a refăcută, Vârşeţ, 1955; ***Carte de citire pentru clasa I a şcoalelor cu opt ani*** (ilustraţii: Mihai Condali), ediţia a II-a, Vârşeţ, 1957; ***Carte de citire pentru clasa I a şcolilor cu opt ani***, Vârşeţ, 1958; ***Abecedar pentru clasa I a şcolilor elementare*** (în colaborare cu Iacob Pelici; coperta şi ilustraţiile: Mihai Condali), Vârşeţ, 1960; ***Abecedar pentru clasa I a şcolilor elementare*** (în colaborare cu Iacob Pelici; coperta şi ilustraţiile: Mihai Condali), Panciova, 1963.

Mihai Avramescu este prezent cu traduceri în ***Antologia prozei iugoslave contemporane*** (1961) şi în ***Antologia poeziei iugoslave contemporane*** (1964). A debutat editorial cu volumul de versuri ***În zori*** (Editura Uniunii Culturale Române, Vârşeţ, 1947). Membru al Uniunii Scriitorilor din Iugoslavia (1950) şi colaborator la publicaţiile „Hotarul" (Arad), „Luceafărul" (Timişoara), „Libertatea", „Lumina", „Dnevnik" (Novi Sad), „Letopis Matice srpske" (Novi Sad), „Književne novine" (Belgrad), „Mladost" (Belgrad), „Gazeta literară", „Scrisul bănăţean", „Familia" (Oradea).

Mihai Avramescu a fost implicat în cele mai importante acţiuni culturale ale românilor din Voivodina, de la participarea la activităţile comunităţii româneşti de aici la munca de pionierat în presa de limbă română, la activitatea didactică de învăţare a limbii şi literaturii române în şcoli, la munca în redacţia unor publicaţii de limbă română şi, evident, în primul rând la realizarea unei creaţii literare în limba română. Creaţia sa poetică, vastă, este cuprinsă în volumele: ***În zori*** (Vârşeţ, 1947); ***Drum spre adevăr***, poeme (Vârşeţ, 1950); ***Treptele singurătăţii***, prefaţă de Al. Andriţoiu; coperta: Mihai Condali (Panciova, 1970); ***Cortul înserării***, cuvânt înainte de Ştefan Aug. Doinaş (Panciova, 1973); ***Vârstele anului***, coperta: Slavco Almăjan (Panciova, 1974). Două volume de ***Opere alese***, cu o prefaţă de Radu Flora, I, proză – II, poezie (Panciova, 1986, 1987), includ cea mai mare parte a creaţiei literare.

Cel mai amplu volum de poezii este ***Treptele singurătăţii***, în mai multe cicluri, care indică o direcţie a atitudinii lirice: ***Semn şi amintire***, ***Ora jocurilor***, ***Spre alt liman***, ***La răscruce***, ***Ţărâna geamănă***, ***Cuvinte şi obiecte***. Poezia lui Mihai Avramescu este un cântec încărcat de nostalgie şi dramatism, desfăşurat între imaginaţie şi luciditate, cu o sonoritate care arată reflexul literaturii acumulate în anii de şcoală. Avramescu stăpâneşte bine limba română, îi valorifică resursele poetice în versuri încărcate de muzicalitate, cadenţate în mişcări ritmice diverse, în volute largi, care dau senzaţia unei somptuozităţi stilistice.

„De ce pier toate lucrurile-n lume
Şi amintirea-nchide tot ce-a fost,
Când fiecare lucru poart-un nume
Nepotrivit şi fără niciun rost

Pe banca asta stau de un mileniu
Cu sufletul neîntinat şi drept
Şi-aştept să vină-ntunecatul geniu
Al morţii să îmi spună ce aştept.

Deasupra mea migdalii şi trecutul
Îşi scutură miresmele în vânt
Iar soarele îşi pierde zilnic scutul,
În zarea largă, ca un rege-nfrânt.

Cine-a trecut uşor pe lângă mine?
Să fie oare iarăşi umbra ta,
Sau poate-s numai vânturile line?
Să fie sunetul ce-l voi striga,

În ceasul neguros al agoniei
Învăluit în febre şi-n mister,
Sau vuietul de lavă-al nebuniei,
Ori plânsul stelei, ruptă de pe cer?" (***Înfiorare***).

„Poet personal, cu un timbru propriu, cu o problematică specifică" (Ştefan Aug. Doinaş), Mihai Avramescu a învăţat lecţia modernităţii trecând prin marea poezie românească, mai ales a lui Blaga, Arghezi şi Barbu.

„Semne nedescifrate
la răspântiile vremii
rătăcite din altă planetă,
iscate, deodată, în tărâmul de piatră.

Unde-s inelele răsfirate
sacra făgăduinţă a morţii?
Năframa care-a netezit sicriul
a putrezit în sipetul miresii.

Doar măduva deşertului
ne aminteşte
vuietul arborilor prăbuşiţi.
Căldura ferecată a memoriei
îşi varsă-ntreg prisosul de-ntuneric
peste lăcaşurile acelor zei
care aleargă să aprindă focul
din ţăndări de icoane putrezite.

Zăvoarele opresc orice secure,
iar aburul împiedică privirea
să vadă aurul incoruptibil.
Polii de foc statornic se rotesc
pe-aceeaşi axă îngropată-n somn
şi graniţele nopţii se lărgesc
spre primul cerc
în care se-odihneşte
triunghiul cu aripile lui albe" (***Rune***).

O poezie a teluricului (***Pământul îşi aduce aminte***; ***Cântec de slavă***) stă alături de poezia evocării (***Curcubeul***; ***Reîntregire***; ***Aşteptare***) ori a meditaţiei asupra însigurării şi a trecerii (***Lumini împotmolite***; ***Spaţiul morţii***; ***Treptele singurătăţii***; ***Floarea singurătăţii***).

„Nu e adevărat
ce-am spus în poezia anterioară.
Sunt douăsprezece trepte ale singurătăţii.
– Număr ce nu se schimbă niciodată –
asemeni ceasurilor unei zile
sau sunetelor fundamentale.
Este însă adevărat
că ele încep
din singurătate
şi sfârşesc
în singurătate.
Iată de ce,
par fără de-nceput
şi fără de sfârşit.
Niciun monstru nu păşeşte pe aceste tărâmuri.
Monştrii fug de singurătate.
Sau poate au singurătatea lor proprie,
zvârcolirea pătimaşă în apele morţii.
Pe treptele singurătăţii
Moartea e o simplă ipoteză,
o posibilitate a haosului
de-a invada forma neprihănită.
Căci fiecare treaptă
e şi drum şi popas,
formă deschisă
către altă formă
perfect împrejmuită
de lumină,
în limitele-i
pururi necesare
De aceea nu există alergare
ci numai mers egal şi reţinut,
aici, pe treptele singurătăţii.
Iar trecerea din treaptă-n treaptă
echivalează cu purificarea,
până la pragul cel desăvârşit
când treptele se pierd
în veşnicie." (***Adevăratele trepte ale singurătăţii***)

Dacă lirica lui Mihai Avramescu *„trăieşte din amintiri, evocări, plânsetul angelic al somnului, fără a marca însă o regresiune spre un timp revolut şi arhaic"* (Radu Enescu), nu este mai puţin adevărat că ea este şi un cântec despre fiinţă. *„Timpul amăgirilor nu poate fi măsurat"* scrie undeva poetul (***Străinul***), lăsând deschis acest drum al fiinţei pe marea volută a timpului.

„Nu mai există victorii.
Nu mai există înfrângeri.
Nu mai există năzuinţe.
Apele morţii au năclăit
învelişul speranţelor noastre.
Miezul însângerat al iubirii,
cu sâmburi uscaţi,
cu seve secate,
nu mai vesteşte
nicio-mplinire.
Spre ce neagră răscruce,
vânturi mucegăite
mi-au risipit nădejdea?
Îndrept minutarul
spre soare-apune,
şi-ascult cu-ncordare
rotirea-i nebună
prin cheaguri de noapte
prelinse cu geamăt
pe marginea gropii." (***Destrămarea nădejdii***)

Poet dilematic, cum l-a numit Ştefan Aug. Doinaş, Mihai Avramescu scrie o poezie neliniştită şi zdruncinată de mişcările turbionare ale existenţei, aflată mereu în orizontul marii treceri. Singurătatea şi însingurarea învăluie fiinţa, generând meditaţia poetică în solilocvii nu lipsite de sentimentul tragicului şi de adierea undei pesimiste.

„Din depărtări otrăvite
s-a iscat un vânt nou.
Miresme putrede
îmi străpung nările,
ace înroşite
trecând prin măruntaie
parcă ar căuta
izvorul inimii.
Pun mâinile la ochi,
scrutez depărtarea,
dar nu zăresc nimic.
Vântul cel nou
mi-astupă orbitele
ca o năframă neagră. [...]

Cu nări însângerate,
cu orbite arse,
cu urechi ferecate,
cu degete schiloade,
eu îmi scobesc culcuşul
sub scoarţa unui arbor.
Mă-nvălui în răşină
cum te-nveleşti în smoală
şi tot aştept,
aştept,
aştept cu-nfrigurare
să mă preschimb,
eu însumi,
în răşină." (***Vânt otrăvit***, vol. ***Cortul înserării***).

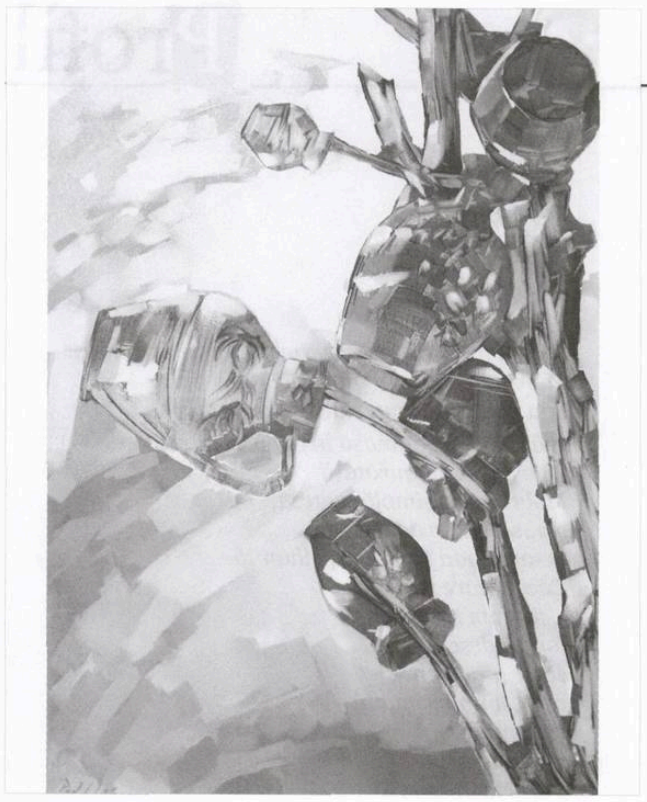

Paul Leş

Nicolae SCURTU

O EPISTOLĂ (...)

(*Urmare din pagina 15*)

Aşadar, promiţând o scrisoare cumsecade (asta a fost un fel de... nu ştiu ce!) pe curând, vă doresc multă fericire şi succes, spor la muncă şi seninătate, o îmbrăţişez din toată inima pe d[oam]na Tăuşan şi, fireşte, aş fi fericită dacă aş primi cât de curând un semn de viaţă de la d[umnea]v[oa]s[tră].

Cu multă, multă căldură şi preţuire, a d[umnea] v[oa]s[tră],

Monica Lazăr

P.S. Mai fac o „propunere", că tot sunt în continuarea Consfătuirii, *uf!: deoarece mi se pare, pentru mine, foarte greoi, să mă adresez în aceeaşi scrisoare când d[omnu]lui Bucur, când d[oam]nei Tăuşan, n-aţi fi de acord să vă scriu, când voi simţi nevoia să vă spun câte ceva fiecăruia, pe două foi separate de hârtie, puse în acelaşi plic? Adică, cum ar veni vorba, în „structurile", bine delimitate? De răspuns, îmi va răspunde fiecare când şi cum şi ce doreşte, ba, între d[umnea]v[oa]s[tră], puteţi combina „structurile", după cum veţi avea timp şi dispoziţie, bineînţeles. Ce ziceţi la asta? Şi uite că nu-mi pot împiedeca un sincer regret: de ce oare un cuvânt atât de frumos şi de sugestiv cum este „structură" trebuie negreşit transformat în lozincă, adică, banalizat, compromis? Vai, vai, vai! Haideţi să facem o Ligă împotriva masacrării frumoasei noastre limbi că altminteri, mâine, poimâine ne trezim nu doar cu un tratat de... metodologie, ci cu o situaţie mult mai tristă: cu sărăcirea vocabularului! Că cine mai foloseşte astăzi fără jenă cuvântul „just", de pildă, deşi ce mult şi bine spune în realitate etc. etc. etc.*

[*Familiei Marin Bucur, strada Avrig, nr. 9–19, scara III, etajul 5, apartamentul 97, Bucureşti, Expeditor: Monica Lazăr, Coşbuc, 19/5, Baia Mare*].

Note

• Originalul acestei scrisori, inedite, se află în biblioteca profesorului Nicolae Scurtu din Bucureşti.
1. Alexandru Husar (1920–2009), poet, critic literar, estetician şi memorialist.
2. Victor Crăciun (n. 1934), istoric literar. Este autorul unor restituiri, preţioase, din arhiva Radiodifuziunii Române.
3. Titus Priboi, publicist.
4. Pandele Olteanu (1908–1995), slavist, profesor universitar la Facultatea de Limbi Slave a Universităţii din Bucureşti.
5. La alţii!
6. Fernand de Saussure (1857–1913), lingvist şi filolog elveţian, autorul celebrului ***Curs de lingvistică generală***, tradus şi la noi.
7. La nesfârşit.

IOAN ALEXANDRU, POETUL (...)

(*Urmare din pagina 12*)

Seara la cine te duci cu jertfa şi mai apoi să-i ceri ca peste noapte să-ţi păzească aşternutul şi lacrima pruncilor.(...). Când am sărbătorit o sută de ani-slugă-n sărbătoare! - în 1777 fusese răpit pământul sfânt al Bucovinei şi fusese anexat Austriei, şi atunci, la o sută de ani, deci în anul 1877, Eminescu a scris un text celebru din care vă voi cita câteva fragmente; îl am aproape tot în sufletul meu şi vă citez doar câteva fragmente ca să încercăm a înţălege fusul maramureşenilor. Să ştiţi că Eminescu spunea că Maramureşul este faţa de înnoire a întregului neam românesc. Un popă de-aici, zicea marele poet, are mai mult patriotism în inima lui decât toate bărăganele. O inimă a unui popă din Maramureş are mai mult clocot de dragoste de ţară decât în toate bărăganele. Avea convingerea că aici un Vodă Iuga în 1399 a împlântat un sanctuar neatârnat, la mănăstirea Peri şi, tot acolo, o evanghelie în Limba Română, după cum dovedesc ***Manuscrisul de la Ieud*** şi ***Codicele voroneţean***, pentru că aici s-a auzit pentru întâia oară limba sacră a poporului român. Iată ce spune Mihail cel Sfânt, fratele nostru mai mare, în anul acela de sumbră amintire; era un centenar nu ca ăsta când îl sărbătorim pe Mihai Eminescu ajuns la rang de fericire. După o sută de ani i se dezgroapă oasele şi începe procesul jurisdicţional, în Roma cea veche, pentru trecerea în rândul sfinţilor a unui om care s-a nevoit, cu sângele şi cu sudoarea, şi cu jertfa vieţii sale s-a nevoit la propăşirea neamului său. Iată ce a spus la împlinirea a o sută de ani de la răpirea Bucovinei: *„Cu mâinile noastre vom deschide rana Bucovinei. Mâinile acestea să secе pe faţa pământului dacă vor uita pământul Sfânt al Bucovinei noastre. Acolo se află cetatea Sfântă, se află Rusalimul neamului românesc. Acolo odihneşte un mitropolitegalul patriarhilor Răsăritului, acolo odihnesc moaştele sfinţilor noştri, domnii Ştefan cel Mare-scutul cel Sfânt al creştinătăţii, Alexandru cel Bun-dătătorul de legi, Dragoş-îmblânzitorul de zimbri. Nu te vom uita, Rusalime! Să ne secе glasul, să se usce limba-n cerul gurii mele... Acolo şezum şi plânsem"*. Astfel cita Eminescu din psalmul lui Dosoftei. Acolo şezum şi plânsem, acolo la Ierusalimul neamului nostru, acolo în Bucovina cea Sfântă a cărei rană, fiind în afara ţării, fiecare trebuie s-o junghie în inima sa şi s-o redeschidă până când iar se vor întoarce moaştele sfinţilor la trupul cel mare al patriei-mume, al părinţilor din părinţi. *„Iată*, zice Eminescu, *pe Ştefan cel Mare şi Sfânt... Nu mare la stat, dar lat în umeri, cu faţa lunguiaţă, ochii mari aplecaţi în jos, smead şi galben e la faţă, cu o privire străpunsă, în căutătura ei, de gânduri tainice. Coroana de pe capul său cu părul lung revărsându-se negru peste umeri şi spate, coroana lui deasupră-i, la mijloc ridică crucea din aur, împodobită cu cinci pietre nestemate. Sub crucea coroanei umblă Duhul cel Sfânt, iar sub acesta se vede Dumnezeu-Tatăl, cu dreapta binecuvântând şi cu stânga ţinând globul pământului. Vodă este îmbrăcat în straie cu guler de aur, şi-n jurul grumazului-podoabe presărate cu pietre scumpe. Câmpul portretului este albastru, iar de-o parte şi de alta, o perdea de purpură roşie"*. Acesta este portretul lui Ştefan cel Mare făcut de Eminescu. Vedem, deci, pe acest tablou: galbenul aurului, câmpul albastru al portretului şi roşul de purpură, trei culori esenţiale ale curcubeului din apocalipsă pe care şade, la Judeţul de-apoi, Cristos cel Blând, mielul junghiat de la începutul lumii, să mântuie neamurile pământului. Şi a ajuns această funie a curcubeului din apocalipsa de pe Patmos, a ajuns răsucită, brâu, pe toate ctitoriile neamului românesc, răsucită şi în această imagine a lui Mihai Eminescu văzându-l pe Ştefan cel Mare. (*Poetul recită, în continuare, sufocat de emoţie, strofe din **Doina** eminesciană, acompaniat de Dumitru Fărcaş, la taragot*). Iată că-ntr-o noapte la Putna s-a auzit buga* sunând fără să fie trasă de funie, iar călugării, speriaţi, au pătruns în biserică, unde feştilele candelelor fumegau, deşi aveau ulei îndeajuns. Când au aprins candela la portretul lui Ştefan cel Mare, acesta era stins şi şters la faţă, el, preamăritul Domn pe care Papa îl socotea scutul creştinătăţii, singurul vrednic de-a se bate cu păgânii în numele Europei. Mai învia-va odată chipul cel Sfânt al Sfântului nostru Ştefan?, se întreba Mihail Eminescu, acest Sfânt canonizat cu voi, aici, pe acest tărâm sacru, în inimile noastre, de o sută de ani. Şi Ştefan cel Mare de aici se trage, precum şi Mihai Eminescu tot de aici îşi făcea planuri să se întoarcă aici şi să lucreze. Cel mai mult folclor l-a cules de la voi, din inima voastră. Şi-acuma să continui cu înţelesul fusului lui Eminescu şi cu Ştefan cel Mare: iată cele două braţe întinse, iată braţele crucii, iată braţele columbei şi iată braţele Tatălui binecuvântând. Trei într-unul; trei ori doi fac unul. Ăsta-i tot secretul acestui fus. Cum e cu putinţă - trei în unul, se-ntreba şi Hegel** ?(...) Suntem trei în unul, misterul triadei, misterul Sfintei Treimi. Mihai Olos a descoperit un lucru extraordinar: fusul maramureşean este simbolul central care mişcă sori şi stele de două mii de ani încoace şi care este magia triadei, simbolul Sfintei Treimi. Mirele venea de pe munţi cu acest dar extraordinar - fusul de foc cu care ne ducem în cosmos, altminteri zis - Sfânta Treime. A împlântat steagul de nuntă în leagănul pruncilor... Sfintele troiţe le spânzurăm pe toate drumurile, de două mii de ani troiţa fiind mângâierea neamului românesc. Cum poate fi cu putinţă unitatea în trei? În fusul maramureşean, Olos a descoperit cum se îmbucă fără să se intersecteze, fără să se desfiinţeze unul pe altul, se înfrăţesc. Sunt trei şi este unul. Cum se pot îmbrăţişa fără să se distrugă unul pe altul? (...) Dacă vă veţi duce la Constantinopol şi veţi privi cupola Sfintei Sofii, veţi vedea aceste trei chipuri amintite cu şase aripi: cu două zboară, cu două-şi ascund ochii să nu vadă slava cerească şi cu două-şi acoperă goliciunea dinspre pământ. Sunt cele şase aripi ale cerurilor de pe bolta Sfintei Sofii care se vedeau de la mănăstirea Peri din Maramureş, de-a dreptul la Constantinopol. Fusul maramureşean este ideea sofianică a Sfintei Treimi coborâte pe pământ şi întrupate în pământul cel Sfânt al Maramureşului. Trăiască inima care sărbătoreşte, aici, în Maramureş, unde, în clipa de faţă, este centrul cosmosului; şi asta pentru că se pun mari probleme ale omenirii - unul în trei! - şi această triadă este fusul maramureşean celebrat de către marele nostru compatriot Mihai Olos. (*La final Dumitru Fărcaş a interpretat la taragot melodia **Cât îi Maramureşu***). (Extras din fonoteca Paul Antoniu.)

*Buga-clopotul lui Ştefan cel Mare de la mănăstirea Putna.

**Georg Wilhelm HEGEL (1770-1831), reprezentant principal al filozofiei clasice germane.

Dana PUIU

STANZE BUCUREŞTENE SCENARITA 1

(*Urmare din pagina 10*)

Figuranţi: doi indivizi trimişi la piaţă de nevestele lor poposesc în faţa unui coş de gunoi din părculeţ. Unul dintre ei pune jos tacticos cele trei plase albe de plastic. Una cu vinete, alta cu legume şi a treia cu ştiuleţi de porumb. Ridică din plasa cu porumbi câte un ştiulete pe care îl descojeşte laborios şi aruncă pănuşii în coş. Procedează la fel cu fiecare din cei opt porumbi, cu o meticulozitate demnă de un chirurg agricol, în timp ce discută diverse cu prietenul său care stă tot în picioare lângă coşul de gunoi. Nu privesc în jur, dar nici nu par jenaţi.

Pronostic Y. Ca să nu-l pună nevasta, când va fi ajuns acasă, să depănuşeze ştiuleţii şi să coboare punga de gunoi jos de la etajul 7, e mai bine să se scutească de o astfel de corvoadă! Apoi se depărtează tacticoşi de locul „crimei".

Ne pufneşte un râs nestăvilit. Râd ca o toantă şi mă ridic să plecăm pentru că sciaticul mă trage ca o sfoară întinsă la maximum. Piciorul drept e ca de lemn şi nu prea-l pot mişca. De parcă n-ar fi al meu, îl apuc cu mâna să-l pun în mişcare.

Pe mine mă aşteaptă totuşi un acoperiş deasupra capului (spre deosebire de vagabondul din parcul Gherea) în garsoniera lui Matei transformată de Alexandra într-un spaţiu feng shui, mă mai aşteaptă libertatea şi, mai ales, dragostea cu care mă învăluie copiii mei protectori, chiar şi atunci când le e fruntea brăzdată de griji.

*Fragment din **Romanul policolor***

Nicolae SCURTU

O EPISTOLĂ NECUNOSCUTĂ A MONICĂI LAZĂR

Opera şi biografia Monicăi Lazăr (n. 1933 – m. 1984) sunt insuficient cunoscute chiar şi după trei decenii de la dispariţia sa din peisajul literar şi universitar.

Se ştie că a fost una dintre cele mai bune biografe şi exegete ale operei lui Pavel Dan, că a întreprins câteva *restituiri* din creaţia lui Lucian Blaga şi Radu Stanca şi că este autoarea unor substanţiale studii şi articole privind opera câtorva scriitori din Transilvania. Şi nu numai.

Literatura sa epistolară existentă în arhive şi biblioteci publice şi particulare se cuvine *a fi adunată* şi *adnotată* spre a putea reconstitui portretul moral şi intelectual al unei autentice *doamne* şi distinse *cercetătoare* a fenomenului literar naţional.

Epistolele trimise lui Alexandru Dima şi Victoriei Ana Tăuşan, care au fost publicate, până acum, relevă virtuţile confesive ale unui spirit înclinat spre solitudine şi reflecţie.

Epistola recent descoperită, trimisă istoricului literar Marin Bucur şi poetei şi eseistei Victoria Ana Tăuşan, ne evocă, cu ironie şi în tuşe accentuate, atmosfera vieţii literare româneşti de la sfârşitul deceniului al şaptelea al secolului trecut.

Acoladele şi observaţiile Monicăi Lazăr referitoare la *Conferinţa scriitorilor* din 1968 şi trimiterile la confraţii săi, Titus Priboi, Victor Crăciun, Alexandru Husar şi Pandele Olteanu sunt receptate, azi, cu aceeaşi vigoare şi obiectivitate ca acum patru decenii şi jumătate.

Intuiţiile şi opiniile sale critice surprind, cu acuitate, efemeritatea unor noi metode de abordare a operei literare, precum *structuralismul*, care, de fapt, a înlocuit emoţiile estetice cu scheme şi linii care nu duc nicăieri.

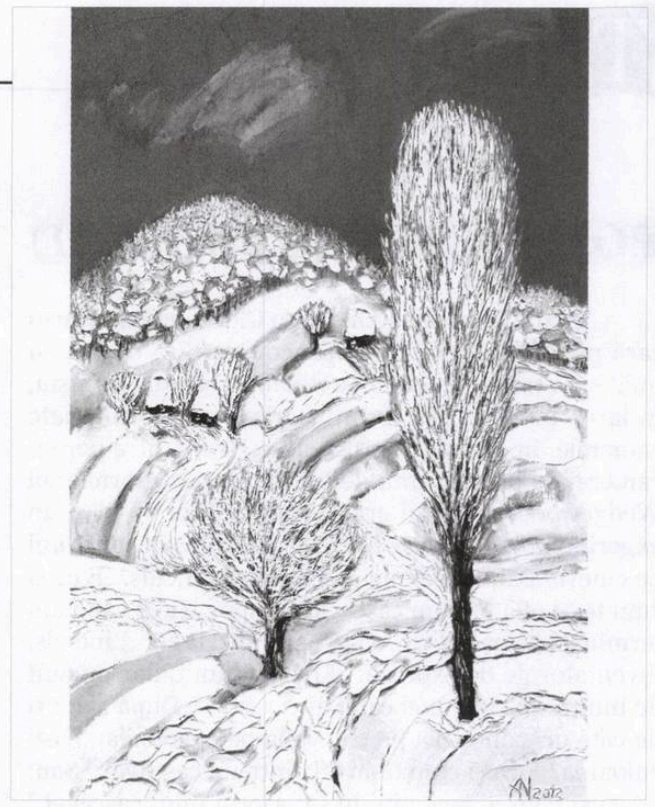

Ioan Anghel Negrean

*

Baia Mare, 1 no[iembrie] 1968

Scumpii şi stimaţii mei prieteni,

Aş fi vrut din toată inima să vă scriu câteva rânduri încă de aseară, de cum am sosit acasă, dar mi-a fost imposibil, în aşa măsură oboseala (şi, aş zice, sila...) acestor zile au pornit să iasă din mine brusc, ca untdelemnul la suprafaţa apei, şi m-au încremenit. Iată, însă, că am izbutit fără nici un efort să mă trezesc dis de dimineaţă (e, acum când vă scriu, ora 4,05!), mă simt cu totul altfel decât la Bucureşti, fiindcă mi-am regăsit climatul meu, adică locuinţa mea, care e un fel de lume, nu o simplă locuinţă (doamnei Tăuşan am să-i povestesc în scrisoarea următoare, cu speranţa că n-o voi plictisi, cum arată această lume şi care sunt „evenimentele" ei obişnuite), încât m-am aşezat la maşină cu un sentiment de plenitudine, care-mi îngăduie să vă adresez... era să zic iarăşi „câteva rânduri", dar îmi dau seama că m-aş repeta nepermis de repede (din punctul de vedere al exigenţei mele stilistice, care, afirm, există în principiu, chiar dacă nu se aplică sau, mai bine zis, nu devine evidentă cu atâta consecvenţă pe cât mi-aş dori).

Vreau să vă repet şi să accentuez, de data aceasta amândurora, cât m-a bucurat cunoştinţa cu d[umnea]v[oa]s[tră]. Vedeţi, un om poate să-şi facă, în asemenea împrejurări, „relaţii" care nu sunt de lepădat sau care se pot dovedi, până la urmă, nişte mici cuceriri şi pe un plan mai adânc. Rar de tot, atât de rar că aş zice aproape niciodată, găseşti, însă, din prima clipă, prieteni, prieteni adevăraţi, cărora să simţi nevoia să le deschizi inima fără rezerve şi a căror căldură o simţi dincolo de cuvinte, surâsuri, amabilităţi convenţionale. Întâlnirea cu d[umnea]v[oa]s[tră] amândoi (fiindcă îmi permit să cred că o cunosc deja şi pe d[oam]na Tăuşan, chiar dacă nu ne-am văzut încă, ce importanţă poate avea asta?) mi-a inspirat mai mult decât acest sentiment: această certitudine! Îmi veţi îngădui, aşadar, să vă mulţumesc din toată inima şi să vă declar că, în ce mă priveşte, sunt cucerită, că vă ofer tot devotamentul şi stima mea, afecţiunea mea amicală, dintre cele mai sincere. Cum îi spuneam şi d[oam]nei Tăuşan la telefon, dacă Bucureştii ar fi însemnat pentru mine, de data aceasta, numai cunoştinţa cu d[umnea]v[oa]s[tră], tot m-aş considera într-un mare câştig (vai, ce ardeleneşte sună asta, nu-i aşa?).

A mai însemnat, însă, din păcate, şi multe altele. Şi spunând: „din păcate", cred că am spus tot şi că nu mai e cazul să insist pe amănunte.

Şi totuşi, iată, prin chiar această frază observ că iar m-am încurcat într o chestiune care m-a iritat acolo şi pe care aş dori, deci, s-o lămuresc (iar, spus ardeleneşte: fir-ar să fie! – cu scuze pentru libertatea, poate nepermisă, a limbajului). Va fi poate cam lungă şi încâlcită poveste, încât mă veţi ierta că, în general, o mai ating; e atât de neînsemnată, pe drept cuvânt, de mă întreb, propriu-zis, de ce îmi mai încarc scrisoarea asta cu ea. Dar, fie, de vreme ce tot am compus introducerea; cu asta, cel puţin, voi clarifica şi de ce am întrebat-o pe d[oam]na Tăuşan dacă d[omnu]l Bucur i-a povestit ceva despre ultima zi a Consfătuirii.

Nu ştiu dacă d[umnea]ta, dragă Domnule Bucur, ai fost de faţă când am luat şi eu cuvântul. Trebuie să mărturisesc, fără a mă preocupa prea mult dacă cineva mă va crede sau nu, că, pentru mine, luarea aceea de cuvânt n-a reprezentat absolut nimic din punct de vedere personal. Au fost alte motive, exterioare, care m-au obligat s-o fac. Aşa cum nu mă interesează nici ce impresie am făcut sau cine ce a crezut sau n-a crezut despre ce am spus. Ceea ce, repet, m-a iritat, a fost că, după-amiază, întârziind cu Al. Husar[1] şi Victor Crăciun[2] la un pahar de vin, amândoi s-au simţit datori să mă căineze şi să mă „panseze" pentru afrontul, cică, pe care mi l-ar fi adus Titus Priboi[3], care a urmat imediat la cuvânt. Drept este că eu nu l-am auzit, fiindcă am fost fericită să ies şi să fumez o ţigară, mă săturasem de cât fusesem obligată să şed acolo, la masa prezidiului, ca un manechin (recunoaşte, domnule Bucur, frumos îmbrăcat!...) într-o vitrină. Vasăzică, această compătimire amicală (fie la ei acolo!) m-a enervat la culme, fiindcă, pe de altă parte, au refuzat (din compasiune, vezi bine!...) să-mi spună ce a spus, în definitiv, individul (scuze pentru limbaj, iarăşi). Încât acest lucru aş fi dorit să mi-l spui, dragă domnule Bucur, fără alte comentarii sau... „pansamente". Că, după felul călduros în care m-au consolat, s-ar fi părut că am fost desfiinţată, pur şi simplu, or, eu, nu ştiu cum să vă asigur, încă... respiram, aveam toate minţile la un loc, ba chiar, după cum i-am ripostat în cele din urmă lui Crăciun, agasată de-a binelea de atitudinea lor, până şi frumoasele mele tocuri înalte de la nu mai puţin frumoşii mei pantofi erau intacte! Aşadar, ce catastrofă se petrecuse, de fapt? Asta şi nu altceva aş fi dorit să aflu! Că dacă aş fi fost asigurată de un om serios că, în sfârşit, a sosit momentul când cineva m-a executat fără apel, aş fi ştiut şi eu de un capăt (iar ardeleneşte spus) şi m-aş fi „resemnat" în consecinţă. Adică, vreau să mă înţelegeţi bine: nu înţeleg şi bănuiesc că nu voi înţelege niciodată de ce ar trebui să mă consider nefericită şi copleşită pentru simplul motiv că cineva spune ceva rău despre mine. Ah, Doamne, ce concepţie sucită, după umila mea părere!

În fine, era seară şi nu mai ştiam de unde să aflu ce cataclism mă lovise pe negândite şi neştiute. În fine, după ce am vorbit cu d[oam]na Tăuşan, am izbutit să-l găsesc pe colegul meu, care, ca un elev conştiincios şi foarte cumsecade ce este, şezuse tot timpul (ba mai luase şi notiţe...) în şedinţă, care m-a lămurit. Şi, indiferent, iarăşi, de ce va crede sau nu va crede cineva, nici măcar nu m-am ostenit să... râd, ci doar am ridicat din umeri. Atât. E drept că enervarea împotriva „amicilor" mei s-a dublat. Adică, pentru atâta lucru ar fi trebuit eu să mă transform în „bocitoare" şi să mă pun pe jelanii sau, măcar, să-mi ascund capul între umeri? Dacă, oricine, crede că e mai bine să înţeleagă chinezeşte când eu sunt convinsă că vorbesc pe bună limbă românească, n-are decât. Fiindcă, spunea colegul meu (mi se pare că d[umnea]ta, domnule Bucur, mi-am dat seama ulterior, nu mai erai acolo), T. Priboi m-ar fi acuzat, fulminant (ar trebui, vezi bine, să scriu: fullllminnnnannnnt!), că nu sunt informată cum stăm cu structuralismul (sau cum nu stăm!), cu marile lui cuceriri şi eficienţe. Ei şi? Asta mă poate oare împiedeca pe mine să mă declar categoric împotriva absolutizării *metodei, a* modei *structuraliste exclusive? Ei, iată că mă declar – şi mă voi declara în continuare! Păi, ce ne facem noi, dragă domnule Bucur, dacă ne trezim într-o bună zi, conform propuneriile teribile a lui Pandele Olteanu[4], că apare un „tratat de metodologie" prin care ni se interzice sau ni se impune, totuna, să folosim numai o metodă de cercetare! Vai de capul nostru! „Ăştia" ar mai fi în stare să scoată şi vreun H.C.M., Doamne fereşte de mai rău! Vasăzică, potrivit lui Priboi, ori faceţi structuralism, tovarăşi, ori aţi sfeclit-o! Mai bine zis, ori vă închinaţi cu toţii în faţa acestui nou idol, ori, dacă nu, staţi cuminte în banca voastră şi ţineţi-vă gura! Şi, săracul, în subsidiar fie spus, nici nu ştia, se vede, cui se adresează (dacă-mi daţi voie să şi glumesc niţel!): adică tocmai eu, spaima şi oroarea istoriei şi criticii literare româneşti, să... tac?* À d'autres[5] *Chiar îmi pare rău că n-am ştiut! Fiindcă, rea de gură cum sunt, m-aş fi dus aţă la el şi l-aş fi tras un pic de mânecă, spre a-i şopti la ureche că, până nu reuşeşte el să promulge vreo lege privativă de libertate, refuz să mă înregimentez sub vreun steag oarecare, fie el structuralist, fie de orice fel, atâta timp cât personal nu sunt convinsă de atotputernicia lui incontestabilă. Şi, poate, nici chiar atunci, e limpede. Ceea ce mă miră fără rezerve este de ce nu putem fi lăsaţi să judecăm fiecare cu capetele noastre, şi atâta, fireşte, cât ne duc ele. Parcă eu opresc pe cineva să fie structuralist? Departe de mine! Că îi cer, apoi, să fie şi convingător şi util, ca metodă de analiză, asta, să-mi fie iertat, mi se pare o altă poveste. Mai mult. Până acum, sunt convinsă, eu am chiar făcut structuralism, de nuanţa* mea, *fireşte, fără să mă bat în piept că sunt* modernă *cu tot dinadinsul şi chiar, sărmana de mine, fără să ştiu sau fără să mă intereseze. Ceea ce, însă, mi se pare de un ridicol enorm (nu zic fără precedent, că... am mai văzut noi şi altele) este această bătălie înverşunată, demnă de o cauză mai bună, de a ne obliga pe toţi, cu mic, cu mare, să devenim structuralişti, să cântăm imnuri, să nu mai acceptăm nici o altă metodă, în vecii vecilor! Abia asta mi se pare stupid, mai stupid decât lipsa de informaţie de care mă acuza amicul în chestiune. Perfect, nu sunt informată! Hai s-o luăm şi aşa. Dar nu asta, tocmai asta am accentuat eu la începutul discutării acestei chestiuni? Şi dacă nu i-am citit pe toţi campionii, începând de la Fernand de Saussure[6] până la... Titus Priboi, însemnează că nu am voie să înclin spre o multitudine de metode, însemnează că nu am dreptul să mă enerveze aceste atitudini extremiste, care la fel m-ar fi enervat, indiferent de ce nuanţă ar fi fost? Zău că devine caraghios: până mai ieri eram cu toţii fenomenologi, sociologizanţi, psihologişti şi mai ştiu eu cum. (dacă eram...) Acuma musai (iar ardeleneşte...) să fim cu toţii structuralişti, că, altminteri, nu mai avem ce căuta pe lumea asta. Nu mai poate trăi omul liniştit dacă nu-şi pune o etichetă în piept, în frunte, mă rog, cum crede el că-i şade mai bine! Aşa cred unii că se face cultură, uitând cam des de Caragiale, care sugera, prin Farfuridi, cam cum trebuie înţelese revizuirile şi schimbările!*

În fine, cred că vă daţi seama că aş mai putea continua, cu mai mult sau mai puţin spirit, ad infinitum[7]. Să mai abuzez de răbdarea d[umnea]v[oa]s[tră]? Să devin şi eu... Titus Priboi? Dimpotrivă, vă rog să mă iertaţi că v-am reţinut atenţia şi până acum pentru acest limpede fleac. Eu aş propune să punem punct aci, că am sentimentul că, împreună, avem alte lucruri mai importante sau, oricum, mai plăcute inimilor noastre, de discutat.

(*Continuare în pagina 14*)

Alice MUNRO

POMPA DIN SUBSOL[1] (II)

Când eram însărcinată cu Clea, locuiam într-o casă pe strada Argyle din Vancouver. Era o casă cu înfăţişare tristă, tencuită pe dinafară cu stuc cenuşiu, în iarna ploioasă, încât am zugrăvit interiorul, toate camerele, în culori vii, prost alese. Trei dintre pereţii camerei de dormit erau de un albastru ca porţelanul Wedgewood, iar unul era purpuriu. Ziceam că e un experiment pentru a vedea dacă culorile pot înnebuni pe cineva. Baia era de un galben-oranj închis. „E ca şi cum te-ai afla într-un caşcaval," a spus Hugo când am terminat treaba. „Aşa e, chiar aşa," am zis eu. „Bine-zis, inventatorule de expresii." Era mulţumit, dar nu atât de mulţumit ca atunci când ar fi scris-o. După aia, ori de câte ori conducea pe cineva la baie, spunea: „Vezi culoarea? E ca şi cum te-ai afla într-un caşcaval." Sau: „E ca şi cum ai face pipi în interiorul unui caşcaval." Nu că n-aş fi făcut acelaşi lucru şi eu, adunând expresii şi repetându-le iar şi iar. Poate că eu fusesem cea care am zis despre a face pipi într-un caşcaval. Între noi, amândoi o numeam pe proprietăreasă Viespea Verde, pentru că, singura dată când am văzut-o, purtase o haină verde-ca-otrava, decorată cu bucăţele din blană de guzgan şi un buchet de violete, şi a scos un bâzâit veninos. Era trecută de şaptezeci şi conducea o pensiune pentru bărbaţi tocmai în centru. Pe fiica ei, Dotty, o botezarăm târfa-rezidentă. Mă întreb de ce-am ales s-o numim *târfă*; ăsta nu era, nu este un cuvânt de uz general. Presupun că avusese o rezonanţă elitistă, un sunet elitist depravat, contrastând ironic – eram tari la capitolul ironie – cu Dotty însăşi.

Ea locuia într-un apartament cu două camere la subsol. Trebuia să-i plătească mamei sale o chirie de patruşicinci de dolari pe lună şi mi-a spus că încerca să facă rost de bani ca bonă.

„Nu pot să-mi iau o slujbă," a zis, „din pricina nervilor. Ultimul meu bărbat fiind pe moarte, l-am plasat pe şase luni la mama, pe moarte din pricina unei boli de rinichi, şi-i sunt datoare, datoare cu trei sute de dolari pentru casă şi masă, încă de atunci. M-a pus să-i fac lapte de pasăre cu lapte degresat. Am rămas falită pe toată viaţa. Se zice că-i în ordine să n-ai bani, atâta vreme cât ai sănătate, dar ce te faci dacă n-ai nici una, nici alta? Bronhopneumonie pe când avusesem trei ani. Febră reumatoidă la doişpe ani. La şaişpe m-am măritat cu primul bărbat, a murit accidentat de buşteni. Trei sarcini pierdute. Uterul mi-e numai zdrenţe. Folosesc trei pachete de tampoane pe lună. M-am măritat cu unul care avea o fermă de vaci, în Vale, iar cireada lui s-a îmbolnăvit de febră. Ne-au terminat. Ăsta era cel care a murit de rinichi. Nu-i de mirare. Nu-i de mirare că sunt cu nervii la pământ."

Prescurtez. Toate astea mi le turnase cu lux de amănunte şi în niciun caz jelind, ba chiar cu o undă de amuzament şi mândrie, la masa ei, Dotty. Mă chemase la o ceaşcă de cafea, apoi la o bere. Aşa e viaţa, îmi spuneam, direct din cărţi, ore de clasă, eseuri, discuţii. Spre deosebire de mama ei, Dotty avea faţa turtită, molatecă, păstoasă, modelată pentru eşec, felul de femeie umilă, pe care o vezi cărând sacoşa, aşteptând autobuzul. De fapt o şi văzusem odată într-un autobuz în centru, şi la-nceput n-am recunoscut-o în paltonul ei albastru spălăcit. Camerele îi erau ticsite de mobila masivă salvată din căsnicia ei – o pianină, o canapea tapisată şi nişte scaune, o vitrină cu furnir de nuc şi masa de sufragerie, la care şedeam. În mijlocul mesei se afla o lampă decorativă formidabilă, pe un suport de porţelan pictat şi cu un abajur plisat din mătase roşu-închis, aplecat într-o parte, într-un unghi extravagant, ca o crinolină.

I-am descris-o lui Hugo. „E o lampă dintr-o casă de toleranţă," a spus. Mă aşteptam să fiu felicitată pentru acurateţea acelei descrieri. I-am zis lui Hugo că ar trebui să-i acorde mai multă atenţie lui Dotty dacă voia să devină scriitor. I-am povestit despre bărbaţii ei şi uterul ei şi colecţia de linguriţe suvenir, iar el mi-a spus că n-am decât să mă uit la ele singură. El tocmai scrie o piesă în versuri.

Odată, când am coborât să pun cărbuni în sobă, am găsit-o pe Dotty în halatul ei roz cu fireturi, luându-şi rămas-bun de la un tip în uniformă, un fel de furnizor sau lucrător de la gaze. Era mijlocul după-amiezii. Ea şi bărbatul acela nu se despărţeau într-un mod care-ar fi sugerat senzualitate sau afecţiune, şi n-aş fi presupus nimic, gândind probabil că era vreo rudă, dacă ea n-ar fi încercat pe loc să-mi înşire o poveste lungă, cam ameţită şi-ncâlcită, despre cum s-a udat în ploaie şi a trebuit să-şi lase hainele la maică-sa şi că venise acasă în rochia maică-sii, care era prea strâmtă şi că de asta era acum în halat. A zis că primul care a găsit-o aşa a fost Larry, aducându-i ceva de cusut pentru nevastă-sa, iar acum eu, şi nu ştia ce vom gândi despre ea. Asta suna ciudat, de vreme ce eu o mai văzusem în halat şi-n alte dăţi, înainte de asta. În timp ce ea râdea şi explica, bărbatul, care nu m-a privit, n-a zâmbit şi n-a zis niciun cuvânt, şi nici nu i-a susţinut povestea în vreun fel, a ieşit pur şi simplu pe uşă.

„Dotty are un amant," i-am zis lui Hugo.

„Nu ieşi destul în lume. Încerci să faci viaţa interesantă."

Săptămâna următoare am aşteptat să văd dacă bărbatul revine. Dar n-a venit. În schimb, au venit alţi trei bărbaţi, iar unul din ei a venit de două ori. Umblau cu capul plecat, grăbiţi, şi n-au trebuit să aştepte la uşa de la subsol. Hugo nu mai putea nega. A zis că şi de data asta viaţa imită arta, şi era de aşteptat să se întâmple aşa ceva, după toate târfele grase şi cu picioare varicoase pe care le întâlnise în cărţi. Atunci am botezat-o târfa-rezidentă şi am început să ne lăudăm cu ea faţă de prieteni. Aşteptau după perdea s-o zărească în timp ce intra sau ieşea.

„Asta nu poate fi ea!" ziceau, „Asta-i ea? Nu-i aşa că te cam dezamăgeşte? N-are nişte haine profesionale?"

„Nu fiţi aşa naivi," le ziceam. „Credeaţi că toate poartă paiete şi şerpi boa?"

Toţi ziceau să facem linişte ca s-o audă cântând la pian. Cânta cu vocea sau fredona în timp ce cânta la pian, nu serios, dar tare, cu o voce sfidătoare, parodiindu-se, aşa cum fac cei care sunt singuri sau cred că-s singuri. Cânta „Trandafiri galbeni din Texas" şi „Nu poţi fi realitate, Dragă".

„Târfele ar trebui să cânte imnuri."

„O s-o punem să înveţe câteva."

„Sunteţi toţi nişte voyeuri. Sunteţi cu toţii de-a dreptul meschini," spuse o fată pe nume Mary Frances Shrecker, o fată cu oase mari, faţa calmă, cu cozi negre, lăsate pe spate. Era măritată cu un fost geniu matematic, Elseworth Shrecker, care avusese o cădere nervoasă. Ea lucra ca dieteticiană. Hugo spunea că nu se poate uita la ea fără să se gândească la cuvântul *lumpen*, dar presupunea că e hrănitoare ca fiertura din fulgi de ovăz. Ea a devenit a doua lui soţie. Gândeam că era nevasta tocmai potrivită pentru el. Gândeam că va rămâne cu el pe veci, hrănindu-l, dar studenta a scos-o din joc.

Cântatul ei la pian era o distracţie pentru prietenii noştri, dar un dezastru în zilele când Hugo era acasă încercând să lucreze. Ar fi trebuit să lucreze la teză, dar de fapt îşi scria piesa. Lucra în camera de dormit, la o masă de joc în faţa ferestrei, cu vedere spre un gard din scânduri. Când Dotty se apuca de cântat, venea în bucătărie, îşi apropia obrazul de al meu şi-mi spunea cu o furie mocnită „Du-te jos şi spune-i să termine cu asta."

„Ba du-te tu."

„La naiba. E prietena ta. Tu o cultivi. Tu o-ncurajezi."

„Nu i-am zis niciodată să cânte la pian."

„Am aranjat să pot avea liberă după-masa asta. Nu e doar întâmplător. Am aranjat asta. Sunt într-un punct crucial, sunt tocmai în punctul în care piesa asta *trăieşte sau moare*. Dacă m-aş duce acolo jos, mă tem că s-ar putea s-o strangulez."

„Păi nu te uita la *mine*. Nu mă strangula pe *mine*. Iartă-mă că răsuflu şi toate cele."

Desigur, întotdeauna coboram la subsol şi băteam la uşa lui Dotty şi o-ntrebam dacă ar supăra-o să nu mai cânte acum la pian, pentru că bărbatul meu e acasă şi încearcă să lucreze. Nu ziceam niciodată cuvântul *scrie*, căci Hugo m-a instruit să nu spun, căci cuvântul era pentru noi ca un cablu neizolat. Dotty se scuza de fiecare dată, se temea de Hugo şi-i respecta munca şi inteligenţa. Înceta să mai cânte, dar necazul era că putea să uite, putea s-o ia de la capăt peste o oră, peste jumătate de oră. Posibilitate ce mă făcea nervoasă şi prost dispusă. Pentru că eram gravidă, îmi venea mereu să mănânc şi şedeam la masa din bucătărie lacomă, nefericită, înfulecând ceva, de pildă o farfurie

Aurel Dan

de orez spaniol reîncălzit. Hugo simţea că lumea e ostilă faţă de scrisul său, simţea nu numai că toţi locuitorii planetei, ci şi zgomotele şi diversiunile şi talmeş-balmeşul cotidian se aliau împotriva lui, punându-i beţe în roate şi mutilându-l cu răutate, intenţionat, diabolic şi împiedicându-l să lucreze. Şi eu, a cărei sarcină era să mă arunc între el şi lume, eşuam să fac asta, anume probabil, cât şi din incapacitatea de a face treaba asta. Nu-l credeam. N-am înţeles de ce ar fi nevoie să cred în el. Credeam că e deştept şi talentat, orice ar însemna asta, dar nu eram sigură că va deveni scriitor în cele din urmă. Nu avea autoritatea pe care credeam că ar trebui s-o aibă un scriitor. Era prea nervos, hipersensibil cu toată lumea, prea fandosit. Credeam că scriitorii sunt oameni calmi, trişti, ştiind prea multe. Credeam că era ceva deosebit în ei, ceva dur şi strălucitor, o calitate rară, care te intimidează şi pe care au avut-o ca pe un dat, iar Hugo n-o avea. Credeam că într-o zi va recunoaşte asta. Între timp, trăia într-o lume ale cărei recompense şi pedepse erau tot atât de stranii şi de ascunse pentru mine ca şi când ar fi fost un om de pe lună. Obişnuia să şadă în timpul cinei palid şi dezgustat; obişnuia să se încovoaie peste maşina de scris într-o paralizie furioasă când trebuia să iau ceva din dormitor, sau să ţopăie roata prin sufragerie întrebându-mă ce cred că era (un rinocer care se crede gazelă, preşedintele Mao dansând un dans de război într-un vis visat de John Foster Dulles), iar apoi să mă sărute pe ceafă şi pe gât cu un hăpăit de flămând. Eram deconectată de la sursa acestor toane bune sau rele, nu le provocam. Îl tachinam cu acreală:

„Să presupunem că, după ce avem copilul, casa ia foc şi copilul şi piesa sunt amândoi acolo înăuntru, pe care dintre ei l-ai salva?"

„Pe amândoi."

„Dar presupunând că poţi salva doar unul din doi? Să lăsăm copilul, să zicem că eu sunt acolo, nu, să zicem că mă înec *aici* şi că tu eşti *aici* şi că nu ne pot salva pe amândoi."

„Nu mă pune într-o situaţie dificilă."

„Ştiu că fac asta. Ştiu că da. Nu-i aşa că mă urăşti?"

„Sigur că te urăsc." După asta mergeam la culcare, jucăuşi, ţipând, prefăcându-ne că ne batem, nerăbdători. Întreaga noastră viaţă împreună, partea reuşită a vieţii noastre împreună, consta din jocuri. Improvizam conversaţii cu care să şocăm lumea în autobuz. Şedeam odată într-o berărie, iar el m-a acuzat că ies cu alţi bărbaţi lăsând copiii singuri, în timp ce el era la lucru pe coclauri ca să ne întreţină. Se ruga de mine să-mi amintesc de datoria de soţie şi de mamă. I-am suflat fumul în faţă. Cei din jur asistau cu severitate şi satisfacţie. Când am ieşit, am râs până ce a trebuit să ne rezemăm unul pe altul de zid. Ne jucam în pat că eu eram Lady Chatterley, iar el era Mellors.

„Unde-o fi ticălosul micuţ John Thomas?", zicea cu vocea îngroşată. „Nu-l pot dibui pe John Thomas."

„Îmi pare teribil de rău, cred că probabil l-am înghiţit," ziceam ca o doamnă.

NOTE:

[1] Publicată iniţial în 1974, povestirea a fost tradusă după textul din volumul ***Something I've Been Meaning to Tell You. Stories*** (***Ceva ce intenţionasem să-ţi spun. Povestiri***), Penguin Canada, Toronto, 2006.

În româneşte de *Ana OLOS*

(*Continuare în numărul următor*)

anul XII, nr. 2 (129), februarie 2014

Nord Literar

Apare la Baia Mare sub egida Consiliului Judeţean Maramureş

Din sumar:

PAG. 2 VIAŢA CULTURALĂ
• *Festival de poezie la Paris*

PAG. 3 CRONICA LITERARĂ
• Gheorghe GLODEANU
- *Teodor Curpaş şi „podoabele sufletului”*

PAG. 4-5 VITRINA
• Vasile MORAR - *„Sunt bine, mulţumesc de întrebare”*
• Corneliu VASILE
- *Pagini de istorie literară*
• Antoaneta TURDA - *Meandrele literaturii şi ale amintirilor*
• Augustin COZMUŢA
- *Tatonarea sacrului*

PAG. 6 DISOCIERI
• Mircea POPA
- *Marin Preda şi personajele sale*

PAG. 7 ORFEU
• Gheorghe PÂRJA - *Poeme*

PAG. 8 ESEU
• Terezia FILIP - *Eminescu - delicata putere a poeziei*

PAG. 9 PROZĂ
• Marian ILEA - *Nenea Brigher Faitis şi al Doilea Război Mondial*

PAG. 10 INTERPRETĂRI
• Daniel DRAGOMIRESCU
- *Observatorul cosmonomic al lui Raymond Walden*

PAG. 11 COMENTARII
• Marian BARBU - *Alţi pilaştri ai expresionismului de astăzi*

PAG. 12 POEZIE
• Augustin BOTIŞ
• Gheorghe POP

PAG. 13 PROZĂ
• Ştefan POP TARNIŢA
- *O presimţire rea*

PAG. 15 VARIA
• *Revista revistelor*
• *Omul de cultură*

PAG. 16 TRADUCERI
• Alice MUNRO - *Pompa din subsol*, III (traducere: Ana OLOS)

Acest număr este ilustrat cu Letter-Poeme create de Mircea Bochiş pentru piesa de teatru „Societatea de socializare din Medio-Monte”, scrisă de Marian Ilea

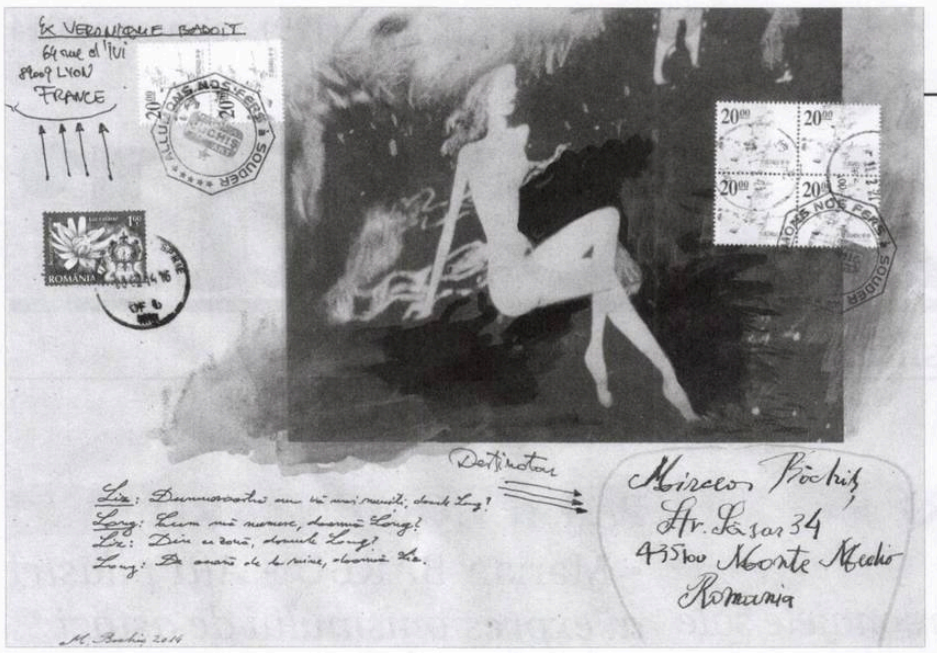

Instituţie a Consiliului Judeţean Maramureş
Revista NORD LITERAR
Editată de Asociaţia Scriitorilor Baia Mare
– apare lunar –

COLEGIUL DE REDACŢIE:

Director:
Gheorghe GLODEANU

Director executiv:
Săluc HORVAT

Redactor-şef adjunct:
Gheorghe PÂRJA

Secretar general de redacţie:
Augustin COZMUŢA

Redactori:
Daniela SITAR-TĂUT
Delia POP

Redactori asociaţi:
Augustin BOTIŞ, Florica BUD,
Gavril CIUBAN, Tatiana DRAGOMIR,
Ioan DRAGOŞ, Marian ILEA, Ştefan JURCĂ,
Adela NAGHIU, Adrian OŢOIU,
Lucian PERŢA, Florian ROATIŞ,
Nicolae SCHEIANU, Echim VANCEA

Prezentare artistică:
Mircea BOCHIŞ

Secretariat şi tehnoredactare:
Raluca HĂŞMĂŞAN
Ioana ŞANDOR

Redacţia şi administraţia:
cod 430311, Baia Mare,
str. Gh. Şincai, nr. 46, tel. 0262-215870,
E-mail: nord.literar@yahoo.com
www.revista.nord-literar.ro

ISSN 1583-817X
Marcă înregistrată OSIM M2007 10928

Tipar: S.C. KUMAR PRINT S.R.L., Baia Mare
Revista „Nord Literar" este membră a Asociaţiei Publicaţiilor Literare şi Editurilor din România (APLER)

Abonamente la revistă se pot face prin factorii poştali şi se difuzează prin S.C. GLOBAL MEDIA TRUST S.A., S.C. DAMCO S.R.L., S.C. CPD ING VAL S.R.L., S.C. INA K PRESS S.A. şi în librăriile din Baia Mare şi Satu Mare.

Costul unui abonament - 2014:
Prin poştă: 3 luni - 7,5 lei; 6 luni - 15 lei; 12 luni - 30 lei

Revista este înscrisă în Catalogul Presă Poşta Română, anul 2014, cod 14.323 (p. 82)

5 948485 970010

16 pagini - 1,5 lei

Responsabil de număr:
Augustin COZMUŢA

Rugăm editurile, revistele şi autorii care doresc să le semnalăm cărţile şi publicaţiile periodice în numere viitoare ale revistei noastre să le trimită pe adresa redacţiei (str. Gh. Şincai, nr. 46, cod 430311, Baia Mare).

CĂRŢI ŞI REVISTE PRIMITE LA REDACŢIE

CĂRŢI:

• Mircea Popa, ***Prezenţe literare. Oameni şi cărţi***, vol. 2, Editura Casa Cărţii de Ştiinţă, Cluj-Napoca, 2014;
• Tucu Moroşanu, ***Lapidat de cuvinte***, versuri, Editura Junimea, Iaşi, 2013;
• Aurelia Oancă, ***Prinţul din Codru***, Editura Eurotip, Baia Mare, 2013;
• Cornel Galben, ***Lecturi aleatorii***, vol. 2, Editura Studion Bacău, 2013;
• ****Camera de Comerţ şi Industrie a judeţului Maramureş. File de istorie: 1850-2010***, autor şi coordonator Gheorghe Marcaş, Editura Risoprint, Cluj-Napoca, 2013;
• ****Istoria jurnalismului din România în date. Enciclopedie cronologică***, volum coordonat de Marian Petcu, Editura Polirom, Iaşi, 2012;
• Dumitru Fânăţeanu, ***Necuprinsele azururi***, versuri, Editura Grinta, Cluj-Napoca, 2013;
• Ştefan Ciobanu, ***De-a buşilea prin aer***, versuri, Editura Tracus Arte, Bucureşti, 2013;
• Ion Mureşan, ***Oglinda aburită. Eseuri conversaţionale***, Editura Charmides, Bistriţa, 2013;
• Mircea Braga, ***Dincolo de binele şi răul culturii***, vol. 2: ***Friedrich Nietzsche***, Editura Imago, Sibiu, 2014;
• Constantin Cubleşan, ***Urmuz în conştiinţa criticii***, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 2014;
• Dan Grădinaru, ***Imago***, culegere de proze, Editura Nord Sud, Bucureşti, 2013;
• Dan Grădinaru, ***Spiriduş sau Sfârşitul lumii sau Anul 1999 sau Anul 1000 sau Anul 2199 sau Maratonul***, roman, Editura Nord Sud, Bucureşti, 2013;
• Ion Muşlea, ***Cercetări etnologice în Ţara Oaşului şi La minerii din nordul Transilvaniei***, Ediţia a 4-a, îngrijită de Ioan I. Muşlea, Editura Dacia XXI, 2011;
• Sonia Elvireanu, ***Rodica Braga: reprezentarea interiorităţii***, eLiteratura, Bucureşti, 2014;
• Constantin Cubleşan, ***Opera literară a lui Nicolae Filimon***, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2013;
• Iulian Boldea (coordonator), ***Mircea Muthu în orizontul sintezei***, Editura Arhipelag XXI, Târgu-Mureş, 2014;
• Mircea Opriţă, ***Zbor deasupra unor file de hârtie***, Editura Limes, Floreşti-Cluj, 2013;

REVISTE:

• „Familia", nr. 1/2014, Oradea;
• „Acolada", nr. 1/2014, Satu Mare;
• „Arcĥeus", nr. 9/2013, Baia Mare;
• „Argeş", nr. 1/2014, Piteşti;
• „Ateneu", nr. 533/2014, Bacău;
• „Cetatea Rodnei", nr. 21/2013;
• „Cultura", nr. 4/2014, Bucureşti;
• „Discobolul", nr. 190-191-192/2013, Alba Iulia;
• „Ex Ponto", nr. 4/2013, Constanţa;
• „Litere", nr. 1-2/2014, Târgovişte;
• „Oglinda literară", nr. 145/2014, Focşani;
• „Orizont", nr. 1/2014, Timişoara;
• „Orizont literar contemporan", nr. 2/2013, Bucureşti;
• „Pro Saeculum", nr. 7-8/2013, Focşani;
• „Ramuri", nr. 1/2014, Craiova;
• „România literară", nr. 5/2014, Bucureşti;
• „Tribuna", nr. 275/2014, Cluj-Napoca.

FESTIVAL DE POEZIE LA PARIS

Ca în fiecare an se apropie un eveniment absolut remarcabil FESTIVALUL FRANCO-ENGLEZ DE POEZIE de la Paris unde suntem aşteptaţi cu filmele noastre experimentale. Toate poemele prezentate în festival le găsiţi la adresa: http://www.festrad.com/f/PrTr32.pdf având acces la ele prin folosirea parolei - ficchine - Se procedează în acest fel pentru o protecţie la accesul poemelor înainte de festival a celor care nu sunt implicaţi direct în acţiune. Anul acesta poemele prezente în festival au fost orientate spre o tematică având ca manifesto „LE POÈME COMME FICTION". Invitaţi de onoare ai festivalului sunt în acest an poeţii chinezi.

Filmele vor fi pezentate în cadrul festivalului franco-englez de poezie de la Paris organizat de revista „LA TRADUCTIÈRE" la începutul lunii iunie în PLACE SAINT SUPLICE cu ocazia MARCHE DE LA POÉSIE. Detalii în plus despre festivalul franco-englez de poezie şi despre Dl. JACQUES RANCOURT găsiţi la adresa: www.festrad.com.

Trimiteţi filmele voastre, cu durată de 5 minute, în ce format video doriţi, pe adresa: MIRCEA BOCHIŞ, PO BOX 15 – BAIA SPRIE 435100, MARAMUREŞ, ROMÂNIA, până la data de 10 aprilie a.c., data poştei din localitatea dumneavoastră. Curatorul proiectului sunt eu şi mă găsiţi pentru informaţii de orice fel la adresa: mirceabochis@adslexpress.ro.

IMPORTANT!
Informăm colaboratorii noştri că responsabilitatea asupra conţinutului materialelor publicate revine autorilor. Colaboratorii ne pot trimite materiale doar în format electronic, culese cu semne diacritice şi cu respectarea normelor ortografice impuse de Academia Română.

Gheorghe GLODEANU

TEODOR CURPAŞ ŞI „PODOABELE SUFLETULUI"

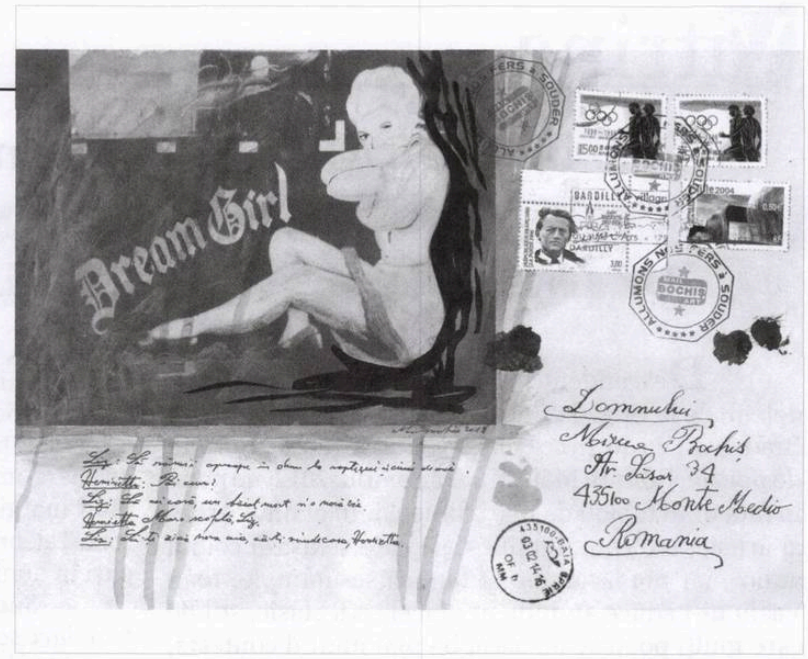

După o viaţă pusă în slujba şcolii şi a literaturii române, Teodor Curpaş este autorul unui număr impresionant de volume. Peste douăzeci! Semnătura poetului a putut fi întâlnită, pe parcursul timpului, îndeosebi în revistele ardelene: „Familia", „Tribuna", „Steaua", iar mai târziu în „Poesis" şi „Nord Literar". Ultimele trei volume ale omului de cultură au apărut la Editura Daya din Satu Mare şi poartă titluri simbolice: ***Gândind fericirea...*** (2012), ***Podoabele sufletului*** (2013) şi ***Rugă şi dialog*** (2013). În esenţă, ele sugerează speciile literare în care poetul şi-a exersat talentul. De regulă, plachetele de versuri sunt precedate de scurte prefeţe, în care autorul îşi precizează intenţiile. De exemplu, în cuvântul situat în fruntea volumului ***Gândind fericirea***, Teodor Curpaş îşi exprimă bucuria de a fi în mijlocul prietenilor săi scriitori şi în mijlocul cărţilor. Memoria sa este plină de întâlniri semnificative, care l-au marcat în mod decisiv. Omul şi-a legat destinul de un spaţiu privilegiat din nord-vestul ţării, transformându-se în martorul şi în rapsodul acestuia. Astfel, Teodor Curpaş păşeşte pe urmele unor poeţi precum George Vulturescu, Ion Vădan sau Radu Ulmeanu, dintre care unii i-au fost chiar elevi. În viziunea bardului din nord, menirea poetului este aceea de a transmite cititorului, prin intermediul imaginilor artistice, sentimente şi trăiri sufleteşti. În descendenţa lui Lucian Blaga, Teodor Curpaş vede lumea ca o imensă corolă de minuni, de care se apropie cu dragoste. Pe parcursul unei existenţe generoase, poetul a cunoscut numeroşi oameni de valoare din cele mai diferite domenii şi recunoaşte că de la fiecare a învăţat câte ceva. Asemenea marilor modele care i-au marcat destinul, scriitorul din nord-vestul ţării speră să înfrunte timpul care trece necruţător tipărindu-şi numele pe o carte. Inspiraţia se datorează unei sinceităţi absolute, precum şi unor valori ferme în care crede omul din spatele paginii albe.

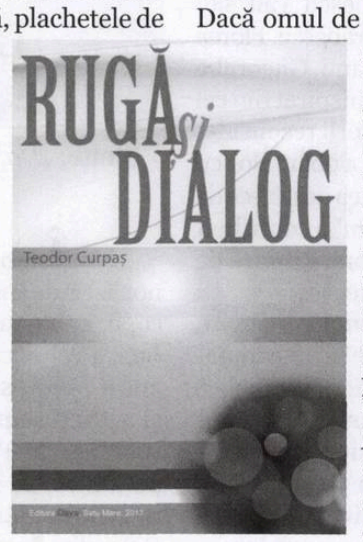

Cuvântul, poezia, poetul, credinţa, cartea, satul, neamul alcătuiesc temele principale ale liricii lui Teodor Curpaş. Ca o curiozitate, zece din cele mai reuşite poeme ale volumului sunt prezente şi în versiune italiană, traducerile fiind semnate de către Livia Mărcan. Numeroase poeme au încărcătură programatică. Valoarea supremă pentru creator rămâne poezia: *„Încerc să scriu aceste rânduri, cu sfială,/Ştiind că doar poezia nu dă socoteală,/Că duce cu ea sentimente şi trăiri,/Chiar de ne-am crede cu toţii în nemuriri./Când se va trage peste noi cortina de piatră,/Poezia va rămâne ca sfântă, pe vatră!"* (***Numai poezia***). Singurătatea e soră cu poetul. Aceasta este lecţia de asceză pe care o învaţă şi Teodor Curpaş. Întruchiparea supremă a poetului este Homer, căruia i se închină o adevărată odă: *„Ce simţ de măreţie destinul i-a dat,/Să prezinte o-ntreagă mitologie,/Şi mă-ntreb: ce oare l-a determinat/Fără văz să scrie atâta poezie?"* (***Lui Homer***). O seninătate clasică şi o profundă împăcare cu lumea se desprind din aceste versuri, aşa cum se degajă din poemul care dă titlul volumului: *„Sunt gata să beau de unul singur,/dar nu ştiu pentru ce?/Să beau pentru visul de mâine?/Să beau pentru o coajă de pâine?/Sunt gata să bem împreună/dar nu ştiu pentru ce?/Să bem pentru visări ce-o să vină?/Să bem pentru făptura divină?//Sunt fericit gândind fericirea!"* (***Gândind fericirea***).

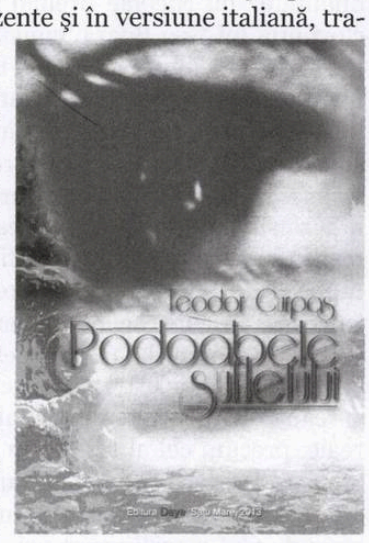

După cum se precizează în prefaţă, volumul ***Rugă şi dialog*** îşi are originea în colocviile poetului cu lumea. În centrul atenţiei se găsesc dialogurile lui Teodor Curpaş cu fiinţa arhetipală a mamei. Către aceasta se îndreaptă dorurile şi visele sale. Poetul dă glas rugăciunilor sale, monologul vizând imaginea mamei plecate pe alt tărâm. Şi cum timpul trece implacabil, există şanse ca cei doi să se revadă destul de curând. Creatorul îşi aşază sufletul în palme, iar rugăciunile sale se transformă, uneori, în adevărate ode. Sentimentul predominant ce se desprinde din aceste versuri este iubirea. Volumul nu este altceva decât o lungă meditaţie asupra efemerităţii condiţiei umane. Şi pentru ca poemele să dobândească şi mai multă profunzime, din ele nu lipsesc preceptele biblice. Teodor Curpaş ştie că fiecare om îşi duce crucea şi că „Dumnezeu este iubire". De aici întrebarea firească privind condiţia omului contemporan. Dacă omul de azi mai ştie să trăiască în iubire şi dacă ştie să îşi asume propriul destin. Reperele majore ale existenţei sunt identificate în tradiţie, iar îndepărtarea de acestea duce la degradarea treptată a lumii. Anotimpurile anului şi cele ale existenţei, roadele pământului, puterea inexorabilă a timpului ce nu se întoarce, revenirea la strămoşi şi la anii copilăriei reprezintă doar câteva din temele majore abordate de către poet. Din această perspectivă, poemul intitulat ***Dor de mamă*** devine emblematic pentru întregul volum: *„A trecut ca peste voi şi peste mine anii/Şi n-am uitat deloc de dorul mamii!/Ea a purtat în suflet crâng de stele/Şi mi-a luat tot dorul meu cu ele,/Încercând o stavilă de crivăţ şi de ulmi,/Urcând dorul meu pe înalte culmi"*. Din imaginea copilăriei patronată de imaginea emblematică a părintelui dispărut a rămas doar amintirea. Poetul se duce la mormântul mamei şi dialoghează cu ea: *„Merg destul de des în cimitir/Şi mă opresc la mormântul mamei/Aducând echilibru de pe un tărâm pe altul"* (***Ţie, mamă...***). Figura luminoasă a mamei trăieşte extrem de viu în amintirea poetului. Luminată de cerul înstelat şi de lumânările ce îi ard la căpătâi, imaginea ei seamănă cu o icoană veche: *„O, cât de vie eşti, măicuţa mea,/Eşti plină de lumină şi de bunătate,/Te voi căuta neliniştit, curând,/Tu simţi aceasta şi mă ai în gând!"* (***În curând***). Cimitirul devine un loc de pelerinaj, dar şi un topos ce permite dialogul între tărâmuri: *„Aproape zilnic visez cimitirul,/Cu flori, cu lumânări şi lacrimi./Acolo-i mormântul mamei/Şi-i pun lumânări aprinse,/Chiar dacă-i vânt sau ploi,/Poate acestea ne unesc pe noi doi!"* (***Flori şi lacrimi***).

Numeroase poeme iau forma unor rugăciuni. Conştient de drumul implacabil al existenţei, poetul îşi acceptă cu seninătate soarta: *„Doamne, mă rog Ţie, împietrit,/Spune-mi, Doamne, cu ce ţi-am greşit,/Că stau la poarta intrării spre Tine,/Să-ţi spun deschis, printr-un jurământ,/Cât de departe am colindat pe pământ"* (***Rugăciune primită***). Ajuns la vârsta înţelepciunii depline, creatorul conştientizează faptul că legea supremă a existenţei trebuie căutată în iubire. Este învăţătura supremă ce se desprinde din aceste versuri. Echilibrul şi seninătatea în faţa vicisitudinilor vieţii caracterizează poemele lui Teodor Curpaş. Poetul nu se lasă doborât de greutăţile vieţii şi refuză să bea din paharul amărăciunii. Puterea de a depăşi momentele dificile vine din permanenta reîntoarcere la tradiţie, la valorile perene ale existenţei.

Volumul de versuri ***Podoabele sufletului*** conţine poezii „din suflet şi direcţionate către suflete". Înzestrat cu o sensibilitate exacerbată, Teodor Curpaş mărturiseşte că nu poate să scrie decât aşa. Mesajul creaţiilor sale se adresează oamenilor în mijlocul cărora îşi duce existenţa. În esenţă, poetul cântă bucuria de a trăi, elogiază fericirea cotidiană de care se simte cuprins. A ajuns la cel de-al 26-lea volum, dar tot nu e mulţumit de propria sa creaţie. Aspiraţia la perfecţiune caracterizează orice artist adevărat, iar diferenţa dintre proiect şi realizarea lui naşte o sfâşiere dramatică. Chiar dacă relectura versurilor scoate în relief aspectele perfectibile, poetul este adeptul autenticităţii absolute, iar poezia se naşte din transcrierea frământărilor interioare ale creatorului. În felul acesta procedau şi marii scriitori interbelici. În prelungirea acestora, Teodor Curpaş ştie că *„prima licărire este cea mai curată!"* Privind în urmă, omul de cultură nu poate ignora situaţiile existenţiale dificile prin care a trecut, dar recunoaşte faptul că prezenţa prietenilor adevăraţi în asemenea momente a constituit un adevărat balsam. Aceasta deoarece, de multe ori, ajunge un cuvânt bun pentru a te scoate din impas. Iar poetul nu ezită să dea o lungă listă de nume, cărora le mulţumeşte pentru ajutorul acordat. Semn că are mulţi prieteni şi că nu sunt puţini cei care îl apreciază. Tematica poeziilor continuă preocupările din volumele precedente. Teodor Curpaş scrie despre *„dorul de mamă, dragostea faţă de copii, oameni şi caractere, muzica şi muza, generaţiile ce se duc şi vin, poeţii şi anotimpurile scrisului, satul cu bătrânii lui, destinul omului, trecerea timpului, încrederea în Dumnezeu, candela ce mereu arde, stelele şi luna, rugile noastre etc."*

În timpul scrisului, Teodor Curpaş renunţă la orice mască, preferând să apară în faţa cititorilor săi în deplinătatea autenticităţii sale interioare. Simte nevoia să scrie atunci când este fericit sau este trist şi, cum fericirea este un oaspete extrem de rar la casa omului, sentimentul predominant rămâne melancolia. O melancolie ce vorbeşte de dimensiunea romantică a poetului. Fericirea rămâne o aspiraţie, un ideal greu de atins. Dar cu atât mai preţios. Uneori, viaţa îi apare poetului asemenea unui *„cortegiu funebru în care tristeţea se vede pe feţele oamenilor"*. Existenţa este plină de probe iniţiatice, iar tristeţea ce se degajă din unele poeme exprimă starea de spirit resimţită în momentele dificile. În asemenea clipe, salvarea vine din refugiul în creaţie. Poetul îi respectă şi îi admiră pe cei care iubesc arta şi i s-au dedicat. El îşi propune să traducă în cuvinte bogatul univers al trăirilor sale interioare. Asemenea unui Osiris modern, el se oferă cititorilor săi. Şi le rămâne recunoscător prietenilor scriitori care l-au încurajat şi l-au apreciat. Din această perspectivă, poezia se transformă într-o adevărată ofrandă. Creatorul îşi respectă sincer cititorii, fără de care arta sa nu ar avea niciun obiect. Într-o lume pe care o simte dominată de răutate, invidie şi egoism, poetul propune salvarea prin iubire. Este funcţia soteriologică a versurilor lui Teodor Curpaş, o funcţie pe care poetul o asumă fără ezitare. Cu toate acestea, el nu poate ascunde regretul pentru clipa ce se scurge mult prea repede. De aici următorul vers emblematic: *„Trăim azi, trăim mâine... dar toate au liman!"* (***Viaţă!***) Poemele evocă tot mai mult timpul care trece inexorabil, iar omul vulnerabil îşi acceptă cu tristeţe soarta. Nu se revoltă, deoarece ştie că orice împotrivire este zadarnică. Dacă tinereţea s-a caracterizat prin multitudinea de proiecte febrile, senectutea aduce cu sine o calmă seninătate şi rememorarea clipelor dragi de odinioară: *„Ce tineri mai eram,/Când zilnic de mână ne plimbam,/Se uita lumea la doi puştani,/Care aveau privirile de foc,/Aruncate mereu spre acelaşi loc!"* (***Timpul...***) O altă temă esenţială a volumului este respectul pentru strămoşi, sentiment ce pare să fi dispărut tot mai mult în contemporaneitate. În felul acesta, lirica poetului dobândeşte o puternică dimensiune patriotică.

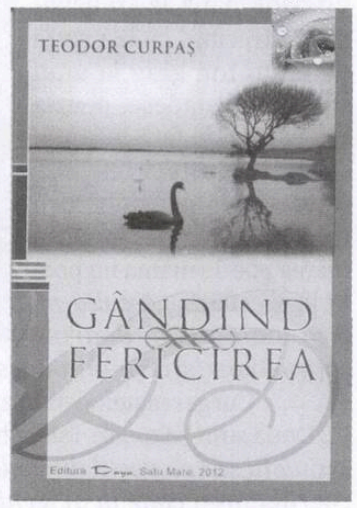

Şi prin noile sale volume de versuri, Teodor Curpaş rămâne un poet al cetăţii, care se oferă cu maximă sinceritate cititorilor săi.

Vasile MORAR

„SUNT BINE, MULȚUMESC DE ÎNTREBARE”

Descendent din familia marilor poeți ardeleni, de la Goga la Cotruș și de la Ion Horea la Ion Brad, Ioan Vasiu, în cea mai recentă carte a sa, ***Bolnav de poezie***, Editura Măiastra, Târgu-Jiu, 2012, ne pune în fața unui tablou de mari dimensiuni al unui Ardeal arhaic, molcom, luminos, pe care se așază colbul anilor, iar noi lăsăm acest fapt să se-ntâmple. Ioan Vasiu ni-l aduce aminte, în dulcele stil clasic, stil de care mulți poeți se jenează, ba mai mult îl contestă, eu invocând aici regulile amintitei prozodii. S-a ajuns până acolo încât poetul care se *„încăpățânează”* în a crede în această formă lirică trebuie să fie apărat de cei care scriu despre el, iar cei care o fac cu bună-credință să se scuze pentru că se abat de la regula actuală. Am făcut această digresiune pentru a-l cita pe criticul literar Gheorghe Grigurcu: *„se confirmă încă o dată, dacă mai era nevoie, faptul că în creația literară nu există modalități definitiv epuizate, clasate, puncte terminus reale. Firele ce par a se fi deșirat până la capăt pot apărea în noi texturi îmbietoare. Regretabil, o modă a modei, ca să zic așa, se străduiește acum a disjunge noul de vechi, spre a se debarasa de cel dintâi, într-un exercițiu de cabinet de care însă, din norocire, poeții nu sunt obligați a ține seama”*. Și printre cei ce nu țin seama este și Ioan Vasiu, în cartea ***Bolnav de poezie***.

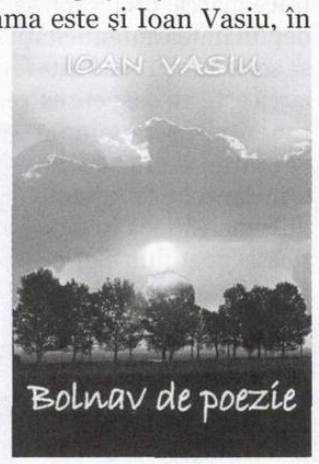

Muzicală, fluidă, limpede până la transparență, trecând cu ușurință de la un ton grav la unul sprințar, baladesc, poezia din cartea de față încântă, satisface gusturi fine, mă refer aici la consumatorii exigenți de poezie. Și cum în marea poezie mama nu poate lipsi, aflăm: *„ascultă-mi zice mama cum doarme codru Ioane/și cum se mută iarna încet din sat în sat”*.

Curgerea neîncetată a anotimpurilor e prezentă. Două sunt cele care-i sensibilizează scrisul. Toamna *„știuleții sar ca peștii din holde în hambare”* și iarna *„nerăbdarea cade în al iernii laț/urlă vântul nopții până sub târnață”*. Urmează un poem superb, ***Toamnă transilvană***, în care poetul e martorul unor evenimente relativ banale, dar sub pana lui Ioan Vasiu banalitatea ia forme halucinant-hipnotice: *„fug spre sud cocorii în stoluri lungi, pribege/și le petrec copiii c-un zâmbet diafan/pe pietre mari de râuri moții-și ascut bricege/să încresteze-n grindă c-a mai trecut un an”*.

Bunul simț ardelenesc nu putea lipsi: *„dau uneori binețe și la garduri”*. Superb. Poezia lui Ioan Vasiu redă Ardealul în toată măreția lui, în curgerea anotimpurilor într-un arhaism vast și pe care nu mai avem timp să-l privim. Pierderile sufletești sunt uriașe, zic, parafrazând un pasaj biblic: *„Lăsați copiii să vină la poezia lui Ioan Vasiu”*. Vor găsi frumusețe devastatoare, care înnobilează și dau demnitate: *„gem carele de roade încărcate/căldurile ne-ncearcă tot mai rar/știuletele ca peștele se zbate”*.

Singurătatea creatorului e bine redată: *„Sunt, cum să spun,/un fel de geamantan/într-o imensă sală de-așteptare”*.

Sigur aș putea înșira multe poeme frumoase din această carte, dar nu apuc pentru că poetul mi-o ia înainte: *„toamna e poemul cel mai frumos”*. Așa este, de ce să-l contrazicem, pentru că lumea este cum o face poetul, nu cum o vedem noi, dacă o vedem.

Cartea ***Bolnav de poezie*** este o carte a spațiilor vaste, a păcii biblice, patriarhale, a toamnelor care, deși se repetă, sunt tot timpul diferite, a sincerităților fruste, într-un cuvânt a unui poet autentic, care nu trunchează, ci trăiește poezia și care scrie în final: *„eu totuși vă iubesc și vă mai scriu/din când în când, semnând Ioan Vasiu...”*, lucru pe care-l fac și eu puțin mai sus.

Corneliu VASILE

PAGINI DE ISTORIE LITERARĂ

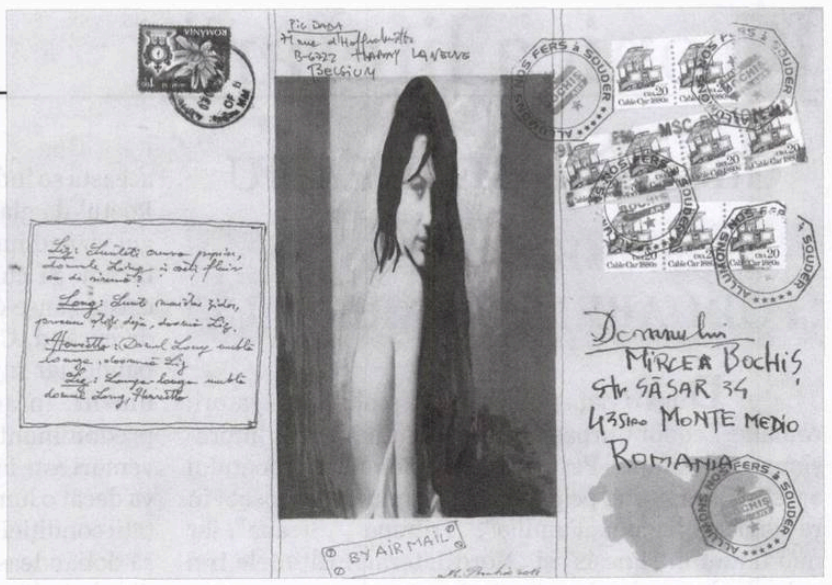

Titlul cărții (***Popasuri la Canossa***) evocă evenimente istorice legate de penitența și anularea acesteia pentru un mare împărat, de către papă, sugerând marginalizarea unor scriitori din zona Teleormanului, care, iată, sunt aici puși în lumină.

Sunt evocate tradițiile culturale și literare *„cu temeiuri solide”* ale orașului de câmpie, în ***Prefața*** semnată de scriitorul Stan V. Cristea, fiind amintiți Alexandru Depărățeanu, Alexandru Popescu Tair sau contemporanii Anghel Gâdea, Cornel Basarabescu, Florea Burtan, Constantin T. Ciubotaru, Liviu Nanu, Gheorghe Stroe, Florina Isache ș.a. Titlul cărții este inspirat din cel al unui manuscris liric al unuia dintre autorii reconsiderați, un altul îmbină mitologia oltenească a obârșiilor cu modernitatea, cel de al treilea are capacitatea de a trece de la realism la fantastic. Revista locală „Drum” a contribuit și contribuie la afirmarea literaturii din zona Roșiorii de Vede, arie bogată în semnificații spirituale.

Liviu Comșia apreciază, în ***Cuvânt de început***, că ultimele două decenii dinainte de 1989 ar fi comparabile ca însemnătate culturală cu perioada interbelică și crede că îndepărtarea, în timp, de comunism, va duce la o evaluare fără interes personal ori pasiune politică a epocii, idee susținută și de criticul literar C. Stănescu.

Scriitor, redactor și pictor activ, Alexandru Popescu Tair (1912-1991) este văzut într-o aură legendară, ca îndrumător de cenacluri, profesor, student în drept, autor a două volume de versuri: ***Oraș al meu*** (1972) și ***Colonade solare*** (1973). Dedică versuri orașului natal, se preocupă de folclor, apoi renunță la tradiționalism pentru noi orizonturi, este de o seninătate olimpiană, adoptând soarele ca element definitoriu.

Nicolae Lupu (1947-1999) este prezentat ca redactor, profesor de desen și șef la cultura județului, apreciat de poetul Marin Sorescu, care îi prefațează volumul ***Dospirea ploii*** (1971), o carte încărcată de metafore, sugerând zbaterea sufletească a celui plecat din satul arhaic. Și cartea ***Nuntă călătoare*** (1974) se înscrie tematic în același univers rural. Ulterior, tematica se diversifică, aducând chipul mamei sau elemente ale lumii urbane, ceea ce îi evocă lui Liviu Comșia efectele influenței culturii occidentale asupra scriitorilor optzeciști. Proza acestui autor este inspirată tot din lumea satului, cu numeroase elemente fantastice, însă nu rezistă la o evaluare actuală. Acordându-i aproape jumătate din spațiul cărții lui Nicolae Lupu, sunt precizate și patru teme predilecte ale prozei acestui scriitor.

Profesor de istorie întreaga carieră la același liceu roșiorean, Eugen Delcescu (1938-1992) a publicat trei cărți în timpul vieții, fiind catalogat drept proustian. ***Din jurnalul unui naiv*** (1999) este un roman inspirat din lumea școlii, ideile fiind reluate și dezvoltate în ***Măștile părinților*** (1981).

Liviu Comșia are prilejul, în această secvență, să discute proclamarea libertății de expresie la un congres de partid, de fapt mimarea libertății, și efectele ei asupra scriitorilor. Al treilea roman, ***Tufișul de coacăze negre***, este văzut ca o replică la faimoasele *„teze din iulie 1971”*, prin refugiul în fantastic, prin fuga de absurdul hotărât de sus ca mod de viață și de creație obligatoriu. Scriitorul este comentat deopotrivă ca istoric, poet și prozator.

În ***Cuvânt de încheiere***, criticul și istoricul literar Liviu Comșia declară că așteaptă de la cititori comentarea notelor sale de lectură, prin angajarea într-o călătorie fascinantă a lecturii autorilor prezentați.

O lucrare de restituire literară care readuce în atenția cititorilor și a specialiștilor cărți și scriitori interesanți, din păcate uitați în avalanșa de cărți apărute în ultimele decenii.

Antoaneta TURDA

MEANDRELE LITERATURII ȘI ALE AMINTIRILOR

Motto: *„Da, cred că este necesar să ne fixăm cumva într-un chip mai durabil amintirile.”*

În toamna trecută, Mioara Cremene a împlinit nouăzeci de ani. Cunoscută în special grație cărților pentru copii, a romanului ***Mărirea și decăderea planetei Globus***, a volumului ***A doua inițiere masonică a marchizului Nicolas de Condorcet*** (Paris, Le Maillon, 1989) și a ***Dicționarului inițiatic al ordinelor cavalerești*** (publicat în 1998), această scriitoare a uimit probabil pe toți cei ce au citit ***La ce folosește Parisul?***. Apărut în 2000 la Editura Universal Dalsi din București, volumul este o fascinantă călătorie prin lumea literară românească atât din țară, cât și din diaspora. Pline de verva tranșantă a omului dintr-o bucată, răspunsurile date Marianei Șipoș alcătuiesc, ca un joc de puzzle, o panoramă social-politică și culturală a țării până în momentul stabilirii sale la Paris în decembrie 1969. În paginile cărții se conturează imaginea României interbelice și postbelice cu toate mentalitățile existente și cu figurile marcante ale acelor ani. Găsim amintiri frumoase și urâte despre Ion Brad, dualitatea lui Nicolae Breban și a lui Titus Popovici, clovneria lui Geo Bogza, cinismul lui Zaharia Stancu, ipocrizia și incultura lui Eugen Barbu, conformismul lui Liviu Rebreanu (redactor, la un moment dat, al ziarului „Românul”, favorabil lui Carol al II-lea). Sunt bine surprinse teribilismele avangardei, care avea vederi de stânga. Oprindu-se la acest curent literar, autoarea nu uită să sublinieze faptul că acesta a alunecat repede în realismul socialist în România, fiind salvat doar de câteva nume ale diasporei române, precum Gherasim Luca de la Paris și Grigore Cugler din Peru.

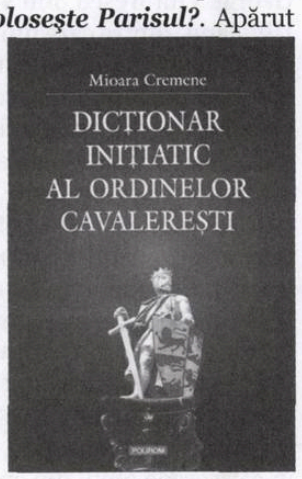

Recursul la amintire este făcut fără maliție și cu un spirit critic extrem de ascuțit, care ajută la observarea și recunoașterea unor talente literare românești reale, precum cel al lui Marin Preda sau al lui Marin Sorescu. Evocările Mioarei Cremene se asamblează bine cu propriile amintiri, confesiunile punctând o anume stare de fapt a acelor vremuri. Iată una dintre ele: *„Eu n-am făcut Școala de Literatură. Aveam facultatea, o licență de psihologie și pedagogie, am urmat cursurile de actorie, iar după aceea cele de regie, și, în general, la mine acasă, părinții mei avuseseră o bibliotecă, mai citisem câte ceva și vorbeam câteva limbi străine. Cu alte cuvinte, într-un fel, eram un corp străin în acest ansamblu”*. Mărturisirea, făcută fără emfază, ascunde totuși amărăciunea unei ființe marginalizate de forțele proletcultiste, care și-a găsit refugiul în literatura pentru copii, pe care până la urmă a îndrăgit-o, încercând să o folosească pentru a-și exprima cele mai intime gânduri și trăiri. Iată care a fost impactul său cu presa pentru copii: *„Mi s-a părut, deci, că, ajungând aici, dau de un domeniu mai onest, în care oamenii, adresându-se unor cititori inocenți, fac o meserie mai cinstită... Un sector unde, în scrisul tău, poți să faci uz de fantezie, poți fabula, ceea ce nu era posibil în restul literaturii.”* Pornind cu multă speranță pe un tărâm literar ce-i era destul de anost, →

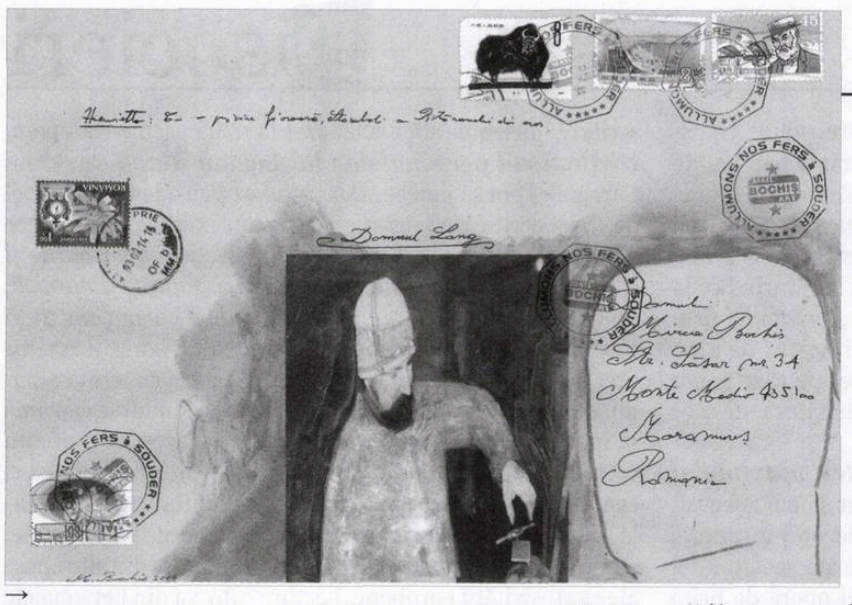

→

tânăra scriitoare debutează editorial cu volumul ***Bună dimineaţa, lume!*** în 1959. Volumul, vizibil influenţat de lirica lui Tudor Arghezi (în descendenţa căruia poeta însăşi se declară), a stârnit o reacţie urâtă, în urma căreia autoarei i s-a retras dreptul de a publica timp de cinci ani. Momentul este relatat cu lux de amănunte în ***La ce foloseşte Parisul?***, constituind o dovadă elocventă a minciunii generalizate ce plutea peste România comunistă. În atmosfera literară existentă, Mioara Cremene revine cu volumul de poezii ***Adevărul şi inima*** (1964), în care domină emoţiile cotidiene şi aspectele simple ale vieţii. În 1966, publică volumul de nuvele onirice ***Magazinul de mirese şi alte povestiri***, în 1967 placheta ***Versuri de spus cu ghitara***, unde se remarcă o mutaţie stilistică şi o desentimentalizare aproape calculată. În 1968, publică romanul ***Mărirea şi decăderea planetei Globus***, căruia i se va decerna Premiul Uniunii Scriitorilor. În anul următor, emigrează în Franţa, unde va activa în cinematografie alături de soţul ei, cineastul Sergiu Huzum, ca scenaristă şi coautoare a unor filme de artă şi a unor telefilme, din care amintesc: ***Prietenul meu poetul***, consacrat lui Miron Radu Paraschivescu; ***Prin Vrancea***, 1969; ***Metropoeme***, 1970; ***Anatomie d'un couple***, 1974; ***Allée des Brouillards - Regards sur Maurice Utrillo***, 1983; ***Sfidarea Sfinxului - Poetul Gherasim Luca***, 1994, realizat împreună cu George Astaloş. În 1989, îi apare primul volum de versuri în limba franceză, ***Neuf + un***, urmat de două scurte romane, scrise în colaborare cu fiul ei, Adrian Cremene, şi semnate cu pseudonimul Doina Dor. Îi mai apar un volum de versuri în franceză, ***Poèmes byzantins***, câteva eseuri publicate cu prilejul bicentenarului Revoluţiei Franceze şi o carte cu reţete tradiţionale, ***La Cuisine de nos grandes-mères roumaines***, iscălită tot Doina Dor. După 1989 revine în spaţiul cultural natal cu un volum antologic bilingv, ***Poèmes en exil - Poeme în exil*** (1994), reunind echivalenţe româneşti şi franceze ale aceloraşi motive poetice. În 1995, apare la Bucureşti un roman compus după 1980 în limba română, ***Odioasa crimă din Carpatina*** sau ***Din însemnările unui celibatar inspirat***, aşa cum îi mărturiseşte Marianei Şipoş, din realitatea românească a anilor '50, în care „revoluţionarii" erau de fapt indivizi incapabili de a se adapta, majoritatea provenind din familii sărace de la ţară.

Recurgând la memorie, Mioara Cremene îi relatează partenerei de dialog şi amănunte legate de diaspora română şi de modul în care este percepută

România în Occident (sunt surprinse cazurile lui Paul Goma, Petru Dumitriu, Bujor Nedelcovici, Virgil Ierunca şi Monica Lovinescu). Alunecarea pe panta amintirilor este făcută în strălucitorul Paris cu o bucurie unică, salvatoare şi binefăcătoare pentru un suflet care s-a zbătut mult prea tare printre hăţişurile culturii române pe care totuşi o iubeşte (dovadă este recenta lansare a volumului ***Poemele nemişcării*** la ultima ediţie a Târgului Internaţional Gaudeamus - carte de învăţătură, Bucureşti, 20-24 noiembrie 2013).

Citind această carte a nepoatei cunoscutului ziarist interbelic B.Brănişteanu, m-am întrebat de unde vine năvalnica poftă de viaţă a Mioarei Cremene (numele real: Mioara Gorea) care, ajunsă la cei nouăzeci de ani, încă mai uimeşte lumea literară românească prin prospeţimea minţii care judecă totul cu o limpezime uimitoare. Probabil, dintr-un spirit justiţiar înnăscut, care a ajutat-o mereu să înţeleagă miezul lucrurilor şi perioadele istorice pe care le-a străbătut.

Augustin COZMUŢA

TATONAREA SACRULUI

Relieful liric conturat în cărţile precedente (şase la număr, din 2001 încoace) nu se modifică substanţial în noul volum semnat de Rodica Dragomir: ...***cu Pavel, pe drumul Damascului*** (Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2013), doar că îi sunt modelate şi eventual mai bine definite unele forme expresive menite a adânci meditaţia pe marginea unor constante nelinişti şi interogaţii existenţiale. Viziunea religioasă sugerată de titlu e numai un pretext invocat spre a netezi calea spre aceeaşi exprimare, discretă şi cuviincioasă, a ipostazelor vieţii şi spre a le proiecta pe acestea pe un ecran în care să se reflecte şi „*lumini din alte lumi*" (***Ce noapte...***), cu speranţa, întărită de credinţă, că e posibil să „*vezi prin zidul de ceară şi fum*" promisul tărâm al veşniciei, spre care năzuim ca şi după moarte să atingem „*marea neodihnă*". Voinţa de transfigurare e resortul lăuntric care împinge fiinţa spre căutare şi parcurgere a drumului „*în lumina unui alt început*", care transcende pe cel al vieţii şi-l continuă în eternitate, însă sub aceeaşi zodie a misterului, întrucât fără răspunsuri prospectările şi întrebările rămân la fel de neliniştitoare, de disperate şi dramatice: „*Un semn trimite-mi din lumea Ta îndepărtată,/ca sufletu-mi să poarte cu bucurie,/cu durere şi-mpăcare/ trecutul zbucium/al căutării Tale.//Nu vrei, nu poţi sau n-ai pe cine/solie să trimiţi până la mine?/Să mai aştept o vreme? Cât?/Încă o viaţă de mi-ai da, n-aş vrea/s-ajung zadarnic şi mintit/la poarta Ta şi, răzvrătit, să zgudui/ marginile cerului pustiu*" (***Psalm II***). Eul poetic, pornit „*Tu, singur, sau cu Pavel,/pe drumul Damascului*", simte nevoia unei recunoaşteri, fie şi revelatorii, pentru a-şi învinge însingurarea, de unde reclamarea unei comuniuni, a unei tandre însoţiri cu divinitatea: „*Singur şi eu, ca tine, Stăpâne/nevăzut. Nu simţi nicicând nevoia/ unui tovarăş lângă tine, când/cerurile mult prea vaste, nesfârşite/te-apasă greu? Un suflet cald/să-ţi sufle-n palmă când mâinile îţi obosesc?/De la începuturi, cum mai poţi,/Doamne, fără odihnă, să înfăptuieşti?*" (acelaşi ***Psalm II***). Răzvrătirea rămâne însă blândă, rugătoare, cuminte şi umilă şi lipsită de accente tensionate, deşi în unele poeme Rodica Dragomir pomeneşte de „*gânduri rebele*", prometeice, însă nu duse in extremis, concedând că sunt „*Fericiţi zeii care n-au fost/detronaţi de răzvrătirile noastre*" (***Marea neodihnă***). Zbaterea lăuntrică, focul din adâncuri sunt înteţite de aspiraţia depăşirii limitelor impuse condiţiei de muritor pentru simplul fapt că dobândirea conştiinţei de sine nu se împacă cu „*teama de-a deveni eu însămi o piesă/într-un joc fără rost*", ca atare „*vreau să închei jocul până/lumina se-nalţă din ceaţă*" (***Insomnie***). Această aşteptare încordată şi totodată presimţire temătoare, această tatonare neliniştită a unui orizont tainic, incert şi mut, plasat dincolo de profan, dar dincoace de sacru, situează eul poetic într-o neistovită căutare: „*Cum să ajung din întunericul meu/rece, adânc şi greu, din îndoială/în blânda lumină a ochiului tău?*" (***Psalm I***). Nemulţumită perpetuu de propria stare: „*Cuminte,făcutu-le-am toate în cale,/aşa cum era rânduit. N-am fost însă/mereu eu pe deplin*" (***Identitate***), poeta apelează la proiecţia în vis a unui nou început, a unei noi lumi, inclusiv de semne, a unui nou botez, a unui nou munte, a unei noi cântări, a unui nou recviem, cu evidente conotaţii nou-testamentare, de nouă venire a Mântuitorului, de înviere din moarte („*nou Lazăr – mai viu ca oricând*" - ***Această noapte de vară***), chiar dacă persistă luciditatea limitei: „*nu poţi să-ntorci/ după vrere clipa ce piere*" (***Pădurile mele***). Nerenunţarea la drum, deşi e chinuitor şi dureros, ca prin pustiu: „*Şi spini de pe fruntea lui Crist/cresc astăzi pe drumul Golgotei/având flori sângerii*" (***Şi iarăşi iarba...***), face ca înaintarea spre lumina nevăzută, dar intuită să devină anevoioasă, trudnică, să treacă prin „*imperiul umbrei*", să producă şi mai multă temere şi însingurare: „*şi prea mulţi cei ce nu vor vedea/nicicând roşul prelins/pe drumul rănit de picioarele mele*" (***Doruri ce mă călătoresc***). Ipostaza predilectă rămâne cea de incertitudine, de balans între două lumi, între două veacuri, între două cuvinte, deci într-un moment şi un punct de cumpănă, între vecii, între „*neştiute hotare*" (***Noul munte***), între viaţă şi moarte; intrările fiind zăvorâte, iar porţile închise, „*taina rămâne-ncrustată în semne*" (***Cheia rostirilor***), în „*mister nesfârşit*", singura opţiune fiind neoprirea din mers: „*mă bucur de zbor/ chiar dacă nu va mai fi zborul meu/ci plutire eternă*" (***Auzitu-s-a glas...***). În consonanţă cu acest balans meditativ se află şi cel existenţial, alternând revenirile în trecut cu proiecţii în viitor, însuşi regimul creator asumându-şi atât diurnul, cât şi nocturnul, starea de graţie nutrindu-se din ambiguitate, întrucât „*Între somn şi trezie doar,/mai stai la masă cu zeii/ (...) şi-aştepţi iar noaptea,/ca să renaşti mai pur şi unic,/alăturea cu zeii*" (***Oglinzi***). Spre a ajunge însă „*la miezul sacru al întrebărilor*" (***Aşteptare***), spre a accede la „*visul din visuri*" (***Suflete prelungi***), pe care să le îmbogăţească prin demersul său liric, Rodica Dragomir recurge şi la surse livreşti, unele convenţionale şi epigonice, chiar dacă oficiate „*după canonul de aleasă moştenire al marilor poeţi ai metaficului*", cum se exprimă poetul Ioan Moldovan în ***Cuvântul înainte*** intitulat ***Ceremonia ritualică a poeziei***, altele sunt insuficient sublimate spre a fi relevante, în contextul afirmării voinţei de transfigurare, de „*schimbare la faţă*" a întregului relief poetic statornicit până în momentul de faţă. Poemele trăite şi ieşite dintr-o subiectivitate mai pronunţată (***Ce vie eram...***) sunt oricum mai convingătoare decât cele compuse „*cărturăreşte*", după cum singură recunoaşte: „*prea m-am lăsat trăită/de alţii şi de veac*" (***Pământul de-nceput***). Prin urmare, cu sau fără Pavel, pe drumul Damascului: „*Cărturarul mereu va purta însă/pe umerii săi întrebările lumii*". Aferim!

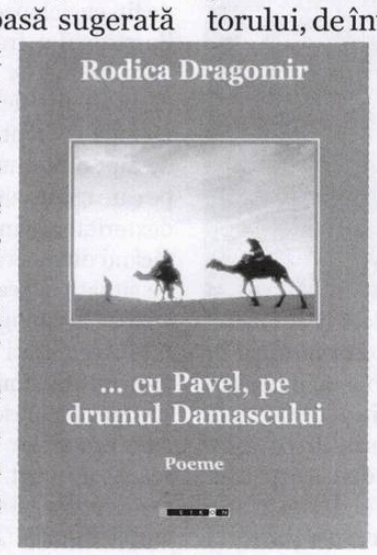

Mircea POPA

MARIN PREDA ŞI PERSONAJELE SALE

La un interval extrem de scurt, criticul şi istoricul literar Marin Iancu ne surprinde cu două cărţi despre Marin Preda, ţintind astfel să epuizeze întreg lotul de întrebări care s-ar mai putea ivi cu privire la opera acestui scriitor, cel mai însemnat fără îndoială produs al epocii comuniste prin care a trecut timp de 45 de ani România. Interesant de aflat încă de la început este ideea autorului că opera romanescă în chestiune trăieşte şi reverberează tocmai prin bogatul material care circumscrie istoria imediată, ca mod de comportament general-uman şi ca formă de reflectare a unui umanism rural sui-generis. Preocupările lui Marin Iancu pentru opera lui Marin Preda datează de circa zece ani, când, în 1995, a publicat rezultatul unui prim contact al său cu această operă profundă şi plină de semnificaţii pentru clasa ţărănească a sud-estului european aflată la contactul cu civilizaţia nivelatoare. E vorba de cartea ***Personajul în proza lui Marin Preda***, urmată apoi de o alta, intitulată ***Marin Preda. Amintiri, reflecţii, confesiuni*** (2000). Iată că 2013 poate fi socotit din nou un an Marin Preda, prin faptul că el aduce în atenţia cititorului alte două cărţi, care vin să epuizeze oarecum imaginea pe care el a construit-o despre opera acestui scriitor, ***Dicţionarul personajelor lui Marin Preda. De la Siliştea-Gumeşti la „Cheia" Rosetti*** (Ed. Nico, 2013) şi ***Marin Preda, el însuşi. Antologie de reflecţii, opinii literare şi pilde morale*** (2013).

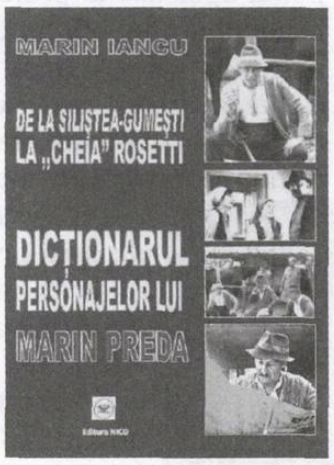

Încă de la început ne putem întreba dacă este justificată această „*dragoste*" sau nu, această fidelitate mărturisită prin cărţile pe care le-a redactat cu răbdare şi chibzuinţă un întreg deceniu de existenţă literară. Citind cu atenţie aceste lucrări, nu poţi să nu sfârşeşti prin a fi convertit de moromeţismul lui Marin Preda şi de proza lui atât de diversă şi atât de legată de destinul intim al clasei ţărăneşti din România, iar, în ultima sa perioadă, de cel al unei intelectualităţi asediate, pentru care problemele de liberă conştiinţă devin fundamentale. Asta pentru că, trebuie s-o recunoaştem din capul locului, Marin Preda este fără îndoială prozatorul cel mai important pe care l-a dat scrisul românesc în cei 45 de ani de dominaţie comunistă în România. Intrarea sa în viaţa literară a coincis cu instaurarea noului regim sovietizant de la noi de după cel de al Doilea Război Mondial, de aceea şi orientarea sa literară a fost dependentă în totalitate de împrejurările istorice şi de normele social-politice pe care acest regim le-a impus. Dacă acomodarea la noile realităţi s-a făcut ceva mai uşor decât la scriitorii născuţi şi afirmaţi în perioada interbelică, totuşi procesul de „*ideologizare*" în cazul lui n-a fost deloc lipsit de asperităţi şi de îndoieli, de reţineri şi de îndoctrinări succesive, aşa cum îl putem urmări pe viu din celebra sa scriere autobiografică ***Viaţa ca o pradă***, în care putem sesiza şi faptul că i s-a desemnat un îndrumător ideologic, un „*dascăl de conştiinţă*", responsabil cu viziunea despre lumea pe care tânărul autor era obligat să şi-o însuşească. Atitudinea voit „*moromeţeană*", uşor dilematică şi ambiguă l-a urmărit însă toată viaţa, trăind, ca şi eroul său Moromete, multă vreme relativa şi iluzoria independenţă, neînscriindu-se în partid decât târziu, atunci când evoluţia stărilor politice de la noi nu i-o mai îngăduia. Aceste lucruri trebuie precizate din capul locului, deoarece ele au fost hotărâtoare pentru devenirea sa literară, întinsă pe mai multe decenii şi cu rezultate dintre cele mai concludente. În orice caz, prestaţia sa literară a ţinut capul de afiş al schimbărilor şi al orientărilor literare de la noi şi am putea spune că a existat, pe tot parcursul jumătăţii de veac de care vorbim, o instanţă Marin Preda, privită ca reper fundamental, care n-a putut fi ocolită şi nici ignorată de toţi cei care au „*făcut*" sau au „*trăit*" literatura în această vreme.

Ideea lui Marin Iancu de a aborda drumul creaţiei lui Marin Preda dintr-o perspectivă marcat bibliografică, de tip dicţionar, de însumare pe orizontală a întinsului său corpus referenţial ni se pare din acest punct de vedere salutară. A urmări peste timp modul în care autorul ***Moromeţilor*** s-a înscris cu propria creaţie în sistemul naţional de valori, a evalua cu simţ critic şi fără niciun fel de ingerinţe străine în ce măsură efortul lui creator a dobândit însemnele unei reprezentări spirituale mai largi, ignorând sistematic orice presiune conjuncturală, incumba din partea autorului un efort critic semnificativ, o depăşire a propriilor blocaje, fapt care se cerea neapărat făcut. Rezultatul la care a ajuns, transmis nouă în varianta de faţă, reprezintă un mare pas înainte spre clarificarea poziţiei pe care trebuie s-o adoptăm atunci când va trebui să luăm în dezbatere „*fenomenul Preda*", cu toate consecinţele lui literare din perioada comunistă şi, mai ales, postcomunistă, deoarece posteritatea lui Marin Preda interesează la modul major chiar aspectul „*rezistenţei prin cultură*", dimensiune esenţială a modului nostru de a ne manifesta în perioada „*deceniilor satanice*" pe care le-am parcurs, calitate esenţială a războiului cu dictatura, de care se vorbeşte atât de mult în clipa de faţă.

Viaţa lui Marin Preda în idei, maxime şi sentenţii, pe care eu aş fi numit-o, mai clar şi mai adecvat, „*Viaţa ca o Preda*", este mult mai mult decât o înseriere, un repertoriu de personaje şi de reflecţii ale acestora, ci chiar un mod esenţial de abordare a unei opere de prim rang a scrisului românesc care a traversat Cortina Roşie. În fond, ea este o abilă şi subtilă „*critică a criticii*", pe care autorul ne-o oferă ambalată deocamdată în acest înveliş de tip enciclopedist, derivat aparent din chiar preocupările iluminiştilor francezi şi români, înregimentaţi în munca benedictină de a oferi conaţionalilor săi manuale de îndreptări morale şi căi de înţelelegere a lumii. Prin această metodă aparent greoaie şi didacticistă, autorul ne propune de fapt o reexaminare *de jure et de facto* a acestei creaţii, pe care cunoscutul exeget al operei prediste o întreprinde cu dexteritate, la început mai timid, apoi din ce în ce mai ferm, făcând din opera pe care o investighează un vast repertoriu de situaţii şi reacţii în faţa istoriei, pe care Marin Preda a ştiut să le configureze şi să le ridice la rang de norme generale. Avem apoi de-a face cu o implicare permanentă a unui parcurs predominant biografic, ale cărui semne cititorul este invitat să le descopere şi să le recunoască sub înfăţişări ale alter ego-urilor sale multiple, să identifice sub mantia unor reacţii aparent haotice şi dezordonate sau sub acelea ale insinuărilor şi ale atitudinilor comediografice, ale jocului amplu de măşti, traseele şi coordonatele unor acţiuni foarte clar urmărite de autor ca mod de punere în pagină a unor credinţe ideologice şi artistice proprii, consolidate de-a lungul timpului într-o adevărată opoziţie la măsurile şi politicile oficiale ale partidului şi ale guvernului. Autorul are marele merit de a produce o reexaminare riguroasă a „*dosarului critic*" al tuturor cărţilor sale, ceea ce mi se pare mai important şi mai demn de atenţie decât urmărirea unor traiecte amoroase sau a unor sincope existenţiale. „Portretul interior" al personajului lui Marin Preda, rezultat din această riguroasă reaşezare critică, mărturiseşte o permanentă tendinţă retro, de încetinire şi neîncredere faţă de timp şi faţă de „presiunea" acestuia, o împotrivire şi o reţinere care exclud servilismul de tip ideologic şi crearea unui curent de exasperantă lentoare în contradicţie evidentă cu heirupismul proletcultist. Cercetarea adâncă şi programată a metodelor şi a hotărârilor luate de partid este corelată cu acea fundamentală trăsătură a ţăranului român de a nu răspunde cu entuziasm „prefacerilor" de tot felul, de a rămâne deoparte, oferind astfel privirii omului contemporan o bază de discuţie şi de analiză asupra unei întregi perioade istorice a scrisului nostru, în care „trădarea intelectualilor", tentaţia colaborării cu puterea, derapajele proletcultismului, fixaţiile ideologice, ameninţarea clişeelor preluate din literatura sovietică, submersiunea „pactului cu diavolul" erau elemente de luat în seamă la fiecare pas. Calitatea esenţială a fişelor oferite de autor este aceea de a fi ştiut să deceleze între practica profesională a scrisului lui Marin Preda şi aventura exterioară a multor colegi de breaslă ai săi, care s-au lăsat furaţi de demonul unor îmbogăţiri rapide, de ambiţia parvenirii imediate, a spălării unor păcate din perioada anterioră sau a protejării unor situaţii materiale care contraveneau noilor norme. Marin Preda n-a avut de apărat niciuna dintre aceste „feude", deoarece el se născuse „proletar", crescuse în condiţii grele şi n-a avut când să fie influenţat de ideologia claselor burghezo-moşiereşti. Dacă un Petru Dumitriu putea fi şantajat cu trecutul său de clasă, Marin Preda se prezenta în faţa lumii literare cu un dosar de cadre curat şi cu o conştiinţă de clasă în care ideologii vremii îşi puseseră mari speranţe. De aceea, am putea spune, bătălia pentru câştigarea pariului cu sine al lui Marin Preda nu era numai al scriitorului, ci, în bună măsură, şi al politrucilor care răspundeau de scrisul românesc din acel timp. Marele merit al scriitorului este acela de a fi ştiut să se strecoare cu abilitate pe sub furcile caudine ale atâtor tentaţii şi presiuni şi de a fi rămas consecvent cu sine şi cu arta sa într-o epocă convulsionată şi bântuită de mari seisme ideologice. Sublinierea mai apăsată a poziţiei ideologice a lui Marin Preda în aceste chestiuni este făcută de autor pe tot parcursul lucrării, o delimitare precisă a apelor de uscat putând fi detectată la tot pasul în sistemul său de prezentare.

Cartea lui Marin Iancu, ***De la Siliştea-Gumeşti la „Cheia" Rosetti. Dicţionarul personajelor lui Marin Preda***, este o construcţie critică esenţială pentru cunoaşterea operei lui Marin Preda. Numai cei care au redactat astfel de scrieri (subsemnatul a colaborat la două asemenea opere, ***Dicţionarul personajelor lui Lucian Blaga*** sau al lui Caragiale) pot să judece şi să preţuiască cu adevărat o astfel de scriere critică, cu rigorile şi cu complexitatea ei, deoarece e vorba de aproape o mie de personaje, de toate tipurile şi calibrele, pe care autorul o consideră o „*unitate dinamică, un element structural fundamental, de a cărui constanţă interioară depinde însăşi naraţiunea*". Teoria formelor literare este văzută astfel în strânsă legătură cu teoria dinamismului personajelor, prin care forma şi fondul se exprimă în mod direct. Avem de-a face astfel cu o accedere spre un vast laborator de creaţie, spre modul în care socialitatea şi coerenţa psihologică sunt transmise în unitatea lor esenţială, deschizând seria unor ample conexiuni, paralelisme, similitudini cu personaje şi moduri de gândire din alte opere ale expresivităţii europene. Lectura câtorva din personajele lui Marin Preda are avantajul de a-l introduce pe cititor în complexul „joc de semne" al operei, unele din aceste „fişe" fiind de fapt adevărate rezumate deloc didactice ale operelor în chestiune. E vorba de personaje precum Ilie Moromete, Călin Surupăcenu, Paul Ştefan, Ţugurlan, Victor Petrini etc., a căror prezentare depăşeşte uneori zece pagini de dicţionar, deoarece ele adună într-însele toate firele acţiunii operelor din care fac parte. Prin ele depăşim acele praguri de înţelegere şi ezitare prin care „moromeţismul" personajelor sale se poate recunoaşte la fiecare pas.

Vasta reţea de interacţiuni şi propuneri epice propusă de autor îl ajută pe cititor să se apropie mai mult de natura intimă a personajului Marin Preda, să ne ofere o variantă proprie a unui Marin Preda „par lui-même", cu suficient material biografic pentru o astfel de întreprindere, ale cărui ecleraje interioare sunt subliniate cu precădere (copilăria, şcoala, meseriile avute, romanul iubirii cu Aurora Cornu, relaţiile de familie etc.), sunt „vărsate", ca să zic aşa, în marea maree a creaţiei, care aspiră tumultuos şi ferm să infuzeze şi să vivifice episoadele vieţii personajelor, spre a le subsuma marii biografii a operei. Viaţa autorului se suprapune în mod miraculos peste viaţa operei, între cele două compartimente nemaiexistând niciun fel de departajări arbitrare, ci doar puncte de contact şi de influenţare reciprocă. Dacă avem în vedere faptul că viaţa unui creator nu este în ultimă instanţă decât viaţa operei sale, deoarece doar aceasta contează în faţa examenului posterităţii, ne dăm seama că autorul are în fond dreptate şi că dicotomia dintre cele două domenii este doar aparentă, deoarece alături de psihologie intervine şi natura cu rolul ei de mediere şi de reconciliere cu sine.

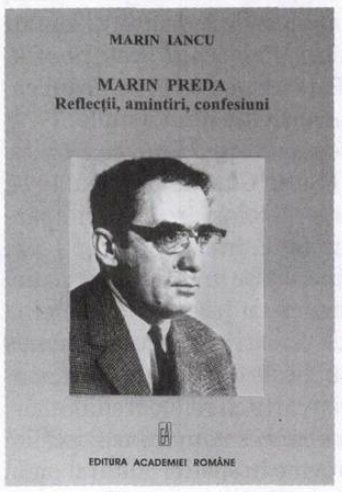

Saltul înspre prioritatea creaţiei este pregătit cu minuţiozitate de autor, atunci când ne invită cu multă ingeniozitate să urmărim „anii de ucenicie" ai scriitorului, petrecuţi de acesta în lupta cu sărăcia pentru accederea la roadele culturii şi ale educaţiei, să ne familiarizeze cu momentul debutului publicistic şi al debutului editorial, cu tribulaţiile trăite de tânărul elev sărac în preajma grupului de la „Albatros" sau de la „Timpul", cu întâlnirea predestinată cu poeţii Geo Dumitrescu şi Miron Radu Paraschivescu, cu deziluziile unor întâlniri cu Nichifor Crainic, P.C. Georgescu-Delafras sau chiar cu cenaclul lui E. Lovinescu. Debutul său ar fi trebuit să aibă loc cu poezia ***Întoarcerea fiului rătăcit***, din caietul ***Sârmă ghimpată***, dar, în cele din urmă, cel dintâi text îi apare în revista „Tinereţea", în ianuarie 1942, deşi el preferă să opteze pentru debutul cu ***Pârlitu***, din „Timpul", 15 aprilie 1942 (fapt pe care autorul pare să-l respecte, deoarece trimiterea la schiţa ***Nu spuneţi adevărul***, din „Tinereţea" e dezvăluită public de Emil Manu), dar aceste personaje reale lipsesc din lista personajelor sale de la A la Z, inclusiv cele cu privire la fragmentele de roman despre Anton Fântână sau din încercarea de roman ***Întîia moarte a lui Micula Mircea***, apărută în „Tribuna", nr. 31-35 din 1981. Practic, seria scrierilor lui se deschide cu volumul de debut ***Întâlnirea din Pământuri*** din 1948 şi se încheie cu ***Scrierile de tinereţe*** din 1987, oferindu-ni-se şi ecourile critice mai însemnate, cum ar fi cele semnate de Dan Cristea, Gabriel Dimisianu, Lucian Raicu, Liviu Leonte, Mihai Ungheanu, Eugen Simion, Nicolae Manolescu, Voicu Bugariu, Monica Spiridon, asumarea unei conştiinţe literare responsabile care are în vedere scrisul zilnic, conceput sub forma unui anumit ritual, capitolul deschide marele dialog asupra ***Moromeţilor***, creaţia de mare valoare estetică a autorului, care-l va impune definitiv în conştiinţa contemporanilor şi a posterităţii.

(*Continuare în pagina 15*)

Gheorghe PÂRJA

Aici, în piatră

Doamne, ne-au plecat urmaşii
Peste ocean, în ţări străine
Încep să număr sever paşii
Care mă duc spre nu ştiu cine

Le cade pradă alfabetul
În care m-au chemat pe nume
Aştept pustia şi profetul
Să ardă dorul dinspre lume

Mai am de amânat un an
Să mă-ntâlnesc cu aşteptarea
Să iau în spate-un bolovan
Cu el să trec oceanul, marea

Cât de aproape-i depărtarea
Ca iarna ce-o mănâncă lupul
Sfinxul promite amânarea
Eu voi rămâne doar cu trupul

Că sufletul se face jar
Şi ochi de mamă-nlăcrimată
E gol, doar ultimul altar
Mă luminează câteodată

Doamne, stau aici, în piatră
Aud doar lupul cum mă latră.

Stampă cu Nichita

Pleacă un tren din Reşiţa şi lasă
Un popor de poeţi luminaţi de Nichita
Poate vine din iarna cea viforoasă
Poate din negura cea răstignită

Poate pleacă mireasa de lângă mire
Nimeni în lume nu ne mai face rău
Semnăm cu sângele pe cerul subţire
Poeţii cred în Nichita şi în Dumnezeu.

28 martie 1996, gara Reşita

Stejarul şi sfidarea aritmeticii

Primăvara aceasta am contemplat
Stejarul secular din cimitirul Deseştiului
Ce mai faci, bătrâne, i-am zis,
Precum m-au dezmierdat tânăr fiind
Nichita şi Adam
Ce faci cu secolele din tine?
Tot urci spre cer, tot urci?
Vulturul Nordului s-a aşezat
Pe trunchiul noduros
Coaja lui, un pergament al prunciei
O, bunule martor al naşterii mele,
Văd lumea altfel printre crengile cosmice
Care măsoară timpul altfel decât învăţaţii
Cremenea şi iasca aprind focul începutului
Piatra din Uliţă păstrează luciul vremii
Aici l-am cunoscut pe Iov fericit
Şi poporul mut ce aude respiraţia zborului
Pe Uliţă trece umbra învăţatului
Venită din iluzia galaxiilor
Temă de casă îmi dă:
Numără vremea!
Încep să-mi fac de cap
Să sfidez aritmetica
Douăzeci şi cu douăzeci şi cu douăzeci
Fac tot douăzeci.
Apoi am fugit în lume
Prin poarta ascunsă
Dincolo de zare îngerii mă privesc suspect
Ce caută omul acesta prin sângerarea paradisului
Ce întuneric mai pâlpâie prin lumină?
Acasă, mama îngroapă cartofii pe Valea Sasului
O vale întemeiată de Ieronima
Aproape, prietenii trag la indigo
Spinarea zilelor. Deschid marile cărţi
Mă fac amurg şi lacom cer
O nouă ordine a lumii
Strig: „Mai naşte-mă, mamă, încă o dată
Prima viaţă nu a fost cea mai potrivită
Pentru trupul meu trecător"
Strigătul l-a auzit şi îngerul meu păzitor
Stejarul.

Somnul gloriei

Zeii nu au avut popoare
S-au închinat la umbra lor
Nici soarele n-are splendoare
De nu răsare-ntr-un popor

Cei mulţi şi foarte primitori
Aprind în candelele milei
Lumini din crengi de sicomori
Şi timp din resturile zilei

Zeii nu au avut supuşi
Doar ierarhia lor de piatră
De somnul gloriei răpuşi
Renasc în marea idolatră

În şirul lung de zei desculţi
Mai caută prin legi învinsul
De pui urechea îi asculţi
Ce mai vorbesc şi azi cu Sfinxul.

Lacrima Sfinxului

De plânge piatra ta de zeu
Vin ploi mănoase în pustie
Clepsidra cu nisipul greu
Opreşte noua veşnicie

Alături doi copii cuminţi
Învaţă joaca senectuţii
Tot aşteptând să fie prinţi
Pălesc sub soarele virtuţii

Îmbătrânesc în întrebări
Răspunsul mare întârzie
Sfinxul adulmecă din nări
O altă lege în pustie

Tot privind în depărtări
Unde stau magii, vestitorii
S-au lepădat de întrebări
De vraja ce stârneşte norii

Într-un târziu se mişcă piatra
O lacrimă se scurge lin
Şi iar porneşte idolatra
Clepsidră. Nu-i puştin.

O vreme dulce

Cu ce vapor vei trece Styxul
Mai ştie umbra din pustie
Greşit îmi va răspunde Sfinxul
Că lumea asta nu învie

Ce poţi gândi tu, zeu pietros,
Despre minunea colosală
Când stelele cădea-vor jos
Din cerul lor pentru o seară

Apoi un astru de pământ
S-a auri precum o toamnă
Şi răsări-va din Cuvânt
Imperiul firelor de iarbă

S-a pogorî o vreme dulce
Precum trecutul majestos
Oprindu-se la o răscruce
Întorsul lumilor pe dos.

Unghia neagră

Simt întunericul cum mă înţeapă
Ca o unghie neagră
Apa e puţină în cer
Întind mâna după ultimul
Strop de rouă
Frunzele chircite în arbori
De cărbune
Sare multă pe faţa obrazului
Ochii închişi
Somnul prefăcut într-o
Moarte prefigurată
Cartea se închide încet
Şi pleacă hoinară
Refuzând liniştea bibliotecii
Acolo este întuneric
De prea multă lumină
Întunericul ca o unghie neagră.

Icoana în iarnă

În vechi biserici lumânări se sting
De sub tăcerea grea i se desprinde chipul
Maria înnoptează în colind
Când îngeri şi zăpezi îi luminează schitul

În casa lumii cât un degetar
Iisus se naşte adumbrit de cruce
Păstorii cată umbră în zadar
Se-ntreabă: moartea unde duce?

Apoi coboară în pustia calmă
Toţi săgetaşii au arme de pământ
Şi ninge lin în fiecare palmă
Domnul Iisus învie în Cuvânt.

Depărtarea şi frunza de nuc

Ioanei, în septembrie

Nicicând n-am crezut că inima mea
Poate bate prin ţări depărtate
Acasă păstrez tabloul închipuirii
În care lovesc puternic valurile oceanului
Peşti nefireşti urcă muntele
Ceva din blestemul marilor pustiuri
Joc de lume albă, catedrale surpate
Altare acoperite de cuvinte necunoscute
Un babilon în care ne căutăm părinţii
Ce nume am avut, ce morminte
Ce uitare fioroasă sub umbra nucului
Un război al uniformelor în exil
Aşa se evaporă tăcerea strivind clipa
Care se preface în peşteră, un fel de viitor
În care pustia primeşte un oaspete
Fericirea obligatorie
Depărtarea, ca un mit sumerian.
Îmi aşază la picioare primejdia
Ori sora ei mai mare, utopia,
Eu mă strecor
Prin labirintul frunzei de nuc
Nervurile ei îmi cruţă obrazul
Tristeţea îmi dansează prin buzunare
O caut şi o folosesc ca o monedă de schimb
Mi se pune pe masă o pasăre albă
Şi întunecatul sceptru al imperiului
Ce să aleg în faţa misterului?
Mă supun moralei primitoare a pietrei
Care rămâne. Apele trec direct în cer
Să fie lacrimi lui Dumnezeu
Visez noaptea oceane şi oase de furtuni
Caut, la trezire, depărtarea din cosmosul unei nuci
Simt cuvintele cum muşcă din trupul meu
Nemiloase ca puii de rechini
Depărtarea, un fel de spaimă sintactică
Se preface în rouă, în privire nordică
În gheţar în care clocheşte o lebădă neagră
Doar frunza de nuc
Se reazimă de frânghia curcubeului
Pe care mama îmi usucă
Singura cămaşă a vieţii
Aici depărtarea are pasul furnicii
Lângă frunze de nuc pasărea ieronimă
Cântă despre aşteptarea unui april
Aşa mi se adevereşte

Că inima se întoarce acasă

Literele s-au răzvrătit şase zile
În ziua a şaptea a venit
Odihna Poemului
Cine eşti tu, odihnă, sub umbra nucului
Depărtarea vine din America într-o sâmbătă
Aici unde firele de iarbă
Au rămas un simbol al civilizaţiei

Toamna aceasta are câteva etaje în plus
Iar lacrima a devenit obiect al istoriei.

La marginea lumii rezervaţii de polen
Care sporesc misterul.
Dezleagă-l, Doamne,
Că atât mi-a rămas:
Depărtarea şi cutremurata
frunză de nuc.

Cuvântul şi îngerul

Cuvântul şi îngerul au venit pieziş
Într-o seară cerească la Ocoliş
Ca o sirenă ieşită din spume
Ne-au întrupat un alt fel de lume
Graţia ierbii în ziua de vară
Toarnă secrete în călimară
Cerul trimite miracole simple
Culorile vii se prefac în cuvinte
Pictori semeţi şi poeţi de onoare
Înalţă spre cer rugăciuni de iertare
Pentru lumea aceasta şi cea care vine
O carte măreaţă cu file sublime
O ţinem pe braţe să alunge ceaţa
Aşa izvorâm în noi dimineaţa
Cuvântul şi îngerul ne spun mai în treacăt
Că luăm lumea mereu de la capăt
La Ocoliş printre oglinzi şi ciuturi
Doamne, desenăm mereu începuturi
Înaintea o punem tăcuţi într-o cupă
Citim în piatră lumina de după...

Un munte

Nu-i moartea o bătrână oarbă
Cum se vorbeşte prin popor
Ci clopotul etern de iarbă
Ce bate-n poarta tuturor

Nu-i moartea o copilă blândă
Ce din şuviţe face pat
Îi veşnicul ogar de pândă
Ce stă la masa de-mpărat

Ori poate-i o câmpie largă
Poate-i ceasornic în oraş
Un negustor ce vrea să spargă
Preţul vieţii de ocnaş

Poate-i un munte cu păduri
Mai dese ori mai răsfirate
Cred că-i un paznic de armuri
Ce te invită în cetate

Nu-i moartea luxul care vine
Din ţări mai lungi, alunecoase
E cartea grea cu foi veline
Tradusă-n limbile frumoase.

Ochiul

Demult într-o viaţă tandră
Mă cuprindea un fel de teamă
Din ochiul casei o casandră
Vestea o lume fără seamă

Plângeam la mijloc de poveste
De sângele prelins pe Cruce
Credeam că lumea asta este
O scară care-n ceruri duce

Şi mai vedeam într-o năframă
O lacrimă cu întrebări
Abia născut din tine mamă
Mă laşi pierdut în depărtări?

Priveam spre cer. Apoi minunea
Din ieslea cu măreţul Fiu
Îmi arăta unde-i genunea
Şi unde-i locul meu târziu

Ce-a mai rămas din cupa rară
Doar visul sângelui curat
Şi ochii limpezi de Fecioară
Şi raiul fără de păcat.

*Din volumul **Lacrima Sfinxului**,*
în curs de apariţie

Terezia FILIP

EMINESCU – DELICATA PUTERE A POEZIEI

Ca o pecete a aşa-zisei culturi actuale, destui contemporani taxează poezia cu o uşurinţă superioară, iar pe Eminescu drept idealist romantic şi, prin urmare, inactual, ba chiar desuet, tocmai bun, de pildă, de scos din manuale. Inşi aşa-zişi *practici*, *realişti* şi – vezi, Doamne – superiori ca mod de gândire consideră poezia o naivitate, când, de fapt, nu e deloc aşa. Poezia e o privire profundă, subtilă, în real, ce necesită, pe lângă multă cultură, o rafinare a sensibilităţii şi a personalităţii riguroasă. Lucrând cu sentimente şi activând idei, formând atitudini şi comportamente, poezia a dus adesea în istorie la manifestări de masă, a declanşat energii incredibile şi a dezlănţuit evenimente decisive. Nu detaliez aici această dimensiune. Poezia şi intuiţia poetică, implicit cea eminesciană, trimit subiacent la o nebănuită rigoare ştiinţifică. Eminescu îl anticipă vizionar şi logic, în câteva poeme, pe Einstein, cu teoria relativităţii, tot aşa cum unele scrieri ale lui Jules Verne imaginează invenţii posibile, realizate ulterior de fizicieni şi cercetători. Platon îi citează frecvent în argumentaţiile din ***Dialoguri*** pe Homer şi pe Hesiod, iar Heidegger găseşte în poemele lui Hölderlin un riguros suport logic pentru a demonstra, în viziune modernă, *funcţia poetică a construirii şi a locuirii omului pe pământ*. Căci arhitectura presupune o ancorare de tip poetic a omului în planul lumii. Mai mult: poezia a scânteiat adesea idei ce-au dus la descoperiri uimitoare. Bunăoară, evocând în minte versurile lui Goethe din ***Faust*** despre un imaginar apus de soare, în timp ce contempla el însuşi un apus real, Nicola Tesla se inspiră spontan de idei ce-l conduc la invenţia şi patentarea motorului electric[1] ce azi îi poartă numele. Intuiţia poetică şi poezia împing sensibilitatea omenească, umanitatea însăşi spre o cunoaştere şi o perfecţionare spirituală dificil de evaluat şi de înţeles de către cine rămâne în afara lecturii plurivalente şi interdisciplinare atât de actuale, necesare azi în orice decodificare.

Aproape fiecare poemă eminesciană are ca suport al perfecţiunii stilistice şi imaginare logica diamantină a poetului, capacitatea rarisimă de enunţare în metafora lapidară, rezidentă parcă dintotdeauna, gata formulată în subconştientul poetic, arhetipal. Aceasta e genialitatea eminesciană – *„farmecul limbajului, semnul celor aleşi...”* – sesizată de Titu Maiorescu, o memorie uluitoare, o sensibilitate profundă şi-o imaginaţie fără egal. Orice imagine sau enunţ poetic subîntinde sensuri esenţializate echivalente unor formule matematice, unor legi fizice, cuantificând mişcări cosmice ori formulând legităţi şi realităţi pe care poetul le-a intuit şi exprimat astfel, paradigmatic şi metaforic. Necitind imaginarul eminescian ca pe un cod poetic al ordinii misterioase ce susţine realul vizibil, criticul de azi poate pierde valoarea fascinantă a viziunii sale. De aceea, Eminescu li se pare unora epuizat ca lectură. E atitudinea cea mai comodă. Planul de adâncime al textului eminescian e un spaţiu proteic, în care criticul îl poate găsi pe poet aşa cum n-a fost citit şi înţeles la timpul său, şi un secol şi mai bine după.

Textul închide în adâncime un polisemantism tulburător – aceasta e un specific eminescian, cum ai explora nivelele scoarţei terestre pentru a găsi apă, diamante ori aur. Luând, de pildă, poema ***Şi dacă***, erotică în tematica de suprafaţă, depistăm în nivelul de adâncime al textului legităţi ce activează în plan omenesc şi existenţial. Luminând relaţia cauză-efect, ele guvernează în plan existenţial mai larg, inserând eul în ţesătura lumii şi făcând armonia ei. Cum funcţionează ele? De pildă:

1. *„Şi dacă ramuri bat în geam/Şi se cutremur plopii/E ca în minte să te am/Şi-ncet să te apropii.”* Ritmurile lumii – bătaie, cutremur, trecere, alunecare, oglindire – prezintă funcţiuni erotice şi ontice, coalizând afectiv fiinţele din ţesătura lumii. Reverberând *în minte* ori în suflet, cutremurul plopilor avertizează asupra prezenţei alterităţii, a fiinţei iubite, căci ritmurile disting şi apropie fiinţele interferând câmpurile lor de existenţă – *„...E ca în minte să te am/Şi-ncet să te apropii”*. Această apropiere e un fel de iubire – fiinţe şi planuri de existenţă distincte *se ating* şi interferează în armonia lumii. ***A bate*** nu indică *doar* ritmul de ornic ce măsoară Timpul, ci ritmul lucrurilor din lume. ***A bate*** e o legitate universlă, e un avertisment, o ecuaţie nesesizabilă de către oricine, e interferenţa eului cu existenţa. *„În minte”* reprezintă microcosmul uman, ca spaţiu de rezonanţă în care lumea reverberează ritmic şi imaginar, ca în oglindă, simetric. De aici recurenţa sintagmelor, *în minte..., aminte să-mi aduc* etc. Lucrurile reverberează în eu şi taie unde în suflet, luminând cauze şi efecte nebănuite: *„...E ca în minte să te am”*; *„...E ca aminte să-mi aduc”*; *„...E ca durerea mea să-mpac”*. Universul întreg e vibraţie, murmur, armonizare subtilă – lucrurile interferează ritmic unele cu altele şi se intercondiţionează: luna *bate-n lac*, *codru-şi bate* frunza lin, *stele bat în lac*, norii *se duc*, *cornul sună*, luna *trece*, norii *curg*, apele *plâng* în fântâni etc. În plan omenesc, această ***bătaie*** e fior, cutremurare, melancolie, străluminând asemănări şi diferenţe – adânca înţelegere, împăcarea eului cu sine şi cu lumea. Dacă la neomoderni *realul e un text*, o lume de semne, cum spune Nichita Stănescu, la romantici lumea e animată de tainice legi, ce răzbat *în minte*, în vis, în singurătate, în noapte, în clipe de meditaţie, de contemplare mistică sau erotică. Iubirea însăşi e o intercondiţionare de ritmuri şi de planuri de existenţă, de entităţi şi de individualităţi: vegetale, ape, fiinţe, astre, pământ. Ramurile ce bat în geam avertizează că iubirea e atracţie universală, model de sincronizare a ritmurilor ce melancolizează şi învaţă eul a citi în natură propria vibraţie sufletească. Iubirea apropie alteritatea, eul ţine *în minte* ceea ce iubeşte – *„...în minte să te am”* – înaintând tandru şi discret spre fiinţa iubită, după modelul plopilor ce *se cutremur* în adierea vântului, al ramurilor ce *bat* delicat *în geam*. Iată modelul afectiv ce poate servi oricând, oricui, oriunde, în orice relaţionare.

2. *„Şi dacă stele bat în lac/Adâncu-i luminându-l/E ca durerea mea s-o-mpac/Înseninându-mi gândul”* – enunţă reflectarea – a lucrurilor, a fiinţelor, a planurilor lumii, cosmic şi acvatic, unele în altele – ca pe o legitate a comunicării, sursă de iluminare şi de înţelegere profundă a alterităţii. Lumina celestă, misterioasă e simbol pentru schimbarea pe care o poate produce iubirea. *Înseninarea gândului* de raza ce vine din stele, făcând să interfereze planurile lumii, aduce bucurie, speranţă, împăcarea sufletească, vindecă sufletul de melancolie. Stelele ce *bat „în lac/Adâncu-i luminându-l”* oferă un model de dăruire şi de schimb între planul celest şi apa terestră, oglindă fluidă. După acest model de reflectare, iubirea este iluminare, aptă a schimba şi însenina fiinţa celuilalt. Dăruindu-se, precum lumina din stele lacului, iubirea este terapie sufletească, speranţă, împăcare, armonizare a lumii. Relaţia se poate aplica oricăror entităţi ce presupun o interferenţă de planuri, de stări şi de sentimente.

3. *„Şi dacă norii deşi se duc,/De iese-n luciu luna,/E ca aminte să-mi aduc/De tine-ntotdeauna”* reprezintă o trecere şi-o iluminare, model posibil pentru orice momente întunecate ale existenţei, ce se cer şi pot fi depăşite. Trecerea prin lume – alunecare ireversibilă – are ca soluţie păstrarea în memorie a fiinţelor şi a momentelor scumpe sufletului nostru. *Aducerea-aminte* e un act deliberat, o formă de asimilare şi de păstrare în memorie a valorilor vieţii, de perpetuare a lor. Toată cultura lumii e, în fond, rezultatul conservării afectiv-spirituale, *în minte*, a momentelor, a evenimentelor, a fiinţelor ce au marcat lumea la timpul lor. A ni-i *aduce în minte* pe cei dragi, a-i întipări acolo – *„Aminte să-mi aduc/De tine-ntotdeauna”* – iată formula afectiv-poetică a oricărei conservări şi perpetuări. *Aducerea-aminte* e forma cea mai eficientă de-a face faţă trecerii întipărind, sculptând, reţinând „în minte” ceea ce iubim, alungând ce umbreşte lumina fiinţei, cum *norii deşi* umbresc în noapte *luna*. Aducere-aminte înseamnă memorizare, neuitare, conservare şi perpetuare.

Trei soluţii existenţiale, enunţate poetic într-o poemă erotică, ricoşează sensuri logice, practice şi valabile oricând în planul vieţii – iată-le: **1**. *A avea în minte* chipul iubit, orice lucru iubit, şi a ni-l apropia tandru şi delicat după modelul plopilor ce *se cutremur* în adierea vântului; **2**. Iubirea e dăruire şi alinare a sufletului, prilej de iluminare, *înseninare a gândului* după modelul stelei ce se reflectă-n adâncul lacului terestru. **3**. *Aducerea-aminte* e forma de conservare în suflet a fiinţei dragi şi de perpetuare în timp a ceea ce iubim. Deci: a avea în minte şi a ne apropia cu tandreţe ceea ce iubim şi preţuim; a lumina, a însenina, a produce bucurie, iubind; a-şi aduce aminte iar şi iar, perpetuând astfel în lume ceea ce ne este scump.

NOTE:

[1] Solomon Marcus, ***Timpul***, Editura Albatros, Bucureşti, 1985, pp. 127-128.

Mircea BOCHIŞ

MANIFESTO

În următoarele rânduri vă voi prezenta un manifesto care stă la baza piesei de teatru ***Societatea de socializare din Medio-Monte***, autor Marian Ilea, manifesto care explică principiile de bază după care am dezvoltat acest proiect care va deveni în final un performance teatral realizat în colaborare cu regizorul Mihaela Panaite.

Intenţia mea este să transform site-ul meu, www.bochis.ro, într-un NET-WORK pentru filmele experimentale lipsit de orice formă de cenzură. Prin cenzură înţeleg implicarea unui juriu care să decidă soarta operei noastre. Filmul experimental nu poate să fie supus niciunei forme de jurizare (de cenzură), întrucât este un experiment, ceea ce înseamnă începutul unui drum pe care, dacă-l jurizezi, de fapt îl închizi, înainte să ştii care este destinaţia finală. Frumuseţea si valoarea unui film experimental constă din adresabilitatea directă spre cel ce este dispus să-l consume fără să fie necesare justificări de niciun fel. Filmele experimentale apărute astfel în jurul unei idei duc la apariţia unei opere colective, care poate să aibă atâtea capitole câte filme există. Încă de acum unsprezece ani, când am lansat primul proiect de filme experimentale, am gândit acest gen de filme ca pe nişte eseuri video asupra unei idei, astfel încât nu am simţit niciodată nevoia ca acest gen de filme să aibă început sau sfârşit, o „felie” care să ilustreze ideea despre subiect fiind suficientă. Un film experimental este o opţiune personală, care trebuie ascultată fără să fie obligatoriu ceva care trebuie urmat... Pentru acest nou început, vă propun ca subiect ceva absolut sublim şi ieşit din orice fel de tipar, este vorba de una din piesele de teatru scrise de Marian Ilea, un scriitor care simte contemporaneitatea şi o explică magistral, printre altele, prin aceste piese de teatru ultrascurte. Piesa o găsiţi pe site-ul meu, www.bochis.ro, la rubrica „News” şi se cheamă: ***Societatea de socializare din Medio-Monte*** *(**proiect al Uniunii Europene**). Personal, mă feresc de teatrul contemporan (cel pus în scenă) pentru că majoritatea pieselor se adresează coparticipării fizice a spectatorilor la spectacol, aceasta însemnând să-ţi sară artiştii în braţe, să-ţi cadă ceva în cap, să simţi mirosuri pentru care nu trebuie neapărat să-ţi cumperi bilet... Cred că teatrul contemporan se găseşte într-un impas care deja durează de vreo cincisprezece ani şi devine plictisitor prin lipsa unor opţiuni. Marian Ilea deschide prin modul de abordare a subiectelor noi căi pentru piesele de teatru, pentru că elimină tot ce este mişcare fizică pe scenă, permiţând doar mişcarea ideilor, asigurând astfel un transfer perfect între minţile celor ce sunt în sală. Piesele lui Marian Ilea sunt scurte, nu necesită decoruri, aproape că nu necesită actori, sunt dialoguri între trei până la cinci personaje, care la început pot să dea impresia unui dialog al absurdului, un dialog care nu are început, cum de altfel nu are nici sfârşit, este cum te-ai urca într-un autobuz cu care mergi zece minute până la staţia la care trebuie să cobori şi asişti în tot acest timp, fără să vrei, la un dialog între pasageri. Practic, piesa începe în momentul în care te-ai urcat în autobuz şi se termină când te dai jos din autobuz. Aceasta înseamnă că piesa poate să dureze atâta timp cât eşti dispus să stai în autobuz... Piesa (dialogul) poate să fie la fel de bine pe stradă, în piaţa de alimente, pe câmp, la plajă sau oriunde există încă viaţă pe pământ. Ceea ce aduce nou Marian Ilea ca propunere pentru noile forme de teatru este exact eliminarea acelui consum fizic exacerbat făcut de actori în încercarea inutilă de a te obliga prin mişcarea scenică şi chiar a scenei să accepţi un punct de vedere prestabilit de autor. Marian Ilea nu te obligă la nimic, îţi asigură doar un dialog care poate mai apoi să-ţi provoace stări personale mult mai intense decât o posibilă agitaţie inutilă pe scenă. Citiţi piesa pe care o găsiţi pe site-ul meu, durează zece minute şi dezvoltaţi apoi prin filme experimentale propriile imagini care în final vor face ca acest gen de piese pe care îl propune Marian Ilea să aibă o infinită formă de prezentare. Personal, mă voi concentra asupra „maşinuţei cu parfum” a domnului Lang şi asupra nurorii sale în filmele pe care le voi face. Orice cuvânt din piesă poate să fie începutul unui film experimental din partea voastră. Cu cât vor fi mai multe filme sosite de la voi, cu atât mai mare va fi impactul spectacolelor pe care le pregătesc, urmând să propun mixajul piesă-filme experimentale la festivaluri prestigioase de teatru contemporan, ca idee convenţională de ceea ce se cheamă teatru contemporan şi la o infinită formă de proiecte neconvenţionale artistice spre care de fapt recunosc că mă îndrept cel mai tare.*

Lăsaţi-vă imaginaţia liberă şi daţi drumul la cameră, arta contemporană fără dialog nu există, nu sunteţi limitaţi la nimic, inclusiv filme care pot să fie fără legătură cu subiectul vor fi acceptate, întrucât voi considera că ele reprezintă acea parte a dialogului la care nu am participat, întrucât „am coborât din autobuz” mai repede ca voi şi astfel voi afla de restul dialogului privindu-vă filmele. Pentru orice întrebări vă stau la dispoziţie pe adresa de e-mail: mirceabochis@adslexpress.ro.

Marian ILEA

NENEA BRIGHER FAITIS ŞI AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

Domnul Morcic Brigher era un om bătrân. Negru la faţă. Lucra la chioşcul de lângă cofetărie. Până la casa lui făcea o plimbare de cinci sute de metri.

Închis în chioşcul ăla, domnul Morcic Brigher asculta muzică la tranzistorul cu baterii. Vindea „Loz în plic" şi bilete la loto. Punea pe o sârmă lozurile scoase dintr-o pungă nouă. Îi înnebunea pe toţi să cumpere.

Domnul Morcic Brigher avea o voce gravă şi răguşită, întreruptă de o tuse grea. Îşi stricase vocea fumând ţigări Carpaţi fără filtru.

Domnul Morcic Brigher era tatăl dentistului Brigher Faitis. Nenea Brigher era prietenul lui Margasoiu. Îi lucra în gură. Îl aşeza pe scaun. Punea frezele. Povestea despre cel de-al Doilea Război Mondial.

Nenea Brigher umpluse gura Margasoiului cu sârme de îndreptat dinţii. Nenea Brigher era înalt. Bine legat. Muncea din greu. De dimineaţa şi până noaptea. Era dentist.

Tanti Manti a fost soţia dentistului Brigher Faitis. Mare iubitoare de distracţii. La ei în casă petrecerile se ţineau lanţ.

„Trăieşte azi, că mâine nu se ştie ce va fi", zicea tanti Manti.

Nenea Brigher făcea bani. Tanti Manti îi cheltuia.

Juca rummy, poker, table, dansa, bea vin spumant, aducea lăutari. De seara şi până în zori.

Nenea Brigher şi tanti Manti o aveau pe Maşa ca fiică.

În Medio Monte se spunea, în acei ani, că familia Brigher are o casă primitoare. Lângă pod. Cum treci către primărie. Familia Kolman era vecină de casă cu familia Brigher.

***

Margasoiu se plimba prin curtea dintre cele două blocuri. De dimineaţă. Era sfârşit de august. Era comandant în cel de-al Doilea Război Mondial. Blocurile erau cele două armate aflate în luptă. În faţa armatei Margasoiului era nucul cel înalt.

Cătană, Năduşitu şi Strâmbătură erau fruntaşi în armata Margasoiului. Sub nuc, nea Arghire adusese trunchiuri rotunde de fag.

„Un comandant nu fuge de pe câmpul de luptă", spunea Margasoiu.

Se aşeza pe trunchiurile de fag ale lui nea Arghire. Năduşitu, Cătană şi Strâmbătură îl ascultau cu atenţie. Lângă cei trei fruntaşi se aşezaseră alţi copii ai cartierului. Ei erau soldaţi. În seara aia de august veniseră să audă poveştile Margasoiului despre cel de-al Doilea Război Mondial.

***

Când se plimba prin curte, Margasoiu privea coleşnele de depozitat lemne. „Iată secţiile lagărului central din Timişoara, unde se află mii de prizonieri ce stau închişi la grămadă. Şi unde tifosul face ravagii", îşi spunea Margasoiu înfiorat de spaimă. Se simţea ca un adevărat comandant.

***

În dimineaţa acelei zile de august, Margasoiu trecuse pe lângă casa dentistului Brigher. Tanti Saindi Kolman stătea în poarta casei ei. Familia Kolman era vecină de casă cu nenea Brigher. Tanti Saindi Kolman aştepta să apară o vecină. Voia s-o roage să-i taie găina pentru supa de la prânz. Era 25 august. Margasoiu împlinea paisprezece ani.

„Ce mai faceţi, tanti Saindi?", a spus Margasoiu.

„Aştept să treacă o vecină ca să-mi taie găina pentru supă", a răspuns tanti Saindi.

Margasoiu a simţit în piept ceva puternic. Era curajul unui comandant din cel de-al Doilea Război Mondial.

„Am să v-o tai eu!", a spus Margasoiu.

„Acasă doar eu tai găinile", a mai completat comandantul.

Tanti Saindi Kolman a intrat în curtea casei ei. I-a dat Margasoiului cuţitul. A prins găina cu pene negre. I-a întins-o cu mâinile acelui comandant din al Doilea Război Mondial.

Margasoiului îi tremura cuţitul în mâna dreaptă.

Margasoiu a pus piciorul stâng pe aripile găinii. A prins cu mâna stângă capul acelei găini.

Sângele a ţâşnit. Frica a învins. Margasoiu a aruncat cuţitul. Găina fugea în cerc. Parcă era beată. Împrăştia în jur sânge.

Tanti Saindi Kolman a prins-o. A luat cuţitul. A continuat treaba începută de Margasoiu.

„Aşa am învăţat-o pe tanti Saindi Kolman să taie găini", le-a spus cu mândrie Margasoiu celor trei fruntaşi din războiul mondial. Cătană, Strâmbătură şi Năduşitu l-au ascultat cu gurile căscate. Se simţeau plini de curaj. Aveau un comandant pe care merita să-l asculte orbeşte. Să te laşi condus până la victoria finală împotriva duşmanului.

***

Se lăsase seara. Sub nucul din cartierul celor două blocuri, Margasoiu povestea. Cel de-al Doilea Război Mondial era în plină desfăşurare.

Năduşitu, Strâmbătură şi Cătană ascultau.

Vocea Margasoiului era egală. Fără emoţie în ea. Ca un cuţit bine ascuţit, care taie fără milă gâtul găinii negre pe care tanti Saindi Kolman o va transforma în supa de la prânz.

***

Margasoiu: Pe atunci nenea Brigher nu era dentist. Domnul Morcic era tatăl lui nenea Brigher. Ida era soţia liniştită şi fină a domnului Morcic. Ida era mamă pentru nenea Brigher. Domnul Morcic era un om harnic şi tare ingenios. Era şi dur. Plecase într-un război în anul 1914. Îl chemase bătaia de tobă din Medio Monte. A avut 48 de ore să se prezinte la centrul de armată. S-a prezentat în 47 de ore şi 55 de minute. Domnul Morcic a stat cu armata lui înconjurat de duşmani timp de şase luni. De foame, a trebuit să-şi mănânce calul. Din acel război, domnul Morcic s-a întors cam schilod. Ida l-a crescut în linişte şi pace pe nenea Brigher. Oriunde mergea Morcic cu fiul său, Brigher, avea în geantă un ziar. Îl folosea ca faţă de masă. Schilodit de război, domnul Morcic vindea la o tarabă din piaţă stofe şi alte produse textile. Ştia să vândă marfa.

Ida era credulă. Dacă-i spunea cineva că s-a furat luna de pe cer, ieşea în curte să vadă dacă-i adevărat.

Nenea Brigher Faitis a ajuns cu frontul în Polonia. Pe lângă Lemberg. A băut apă dintr-un pârâu. După trei săptămâni a descoperit că apa aia spăla câţiva cai morţi. Apoi ajungea în gamela lui. Mergea târâş, pe burtă, până la pârâul ăla. Numai noaptea. Ziua l-ar fi secerat gloanţele duşmanului.

Colonelul era fratele domnului Morcic şi unchi pentru nenea Brigher. Armata lui suia pe dealuri. Armata aia mergea pe biciclete. Domnul Morcic avea casa lângă pod, era vecin cu domnul Kolman. În anul 1939 soldaţii armatei colonelului intraseră în curtea casei domnului Morcic.

Trei l-au ţinut de vorbă. Al patrulea s-a strecurat în spatele casei. Cu o baionetă a tăiat legăturile care ţineau caşul pus la uscat.

Domnul Morcic s-a supărat rău de tot pe fratele lui: Colonelul.

„Măi, ne-o furat armata caşul", i-a spus domnul Morcic fiului său nenea Brigher.

„Armata-i armată peste tot", i-a răspuns nenea Brigher atoateştiutor.

Nenea Brigher a fost citat la judecătoria din oraş. S-a dus. A stat lângă o uşă. Ca să poată pleca mai iute către casă. După ce va asculta sentinţa. Nenea Brigher lipsise două zile de la leventii ce se antrenau pe terenul de fotbal. Sus lângă capelă. A primit amendă de zece zile la închisoare. A rămas să ducă de la judecătorie la poştă corespondenţa. A dormit pe podelele din sala de judecată. L-a luat cu el şi pe Jula Ioan. Au mai fost opt condamnaţi duşi la o şcoală ţigănească, mai jos de oraş. Aceia dormeau pe paie. Noaptea. Scoteau pietre din râu. Ziua. Ungurii îi ziceau pedepsei „odeapsă". Nenea Brigher şi-a ispăşit odeapsa. S-a întors acasă la domnul Morcic.

În 4 octombrie 1943, nenea Brigher a fost încorporat. S-a dus tocmai la Loşonţ, către Cehoslovacia.

Nenea Brigher şi-a făcut bagajul. A mers cu trenul până la Budapesta. Împreună cu prietenul lui, Jula Ioan. A stat în gara aia o zi. A mai stat o noapte. Aştepta să vadă unde trage trenul de Loşonţ. Da' Loşonţu era anunţat doar după prima staţie de la Budapesta înspre Cehoslovacia. Jula Ioan a vorbit cu un caporal. Pe un peron. Jula Ioan a întrebat. Apoi i-a spus şi prietenului său ce au de făcut. În gara din Loşonţ, un delegat i-a împărţit pe noii veniţi la companii de luptă. Era acolo şi o armată de tunuri.

Nenea Brigher era al dracului la instrucţie. Se prefăcea că nu poate fugi. Îşi punea masca pe figură şi se arunca la pământ. Zicea că se sufocă. La poligonul de tragere ţinea arma în mână ca pe o bâtă de bătut oina. Dorea să fie declarat inapt de mers pe frontul din al Doilea Război Mondial. Ofiţerii îi dădeau picioare în fund şi pălmi peste cap. Ofiţerii din armata aia nu s-au lăsat păcăliţi de către nenea Brigher. „Tu faci pe deşteptul, soldat Brigher", i-a spus comandantul. L-a selectat printre cei 84 care s-au dus la o şcoală de cadre. „O să te învăţ să fii un exemplu pentru celelalte companii, soldat Brigher", i-a spus comandantul.

Nenea Brigher a ajuns fruntaş în armata aia. Strigau ofiţerii la el. „Elore, Brigher, elore!"

L-au învăţat să cânte când merge în fruntea unei armate.

Nenea Brigher sta şi-i asculta. Învăţa. Apoi a ajuns într-o altă gară. Erau vagoane pline cu soldaţi. Au coborât în miez de noapte pe peron. Să nu-i vadă nimeni.

Partizanii pisau armata fruntaşului Brigher din toate părţile. Soldaţii umblau prin ploaie. Erau uzi până la piele.

Nenea Brigher se despărţise de prietenul său. Jula Ioan a rămas la armata de tunuri din Loşonţ. Nenea Brigher a ajuns fruntaş în altă armată. A găsit un avion picat într-o pădure. Locuiau în el două femei cu copiii lor. Soldaţii le înfricau cu grenadele. Fruntaşul Brigher le-a interzis soldaţilor unguri să se mai joace de-a războiul. Le-a spus că războiul al doilea mondial e un lucru serios. Fruntaşul Brigher le-a salvat pe acele femei. A plecat din pădurea aia. Nu a mai aflat ce s-a ntâmplat cu femeile care locuiau în avion.

Armata intra în cazărmi. Mergea în tranşee. Venea înapoi în cazărmi.

La orele zece ale unei nopţi, fruntaşul Brigher cu doi soldaţi unguri i-au înlocuit pe nemţi într-o tranşee. Aceia au ieşit pe o parte. Fruntaşul a intrat pe altă parte. Nici măcar nu i-au văzut pe cei pe care-i înlocuiseră. S-au aşezat lângă arme. Au simţit că pe piele umblă nişte musculiţe verzi de apă. Gâdilicioase. La început. Erau păduchi. Sosiseră-n tranşee oameni cu sânge proaspăt. Păduchii erau bucuroşi. Trei săptămâni au stat la datorie. Fruntaşul Brigher şi-a scos soldaţii din tranşeea aia. I-a scos pe vadul unei ape. Alţi soldaţi unguri îi spuneau fruntaşului Brigher că din acel loc izvorăşte Nistrul. La apă îi zicea Strîi. Era acolo o pădure de carpăn şi de stejar, cu copacii ciungi din primul război în care luptase domnul Morcic. „Aceasta e o pădure bătută de artilerie", le-a spus fruntaşul Brigher soldaţilor unguri.

Printre frunzele pădurii, fruntaşul Brigher bătea pas de defilare cu soldaţii din subordinea lui. Să nu se lenevească.

Printre frunzele alea uscate şi vreascurile alea putrezite de umezeală.

Mâncarea de pe front era când şi era cum.

Partizanii le spărgeau bucătăria. Atunci era vai şi-amar.

Pe malul apei, armata îşi spăla izmenele. Se plimbau sute de craci de pânză în susul şi-n josul apei.

Pe vadul apei, armata rădea mizeria adunată în izmene, cu pietre de râu.

Soldaţii omorau păduchii adunaţi la gulerele cămăşilor.

Pe malul apei, erau grămezi de păduchi morţi. Fruntaşul Brigher îi privea cu satisfacţie. Câştigase războiul acela.

Apoi a ajuns de gardă la un pod. De la pod până la baracă era o sârmă. Se puneau hainele la uscat.

Comandantul umbla pe acolo călare pe un cal negru cu stea în frunte. „Ce faci, fruntaşule Brigher", i-a spus comandantul lui nenea Brigher. „Curăţenie fac, domnule comandant", i-a răspuns fruntaşul Brigher. „Să ai grijă de pod", a mai spus comandantul. Şi a plecat. Şi dus a fost. S-au auzit nişte pocnete de pistol. Erau partizanii.

(*Continuare în pagina 14*)

Daniel DRAGOMIRESCU

OBSERVATORUL COSMONOMIC AL LUI RAYMOND WALDEN

De la Kant până la Heidegger, pe parcursul mai multor secole, Germania a dat culturii europene un însemnat şi faimos contingent de filosofi şi cugetători. Această tradiţie nu mai are în prezent aceeaşi importanţă, dar Raymond Walden este unul dintre germanii care se străduieşte să continue oricum activitatea pozitivă a iluştrilor predecesori. Profesor retras din activitate şi filosof prin vocaţie, el este decis să cultive mai departe acest exerciţiu al sufletului şi al minţii. A pus în circulaţie nonconformistul ***Manifest Cosmonomic*** şi, în general, scrie despre diferite subiecte dintr-o perspectivă *„cosmonomică"*, dar scrierile sale nu sunt nici compilaţii, nici pastişe.

Cu alte cuvinte, Raymond Walden este un scriitor german atipic, iar opiniile şi convingerile sale personale sunt în principal îndreptate contra acelor tendinţe oficiale din cultură, societate, educaţie, politică etc., pe care le consideră greşite. Urmând calea aurită a lui Blaise Pascal, care definea fiinţa umană prin capacitatea sa intelectuală*, el îşi asumă toate riscurile cultivând o gândire independentă şi critică, ce depăşeşte cele mai multe dintre „ism-ele" timpului nostru, de la capitalism la comunism şi aşa mai departe. Natural, dificila chestiune a libertăţii umane se bucură în scrierile sale de o atenţie specială. În legătură cu aceasta, pentru autorul german nu este nicio îndoială că *„Libertatea este o chestiune ce ţine de/educaţie şi cunoaştere,/ demnitate umană,/emancipare,/evitarea violenţei,/cercetare ştiinţifică responsabilă,/ bunăstare comună şi asistenţă medicală..."* (***Libertatea cosmonomică***, articol publicat în revista interculturală şi multilingvistică „Orizont literar contemporan", nr. 1/2010). Neconvenţional şi departe de a prezenta lucrurile într-o manieră edulcorată, chiar dacă acest aspect ar putea fi receptat de persoanele pragmatice cu o înălţare din sprâncene sau chiar cu o aversiune subliminală, cugetătorul german nu ezită să reveleze, inconfortabil, dar cu onestitate, diverse neajunsuri din modul de funcţionare al actualei societăţi europene şi globale. Observând că – până şi într-o ţară ca Germania – *„la o privire atentă sistemul democratic existent este decepţionant"*, el scrie despre formalism ca despre o problemă structurală a societăţii postmoderne. În calitate de persoană care a fost implicată în activităţi pedagogice, autorul priveşte în mod critic, pe lângă alte probleme, variatele *„forme fără fond"*** care au drept rezultat o serioasă scădere a valorii, o deturnare a destinaţiei reale şi a statutului educaţiei în societatea contemporană, întrucât *„clasa socială de jos se menţine la un nivel cât mai slab cu putinţă. Aceasta se realizează simplu printr-un sistem de educaţie într-o permanentă reformă şi prin programe mass-media imbecile, care simulează democraţia. Doar câteva companii mass-media încearcă să se ridice peste nivelul companiilor care din rivalitate comercială pentru cota de piaţă oferă aceeaşi calitate proastă."* (***Democraţia, o reflecţie cosmonomică***, în OLC, 5/2011).

Pentru cineva care vine din Est, această descriere ar putea să pară surprinzătoare. Dar autorul este el însuşi un om din Est – mai precis din Germania Răsăriteană/RDG, despre care dă mărturie în scrierea sa memorialistică ***Norocul şi libertatea sunt interdependente*** (publicată în OLC, 1/2011). Născut în Jena, un oraş care *„a fost capturat de trupele americane în 1945, dar a căzut sub stăpânire sovietică după separarea Germaniei"*, el a trebuit în cele din urmă să-şi părăsească ţara natală împreună cu întreaga familie, la vârsta de treisprezece ani, pentru a alege libertatea (o expresie frecvent folosită pe vremea Cortinei de Fier) în Germania Federală, cu câţiva ani mai înainte de construirea binecunoscutului Zid de la Berlin. Desigur că am auzit multe istorii despre exodul est-germanilor spre Vest, ca şi despre Zidul de la Berlin din cântecele satirice ale lui Wolf Biermann***, dar această poveste are ceva special, precum un film al neorealismului italian postbelic, în speţă prin autenticitatea sa nemijlocită. Filosoful cosmonomic probează că este şi un bun autor de scrieri memorialistice, capabil să imortalizeze momente vrednice de ţinut minte, spre a-l sensibiliza pe cititor, consemnând detalii semnificative de ordin exterior sau psihologic, într-un incipit de tipul *in medio res*:

„Viaţa în provincia din apropierea ţinutului neted, acoperit de lacuri al Mecklenburgului, s-a dovedit modestă, însă peisajul încântător compensa multe din insuficienţele postbelice. Iar pentru noi, copii fiind, regiunea oferea o întindere paradisiacă pe care o puteam explora.

Totuşi, în aer plutea mereu o ameninţare difuză a forţelor ocupante ce-şi marcau prezenţa în fiecare zi şi peste tot. Erau însoţite de afurisiţi de germani convertiţi, care aduceau osanale militarilor Armatei Roşii ca unor eroi.

(...)

Acelea erau vremurile când oamenii erau băgaţi la închisoare pentru că achiziţionaseră creioane şi gume în Berlinul de Vest. Şi treptat, din ce în ce mai mulţi oameni şi-au luat adio de la regimul comunist, lăsându-şi averea, rudele şi prietenii, ca să înceapă o nouă viaţă în Vest."

Înzestrat cu o valabilă vocaţie narativă, având un bun simţ al autenticităţii şi al observaţiei psihologice, Raymond Walden ar putea foarte bine să fie un autor de literatură beletristică, deoarece există, fără niciun dubiu, într-o astfel de relatare nucleul unui posibil roman, pe care ar putea foarte bine să îl scrie în viitor, dacă ar dori să facă acest lucru.

În acelaşi timp, filosoful german este capabil să exprime într-o formă sintetică diferite observaţii despre viaţă, om şi societate. Într-un grupaj de ***Cugetări despre Libertate*** (publicat în OLC, 4/2010), el lansează multe opinii tranşante despre varii carenţe, anacronisme sau tendinţe centrifuge, care toate pot fi considerate drept surse ale unui veritabil *„mal de siècle"* al epocii noastre. În acest sens se poate menţiona, ca un exemplu, ciudata resurecţie, în ciuda raţionalismului din epoca Internetului, a unor credinţe medievale ce păreau abandonate. Ca un bun specialist în astronomie****, el este contra unor pseudoştiinţe precum astrologia, care în realitate *„înseamnă o falsă cunoaştere a universului"* (***Astrologie ist ein falsches Zeugnis vom Kosmos***). Pentru a explica paradoxul, autorul afirmă într-un mod aluziv că *„Luna îşi împrumută lumina de la soare şi, credeţi sau nu, înnebuneşte mulţimile (Der Mond borgt sein Licht von der Sonne und bringt damit, kann man es glauben, Scharen um den Verstand)"*.

Desigur că (ultimul, dar nu cel din urmă) un punct de referinţă în scrierile sale filosofice îl reprezintă lucrarea intitulată ***Menschliches Glauben/Credinţe omeneşti*** (Novum Verlag, Neckenmarkt-Wien-Munchen, 2008). Această carte include peste o sută de eseuri scrise în mare parte între anii 1995 – 2000, care au însemnat fără îndoială o perioadă bună în creaţia sa. Din turnul său de observaţie cosmonomic, filosoful şi scriitorul german prefigurează o clară şi comprehensivă viziune despre lume. Cele şapte părţi ale lucrării ***Menschliches Glauben***, începând cu primul capitol (referitor la natură) şi încheind cu ultimul (despre concepţia cosmonomică), constituie o radiografie personală şi pătrunzătoare a societăţii contemporane sub variatele, deconcertantele şi contradictoriile sale aspecte. În cuprinsul cărţii sunt abordate teme/subiecte precum Moartea (***Der Umgang mit dem Tod***, p. 11-12), Revoluţia Maghiară (***Ungarn vor 40 Jahren***, p. 14), Mass-media şi problema libertăţii sale (***Presse-Freiheit***..., p. 42, ***Demagogie Talkshow***, p. 84), Sexualitatea (***Fundamentalistischer Sexismus***, p. 58), Fanatismul sportiv (***Religion Fussball***, p. 85), Ştiinţa şi educaţia (***Lehrer als Therapeuten***, p. 120), Politica (***Das Credo deutscher Politik***, p. 139), Religia (***Religion in Deutschland – Radio Berlin***, p. 179) şi Filosofia Cosmonomică (***Zeit zur Besinnung***, p. 196).

Fără îndoială că nu totul este perfect în aceste scrieri şi că nu totul este confortabil pentru oricine. Dar am putea admite o perspectivă diferită. În esenţă, gândirea lui Raymond Walden este gândirea unui om înzestrat cu bună credinţă, iar viziunea sa este viziunea unui om de bun simţ, care nu poate accepta tot ce oferă societatea contemporană. Dar câţi dintre noi au tăria de a-şi asuma o credinţă („Glaube") şi bunul simţ necesar?...

NOTE:

* *„Omul nu este decât o trestie, cea mai slabă din natură, dar este o trestie gânditoare"* (Blaise Pascal, ***Cugetări***, 1670).

** O celebră frază lansată de scriitorul, filosoful, profesorul şi criticul literar Titu Maiorescu (1840 – 1917), doctor în filosofie „magna cum laude" de la Universitatea din Giessen (Germania, 1859), în eseul ***În contra direcţiei de astăzi în cultura română*** (1868).

*** Karl Wolf Biermann (născut în 1936, la Hamburg), un cântăreţ german şi fost dizident din Germania Răsăriteană.

**** De mulţi ani, Raymond Walden activează în domeniul astronomiei; a fondat Observatorul Public din Paderborn, pe care l-a condus timp de treizeci de ani, iar în prezent este preşedinte al Societăţii Planetarium.

(din lucrarea ***Orizonturi interculturale***, ed. a II-a, revizuită, în pregătire pentru tipar)

Marian BARBU

ALŢI PILAŞTRI AI EXPRESIONISMULUI DE ASTĂZI

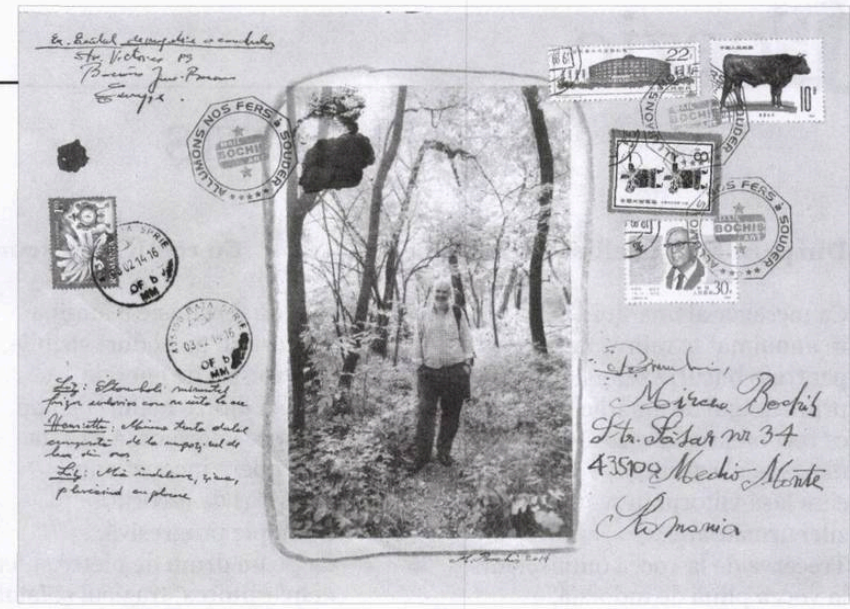

Insistenţa pe care o pune George Vulturescu mai în fiecare volum de poeme, în continuarea şi fixarea unei mitologii a Nordului maramureşean, a ajuns să fie una de referinţă. Ba, chiar cuvintele *piatră* şi *ochi*, în mod deosebit, se încarcă de alte semnificaţii, în aceeaşi cadenţă a continuităţii.

Şi în volumul din 2013 – ***Grota şi literele*** (106 pagini), poetul zăboveşte în labirintul profanului, el asumându-şi rolul lui Diogene, care nu ne scapă din vedere în toate periplurile imaginarului său. Adică, acesta porneşte din lumea unui concret barbar („*camera mea de la etajul trei al unui bloc/din provincie*") şi îşi deschide tomul cu poemul ***Numele Tău este în siguranţă*** („*Îngropat adânc în gura mea e numele Tău*").

După hiritisirea poetică a celor de la suprafaţă: oameni, obiecte ş.c.l – în partea I (***Scaunul gol de lângă foc***) şi după ieşirea din grota reală a sihastrului Misail, privindu-şi chiar „*cavernele singurătăţii*" din sine, partea a II-a (***Viespe de grotă***) închide constatativ tema creaţiei, desfoliată sinusoidal de poet. Citez: „*O literele n-au nicio apărare în afara versului/atârnă precum liliecii de firidele bolţilor -/au pliscuri şi se prind cu ele unele de altele/în somnul Ochiului de Cucuvea//– Ochiul de Cucuvea este în capul tău!/îmi strigă oamenii râzând de afară.//Şi au dreptate, Misail:/poetul nu are nicio apărare în afara versului/nici Ochiul de Cucuvea nu are nicio apărare/în afara Nopţii/şi goleşte în Dumnezeu tot ce vede*".

În treacăt notez două păreri: una cu privire la unitatea morfosintactică a unor formulări aşezate în două versuri, care nu unifică, dimpotrivă, sacrifică ideaţia, stilul (Ex: „*Hai să vânăm astăzi ceva ce încă n-am mai/vânat, îmi zise şoimul de pe pervazul geamului/meu, privindu-mă cum scriu*").

Şi alta, ca la onirici, apropierea instantanee a două obiecte, fiinţe, lucruri, numai de a produce şoc... postmodernist (Ex: – Paracelsus, Borges şi „câinele meu Ursu")?

Revenim.

Superbia textelor se află, între altele, în strecurarea ingenioasă a elementelor de biografie, localizate şi nominalizate. Aci jocul de-a poezia, reamintindu-ne că homo ludens este, în primul rând, poetul. Ca după aceea, în inconştienţa colectivă, limbajul ca joc să fie însuşit de toţi membrii grupului.

Câteva versuri de îndemânare în ***Chipul călăreţului***: „*Unii poeţi îi duc calului la grajduri/doar tava digresiunilor/în loc să-i urce pe crupă şi să treacă în galop cu el/de pe câmpul verde pe pagina albă*".

George Vulturescu are poeme de antologie. Iată unul care conţine un fapt (posibil) de biografie, dar care, prin aşezarea în pagină, deviază spre religios, spre luare aminte, pentru a cugeta profund: ***Căuc pentru nisipul urmelor***

„*La vârsta de şase ani, în curtea părintească/ un par de lemn mi-a străpuns ochiul stâng/nu plâng cu el/nu râd cu el//– Acum ştiu:/Ochiul meu orb e scobit cât lemnul/unui căuc din Muzeul Ţării Oaşului.//Cui vrei să-i duc apă cu el, Doamne?/Pot să-l cufund în neant şi să-l/ridic plin de nisipul urmelor tale?...//Cine le vede să vină după mine...*"

Al doilea poem, citabil în întregime – ***Potcoave de cai morţi***, are în centrul meditaţiei pe Moş Achim. Poetul reverberează când vede: „*O, potcoavele cailor morţi.../Sminteala mea e să vă caut/şi să vă pipăi ca pe nişte incunabule din colburile lumii/cu ochiul meu orb/domeniul lui sunt cenuşile//văd călăreţul trecând din epifanie în epifanie:/**căci el a fost ce sunt eu**/şi nu ştie dacă a sosit la adresă/**trufaşul călăreţ**/sau acum va urca pe cal/**smintitul poet***" (subl. aut.).

În numele potcoavei, prin substituire, vorbeşte însuşi poetul. Moş Achim pune potcoava în cui, iar „dânsa" aude: „*Eşti numai bună să te pun pe copita neagră/din ceruri pe care-o aştept...*"

Descoperim, fie şi-n aceste ultime două versuri, pe George Vulturescu, poetul de mari viziuni, care operează cu imaginarul cititorului avizat. Am sentimentul formulării unei premoniţii a poetului, deocamdată voalate, despre lumea de dincolo, percepută acum prin prisma lui Moş Achim. De altfel, nu greşesc prea mult dacă înregistrez zecile de cuvinte care ne deschid drumul spre înţelesuri de subterană şi de închidere în sine (poetul vede, arghezian, pe dedesubtul cuvintelor): cenuşă, cutii craniene, orbul, sicriu, dezgroapă, putred ş.a. Moş Achim filosofează: Moartea nu se poate transmite decât pe calea vieţii. Chiar zvâcnetul unei personificări recheamă numele poetului: „*Pe malul Someşului dau mereu de câte o umbră/mă amestec printre ele...*"

Viziunea lui George Vulturescu este debordantă, fără limite, se personalizează în unicat. Detalii în ***Poeţi printre ruinele Cetăţii Zathmar***. Existenţa unui cuţit azvârlit deasupra de apele Someşului îi produce Poetului imagini învolburate din viaţa cotidiană – mâncatul şi împărţitul de slană şi ceapă, de către gunoieri, tâlhărirea unei casierite (punându-i-se cuţitul la gât), operaţia într-un spital, când unei bătrâne doctorul Bulgăre i-a despicat abdomenul, scoţându-i o tumoare de două kilograme, diacul Varlaam, de la Biserica Ortodoxă, a înjunghiat mielul de Paşte...

Epicizarea voită a cotidianului imediat, la prima vedere, la suprafaţă adică, se alătură concepţiei suprarealiştilor – vezi la noi Gellu Naum, Constantin Nisipeanu, Ion Caraion. Fac precizarea că mai tinerii poeţi de azi încă mai sunt atraşi de noimele occidentalilor în această orientare. Dar lirica noastră are bogate manifestări în privinţa amintită. Necazul este că nu se văd în întregime diferenţele dintre expresionism şi suprarealism. Ori nu se cunosc?

Ofer exemplul unei strofe, din acelaşi poem, care se reazemă pe o proiecţie filmică, de la înălţime, tocmai pentru a lumina mai bine înţelesurile: „*Un cuţit s-a ridicat azi ca o mână de mort/din sicriul apelor Someşului./Numai piciorul miresei se ridică atât de barbar din cearşafuri/cabrându-se peste trupul mirelui. Numai lujerul/ghiocelului despică atât de grăbit gheaţa de/martie ivindu-se fără rost printre sălciile/de pe mal*".

Partea a doua a volumului - ***Viespe de grotă***, se constituie, din capul locului, ca o reflectare în adâncime a cuvântului. Terorizat de strâmtoarea rigidă a formulărilor de suprafaţă, cuvântul/litera lui George Vulturescu îşi ia avânt spre în jos. Prima parte, am văzut, era spre înalt, dar, paradoxal, sinele însuşi avea tangenţă la acest tot, cu ajutorul literei, al creaţiei propriu-zise. Acum, în suita numerotării de la unu (1) până la 40 alunecă toată informaţia în materie (atât cât poate fi ea!), preponderentă fiind cea din cultura română. Grota, în concepţia lui George Vulturescu – poetul, este echivalentul teritoriului aparţinând lui Hades, deci, mitologiei. Dante l-a preferat pe Vergiliu să-i fie Cicerone în explorarea tenebrelor din adâncurile iadului. Vulturescu a apelat la sihastrul Misail, care şi-a avut chilia sub munţii Coziei, lângă cea a confratelui Daniel (coincidenţă sau nu, cu vestitul călugăr închinător, căruia legenda i-a pus pecetea nemuririi!).

Fiindcă Vulturescu ştie foarte bine cui i se adresează prin scrisul său, cu atât mai mult prin acest volum, ***Grota şi literele***, îşi identifică un alibi prin călugărul Misail. După cerinţele speciei cultivate, invocaţia, prin care se cheamă duhul celui care a fost şi care, din umbră, trebuie să asiste la tot pelerinajul, propune monologul dialogat. El, pelerinul – străin de locurile vizate, capătă diviziune, este şi cel care povesteşte şi cel care însoţeşte gândul în despletirea lui în imagini. Acesta din urmă este bine localizat în calota craniului.

Conform ştiinţei, cu privire la formaţiunea creierului nostru, responsabilitatea fiecărui repartitor intră făţiş în „acţiune", începând de la al treilea microsion epico-liric. Aşa că ***în*** şi ***prin*** chilia lui Misail, de acum, în amintirea tuturor vizitatorilor, intră şi ies biografii de toate facturile. Vulturescu îşi începe depănarea vieţii sale din copilărie (mama Irina, tatăl, Gheorghe), apoi începutul decorării chiliei (cu o pictură învăţată de la Orhan Pamuk): o automutilare a grotei din creier (un elogiu indirect adus categoriei estetice a urâtului) ş.a.m.d.

Nu mă pot abţine să nu evidenţiez măcar câteva pasaje unicat în arealul poeziei actuale din România.

8. „*Sunt în grota mea zilnică, în cavernele/ literelor mele. Fac mătănii, te invoc, Doamne,/cu genunchii lipiţi de funinginea lor. Exersez/ieşirile secrete dinlăuntrul învelişului mătăsos/de gogoaşă*: ***vierme sau fluture?***//*Pe tine, Misail, te-aşteaptă afară voievodul şi obştea/să te-nscăuneze episcop al Râmnicului./ Poporul venerează trupul uscat în scorburi,/în grote: ardoarea pentru alb şi rană/îi face uşor de călăuzit*".

10. „*Grota n-are nimic de-a face cu desprinderea/şi deplasarea ochilor mei,/nici cu revenirea lor în propria-mi carne:/pereţii ei mestecă, mai departe, ca o gură ştirbă,/propriul gol – un făt al vidului –/pe care-l secretă şi-l leapădă/cum leapădă vitele fătul din pântecul sterp*".

31. Misail:

„*Dacă auzi chemarea unei vrăbiuţe,/nu mai regăseşti/pacea dinainte...*"

(Sf. Antonie, Eremitul)

– secvenţe –

„*Nici hârtie de scris nu mai am de trei zile –/ am început să răzuiesc literele dintr-o biblie veche/ca să pot scrie:/mai este întotdeauna cineva mergând alături de tine.*" (T.S. Eliot – ***Tărâmul pustiit***, V, ***Ce spune tunetul***)

38. „*Misail,/nu ştiu dacă a te pierde în cavernele chiliei de piatră/înseamnă* ***a te pierde în Dumnezeu*** (subl. aut.) (...) *Tremură şi literele mele:/ele sunt fără apărare în noapte/stinghere îşi secretă singure vaierul/vine El, Cel care a lăsat literele să tremure/– ca roua pe câmpuri –/şi locuieşte uneori în harmoniul tijelor lor subţiri*".

39. „*– Misail,/încep să cred că grota e o erezie:/ am scrijelit pe pereţii ei semnul crucii/ca o lovitură cu şişul drept în inimă/dar substanţa pietrelor e vaierul nisipului/o „transcendenţă goală"/în care semnul crucii e o eclipsă ce dispare*".

Din loc în loc, umbra lui Misail grăieşte evlavios: „*... Pe rugăciunea mea, oare, urc sau atârn?*" (Vulturescu nu pierde deloc din vedere ideea care l-a călăuzit în scrierea cărţii. Şi, neliniştit, ţinându-şi în mână craniul gol ca Yorik al lui Shakespeare (imagine christică îndepărtată, nu e aşa?!) se trezeşte, întrebându-l pe Misail:

„– *Grota e fiica stâncii sau spaima ei?*" (vers demn de comentat!) şi

„– *Există mormânt după ce cobori din chilia ta, Misaile?*".

Oricum ar fi şi orice s-ar zice, spiritul blagian din teatrul expresionist sălăşluieşte roditor în întreg demersul epico-liric al lui George Vulturescu. Şi parcă mai încolo l-aş auzi pe Vasile Pârvan sau şi mai jos, în timp, pe A.D. Xenopol. Dar ce zici de B.P. Hasdeu?! Dar D. Cantemir? Dar Vintilă Horia, care l-a surprins pe Ovidiu la Tomis, prin prisma lui Nicolae Densusianu?

Înţeleg, fără prea mare greutate, că toate versurile din acest volum, al lui George Vulturescu, sunt un alt modus vivendi de întrebuinţare cu folos a limbii române, în parametrii ei clasici şi moderni de comunicare.

Augustin BOTIŞ

87

Din paradigma neliniştilor tutelare

Ca mesager al nuanţei
în anonimat te reinventezi
pentru o bucurie serenă
prin crângul de amărăciune,
ce recontextualizează stereotipurile
depăşite ale grabei,
care lasă viitorul în seama
zilei următoare...
Trecerea de la vocea omniscientă,
la vocea plină de îndoială,
prevesteşte labirintul unor
identităţi confuze
prin paradigma neliniştilor
tutelare ale trecerii repezi,
trecere ce nu te ajută
să afli „cât de a ta e moartea"
ce zâmbeşte la tâmpla îngerului...

88

Ca într-o carte

Lui Ion Buzatu

În căderile luminate acele sunete
au fost percepute
a fi blasfemii încifrate,
chiar dacă au crezut
că este o mâhnire mult prea târzie
lunecarea în uitarea destinului,
pe sub pleoapele tremurând
ca frunza plopului...
Din trupul grăbit pentru gesturi amare,
irump, ca aripi portante în cutreier,
pauzele de sedare...
Razele sângelui aleargă peste codri în sus
nefiresc, înviind o mireasmă
de tot suverană ca pe Golgota lui Isus.
Prin furtuna plină de fulgere
în erodare,
în focul recuperat de scânteie,
puritatea a ajuns un înger adevărat
printre cuvinte cuminţi...
O culoare caldă e murmurul razelor
sosite de peste munte
în rostogolire cu umbrele
de rouă amară şi brumă,
dar oricât de tensionată
este aşteptarea,
n-are curajul să strige
când nu află ieşire
din demisolul vieţii
pironit cu lambriuri de plumb.
Gândul îl duce de mână şi
îl lasă într-un nou început,
zâmbindu-i complice
şi făcându-l să descopere
în fiinţa sa
ceva ce exista demult
ca într-o carte a oglinzilor
cu coperţile de piatră...

96

Poate de aceea...

Lui Vasile Radu Ghenceanu

În echilibru cu norul spre apus
simţi pământul, apa şi piatra
cum lucrează în timpul tău
purtat de cântec în sus...

Înalt în lumină sub zarea albastră
nici înşelat, nici dus nu te dai
atingerii astrului dincolo de moarte,
poate de aceea pe acest picior de plai
viu rămas-ai în inima noastră.
În lupta pe care cuvântul tău
o duce pentru a ocroti,
trăieşte convingerea că eşti ancorat
în carnea fiecărei clipe din noapte şi zi
şi chiar dacă hidoasa micime
a lumii consumeriste traversează
indiferentă suferinţa şi tristeţea întruna,
ţie îţi rămâne timp îndestul
să mori şi să te naşti până apune luna...

100

Cu rostiri de escortă

Blândă şi cenuşie e lumina
înţelesului pe poduri vizibile,
ca o spirală de energie
ţâşnită dintre maluri de ape.
O vopsea noroioasă e ceaţa
ce acoperă inconştientul
cu rostiri de escortă
şi miopie progresivă...
Ca pe un drum de pietre suferinde,
nemărginirea, tragicul şi fatalitatea,
rămân pe mai departe
noimele metafizice
ale destinului...

103

Retorica ascunsului

Dintr-o zi mai veche lucrat-a
cu viaţa şi cu moartea şi a
crezut că are toată nemărginirea
din faţa şi din spatele
nostru precum veşnicia ce
domneşte cu perdelele înalte
de ceaţă în paradoxul greenhorns...
Până şi îngerii eclozaţi
în fantezia sprinţară a visului,
cu aromă de caramele
topită pe degete,
se întreabă,
mai mult pentru împrospătarea mirării,
cum e să meargă
pe o apă fierbinte,
când ne măsurăm tristeţea
în distanţe
şi când tăcerea sună
de la un timp încolo a stele sparte
într-o beţie plutitoare
prin retorica ascunsului?

104

O lectură de palimpsest

Întunericul acela
din jocul de lumini al zilei
se zbate să ajungă
la răcoarea vicleană a zidului.
Ca într-o lectură de palimpsest
se întrezăreşte libertatea
în alegerea complicatului exerciţiu
de sinceritate pentru durată.
Până şi diateza gri,
a neliniştii dintre limitele impuse
de mai marii zilei,
urmăreşte pe coridoarele lumii
iluzia cu fine măşti de argint,
(ale politicilor corecte!),
din spatele cărora sunt proiectate
normele pentru jeluitorii de tot felul,
în încercările lor disperate
de supravieţuire...
Cu unii cu alţii,
giranţii globalizării excelează
în filozofia dărâmărilor timpurii,
fără a se îndepărta prea mult
de înţelepciunea groparilor
şi fără a renunţa la cinism,
policromie cu capcană
şi arhetipuri improvizate
într-un fragmentarism
de paradă vicleană...

105

Pe cele drumuri...

Un hăţiş de primejdii e în preajmă.
Aici nevăzutul pare mai real
decât lumea palpabilă,
iar orgoliul luciferic mai insistent
adulmecă focul mic şi febra eternă,
dar nu la vedere, nu.
Pe cele drumuri cam toţi observă
că dezordonata istorie a calomniei
nu poate uzurpa minima demnitate,

care nu pizmuieşte, nu se laudă, nu se trufeşte.
După aceste gânduri
joaca de-a destinul se impune
lichelei sub acoperire
ca o melodie asumată deliberat,
dar izbânda aceasta nu-l
poate ajuta să scape de ruşine.

106

Pe drumul nemarcat de ambiţiile zilei

În neoiobagizarea mulţimii autoritatea
se foloseşte viclean de autoritate.
De dincolo de distanţă
timpul ne caută memoria.
Cutricarul cârpei ude
se arată a fi un coprofil
în cârlige de rufe...
Ehei, în viitorul cu telereporterul
mai mulţi debusolaţi
îşi caută auzul
printre tegumente de reptile victorioase.
Roşul de laser şi foc
îi însoţeşte pe toţi cei ce la moarte
ajung singuri şi părăsiţi,
pe drumul nemarcat de ambiţiile zilei.
Târziu ne dăm seama că singurătatea
se hrăneşte cu noi
până la primul infarct,
apoi în seama morţii ne lasă...

107

Mult osteniţi de măştile victorioase

Lui Gheorghe Radu

Incompleţi în arta vieţii suntem.
Fluxul vital ca un dicţionar de
slang ne găzduieşte cunoaşterea.
Şi în contemplarea asfinţitului
învăţăm arta de a ne minţi pe
noi înşine, dar nu ne oprim...
Fulgurantul extaz ni-l stârneşte
şi roiul de intermediari tehnologici.
O, pasăre soartă, arată-ni-se
toboganele acvatice şi ceaţa
din Casiopeea!
Nemărginirea nemuritoare ne primeşte
fiinţa. Un basm e infinitul,
cel mult un basm...
Liberă ne e mintea (credem) în oglindirea
credincioasă a realităţii superioare
de deasupra halucinantelor iluzii.
Stranii impulsuri hipnotice se
resorb în uluitoarea călătorie a
sufletului nostru în nemărgini
de gând.
Uniţi cu tensionatul coşmar,
în imensitate trăim rezonanţa enigmatică
a departelui,
ca pe o tornadă feeric-globală
ce monologhează à cappella
nesfârşitul printre sunete strangulate
de nenumărate vecinătăţi.
Într-un târziu ne aşezăm
pe paiele murdare, mult osteniţi
de povara măştilor victorioase
ale călătoriei şi urmărim
pe drumul bătrân zilele
cum trec ca nişte vagoane
pe şinele timpului...

Gheorghe POP

Strigătul sufletului

„dintru adâncuri am strigat către Tine,
Doamne, auzi-mă..."

Ne întoarcem inevitabil
de unde-am purces,
pe aripile visului purtând
florile şi stelele toate
câte au fost semănate
în Cer şi pe Pământ.

Strigătul sufletului
într-un neostoit refren
asemenea unui ecou
se izbeşte de-un zid
se-ntoarce de unde-a pornit,
neavând mângâierea
ca, vreodată,
să-l fi auzit cineva
.....
Tăcerea – ca un mister –
ce nu-şi arată
măreţul său chip.

Seini, 26 nov. 2013

Fereastră speranţei

În freamătul frunzei
în adierea de vânt
în tăcerea pietrelor
în tot ce nu s-a rostit.

Te aştept şi Te caut
precum însetatul,
Izvorul de apă,
Copilul pierdut – Iubirea
de mamă şi tată.

Din întunericul nopţii
ce pare fără sfârşit
despre care înfricoşătoare
cuvinte s-au spus
deschide-mi fereastră speranţei
către Răsăritul Cel-fără-apus.

Momentul izbăvitor

Aştept un anume
timp viitor
acela când
nu va fi timp
- momentul izbăvitor -
fără ani, luni, zile, ore...
fără teama
că oricând pot să mor.

Cât pe-ntuneric,
cât pe lumină
viitorul Netimp
negreşit o să vină.

Constatare

Îmi aplec urechea
peste afară,
s-ascult Nimicul
dacă mai respiră
neauzind nimic,
cred că Nimicul
a murit, aleluia!
Poezia lăcrimează
înlăuntrul cuvântului
nerostit.

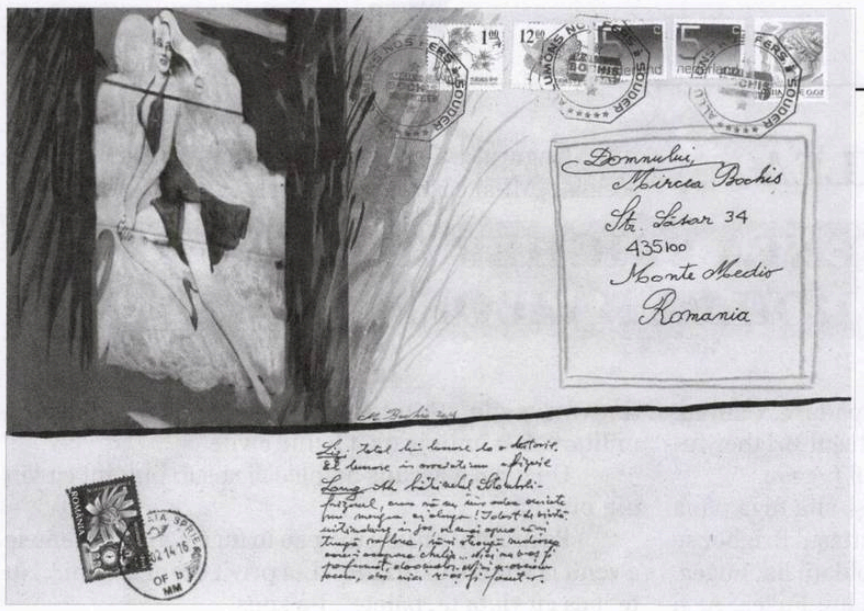

Ştefan POP TARNIŢA

(1923-1992)

O PRESIMŢIRE REA

În odaia joasă, cu grinzile înnegrite şi cu pereţii coşcoviţi şi umflaţi din loc în loc din cauza bârnelor ce se măcinau roase de carii şi de vreme, stăruia o atmosferă de nelinişte şi de teamă. Flacăra lămpii, trasă mică, răspândea o lumină gălbuie, înghiţită de întunericul ce izvora de prin unghere. Prin ferestrele mici pătrundea vuietul stins al vântului şi al ploii de primăvară, ce nu conteniseră toată ziua. Pe marginea patului, într-o cămaşă de noapte, cu părul despletit, sta Nastasia şi asculta vremuiala de afară. Se frământa să ghicească la ce vreme putea să fie în miezul acela de noapte, dar nu izbutea. După ce s-a culcat, lăsând lumina aprinsă ca să nu orbecăie Mihai, prin întuneric, când se va întoarce, reuşi să aţipească, dar se trezi de îndată şi se aşeză pe marginea patului, unde rămase aşteptând. De ani de zile îşi petrecea nopţile la lumina scăzută a lămpii aşteptându-şi feciorul, întârzierile lui neliniştind-o şi chinuind-o. Se cuibărise în sufletul ei o presimţire rea, care-i alunga somnul şi, în nopţile de veghe, cădea pradă unor închipuiri ce-o înfiorau. De multe ori, să scape de teroarea lor, ieşea afară şi, după ce se târa până la capătul prispei, se întorcea în casă şi îşi lua locul de mai înainte. Era oloagă de mâini şi de picioare de peste doisprezece ani şi nu putea lucra nimic. Abia se putea mişca ajutându-se de cârjă. La treburile casei o avea pe Tuca, o nepoată, dar aceasta pleca seara acasă şi ea rămânea singură, fără să aibă cu cine schimba o vorbă, nopţile devenindu-i neînchipuit de apăsătoare şi chinuitoare. O împunsătură de ac într-o cămaşă de-a lui Mihai sau o vorbă schimbată cu cineva i-ar fi uşurat calvarul acelor nopţi care i se păreau nesfârşite. Se gândi s-o ia pe Tuca la ei pentru totdeauna şi abia aştepta întoarcerea feciorului să-i împărtăşească gândul. „Singurătatea mă usucă, nu boala din mâini şi din picioare", vorbi ea întinzându-se după cârjele rezemate de stavila patului, apoi coborî opintindu-se din greu. Ieşi afară şi se mişcă încet până la portiţa ce da în uliţă, rămase o vreme acolo încordându-şi auzul, dar nu auzi decât ropotul ploii ce se îndesea şi vântul ce sufla subţire şi rece. Reveni în casă şi, după ce se încredinţă încă o dată că Tuca lăsase mâncarea lui Mihai pe cuptor, se urcă în pat. Îşi aminti că peste zi fusese la ea Ţâţâia, mama lui Dencea, pentru împăcare, şi se gândi la cele vorbite cu ea.

- Ar fi bine să ne împăcăm, Nastasie, îi vorbi Ţâţâia după ce dădu bineţe şi zăbovi o clipă în prag.

Vorbele femeii îi treziră în suflet o lume trecută, închisă într-o raclă, o lume de care se simţea legată prin ceva, dar la care nu se mai gândise în mod deosebit şi tresări cotropită de-o întristare adâncă. Se uită la Tâţâia cu nişte priviri prin care i se revărsase toată suferinţa din suflet şi cu lacrimi în ochi vorbi:

- Bun cocon o fost Dumi al meu, Ţâţâie, şi voi mi l-aţi luat! Familia voastră i-o luat viaţa!

- Dacă ar fi să înşiruim toţi morţii de pe urma duşmăniei dintre familiile noastre, nu ştiu unde am ajunge, îi replică Ţâţâia pe un ton dureros. Tăcu o clipă şi, după ce îşi birui un suspin, continuă: că, vezi tu, Nastasie, morţi au fost mulţi, atât din familia voastră, cât şi din familia noastră. Poate că ar fi vremea să se curme aceste neînţelegeri! Gheo al meu şi-a irosit tinereţea în ocnă. Acum, de câteva zile, a venit acasă, poate ai auzit...

- A venit acasă? S-o întors?, o întrerupse Nastasia puţin speriată, simţind parcă apropiindu-se o primejdie la care nu se gândise.

- S-o întors, Nastasie!, răspunse Ţâţâia cu voce slabă, dar vai de sufletul lui cum arată, nu l-ai recunoaşte!... Însă şi aşa mă bucură, că numai el mi-o mai rămas. Şi aş vrea să nu-l pierd, pentru nimic în lume. Mai bine să mor eu decât el, mai îngână femeia podidind-o plânsul.

Vorbele femeii prinseră în sufletul Nastasiei un înţeles ciudat. Era clar că Mihai nu-l va ierta niciodată pe Gheorghe Dancea, asasinul fratelui său. Îşi da seama că odată cu întoarcerea lui s-a abătut asupra ei şi asupra lui Mihai o mare nenorocire.

- De ce s-a întors?, întrebă Nastasia cu mânie. Ştie prea bine că venirea lui în sat nu va fi trecută cu vederea de către Mihai. Mai bine să plece, să nu se mai întâlnească cu Mihai!

- Aşa vorbeşti, cum n-ai avea în tine suflet de mamă, Nastasia!

- Tocmai de asta vorbesc cum vorbesc, fiindcă nu vreau să-l văd pe unul în pământ, iar pe celălalt la ocnă. Tu cunoşti firea lui Mihai!

- O cunosc, şi dacă nu s-ar întâlni acum, ci cine ştie când, dar tot s-ar întâlni. Aşa că, mai bine de la bun început împăcarea, Nastasia! Măcar la bătrâneţe să ne bucurăm şi noi de tihnă, o imploră Ţâţâia.

- E grea împăcarea când n-ai nimic de luat, numai de dat, murmură Nastasia.

- Trebuie să-şi calce careva pe inimă. Nu uita că şi pentru fiul tău o faci!

Nastasia rămase pe gânduri şi nu mai spuse nimic. Găsea că Ţâţâia are dreptate, dar dreptatea aceasta o accepta numai în măsura în care era în joc şi soarta lui Mihai. Se vedea cumva prinsă cu uşa şi asta o supăra, o împăcare în felul acesta socotind-o drept o umilire în faţa Dăncenilor. Nici nu luă seama când a plecat Ţâţâia şi nu-şi amintea nici de vorbele ce le spusese aceasta când ieşi.

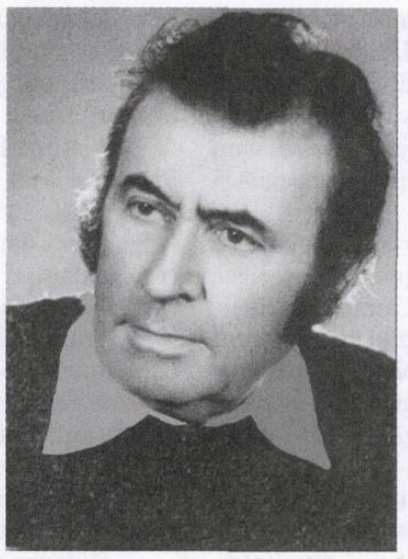

Ţâţâia nu se aşteptase la atâta îndârjire din partea Nastasiei, deşi îndărătnicia Zagorenilor era cunoscută de toţi din Prisaca. Însă primejdia care apăsa deopotrivă asupra ambelor familii o făcut să spere într-o împăcare. Astfel că plecă tot atât de amărâtă cum venise, purtând în suflet teama pentru viaţa lui Gheorghe. „Mai bine rămânea în temniţă! Acolo ştiam măcar că nu-l ameninţă nicio primejdie! Acolo era ferit de răzbunarea Zagoreonului!", se văieta Ţâţâia în gând, în vreme ce ieşea de la Nastasia. Pe drum se gândi să treacă pe la rudele lui Mihai şi mai ales pe la Nuţa, să vorbească cu ei, să încerce să-l înduplece.

După plecarea Ţâţâiei, Nastasia se gândi multă vreme la Dumi şi plânse toată după-amiaza. Spre seară însă, după ce plecă Tuca şi ea rămase singură, în sufletul ei se născu acelaşi simţământ de teamă ca în sufletul Ţâţâiei. Luă seama că întârzierea lui Mihai o nelinişteşte şi o chinuia mai aprig ca până atunci, iar presimţirile şi închipuirile îi apar mai negre şi mai înfricoşătoare. „Oare nu s-o fi întâmplat ceva chiar în noaptea asta?", se întrebă ea cuprinsă de un tremur. Abia acum îşi dădu seama de pericolul ce-o ameninţa pe ea şi pe Mihai. În faţa acestei situaţii, orgoliul din ea începu să pălească şi simţi nevoia liniştei şi a tihnei cu orice preţ. „Ce să facă să alunge fâlfâiala aceea neagră ce le întunecă viaţa?" Se căi că nu stătu de vorbă cu Ţâţâia mai pe îndelete, să încerce amândouă să găsească drumul împăcării, mai cu seamă că împăcarea aceasta atârnă în cea mai mare măsură de ei şi mai ales de Mihai. „Câţi nu s-au împăcat în ultimii ani!", îşi zise ea, abia aşteptând să sosească Mihai, să-l roage cu vorbe smulse din suflet de mamă să dea uitării tot ce-a fost.

Cu gândul acesta îşi aştepta feciorul şi, în sinea ei, plănuia cu ce vorbe să-l întâmpine, cunoscându-i atât de bine firea, când zgomotul uşii de afară, deschise cu putere, o făcu să tresară. Se auziră apoi paşi în tindă, un hârşâit uşor la clanţa uşii şi Mihai Zagora intră în odaie. Fără să spună nimic, îşi dezbrăcă pelerina de ploaie, pe care o agăţă într-un cui din uşă şi rămase locului privind în gol. Avea o statură înaltă, bine legată, faţa osoasă şi nişte ochi pătrunzători, ascunşi sub arcadele mult ieşite în afară.

Nastasia îl învălui cu nişte priviri blânde şi pline de milă pentru el. Pe zi ce trecea, vedea că feciorul ei devenea tot mai întunecat, parcă un blestem îi legase viaţa. În fiecare seară acelaşi zgomot al uşii, aceiaşi paşi prin tindă şi aceeaşi încremenire lângă uşă cu privirile rătăcite.

- Mult ai zăbovit, Mihai, vorbi într-un târziu Nastasia.

- Mult, răspunse el mişcându-se spre masă şi ridicând flacăra lămpii.

- Îţi fi avut ceva şedinţă pe la forestieră, continuă să vorbească Nastasia, mai mult să-l atragă în vorbă, ea ştiind prea bine că Mihai nu prea participa la şedinţe.

- N-am avut nicio şedinţă! Tuca s-a dus?

- Duuus..., îngână Nastasia. Ştii ce m-am gândit? S-o luăm pentru totdeauna la noi că, vezi tu, Mihai,... eu îs tare slabă.

- Voi vorbi cu tatăl său. De bună seamă că trebuie să ai şi dumneata un sprijin, trebuie să ai cine să te îngrijească, rosti Mihai.

- Sprijin mi-eşti tu!... Ce vorbeşti de sprijin? Tuca să vadă numai de treburile casei, se însufleţi Nastasia şi continuă: Vezi că mâncarea-i pe cuptor, ia şi mănâncă, dragul mamei.

- Pe sprijinul meu nu te prea bizui, mamă, grăi Zagora oftând, aşezându-se cu blidul de mâncare la masă.

Vorbele lui se înfipseră în sufletul Nastasiei ca un ghimpe. Căută tâlcul lor şi-l ghici numaidecât. „A avut dreptate Ţâţâia", îşi zise ea în gând, uitându-se la Mihai care rămase în faţa farfuriei cu capul sprijinit în pumni, privind spre uşă.

- Mănâncă, Mihai!, vorbi Nastasia.

- Mănânc, mamă, răspunse el începând să soarbă fiertura din blid.

- Mihai, a fost pe la noi Ţâţâia, mama lui Doncea. A venit Gheo acasă!

- A venit!... Da!... A venit acasă!

- Şi a fost maică-sa pe la noi, reluă Nastasia.

- A fost, a fost!..., vorbi Zagora înăsprindu-şi glasul.

Împinse blidul cu mâncare, iar el se lăsă în spătarul scaunului.

- Mihai, am îndurat atâtea în viaţă!, îi vorbi maică-sa oprindu-se în faţa lui sprijinită în cârje. Atâta am îndurat, că un om n-ar mai vrea să se nască dacă ar şti că are de pătimit atât cât am pătimit eu!, vorbi Nastasia cu glas rugător. Lasă-le uitării, Mihai, continuă ea pe acelaşi glas, lasă-le uitării! Lasă-mă să-mi tihnească măcar de cârjele acestea, cât mai am de trăit!, mai spuse ea cu insistenţă.

N-o auzise niciodată pe maică-sa văicărindu-se şi vorbindu-i în felul acesta, astfel că vorbele ei îl cutremurară. Se uită la fiinţa ei slabă şi-l năpădi amărăciunea, apoi furia. Se înfurie, fără să ştie pe cine. Era o furie izvorâtă din neputinţa lui de-a face ceva, din neputinţa de-a înţelege anumite lucruri. Vorbele maică-sii îi răvăşiră sufletul şi se pomeni vorbind mai mult pentru el, dar destul de răspicat, să-l audă şi Nastasia.

- Şi cârjele astea tot din pricina mea le porţi!

- Nu din pricina ta, Mihai!... Apoi nimeni nu ţi-a imputat asta!

- Mamă, nu mă necăji!, izbucni el ridicându-se şi plimbându-se prin odaie.

- Dar tu de ce mă necăjeşti?, se răsti şi, învinsă de amărăciune şi necaz, mai spuse: mai bine nu te-aş fi făcut!

- Bine zici!, îngână el, continuând să se plimbe prin casă.

După o vreme, se trânti pe pat şi rămase cu privirile pironite în tavanul negru.

„Adică a venit Gheo! Cum o fi arătând? În atâţia ani, de bună seamă că s-a schimbat mult! De când nu l-am mai văzut?, vorbi în sinea lui, purtându-şi gândurile până în duminica aceea din toamna anului 1945.

Era o zi de duminică însorită şi veselă, în care se nimerise să cadă în anul acela praznicul cel mare din Prisaca. Venise lume multă de prin toate satele Oaşului. Se întâlneau oameni ce nu se văzuseră dinainte de război. Feciori, fete, neveste, bărbaţi de toate vârstele, toţi în straie oşeneşti, care de care mai tărcate şi mai strălucitoare. Uliţa cea mare din Prisaca părea o pajişte de flori. După-amiază, toată lumea venită în ospeţie se adună la joc în Dumbrava. Ce de lume era la joc în duminica aceea de praznic! Şi cu câtă înverşunare şi voie bună se juca Oşenescul, îşi aminti Zagora. Pământul duduia de tropotul jucătorilor şi văzduhul ţiuia de glasul ţâpuriturilor. El juca cu Nuţa tocmai sub arcuşul ceteraşului săltat pe-o buturugă şi-şi pusese clopul în cap la cetereş, să nu-l încurce la învârtite. „Haai, ţurai, măi Văsi/De s-ar rupe arcu-n tri/Şi grumazul ceterii/ Mie tot atâta mi-i./Da, la, la şi di, li, li!", ţâpurea Zogora, luându-se la întrecere cu ceilalţi feciori, atât la învârtit, cât şi la ţâpurit. Nu uita să strige ţâpuritura care i se potrivea lui ca nimănui altuia, referindu-se la perioade când fugise la pădure: **Hai ţurai!/Fost-am puiu' pădurii/Şi nu m-or mâncat lupii/Fost-am, dar nu oi mai fi,/Da, la, la şi di, li, li**... când, deodată, se auzi strigat: „Mihai, îl taie pe Dumi!". A lăsat-o pe Nuţa în dans şi se repezi spre locul unde se produsese mare învălmăşeală. Acolo l-a găsit pe Dumi întins pe iarbă. Dancea, care-şi răzbunase tatăl, dispăruse şi nu s-a predat autorităţilor decât la o săptămână, după înmormântarea lui Dumi. De atunci nu l-a mai văzut pe Dancea, dar sămânţa răzbunării fratelui său o purta în suflet ani de-a rândul.

(Fragment din romanul inedit ***Sâmbra***,
în curs de apariţie la Editura Ethnologica din Baia Mare)

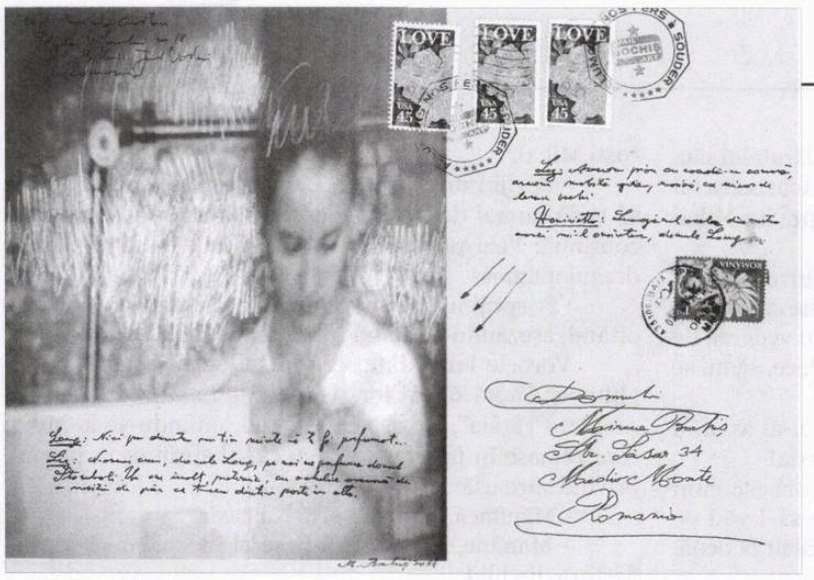

Alice MUNRO

POMPA DIN SUBSOL (III)

(*Urmare din pagina 16*)

Ce onestă e şi ce drăguţă, a trebuit să zic în timp ce citeam. Trebuia să recunosc. Am fost impresionată de povestirea lui Hugo; chiar am fost, sunt, mă bucur de asta, şi eu nu mă las impresionată de trucuri. Iat-o pe Dotty scoasă din viaţă şi ridicată în lumină, suspendată în jeleul miraculos de transparent pentru care Hugo şi-a irosit toată viaţa învăţând cum să-l facă. E un act de magie, n-ai cum să ocoleşti asta; e un act, ai putea zice, de iubire nesentimentală, specială şi generoasă.

Bunăvoinţă delicată şi cu noroc. Dotty era o persoană norocoasă, oamenii care înţeleg şi apreciază acest gest ar putea spune (nu toată lumea, desigur, înţelege şi apreciază acest gest); până la urmă, a avut noroc că a locuit câteva luni în subsolul ăla şi că i s-a făcut asta, deşi ea nu ştie ce i s-a făcut şi nu i-ar păsa, probabil, dacă ar şti. Ea a trecut în Artă. Nu i se întâmplă oricui.

Nu te simţi ofensat. Obiecţiile ironice îmi intră în obicei. Mă ruşinez pe jumătate de ele. Respect ceea ce s-a făcut. Respect intenţia şi efortul şi rezultatul. Primeşte mulţumirile mele.

Mă chiar gândeam să-i scriu lui Hugo o scrisoare. Tot timpul cât am pregătit masa, şi în timp ce o mâncam, şi în timp ce vorbeam cu Gabriel şi cu copiii. Mă gândeam la scrisoare. Mă gândeam că îi voi spune ce ciudat a fost să realizez că împărţeam, încă mai împărţeam, aceeaşi bancă de amintiri, şi că toate câte erau fragmente şi lucruri desperechiate, bagaj nefolositor, pentru mine, era copt şi utilizabil, o investiţie profitabilă, pentru el. De asemenea, voiam să-mi cer scuze, într-un mod nu chiar explicit, pentru faptul că nu crezusem că va ajunge scriitor. Recunoaştere, nu scuză; asta era ce-i datoram. Câteva faze graţioase, câteva pline de recunoştinţă.

În acelaşi timp, la masă, privindu-l pe bărbatul meu, Gabriel, am decis că el şi Hugo nu sunt chiar atât de diferiţi. Amândoi au reuşit ceva. Amândoi au decis ce să facă cu tot ceea ce le-a ieşit în cale în lumea asta, ce atitudine să adopte, cum să ignore sau să folosească lucrurile. În felul lor, limitat şi precar, amândoi au autoritate. Ei nu sunt la mila nimănui. Sau cred că nu sunt. Nu pot să-i condamn, pentru orice aranjamente ar putea face.

După ce băieţii s-au dus la culcare şi Gabriel cu Clea s-au aşezat să se uite la televizor, am găsit un pix şi am pus foaia de hârtie în faţa mea, ca să scriu scrisoarea şi mâna mea s-a pornit. Am început să scriu propoziţii scurte, abrupte, pe care nu le plănuisem vreodată:

Asta nu ajunge, Hugo. Tu crezi că da, dar nu-i aşa. Greşeşti, Hugo.

Ăsta nu-i un argument pe care să-l trimiţi prin poştă.

Cred că sunt vinovaţi. Sunt invidioasă şi disprețuiesc.

Gabriel a intrat în bucătărie înainte să plece la culcare şi m-a văzut în faţă cu o grămadă de lucrări de control şi cu creionul pentru corectat. Probabil că ar fi vrut să vorbească cu mine, să-mi spună să beau o cafea sau altceva, împreună cu el, dar mi-a respectat nefericirea, aşa cum face întotdeauna; mi-a respectat pretenţia că nu eram nefericită, ci preocupată, împovărată cu lucrările alea de control; m-a lăsat în pace ca să-mi treacă.

Marian ILEA

NENEA BRIGHER FAITIS ŞI AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

(*Urmare din pagina 9*)

Aveau katiuşele în pădure. Cântau. Trăgeau. Cântau. Şi fruntaşul Brigher fugea. Şi soldaţii fruntaşului fugeau.

A urmat tot o fugă şi-altă fugă până la graniţa cu Austria. Fruntaşul Brigher se oprea. Făcea tranşee cu soldaţii lui. Fugea. Iar se oprea. Făcea tranşee cu soldaţii lui. Fugea. Ar fi fost mai uşor dacă n-ar mai fi făcut tranşee.

Partizanii ăia erau ruşi. Puneau vorbe la megafoane. „Nu luptaţi. Daţi-vă prizonieri. Veţi fi lăsaţi să mergeţi acasă”, zicea vocea aia în ungureşte, nemţeşte, slovăceşte şi româneşte.

Armata fruntaşului Brigher punea şi ea vorbe la megafon. „Nu vă retrageţi. Nu fugiţi”. Vocea aia zicea numai în ungureşte.

Fruntaşul Brigher şi-a făcut rost de o cotigă şi de-un cal. Umbla pe-acolo. Printre soldaţii ăia. Zicea că aduce muniţie. Apoi, într-o dimineaţă, acolo, lângă tranşee, a lăsat şi calul şi cotiga şi puşca.

A ajuns la o altă pădure de carpăn. Fruntaşul Brigher a lăsat grenadele lângă trunchiul unui carpăn. Avea două. Lângă pădure era un munte. Fruntaşul Brigher era flămând. Nu mai aducea nimeni de mâncare soldaţilor. Tranşee nu se puteau face. Nu te lăsau rădăcinile copacilor.

Fruntaşul Brigher a stat trei zile aşezat pe trunchiul unui carpăn doborât de un obuz. „Sunt flămând. Sunt tare flămând”, şi-a spus fruntaşul Brigher, crezând că a fost uitat de către armata lui. În pădure nu era bine să fii rănit. Dacă mureai, era perfect.

A venit un proiectil de tun. A lovit un copac. Explozia l-a ameţit pe fruntaşul Brigher. A primit-o în urechi.

Dinspre apus fugeau soldaţii prin pădurea de carpăn.

Fruntaşul Brigher a ajuns într-o vale. A găsit armata aia a lui. A intrat pe străzile oraşului Stanislau. Partizanii trăgeau în fruntaşul Brigher. Din poduri. De la ferestrele caselor. Fruntaşul se retrăgea.

În jurul lui erau morţi. În jurul lui erau răniţi. La ieşirea din oraşul Stanislavuera, un lihet. Comandantul armatei a strigat către nenea Brigher: „Fruntaş Brigher, aici ne rămân oasele”. Şi a fugit. Un comandant nu fuge niciodată de lângă armata lui. Acela a luat-o la sănătoasa. În stânga fruntaşului Brigher, caporalul Beseny a făcut: oi, ioi, ioi... şi a căzut la pământ. Mort.

Din lihetul ăla începea o câmpie. Fruntaşul Brigher a ajuns la o gară. A venit un tren. Santinelele au oprit locomotiva. L-au urcat pe fruntaşul Brigher într-un vagon plin cu soldaţi. Santinelele erau peste tot. Gara din Debreţin era praf şi pulbere. Şinele de cale ferată urcau până la turlele bisericilor.

Pe o linie lăturalnică era tras un vagon plin cu mere.

Fruntaşul Brigher ar fi mâncat mere. Trenul lui a plecat către altă gară. Un elev de la o şcoală de ofiţeri i-a spus fruntaşului Brigher: „Iară suntem în rahat şi-n trenul ăsta, fruntaş”!

Fruntaşul Brigher a coborât din vagon. Într-un lan de porumb. Trenul se oprise. Santinelele plecaseră să se predea.

Fruntaşul Brigher s-ar fi dat prins.

Fruntaşul Brigher s-ar fi vrut prizonier de război. Se săturase de luptă. Fruntaşul Brigher s-ar fi predat. N-avea cui.

A ieşit la drum. Venea o căruţă. Ungurul ducea doi grăsuni şi doi saci de făină la târg. Avea un butoiaş cu pălincă sub băncuţă. L-a luat cu el pe nenea Brigher. L-a trecut râul Tisa. L-a dus pe o stradă. Era într-un sat. A venit un alt ungur. Primise ordin de încorporare. Fruntaşul Brigher ar fi dorit să-i spună că nu se poate încorpora.

Din lipsă de armată. Dar a tăcut. Ungurul acela l-a dus la el acasă. L-a servit cu macaroane cu mac şi cu supă de găină.

Ungurul i-a arătat un inel de aur. „Dacă mă prind ruşii, o să-mi ia inelul ăsta”, a spus. Fruntaşul Brigher a găsit în curtea ungurului un căput zdrenţuit. I-a spus să-şi coase inelul la spatele zdrenţei. „Nimeni n-ar căuta un inel de aur aici”, a spus fruntaşul Brigher.

Ungurul l-a ascultat. Fruntaşul Brigher i-a spus aceluia: „Mi-ai câştigat încrederea, aşa că o să rămân la tine câteva zile”. Fruntaşul Brigher şi-a aruncat hainele militare. S-a îmbrăcat cu haine civile.

Ungurul a ascuns hainele alea sub butoiul cu vin din pivniţă.

Pe drumul satului treceau în fugă nemţii. O femeie a venit la fruntaşul Brigher. L-a privit drept în ochi. „Nu te juca cu viaţa ta, băiete”, i-a spus.

Fruntaşul Brigher a simţit un nod în gât.

Fruntaşul Brigher a plecat la Czegled. L-a dus ungurul cu căruţa, la care a prins doi cai şurgăi. În Czegled nu mai erau clădiri. Pe margini de drum, furgoanele părăsite ţineau loc de case.

Fruntaşul Brigher a fost prins de ruşi. S-a bucurat. A predat: armă, cartuşe, baionetă, foaie de cort şi acul din cuşmă.

Tălmaciul ruşilor era îmbrăcat în haine negre. La Sekeşfehervar, fruntaşul Brigher a fost într-un alt lagăr de prizonieri. Era un loc strâmt. Nu a putut dormi. A ieşit la muncă. La împins avioane.

Ruşii l-au trimis la lagărul central din Timişoara. I-au dat să mănânce arpăcaş fiert pe jumătate. Fruntaşul Brigher a avut diaree.

În lagărul central erau mai multe secţii de prizonieri. Bântuia tifosul. Mureau câte o sută de prizonieri în fiecare noapte. Fruntaşul Brigher era muşcat de sute de ploşniţe. În baraca unde stătea.

Au plecat într-o zi o mie opt sute de prizonieri. La gară. Apăruseră multe santinele. Prizonierii stăteau înghesuiţi. Se urinau pe călcâiele celor din faţa lor. Fruntaşul Brigher a ajuns la Focşani. Curăţa ceapa. În gară. Mânca fiertură de ceapă fără pârjolitură.

Nu i-a plăcut la Focşani. A ajuns în alt tren cu prizonieri. A mers două săptămâni în vagonul ăla. A ajuns la un lagăr în Rusia. Nu era rău. Veneau ruşii şi îl duceau la muncă. A stat patru ani. N-a văzut saltea sub el ori pernă la cap. Se învelea cu o manta rea, în care muriseră câţiva militari ruşi. Cu aia se învelea. Fruntaşul Brigher a slăbit. A primit mâncare mai bună. Şi-a revenit.

A fost trimis la un colhoz. Au fost trei români şi doişpe nemţi. A venit o şalupă după ei. Aveau gamele din badog. Mergeau cu şalupa aia pe Nipru. Fruntaşul Brigher vedea mult albastru. Şi ceva ca un drod la orizont. Sub drod parcă era o oaie. Drodul era linia ferată. Oaia era un vapor.

A venit un val. Fruntaşul Brigher a ajuns în Nipru. A crezut că s-a terminat. A lucrat la colhozul ăla până i-a spus un rus: „Gata. Te duci acasă.” În 27 martie, anul 1948, nenea Brigher a ajuns în casa de lângă pod. L-a aşteptat domnul Morcic. A venit cu trenul.

Domnul Morcic i-a spus fiului său că au sosit şi comuniştii. Şi că i-au dat chioşcul de lângă cofetărie. Şi că nu mai vinde stofe.

Nenea Brigher cunoscuse într-o fabrică din Rusia un moş. Acela lucra. L-a întrebat: „De ce munceşti aşa bătrân?”. „Pentru că n-am lucrat la tinereţe”, i-a spus moşul. „Pe vremea tinereţelor mele, era ţarul pe aici şi mai mâncam pâine albă. Acum au venit comuniştii şi nu mai avem nici pâine neagră. Da’ nu e bine de vorbit şi nici nu-i voie”, i-a spus moşul prizonierului Brigher.

***

Sub nucul din curtea celor două blocuri s-a lăsat tăcere. Margasoiul a plecat acasă. Năduşitu, Stâmbătură şi Cătană s-au oprit în casa scării. L-au rugat pe comandantul Margasoiu să-i aştepte. Cătană i-a spus Margasoiului: „Mama mea a lucrat cu tanti Manti. Mi-a povestit cum a ajuns coafeză primind o diplomă de la Cooperativă.

Tanti Manti a murit la o petrecere de revelion, cu paharul în mână şi cu lăutarii cântând, domnule comandant. Noi nu eram născuţi pe vremea aia”.

„Tanti Manti a murit exact aşa cum i-ar fi plăcut să moară, fruntaş Cătană”, a mai spus Margasoiu.

***

De la fereastra apartamentului său, Margasoiu se uita la coleşnele de lemne din curte.

„E o noapte de august. În secţiile lagărului central bântuie tifosul, de dimineaţă vor fi o sută de morţi”, îşi spune Margasoiu înainte să doarmă.

REVISTA REVISTELOR

„Aripe" de Luceafăr

E neîndoielnic că revistele îşi au un rost esenţial în promovarea şi afirmarea tinerelor talente scriitoriceşti, întreţinând totodată o atmosferă de emulaţie în jurul faptelor de creaţie şi stârnind interesul pentru cultivarea puterii expresive a limbii literare şi cunoaşterea cu discernământ critic a valorilor de pretutindeni în lume. Cine nu recunoaşte că însuşi Eminescu, geniu de necontestat al culturii noastre, a debutat în revista „Familia", s-a afirmat în revista „Convorbiri literare" şi s-a manifestat în epocă cu publicistica sa ardentă în ziarul „Timpul"? Chiar versurile Poetului spun asta atât de convingător şi tutelar pentru urmaşi: *„Porni Luceafărul, creşteau/în cer a lui aripe..."*. Orice Creator începe de undeva şi îşi caută un Pegas pentru imaginaţia sa. Revistele sunt un fel de „aripe" de Luceafăr, încurajând zborul fanteziei şi spiritul cutezător al omului.

ATENEU (nr. 1/ianuarie 2014) ne anunţă că a intrat în anul 50 de apariţie a seriei noi lansate în 1964, preluând şi continuând în fapt tradiţia revistei „Ateneul cultural", fondate la Bacău în anul 1925 de pedagogul Grigore Tabacaru şi poetul George Bacovia. E un jubileu demn de cinstire pentru aspiraţiile cultivate de-a lungul anilor prin instituţia de cultură **Ateneu**, devenită astfel un nume cu rezonanţă în peisajul literaturii noastre. Intrând în dialog cu alte publicaţii, consemnate într-o pagină a revistei, remarcăm generozitatea aprecierilor. Astfel, despre „Pro Saeculum", ce apare la Focşani, se afirmă că, deşi eclectică, *„este o revistă culturală de nivel naţional"*, iar despre „Vitraliu", editată tot la Bacău, ca şi „Ateneu", în spirit de fair-play, se emite o caracterizare mai mult decât colegială, anume că *„este o revistă bine şi temeinic făcută, demnă de atenţia cititorilor"*. Urăm succes „Ateneu"-ului la jubileul său din acest an, marcând o jumătate de secol de apariţie neîntreruptă!

ROMÂNIA LITERARĂ (nr. 6/7 februarie 2014) publică un interviu cu poetul Ion Mureşan, proaspăt laureat al Premiului Naţional de Poezie „Mihai Eminescu", pe anul 2013, distincţie acordată de Primăria Botoşani şi înmânată pe scena Teatrului „Mihai Eminescu" din localitate prin decizia juriului prezidat de Nicolae Manolescu, preşedintele Uniunii Scriitorilor din România. Poetul încununat cu lauri recunoaşte că *„Premiile USR sunt premii profesionale"*, dar nu-l refuză nici pe cel de la Botoşani, întrucât face parte dintr-un club select al elitei literare româneşti din ultimii cincizeci de ani, iar, la urma urmei, *„Premiul literar e o instituţie necesară"*, amintindu-şi că, elev fiind, a luat un premiu pe ţară la concursul „Tinere condeie" de pe atunci. Totuşi, autorul ţine să se delimiteze afirmând că *„Nu am scris niciodată, dar niciodată, pentru premii. Vai de cei care scriu aşteptând premii"*, după cum declară că *„Eu nu scriu cărţi de poezie, eu scriu poezii"*, ceea ce e cu totul altceva, mult mai onest, deoarece *„Cred că dacă în urma unui poet rămân douăzeci de poezii memorabile, viaţa lui e justificată cu asupra de măsură. Eu nu am ajuns la cifra asta, dar mai scriu"*. Aşadar, atenţie, veleitari şi grafomani şi voi cei care nu credeţi că *„sufletul omului e nemuritor!"*

LUCEAFĂRUL DE DIMINEAŢĂ (nr. 1/ianuarie 2014) titrează şi ea evenimentul de la Botoşani, anume acordarea Premiului Naţional de Poezie „Mihai Eminescu" – Opera omnia poetului clujean Ion Mureşan, Premiul Opus Primum fiind atribuit lui Ştefan Baghiu, echivalent ca stare de creaţie cu „Porni Luceafărul...", deci cu o lansare prestigioasă în universul liricii româneşti. Felicităm pe cei doi laureaţi, cât şi pe organizatorii şi gazdele Zilelor „Eminescu" de la Botoşani, eveniment iniţiat în 1990 de poetul Gellu Dorian, cu sprijinul criticului literar Laurenţiu Ulici, preşedinte pe atunci al Uniunii Scriitorilor, având concursul Consiliului Judeţean Botoşani şi al Memorialului Ipoteşti – Centrul Naţional de Studii „Mihai Eminescu". Conform regulilor de acordare a premiului, poetului Ion Mureşan îi va fi publicat un volum de versuri în colecţia „Poeţi laureaţi ai Premiului Naţional de Poezie Mihai Eminescu", coordonată de poetul Gellu Dorian şi girată de Editura Paralela 45 din Piteşti. Aşteptăm cu încredere volumul, o carte, totuşi, de poezii!

OGLINDA LITERARĂ (nr. 146/februarie 2014), editată la Focşani, relatează despre a XV-a ediţie a Premiilor APLER, înmânate în Rotonda Muzeului Naţional al Literaturii Române din Bucureşti. Poetul Dan Mircea Cipariu, preşedintele Asociaţiei Publicaţiilor Literare şi Editurilor din România (APLER), s-a referit la dificultăţile întâmpinate în organizarea acestei gale, fără sprijinul Ministerului Culturii, şi pledând în consecinţă pentru *„o necesară infrastructură în difuzarea şi promovarea culturii scrise"*, îndeosebi a revistelor literare editate de uniunile de creaţie şi de asociaţiile de scriitori din întreaga ţară. Ne bucură să consemnăm că Premiul pentru Opera Publicistică a fost acordat scriitorului Augustin Buzura pentru volumul ***Nici vii, nici morţi***, apărut la Editura RAO. *„N-am avut multe premii, pentru că după Revoluţie mai multe am dat decât am primit..."*, a declarat cu acest prilej preşedintele Fundaţiei Culturale Române şi redactorul-şef al revistei „Cultura". În acelaşi cadru, Premiul pentru Revista anului din cadrul APLER a fost primit de „Cafeneaua literară" din Piteşti, titlu obţinut cu vreme în urmă şi de revista „Nord Literar" din Baia Mare. Salutăm izbânda colegilor noştri din... cafeneaua piteşteană!

ARTIFICIERUL

OMUL DE CULTURĂ

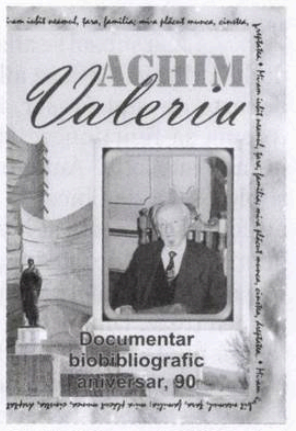

Ne-a părăsit pentru totdeauna, la o vârstă, e drept, venerabilă istoricul şi omul de cultură prof. dr. Valeriu ACHIM (8 aprilie 1923-11 februarie 2014). Prin cele nouă decenii de viaţă a fost martor la evenimente cruciale ale istoriei contemporane, dar şi o conştiinţă mărturisitoare a lor, reflectată într-o întinsă gamă de studii şi articole presărate de-a lungul anilor în diverse publicaţii cotidiene şi de specialitate din Maramureş şi din ţară. Adunate în două volume de ***Scrieri în timp***, vol. I (2003) şi vol. II (2007) şi completate selectiv cu volumul ***Întâlniri cu istoria*** (2011). Ele înfăţişează o preocupare constantă de raportare a omului la evenimentele prin care a trecut şi care, la rândul lor, i-au determinat cursul vieţii şi al activităţii, marcat de repere ferme ale implicării şi ale traversării unei epoci zbuciumate. Modele i-au fost înaintaşii, despre care a scris cu o consecvenţă de invidiat, arătând că în orice vreme istoria se face şi se şi scrie cu sacrificii şi cu devotament, fără a pierde în niciun moment încrederea în viitor. A deprins lecţia de patriotism din acţiunea energică a celor care au înfăptuit Unirea de la 1 Decembrie 1918, la loc de cinste între aceşti eroi ai neamului situându-se dr. Vasile Lucaciu şi George Pop de Băseşti, evocaţi nu doar în scrieri despre ei, ci şi prin casele memoriale şi complexele muzeale de la Şişeşti, Băseşti şi Apa, apoi martirii de la Moisei din perioada celui de al Doilea Război Mondial şi închisoarea din Sighet pentru perioada persecuţiilor comuniste asupra elitelor intelectuale româneşti. În toate cazurile, periplul istoric se intersectează cu cel cultural, mărturiile fiind evidenţiate prin numeroase investigaţii şi dezvăluiri documentare, date de arhivă sau culese direct din multiple alte surse, cum denotă ampla lucrare ***Nord-Vestul Transilvaniei: cultură naţională - finalitate politică***, 1848-1918, apărută în 1998, la Baia Mare, în propria editură Gutinul, fiind totodată consilier editor pentru alte 112 titluri de cărţi din domenii variate, aparţinând unor autori din mai multe generaţii, inclusiv reeditări precum ***Graniţa de Vest*** de Ştefan Manciulea şi ***Istoria Maramureşului*** de Alexandru Filipaşcu. De notorietate au rămas şi cărţi redactate şi editate în colaborare, referitoare la istoria municipiului Baia Mare şi a judeţului Maramureş, inclusiv legate de istoria mineritului în această zonă. Ca director de muzeu şi de teatru, ca editor şi publicist, ca redactor-şef al revistei „Pro Unione", în calitate de veteran de război şi în atâtea alte ipostaze, prof. dr. Valeriu Achim s-a dovedit o prezenţă stimulativă pentru toţi cei din jur, sprijinind instituţiile de cultură pentru a-şi afirma cu prestigiu rolul lor educativ în societate. Omul de cultură ne-a părăsit, faptele sale culturale rămân însă spre folosul întregii comunităţi. Fie-i memoria binecuvântată!

Mircea POPA

MARIN PREDA ŞI PERSONAJELE SALE

(*Urmare din pagina 6*)

Reluarea în 1972, într-o ediţie revăzută şi adăugită, a cărţii redactate în 1949, dar supuse în 1955 unei rescrieri sistematice (interesant că romanul fusese anunţat încă din 1948 într-un interviu cu Andrei Strihan din „Flacăra") a făcut ca romanul să corespundă aşteptărilor epocii şi să fie întâmpinat de întreaga critică românească cu îndreptăţite elogii. Autorul foloseşte aici ediţia din 2009, ştiind să profite de declanşarea discuţiei despre capodopera moromeţeană spre a ne oferi un dosar pe măsură privind opiniile care s-au rostit asupra acestei creaţii româneşti de certă originalitate şi spre a reliefa portretul unui scriitor foarte preocupat de creaţia literară şi de repercusiunile ei în timp, prin numeroase referiri la destinul capodoperei, care fac ca impactul ei asupra publicului să nu fie cel aşteptat, aşa cum ne-o arată şi paginile de „Jurnal". Suntem de părere că autorul a reuşit să deceleze foarte bine acele marcaje care se referă la psihologia duplicităţii, la cele aşezate sub semnul aberaţiei şi al dezorientării sau la cele destinate a furniza inteligenţă şi tandreţe, mod de a aduce în prim-plan, prin mari focalizări, a operelor de mare respiraţie ale scriitorului şi a discutării lor prin prisma semnificaţiilor pe care ele le degajă. Întrebarea-corolar a fost de fiecare dată aceasta: în ce măsură scrisul şi viziunea despre lume şi viaţă ale lui Marin Preda depăşesc nivelul ideologic al vremii şi ţintesc la realizarea unor opere cu profund caracter umanist, opere care intenţionează să fixeze tipologia ţăranului român şi nu numai, agresat de progresul civilizaţiei şi alienat în mentalitatea sa tradiţional-patriarhală de normele unei noi percepţii a evoluţiei sociale.

Avem de-a face aici, în fond, cu o adevărată filosofie a ţăranului care vrea să înşele istoria, care nu vrea să accepte capcanele întinse de aceasta.

Cartea lui Marin Iancu este o carte-sinteză, o carte la care el a depus ani în şir de muncă stăruitoare, înscriindu-se în rândul acelora care ştiu să stea la baza unor dezbateri utile privind imaginarul lui Preda şi modul în care el s-a detaşat de tributul plătit proletcultismului, prin rediscutarea unor scrieri viciate din punct de vedere uman, precum ***Ana Roşculeţ***, ***Desfăşurarea***, ***Îndrăzneala***. Puternica şcoală a „realismului privirii" la care aderă scriitorul poate fi urmărită prin analizarea structurii personajelor respective, când Preda se va îndepărta tot mai mult de la slujirea servilă şi dogmatică a punctului de vedere propagandistic al vremii, păşind tot mai ferm spre zările fecunde ale sugestiilor venite din literatura universală, căutând prin toate căile să afirme existenţa de sine stătătoare a unor personaje dilematice, deloc lineare, imprevizibile, pline de contradicţii. Ne-a surprins în mod plăcut faptul că, în răspăr cu vechile critici, autorul a găsit resurse de afirmare conceptuală şi analitică pentru a se fi detaşat de interpretările şablonarde ale criticii de partid şi ale celei de serviciu. Prin personajele pe care le discută, autorul subliniază de fiecare dată opinia prozatorului că ţărănimea nu e o clasă care să accepte colectivizarea ca o soluţie ideală la nivelul stadiului ei de dezvoltare, constrângerile din acest domeniu producând grave convulsii şi ducând la singurătate, alienare, la ţăranul dilematic şi filosof al istoriei; acreditează ideea ratării în socialism (***Intrusul***), condamnă jocul marilor puteri imperialiste (sau comuniste) de a dispune după bunul lor plac de soarta popoarelor mici şi reabilitează figura tragică a lui Antonescu faţă în faţă cu furii de pământuri străine (***Delirul***); denunţă apoi abuzurile de putere ale regimului comunist, care desfiinţează oricând voieşte libertatea individului, transformându-l într-un ins aservit, condamnând cu vehemenţă Securitatea şi dictatura proletariatului (***Cel mai iubit dintre pământeni***).

Ajungem astfel în zona cea mai sensibilă a lucrării, definitorie pentru modelul de scriitor impus de Marin Preda, autorul căutând de fiecare dată drumuri exegetice noi, sesizând şi parcurgând trasee ideatice, tematice şi de construcţie romanescă inedite, nebătătorite, în perfect acord cu dispoziţia sa constructivă de a rezolva problemele spinoase ivite şi de a epuiza complexitatea imagismului simbolic al operei lui Preda, mulţimea de semnificaţii pe care imaginarul său fantasmatic ni le propune. O bună cale spre a descifra bogăţia de metafore culturale propuse de scriitor pe parcursul dezbaterii duce la ieşirea din anecdotic şi la urmarea unor trasee critice bine definite, care să reliefeze o anume concepţie despre „personajul problematic", operaţie necesară scoaterii lui Marin Preda din rutina unor clişee critice păgubitoare şi aducerea personalităţii sale în situaţia de „extremă urgenţă".

Ceea ce îi reuşeşte până la urmă autorului este o anume necesară şi permanentă „punere în context", modalitate prin care fiecare carte semnată de Marin Preda e studiată, catalogată, interpretată sau reinterpretată, răsucită şi şlefuită până când primeşte o strălucire proprie, o luminozitate specifică. Fiecare dintre cărţile lui Preda, fie cele de proză scurtă sau aparţinând romanului, dobândeşte un orizont documentar şi interpretativ propriu, dovedind aserţiunea prozatorului că avem de-a face cu *„forme dinamice ale literaturii"*, cu romane în care se cultivă talentul *„până la transcendenţă"* şi care încearcă să răspundă înainte de toate la teme ale actualităţii, de a căror rezolvare în spiritul adevărului el se simţea responsabil. Având în vedere redactarea cursivă, fără poticneli şi redundanţe supărătoare, ca şi producerea unor texte-provocare, care să îndemne la o relectură a operei, combinate cu scoaterea la lumină a unor aspecte mai umbrite ale operei autorului ***Moromeţilor*** prin inserţii binevenite de critică genetică, urmărind să surprindă şi să pună în evidenţă atât geneza, cât şi temele fundamentale ale principalelor scrieri ale lui Marin Preda, dicţionarul personajelor lui Marin Preda este o scriere care se consultă cu mare utilitate atât de profesori, de studenţi, cât şi de către specialişti. Tabelul din anexă, privind *„marile familii"* şi clanuri create de prozator, precum familia Moromeţilor, familia Medicilor, familia Sterian, lumea universitară, cele ce ţin de *„misterul feminin"*, reprezentanţii *„puterii oficiale"*, *„personajele istorice"*, cele pitoreşti, marionetă, neobservate etc. întreţin interesul pentru lumea gândită şi pusă în mişcare de Preda, conferindu-le o nouă identitate. De acest lucru este direct responsabil Marin Iancu.

Alice MUNRO

POMPA DIN SUBSOL[1] (III)

La subsol se afla o pompă de apă. Se auzea cum duduia ritmic. Casa se afla pe un teren destul de jos, nu departe de râul Fraser, iar pe vreme ploioasă, pompa trebuia să funcţioneze aproape tot timpul ca să nu se inunde subsolul. Anul acela era un ianuarie întunecat şi ploios, ca de obicei în Vancouver, şi a fost urmat de un februarie ploios şi întunecat. Hugo şi cu mine eram deprimaţi. Eu dormeam cea mai mare parte a timpului. Hugo nu putea dormi. Susţinea că pompa era cea care îl ţinea treaz. Din pricina ei nu putea lucra ziua şi noaptea nu putea dormi, tot din pricina ei. Pompa înlocuise cântatul la pian al lui Dotty, ca unul din lucrurile din casa noastră care-l enervau şi-l deprimau cel mai mult. Nu numai din cauza zgomotului, ci şi din cauza banilor pe care trebuia să-i plătim pentru ea. Costurile pentru funcţionarea ei erau trecute pe factura noastră de electricitate, deşi Dotty era cea care locuia la subsol şi se bucura de beneficiul de a nu fi inundată. Mi-a zis să vorbesc eu cu Dotty, iar eu i-am spus că Dotty nu putea acoperi nici cheltuielile pe care le avea deja. El a zis că ea ar putea să facă mai multe ghiduşii. I-am zis să tacă din gură. Cum sarcina creştea şi devenisem mai înceată şi mai greoaie, şi mai mult pe-acasă, Dotty mi-a devenit mai simpatică, m-am ataşat de ea, şi eram mai puţin dispusă să reţin şi să repet cele ce mi le spunea. Mă simţeam mai familiară cu ea decât uneori cu Hugo sau cu prietenii noştri.

Ei bine, zise Hugo, ar trebui s-o sun pe proprietăreasă. I-am zis că ar trebui. El a zis că are prea multe de făcut. Adevărul e că amândurora ne era peste mână să ne confruntăm cu proprietăreasa, ştiind dinainte cum ne va încurca şi ne va dezarma cu vocea ei stridentă şi vorbăria-i evazivă.

Pe la mijlocul unei săptămâni ploioase, m-am trezit într-un miez de noapte şi mă întrebam ce m-a trezit. A fost liniştea.

„Hugo, trezeşte-te. S-a defectat pompa. Nu aud pompa."

„Sunt treaz," spuse Hugo.

„Tot mai plouă şi pompa nu funcţionează. Probabil e stricată."

„Nu, nu e. E închisă. Am închis-o eu."

M-am ridicat în şezut şi am aprins lumina. Era culcat pe spate, strângând din ochi şi încercând în acelaşi timp să-mi arunce o privire severă.

„N-ai închis-o."

„Ei bine, n-am închis-o."

„Ba ai închis-o."

„N-am mai putut suporta că ne costă o groază. N-am mai putut suporta să mă tot gândesc la asta. Şi n-am mai suportat nici zgomotul. N-am mai dormit de-o săptămână."

„Se va inunda subsolul."

„O s-o pornesc dimineaţa. O linişte de câteva ceasuri e tot ce doresc."

„Va fi prea târziu, toarnă cu găleata."

„Nu va fi."

„Du-te la fereastră."

„Plouă. Dar nu toarnă cu găleata."

Am stins lumina, m-am culcat şi i-am spus cu o voce calmă şi serioasă, „Ascultă-mă, Hugo, trebuie să mergi s-o porneşti, Dotty va fi inundată."

„Dimineaţa."

„Trebuie să mergi chiar acum."

„Ei bine, nu mă duc."

„Dacă tu nu, mă duc eu."

„Nu, nu te duci."

„Ba da."

Dar nu m-am urnit.

„Nu fi aşa alarmistă."

„Hugo."

„Nu plânge."

„I se vor distruge lucrurile."

„E lucrul cel mai bun ce li se poate întâmpla. Oricum, nu se va întâmpla." Zăcea lângă mine ţeapăn şi circumspect, aşteptând, presupun, să mă scol eu, să cobor la subsol şi să descopăr cum se porneşte pompa. Ce-ar fi făcut atunci? N-ar fi putut să mă lovească, sarcina era prea avansată. De fapt nu mă lovise niciodată înainte să-l fi lovit eu. Ar fi putut să meargă s-o pornească din nou, puteam s-o pornesc eu, şi aşa mai departe, cât timp ar fi durat? Ar fi putut să mă ţină să nu merg, dar dacă m-aş fi luptat cu el, s-ar fi temut să nu-mi facă rău. Ar fi putut să mă înjure şi să plece de acasă, dar n-aveam maşină, şi ploua prea tare ca să poată rămâne pe-afară mai multă vreme. Probabil că ar fi fost pe rând furios şi îmbufnat şi aş fi putut lua o pătură şi să mă duc să dorm restul nopţii pe canapeaua din sufragerie. Cred că asta ar fi făcut o femeie cu scaun la cap. Cred că asta ar fi făcut o femeie care ar fi dorit să-i reziste căsnicia. Dar eu n-am făcut-o. În loc de asta, mi-am zis că nu ştiu cum funcţionează pompa, că nu ştiam de unde s-o pornesc. Mi-am zis că mi-e frică de Hugo. Mă amăgeam cu posibilitatea că Hugo are dreptate, că nu se va întâmpla nimic. Dar, de fapt, doream să se întâmple ceva, doream ca Hugo să cedeze.

Când m-am trezit, Hugo plecase, iar pompa duduia ca de obicei. Dotty bătea cu pumnii în uşa de deasupra subsolului.

„N-ai crede ochilor de-ai vedea ce-i acolo jos. Apa îmi ajunge până la genunchi. Cum mi-am lăsat picioarele jos din pat, apa mi-a ajuns până la genunchi. Ce s-a-ntâmplat? Aţi auzit că s-a oprit pompa?"

„Nu," am spus.

„Nu ştiu ce s-a-ntâmplat, cred că m-am surmenat. Am băut două beri înainte de culcare, altfel aş fi ştiut că ceva nu e-n regulă. De obicei dorm uşor. Dar am dormit buştean şi mi-am pus jos picioarele din pat şi, Isuse, noroc că n-am pus mâna pe comutator în acelaşi timp, puteam să fiu electrocutată. Toate plutesc."

Nimic nu plutea şi apa n-ar fi putut ajunge până la genunchii unei persoane mature. În unele locuri era de cinci degete, în altele de două, podeaua fiind destul de inegală. Apa udase şi pătase partea de jos a canapelei şi scaunele şi intrase în sertarele de jos şi în dulapuri şi învăluise partea de jos a pianinei. Dalele de pe jos s-au desprins, covoarele musteau de apă, iar marginea cuverturii de pe patul ei picura, sistemul de încălzire din podea fiind distrus.

M-am îmbrăcat şi-am încălţat o pereche de cizme de-ale lui Hugo şi m-am dus jos cu o mătură. Am început să mătur apa spre scurgerea din faţa uşii. Dotty îşi făcuse o ceaşcă de cafea la mine în bucătărie şi s-a aşezat pentru o vreme în capul scărilor urmărindu-mă, repetând acelaşi monolog despre cum băuse două beri şi, dormind mai adânc decât de obicei, nu auzise că s-a oprit pompa, ne-nţelegând de ce a trebuit să se oprească, dacă s-a oprit, neştiind cum îi va explica mamei sale, care sigur va pune vina pe ea şi o va pune să plătească. Am avut noroc, îmi dădeam seama. (Chiar aşa?) Aşteptările lui Dotty şi faptul că se gândea la partea bănească a nenorocirii făceau din ea persoana cel mai puţin plauzibilă să investigheze cele petrecute. Când nivelul apei a scăzut puţin, s-a dus în dormitor, şi-a luat nişte haine şi nişte cizme pe care a trebuit să le usuce mai întâi, şi-a luat mătura şi s-a apucat să mă ajute.

„Ce nu mi se-ntâmplă mie? Nu mi se poate prezice viitorul. Am prietenele astea cărora li se prezice tot timpul viitorul, şi eu zic că nu-mi pasă, tot ce ştiu e că nu va fi bine."

Am urcat sus şi am telefonat la Universitate, încercând să vorbesc cu Hugo. Le-am spus că e ceva urgent şi l-au găsit la bibliotecă.

„S-a inundat, totuşi."

„Ce?"

„S-a inundat. Locuinţa lui Dotty e sub apă."

„Am pornit pompa."

„Ai pornit-o pe naiba. Ai pornit-o azi dimineaţă."

„Azi dimineaţă a fost o rupere de nori şi pompa nu i-a putut face faţă. Asta s-a-ntâmplat după ce am pornit-o."

„Pompa nu i-a putut face faţă ieri seară, pentru că nu funcţiona ieri seară, şi nu-mi spune mie de o rupere de nori."

„Ba a fost. Tu dormeai."

„Nu-ţi dai seama ce-ai făcut, aşa-i? Nici măcar nu catadicseşti să vii să vezi. Eu trebuie să mă descurc. Eu trebuie s-o ascult pe biata femeie."

„Pune-ţi dopuri în urechi."

„Tu să taci, handicapat moral jegos."

„Îmi pare rău. Am glumit. Îmi pare rău"

„Îţi pare rău. Îţi pare rău pe naiba."

„Trebuie să mă duc la un seminar. Îmi pare rău. Nu pot vorbi acum, n-are rost să vorbesc cu tine acum, nu ştiu ce vrei să mă faci să spun."

„Încerc doar să te fac să-ţi dai seama."

„În ordine, îmi dau seama. Deşi tot cred că s-a-ntâmplat azi dimineaţă."

„Nu-ţi dai seama. Niciodată nu ţi-ai dat seama."

„Dramatizezi."

„Eu dramatizez!"

Norocul nostru a durat. Mama lui Dotty n-ar fi fost la fel de dispusă ca ea să lase treaba fără explicaţii, căci până la urmă erau dalele de pe podeaua ei şi lambriurile ei fuseseră distruse. Dar mama lui Dotty era bolnavă, vremea rece şi umedă au şubrezit-o şi pe ea, şi a fost internată la spital cu pneumonie, chiar în dimineaţa aceea. Dotty s-a dus să stea în casa mamei sale, să se ocupe de cei din pensiune. Subsolul primise un miros dezgustător de mucegai. Nu după multă vreme, ne-am mutat şi noi. Chiar înainte să se nască Clea, am preluat o casă în partea de nord a Vancouver-ului, aparţinând unor prieteni care plecaseră în Anglia. Cearta dintre noi s-a potolit din cauza emoţiilor mutării; dar de fapt nu s-a rezolvat niciodată. Nu ne-am abătut prea mult de la poziţia adoptată la telefon. Am zis tu nu-ţi dai seama, nu-ţi dai seama niciodată, şi el a zis ce-ai vrea să spun? De ce faci atâta tărăboi pentru asta, a întrebat rezonabil. Oricine s-ar putea întreba. Cu mult după ce plecasem de la el, m-am întrebat şi eu. Aş fi putut să pornesc pompa, aşa cum am spus, luându-mi răspunderea în numele amândurora, aşa cum ar fi făcut o femeie cu scaun la cap, cum ar fi făcut o femeie într-adevăr măritată, aşa cum ar fi făcut Mary Frances, cum a făcut, de multe ori, de-a lungul celor zece ani cât a rezistat. Sau puteam să-i spun lui Dotty adevărul, deşi nu era tocmai persoana potrivită pentru a primi o astfel de informaţie. Aş fi putut spune cuiva, de consideram că e atât de important, să-l fi propulsat pe Hugo afară între neplăcerile lumii şi să-l las să dea de belea. Dar n-am făcut-o, n-am fost în stare nici să-l protejez până la capăt, nici să-l expun, doar să-l biciuiesc cu reproşuri, disperate uneori, simţind că-mi vine să-i crăp capul, ca să-i torn în el viziunea mea, noţiunea mea despre ceea ce era de-nţeles. Ce îngâmfare, ce laşitate, ce rea-voinţă. Imposibil de ocolit. „Aveţi o problemă de incompatibilitate," ne-a zis consilierul marital, mai târziu. Am râs până ne-au dat lacrimile în holul municipal cenuşiu unde era biroul de consiliere maritală. Aia-i problema noastră, ne-am spus unul altuia, ce uşurare s-o cunoşti, incompatibilitatea.

N-am citit povestirea lui Hugo în seara aceea. I-am lăsat-o lui Clea şi s-a făcut că nici ea n-a citit-o. Am citit-o după-masa următoare. Am ajuns acasă pe la două de la şcoala de fete particulară unde predam istoria cu jumătate de normă. Ca de obicei, mi-am făcut un ceai şi m-am aşezat în bucătărie să mă bucur de ora de linişte înainte ca băieţii, fiii lui Gabriel, să ajungă acasă de la şcoală. Am văzut cartea încă zăcând deasupra frigiderului şi am luat-o de-acolo şi am citit povestirea lui Hugo.

Povestirea este despre Dotty. Desigur, a fost schimbată în anumite privinţe neimportante şi principalul incident legat de ea a fost inventat sau grefat dintr-o altă realitate. Dar lampa este acolo şi halatul cu fireturi. Şi ceva despre Dotty, ceea ce eu uitasem: Când îi vorbeai, te asculta cu gura puţin întredeschisă, dând din cap, apoi intervenea spunând ultimul cuvânt din propoziţie împreună cu tine. Un obicei emoţionant şi enervant. Era atât de grăbită să fie de acord, spera să înţeleagă. Hugo şi-a amintit de asta, şi oare când a vorbit Hugo cu Dotty?

N-are a face. Ceea ce are a face e că povestirea lui Hugo e o povestire foarte reuşită, atât cât mă pricep eu, şi cred că mă pricep.

NOTE:

[1] Publicată iniţial în 1974, povestirea a fost tradusă după textul din volumul ***Something I've Been Meaning to Tell You. Stories*** (***Ceva ce intenţionasem să-ţi spun. Povestiri***), Penguin Canada, Toronto, 2006.

În româneşte de Ana OLOS

(*Continuare în pagina 14*)

anul XII, nr. 3 (130), martie 2014

Nord Literar

Apare sub egida Consiliului Judeţean Maramureş şi a Uniunii Scriitorilor din România

Din sumar:

PAG. 2 VIAŢA CULTURALĂ
• *Cărţi şi reviste primite la redacţie*
PAG. 3 CRONICA LITERARĂ
• Gheorghe GLODEANU
- *Introducere în lumea operei lui Eugen Ionescu/Eugène Ionesco*
PAG. 4-5 VITRINA
• Gheorghe PÂRJA - *Un roman al durerii cu personaje reale*
• Ioan ŞIMON
- *Obsesia obârşiei*
• Săluc HORVAT - *Nae Antonescu, cronicar al vieţii culturale*
• Augustin COZMUŢA
- *Afinităţi poetice*
PAG. 6 DISOCIERI
• Constantin CUBLEŞAN
- *Un volum marcat polemic*
PAG. 7 ORFEU
• George VULTURESCU
- *Poeme*
PAG. 8-9 INTERVIU
• *Augustin COZMUŢA în dialog cu poetul Vasile IGNA*
PAG. 10 PROZĂ
• Stefano BENNI - *Industriaşi şi politica şomajului* (prezentare şi traducere: Livia MĂRCAN)
PAG. 11 POEZIE
• ANAGAIA - *Versuri*
PAG. 12 CRONICA LITERARĂ
• Delia POP - *Coordonate ale literaturii ex-iugoslave*
PAG. 13 CONSEMNĂRI
• Maria COGĂLNICEANU
- *Fulgerări ale spiritului steinhardtian în posteritate*
PAG. 15 EVOCĂRI
• Ioan MORAR - *Colocviile de la Nicula. Amintirea poetului Emil Giurgiuca*
PAG. 16 TRADUCERI
• Gerður KRISTNÝ, Dariusz PACAK şi Hildegunn DALE - *Versuri* (prezentare şi traducere: Elena Liliana POPESCU)

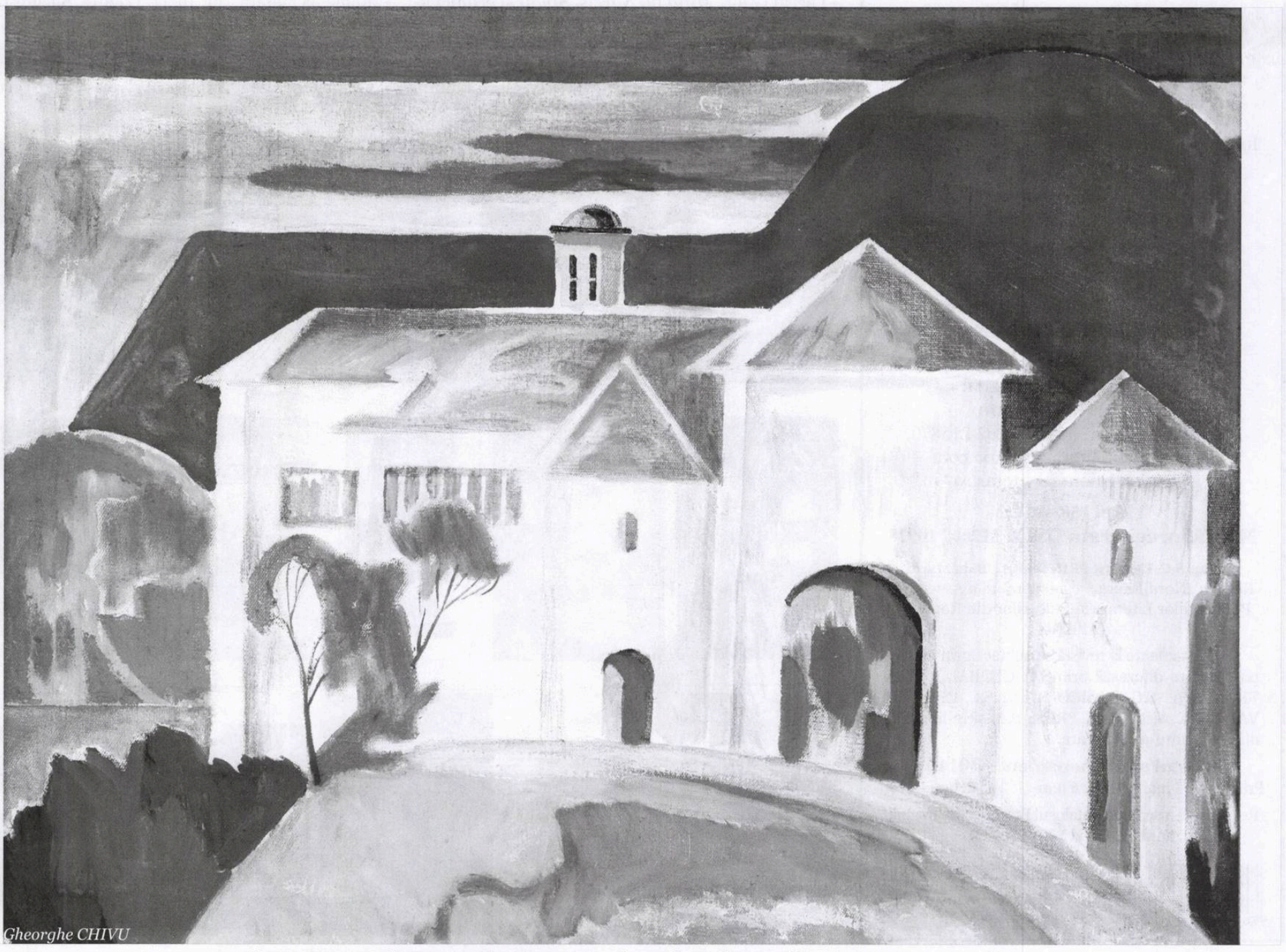

Gheorghe CHIVU

Acest număr este ilustrat cu lucrări de artă contemporană din colecţiile Muzeului Judeţean de Artă „Centrul Artistic Baia Mare”

Petre Abrudan

Instituție a Consiliului Județean Maramureș
Revista NORD LITERAR
Editată de Asociația Scriitorilor Baia Mare
– apare lunar –

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Director:
Gheorghe GLODEANU

Director executiv:
Săluc HORVAT

Redactor-şef adjunct:
Gheorghe PÂRJA

Secretar general de redacție:
Augustin COZMUȚA

Redactori:
Daniela SITAR-TĂUT
Delia POP

Redactori asociați:
Augustin BOTIŞ, Florica BUD,
Gavril CIUBAN, Tatiana DRAGOMIR,
Ioan DRAGOŞ, Marian ILEA, Ştefan JURCĂ,
Adela NAGHIU, Adrian OȚOIU,
Lucian PERȚA, Florian ROATIŞ,
Nicolae SCHEIANU, Echim VANCEA

Prezentare artistică:
Mircea BOCHIŞ

Secretariat şi tehnoredactare:
Raluca HĂŞMĂŞAN
Ioana ŞANDOR

Redacția şi administrația:
cod 430311, Baia Mare,
str. Gh. Şincai, nr. 46, tel. 0262-215870,
E-mail: nord.literar@yahoo.com
www.revista.nord-literar.ro

ISSN 1583-817X
Marcă înregistrată OSIM M2007 10928

Tipar: S.C. KUMAR PRINT S.R.L., Baia Mare
Revista „Nord Literar" este membră a Asociației Publicațiilor Literare şi Editurilor din România (APLER)

Abonamente la revistă se pot face prin factorii poştali şi se difuzează prin S.C. GLOBAL MEDIA TRUST S.A., S.C. DAMCO S.R.L., S.C. CPD ING VAL S.R.L., S.C. INA K PRESS S.A. şi în librăriile din Baia Mare şi Satu Mare.

Costul unui abonament - 2014:
Prin poştă: 3 luni - 7,5 lei; 6 luni - 15 lei; 12 luni - 30 lei

Revista este înscrisă în Catalogul Presă Poşta Română, anul 2014, cod 14.323 (p. 82)

16 pagini - 1,5 lei

Responsabil de număr:
Gheorghe PÂRJA

CĂRȚI ŞI REVISTE PRIMITE LA REDACȚIE

CĂRȚI:

• Carmen Dărăbuş, ***În lumea ex-iugoslavă: literatura ca studiu cultural***, Editura Risoprint, Cluj-Napoca, Editura Fundației Europa, Novi Sad, 2014;
• Ioan Dumitru Denciu, ***Creştinătate, incursiuni în tărâmul tăcerii***, roman, Editura Editgraph, Buzău, 2013;
• Maria Pal, ***Cheia***, versuri, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2013;
• Nae Antonescu, ***Din presa sătmăreană de altădată***, ediție îngrijită, note şi indici de Viorel Câmpean şi Marta Cordea, Editura Citadela, Satu Mare, 2013;
• Dan Grădinaru, ***Creangă***, monografie, ediția a 2-a, Editura Nord Sud, Bucureşti, 2013;
• Teodor Tihan, ***Prin anotimpurile lumii de azi. Întrebări. Reacții. Atitudini***, carte de dialoguri, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2013;
• *** ***Paşi împreună***, antologie literară alcătuită de Florica Bud şi Augustin Cozmuța, Editura Gutinul, Baia Mare, 2013, carte apărută sub egida Fundației Culturale şi a revistei „Pro Unione", cuprinzând creații semnate de 21 de autori, membri ai Cenaclului Scriitorilor din Maramureş;
• Şerban Chelariu, ***Gălbenuşul soare***, poezii, Prefață de Ştefan Stoenescu, Editura Limes, Floreşti - Cluj, 2014;
• Corina Petrescu, ***Trei lacrimi. Povara amintirilor ce vor veni***, Editura Citadela, Satu Mare, 2013;
• Melania Bancea, ***Evadare din Xanadu***, roman, Editura Limes, Floreşti - Cluj, 2013;
• Elena Nentwig-Dumitrescu, ***Naufragiații din Brăila***, roman, Editura Limes, Floreşti - Cluj, 2013;
• Lucian Gruia, ***Mitul lui Narcis. Studii şi cronici literare***, Editura Limes, Floreşti - Cluj, 2014;
• Anca Goja, ***„Zăpadă neagră" şi alte povestiri***. Prefață: Crina Bud, Editura Tracus Arte, Bucureşti, 2014;
• Ion V. Strătescu, ***Invitație oficială***, versuri, Editura Vinea, Bucureşti, 2013;
• *** ***Nistor Ioan Bud - 80***. Documentar biobibliografic aniversar, Biblioteca Județeană „Petre Dulfu", Baia Mare, 2014;
• Augustin Micu, ***Cicârlău. Repere monografice***, Editura Cibela, Baia Mare, 2013;
• Florica Bud, ***Cu taxă inversă, iubirea***, poezii în versiune trilingvă: română, franceză şi spaniolă, cu ilustrații de Gh. Makara, Editura Maşina de scris, Bucureşti, 2013;
• Valentin Hossu-Longin, ***Canalul morții. Martor***, proză-document, Editura Fundația Academia Civică, Bucureşti, 2013;
• Rechung Dorje Tagpa, ***Milarepa, marele yoghin tibetan***, traducere şi îngrijire ediție Marilena Constantinescu, Editura Herald, Bucureşti, 2014;
• Liviu Păiuş, ***Pagini someşene. Studii de folclor şi nu numai***, vol. I, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2011.

REVISTE:

• „Apostrof", nr. 1, 2/2014, Cluj-Napoca;
• „Acolada", nr. 2/2014, Satu Mare;
• „Actualitatea literară", nr. 36/2014, Lugoj;
• „Argeş", nr. 2/2014, Piteşti;
• „Ateneu", nr. 534/2014, Bacău;
• „Caiete Silvane", nr. 2/2014, Zalău;
• „Cultura", nr. 6, 7, 8/2014, Bucureşti;
• „Litere", nr. 3/2014, Târgoviște;
• „Luceafărul de dimineață", nr. 2/2014, Bucureşti;
• „Nord Cultural", nr. 6, 7/2013, Cluj-Napoca;
• „Oglinda literară", nr. 147/2014, Focşani;
• „Orizont", nr. 2/2014, Timişoara;
• „Paradigme universitare băimărene", nr. 1/2014, Baia Mare;
• „Ramuri", nr. 2/2014, Craiova;
• „România literară", nr. 10, 11, 12/2014, Bucureşti;
• „Steaua", nr. 11-12/2014, Cluj-Napoca;
• „Tribuna", nr. 276/2014, Cluj-Napoca;
• „Pro Unione", nr. 1-4/2014, Baia Mare;
• „Veteranul de război", supliment al revistei „Pro Unione", nr. 17/2014, Baia Mare.

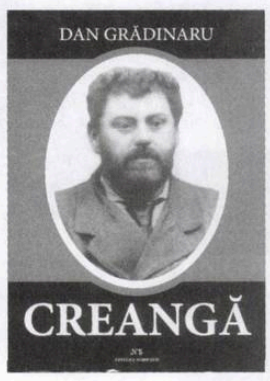

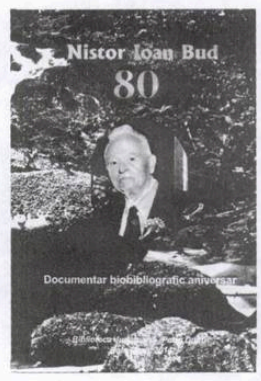

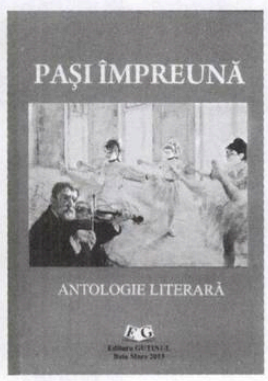

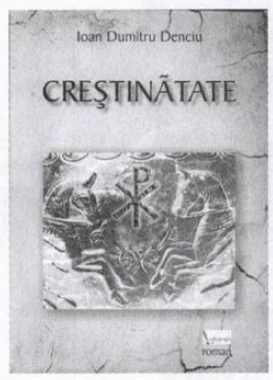

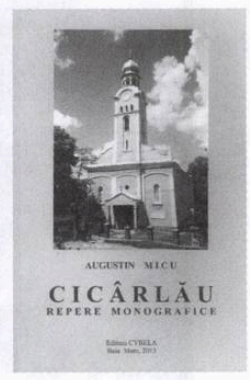

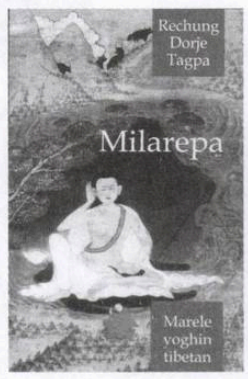

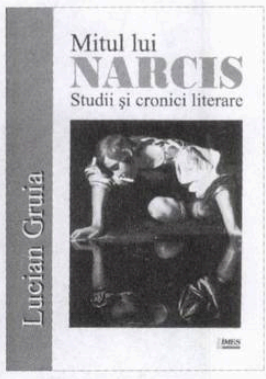

Rugăm editurile, revistele şi autorii care doresc să le semnalăm cărțile şi publicațiile periodice în numere viitoare ale revistei noastre să le trimită pe adresa redacției (str. Gh. Şincai, nr. 46, cod 430311, Baia Mare).

IMPORTANT!
Informăm colaboratorii noştri că responsabilitatea asupra conținutului materialelor publicate revine autorilor. Colaboratorii ne pot trimite materiale doar în format electronic, culese cu semne diacritice şi cu respectarea normelor ortografice impuse de Academia Română.

Gheorghe GLODEANU

INTRODUCERE ÎN LUMEA OPEREI LUI EUGEN IONESCU/EUGÈNE IONESCO

Ilie Cămărăşan

Iniţial teză de doctorat, documentatul şi originalul studiu realizat de către Otilia Chindriş vizează opera unuia dintre cei mai interesanţi şi mai complecşi scriitori ai secolului XX, Eugen Ionescu. Este o temă pretenţioasă, o adevărată provocare pentru orice exeget, care presupune o muncă asiduă şi căreia tânăra exegetă i-a făcut faţă cu real succes. Lucrarea are caracter monografic, abordând toate aspectele creaţiei lui Eugen Ionescu, inclusiv realizările acestuia în sfera artelor plastice. Investigaţia conţine opt secţiuni ample, care surprind toate dimensiunile operei scriitorului. Ele se intitulează: ***Primul exil existenţial***, ***Autobiografie în versuri***, ***„Copilul teribil" se află în „Război cu toată lumea"***, ***Englezeşte fără profesor***, ***Prozatorul***, ***Ipostaze ale erosului***, ***Refuzul absurdului sau despre teatrul unui om liber*** şi ***Ucenicia artei de a muri în „Regele moare"***. Capitolele sunt precedate de un ***Argument*** şi sunt urmate de un ***Epilog***, de ***Concluzii*** şi de ***Bibliografie***.

Ideile care au stat la baza elaborării lucrării au fost expuse într-un concis ***Argument***. Otilia Chindriş parcurge cu acribie şi dintr-o perspectivă inedită întreaga operă a lui Eugen Ionescu. Pentru ca interpretarea ei să fie cât mai veridică, exegeta utilizează din plin şi opera nonficţională a scriitorului: interviurile, publicistica, memorialistica şi corespondenţa. De asemenea, se acordă o atenţie deosebită sectoarelor *mai puţin cunoscute din opera* scriitorului, adesea ignorate de către exegeţi, precum poezia, proza scurtă şi romanul. Variaţia din titlu (***Eugen Ionescu/Eugène Ionesco***) exprimă cele două etape distincte din biografia scriitorului: etapa românească şi cea franceză. Chiar dacă, de regulă, este văzut drept un autor dificil, un avangardist autentic, Otilia Chindriş lansează ideea că opera autorului ***Rinocerilor*** se adresează tuturor vârstelor şi tuturor categoriilor de cititori, de la cel mediu până la cel mai pretenţios. Ipoteza rămâne valabilă dacă extindem discuţia la întreaga activitate a scriitorului, inclusiv asupra poeziei, a memorialisticii şi a eseurilor reunite în volumul ***Nu***. În plus, Eugen Ionescu este considerat un scriitor actual, care circumscrie foarte bine condiţia omului modern, văzut ca un etern exilat. Supoziţia de la care porneşte Otilia Chindriş este aceea că întreaga creaţie a autorului ***Scaunelor*** a fost marcată de experienţa copilăriei, de anii petrecuţi la Chapelle Anthenaise şi la Paris.

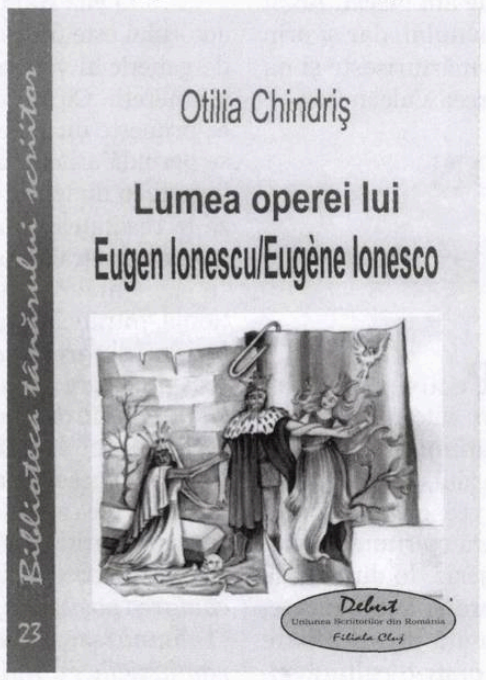

Într-o primă etapă, exegeta este preocupată să readucă în actualitate opera în limba română a celui care va deveni cel mai important dramaturg modern francez. Înainte de a fi Ionesco, autorul volumului incendiar ***Nu*** a fost, în România, cronicar plastic, poet şi critic literar. Otilia Chindriş atrage atenţia asupra faptului că opera în limba română a lui Eugen Ionescu este destul de ignorată de către critica literară românească. Aceasta şi pentru că ea a fost repudiată chiar de către autorul ei, dar şi pentru că nu se ridică la valoarea scrierilor în limba franceză de mai târziu. Deşi s-a născut la Slatina dintr-un tată român şi o mamă de origine franceză, Eugen Ionescu a vorbit despre România ca despre o ţară a tatălui cu care nu s-a înţeles deloc. Sfâşiat între două spaţii simbolice, între două identităţi contrare, dramaturgul a recunoscut că în România s-a simţit în exil. Cu toate acestea, scrierile în limba română ale celui care încă nu ştia că va deveni dramaturg se dovedesc extrem de interesante. Fără să supraliciteze valoarea scrierilor redactate în „ţara tatălui", autoarea le interpretează nu ca pe o operă periferică, ci una situată în perfectă armonie cu cea elaborată în limba franceză. Otilia Chindriş are meritul de a atrage atenţia asupra unor aspecte mai puţin cunoscute din biografia şi din creaţia reputatului om de cultură. De exemplu, se precizează faptul că Eugen Ionescu nu a debutat nici cu poezie, nici cu critică literară, ci cu cronică plastică. De asemenea, se insistă pe pasiunea pentru pictură a dramaturgului. Nu întâmplător, omul de cultură se va reîntoarce la artele plastice la anii maturităţii şi ai senectuţii. Un sector foarte puţin cunoscut este şi poezia, Otilia Chindriş abordând versurile din volumul ***Elegii pentru fiinţe mici*** dintr-o nouă perspectivă. Este vorba de o poezie profund autobiografică, ce vorbeşte despre experienţele majore ale copilăriei. De altfel, se pare că, în tinereţe, Eugen Ionescu a fost sincer fascinat de poezie.

Mult timp, autorul ***Scaunelor*** a fost critic literar, volumul ***Nu*** constituind o apariţie şocantă, incendiară în perioada interbelică prin atitudinea polemică, violent denigratoare la adresa culturii române. Extrem de incitante se dovedesc şi articolele reunite în lucrarea intitulată simbolic ***Război cu toată lumea***, în măsură să releve relaţiile dintre scriitor şi contemporanii săi. Excelente sunt comentariile despre piesa de teatru intitulată ***Englezeşte fără profesor***, începută de Ionescu la Bucureşti, piesă care va sta la baza creaţiei ***Cântăreaţa cheală***. Exegeta insistă pe ideea că Ionescu a devenit celebru printr-o piesă scrisă iniţial în limba română, adevăr ce tinde să fie tot mai ignorat. Acesta este motivul pentru care piesa este analizată extrem de minuţios, Otilia Chindriş demonstrându-şi din plin calităţile de cititoare competentă şi de bună cunoscătoare a teatrului. Pornind de la ideea că este vorba de o creaţie ce a fost tradusă aproape cuvânt cu cuvânt în limba franceză şi care, ulterior, a suferit unele modificări neesenţiale, autoarea nu este de acord cu opinia lui Matei Călinescu, care vede în ***Englezeşte fără profesor*** doar o scriere marginală, situată în prelungirea ***Paginilor bizare*** ale lui Urmuz.

Alte sectoare mai puţin cercetate ale operei scriitorului sunt diaristica şi corespondenţa. Otilia Chindriş se ocupă de jurnalul în limba română al scriitorului şi analizează opt scrisori trimise de Ionescu în România din Paris, în perioada 1938-1945. Exegeta se dovedeşte o cititoare atentă, meticuloasă, care ştie să decripteze principalele trăsături ale textului. Ea dă dovadă de o remarcabilă capacitate de analiză şi ştie să aleagă citatele semnificative care să îi ilustreze demersul. Opera în limba română a lui Eugen Ionescu este cercetată prin integrarea ei în contextul literar interbelic. În plus, analiza minuţioasă a operei memorialistului în defavoarea dramaturgiei – extrem de comentate, de altfel – are menirea de a distruge o altă prejudecată, aceea că celelalte opere ar fi mai puţin moderne decât teatrul scris în limba franceză.

Începând cu cea de a doua sa piesă, intitulată ***Lecţia***, Eugen Ionescu a preferat să scrie în limba franceză, intrând în conştiinţa publică drept scriitor francez. Chiar dacă de opera lui Eugen Ionescu s-au ocupat deja o serie de critici de prestigiu, precum: Gelu Ionescu, Ion Vartic, Marta Petreu, Eugen Simion, Matei Călinescu, la care se adaugă şirul impresionant al exegeţilor francezi, Otilia Chindriş are meritul indiscutabil de a găsi noi chei de lectură şi de a identifica sectoarele mai puţin comentate ale operei reputatului scriitor. O primă schimbare de optică are loc prin abordarea operei ionesciene în ansamblul ei şi nu doar prin trimiteri la capodopere. O prejudecată a criticii este desfiinţată deja atunci când se vorbeşte de lirica scriitorului. Otilia Chindriş este de părere că poemele reunite în placheta ***Elegii pentru fiinţe mici*** din 1931 nu constituie o operă minoră, ci *„poezia unui mare sensibil"*. Autoarea ajunge la această concluzie citind poemele în paralel cu însemnările de jurnal.

Un alt sector mai puţin abordat de către critica literară este nuvelistica lui Eugen Ionescu. Otilia Chindriş are meritul de a comenta în mod pertinent cele şase proze scurte reunite în volumul ***La photo du colonel (Fotografia colonelului)***, creaţii ce nu au fost traduse **încă în limba română. Făcând conexiunile necesare cu** celelalte dimensiuni ale operei, se menţionează faptul că aproape toate au constituit nucleul unor piese celebre. Analiza textelor relevă calităţile de prozator ale lui Eugen Ionescu, prozele scurte anticipând şi completând opera dramaturgului. Lectura paralelă a naraţiunilor şi a pieselor de teatru se dovedeşte extrem de profitabilă pentru a releva diferenţele dintre cele două forme literare.

Din abordarea prozei ionesciene nu putea să lipsească nici comentariul la micul roman ***Însinguratul***, tradus în limba română, dar care nu s-a bucurat de succes din partea criticii literare. Cartea este definită drept un *„roman al plictisului, scris de Ionescu pe un ton searbăd, rece, cu descrieri în cenuşiu şi negru"*. Stările de spirit zugrăvite de către prozator o fac pe Otilia Chindriş să trimită, în mod firesc, la ***Străinul***, celebrul roman al existenţialistului Camus. Din păcate, succesul repurtat de *către scriitor în sfera dramaturgiei l-a făcut să neglijeze* potenţialul existent în sfera romanului şi a nuvelisticii. Nu trebuie ignorate nici opiniile din capitolul ***Povestitorul***, în care Ionescu este surprins, din nou, într-o ipostază inedită, cea de autor de poveşti.

Dar Otilia Chindriş dezvăluie şi maniera insolită în care este tratat erosul în opera lui Ionescu, temă căreia i se dedică un capitol special. Investigaţia insistă pe faptul că Ionescu a deplâns refuzul omului modern de a iubi total. Acesta este motivul pentru care personajele feminine se simt doar nişte instrumente aflate în voia partenerului de viaţă. Iubirea este surprinsă, de regulă, în momentele ei de declin, când se transformă în rutină, în respect sau în prietenie. Sub acest aspect, trimiteri la creaţii precum ***Rinocerii***, ***Însinguratul Delir în doi*** sau ***Jacques*** se dovedesc semnificative.

Deşi tinde către exhaustivitate, investigaţia realizată de către Otilia Chindriş nu discută toate piesele de teatru ale reputatului dramaturg, ci se opreşte doar la o serie de aspecte semnificative, în măsură să îi sprijine demersul. Înainte de a trece la analiza de text, exegeta reconstituie originala viziune despre teatru a dramaturgului şi ajunge la o serie de concluzii inedite. În acest sens, parcurge principalele texte teoretice ale lui Eugen Ionescu, din care rezultă o concepţie insolită asupra artei spectacolului. Este vorba de un teatru care nu a fost pus în slujba niciunei ideologii şi care a încurajat dorinţa individului de a rămâne liber. Pe de altă parte, la peste o jumătate de secol de la scrierea lor, piesele lui Eugen Ionescu îi apar Otiliei Chindriş într-o lumină nouă. Ele nu pot fi etichetate drept „absurde", ci conţin o mare doză de realism, exprimă o viziune realistă, chiar naturalistă asupra individului şi a lumii în care acesta trăieşte. Otilia Chindriş remarcă faptul că teatrul lui Eugen Ionescu nu a impresionat prin acţiune, ci prin mesaj, prin numeroasele interogaţii pe care le ridică.

Ultimul capitol al lucrării abordează o altă problemă esenţială a dramaturgiei lui Eugen Ionescu. Este vorba de problema morţii, aşa cum este ea zugrăvită în creaţia intitulată ***Regele moare***. Este vorba de o obsesie, de o fobie de care reputatul dramaturg a încercat să se elibereze prin scris.

Prin asemenea observaţii, care vorbesc de o lectură extrem de atentă a operei ionesciene şi de parcurgerea unei bibliografii impresionante, autoarea demonstrează într-adevăr faptul că opera lui Eugen Ionescu este o operă deschisă, care lasă loc unor interpretări extrem de diverse.

Dând dovadă de o remarcabilă capacitate de sinteză, Otilia Chindriş a reuşit să realizeze o cercetare migăloasă şi originală despre creaţia unuia dintre cei mai interesanţi scriitori din secolul XX.

Gheorghe PÂRJA

UN ROMAN AL DURERII CU PERSONAJE REALE

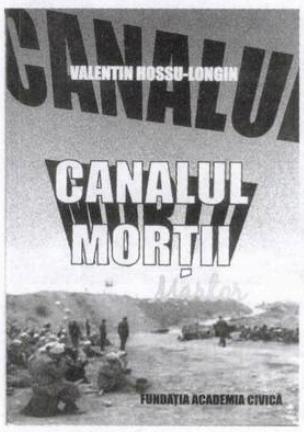

Valentin Hossu-Longin, un redutabil jurnalist şi un prozator cu calităţi dovedite (***Trenul în flăcări***, ***Cel căzut***), ne-a dăruit o proză-document despre o perioadă cutremurată din istoria României. În care personajele reale întruchipează durerea şi absurdul unei epoci pe care, zău, o cunoaştem destul de puţin. De aceea orice mărturie despre ea este binevenită. Cartea intitulată ***Canalul morţii. Martor*** (Fundaţia Academia Civică, 2013) face radiografia unui timp despre care am vorbit mai mult în taină. Romanul-document cu o intensitate a tragediei încât fiecare detaliu are semnificaţii tulburătoare. Nucleul cărţii este procesul bandei celor 25 de sabotori şi diversionişti de la Canalul Dunăre – Marea Neagră (perioada bolşevică), în care acuzaţii, împărţiţi în două loturi, au primit sentinţe severe. De la condamnări la moarte, la 25 de ani de muncă silnică pe viaţă, însumând o jumătate de mileniu, cum a calculat autorul. Procesul are loc la hotarul lunilor august şi septembrie 1952 şi s-a terminat cu condamnarea la moarte a cinci dintre ei, dintre care trei au fost executaţi (ing. Nicolae Vasilescu Colorado, ing. Aurel Rozei şi mecanicul Dumitru Nichita). Printre cei condamnaţi la muncă silnică pe viaţă s-a aflat şi inginerul Emilian Hossu, tatăl autorului, care a executat ani de pedeapsă şi la minele de plumb de la Baia Sprie şi Cavnic. Între timp familia a fost evacuată din casa de lângă Cişmigiu şi alungată în ţigănia din comuna Căţelu (nr. 103). Noroc cu vecinii creştini care le-au îngăduit mamei şi celor doi copii să locuiască într-o bucătărie. Valentin, autorul cărţii, a fost exmatriculat, dar un dascăl inteligent i-a pierdut urma la un liceu (dosar fără tată?). Secvenţele documentare ale volumului detaliază prin numeroase extrase din fişele de interogatoriu, cercetate cu atenţie şi interpretate lucid de autor, o lume a sufletelor de cenuşă. De cărbune, dacă vreţi. Sunt consemnate procedee inumane ale anchetatorilor pentru a obţine informaţiile dorite: că ei au fost sabotorii Canalului. Torţionarii, dirijaţi de sinistrul Nicolschi, i-au supus la cazne, la interogatorii pe întuneric pentru a recunoaşte că au comis acte de sabotaj. Cheia acestui roman-document este o întorsătură a istoriei mai puţin cunoscută până acum. Stalin dorea o bază de submarine la Capul Midia, prin care să domine sectoare strategice din Marea Neagră. Adevăratul motiv nu i-a fost comunicat lui Dej, căruia i-a indicat cu degetul pe hartă doar traseul Cernavodă-Capul Midia. Pentru puterea de atunci Canalul a fost un loc de lichidare a esenţei poporului român. Osândirea multor nevinovaţi. Dar istoria se poate schimba într-un timp scurt când depinde de capriciile unui puternic. Când Stalin a aflat că americanii au o bază de submarine pe malul stâncos al Turciei, au renunţat la proiectul Canalului. Dej a rămas cu povestea pe strecură. Cum să explice el poporului român că se renunţă la Canal? O mare parte a elitei româneşti a fost adusă aici. Tot Stalin i-a sugerat lui Dej să invoce sabotarea lucrărilor şi să ordone pedepsirea vinovaţilor. Aşa s-a ajuns la *„libera arestare”*. Autorul scrie: *„Învăţase bine Dej lecţia cu submarinele şi lupta de clasă. Din ea se va naşte una dintre cele mai monstruoase înscenări judiciare din epocă, împotriva burgheziei, cu cei trei condamnaţi la moarte şi executaţi, lucrarea ca atare avea alte sute de victime. Canalul devenise groapa fără cruci, înainte de a fi canal navigabil”*.

Pe lângă această substanţă documentară, cartea are câteva personaje memorabile. Care, deşi traversează o vreme a spaimei, au în ele forţa umană care dă putere.

În primul rând credinţa, în cazul nostru cea greco-catolică, ziditoare de multe rânduieli româneşti. Autorul descrie cu sensibilitate – deşi lumea era dezlănţuită – viaţa alături de mama Ana, de sora Carmen. Un scut moral pentru familia întunecată de lipsa tatălui este unchiul Pompei din Sângeorz-Băi, profesorul care-i deschide tânărului Valentin sufletul spre istorie. Vacanţa la Sângeorz îi prilejuieşte întoarcerea în timp pentru a afla gloria familiei Hossu (diploma atestat în 1406). Aventura spre cunoaştere şi curaj. Când îi dăruieşte ***Cartea de rugăciuni*** pentru credincioşii greco-catolici, îi spune: *„Pruncule, este şi un document privind familia noastră, cu adnotări pe margini ale tatălui nostru Gheorghe, învăţător în mai multe sate nordice, prieten cu Gheorghe Pop de Băseşti. Ea ne reprezintă”*. Un alt personaj din familie este profesorul Liviu Hossu, vărul din Maramureş al autorului, fiul lui Pompei, care a făcut războiul în ambele părţi. Şi care în vremea de restrişte a familiei lui Valentin cobora în Bucureşti cu bunătăţi din Nord. Inclusiv cu castane şi nuci. Mulţi dintre noi l-am cunoscut pe venerabilul profesor. Un alt personaj, venit dintr-o altă direcţie, este tovarăşul Doncea. Care s-a spovedit autorului. Aşa am aflat că a fost alături de Vida Gheza, în Spania. Ce au făcut acolo? Spune tovarăşul Doncea: *„Eu tăiam frunza la câini, el cioplea tot felul de lemne, cât o palmă sau mai mari, pe care le vindeam zilele următoare în piaţa oraşului. El cioplea şi câştiga, cheltuind banii prin muzee, eu începusem să înţeleg ce-i cu arta asta burgheză”*. Valentin Hossu-Longin ne-a dăruit o carte remarcabilă. Dacă N. Balotă îi plasează proza în zona expresionismului, cartea despre care scriu este o fericită îngemănare între publicistica minuţioasă şi un epic tragic. Închei prin a spune că o parte din tinereţea spirituală mi-am trăit-o alături de Valentin. Mi-a povestit cum prin diploma scrisă în latineşte numele românesc Lungu (Lupu!) devine Hossu. Apoi Longin. Nu uit de unde am plecat. Acest volum tulburător prin forţa argumentului, dar şi prin tandreţea naraţiunii este unul care mărturiseşte şi nu se răzbună. Ceva din spiritul lui Mircea Vulcănescu.

Ioan ŞIMON

OBSESIA OBÂRŞIEI

Pentru poetul Ioan Găbudean, autorul volumului ***Cipău, ultimul turnir*** (Editura Ardealul, Târgu-Mureş, 2013), livrescul înseamnă o aventură spirituală a vieţii, o obsesie de durată, de cunoaştere şi autodefinire, o experienţă provocatoare izvorâtă dintr-o cultură solidă, o nostalgie a lecturilor ispititoare.

Livrescul înseamnă fascinaţie, dar şi nostalgia valorilor clasice în care se regăseşte ca aspiraţie, în dorinţa mărturisită de-a atinge inefabilul şi împlinirea unui ideal, însă nu un ideal egoist, ci unul care să aducă *„Fericirea pe pământ”*. În acest sens, este semnificativ poemul ***Un fel de autoportret***, un discurs liric în care poetul se confesează cu sinceritate şi modestie. Mai explicit, el nu pretinde atingerea piscurilor unor mari personalităţi, precum Van Gogh sau Nichita, în schimb, dorinţa lui este axată pe găsirea unui drum propriu de realizare. Ceea ce ne şi determină să reproducem integral acest poem, de esenţă, care exprimă o coordonată importantă a liricii sale: *„Nu mi-am tăiat urechea/precum Van Gogh//Şi nici n-am pictat eu Gioconda/vă asigur//n-am fost niciodată în grădinile/suspendate ale Paradisului//şi nici nu l-am întâlnit în carne şi oase/pe bătrânul Nichita//n-am fost vreodată invidios/pe preafericitele privighetori// dar vă asigur/c-aş fi vrut atât de mult să fiu/pictor, înger, pasăre sau poet gata oricând/să mă dau cu capul de stele/să pot să v-aduc Fericirea aici pe pământ...”*.

Implicarea livrescului în poemele lui Ioan Găbudean are semnificaţia unui punct cardinal existenţial, devenind o atitudine de afirmare a unui poet dependent de cultura universală, de sfera noesică construită de atâtea genii din domeniul literaturii şi al artei, care au marcat generaţiile omenirii în drumul spre cunoaştere şi afirmare.

În poemele sale vom întâlni pe Li Tai Pe, pe Omar Khayyam sau pe Matsuo Basho, geniul tutelar al haikuului etc. Nu sunt ocoliţi nici românii Nichita, Emil Giurgiuca, Labiş şi Brâncuşi.

József Balla

Însă Basho şi Van Gogh devin aproape un laitmotiv în multe dintre versurile sale, apărând ca un miraj în diferite conjuncturi spaţio-atemporale: *„Citesc din Basho şi îmi fac un ceai/o să-l beau neîndulcit spre seară/adie dinspre mare-un gust de rai/nerăbdători argonauţii mă aşteaptă-afară”* (***Coliba lui Basho***) sau *„Pe câmpul de floarea-soarelui/cu gândul la Van Gogh/ Corbii planează tăcuţi -/îi orbeşte galbenul şi căldura/ unei veri cu o mie de sori...”* (***Miraj***), un micropoem desăvârşit prin notaţia picturală ce aminteşte de celebra pictură a artistului olandez. Avem aici o interferenţă afectivă între artă şi viaţă, între artă şi natură, între contemplator şi peisajul reactualizat dintr-un etern tablou, un adevărat miraj vizual.

O altă coordonată ideatică a universului liric al autorului este obsesia obârşiei, „Cipăul natal”, cu statut de generic al volumului; nostalgia satului copilăriei şi al tinereţii. Cipăul devine spaţiul spiritual, un univers ce primeşte imaginea unui caleidoscop empatic, în care se perindă arhetipuri culturale şi afective sau elemente livreşti cu dimensiuni personalizate ce se implementează în realitatea virtuală a amintirilor, a secvenţelor de memorie, retrăite cu nostalgie prin transgresare poetică.

Întâlnim astfel arhetipuri tipice satului tradiţional, intrate în veşnicia Cipăului, precum: *„orologiul bunicii”*, *„cârciuma”*, *„uliţele”*, *„mirosul de mentă”*, *„castanii”* care *„şomează cuminte”*, *„cântecul/guguştiucului pândit de pisică”* (***Zi de sâmbătă***), care sperie realitatea total schimbată şi înstrăinată.

Succesiunea anotimpurilor readuce şi ea în memorie vremea apusă a tinereţii, având la bază un algoritm ce scapă muritorilor de rând, mai ales când paşii poetului sunt în căutarea paşilor iubirii: *„E toamnă... Paşii mei/în căutarea paşilor tăi/desenau drumuri/fără întoarcere”* (***Toamnă***) sau, în ***Vară cu rândunici***: *„Vara la Cipău -/ rândunicile cu pui flămânzi, gălăgioşi/mereu intră şi ies/pe uşa de la grajd/sau printr-un geam spart/ când uşa e închisă/trec parcă într-o altă lume/trăind după un algoritm/care scapă muritorilor de rând...”*.

Deşi poemul ***Ultimul turnir***, ales ca titlu al volumului antologic, sugerează sentimentul trecerii spre moarte, poeziile lui Ioan Găbudean nu sunt străbătute de un pesimism copleşitor, ce ar umbri întreaga construcţie lirică, dimpotrivă, ea se distinge prin vitalitate şi optimism, poetul privind cursul vieţii sapienţial, cu o ironie de un rafinament superior.

Ioan Găbudean, ca un documentat cunoscător al valorilor literaturii universale, practică şi haikuul, specie lirică de factură japoneză, ca formă de exprimare lapidară a sentimentelor, a stărilor trăite înnobilate în conţinut şi în formă. Şi în acest compartiment liric el are unele piese foarte reuşite, demne de un maestru al genului. Am ales dintre acestea trei haikuuri pe care le consider cele mai reuşite şi care reprezintă acest gen liric în mod strălucit: *„Nu eşti poet/dacă n-ai strâns măcar o dată-n braţe/curcubeul”* (***Ars poetica I***); *„Doar el, poetul/aidoma unui magician umple cu stele/pălăria cerşetorului”* (***Ars poetica II***); *„Adulmec singurătatea/ ca pe un tablou de Van Gogh/scos la licitaţie”* (***Stare***).

Poet prolific, de profunzime spirituală, autor al mai multor volume de versuri apărute la editurile târgumureşene (Ardealul, Brăduţ, Ambasada, Mureş şi Nico) între anii 1992-2011, Ioan Găbudean este o voce distinctă şi distinsă în peisajul liric românesc de actualitate, care stăpâneşte cu măiestrie condeiul, reuşind să-şi construiască un univers liric original, în care la loc de frunte stau valorile eterne ale artei şi ale literaturii, dar mai ales cele arhaice şi tradiţionale ale Cipăului natal, ce deschid accesul spre veşnicie.

Săluc HORVAT

NAE ANTONESCU - CRONICAR AL VIEȚII CULTURALE

Interesul lui Nae Antonescu (18 dec. 1921 – 18 iunie 2008) privind studiul presei literare este bine cunoscut. Cărțile publicate: ***Reviste literare conduse de Liviu Rebreanu*** (1985), ***Jurnalul literar*** (1999), ***Reviste din Transilvania*** (2001), ***Scriitori și reviste literare interbelice*** (2001), ***Revista Fundațiilor Regale*** (2005), numeroase studii și articole despre revuistica românească publicate în decursul anilor îl situează pe Nae Antonescu între cei mai avizați cercetători și istorici ai presei literare, ai presei românești în general.

Cercetarea revistelor a fost pentru Nae Antonescu domeniul care l-a urmărit mereu: *„De când mă știu*, mărturisea istoricul, *am tot citit reviste, am îmbătrânit alături de filele lor îngălbenite de vreme și, la cei optzeci de ani ai mei, am strâns o bogată recoltă de patru sute douăzeci și șapte de articole și studii, publicate în diverse reviste din țară*" (apud ***Reviste literare interbelice***, p. 5).

La această „recoltă" se cuvine să adăugăm cele peste două sute de titluri de ziare și reviste, de la cele mai obscure la marile reviste de cultură despre care a scris. Un fapt inedit, demn de amintit, este bogata sa bibliotecă, deținută de scriitor la Terebești, devenită după decesul său doar amintire. Toate acestea în conferă lui Nae Antonescu un loc aparte în istoria presei românești.

Nae Antonescu a fost în același timp un istoric literar aplecat cu precădere asupra „reevaluării" bibliografiei și a operei unor scriitori pe nedrept lăsați uitării. Amintim în acest sens volumul ***Scriitori uitați*** și, desigur, bogata sa publicistică literară, astăzi mai puțin cunoscută.

Demersul editorial realizat de Viorel Câmpean și Marta Cordea de a aduna într-un volum publicistica lui Nae Antonescu sub titlul ***Din presa sătmăreană de altădată****, în care au cuprins articole și cronici neincluse în volumele amintite, reprezintă un act important de restituire, materialele în totalitatea lor contribuind la o mai bună cunoaștere a scrisului lui Nae Antonescu, a vieții culturale a orașului de pe Someș.

Volumul adună studiile și cronicile publicate de Nae Antonescu, în mare parte, în presa din Satu Mare: „Cronica sătmăreană", „Geneze", „Studii și comunicări", „Școala sătmăreană", „Poesis", dar și în „Familia", „Limbă și literatură" etc.

Tematica publicisticii lui Nae Antonescu inclusă în volum este vastă și variată. Presa, cu precădere cea apărută în Satu Mare, este și de data aceasta bine reprezentată. Referirile se fac la revistele „Țara de sus" (1921), întâia publicație în limba română din Satu Mare cu un pronunțat conținut literar. După o lungă perioadă în care limba și cultura românească au fost marginalizate, în noile condiții create de Marea Unire, revigorarea vieții spirituale în limba română era firească și mai ales necesară, fapte dovedite în primul rând prin presa scrisă. Între preocupările urmărite de revistă s-au numărat cultivarea limbii române, cunoașterea valorilor culturale locale, promovarea creației literare. *„Nu râvnim la măiestria scrisului înalt, dar vrem să ne înfățișăm tuturor cu graiul limpede, luat din izvorul graiului simplu al poporului*", scria Dariu Pop, redactorul revistei. În paginile revistei se reproduc poezii de Ștefan O. Iosif, traduceri din literatura străină, informații culturale preluate din presa națională („România literară", „Convorbiri literare", „Cele trei Crișuri" etc.)

„Icoane maramureșene" (1923-1924), a doua publicație importantă, marchează începuturile presei literare propriu-zise. Revista, realizată de prozatorul și dramaturgul Mihail G. Zamfirescu în scurtul popas petrecut în Satu Mare, a avut un rol important în promovarea vieții culturale în limba română. Lui G. M. Zamfirescu i se datorează nu numai realizarea unei reviste de cultură în jurul căreia a adunat colaboratori locali, dar și din spațiul național, ci și animarea vieții teatrale prin formarea unei trupe de teatru în limba română, care a prezentat spectacole în localitățile din acest colț de țară.

O altă revistă căruia Nae Antonescu i-a consacrat mai multe studii este „Afirmarea" (1936-1940), avându-l redactor pe Octavian Ruleanu, revistă care a strâns în jurul ei scriitori din întreaga țară, având drept scop cultivarea culturii române în partea de nord-vest a țării și integrarea acesteia în valorile naționale.

Încetarea apariției revistei „Afirmarea" a creat un hiatus în revuistica literară sătmăreană, gol acoperit abia după 1989, când apare revista „Poesis".

Cronicile lui Nae Antonescu au în atenție multe alte reviste și ziare, între care amintim: „Granița", „Muguri", „Biruința română", „Ogorul sătmărean", „Viața școlară", „Școala sătmăreană" etc. În articolul ***Bibliografia presei românești sătmărene***, Nae Antonescu descrie douăzeci și opt de titluri apărute în Satu Mare între anii 1921-1940, subliniind prin numărul lor existența în orașul de pe Someș a unei intense activități revuistice.

Viața cultural-literară a orașului Satu Mare este bine redată în publicistica lui Nae Antonescu, în care cuprinde cele mai diverse forme de manifestare, de la viața literară susținută prin semnalarea revistelor ce au apărut aici, la activitatea teatrală și la personalități implicate în aceste acțiuni etc.

Articolele lui Nae Antonescu aduc în atenție numele unor oameni care au contribuit, mai ales în perioada de după 1918, la renașterea vieții culturale și spirituale în limba română. Între aceștia regăsim numele lui Petru Bran, unul dintre luptătorii pentru promovarea limbii române în școlile pentru apărarea drepturilor românilor din Ardeal.

Petru Bran este autorul unor lucrări cu caracter literar în limba română. Între acestea, ***Mărgăritare sau semințe poetice, filosofico-morale-estetice*** (1874), lucrare care s-a bucurat de un real interes în presa vremii.

Între personalitățile care își leagă numele de Satu Mare evocate de Nae Antonescu în publicistica sa se numără Dimitrie Sfura, cel care l-a cunoscut pe Eminescu, autorul poeziei ***Mai turnați-mi...***, pe care poetul o cânta în anumite momente, Dariu Pop, inițiatorul revistei „Țara de sus", promotor al unor activități de interes cultural, autor al cărții ***Mărturii strămoșești*** (1938), ***Culegere de inscripții și însemnări paleografice pe vechi cărți bisericești maramureșene***, contribuție de referință în domeniu. La personalitățile „locale" s-au alăturat scriitori veniți din altă parte, precum Mihail G. Zamfirescu, redactorul revistei „Icoane maramureșene", promotor al vieții teatrale în Satu Mare, autorul romanului ***Maidanul cu dragoste***, al piesei ***Domnișoara Nastasia***; Ion Șiugariu, născut în Băița băimăreană, prezent prin colaborarea la „Afirmarea", unul dintre primii poeți moderni aparținând acestei zone, Octavian Ruleanu, de origine năsăudeană, redactor al revistei „Afirmarea", profesorul lui Gabriel Georgescu, cel care a onorat catedrele de limba și literatura română la Colegiul „Mihai Eminescu" și la Institutului Pedagogic din Baia Mare, cunoscut traducător, poetul George Boitor, lingvistul și criticul literar Gheorghe Bulgăr etc.

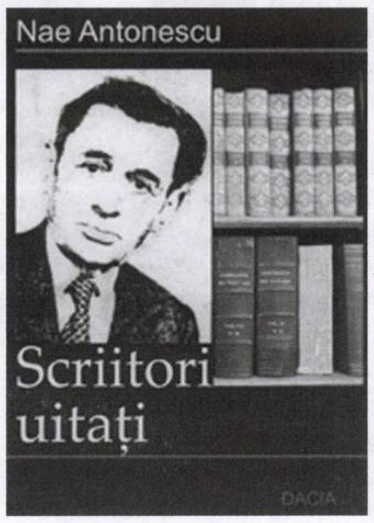

Cronicile lui Nae Antonescu acordă spații largi unor teme de istorie literară. Amintim evocarea unor nume precum Mihai Eminescu, Ioan Slavici, O. Goga, Liviu Rebreanu și legăturile acestora cu Satu Mare, dar și a altor nume, precum Vasile Scurtu, Stelian Popescu-Segarcea, Dimitrie Hinoveanu, Elena Farago, George Boitor, Gabriel Georgescu etc. Un amplu studiu se referă la traducerea în limba română a lui Ady Endre, numind între traducători, alături de O. Goga, Lucian Blaga și mulți alții, pe poetul sătmărean Gabriel Georgescu, care a tradus volumul ***Spre mâine*** (1972).

Antologia de texte din publicistica lui Nae Antonescu realizată de Viorel Câmpean și Marta Cordea prezintă o dublă importanță: punerea în evidență a vastei activități publicistice a lui Antonescu și, mai ales, realizarea unei retrospective a vieții culturale și spirituale a acestui spațiu.

* **Nae Antonescu**, ***Din presa sătmăreană de altădată***. Ediție îngrijită, note și indici de Viorel Câmpean și Marta Cordea, Editura Citadela, Satu Mare, 2013.

Augustin COZMUȚA

AFINITĂȚI POETICE

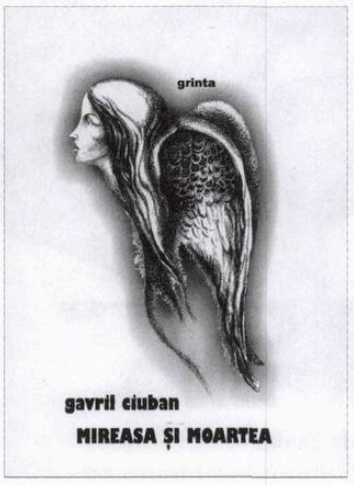

Indiscutabil, între poeți se stabilesc și afinități, unele greu de determinat și mai ales de explicat, însă, atunci când sunt recunoscute declarativ de părți, îndoiala critică devine mai prudentă și probabil mai fertilă, mai predispusă să facă cu folos comparații. Că aceste afinități sunt, în mai toate cazurile, elective e neîndoielnic, niciun creator neavând tendința de a se suprapune peste un altul în manifestări, chiar când unul din ei e luat ca model. Ne-a surprins, de pildă, evident în mod plăcut, să constatăm că Ioan Es. Pop se pronunță în favoarea unui confrate din provincie, cu care nu ne dăm imediat seama ce afinități poetice ar avea, declarând nonșalant: *„Îi iubesc această carte"*. Este vorba de cartea ***Mireasa și moartea*** (Editura Grinta, Cluj-Napoca, 2012), având ca autor pe poetul Gavril Ciuban. E manifestarea nu doar a unei solidarități colegiale, ambii fiind pe deasupra și maramureșeni, ci și a unei adânci înrudiri structurale de vreme ce Ioan Es. Pop nu ezită să afirme că *„Ciubanul din mine face tot ce-i stă în putință pentru a mă ține și-n viață, și-n moarte"*. E recunoașterea unei potențiale legături cu rădăcini comune în modul de ființare în lume, dar și, în oarecare măsură, în stilul de a percepe inefabilul existenței, cu izvoare ancestrale resimțite ca aparținând amândurora. Numindu-l pe Gavril Ciuban *„un cioban mioritic în era cuantelor"*, e de bănuit că și Ioan Es. Pop împărtășește o viziune apropiată despre ceea ce îndeobște se înțelege prin acceptarea resemnată a sorții, nu înainte însă de a o înfrunta prin exprimarea unei fundamentale dorințe, cum e și cea din balada populară, prin motivul nuntă-moarte, în spatele căruia stă – zice interpretativ autorul ***Ieudului fără ieșire*** – *„uriașa intuiție nemiloasă că dincoace și dincolo, azi și mâine sunt, de fapt, aici și acum mereu. Sau atunci și acolo mereu"*, deci simultan. Pe similare coordonate își fixează și Gavril Ciuban demersul său liric din ***Mireasa și moartea***, cu unele conotații subiective ce țin de biografia poetului și de unghiul propriu de a vedea și de a prezenta lucrurile *„în multîncercata viață terestră"* (***Aievea***), poemele definind un scenariu inițiatic în traseul său existențial. Fără a atinge completitudinea lirică, cochetând pe alocuri cu inefabilul și absconsul, versul lui Gavril Ciuban, mizând pe omisiunea elocventă, mai mult vrea să ascundă decât să dezvăluie, în vreme ce, înșelător, Ioan Es. Pop pare a spune totul, narând cu aplomb, însă sporind misterul și nicidecum limpezindu-l. El ne arată fața medaliei ca noi să putem vedea și reversul ei. Proiecția în mit e detectabilă în mai toate poemele din ***Mireasa și moartea***, recunoști elementul sacru camuflat și în cele mai anodine ființe și situații, cu sugestii locale de rostire și de limbaj, cu date concrete de peisaj rustic și de univers domestic, evitând însă pitorescul și idilicul descriptiv, etnografismul plat ori actualizarea forțată, deși *„vacarmul lumii pestrițe e-n toi"*, iar contrastul între arhaic și modern, între primitivism și civilizație are evidențe imposibil de ascuns, căci *„Sângeră osia Carului Mare/ori poate/plesnit-a o stea..."* (***S-aud cum ninge peste țara mea***). Deopotrivă, însă, livrescul și neologismul își pun la contribuție virtuțile expresive și simbolice, uneori accentele fiind așezate ironic, hâtru, sarcastic sau doar aluziv: *„Estimp* survola *suișurile/o turmă de oi"*, pe plaiul mioritic de azi (***Lapte albastru cu miros de rășină***).

(*Continuare în pagina 14*)

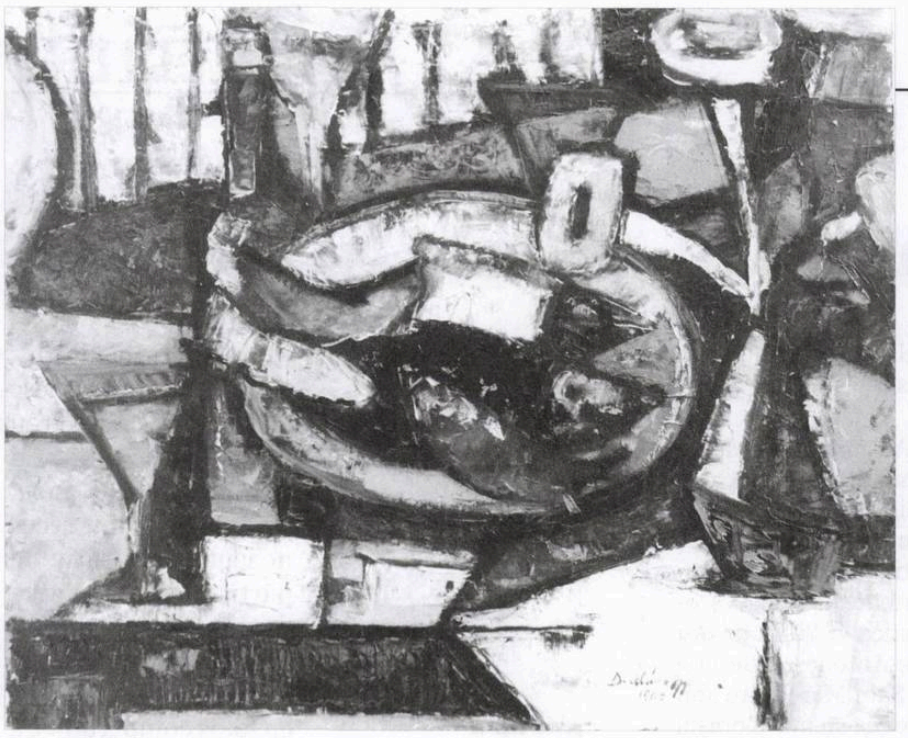

Gyula Dudás

Constantin CUBLEŞAN

UN VOLUM MARCAT POLEMIC

Bun cunoscător al vieţii şi al operei lui Liviu Rebreanu, dar şi apropiat al editorului seriei de ***Opere*** a acestuia, Niculae Gheran, împreună cu care a şi realizat o carte de sinteză privind personalitatea marelui scriitor, dedusă din interiorul creaţiei sale, ***Liviu Rebreanu prin el însuşi*** (după modelul francez al seriei *Par lui-même*), Andrei Moldovan se impune ca unul dintre cei mai fideli şi metodici comentatori ai volumelor din pomenita serie rebreniană, dar şi a cercetărilor din ultima vreme consacrate prozatorului. Articolele şi cronicile publicate de-a lungul vremii, în diverse reviste, sunt adunate acum într-un volum masiv, ce poartă un titlu programatic, ales pentru definirea condiţiei omului Rebreanu, mai ales, ***Un Rebreanu hăituit*** (Editura Tipo MOLDOVA, Iaşi, 2013) atât în timpul vieţii, cât şi după trecerea sa în nefiinţă. E, aşadar, în armonioasa alcătuire din segmente ce se leagă între ele prin *obiectul* investigaţiei, un volum marcat polemic, aducând puncte de vedere noi în interpretarea diverselor aspecte biografice sau ale creaţiei, raportându-se la demersurile pe aceeaşi linie ale diferiţilor... rebreanologi. Privit astfel, volumul are alura unei încercări de sinteză sau, în orice caz, de evaluare finală a multor întreprinderi menite a impune o altă dimensiune statutului scriitorului în istoriografia recentă a literelor româneşti. Sunt discutate, aşadar, studiile datorate unor Ion Simuţ (***Rebreanu dincolo de realism***), pe care îl înţelege în strădania de a demonstra că există *„o nevoie reală de a-l considera pe autor, prin propria-i operă, expresie a gândirii sale în general, nu doar contemporanul nostru, ci şi contemporan al propriei epoci”*; Mircea Muthu, care *„face o analiză a concepţiei romancierului despre literatură în general şi despre propria-i operă în special, cu un ochi extrem de exigent”* (v. prefaţa la volumul ***Amalgam***, ediţia din 1976); Dan Mănucă (***Liviu Rebreanu sau lumea prezumtivului***), interesat a *„surprinde ipostaze complexe, de natură să diversifice şi să aprofundeze natura existenţei personajului”* în opera rebreniană; Adrian Dinu Rachieru (***Liviu Rebreanu – utopia erotică***), ce cată a surprinde *„preocuparea pentru descifrarea trăirilor lăuntrice ale autorului pentru a pune uneori în clarobscur detalii ale unor planuri ce le percepem ca secunde”*; Liviu Maliţa, cel care editează volumul de corespondenţă între romancier şi mama sa (***„Adio până la a doua venire”***) etc. Compasul analitic şi evaluator al lui Andrei Moldovan are în vedere mai ales diversele volume ale seriei de ***Opere***, analizând cu aplomb contribuţia cu totul excepţională a editorului Niculae Gheran, care se dovedeşte a fi, pe lângă un *arheolog* literar de cea mai probă condiţie profesională, şi un prozator în toată puterea cuvântului, un om cu vocaţie de memorialist şi un evocator de fapte esenţiale de viaţă în comportamentul *eroului* său, care nu este altul decât Liviu Rebreanu (*„Niculae Gheran reuneşte într-o singură persoană calităţile istoricului literar şi ale editorului, cu toată rigurozitatea cuvenită, dar şi cele ale unui fin cunoscător al firii omeneşti, ce nu se dă în lături să comenteze dincolo de limitele ce le impune sobrietatea îngrijitorului de ediţie, calităţi ce ţin mai degrabă de un înzestrat prozator”*). Remarcă astfel faptul că, în ***Arta de a fi păgubaş***, Niculae Gheran, care *„câtă vreme l-a editat pe Rebreanu, a fost «suspectat» de faptul că prozatorul din el îşi cere drepturile”*, acum, când le lansează într-o proză memorialistică, *„istoricul literar pare să-l tragă din când în când de urechi pe prozator”*. Realitatea este că Andrei Moldovan atrage insistent atenţia asupra modului în care este concepută şi realizată ediţia ***Operelor***, *„caracterul ştiinţific riguros”* al promovării textului original integral, Niculae Gheran slujindu-se de un aparat de note impresionant, impunând astfel *„un act de istorie literară”* autentic. Aşa, discutând volumul al 15-lea (***Metropole***, ***Amalgam*** etc.), aşa volumul al 22-lea (corespondenţa, scrisorile trimise de romancier) sau volumul al 21-lea (corespondenţa de familie) ş.a. Criticul ediţiilor nu se limitează doar la remarcile privitoare la calităţile editorului, ci însuşi face observaţii pertinente, la obiect privitoare la materialul cuprins în acestea. Iată, bunăoară, observă în corespondenţa de familie o undă lirică a exprimării scriitorului, depistabilă şi în operele propriu-zise: *„Proza sa nu este lipsită de poezie, dar e un lirism stăpânit şi nu idilic, aşa că o descătuşare a propriilor cenzuri în scrisorile de familie ar putea fi una cât se poate de firească”*. La fel, în notele de călătorie prin Germania, Italia, Franţa descoperă nu doar un călător dispus a consemna impresii, ci *„se simte la tot pasul tendinţa de a povesti, de a nara, temperată, totuşi, de o disciplină a gândirii. Impresiile sale de călătorie dovedesc un adevărat atelier nedeclarat al unor proze ce se pot naşte de acolo în orice clipă. Impresia este datorată în primul rând plăcerii lui Rebreanu de a înregistra anecdoticul”*. Criticul abordează astfel, cu o anume strategie a discreţiei, de fapt comentariul operei rebreniene. Iată că, urmărind aspectul *„comunicării de sine”* a scriitorului, observă că *„în cazul lui Liviu Rebreanu avem de-a face cu imaginea unei personalităţi puternice, începând de la căutările primilor ani de viaţă bucureşteană, cu toate frământările lor, până la conturarea unui caracter cu dimensiuni monumentale şi de o statură morală de-a dreptul impresionantă”*. Constatarea aceasta e de reţinut pentru că în siajul ei se aşază cealaltă constatare, a continuei *„hăituiri”* a scriitorului, atât în timpul vieţii, cât şi după moartea sa. *„Rămân consecvent părerii* – spune Andrei Moldovan – *că dezrădăcinarea produsă încă înainte de naşterea scriitorului, prin «refugiul» la Târlişiua al celor care aşteptau să li se nască un copil, apoi prin peregrinările familiei, din ce în ce mai numeroase, prin localităţi diferite, în căutarea unor mijloace de trai mai bune, au reprezentat doar începutul crizei, prin neputinţa identificării cu un spaţiu al său, numit «acasă», într-o succesiune de risipiri printre străini, prin chirii şi internate ce erau capabile să genereze sentimentul de provizorat, de hăituire permanentă, vecine cu disperarea”*. Însă adevărata hăituire o produce tocmai familia sa numeroasă, care îl urmăreşte, oarecum conflictual, stârnindu-se între el şi cei rămaşi în Ardeal o adevărată înfruntare, întreţinută şi de orgoliile soţiei, pe care fraţii şi părinţii n-o agreau. Este un alt tip de hăituire, ce se cuplează cu celălalt, stârnit de confuzia situaţiei sale create de pe urma incidentului de la Gyula şi a condamnării sale. Andrei Moldovan numeşte totul cu francheţe: *„asaltat de cerinţele permanente ale familiei ardelene ce-şi vedea ameninţate speranţele bazate pe proiecte conform cărora, prin tradiţie, fraţii mai mari aveau responsabilitatea creşterii celor mai mici, urmărit de autorităţile austro-ungare pentru că nu se prezentase la mobilizare, în calitate de ofiţer, acuzat direct, dar şi din umbră, de prieteni şi neprieteni de trădare în favoarea aceloraşi interese austro-ungare, arestat şi azvârlit în temniţă, extrădat şi predat sub escortă jandarmilor maghiari, apoi din nou arestat în Bucureşti, în timpul ocupaţiei, fugit la Iaşi, dar trimiţând în Capitală colaborări pentru «Lumina», publicaţie a autorităţilor de ocupaţie (la insistenţele de nerefuzat ale lui Fanny care, rămasă pe Dâmboviţa, încasa cu regularitate statul de plată), (...) cu o soţie care nu era obişnuită să trăiască în lipsuri, Liviu Rebreanu are mai degrabă imaginea unei fiinţe gata să ajungă în pragul disperării”*. Această *hăituire* urmează şi după sfârşitul său din viaţă, când familia se luptă din răsputeri pentru a dobândi drepturile de moştenire, în defavoarea fiicei adoptive, Puia, mobil ce stă şi la baza amplului roman pe care îl scrie Ilderim Rebreanu, nepotul de frate al scriitorului, publicat recent (***Spectre în labirintul uitării. Romanul familiei Rebreanu***, 2011), pe care Andrei Moldovan îl comentează cu severitate, dar obiectiv: *„se doreşte un roman al autenticului”*, *„autorul atoateştiutor, el însuşi personaj în roman, fiind în primejdie permanentă să alunece spre un necontrolat subiectivism”*, căutând *„să topească anecdoticul într-o operă de ficţiune”*, romanul *„se realizează prin intersecţia a patru planuri aparent independente, dar cu puncte de convergenţă ce le justifică”*, oscilând *„între document şi fabulaţie, fără a înclina balanţa decisiv în favoarea vreunuia (...) confuz, dar alimentând cu generozitate partea creativă”*.

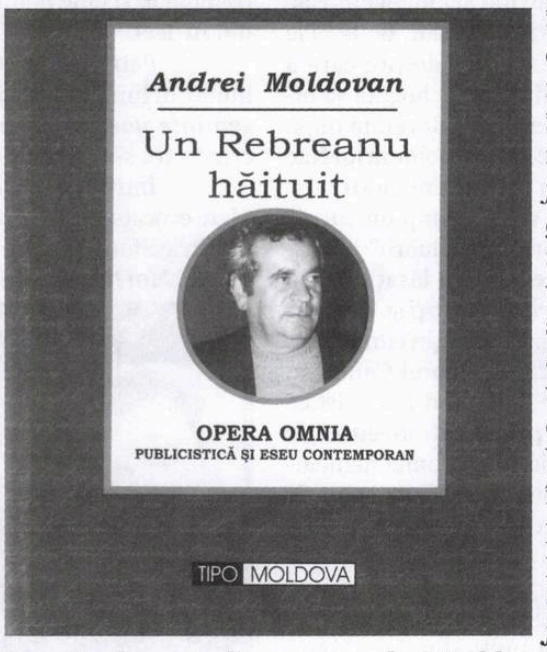

Alcătuit ca un veritabil mozaic, din piese aparent disparate prin coloratura aparte a fiecăreia din acestea, volumul de articole şi eseuri al lui Andrei Moldovan, ***Un Rebreanu hăituit***, are totuşi o unitate bine pusă în evidenţă de tocmai rigoarea desenului unui portret viabil azi al marelui scriitor, văzut oarecum din interiorul operei, dar şi al fiinţei sale umane. *„Liviu Rebreanu* – notează criticul – *scrie un roman care, până la un punct, e o poveste* (...) *Energiile scriitorului se descătuşează şi îşi asumă libertăţi de creaţie spectaculoase, din acumulări şi autocenzurări impuse de rigoarea muncii de elaborare a primelor două cărţi. Resorturile sunt adânci, atât în timp, cât şi în nebănuitele profunzimi ale propriei sale fiinţe”*. ***Un Rebreanu hăituit*** este, fără îndoială, o contribuţie importantă, polemică în subsidiarul ei, la cunoaşterea şi mai ales la descifrarea acelor zone de penumbră pe care le întâlneşte frecvent un cititor neavizat şi care are nevoie de un ghid de bună calitate. Andrei Moldovan este un asemenea ghid.

George VULTURESCU

III. **Iacob** (*L-am văzut intrând pe uşa de la Troidl*)

L-am văzut intrând pe uşa de la Troidl:
era *slab, palid, cu ochii vii şi visători totodată,*
cu părul negru, lung, ce i se cobora aproape
până la umeri... cu fruntea înaltă... îmbrăcat în
haine negre, vechi şi cam roase.
La mese erau bucheri, cătane împărăteşti,
îngeri căzuţi, auditori orgolioşi în filosofie şi
medicină la *Alma mater philistrorum.*
Răsucesc frunze de tutun, privirile unora se
strecoară printre duşumele dispărând precum
lostriţele sub sălcii.

Vorbeau despre „sacrele oseminte" ale voievodului
dintre „murii monasterului Putna", despre articolul
Echilibru din Federaţiunea pentru care Varro
era citat la judecătorul Tuschner din Budapesta.

„Naţiunea română voieşte cultură,
şi cultura ei trebuie să fie una,
omogenă la Prut şi la Lomniş..."*

Eram de faţă: şirianul Slavici, Samuil
Isopescu, Ieronim Bariţiu, Scipione Bădescu,
Chibici – Râvneanu, Neculai Peligrad şi alţii.
Citeau *Neue Freie Presse, Morgen blatt,*
Literarische Blätter.

„– Predecesorii noştri credeau în ceea ce scriau...
noi ceşti mai noi cunoaştem starea noastră,
suntem treji de suflarea secolului, de acel aer
bolnav, deşi dulce pe care germanii îl numesc
Weltschmertz..."

Varro o văzu pe ghicitoarea cu flori care
umbla printre mese şi râzând o strigă:

„– Haide, Ghicitoareo, minte-ne frumos!
Spune câţi mânji a fătat azi-noapte iapa
lui Ieronim din Apuseni?
Aruncă o monedă crăiască pe masă.
Ghicitoarea o roti între degete, cu fereală, bolborosi
ceva luându-i mâna şi apoi o aruncă ieşind:
„Moneda ta are şi cap şi pajură pe ambele feţe!"

Râdeau. Cineva a propus să meargă
la restaurantul „Tata Wihl" sau poate la
„Obermayer". Am rămas cu el:

„– N-o să vă mint, Domnule Negruzzi, îmi zise.
Dacă eşti Faust, diavolul vine sigur spre tine.
Dacă aş face abstracţie de oameni şi aş privi
doar lichidul din pahare aş vedea lucind,
strălucind, nuferii de pe iazul Cătămăreştilor.
Aşa-i că mă credeţi? Numai cu *bulgărele*
de lut de-acasă pot plămădi *naturile* lor *catilinare*..."

A ieşit val-vârtej. Am rămas cu Ieronim.
L-am ascultat:
„– Mă voi întoarce în curând de la Sanatoriu...
Aerul Europei e şi în jurul Pietrelor Nordului şi
în sticlirea lupilor din selvele pădurilor Chioarului.
Doica mea, iarba,
este singura care-mi recunoaşte rănile din
slujba habsburgilor..."

V. **Ieronim** (*M-am născut în decembrie*)

Scriu mai departe la masa cafenelei de pe Wollzeile:

Dacă ar putea ieşi din coconul de mătase al
poemului, oare cuvintele m-ar urma?
Iisus i-a poruncit paraliticului:
„Ia-ţi patul tău şi umblă!"
Umblaţi cu mine, Fulgerătoarelor,
umpleţi-vă ochii din ochii pe care-i vedeţi faţă
către faţă
ca şi heruvimii fiţi *numai ochi*!

În jur cad sceptre de fier şi tronuri putrede
la noi, în satele de codru e Sântandrei:
lupul şi heruvimul colindă prin lume
lupoaicele vin în sate şi caută tăciuni aprinşi
aruncaţi din case
aveţi tăciunii ochilor mei, Versuleţelor,
voi nu rămâneţi sterpe...

Apoi au năvălit printre mesele de la Troidl
prietenii mei, „bărnuţiştii" şi „junimiştii".
Azi îl sărbătoresc pe Varro,
„auditor în filosofie" la cursurile
lui R. Zimmermann şi Th. Vogt.
„Viaţa e un moft, ne spune. M-am născut în
decembrie, luna lupilor lui Sântandrei.
Era o iarnă grea în Moldova de nu se putea ieşi
din casă de omăt. Tatăl meu, căminarul,
m-a înscris în acte abia în Ianuarie, de
Sântpetrul Lupilor. Poate de aceea
prin jurnale, nu mi-am putut netezi simţământul
sub vorbele linse şi lucii. De-o flegmă rară,
mă mulţumeam de a râde de lume, când aş avea
tot dreptul de-a mă înfuria pe ea... N-auziţi cum
cad sceptrele de fier şi turnurile putrede"?

VI. **Scipione** (*Ochiul nu este* **aici** *şi nu este* **acolo**)

Am stat în sanatoriul vienez trei ani,
zice cel din faţa mea.

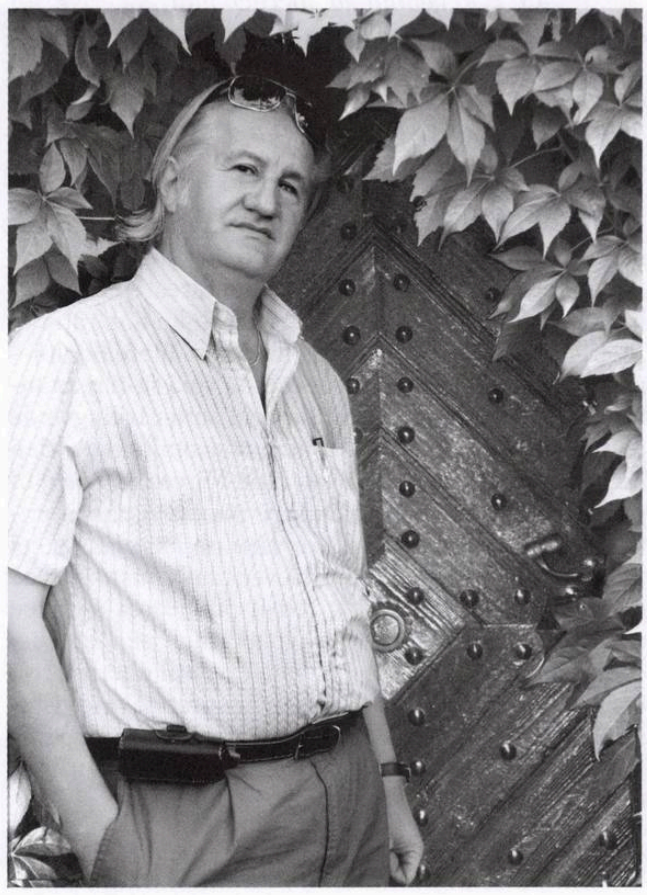

M-aş putea numi Ioachim, unul dintre
mesenii de la crâşma lui Humă din Chioar,
sau Varro, bucherul de la cafeneaua „Troidl",
pe Wollzeile, din Viena.

Ştiu că masa din cafenea este ca un butuc
pe care ţi-ai pus deja capul.
Sticla spartă a paharului pe care-o strângi
cu degetele năclăite de sânge
e ascuţită precum pliscurile puilor lăsaţi în cuib:
<<Îndoapă-ne!, ciripesc, vrem să ne crească
aripi!>>
Şi tu vrei aripi
să te întorci pe Pietrele Nordului
ca un Titir din Vergiliu la pământul
tău sărac

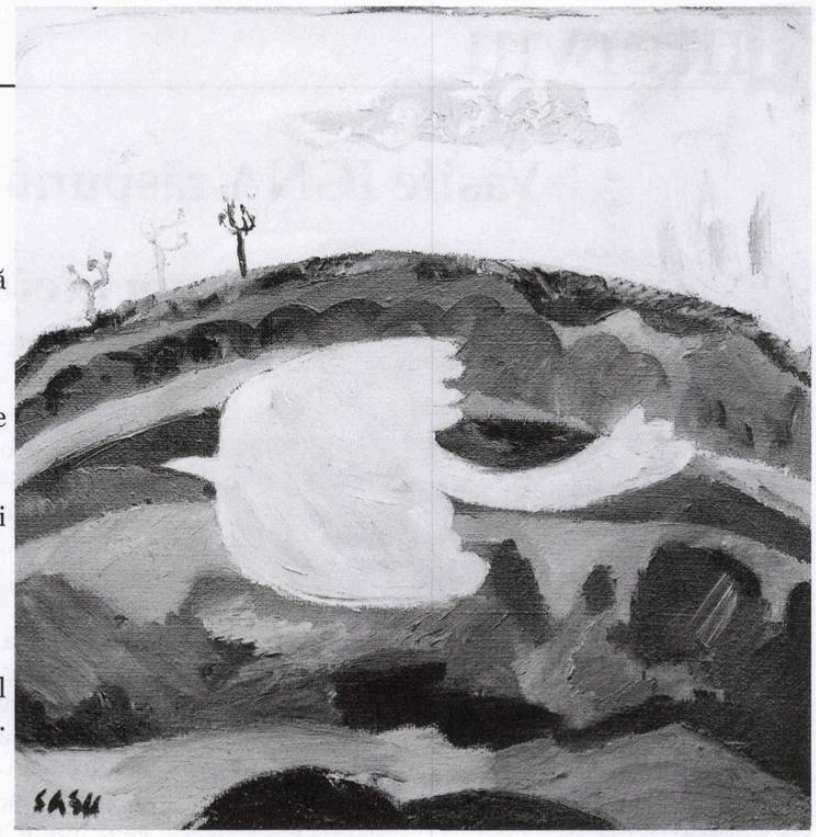

Ion Sasu

– Huleşte-mă, îţi zice Străinul,
dacă vrei să ştii, de fapt, cu cine stai la masă –
eu sunt doar dacă mă huleşti...

Dar el a venit la masa mea doar pentru
mine, îmi zic. Dacă l-aş îmbrăţişa?
Mă hotărăsc să-i cânt versurile lui
Dimitrie Sfura din Sătmar, *„Mai turnaţi-mi..."*
Friedric Nietzsche nu s-a aruncat, plângând,
la gâtul unui cal biciuit în Piaţa Carlo-Alberto
din Torino?

– Dar n-a sărit la beregata vizitiului
care-l maltrata, completă Străinul.
Eu mi-am înjunghiat adesea calul
ca să nu am cu ce mă întoarce... Huleşte-mă,
zice. Nu ai nicio alternativă:
aşezarea cuvintelor pe pagină este o punere
în sicriu...

De faţă cu Străinul îmi amintesc:
Am văzut cuiburi de ulii cu pene îmbibate
de sânge şi coji de ouă cleioase;
am văzut cuiburi de viespi între mâţişorii
de salcie; am văzut bârlogul lupoaicei
cu ierburi năclăite de sângele care a
născut puii;

Mulţi nu mai visează. Au ochii sterpi:
poţi să-i scoţi cu cuţitul la o horă în Certeze
şi nici nu vor şti că se-ntorc pe-acelaşi drum
că pe margini zvâcneşte lemnul de tisa
şi mâţişorii atârnă pe tije de salcie.

Lor nu li se mai arată lupii
şi nici Pietrele Nordului.
piatra lor nu se buhăie, nu se îmburghezeşte
în budoare;
piatra lor e partea morţii care rămâne în viaţă.
În preajma lor Nordul îmi biciuie trupul
cu grindină şi carnea nu face viermi;
nu rămâne doar o carcasă, nu face solzi.

N-am nicio idee dacă Versul cel Mare
poate fi scris în prezenţa Străinului;
n-am nicio idee dacă versul e tot una cu
ce a văzut ochiul.
Ochiul nu este *aici* şi nu este *acolo*
cel care a văzut supliciul Celuilalt ochi
s-a umplut de spaima lui
devenind în întregime Tu

Acum pot să-ţi spun:
când sunt melodii vesele, gândesc poezie,
iar când sunt marşuri, atunci gândesc istorie...

(din ciclul ***Viena. Naturi catilinare***)

* **Lomniş - Someş**

Vasile IGNA răspunde întrebărilor lui Augustin COZMUȚA

În afara valorii, nu am nicio prejudecată de ordin literar. Nu resping decât veleitarismul agresiv şi impostura

Vasile Igna este născut în 4 martie 1944 în Ardusat, Maramureş, din părinţi ţărani. Urmează liceul la Şomcuta Mare, apoi la Baia Mare, unde în 1961 îşi ia bacalaureatul. Absolvă Facultatea de Filologie din Cluj, secţia Limba şi literatura română, promoţia 1966. Este o vreme profesor într-un sat din judeţul Cluj, iar din 1969 redactor şi din 1990 director la Editura Dacia. Din 1994 lucrează în diplomaţie până în 2007, la Paris, Bucureşti şi Berna. Este poet, prozator, eseist şi editor, debutând cu ***Arme albe*** în 1969. Dintre volumele sale de poezie amintim: ***Fum şi ninsoare*** (1972), ***Provincia cărturarului*** (1975), ***Starea de urgenţă*** (1981), ***Insula verde*** (1986), ***Orbite*** (1989), ***Clepsidra cu cenuşă*** (1996), ***Lumina neagră*** (2008), ***Animale domestice*** (2011), ***Locuri pustii*** (2013), iar dintre antologii menţionăm: ***Provincii, Grădini, Orbite*** (2006), ***Brume*** (2010). În proză amintim: ***Ora morilor de vânt*** (proză scurtă, 1978) şi romanele ***Andante*** (2006) şi ***Camera obscură*** (2013). A scris de asemenea cărţi pentru copii, iar dintre eseuri şi-a adunat texte în volumele ***Naufragii în bibliotecă*** (2000), ***Subteranele memoriei*** (2001) şi ***Marx contra Iisus*** (2003). A fost şi este prezent constant cu poezie, eseuri, cronici literare şi plastice, traduceri în principalele reviste literare şi culturale. Poeziile sale cunosc traduceri în Franţa, Germania, Anglia, Italia, Austria, Grecia, Belgia, Ungaria, Polonia, S.U.A., Canada, Coreea de Sud, India. Este laureat al mai multor premii literare naţionale, între care ale Asociaţiei Scriitorilor din Cluj-Napoca şi ale Uniunii Scriitorilor din România.

Augustin Cozmuţa: *Pornind acest dialog, ar fi bine de aflat dacă te consideri aparţinând unei anumite generaţii literare şi dacă, efectiv, crezi în noţiunea de generaţie, fiindu-ne cunoscut că Laurenţiu Ulici, în a sa* ***Literatura română contemporană****, te-a încadrat în generaţia 70. Cât te solidarizezi cu şi cât te detaşezi de această viziune generaţionistă asupra literaturii?*

Vasile Igna: Glumind puţin, dar nu chiar până la capăt, aş spune că da, azi, mă încadrez perfect generaţiei 70, deoarece, chiar în această lună... am împlinit 70 de ani. N-am luat niciodată în serios împărţirea pe generaţii a literaturii, dar nu i-am putut contesta oportunitatea aşa-zicând operaţională, întâi strict cronologică şi, apoi, vag axiologică. Că există un „aer al timpului", comun sau asemănător celor mai mulţi scriitori care debutează sau scriu cam în acelaşi interval temporal, e indubitabil. De aici şi o anumită solidaritate (mai întâi, de destin şi, abia după aceea, de simţire) între cei de o vârstă apropiată şi de o „naştere" literară cvasiidentică. Din acest unghi de vedere, mă simt întru totul integrat şi pe deplin solidar cu colegii mei de „contingent literar", după cum, *mutatis mutandis*, dar fără urmă de orgoliu, mă simt ca făcând parte din acelaşi leat cu poeţii care au debutat în 2000 sau anul trecut. În afara valorii, nu am nicio prejudecată de ordin literar. Nu resping decât veleitarismul agresiv şi impostura.

A.C.: *Crezi, aşadar, că nu sunt relevante diferenţele dintre generaţii?*

V.I.: Ba da, sunt importante, dar numai în măsura în care ele pun în lumină aşa-numitele *matrice* şi/sau *pattern*-uri indiscutabile, altfel spus, acele note specifice, distincte, generate de mulţimea - niciodată aceeaşi, niciodată constantă - a personalităţilor autentice ale literaturii dintr-un anumit moment. Generaţia nu e o oală în care pui la fiert tot felul de legume şi ingrediente pentru ca, la urmă, să iasă o ciorbă fără niciun gust.

A.C.: *Revenind la lucruri mai concrete, ai afirmat de curând că Editura Dacia, la care ai lucrat 25 de ani, alături de revistele „Steaua" şi „Tribuna", au constituit „tripleta de aur a scrisului clujean" dinainte de 1989. De ce lipseşte din acest bilanţ revista „Echinox"?*

V.I.: Din neglijenţă. E un *lapsus calami* generat, probabil, de succesiunea prea rapidă a tastelor calculatorului şi nicidecum de ignorarea convingerii intime, de multă vreme asumate, a rolului hotărâtor al „Echinox"-ului în primenirea, nu doar a literelor clujene, ci a întregului scris românesc. Aş vrea să-ţi reamintesc că, în 1971, am fost iniţiatorul seriei trilingve de poezie *Echinox*, unde au debutat, concomitent, Adrian Popescu cu volumul ***Umbria*** şi Ion Mircea cu ***Istm***; în proză, Eugen Uricaru cu ***Despre purpură***, iar în critică, Marian Papahagi cu ***Exerciţii de lectură***. În cei 25 de ani petrecuţi în această veritabilă *instituţie* de cultură, am susţinut şi am reuşit publicarea aproape a tuturor echinoxiştilor din „generaţiile" ce s-au succedat între 1970 şi 1994. Cu două excepţii notabile, tot ceea ce reprezintă azi nume de neignorat de orice istoric literar relativ onest au fost autorii Daciei. Aş putea face oricând o listă, dar ar lua prea mult din cuprinsul discuţiei de faţă.

A.C.: *Care sunt aceste excepţii?*

V.I.: Dinu Flămând şi Ion Mureşan; fiecare, cum ştiu, din motive diferite. Primul, deoarece imediat după absolvire a plecat la Bucureşti şi a fost „absorbit" de lumea, cu mai multe disponibilităţi, a capitalei; al doilea, spirit independent, cu un gen de neconformism ardelenesc (adică, neinhibat, dar lucid şi, în consecinţă, pragmatic), a dat curs impulsului primar şi s-a integrat spiritului (din fericire, nu şi poncifelor!), pe atunci insurgentei, azi deja „clasicizatei" generaţii 80. Amândoi şi-au publicat prima carte în Bucureşti. Ca editor, faptul de a nu fi ajutat la publicarea acestora e unul din marile mele regrete. De altfel (într-o cu totul altă ordine de idei şi... rămână vorba între noi!), Clujul n-a ştiut întotdeauna să-şi ţină aproape pe unii dintre marii lui scriitori. Mi se pare (poate nu e decât o impresie) că Ion Mureşan, ca şi, nu prea demult, Mircea Zaciu, deşi n-au părăsit Clujul, s-au simţit mult mai în largul lor, din punct de vedere literar, în Bucureşti sau aiurea. Temperamental, amândoi sunt ardeleni pursânge, dar etosul lor scriitoricesc nu e mărginit de graniţa, fie şi fictivă, dintre Transilvania şi celelalte provincii. Cam aşa stau lucrurile şi cu alţi doi mari prozatori, originari de pe aceste pământuri: Augustin Buzura şi Nicolae Breban.

A.C.: *Reîntorcându-ne la Dacia anilor dinainte de 89, fără îndoială una din cele mai bune edituri româneşti, ai scris de curând că, în ciuda cenzurii şi a controlului ideologic, „complicitatea între scriitori şi editori a contribuit la menţinerea unei* feţe umane *a literaturii din această epocă". Ce a generat şi ce ar vrea să însemne această* faţă umană *a literaturii de atunci?*

V.I.: Cum ştiu toţi cei ce au trăit, din interiorul facerii şi promovării literaturii, în intervalul cuprins între anii 1968 - 1989, cenzura era nu doar omniprezentă, ci şi, în principiu, omnipotentă. Din fericire, ca orice lucru născocit şi aplicat de oameni, ea nu era perfectă. „Defecţiunile" aparţineau fie redactorilor editurilor (în mare majoritate, ei înşişi scriitori), fie lucrătorilor „aparatului". Mai ales după aşa-zisa desfiinţare a cenzurii, direcţia de specialitate a Consiliului Culturii era alcătuită *şi* din oameni cultivaţi, adeseori cu lecturi surprinzătoare. Mai degrabă din instinct cultural decât dintr-un „curaj", ce nu trecea mai niciodată dincolo de asumarea unor riscuri previzibile, redactorii nu tăiau ceea ce ştiau (pentru că li se spusese) că ar *trebui* tăiat, iar cenzorii se făceau că *nu văd* ceea ce ar fi *trebuit să vadă*. Era un soi de complicitate tacită şi, ca orice complicitate, avea nevoie de consimţământul reciproc. Un consimţământ niciodată exprimat pe faţă, dar subînţeles ca un fel de „târg" între doi „parteneri" inegali ca forţă şi influenţă, dar care îşi cunoşteau şi ştiau să evalueze, relativ corect, pierderea şi câştigul. Fiecare din cele două părţi ajunsese la un moment dat să înţeleagă că dacă un text (oricărui domeniu i-ar fi aparţinut) nu atingea fundamentele ideologice ale regimului şi, îndeosebi după 1985, nu leza, într-un fel sau altul, cultul Conducătorului, acesta avea şanse de publicare. Să înţelegem, însă, că şansa reprezenta o virtualitate şi nu o certitudine. Faţa *umană* era, la urma urmei, o parte din faţa rămasă neschimonosită a unei realităţi sufleteşti şi sociale recognoscibile, trecute în pagina de carte, dar nealterate, sau, mai exact, cât mai puţin alterate de proliferarea minciunii şi a falsului. Era cea care nu se sfia să vorbească despre om ca fiinţă unică, esenţialmente liberă, şi despre lume ca un spaţiu al libertăţii, al liberului arbitru. Adeseori, o făcea într-un mod „esopic", dar nu mai puţin expresiv şi viabil esteticeşte. Iar *faţa* aceasta era cu atât mai vizibilă şi mai luminoasă cu cât talentul şi onestitatea scriitorului erau mai mari. Căci nu există niciun curaj mai mare decât acela de a fi şi a rămâne onest! Şi, câteodată, „zugrăvirea" acestei feţe era generată de ceea ce unii confraţi considerau, atunci, a fi nesăbuinţă. Eu continui să-l numesc, pe mai departe, curaj, cu toate că ştiu că unii îi adaugă tot felul de atribute, dintre care cel mai descalificant, dar şi cel mai greu de dovedit până la capăt este „curaj cu voie de la poliţie". E foarte adevărat, însă, că, nu de puţine ori, complicitatea dintre scriitori şi editori, primordială în primenirea aerului pe care-l respira literatura momentului, era intersectată de tot felul de alte „complicităţi", nu doar mai ascunse, ci şi mai... influente. Pe unele le-am descoperit mai târziu, pe altele nu le vom afla, probabil, niciodată.

A.C.: *Acest gen de complicitate a permis şi publicarea colecţiei* ***Restituiri****, coordonată de profesorul Mircea Zaciu? O colecţie oarecum singulară în peisajul editorial al perioadei, care îşi propusese şi reuşise să publice nu doar scriitori* uitaţi, *ci şi de-a dreptul* interzişi, *din motive îndeosebi ideologice. A existat o anumită strategie a editurii privind* ***Restituiri****-le?* →

V.I.: O editură serioasă nu face nimic la întâmplare. Colecţia era rezultatul, întâi, al unei abordări unitare a nevoilor de atunci ale culturii naţionale şi, apoi, al unei înţelegeri *nescrise* (nu al unui *contract!*, deoarece Mircea Zaciu, de exemplu, nu a primit niciodată vreun ban pentru ceea ce a făcut în acest caz) între editură şi coordonator, în care cel din urmă beneficia de o libertate deplină în alegerea autorilor, a titlurilor şi a îngrijitorilor de ediţie. Din păcate, cei ce aprobau aşa-numitele planuri tematice ale editurii au respins nu o dată propunerile profesorului, girate deja de editură.Dar asta e o altă poveste; foarte pe scurt, am spus-o în filmul pe care TVR l-a dedicat lui Mircea Zaciu, în binecunoscuta serie „Rezistenţa prin cultură". Ceea ce s-a publicat (chiar cu, aproape inevitabilele, „croşete", indicând locurile unor pasaje cenzurate) rezistă şi azi. Am în faţă un raft cu cele 84 de titluri ale colecţiei: nu mi-e ruşine de niciunul dintre ele!

A.C.: *Să vorbim puţin despre un autor drag nouă şi apropiat Maramureşului: e vorba de N. Steinhardt, care, în timpurile acelea, publica cu consecvenţă nu doar în revista „Steaua", ci şi la Dacia. Puţini ştiu că prima ediţie (urmată, în timp, de alte aproximativ opt sute de mii de exemplare!) a* ***Jurnalului fericirii*** *a apărut la Dacia, în timpul directoratului tău. Ştiu că a şi scris despre două din cărţile tale de poezie,* ***Starea de urgenţă****, apărută în 1981 şi* ***Insula verde****, din 1983. Cum vezi, prin ochii celui de azi, relaţia ta cu Steinhardt?*

V.I.: N-am fost ceea ce se cheamă un prieten al lui N. Steinhardt, cum ştiu că au fost unii dintre cei ce i-au stat în preajmă. Prietenia presupune şi altceva decât a avea opinii, nu doar culturale, foarte apropiate sau identice; prietenia nu există în afara unor experienţe sufleteşti cel puţin asemănătoare şi a unei nevoi irepresibile de mărturisire, de confesiune reciprocă. Cum, însă, numele meu apare destul de des printre cele consemnate în rapoartele Securităţii ca făcând parte din cercul de intelectuali cu care se întâlnea în şederile sale la Cluj, e de înţeles că nu-i eram întru totul indiferent. Ştiam, de altfel, despre el înainte de a-l fi întâlnit, nu atât de la colegul meu de editură, regretatul Virgil Bulat, care era destul de reţinut când venea vorba de foştii camarazi de închisoare, cât de la Iordan Chimet, cel care, după mărturia lui, a fost primul care i-a vorbit entuziast despre Maramureş şi mănăstirea Rohia. Şi îmi vine să-i dau dreptate lui Chimet, deoarece sunt aproape convins că lui Noica îi lipsea capacitatea de a se entuziasma, altfel decât circumstanţial, în faţa oamenilor simpli şi a peisajului, aşa cum o făcea Iordan, pentru care Maramureşul devenise demult un refugiu privilegiat. Am fost impresionat din prima clipă de fragilitatea omului, de impetuozitatea şi, aş spune, pasionalitatea cărturarului. Căci asta mi se pare a fi fost Steinhardt: un cărturar în sensul originar al cuvântului: tobă de carte, sobru cât se cuvine şi liber cât încape. Onestitatea şi buna lui cuviinţă erau desăvârşite. Apoi, ceea ce m-a fascinat la el a fost amestecul inextricabil, dar firesc până în marginile derizoriului, dintre umilitatea convertitului, devenit călugăr, şi jovialitatea nejucată a mireanului, plăcerea cu care glumea şi sinceritatea cu care râdea la glumele altora; autoironia necruţătoare (cu inevitabila ei doză de... iezuitism) şi ironia muşcătoare, niciodată jignitoare. Era un om viu şi nicidecum un sfânt: trăia credinţa ca pe o experienţă îmbogăţitoare şi nu ca pe una frustrantă, limitativă.

Cât priveşte critica, mai degrabă eseistica în marginea cărţilor, profesată, destul de sistematic, de N. Steinhardt, ea era una „la persoana întâi", cum singur o califică. Întinsa şi perfect asimilata sa cultură literară, filosofică, juridică şi, mai târziu, teologică nu-l putea duce decât spre un asemenea tip de reflecţie. El era un empatic erudit, care-şi lăsa imaginaţia şi preferinţele să zburde pe câmpul plin de semne ale paginilor de poezie, proză, eseu etc., cu frenezia unui ied desprins de ugerul plin de lapte al mamei. O comparaţie ce poate părea nepotrivită pentru citadinul desăvârşit care a rămas tot timpul Steinhardt, dar în perfectă concordanţă cu *monahul* Nicolae, tot mai evident înclinat spre lumea umilă a preajmei. În paginile pe care le-a scris despre cărţile mele (şi care cuprind aprecieri atât de elogioase încât mă fac să mă simt, în continuare, foarte stânjenit) sunt citate numeroase nume mari ale poeziei şi ale plasticii europene. În ce mă priveşte, majoritatea nu au nicio relevanţă pentru poezia mea de atunci, dar N. Steinhardt simţea nevoia acestor „cârji" axiologice, nu doar pentru a sugera un context supranaţional şi a abate atenţia cenzorilor, ci, mai ales, pentru că el trăia, efectiv, în această „pădure de simboluri" în care extraordinara lui forţă asociativă găsea întotdeauna sprijinul potrivit. El afirmase, de altfel, de mai multe ori că atunci când scrie despre cărţile altora nu face altceva decât să asculte ecoul pe care acestea îl au în fiinţa sa spirituală. Asta şi explică, printre altele, de ce judecăţile sale de valoare n-au dat aproape niciodată greş, de ce diagnosticele sale, etice şi estetice, au fost mereu ireproşabile. Şi de ce el însuşi nu pare a le fi regretat vreodată.

> ***Vasile IGNA*** *rămâne un reprezentant de seamă al poeziei şaptezeciste, distingându-se prin cultura poetică evidentă şi bine şlefuită, care îi hrăneşte versul şi meditaţia, prin gravitate de discurs şi tonalitate reflexivă. Temele poeziei, în cazul său, ca şi în cazul promoţiei sale, în genere, sunt majore şi de densă respiraţie, legate de naştere şi moarte, de o retorică a îndoielii sau de o privire esenţializată întoarsă asupra alcătuirilor de bază ale lumii. La Igna, influenţa lui Blaga se simte mai mult, după cum sunt perceptibile, în toată rostirea lui lirică, semnele stăpânirii de sine, ale controlului şi eleganţei, ale discreţiei şi năzuinţei de a atinge o exprimare cvasiimpersonală, eliberată de subiectivităţile prea păstoase sau de impudorile eului.*
>
> *Dan CRISTEA*

A.C.: *Te-a abătut diplomaţia de la trebi, cum ar zice Eminescu, sau, dimpotrivă, ţi-a stimulat condeiul?*

V.I.: Nu, nu m-a abătut de la propria-mi presupusă vocaţie, dar mi-a creat un mare handicap: al absenţei din „peisaj". Deşi am publicat în acest răstimp câteva cărţi, nu puteam să nu observ că în România se schimbase nu doar un regim ci, pe drept sau pe nedrept (înclin să cred că pe drept), şi percepţia asupra rostului scrisului şi al scriitorului. Într-o lume cu criterii labile ori, cel mai adesea, fără criterii, cel absent e ori mort, ori ignorat. Cel mai bine ar fi dacă ne-am obişnui ceva mai devreme cu absenţa definitivă. Vorba unui personaj din ***Camera obscură***, cea mai recentă carte a mea de proză, din care citez, cu oarecare aproximaţie: A face cu ochiul, a face pe plac sau chiar a displăcea cuiva sunt lucruri care nu mă mai interesează. *Hybrisul*, orgoliul meu e neschimbat şi, din fericire, nu voi mai fi de faţă când se va decide destinul meu postum. Inutil să mai adaug că am pentru aceste vremi o înţelegere pe cât de selectivă, pe atât de deprimată.

A.C.: *Apropo de cărţile publicate, am văzut că în 2013 ţi-au apărut o carte de poezie şi una de proză. Un record personal cred.*

V.I.: Nu-i un „record", decât din punct de vedere cantitativ. Restul e întâmplare editorială. ***Camera obscură***, proza apărută la Limes-ul lui Mircea Petean, era terminată, după patru ani de muncă încordată, în 2011; ***Locuri pustii***, cartea de poezie, era încheiată cu un an mai devreme şi am publicat-o la Bucureşti, la Editura Cartea Românească dintr-un respect sincer pentru ţinuta ei intelectuală, dar şi dintr-un fel de nostalgie faţă de o casă care, înainte de 1989, mi-a găzduit câteva din cele mai apropiate sufleteşte cărţi ale mele.

A.C.: *Crezi că ţi-au „ieşit" aşa cum ţi-ai dorit?*

V.I.: Soarta cărţilor mele mă interesează puţină vreme după ce sunt tipărite. Atunci sunt curios să văd ce spun apropiaţii, prietenii şi, câteodată, criticii. Atunci le văd neîmplinirile, mă revolt, mă ruşinez, am insomnii, promit că altă dată nu se va mai repeta. Şi mă mir că alţii le laudă şi că nu observă ceea ce mie mi se pare atât de evident. Apoi, cu trecerea timpului, mă desprind de ele, mă apuc de altceva, mă resemnez: înţeleg că zarurile au fost aruncate! Simt cum mintea şi trupul, da, trupul, caută o altă confruntare, confruntarea aceea formidabilă, plină de neîncredere şi speranţă, cu necunoscutul din mine, cu sforţarea lui de a ieşi la lumină. Cărţile publicate devin, pe neobservate, istorie. Şi eu ştiu că viitorul e alcătuit şi din cenuşa trecutului.

A.C.: *Asta înseamnă că acum eşti în plin şantier. La ce lucrezi, dacă nu-i secret?*

V.I.: Nu-i secret, deşi nu-mi prea place să vorbesc despre proiecte. Am început, după terminarea ***Camerei obscure***, o altă carte de proză. Se numeşte ***Ora închiderii*** şi am scris din ea aproximativ o sută de pagini. De voi fi sănătos, sper să dau în această carte, de o cu totul altă factură decât cele două precedente, măsura eventualei mele înzestrări pentru proză. E o provocare, în primul rând pentru mine. Apoi, am revenit la poezie, am scris puţin, dar ştiu deja cum se va numi viitoarea carte: ***Periscop***. Da, da, acel aparat, instrument optic care ne permite să vedem ce e afară, când noi suntem sub nivelul pământului, al mării... Într-un anumit fel, o perspectivă răsturnată, dar cu atât mai dramatică. În sfârşit, aş vrea să mai pot adăuga ceva unei cărţi de proză pentru „copii", începute demult. Se cheamă ***Vara căluţului de lemn***. Şi cu asta cred că am terminat...

A.C.: *Da, dar nu înainte de a ne spune o propoziţie despre Maramureş. Şi nu din patriotism local sau de complezenţă...*

V.I.: Nu sunt prea obişnuit să spun lucruri de complezenţă, nici măcar celor mai frumoase femei... Dar cu Maramureşul e altceva. Ceea ce e sigur e că Maramureşul nu are nevoie doar de vorbe pentru a progresa pe calea cea bună. Dar, oricum ar fi, el nu e un loc ce stă *lângă* inimă. *El e chiar inima mea.* Chiar şi atunci când mă doare, când bătăile ei sunt mai dezordonate, când sângele, obligat să urmeze mereu acelaşi drum, mai întâlneşte câte un obstacol neaşteptat, inima e singura care ne ţine în viaţă. Ca să înţelegi mai bine, îţi pot spune că, în străinătate fiind, în multele momente grele pe care le-am traversat, pentru a-mi lumina sufletul era destul să mă gândesc la două locuri: la Maramureş (deci şi la Ardusat) şi la casa noastră de pe Valea Căprioarei, din Feleacul Clujului. *Dixi et salvavi animam meam!*

Cluj-Napoca, 20 februarie 2014

Antonia Csikos

STEFANO BENNI - SCRIITOR AL TIMPULUI NOSTRU

Stefano Benni (1947), bolognez, este unul dintre scriitorii contemporani cei mai apreciaţi pentru originalitatea sa narativă, situată între fantezie şi suprarealism (***Bar sport***, 1976; ***Nu am fost noi***, 1978; ***Pământ***, 1982; ***Comici supravieţuitori războinicilor***, 1986; ***Barul de sub mare***, 1988; ***Ultima lacrimă***, 1994).

Satira politico-socială şi ştiinţific-fantasticul romanelor sale nu este scopul lui în sine. Istoriile aparţin absurdului şi suscită un surâs amar, cer să reflectezi asupra realităţii injuste şi asupra condiţiei timpului nostru.

Nu am fost noi este o culegere de povestiri şi articole publicistice despre fapte şi situaţii importante din cronica socială şi politică a anilor '80, perioadă condusă de guverne de centru-stânga. Sunt aşa-numiţii „ani de plumb". Pentru a supravieţui, marile grupuri industriale s-au axat asupra restructurării întreprinderilor, pe informatizarea proceselor industriale, pe înlocuirea muncii umane cu maşinile; şomajul a crescut mai ales în rândul tinerilor.

Povestirea ***Industriaşi şi politica şomajului***, aparţinând volumului ***Nu am fost noi***, este o savuroasă satiră, care îşi propune să prezinte criza acelor ani prin inversarea narativă a rolurilor.

Industriaşi şi politica şomajului

Un grup de muncitori şi de muncitoare ale unei întreprinderi emiliene au scris, cu puţin timp în urmă, o scrisoare foarte simpatică şi spirituală, chiar dacă povestea despre lucruri dureroase şi situaţii grele. Vorbeau despre lupta de luni de zile, despre ameninţările cu şomajul, despre nepotismul patronilor care continuă să-ţi spună „Copiii, în fond şi eu risc şomajul". Încheiau spunând acestea: „Noi am încercat să ne imaginăm un patron şi un ministru oarecare, licenţiat, care este pe neaşteptate în situaţia de a fi şomer. În faptul de a ni-l imagina, nu avem probleme. Vrei să încerci şi tu?" Este chiar adevărat. Chiar şi lăsând fantezia să zboare şi forţând-o, sunt lucruri care nu se pot imagina, care nu se întâmplă nici măcar în lumea viselor. Aşadar, să încercăm.

Nu am fost noi, 1978

Într-o dimineaţă de decembrie, avocatul Agnelli, cel mai mare acţionar din industria automobilistică, ieşea foarte elegant, de ziceai că este însuşi principele de Galles, îmbrăcat în costumul său în pătrăţele cu alb şi negru. Îşi luă bicicleta, pusă la intrare şi, la cinci şi jumătate dimineaţa, se pregăti să pedaleze, în ciuda ceţii, până la biroul său de la Fiat. Dar, de sub poarta verde, văzu aruncându-se spre el o scrisoare. I se scriau acestea: „Stimatului domn Gianni Agnelli, sediu. Direcţiunea noastră cu regret vă informează că, din cauza unor restrângeri severe de buget, această întreprindere este constrânsă, începând cu luna în curs, să se lipsească de prestaţia dumneavoastră. Avertismentul este motivat, printre altele, de grava situaţie economică, de costul ridicat de servicii. În ultima noastră notă de rambursare a cheltuielilor citim, printre altele: douăzeci de milioane pentru călătorii cu avionul pe ruta Roma-New York. Scumpul nostru avocat, mai există încă şi transportul cu barca; ce înseamnă cheltuielile excesive la restaurant, adică cele două sute de mii de lire la Hilton? E posibil ca fratele dumneavoastră şi prietenii săi să nu poată merge la self-service? Subliniem, printre altele, întârzierile dumneavoastră cu scuza iahtului care rămâne fără combustibil şi vă obligă să veniţi pe jos. Spuneţi că benzina costă foarte mult? Veniţi înotând! Mi se spune că aveţi băieţi într-o echipă de fotbal şi trebuie să-i întreţineţi. Reduceţi-le banii de buzunar fiilor şi premiile către Juventus. Două sute de mii de lire şi nimic mai mult, este un premiu foarte bun pentru fiecare gol. Printre altele, dumneavoastră aţi refuzat să faceţi lucruri ieşite din comun, cum ar fi acordul de colaborare cu stânga, iar apoi să schiaţi după ora cinci după-masa. Aceasta nu este normal. În anexă ne exprimăm în unanimitate acordul pentru lăsarea dumneavoastră în şomaj; nu e frumos din partea dumneavoastră să cumpăraţi cinci mii de cămăşi direct de la firma Lugano. Salutări cordiale...".

Avocatul Agnelli nici nu clipi măcar din gene, îşi cumpără Fiatul şi se prefăcu că nu a citit nimic.

A două scrisoare merge la ministrul Lattanzio. Ministerul său se ocupă de problema transporturilor, a marinei comerciale şi se confruntă cu probleme; Goia, un armator naval, este pe punctul de a-i vinde pentru zece miliarde un vapor cu remorcă şi vagon-restaurant.

Soseşte scrisoarea: „Onoraţi miniştri Lattanzio şi Lattanzio, prin prezenta vă comunicăm că sunteţi trimişi în şomaj de Ministerul Transporturilor, al Marinei şi al Comerţului, din cauza unor comisioane de douăsprezece ori mai mari, treizeci şi trei subcomisioane şi nouă întreprinderi publice. Sunteţi rugat să eliberaţi birourile în noaptea aceasta, cel târziu până mâine seară. Secretarii şi subsecretarii dumneavoastră vor primi alte însărcinări sau vor fi daţi în şomaj. Semnat: secretarul comisiei personale, Vito Lattanzio".

Dar Lattanzio se înroşeşte de mânie şi urlă: „Acest Lattanzio nu ştie cine sunt eu! I-o voi arăta!" Scrie o scrisoare adresată „onoratului Vito Lattanzio, secretar personal. Eu, onoratul Vito Lattanzio, în calitate de preşedinte al Comisiei recursurilor din Cameră, revoc prevederea dumneavoastră contra onoratului Lattanzio şi îl numesc vicesecretar al comisiei sale. Distinse salutări - prea onoratul Lattanzio".

Dar, scrisorile de lăsare în şomaj continuară să lovească câte puţin pe fiecare ministru. În zadar directorii acţionarilor statali aruncară în vânt miliarde, invocară ulcere, iar miniştrii amnezii. Toţi au rămas şomeri şi trebuiau să-şi găsească un loc de muncă. Fanfani pictează femei pe stradă, Zacagnini este actor într-un teatru de păpuşi, Piccoli este corector la o editură. Almorio, secretarul politic al muncii, aruncă cu mingea de carate. Şase mii de şomeri la Radiotelevisiunea Italiană. Paolo Grassi este constrâns să transmită de la un radio independent, în fiecare noapte, un program de muzică lirică şi începe cu aceste cuvinte: „Ok, băieţi, ascultaţi ce voce puternică are acest Placido Domingo". Zece mii de şomeri, de generali, din serviciile secrete, birocraţi, mafioţi, finanţişti necinstiţi, jurnalişti corupţi, spioni, cu toţii şomeri. Serviciile Secrete de Informaţii de la Apărare emigrară în Germania în căutare de lucru.

Bar Sport, 1976

Şi la Vatican, într-o zi, bileţelele au dat mare bătaie de cap. Santitatea-Sa suspină şi îşi face valizele pentru a merge la parohia Montevolo. Economia, în schimb, se ameliorează văzând cu ochii. În sediile întreprinderilor, pe străzile cu parcuri, în vile intrară cei fără de casă. Crociani, Torri, Sindona, finanţişti implicaţi în scandaluri şi cercetaţi, nu mai trebuiau să cheltuiască bani pentru a ajunge cu avionul, deoarece acum nu mai puteau merge decât pe jos. Toţi erau mulţumiţi. Dar nu era tocmai aşa. Totul era numai o prefăcătorie. Patronii spuneau: „Haide, s-o lăsăm, va fi ca înainte, totul este

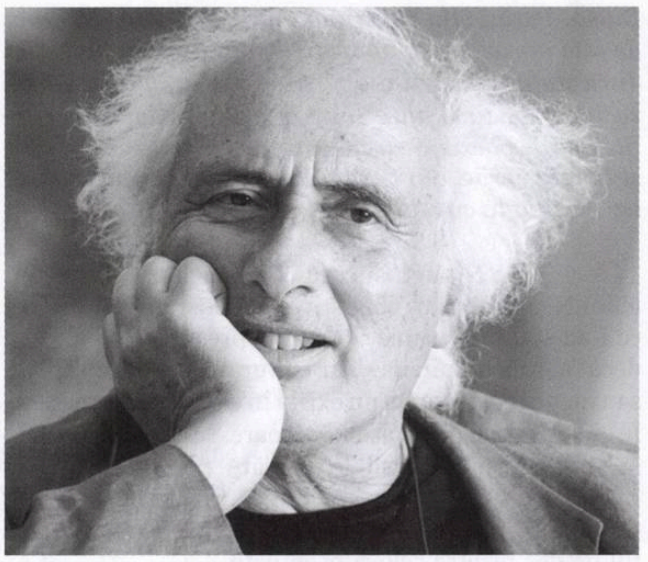

o glumă, le-am spus carabinierilor să facă cercetări ca să aflăm adevărul. Dar ce v-a trecut prin cap?" Toţi se reîntoarseră la locul lor de muncă.

După cum vedeţi, fantezia, de una singură, nu poate face mare lucru. Dar să continuăm să ne imaginăm. Două sute de mii de muncitori, câţi erau într-un oraş, chiar aceia care în realitate trebuiau să fie trimişi în şomaj, se înscriu la Institutul Naţional de Integrare şi Ajutor Social, riscând totul: locul de muncă, casa. Ei spun aşa: dacă puţine persoane de care nu este nevoie şi care nu lucrează bine pot trimite în şomaj mii de muncitori, de ce două sute de mii de muncitori să nu poată trimite o singură persoană? Contează muncitorii atât de puţin? Ei sunt acei „superflu", când economia este în criză, sau altcineva? Se întreabă ce vor face dacă îi vor trimite pe toţi în şomaj?

Două sute de mii sunt toţi, chiar dacă ne sunt tovarăşi care din cauza luptei de clasă preferă lupta de stradă. Un oraş întreg, două sute de mii de voci au sau nu au dreptul de a fi ascultate mai mult decât statisticile trucate ale vreunui hoţ în dificultate?

Cine ştie dacă nu se poate produce astăzi imposibilul. Să înceapă a ne trimite în şomaj şi pe noi. Afară se putea citi un slogan:

Să mai trimitem în şomaj încă pe unul. Guvern Andreotti, eşti şomer!

Nu vă faceţi probleme pentru aceşti bieţi miniştri şomeri. Şi-au pus ceva de o parte pentru bătrâneţe în aceşti treizeci de ani.

Ultima lacrima, 1994

S. Benni, ***Nu am fost noi***, Savelli, Roma, 1978

Prezentare şi traducere din limba italiană:
Livia MĂRCAN

ANAGAIA

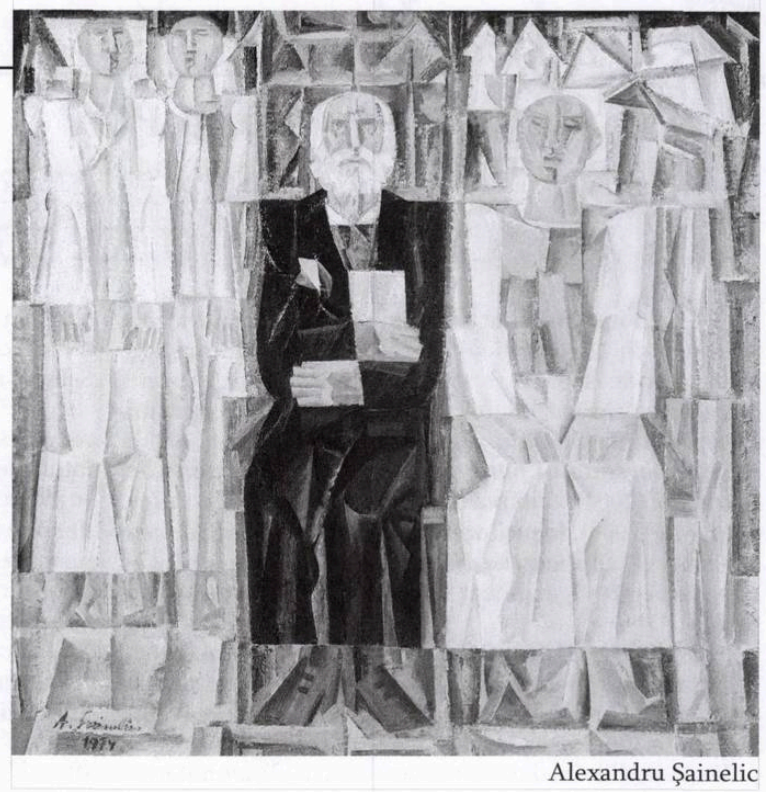
Alexandru Şainelic

TURA DE NOAPTE
(După „Penelopiada" Margaretei Atwood)

Când peţitorii dorm
ca porcii tăvăliţi în noroi
încep să ţes
zadarnica pânză
ce unii ar crede
că-mi va servi de giulgiu
să-l învelesc
pe bătrânul nerod
al cărui fecior umblă prin lume
creanga.

Ţes şi des-ţes pentru simplul
motiv
că îmi place ideea să fac
un giulgiu perfect
curat
şi adevărul e că n-am stricat
niciunul.
Stau pânzele
frumos stivuite
pentru ziua în care
cel întors va începe măcelul.

Ulise ucigaşul în serie nu va-ndrăzni
să se-atingă de mine
dar în setea şi zelul său smintit
va tăia pe cele douăsprezece slujnice
credincioase
care ar sta mărturie
nopţilor mele de trudă.

Mă vrea doar singură
roabă voinţei lui.

De ce să am cu cine
tăifăsui
când el va fi singur
căci îşi va fi ucis toţi rivalii –
tinerii care l-ar fi aşezat în umbră
pe el care şi acum se făleşte
umblat prin lume
că ştie doar el
să-ntindă arcul.

Credincioasă casei
din lume n-am văzut chiar nimic
în afară de pânză
în ture de noapte
pentru ca ziua
să fiu şi atunci prezentă
căci trebile aşteptau
nefăcute de mâini de bărbat
iar misterele feminine
au fost uitate.

INTER BLOCKS

Oraşul respiră prin plămânii minusculi
răzleţiţi între blocuri –
spaţii pustii când la ore de vârf
îmbulzeală pe bulevarde
în vieţi paralele.

Pe aci – nici ţipenie de om
şi ce-i mai ciudat
nu se văd nici animalele
de companie
zăvorâte probabil de stăpâni
în apartamente pustii
în băi sau pe balcoane închise;
nici măcar porumbei ciugulind
nu se văd.

Ce pace sinistră...

IUBIREA PERFECTĂ

Iubirea perfectă e doar virtuală
şi-o găseşti numai pe Net
căci în viaţa cotidiană
nu sunt produse
fără defect.

Mă construiesc,
te construiesc
din iluzii
şi din cuvinte

mă supun
te supui
regulilor
atâta de simple:

amăgesc
amăgeşti
amăgim
fără ruşine

dar numai pe Net
fericit
fericită
pot fi
cu tine.

Pentru că-n lumea cotidiană
nu se găsesc produse
fără defect
iubirea absolută
şi perechea ideală
se află credem
numai pe Net.

MANTAUA MEA VERDE

Vântul a smuls din balcon
mantaua mea verde
ce-mi fusese atât de dragă
deşi luată la mâna a doua.

De săptămâni stă înfăşurată
pe o creangă a bradului înalt
din faţa blocului
ca pe-un catarg
semnalizând trecătorilor
şi chemând spre salvare

sau poate dimpotrivă
ca o sperietoare –
de vreme ce nimeni nu s-a încumetat
să urce după ea.

VERS OBSEDANT
„Ar trebui să tai iarba"...
(Lucian Blaga, *Amintire*)

Ar trebui să tai şi eu iarba
să smulg păpădii
înmulţite
câmpii;

ar trebui să ar şi să seamăn uitare
ca fratele geamăn
care nu s-a lenevit încă;
ar trebui să dau cu dalta în stâncă
s-o fac să plângă
cu lacrimi de apă;

ar trebui să colind întinderi de plai
ar trebui să mă târăsc şerpeşte
ar trebui să înot departe în larg
ca un peşte

ar trebui să mă caţăr pe piscuri de munte
ca ciuta
ar trebui să uit de griji cotidiene
şi de lucruri mărunte
să fac pe muta;

ar trebui să dau cu pumnul în masă
s-o fac să tacă
amintirea;

ar trebui să mă spovedesc
în faţa Stăpânului Ceresc
şi să cerşesc
iertare;

ar trebui să pun coasa pe casă
cum nu se mai poartă pe umăr
şi nici iarba nu se mai taie cu ea
şi urma paşilor tăi
s-o torn în beton,
s-o încrustez în asfalt
ca pe cele alei
cu paşii altora;

ar trebui să beau cucută
ca să devin uitucă
să şterg trecutul
cu un burete;

ar trebui să dărâm zidul
pe care cuvintele
reapar mereu
cu flăcări de foc;

ar trebui să cânt şi să joc
peste mormane morminte
de amintiri;

ar trebui să devin imună
la nopţi cu lună
şi miros de mălini;

ar trebui... o, câte n-ar trebui...
dar eu repet obsedant
„de ce nu-mi vii,
de ce nu-mi vii?"

Cronica literară

Delia POP

COORDONATE ALE LITERATURII EX-IUGOSLAVE

După un debut editorial sub semnul lui Nichita Stănescu, în 2001, criticul literar Carmen Dărăbuş s-a orientat îndeosebi către studiile comparatiste, o parte din acestea văzând lumina tiparului în volume precum: ***Literatura universală şi cunoaşterea de sine*** (2003), ***Despre personajul feminin. De la Eva la Simone de Beauvoir*** (2004), ***Comparatismul, întâlnire a spaţiilor culturale*** (2008), ***Identitate şi comunicare. Studii de caz*** (2008) sau ***L'application du scénario dans l'imagologie comparée*** (2010, publicat simultan la noi în ţară şi în Serbia).

Pe aceeaşi linie se înscrie şi ultima carte a autoarei, intitulată ***În lumea ex-iugoslavă: literatura ca studiu cultural***, apărută în 2014 la editurile Risoprint (Cluj-Napoca) şi Fundaţia Europa (Novi Sad). Volumul reuneşte, pe lângă studiile inedite, câteva cercetări publicate anterior în reviste sau în buletine ştiinţifice ori susţinute în cadrul unor simpozioane şi al unor congrese internaţionale de literatură comparată.

Aplecarea exegetei - bună cunoscătoare a limbii sârbe - către spaţiul balcanic este, de altfel, mult mai veche: ea datează din vremea studenţiei (teza de licenţă prelucra temele şi motivele balcanice din poezia română contemporană) şi a sporit în perioada lectoratelor de limba română de la Universitatea „Chiril şi Metodiu" din Skopje, Macedonia (2004-2005) şi de la Universitatea din Novi Sad, Serbia (2008-2012), când a avut ocazia să cunoască mai îndeaproape cultura ex-iugoslavă.

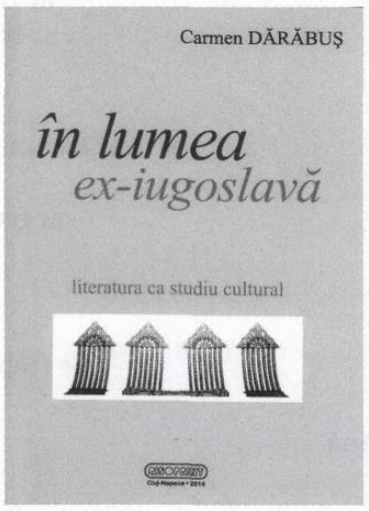

Ocupându-se de creaţiile unor scriitori reprezentativi din secolele XX – XXI (primul deceniu) ai noilor state de la sud de Dunăre (Miloš Crnjanski, Danilo Kiš – Voivodina; Meša Selimović – Bosnia; Miroslav Krleža – Croaţia; Ivo Andrić, Milorad Pavić – Serbia; Ivan Cankar – Slovenia; Ognjen Spahić – Muntenegru; Luan Starova - Macedonia), Carmen Dărăbuş realizează prin cartea de faţă un act necesar de reparaţie, de readucere în atenţia cititorilor şi a criticii din România a unei literaturi ce nu se bucură de interesul meritat, cu toate că avem o serie de elemente în comun. Printre altele, am împărtăşit destine istorice apropiate, am cunoscut în timp influenţe semnificative dinspre marile centre culturale din Occident, precum şi o anumită asimilare a bizantinismului, din care nebalcanicii – după cum observă şi Antoaneta Olteanu - percep cu precădere coordonata negativă, *„sinonimă cu dezorganizarea, dezintegrarea, derizoriul şi absurdul"*, ignorând adesea dimensiunea *„pozitivă, sinonimă cu înţelepciunea profundă, reflecţia intelectuală şi atitudinea estetic-contemplativă"* (în studiul ***Homo balcanicus. Trăsături ale mentalităţii balcanice***). Volumul se doreşte aşadar şi un act de reconsiderare a conotaţiilor preponderent defavorabile atribuite de imaginarul colectiv modern mentalităţii şi comportamentului celor care trăiesc în spaţiul balcanic, încă neaşezat, (pre)judecăţi identificabile nu doar în lumea occidentală, ci chiar în interiorul regiunii menţionate.

Lucrarea e structurată în şase capitole: ***Baroc postmodern în opera lui Milorad Pavić***, ***Obsesia autenticităţii. Societate şi rol social***, ***Romanul şi tribulaţiile istoriei. Distopii în Balcani***, ***Acasă şi departe***, ***Poezia destinului*** şi ***Tradiţii***, precedate de o ***Introducere***. Secvenţele sunt însoţite de bibliografii pertinente, cu titluri în limbile română, franceză, engleză şi sârbă, ce nu se rezumă strict la disciplinele literaturii (găsim, de pildă, lucrări ce abordează istoria mentalităţilor, geopolitica, programarea neurolingvistică, alimentaţia ş.a.). Unele secvenţe poartă mottouri semnificative, ce luminează dintr-o perspectivă aparte îndeosebi condiţia creatorului (*„Noi suntem celălalt trup al tău. Noi, cărţile tale. Să ştii că după moarte nu ai niciun fel de celălalt trup, şi nici nu vei avea. Şi cu cât ţi se împuţinează viaţa şi se apropie de capăt, cu atât mai mult bucuriile tale, trecutul tău, cu atât mai mult amintirile tale pe care le-ai uitat, cu atât mai mult puterile tale irosite, fostele tale iubiri şi învrăjbiri or să mai existe doar în cărţile tale, în noi."* – Milorad Pavić, p. 13; *„Aşa cum pe un bob de grâu nu se vede tot ce e scris în el, deşi stă scris cum îi va fi spicul [...]şi câte alte boabe o să facă, tot aşa din propoziţia lui nu se putea citi dinainte totul, deşi în ea stătea deja scris totul."*- M. Pavić, p. 49; *„Nu ştiu ce voi însemna, dar în înfloritura buchiilor va rămâne câte ceva din ce-a fost în mine – nu se va risipi totul în volburi de ceaţă, ca şi cum n-ar fi fost nimic sau n-aş fi ştiut eu că a fost."* - Meša Selimović, p. 132).

Primul capitol supune atenţiei creaţia romanescă a lui Milorad Pavić (1929-2009), întemeietor al postmodernismului sârbesc. În ***Partea lăuntrică a vântului sau roman despre Hero şi Leandru*** (1991), aflăm povestea a doi fraţi, transpusă în epoci diferite: Radača Cihorić, devenit călugărul Leandru, trăieşte în Bosnia secolului al XVII-lea, iar sora lui, Hero, în secolul al XX-lea. Acţiunea e proiectată într-un alt timp, mitic, fiindcă eroii resping prezentul obiectiv, considerat efemer, *„castrator"*, generator de *„întrebări cu privire la sine şi la ceilalţi"*, preferând – chiar şi în vis ori la nivelul limbajului – viitorul, un timp al *„potenţialităţii promiţătoare, vindecătoare în raport cu eşecurile prezentului"* (p. 17). E relevantă în acest sens o replică a tatălui celor doi tineri: *„Orice viitor* – spune zidarul-pescar Cihorić – *are o mare virtute: niciodată nu arată aşa cum ţi-l închipui"*. Însă nu încremeneşte şi nu perverteşte precum timpul prezent, aspect ce apropie oarecum condiţia personajelor de aceea a „rătăcitorilor" Olgăi Tokarcsuk, care trăiesc într-o permanentă căutare a unui alt spaţiu, mai puţin paralizant şi împovărător.

Celelalte trei romane de care se ocupă autoarea în continuare au ca element distinct inserţia accentuată a fantasticului. Şi aici eroii încearcă să se elibereze din reperele spaţio-temporale date, din hotarele trupului pământesc, aventură ce presupune risc, cunoaşterea prin iubire, valorificarea virtuţilor unor obiecte simbolice (inelul de piatră bioactiv, stihurile magice, apa sfinţită de la Izvorul Maicii Domnului din Efes, care poate oferi, nicidecum deodată, sănătate, fericire ori dragoste – în vol. ***Celălalt trup***, 2008) sau a proprietăţilor tainice ale mâncărurilor şi ale băuturilor (căci *„alimentele au suflet, viaţă, individualitate"* – p. 56-57, iar *„senzaţiile pe care le înregistrează trupul, inedite şi vii, captează şi păstrează, într-o arhivă a simţurilor, corespondenţele cu alte tipuri de experienţă, legând, în mod neaşteptat, planurile spaţio-temporale"* – p. 58, vol. ***Peisaj pictat în ceai***, 1988).

Având dimensiuni mai reduse, următorul capitol tratează nuvela ***Dreptatea lui Jernej*** (1907) de Ivan Cankar (1876-1918), poet, prozator, dramaturg şi eseist din Slovenia, membru al mişcării Slovenska Modernas, precum şi primele două romane aparţinând unei trilogii scrise de Miroslav Krleža (1893-1981): ***Întoarcerea lui Filip Latinovicz*** (1932) şi ***La hotarele raţiunii*** (1938). Acesta din urmă, redactat la persoana întâi, e considerat de exegetă drept *„cel mai caustic"* în privinţa zugrăvirii mediului social şi înfăţişează *„omul prins în mecanisme absurde generate de convenţii pietrificate, indivizi al căror nume contează mai puţin, ei făcând parte din clasa <jobenaţilor>, a <cilindriacilor>, fără altă identitate decât această marcă vestimentară rinocerizantă"* (p. 80). Indivizii din categoria menţionată (*homo cylindricus*), odată ce şi-au părăsit numele şi condiţia autentice, sunt deformaţi iremediabil de mască, fiind nevoiţi să presteze roluri scrise de alţii într-o viaţă tot mai artificială.

În economia lucrării, partea cea mai consistentă e alocată prozei de factură istoric-alegorică, din cadrul căreia sunt trecute în revistă cinci creaţii semnificative. În ***Cronica din Travnik*** (1945), romanul bosniacului Ivo Andrić (1892-1975), acţiunea debutează (şi se încheie) în grădina cafenelei lui Lutva, comparată de exegetă cu Poiana lui Iocan din creaţia lui Marin Preda. Aici begii dezbat problemele regiunii balcanice şi formulează opinii, din perspectivă ex-centrică, vizavi de strategiile politice ale marilor puteri ale Europei. Apariţia în oraşel a unor consuli din Occident tulbură tihna relativă a localnicilor şi constituie pentru autor un prilej de a creiona câteva portrete individuale şi colective, impregnate – nu o dată – de viziunea Celuilalt, a europeanului „de Centru". Memorabile rămân paginile dedicate levantinului, ins cu origine incertă, cunoscător al mai multor limbi şi excelent mediator între tabere şi culturi. Este şi cazul lui César d'Avenat, provenit din Savoia şi nimerit la Travnik după ani de peregrinări prin Balcani şi prin zona mediteraneană: *„Ajuns în Orient încă din fragedă tinereţe, d'Avenat căpătase multe din trăsăturile de caracter şi obiceiurile*

Ágoston Vésző

levantinilor. Iar levantinul e om lipsit de scrupule, fără obraz sau, mai bine zis, cu obrazul gros, silit să mimeze când umilinţa, când vitejia, când resemnarea, când entuziasmul. Căci toate acestea nu sunt pentru el decât mijloace indispensabile pentru a se descurca în viaţă, care în Levant e mult mai grea şi mai complicată decât în oricare altă parte a lumii. Străinul aruncat în vâltoarea acestei lupte grele şi inegale se afundă cu totul în ea şi îşi pierde adevărata personalitate" (reprodus la p. 107).

În partea a doua a romanului, funcţionarul francez Amédée Chaumette Desfossés explică felul de a fi al bosniacilor – având drept trăsături *„prefăcătoria, îndărătnicia, suspiciunea, lenea de-a gândi şi teama în faţa oricărui lucru nou, spaima de acţiune şi mişcare"* – prin îndelungata stăpânire otomană. Mult mai profund ni se pare unghiul din care îi priveşte medicul oficial de la consulatul austriac, Giovanni Mario Cologna, el însuşi o ipostază a levantinului: *„Nimeni nu ştie ce înseamnă să te naşti şi să trăieşti pe muchia ce desparte două lumi, să le cunoşti şi să le înţelegi pe amândouă şi totuşi să nu poţi face nimic ca ele să se explice şi să se apropie, să le iubeşti şi să le urăşti pe amândouă deopotrivă, să şovăi şi să oscilezi, toată viaţa, din două patrii să nu poţi alege niciuna, pretutindeni să fii la tine acasă şi să rămâi totuşi veşnic străin; într-un cuvânt, să trăieşti răstignit, dar ca victimă şi călău în acelaşi timp"* (reprodus la p. 124).

În secvenţele ce urmează, Carmen Dărăbuş se ocupă de proza autobiografică ***Dervişul şi moartea*** (1966) de Meša Selimović (1910-1982) - identificând în roman opinii originale privind funcţiile scrisului şi ale comunicării interumane, de ultima parte a trilogiei lui Miroslav Krleža (***Banchet în Blituania***, 1939) şi de romanul - din nou, autobiografic – ***Clepsidra*** (1972), al lui Danilo Kiš (n. 1935). Un subcapitol distinct e rezervat alegoriei intitulate ***Vremea caprelor***, de Luan Starova (n. 1941), o carte despre legătura omului cu spaţiul, ce urmăreşte destinul unor păstori nevoiţi să se rupă de trecut şi de modul de viaţă tradiţional ca să pribegească spre Skopje, cu turme cu tot, pentru a contribui, ca viitori proletari, la edificarea noii societăţi. Reţinem, de asemenea, romanul amplu documentat al jurnalistului muntenegrean Ognjen Spahić (n. 1977), ***Copiii lui Hansen*** (2004), având ca pretext comunitatea de la leprozeria din Tichileşti, România, cu incitante trimiteri la maladiile sociomorale din „leprozeria" sistemului comunist, la scriitori precum F. Dostoievski, M. Proust ori Th. Mann, în a căror operă maladia reprezintă un *„potenţator al stărilor interioare"*, menit să dezvăluie *„orizonturi sufleteşti ascunse perspectivei celor <sănătoşi>, prizonieri ai unor stereotipuri culturale"* (p. 175) sau la maladia ca formă de conflict cu sinele.

În capitolul al patrulea al lucrării sunt prezentate câteva opere (***Migraţiile*** – 1929, ***Romanul Londrei*** – 1971 şi ***Jurnal despre Čarnojević*** – 1921) scrise de Miloš Crnjanski (1893-1977), prozator sârb care a trăit şi la Timişoara, iar în cel intitulat ***Poezia destinului*** sunt grupate studii referitoare la antologii lirice semnate de Branko Radičević (1824-1853), Miloš Crnjanski şi Ante Popovski (1931-2003). Ultima secvenţă descrie „Slava casei" („Kućna slava"), o sărbătoare a comuniunii, reprezentativă pentru identitatea sârbă.

Volumul lui Carmen Dărăbuş, în totalitatea lui, oferă cititorilor români, pe lângă satisfacţia spirituală datorată conţinutului ideatic şi eleganţei discursului critic, un îndemn la (re)vizitarea literaturii ex-iugoslave din perspectivele propuse de autoare. Pentru publicul larg şi cel specializat din Serbia, considerăm cartea de faţă drept rezultatul unei binevenite priviri (examinări) dinspre alt spaţiu cultural a producţiei literare autohtone din ultimul veac. Un feedback necesar, de altfel, oricărei culturi.

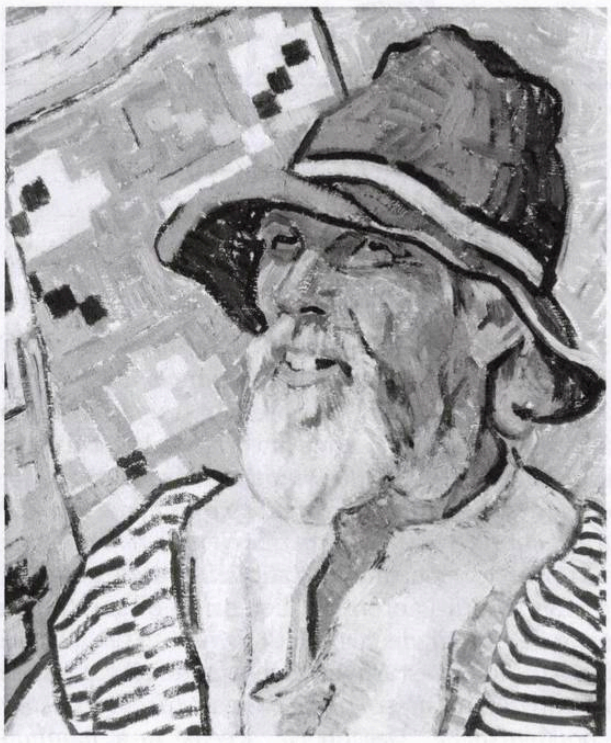

Traian Hrişcă

Maria COGĂLNICEANU

FULGERĂRI ALE SPIRITULUI STEINHARDTIAN ÎN POSTERITATE

Cunoaşterea superficială, pe sărite, a universului creaţiei lui N. Steinhardt păleşte înaintea impresionantei ediţii integrale [1] şi a exegezelor tipărite în ultimii doi ani prilejuite de centenarul naşterii scriitorului.

Într-o bună solidaritate culturală şi spirituală, discipolii săi fideli au provocat intrarea unui contingent nou de cercetători în arena academică, aplicând noile grile de lectură, clarificând părţi neluate în seamă până acum ori scoţând din arhive texte inedite. Rolul primordial îl deţin membrii Fundaţiei „Nicolae Steinhardt" de la Mănăstirea Rohia, care continuă să aşeze „pietre pentru templul" celui ce şi-a asumat în mod total destinul dramatic uman şi modelul christic în secolul XX.

„Opera, ca şi moartea, preface viaţa în destin. Opera e vectorială, dătătoare de sens, ea este devenirea întru fiinţă. Ea e fiinţa, întru care şi-a aflat omul rostul" [2], scria monahul.

De remarcat sunt numerele consacrate de revistele „Mişcarea literară" [3] şi „Tabor" [4], în care apar semnăturile de prestigiu ale cercetătorilor cunoscuţi ce se ocupă în mod constant de reliefarea valorii etic-estetice şi spirituale transmise înainte şi după trecerea sa la Domnul. În acelaşi demers li se asociază filosofi, poeţi, eseişti, teologi şi critici literari cu prestanţă.

Nimeni nu se joacă în scris cu suferinţa, fericirea şi nefericirea, cu demnitatea şi sentimentul justiţiei, valori esenţiale care au fost pentru N. Steinhardt ca o sfântă şi imuabilă tablă de legi. După cum imoralitatea, minciuna, comportamentele deviante, raiurile ideologice false, tirania şi lipsa binelui, dar mai ales cugetarea neliberă n-au fost acceptate, indiferent de preţul plătit cu sânge. Sunt revelatoare paginile despre André Gide [5] apărute în „Mişcarea literară" după o dactilogramă inedită, existentă în arhiva de la Rohia. În ***Imoralismul spiritului lucid***, ironia, analiza critică a romanului gidian ***Imoralistul***, asociată altor scrieri şi idei filosofice, cum este cea reflectată în opera lui Nietzsche (***Dincolo de bine şi de rău***), se conjugă cu morala creştină. Comentatorul este tranşant. Respinge apologia viciului, „religia plăcerii", scriind cu indignare: *„Ne interesează prea puţin ce simte Gide. Ne preocupă în cel mai înalt grad dacă ceea ce simte e conform cu adevărul şi cu justiţia. Nu autenticitatea sentimentului, ci calitatea lui. Nu intensitatea, ci direcţia"*. [1]

Ceea ce scria N. Steinhardt cu mânie astăzi pare excesiv, desuet şi „incorect politic" pentru cei care împărtăşesc dreptul minorităţilor sexuale de a se exhiba în piaţa publică: *„Cinicului, preotului deşucheat al instinctelor rele, linguşitorului minorilor corupţi, sofistului vulgar, propovăduitorului crimei, barbarului elegant căruia nu-i trebuie o clipă de ezitare pentru a rosti: nu mă preocupă de partea cui e dreptatea, să-i spunem în faţă să-i fie ruşine"*. „Şcoala de la Rohia", vrednică de modelul ei paideic, se afirmă plenar. Exegezele se multiplică, influenţele ei benefice sunt concrete şi lăudabile. O serie de studii şi comentarii ne-au captat interesul prin bogăţia şi noutatea unor teme a căror esenţă răzbate chiar din titlu: ***Moralitatea - aspect definitoriu al comportamentului uman în viziunea lui N. Steinhardt*** (Ştefan Iloaie); ***Predicile părintelui Nicolae Steinhardt sau tehnica ecumenismului cultural*** (Adrian G. Romila); ***De la Păltiniş la Rohia. Şcoală culturală şi sarcină spirituală*** (Luigi Bambulea); ***Nicolae Steinhardt şi socialismul*** (Andrei Moldovan); ***N. Steinhardt - un mordu du cinéma*** (Emanuela Ilie). Inserăm la loc de cinste şi cartea ***N. Steinhardt - cu timp şi fără timp. Lecturi critice***, ca un gest de recunoştinţă din partea lui Nicolae Băciuţ, alt discipol fidel călugărului-cărturar.

Cunoscându-i în profunzime opera şi capodopera ***Jurnalul fericirii***, accesând documente inedite din Arhiva de la Rohia, Ştefan Iloaie dezvoltă cu o ştiinţă impecabilă ideile de ordin moral din ***Monologul polifonic***.

Studiul se încheie cu o frază menită să ne amintească prezenţa şi vivacitatea cugetului neadormit steinhardtian, chiar după un sfert de veac de la întâlnirea cu spiritul divin, „imposibilul posibil": *„Morala părintelui Nicolae Steinhardt nu e clasică, dar e vie; nu îşi propune să fie şi nici nu este un sistem de morală, dar se regăseşte în întreaga operă, făcând din aceasta un adevărat îndrumar etic; nu are un public ţintă omogen, dar îi reuneşte în sine pe omul de cultură ca şi pe omul simplu, pe intelectual ca şi pe ţăran"*. [6]

Nu sunt eludate nici efectele monstruoase ale comunismului asupra omului şi a colectivităţii, decăderea morală, păcatele capitale ce întinează şi pe cei curaţi cu inima şi cu duhul ceresc. E la fel de actuală ca şi în vremuri dezmăţate (ca semn al pierderii sfinţeniei) interogaţia *Quo vadis homine*?

A nu se uita că deznădejdea este şi ea un păcat, că lumea se primeneşte şi că omul este perfectibil. În acest sens, putem recepta mărturia vibrantă, contagioasă, migrantă şi tot atât de sinceră din revista „Tabor", scrisă de teologul Constantin Necula, despre cum a salvat ***Jurnalul fericirii*** de la moarte scolastică gândirea unei generaţii. *„Nu pot să spun nici astăzi ce mi-a zdrelit sufletul într-atât încât sunt prins încă de bucuria unei lecturi fără sfârşit. Cum de fiecare fibră a zbaterii mele teologice ţine atât de mult de Fericiţii Nicolae şi Siluan, izbăvitorii din scolastica absurdă a unui post-materialism dialectic, didacticizat şi straniu, ce încă mai bântuie-fantomă de praf, Europa gândirii şi bazarul de idei de ieri şi de azi.* [...] *Ca o menoră din aurul cel mai pur, limba română din* ***Jurnalul fericirii*** *mi-a devenit limba în care îmi mărturisesc fericirea de a fi al lui Iisus Hristos.* [...] *Prin Steinhardt m-am împăcat cu toţi evreii care-mi supăraseră sufletul şi, îndrăznesc să o spun, mi-am vindecat deplin complexul de a fi român. În 1991 ca şi în 2012. Ca un soi de medicament la mofturi ontologice, un revulsin la durerile incongruente ale şirei spinării naţionale. Cu el, teologia a devenit oraţie de Nuntă cu cerul.* [...] *Generaţia mea a fost salvată de Părintele Nicolae Steinhardt. El a refuzat şi după moarte să ne vadă pierduţi şi ideologizaţi. A refuzat din plin nefericirea logosului rupt de Logos"*. [7]

N. Steinhardt considera arta, deci implicit literatura, drept nostalgia Creatorului suprem, rodul făpturii alese, iar biblioteca un spaţiu fermecat, *„un palat magic, codat, cifrat, încifrat al măreţiei omeneşti"*.

Despre scris ca „boierie" şi despre intuiţiile de valoare ale scriitorului-bibliotecar, Diana Câmpan face însemnări interesante într-un articol-sinteză.

Într-un dialog cu Zaharia Sângiorzan, bibliotecarul de la Rohia explică noţiuni ca scriitor total, poezia modernistă şi poezia dintotdeauna, cea crescută din har, poet mare şi mare caracter. Autoarea trece în revistă originalele şi fermele răspunsuri legate de criteriul axiologic, de ierarhia valorilor: *„Talentul, desigur, e esenţial. Doi bani nu face în lipsa unei viziuni morale a lumii şi a lucrurilor, în lipsa unei perspective, a unor concepte integratoare"*. [8] Preconiza o estetică a echilibrului clasic, cerând *„strunire, reflecţie, negrabă"*. Veleitarii şi grafomanii ar trebui excluşi din câmpul artei. Constatase prea multă *„apă de ploaie"*, dincolo de scrieri valoroase, durabile, reprezentative pentru geniul poporului român.

Spirit polivalent, erudit, atras de ceea ce este nou în domenii aparent disjuncte sau chiar opuse, N. Steinhardt se distingea de criticii literari ai momentului postbelic prin etalarea miezului creştin al celor câtorva scrieri clasice pe care le interpreta. Acelaşi lucru este vizibil şi în cronica de film. Sedus de unele pelicule celebre, le comentează în stilul său inconfundabil. Filmele care l-au fascinat (***Blow up***, ***Portocala mecanică***, ***La dolce vita***, ***Viridiana***) sunt interpretate în cheie religioasă. Patima lui cinefilă face obiectul unui studiu aplicat, doct şi fermecător, semnat de Manuela Ilie. Filmele occidentale pe care le admira (cu precădere viziunea regizorală, nu doar jocul actoricesc) erau socotite parabole, *„justificări ale bisericii şi demonstraţii ale puţinei noastre priceperi în a ne însuşi şi aplica învăţăturile lui Hristos"* [9]. Convingerile acestea nu exclud însă ideile profane ale altora.

Răzvan Ionescu dezvoltă o temă cardinală a vieţii şi a operei steinhardtiene: taina libertăţii. În eseul ***Amintiri despre taina libertăţii*** sau ***De te voi uita, Ierusalime...*** [10], meditaţia asupra condiţiei umane are ca direcţie descoperirea cauzelor care duc la înrobire şi laşitate. Fatala supunere înaintea forţei brutale şi a totalitarismelor se deduce din frică şi inacţiune. Lecţia lui N. Steinhardt reactualizată implică o urgenţă, un răspuns la întrebarea *„Cine suntem?"*, aceeaşi pe care şi-o pusese şi Dan Puric. S-au scurs douăzeci şi cinci de ani de când nu mai este printre muritori, dar cuvintele sale au rămas cu tot imperativul lor neliniştitor ca cele ce urmează. El ne fulgeră de sus ca vechii proroci: *„Dacă vrei să fii liber, trebuie să nu-ţi fie frică de moarte!* (...) *Plecăciunea, închinarea, capitularea imediată riscă fără greş să mărească pretenţiile adversarului, dându-i acestuia un surplus de energie şi tupeu"*. [11]

Decepţionat de ce vede în societatea românească de acum, *„în care s-au amestecat criteriile"* şi *„uluitoarea capacitate de prefacere a răului în complicatele diversităţi stilistice ale veacului"* [12], cercetătorul teolog şi filosof Răzvan Ionescu scrie un definitiv *„Ajunge!"* pentru ieşirea din somnul raţiunii.

Participant activ la sesiuni ştiinţifice, colaborator la publicaţii însemnate din ţară, cercetător pasionat, căruia nu-i scapă niciun detaliu sau o eroare bibliografică, autor al mai multor volume de eseuri critice şi membru în colectivul care realizează ediţia critică integrală de ***Opere N. Steinhardt***, Florian Roatiş publică un studiu despre corespondenţa scriitorului cu Virgil Ierunca (***Marginalii la corespondenţa N. Steinhardt - Virgil Ierunca***). Acesta ne dăruieşte informaţii preţioase, unice despre epistolarul bogat şi mai ales despre starea de spirit a celui care se ştia supravegheat continuu, dar curajos şi neînduplecat în a-şi păstra libertatea interioară, în asumarea morţii pentru adevăr şi pentru prietenii săi. Paradoxal, în ciuda urmăritorilor furibunzi, sprijinit pe credinţa ortodoxă, găsea forţa de a lupta cu maleficul. *„Fără a fi un epistolier de factura unor personalităţi proteice - precum Nicolae Iorga, spre exemplu, N. Steinhardt uimeşte totuşi prin amploarea corespondenţei sale"* [13]. Florian Razmoş, cel care l-a avut duhovnic şi i-a fost alături în clipele din urmă ale Monahului, în spitalul din Baia Mare, identificase în arhiva Mănăstirii Rohia circa 260 de corespondenţi. Cel mai mare număr de scrisori au fost publicate de Monica Manu în cartea ***N. Steinhardt, Dumnezeu în care spui că nu crezi... Scrisori către Virgil Ierunca*** (***1967-1983***) la Editura Humanitas, Bucureşti, 2000. Alte scrisori au rămas inedite cum este cea din 30 octombrie 1979, trimisă de Virgil Ierunca pentru a-l convinge să-i viziteze la Paris. Autorul ***Jurnalului fericirii*** trebuia să ştie ce însemna pentru Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca: *„ne-ai oferit o mare descoperire: că în toată lumea nu mai există azi decât doi creştini: N. Steinhardt şi noul Papă. Simplu"* [14].

Fiinţa cărturarului, trăirile şi pasiunile sale, codul său moral se deschid cu naturaleţe şi maximă sinceritate în corespondenţă. Ele emoţionează şi formează opinii şi trăsături de caracter. Modelul uman îşi sporeşte aura. Aşa cum precizează Florian Roatiş, *„scrisorile sunt un izvor preţios pentru conturarea şi completarea biografiei lui N. Steinhardt"* [15]. Totodată, ele surprind taine ale creaţiei, idei, teme fundamentale care definesc personalitatea şi locul său în cercul intelectualilor din deceniul al treilea al secolului XX.

Dacă revistele din cele patru puncte cardinale nu ajung sau dispar repede din cauza tirajelor meschine ori a difuzorilor de presă, despre cărţi putem spune că mai circulă în formatul clasic. Dintr-o astfel de raţiune, probabil, dar nu exclusiv, coordonatorii volumului ***Centenar N. Steinhardt*** [16] au grupat o serie de studii şi comunicări, pe care le-am prezentat, dar şi altele noi. Macarie Motogna şi Florian Roatiş lămuresc cititorul despre sărbătorirea a o sută de ani de la naşterea lui N. Steinhardt şi manifestările culturale adiacente, de maniera în care au grupat exegezele în cele două secţiuni (***Evocări şi configurări***, ***Studii şi analize***, urmate de ***Lista autorilor*** şi de ***Anexe***).

(*Continuare în pagina 14*)

Maria COGĂLNICEANU

FULGERĂRI ALE SPIRITULUI STEINHARDTIAN (...)

(*Urmare din pagina 13*)

Cartea impresionează prin bogatul ei conţinut, prin stilul academic elevat şi noutatea unghiului de vedere din care sunt abordate problemele mutiple în care s-au anagajat inteligenţa, cultura şi spiritul românesc prin generaţia interbelică.

Asupra acestei cărţi vom reveni deoarece ea însăşi ne solicită prin fondul greu de sensuri, prin acribie şi eleganţa comentariilor. În plus, ca argument, asociem mărturisirea unei experte în chestiuni de religie şi cultură entuziasmate de opera steinhardtiană:

„De Steinhardt nu te saturi, pe N. Steinhardt nu poţi afirma că l-ai citit şi îl cunoşti, îl ştii de mult şi nu mai e nimic de spus despre el ori de învăţat de la el. Cărţile, opiniile şi aserţiunile lui fac parte din categoria textelor efervescente, vii, cărora cel avizat le descoperă iar şi iar noi valori". [17]

Fără a poseda un astfel de volum în biblioteca personală, însetaţii de cultură şi cunoaştere se vor simţi nefericiţi sau măcar diminuaţi intelectualiceşte.

NOTE:

1. Steinhardt, N., ***Opera integrală***, Mănăstirea Rohia, Polirom, Iaşi, 2012;
2. ***Monahul Delarohia răspunde la 365 de întrebări incomode adresate de Zaharia Sângeorzan***, Editura Revistei „Literatorul", 1992, p. 31;
3. „Mişcarea literară", Revistă de literatură, artă, cultură. Serie nouă, anul XI, nr. 3 (43), 2012, Bistriţa, pp. 86-89;
4. „Tabor", Revistă de cultură şi spiritualitate românească, anul 6, nr. 8, Noiembrie 2012, ***N. Steinhardt - inedit***;
5. Gide, André, în „Mişcarea literară", Revistă de literatură, artă, cultură;
6. Iloaie, Ştefan, ***Moralitatea - aspect definitoriu al comportamentului uman în viziunea lui Nicolae Steinhardt***, în „Mişcarea literară", p. 31;
7. Necula, Constantin, ***Ars de fericire***..., în „Tabor", p. 62;
8. Câmpan, Diana, ***Părintele Nicolae Steinhardt - intuiţii axiologice sau despre scris ca boierie culturală***, ***Ibidem***, p. 54;
9. Ilie, Emanuela, ***N. Steinhardt***, ***„un mordu du cinéma"***, „Mişcarea literară", anul XI, nr. 3 (43), 2012, Bistriţa, p. 64;
10. Ionescu, Răzvan, ***Amintiri despre taina libertăţii sau De te voi uita, Ierusalime***..., „Tabor", p. 38;
11. Steinhardt, N., ***Monologul polifonic***, Editura Dacia, Cluj, 1991;
12. Ionescu, Răzvan, textul citat, „Tabor", p. 40;
13. Roatiş, Florian, ***Marginalii la corespondenţa N. Steinhardt - Virgil Ierunca***, „Tabor", p. 43;
14. ***Idem***, ***ibidem***, p. 46;
15. ***Idem***, ***ibidem***, p. 44;
16. Motogna, Macarie; Roatiş, Florian (coordonatori), ***Centenar N. Steinhardt*** (***Studii şi comunicări***), Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2013;
17. Filip, Terezia, ***N. Steinhardt - intelectualitate şi sanctitate***, ***Centenar N. Steinhardt*** (***Studii şi comunicări***) de Macarie Motogna; Florian Roatiş (coordonatori), Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2013, p. 65.

Augustin COZMUŢA

AFINITĂŢI POETICE

(*Urmare din pagina 5*)

Nu lipseşte nici tonul tandru, de evocare epică a unui itinerariu sentimental (***Sunt fericit precum Ahile***) sau unul dureros şi obsedant tragic, dedus din experienţă directă ori extras din orizontul vast al culturii: *„Nu-i noapte şi zi/de Dumnezeu lăsate/să nu-i visez/pe marii scriitori ai planetei pământ/necunoscuţi de nimeni şi fericiţi/că n-au tipărit niciun rând"*, cum mărturiseşte în poemul ***M-a zăpăcit vestea***, amintind de moartea lui Laurenţiu Ulici, ori în ***Şi scrisul – o stană de piatră***, dedicat lui Constantin Stan, al cărui sfârşit capătă o răsturnată dimensiune sisifică: *„piatra aleargă după Sisif/şi-l trage pe roată/deodată cu toate povârnişurile"*. Descoperim aceeaşi aură *„nemiloasă"*, cum o numeşte Ioan Es. Pop, în *„cununa de spini de pe creştet"*, a fiecărui om, dar şi distincţia dintre lumea închipuită şi cea aievea, cum o visa Eminescu, separarea fiind radicală: *„Din scris şi fantezii/închipuita Moarte/soră nu e cu cea adevărată!"*, reală şi care survine *„o singură dată"*, când simţi că *„Pământul de sub picioare îţi fuge"*. Sunt, în genere, în ***Mireasa şi moartea***, completare la volumul ***Opere incomplete***, apărut în 2006, poezii viziune ori scenarii eliptice ale unor procese cosmice esenţializate şi relevate prin implicarea unor simboluri concrete ori cu substrat mitic, situându-l pe Gavril Ciuban în rândul creatorilor meditativi ce nu-şi văd rostul vieţii decât în scris: *„O, Doamne, încă o dată/nu mă mai fă! Decât atunci/când a scrie să pot mi-i lăsa"*. Să lăsăm şi timpul să tacă sau să vorbească despre destinul singular al poetului.

EPISTOLAR
ŞTEFAN JURCĂ - MONICA ROHAN

• De la Ştefan Jurcă spre Monica Rohan
Mesaje trimise ieri

1. Aici lângă munţi a început să fie mai frig, chiar şi în casă, în faţa P.C.-ului este mai rece. Asta nu înseamnă că tu să te îmbraci cu acel batic sobru. Trebuie să arăţi mai tânără. Despre acel profesor Tudor Opriş am auzit şi eu. Să aibă multă sănătate.

• De la Monica Rohan către Ştefan Jurcă
Mesaje trimise ieri

Şi-aici e frig şi ninge... În copilărie iubeam iernile cu săniuş, acuma nu mă împac deloc cu gerul. Brr!

O! mulţumesc! Apreciez sfatul prietenesc. Dar nu m-am chiar „îmbrăcat" în batic, mi-am legat şi eu o ma(h)ramă fiindcă m-am îmbrăcat într-un vechi costum popular. Nu-i portul meu obişnuit, eu umblu în blugi şi, de obicei, într-un echipament sport-clasic, aşa mă simt confortabil. Bine-nţeles, din când în când încerc şi ceva mai feminin, însă rar, la câteo înfăţişare.*

Cât priveşte îmbătrâneala... asta-i oricum o treabă firească. E drept că în tinereţe îmi doream ochelari deşi vedeam perfect, însă îmi imaginam că în spatele lor voi fi mai puţin timidă. Am ajuns şi la vremea ochelarilor, acum îmi sunt absolut necesari la citit, însă am început să-i port cam tot timpul. În privinţa altor semne... ce să zic? Îmi place mai mult culoarea de păr platinat decât blond, - e drept.

Dar decât toate astea, mai mult şi mai mult mă simt şi mă recunosc „albastră", dar un albastru cald (dacă se poate numi astfel), de cer prietenos, ca ograda copilăriei. Cam aşa...

Mulţumim de urările pentru domnul Opriş. Îl cunoaşteţi? E un sufletist, dintotdeauna.

S-auzim de bine!

* Poate că, uşor demonstrativ, am dorit să aduc pe reţea un costum naţional românesc. Poza din legitimaţia mea e „arsă" în alb, care şterge contrastele. Dacă doriţi, v-o trimit pe cea „adevărată", fotografie cu detalii din costum.

• De la Ştefan Jurcă către Monica Rohan
Mesaje trimise ieri

2. Minunată scrisoare, am s-o păstrez. Ştiu că este un costum popular. De ce mă întorc mereu spre Lugoj? Am trecut pe acolo de două ori, când eram student şi, mai târziu, prin anii 80. Două personalităţi m-au trimis de-acum spre acel loc: Iosif Constantin Drăgan şi Anişoara Odeanu. Citisem despre Richard Sorge, celebrul spion sovietic, despre ambasadorul german (Otto Miessner) la Tokio, dar am aflat apoi de relaţia Anişoarei (Doina Petean) cu fiul neamţului. Din păcate, nu am citit mai nimic din Anişoara, ci mai mult despre ea.

Ştiu cum s-a sinucis deodată cu soţul său, medicul, subiect de roman, apoi despre I. C. Drăgan şi căsătoria sa la bătrâneţe, cu cei doi fii etc. Nu te pasionează?

Apoi Anişoara, cât a locuit la Bucureşti, era în lumea mondenă: Camil Petrescu, Mircea Eliade, Mihail Sebastian (îţi recomand jurnalul său), Eugen Ionescu. A se vedea şi istoria secretă a lui Cornel Ungureanu.

Nu ştiu ce m-a apucat, gata. Nu am scris de mult la gazete. Să nu uit despre Damian Ureche şi Nunta (sa) utopică.

• De la Monica Rohan către Ştefan Jurcă

Aşadar, cunoaşteţi Lugojul. E un orăşel tare fain. Parcă şi mai fain era pe vremuri. Lugojul şi-a avut perioadele sale de strălucire. În copilăria mea era patriarhal, locuiam pe o stradă nepietruită, plină de farmecul colbului. Pe Babeş, 15. În copilăria mea din Lugoj nu am avut ogradă proprie, stăteam în chirie, curtea era îngrădită şi ocupată de puii proprietarului (avea clocitoare electrică şi îşi făcuse, cred, o mică afacere din creşterea puilor de găină). Coteţul puilor era dotat cu tuburi de neon, noi stăteam serile la lumina lămpii cu petrol, nu permitea să-i spargem pereţii pentru a instala curent electric şi în jumătatea de casă pe care o locuiam noi. Doar în partea cealaltă se aprindea lumină... Dar am avut noroc, aveam câmpia aproape şi „ograda mea" era acolo, câmpul cu „belţile" (bălţi cu peşte, stuf, sălcii, câteva naturale şi altele, cele noi, apărute în urma excavărilor pt fabrica de cărămidă „Mondial"). Mai încolo, la capătul câmpului era pădurea. Mă duceam aproape zilnic, de cum se desprimăvăra, nu-mi era frică, ştiam drumul (of! şi-acum visez pădurea, marginea ei), era simplu, hoinăream de cum înfloreau brânduşele, sălăţelele, apoi spinii (porumbarii), murele... până târziu, după ce cădea bruma şi culegeam porumbe. Tare trist ar fi fost să fi stat la bloc în anii aceia. Dar ce pricepe un copil? Eram într-a şaptea (13-14 ani) când ne-am mutat la bloc.

Când merg la cimitir în Lugoj, - o am acolo pe bunica mea - uneori las o lumânare şi la Anişoara Odeanu. Nu am cunoscut-o, dar am citit ce-a scris. Poate nu chiar tot. D-nul Gheorghe Luchescu a scris despre ea, acum şi el (deja de doi ani) este aşezat în apropiere, pe aceeaşi alee.

Mi-e drag Lugojul, deşi s-au schimbat mult oamenii săi. Ca valurile Timişului a trecut vremea. Şi nu va înceta să treacă, să curgă...

L-am văzut pe Damian Ureche, de câteva ori. Un boem incurabil. Poet talentat. Dumnezeu să-l odihnească!

Dacă mă pasionează jurnalele? Nu pot spune chiar că mă pasionează. Citesc cu plăcere, însă au fost şi cazuri în care am dat la o parte. Mamei mele îi plac mult poveştile adevărate, biografii, jurnale, călătorii..., ea nu mai are gust pentru ficţiune. Eu aproape că trăiesc în lumi „ficţionare".

Am văzut jurnalul lui Mihail Sebastian. Tulburător.

Cărţile Anişoarei Odeanu nu le mai am, s-ar putea să mi se fi rătăcit şi să apară din nou. Anişoara Odeanu a scris şi poezie, ştiaţi?

Am citit o carte, o poveste adevărată, apărută relativ recent, publicată sub pseudonim (Cornelia Fodor, ***Compendiu***), *într-un fel „dezgroapă" amintiri care dor. Acolo e şi Anişoara Odeanu, dar în planul doi.*

Cred că v-am scris prea mult. Întrebările dvs. au iscat amintiri...

S-auzim de bine!

Cu drag, Monica.

• De la Ştefan Jurcă spre Monica Rohan

3. Ce bine că am reuşit să te stîrnesc, sincer mă pricep la asta, sau aşa cred eu, am făcut interviuri etc

Mai spune-mi despre paşii tăi prin Lugoj, doar când ai chef, poate aceste consemnări le vom publica vreodată. Se vede că scrii şi proză după felul elegant cum te exprimi. Iosif Constantin Drăgan nu era agreat în vremea când eram eu student, dar Aula Magna a Universităţii a fost finanţată de el, parcă şi scria undeva pe o placă pe stânga, la intrare. Atât el, cât şi Anişoara Odeanu erau consideraţi „verzi", însă moş Iosif îi vânduse lui Ceaşcă un fel de microfoane, tip măslină; le plasau într-o farfurie şi, de la altă masă, meseriaşii ascultau convorbirea. Poate că este şi o fantezie, dar merită amintită aici, aşa că era în graţii, dar mai cu discreţie, publicase şi ***Istoria*** *lui G. Călinescu, ediţia 1941, în fascicule, unde Geo Bogza avea, în fotografie, urechi de măgar. Eu am răsfoit câteva fascicole. Era la fel cu Enciclopedia Britanica vândută în anii noştri. Deci eu cunosc un Lugoj imaginar, dar, cum ziceam, de două ori am fost acolo înainte de 1989 şi în mare trecere.*

NOTE:

- Iosif Constantin Drăgan (1917, Lugoj - 2008, Palma de Mallorca), licenţiat în drept, om de afaceri român, profesor asociat al Universităţii din Timişoara, după 1980.
- Anişoara Odeanu (1912, Pădureni - 1972, Lugoj), poetă, prozatoare, jurnalistă.
- Otto Miessner, ambasador al lui Hitler la Tokio.
- Hans Miessner, fiul ambasadorului, fost logodnic al Anişoarei Odeanu.
- Richard Sorge (1895 - 1944), spion al URSS, colaborator al lui Otto Miessner la ambasada din Tokio, care informa URSS de mersul războiului.
- Tudor Opriş, scriitor, îndrumător al taberelor şcolare de creaţie.
- Gheorghe Luchescu (1937 - 2011), profesor dr., lugojean.
- Damian Ureche (1935 - 1994), poet care a trăit la Timişoara.

Ioan MORAR

COLOCVIILE DE LA NICULA

După felul în care s-au desfăşurat Colocviile noastre în cele patru ediţii se poate remarca un progres, un mers suitor. Adică de la timida încercare de înjghebare a unor comunicări despre viaţa şi opera celor trei personalităţi care şi-au stabilit culcuşul aici în Poiana Maicii Domnului, în aşteptarea trâmbiţei de apoi, s-a tras uşor mai la adânc, încercând să descifrăm mesajul lor şi, prin misterul liturgic, să-i aducem cât mai aproape, să-i simţim în mod real părtaşi la dezbateri. Lor li s-a adăugat, încă de la cea de a II-a ediţie, un nume mare care se impune paternal aici la Nicula, în calitate de ctitor şi pălmaş al Duhului Sfânt, *cum îi plăcea să se considere. L-am numit, se înţelege cu uşurinţă, pe Mitropolitul Bartolomeu şi scriitorul Valeriu Anania.*

Amintirea poetului Emil Giurgiuca

La o ediţie precedentă, anunţam apropierea unui alt astru aflat pe firmamentul poeziei româneşti care, cu 21 de ani în urmă, după o peregrinare de o viaţă prin ţară, mânat de misiunea dăscălească şi de promotor al culturii româneşti, şi-a dorit întoarcerea în satul său natal, tot în aşteptarea cerescului semn de obştească deşteptare. Şi pentru că am fost martor la întoarcerea sa *acasă*, iar acest *acasă* este la doar câţiva paşi de Sfânta Mânăstire Nicula, în satul Diviciorii Mari, îngăduiţi-mi o scurtă prezentare.

Emil Giurgiuca intră în lumea aceasta pe la începutul veacului al douăzecilea, în 1906, decembrie 27, adică în *Sărbătorile Naşterii Domnului*, ca vlăstar printre cei 12 ai familiei preoţeşti Ioan şi Pelaghia Giurgiuca din satul Diviciorii Mari, judeţul Someş. Neamul lui este scoborâtor din preajma vestitului Ţibleş, oarecând patrie a dacilor liberi. Deprinde misterul buchiilor în oraşul Gherla, îşi lărgeşte orizontul cunoaşterii la Liceul Petru Maior din acelaşi oraş, din păcate în limba maghiară, un rău pe care îl va şti converti în bine, mai târziu traducând din valorile culturii maghiare dar şi îndârjindu-l împotriva tentativelor de deznaţionalizare pe care maghiarimea şovină o dezlănţuia asupra poporului român din Transilvania. Apoi îşi încununează lupta cu cartea la Facultatea de Litere şi Filosofie din cadrul Universităţii Bucureşti. Pe tot acest parcurs de formare intelectuală şi morală, tânărul Emil a fost fericit chinuit de daimonul care dă târcoale nu multora dintre muritorii de rând, cel al poeziei. Dar până să ajungă a-şi turna gândurile şi sentimentele în forme estetice după pretenţiile Doamnei Poezie, îşi va contura personalitatea în acţiuni culturale, scoţând revista „Abecedar" şi colaborând la o serie de reviste, cum ar fi: „Datina", „Azi, „Pagini literare", „Revista Fundaţiilor Regale", „România literară", „Ţara Noastră", „Gândirea", „Convorbiri literare", „Viaţa românească" etc.

După un atestat obţinut la Cluj în 1931, timp de aproape zece ani onorează catedra de limba şi literatura română, la Colegiul Bethlen din Aiud, Gimnaziul mixt din Uioara, apoi liceele Avram Iancu din Abrud, Gheorghe Barițiu din Cluj, Principele Nicolae din Sighişoara, din nou la Cluj la Liceul de aplicaţii al Universităţii.

În 1938 se impune în lumea literară debutând cu volumul ***Anotimpuri***, poezie de mare vibraţie, cum ştiau să scrie toţi poeţii ardeleni. Avea deja foarte bine ascuţit condeiul, care insufleţea revistele amintite. Personalităţi în domeniu îi elogiază scrisul, asociindu-l marilor figuri ale vremii şi evidenţiindu-i particularităţile. (A se vedea în cartea lui Liviu Grăsoiu, ***Emil Giurgiuca, sub povara vremurilor***, Editura Vestala, Bucureşti, 2006.) Ne putem închipui atmosfera în care s-a desfăşurat Emil Giurgiuca şi contactele cu reprezentativii culturii româneşti, gândindu-ne că ne aflăm în perioada interbelică.

În viaţa tânărului şi inimosului poet Emil Giurgiuca survine un adevărat cataclism, *criminalul Diktat de la Viena, care a însemnat cea mai dureroasă perioadă din viaţa mea*, spune el. Acest act monstruos îl determină să treacă munţii în Regat, stabilindu-se în Bucureşti, unde îşi va găsi mângâierea în relaţiile cu ceilalţi poeţi ardeleni hăituiţi de agresiunea vremelnicilor hortişti. Cunoştinţele, pasiunea şi tenacitatea sa îl recomandă pentru Fundaţia Culturală Regele Mihai, de unde va lupta alături de alţii pentru drepturile românilor din Transilvania. Aşa apare revista „Dacia", având susţinerea unui alt ardelean, Octavian Tăslăuanu, scoborâtor din alte piscuri, anume din Călimani, tot fecior de slujitor al Bisericii, precum şi a altor însemnaţi colaboratori. Reacţiile au fost din cele mai înflăcărate, ne asigură Liviu Grăsoiu în cartea amintită, din care ne-am cules informaţiile. Şi îşi întemeiază spusele pe semnăturile lui Vasile Voiculescu, Ion Pillat, Dimitrie Ciurezu, Grigore Popa, Emil Botta, Basil Munteanu, Nicolae Cartojan, Corneliu Coposu, Simion Mehedinţi, Ioan Lupaş, Theodor Capidan, Mircea Vulcănescu, Ernest Bernea, Teodor Ciortea. Mai sunt necesare oare şi alte nume pentru a ne încredinţa de valoarea feciorului popii din Diviciorii Mari?! Şi pentru ce am interveni aici cu acest accent, vom vedea ceva mai la vale.

La scurt timp apare cu o nouă carte, ***Dincolo de păduri***. Unde ne duce acest titlu nu este deloc greu să bănuim. Cartea a fost recenzată de către condeieri cu mari pretenţii şi încadrată la loc de frunte în lirica românească. Tot cam în ceeaşi perioadă publică ***Transilvania în poezia românească***, o antologie masivă în care se regăsesc cei cărora ţara de peste păduri le tulbură somnul. Pasiunea pentru scris nu-i umbreşte lui Emil Giurgiuca râvna didactică. Dimpotrivă, le îmbină în mod fericit, răspândind în preajmă şi prin una şi prin cealaltă tot mai multă lumină şi căldură din fiinţa lui arzândă. Astfel continuă să onoreze noi catedre: la Liceul Titu Maiorescu, la Colegiul Naţional Dimitrie Cantemir. Numai că perioada de după război, cu tăvălugul ei proletcultist, picură multă fiere în conştiinţa celui deprins cu demnitatea şi cu respectarea valorilor. Va trebui ca alături de Eminescu să-l rabde şi pe Alexandru Toma (numele real Solomon Moscovici), ba chiar cu marginalizarea celui dintâi. Iar printre versurile lui, fie şi prefăcut, va fi nevoit să arunce şi partidului câte o fărâmitură. Pentru a nu-l muşca totuşi, nu se va lăsa dislocat nici măcar atunci când va simţi că s-a înşelat acordând încredere unor neprieteni. Deceniul 50 nu-i este deloc favorabil, umbre din ce în ce mai spăimoase îl împing spre uitare. Cei care ar putea să le spulbere aceste umbre nu o fac, iar ceilalţi continuă, voalat, să îl protejeze. Acum îi va fi de folos limba maghiară, pentru că traducerile din această limbă, stârnind aprecierile autorilor, îi vor îndulci salvator destinul.

Abia după 1964, când s-a întrezărit o oarecare înseninare în politica şi cultura românească, soarta s-ar părea să-i zâmbească. Dar se va dovedi o iluzie dezamăgitoare, chiar dacă reapare în lumea literară cu unele publicaţii, cum ar fi ***Poemele verii***, ***Cântece de ţară*** etc. Poate că cineva l-ar fi vrut mai harnic şi mai maleabil, după cerinţele vremii, dar este greu de îndoit un vlăstar care nu mai e o simplă mlădiţă. Autorul cărţii citate lasă să se înţeleagă că şi cele câteva aprecieri venite din partea autorităţilor de stat prin ordine şi diplome urmăreau de fapt tot încovoierea lui. O dovadă a valorii culturale a lui Emil Giurgiuca este şi faptul că deşi nu s-a pus la dispoziţia politicului, i s-au încredinţat o serie de slujbe şi răspunderi pe la diferite reviste, cum ar fi „Gazeta literară", „Colocvii", de unde va putea trasmite câte ceva tinerelor talente care nu se vor vinde sistemului. O serie de reviste îi vor face loc în paginile lor, şi se va bucura şi de atenţia multor literaţi care se străduiesc să salveze onoarea culturii româneşti spre acest sfârşit de veac.

Sfârşitul deceniului 60 îi aduce satisfacţia de a i se publica o selecţie de autor în colecţia ***Cele mai frumoase poezii***, apărută la Ed. Tineretului, Bucureşti, 1968. În 1972 apare volumul ***Semne pe scurt***, după care *vioara exultantă, senină s-a metamorfozat într-un violoncel îngândurat*, constată Dragoş Vrânceanu, bun cunoscător al poeziei lui Emil Giurgiuca (L. Grăsoiu, p. 30).

La venerabila vârstă de 83 de ani poetului E. G. I se oferă un preţios dar. Credem că nu poate fi vorba de întâmplare, de destin, ori de puterea omului. Faptul că acest dar, este vorba de cartea intitulată ***Poeme***, ediţie de autor, cu o prefaţă de Ion Dodu Bălan, la Ed. Eminescu, apare, aşa cum spune Liviu Grăsoiu *în vara lui 1989, dominată de ambiţiile nebuneşti ale lui Nicolae Ceauşescu*, este mâna lui Dumnezeu. Aşadar cerul îi face acest dar pentru a-i răsplăti buna chivernisire a talanţilor încredinţaţi.

Despre Emil Giurgiuca recunosc că nu am ştiut foarte multe. Îmi era cunoscut numele, îl întâlneam nu foarte des prin revistele literare, ceva mai consistent am aflat după apariţia ***Poemelor*** în 1989, dar pot să depun, totuşi, o mărturie din momentul în care s-a retras din această viaţă. Atunci m-am pomenit la poartă cu un domn înalt, aflat între 40-50 de ani, cultivat şi vădit afectat. Niciodată nu am ştiut dacă întâmplarea, vreo recomandare din partea cuiva sau ceva mai de neînţeles l-a trimis la mine. Eu înclin să cred în cea de a treia variantă. Oricum, pentru mine a însemnat o adevărată revelaţie.

- Părinte, sunt dr. Tudor Giurgiuca din Bucureşti, fiul lui Emil Giurgiuca. A decedat tata şi a dorit să fie înmormântat la Diviciorii Mari, satul lui natal. V-am ruga, dacă binevoiţi, să participaţi şi dumneavoastră. Era atât de convingătoare invitaţia încât nu l-am putut refuza. Abia după ce i-am promis m-a cuprins o oarecare teamă. Va fi o înmormântare pretenţioasă. Am luat imediat cartea lui Emil Giurgiuca, ***Poeme***, singura pe care o aveam de-a lui şi pe care o răsfoisem cu vreo câţiva ani în urmă, fără a mă ocupa de detalii. Am spicuit câteva idei din prefaţa lui I.D. Bălan şi am încercat să descifrez sensul câtorva versuri. Mi-a venit bine, prin ceea ce constituia filonul ideatic ne-am regăsit ca apropiaţi. Şi astfel înarmat, nu fără cuvenita emoţie, am apucat drumul spre Divicori. Era o frumoasă zi de început de primăvară. Dacă reţin bine, viorelele erau pregătite să-şi deschidă petalele spre a se dărui celui pe care parcă îl cunoşteau demult şi îl aşteptau acasă, adică în curtea bisericii care a fost primul loc din univers pe care l-a cucerit în aventura lui pământeană. În latura de est a bisericii, împrejmuite cu un grilaj simplu de fier, stau cuminţi în aşteptare Ioan preotul şi soţia lui Pelaghia, părinţii lui Emil. Poetului i s-a oferit un loc de cinste tocmai în faţa bisericii. Încercam să reconstitui momente din joaca sa prin iarba crudă, admirând florile şi insectele, ascultând cântecul păsărilor şi văzând în preajma lui atâtea alte minunăţii care celorlalţi tovarăşi de joacă le rămâneau ascunse. Învăluit de aduceri aminte am început să uit ceea ce îmi pregătisem de acasă că voi rosti. Iar când mi-au fost prezentaţi o parte dintre participanţi, Teohar Mihadaş de la Cluj, Şerban Melinte de la Radio Târgu Mureş, Radu Săplăcan şi încă câţiva, dintre care unii doritori să ia cuvântul, mie aproape că nu mi-a mai rămas nimic de spus, în afară de... *Încă ne rugăm pentru robul lui Dumnezeu*... După cum orice slujbă religioasă are darul de a limpezi gândurile, oricât de învolburate, în timpul prohodului mi-a dat târcoale o sintagmă: *Chemarea pământului natal*, care în vârtejul şlefuirii ei s-a concretizat în *Şoapta izvoarelor* (adică a originilor). Şi aşa a rămas. Cum am îmbrăcat-o în cuvinte această idee este greu de spus. Destul că după ce s-a terminat totul, participanţii amintiţi s-au cam apropiat de mine, iar eu am simţit nevoia să le fac o invitaţie. Aşa am petrecut o după-amiază frumoasă la casa noastră, în compania unui pahar cu vin care a dat aripi poeziei. Spre seară unii ar fi plecat spre casă dar Teohar Mihadaş simţea nevoia să recite. Aşa că totul s-a încheiat cu un adevărat cenaclu literar care nu cred să-i fi displăcut fratelui mai în vârstă Emil care a participat doar cu duhul. Am rămas cu impresia că am salvat onoarea Bisericii. Încercând să reconstitui cuvântarea a rezultat acel medalion apărut în revista „Renaşterea" nr. 3-4 din 1992 pe care ulterior dr. Tudor Giurgiuca l-a reprodus într-o antologie de texte publicată cu prilejul Centenarului Giurgiuca în 2006, din care a citat şi autorul monografiei pe care am amintit-o.

De atunci l-am avut mereu în atenţie pe poetul Emil Giurgiuca iar acum am socotit potrivit să îl facem părtaş al Colocviilor de la Nicula, pentru că are să ne spună multe şi interesante lucruri din viaţa şi opera sa.

Cursul vieţii l-am urmărit. Doresc să atrag băgarea de seamă, cum ar spune Cezar Bolliac, şi asupra operei sale. Avem în vedere doar poezia.

După umila mea pricepere, opera lirică a lui Emil Giurgiuca ar putea fi reprezentată printr-un cerc. Simbol al deplinătăţii, al nerisipirii pe cărări lăturalnice, al unui centru cosmic, al unui punct de la care porneşti şi la care ajungi. Prin cuvinte asta ar însemna că poezia lui porneşte din izvoarele ancestralei rânduieli existenţiale, iese în lume şi rodeşte iar din roadele ei se hrănesc toţi iubitorii de frumos şi de adevăr, spală conştiinţe, tămăduieşte doruri iar apoi se întoarce la izvorul de la care a pornit. Rămâne în istoria culturală a neamului românesc asemenea unui curcubeu care circumscrie un spaţiu, un timp, o idee, o dorinţă, un destin.

De remarcat că izvorul apare frecvent în versurile sale, ca ceva de la care porneşti şi la care trebuie să ajungi. Este ca un ecou, o chemare din străfunduri. Socotind că izvorul Diviciori este acelaşi cu Ţibleşul, îl lăsăm pe el să-şi contureze traseul, noi doar îl urmărim: *„Pe Ţibleş vre-ar fi străinu-acasă,/Da' munte-i Ţibleşul şi nu se lasă"* (p. 72).

Iese apoi în lume, străbătând aproape un veac întreg, luminând cărările, vorbind puţin eminescian: *„Mă-ndrept către izvor/De negură mă scutur/Şi sângele mi-l flutur/În... mări de dor"*.

Ca apoi să se întoarcă acasă cu satisfacţia împlinirii unei grele misiuni, lăsând în urmă-i o bucurie oferită semenilor. Chemat de şoapta izvoarelor în cea de a 86-a primăvară a vieţii se întoarce în satul natal socotindu-se un învingător care se prinde cu voioşie în hora strămoşilor: *„Când mă voi duce iar la Diviciori/Pune-mi-oi la clop un struţ de flori/Şi cu brâu de raze m-oi încinge/- Satule bătrân nu plânge./Vara verilor va fi atunci/Câmpul înflori-vor ceruri, lunci/În pârâu aripa lor va-ntinge/- Satule bătrân nu plânge./Tânăr mă va duce albul drum,/Flacăra durerii pân' la scrum/Va fi ars în mine, se va stinge,/- Satule bătrân nu plânge./Mi-or ieşi în cale bunii mei/Mânuri albe vor întinde ei/Peste pieptul meu în lac de sânge,/- Satule bătrân nu plânge./Ramurile verii m-or umbri/Tot ce a fost al meu, tot ce va fi,/Suspinând în jurul meu s-a strânge/- Satule bătrân nu plânge.*

Aşadar, după ce casa uliului din capătul Clujului a ars demult, *„Dar voi aştepta până la vară/Când va da-n Crăiasca frunza iară/Şi-a să ardă casa uliului/În capătul Clujului"*, iată-l urcând şi aşezându-se mioritic la izvoare: *„Iată, încep să cobor,/Ultim, singur păstor./Plaiuri deasupra mea fug/Arde văratecul crug/Şi mă desfac în cărări/Cu nevăzute intrări,/Unde în stâncă ascult/Paşii de fum de demult,/Unde sub seară-au intrat/Bacii bătrâni la iernat/Veac după veac la iernat"*.

Ceea ce presupune o nouă primăvară... Evident, alta decât cea astronomică...

Criticii recurg cu uşurinţă la similitudini, grupând poeţii după fel şi fel de criterii: lingvistice, istorice, stilistice, ideatice. Şi nu greşesc. Cutare merge pe linia lui cutare, se regăseşte în cutare etc. Pe poeţi ca Goga, Cotruş, Coşbuc, Blaga, Ioan Alexandru, limbajul, idealurile, condiţiile de viaţă, cu toate particularităţile lor, îi grupează în poeţi ardeleni. Aşa şi în cazul eroului nostru, îl putem socoti pe urmele oricăruia din cei înşiraţi. Dar el rămâne... Emil Giurgiuca.

Gerður KRISTNÝ

S-a născut la 10 iunie 1970 în Reykjavík, unde locuieşte şi în prezent. A studiat literatura franceză şi literatură comparată la Universitatea din Islanda, absolvind facultatea în anul 1992. A publicat mai multe volume de poezie şi de proză scurtă, romane, cărţi pentru copii şi o biografie, pentru care a primit Icelandic Journalism Award în 2005.

Din 2005 s-a dedicat în întregime scrisului. Piesa sa, ***The Dancing at Bessastadir***, bazată pe două dintre cărţile sale pentru copii, a avut premiera în Icelandic National Theater, din Reykjavík, în 2011, fiind apreciată atât de public, cât şi de critici. Pentru activitatea sa literară a primit şi premiile The Icelandic Children's Choice Awards, în 2003, The Halldór Laxness Literary Award, în 2004 şi The West-Nordic Children's Literature Award, în 2010. Gerður Kristný a primit Icelandic Literature Awards 2010 pentru cartea sa de poezie ***Blóðhófnir***, bazată pe un vechi mit nordic. Această carte a fost publicată în Anglia, Danemarca şi Suedia.

Poezii ale sale au fost incluse în antologii publicate în Islanda şi în alte ţări. Gerður Kristný a participat la mai multe evenimente literare din diferite ţări ale lumii, printre care Anglia, Bangladesh, China, Danemarca, Finlanda, Germania, India, Lituania, Nicaragua, Norvegia, Olanda, SUA, Suedia, Uganda. Poezii ale sale sunt publicate pentru prima oară în România în acest număr al revistei „Nord Literar”.

Mulţumesc

Darurile devin
ce în ce mai originale

mă trezesc pe jumătate ameţit
la hohotul unei voci

De data aceasta
trimiterea a fost
livrată

într-un colţ
al camerei

o fantomă cu ochii trişti

Gaură în gheaţă

Gheaţă făcută mormane în ochii tăi
brumă în inima ta

mâinile tale
câini de sanie nedomesticiţi

deasupra noastră
o lună în echilibru
printre stele

ţintă
înconjurată de găuri
făcute de lănci care s-au rătăcit

Poem de vară

În miezul verii
drumul dintre casele noastre
este blocat

străzile s-au acoperit de nea
şi niciunul dintre noi
nu vrea să fie primul
care să dea zăpada

Îmi aduc aminte că nu erai
prea dornic de muncă

şi eu întotdeauna
am îndrăgit
zăpada

Dariusz PACAK

Este un poet austriac de origine poloneză. S-a născut la 19 decembrie 1962 în Lodz, Polonia. Este licenţiat al Academiei de Muzică din Wroclaw. A urmat studii postuniversitare în Viena. A publicat mai multe volume de poezie, dintre care menţionăm: ***Birds of Emanations*** (Cracovia, 2001), ***W Podruzgotanym Cigu*** (Poznań, 2003) şi ***House of the Golden Fleece*** (Poznań, 2004). Este membru al mai multor asociaţii literare, dintre care amintim World Academy of Arts and Culture, World Congress ot Poets (USA), Polish Authors Association (Varşovia), Artistic Literary Association STAL (Cracovia). Poezii ale sale, traduse în engleză, germană, chineză, cehă, hindi, coreeană, i-au fost publicate în reviste literare din Polonia, Austria, SUA, Cehia, Moldova, China, Anglia, Taiwan, India. A participat la mai multe evenimente culturale în Polonia, Austria, România şi în alte ţări. Poezii ale sale sunt publicate pentru prima oară în România în acest număr al revistei „Nord Literar”.

Ţelul

pentru Ninos Aho

Dacă există vreo cale,
există mii, fiecare din ele este doar o iluzie...

Dacă măcar una dintre ele
conduce într-o anumită direcţie, aceasta este,
poate, un vis...

Dacă este dată vreodată o direcţie,
şi noi distingem mii de direcţii, este doar un văl...

Un singur lucru este real - Ţelul.
Şi noi, indiferent de rasă, religie şi loc, facem parte din el.

Risipiţi, ca într-o vrajă, trecând dincolo – ne vom întoarce.

Mânăstirea Surorilor Norbertine,
Imbramowice Abbey, Polonia, 17 februarie 2012

Templul Boriam

Cunoaşterea
trăieşte între
Buddha cel asurzitor prin tăcere
ce descrifrează acum limbajul florii
între
sunetul greierului
şi îndemânarea arcului

fiecare deşteptare unică a clopotului
determină următorul capitol fără cuvinte
în briza
adusă de Marea Sudului
o piatră cade în tăcere

Seoul (Turnul din Seoul), Coreea de Sud, 2 septembrie 2004

Binecuvântând calea

Ştiu unde ştiu încotro nu este departe
pe drumul accidentat, în pofida
şoaptelor curenţilor trebuie să îţi continui urcuşul

să ţii seamă de semne păstrează direcţia busolei
trebuie să străluceşti la răscruce de drumuri
să nu-ţi transformi pasul în piatră

fii atent ocroteşte-ţi timpul sperat
nu te opri la jumătatea drumului
şi inima ta nu se va reduce la cenuşă

în Căutarea Lânii de Aur câştigă cei
care îşi împletesc stele în păr
pe aleea dintre Cele Şapte Lumi

ascultă doar tăcerea până la chemarea sângelui

Viena, 17 iulie 2000/Lackenhof (Austria), 26 ianuarie 2004

Bitay Zoltán

Hildegunn DALE

Este o poetă din Norvegia. S-a născut la 12 noiembrie 1974 şi locuieşte în apropiere de Bergen, pe o mică insulă numită Misje, împreună cu soţul şi cu fiica lor. Hildegunn are un masterat în literatură generală şi a studiat, de asemenea, la Academia de Scriere Creativă din Bergen. Ea a ţinut apoi acolo mai multe cursuri şi a lucrat ca editor pentru colecţia de traduceri de poezie la Editura Det Norske Samlaget. A scris cărţi de poezie: ***Solkant*** (2003), ***Elvedraumar*** (2004), ***Sea, say and see*** (2006), ***Armane mine handlingar*** (2011), publicate la Editura Det Norske Samlaget şi Fjell-Øygarden (2008), la H-press. A publicat şi o carte pentru copii, ***Skugge under Grønnskarvet*** (2007), la Editura Det Norske Samlaget. A participat la mai multe evenimente poetice internaţionale. Poeziile sale sunt publicate pentru prima oară în România în acest număr al revistei „Nord Literar”.

Pielea este caldă
asemenea culorii roşu din tabloul de pe perete.
Frunze galbene cad pe pământ.
Un cerb,
unde pe timpuri au fost băi publice.
Simbolurile se transmit
corpurilor care se nasc, continuă să trăiască.

*

Respiraţia este ca frunzele unui copac.
În contralumină, frunzele par negre, cele din afară tremură.
Scrisul avansează prin impulsurile celorlalţi. Mici sclipiri în ceea ce au scris alţii. În fluxul care nu are nevoie de uşi
eu caut bucătăria, lumina râsului.
Acolo înăuntru toţi sunt aşezaţi în jurul unei mese.

*

Este o diferenţă între a sta aşezat şi a merge, mă opresc, învăţ enunţul pe de rost; o frază este frumoasă atunci când apare,
caută împotrivire,
o nouă direcţie. Răspunde la ceva, în mine. Apa curge pe treptele
care coboară

de la uşa hambarului.
Uşa este vopsită în roşu. Mă apropii mai mult de ceea ce s-a întâmplat.

Prezentare şi traducere:
Elena Liliana POPESCU

anul XII, nr. 4 (131), aprilie 2014

Nord Literar

Apare sub egida Consiliului Județean Maramureş şi a Uniunii Scriitorilor din România

Din sumar:

PAG. 2 VIAȚA CULTURALĂ

• *Cărți şi reviste primite la redacție*

• *Festivalul „Lucian Blaga”*

• *Festivalul „Tudor Arghezi”*

PAG. 3 CRONICA LITERARĂ

• Gheorghe GLODEANU *-120 de ani de la naşterea lui Camil Petrescu. O nouă estetică a romanului*

PAG. 4-5 VITRINA

•Marian BARBU - *Coordonator de sintaxă*

•Sonia ELVIREANU- *Un roman de iubire*

•Ana OLOS - *Din nou despre Urmuz*

• Săluc HORVAT- *O sinteză biobibliografică*

PAG. 6 DISOCIERI

• Alexandru ZOTTA *-Dramaturgia... în entropie*

PAG. 7 ORFEU

• Viorel MUREŞAN- *Poezii*

PAG. 8, 14 ESEU

•Edgar Allan POE- *Filosofia compoziției*

PAG. 9 PROZĂ

•Ioan NEGRU- *Poveste la prima ninsoare*

PAG. 10 ISTORIE LITERARĂ

Nicolae GEORGESCU *-Cronograf Eminescian. Argument: Izvorul şi fântâna*

PAG. 11 CONSEMNĂRI

•Ioan MARIŞ- *Aspecte ale narativității*

•Daniel DRAGOMIRESCU *- Poeme ale vieții interioare*

PAG. 12 POEZIE

•Paul MATHIEU- *Traducere de Horia BĂDESCU*

•Valentin MOLDOVAN

PAG. 15 VARIA

•*Revista revistelor*

•*O primăvară interculturală*

PAG. 16 TRADUCERI

Poeme de János SZENTMÁRTONI (Ungaria)

Mihaela Panainte

Acest număr este ilustrat cu imagini din piesa de teatru „Noul locatar” de Eugen Ionesco, pusă în scenă la Teatrul Municipal Baia Mare de regizoarea Mihaela Panainte

Instituţie a Consiliului Judeţean Maramureş
Revista NORD LITERAR
Editată de Asociaţia Scriitorilor Baia Mare
– apare lunar –

COLEGIUL DE REDACŢIE:

Director:
Gheorghe GLODEANU

Director executiv:
Săluc HORVAT

Redactor-şef adjunct:
Gheorghe PÂRJA

Secretar general de redacţie:
Augustin COZMUŢA

Redactori:
Daniela SITAR-TĂUT
Delia POP

Redactori asociaţi:
Augustin BOTIŞ, Florica BUD,
Gavril CIUBAN, Tatiana DRAGOMIR,
Ioan DRAGOŞ, Marian ILEA, Ştefan JURCĂ,
Adela NAGHIU, Adrian OŢOIU,
Lucian PERŢA, Florian ROATIŞ,
Nicolae SCHEIANU, Echim VANCEA

Prezentare artistică:
Mircea BOCHIŞ

Secretariat şi tehnoredactare:
Raluca HĂŞMĂŞAN
Andreea DEAC

Redacţia şi administraţia:
cod 430311, Baia Mare,
str. Gh. Şincai, nr. 46, tel. 0262-215870,
E-mail: nord.literar@yahoo.com
www.revista.nord-literar.ro

ISSN 1583-817X
Marcă înregistrată OSIM M2007 10928

Tipar: S.C. KUMAR PRINT S.R.L., Baia Mare
Revista „Nord Literar" este membră a Asociaţiei Publicaţiilor Literare şi Editurilor din România (APLER)

Abonamente la revistă se pot face prin factorii poştali şi se difuzează prin S.C. GLOBAL MEDIA TRUST S.A., S.C. DAMCO S.R.L., S.C. CPD ING VAL S.R.L., S.C. INA K PRESS S.A. şi în librăriile din Baia Mare şi Satu Mare.

Costul unui abonament - 2014:
Prin poştă: 3 luni - 7,5 lei; 6 luni - 15 lei; 12 luni - 30 lei

Revista este înscrisă în Catalogul Presă Poşta Română, anul 2014, cod 14.323 (p. 82)

16 pagini - 1,5 lei
Responsabil de număr:
Săluc HORVAT

CĂRŢI ŞI REVISTE PRIMITE LA REDACŢIE

CĂRŢI:

· Ana Blandiana, ***Fals tratat de manipulare,*** Editura Humanitas, Bucureşti 2013;
· Terezia Filip, ***Educaţie şi Formare sub Semnul Modelelor,*** Editura Proema, Baia Mare 2014;
· Ioan Filip, ***Nostalgiile desăvârşirii***, Colecţia VOX SEPTENTRIONIS, Editura Proema, Baia Mare 2014;
· Ioan F. Pop, ***Marginalii la o absenţă,*** Editura Galaxia Gutenberg, Târgu Lăpuş 2014;
·Ovidiu Crişan, ***Dansul spre cer***, roman, Editura Limes, Floreşti-Cluj, 2013;
· Nicoară Mihali, ***Ţara Oaşului, lumea tradiţională şi vendeta,*** Editura Limes, 2013;
· Paul Tumanian, ***Visul văduvei şi alte povestiri,*** Editura Limes, 2014;
· Mihai Pascaru, ***Balade şi altele,*** postfaţă de Lucian Gruia, Editura Limes, Cluj-Napoca 2013;
· Janeta Ciocan, ***Centrul ceramic Baia Mare ~monografie~***, cuvânt înainte de Ioan Godea, Editura Ethnologica, Baia Mare 2013;
· Ioan Potop, ***Priviri în interior,*** poezii, Editura Enesis, Baia Mare 2013;
· Mihai Vintilă, ***Ordine în gânduri***, versuri, Editura PIM, Iaşi 2013;
· Valeriu Marius Ciungan, ***Sisif pe casa scărilor***, versuri, prefaţă de Liviu Antonesei, Editura ADENIUM, Iaşi 2013;
· Vasile Igna, ***Camera obscură,*** roman, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2013;
·Viorica Pârja, ***365 de gânduri,*** publicistică, Editura Eurotip, Baia Mare, 2014;
·* * * ***Ion Burnar în memoria prietenilor,*** volum coordonat de Valeriu Sabău, Biblioteca judeţeană „Petre Dulfu", Baia Mare, 2014;
· Dumitru Chioaru, ***Bilingvismul creator,*** Editura Limes, Floreşti-Cluj, 2013;

REVISTE:

· „Cultura", nr. 13, 14/ aprilie 2014, Bucureşti;
· „România literară", nr. 17, 18/ aprilie 2014, Bucureşti;
· „Tribuna", nr. 279/ aprilie 2014, Cluj-Napoca;
· „Bucovina Literară", nr. 1-2/ 2014, Suceava;
· „Boem@", nr. 59-60-61/ 2014, Galaţi;
· „Luceafărul de dimineaţă", nr. 3/ martie 2014, Bucureşti;
· „Argeş", nr. 3/ martie 2014, Piteşti;
· „Orizont", nr. 3/ martie 2014, Timişoara;
· „Litere", nr. 4/ aprilie 2014, Târgovişte;
· „Familia", nr. 3/martie 2014, Oradea;
· „Discobolul", nr. 193-194-195/2014, Alba Iulia;
· „Caiete silvane", nr. 111/2014, Zalău;
· „Ramuri", nr. 3/ 2014, Craiova;
· „Ateneu", nr. 535/2014, Bacău;
· „Dacia literară, nr. 1-2/ 2014, Iaşi;

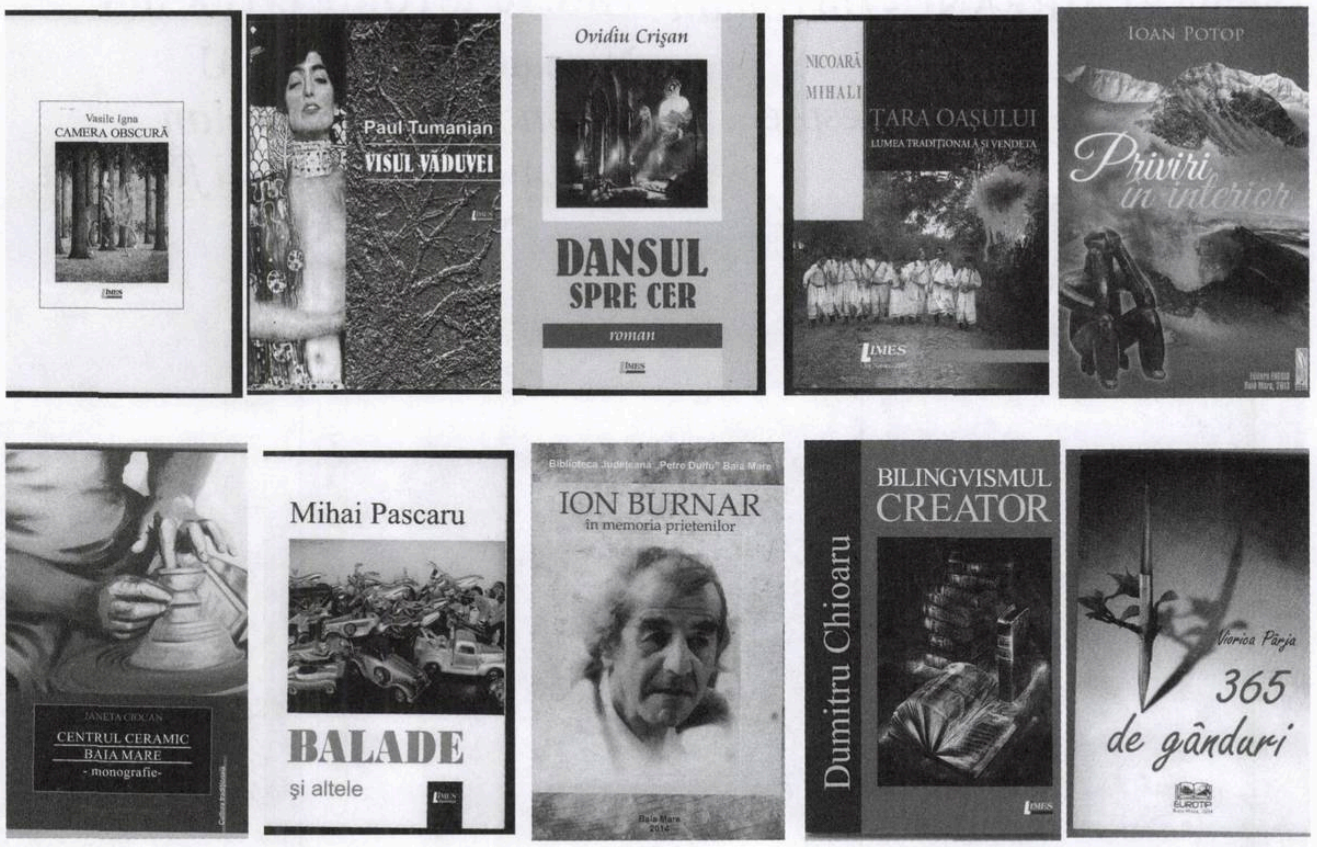

Festivalul Internaţional „Lucian Blaga"
Ediţia a 24-a

22-23 mai 2014, Cluj-Napoca

Organizatori:
Societatea Culturală **„Lucian Blaga"** Cluj-Napoca,
Biblioteca Judeţeană **„Octavian Goga",**
Uniunea Scriitorilor din România- Filiala Cluj
Joi, 22 mai (la sediul Filialei Cluj a USR şi la Muzeul de Artă)
Vernisajul *Salonului de primăvară al scriitorilor*
Simpozion **„Lucian Blaga la Cluj"**
Lansări de carte dedicată lui Lucian Blaga
Recital de poezie

Vineri, 23 mai (la sediul Bibliotecii Judeţene Octavian Goga)
„Clujul lui Lucian Blaga- Clujul nostru"- Eveniment-concurs organizat cu participarea elevilor clujeni.

Festivalul Internaţional de literatură ‹Tudor Arghezi›

Ajuns la cea de-a 34-a ediţie, festivalul omagiază pe cel care rămâne unul dintre cei mai mari scriitori ce i-a dat literatura română de-a lungul timpului şi îşi propune să contribuie la stimularea pe criterii valorice a scrisului românesc contemporan, inclusiv pentru cunoaşterea şi promovarea operei argheziene, în ţară şi peste hotare.

Festivalul se adresează creatorilor de literatură şi exegeţilor în argheziologie din ţară, precum şi vorbitorilor de limbă română din comunităţile de peste graniţe, cu preocupări în domeniu.

Programul festivalului se desfăşoară în perioada 29 mai - 1 iunie a.c., la Târgu- Jiu şi la Târgu-Cărbuneşti, localitatea de obârşie a scriitorului.

Informaţii suplimentare la telefon/ fax:
-0253/ 213.710 şi 0721.370057 (Centrul Jud. pentru Conservarea şi promovarea Culturii Tradiţionale);
Persoane de contact: dir. Ion Cepoi- (0721.370057); Viorel Surdoiu- 0727.930333
-0253/ 214.904 (Biblioteca Judeţeană **„Christian Tell"**)
Persoane de contact: dir. Olimpia Bratu- 0253/214904.

Rugăm editurile, revistele şi autorii care doresc să le semnalăm cărţile şi publicaţiile periodice în numere viitoare ale revistei noastre să le trimită pe adresa redacţiei (str. Gh. Şincai, nr. 46, cod 430311, Baia Mare).

IMPORTANT!
Informăm colaboratorii noştri că responsabilitatea asupra conţinutului materialelor publicate revine autorilor. Colaboratorii ne pot trimite materiale doar în format electronic, culese cu semne diacritice şi cu respectarea normelor ortografice impuse de Academia Română.

Gheorghe GLODEANU

120 DE ANI DE LA NAŞTEREA LUI CAMIL PETRESCU. O NOUĂ ESTETICĂ A ROMANULUI

Perioada dintre cele două războaie mondiale este intervalul în care asistăm la apariţia şi impunerea romanului românesc modern. Este vârsta maturităţii depline şi a europenizării unei forme literare care, de acum înainte, acaparează centrul interesului şi cunoaşte cele mai spectaculoase experienţe estetice. Criteriile extraliterare utilizate adesea înainte în abordarea genului sunt definitiv abandonate, accentul punându-se pe recuperarea rămânerii în urmă, adică pe sincronizarea cu marele roman european. Tonul îl dă deja Ion Agârbiceanu cu *Arhanghelii* (1914), după care urmează Liviu Rebreanu cu romanul *Ion* (1920), operă a cărei apariţie marchează data naşterii romanului românesc modern. Celor doi li se adaugă rapid o serie de mari creatori aparţinând celor mai diferite orientări: Mihail Sadoveanu, Hortensia Papadat-Bengescu, Cezar Petrescu, Gib I.Mihăescu, Camil Petrescu, Mihail Sebastian, Mircea Eliade, Anton Holban, M. Blecher, Mateiu Caragiale etc. Ei vor fi urmaţi de câteva nume mai puţin sonore, dar care au avut rolul lor în impunerea şi diversificarea unui gen privilegiat. Hegemonia romanului interbelic se poate constata şi din faptul că el nu constituie un punct de atracţie doar pentru romancierii de profesie. Romanul devine o autentică tentaţie pentru poeţi precum N. Davidescu, Ion Minulescu sau Tudor Arghezi, pentru unii critici literari (G. Ibrăileanu, E. Lovinescu, G. Călinescu), dar şi pentru dramaturgi cum ar fi Victor Eftimiu, Mihail Sorbul, George Mihail Zamfirescu,Victor Ion Popa sau Mihail Sebastian. Fenomenul ilustrează supremaţia absolută a acestei forme a epicului, dar vorbeşte şi de depăşirea specializării înguste a scriitorilor, de refuzul cantonării lor exclusive la anumite genuri şi specii literare. Romanul românesc devine teritoriul unor experienţe radicale, al deplinei afirmări şi al unor generoase deschideri. În paralel putem vorbi, în această perioadă, de maturizarea conştiinţei estetice şi de revoluţionarea scriiturii, ceea ce a dus la dezvoltarea fără precedent a teoriei literaturii, în special a poeticii romanului.

Poet, prozator, dramaturg, eseist şi filosof, Camil Petrescu (1894-1957) rămâne una din figurile proeminente ale literaturii române dintre cele două războaie mondiale. Scriitorul a contribuit în mod decisiv la înnoirea romanului, îndeosebi prin substituirea ideii de perfecţiune artistică de care asculta romanul tradiţional cu un nou concept, cel de autenticitate. Fără să surprindă întreaga aventură spirituală a genului, conceptul de autenticitate concentrează în sine una din cele mai fascinante experienţe pe care le-a cunoscut romanul românesc în perioada interbelică. Termenul a fost impus în limbajul nostru critic şi eseistic de Camil Petrescu şi de Mircea Eliade şi a beneficiat rapid de numeroşi adepţi, printre care s-au numărat autori precum Anton Holban, Mihail Sebastian sau M. Blecher. Teoria autenticităţii s-a născut ca o reacţie la adresa academismului şi a constituit o modalitate de regenerare a literaturii, devenind sinonimă cu romanul modern. Principala noutate adusă de Camil Petrescu trebuie căutată în schimbarea punctelor de vedere asupra rosturilor literaturii, care nu mai este chemată să delecteze, ci să impună revelaţia unei realităţi. Ca urmare, nici idealul epocii nu mai este acela de a crea opere frumoase, ci de a prezenta nişte lucruri adevărate, adică autentice. Schimbarea devine posibilă şi prin mutaţia crucială ce se petrece în psihologia cititorilor interbelici, favorizând apariţia noii teorii. Aceştia nu mai caută în opera de artă ficţiunea, ci doresc ca literatura să se transforme într-o oglindă a vieţii trăite. Nu este întâmplător faptul că noua experienţă estetică a fost promovată de exponenţii tinerei generaţii, totul transformându-se, în esenţă, într-o reacţie la adresa tradiţiei. După ce a dominat literatura europeană mai bine de o jumătate de secol, modelul narativ obiectivat (balzacian) suferă o puternică demitizare, facilitată de apariţia noului model epic impus de Marcel Proust. După autorul ciclului *În căutarea timpului pierdut,* André Gide devine, cu *Pivniţele Vaticanului* şi cu *Falsificatorii de bani,* promotorul confesiunii neliteraturizate şi al sincerităţii absolute. Perspectiva clasică a scriitorului omniscient nu îi mai atrage pe exponenţii

„noului val", care nu se mai consideră nişte demiurgi în lumea imaginarului, ci redescoperă polemic limitele condiţiei umane. Noua estetică impune în centrul interesului persoana subiectivă a creatorului/naratorului, al cărui „eu" devine obiectul unor investigaţii extrem de minuţioase. În mod treptat, toate măştile (convenţiile) cad, idealul suprem rămânând confesiunea simplă, naturală, bazată pe renunţarea la falsele pudori. Este o altă problemă că, pe parcurs, sfidarea vechilor convenţii naşte o nouă convenţie, adică o retorică a sfidării. Noul tip de naraţiune cere abandonarea vechilor perspective auctoriale, naraţiunea la persoana a treia fiind substituită cu relatarea subiectivă (la persoana întâi). Fiind o confesiune directă, nefalsificată, autenticitatea se opune ficţiunii, invenţiei romaneşti, fabulaţiei, impunând primatul faptului trăit. Mai exact, este vorba de o ficţiune a nonficţiunii, ce se axează pe o poetică a spontaneităţii. Acest lucru explică şi predilecţia scriitorilor pentru specia jurnalului intim, a memoriilor, a autobiografiilor şi a corespondenţei private, convenţii epice în măsură să faciliteze analiza. Refuzul imaginarului, al fabulaţiei romaneşti duce la descoperirea şi valorificarea documentului, exploatat tot mai mult prin noua tehnică a colajului. Opunându-se artificialităţii, adică formelor inferioare ale literaturii, noţiunea de autenticitate devine sinonimă cu cea de valoare estetică. Mai mult, refuzând epigonismul, servilismul faţă de scheme, mistificarea, falsul, contrafacerea, autenticitatea reprezintă o condiţie esenţială a originalităţii, cu care se şi confundă în această accepţie. În mod treptat, drumul către operă devine o experienţă mai fascinantă decât opera însăşi, ţinta aspiraţiilor constituind-o autenticitatea şi nu perfecţiunea. Vechea prejudecată a asocierii frumosului cu perfecţiunea este abolită, imperfecţiunea transformându-se în principiu estetic. Consecinţa acestei „estetici a imperfecţiunii" este proliferarea literaturii subiective, care nu mai este considerată o literatură periferică. După modelul occidental, jurnalul intim este (re) descoperit şi în literatura română datorită faptului că reuşeşte să zugrăvească o experienţă de viaţă nealterată, neliteraturizată, adică autentică.

Pentru a reconstitui profesiunea de credinţă a prozatorului Camil Petrescu ne stau la dispoziţie o serie de articole cu caracter teoretic, numeroase pagini de jurnal, precum şi cele două romane de excepţie, *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*(1930) şi *Patul lui Procust* (1933), ele însele – până la un punct – nişte romane ale scrierii unor romane. Dintre textele cu valoare programatică ale scriitorului a rămas celebru eseul intitulat *Noua structură şi opera lui Marcel Proust,* apărut iniţial în „Revista Fundaţiilor Regale" în 1935 şi inclus ulterior în volumul *Teze şi antiteze* din 1936. Eseul porneşte de la constatarea că „de aproape un veac încoace niciun scriitor n-a tulburat mai adânc conştiinţa literară a lumii şi mai ales n-a concentrat asupra lui, în aşa măsură, intelectualitatea contemporană, decât Marcel Proust". Revoluţia întreprinsă în epică de autorul ciclului *În căutarea timpului pierdut* este socotită la fel de importantă ca cea realizată odinioară de un alt „deschizător de eră nouă", Honoré de Balzac. Utilizând conceptele criticului E. Lovinescu, Camil Petrescu relevă discrepanţa tot mai accentuată manifestată până la Proust între literatura epică (ce nu se mai integra structurii culturii moderne) şi evoluţia spectaculoasă a ştiinţei şi a filosofiei din ultimii patruzeci de ani. Constatând anacronismele existente în arta literară (în special în arta romanului), prozatorul proclamă necesitatea sincronizării genului cu evoluţia ştiinţei şi a filosofiei timpului.

Pentru a demonstra noutatea adusă de scriitorul francez, Camil Petrescu trece în revistă principalele coordonate ale literaturii epice şi dramatice de dinainte de „momentul Proust". Observaţiile se dovedesc extrem de pertinente, circumscriind trei veacuri de literatură dominate de spiritul cartezian. Printre principalele „dogme" identificate de autor putem aminti „caracterul" , „elocinţa" şi „scrisul frumos". Consecinţa acestei tradiţii îndelungate este că, şi în perioada interbelică, ambiţia supremă a celor mai mulţi scriitori români era aceea să creeze „tipuri". Dar, o bună bucată de timp, „prejudecata carteziană" şi-a lăsat amprenta şi asupra cititorilor, în al căror orizont de aşteptare romanul şi drama înseamnă, în primul rând, crearea unor „caractere" puternic individualizate.

După aceste consideraţii preliminare, eseistul se reîntoarce la ceea ce ar trebui să fie literatura română interbelică. Faţă de psihologie îndeosebi, rămânerea în urmă e prognosticată la aproximativ un veac. Pentru a-şi formula consideraţiile despre noul roman, Camil Petrescu indică poziţiile existente în filosofia şi psihologia timpului,

(Continuare în pagina 13)

Marian BARBU

COORDONATOR DE SINTAXĂ

Optzecistul Gheorghe Pârja (n. 2 mai 1950, în Deseştii Maramureşului) a trecut şi el, ca mulţi alţii, prin debuturile oferite de Editura Albatros celor mai talentaţi dintre tinerele speranţe – fie la nivelul poeziei (cum este cazul lui), fie al prozei sau al eseului, cum este cazul altora.

Alături de cele câteva volume de versuri, scrisul lui Gheorghe Pârja s-a făcut cunoscut în postura lui de publicist, prin editorialele de luni apărute în cotidianul „Graiul Maramureşului "(serie nouă), la rubrica *„Seismograf"* (apud Gheorghe Pârja).

Gândul mă duce atunci spre criticul francez Sainte-Beuve (1804–1869), poet şi el, prozator, critic literar de referinţă, nu numai pentru secolul al 19-lea. Apropierea înfloreşte mai încolo, încât ştiam că francezul, în cele cincisprezece volume de critică literară (1851– 1862), s-a dovedit un antidogmatic, scriind ... naturalist. Am zice astăzi, fără inhibiţii, sau făcând şotron printre poziţiile politice ale timpului. Mutatis mutandis, ca să explorăm până la capăt această apropiere, textele colegului din Maramureş, tematic vorbind, au o varietate de tip puzzle, care încântă prin unitatea specială a limbajului. Întreg volumul, cu titlul cehovian ***Livada cu prieteni*** (Editura PROEMA, Baia Mare, 2011), ca şi prin descrierea tip blitz, face ca actanţii să fie ca o culoare distinctă într-un covor românesc cu motive florale neperisabile.

De altfel, un crochiu publicistic apărut luni dimineaţa, şi într-un cotidian, se impune să aibă obligatoriu acel captatio benevolentiae, ca-ntr-un discurs clasic. Cum paşii gazetarului dinamic (vezi cazul lui Pamfil Şeicaru, de ce nu ?, al lui Arghezi, Bogza, N.D. Cocea, Brunea-Fox şi ..., şi...) se cuvine a fi purtaţi peste tot, unde realitatea „fierbinte" îl cheamă,Gheorghe Pârja, absolvent al Facultăţii de Ziaristică din Bucureşti (1978), şi-a alimentat inspiraţia de la ... faţa locului. A călcat alături de oamenii din spaţiile româneşti cunoscute, dar şi din cele vremelnic aflate dincolo de hotarele trasate ale României actuale.

Am încercat o grupare a zonelor româneşti pe unde reporterul frenetic s-a aflat, fie la cerinţele gazetei, fie la cele ale ideilor care îl chemau într-acolo. N-am câştigat mai mult câmp de lucru pentru mine. Motivul? Fiecare din „cartuşele" publicistice are câte o trimitere sau mai multe la prezenţe umane. Ispita reportajului-portret vine din interior şi cei care locuiesc spaţiul găsit sunt prietenii celor mai abil şi sucite vorbe auzite în limba română. Titlul cărţii, sugerat cu stăruitoare inteligenţă şi de către actanţi, deconspiră un spaţiu deschis, un fel de rai al vieţii în natură, unde de fiecare pom (vs. copac) se află un om. Iar atunci când acesta lipseşte, pomul sau copacul devin prietenii noştri.

Scriitorul Pârja şi-a populat cartea cu destule microsioane despre biserici şi mănăstiri, despre gânditori ca Noica, Steinhardt, propovăduitori ai frumosului folcloric ca marele Grigore Leşe, voievozi ai spiritului ca Eminescu, cu scriitori ca Fănuş Neagu, Nichita Stănescu, Ioan Alexandru, Marin Sorescu, Mircea Eliade. Şi atâţia alţii, aşezaţi de acum în vreo bibliotecă mai puţin triumfală pentru posteritate. Ceea ce frapează în notele colegului Gheorghe Pârja este tenacitatea prin care îşi argumentează o idee, un gând. Vezi textele: ***Casa natală a lui Blaga, Maramureşul şi vocile Eladei, Coşbuc şi porţelanul de Sevres, Un concret numit Maramureş.*** Ultima configuraţie prozastică, suficient de duioasă, deschide calea spre unele rostiri de duioşie ori restituiri de amintiri din zonele de nord ale ţării. Aci s-ar încadra şi Buzura ori Breban, la anumite vârste, Grigore Vieru ş.a.

Peste tot oamenii împânzesc admirabila carte a scriitorului Gheorghe Pârja, din Maramureş, cu semne şi noduri de cultură, nichitian vorbind. Stilistic, poetul a devenit siamez publicistului. Aşa că limba română stăruie în toată deplinătatea structurilor sale. Târziu nu va fi egal cu niciodată, Domnule coleg Gheorghe Pârja! Rămâi de pază, aci, în Nordul nostru strămoşesc, pentru nealterarea limbii române, a sintaxei ei, pe care Dumneata ai coordonat-o cu măsură, nu numai în poezie, ci şi în publicistica de faţă.

Sonia ELVIREANU

UN ROMAN DE IUBIRE

Vară de sidef, de Rodica Braga (Sibiu, Ed. Imago, 2010), un titlu pe o copertă ce reţine captivă privirea. Frapează lumina ireală fulgerând pe un ţărm în care finitudinea pare absorbită de infinitul spaţial. Paleta cromatică e infuzată de aceeaşi lumină în care aerul însuşi capătă materialitate. Titlu şi imagine te opresc ca pe un prag. Un fel de tăcere în care te înveleşti contemplând. Primele rânduri te proiectează în cotidian, într-o stare de aşteptare. Însă e de ajuns o frază ca să deschidă spaţiul interiorităţii sub semnul căreia se scrie romanul însuşi cu luciditatea unui remarcabil spirit reflexiv.

Pe toate coordonatele temporale, marile romane de iubire ca esenţă a vieţii, în virtutea unui principiu universal al armoniei, şi-au găsit creatorii capabili să îl scrie. Un superb roman de iubire creează Rodica Braga, ***Vară de sidef***, un roman al vibraţiei profunde a fiinţei sub puterea iubirii, un cânt de iubire, ca o muzică în care cuplul intră în rezonanţă cu universul. Romanciera priveşte lumea din interior, ca reverberaţie a gesturilor şi a cuvintelor celuilalt, bărbatul predestinat să activeze în tânăra de nouăsprezece ani arhetipul iubirii. Animus şi anima se caută şi se întâlnesc pe traiectoria unui destin.

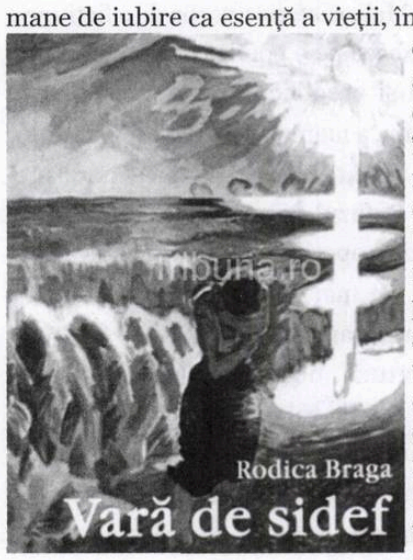

Nu cred că s-a scris un roman contemporan al intimităţii cu forţa şi rafinamentul stilistic ale romanului ***Vară de sidef.*** Două personaje puternice, complementare, legate printr-o iubire parcă atemporală, recompun ritualul iniţierii erotice unice.

O iubire totală, prima şi unica iubire pentru Despina, care eliberează bărbatul din captivitatea uneia false, redându-l lui însuşi. Fascinante sunt intuiţia resorturilor intime ale bărbatului, delicateţea sentimentului total ce recompune din percepţii senzoriale fiinţa celuilalt, ca şi cum ar fi purtat-o dintotdeauna înscrisă în adâncul său, pe care o recunoaşte instinctiv, din prima clipă, şi o urmează orbeşte, cu încrederea şi siguranţa de dincolo de raţiune, rafinamentul stilistic al registrului emoţional trăit la paroxism.

Portretul bărbatului ce împlineşte fiinţa Despinei se conturează treptat, din detalii intime, perceptibile doar de privirea îndrăgostitei, cu rezonanţă nebănuită în profunzimile eului său interior: pleoapele închise, atingerea mâinii, zona catifelată descoperită întâmplător între degete şi gleznă, linia maxilarului privit din profil, fermitatea corpului, la care se adaugă spaţiul tăcerii în care se închide Matei şi senzaţia organică de forţă bărbătească, linişte şi echilibru transmise femeii. Totul e perceput sub semnul emoţiei, fiinţă, peisaj, atmosferă, orice percepţie poartă pecetea unei sensibilităţi acute, are gustul fericirii sau al durerii, ca poli între care se consumă taina primei iubiri, irepetabilă, aproape mistică, în acordul perfect al trupurilor şi al sufletelor ce se contopesc în aceeaşi mişcare şi în acelaşi ritm, dans şi cânt deopotrivă.

Fericirea, despre care se spune că nu are poveste, găseşte prin romanciera Rodica Braga forţa de a se exprima, de a recrea extazul împlinirii sinelui. Sentimentul totalităţii şi certitudinea lui nu pot fi dislocate de evenimente exterioare, care nu înfrâng, ci încremenesc pentru o clipă eurile sub lovitura fulgerătoare a morţii (moartea mamei lui Matei, senilitatea bunicii Despinei şi moartea sa, moartea copilului), la fel ca neprevăzutele capcane ale trecutului (falsa victorie a femeii din trecutul lui Matei) sau ale prezentului (iubirea lui Danillo pentru Despina).

Multiplele ipostaze ale alterităţii ni se relevă cu aceeaşi surprinzătoare forţă şi delicateţe a evocării: chipurile iubitului/iubitei (Matei/Despina), al mamei, al bunicii, dar şi al morţii (mama lui Matei, bunica Despinei, copilul Despinei, tânărul prăbuşit de pe acoperişul blocului).

Iubirea, deşi sincopată de drame familiale, persistă la fel de puternică, indestructibilă, dincolo de prejudecăţi sociale. Nimic nu o poate fisura, în ciuda unor inevitabile retrageri într-o temporară şi necesară singurătate a eului pentru a-şi trăi durerea. Ea se reface instantaneu, fără premeditare sau rezistenţă raţională, după ani de separare impusă din considerente morale.

Romanul devine o ***Cântare a Cântărilor*** în postmodernitate, însă sfidând postmodernitatea şi deconstrucţia ironică a lumii. Dimpotrivă, lumea îşi păstrează nealterată esenţa şi frumuseţea prin iubire, indiferent de timp.

Femeia şi bărbatul, ca jumătăţi ale întregului, refac unitatea androginului scindat. Întâlnirea lor predestinată recompune totalitatea fiinţei. E sensul pe care îl transmite romanul ***Vară de sidef***, o vară a iubirii totale, sidefie, catifelată, plină şi delicată ca atingerea unei petale, a mării, a primei zăpezi, imagini ce se înscriu în registrul simbolic al romanului.

Ana OLOS

DIN NOU DESPRE URMUZ

Publicarea *Schiţelor* mai mult sau mai puţin ...futuriste ale lui Urmuz (Tracus Arte, 1912), într-o ediţie critică îngrijită de profesorul şi poetul Ion Pop, în urma consultării manuscriselor de la Biblioteca Academiei Române, cu o cuprinzătoare şi doctă prefaţă, la fel şi evenimentele dedicate aniversării în 2013 a 90 de ani de la dispariţia acestuia, l-au adus din nou în prim-plan pe misteriosul autor. *„Fuchsiada”* pe muzică de Pascal Bentoiu şi reluarea piesei Puşei Roth *„Şambelan la viezuri”* au dovedit încă o dată perenitatea micii sale opere. Cartea lui Constantin Cubleşan, *Urmuz în conştiinţa criticii* (Cartea Românească, 2014), vine cu o necesară trecere în revistă a scrierilor despre acesta de-a lungul timpului, criticul considerând că *„Urmuz este cazul tipic de scriitor pentru care posteriatea a lucrat intens şi benefic”*(5). Ceea ce a declanşat scrierea cărţii – mărturiseşte în prefaţa intitulată „Absurdul fabulos, grotesc şi parodic” – a fost, pe de o parte, enigma sinuciderii grefierului de la Înalta Curte de Casaţie: *„Un gest inexplicabil? Nimic pe lume nu este întâmplător. Aşa că m-am încăpăţânat să mă aplec cu mult mai multă*

stăruinţă asupra oprei şi vieţii acestui scriitor, a cărui operă distona atât de mult, radical, faţă de modul tradiţional în care se scria atunci (şi se scrie şi azi)”. Pe de altă parte, este curiozitatea firească a criticului: *„Am fost pasionat să aflu cum îi descifrează opera şi viaţa exegeţii contemporani lui şi cei care l-au receptat post-mortem, până în zilele noastre (11-12).”* Vădind o gândire sistematică şi o abordare lipsită de umori sau prejudecăţi, autorul îşi ordonează materialul simetric: *Menţiuni şi opinii* (I şi II) şi *Comentarii şi interpretări* (I şi II), acestea din urmă oferind în titluri cuvinte cheie pentru orientarea cititorului, ca : abstracţionism, absurd, avangardă, futurism, nihilism, paradox, paralogism, parodie, umor etc. Efortul documentar a cuprins, de la consultarea celor mai importante istorii literare, la parcurgerea unor articole din reviste, capitole de carte sau cărţi întregi dedicate autorului. În total apar 75 de nume, începând cu Tudor Arghezi, care l-a debutat pe Urmuz, contemporani, istorici literari de prestigiu, scriitori şi dramaturgi de primă mână, comentatori sau interpreţi ai operei urmuziene (printre ei, Saşa Pană, Geo Bogza, Eugen Ionescu, G. Călinescu, Tudor Vianu, Nicolae Manolescu, Nicolae Balotă, Ion Pop, Marin Mincu, Solomon Marcus sau mai tinerii Gheorghe Glodeanu, Corin Braga, Adrian Lăcătuş ş.a.m.d.). Curios e că între comentatori apar doar 7 doamne, sora lui Urmuz fiind de fapt pe post de „informator”. Să fie acesta un semn că femeilor le repugnă absurdul sau că le-ar lipsi simţul umorului? Sau de vină să fie aparentul misoginism al lui Urmuz? Cea mai dedicată între cercetătoare, traducând integral textele urmuziene în trei limbi (1998) şi publicând un erudit studiu despre Urmuz în contextul crizei imaginarului european (2006) a fost prea devreme dispăruta Carmen Blaga.

Constantin Cubleşan remarcă două tendinţe principale în receptarea omului şi operei: cea encomiastică sau entuziastă şi cea critică în sensul literal al cuvântului. Considerat fie un „geniu” înnoitor, inovator, „precursor” al avangardei şi al literaturii absurdului, fie doar un modest creator de texte „vide”, inclus în liste cu nume prestigioase şi nu numai de literaţi, comparat cu mari sciitori europeni sau împins la „periferia” literaturii, intertextualitatea mergând şi spre filosofie, muzică, pictură sau psihanaliză etc. , opiniile despre om şi operă sunt extrem de diverse şi divergente.

El însuşi scriitor, în tinereţe autor de romane science-fiction, Constantin Cubleşan pare să aibă rezerve faţă de un anumit fel de comentarii: *...„orice încercare de descifrare, de decodare a limbajului criptic al scrierilor lui Urmuz, nu face decât să scadă strălucirea misterului încifrat al acestora, căci fantasticul insinuant ironic, cu trimitere expresă spre absurd, face, în fond, deliciul ei (9)”*. Ceea ce nu înseamnă că, prin cartea sa, a închis dosarul „cazului Urmuz” şi nu întrevede posibilitatea unor noi interpretări. Dimpotrivă! Atrăgând atenţia asupra unor „mistere” încă neelucidate, generoasa sinteză a d-lui Cubleşan poate servi drept inspiraţie şi punct de plecare pentru un nou val de abordări. Şi în această privinţă trebuie să-i recunoaştem un merit incontestabil.

Săluc HORVAT

O SINTEZĂ BIOBIBLIOGRAFICĂ

Între multele lucruri oferite de viaţă, bucuria de a afla că nu eşti singur în momente importante ale existenţei şi mai ales că cei din jurul tău te preţuiesc şi te stimează, poate fi mai presus de orice. O asemenea bucurie credem că a trăit-o şi distinsul profesor, criticul şi istoricul literar Mircea Muthu la aniversarea a 70 de ani de viaţă, ocazie cu care a fost sărbătorit de cei apropiaţi, de colegi şi de colaboratori.Între omagiile aduse profesorului cu acest prilej se numără şi Volumul biobibliografic *Mircea Muthu* ***În orizontul sintezei***, lucrare coordonată de Iulian Boldea, în care sunt adunate gânduri de preţuire ale unor personalităţ, referinţe privind viaţa şi scrierile lui Mircea Muthu, referinţele bibliografice ale operei profesorului.

Autor al unor lucrări de referinţă din sfera teoriei, criticii şi istoriei literare, dar şi a creaţiei poetice, Mircea Muthu şi-a statuat un loc confortabil în literatura contemporană. Trecând în revistă contribuţiile lui Mircea Muthu, prin cuvântul unor personalităţi de primă mărime precum Cornel Ungureanu, Irina Petraş, Al.Cistelecan, Ştefan Borbely, Gheorghe Glodeanu, Corin Braga ş.a, volumul rezumă multiplele faţete ale personalităţii şi operei lui Mircea Muthu, subliniindu-se direcţiile şi temele principale ce se regăsesc în scrierile sale, insistându-se asupra spiritului sud-est european şi reflexiile sale literare, conceptului de balcanism. Tematica scrierilor lui Mircea Muthu este cuprinzătoare şi se regăseşte în lucrări precum: ***Orientări critice, Literatura română şi spiritul sud-est european***, ***Permanenţe literare româneşti din perspectiva comparată, Liviu Rebreanu sau paradigma organicismului, Balcanismul literar românesc, Balcanologie*** etc.

Referindu-se la contribuţiile lui Mircea Muthu, Cornel Ungureanu afirma: *„Mircea Muthu a scris cărţi importante sau foarte importante privind Geografia literară a României- despre felul în care ne definim drept cultură sud- est europeană”*. Sintetizând, criticul timişorean spune despre Mircea Muthu că este un teoretician remarcabil, un polemist realist, autorul unor sinteze de reală erudiţie. O privire amplă, bine argumentată asupra contribuţiilor lui Mircea Muthu, cu o subliniere aparte asupra conceptului de balcanism, este cea a Irinei Petraş în care sunt urmărite etapele scrisului lui Muthu.

Balcanismul, aşa cum sublinia Ştefan Borbely *„ a fost obsesia lui Mircea Muthu, încă de prin vremea când îşi susţinea doctoratul cu o temă cu acest subiect, temă mereu reluată în cărţile publicate”*. În opinia lui Corin Braga, Mircea Muthu este un cercetător complex şi prolific, în egală măsură comparatist şi estetician, critic literar şi teoretician al literaturii, un militant şi frecvent apărător al esteticii ca disciplină de studiu, un universitar mereu implicat în managementul instituţional, iar profesorul Ion Vlad nota: *„Avem să recunoaştem în Mircea Muthu un cercetător consacrat unui spaţiu şi unei culturi ce-şi afirmă, sub specia meditaţiei şi a creaţiei, deplina existenţă; e un merit necontestabil şi un demers în totul remarcabil...”*

Gheorghe Glodeanu subliniază contribuţia lui Mircea Muthu privind opera lui Liviu Rebreanu, Al.Cistelecan se opreşte asupra creaţiei poetice a lui Mircea Muthu.

Gânduri şi aprecieri mai mult decât elogioase privind valoarea operei criticului clujean se regăsesc în multe alte materiale ale volumului, toate la un loc conturând personalitatea şi opera lui Mircea Muthu.

O parte consistentă a volumului este ocupată de bibliografia operei lui Mircea Muthu şi a lucrărilor de referinţă la aceasta.

Într-un prim capitol este cuprinsă opera publicată în volume şi care însumează douăzeci şi patru de titluri. La acestea se alătură alte opt volume la care a colaborat. Între acestea notăm dicţionarele: ***Scriitori români; Dicţionarul scriitorilor români (vol.1-4), Dicţionarul esenţial al scriitorilor români***; ***Dicţionarul analitic al operelor literare româneşti (vol.1-4)*** ş.a; toate lucrări de referinţă pentru istoria literară. Mircea Muthu este autorul unor ediţii critice (amintim Liviu Rebreanu ***Amalgam***) (1976), a scris numeroase prefeţe şi postfeţe.

Capitolele studii şi articole publicate în volume si în presa periodică cuprind sute de titluri, multe dintre acestea regăsindu-se în volumele de autor publicate.

Referinţele critice sunt numeroase şi sunt redate atât sub formă de listă cât şi prin scurte rezumate.

În întregul său, volumul ***Mircea Muthu în orizontul sintezei*** se constituie într-un omagiu adus profesorului, criticului şi istoricului literar septuagenar.

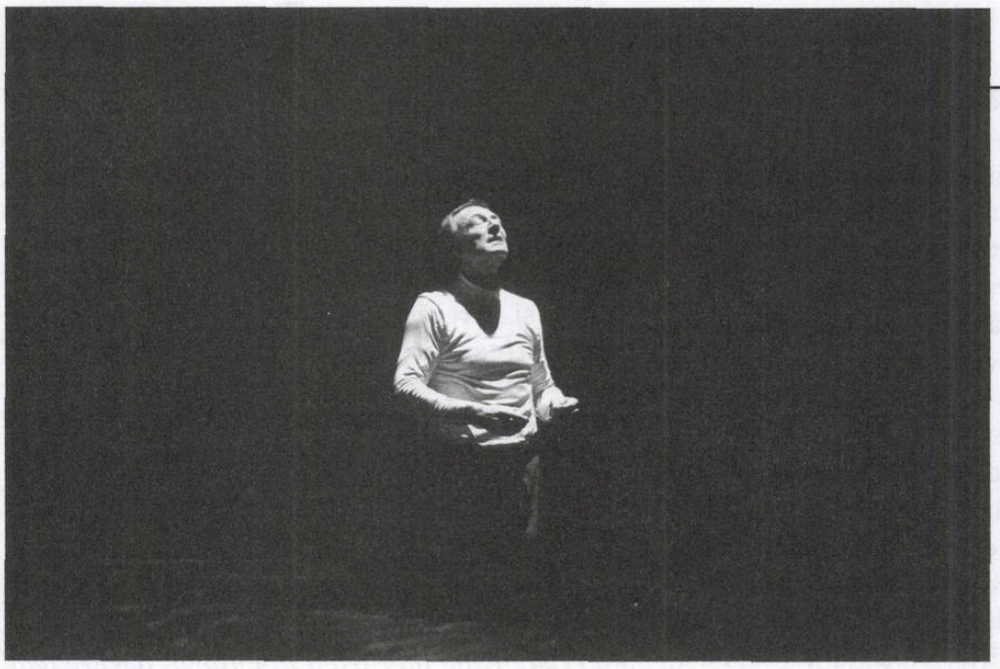

Alexandru ZOTTA

DRAMATURGIA ... ÎN ENTROPIE

Distribuţia aristotelică a părţilor mitului în structura originară a artei se dovedeşte permanent pertinentă. Constituită ca poem dramatic, în antichitatea greco-latină, dramaturgia oscilează şi ea între melos şi opsis, între muzicalitatea liricii şi ilustrările mai diverse ale imaginii vizuale. În nevoia de a depăşi momentele ei de criză, poezia apelează la vecinii ei mitici, la muzică („De la musique avant toute chose") sau la pictură („Ut pictura poesis"); tot aşa şi dramaturgia apelează la lirică sau la epică pentru a nu perpetua dezechilibrele în prefacerea şi în devenirea fiinţei şi a lumii. Orientării spre lirism din teatrul francez şi american de inspiraţie mitică (Jean Anouilh, Jean Giraudoux, Paul Claudel, Eugen O'Neill, William Saroyan, Tennessee Williams, Arthur Miller) i-a urmat orientarea spre epic inaugurată de Bertolt Brecht şi urmată de mişcarea „tinerilor furioşi", dar în principal de dramaturgia absurdului.

Dinamica actuală a istoriei cunoaşte o accelerare a schimbărilor reflectată şi în succesiunea curentelor literare. După Renaştere şi clasicism, desfăşurate pe durată de secole, romantismul şi realismul s-au consumat într-un interval mai scurt, dar şi cu decalaje în diverse arii culturale. Modernismul şi avangardismele s-au succedat la intervale mult mai scurte, ajungând, pe arii mai mici, chiar la suprapuneri; în literatura de dată recentă, atât în poezie, cât şi în proză, schimbările revelatoare s-au produs pe intervale de decenii.

Curente şi orientări începute în perioada interbelică nu şi-au epuizat mijloacele şi resursele. Modernismul a avut nevoie de o perioadă de desăvârşire, de tardomodernism, fenomen consumat abia după depăşirea realismului socialist. Pentru a trece la postmodernism a fost nevoie de o atitudine nonconformistă şi de o solidaritate de generaţie, aşa cum s-a întâmplat cu optzeciştii de la noi, mai cu seamă în lirică.

E mult mai greu să constatăm schimbări la fel de rapide în dramaturgie. Ca sinteză între epic şi liric, dramaturgia consacră mutaţii estetice produse mai întâi în celelalte genuri. Situaţiile de devansare a liricii şi a epicii de către dramaturgie sunt mult mai rare. O astfel de situaţie, prea puţin luată în considerare, se înregistrează în literatura din a doua jumătate a secolului trecut. Preluând şi performând mijloacele poetice ale suprarealismului, dar mai cu seamă configurările absurdului în proza lui Franz Kafka şi Albert Camus, dramaturgia a devenit ea însăşi avangardistă. Absurdul a rămas până în zilele noastre curentul dominant în dramaturgia universală, chiar dacă nu i se mai recunoaşte – pentru că nu mai deţine – şi poziţia de avangardă.

Explicaţia acestei situaţii este în primul rând de ordin istoric. Dramaturgia absurdului a fost generată de evenimentele premergătoare apariţiei sistemelor totalitare şi alimentată de manifestări produse odată cu instalarea acestora în spaţiul european. În vreme ce, încrezător în prelungirea unei *belle époque*, Jean Giraudoux credea că Războiul Troiei nu va avea loc, Bertolt Brecht avertiza asupra pericolului fascizării, arătând totodată că ***Ascensiunea lui Arthuro Ui*** poate fi oprită! Experienţa absurdă a fascismului a fost urmată de cea a totalitarismului comunist. Aceasta din urmă a adăugat celei dintâi numeroase aspecte reieşite din particularităţile societăţilor totalitare, dar şi din alte societăţi în care ideologia totalitară s-a bucurat un timp de oarecare simpatie din partea unor partide şi a unor organizaţii politice.

Această inedită situaţie istorică a plasat dramaturgia în avangardă şi a menţinut-o pe această poziţie timp îndelungat. În acest fel s-au produs extinderea şi diversificarea curentului prin contribuţia multor autori din spaţii culturale şi naţionale cu numeroase particularităţi. Confruntată cu durata a două regimuri totalitare şi cu un spaţiu extins şi în afara Europei, literatura absurdului s-a instalat pe poziţii solide. Prelungirea totalitarismelor a oferit absurdului timpul necesar pentru valorificarea deplină a resurselor şi disponibilităţilor, inclusiv a celor de dată recentă, devenind un teren estetic greu de depăşit. Cum dramaturgia evoluează în ritmuri mai lente, prelungirea absurdului a dus şi la desăvârşirea acestuia ca mişcare estetică, dar şi la consumarea resurselor sale novatoare. Cunoscută pe deplin în întreaga lume, literatura absurdului a intrat în momentul de faţă într-o fază de entropie. La imaginea absurdă a lumii ilustrările de dată recentă nu mai adaugă aspecte semnificative; esenţa absurdului s-a exprimat în modalităţi suficiente.

Afirmarea dramaturgiei absurdului s-a produs prin cvartetul, aproape simultan, alcătuit din franco-românul Eugen Ionesco, irlandezul Samuel Beckett, spaniolul Fernando Arrabal şi francezul Jean Genet. Li s-au alăturat, la scurt interval, dramaturgi numeroşi, dovadă că problematica absurdului era actuală pe un spaţiu de mare întindere. Unor procese precum „rinocerizarea" ionesciană, „aşteptarea" beckettiană, substituirea pirandelliană a personalităţii, li s-au adăugat, prin Friedrich Dürrenmatt, extinderea tragediei la proporţiile unor popoare întregi, prin Max Frish abandonarea responsabilităţii etice a lumii ştiinţifice, precum şi a umanismului popular, prin Bertolt Brecht. Tabloul lumii absurde s-a completat apoi cu aspecte relevate de totalitarismul comunist, precum lupta de clasă dusă la consecinţe aberante şi, mai cu seamă, „spălarea creierelor" şi „ingineria făuririi omului nou".

În literatura est-europeană, amplificarea la dimensiuni parabolice a acuităţii critice a fost mascată de poetici alegorice şi mitologice şi de discursul esopic. În constrângerile timpului s-a ajuns, paradoxal, la diversificarea şi performarea estetică a creaţiei. Prin extensia spaţială a mişcării literare, dramaturgia absurdului a dobândit dimensiuni planetare. A contribuit mult la această diversificare şi extindere filosofia existenţialistă, care a facilitat contrapunerea dintre valorile existenţiale ontic întemeiate şi cele promovate de ideologiile totalitare.

Căderea regimurilor totalitare din Europa nu a însemnat şi dispariţia imediată a manifestărilor absurde. Între timp s-a produs chiar o translatare a unor forme de manifestare deja cunoscute în corespondente aproape simetric constituite în societăţile democratice. Matei Vişniec a observat, cu pătrundere analitică, prezenţa altor manifestări absurde, generate de alt tip de societate, din alte spaţii, dar din timpul nostru: în locul omului de tip nou, în societatea occidentală a apărut consumatorul de tip nou, în locul spălării creierelor s-a ajuns la proliferarea informaţiei, în locul supravegherii totale se produce agresiunea jurnalismului.

Repertoriul de teme şi motive ale dramaturgiei absurdului pare astăzi complet; e greu să mai identificăm aspecte ţinând de domeniul absurdului care să nu-şi fi găsit deja, într-un fel sau altul, expresia. Angoasa existenţialistă, spaima de moarte, incomunicarea, insuficienţa cunoaşterii, imixtiunea aberantă a politicului în existenţa individuală şi în spaţiul civic, degradarea conştiinţei civice, stresul birocratic au luat expresii particulare în arii culturale cuprinzătoare. Cu deosebire informaţia a proliferat copleşitor. Jean Baudrillard observase cu câteva decenii înainte că „avem din ce în ce mai multă informaţie şi din ce în ce mai puţină semnificaţie" şi asta se întâmplă tocmai într-o societate de tip informaţional, dar şi din ce în ce mai puţin cultural. Cunoaşterea s-a îndepărtat de umanism, raţionalismul şi-a dezvăluit limitele şi a ajuns călcat în picioare de instinctualitatea agresivă. Revolta deviază în anarhie şi se soldează cu eşec. S-au produs mai cu seamă desacralizarea lumii şi a fiinţei, degradarea aspiraţiilor spre măreţia umană; în loc să se înalţe la sublim, tragicul s-a degradat în grotesc.

Dramaturgia absurdului a ajuns şi la o saturaţie estetică. Combinaţiile de genuri şi specii literare, farsa tragică, tragicomediile, tragediile groteşti, un inventar amplu de tehnici şi procedee, diversificat şi amplificat la maximum de tehnologia modernă a spectacolului, au cam spus lumii ce era de spus în legătură cu absurdul şi absurditatea existenţei. Chiar dacă persistă pe alocuri, în spaţii mai târziu intrate în circuitul culturii moderne, şansele de inovare pertinentă sunt acum considerabil reduse.

Ne putem imagina, în contextul afirmării tot mai agresive a civilizaţiei imaginii, că dramaturgia actuală evoluează ca un eşalon de automobile ce ocupă simultan toate culoarele unei moderne autostrăzi, înregistrând, tocmai din această cauză, restricţii de viteză. Depăşirea acestui eşalon devine dificilă, dar şi nevoia de schimbare devine din ce în ce mai acută, chiar dacă nu a ajuns încă în totalitate manifestă. Se creează deja suficiente aşteptări, chiar dacă ilustrările literare nu prefigurează încă noi linii de forţă. A sosit însă cu siguranţă momentul schimbărilor.

Pentru depăşirea acestui eşalon distribuit pe toate culoarele este nevoie de o detentă. Pentru devansarea absurdului, dramaturgiei îi trebuie un salt peste propriile obstacole. Ceea ce nu se găseşte înainte se poate găsi înapoi. Cum se întâmplă în numeroase situaţii, pentru înaintare e nevoie de o întoarcere în trecut.

Recunoaşterea contribuţiilor anterioare înseamnă un moment de anamneză, de actualizare nu doar a performanţelor dramaturgice în sine, ci a condiţiilor care au făcut posibile aceste prefaceri şi care ar mai putea conţine, în generativitatea lor, şi altele, ce ar putea fi valorificate „dincolo de absurd".

Se produce aşadar o întoarcere la momentul anterior, la dramaturgia de idei a lui Ibsen, Strindberg, Cehov. (În mai mică măsură se recurge şi la dramaturgia mitică şi lirică a lui Jean Giraudoux sau Jean Anouilh, la drama religioasă a lui Paul Claudel sau la performarea modernă a motivelor antice din creaţia dramaturgilor americani: Eugen O'Neill, Tennessee Williams, William Saroyan, Thornton Wilder). Cel mai solicitat şi cu cel mai mare profit pentru înnoirea dramaturgiei se dovedeşte totuşi Cehov. În dramaturgia lui se găsesc cele mai multe şi mai substanţiale trăsături care devansează absurdul: înainte de toate, „aşteptarea". Deşi prezenţă veche în literatură, aşteptarea devine motiv dramatic odată cu ***Trei surori***. Şi tot la acest autor întâlnim şi valorificarea expresivă a tăcerii, prezenţa accentuată a lirismului, tehnicile subtile ale insolitării textuale, ceea ce a permis ca subiecte de dramă să fie tratate cu mijloace de comedie. Performarea acestei strategii în dramaturgia absurdului o întâlnim în farsa tragică, în „tragicomediile" ionesciene; Friedrich Dürrenmatt observa că, pentru ilustrarea condiţiei umane actuale, tragicul trebuie obligatoriu complinit cu grotescul.

Se pare că acest impas al absurdului l-a intuit cu perspicacitate Matei Vişniec, dramaturgul transplantat într-un spaţiu suprasaturat de astfel de teatru şi care reclama, mai mult sau mai puţin vizibil, necesitatea depăşirii momentului entropic. După ce a contribuit la desăvârşirea absurdului prin rataşarea experienţei totalitarismului comunist şi prin confruntarea acestuia cu lumea occidentală, Vişniec a putut constata şi entropia curentului. Oricât am alimenta-o cu noi particularisme şi nuanţări, dramaturgia absurdului nu mai dobândeşte dimensiuni revelatoare. Dimpotrivă, ea cunoaşte o implozie care, stimulată de patosul deconstructiv al postmodernismului, duce la irelevanţă problematică şi la monotonie estetică.

Încercările de depăşire a esteticii absurdului au rămas multă vreme irelevante. E nevoie de autori cu experienţă valoroasă, care să stăpânească în totalitatea lui fenomenul dramaturgic şi teatral, pentru a reuşi o avansare şi o devansare a modalităţii instalate solid în viaţa literară şi teatrală, ocupând astfel un loc privilegiat în ansamblul culturii.

La această lucrare s-a încumetat Matei Vişniec, situându-se însă la capătul dinspre sfârşit al intervalului ocupat de dramaturgia absurdului.Un român a contribuit la instaurarea absurdului în dramaturgia europeană, alt român contribuie la depăşirea acestui important curent care a dominat literatura secolului XX. Prin această succesiune dramaturgia naţională îşi pune apăsat amprenta pe literatura şi cultura europeană. Se pare că, în procesul intentat condiţiei umane prin arestarea absurdă a Domnului K, odată cu eliberarea acestuia relatată în romanul aceluiaşi Matei Vişniec ***(Domnul K eliberat)***, şi absurdul a început să piardă poziţia privilegiată în literatură.

Deşi exegeza creaţiei lui Matei Vişniec este abia la începuturi, fenomenul a fost deja observat, spre meritele ei, mai întâi de critica de spectacol; aceasta a sesizat resurecţia lirismului în dramaturgie, după o perioadă de preponderenţă a epicului absurd şi grotesc. Trebuie să adaug însă că şi referinţa concretă la evenimente istorice reale, care au dezvăluit barbaria din timpul războiului din Bosnia ***(Sexul femeii ca un câmp de luptă în războiul din Bosnia)***, a degajat de grotesc imaginile actuale ale tragicului din spaţiul fostei Iugoslavii ***(Cuvântul progres pe buzele mamei mele sună teribil de fals sau Hotel Europa complet)***, ajunsă în condiţia de „cimitir" al Balcanilor şi de „bordel" al Europei. Iar accentuarea observaţiei realiste compensează deficitul de concret şi exemplificator produs prin fictivizarea unor concepte abstracte, aspect care a contribuit la prefacerea absurdului într-un teatru preponderent ideologic. Generat de o atitudine excesiv resentimentară, fenomenul ideologizării literaturii obstrucţionează evoluţia dramaturgiei spre problematica de profunzime a actualităţii şi spre proiecţii vizionare.

Orfeu

Viorel MUREŞAN

FETIŢA ŞI CERCUL

vocea fetiţei cu cercul se ondula odată cu strada
şi noi vedeam clar că în cercul ei era pitit soarele
şi noi vedeam şi mai clar că în cercul ei se cuibărea luna

într-o curte la o masă sub o umbrelă
numai cuvinte de simpatie
pentru fetiţa cu cercul
o vioară de sticlă
suna
şi lucea- strălucea
şi strângeri de mâini
trageri cu ochiul
zâmbete şugubeţe

de- acum strada era un surâs care se usca
în jurul fetei cu cercul

atunci când plouă zile multe
la Olăneşti olanele cârtesc
că olănescu ar avea-ntr-un munte
două pisici cu pui care grăiesc
strada se curmă brusc
cum ar ajunge pisica
la capătul unei scări

acolo
se auzea numai râsul craniului
şi loviturile halbelor
şi cum cad păstăile de salcâm pe alei

RUGĂCIUNE

ca un nor rămas într-o fotografie veche
e rugăciunea

albina care se plimbă pe suprafaţa hârtiei
o ia pe picioare
şi-o duce cu ea
în întunericul stupului

cuvintele mele urmăresc aproape pierdute
spectacolul pe care-l dă liniştea

ca un nor îngropat într-o fotografie veche
e rugăciunea

ochii mei
care alunecă pe suprafaţa hârtiei
o iau pe gene
o duc cu ei
o aşază
printre aştrii sfărâmaţi
în întunericul sufletului

PICTURA PE APĂ

venind din ape fără an
ai fost o piatră-n Iordan

ai fost o pagină de scris
cu fum pe pânze de abis

pe marea mea cort de pământ
ai fost o catifea în vânt

a mai rămas din ochii ei
mirosul florilor de tei

ACOLO VORBEŞTE POETUL

el biciuia o herghelie de umbre prinse în lavă răcită
şi asculta muzica sacră
şi ardea oule rândunicilor în văzduh
şi călărea pe sub pământ
un pui de şarpe

după felul cum gemeau plăcile de-ntuneric
între pereţii casei
am simţit câinele ieşind pe terasă
şi el asculta cum întunericul ronţăie
oase albe
oase lungi ca nişte trenuri ieşind din tunel
şi oase cu două capete
care tac

SPRE FAIMA POETULUI

cineva a spus despre lucruri
că au porniri şi temeri şi spaime
trăsnetul când ar cădea pe locurile joase
atunci poezia tremurând între oameni
ar avea aromele morţii

astfel gândi în ziua aceea
şi-n zilele ce au urmat
poetul
care povestea tuturor că
intrând el odată cu un sac gol aruncat peste umăr
să adune pietrele din cimitir
şi să clădească din ele o casă pe nori
cu grădini largi în jurul ei
în mâna sa bolnavii miorlăiau
ca pisoii pe acoperişuri

din ochii lui se înalţă
urletul câinelui
şi ca o aripă neagră
o tăcere de diamant

VÂNTUL ŞI CELELALTE SEMNIFICAŢII

am ieşit dintr-o biserică
unde am lăsat în urmă răcoarea
şi mirosul de busuioc

şi deasupra intrării
o orgă între două statui

am ieşit dintr-o bibliotecă
unde-au rămas cărţile
să respire şi să se balanseze

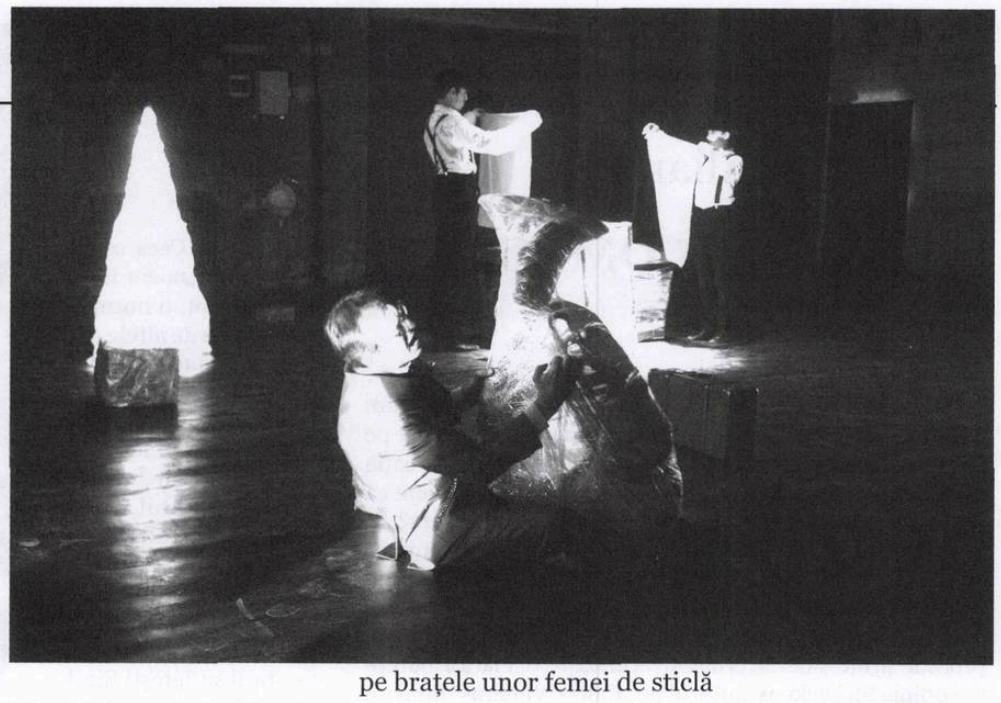

pe braţele unor femei de sticlă

ajuns pe o bancă
dintr-un ziar îmi fac o pălărie
în ea îşi află cuib vântul
şi alte semnificaţii

ACELA CARE LOVEŞTE ÎN SCÂNDURĂ

în fiecare seară un copil desenează o uşă
apoi se aşază în faţa ei
aşteptând primul ciocănit

uneori
chiar el e acela
care loveşte cu degetul în scândură
din partea cealaltă
asemenea unui nuc care şi-ar face nucile sub pământ
umplându-le cu întuneric

soarele iar e un mare turn gol

bărbatul a mai rămas în camera joasă
şi după ce vântul a spart toate geamurile
şi a rostogolit casa
cu acelaşi foşnet lipsit de speranţă
cu care se desface un ziar mototolit

RIDURI PE FAŢA LUI BECKETT

iar întunericul ascultă respiraţia paginii
fac un desen crud pe asfalt
apoi îi las timp să se maturizeze

în tabloul meu un domn grijuliu
şterge ridurile de pe obrazul lui samuel beckett

îl vrea rubicond
cu degete de porţelan
în pereţii lui soarele să apună în trepte
cum ai aprinde paie pe apă

deodată
în mijlocul unei păduri
începe să miroasă-n mâncare

aerul e găurit de păsări aprinse
soarele un cuib de viespi care urcă spre noi

când se face noapte eu mă retrag
să le povestesc şi copiilor
cum în desenul meu acum părăsit pe asfalt
un mic suflet stă în picioare
lângă un cadavru în zori

soarele va coborî din nou
prin fereastra noastră
cu un şir de viori întinse pe sfoară
care în bătaia vântului se întorc
de la dumnezeu

Eseu

Edgar Allan POE

FILOSOFIA COMPOZIȚIEI

Charles Dickens, (1), într-o notă pe care acum o am în faţa mea, făcând aluzie la o mai veche opinie pe care am exprimat-o în legătură cu mecanismul din creaţia sa Barnaby Rudge(2), spune: „Apropo, sunteţi conştient că Godwin (3) a scris «Williams-ul»(4) sau exact invers? În primul rând, autorul şi-a aruncat eroul într-un păienjeniş de dificultăţi în cel de-al doilea volum, pe când în primul justifică cele ce se vor întâmpla în cel de-al doilea volum".

Nu pot crede că aceasta era dorinţa lui Godwin de a proceda şi, într-adevăr, el însuşi recunoaşte, dar fără a îndreptăţi opinia lui Dickens, autorul lui „Caleb Williams" fiind un prea bun scriitor pentru a nu sesiza avantajul derivat din, cel puţin, un astfel de procedeu. Nimic nu este mai clar decât că orice subiect (intrigă), demn(ă) de acest nume, trebuie elaborat(ă) în acord cu viitorul deznodământ avut în vedere; pe un drum conştient de cauza urmărită, drum presărat cu diverse incidente, împreună cu tonul acordat acestora pentru dezvoltarea intenţiei autorului.

Personal, cred că face o mare eroare în modul general de construcţie al unei proze. Sau Istoria însăşi ne oferă un subiect bun sau o temă, ori acesta este sugerat de vreun incident cotidian sau, în cel mai bun caz, autorul elaborează o înlănţuire de evenimente ieşite din comun ca bază a unei viitoare naraţiuni cu scopul (în general) de a umple descrierea în sine, dialogurile sau deznodământul adiacent al autorului însuşi, indiferent de vreo fisură în desfăşurarea faptelor, dând astfel, pagină după pagină, putere aparenţelor.

Aş începe cu un comentariu asupra efectului. Având în vedere, în primul rând, originalitatea – pentru că finalul va fi fals, ocolind această singură sursă a interesului arătat de cititor – îmi spun mie însumi: „Din nenumăratele efecte sau impresii, pe care inima sau intelectul, sau (în general) cele la care sufletul este sensibil, pe care din acestea le-aş alege eu însumi?". Alegând, în primul rând, o noutate, iar în al doilea rând un fapt de efect puternic – ori cu ajutorul unor incidente banale, dar cu un ton special, ori reciproce – şi unul şi altul, apoi, căutând (în mine) anumite combinaţii de întâmplări sau de ton care mă vor conduce pe cel mai bun drum spre efectul scontat.

Întotdeauna m-am gândit la cât de interesante pot fi acele reviste în care scriu autori şi care ar dori – respectiv, care ar putea detalia pas cu pas procesele prin care orice compoziţie a lor atinge esenţa deznodământului. Mă întreb de ce o astfel de creaţie nu a fost, încă, oferită publicului. Simt acest lucru ca o pierdere – dar, probabil, vanitatea scriitoricească este mai puternică decât orice altă cauză. Cei mai mulţi dintre scriitori – poeţii, în general, simţind starea lor specială de fină frenezie – ca sub o influenţă extatică, sub un freamăt pozitiv, ar permite publicului să arunce o privire peste creaţia sa, ca din spatele unei cortine, la elaborarea plină de piedici a gândirii, cu ţinta acestei creaţii dezvăluită abia la final, după nenumăratele îndoieli disperate şi de necontrolat, cu selectări şi respingeri, ştersături şi interpolări – într-un cuvânt, ca o roată cu pinioane, unealtă folosită la scenele turnante sau la scările rulante, şi multe, multe altele care, în nouăzeci şi nouă la sută din cazuri, constituie proprietăţile histrionului literar – respectiv, scriitorul. Pe de altă parte, sunt sigur că, în acest caz, în care un autor este capabil de a-şi trasa din nou paşii care l-au condus la concluziile creaţiilor sale, nu este deloc comun; iar tot felul de sugestii apărute la-ntâmplare sunt urmate sau uitate în acelaşi chip.

În ceea ce mă priveşte, nu simpatizez cu starea de lucruri de mai sus, nici ca vreodată să rememorez paşii făcuţi de mine în vreuna dintre lucrările mele; şi, din interesul vreunei analize, ori refaceri — ceea ce consideram un deziderat, este suficient de independent în orice fapt real sau imaginat în lucrul analizat, nu va fi privit ca o deschizătură a decorului pentru a arata acel modus operandi prin care vreuna dintre lucrările mele era privită. Astfel, aleg Corbul ca fiind cea mai cunoscută lucrare poetică a mea.

Să îndepărtăm, astfel, ca irelevant poemului însuşi (5), circumstanţa (sau necesitatea?) care, în primul rând, ridică problema compunerii unui poem ce va fi supus lecturii publicului, ca şi testului critic.

Începem, astfel, cu această intenţie.

Problema iniţială a fost aceea a lungimii poemului. Dacă o operă literară este prea lungă pentru a fi citită în întregime de la prima lectură, putem fi obligaţi să ne lipsim de importantul efect derivat din unitatea impresiilor date (în desfăşurarea lor) de poem – pentru că, în cazul în care sunt necesare două reprize de lectură (cu amestecul vieţii cotidiene între timp), totul sau aproape totul poate fi distrus. Dar niciun poet nu-şi poate permite a se dispensa de munca lui, asta însă rămânând a fi văzut dacă ar deriva vreun avantaj de a contrabalansa pierderea unităţii lecturii respective. La această posibilitate, personal, mă împotrivesc.Ceea ce noi numim un „poem lung" este, de fapt, o normală succesiune de altele mai scurte, aşadar, şi de efecte poetice de mai scurtă durată. Nu este necesar să demonstrez că un poem ar fi astfel atât de capabil, încât să înalţe intensitatea mesajului acestui poem, împreună cu sufletul cititorului sau al auditorului; toate aceste intense excitaţii sufleteşti fiind, ca o fizică şi firească necesitate, scurte. Pentru acest motiv, cel puţin o jumătate din Paradisul Pierdut (6) este în proză – o succesiune de emoţii şi excitaţii artistice amestecate – inevitabil, cu tristeţi simţite de întreaga fiinţă, dar, prin lungimea extremă a poemului, se simte lipsa acelui element artistic, al efectului şi al unităţii – emoţia.

În acest caz, ne apare ciudat că există o limită privind lungimea operei de artă – limita unei singure şi continue lecturi, iar asta, deşi în anumite genuri ale prozei, ca de ex. Robinson Crusoe – operă lipsită de unitate – această limită poate fi în mod avantajos depăşită, dar niciodată într-un poem. În cazul acestei limite, lungimea poemului poate fi realizată, în concordanţa dintre relaţia sa cu meritul său, cu alte cuvinte, entuziasmul creat de calitatea superioară a poemului şi, din nou cu alte cuvinte, la gradul efectului poetic pe care acesta este capabil de a-l imprima cititorului; pentru că este clar că scurtimea acestuia este direct proporţională cu intensitatea efectului scontat – asta cu o condiţie, aceea că timpul cât durează lectura sau recitarea poemului sunt proporţionale cu efectul scontat.

Având în vedere aceste consideraţii, în paralel cu gradul de entuziasm socotit a fi superior cititorului comun, dar nici inferior gustului critic, am ajuns la ceea ce consideram lungimea proprie a poemului pe care doream să-l scriu – o lungime de aproape o sută de versuri (de fapt, o sută şi opt).

Următoarea mea grijă a fost cu privire la impresia, la efectul transmis; aici putând observa că, de-a lungul întregii construcţii a poemului, am avut în vedere scopul de a oferi o lucrare unanim apreciată. Poate că am mers prea departe cu acest scop, accentuând impactul asupra căruia am insistat în mod repetat şi care nu în cel mai slab punct al acestei / acestor demonstraţii am socotit că Frumuseţea este unica raţiune de a exista a unui poem. Câteva cuvinte, totuşi, spre elucidarea înţelesului real faţă de care câţiva prieteni au manifestat o oarecare lipsă de percepere. Această plăcere, care rămâne cea mai intensă, înaltă şi pură, este, cred, contemplarea frumuseţii. Când oamenii vorbesc despre Frumuseţe, precis că înţeleg nu o calitate, cum se presupune, ci un efect, pe scurt, ei se referă la acea înălţare sufletească şi nu intelectuală sau a inimii despre care am vorbit mai înainte şi care este exprimată ca o consecinţă a contemplării acestei Frumuseţi.

Personal, socotesc Frumuseţea ca temă şi scop ale oricărui poem, pentru că este o evidentă regulă a Artei, care spune că efectele izvorăsc direct din originile inspiraţiei poemului şi că niciun poem nu este atât de slab încât să umbrească acel simţ particular al elevaţiei. Acum urmează preocuparea de a da poemului un aspect de Adevăr, ca altă satisfacţie sufletească, şi un alt aspect, Pasiunea sau plăcerea inimii; aspecte cel mai bine atinse prin concentrarea naturală a poemului, dar fiind mult mai extinse în proză. Adevărul, de fapt, cere precizie, iar Pasiunea, o homelliness (8) (doar adevăraţii pasionaţi mă vor înţelege), ceea ce este cu totul contrar cu acea Frumuseţe care, îmi menţin părerea, este înflăcărarea sau atragerea plăcerii necesare sufletului. În niciun caz pasiunea sau adevărul nu pot fi introduse, chiar cu scopul de profit, într-un poem – ele ajutând la elucidarea sau la efectul general, fiind în dezacord cu ritmul melodios al poemului, iar adevăratul artist va născoci întotdeauna, în primul rând, tonul propriu, ca scop predominant, şi, în al doilea rând, în a-l învălui, pe cât este posibil, în acea Frumuseţe, care este atmosfera şi esenţa poemului.

În privinţa Frumuseţii, ca scop al meu unic, problema care urmează este tonul la cel mai înalt nivel de manifestare al acestuia, iar toată experienţa în materie a arătat că acest ton este unul singur, cel al tristeţii. Frumuseţea, de orice fel, în suprema ei dezvăluire, nelinişteşte întotdeauna sufletul sensibil până la lacrimi. Astfel, Melancolia este cea mai legitimă tonalitate poetică.

Lungimea, scopul şi tonalitatea fiind determinate, am recurs la aspiraţia normală în vederea obţinerii unui anumit farmec artistic, care mi-ar putea servi ca idee principală în construcţia poemului, ca un pivot în jurul căruia întreaga structură a poemului să se învârtească. După o amănunţită gândire asupra tuturor mijloacelor artistice uzuale – sau, poate, în sens scenic – am priceput imediat că niciunul dintre aceste mijloace universal folosite nu este acel numit refren. Totalitatea folosirii acestuia m-a determinat a-i verifica puterea intrinsecă, cruţându-mă de obligaţia de a-l analiza. Oricum, am considerat, cu privire la susceptibilitatea de a fi îmbunătăţit, sesizând curând că ar fi de o elementară necesitate. Cum se foloseşte în general, refrenul nu numai că este limitat la un singur vers liric, dar este în funcţie şi de impresia dată de forţa recitării – în voce şi în gând. Plăcerea este dată, exclusiv, de sensul identităţii recitării cu poemul. Am diversificat efectul, prin acceptarea, în general, a unui ton monoton, continuând varietatea gândurilor; adică, am reuşit să îmbin noile efecte prin variaţii ale refrenului – refrenul rămânând, în cele mai multe cazuri, invariabil.

Aceste puncte fiind rezolvate, am continuat să mă gândesc la natura refrenului pe care îl voi folosi. Din momentul în care am stabilit că acesta va fi oarecum variat, a reieşit în mod clar că trebuie să fie şi scurt, altfel s-ar ivi multe greutăţi în frecventele lui variaţii şi ale lungimii lui. Proporţional cu scurtimea propoziţiei ar creşte uşurinţa alternării variaţiilor; toate acestea conducându-mă la ideea unui singur cuvânt ca refren.

Noua problemă care se ridică este aceea a caracterului acelui singur cuvânt. Focalizându-mi gândirea pe acest refren, divizarea poemului în strofe a reieşit ca un corolar: refrenul devenind, astfel, închizătorul fiecărei strofe. Acest cuvânt închizător, pentru a avea forţă, trebuie să fie sonor, capabil de a întări ideea şi fără dubiu asupra sensului dat de autor – iar aceste consideraţii m-au condus, inevitabil, la un cuvânt sonor, cu un „O" repetat, „O" fiind cea mai sonoră vocală.

Rezonanţa refrenului fiind astfel determinată, se naşte necesitatea de a selecta cuvântul care să întrupeze tonul adecvat şi, simultan, să conţină profunda melancolie a întregului poem. În această căutare, ar fi fost total imposibil de a ignora cuvântul „Nevermore" (9). Sincer vorbind, a fost primul cuvânt care mi s-a „prezentat" singur.

Următorul „dezideratum" era pretextul pentru continuarea repetată a acelui „Nevermore". Observând imediat dificultatea ivită în inventarea unui motiv plauzibil şi puternic, necesar repetiţiei periodice, nu am pierdut din vedere greutatea care constă în rostirea monotonă de către o fiinţă umană şi, de asemenea, nu am uitat nici, pe scurt, că dificultatea constă în potrivirea, din punct de vedere raţional, cu o altă creatură în stare să repete acest cuvânt. Aici mi-a venit ideea unei fiinţe necuvântătoare, de exemplu, un papagal – a fost primul meu gând, dar imediat mi-a revenit în gând Corbul ca fiind, oarecum, capabil de vorbire şi, mai ales, datorită croncănitului său.

Nu am mers atât de departe cu gândul că un Corb – pasăre de rău augur – repetând cuvântul „Nevermore" la încheierea fiecărei strofe, într-un poem de concentrată melancolie şi de o lungime de peste o sută de versuri. Acum, nepierzând din vedere supremul obiectiv – perfecţiunea, în toate privinţele, m-am întrebat: „Din toate subiectele profund melancolice, care, în totală accepţie a umanităţii, este cel mai melancolic?"

Moartea!, a fost răspunsul cel mai clar. „Şi unde...", spun eu, „se afla subiectul poetic cu cea mai profundă melancolie?". Din ceea ce am explicat mai înainte mai pe larg, răspunsul este evident: „Cea care este cel mai strâns legată de frumuseţe, Moartea, urmând apoi aceea a unei tinere şi frumoase femei, este, fără discuţie, cel mai puternic subiect – şi, invariabil, cuvintele cele mai potrivite unui astfel de subiect sunt cele ale disperatului iubit."

(Continuare în pag. 14)

Ioan NEGRU

POVESTE LA PRIMA NINSOARE

Niciodată nu vezi primul fulg, auzi doar pe cineva spunând „ninge” şi sari bucuros la fereastră privind cum vietăţile albe inundă aerul. Pentru câteva clipe eşti singur, fiinţa ta de copil îşi aduce aminte de sine, nu te mai ascultă, iese din tine căutându-şi un loc între fulgi. În casă, printre meseni, pe laviţa de lemn de lângă fereastră, îţi rămâne doar trupul precum unui mort al cărui suflet s-a metamorfozat pentru o clipă în fulg de zăpadă. Miliarde de fulgi are ninsoarea şi tu ştii că fiecare fulg are în el un minuscul firicel de praf, căci altfel nu poate deveni cristal. Ştii că, dacă ţi-ai asemăna sufletul cu un fulg, cu un cristal lichid, acesta mai poartă în el amintirea pământului. Precum şi tu porţi în tine amintirea eternităţii. Pentru o clipă ai devenit fulg, asemenea celorlalţi pământeni ai ninsorii. Pentru o clipă te poţi privi şi ţine în palmă. Revii în casă nins, cu gândul la imensa bibliotecă cosmică, la praful stelar, la colbul pământului înnobilat cu apă. Încă nu-i vezi cu totul deslușit pe cei din jurul tău, adunaţi ca şi tine în jurul mesei, aşteptând cina, cu o sticlă de horincă fiartă cu chimion pe masă, bând pe rând din acelaşi pahar. Nu auzi povestea spusă de Sever, gazda casei, care-ţi închină, bea, apoi îţi întinde ţie paharul. „Noroc”, spui, şi-abia atunci te readuni cu totul în tine. Povestea e pe sfârşite, îţi dai seama după cum privesc toţi atenţi la cel ce vorbeşte. Acum urmează actul final, actul final care întotdeauna e sângeros. Cauţi, fără a întreba, să-nţelegi ce a fost înainte. Ce a fost, ce s-a spus. Şi tu ai spuse în tine nenumărate poveşti. Nici una nu este cu totul altfel faţă de cealaltă.

Poţi, ca să te-ajute să o înţelegi pe asta, să readuci la viaţă una din ele sau poţi să refaci cu gândul puntea care să te treacă pe malul celălalt al poveştii, pe malul în care este acum la sfârşit. După înţelesul ultimelor propoziţii, ţi se pare că-ai reuşit, că ai ajuns din nou nu numai în lumina lămpii atârnate deasupra mesei, ci şi în lumina tainică a poveştii. Poate, îţi spui, ştiind că nu e exclusă iluzia. Că povestea nu este aceeaşi cu omul despre care e spusă, că povestea e uneori mai vie decât primăvara. Iar primăvara, povestea, este întotdeauna o întrebare, nu un răspuns. O întrebare care te ia în cuprinsul ei şi te pune pe cale.

- Dar pe Tănase din Rât îl ştiţi, nu? Acela ce-a fost aseară aici, acela bătrân, ce stătea acolo unde staţi dumneavoastră acum. Când a fost tânăr, straşnic om a fost.

Uitaseşi că a ta era povestea, că pentru tine venise ea în seara aceasta încă o dată pe lume. Acum aprobi, făcând cu capul semnul cuvenit, ca şi cum ţi-ai asculta şi aproba sentinţa. Încă se mai vede pe el. Acum ţi-l aminteşti pe bătrân. Cărunt, neras, doar cu doi dinţi în gură. Cu caninii. Cu cei de sus. Şi tu spuseseşi în gând, cu o seară-nainte, acelaşi lucru. Acum ţi-l imaginezi tânăr, în cămaşă albă, cu brâu, cu păun, jucând lângă ceteraş şi hopăind. Îi auzi strigătura: „Bate cu cizma-n pământ,/ Ca să faci la poale vânt!” Îi vezi şi dinţii albi de nefumător, îi vezi chiar şi faţa rasă proaspăt, îmbujorată. Lângă ceteraş, căci acolo joacă feciorii de vază, cu avere, dar şi cei mai bătăioşi, buni de însurătoare. Cei însuraţi, care nu mai poartă păun, dansează mai la margine cu nevestele care şi-au împletit părul şi şi-au schimbat şi modul de a-şi lega năframa, baticul; nu şi-l mai înnoadă la spate, la ceafă, ci în faţă, sub bărbie. „Bate-o bate pe mândra, /N-am ştiut-o săruta,/ Şi de când m-am însurat, /Nu mai stă la sărutat!” „A ta stă, că nu-i păcat,/ Că doar eu o-am învăţat!” „Învăţat-o fost de mine, /Să te-nveţe şi pe tine!” „Hei măi lele busuioc,/ Ţi-o căzut pe cizmă-un floc,/ Şi nu-i bai că ţi-e prea largă, /Da-i floc alb, şi cizma-i neagră!” Da, era un om straşnic. A fost.

- Tănase ăla, continuă Sever povestea, şi-a pus nevasta cu gâtul pe tăietorul de lemne şi-a vrut să-i taie gâtul cu săcurea.

Cuvintele spuse vin către tine domol, la pas, gândul din ele însă stârneşte sute de imagini aievea sau doar închipuite. Poate că ningea ca şi-acum şi poate că alţii stăteau să povestească lumea la un pahar de horincă fiartă. Ba nu, era ziuă. Era aşa, trecut puţin de prânz. Poate cu o jumătate de oră, poate mai bine. Mâncaseră, şi-acum ea punea lemne pe foc ca să fiarbă oala cu bostani pentru porci. Tăiase un pui, unul gras, cu penele sure. Şi horincă băuseră, numai ei doi. O făcuse dulce, ea o făcuse, şi moale, să poată bea şi ea un pahar. Şi băuse. Chiar două pahare băuse. Ori poate trei. El băuse mai mult, poate prea mult judecând după cât bea el de obicei înainte de masă. Dar poate că-i fusese dor să bea acasă, cu nevasta, o horincă de secară cu chimion. Căci el tocmai atunci venise acasă din lume, din Banat, unde fuseseră mai mulţi la coasă. La secerat. Ori pe munte, la curăţat imaşul de muşuroaie, de jnepeni, de spini. Nu fusese acasă mai bine de-o lună. Poate două. Şi-i era dor. Şi de ea îi fusese dor. Ea simţise asta de cum intră el în ogradă, după felul cum rostise el primele vorbe. Ce faci, Ana mea, zise. Ce să fac, zise ea, aştept să-mi vină bărbatul. Mâncarea era aproape gata şi o oală mare cu apă călduţă pe foc. Hai şi te spală, zise, hai în casă. De după masă, de unde nu se ridicase încă, o privea cum pune lemne pe foc. Îi privea faţa cu pielea întinsă, chipul rămas neschimbat de când era fată, îmbujorat, chemându-l cu ochii şi cu un zâmbet ascuns în adânc către ea. Apoi îi privi genunchiul, dreptul, care, stând aplecată în faţa sobei, i se descoperise. I se vedea chiar o parte din coapsă, din pulpă, din pielea neînvelită în ciorapul de bumbac prins cu gumă deasupra genunchiului. Îi simţea privirea şi, poate fără să ştie, fără anume să vrea, întârzia în poziţie aceea. Vorbele spuse de el ieri noapte când sosise, când o ţinea în braţe, când era a lui, îi veniră îi gând. Surâse. Poate chiar zâmbi, şi el îi văzu zâmbetul. Ea simţea asta. Dar poate nu era decât lumina roşiatic-gălbuie a focului care-i juca pe faţă, pe buze. Îi era drag, mult mai drag decât atunci când fugise cu el. Chiar îi spuse: Tănase, tu ştii că mi-eşti mai drag acum decât atunci? Să ştii asta! Dar el de mult nu mai privea decât forma ghemuită, aplecată în faţa focului şi, mai ales, coapsa ei dezvelită. Capătul ciorapului răsucit peste gumă nu-l vedea, doar peticul acela de piele pe care îl mângâiase azi-noapte şi azi-dimineaţă. Poate că din pricina lui. Poate că el fusese cel care stârnise gândul. Gândurile, obsesiile, frământările lui de-o lună şi mai bine de zile. Unele chiar sugerate, insinuate de Todor, vecinu-său şi de Gafta când veniseră împreună de la autobuz. Iar timp de vorbă era, căci trebuiau să facă pe jos, la deal, vreo cinci kilometri. Dar poate că gândul că era mai vechi. „Că după ce nevasta se-nvaţă cu bărbat, nu se mai poate lăsa şi se pune jos ca o găină şi-aşteaptă cocoşul. Rare sunt alea care dacă au zis o dată nu, nu rămâne.” Nu se feri de el şi nu-şi acoperi genunchiul, ba poate dinadins lăsase rochia să-i dezvelească pulpa, ba poate amândouă, cum stătea ghemuită, cu ele desfăcute, în faţa focului. Un pic de ispită, poate că-şi zise ea amintindu-şi plăcerea de astă noapte, de azi dimineaţă. Dar poate că nici nu-şi dădea seama că Tănase se uită altfel la ea, din altă lume, cu gândul împovărat de multă presupusă umilinţă. Iar ispita nu-i făcută doar pentru un singur om. Şi el ştia asta, chiar dacă atunci nu-i era limpede gândul, ori, dimpotrivă, privea prin limpezimea lui ca într-o fântână, până la izvor.

Dragostea fusese izvorul. Dar cum să bea alţii acum din dragostea lui, din mândria lui de om straşnic? „Să ştii”, mai repetă Ana în timp ce aşeza peste ciurul sobei cu un capăt de lemn patul de jar. Răspunsul lui fusese neaşteptat, spus parcă de o altă gură, de un alt om, de un alt Tănase, unei alte femei. Răspunsul lui era dintr-o mie şi una de vorbe, de gânduri, de scenarii care mai de care mai umilitoare, mai cumplite. Cuvintele-i stăteau o mie şi una în gât, înghesuindu-se să iasă pe gură, oprite ca de un dig care nu lasă apa să-şi ducă calea până la capăt. Sări de după masă şi-o prinse cu mâinile de păr şi o târî după el afară. „Taci, curvă ce eşti!” „Taci, curvă ce eşti!” s-ar fi putut auzi cuvintele lui, doar acestea, în urma lor prin uşa rămasă deschisă. Poate că dacă nu-şi dezvelea pulpele, poate că aşa, poate că atunci nu şi-ar fi dus gândul şi planul până la capăt. Ar fi uitat, sau poate că gândul n-ar mai fi fost viu şi cumplit, ca şi cum n-ar fi fost niciodată. Ca şi cum nici n-ar fi avut ce uita. Apoi i-a pus gâtul pe tăietor şi cu securea în mâna dreaptă, gata să dea, gata să taie, i-a cerut să spună ce-a făcut, cu cine a fost, unde, când şi cum. Şi cu cine. Şi poate că afară ningea ca şi-acum, cu fulgi mari, cu fulgi deşi. Ningea peste ei şi cuvintele lui colindau printre fulgi, şi cuvintele ei colindau printre fulgi, asemenea ca tine cu câteva clipe înainte.

- Nu, domnule, zice Sever, chiar a doua zi după nuntă a pus-o cu gâtul pe tăietor ca pe-o găină. Şi-a dat cu săcurea de sus, lăsând-o din mână, pe lângă el, şi săcurea s-a înfipt în lemn la un deget de gât. Acum zâmbeşti, cu toate că nu ţi se vede zâmbetul. Numai tu ţi-l simţi, ţi-l cunoşti. Şi totul era în aşa fel construit, încât să nu poţi zâmbi. Iar zâmbetul tău este o umilinţă. Gândul tău ar fi putut fi real, dar tocmai povestea ta n-a fost niciodată. N-o poţi aduce din timpul ei în timpul tău ca să o faci aievea. Ca să fie. Povestea e în altă parte, din altă lume. La Sever. Nu te mai bucuri că ninge, te-ai obişnuit cu ninsoarea. N-o mai vezi, nu mai auzi ca altădată fulgii cum cad murmurând. Dacă ai avea auzul de câine, sau şi mai bun, i-ai auzi. Nu murmur ar fi atunci, ci vuiet. Şi-ai auzi cum scârţâie fulgi prin aerul uscat, ca o căruţă cu osiile de lemn, vara, pe drumul de argilă care te-aduce din lume acasă. Ori te duce între străini. În altă poveste. Numai că pentru a fi povestea trebuie spusă. Cuvintele ei trebuie să inunde aerul încăperii şi mireasma de mămăligă cu tocăniţă, şi gustul de horincă fiartă cu chimion, şi picăturile de sudoare de pe faţa lui lelea Márie, aplecată deasupra ceaunului cu mămăligă, încinsă de căldura sobei.

Cuvintele poveştii, asemenea ţie de adineauri, colindând o clipă printre fulgi. Acum, umilinţa ţi-a redat concreteţea lucrurilor, formele lor invincibile, sfidătoare, nuanţele lor de seară, învăluite în lumina gălbuie a lămpii. Acum vezi zâmbetul uşor insinuant al lui Sever. Insinuant, aşa ţi se pare, deşi ştii că el n-avea cum să-ţi ştie povestea. Poate că zâmbetul lui e o părere de rău că n-a fost el în locul lui Tănase din Rât, sau poate o târzie dezaprobare a acestuia. Ar fi făcut şi el la fel? N-ar fi făcut? N-o făcuse. Dar povestea lui Tănase din Rât este acum povestea lui, a tuturor celor care-o ascultă. A tuturora, numai că tu eşti singurul care n-o ştii.

- N-a fost fată mare, aşa zic unii, dar asta cu adevărat numai Tănase ştie, dar asta n-ar fi fost mare bai, numai că el voia să ştie cu cine şi când.

Atât mai auzi acum din povestea lui Sever. Auzi doar ce-ţi convine ţie, ce-i convine propriei tale poveşti. Nu fulgii, care cad deşi în faţa ferestrei, nu fulgii te-au scos de pe cărarea poveştii lui Sever. Şi-acum ai vrea ca doar povestea ta să fie adevărată, să fie fiinţă. Dar Sever nu ştie decât povestea lui Tănase din Rât. O ştie aşa cum a fost şi aşa o şi spune. Fără decoruri, fără regie, fără nuanţe afective, fără meşteşug literar.

Nu pământul şi vitele, nu averea ei erau cele care îl determinaseră să şi-o facă mireasă, nevastă. Gura ei de zmeură, trupul ei de primăvară timpurie, cu părul negru, cu ochii verzi. Şi glasul ei limpede şi dulce, din care se adapă privighetorile. Din dragoste o luase şi pentru dragoste şi iată că nu mai putea fi întreagă, toată a lui.

(Continuare în pag.13)

Nicolae GEORGESCU

CRONOGRAF EMINESCIAN
ARGUMENT: IZVORUL ŞI FÂNTÂNA

Cultura noastră a ratat momentul enciclopedic al secolului al XIX-lea, accentuând în compensaţie istorismul. Ne aducem aminte de criticismul de zeflemea din vremea lui Caragiale cu ***„Cioclopedica română”***, şi înţelegem că „cioclii” ideii au fost Caţavencii de peste veac. Încercările de recuperare din prima jumătate a secolului al XX-lea, prin momentul Gusti – Mircea Vulcănescu, au fost stopate brutal după războiul al doilea mondial, iar „enciclopedia neagră” a anilor 50, acea carte cu aspect de sarcofag ea însăşi, fiind făcută de instituţii ale statului, a compromis ideea prin ideologie. În anii mai luminoşi, sau mai translucizi, ai comunismului am avut o editură de profil enciclopedic, care şi-a făcut din plin datoria elaborând enciclopedii tematice în foarte multe domenii – dar care, înainte de toate, a construit în jurul ei un „miceliu”, un grup de intelectuali cu mare disponibilitate pentru munca enciclopedică. Din păcate, n-a mai fost timp pentru reveniri, pentru ediţiile succesive, completate,etc. – iar după 1989 acest grup s-a disipat, nimeni nemaiavând nevoie de el, iar indivizii îmbătrânind fiecare în solitudinea lui fără a lăsa urmaşi în meserie... Aşa se face că noi, astăzi, nu avem o enciclopedie românească în măsură să intre în dialog cu alte corpusuri enciclopedice. Avem însă, atâtea şi atâtea istorii „cronologice” – iar dacă ne referim la literatură, putem spune că mai fiecare istoric, chiar critic literar, propune în domeniu formula sa, una mai voluminoasă decât alta, depănând toate firul anilor de la adamii şi evele autohtone. Nu intru, aici, în amănunte privind consecinţele acestei carenţe instituţionale (căci o enciclopedie înseamnă o instituţie, una care împlineşte definiţia unei naţiuni). Dau un singur exemplu: la Cotul Donului armata română a suferit cea mai mare înfrângere a sa de la, să spunem, Burebista încoace. Ca să aflăm ce-a fost la Cotul Donului, putem consulta o enciclopedie rusească în zeci de tomuri (aproape o sută) ori una poloneză, maghiară, bulgărească, uncraineană – toate în zeci de tomuri, cu suplimente şi reluări – ca să nu mai vorbesc de cele mult mai voluminoase franţuzeşti, americane, nemţeşti, etc. – dar nu şi una de-a noastră. Chestiunea este că acestea prezintă, fiecare în parte, punctul lor de vedere. Cuius regio eius religio – spune latinul. O enciclopedie, apoi, ca să fie credibilă, un fel de valută forte a spiritului unei naţiuni, trebuie să fie echidistantă în interiorul unei culturi, să aibă forţă instituţională, bază proprie de date, etc. Practic, trebuie lăsaţi să se strângă la un loc un număr de intelectuali, plătiţi neapărat de către societatea civilă şi neapărat răsplătiţi de către stat, aşteptaţi ca să-şi constituie nucleul de studii, să înceapă să-şi publice corpusul – şi apoi lăsaţi să funcţioneze. Unde vor duce ? – Iată, vedem cu toţii filme actuale despre elitele europene. Îmi stăruie în memorie unul italian, „Edera” cred că se numeşte, cu mari savanţi, medici, avocaţi, industriaşi etc. Foarte des apare acolo o avocată elegantă, autoritară, care explică, apără, acuză, educă: ea stă la biroul ei luxos şi câteodată se ridică în picioare ca să-şi convingă clientul. Ei bine, atunci, în spatele ei, se derulează biblioteca personală cu acele tomuri masive, alburii cu chenare albastre pe cotor, aliniate, vreo două sau trei rafturi tapetate cu acelaşi format. Lumea de bibliotecă recunoaşte imediat ***„Enciclopedia universalis”***, acea îmbrăţişare în stil italian a întregii lumi cunoscute. Asta îl apără pe intelectualul italian: enciclopedia din spatele său. Noi am devenit de poveste cu protestele noastre pe la porţile enciclopediilor apusene, cu slogane de tipul *„Larousse-ul munte!”* sau „Nu spune adevărul despre noi!” Foarte bine, ni se răspunde ferm, dar pe Larousse ce scrie? Scrie cumva că este o enciclopedie... românească? Dar enciclopedia românească, ea unde este? Vreau să spun că această mult visată şi dorită integrare europeană se face prin instituţii, nu prin indivizi. Una e să merg eu, marele X, la Paris şi să dau mâna cu imenşii lor X,Y,Z – şi alta este să ne vizităm ca instituţii. Europa cultural-ştiinţifico-literară este ca o reţea. Este ca o tubulatură: ţevile trebuiesc îmbinate, nu furtunaşele, nu supapele de refulare a presiunii, nu indivizii aşadar. ...Până atunci – adică până când vom avea instituţia funcţională enciclopedică proprie, sau până când ne-o vor face tot străinii (pentru că de un dialog instituţional, la urma urmei, ei au mai mare nevoie decât noi; deocamdată, însă, observ că americanii, de pildă, ne vând în traducere românească ***„Enciclopedia britanica”***, adică americană: ei au cumpărat brandul de la englezi...) – perpetuăm în toate direcţiile spiritul cronografului lui Moxa, un fel de destin de rezervă al culturii noastre, care a devenit cale regală.

Nu e locul, aici, nici pentru a face diferenţa între enciclopedism şi istorism; o dezbatere pe această temă ar fi, de altfel, necesară. Destul că istoria este sinteză – iar enciclopedia este analiză; prima are mereu înainte un scop dominant – cea de-a doua se înşurubează alfabetic în termeni; prima poate fi cât de scurtă – a doua, cât de lungă, cu reeditări, completări, aduceri la zi etc.; prima caută o coerenţă, adică o impune din afară, dinspre autor ori dinspre sistem de gândire, viziune, etc. – cealaltă are o coerenţă interioară, în sensul că ce scrie la litera „A” se potriveşte firesc cu ce scrie la litera „B” ori la alte litere; dacă nu se potriveşte – nu este credibil întregul, şi o enciclopedie luptă pentru credibilitate, pentru a fi etalon naţional dialogal în universalitate. Şi încă: drumul istoriei este lung şi nesfârşit în prezent – al enciclopediei este infinit, pentru că implică cercul; istoria este ca un izvor, enciclopedia ca o fântână: izvorul vine spre tine, irigă, „înrâureşte”, aduce creşterea, „educă” – pe când la fântână vii tu, intervine o selecţie aici implicând nu numai liberul arbitru, dar şi acel simţ, tot istoric în fond, al alegerii, al „chemării” – iar apele sunt la fel de proaspete; apoi, de istorie te poţi sătura la un moment dat – de enciclopedie n-ai cum să te saturi odată ce i-ai simţit chemarea...Una caută şi cercetează arhive, „izvoare” va să zică, şi-şi creează ştiinţele ei auxiliare – cealaltă elaborează ediţii critice, bibliografii, biografii (cât de necesar ar fi, şi la noi, un Institut Biografic Român, un fel de IBR, care să adune sub toate numele istoriei române ce se ştie despre ele!...). Istoria, când se referă la literatură, implică axiologie – şi reduce dintr-un condei ce nu i se pare valoare – pe când enciclopedia tratează cu mai mult respect termenii...În fine, istoricul ia decizii, trebuie să ia deseori decizii; enciclopedia, s-ar zice, doar desfăşoară lucrurile. Dar să vedeţi ce autotelic mai sunt eu însumi când desfăşor argumentele pentru data naşterii lui Eminescu – şi totuşi, în final, mă supun, ca noi toţi, istoricului, care a decis altfel. Pentru că aşa este: istoria stabileşte, adică face stabile, de nemişcat, multe lucruri. Într-un climat normal, firesc, de existenţă egală a acestor două preocupări omeneşti, deciziile se iau în acord. La noi, pentru că trăim de mai bine de un secol doar cu istoria în sânge, sunt lucruri stabile, dar acordul nu mai trăieşte în inimă, în cord, acolo unde-i este locul – ci s-a instalat în creier...

Pentru a coborî din sfere teoretice atât de înalte la opusculul nostru privind viaţa lui Eminescu, trebuie să le spun cinstit cititorilor mei că sunt rupt, muncit de cele două tendinţe. Vreau să fac o cronologie – şi mă trage condeiul spre tratarea mai largă, cu aspect tematic, a subiectului. Şi invers: vreau descrieri pe bază de documente – dar timpul cronologic nu mă lasă în zăbavă. În cele din urmă, rămâne tensiunea – şi fiecare poate lua ce-i convine de aici, ori poate s-o accentueze, s-o mărească ori s-o micşoreze.

20 decembrie 1849 / 15 ianuarie 1850.

Sunt cele două date ce-şi dispută ziua de naştere a poetului. Pentru prima pledează o însemnare a sa într-un registru privat al Junimii: „Născut la 20 decembrie 1849 (de Sf. Ignat)”, dar şi mărturia fratelui său, Matei Eminescu, din 1895, că pe o Psaltire a familiei, pe pagina albă unde se notau diferite evenimente, stătea scris de către Gheorghe Eminovici însuşi: *„Astăzi, 20 decembrie 1849, la 4 ceasuri evropeneşti, s-au născut fiul nostru Mihail”* (cartea nu se mai găseşte, sau se presupune a fi o Psaltire a cărei primă pagină, albă, este ruptă; legendele ştiinţifice pretind că această pagină ar fi fost ruptă intenţionat de către un mare istoric literar – nu spun numele, e persoană importantă! – pentru a nu mai persista această dată de rezervă în biografia eminesciană: legendele nu intră, însă, nici în zona enciclopediei – nici în cea a istoriei...).

Pentru cea de-a doua dată pledează, însă, actul de botez din 21 ianuarie 1850, semnat de tatăl copilului, Gheorghe Eminovici, şi de bunic, Stolnicul Vasile Juraşcu, care la rubrica „data naşterii” consemnează „15 ianuarie 1850”. Actul poate fi interpretat, cum a şi fost: toate registrele de acest fel, din anii aceia, aglomerează în prima lună a anului mai multe naşteri ca de obicei, ceea ce denotă că sunt prunci de peste an care n-au apucat să fie botezaţi până la totalizarea de la sfârşitul anului precedent, şi li s-au pus zile de naştere aleatorii în anul curgător botezului. Numai că mai există o mărturie, poate indirectă dar sigur a poetului: în prefaţa la antologia de versuri *Rumänische Dichtungen*, din 1881, Mite Kremnitz îl prezintă succint pe Mihail Eminescu „poetul pesimismului”, ***„redactorul şef al ziarului Timpul”*** – şi pune anul naşterii în paranteză, după nume: 1850. Şi mai există încă o mărturie, care poate fi contabilizată de partea cealaltă, a lui 20 decembrie 1849. Este o socoteală aritmetică făcută de poetul însuşi pe un manuscris: 1883-1849 = 34 ani. Dedesupt, notaţia: *„78 de ani viaţa mea întreagă. Atâta am să trăiesc. Bătrânul meu tată tot astfel. Asta e mărimea constant de timp a vieţii unui individ de rasa noastră. Vor fi urcări şi scăderi pe această scară, va fi o oscilaţie infinită în coadaptarea cu împrejurările. Omul în sine om constant rămâne constant.”* (Pare o glosă pe tema poeziei sale *Cu mâne zilele-ţi adaogi*). Căminarul va muri anul viitor, în 1884, la vârsta de 72 de ani; scriind în 1883 şi scăzând anul 1849, deducem că M. Eminescu însuşi avea în vedere anul 1883. Dacă facem, însă, scăderea lui 78 din 1883, rezultă anul 1804 – şi nu mai ştim la ce personaj de prin familia sa născut în acest an şi având acum 78 de ani se va fi gândit.

Este lesne de înţeles că poetul îşi ştia ambele date, din familie, dar şi din copia de pe extractul de naştere (care i-a trebuit sigur în relaţia cu diferitele oficialităţi) – şi în particular (jurnalul Junimii, de pildă) o declara pe prima, iar oficial, pe cea de-a doua. Data oficială a naşterii sale rămâne 15 ianuarie 1850 stil vechi (actualizată: 27 ianuarie) – lăsată posterităţii prin voinţa consemnată apăsat prin semnătură, a tatălui şi bunicului matern.

Mai multe învăţăminte am putea trage din judecarea nuvelei *La aniversară*, publicată de M. Eminescu în ***„Curierul de Iaşi”*** în 1876. Deşi asta invită la istorie literară făcută pe un text literar, haideţi să vedem unde ajungem. Acolo este descris, aşadar, momentul primei sărutări dintre doi tineri, de ziua lui, care este însemnată în calendarul bisericesc drept ziua Sfântului Ermil. Ei bine, acest sfânt există cu adevărat şi este pus în calendar la data de 13 ianuarie (şi pe vremea poetului, şi astăzi). Autorul, Eminescu, face paronomasie (potrivire de nume: Emin-Ermil) – dar şi apropiere cronologică (13/15 ianuarie). Asta n-ar fi nimic, dar personajele din nuvelă se numesc Cajus şi Tola, pseudonimele cu care el (Caius-Eminescu) şi Veronica Micle-Tola îşi vor semna unele scrisori mai târziu. Cu unele „rebusuri” eminesciene ne întâlnim chiar în poezii tipărite de poet (vezi şi ediţia noastră), iar într-o însemnare manuscrisă găsim: „Uxè Nimè călătoriu turcesc (persan)” (la *Fata-n grădina de aur*) – nume care, citit de la dreapta la stânga, cum s-a observat încă de către Perpessicius, dă Eminescu (şi care, trebuie menţionat, aminteşte frapant de Odiseea, locul unde Ulise îşi declină numele către Ciclop: Utis (scris Outis), adică Nimeni în greceşte (urmând ca Ciclopul să-i roage pe zei să-l pedepsească pe... Nimeni). Se mai cunosc anagramele de tipul Acinorev din manuscrise,pentru Veronica. Problema este că, dacă luăm de bună această mărturie despre sine a poetului din *La aniversară*, ar trebui să acceptăm adevărul integral, şi anume că ei doi se cunoşteau încă de la frageda vârstă de 18-19 ani. Asta pune sub semnul întrebării „mărturia istorică” a lui Iacob Negruzzi, pe care se bazează toţi biografii lui Eminescu, după care cei doi s-au cunoscut la Viena, în 1872, la 22 de ani deci. Da, dar tot asta ridică la rang de mărturie de primă mână mărturia Harietei, sora poetului, care-i scrie Corneliei Emilian că Mihai şi Veronica se ştiu şi se iubesc din prima tinereţe, şi că fotografia lui, aceea de la19 ani, a fost făcută la cererea ei, a Veronicăi. Mitul Manon Lescaut pluteşte în aer...

Istoricul va considera toate aceste amănunte ca fiind savantlâcuri şi nu le va folosi – aşa cum nici nu le foloseşte,de fapt. O enciclopedia eminesciană, însă, trebuie să le înregistreze undeva în căsuţa lor alfabetică. Într-o primă ediţie le va privi drept curiozităţi, într-o ediţie ulterioară va „muşca” întrucâtva din potriviri – şi tot aşa, până la urmă le va ridica pe toate către public, cel care va judeca (mă refer atât la publicul obişnuit, cât şi la cel avizat). Patronimul Eminovici se regăseşte în multe acte din zona Blajului, trăgându-se concluzia, de către biografi, că de aici ar fi venit Vasile Eminovici (1780-1844), care în 1802 s-a fixat la Călineştii lui Cuparencu, nu departe de Suceava, în provincia austriacă Bucovina aşadar, fiind dascăl de biserică ortodoxă (fuga din zona Blajului datorându-se, aşadar, dorinţei de a scăpa de uniaţie). Trebuie ţinut cont şi de faptul că moşia Cuparencu se întindea mult în nord-vest, către Polonia, unde se găseau sate întregi de români: şi în Polonia se regăseşte frecvent patronimicul, sub forma Eminowicz, iar poetul însuşi era, uneori, ispitit să-şi descopere o ascendenţă de nobil polonez. Vasile Eminovici şi soţia sa, Ioana, mor în epidemia de holeră din 1844 – deci poetul nu-i cunoaşte. Gheorghe, primul lor băiat, tatăl poetului, se naşte în 1812, învaţă carte la Suceava şi trece în Moldova, unde este administrator al unor moşii. Luându-şi rangul de căminar, îşi întemeiază gospodărie la Ipoteşti, după ce a stat, o vreme, la

(Continuare în pagina 13)

Ioan MARIŞ

ASPECTE ALE NARATIVITĂŢII

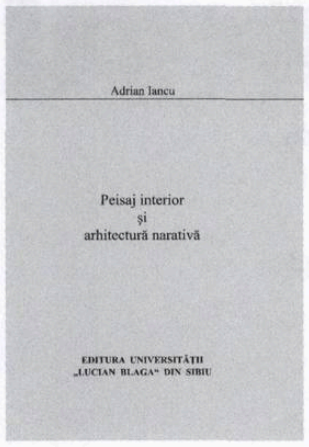

Universitarul Adrian Iancu a devenit cunoscut, prin scrierile sale, în breasla restrânsă a specialiştilor în ştiinţele limbajului şi ale discursului narativ din mediile ştiinţifice de la noi. După absolvirea Facultăţii de Filologie a Universităţii „Babes-Bolyai" din Cluj Napoca (1980) funcţionează ca profesor în învaţământul preuniversitar, iar din 1993 devine cadru didactic la Facultatea de Litere a Universităţii „Lucian Blaga" din Sibiu, al cărei doctor în filologie este din 2002 cu o teză publicată sub titlul ***Exilul interior al personajului literar.*** Studiile publicate în limbile română şi franceză se focalizează în nuclee tematice cum ar fi: peisajul interior, discursul narativ în relaţie cu peisajul interior al personajului, exilul interior.

Cartea despre care vom da seamă în câteva aproximări ale noastre, intitulată ***Peisaj interior şi arhitectură narativă*** (apărută în 2013, la Editura Universităţii „Lucian Blaga" din Sibiu), grupează eseuri, precedate de un argument, mai mult decât lămuritor, ce ne pune în gardă cu tematica scrierilor care vizează aspecte ale narativităţii, luând în calcul sondarea interiorităţii şi a substanţei narative, dar şi anumite dimensiuni ale geometriei spaţiului românesc. Adrian Iancu îşi sprijină argumentaţia pe un decupaj de texte teoretice, pe afirmaţiile unor specialişti din domeniul semioticii, al teoriei literaturii şi al teoriei discursului narativ (Tzvetan Todorov, A.J. Greimas, René Girard etc.). Autorul îşi fundamentează premisele pe teoria lui Tz.Todorov, din ***Poetica. Gramatica Decameronului***, conform căreia enunţul narativ este situat între dorinţă şi modificare, organizându-se după un model matematic.

Lumea personajului, peisajul interior al acestuia, definirea sa ca o reprezentare mentală, un orizont de conştiinţă îi prilejuiesc autorului cărţii problematizarea conceptului de personaj literar, prin argumente care transcend ştiinţele limbajului într-o tentantă paranteză deschisă înspre interdisciplinaritate: psihologie, fenomenologie, sociologie.

Cele două părţi ale volumului sunt structurate tematic pe o hermeneutică a peisajului interior al personajului literar urmărit în fiinţarea şi devenirea sa narativă, pornind de la concepţia lui René Girard exprimată prin sintagma *„triunghiul dorinţei"*. Relevăm preocuparea autorului de a pune la îndemâna cititorului un itinerar posibil prin lumea personajului, începând cu eroii homerici, trecând prin clasicism până la modernitate, care ontologizează dimensiunea personajului prin postularea eului de profunzime şi prin ieşirea din câmpul vizual al societăţii spre dezvoltarea unui spaţiu interior, în care îşi găsesc locul angoasele şi tulburările omului modern, înstrăinarea de sine care, în mod paradoxal, marchează o recuperare a sinelui.

Regăsim interesul constant al autorului pentru exilul interior al personajului literar în proza românească, cu trimiteri spre Liviu Rebreanu şi, mai aplicat, spre H.P.-Bengescu. Adrian Iancu urmăreşte procesul de cristalizare a interiorităţii ce substanţializează şi singularizează opera acestei mari scriitoare în contextul literaturii române.

În urmărirea parcursului relaţiei personajului cu celălalt, a sinelui cu alteritatea sa, autorul cărţii cartografiază drumul romanului de la începuturi - schiţarea fiziologiilor, a caracterelor (Filimon, Bolintineanu) până la Duiliu Zamfirescu, la care găsim – ne spune autorul - o îngemănare a exteriorităţii cu interioritatea ce va deschide calea spre *„apele adânci"* ale peisajului interior. Maturizarea romanului românesc este urmărită în ecuaţia interioritate - exterioritate. Adrian Iancu examinează funcţionarea personajului în rolul său de catalizator al discursului narativ, dar şi în acela de destructurare a acestuia - ne gândim la Noul Roman francez, care face obiectul unei investigări printr-un aplicat demers hermeneutic, în partea finală a cărţii, cu exemplificări din Marguerite Duras, încadrabilă în ceea ce se numeşte *„noul roman"*, direcţie care pune accentul pe ţesătura textuală (Michel Butor, Alain Robbe-Grillet, Nathalie Saraute, Marguerite Duras). Intertextualitatea ce funcţionează la nivelul discursului textual prin transpunerea teatral-cinematografică este pusă în evidenţă de scrisul lui Marguerite Duras.

În capitolul *Un itinéraire possible* se regăsesc idei din secţiunile cărţii, din prima parte şi din cea mediană, intitulate *„peisaj interior"* şi *„arhitectură narativă"*, părţi ce dau substanţă întregului volum. Referirile noastre mai generoase la prima secţiune a cărţii nu invalidează, ci, dimpotrivă, potenţează şi catalizează aserţiunile din partea a doua, respectiv *„arhitectura interioară"*, unde autorul glosează pe tema relaţiei personaj-discurs narativ, discursul narativ – între fragmentar şi reuniune, dar şi *Modelul muzical si tehnică romanescă,* cu inserţiuni din tehnica muzicală a secolului XX, amintindu-i aici pe celebrii: A. Schönberg, P. Boulez, Alban Berg, K.H. Stockhausen. Autorul face o lectură a contrapunctului muzical, a construcţiei/ deconstrucţiei în Noul Roman. La urma urmei, întreaga literatură este o trecere de la a numi la a spune, de la cuvânt la discurs - ne-o spune filozoful francez Henri Maldinay. În literatura modernă/postmodernă această trecere privilegiază discursul, textul/metatextul ca iniţiativă a limbii.

În final trebuie să menţionăm şi textele-fragmente, traduse din autori de top din spaţiul teoriei textului, *„repere pentru un statut semiologic al personajului literar"* (Philippe Hamon), al funcţionării imaginarului (J.J. Wunenburger), dar şi al experienţei interioare în actul scrierii (Georges Bataille).

Cartea ***Peisaj interior şi arhitectură narativă,*** apărută la Editura Universităţii „Lucian Blaga" din Sibiu, 2013, este o provocare în orizontul de aşteptare al unui lector specializat, îndrumând şi cititorul de literatură care doreşte să decodeze textul dincolo de literalitatea sa.

Daniel DRAGOMIRESCU

POEME ALE VIEŢII INTERIOARE

Este un fapt ştiut că de la Orfeu şi Sappho încoace poezia este prin excelenţă domeniul sentimentelor şi al experienţelor interioare transmise într-o formă figurativă şi sugestivă. În creaţia poetică a Marinei Centeno, concretizată printr-o nouă carte, acesta reprezintă firul roşu mai mult decât evident. *Interioare* este o demonstraţie de artă poetică şi, putem afirma, de virtuozitate poetică cu mijloacele specifice şi autentice ale unei autoare dė vocaţie şi devotament poetic.

Marea cu apele sale din cea dintâi zi a creaţiei se retrage şi apare terra firma al unui continent nou: acela al artistului, un Pantocrator de ordin secund, cu zilele şi muncile sale, cu aspiraţii şi deziluzii, cu certitudini şi incertitudini. Şi pentru că viaţa interioară a unui autor se identifică cu propria sa creaţie, poemele din carte sunt inspirate în cea mai mare parte de condiţia creatorului şi de perspectivele sale în relaţie cu variatele modalităţi în care se poate împlini potenţialul său creator. De aici rezultă o poezie-confesiune în flux neîntrerupt, care atrage atenţia şi atinge sufletul cititorului. Autoarea mexicană se identifică în chip firesc cu spaţiile propriei creaţii, unde află un refugiu necesar: *„Cu plumbul cărţii / pe genunchii mei / alternată în poem / unde mă ascund / ca să nu fiu văzută"* (p. 30). Fără a se integra unei doctrine estetice exclusiviste, volumul de versuri este o radiografie a existenţei poetice asumate, care nu poate ignora „lecţiile" maeştrilor: *„Trebuie să fiu cuviincioasă cu verbele / să cunosc literatura pas cu pas / să ştiu de ce culoare este calul / care l-a obligat pe Sancho să călătorească pe jos / sau vocile / care îl fac să mediteze pe Hemingway / să cunosc metabolismul lui Octavio / şi lupta lui Allan Poe cu Lucifer"* (p. 18).

Creaţia poetică este totodată act de sublimare, care nu exclude o suferinţă cvasibiologică: *„Mă prăvălesc printre rânduri / şi îmi răsucesc talia / în structura însetată / care divaghează în mine / şi care mă locuieşte / în aşa fel că sângerez în poeme"* (p. 32). O particularitate de ordin ciclotimic, care există în fiecare fiinţă, face ca versurile poemului să penduleze în mod constant între „plusul" şi „minusul" unei stări sufleteşti foarte umane („omenesc, prea omenesc", cum ar zice Nietzsche). *„Nu toate lucrurile îmi vorbesc de tine"*, afirmă într-un loc vocea poetică, iar într-altul declară*: "Iubesc un om-peşte / care deschide calea înăuntrul lichidului (...) / cu ascunzişurile sale / atunci când se descătuşează pentru a vâsli / în chiar inima secretului nostru"* (p. 24). Viaţa este, într-adevăr, un foc care arde cu o combustie inegală; importantă este permanenţa sa.

Altă latură a acestei poetici moderniste, constituite ca o marcă distinctivă, este puternica sensibilitate erotică, ce nu poate trece neobservată şi care aminteşte de religiile străvechi ale Indiei, unde divinităţile şi sacrul fac casă comună cu profanul, într-un tot unitar (aşa cum se poate vedea şi pe Poarta Sărutului, creaţia binecunoscută a lui Brâncuşi). Poeta din Yucatán cu rădăcini maya apare în chip de preoteasă oficiind un ritual sacru al lui Amor-Eros, conceput în materialitatea sa primordială: *„Uneori văd dintr-un centru neospitalier / o contrarietate cu mine însămi / unde ovulaţia hormonilor / se contrazice sub această piele care crapă / fără niciun recurs care să distragă / ruina pe care-o simt în lumea mea / împrejurul unghiilor / în şanţul din spatele meu"* (p. 41). Amantul este invitat să intre în labirintul Feminităţii, care se identifică cu Creaţia însăşi: *„Merg într-un labirint de drumuri deschise / speranţe fortuite şi încuietori descuiate / Să nu-mi vorbeşti pe întuneric / Să mă cauţi / prin cortina întunecată a versurilor / dacă mă găseşti: prinde-mă / şopteşte-mi / lubrifiază-mă / lasă-mă să navighez în dezgustul râului tău revărsat"* (p. 51). Ne aflăm aici în universul ludico-spiritual bine imortalizat de Sandro Boticelli în cunoscuta sa pictură dedicată primăverii.

Dincolo de spontaneitatea aparentă, autoarea are conştiinţa clară a creaţiei sale. Poezia este făcută din cuvinte şi totul se învârteşte în jurul Cuvântului. Dumnezeu a fost capabil să zidească lumea prin forţa Cuvântului. Folosind aceeaşi putere, poetul încearcă să îşi zidească lumea lui interioară. Şi în acest scop, el este în permanenţă preocupat de cuvintele pe care le întrebuinţează: *„Niciodată nu se ştie / cât dor cuvintele / până să le vezi scrise"* (p. 226), afirmă vocea poetică, iar într-un alt loc: *„Stăteam singură / în spaţiul unde cuvintele / se înlănţuie unele cu altele / ca să facă din tăcere un labirint de îndoieli"* (p. 240).

Ce s-ar putea observa în final? Piatră cu piatră, cuvânt cu cuvânt, chietudine cu chietdine*, Marina Centeno face din propria sa existenţă o piramidă maya, în care poezia, iubirea şi condiţia omului îşi dau mâna în proporţii egale, într-o remarcabilă armonie. Unitatea contrariilor într-o operă poetică sensibilă şi profund semnificativă.

Quietud *este o varietate poetică creată de autoarea mexicană şi, totodată, este titlul volumului său de debut (Ed. Universităţii Autonome din Mérida, Yucatán, 2012, cu o prefaţă de Daniel Dragomirescu).*

Paul MATHIEU

Născut la 15 ianuarie 1963, la Pentage în Luxemburg, dar vieţuind în Belgia, poetul, nuvelistul şi criticul Paul Mathieu, membru al ***„Asociaţiei scriitorilor belgieni de limbă franceză”***, este autor a peste cinsprezece volume de poezie şi proză şi al numeroase articole şi studii despre Andersen, Mandiargues, Queneau, Cocteau, Thomas Owen, André Schmitz etc.

Laureat al Premiului Jean Lebon (1996) şi al Premiului ***„Un autor, o voce” (1999),*** el face parte dintre scriitorii europeni care au onorat cu prezenţa lor Festivalul Internaţional ***„Lucian Blaga”***. Poemul în proză ***„Puţul”*** a apărut în 2013 în colecţia ***„Poésie en voyage”*** a Editurii ***La Porte***.

PUŢUL

(O povestioară pentru André Schmitz)

I

Câţiva însetaţi se ceartă la gura unui puţ cine va putea să-şi astâmpere primul setea. Ţâşnesc insultele. Se iau la bătaie. Când se termină totul poţi umple cu cioburi coşuri întregi.
Şi n-a mai rămas nimic pentru scos apa.

II

Istoria se repetă. Se povesteşte. Se-mpărtăşeşte. Până la urmă e uitată undeva. Un puşti o reia şi face din ea o parabolă. Mizanscena dă amploare evenimentelor care altminteri ar fi rămas fără urmări
Ecoul legendei sporeşte mereu.

III

Dintr-o dată se reîntorc la puţ. Aşteapă un miracol acolo. Să se ivească adevărul – gol de preferinţă. Insă nimic în afară de comentariile care curg în viteză. Fiecare cu versiunea sa.
Şi fiecare are dreptate – iată miracolul

IV

În lipsă de apă iată câteva vorbe. Dacă ele n-astâmpără toate-nsetările cel puţin le permit să-şi evoce-ndoielile şi rănile.
Rămâne să se-nţeleagă

V

Nu sunt cu toţii de-acord cu sensul ce poate fi dat lucrurilor. Ceea ce la-nceput era doar o simplă anecdotă sfârşeşte ca afacere de stat. Se-njură. Clădesc ziduri. Aruncă pietre şi pe urmă tot restul.
Uitat în no mans's land puţul nu mai serveşte la nimic.

VI

Odată pornite multe vorbe au prins rădăcini aiurea purtând părţi de umbră-n bagajele lor. Slobozite sub alte culori ele nu rămân mai puţin tranşante sau sibilinice.
Unii află aici pretextul de-a le refuza.

VII

Adesea conflictele s-au strecurat în valize şi cufere. Vecinii care nu vroiau nimic să audă s-au transformat în duşmani implacabili.
Ei au închiriat convoaie pentru cel nenumit.

VIII

Acolo
vorbele au îngheţat îndărătul grilajelor. Stinse în groaznica rană. Câini ai urei sloboziţi fără-ncetare în bezna mai neagră ca noaptea, nimic nu le-a oprit – nici lacrimi nici ţipete
Si nici un strop de apă pentru-a stinge sminteala.

IX

Oroarea avea-va greutate mai multă decât cuvântul pe care nu-l mai auzi ? Dacă descifrezi cărţile de joc poţi fi sigur. Crucile se dezvăluie-acolo mult mai uşor decât drumurile. Şi nimeni nici măcar nu mai încearcă s-aducă vorba de puţ.

Prezentare şi traducere de: **Horia BĂDESCU**

Valentin MOLDOVAN

Destrămare

Furnici invizibile
mi-au ciuruit capul,
l-au ciuruit jumătate
şi continuă cu o foame nebună
făcînd galerii numai de ele ştiute...

Nu ştiu dacă mai au mult
de lucrat până poate că
o să-mi ajungă şi la creier,
atunci, (...) Atunci
o să-mi care memoria
cu aburi de gânduri
prin galeriile lor încâlcite...

Eu n-o să mai ştiu vremea,
nu voi mai ţine seamă,
voi fi uitat cum ele
mă destramă...!

7 februarie 2012

Ca frunza pe ram

Un foc mocnit am în oase!
Unele se topesc ca o lumânare
altele s-au înnegrit pe alocuri,
se ruinează încet
ca un castel uitat...
Mă descompun de viu!
Mor câte puţin, mă sting
ca o flacără de chibrit,
ştiu acum ce gust are
descompunerea!
Durerea vine ca valul
Neputinţa şi neodihna
vin ca o inundaţie
peste sufletul meu chinuit.

Ca frunza pe ram
voi îngălbeni lângă ai mei,
lângă culorile mele,
până voi termina de murit...!
Atunci...
Mă va fura un somn adânc
Şi mă va duce-n amintire...

Martie 2012

Voi fi chemat

(Ioan 5: 28,29)

Poate la umbra vreunui prun
voi odihni, în glia rece-
nu-i important
câţi ani vor trece-
or multe se vor întâmpla pe afară!
de va fi cald, de vor fi ploi...
Dar sper că voi veni înapoi
şi nu bolnav, ci sănătos
chemat de Regele Cristos!
Într-o frumoasă primăvară
Când va chema pe cei ce dorm
în ţărână, să iasă afară...!

Va fi Miracolul cel Mare
cum n-a mai fost aşa nicicând-
să iasă oameni din pământ
aşa, ca florile, pe rând...!

Voi mai şti oare cine am fost
când am trăit şi cum a fost...?
Da, mintea nouă îmi va spune
despre ai mei şi despre nume...

14 aprilie 2012, Baia Mare

Freamăt

Mi-e sufletul peisaj marin
în care se agită marea,
sunt o ramură încovoiată-n vânt
căutând mereu îndreptarea,
sunt freamăt şi nu vreau nicicând
să mă las dus de val, cum vrea marea...
Cu povara întrebărilor
trec printre oameni,
având în faţă necunoscutul de mâine
trăiesc prezentul şi încerc
mereu să-l umplu;
mai înainte ca acesta
să devină amintire...
În inimă trăiesc un luminos festin
deşi un monstru nu-mi dă pace,
îmi fură timpul, mă ţine-n chin!
Şi arcul meu în timp se duce
în declin...

Octombrie 2010

Poveste

(Doream sa fiu poet dar...)
Când s-a împărţit stofa
cu care sunt îmbrăcaţi poeţii
eu am ajuns ultimul la rând,
nu mai era decât o bucată,
cât pentru o parte din costum!

Dacă o puneam pe o parte
eram gol pe cealaltă parte,
dacă o mutam invers
tot descoperit eram pe jumătate...
Dar, e bună şi atât-
o primesc cu drag-
este mai mult decât nimic...!
Doar, las' că rezolv eu, mi-am zis
(deşi strofa aceasta-i ceva aparte...)

Ca să-mi completez ce-mi lipsea
am mai cumpărat pânză,
şi culori, ca să-i dau aceeaşi nuanţă...
Şi am vopsit cu zel,
am tot colorat pânze, până...
Am uitat să mă opresc!
Acum, mulţi îmi spun pictor.

Revizuită în martie 2012

Ioan NEGRU

POVESTE LA PRIMA NINSOARE

(Urmare din pag. 9)

Iubirea lui va avea întotdeauna o aripă mai scurtă, un picior mai scurt, o vorbă bâlbâită. Îmbrăţişând-o, va ţine în braţe îmbrăţişarea şi sărutările şi şoaptele altcuiva. Ştii că satul este la zece kilometri de drumul judeţean, că bărbaţii n-au unde lucra şi nici nu pot face naveta la Năsăud sau Beclean. Că se duc la munci necalificate, pe munte sau pe câmpie, până în Banat. Nu vin acasă decât după o lună sau două. Femeile, rămase singure cu pruncii şi gospodăria, trebuie să le ţină locul. Unele, şi nu se face gaură în cer, îşi mai găsesc vechi admiratori. Ştie tot satul, totul despre toţi. Dar trebuie să aştepţi până la nuntă, până la măritiş. Or, ea făcuse altfel şi-acum nu mai putea fi întreagă a lui. Călcă pe rochia albă de mireasă şi-i puse cizma plină de noroi peste burtă, şi, cu mâna stângă, îi fixă capul pe tăietorul de lemne. „Nu Dumnezeu, ci tu mă judeci acum." Atât mai putu spune atunci. Nunta era pe sfârşite, spre dimineaţă, iar cei rămaşi bine zdrobiţi de alcool. Cântau, jucau, erau în altă lume. Ploua şi-n colţul ascuţit al securii se aduna un strop de apă curgând, curgând pe tăiş. Coroana de mireasă îi căzuse de pe cap printre aşchii, în noroi. O lacrimă i se prelinse într-o adâncitură din lemn. Securea căzu pe lângă gâtul ei, despicând lacrima.

- Nu era nu ştiu ce, nu era nu ştiu cât de frumoasă, zise Sever, parcă bănuind gândul tău şi aducându-te pe cărarea cea bună. Da' avea pământ şi era rea de gură, ca mă-sa. Feciorul care-i făcuse felul e din Sâta, de unde-i şi Irina lui Dumitru şi Viorica Borzului şi Macedon de sub Buha. Da' el zice că nu-i nimic adevărat, că nu s-au întâlnit decât de două ori, cu lumea de faţă, la sărbătoarea Sfintei Marii, o dată aici şi a doua oară în Sâta şi numai Tănase, de-al dracului ce-a fost, a făcut ce-a făcut. Şi nu la nuntă, ci la vreo două, trei luni după aceea.

Povestea e dusă până la capăt, dar tu eşti încă prins în vraja poveştii, a lui Sever, a ta, a ninsorii. Parcă amândouă sunt vii în tine şi foşnesc tăcut, asemenea fulgilor de nea care cad leneş peste grădini, peste dealuri şi păduri, din cer. Povestea lui Sever s-a sfârşit. Acum poate bea şi bea. Îţi închină, apoi îţi întinde paharul. Securea deasupra capului, coroana de flori printre aşchii şi cizma plină de noroi peste rochia albă. Imagini, poze îngălbenite de timp şi altele nou-nouţe. Uitate, prezente, suprapuse. La prima ninsoare.

Şi ninge şi-i noapte şi nu mai poţi vedea printre fulgi.

Perişor, 1984
Cluj-Napoca, 2009

AU FOST VII

Au fost vii, şi-acum nu mai erau decât nişte vorbe. Dar nici măcar vorbele, atâtea câte-or fi fost, nu mai făceau parte din lumea de-atunci. Despre unii, satul nu mai ţinea minte decât câte-o poveste, aşa, spusă scurt, fără vorbă lungă, fără înfloriturі. În dreptul celor mai mulţi însă era un timp fără de timp, un spaţiu opac, în care vorbele nu puteau intra sau, dacă vor fi fost, nu mai puteau ieşi. Stăteau în dreptul lor ca într-un mormânt fără cruce. Ascuns. Dus, cu pământ cu tot, într-un cer ascuns, într-un cer cu izvorul secat.

Au fost vii, şi-acum nici măcar nişte vorbe nu mai erau. Stinşi ca un foc mic aprins în mijlocul pădurii, care se stinge încet, părăsit. Rămâne doar un pumn de cenuşă pe care o spulberă vântul, o spală ploile, o îngheaţă gerul. Rămâne doar pământul ars, sălbăticit, acoperit de frunze. Şi dacă-au avut nume, acum numele lor le e purtat de alţii, ştiuţi şi neştiuţi, morţi sau vii sau încă nenăscuţi, într-o altă poveste, care nu e a lor. Şi-acum, nici măcar vorbe nu mai sunt.

Cluj-Napoca, 24 ianuarie 2009

Gheorghe GLODEANU

120 DE ANI DE LA NAŞTEREA LUI CAMIL PETRESCU. O NOUĂ ESTETICĂ A ROMANULUI

(Urmare din pag. 3)

principala direcţie fiind identificată în reacţia la adresa raţionalismului cartezian.

Eseistul nu uită să menţioneze că nu este vorba de o expansiune a iraţionalului, ci mai curând de eliminarea determinismului mecanicist, simplist, atomist. Direcţia este ilustrată de gânditori precum Schopenhauer, Nietzsche, Bergson şi Husserl, criticul relevând importanţa intuiţionismului bergsonian în filosofia ultimilor patruzeci de ani. Tot intuiţia se găseşte şi în centrul celuilalt mare curent filosofic al epocii, fenomenologia, care a jucat un rol deosebit în revizuirea conceptelor şi în impunerea noii structuri. Odată cu Marcel Proust, răsturnarea perspectivelor se petrece şi în roman prin mutarea punctelor de sprijin din sfera rigidă şi golită de încărcătură sentimentală a raţiunii în cea a conştiinţei. Aflat în concordanţă cu filosofia timpului său, noul romancier ajunge la concluzia că *„nu putem cunoaşte nimic absolut, decât răsfrângându-ne în noi înşine, decât întorcând privirea asupra propriului nostru conţinut sufletesc..."*. Aşezarea eului în centrul existenţei, întoarcerea înăuntru, convingerea că, în mod absolut, nu putem cunoaşte decât propriul nostru „eu" reprezintă locul geometric în care se intersectează metafizica lui Bergson cu opera lui Marcel Proust. Relevând noutatea adusă de scriitorul francez, Camil Petrescu realizează şi un strălucit rechizitoriu al romanului de factură tradiţională. Autorul „clasic" nu era numai un constructor de tipuri, ci şi un veritabil supraom prin omniscienţa sa de sorginte demiurgică.

Spre deosebire de atitudinea orgolioasă a predecesorilor, perspectiva lui Camil Petrescu (situată în descendenţa celebrului model proustian) este una voit demitizantă. Pentru autorul ***Tezelor şi antitezelor***, scriitorul nu mai este un demiurg, ci un om obişnuit care, neputându-şi depăşi condiţia, nu poate şti exact ce se întâmplă în interiorul celorlalte personaje, de unde insistenţa asupra propriului for interior. Pentru a nu cădea în capcana precursorilor săi, scriitorul ajunge la o soluţie celebră, pe care o exprimă în felul următor: *„Să nu descriu decât ceea ce văd, ceea ce aud, ceea ce înregistrează simţurile mele, ceea ce gândesc eu... Aceasta-i singura realitate pe care o pot povesti... Dar aceasta-i realitatea conştiinţei mele, conţinutul meu psihologic... Din mine însumi, eu nu pot ieşi... Orice aş face eu nu pot descrie decât propriile mele senzaţii, propriile mele imagini. Eu nu pot vorbi onest decât la persoana întâi"*. Însuşindu-şi „lecţia lui Proust", eseistul constată că *„artistul povesteşte lumea văzută prin el, existând prin el"*, adică nu poate relata decât propria sa viziune despre univers. Prin onestitatea viziunii, perspectiva reuşeşte să asigure şi o atmosferă de halucinantă autenticitate, nemaiîntâlnită la niciun autor de dinainte de Proust.

Opera lui Camil Petrescu reprezintă o referinţă majoră în istoria dramaturgiei şi a romanului românesc. În ciuda caracterului lor vădit experimental, cele două romane de excepţie ale scriitorului, ***Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*** şi ***Patul lui Procust***, nu şi-au pierdut actualitatea, continuând să se bucure de un remarcabil succes de public. Aceasta datorită faptului că experimentul naratologic nu este niciodată gratuit, ci este dublat întotdeauna de meditaţia asupra problemelor grave ale existenţei.

Nicolae GEORGESCU

CRONOGRAF EMINESCIAN ARGUMENT: IZVORUL ŞI FÂNTÂNA

(Urmare din pagina 10)

Dumbrăveni. Se căsătoreşte cu Raluca Iuraşcu şi au împreună 11 copii: Şerban (1841), Nicolae (1843), Gheorghe (1844), Ruxandra (1845), Ilie (1846), Maria (1848), Mihai, Aglaia (1852), Harieta (1854), Matei (1856), Vasile (?). Poetul este al şaptelea copil la părinţi. Ruxandra, Maria şi Vasile mor din fragedă copilărie (fetele sunt îngropate, după cum se acreditează, în cimitirul din Dumbrăveni). Făcând parte din mica boierime a locului, Căminarul Gheorghe Eminovici îşi permite chiar să ţină la curte, câtva timp, un pictor austriac ce ne va lăsa tabloul Ralucăi cu bogate bijuterii la gât şi pe degetele de la mâini. De asemenea, îngrijeşte de educaţia copiilor – pe care-i orientează către studii nu la Iaşi, în Moldova, ci la Cernăuţi ori Sibiu, în provincii imperiale. Portretul său, făcut de Corneliu Botez în 1909 după consemnările celor care l-au cunoscut direct, ne arată că poetul îi moşteneşte multe calităţi: *„Era un caracter ferm, o fire veselă în timpuri bune ca şi grele şi originală; vorbăreţ şi plin de spirit muşcător. Fuma, nu bea. Avea talent de imitaţie a vocii şi a mişcărilor: imita pe cepelegi, pe gângavi, pe boierii cu tabietului şi alte asemenea cu o extremă iscusinţă"*. Bătrânul Eminovici era înzestrat cu o memorie fenomenală a numelor, datelor etc., memorie pe care a moştenit-o poetul. Cunoştea în toate amănuntele viaţa oamenilor însemnaţi din ţara Moldovei (boieri şi boiernaşi), din care o parte s-a scurs mai la urmă în Muntenia, împreună cu întreaga genealogie a neamului lor. Avea o colecţie mare de scrieri româneşti şi cunoştea adânc istoria ţării. Avea darul vorbirii, şi un aşa de mare meşteşug de a istorisi că zile şi nopţi nu ţi s-ar fi urât a-l asculta. Avea un glas sonor, muzical (poetul Eminescu avea un frumos glas de tenor care, cum vedem, l-a moştenit de la tatăl său, dimpreună cu celelalte însuşiri intelectuale) şi se exprima în cea mai curată şi aleasă limbă românească.

Concis în stil, îi plăcea să povestească întâmplări şi aduceri aminte din trecut. Cunoştea bine limbile: polonă, rusă şi ruteană şi vorbea binişor franţuzeşte şi nemţeşte...". Şi-a luat rangul de Căminar în luna mai 1841, de la domnitorul Mihai Sturdza, şi le povestea adesea copiilor cum s-a dus să-i mulţumească, şi acesta l-a întâmpinat cu vorbele: *„Ei! Prin ce cârciumi te vei tăvăli de-acu înainte?"* – fiind obişnuit cu noii boiernaşi pe care-i făcea care *„după ce i-a boierit, se tăvăleau prin cârciume şi necinsteau boieria". Matei Eminescu, cel care povesteşte episodul, mai spune: „Când ne-a istorisit-o tata s-a pus Mihai pe un râs de nu-l mai puteam opri."* Mama, Raluca Iuraşcă, sau Iuraşcu, dar pe numele adevărat Rareşa, *„avea pretenţii de nobleţe faţă de tata zicând că Iurăşceştii, străbunii ei, au fost boieri de prima ordine"* - povesteşte acelaşi Matei – iar *„tata n-o contrazicea, decât îi obiecta că, la drept vorbind, mai nobil a fost Donţu decât Jurăsceştii"* – invocându-l, aşadar, pe bunicul Ralucăi, un nobil *„muscal dacă nu cumva cazac"* refugiat în Moldova ca să scape de mânia ţarului, prieten cu generalul Jeltuhin care de câteva ori a venit pe la ei şi i-a umplut de daruri. Suntem în Nord-Est, unde Botoşanii devin, pentru Moldova, un vârtej de limbi şi o vatră de genii româneşti: după Mihai Eminescu îi vom prenumăra între ele pe Nicolae Iorga şi George Enescu, până la Nicolae Labiş al secolului al XX-lea înnegrindu-se multe pagini de hârtie. Mai e de amintit că Gheorghe Eminovici a fost ajutat de câteva ori în viaţă de ambasada Rusiei, pentru că avea prieteni, ştia limba – dar mai ales pentru că moşiile lui Balş, pe care le administra, se întindeau şi dincolo de România.

În privinţa Ralucăi, născută în 1816, este necesar să amintim că ea este din nouă fraţi – şi toţi sau aproape toţi ceilalţi se găsesc călugări sau călugăriţe, între ei Jachift Juraşcu fiind stareţ la Mânăstirea Coşula (acolo unde Iorga va găsi, în 1909, vechea traducere românească din Herodot – iar studiile eminescologice arată că poetul a folosit expresii de limbă din ea pentru *Egipetul*, dar mai ales pentru *Scrisoarea III*, considerându-se că a consultat o copie aflătoare în biblioteca lui Vasile Pogor), iar Olimpiada Juraşcu, stareţă la Mânăstirea Agafton – acolo unde poetul, copil, se plimba adeseori rămânând vara săptămâni întregi şi ascultând poveştile ori cântecele locului. De ce această alcătuire, această atracţie către cele sfinte în familia Jurăsceştilor – cu şase sau şapte feţe bisericeşti şi Rareşa singură mireană, mamă de 11 copii? Să nu alimentăm fantezia biografilor senzaţionalişti – dar să spunem că religiozitatea lui Mihai Eminescu avea rădăcini puternice în familia mamei.

Edgar Allan POE

FILOSOFIA COMPOZIȚIEI

(Urmare din pag. 8)

Voi continua acum cele două idei, a iubitului deplângând moartea femeii iubite şi a Corbului repetând neîncetat cuvântul *„Nevermore"* – şi, combinându-le, voi ține seama de schema variației cuvântului respectiv la fiecare încheiere de strofă şi cu toată atenția necesară; însă, singurul mod inteligibil în astfel de combinare este acela de a-l imagina pe Corb dând monotona replică tuturor îndoielilor şi frământărilor iubitului celei moarte. Iar aici a fost ceea ce am văzut în oportunitatea unui efect de care, cum s-ar spune, soluția de variabile a cuvântului Nevermore este cea mai oportună. Am observat că aş putea ca prima întrebare pusă în gura iubitului şi la care Corbul poate răspunde Nevermore – aş putea-o face ca un simplu loc comun, a doua întrebare mai puțin, iar a treia şi mai puțin, şi aşa mai departe, până când, în sfârşit, iubitul, ieşind din inițiala sa nepăsare (10), prin caracterul melancolic al cuvântului însuşi, prin frecvența repetiției acestuia şi prin unica repetiție exprimată de această zburătoare – şi, mânat de superstiție şi de întrebări cu caracter diferit (întrebări ale căror răspunsuri îşi aveau durerosul loc în inimă) exprimate jumătate din repetiție, jumătate dintr-o specie de disperare, ca o plăcere găsită în autotortură, exprimate nu împreună, pentru că iubitul crede în caracterul profetic – sau demonic – al păsării (văzându-i cuvântul ca o învățare pe dinafară), dar găsind, parcă, o mare plăcere în a-şi varia întrebările, pentru a primi acelaşi răspuns: Nevermore – cel mai plăcut din răspunsuri, fiind cel mai tragic. Înțelegând oportunitatea ivită – sau, mai exact, îndemnându-mă la construcția pe mai departe a poemului – am stabilit, în primul rând în minte, punctul culminant, acela în care Nevermore poate fi unica replică şi unicul răspuns, în acelaşi timp conținând şi cea mai mare cantitate de tragism.

Aici se poate spune că poemul îşi are obârşia – la sfârşit, de unde toate operele literare ar trebui să înceapă, pentru că aici, în acest punct al primei inspirații, am pus totul pe hârtie pentru a scrie această strofă:

„Vestitor sau negru sol..., pasăre e ea sau diavol!
Spune-mi, Corbule, sau, Doamne, cu făptura-ți adorată
Al ei zâmbet plin de-amor, în prea-naltul Paradis,
Voi mai strânge l-al meu piept cea ființă-nmiresmată,
Pe Lenore, ce de îngeri părea-a fi înmiresmată...
Grăi Corbul: Niciodată!"

Am compus această strofă până la momentul respectiv, în primul rând prin stabilirea punctului culminant, pentru a-l putea reda mai variat privind seriozitatea şi importanța, precedând întrebările iubitului şi, în al doilea rând, putând stabili şi ritmul, metrul poemului, lungimea şi aranjarea strofei, ca şi gradarea celei care o urmează, astfel încât să nu existe dereglări în ritmicitatea versului. Aş fi dorit ca următoarea strofă să fie mai viguroasă, dar asta ar fi însemnat o slăbire a impactului dorit efectului final.

Aici pot spune câteva lucruri în legătură cu versificația. Primul meu obiectiv (normal) a fost originalitatea. O neglijență aproape generalizată în arta literară şi, mai ales, în Poezie. Admițând că în modificarea ritmului există puține posibilități, variațiile metrului poetic şi ale strofei sunt aproape nelimitate. Şi totuşi, de secole întregi, nu există poet care să mai aducă vreun lucru original în poezie. Adevărul este că originalitatea (neluând în calcul spiritele de o forță neobişnuită) nu este o problemă de impuls, cum presupun unii, sau de intuiție. În general, pentru a fi găsită, este necesară capacitatea de cercetare şi de elaborare a originalității.

Desigur că nu pretind a avea originalitate în ritmul sau în metrul versului din „Corbul". Primul este trohaic, ultimul este octametru acatalectic (11), alternând cu heptametru catalectic (12), iar refrenul din al cincilea vers terminând cu un tetrametru catalectic (13), mai puțin pedant spus – piciorul folosit de-a lungul versului troheu; primul vers al strofei are opt picioare, al doilea şapte picioare şi jumătate, al treilea opt picioare, al patrulea, din nou şapte picioare şi jumătate, al cincilea la fel, iar al şaselea doar trei picioare şi jumătate. Acum, fiecare dintre aceste versuri, luate separat, a fost folosit înainte, şi ceea ce ***Corbul*** are este combinația între strofe. Nimic în afara acestor relații (combinații) nu a fost încercat. Efectul acestei originalități (a combinației între strofe) este ajutat de altele deosebite şi, într-un fel, noi efecte, ieşite din extensia aplicării principiilor ritmului şi aliterației.

Următorul punct demn de luat în considerație a fost modul în care să pot alătura iubitul şi pasărea, Corbul – iar prima problemă care se ridica era aceea a locului de întâlnire al celor doi. Pentru asta, cea mai naturală idee se părea aceea a unei păduri ori pe o câmpie pustie – dar întotdeauna am crezut că un loc închis este cel mai potrivit acestei întâmplări, în felul ei, neobişnuite – un loc închis, ca înrămarea unei prețioase picturi.

Astfel, m-am hotărât a-l plasa pe iubit în propria sa cameră, care, în memoria femeii iubite, devenise pentru el sacră; camera fiind suficient de bogat mobilată – idee deja exprimată mai sus în legătură cu Frumusețea ca singura poetică.

Locul fiind ales, aveam acum să introduc pasărea – iar gândul de a o introduce pe fereastră era inevitabil. Făcându-l pe iubit să presupună, în primă fază, că datul din aripi al păsării în închizătoarea ferestrei este, de fapt, lovirea uşoară a uşii, născută din dorința de a o dezvolta, pentru a prelungi curiozitatea cititorului, şi din dorința ca iubitul, deschizând uşa, să fie întâmpinat doar de bezna nopții, ceea ce-l face să-şi închipuie că acea atingere uşoară a uşii a fost chiar semnul prezenței spiritului iubitei sale.

Am ales ca noaptea să fie bântuită de furtună, pentru ca pasărea să caute un adăpost, iar pe plan secund, pentru efectul de contrast cu serenitatea încăperii. Am făcut, astfel, ca pasărea să se aşeze pe o statuetă a zeiței Pallas (Athena) (14), pentru a scoate în evidență un alt contrast: albul marmorei şi negrul penaj al păsării, bustul însuşi fiind un simbol al culturii tânărului iubit; ca şi sonoritatea cuvântului însuşi – „Pallas"!

Cam pe la mijlocul poemului, m-am folosit iar de forța oferită de contrast, în vederea adâncirii impresiei ultime. De exemplu, într-o atmosferă dominată de fantastic – aproape de grotescul admis – dată de intrarea Corbului. El vine... „mişcându-se agitat..."

„În modestu-i loc obscur, peste tot săltând în jur,
Cu ținuta-i princiară, lângă uşă aşezată..."

În următoarele două strofe, scopul este mult mai bine realizat:

„Neagra zburătoare, însă, fața mi-o redă destinsă
De un zâmbet în decorul din odaia-nsingurată –
„De-ai avea alt chip...", spun eu, „alta ți-ar fi fost menirea,
Pasăre funestă, Corb, dintr-o lume-ntunecată,
De-al servi pe însuşi Pluto şi-a lui lume-ntunecată!!"
Grăi Corbul: „Niciodată!"
Şi încet, făcui funeste vorbele a-mi asculta,
Ci răspunsul greu, prea slab înțeles pare că poartă,
Nu pot crede că această zburătoare-nsingurată
Fost-a mie chiar trimisă de-a intra-n odaia mea
Şi-a se odihni pe alba marmoră frumos sculptată –
Corb cu nume „Niciodată!"

Efectul deznodământului fiind astfel asigurat, am renunțat imediat la tonul fantezist pentru o profundă seriozitate – acest ton începând chiar din primul vers al următoarei strofe:

„Însă pasărea tăcută doar o vorbă spuse, mută..." Din acest moment, iubitul nu mai încearcă nicio glumă, nu mai vede nimic fantastic în modul de a fi al păsării. El vorbeşte despre Corb ca un *„fioros"*, *„urât"*, *„scârbos"*, *„sfrijit"* şi *„prevestitor de rău din adâncuri"* şi simte *„cruzii ochi..."* arzându-l până-n *„fundul inimii"*. Această revoluție în gândirea sau în fantezia iubitului are intenția de a induce o alta, similară şi în aceea a cititorului, conducând spiritul acestuia către deznodământ, venind acum cât de repede şi direct este posibil.

Cu acest deznodământ asigurat – replica dată de Corb, „Nevermore!", la final, iubitului care întreabă dacă, totuşi, îşi va reîntâlni pe lumea cealaltă femeia iubită, poemul, intrând în această fază aproape narativă, se poate spune că este cât se poate de aproape de final. Până acum, totul se află în limitele conştientului, ale realului. Un corb ce a învățat pe dinafară un singur cuvânt: „Nevermore!" şi, scăpat din colivia cine ştie cărui proprietar, zboară în miez de noapte prin vitregia unei furtuni pentru a căuta găzduire la o fereastră unde mai pâlpâie lumina unei lămpi – fereastra unei camere de student, ocupat cu studierea bucoavnelor pline de învățătură sau visând la iubita lui moartă. Fereastra fiind deschisă la bătăile aripilor unei păsări, aceasta ocupă cel mai apropiat loc de lângă student, care, amuzat de întâmplare şi de purtarea ciudată a vizitatorului, în glumă şi fără a cere un răspuns, îl întreabă pe vizitator cum se numeşte. Corbul îi răspunde cu obişnuitul lui cuvânt, „Nevermore", cuvânt care imediat găseşte ecou în profunda melancolie a studentului. Acesta simți starea dramatică a situației, îşi ațâță impulsul – cum am arătat mai înainte – setei omeneşti de autotortură ca şi a superstiției – a pune astfel de întrebări unei păsări, pentru a-şi adânci durerea, cu ajutorul cuvântului „Nevermore!". Cu compasiune şi până la ultima limită a acestei autotorturi, şi cum am denumit prima fază, evidentă, are acum o finalitate naturală, pentru a nu depăşi limitele realului.

Dar în subiecte de această natură şi puse în mişcare în acest mod, şi oricât de îndemânatic şi sau de viu în miezul incidentului, întotdeauna există o anumită rigoare – sau lipsă de rigoare, fapt ce respinge privirea artistului. Două lucruri sunt întotdeauna necesare: primul, o anumită complexitate sau, mai precis, adaptabilitate; cel de-al doilea, o anumită putere de sugestie, un fel de curent subteran, chiar şi oarecum nebulos în a fi perceput, sesizat. În general, şi în special, ultimul este cel care oferă unei lucrări de artă atât de mult din acea bogăție pe care noi, din proprie plăcere, o confundăm cu idealul. Este un exces al înțelesului care ne este sugerat, o vedere a superiorității în locul acelui curent subteran al temei înseşi, care transformă în proză (asta în cel mai flatant termen) aşa-numita poezie a aşa-numiților transcendentalişti.

Exprimând aceste opinii, adaug încă două strofe de sfârşit ale poemului –semnificația lor ducând la înțelegerea oricărui alt scriitor. Curentul subteran al percepției apare clar în aceste versuri, vorbind despre amintirea iubitei...

„Să o sorb să-mi dați, să cad sub durerea ne'ncetată!"

Grăi Corbul: *„Niciodată!"*

A se observa cuvintele: *„S-o sorb să-mi dați..."* implică prima metaforă a acestui poem. Ei, studentul şi Corbul, cu ajutorul cuvântului „Nevermore" („Niciodată"), îndeamnă spiritul cititorului în căutarea elementului moral în tot ce a lecturat înainte; astfel încât acesta simte că poemul este emblematic – dar nu înainte de chiar ultimul vers al ultimei strofe, că intenția de a-l face emblematic prin tristețe şi niciodată sfârşită –amintirea, este permis în mod deschis de a fi înțeles:

„Nemişcat rămas-a Corbul, stând pe gânduri, adăstând
Pe-al Athenei bust de marmur lângă uşa descuiată,
Cu-ai lui ochi mijiți părând ca un demon meditând,
Iar perdeaua de lumina lămpii pare-a fi pictată;
Inima-n a ei bătaie – că va fi din nou curată
Să mai spere? – „Niciodată!"
(februarie, 1845)

Note

1.Charles Dickens, scriitor englez, 1812-1870
2.roman publicat de Dickens între anii 1840-1841
3.William Godwin, scriitor şi om politic englez 1756- 1836
4.roman al lui William Godwin, scris în 1794
5.în latină, în text (per se)
6.celebru poem în vers alb al lui John Milton 1608-1674
7.operă a lui Daniel de Foe sau (Defoe),1660-1724) scrisă în anul 1719
8.grosolănie
9.„Niciodată!"
10.în limba franceză, în original: „nonchalance"
11.vers al antichității grecești, în care se renunță la ritm
12.vers al aceleiaşi antichități, terminat printr-un picior incomplet
13.vers format din patru unități metrice şi cu ultimul picior incomplet.
14.Zeița înțelepciunii (şi a isteției) la grecii antici (Homer a făcut-o ocrotitoarea şi sfătuitoarea lui Ulisse)

Traducere şi note:

Ioan Mazilu CRÂNGAŞU

Traducerea s-a efectuat după volumul

THE UNABRIDGED

EDGAR ALLAN POE, Running Press,

Philadelphia, Pennsylvania, 1983

EDGAR ALLAN POE

19 ianuarie 1809 - 9 octombrie 1849

*Poet, prozator şi eseist american (tatăl american, iar mama de origine englezească), celebru prin prozele sale, în care cultivă misterul, ca în: **„Crimele din Rue Morgue"** (1841), **Litera stacojie** (1844), prototipuri ale viitorului gen polițist, ca şi **Prăbuşirea casei Usher** (1839). Poemele sale celebre, începând cu **Corbul** (1845) sau **Annabel Lee** (1849), conțin o imagistică şi o muzicalitate unice. Eseistica lui Poe, aşa cum se vede şi în **Filosofia Compoziției** – eseu care a influențat în mare măsură pe Ch. Baudelaire şi viitoarea mişcare a simbolismului francez, dar şi **Philosophy of Furniture**, **The Power of the Words** ş.a., nu a fost depăşită până azi, chiar amintindu-i pe celebrii eseişti englezi: Th. Carlyle, W. Pater, John Ruskin sau W. Hazlitt. Ca într-o mişcare moleculară, ideile – în eseul poesc – au încrengături şi relații nebănuite pe toată lungimea frazelor, pe care le „conduce" în deplină rigurozitate.*

REVISTA REVISTELOR

ARCA

(nr. 1-2-3/ 2014) îşi marchează 25 de ani de apariţie neîntreruptă, eveniment chestionat printr-o anchetă intitulată: *„Ce înseamnă revista ARCA pentru dumneavoastră?”* la care răspund circa 30 de scriitori, în frunte cu Nicolae Manolescu, preşedintele ***Uniunii Scriitorilor din România***, care se declară a fi *„cititor dintotdeauna al revistei arădene”*. Apreciată drept *„prima revistă literară postbelică a Aradului”* (Adrian Popescu, Cluj), apărută *„într-o zonă fără tradiţie în acest domeniu”* (Cassian Maria Spiridon, Iaşi), publicaţia a contribuit la transformarea oraşului *„într-un pol cultural”* al ţării şi demn a fi *„capitală culturală europeană”* (Cornel Ungureanu, Timişoara). Realizatorii au depus o *„trudă de-a dreptul apostolică”* (Varujan Vosganian, Bucureşti),iar revista reprezintă *„spiritul artistic al locului”* (Al. Cistelecan), întreţine un *„climat de profesionism artistic şi intelectual”* (Radu Ciobanu) şi *„datorită căreia nu vei avea niciodată complexul provinciei”* (Lia Faur), întrucât *„în jurul revistei s-a sudat o întreagă mişcare literară şi artistică”* (Gheorghe Mocuţa), fiind totodată o dovadă că *„în Arad, cultura (scrisă) s-a îmbarcat fericit pe o ARCĂ salvatoare”* (Ovidiu Pecican). Editorialul semnat de poetul Vasile Dan, redactor-şef, înfăţişează, cu date şi argumente, drumul parcurs de revistă în acest prim sfert de secol. Îi dorim şi noi, cei de la **NORD LITERAR**, multe şi valoroase apariţii de acum înainte. La Mulţi Ani!

EUPHORION

(nr. 1-2/2014) din Sibiu este şi ea o revistă de literatură şi artă longevivă, fondată de ***Uniunea Scriitorilor din România*** în 1990, fiind de aceeaşi vârstă cu ***ARCA*** arădeană. Acest prim număr dublu din 2014 este consacrat în mare parte evocării lui Petre Pandrea, caracterizat de Gheorghe Grigurcu drept „Memorialist de largă respiraţie, moralist scânteietor , pamfletar irezistibil...”, avocat de profesie , cumnat cu Lucreţiu Pătrăşcanu şi prieten cu Constantin Brâncuşi, sculptorului de la Hobiţa dedicându-i o trilogie exegetică şi considerându-l *„un model existenţial de care a fost fascinat şi pe care s-a străduit să-l înţeleagă”*, după cum apreciază în comentariul său Paul Aretzu. Întregul număr al revistei, în 24 de pagini, e bogat ilustrat cu fotografii document din viaţa şi activitatea lui Petre Pandrea, olteanul care se declara european şi doritor să ajungă *„la cinstea de cetăţean al lumii”*, după propria-i mărturisire. Scumpă la vedere, revista sibiană ar merita să aibă o mai largă circulaţie măcar în rândul devoratorilor de...publicaţii culturale!

FAMILIA

(nr. 3/martie 2014) publică, prin grija poetului Ioan Moldovan, o ***„Antologie echinoxistă”***, cu poeme din creaţia a 38 de autori, fiecare reprezentat printr-un singur text, ales şi trimis redacţiei de chiar cel în cauză. Lăudabilă şi reuşită iniţiativă publicistică, prin intermediul căreia ***„FAMILIA*** *oferă cititorilor săi un mărţişor poetic de tot interesul”*, socotim şi noi alături de realizatorul ei. Spre ilustrare, selectăm şi reproducem trei mostre de poezie: *„Tu mergi/cu o cruce/ în spate.//Şi lumea strigă:/ hoţul de lemne!” (Vasile Gogea); „Într-o noapte de noiembrie,/ de teama unei percheziţii la domiciliu,/ am aruncat în râu o bandă de magnetofon,/ Era vocea ta; şti doar despre ce bandă/ e vorba.// Mult timp după aia, de câte ori treceam/ acel pod peste Someş,/ din ape, întotdeauna pe tine te auzeam”*. (**Horror clujean** de Szöcs Geza) şi **Un poem al echinoxistului la bătrâneţe** *de Al.Vlad: „Aş putea scrie/ Un poem al echinoxistului la bătrâneţe./ Terorizat în oraş/ Să intre la lansări de carte,/ Terorizat acasă de e-mail şi anchete neinspirate/ Iniţiate de reviste care nu plătesc,/ Cu cele patru injecţii pe zi ale lui,/ Cu mersul la spital de două ori pe săptămână/ (Cu probele de urină în buzunar)./ Şi toate acestea ca să mai reziste o zi,/ Pentru alte lansări de carte,/ Şi alte anchete,/ Amintindu-şi cu plăcere de primele zile la Echinox,/ Când a început totul”*. Mai semnalăm, ca o surpriză, traduceri din ***Florile răului*** de Charles Baudelaire, în versiunea lui Octavian Soviany, ca mărturie că poezia înfruntă timpul!

DISCOBOLUL

(nr. 193-194-195/2014) etalează, în acest adevărat volum de creaţii, pe întinderea a 278 de pagini, o multitudine de ispite pentru lectură, de la ampla panoramare de ***Cărţi, cronici, autori*** până la incitantele ***Teme la alegere*** ori ***Piaţa cărţilor***. Iulian Boldea scrie despre ***Capriciile critice*** ale lui Alex. Ştefănescu, Mircea Popa despre ***Presa alba- iuliană***, îndreptând absenţele din Enciclopedia cronologică a jurnalismului din România , Ion Buzaşi despre ***Prelegerile de estetica Ortodoxiei*** de Mihail Diaconescu, Gabriela Chiciudean despre ***Aventura lecturii*** la Sonia Elvireanu, Ladislau Daradici despre *„povestirile cenzurate ale lui Cornel Nistea”*, apărute în 1984 şi reluate *„necenzurate”* în 2004, în vreme ce Gabriel Petric se opreşte asupra **Jurnalului** ţinut de acelaşi scriitor în perioada 1977-1984 şi publicat abia recent, în 2013, cu preţioase notaţii despre ce însemna să fii scriitor în... Epoca de Aur! Despre ce simte a fi azi poetul aflăm din versurile lui Ştefan Doru Dăncuş: *„Eu spun că sunt poet – dar cui îi pasă?/ E ţara asta plină de eroi/ Şi Eminescu a plecat de acasă/ Deşi e cel mai mare dintre noi”*. Mari şi mai mici, toţi îşi găsesc locul dacă există...reviste literare!

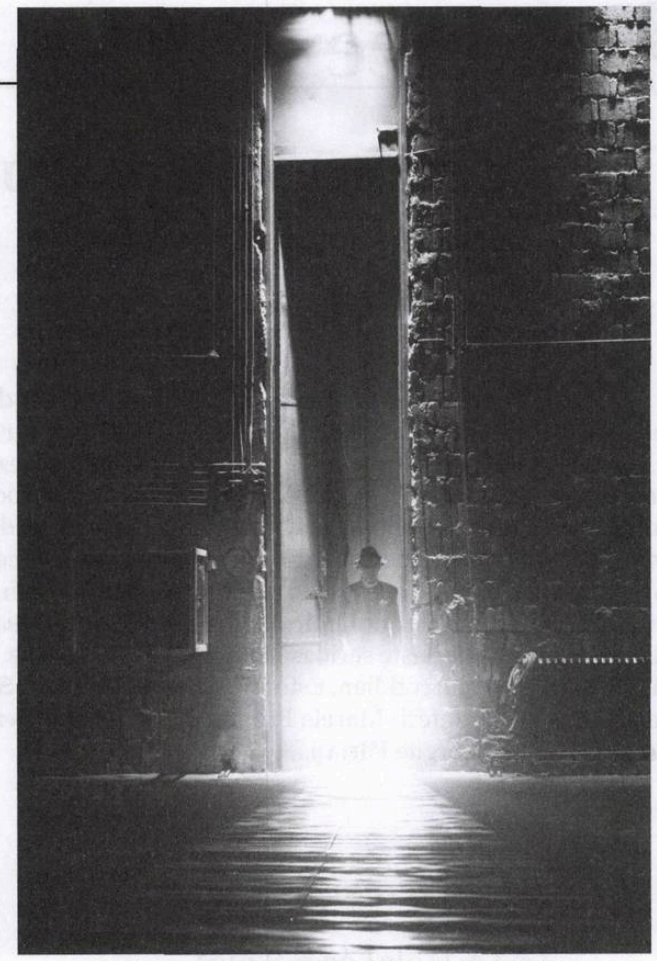

CONTEMPORANUL – ideea europeană

(nr. 3/ martie 2014) pune mai multe diagnostice asupra evoluţiei culturii româneşti de azi. Vorbind despre Anul literar 2013, Bogdan Creţu constată: ***Criza prozei. Poezia supravieţuieşte. Hemoragia criticii***, cu precizarea că din producţia editorială a unui an n-ar găsi *„52 de cărţi bune”* care să merite să fie citite şi comentate (câte una pe săptămână). Ar fi interesant de ştiut câte reviste literare ar găsi demne de răsfoit măcar (una pe lună). Sub genericul ***Literatura română după o revoluţie***, e luat în dezbatere fenomenul cu *„Un nume greu de pronunţat”*, adică Horia- Roman Patapievici şi *„tabla sa de valori”* în raport cu spiritualitatea naţională şi în contextul luptei anticomuniste. Ca anexă luminatoare este republicat *„Raportul pentru condamnarea regimului comunist din România”*, text redactat de Sorin Ilieşiu. Apele nu-s deloc limpezi, dar revista, care are ca director pe Nicolae Breban, face eforturi să aducă o perspectivă cu ceva mai multă lumină prin *„Vocea trecutului şi a istoriei”*, implicând opţiuni de luat aminte.

ROMÂNIA LITERARĂ

(nr. 16/2014) se apleacă cu un gând pios asupra stingerii din viaţă a scriitorului Andrei Bodiu (1965- 2014), răpus de un infarct. S-a născut la Baia Mare, a studiat la Timişoara, s-a afirmat la Braşov şi s-a întâmplat să părăsească prematur scena vieţii la...Oradea. Un itinerariu de om dinamic, un *„şuvoi de energie”*, cum îl surprinde prietenește, cu repere intelectuale şi afective. Angelo Mitchievici. Cine doreşte să îl cunoască mai bine n-o mai poate face decât citindu-i cărţile, Andrei Bodiu fiind dintre acei pentru care *„literatura era un fapt de viaţă, un fapt biografic”*. Cu tristeţe amintim acea zicere despre destinul cărţilor, aşa cum şi autorii îşi au destinul lor, inconfundabil.

ARTIFICIERUL

O NOUĂ PRIMĂVARĂ INTERCULTURALĂ LA BUCUREŞTI

În ziua de 12 aprilie 2014, la Muzeul Naţional al Literaturii Române din Bucureşti, s-a desfăşurat manifestarea anuală a revistei ***„Orizont literar contemporan” (OLC)***, plasată sub genericul ***„Primăvara interculturală 2014”***. Manifestarea s-a deschis cu prezentarea primului număr din acest an al revistei, despre care au vorbit Simona Cioculescu şi Lucian Chişu, invitaţi de onoare, şi redactorul şef al publicaţiei, Daniel Dragomirescu. În acest context, a fost apreciată prezenţa în colectivul redacţional al revistei a poetului şi hispanistului Mihai Cantuniari, director onorific, şi a profesorilor universitari Lidia Vianu şi Gheorghe Glodeanu. Actriţa Lidia Lazu a impresionat asistenţa cu recitarea poemului ***„Rana”*** de Dante Gatto (Brazilia), text inclus în revista ***OLC*** 1 (39)/2014.

A urmat o interesantă dezbatere despre traducerea textului literar contemporan, la care au participat Monica Manolachi (moderator), Tatiana Rădulescu, Adriana Bulz şi Daniela Şontică, care au fost completate cu observaţii pertinente, din sală, de către prof. Lucian Chişu, poetul Petru Solonaru şi publicistul Florentin Popescu. Poeta Tatiana Rădulescu s-a remarcat prin prezentarea poemului ***„Corydon”*** în versiune română şi franceză, ajutată de către actriţa Doina Ghiţescu, care a recitat versuri din poemul analizat. Cu interes au fost primite volumele de versuri recent publicate: ***„Declaraţie de Dependenţă”*** de Adriana Bulz, ***„De-a buşilea prin aer”*** de Ştefan Ciobanu, ***„Iubita cu nume de profet”*** de Daniela Şontică şi ***„Poveştile Fragariei către Magul Viridis”*** de Monica Manolachi. Cvadrupla lansare de carte a fost însoţită de prezentarea unor texte ilustrative în lectura autorilor.

La final, Monica Manolachi şi Daniel Dragomirescu au prezentat mesajele de salut primite din partea colaboratorilor externi ai revistei, precum şi cărţi recente semnate de Luis Benitez (Argentina), César Augusto Valdivia Carrasco (Peru), Antonio Arroyo Silva (Spania), Donald Riggs (poet, actor şi profesor la Universitatea Drexel din Philadelphia, Statele Unite), Neil Leadbeater, Martin Bates şi Byron Beynon (Marea Britanie), cu toţii vechi şi buni colaboratori ai ***OLC***. Discuţiile şi prezentările au fost agrementate cu momente muzicale de către ghitaristul şi cântăreţul Alex Turcu, discipol şi partener la formaţia ***„Pasărea Colibri”*** a regretatului actor şi muzician Florian Pittiş.

Nu au lipsit nici surprizele sau manifestările neincluse în scenariul oficial, alcătuit de echipa universitară condusă de Monica Manolachi. Actriţa Doina Ghiţescu a impresionat asistenţa cu o inedită interpretare românească a piesei ***„Blow in the Wind” / „Vânare de vânt”*** de Bob Dylan, iar sculptorul Constantin Sinescu, după ce a vorbit elocvent despre *„formele concave şi convexe”* în reprezentarea plastică a feminităţii, servindu-se în demonstraţia sa de o mostră renascentistă de nud din creaţia personală, dorind să convingă publicul că fiecare sculptor cultivă un *„violon d'Ingres”*, a preluat ghitara lui Alex Turcu şi s-a metamorfozat în cântăreţ de muzică folk de la şcoala anilor '70. Publicul a primit demonstraţia sa de virtuozitate melomană ca pe o mare noutate, iar actriţa Doina Ghiţescu a pus capăt stării de perplexitate, propunându-le celor prezenţi în sală să-l aplaude pe... sculptorul Constantin Sinescu. Din sală s-a formulat observaţia că ***OLC*** este, în mod paradoxal, cunoscută mai bine în străinătate şi s-a exprimat regretul că ***„Primăvara interculturală”*** a revistei nu a avut loc intr-o zi din cursul săptămânii, când ar fi putut beneficia de un public mult mai numeros. Dan Vatamaniuc, fotograful *MNLR*, a imortalizat prompt toate momentele importante ale manifestării.

O combinaţie de artă poetică şi artă a traducerii, muzică, artă plastică şi artă teatrală într-o fiestă a interculturalităţii, care în ziua de 12 aprilie 2014 şi-a fixat pentru câteva ore capitala mondială la Bucureşti. Din sală au lipsit reprezentanţii români ai Institutului *„Cervantes”* şi ai Centrului Cultural American, care păruseră anterior interesaţi de revistă şi care ar fi avut ocazia să afle, în sfârşit, care sunt rosturile acesteia şi ce obiective urmăreşte cu prioritate. Poate data viitoare.

Revista: ***Orizont literar-contemporan***

SZENTMÁRTONI János
(Ungaria)

Poetul dispune de o energie lirică izvorâtă dintr-un cotidian mai puţin perceput. Sau dintr-o realitate la îndemâna multora, dar numai poetul are harul de a intra în amănuntele şi subtilitatea ei. Dacă îl raportezi la fenomenul nouăzecist românesc, poetul maghiar face parte dintre autorii preocupaţi de revizuirea limbajului. Face o rupere cu discursul tradiţional, pentru reordonarea materiei lingvistice vizând o nouă formă poetică. Mă gândesc la substanţa poeziei căreia autorul i-a găsit o retorică potrivită. În acest sens, simt un timbru propriu în abordarea temelor mari : iubirea, moartea, orizontul mic. Pentru poet, exprimarea lirică reprezintă o acomodare cu timpul, dar naşte serioase interogaţii existenţiale. Operează cu simbolul care descoperă miracolul cotidian. Este preşedintele ***Uniunii Scriitorilor din Ungaria*** iar în 2011 i s-a conferit Marele Premiu al *Serilor de Poezie* ***Nichita Stănescu de la Deseşti*** (Gheorghe Pârja).

Moartea şi fecioara

(A Halál és a Szűz)
În amintirea lui Egon Schiele

I.

Când eram mire, credeam că în locul capului se învârte soarele
Te priveam şi mă priveam orbit de lumină.
Dansam ca beat printre stânci, culegând energia valurilor.
De cădeam, nu-mi ascundeam lacrimile.
Când am fost călugăr, credeam că tot ce am strâns şi apoi împrăştiat
trebuie să-i dau Celui de Sus.
Că El mă va aduna, turma cuvintelor,
Cuvântul ce după atâta ruşine şi singurătate,
e în stare să te numească şi pe tine.
Când am devenit cerşetor, am împărţit tot ce aveam.
Ca înc-o dată să-ţi văd vocea, sclipirile trupului
ce mă adoarme şi azi dacă, uneori, mă cutremur de febre,
ca să continui de acolo de unde nici n-am început visul.
De când m-am deschis către moarte nebănuitor,
mi-am înălţat capul până la masa zeilor: în tăcerea
te pot doar îmbrăţişa; sălbăticiunile iubirii
freamătă prin pădurile liniştii muritorilor de rând
ca mine la răsăritul viselor tale.

II.

Când am fost târfă, îl rugam pe Domnul
Să mă scoată din mlaştina păcatelor:
nu se mai găsi cuvânt; le-am prăpădit pe tine
nu ne duce în ispită, e suficientă ocrotirea
cuibul încălzit în pridvorul trupului meu.
Când am fost nucă, te-am văzut graur,
şi credeam că vei ajunge cu ciocul până în străfundul fiinţei mele
vei ciuguli tot ce e mai important
împărţindu-mă între fiii tăi.
Când am fost fără adăpost,
Iar vinul sclipea pe faţa mea de clovn
mi-am tras tichia pe ochi
şi-ţi aşteptam atingerea pe sub porţi de cetate:
lovitura de graţie.
De când sunt din nou neprihănit, trup de pasăre dat mai încolo
Te îmbrăţişez ca nimeni niciodată
Cu braţele mele fără de vârstă:
Mire de doi bani mânat de soartă.

III.

Vom dispărea ca urma fiarelor în pădure.
Nu este unealtă, aparat sau mit...
ce să picure sânge din glezna de Crist
Suntem bătuţi în cuie pe soartă
Îmbrăţişarea ne-o invidiază laşii
a căror îmbrăţişare e doar până mâine.
Dar, cine-şi desface braţele pentru eternitate
acceptă orice. Chiar şi atunci
când nu vine decât moartea.
Ştim că nu există iertare.
Las s-o acopere mantia eşecului.

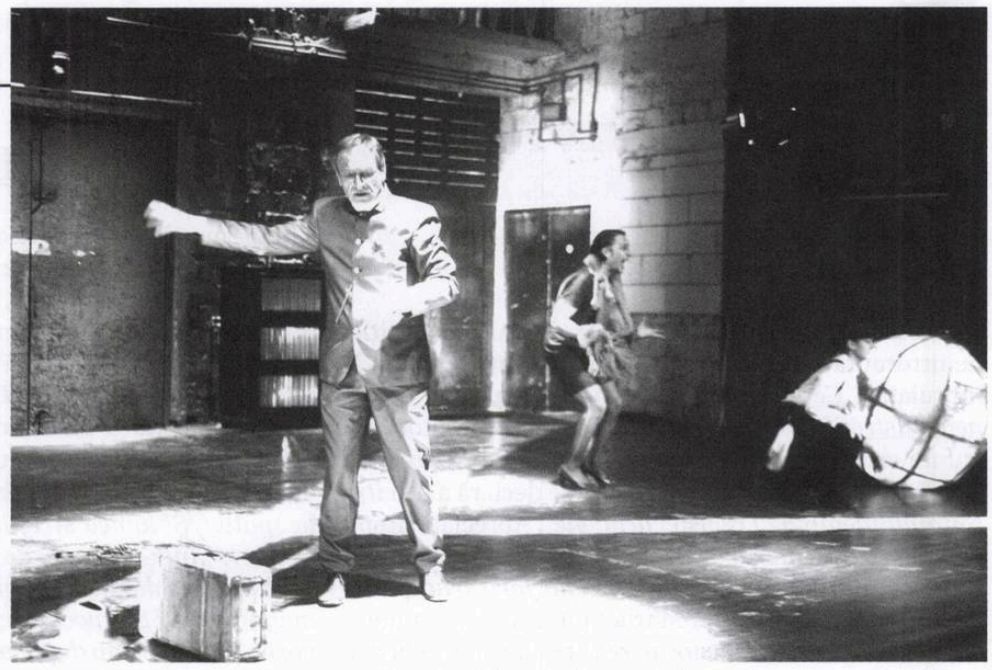

- a trecut pe lângă noi ca un cadavru viu;
când ne-am întors capul, tocmai urina. Ce anume?
Nu-mi pot da seama. Era numai piele şi os,
de nici vulturilor nu le-ar fi fost pe plac.
Mizerie împachetată în trup de câine, suferinţă de om.
I-am observat mai târziu şi stăpânul. Silueta-i
ştearsă plutea undeva la colţul străzii.
Oricum aş face, ca şi cadranul unui ceas,
ca şi oglinda privită pe furiş de îndrăgostiţi,
lama coasei îmi sclipeşte în ochi.
Şi ca reluarea unui film:
câinele piele şi os vine, trece pe lângă noi, urinează.
Cu timpul o să înceapă să se îngraşe, să mârâie şi să latre,
până îmi voi pierde toţi dinţii, pielea mi se va usca
iar oasele vor zornăi în curent, din ce în ce mai tare,
ca la plecare, scoicile agăţate harfă eoliană
deasupra uşii.

Despre Începuturi şi Despre Atunci

(Kezdetről és Azótáról)

Ce pornire, ce începuturi!
Incita fiecare minut, mă ardea fiecare semn,
simţeam că din orice se năştea poezie, toate poeziile
vă descopeream cu nesaţ fiecare secret
am aprins un foc mare de tot,
să nu răcească pământul sub inima mea
unde mi-aţi îngropat morţii...
Azi ştiu, prieteni, ştiu,
n-am fost niciodată proprietar,
rotind pe proţapuri încinse,
ce n-am putut să înţeleg, n-am încercat să pricep,
nici din alcoolul înecării,
nici din coşmaruri,
şi nici din glasul singuratic al fluierului
aruncat pe muntele de lipsuri...
Ulise, Drogo, Ripolus – toţi căutau
ce încerc acum să-mi amintesc
ceea ce poate nici nu s-a întâmplat vreodată,
ca şi cum aş încerca să-mi amintesc un vis.
Pentru acest vis, alţii au trecut călare continente,
până ce-au căzut epuizaţi sub vreo poartă ruginită,
sau pe vitrina unei cofetării străine,
renunţând la tot, nu mai recunosc
când chelnerul le pune în faţă cafeaua aburindă
iar linguriţa se loveşte de ceaşcă –
zâmbesc, şi se întorc
să-şi crească fiii sălbăticiţi...

Vă spun, prieteni:
Ce pornire, ce începuturi!
Şi, cu toate că unii nici nu mă mai recunosc,
Credeţi-mă, nu eu m-am schimbat,
Doar luna a zburat,
Străzile pe care le-am alergat,
Crâşmele în care m-am odihnit,
Camerele voastre al căror musafir drag am fost...
Eu doar am scăzut din viteză şi nu mai vreau
să-mi ard pe frunte marca mântuitorilor...
Sufletul chinuit de reguli şi politeţe
O să-şi mai deschidă odată aripile,
Iar El, care mă oblojea cu durere,
înflorit din scoica iadului,
va transforma nefiinţa din mine în viaţă.

Câinele morţii

(A halál kutyája)

La început am crezut că nu văd bine.
Câinele morţii venea spre noi
pe una dintre străzile vechi din Santo Domingo.
Cum puteasă vină?

Cuvânt de încheiere

(Zárszó)

Nu merită să ne batem capul
care dintre noi e mai mare perdant.
În termeni de scurtă durată eu, pe durată lungă, tu...
Nu mai contează cine a dorit-o.
Ai plecat precum titirezul copilăriei:
A fost lumină, dar s-a stins curând:
amintirea lui o împrăştie vântul.
M-am scufundat din nou în iad
şi mi-a trebuit o lună întreagă să mă ridic;
în chinurile robiei
mă abţin să nu ţip.
Rabd în tăcere până ce visele
trec ciurdă prin mine:
doar asta mi-a mai rămas, o mincinoasă demnitate
ce m-a făcut să uit
războiul de şapte ani dintre noi
pasărea moartă a promisiunilor,
ruşinea împrăştiată precum nisipul
Araratul propovăduit orbeşte.
Pe când devin din nou hârtie
te văd în braţele altui bărbat;
pe tavan mai rămâne întunericul proiectorului,
atunci, când te mai doresc.
Mă tem să nu te rătăceşti în setea
de zi cu zi,
şi să nu mă urăşti
că te-am lăsat să pleci titirez.
Nu sunt sigur dacă mă va felicita cineva
Că de dragul altora
Am devenit inamicul durerilor mele.
Aşa devin în sfârşit eu,
aşa devin întreg sau, dacă vrei, rotund
pentru faptul că, rătăcitor şi stingher,
te iubesc.
Şi ştiu că la vreme de viscol
pe prag o să-ţi stea cineva din mine
o linişte tristă ce va îmbrăţişa dimineaţa
clipind de după gulerele înalte,
fumând răzimat de vreun stâlp,
până când silueta-i blândă
se îmbibă de propria amintire:
scenă dintr-un film cu Bogart
dar să nu vă emoţioneze, să nu vă surprindă,
pentru că îşi acceptă nebunia – dar
ca să-ţi deschidă uşa, nu mai vrea.

Traducere: **Ioan J.POPESCU şi Fabri SANDOR**

anul XII, nr. 5 (132), mai 2014

Nord Literar

Apare sub egida Consiliului Județean Maramureş şi a Uniunii Scriitorilor din România

Din sumar:

PAG. 2 VIAȚA CULTURALĂ
• *Cărți şi reviste primite la redacție*
•*Premiile Uniunii Scriitorilor, Filiala Cluj, 2013*
PAG. 3 CRONICA LITERARĂ
• Gheorghe GLODEANU
- O carte de referință
PAG. 4-5 VITRINA
• Augustin COZMUȚA
- Introvertire şi confesiune
• Ioan - Pavel AZAP
-Pe calea poeziei
•Săluc HORVAT - *CENZURA. Cartea românească sub impactul cenzurii comuniste*
PAG. 6 DISOCIERI
• Gellu DORIAN
-Un tradiționalist sui generis
PAG. 7 ORFEU
• Rodica BRAGA- *Poezii*
PAG. 8 REMEMBER
• V.R.GHENCEANU- 75
-Ipostaza poetică
-Ipostaza critică
PAG. 9 PROZĂ
• Cecilia COSTIN - *Argat fără simbrie la cuvânt*
PAG. 10 CRONICA LITERARĂ
• Delia POP - *De neamul amazoanelor*
PAG. 11 POEZIE
• *O inconfundabilă poetă:*
Cristina Emanuela DASCĂLU
PAG. 12, 14 INTERVIU
• *Florica BUD:*
-„Ca să fie cunoscuți, scriitorii români trebuie traduşi”
PAG. 13 ISTORIE LITERARĂ
• Ana OLOS - *Misteriosul Mr. Urmuz- Noi ipoteze.*
1. Păsările
• Augusta STAN BUTEANU
- Soneria de la poartă (un exercițiu mnemotehnic)
PAG. 15 VARIA
• *Revista revistelor*
• Ana Liliana ILEA
-„Stingeți...” sau mai e cu putință ceva nou despre teatrul lui Eugène Ionesco?
• *Vasile GOGEA*
- În loc de prefață: O „Poartă de intrare"
PAG. 16 TRADUCERI
• Northrop FRYE
- Cuvânt cu putere
Traducere de Aurel SASU şi Ioana STANCIU

Dorel Topan

Acest număr este ilustrat cu lucrări ale artistului Dorel Topan

Instituție a Consiliului Județean Maramureș
Revista NORD LITERAR
Editată de Asociația Scriitorilor Baia Mare
– apare lunar –

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Director:
Gheorghe GLODEANU

Director executiv:
Săluc HORVAT

Redactor-şef adjunct:
Gheorghe PÂRJA

Secretar general de redacție:
Augustin COZMUȚA

Redactori:
Daniela SITAR-TĂUT
Delia POP

Redactori asociați:
Augustin BOTIŞ, Florica BUD,
Gavril CIUBAN, Tatiana DRAGOMIR,
Ioan DRAGOŞ, Marian ILEA, Ştefan JURCĂ,
Adela NAGHIU, Adrian OȚOIU,
Lucian PERȚA, Florian ROATIŞ,
Nicolae SCHEIANU, Echim VANCEA

Prezentare artistică:
Mircea BOCHIŞ

Secretariat şi tehnoredactare:
Raluca HĂŞMĂŞAN
Andreea DEAC

Redacția şi administrația:
cod 430311, Baia Mare,
str. Gh. Şincai, nr. 46, tel. 0262-215870,
E-mail: nord.literar@yahoo.com
www.revista.nord-literar.ro

ISSN 1583-817X
Marcă înregistrată OSIM M2007 10928

Tipar: S.C. KUMAR PRINT S.R.L., Baia Mare
Revista „Nord Literar" este membră a Asociației Publicațiilor Literare şi Editurilor din România (APLER)

Abonamente la revistă se pot face prin factorii poştali şi se difuzează prin S.C. GLOBAL MEDIA TRUST S.A., S.C. DAMCO S.R.L., S.C. CPD ING VAL S.R.L., S.C. INA K PRESS S.A. şi în librăriile din Baia Mare şi Satu Mare.

Costul unui abonament - 2014:
Prin poştă: 3 luni - 7,5 lei; 6 luni - 15 lei; 12 luni - 30 lei

Revista este înscrisă în Catalogul Presă Poşta Română, anul 2014, cod 14.323 (p. 82)

5 948485 970010

16 pagini - 1,5 lei
Responsabil de număr:
Augustin COZMUȚA

CĂRȚI ŞI REVISTE PRIMITE LA REDACȚIE

CĂRȚI:

• Ion Taloş, ***Omul şi leul. Studiu de antropologie culturală,*** Editura Academiei Române, Bucureşti, 2013;
• Nicolae Iuga, ***Şovinismul de mare putere. De la bolşevism la Rebuilding America's Defenses***, Editura Grinta, Cluj Napoca, 2014;
• Adina Bandici, ***Influențe antice greco-latine în literatura germană din secolul al XVIII-lea. De la zeul luminii la lumina oamenilor,*** Editura Universității din Oradea, 2014;
• Ion Şiugariu, ***Ceva despre noi. Eseuri,*** Ediție îngrijită, rememorări, notă de Lucia Soreanu-Şiugariu, Editura Fundația Culturală Memoria, Bucureşti 2013.
• *** ***Cornel Nistea, în opinii critice,*** antologie, Casa Cărții de Ştiință, Cluj-Napoca, 2014.
• Ion Petrovai, ***Alburi sângerânde,*** colecția „Scriitori în manuscris", Editura Singur, Târgoviște, 2013;
• Ştefan Doru Dăncuş, ***Întoarcerea poetului risipitor***, versuri, Editura Singur, Târgoviște, 2013;
• Rodica Braga, ***Maia,*** *roman,* Editura Eikon, Cluj-Napoca 2013;
• Dumitru Isac, ***Conceptul de frumos la Socrate, Platon şi Aristotel,*** Ediție îngrijită şi studiu introductiv de
Ionuț Isac, Casa Cărții de Ştiință, Cluj-Napoca, 2013;
• Liana Mânzat, ***Visul,*** roman, Editura Limes, 2013;
• Viorica Răduță, ***Mama întreabă dacă stau până seara,*** versuri, Editura Limes, 2013;
• Paul Beldi Ladislau, ***Bufonul regelui Mihai I, Bufoniadă contemporană,*** proză, Editura Enesis, Baia Mare, 2013;
• Adriana Teodorescu, ***Aproape memorie,*** versuri, prefață de Irina Petraş, Editura Limes, 2013.

REVISTE:

• „Argeş", nr. 4/ aprilie 2014, Piteşti;
• „Ateneu", nr. 4/ aprilie 2014, Bacău;
• „Ramuri", nr. 5/ mai 2014, Craiova;
• „Oglinda Literară", nr. 149/ mai 2014, Focşani;
• „Actualitatea Literară", nr. 38/ aprilie 2014, Lugoj;
• „Caiete Silvane", nr. 112/ mai 2014, Zalău;
• „Poesis", nr. 1-2-3/ 2014, Satu Mare;
• „Mişcarea Literară", nr. 1/ 2014, Bistrița;
• „Ex Ponto", nr. 1/ 2014, Constanța;
• „Acolada", nr. 4/ aprilie 2014, Satu Mare;
• „Cultura", nr. 15,16/ mai 2014, Bucureşti;
• „Orizont", nr. 4/ aprilie 2014, Timişoara;
• „România Literară", nr. 21,22/ mai 2014, Bucureşti;
• „Tribuna", nr. 280,281/ mai 2014, Cluj-Napoca.

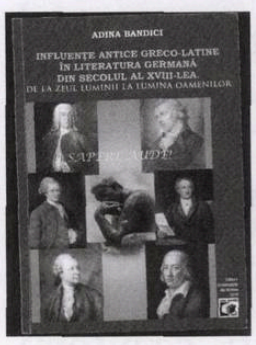

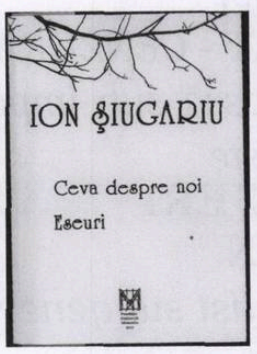

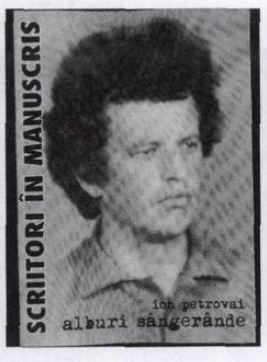

Premiile Uniunii Scriitorilor Filiala Cluj, 2013

POEZIE
Premiul *Lucian Blaga*- pentru **Poezie - Adrian Popescu**, ***Costumul negru.***
Premiul *I. Negoițescu*- pentru **Poezie - Andrei Zanca**, ***Insula orelor.***
Premiul *Octavian Goga*- pentru **Poezie - Nicolae Avram**, ***All Death Jazz.***
Premiul *A.E. Baconsky*- pentru **Poezie - Ştefan Manasia**, ***Bonobo sau cucerirea spațiului.***
Premiul *Dsida Jenö*- pentru **Poezie - László Noémi**: ***Föld (Pământ).***
Premiul *Al Căprariu*- (oferit de Remus Pop) - **Oana Boc**, ***Scara.***

PROZĂ
Premiul *Liviu Rebreanu*- pentru **Proză - Vasile Igna**, ***Camera obscură.***
Premiul *Pavel Dan*- pentru **Proză - Ruxandra Cesereanu**, ***Un singur cer deasupra lor.***
Premiul *Ion Agârbiceanu*- pentru **Proză - Dora Pavel**, ***Do not Cross.***
Premiul *Negoiță Irimie*- (oferit de Remus Pop) - **Mariana Gorczyca**, ***Parcurs.***

CRITICĂ, ISTORIE LITERARĂ, ESEU, PUBLICISTICĂ
Premiul *Mircea Zaciu*- pentru **Critică şi ist. literară- Mircea Popa**, ***Ion Agârbiceanu.***
Premiul *Ioana Em. Petrescu*- pentru **Eseu- Ion Taloş**, ***Omul şi leul.***
Premiul *Adrian Marino*- pentru **Eseu- Ştefan Borbély**, ***Civilizații de sticlă.***
Premiul *Kacsó Sándor*- pentru **Eseu- Balázs Imre József**: ***Hadikórház a város szélén (Spital militar la marginea oraşului).***
Premiul *Liviu Petrescu*- pentru **Publicistică- Ilie Rad**, ***Convorbiri cu Ion Brad.***
Premiul *Petru Poantă*- pentru **Publicistică- Ion Mureşan**, ***Oglinda aburită.***
Premiul *I.D. Sârbu*- pentru **Publicistică** (oferit de Remus Pop)- **M. Goțiu**, ***Afacerea Roşia Montană.***

DEBUT
Premiul *Mongolu*- pentru **Debut- Dinu Bălan**, ***Petre Popescu.***

TRADUCERI
Premiul *Teodor Boşca*- **Traduceri- Ioan Muşlea**, ***Poeții revistei Echinox. Pagini germane.***
Premiul *Eta Boeriu* pentru- **Traduceri- Ion Pop şi Ioan Pop- Curşeu, B. Fondane**, ***Opere XIV. Baudelaire şi experiența abisului.***
Juriul Filialei Cluj a USR: Ion Simuț, preşedinte, Diana Adamek, Corin Braga, Constantina Raveca Buleu, Ion Cristofor,Dávid Gyula şi Karácsonyi Zsólt, membri.

Rugăm editurile, revistele şi autorii care doresc să le semnalăm cărțile şi publicațiile periodice în numere viitoare ale revistei noastre să le trimită pe adresa redacției (str. Gh. Şincai, nr. 46, cod 430311, Baia Mare).

IMPORTANT!
Informăm colaboratorii noştri că responsabilitatea asupra conținutului materialelor publicate revine autorilor. Colaboratorii ne pot trimite materiale doar în format electronic, culese cu semne diacritice şi cu respectarea normelor ortografice impuse de Academia Română.

Cronica literară

Gheorghe GLODEANU

O CARTE DE REFERINȚĂ

Deşi Alexandru Ivasiuc reprezintă o figură marcantă a literaturii române postbelice, în mod nejustificat, opera sa a intrat într-un con de umbră după 1989. Romanele scriitorului se reeditează extrem de rar şi nu mai fac parte din programele şcolare din învăţământul liceal şi universitar. De regulă, numele lui este doar amintit împreună cu alţi autori reprezentativi ai generaţiei 60 sau este asociat cu ceilalţi doi scriitori maramureşeni importanţi, Augustin Buzura şi Nicolae Breban. Autorul canonic de odinioară este resimţit tot mai mult ca un scriitor „oportunist", care are vina de a fi colaborat cu Securitatea, devenind chiar unul dintre „teoreticienii marxismului".

Pornind de la asemenea premise, cartea semnată de către Gheorghe Andraşciuc are rolul de a reabilita şi de a restabili locul firesc al operei lui Alexandru Ivasiuc în contextul literaturii române postbelice. Pe bună dreptate, autorul studiului monografic intitulat ***Alexandru Ivasiuc sau Vocaţia speculaţiei teoretice*** (Prefaţă de Mircea Popa, Editura Grinta, Cluj-Napoca, 2013) afirmă că este nevoie de o reevaluare a biografiei şi a literaturii scriitorului maramureşean. Lucrarea conţine unsprezece capitole ample, ce reflectă în mod fidel etapele unui demers extrem de migălos, ce tinde să surprindă toate faţetele biografiei şi ale creaţiei. Nu sunt ignorate nici aspectele incomode, dorinţa exegetului fiind aceea de a clarifica lucrurile prin studiul minuţios şi obiectiv al operei şi al documentelor. Cele unsprezece capitole au titluri elocvente: ***Copilăria şi modelele existenţiale***, ***Anii experienţelor traumatizante***, ***Ivasiuc – marxist sau promotor al politicii de stânga***, ***Alexandru Ivasiuc în oglinda prietenilor***, ***Literatura „obsedantului deceniu"***, ***Polifonia discursului romanesc, Teme ale creaţiei lui Alexandru Ivasiuc, Avataruri ale personajelor lui Alexandru Ivasiuc, Romanul politic între deziderate şi rezultate, Nuvelistica lui Alexandru Ivasiuc, Eseistica literară şi politică a lui Alexandru Ivasiuc***. Capitolele sunt precedate de o ***Introducere***, de un ***Argument subiectiv*** şi de un ***Argument obiectiv***. În mod simetric, în finalul cărţii găsim concluziile investigaţiei, care vorbesc despre statutul lui Alexandru Ivasiuc între prezent, trecut şi viitor. O menţiune aparte merită şi bibliografia, care tinde către exhaustivitate şi reuneşte un număr impresionant de volume, ediţii, eseuri, articole, lucrări critice şi teoretice. De fapt, ea reflectă din plin minuţiozitatea ce caracterizează întregul studiu. O minuţiozitate firească dacă ne gândim la faptul că, iniţial, studiul lui Gheorghe Andraşciuc a fost teză de doctorat.

Pornind de la problemele legate de receptarea antinomică a operei prozatorului, criticul resimte nevoia reevaluării creaţiei şi a biografiei acestuia. Pe de altă parte, după ce a clarificat problemele delicate ale biografiei, exegetul îşi propune să identifice acele aspecte ale narativităţii care au determinat înnoirea retoricii romanului românesc în perioada „obsedantului deceniu". Gheorghe Andraşciuc doreşte să evidenţieze elementele ce individualizează epica prozatorului în contextul literaturii române postbelice, îndeosebi din scurta perioadă de „liberalizare" de la sfârşitul anilor 60 şi începutul anilor 70, când romanul românesc redescoperă valenţele reformatoare ale romanului interbelic şi încearcă să se sincronizeze din nou cu romanul european. Dacă epoca dogmatismului stalinist – afirmă autorul – era stăpânită de schematismul construcţiei epicităţii şi de reprezentarea maniheistă a personajelor, în perioada „liberalizării", construcţia epică se focalizează pe introspecţia abisurilor fiinţei, pe surprinderea, într-o formă complexă, a metamorfozelor interiorităţii, la nivel psihologic şi moral. Sub aspect naratologic, se preferă introspecţia, monologul interior şi stilul indirect liber. Investigând raportul dintre biografie şi operă, exegetul remarcă influenţele directe dintre cele două domenii, în sensul în care experienţele biografice şi-au pus amprenta asupra destinelor personajelor. În plus, scriitorul transferă asupra protagoniştilor spaţiului românesc o anumită viziune asupra distopiilor sociale şi politice ale perioadei dogmatismului stalinist. Gheorghe Andraşciuc trece în revistă monografiile dedicate până în prezent romancierului: Ion Vitner (***Alexandru Ivasiuc: Înfruntarea contrariilor***, 1980), Cristian Moraru (***Proza lui Alexandru Ivasiuc Anatomia imaginii***, 1988), Ion Bogdan Lefter (***Alexandru Ivasiuc, Ultimul modernist***, 2001) şi Sanda Cordoş (***Alexandru Ivasiuc, Monografie***, 2001). Studiile publicate înainte de 1989 sunt privite cu suspiciune, deoarece ele trebuiau să se subordoneze unei grile impuse de cenzura comunistă. Din această perspectivă, eseistul consideră – în mod justificat – că poate aduce elemente noi privind deconstrucţia mitului comunist şi decriptarea retoricii limbajului duplicităţii. Pentru a lămuri întrebările delicate cu privire la statutul lui Al. Ivasiuc de „colaborator" al Securităţii, Gheorghe Andraşciuc a consultat dosarele de urmărire informativă ale prozatorului de la CNSAS. Informaţiile din arhive sunt confruntate apoi cu cele vehiculate în conştiinţa critică şi în cea publică.

Exegetul relevă modelele existenţiale care şi-au pus amprenta asupra formării personalităţii prozatorului, insistând pe rolul jucat de cultura Maramureşului istoric şi de cea a Bucovinei. Prin strămoşii săi, Ivasiuc a participat la scrierea unei file importante în istoria neamului românesc, prin lupta pentru conservarea şi perpetuarea românismului din acest spaţiu al ţării. Interesant şi foarte bine documentat se dovedeşte şi capitolul intitulat ***Anii experienţelor traumatizante***, în care sunt relevate aspectele care au transformat autorul în victimă directă a sistemului totalitarist. Bine informat, autorul studiului trece în revistă momentele de referinţă din biografia zbuciumată a scriitorului. Incitante şi foarte puţin cunoscute sunt informaţiile vehiculate privind experienţa carcerală a romancierului şi relaţiile sale cu Securitatea. Nuanţe interesante privind circumscrierea profilului spiritual al scriitorului aduc şi capitolele ***Alexandru Ivasiuc – marxist sau promotor al „politicii de stânga"*** şi ***Alexandru Ivasiuc în oglinda prietenilor***. Romancierul reuşeşte să imprime în conştiinţa contemporaneităţii imaginea unei personalităţi dinamice, imprevizibile şi a unei inteligenţe sclipitoare. „Curiozitatea nestăvilită", curajul, „neastâmpărul imaginaţiei creatoare", „puterea de muncă", persuasiunea, „fervoarea", „febrilitatea", „pasiunea", „strălucirea" reprezintă câteva din calităţile prozatorului reţinute de către contemporani. Pentru a circumscrie cât mai exact activitatea scriitorului, Gheorghe Andraşciuc reconstituie atmosfera epocii, insistând pe antiteza dintre „obsedantul deceniu" şi perioada de relativă liberalizare ce i-a urmat. În continuare, eseistul se dovedeşte extrem de migălos în cercetarea pe care o efectuează şi, în vederea atingerii acestui deziderat, parcurge un material bibliografic imens.

Nu întâmplător, investigaţia pe care o realizează reuşeşte să aducă numeroase lucruri noi, extrem de utile pentru mai buna cunoaştere a omului Alexandru Ivasiuc şi a operei sale. Autorul ***Cunoaşterii de noapte*** este considerat unul dintre primii scriitori care au restabilit legătura estetică cu experienţele romanului interbelic de analiză, reprezentat de Camil Petrescu, Hortensia Papadat-Bengescu şi Anton Holban. Scriitorul scoate literatura de sub influenţa nocivă a ideologicului, proiectând fabula romanului în afara stereotipiilor cenzurii. Dialogul nu mai este purtat cu pseudocreaţiile „obsedantului deceniu", ci cu marile cuceriri ale romanului românesc interbelic şi cu modelele estetice universale ale romanului de analiză, aşa cum au fost ele concepute de autori precum Thomas Mann, Marcel Proust, Robert Musil, Faulkner sau Virginia Woolf. Deconstrucţia mitului comunist, proiecţia spaţiului romanesc spre formele intelectualizate, crearea unui discurs analitic şi reflexiv reprezintă alte elemente de noutate impuse în epocă de autorul ***Păsărilor***. Nu întâmplător, un întreg capitol este dedicat polifoniei discursului literar. Evocându-se redescoperirea romanului românesc de factură cerebrală, pe lângă Camil Petrescu, poate nu ar fi stricat să fie menţionat şi numele lui Mircea Eliade cu ***Întoarcerea din rai*** şi ***Huliganii***, mai ales că multe din ideile prozatorului circulă de la eseu la roman. Abordând marile teme ale operei lui Ivasiuc, Gheorghe Andraşciuc se opreşte la următoarele probleme esenţiale: Puterea, Iubirea, Demascarea, Familia, Amintirile. Prin intermediul lor, prozatorul se apropie de romancierii importanţi ai generaţiei 60: Nicolae Breban, Augustin Buzura, Marin Preda, Eugen Barbu, Dumitru Radu Popescu, Constantin Ţoiu etc. Investigaţia merge în continuare în profunzime, exegetul reuşind să aducă numeroase aspecte personale în interpretare. Ele sunt detectabile când se vorbeşte de problematica puterii la Ivasiuc (ce îmbracă numeroase aspecte), dar şi atunci când este abordată dimensiunea erosului, văzută ca o modalitate specifică de cunoaştere.

Un alt capitol consistent al studiului vizează ***Avatarurile personajelor lui Alexandru Ivasiuc.*** Scriitorul reflectă marile interogaţii ale omului contemporan, atribuind personajelor sale un statut problematizator prin plasarea lor într-o perpetuă căutare a semnificaţiei în prezentul şi în trecutul lor existenţial. Oglinda devine în cadrul acestor analize un simbol esenţial, simbol asupra căruia exegetul se opreşte pe larg. Domnul Gheorghe Andraşciuc se dovedeşte, în continuare, un cititor atent, care ştie să decodifice semnificaţiile majore ale textului şi reuşeşte să îşi argumenteze opiniile printr-o serie de citate elocvente. Atent să nu îi scape nimic, eseistul îşi extinde investigaţia şi asupra prozei scurte a lui Alexandru Ivasiuc, relevând elementele de noutate pe care le aduc nuvelele ***Corn de vânătoare*** şi ***O altă vedere*** în comparaţie cu romanele. Un capitol separat este dedicat şi eseisticii lui Alexandru Ivasiuc. Gheorghe Andraşciuc trece în revistă problematica studiilor prezente în volumele ***Radicalitate şi valoare*** (1972) şi ***Pro domo*** (1974). Având în vedere faptul că multe din meditaţiile scriitorului vizează concepţia sa despre literatură, poate că acest capitol merita să fie aşezat înaintea analizelor de text.

În concluzie, putem afirma că, realizând un studiu de referinţă, Gheorghe Andraşciuc a reuşit să ridice la noi cote valorice exegeza operei lui Alexandru Ivasiuc.

Vitrina

Augustin COZMUŢA

INTROVERTIRE ŞI CONFESIUNE

De la „modul intelectual al lirei" Vasile Igna trece cu dezinvoltură la „modul intelectual al prozei", dovadă fiind volumele ***Ora morilor de vânt*** (proză scurtă, 1978) şi ***Andante*** (roman, 2006), efort reconfirmat prin recenta carte ***Camera obscură*** (roman, Editura Limes, 2013). În pofida limbajului elevat, a stărilor de conştiinţă care acaparează intriga şi materia epică, în absenţa unei acţiuni evenimenţiale dinamice, chiar în prezenţa unui comentariu în exces (Hybris) al întâmplărilor prin care trece personajul - narator, romanul nu se vrea a fi neapărat intelectualist şi elitist, ci, dimpotrivă, prin o serie de ipostaze evocatoare tinde să surprindă palpitul existenţial, cu consistente analize psihologice şi meditaţii filosofice asupra timpului individual şi social cu care se confruntă omul contemporan. Autorul caută să imprime o miză tensionată desfăşurării lucrurilor, însă nu una exterior descriptivă, ci preponderent una consacrată analizei de adâncime a spiritului şi de sondare a psihicului uman într-o viziune care să releve dramaticul şi imprevizibilul traseu care îl defineşte pe om în trăirea cu sens a vieţii. Natura discretă a poeziei sale se reîntâlneşte şi în proza lui Vasile Igna, doar că în spaţiul narativ scriitorul depăşeşte, cum e firesc de altfel, limitele restrictive ale metaforei lirice spre a se lansa în cuprinzătoare incursiuni în universul eurilor care populează atmosfera unei epoci în care autorul se prezintă implicat cu toată fiinţa sa, fără a accepta însă nicio servitute, cu atât mai puţin vreo aservire politică. Pe de o parte, e remarcabilă capacitatea de a interioriza cele trăite, iar pe de altă parte e cuceritoare forţa confesivă cu care le abordează, pentru a spori autenticitatea relatărilor şi a le atribui o aură de irepetabilitate. Mottoul din André Gide vrea doar să atragă atenţia că intenţia nu este de a spune ceva absolut nou, căci, se subînţelege, *„toutes choses sont dites déjà"*, multe teme, inclusiv ale romanului, fiind eterne, numai că aceleaşi adevăruri ale istoriei sunt retrăite diferit şi în condiţii particulare de fiecare generaţie.

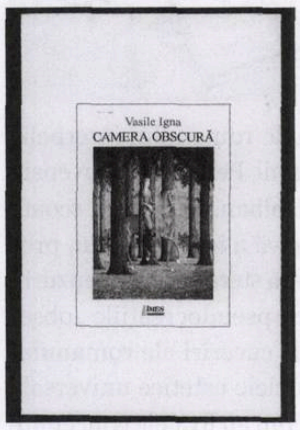

La conexiunea propriei biografii cu istoria străbătută, locul geometric al construcţiei româneşti poate cunoaşte elemente inedite şi o parte măcar din ele, dincolo de orice referinţe livreşti, sunt învestite cu un tratament inefabil, atât la nivelul elaborării ficţiunii, cât şi al sublimării ei în limbajul artistic, Vasile Igna arătându-se adept al unui stil care vrea să ilumineze cât mai bine „camera obscură" a sufletului omului şi mai puţin preocupat să manevreze mijloacele şi uneltele literaturii spre a modifica artificial perspectiva estetică de dragul experimentului, fie el şi textual ori intertextual.

Scrierea denotă o înclinaţie spre adevărul vieţii, obţinut însă nu pe seama factologiei, nici spre a fi excesiv fantezist, ci prin introvertire, prin meditare din unghi personal asupra unor date concrete ale istoriei şi prin mărturisirea ori chiar explicarea lor în conformitate cu o realitate implacabilă, ineluctabilă, imposibil de ocolit ori de trişat prin trucuri formale, nici ele de neglijat, dar niciodată în defavoarea înţelegerii profunde a unui destin existenţial. Şi Vasile Igna recurge la un truc formal, de esenţă romantică, atunci când îl pune pe cititor în ipostaza de a parcurge un „jurnal" găsit, cu un protagonist în spatele căruia se ascunde însuşi naratorul, devenind personaj al tramei epice pe care o dezvăluie treptat şi o developează cu ochi versat în observarea naturii lucrurilor şi în interpretarea sensurilor adânci ale acestora, atât cât e credibil şi acreditabil prin inevitabila perspectivă subiectivă asupra problematicii asumate. Iacob Tiberiade, protagonistul romanului, om de ştiinţă şi diplomat, nu e conceput neapărat ca „un erou al timpului nostru", deşi prin unele dimensiuni umane şi etice mai ales nu e lipsit de această anvergură, ci alcătuit din trăsături şi din note particulare care îi permit să integreze în personalitatea sa distinctă caracteristici generale ale vremii sale, filtrate însă printr-o accentuată conştiinţă proprie, confesiunea sinceră având darul de a nuanţa evenimentele mult dincolo de o viziune comună şi considerată oarecum canonizată. Perioada „obsedantei epoci întunecate" a dictatului forţei brute asupra spiritului funciar liber ce defineşte fiinţele cele mai umile dobândeşte un relief mai complex şi mai complicat decât ne-au obişnuit abordările maniheiste, ireconciliabil conflictuale, din alte naraţiuni, în care binele triumfă asupra răului lumii cu diminuat efect cathartic, purificator.

Într-o lume ea însăşi obscură şi impură, luând frecvent înfăţişarea de „muşuroi" gregar, e dificil de distins între adevăr şi minciună, între vinovaţi şi inocenţi, adesea şi între victime şi călăi, încât e un drept suveran al oricărei literaturi autentice de a nu se face mesagera unor adevăruri spuse pe jumătate sau avansate ca irefutabile. Fără a fi conciliant cu contrariile, amestecate în magma vieţii între limite greu de trasat categoric, personajul - narator sau naratorul – personaj, în dubla sa ipostază, străbate o cale ambiguă, doar aparent duplicitară, tocmai spre a ne face mai veridic labirintul existenţial în care navigăm întâlnind mai mult incertitudini decât certitudini, nelinişti mai puternice decât momente calme, descumpănire mai deznădăjduită decât echilibru stabil, orizont tulbure mai degrabă decât liman salvator, fie şi de inspiraţie divină. Omul lui Vasile Igna e unul anxios, suspicios, neîncrezător, doar că e ferm în calea de urmat şi nu vrea să se trădeze pe sine, ca personaj cu simţul datoriei faţă de semeni, având însă competenţă profesională, satisfacţii intelectuale şi afective, o bogată viaţă interioară, ţinut infinit explorabil fără a fi în detrimentul celorlalţi, esenţa umană nefiind posibil de atins decât prin introvertire şi confesiune, după cum încearcă să ne demonstreze deloc ostentativ autorul în romanul său ***Camera obscură.***

Ioan - Pavel AZAP

PE CALEA POEZIEI

Prima întâlnire cu poezia Rodicăi Dragomir mi-a fost prilejuită, graţie unei fericite întâmplări, de volumul ***Ore fără memorie*** (Cluj-Napoca, Ed. Risoprint, 2008). Surpriza plăcută a fost să descopăr o scriitoare pentru care poezia nu este în primul rând spectacol lingvistic, chiar dacă nu ignoră şi nu respinge efectele stilistice, nu este simplu joc formal, ci trăire şi emoţie, îmbinare de discreţie şi autentică, intensă „combustie lirică" – potrivit unei inspirate judecăţi critice a lui Gheorghe Pârja. Iată câteva secvenţe edificatoare din ***Ore fără memorie***, care dezvăluie disponibilitatea şi mobilitatea liric-livrescă, diapazonul larg al „repertoriului" autoarei, de la adieri blagiene: *„Ceasul din turn bate ora/ dintâi. Cine rămâne-va/ fără umbră şi lacrimă?"* (***Hoţii de vise***, *p. 25)*, respectiv: *„Caut şi mă caut/ în rătăcirea nopţii/ ce nu e decât mereu/ al zilei chip întors.// Din taina adâncurilor,/ ochi reci/ scormonitor privesc/ spre mine/ şi gândul mi-l citesc.// Destul n-a fost/ nectarul unei rugi/ ca focul sacru/ să-mi aprindă.// Să zacă oare/ scânteia jinduită/ în strălucirile păgâne/ ce trupul nopţii/ le ascunde?"* (***Foc sacru***, *p. 30)*, la ironia sorescianâ: *„Şi de ajung la pomul lăudat,/ nu mă mai duc cu sacul,/ nici mărul întins de şarpe/ n-o să-l iau,/ îl las pe-Adam să muşte/ primul"* (***Aripi***, p. 24) ori paradoxul metaforic: *„Muşcând din lumina lăptoasă,/ cămila rumegă începutul de zi,/ ascunzând apele cerului/ în cocoaşă"* (***Hoţii de vise***, p. 25), până la referinţele religioase, dar nu cu valenţe moralizatoare, ci mai degrabă meditative, atinse uşor de o undă de tristeţe existenţială: *„Zidul, doar zidul îşi mai/ ştie menirea./ Ridicaţi piatra cei care/ nu aţi păcătuit!/ Trupul meu de mult aşteaptă/ osânda"* (***Ridicaţi piatra***, p. 75). Există şi melancolie în versurile acestui substanţial volum, o nostalgie blândă după o „vârstă de aur", a copilăriei sau a „primelor iubiri", a inocenţei în fond: *„Mirosul zăpezilor târzii.../ Cum latră, cu ochii arzând,/ lupii!// Cărări neîncepute, timp în/ naştere sub semnul/ crucii celtice/ din vechiul ţinţirim.// Adăpostind în tine/ setea de primele ninsori,/ dispari sub cerul obosit/ ca-n alte vremuri/ François Villon.// Cum pot eu singură/ să mai învingodihna/ albelor tăceri din noi?// Întoarce, Doamne,/ cursul vremii, să-nvăţ/ să merg din nou prin/ purele zăpezi"* (***Mirosul zăpezilor târzii***, p. 82).

Următorul volum, ***Păstorind melci*** (Baia Mare, Ed. Eurotip, 2010), m-a atras dintru început prin titlul de un livresc rafinat, distilat mai bine spus, volum marcat de melancolie: *„Rătăceam prin propria-mi fiinţă/ ca vântul primăverii printr-un/ oraş străin"* (***Să fi-nţeles...***, p. 84) şi de căutarea, metafizică, a locului sufletului şi a rostului eului în lume: *„Imaginând multiple ipostaze în care sufletul se risipeşte sau se ascunde, autoarea rămâne relativ constantă în obsesia sa de a crea o privelişte în care, în orice vreme, semnele trecerii prin lume să poată fi identificate şi recunoscute ca aparţinându-i. Iar in extremis, la o eventuală reîntoarcere pe pământ, sufletul său să nu se simtă străin, să fie în măsură să-şi redescopere reperele cu care s-a familiarizat în cursul vieţii pământeşti, fie ea cât de scurtă în raport cu infinita curgere a timpului. Ca atare, pornind de la reacţii comune şi de la unele răspunsuri deja existente, date de înaintaşi, inclusiv în ale poeziei, Rodica Dragomir aduce nuanţe noi, imprimă tonuri inedite veşnicului cântec, în tonalităţi grave, dar şi ludice, un fel de a continua arghezianul joc, de pildă, din* ***De-a v-aţi ascunselea***" (Augustin Cozmuţa).

Cel de-al treilea volum al poetei Rodica Dragomir

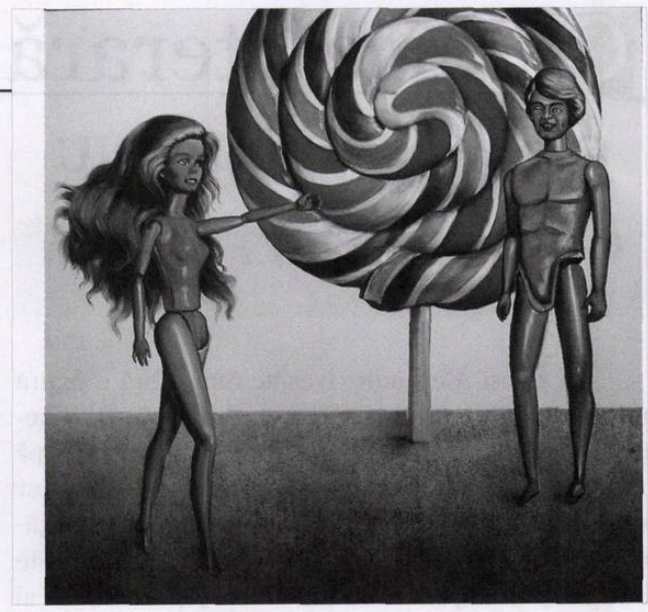

asupra căruia vreau să mă opresc aici, ...***cu Pavel, pe drumul Damascului*** (Cluj-Napoca, Editura Eikon, 2013), mi se pare şi cel mai împlinit. Pe de o parte, este o carte ambiţioasă, programatică, pe de altă parte, scriitura este mai rafinată, „distilată", esenţializată. Este un volum programatic dat fiind faptul că demersul textual, discursul poetic sunt mai accentuat introspective, în sensul căutării de sine, „ochiul interior" fiind cel care construieşte universul liric (tran)spus în pagină: *„Lăuntrul mi-e greu de umbra/ cuvintelor crescute-n grădina/ în care-şi aştern somnul/ hulubii./ Seminţe albe le hrănesc/ visele zburătoare"* (***Grădina cu hulubi***, p. 55), sau: *„Umbra mea se-ascunde în mine.// Se-ascunde în mine, însingurată,/ bântuită de gânduri rebele,/ de gânduri ce le credeam moarte de mult,/ de altele albe, ce abia s-au născut.// Insomnia se joacă cu mine.// Noaptea mi-e plină de gânduri/ decupate, amestecate ca nişte/ cartonaşe de puzzle.// Mă cuprinde teama.../ teama de-a deveni eu însămi o piesă/ într-un joc fără rost,/ o teamă grea,/ de smoală,/ cu ochii larg deschişi.// Încerc să potrivesc semnele.// Îngenuncheată-n mine, le caut/ locul sigur, bun./ Tresar. Sub ochiul ros al nopţii,/ câinii-şi încep uvertura./ Speriate, piesele jocului meu/ se ascund.// Miros spaima lor de-a fi dibuite.../ Se simt hărţuite./ Se-ascund, amuţind, în cotloanele/ trupului meu./ Acum, eu le vreau înapoi:/ colorate, jucăuşe, fierbinţi,/ lunecoase sau moi –/ vreau să închei jocul până/ lumina se-nalţă din ceaţă.// Doamne,/ mai este şi mâine o noapte/ urmată de zi,/ de-o trezire din nesomnul/ în care mă zbat, spre-mplinire!"* (***Insomnie***, pp. 36-37). Există un permanent dialog între sine, între „vocea auctorială" – poezia – şi „purtătoarea" acestei voci – poeta –, un livresc asumat şi asimilat: *„Tu, ochi ascuns,/ ce-mi cauţi în adâncuri,/ de multă vreme te port/ în umbra mea/ ce o târăsc necontenit/ prin lume.// De-atâta însoţire, ajuns-am/ să te iau părtaş – ca pe un/ suflet geamăn –/ la gândurile mele, să-ţi cer/ să-mi redescoperi lumile pierdute,/ să mă călăuzeşti pe căi de tine/ doar bătătorite.// De câte ori am alergat/ să prindem primii fluturi şi,/ când părea că am atins vreun înger,/ tu mă făceai să cred că sunt/ o pană din blânda-i aripă divină?/ Te-aud şi astăzi, uneori,/ purtându-ţi degetele de abur/ pe clapele vrăjite, ca într-o/ celestă muzică de Bach – o Fugă/ iar alteori, izvor din care/ suie cuvinte limpezi/ cum o rugă/ sau greu înnămolite, prea pline/ de pământ.// Poate că nu voi şti nicicând/ din care constelaţie ai coborât,/ fiinţă fără trup,/ judecătorul meu cel nevăzut,/ prieten ascuns şi mut"* (***Ochiul ascuns***, pp. 22-23), sau: *„Şi simţi adeseori povara/ pustiurilor grele de prea gol,/ risipitoare-n tine tăcerea paşilor/ pe drumul înşelătoarelor nisipuri/ şi zborul şoimului cu ochi pătrunzător/ care ţinteşte, vie, zbaterea-ţi nebună./ Clipele topite/ curg uniform şi mut sub cerul/ torţă scăpată din zăgazurile/ iadului ascuns.// Dar zările, chiar mistuite-n foc,/ deschise sunt celui ce-ncearcă să vadă/ nevăzutul, iar şoimul,/ când te va lovi cu ucigaşu-i cioc,/ o să se-nece în albastru-ţi sânge// şi umbra ta-i va fi/ o piatră-n zbor"* (***O piatră-n zbor***, p. 53).

Nu este de ignorat, dimpotrivă, dimensiunea religioasă (prezentă şi în cărţile anterioare) a poeziilor din acest volum, „afişată" încă din titlu; nu este însă, din fericire, vorba despre o religiozitate discursivă, ci de una filtrată – ca să zic aşa – metafizic, existenţial. Pe urmele lui Arghezi, Rodica Dragomir scrie despre îndoială şi spaima credinţei „neîmpărtăşite", despre zbuciumul căutării şi al îndoielii: *„Doamne, vom mai găsi drumul spre tine/ sau te-ai ascuns pe veci/ să ni se pară mai abrupt abisul?// Din raiul tău, fără vreodată/ să ni te-arăţi, ne-ai alungat în/ lumea rai şi iad făcută pentru noi/ să ne plătim păcatul neiertat,/ iar tu eşti şi mai depărtat./ Ascuns, trufaş, pedepsitor/ ne bântui sufletul pierdut,/ rămas cu dor de ceruri,/ ne-ntrerupt.// De ce te caut/ cu ardoare, cu teamă, cu uimire?"* (***Psalm I***, p. 39), sau: *„Singur şi eu, ca tine, Stăpâne/ nevăzut. Nu simţi nicicând nevoia/ unui tovarăş lângă tine, când/ ceruri mult prea vaste, nesfârşite/ te-apasă greu? Un suflet cald/ să-ţi sufle-n palmă când mâinile îţi obosesc?/ De la-nceputuri, cum mai poţi,/ Doamne, fără odihnă, să înfăptuieşti?// Mi-e teamă că nu-mi vei răspunde/ la atâtea-ntrebări, la atâtea-ndoieli/ şi clopotul va bate într-o dungă! [...] Nu vrei, nu poţi sau n-ai pe cine/ solie să trimiţi până la mine?/ Să mai aştept o vreme? Cât?/ Încă o viaţă de mi-ai da, n-aş vrea/ s-ajung să bat zadarnic şi mintit/ la poarta Ta [...]"* (***Psalm II***, pp. 41-42).

Cu fiecare nou volum, discursul liric al Rodicăi Dragomir este tot mai personal, vocea sa tot mai distinctă, confirmând un talent efervescent bine temperat şi un „suflu poetic" de cursă lungă. Unitar ideatic, de o lentoare persuasivă pe alocuri, demersul poetic al autoarei poate oferi pe viitor, dacă nu răsturnări radicale, cu siguranţă mari surprize.

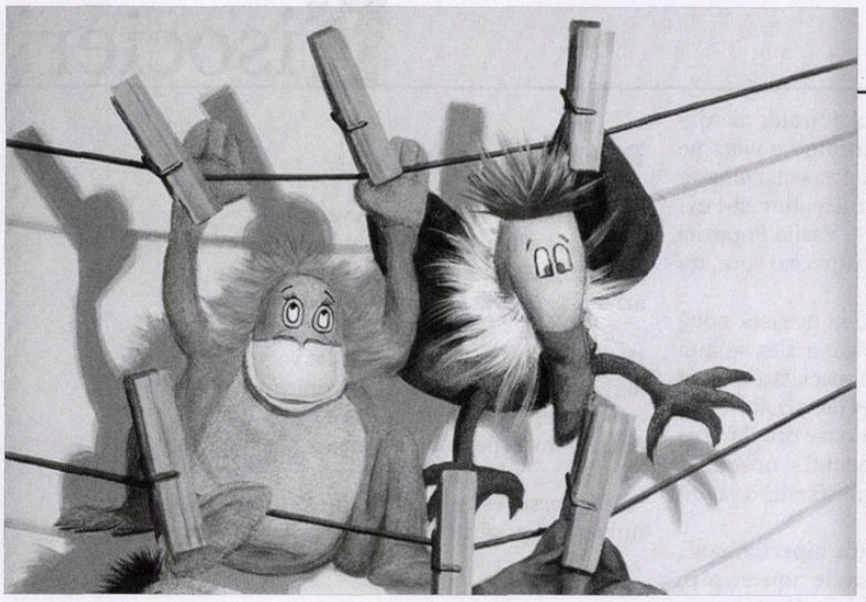

Săluc HORVAT

CENZURA.
CARTEA ROMÂNEASCĂ SUB IMPACTUL CENZURII COMUNISTE

Între factorii care au dus la distrugerea cărţilor sau care au împiedicat cunoaşterea conţinutului acestora, cenzura a ocupat de-a lungul anilor un rol deosebit. Cunoaşterea activităţii cenzurii şi a implicaţiilor acesteia a atras atenţia unui număr important de cercetători, tema dispunând de o bibliografie consistentă.

Între lucrările recente se numără şi volumul ***Controlul Cărţii. Cenzura literaturii în regimul comunist din România***, semnat de Liliana Corobca, (Editura Cartea Românească, 2014), lucrare în care sunt incriminate efectele negative pe care le-a exercitat instituţia cenzurii comuniste din România asupra cărţii în mod special. Deşi nu este specifică doar regimurilor comuniste, având un trecut ce se pierde în istorie, fiind întâlnită sub diferite regimuri şi autorităţi statale, politice sau religioase, cenzura comunistă a constituit mijlocul cel mai eficient de control asupra cuvântului scris, indiferent de forma prin care a fost promovat: presa scrisă, carte sau alte mijloace.

Sfera de cuprindere şi de manifestare, intensitatea cu care a fost aplicată au diferit de la o etapă la alta, de la caz la caz. Dacă papalitatea, de exemplu, urmărea, în principiu, apărarea dogmelor religioase ale catolicismului împotriva reformatorilor, regimurile comuniste aveau în vedere apărarea propriei ideologii şi impunerea ei supuşilor.

Epurarea cărţilor considerate dăunătoare cititorilor, arderea sau ascunderea acestora pentru a nu ajunge la cititori au fost aplicate încă din antichitate, exemplul tipic fiind incendierea celebrei biblioteci din Alexandria.

Apariţia şi răspândirea cărţilor odată cu perfecţionarea tiparului au dus la impunerea unui control asupra conţinutului şi a circulaţiei acestora. Sub pretextul interzicerii reformelor protestatare, papalitatea a impus un control sever asupra cărţilor tipărite. În cadrul facultăţilor de teologie s-au întocmit liste cu cărţile prohibite. Universitatea Sorbona, de exemplu, a scris între anii 1544-1546 cinci sute de „condamnări" de scrieri eretice, iar ***Indexul roman al cărţilor interzise***, publicat în anul 1558, cuprindea în jur de o mie de titluri. Între acestea se aflau şi operele lui Erasmus, ale lui Machiavelli şi Rabelais. În anul 1572 ia fiinţă ***Congregaţia indexului,*** având ca obiect ţinerea la zi a cărţilor cu conţinut religios.

Treptat, cenzura s-a extins, acoperind cele mai diverse domenii: politice, religioase, morale, sociale etc. Cele religioase şi cele morale au fost mereu invocate. Se ştie că, în legătură cu incendierea Bibliotecii din Alexandria, s-au format mai multe ipoteze. Una din legende spune că incendierea a fost ordonată de un calif, care susţinea că, dacă volumele deţinute de bibliotecă conţin ceea ce este scris în ***Coran***, ele nu-şi mai au rostul, iar dacă conţin altceva decât ***Coranul***, acestea sunt periculoase şi trebuie arse. Acuzaţii de ordin moral au planat asupra multor opere celebre, între care ***Florile răului*** de Charles Baudelaire, ***Doamna Bovary*** de Gustave Flaubert etc.

Sunt şi opinii care susţin că cenzura a avut şi un rol pozitiv, urmărind fericirea cititorului de a veni în contact cu unele scrieri cu conţinut dăunător, cum ar fi promovarea urii, a discriminării de orice fel, agresiunea fizică şi morală, abuzurile sexuale, consumul de droguri etc.

În România, cenzura îşi are trecutul şi istoricul ei. A parcurs mai multe etape, fiecare dintre acestea fiind marcată de regimul sub care a funcţionat. Începuturile instituţionalizate ale cenzurii au la bază mai multe acte normative, între care amintim Legea stării de asediu din anul 1864, Decretul - Lege din 1938, Decretul – Lege nr. 364 din 2 mai 1945 semnat de Regele Mihai, emis în baza Convenţiei de armistiţiu la încheierea războiului (care a constituit începuturile cenzurii noului regim) şi, desigur, numeroasele acte normative care au fost emise de regimul comunist pe parcursul existenţei sale.

Propunându-şi să aducă în atenţie activitatea cenzurii comuniste şi implicaţiile acesteia, cercetarea Lilianei Corobca reuşeşte, pe baza unei bogate investigaţii, apelând la documentele instituţiilor responsabile cu cenzura în România, să reconstituie şi să argumenteze implicarea acestor instituţii în actul de cenzură şi efectele negative asupra vieţii culturale şi spirituale.

Cercetarea Lilianei Corobca începe cu prezentarea structurilor instituţiilor însărcinate cu activitatea de cenzură în România de după 1945, începând cu ***Cenzura militară,*** structură în subordinea Ministerului Informaţiilor, devenită după război organul de control în atribuţiile căruia intrau controlul presei şi al oricărei publicaţii răspândite pe teritoriul ţării, autorizarea apariţiei oricărui ziar sau a oricărei publicaţii periodice noi, autorizarea apariţiei oricărei cărţi, corelarea „bun de tipar", epurarea bibliotecilor etc. Pentru realizarea acestor obiective s-a constituit un corp de cenzori având ca obiectiv principal *„epurarea cărţilor"*.

Actul normativ care a stat la baza epurărilor a fost Decretul - Lege nr. 364/1945, semnat de Regele Mihai, act în care, la articolul opt, se menţiona: *„Comisia va întocmi lista cu toate publicaţiile periodice şi neperiodice apărute de la 1 ianuarie 1917 până la 23 august 1944 cuprinzând idei legionare, fasciste, hitleriste, şovine, rasiste sau pasagii dăunătoare bunelor relaţii ale României cu Naţiunile Unite"*. Decretul obligă pe toţi deţinătorii de astfel de documente să le retragă din circulaţie. În baza acestei legi au urmat controale severe în biblioteci, anticariate, librării, edituri şi tipografii. Nu au lipsit nici măsurile de constrângere şi de pedepsire asupra acelora ce nu s-au conformat sau nu au sprijinit procesul de epurare. Directorul Bibliotecii Academiei, istoricul Ion Nistor, de exemplu, este înlocuit din funcţie pe motiv că a dispus păstrarea publicaţiilor retrase din circulaţie, mergând până la retragerea titlului de academician. Zelul cenzorilor, atent supravegheaţi de consilierii sovietici, a provocat un haos care a dus la eliminarea şi la distrugerea unor valori de patrimoniu şi a unor opere valoroase. Procesul de epurare a fost atât de intens încât unităţile de transport şi de topire a cărţilor epurate nu mai făceau faţă cerinţelor cenzorilor. Perioada 1945-1948 a fost cea mai teribilă. Acum s-au distrus un volum imens de cărţi, publicaţii periodice şi alte documente.

Înfiinţarea în 1949 a Direcţiei Generale a Presei şi Tipăriturilor în subordinea Consiliului de Miniştri, instituţie cunoscută sub numele de Direcţia Presei, cu atribuţiuni multiple în domeniul cenzurii cărţii, a marcat o perioadă mai relaxată în selecţia şi epurarea cărţii, mergând până la revizuirea listelor întocmite anterior. Într-un raport privind „rezolvarea stocului de cărţi" se menţionează: *„Am găsit, în primul rând, cărţi vechi din primele tipărituri din ţară, cu literă slavonă, unele din ele exemplare rare tipărite la Episcopia Buzăului, câteva exemplare ieşite din tipografia din Buda sau din primele tipografii ale Munteniei şi Moldovei"*. Între titluri se menţionează: ***Hronicul Româno-Moldo-Vlahilor*** de Dimitrie Cantemir (1835); ***Manual de istorie a principatelor*** de Al. Aaron, 1839; Xenopol, ***Istoria Românilor***; Titu Maiorescu, ***Critice*** şi ***Istoria Contemporană a României***; Caragiale, ***Opere***; Virgiliu, ***Bucolice***; Sofocle, ***Antigona***; Dante, ***Paradisul***; O.Goga, ***Discursuri***; G.Coşbuc, ***Romanţe şi cântece*** etc. La acestea se adaugă şi o serie de vreo trei sute de exemplare din *Biblioteca pentru toţi* (v.p. 33-35).

În anul 1958 se stabilesc cu mai multă precizie categoriile cărţilor ce trebuie avute în vedere, respectiv: lucrări pătrunse de cultul personalităţii, lucrări care cuprind teze teoretice greşite, lucrări depăşite de actualitatea politică internaţională, lucrări ştiinţifico-tehnice şi didactice devenite inutilizabile, broşuri ocazionale şi agitatoare învechite. Apar însă şi prevederi noi. Lista cărţilor era însoţită de lista autorilor responsabili, a căror operă putea fi ireproşabilă conform criteriilor propuse de cenzură. Acest procedeu s-a păstrat până la căderea regimului. Numeroase opere de valoare erau prohibite pentru simplul motiv că autorul acestora a emigrat. Într-o adresă a Consiliului Culturii şi Educaţiei Socialiste din 1989, se comunică în anexă o listă ce cuprinde 152 de autori ale căror cărţi sunt retrase din circulaţie pe motivul plecării acestora din ţară.

Alcătuirea *fondului special* de carte („fondul secret") a constituit un moment important în apărarea de la distrugerea cărţilor epurate. Astfel, bibliotecile universitare şi cele documentare aveau dreptul să reţină cărţile considerate „inoportune" într-un fond special, la care nu aveau acces cititorii decât în anumite condiţii. Prin aceste măsuri s-a reuşit să se protejeze un număr important de titluri. După unele date, în anul 1987, fondul special de carte al bibliotecilor cuprindea peste un milion şi jumătate de volume. Treptat, o parte dintre aceste cărţi au fost redate circuitului public.

Direcţia Generală a Presei şi Tipăriturilor, organul oficial al regimului comunist, care deţinea controlul asupra cărţii, cu toate implicaţiile sale, se bucură de un spaţiu generos în cercetarea Lilianei Corobca. Din acest capitol al cărţii aflăm atât structura organizatorică extrem de stufoasă, cât şi atribuţiile diverse ce le avea fiecare compartiment. Reţin atenţia capitolele consacrate Direcţiei literare cu structurile sale: autorizarea cărţii, controlul cărţii, semnalul, exportul de tipărituri, bunul de tipar, tipologia intervenţiilor cenzorului, categoria de cenzori etc., fiecare dintre aceste structuri cu atribuţiuni şi competenţe specifice. Interesante sunt propunerile făcute de cenzori în cazul textelor pentru tipar, mai ales când e vorba de scriitorii clasici şi de opera acestora, precum Eminescu, Creangă, Caragiale, Coşbuc etc., uneori adevărate perle.

Referând, de exemplu, pe marginea ediţiei lui G. Călinescu: ***Opera lui Eminescu,*** propuse spre reeditare (1967), cenzorul făcea următoarea apreciere vizavi de poezia ***Doina***: *„Fireşte că luând ideea de naţionalitate în cuprinsul ei cel mai filosofic, Eminescu devine rasist. De o infiltrare de elemente alogene pe teritoriul naţional, nu de o simplă ameninţare a graniţelor în amara* ***Doină****"* (v.p. 200). Sau *„în concepţia poetului stă preaslăvirea, ca şi în* ***Scrisoarea III****, a trecutului istoric glorios, sentimentul patriotic fiind acelaşi ca şi în poemul amintit"* (***Doina***, s.n.p. vol. 201). Asemenea observaţii, nu de puţine ori, duceau la ciuntirea sau modificarea textului original, chiar la refuzul de a fi tipărit.

Exegeza Lilianei Corobca se încheie cu capitolul ***Ierarhia Cenzurii***, în care se ocupă de autocenzură, cu referire la complicitate şi la lupta cu cenzura, de cenzura editorială, de relaţia dintre securitate şi de cenzură, îndrumarea culturii.

De amintit că, pe parcursul cercetării, autoarea apelează la cenzura sovietică, model de urmat pentru cenzura din România, mai ales pentru prima perioadă a regimului, îndeaproape supravegheată de consilierii sovietici.

În întregul său, studiul Lilianei Corobca: ***Controlul cărţii. Cenzura literară în regimul comunist din România*** se înscrie între cărţile importante atât prin modul de prezentare, prin detalierea elementelor constitutive ale cenzurii ca instrument de control şi de represiune, prin autenticitatea documentelor utilizate în argumentarea faptelor, cât şi prin sublinierea efectului negativ jucat de cenzură asupra vieţii culturale şi spirituale, a scrisului în genere.

Gellu DORIAN

UN TRADIȚIONALIST *SUI GENERIS*

Al doisprezecelea volum de „poezii alese” semnat de Vasile Popovici, profesor pensionar din comuna Corni, județul Botoșani, conceput ca un jurnal versificat, pus sub titlul ***Solstițiu hiperborean***, vine să justifice o preocupare constantă a acestui creator care și-a impus, într-un timp relativ scurt, din 2007, când publică primul volum – ***Paradoxuri***, Princeps – și până în prezent, să recupereze o pasiune pe care și-o argumentează concret cu publicarea unui număr impresionant de cărți. Și aici, ca în majoritatea cărților, își datează poeziile. Perioada în această nouă carte este cuprinsă între 1 august 2011 și 23 septembrie 2012.

Vasile Popovici a luat parcă de bună zicerea lui Plinius, care, vorbind în ***Historia naturalis*** (35-36) de pictorul Apelles, cel mai mare artist plastic al antichității, spune că acesta nu lăsa nicio zi fără a trage o linie *(„Nulla dies sine linea!”)*.

Luând în calcul că expresia „linie” sugerează și pe cea a cuvântului „rând”, adică de „scris”, această deviză a lui Apelles s-a aplicat ulterior și scriitorilor, care, zilnic, cu perseverență, au așternut pe hârtie operele lor.

Pentru mulți, această râvnă a fost o amendă adusă de cei care vedeau în ea o formă de „grafomanie”, un soi de pasiune devenită boală, care, de regulă, la grafomanii veleitari, dă la iveală opuri lipsite de valoare. Însă nu același lucru îl putem spune despre scriitori ca Sadoveanu sau Arghezi, ca să dăm doar două exemple de la noi, care și-au făcut, cu talent incontestabil, din strădania lor zilnică opere nemuritoare.

Ce ar fi fost literatura rusă fără romanele lui Tolstoi sau Dostoievski, ori cea franceză fără romanele lui Hugo, Balzac sau Zola? Prin urmare, păstrând evident proporțiile, autorul pe care-l avem aici în vedere, Vasile Popovici, și-a adunat, după cum am văzut, într-un timp relativ scurt, de nici șase ani, scrierile poetice în douăsprezece volume, însumând prin urmare, sute și sute de pagini.

O altă expresie latină, atribuită ca deviză retorului roman Marcus Fabius Quintilianus, spune *„Non multa, sed multum”*, adică *„Nu multe, ci bune”*. Despre „bunătatea” cărților lui Vasile Popovici, ca să mă apropii de înțelesul expresiei citate mai sus, s-au exprimat unii cunoscători în domeniu, sugerând că alegerea unui astfel de modus vivendi justifică dorința poetului de-a se mărturisi și ieși în lume.

Privită din acest punct de vedere, creația lui Vasile Popovici, cunoscător al fondului literar de valoare, să-i spun așa, ca profesor de literatură, se înscrie într-un tradiționalism sui generis, fără a ridica, așa cum am mai spus și cu altă ocazie, pretenții de rupere a tiparelor sau de așezare pe piedestalul menit să-i poarte chipul și numele spre nemurire.

Pasiunea lui pentru scrierea versurilor, de la cele în prozodie clasică la cele în vers alb, de la cele de meditație la cele de notație, de la elegie la satiră, fabulă sau poezie de formă fixă (sonet sau rondel), domină o formă de talent pus în valoare relativ târziu.

Stăpânind bine tehnicile scrierii poeziei, plecând de la fondul trăirilor personale, atent la lumea din jur, dar și la ceea ce a adus aceasta din trecut până în prezent, scrutând, în unele cărți, universul, trecând prin mintea și trăirile sale pasionale viziuni și imagini remarcabile, Vasile Popovici este, ca reper de geografie literară, să extind remarca în domeniul istoriei literare, un „poet al locului”.

Un loc însă retras, uitat de lume, dar nu de neluat în seamă, când în el locuiesc oameni ce au pasiuni alese, așa cum este cea a profesorului Vasile Popovici, care a ales scrierea poeziei în locul tablelor de pe marginea șanțului cu alde pierdevară ori pierderea timpului în cârciumă. Locuind o viață pe Valea Siretului, o zonă suficient de austeră, nespectaculoasă, dar plină de un topos specific, pe care poetul a știut să-l exploateze cu mijloacele proprii de exprimare, Vasile Popovici se încăpățânează să se facă auzit din acel spațiu ca o voce, nu neapărat aparte, ci mai curând personală.

De data aceasta, Vasile Popovici, în această nouă carte pe care dorește să o ofere cititorilor săi, a ales spațiul hiperborean, și nu oricum, ci într-o perioadă specială a trecerii timpului, în solstițiu, și nu cel de vară, ci cel de iarnă.

Plecând din luna august, așa cum reise din datarea poeziilor, poetul, redescoperindu-se sentimental și nostalgic, prin versurile sale vrea să „sperie” dilatarea nesfârșită a nopții ce pare a se apropia.

Că asta vrea să sugereze „solstițiu hiperborean”. Dacă e să luăm în calcul și sugestia adusă de aducerea în titlu a cuvântului „hiperborean”, care vine de la Hiperborea, „Ținutul din Nord”, unde bate vântul Boreas, rece, în lumina continuă a soarelui („cu dinți”), înțelegem spaimele degajate ale poetului nostru, în folosul contemplării acestui îndepărtat ținut, prezent totuși sub ochii poetului prin iernile care se văd adunate într-una singură, nesfârșită: *„Mai ninge iarna fulgi ce-i spulberă hiperboree,/ mai bate orologiul nesincopat în nopți prelungi,/ mai stăruie în amintiri secvențe de nedeie/ ca niște cântece pornite din ev de nibelungi”*.

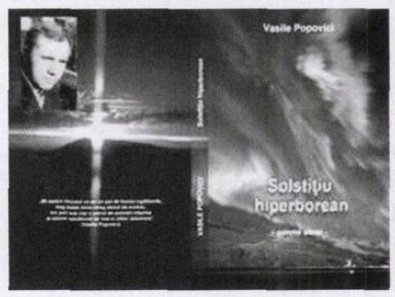

Ca, în același motto al cărții, să redevină teluric: *„Tot verdele de sub azur se ofilește,/ dar timpul nu tânjește, timpul doar trăiește:/ iar printre veșnicii impare, necaduce,/ același joc perpetuum: sub glie și pe cruce!”*.

Trebuia, firește, sintetizată în câteva versuri puse pe o pagină de gardă și „spaima” de veșnicie: *„La ceas bezmetic,/ orice logică s-a rupt;/ încet, dar sigur,/ veșnicia/ vine pe furiș/ cu cât urcușu-n timp/ e mai pieptiș,/ cu-atât/ mi-e coborâșul/ mai abrupt”*. Prezența consoanei „ș” în cinci expresii în doar câteva versuri, ca o aliterație interioară, sugerează un foșnet al trecerii timpului, ca un șuierat strident în urechile celui ce trăiește acest sentiment.

Am citat aceste versuri ce sunt puse ca motto la începutul cărții, însoțite și de imagini de iarnă, reci, pentru a remarca, într-o oarecare măsură, fondul tematic al cărții. El nu este însă unul constant.

Poetul trece de la stări de exuberanță nostalgică, așa ca în poezia ***Hai să fugim, iubito!*** (*„Hai să fugim departe, draga mea,/ ne-o pierde urma lumea asta rea/ și ne-om ascunde în câmpii de iniști,/ să cadă peste noi noroc și liniști.// prin lanuri înspicate de prin șesuri,/ să alergăm prin iarba de șopârle,/ ne-o fi fortună știma de prin gârle.// Să ne-ostoim neastâmpărul din noi,/ ne ude norul încărcat de ploi,/ că dragostea-i ca trăsnetul din fulger,/ ca norul ce-și sloboade ploi din uger”*), la texte satirice, ironice, de sugestie socială de moment, ca în falsa fabulă ***Un măgar dintre aceia...***: *„Parc-adus din fund de tartar,/ uns cu alifii „niveia”, a fost pus în fruntea turmei/ un măgar dintre aceia.// Cum privind șpanchios în jur, puse ochiul pe măgar;/ mintenaș, în fruntea țării,/ îl numi drept cancelar.// Și-apoi cum dracu să meargă/ treaba-n țară ca pe roate,/ când îi dai măgarului/ pretext de celebritate?!?”*.

Am citat integral cele două texte poetice pentru a sugera limitele între care se plimbă Vasile Popovici în această nouă carte, de la poezia sentimental-nostalgică la cea de atitudine socială, sarcastică, ironică, de amendă. Evident că meditația asupra trecerii timpului este peste tot prezentă. „Jurnalul” poetului mai sare uneori peste unele zile ale perioadei în care acesta scrie.

Nici măcar perioadele nu sunt ilustrate în texte, ci datarea este doar una ce menționează ziua în care poezia a fost scrisă.

Profesor fiind, vagul didacticism, ilustrat în carte prin trimiterile de subsol, unul ce dorește (nu să epateze!) să explice fie înțelesul unor expresii, fie contextul sau subtextul unor motive, divulgă o conștientizare a tot ceea ce-i iese de sub peniță.

Nimic nu trebuie lăsat în coadă de pește, nimic nu trebuie să fie ambiguu, acribie ce este specifică acelor creatori ce au ca formație de bază o profesie ce lasă astfel de urme.

Uneori asemenea lucruri pot diminua din valoarea estetică a textelor. Însă cum aceasta este una asumată în limitele unei creații consacrate mai mult intimității lecturii decât extinderii ei, scrierii în sine și mai puțin literalității, nu afectează prea mult construcției și concepției cărții.

Vasile Popovici este autorul care, și prin cartea de față, se menține în linia proprie de creație, atent expunerii și mai puțin evoluției textului, convins că aceasta este formula care-l reprezintă cel mai bine.

Și așa și este, între acești parametri ai tradiționalismului curat, cu mizele deja cunoscute, fără a friza vreo altă cale de evoluție a poeziei, mode și modele la zi, poezia lui Vasile Popovici își poartă propria pecete, a tradiționalismului sui generis.

Poete!!!

Ești perimat, poete! și tu, și versul tău
cu frac, lavalieră, monoclu și baston;
azi, nuferii-s exotici, nu mai răsar din tău;
azi, nu se poartă clasic, nu este de bonton.

Din chinuri clasice e slobozit azi versul
atât „imaculat” și „liber”, și propice
în a percepe apolinic multiversul*
(ca să-i invoc pe Robert Lanza și pe Nietzsche).

**Multiversul* este o mulțime ipotetică de mai multe universuri posibile (inclusiv universul în care ne aflăm)

Ev prelung

În ev prelung de nibelung mă scald în senectute,
prin tâmple, spulber de hiperboree îmi adie;
c-am strâns un univers de toamne nu e o virtute
și mai păstrez câteva cioburi de copilărie.

Vă las în grijă-această lume maladivă, fadă,
s-o vindecați de rău, de bube negre și noroaie;
când după actul trei cortina vieții o să cadă,
îți lasă, Doamne, cer deschis și plânge-ne cu ploaie!

Apostazia slovelor

Se răzvrătește slova în abecedare
tot căutând prin sensuri a găsi cuvântul
unei sinonimii: sârmă ghimpată=Prutul,
ce ne desparte, ne înghimpă și ne doare.

Vom trage, circumspecți, „zăvorul de la tindă”;
ne-am îndoit, dar ne-a rămas speranța-ntreagă;
vom trage luntrea în derivă și beteagă
și-o vom lega la mal să nu se mai desprindă.

Apostazia slovelor, rănind dicționare
sfrunțeaz'-alternative pentru soră, pentru frate;
suntem încă schilavi atât cât Prutul ne desparte;
apostazia slovelor răneşte și ne doare.

Ne vom întoarce

Ne vom întoarce-n catacombe întru ispășire,
ne vom urca din nou, mâncând banane din copaci,
ne-om aduna de prin eter eteru-n risipire
și vom trăi regește, primitiv, iubind în draci!

Ne-o aduna nimicul pentr-o altfel de croială;
vom sta până la alt Big Bang imponderabili și cuminți
și-n altfel arhetip, în altă buclă temporală
ne vom întoarce în neacronie și-n părinți.

Einsteiniană

Atât de simple-s zilele și-atât scurtate,
că dup'-un ceas de ziuă se și face noapte,
de parcă cu-alte reguli Providența
ne socotește și ne ține evidența.

Prea relativă-i teoria cu m.c.²,
prea-s paradoxurile-n rang de postulat;
nici n-apucăm că conjugăm verbu-„am trăit”
la viitor unu și doi, c-am și murit

Sala de-așteptare

Chiar dacă încă m-ai iubi,
mi-e sufletul hiperboree;
în sala de-așteptare
aștept trenul, ultimul tren
care mă va lua, care
mă va duce-ntr-un loc
predestinat: Nicăieri!

Te-nchipui stând pe peronul
ce-odată-mi făceai cu batista
un semn...
- doamne, cum a trecut timpul! - ,
iar trenul ce vine
e ultimul tren;
un semn...
nu-mi facă nimeni un semn!
.

(continuare în pag.14)

Orfeu

Rodica BRAGA

AŞTEPT

am trecut prin râuri
de sânge
şi n-am apucat
să-mi înmoi trupul
în bulboanele lui sărate,
am încă pielea uscată,
neatinsă de rugina lui
corosivă.
am traversat deşerturi
bătute de vânturi
şi n-am scrâşnit în dinţi nisipul
ridicat în trombă,
am încă gura senină,
proaspăt mirosind
a scorţişoară.
am cunoscut mlaştini
întinse
şi n-am simţit
cum adâncul lor tulbure
mă soarbe,
am încă gândurile limpezi,
pline de rouă neîncepută
în care mă scald
ca păsările neştiutoare.
am urcat munţi solitari
şi n-am sucombat
sub povara urcuşului,
am respiraţia uşoară
ca a unei gazele
ce-a uitat că teama
e condiţia existenţei sale.
zădărnicia vieţii
nu-i pentru mine o băutură amară,
mi-e cerul o aşteptare
febrilă, aşadar, exist,
din toate puterile,
ca o floare ce aşteaptă
să fie culeasă.

UIMIRE

toate lucrurile cresc
în juru-mi,
se pregătesc de încolţire.
o germinaţie universală
o animă dintru
esenţa lor cea mai ascunsă.
seminţe de lumină
pocnesc şi se desfac
în evantaie sublim colorate
ce ochii-mi biciuiesc.
e o energie abia ţinută
în frâu,
o vibraţie înaltă
de la unul la altul purtată,
schimbată,
o clocotire feroce
şi tandră
lovindu-mi auzul
cu sunet abia audibil,
e o mişcare în adâncuri,
percepută în ligamente
şi os, desfăcută din chingi,
amplă şi liberă
ca un fald
de aurore boreale
pornite în jos,
spre ecuator, luminând
fabulos.
uimirea mea aburindă,
flacără îndărătnic pâlpâind,
mă arde la răstimpuri
ca un strigăt mut.

HIBERNARE

ceţuri albe şi grele
au învăluit emisfera mea
stângă.
roşu aprins inundă
ochiul meu drept
în foşnete mătăsoase.
aduceri aminte
păstoase,
lipsite de vertebrare
mă bântuie
dinspre vest spre est,
dinspre sud spre nord,
scame de gând
ivite la întâmplare,
nu le pot găsi
locul din care s-au smuls.
timpul s-a sfâşiat
într-o clipă
fără nicio durere,
ca borangicul mâncat
de vreme,
nu mai pot să leg nimic
într-o zicere coerentă,
aşa că stau,
într-o muţenie răbdătoare,
aştept întoarcerea viului din mine,
intrat in sine
şi-n cearcăn negru
de hibernare

NESPUSE, CUVINTELE...

nespuse, cuvintele
mărşăluiesc în tăcere,
lăsându-şi la vedere
urmele lor sticloase
de melc.
m-aş putea răni
în sclipirile lor
contondente,
aş putea sângera
la fiecare atingere
a părţii lor mute,
scrâşnind ca lunecarea
unui cuţit pe o suprafaţă
metalică.
aşa că mă feresc,
îmi pun la adăpost
fragilitatea,
deviindu-mi auzul
spre zone de zgomot
intens
în care se pierd,
ca în afunduri de ape,
înţelesurile lor
ce încearcă obstinat
să mă tulbure.

LA ADĂPAT DE SÂNGE

Dezbrăcată în cuvinte
Ninsa negură se trece
Ropotele morţii line
Precum focul mă petrece.

Pavăză la colţ de lună
Ochiul lumii se întrece
La răscruce de lumină
Râde mortul între vii

CRUCILE CUNUNATE

Câinii latră sânge verde
Doamne, strigă paşii cărnii

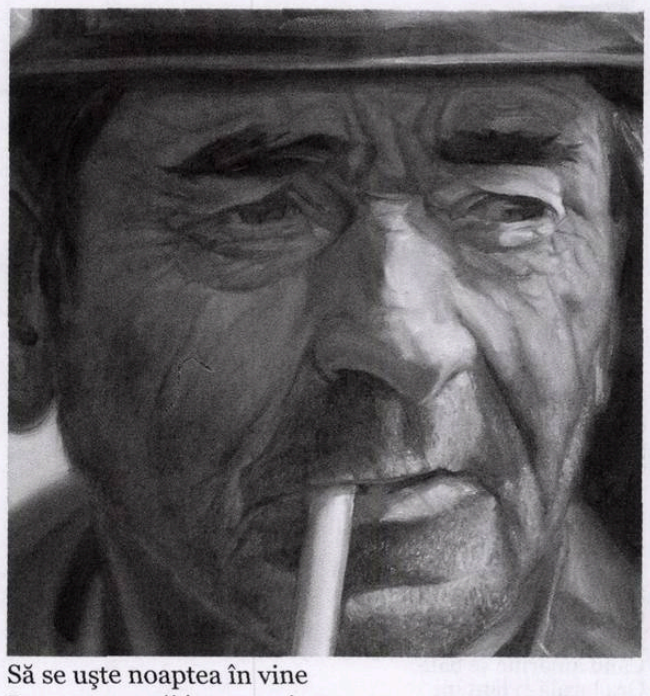

Să se uşte noaptea în vine
Precum morţii între cuvinte.

Lapte fără de păcat
Face-te-ai, doamne, aluat
Şi te vinde între miere
În pământ fără durere.

CUVINTELE DE PĂMÂNT

Numele ţi-a devenit icoană
Parcă răstignit în goană
Când strigat la o răscruce
Sângele făcut pe cruce.

Cu lumină şi tămâie
Pe-un colac de veşnicie
Să înfloară peste scară
Precum moartea ceară iară.

PEŢITUL IDEILOR

Câinele albit de dor
Latră ochiul călător
Ba-l usucă pe-nserat
Să se ducă somn purtat.

Şi-l întoarce pe amant
Rostul omului ce sunt
Pe la poarta de împărat.
Tu, doamne, te-ai mai uitat?

DUREREA DIN SUFLET

Şi focul are o turmă
Ca făcută
Nu aşezată
Pe colaci de turtă uscată.

Şi apa de-i secată
Doamne, nu te uita
Floarea din lumânare
Rodeşte
Sângele din vine
Să s-arate,
Doamne.

POMENI ÎN SÂNGE

Poveştile descrise în genunchi
Păşesc pe lespedea de morţi uitată
Slăvită fie ningerea în vis
Precum e scrisă în pomeni uitată.

Ninsorile în paşii slovei ning
Cărări de reni trecute pe alocuri
S-adăpa laptele în foi şi strig
Lumina să vă apere de focuri.

Remember

V.R.GHENCEANU - 75

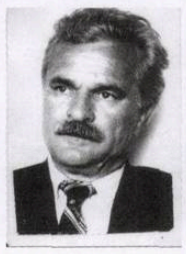

IPOSTAZA POETICĂ

ORA LOCALĂ

Cum se bate adânc în fântână ora locală
Şi vreme e gărzii de noapte schimbarea:
Tu, la dreapta acestei idei,
Eu mai la stânga iubirii pentru
Rostirea grea a versului.
Că pedepsit va fi rostitorul
Să păstorească creşterea până
Se va auzi lucrul din lacrima
Căzută la răscrucea ierbii...
Dar, cine fuge de sine
Când amarnic se bate
Ora locală-n fântâni
Şi cine, omule bun,
s-a adormit pe sine lângă sinele meu
De nu mai ştiu cărarea
Dintre bine şi celălalt bine
Cu vrerea trebuitoare a răului?
Creşte şi descreşte sunetul apei
Pentru cine aude ora locală-n fântâni.
Cum bate adânc în fântână ora locală:
Căci schimbul schimbului seceră
Iarba crescută.
Doar lucrul rostit mai zvoneşte
Lăuntrul din lacrima căzută
Încet la răscrucea ierbii.

COVOR MARAMUREŞEAN

Inimă făcută bucăţi şi ţesută
Cu fiecare fir din cânepa soarelui;
Inimă oarbă de dor şi toarsă cu furca,
Purtată în mâna pârjolită a fetelor,
Unde începe bătaia în roşu
Şi cum se duce negrul cântând
Înspre gri în covoare?
Lunatecă inimă, cum munţii Gutâi,
Nu ştii cumva de ce dansează
În sus pe covoare şi unde se duce
Pasărea asta?
Unde sunt mâinile şi ochii pe unde
De ce-a mai rămas din toate doar cuget?
Unde sunt paşii şi drumul pe unde
De ce se vede doar calea lactee a dorului?...
Uite covorul acesta cum cântă şi cum
Nimeni nu-l pune pe jos şi nu-l calcă.
Când a-nceput şi unde se duce
Această fâşie de cer desenată în cânepă?
Sau poate că totul aici nu-i decât
Rememorarea facerii lumii şi Neamului,
Roata norocului, deznădejdii
Şi iar a norocului;
Sau poate că totul aici în covor
Nu-i decât o laudă mâinii şi poate
O laudă a nunţii ce nu se mai termină...
Inimă, făcută bucăţi şi ţesută-n covor
Din fiece fir din lâna de aur a soarelui.
(1968)

DECEMBRIE, ACASĂ

Se face seară-n vechiul calendar,
Pe cer covoare albe se perindă;
Cristalizând clorotici nenufari
Decembrie coboară spre colindă.

Şi vine ziua-n care repetăm
Mulţămitura-n semn de bucurie,
Ca pe un cânt rămas pecete-n noi
Prin zurgălăii din copilărie.

Decembrie, răsfăţ de busuioc,
Asemeni unei flori în câmp rămasă.
Şi nicăieri pe unde-ar fi să fim
Nu-i în decembrie mai bine ca acasă.

DOAR SEPTEMBRII

Iubito, ne-a rămas atât de puţin:
doar septembrii şi umbra cea lungă,
ceaţa subţire, sunetul grav,
limba de clopot în legănare.
Ai văzut cumva călăreţul gonind
spre marea ispită?
Lângă mine e omul cu fluier de soc
ce culcă iarba sub cântec.
Pentru noi nu mai e loc şi nici
nu-mi amintesc urma veche a înserării.
Dar cine mă caută,
cine-mi strigă numele-n poartă?
Poate acel călăreţ singuratic
blânda povară mi-o ia şi o mută.

CÂNTEC LA FLUIER

Daţi-mi un fluier să cânt doar atunci
Când nu pot să aduc: un fluier cioplit
Din creanga ruptă de vânt,
Fără de lustru şi fără prihană; un
fluier
Răguşit şi bolnav de cântec ca mine.
Ştiu doar cântece lungi în minor
După care pasul devine agale
Şi frunza cea mai sus de se usucă.
Dacă nu, atunci
Daţi-mi măcar lujer de plop
Să mă pot amăgi în poveste,
În cântecul care ar fi putut
Să se aştearnă ca o moarte pe buze.

CA O LUMINĂ

Atâta lumină în miezul unei idei
Încât se poate vedea cum stăruie
Lucrul la marginea semnului.
Eu eram acolo, demult,
În mijloc latent,
Şi-a trebuit ceva să se rupă
Unde-nvelişul străbimpede
Bănuia o părere de moarte.
Eu eram acolo - semn de bărbat,
Adăugare la toate lucrurile
Şi lauda şi dovada lor.
Dar trebuia pe dinafară
O preaplină lumină pentru
Această naştere

În numele trebuinţei...
Pun mâna încet pe condei
De parcă aş mângâia un copil;
Apasă o tremurare pe gesturi
Şi teama de-a scrie de lucruri.
Ca o lumină stă ideea acolo
şi-n jurul ei atâtea cuvinte,
atâtea cuvinte...

SOLSTIŢIU

Puterea e sus, noi aici
Lângă cel ce respiră
Ca pasărea plugului;
Miros reavăn, pământ afumat;
Ţărână, tu, primeşte-mă, nu mă lăsa
Pradă bucuriei acesteia
Căci prea ne întrecem
În simplă înfiorare.
Să fie solstiţiu, să fie.
Măcar anteica forţă
Dă-mi-o, zeiască ispită,
Şi nu mi-o lua pân-o fi
Să se mistuie totul şi toate.

ÎNFRUNZIRI

Şi azi - aceleaşi miresme. Şi verdele crud
adăstând lumina. Dar omul în luna mai
scrie numele altfel.
Florile albe de măr
în tâmplele noastre. E ca şi cum
am îmbrăca în grabă haine noi
de perpetuă nuntă. Ci eu mă adresez
vouă, celor înţelepţi. Şi blânzi. Care
singuri mă veţi pricepe: au trecut atâtea
înfrunziri peste noi. Ci unde sunt fructele,
şi cine ne va spune clipa când
fiinţele noastre s-or împleti
cu devenirea? Totuşi, astăzi -
aceleaşi miresme şi verdele crud
mereu adastă lumina.

IPOSTAZA CRITICĂ

Prolific gazetar, pasionat scriitor şi mare iubitor de literatură, V.R.Ghenceanu ne-a lăsat o zestre bogată a scrisului său, în multe pagini din ziare şi reviste, dar şi în cărţi publicate de-a lungul anilor, nu prea mulţi pentru el, doar 67. Avea vocaţie creatoare în tot ce redacta, cu exigenţă profesională, dar şi cu acribie filologică, deşi, adesea, cu umorul său amar, se autodefinea drept „scriitor la ziar", o formulă menită a-i exprima regretul că era nevoit să fie şi ziarist, nu numai scriitor, cum şi-ar fi dorit în exclusivitate să fie. A debutat ca poet în 1967 şi ipostaza lirică şi-a cultivat-o cu insistenţă, deşi era parcimonios cu publicatul, volumele de versuri eşalonându-se la intervale destul de mari în timp, până la antologia de autor editată în 2002, cu titlul orgolios - ironic ***Complexul de egalitate***, adică egal „inter pares", cum ar zice latinul. Succes deosebit a dobândit cu o carte de versuri pentru copii, ***Cartea literelor mari***, apărută în 1970 şi cunoscând mai multe ediţii, cu ilustraţii de rigoare, în preajma căreia au adăstat mulţi elevi şi dascăli, la pornire în carieră fiind şi autorul o vreme învăţător.

Dimensiunea didactică nu şi-a neglijat-o pe parcurs, întrucât nutrea credinţa, servită cu abnegaţie, că scrisul de orice natură nu se poate lipsi de virtuţi pedagogice, iar expresia „Scripta manent, verba volant" nu era deloc o iluzie, ci o reală răspundere personală şi publică, deopotrivă. De aceea, cu mult simţ critic, dar şi conştient de valoarea demersului său, şi-a adunat o seamă de texte în volume cu denumiri care să atragă şi să reţină atenţia, inspirate aş zice, precum ***Paralele şi memorie*** (1992), ***Vindecarea de melancolie*** (1996), ***Grădinile din fereastră*** (1998), ***Dreptul la singurătate*** (2001), în care şi-a inclus materiale diverse şi în genuri publicistice variate: note de drum (însemnări de călătorie), eseuri, reportaje, interviuri, tablete şi medalioane, portrete, cronici literare şi dramatice etc.

Dătătoare de seamă despre maniera de a aborda teme şi subiecte de major interes, în articole elaborate nu doar ocazional, de azi pe mâine, cum e supliciul jurnalistului, ci şi în mod sistematic şi consecvent, cu conştiinţă de scriitor, o reprezintă cartea, din 2004, ***Comentarii de sâmbătă*** (eseuri, interpretări, note), unde ipostaza critică este ilustrată într-o cuprinzătoare paletă de intervenţii cu rol definitoriu pentru el în ceea ce înseamnă înţelegerea superioară a culturii şi a fenomenului literar în special. Caracterul teoretic - interpretativ, ca şi practic - aplicativ imprimat comentariilor sale, succedate săptămânal în ani buni de exerciţiu publicistic, denotă iniţiere şi anvergură, lecturi multiple şi bine asimilate, dar şi opinii ferme, convingeri stabile, atitudini tranşante, susţinute cu argumente şi referinţe de notorietate în materie, totul însă exprimat condensat, cât mai laconic cu putinţă, adecvat spaţiului şi timpului care, pentru orice ziarist autentic, sunt nu numai restrictive, ci şi supuse unor criterii de audienţă (te citeşte şi apreciază cineva sau nu?). Reparcurgând acum aceste ***Comentarii de sâmbătă***, îmi dau seama că ele au rămas şi proaspete, şi actuale, la fel de incitante ca şi când au fost scrise, dovadă că scrisul cotidian deţine şi valori perene, nu doar mesaje pasagere, valabile o zi. Pentru acest scop, în arenă sunt aduse idei originale, coroborate cu altele din vastul domeniu al culturii, astfel încât autorului să nu-i poată fi contestată, dacă nu dreptatea şi adevărul spuselor sale, măcar competenţa aflării în treabă, fiind vorba în cazul de faţă de ipostaza critică a scriitorului V.R.Ghenceanu.

Orânduite ca într-un dicţionar al problemelor care l-au preocupat statornic, observăm cum autorul se pronunţă asupra unor aspecte demne de dezbătut oricând, cu ecouri de ieri, de azi, dar şi de mâine, fie că e vorba de ***Tradiţie şi continuitate*** , despre ***Artă şi moralitate*** ori ***Cultură şi talent***, cu referiri la ***Scrisul la modă*** ori la ***Comunicare şi expresivitate***. Unele intervenţii sunt serializate, cum este cea despre ***Viaţa cuvintelor***, în nu mai puţin de şapte episoade, sau cea despre ***Cărţile anului 2003, în Maramureş***, întinsă pe zece secvenţe şi înregistrând producţia editorială a numeroşi autori cu care s-a aflat în dialog sincer şi direct, cu judecăţi de valoare, rămase de neuitat, poate, pentru mulţi dintre ei. Peste timp se naşte o solidaritate, dincolo de invidii, fie şi creatoare ori constructive, şi de acest lucru se arată convins şi V.R.Ghenceanu în ceea ce a scris despre sine şi despre alţii, cum o şi mărturiseşte de altfel: *„Uitarea e soră bună cu moartea. Posteritatea, nici în lumea creaţiei, nu e generoasă cu toată lumea. Căci, vorba lui Diderot, posteritatea începe imediat ce nu mai suntem şi e precum o loterie la a cărei tragere nu participăm. Nu cred să existe creator care să fie indiferent la soarta produselor sale, căruia să nu-i pese cum vor rezona lucrările proprii în cronologiile nemiloase. Numai că posteritatea e ingrată cu mulţi creatori şi cu operele lor"* (***Creaţie şi posteritate***). Să sperăm că aducerile aminte, măcar din timp în timp, reuşesc să spulbere îndoiala că totul ar fi zădărnicie din ceea ce facem şi gândim, mai ales când în discuţie se află destinul literaturii scrise.

Selecţia poemelor şi comentariu:
Augustin COZMUŢA

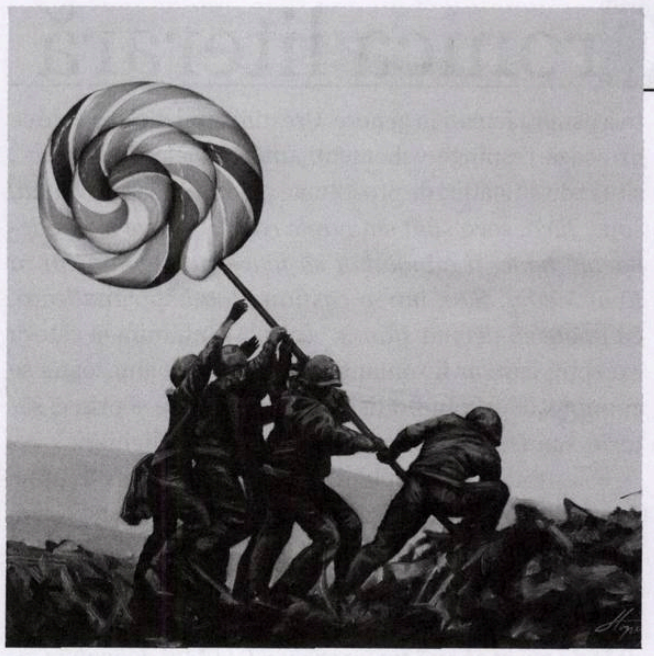

Cecilia COSTIN

ARGAT FĂRĂ SIMBRIE LA CUVÂNT

Reîntors din vacanţă, pe Soare îl aştepta o negândită surpriză, care pică într-o după masă, la Nestor, unde Vintilă Horia intră să mânânce o prăjitură. Acesta trebuia să discute cu prietenii şi colegii de condei, dar până la Café de la Paix mai erau de făcut nişte paşi, iar el simţea nevoia de ceva dulce, acum, spre refacerea energiei risipite fără pic de economie în ziua aceea. Intră deci la Nestor, urmând apoi să-şi continue drumul spre localul „lor." Dar, spre bucuria lui, la o măsuţă, parcă-l aşteptau tocmai cei de care avea nevoie: bunul lui prieten Ovid Caledoniu, inimosul, harnicul şi corectul Ion Şiugariu, Soare, însoţit desigur de Coriolan Gheţe şi Laurenţiu Fulga, Axente Sever Popovici, Horia Nitulescu, Pericle Martinescu şi Miron Suru.

- Ah, ce bine, ce bine că vă întâlnesc! Tocmai aveam mare nevoie de voi toţi.

- Ce vorbeşti, chiar aşa? Atunci permite-ne să te întrebăm ce serveşti în compania noastră sau, mai bine zis, să te întrebăm noi ce vrei tu să ne serveşti.

- Nu, nu, întâi să mulţumim leul, după care mai vedem noi cum stăm cu celelalte „pofte". Voi ce aţi servit?

- Ca de obicei, o savarină sau vrei cumva un „doboş" ardelenesc?

- Nu, nu, cred că voi lua şi eu o savarină şi un pahar de borsec, domnişoară...

Vintilă parcă se pregătea de o mare prelegere: ştiţi că m-am întors de curând din Italia. Am capul plin de atâtea, încât încă n-am reuşit să-mi fac ordine în sertare! Ah, dacă ar fi să locuiesc vreodată altundeva decât locuiesc acum, la Bucureşti, atunci, numai la Assisi! Am fost la Assisi. Parcă am trecut într-o altă lume. Italia este pentru noi, românii cei balcanizaţi şi turcizaţi, mai ales regăţenii, cu adevărat o altă lume, aerisită, luminată, caldă şi asta nu numai pentru că este la Mediterana, ci prin cultura şi viaţa ei este cu totul alta, faţă de noi, dar Assisi se ridică întru totul peste toate. Poate că doar Roma să fie ceva mai mult.

-Dar Florenţa, dar Siena, dar Milano, dar Bologna, dar Veneţia – interveni Ovid - dar, dar, dar...

- Adevărat, am spus-o doar că Italia este ceva deosebit şi nu numai în comparaţie cu noi, ci cu întreaga lume, dar Assisi, oraşul Sfântului sărac, nu te poate lăsa nemişcat în toate fibrele fiinţei tale, nu numai ca poet, dar şi ca om. Respiră de acolo de peste tot, de la basilica Sfântul Francisc, cu moaştele lui, la clarisele de la Sfântul Damian, la peştera lui Francisc de pe povârnişul muntelui Subiaco, în pădurea deasă de stejari, o viaţă spirituală elevată cum mie nu mi-a fost dat să cunosc. Dacă cineva vrea să cunoască spiritualitatea creştină occidentală, catolicismul dacă vreţi, să meargă la Assisi şi va veni de acolo convins de multe. Voi, ardelenii, aveţi avantajul de-a fi cunoscut ce reprezintă Italia, Roma pentru omenire, pentru civilizaţie, pentru credinţă. Assisi mi-a arătat calea unirii bisericilor şi mi-a relevat că întotdeauna în epocile istoriei noastre, când intelectualii români intrau în contact cu realităţile profunde ale Europei, îşi dădeau seama de legăturile posibile ale realizării noastre prin credinţă în cadrul spiritualităţii occidentale.

- Frumos, foarte frumos... sublinie Gheţe.

- Da, dar să ştii că nu este destul – continuă Vintilă Horia - şi noi aceştia, regăţenii cei de azi, avem o datorie, să mergem spre Occident, să le arătăm că existăm, şi nu prin balcanisme şi bizantinisme, ci prin ceea ce suntem noi azi, o ţară de cultură!

- Chiar crezi asta, Vintilă? îl întrerupse Nitulescu.

- Da, Horia, nu numai că eu cred, dar sunt chiar convins şi la fel cred şi despre voi toţi, care prin scrierile voastre de până acum aţi dovedit-o, dar nu suntem decât la început de drum.

- Şi anume? interveni Soare.

- Pentru a realiza acest deziderat, trebuie să avem şi mijloace, or un asemenea mijloc este, desigur, o revistă! Nu credeţi?

- Hotărât! Dar...

- De mult mă bate gândul să fondăm o revistă a noastră, a poeţilor şi a scriitorilor tineri, dar, de când m-am întors din Italia, gândul acesta nu numai că nu-mi dă pace, dar devine chiar obsesie.

- Dar avem atâtea reviste la ora actuală, vreo trei sute, nu ne ajung? interveni Axente Sever, în plus, ce facem cu „Gândirea"? O abandonăm?

- Ei vezi, Sever, asta-i! Ce facem cu „Gândirea"? Revista lui Crainic a făcut în cele aproape două decenii de existenţă de până acum foarte mult pentru cultura românească, ridicând-o la cei mai înalţi parametri posibili, făcând un salt uriaş faţă de generaţiile anterioare, dându-ne oamenii contemporani cei mai valoroşi de care aveam mare nevoie : Lucian Blaga, Dan Botta, Mircea Voiculescu, şi, totuşi, România Mare a rămas, după cum ştim, izolată între frontierele acestei perfecţiuni geopolitice, de aceea noi trebuie să ieşim din această izolare. Noi înşine, formându-ne sub aripile îndrumătoare ale „Gândirii", îi datorăm mult, dar nu simţiţi cumva că, încet, încet, ne sufocăm doar în cadrul graniţelor noastre? „Gândirea" nu s-a ridicat şi nu se ridică la mai mult şi nici nu şi-a propus vreodată mai mult, să treacă peste graniţe, noi însă, generaţia tânără de scriitori, poeţi şi gânditori, suntem destinaţi unui renume universal, deci trebuie să trecem peste graniţe, trebuie să o facem! Acesta este ţelul nostru! Credeţi cumva că nu?

- Suntem noi oare în stare de asta? se întrebă Soare.

- Tu, cel mai harnic dintre toţi, chiar tu te îndoieşti?

- Nu ştiu, cred că nu mi-am pus niciodată asemenea probleme, dar ideea hotărât că trebuie gândită şi bine meditată înainte de-a o arunca pe piaţă.

- Ai dreptate, dar să vă mai spun ceva, ţie şi celorlalţi: la Perugia am întâlnit pe profesorul Marcello Camelucci, foarte apreciat pentru cursurile sale de limbă italiană, un foarte bun cunoscător şi admirator al literaturii române. Ştiţi ce mi-a spus? Ar dori să colaboreze la o revistă literară românească de ţinută; avem vreuna, în afară de „Gândirea" şi de încă câteva, pe care el le ştie şi mi le-a citat. A început desigur cu longeviva „Convorbiri Literare" a lui Titu Maiorescu, a continuat cu nu mai puţin longeviva „Viaţa Românească", cu „Gând Românesc" a lui Ion Chinezu de la Cluj, cu „Pagini Literare" a lui Teodor Mureşanu de la Turda, cu „Luceafărul" de la Sibiu, şi până la „Familia" lui Iosif Vulcan, respectiv a lui M.G.Samarineanu de la Oradea şi „Cultura Creştină" de la Blaj, de toate se interesa şi, desigur, de „Gândirea" şi „Revista Fundaţiilor Regale" de la Bucureşti, pe toate le ştie şi le consultă şi posibil că şi pe altele, cu toate acestea el simte nevoia de mai mult. Uimitor! Auziţi voi? Dacă acest „străin", totuşi, frate de Gintă Latină, simte nevoia de mai mult, în limba română, atunci noi, cei în cauză, să nu o simţim? Profesorul Camelucci susţine că „Gândirea" este, hotărât, o revistă meritorie, dar este mult prea ortodoxo-bizantină, şi că el ar vrea să colaboreze la ceva mai moderat, absolut românesc, dar nu absolut bizantin. El, cunoscându-ne ca fraţi de Gintă Latină, nu poate fi de acord cu firul ce-l ţese „Gândirea", după care *„filiaţia bizantină este trăsătura neamului românesc!"*

-În concluzie – interveni Miron Suru-, ne trebuie o revistă prin care să mergem spre Occident, iar acesta să poată veni la noi, nu-i aşa?

- Exact! Şi crezi cumva că nu e momentul? îl întrebă oratorul.

- Dimpotrivă - continuă Miron -, cu toate actele politice belicoase de la „nivel înalt" noi servind cultura românească, trebuie să arătăm lumii că suntem cu adevărat un popor de cultură, a cărui viaţă spirituală este legată de divin şi de tradiţia lui milenară şi nu de coride de scenă sau de culise. Asta nu înseamnă că îi facem un afront prietenului Gheţe, respectiv „Decalogul-ui" lui, care nu este numai revista ardelenilor în Capitală, ci şi a noastră, a tuturor, totuşi o revistă de un alt profil, cred că nu poate decât să ne avantajeze.

- S-ar putea să ai dreptate – interveni Laurenţiu.

Dar, acum închizând parantezele - reveni Vintilă -, să mai subliniem gândul nostru: România noastră s-a realizat şi impus, în mijlocul altor popoare, doar pe plan spiritual, în special prin artă, în vreme ce în istorie sau în politică a fost întotdeauna sacrificată, iar acest sacrificiu a fost mereu sângeros şi crunt, cu toate că românul nu s-a luptat niciodată să cucerească noi teritorii, ci doar şi-a apărat *„sărăcia şi nevoile şi neamul."* Sub acest aspect, eu consider că românul este un prototip pentru viitor, este un om prototip al unei păci universale, care are la bază omenia românească. Geniul său a creat, prin dalta lui Brâncuşi, ***Pasărea Măiastră***, un simbol al reînvierii României tuturor timpurilor, ca şi pasărea Phoenix din propria-i cenuşă, care-şi ia zborul de undeva, de pe un tărâm românesc spre o pace şi o linişte universale. ***Măiastra*** noi trebuie să o reproducem din condei şi, ca şi ea, să facem ca poezia, literatura românească să devină universale. Aceasta este, cred eu, menirea noastră, a generaţiei noastre, ca şi legătura cu cei ce vor veni după noi, pentru care noi trebuie să punem bazele acestei universalităţi. De aceea, noi, generaţia tânără, nu putem scrie decât numai foarte bine.

Întreaga asistenţă îl aplaudă sincer pe orator, dându-şi în felul acesta acordul.

Într-o altă după-masă târzie, când „grupul poeţilor tineri", cum îşi ziceau chiar ei, era din nou adunat la Café de la Paix, unde, în afară de grupul cunoscut, mai era prezent în dupămasa aceea şi pictorul Ion Mirea, care era şi poet, discuţia o deschise şi de data aceasta Vintilă Horia, pe tema deja dezbătută, înfiinţarea unei reviste.

-Deja chestiunea este mai serioasă decât credeţi – zise Horia –, căci i-am pus-o pe masă lui Crainic.

- Hai, nu spune! Şi atenţia tuturor se ascuţi.

- M-a chemat în biroul lui şi a început să mă prelucreze: *„aud că vrei să scoţi o nouă revistă. Ce-ţi veni? Nu ţi-e bine? Nu-mi place ce faci. Ai să pleci de aici şi ai să începi să mă înjuri şi să mă critici, cum au făcut şi alţii pe care i-am promovat, pe care i-am ajutat să se afirme. Bagă de seamă, te avertizez, ori „Gândirea", ori revista ta. "*

- I-am răspuns: Domnule Profesor, eu şi nici ceilalţi poeţi tineri nu vrem să plecăm de la „Gândirea". Noi vrem să scoatem o revistă cu un alt mesaj, care într-un fel continuă mesajul de la „Gândirea", dar, dacă mă forţaţi să aleg, atunci vă spun că sunt pentru noua revistă. S-a supărat rău. A strigat după mine că mă scoate din gruparea revistei lui, dar eu nu m-am întors. Din contră, m-am dus pe jos până acasă, de la redacţia „Gândirii", de pe Domniţa Anastasia, până la mine, pe Calea Dorobanţilor 136, unde peste drum este un maidan imens. Mă simţeam trist şi dezamăgit ca şi maidanul acela. Prin plecarea mea de la „Gândirea" îmi căzuse lumea în cap şi totul mi se părea o tragedie, doar că eu eram şi sunt hotărît pentru asta. Voi ce spuneţi?

Ovid Caledoniu, tânărul frumos şi tăcut, poet de mari speranţe şi prieten cu, atât de bine tradus şi la noi, catolicul scriitor Papini, răspunse fără echivoc: „scoatem revista!" Da, o scoatem, răspunseră şi ceilalţi. Pericle Martinescu, Laurenţiu Fulga, Coriolan Gheţe şi Soare, fără să ezite, George Petcu, Axente Sever Popovici, C.Virgil Gheorghiu, Petre N.C. Paulescu, Horia Nitulescu, Miron Suru şi Ion Mirea. Numai Ştefan Baciu răspunse că el nu se detaşează de „Gândirea".

- Cum vrei – i-a răspuns Horia, deci fără Baciu, facem revista, băieţi?

- Absolut, dar cum o numim şi de unde bani? întrebă Pericle.

- Aveţi cumva vreo propunere pentru nume? întrebă Horia.

S-a pornit rumoarea, ba aşa, ba aşa; în cele din urmă, Horia Nitulescu veni cu capacul:

-Băieţi, entuziasmul nostru este frumos, lăudabil, dar, gândindu-ne practic, nu putem elimina din vizor faptul că o revistă cere sacrificii, de toate felurile şi, încă, nu mărunte, asta o ştie fiecare dintre noi, în calitatea de truditor de condei şi de aceea socotesc eu că angajamentul fiecăruia este conştient, asumând şi greutăţile ce ne aşteaptă şi dispus să le învingă. Punând în balanţă toate acestea şi poate încă şi altele, care toate împreună înseamnă s a c r i f i c i u, eu m-am gândit şi propun ca titlu pentru revistă „Meşterul Manole", simbolul realizării unei opere durabile, prin sacrificiu!

Fără să stea prea mult pe gânduri, adunarea votă pentru. Vintilă se declară şi el mulţumit şi de acord cu propunerea. Cel ce stătuse până acum tăcut în expectativă, Ion Mirea, ceru să fie ascultat:

-Fraţilor, hotărât că sacrificiul stă la baza creării operelor de artă. Eu, ca pictor, cunosc foarte bine aceste „dedesubturi", ce înseamnă să n-ai un loc unde să-ţi deschizi şevaletul, unde să-ţi întinzi pânzele, unde să te instalezi cu maşina de scris şi aşa mai departe, de aceea eu vă propun şi vă ofer, de început, un colţ din atelierul meu pentru biroul de redacţie al noii reviste, asta aşa ca să nu umblaţi cu redacţia în buzunar, iar revista cred că aşa se va numi, după cum a fost propus.

Spontan, propunerea a fost însufleţit aplaudată.

- Deci revista se va numi „Meşterul Manole", cu redacţia, deocamdată, în atelierul lui Mirea. Scopul ei îl cunoaşteţi: să trecem peste graniţe literatura noastră românească. Rămâne să stabilim cine face parte din redacţie şi din conducerea administrativă – interveni Horia.

- De la sine înţeles – sublinie Horia Nitulescu-, că directorul şi redactorul principal este Vintilă Horia, iar alături, eu îl propun pe Ovid Caledoniu. Ca redactor, îl propun pe nimeni altul decât pe foarte harnicul nostru poet ardelean, Soare, Ion Şiugariu.

- De acord, de acord! veni ropotul de aplauze.

-Da, vă mulţumesc şi, de acum, la lucru! îndemnă Vintilă. Mă gândesc ca primul număr să iasă în ianuarie. Acuma suntem în octombrie, 1938, deci aveţi timp să creaţi şi să veniţi cu material pentru numărul de pornire, iar noi să rezolvăm birocraţia hârtiilor, inclusiv a formatului, a graficei, hârtia şi tot restul.

(De 1 ian.1939, apărea la Bucureşti revista „Meşterul Manole")

Fragment din romanul în pregătire, inspirat de biografia poetului Ioan Şiugariu (1914-1945).

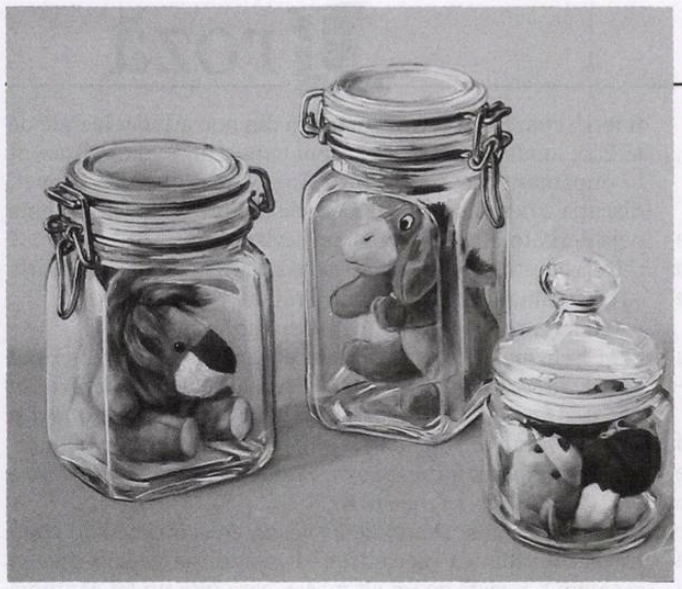

Delia POP

DE NEAMUL AMAZOANELOR

Î**n** peisajul cultural românesc, Adriana Babeți reprezintă o voce distinctă, cu apariții atât editoriale, cât și în publicațiile periodice, fiind cunoscută ca romancier, critic literar, eseist și traducător (amintim, dintre volume: ***Femeia în roșu***, semnat alături de Mircea Nedelciu și de Mircea Mihăieș 1990; ***Bătăliile pierdute. Strategii de lectură – Dimitrie Cantemir***, 1998; ***Dilemele Europei Centrale***, 1998; ***Despre arme și litere***, 1999; ***Dandysmul***, 2004; ***Ultimul sufleu la Paris. 69 de rețete culinare***, 2006).

Ultima ofertă a exegetei o constituie critificțiunea ***Amazoanele. O poveste*** (Polirom, 2013), o întreprindere oarecum excentrică pentru spațiul autohton, a cărei gestație depășește jumătatea de veac. Primele semne – aflăm din ***Pseudo-strategikos***, secvența ce deschide opul – se arată în copilăria autoarei, când fetița de zece ani își petrece după-amiezile în familia unui fost ofițer din armata austro-ungară, Bojidar Moșorca. Sub „comanda" acestuia, năpădiți de hărți militare și de planșe, rupți bine de lume, cei doi manevrează plini de entuziasm soldați de plumb pe o machetă bricolată din ceea ce aveau la îndemână pionierii vremii: placaj, carton presat, pânză de steag. Asediind ori apărând cetatea în miniatură a Timișoarei, copila deprinde cele dintâi noțiuni de strategie; lăsate câteva decenii deoparte, ele reînvie aprofundate – după tentativa de a redacta, la sugestia lui Dan Hăulică, un material despre fortărețe pentru revista „Secolul 20" – , în lucrarea ce-i aduce Premiul „Cartea Anului". Boji–comandantul de oști ar fi mândru de victorie.

Abordarea unei chestiuni precum amazoanele pare dificil de închipuit în vreo manieră consacrată. La război, ca la război, am putea spune. Înseși titlurile de capitol (***Îmbărbătare, Atac, Incursiune, Contraatac, Încercuire, Asalt, Paradă, Retragere***) descind din tratatele militare, autoarea având grijă să lămurească – preventiv - noțiunile: incursiunea, spre exemplu, e definită ca *„operațiune rapidă"*, ca *„mișcare prin surprindere, care să aducă din terenul advers [...] informații prețioase"* (p. 115). Convingerea de la care pornește Adriana Babeți este aceea că *„arta literelor și cea a armelor se aseamănă și își împrumută una alteia din legi. Pe de-o parte, sentiment, pasiune, aventură, exaltare, inspirație, har; pe de alta, minte mereu trează, disciplină metodică, ordine interioară, premeditare, coerență, măsură"* (p. 18).

Tomul astfel întocmit pune la grea încercare cititorul prin cele peste șapte sute de pagini, ca și prin arsenalul expus pe frontul de lucru. Referințele, conexiunile (să le zicem „capturi") vor să epuizeze tema, căci nu rămâne domeniu neatacat: amazoanele mărșăluiesc cu grație – ori ca iepele turbate – în paginile de literatură (înaltă sau de consum), pe ecranele cinematografice, în jocurile pe calculator, pe afișe, în videoclipuri, în tratatele de criminologie, în artele plastice, în ideologiile feministe, în psihanaliză ș.a.m.d.

Subiect fascinant - vizavi de care, totuși, publicul specializat și cel larg nu manifestă un interes ieșit din comun, amazoanele au bântuit imaginarul uman (cu precădere cel masculin, aflăm din sursele citate) încă din timpuri vechi, dobândind conotații mereu sporite, care și-au păstrat însă esența aproape nealterată. Prima consemnare (ce-i drept, restrânsă, constând în *„trei pomeniri și câteva epitete"*) e descoperită de Adriana Babeți în ***Iliada*** lui Homer. În ***Cântul III***, de pildă, eroul Priam îi relatează Elenei izbânzile personale de pe câmpul de luptă, evocând și încleștarea cu *„hordiile de bărbate amazoane"* (o atare probă va deveni în numeroase opere literare decisivă pentru ilustrarea înțelepciunii, a perseverenței, a bărbăției etc. ale luptătorilor). Într-un alt cânt, aedul, prin mijlocirea viteazului Hector, încearcă să potolească nesăbuința Andromacăi de a lupta alături de soțul ei printr-un fel de povață-normă ce va rezista veacurilor și în afara contextului belic: *„Du-te-napoi liniștită și-ți cată de treburi acasă,/ Vezi de vătală și furcă și-ndeamnă pe roabe să fie/ Harnice-alături de tine și las'că de arme purta-vor/ Grijă bărbații troieni și eu mai presus decât alții"*.

În scrierile din antichitatea greacă, cercetătoarea identifică totodată câteva semnificații ale cuvântului „amazoană", prilej de aprinse discuții pentru cei care s-au aplecat ulterior asupra etimologiei acestuia. A făcut carieră explicarea secvenței „a-mazos" pornind de la prefixul privativ „a-" și substantivul „mazos": „fără sân". Deslușirea cu pricina a alimentat de-atunci născociri dintre cele mai bizare. Ca să poată mânui nestingherite lancea – mărturisesc unele variante – viitoarelor luptătoare li s-ar fi cauterizat de mici sânul drept. Ori amândoi. În mod paradoxal, reprezentările plastice (picturile, desenele de pe vasele de băut – folosite la banchetele bărbaților, statuile ș.a.) înfățișează amazoanele, în focul luptei, cu ambii sâni, de regulă dezgoliți. Cine să știe?

În afara calităților războinice, imaginarul grec le atribuia mai ales însușiri negative, chiar peiorative: erau mâncătoare de carne crudă, imposibil de stăpânit (aveau legi proprii), urau bărbații (pe care, dacă nu piereau în bătălii, îi luau ca sclavi, folosindu-i pentru treburile casnice și pentru zămislirea urmașilor – a se vedea secțiunea cu titlul ***Bărbații. Mod de întrebuințare***). Firește, trăiau cât mai departe de lumea civilizată, normală, cuminte și curat patriarhală a Eladei, într-un teritoriu ale cărui granițe, consemnate diferit în zecile de cărți răsfoite, meticuloasa exegetă încearcă să le contureze în cele cincizeci de pagini ale subcapitolului ***Amazonland***.

Printre observațiile cu privire la amazoane, Adriana Babeți inserează și elemente ce țin de mentalitatea fiecărei epoci, de atitudinea curentă vizavi de femeie. *„Pentru gânditorii greci (cu câteva mici nuanțări datorate lui Platon)* – găsim scris la paginile 116-117 –*, femeia în general e obiect, nu subiect, marcă a unei diferențe de neșters, «construită» și apreciată (sau mai curând depreciată) doar prin raportarea la virtuțile masculinului. Nu numai medicii și filosofii, ci și o puzderie de istorici ori poeți ai lumii antice participă la proliferarea acestui mod de reprezentare, în care femininul e mereu deficitar și inferior, în numele unei «pasivități metafizice» de principiu (Aristotel). Chiar dacă zeitățile femei sau fecioare se sustrag acestor judecăți, muritoarelor le sunt rezervate practic îndeletniciri clare: născutul și crescutul copiilor, îngrijirea casei, țesutul, desfătarea bărbaților."*

În capitolele ce prezintă peregrinările amazoanelor prin timp și spațiu, modelul grec cunoaște oscilații interesante, influențate de evenimente (bătălii, războaie), de instituții (biserica, școala, puterea politică), de curentele culturale și literare, de mișcările feministe, de evoluția științelor etc. și în strânsă legătură cu perspectiva asupra femeii în genere. Creștinismul din secolele ce urmează respinge vehement *„amazoanele diavolului"*, situându-le alături de prostituate și de vrăjitoare. *„Mamă, soție, fiică, soră sunt singurele roluri în care unei adevărate femei îi e îngăduit să joace cu devotament în Evul Mediu. Sau, într-o castitate total spiritualizată, ea poate să devină sfântă."* (p. 123) Întâlnim și câteva excepții, cum ar fi romanul francez, unde amazoana se cuminteşte prin îmbrățișarea noii credințe și prin căsătorie, sau ***Divina Comedie*** a lui Dante Alighieri.

Epoca de mai târziu cunoaşte, la rândul ei, puține toleranțe care să îmblânzească stereotipurile, perspectiva menținându-se ambivalentă: filoginie (în lucrări literare și plastice care preamăresc forța, curajul, înțelepciunea, grația etc.) vs. misoginism (*„Sper că nu voi fi niciodată atât de prost să mă tai împrejur. [...] Mai degrabă i-aș tăia sânul stâng Caterinei* [Bora, soția sa – precizează A.B.] *mele și tuturor femeilor!"* – Luther, p. 137, fragment preluat din Leon Poliakov, ***Istoria antisemitismului***, 1999). Deși istoricii așază noua perioadă sub semnul deschiderii umaniste, clișeele consacrate cu privire la amazoană (fictivă), implicit la femeie (reală) sunt rareori ignorate. Acest aspect a fost remarcat ulterior de către diverși specialiști, printre ei numărându-se Joan Kelly, care a publicat în 1984 un studiu intitulat tocmai ***Did Women have a Renaissance?*** (lucrare citată la p. 128).

Prin secolele XVI-XVII, se ivesc (firav, apoi mai ferm) luări de poziție din partea femeilor înseși, pregătite într-o oarecare măsură de ***Le Livre de la Cité des Dames***, lucrare mai veche, scrisă de Christine de Pizan prin anii 1404-1405, în care amazoanele ocupă un loc consistent. Imagini cu femei războinice găsim, mai mult sau mai puțin stilizate, și în afara literaturii, Adriana Babeți semnalând vitralii, tapiserii, anluminuri, tablouri, jocuri de cărți.

Sunt trecute apoi în revistă întruchipări/reciclări ale (neo)amazoanelor până în vremurile noastre, ipostazele fiind tot mai diversificate și mai modernizate: înger, demon, vampir, spioană, căpitan de piraţi, divă, *garçonne*, muncitoare, lider, *bad girl*, polițistă ș.a.m.d. Într-un ritm nițel mai domol evoluează mentalitățile. De pildă, prin anul 1878 Barbey d'Aurevilly afirma despre scriitoare că *„nu mai sunt femei, ci bărbați – cel puțin așa se cred – rataţi"* (p. 181).

În timpul celor două războaie mondiale, precum și al altor conflagrații, femeile sunt mobilizate pe front, reechilibrează forța de muncă pierdută în industrie și protejează familiile celor plecați la război – comportamente care mai schimbă pe ici, pe colo atitudini, determinând și câteva reconsiderări din punct de vedere legislativ. Valurile succesive de emancipare ale amazoanelor moderne își propun însă mai mult decât obținerea egalității în (unele) drepturi; ele militează treptat pentru promovarea diferenței și a eliberării, pentru ca în preajma ultimului deceniu al secolului al XX-lea să vizeze *„feminismul autonomiei"* (sintagmă preluată din scrierile Mihaelei Miroiu).

Considerațiile privind femeia și femininul ca forme ale alterității evidențiază deopotrivă refuzul de a îndeplini cu docilitate roluri prestabilite, nevoia de a se elibera de *„prejudecata legii Tatălui"* (Moira Gatens) și de conotațiile preponderent negative actualizate cu fiecare nouă epocă. Conștientizează asupra faptului că identitatea feminină promovată în discursurile specializate - din politică, pedagogie, psihologie, medicină etc. - diferă substanțial de aceea întâlnită (live) în mentalități, moravuri, comportamente (a se vedea, din perspectiva menționată, și subcapitolul ***«Zoe, fii bărbată!» sau amazoneritul al românilor)***. *„Spus simplu și pe înțeles* - găsim notat la pagina 488 -*, în toate epocile a fost mult mai greu să fii femeie decât bărbat."*

Cu toate acestea, așa cum mărturisește autoarea într-un interviu acordat Elenei Vlădăreanu (publicat în „Suplimentul de cultură"), ***Amazoanele. O poveste*** *„nu e o carte militantă la scenă deschisă. După ce o duce la capăt, cititorul e liber să discearnă și să aprecieze dacă amazoneritul e de bine sau de rău"...*

O INCONFUNDABILĂ POETĂ

Recent, graţie unei întâlniri culturale de la Iaşi, am cunoscut-o pe poeta, prozatoarea, eseista şi traducătoarea Cristina Emanuela Dascălu (n. 20 mai 1969, Tîrgu-Neamţ) care, de aproape două decenii, predă în instituţii universitare americane şi româneşti, impunându-se printr-o cultură umanistă temeinică şi printr-un stil aparte de a informa, instrui şi forma noile generaţii de tineri studioşi.

Poeta, inconfundabilă, Cristina Emanuela Dascălu a debutat în anii 1980, fiind remarcată de Constanţa Buzea şi Zoe Dumitrescu-Buşulenga, care au semnalat, cu vigoare, în acoladele lor critice, sensibilitatea, talentul, capacitatea de a imagina universuri inedite şi, mai ales, uzitarea cu aleasă măiestrie a limbii naţionale.

Timp de trei decenii şi jumătate, numele poetei şi eseistei Cristina Emanuela Dascălu e prezent în unele dintre cele mai prestigioase reviste americane şi româneşti, precum „Convorbiri literare", „ Ateneu", „Cronica", „Tomis", „Orizont", „Flacăra", „Limba Română", „Amfiteatru" şi altele.

Temele fundamentale ale poeziei sale sunt călătoria, iubirea generatoare de autentice interogaţii existenţiale şi, evident, timpul, care e privit din perspective din cele mai nebănuite.

Poeta Cristina Emanuela Dascălu, ce provine din stirpea celor aleşi şi foarte rari creatori, fiind, în acelaşi timp, de o severă exigenţă cu sine, şi-a publicat cărţile, ***Adorabila fiară*** [Piatra-Neamţ], ***Echinox*** sau ***Solstiţiu*** [Iaşi] şi ***Travel Series*** [Iaşi], târziu, în 2009, aşteptând parcă un cititor lucid şi interesat de altfel de sintagme poetice şi de insolite universuri.

Eseista Cristina Emanuela Dascălu este, în acelaşi timp, şi una dintre cele mai apreciate cercetătoare ale exilului american, publicând în anul 2006 cartea ***Literatura exilului şi a tărâmurilor imaginare*** la faimoasa editură ştiinţifică şi academică „Cambria Press", destinată elitelor din spaţiul culturii universale.

Intelectual distins şi foarte special, posedând o bogată cultură literară şi filosofică şi dialogând permanent, cu naturaleţe şi convingător, universitara din cetatea spirituală a Moldovei instituie un nou şi veritabil model de a decripta tainele lumii dintru începuturi.

Nicolae SCURTU

CUVINTE FĂRĂ LESĂ

Poezia: Adorabila Fiară
Colţii-năuntru, doar ochii-n afară
Efectul eclipselor solare în bulgărul de zăpadă
Argint de nopţi neinventate, cu lună, fulgere
Trăsnete, curcubee şi lanuri singuratece
Cireşii în floare, muguri în devenire,
Zăpezi neninse şi ape neatinse
Sunete neauzite, nerostite, nenăscute
Plimbări cu picioarele goale prin roua dimineţii
Când cuvintele aleargă în faţa ta
Fără lesă.

Cristina Emanuela DASCĂLU

ARS POETICA

Port în mine adorabila fiară:
Colţii-năuntru, doar ochii-n afară,
Încercănate idei străpung
Învelişul de solzi al mirosului scund.
Se bucură namila din labirint
Cioburi de vise când se cuprind.
Colţii rupând carnea minciunii
Scriu cu noroi pe treptele lumii.
Înfig în ape drumul de solzi,
Sfâşiindu-se gândul cu rană de colţi,
Durându-mă ochiul de mai dinafară,
Val peste val, se-ntrupează iar fiară.
Totuşi scriu cum aş mângâia piatra din nori,
Când astăzi se scrie pe duruitori,
Pe pietre-aruncate şi pe tâmple fierbinţi.
Adorabilă fiară, să nu mă mai vinzi
Stelei duble şi fără noroace
Ca balaur pe ochi să se-nşface.

Port în mine carapace verzuie
Şi durută cerneală, şi cerneală cam şuie.

ACT FINAL

Mă rostuiesc în tihna cuvântului
De bun rămas dincolo de adânc
Şi-amurg de burg medieval
Raze baroce şi rătăciri de cuvinte
Şi-n presă mereu se tot minte şi minte
Călătorule, ţine minte, la ieşirea din timp
Între fălci uriaşe se devoră o ultimă ştire
Act final!

TOTUL SE NAŞTE AICI IN MEDIAS RES

Şi eu aud ecoul călăreţilor din miez de noapte
Sau măcar mă infatuez cu gândul că-l aud
Precum monezi aruncate pe caldarâm
Duminică dimineaţa când toţi sunt în biserică
Şi nu sunt de argint
Nimeni nu vinde pe nimeni aici
Înţelege şi lasă-te în voia mea, nu e scăpare
În spatele copacilor imaginari
Nu este pădurea imaginată
Nu e început sau sfârşit

Totul se naşte aici in medias res.

LOCUIESC ÎNTR-O GRĂMADĂ DE PIETRE

Locuiesc într-o grămadă de pietre
de la stânga la dreapta îmi număr prietenii
şi de fiecare dată ies mai puţini
cine piatra cui ciopleşte?
monumentul gumei de mestecat
fără de sfârşit viaţă piatră
din nisip născându-se apoi zid
sentimentele mele sunt legate la ochi
le pândeşte un pluton de execuţie compact
vorbe, vorbe, vorbe, nu e niciun
Christ pe faţa pietrei pe care o
priveşti; nu e niciun Christ şi
totuşi cine mă va arunca în
prima piatră?

ÎN LUNĂ – LAME DE METAL

Dintr-o dată seara nu mai descuia
Treapta unui zâmbet tulburând în ea
Spasmele-amintirii, norii vaporoşi
Era altă seară şi eram frumoşi
Şi strigau călăii-n umbra unei stele
Unde ne sunt caii, visele stinghere,
Şi luceau în lună lame de metal,
Peste noi ninsoarea ca un ultim dar,
Lin acoperite dalbe întrebări
Peste care valul ultimei plecări
A trecut în goana unui TS 5
Nu mai ştiu să caut, nu mai ştii să minţi
Dintr-o dată seara nu mai exista
Iar din cornul lunii a rămas doar Ea
Petecul de umbră, dureros mister
Şi sclipiri plăpânde ce tot pier şi pier...

POEZIA

Poezia e drumul invers
în cădere pietrele rupând
malurile surâsului tău,
culoare de culoare sprijinindu-se,
torent de torent,
sunetul îmbătrânind sunet
în timp...
ce cauţi a treia uşă,
aici nu se intră şi nu se iese,

Zidindu-te în zid, eliberezi lumina.

Interviu

Florica BUD:
„CA SĂ FIE CUNOSCUȚI, SCRIITORII ROMÂNI TREBUIE TRADUȘI”

Interviul a fost tradus în limba spaniolă de Flavia Cosma, Canada şi Luis Raul Calvo, Argentina. A apărut în varianta on-line a revistei literare „Generácion Abierta”, Buenos Aires. Revista este condusă de Luis Raul Calvo.

1. Stimată doamnă Florica Bud, este o plăcere să vă prezentăm publicului argentinian iubitor de literatură. Ştim că sunteţi o scriitoare prolifică, îmbrăţişând în egală măsură aproape toate genurile literare posibile. Aţi început prin a scrie pentru copii, continuând cu proză scurtă şi romane, iar mai apoi cu volume remarcabile de poezie. Care este genul literar în care vă simţiţi cel mai acasă?

— Mă simt mai apropiată de proza scurtă, deoarece ea se potriveşte temperamentului meu. Fiind un om activ, nu prea mi-a plăcut să stau mult locului. De altfel, volumul meu de debut, ***Iubire sunt un obiect nezburător,*** este un volum de proze foarte scurte. Încet-încet plăcerea de a scrie a învins, iar acea femeie care ţopăia mereu prin casă şi bucătărie a fost înlocuită de o alta, care se desprindea tot mai greu din faţa hârtiei, a maşinii de scris şi apoi a calculatorului. A fost cea mai dramatică înfrângere pe care viaţa mi-a pregătit-o încet şi cu şiretenie, dar şi cea mai frumoasă, ea mi-a dat şi îmi dă satisfacţii depline.

2. S-a vorbit mereu despre tendinţa, mai bine zis despre dispoziţia ludică a scrierilor dumneavoastră şi despre poziţia dumneavoastră stilistică între literatura de avangardă şi postmodernism. Cine este de fapt Florica Bud?

— Se ştie că ludicul este o formă de apărare a oamenilor care nu pot să ridice vocea ca să acopere vacarmul celorlalţi. Prin educaţie am fost crescută să nu supăr pe nimeni şi, chiar dacă mă necăjeşte cineva, să tac sau, cum face un bun creştin, să arăt obrazul celălalt. Am tot tăcut vreo treizeci de ani şi din nou viaţa m-a învins silindu-mă să-mi pun întrebări incomode... apoi am învăţat să mă apăr prin scris. După primul roman, ***Bărbatul care mi-a ucis sufletul într-o joi***, dar mai ales după al doilea roman, ***Mariatereza sunt eu,*** mi s-a reproşat că scriu prea dens, că sufoc cititorul adunând la un loc poezia, pamfletul, proza poetică, proza cuminte. Aşa că în următoarele volume mi-am călcat pe suflet şi am respectat în mare genurile literare. Nu sunt sigură că am făcut bine renunţând la acel melange care venea de la sine. Dar ce nu facem noi de dragul cititorului! Cine sunt? Am fost o adolescentă romantică, ce se ascundea de cei din jur în spatele cărţilor mirându-se mereu ce caută într-o lume care nu i se potriveşte; ce căuta între oameni care nu îi semănau şi nu se comportau ca eroii romanelor citite şi recitite de către ea. Am devenit un adult care am făcut mereu ce trebuia, fără să mă întreb dacă mi se potriveşte ce fac. Acum îmi este din ce în ce mai greu să fac ceea ce nu îmi place, mai bine spus ceea ce nu mi se potriveşte. M-am născut poet, la jumătatea vieţii eram poet-prozator şi, din păcate, voi muri prozator, aşa cum nu mi-aş fi dorit să se întâmple. Un singur lucru nu a reuşit viaţa să facă; să mă silească să mă maturizez; m-am opus, folosindu-mă de toate mijloacele, inclusiv de literatura pentru copii, rămânând acelaşi copil jucăuş, care plângea şi râdea citind din literatura lumii, spre spaima bunicii, care nu ştia ce are. Sincer, prefer copiii, animalele şi bucuriile oferite de natură. Maturii, cu veşnicele lor tânguiri, mă dezgustă.

3. Ştim că aţi ales să urmaţi o facultate tehnică. Ce v-a determinat la aceasta şi ce influenţă are formaţia inginerească asupra operei dumneavoastră literare?

— Elevii din România anilor 70 aveau dreptul să aleagă între profilul umanistic, real şi suprareal. Am stat două zile la o clasă umanistică şi apoi m-am întors definitiv la clasa de reală. Am făcut acest lucru de dragul matematicii şi al profesorului de matematică; el îmi spunea că, urmând ştiinţele umane, nu se va alege nimic de mine, voi deveni un stâlp de cafenea. Acum regret şi mă întreb care ar fi fost viaţa mea dacă aş fi ales filologia. Îmi închipui cum ar fi fost să beneficiez de erudiţia dascălilor de excepţie, filologi şi filozofi, de care dispun centrele universitare româneşti, sau să fi avut colegi de facultate pe viitorii scriitori deveniţi cunoscuţi în timp. Mă consolez repetând spusele verificate şi răsverificate că inginerii au o vedere de ansamblu a vieţii şi o gândire mai ordonată. Acum înţeleg de ce profesorul meu de limbă şi literatură română din liceu afirma că preferă să predea claselor de reală decât celor cu profil umanistic. Dar mi-ar fi fost de mare folos pentru o carieră literară lină să fi făcut filologia. La noi este greu să pătrunzi între literaţi, chiar talentat fiind, dacă eşti din afara lumii lor. Normal că ei, cunoscându-se din studenţie, se ajută, unii dintre ei devenind critici, alţii scriitori. Şi apoi, le-a fost benefic carierei lor scriitoriceşti faptul că au avut dascăli străluciţi, nume cunoscute ale criticii literare, care i-au prezentat cititorilor încă de pe băncile facultăţii, ca pe nişte potenţiale talente literare.

4. Vorbiţi-ne puţin despre copilăria dumneavoastră, în acest Maramureş, regiunea binecuvântată de Dumnezeu şi atât de deosebită de toate celelalte regiuni ale României. Bănuim că aici se găsesc izvoarele ce stau la baza inspiraţiei dumneavoastră creatoare.

— M-a adus barza într-un sat care se află la graniţa Maramureşului cu Sălajul. Comuna Ulmeni, azi oraş, este o aşezare aflată pe valea Someşului. M-am născut în aceeaşi comună cu Petre Dulfu, tatăl lui Păcală şi al lui Tândală; umorul este la el acasă în această zonă binecuvântată, unde românii au trăit alături de romi, maghiari, evrei, saşi, secui. Doinele, bocetele, strigăturile, dansul popular, într-un cuvânt, folclorul românesc şi umorul i-au ajutat pe români să reziste atunci când am fost anexaţi altor imperii. Bunica mea a fost o elevă strălucită şi, fiindcă părinţii săi nu au lăsat-o să plece din sat să-şi termine studiile, ea a dorit mult ca eu şi sora mea, Valeria, să ne desăvârşim educaţia. Pe de altă parte, mama mea, o femeie foarte aprigă, a dorit să devenim nişte tinere harnice, care să ştie să facă de toate: să coasem, să ţesem, să tricotăm, să facem de mâncare, să muncim pe câmp, dar şi să cântâm şi să dansăm. Pe vremea aceea în fiecare duminică se făcea dans popular la şură, iar cei care cântau la vioară şi contrabas erau nişte ţigani foarte talentaţi. Şi acum am nostalgia acelor melodii cântate cu atâta maiestrie de către ţiganii care parcă picurau foc în picioarele dansatorilor.

5. Născută în plin regim comunist, aţi traversat epoci istorice importante şi contradictorii din istoria României. Cum vedeţi dumneavoastră România de azi?

— Nu aşa cum mi-am închipuit-o atunci când cu toţii ne-am bucurat de căderea regimului comunist. Revoluţia m-a găsit într-un „Centru teritorial de calcul”, unde lucram ca analist-programator. La scurt timp după revoluţie el s-a desfiinţat, iar noi ne-am împrăştiat peste tot. Voi regreta mereu acel colectiv de tineri intelectuali care aveau o singura grijă: să conceapă programe cât mai performante. Pe vremea aceea, chiar nu mă interesa altceva decât familia şi cariera. Mergeam cu drag la serviciu, ajungeam acasă, făceam temele alături de copiii mei, Roxana şi Alexandru şi apoi mă apucam de citit. Am citit foarte mult în acea perioadă. Acum totul se precipită, facem lucrurile în grabă, parcă nici nu mai putem să ne bucurăm de ceea ce avem. Hâdoşenia spaimei zilei de mâine îşi arată colţii tot mai des.

6. Jurnalismul, polemica şi satira socială reprezintă în egală măsură o latură a activităţii dumneavoastră. Ce v-a determinat să abordaţi şi acest gen?

— Tocmai faptul că nu îmi place ce se întâmplă în jurul meu. În orânduirea comunistă era o oarecare grijă şi pentru prevenirea răului..., se punea accent pe educaţia copiilor. Consider că atunci aveam un învăţământ bun, dar prea încărcat, un învăţământ pe care l-am numit „CAP-Familial” (Cooperativă Agricolă de Producţie) în volumul meu ***Cui îi place şcoala?***. Adică, bunicii, mătuşile, fraţii mai mari, părinţii toţi participau alături de şcolarul respectiv la operaţia „Tema de casă”. Acum, deşi s-a promis schimbare, învăţământul este şi mai încărcat, elevul a devenit un recipient în care şcoala toarnă, toarnă. Ei se apără cum pot, devenind obosiţi şi plictisiţi de mici. Nu sunt pregătiţi pentru viaţă, nici în respect faţă

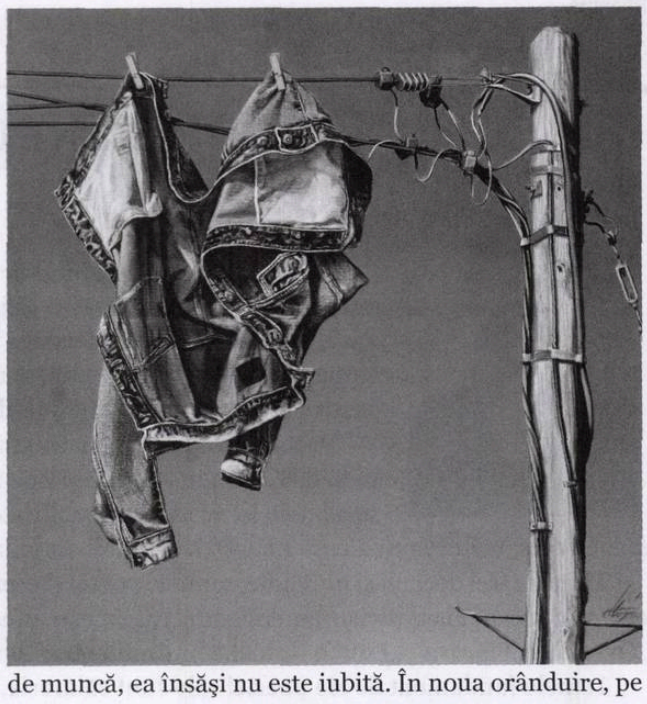

de muncă, ea însăşi nu este iubită. În noua orânduire, pe care eu nu pot să o numesc capitalistă, unii, care greşesc, mai şi plătesc, dar mie mi-ar plăcea ca într-o societate pe care o considerăm evoluată să se pună accent pe prevenirea răului, nu ajunge doar ca el să fie pedepsit. Copiii şi adolescenţii nu ştiu să deosebească binele de rău. Părinţii sunt ocupaţi, dascălii sunt sufocaţi de materialul vast pe care trebuie să-l predea. Aşadar, educaţia este făcută prost de nişte televiziuni care doresc doar un rating cât mai mare, promovând violenţa în desenele animate, în filmele artistice, în muzică etc. Sunt foarte promovate show-urile în care femeia este prezentată ca o marfă sau ca o păpuşă siliconată, vopsită, mereu în căutare de bărbaţi cu bani, chiar dacă ei sunt fie prea bătrâni, fie de proastă calitate. Societatea este condusă de bani, mai bine spus de lipsa lor; unii sunt prea bogaţi, alţii prea săraci, am senzaţia că ne-am întors în societatea comunei primitive şi că urmează sclavagismul. Zicerea *„că, dacă tu, ca individ, nu te iubeşti, atunci cine să te iubească”* se extinde şi asupra societătii noastre. Dacă noi nu ne iubim şi nu ne respectăm, cine să ne iubească? Chiar dacă am intrat în structurile europene considerate la modă, Europa ne priveşte supărată şi speriată de ce i-am putea face. Suntem prinşi în structuri militare tot la modă, dar America şi Canada nu ne acordă vize. Nu-mi place ideea că suntem conduşi de alţii, că ne vindem bogăţiile pe nimic, că într-o ţară bogată şi cu solul roditor importăm mâncare nesănătoasă de la alţii, că totul este scump şi contrafăcut. Se pare că versurile atât de cunoscute nouă, românilor, *„Munţii noştri aur poartă, noi cerşim din poartă-n poartă”* (Octavian Goga) rămân, din păcate, la fel de actuale, dragă Flavia Cosma!

7. Există desigur scriitori pe care îi admiraţi şi care poate v-au influenţat pe parcursul carierei literare. Aţi putea să ne vorbiţi pe scurt despre aceştia? Atât despre scriitori din literatura română, cât şi din cea universală.

— Părinţii mei sunt oameni simpli, doar foarte harnici şi, ca urmare, au dorit să fim şi noi ca ei. Mama mea spune că numai femeile leneşe citesc romane. Aşa că, până am plecat la liceu, la Baia Mare, am citit pe ascuns, cu cartea în manualul din care învăţam. Aveam voie să citim în duminici şi sărbători. Vara era mai simplu, mă refugiam în grădină, cu lucrul de mână, coseam o bucată bună şi apoi citeam. Când auzeam portiţa, repede ascundeam cartea... sub fund. La bibliotecă mergeam când erau plecaţi părinţii pe câmp, căram cărţile cu sacoşile şi le ascundeam în pod. Dar nu sunt supărată pe părinţii mei, deoarece au dorit să devenim oameni. Sunt supărată pe tinerii din ziua de azi, care ar putea să citească şi nu o fac, trăindu-şi viaţa pe internet. Am plâns şi am râs citind. În general, mă feresc să mă laud cu lecturile mele, fiindcă ar trebui să reiasă din scrisul meu dacă am fost un bun cititor şi mai ales dacă mi-a folosit la ceva lectura. Este adevărat că atunci când am devorat tot ceea ce îmi cădea în mână nu o făceam ca o documentare, ci mai degrabă ca o fugă de realitate. Cititul pentru mine a fost un drog din ale cărui mreje m-am smuls greu, mai ales că mi-am dorit viaţa unei femei obişnuite: familie, soţ, copii. Când le-am avut pe toate acestea, mi-am dat seama că îmi mai lipseşte ceva, dincolo de lectură şi de familie. Tot mai des mă încerca sentimentul că, oricât aş munci fizic, acasă şi intelectual, la locul de muncă... nu fac nimic. Simţeam că am primit un dar pe care îl risipesc. Este adevărat că temperamentul meu şi-ar fi dorit ceva în mişcare, dans, teatru, pictură. În niciun caz nu visam că poate să mă ţină ceva lipită de scaun o zi întreagă.

(continuare în pag.14)

Ana OLOS

MISTERIOSUL MR. URMUZ- NOI IPOTEZE. 1. PĂSĂRILE

S-a scris şi am scris despre semnificaţia pelicanilor din „morala" fabulei urmuziene ***Cronicari***. Dar, dacă ne referim la cuplul pelican-babiţă cu sintagma „păsările lui Urmuz", asociaţia care se insinuează ar fi cu ***Păsările*** lui... Brâncuşi. La prima vedere, o idee nu numai derizorie, ci de-a dreptul absurdă! Dar poate totuşi...

Sora şi mama lui Urmuz mărturiseau că Demetru, care desena şi el, era mare amator de artă. Admirator al lui Brâncuşi, stătea, de pildă, ore întregi privind ***Cumînţenia Pământului***. Iar de vreme ce Brâncuşi a locuit, cu scurte întreruperi, la Bucureşti, din 30 septembrie 1898, când îşi începe studiile, până în 1904, când pleacă la Paris, nu este exclus ca cei doi să se fi cunoscut. Prilejuri erau destule.

Viitorul faimos sculptor avea coleg de cameră un student la Medicină, iar ***Ecorşeul***, executat de el după o statuie antică a lui Hermes, a stârnit sigur interesul mediciniştilor, printre care, chiar dacă doar pentru un an, şi viitorul Urmuz. Serile, Brâncuşi lucra la braseria „Oswald" din str. Câmpineanu, iar în 1902 cânta în corul „Carmen", condus de Dumitru Kiriac, iar Urmuz cânta şi el, chiar dacă într-alt cor. În 1903, Brâncuşi a executat pentru Spitalul Militar bustul generalului dr. Carol Davila şi i se expune ***Ecorşeul*** în sălile Ateneului Român. Dar şi după plecarea la Paris va participa regulat cu lucrări la expoziţiile „Tinerimii Artistice" şi va trimite cărţi poştale cu fotografii făcute de el însuşi sculpturilor sale, fotografii pe care e posibil să le fi văzut şi Urmuz.

După criticul Radu Varia, Brâncuşi începuse să sculpteze păsări încă din 1908. Iar ***Măiastra*** a cunoscut, între 1910 şi 1915, şapte versiuni succesive, printre ele cea expusă la „Tinerimea Artistică" din 1913, perioadă în care Mitică Demetrescu începuse să-şi compună micile proze. Sculpturile aviforme ale lui Brâncuşi s-au asociat, firește, cu ideea zborului, la ordinea zilei la început de secol XX nu numai la Paris, cu Vuia, Coandă şi Vlaicu, ci şi în ţară.

Tot din mărturiile familiei ştim că realizările ştiinţei şi ale tehnicii, la fel cu cele ale artei noi, nu-i erau străine lui Urmuz. Dar, pe lângă admiraţia sa faţă de ***Măiastrele*** lui Brâncuşi sau pasiunea pentru aparatele de zbor, ideea de a se ocupa şi el de păsări putea să-i fi venit lui Urmuz şi de la lecţiile cu fraţii săi, pe care îi distra cu scopul să-i instruiască. Pelicanul, la biologie, era prezentat ca o pasăre de apă arhaică, în ţara noastră avându-şi habitatul în Delta Dunării. Invocarea deltei prilejuia o „călătorie" (tema fabulei ***Cronicari***, cf. I. Pop) spre faimoasa deltă a Nilului şi o „excursie" în mitologia egipteană plină de zeităţile cu capete de păsări sau de animale. „Zborul" înapoi, peste Mediterana, în ţara unde, şi acolo, zeii se însoţeau cu păsări, putea prilejui o escală în Grecia, în care „delta" se redusese la o literă (mică sau mare) din alfabet, dar cu diferite valenţe ca simbol. Grecia fusese invocată de Urmuz în ***Cronicari*** prin Aristotel, filosoful care, deşi se ocupase de clasificarea animalelor, *„nu văzuse ostropel"*. Cum Aristotel se ocupase şi de artele poetice, nu era greu de găsit un „aristos" grec, faimos „păsărar". Şi iată-l, ca scos din pălăria unui scamator, pe Aristofan (456-386). ***Păsările*** era cea mai faimoasă dintre cele unsprezece comedii ale lui păstrate, din cele patruzeci câte crease. Dar precursorii lui au fost mai ghinionişti, rămânând doar zvonuri despre comediile lor. Despre Epicharm din Sicilia (540- 450), elev al lui Pitagora, se ştia că scrisese farse în care, în locul corului, actorii trebuiau să susţină câte o fabulă dramatică. (Să fie aşa ceva ***Cronicarii*** lui Urmuz?). Altul, pe nume Magnes, inventase corurile cu travestiri, inclusiv cel cu păsări. Comedii de-ale lui – ***Păsările*** şi ***Broaştele*** – vor fi reluate de Aristofan fără jenă. Aşa cum va împrumuta de la contemporanul său Ferecrates ideea găsirii unui „topos" ideal.

Comedia lui, ***Păsările,*** debutează cu doi atenieni, Euelpides („trage-nădejde") şi Pisthetairos („prieten-credincios"), fugiţi de acasă de groaza creditorilor. Sunt în căutarea lui Tereu (devenit pupăză), să-l întrebe de vreo cetate potrivită pentru ei. Găsindu-l, Pisthetairos îi propune acestuia să întemeieze împreună un stat al păsărilor. Pupăza trimite Privighetoarea să adune la sfat tot păsăretul. Urmează o scenă ca în filmul lui Hitchcock. Păsările îi atacă cu ferocitate pe cei doi, neamul omenesc fiind duşmanul lor de moarte. Însă Pisthetairos le îmbunează cu o legendă, în care zburătoarele, înainte de zei, stăpâniseră lumea. Convinse de argumentele acestuia, păsările acceptă ideea construirii unei cetăţi în văzduh, pe nume *„Cetatea-Cucului-din-nouri"*. După recitarea mitului naşterii universului dintr-un ou, se purcede la zidirea cetăţii. Arhitectul Meton e pus să măsoare văzduhul şi să-l împartă în loturi. În uneltele lui – echerul, compasul şi linearul – recunoaştem viitoarele simboluri masonice. La zidirea cetăţii vor contribui mii de păsări din toate colţurile lumii. Pelicanii sunt *„dulgheri dibaci"*, amintindu-ne din nou de masoni şi de Templul lui Solomon. Pe lângă zeii curioşi care vin să iscodească, apar şi personaje ca: un ucigaş de tată, un sicofant care cântă *„cântecul mantalei"* şi poeţi dornici să proslăvească măreaţa construcţie. Prometeu, neştiut de Zeus, vine să-i sfătuiască pe constructori s-o aducă în cetate şi pe Domnia ca soţie a lui Pisthetairos. Acesta pregăteşte păsările jumulite pentru masa de la nuntă, Aristofan ironizând viitoarea „democraţie". Devenit *„omul care l-a răpus pe Zeus"* şi având-o alături pe Domnia de soaţă, Pisthetairos este proslăvit de corul care nu bănuieşte în el pe viitorul tiran.

În rezumat, cu fragmente ilustrative în elină sau din traducerea franceză (atunci încă netradusă în română), piesa trebuie să-i fi amuzat pe fraţii lui Urmuz. Dar ca temă de discuţie cu prietenii, printre care şi actori, ***Păsările*** lui Aristofan conţinea idei preţioase, atât din punct de vedere literar, cât şi filosofic. Dovadă că tema unei societăţi alternative se regăseşte în ***Capul de răţoi***, comedie în care prietenul lui Urmuz, Ciprian, reconstituise farsele lor din liceu.

Însă ***Păsările*** nu e singura dintre comediile lui Aristofan care ar putea prezenta interes cu referire la Urmuz. ***Norii*** putea fi un punct de plecare pentru ***Omul cu mârţoaga***, atribuită de Arghezi lui Urmuz şi, după el, „însuşită" de Ciprian. Protagonistul din ***Norii*** e Strepsiades, un atenian ruinat de pariurile pierdute de fiul său pasionat de cai şi cursele de care. În locul fiului refractar faţă de învăţătură, se înscrie el însuşi la şcoala sofiştilor din vecini, ca prin metoda socratică de argumentare să scape de datorii. ***Broaştele*** lui Aristofan porneşte de la intenţia lui Dionysos de a readuce pe unul dintre autorii tragici din Hades, cu o discuţie despre diferite modalităţi de sinucidere (obsesie şi a lui Urmuz) pentru a ajunge în lumea de dincolo. La propunerea lui Hercule, Dionysos alege să treacă Styxul cu luntrea lui Caron. Se fac aluzii la misterii şi la iniţierile pitagoreilor. Un cor al iniţiaţilor intonează *„Iachos, o, Iachos"*, al cărui ecou pare să fie *„Galilei, o, Galilei"* din fabula urmuziană. Urmează un ritual condus de cântecele corului îndemnând la deşteptare şi la excluderea neiniţiaţilor, cei care nu ştiu vorba de duh, cei ce urmăresc câştigul pentru ei înşişi şi nu pentru cetate, cei ce fac comerţ ilicit, cei care îi ajută pe duşmani şi, în cele din urmă, a retorilor şi a celor care fură simbria poeţilor. Dionysos e mare mâncător de usturoi, fricos şi laş, lăsându-şi sclavul să fie torturat în locul său. La judecata cu măsurători matematice a talentului celor doi, se rostesc parodii după versuri din Eschil sau Euripide, sunt aluzii la ***Republica*** lui Platon sau la contemporani ai lui Aristofan.

Dacă prezenţa simbolurilor masonice în scrierile lui Urmuz i-a oferit lui Radu Cernătescu argumente în ce priveşte legăturile acestuia cu masoneria şi pentru a susţine paternitatea urmuziană a celor două comedii atribuite lui Ciprian, regăsirea aceloraşi simboluri şi aluziile la iniţiere în comediile aristofanice ar putea să ne conducă la concluzia că Urmuz voise să urmeze mai degrabă un model pitagoreic de existenţă şi filosofare, doctrina sa „secretă" şi „nescrisă" fiind transmisă doar oral, uneori cu „maestrul-învăţător" ascuns după perdea.

Acceptarea comediilor lui Aristofan ca subtext la „morala" din fabula urmuziană trimite şi la discuţiile despre teatru din anii aceia, aşa cum se vede şi din scrisorile sau articolele lui Caragiale. Iar compararea comediilor de moravuri ale lui Caragiale cu comedia aristofanică, aceasta din urmă cu un spectru critic mai larg decât caricaturizarea clasei politice şi a moravurilor, incluzând filosofia, religia, literatura şi utopia socială, ar putea să ne sugereze şi posibile păreri ale lui Urmuz. (Aluzia la Caragiale din ***Cronicari*** a fost de altfel discutată convingător de profesorul Ion Pop).

Revenind la asociaţia ***Păsările*** lui Brâncuşi cu zburătoarele lui Urmuz, care putea trimite dintru început spre comedia lui Aristofan, am putea să ne oprim, păstrând totuşi proporţiile, asupra similitudinii dintre felul de gândire şi metoda de lucru ale celor doi: revenirea la acelaşi subiect, „cioplind" şi înlăturând ceea ce era de prisos, cu şlefuirea finală tinzând spre puritatea formei, spre esenţă. Să nu uităm că de la marele sculptor ne-au rămas şi o serie de aforisme, atestând şi ele procesul de condensare verbală a gândurilor sale. Numai că „opera" lui Urmuz a rămas în mare parte invizibilă. Înţeleptul gorjean a trăit şi lucrat până la adânci bătrâneţi, deşi departe de ţară, pe când Urmuz şi-a pus capăt vieţii la patruzeci de ani. Ar fi rămas total necunoscut, dacă n-ar fi avut prieteni fideli şi admiratori. Avem însă convingerea că „micul" Urmuz, mai mult cugetător decât scriitor, era un înţelept în felul său. Cuvinte-simbol sau doar „indicii" – ca în „căutarea de comori", joc practicat azi în diverse variante – erau puncte de pornire într-o „călătorie iniţiatică" ce urmau s-o facă „ucenicii", „opera" constituindu-se în împărtăşirea şi discutarea a ceea ce găsise fiecare din ei pe parcurs. Astfel că „lectura" operei invizibile trebuie să fie o similară călătorie iniţiatică, pornind de la aceleaşi „semne", care însă pot duce, în decursul timpului, mereu spre cu totul alte direcţii decât cele parcurse de adepţii lui Urmuz. De aici misterul perenităţii „operei" urmuziene. Ar fi oare absurd ca azi, când avem din ce în mai puţin timp pentru lectură, să vedem în ceea ce ne-a rămas de la Urmuz un fel de „masă a tăcerii", meditaţia asupra unui cuvânt, a unei sintagme stimulându-ne zborul imaginaţiei nelegate de niciun „ţăruş", oferindu-ne prilejul de a fabula?

Augusta Stan BUTEANU

SONERIA DE LA POARTĂ (UN EXERCIŢIU MNEMOTEHNIC)

Soneria de la poartă pentru Urmuz şi acompaniatorii săi.

Chestiunea: Despre facultatea aristocratică a indignării din/în viaţa publică. Dar şi despre alte facultăţi aristocratice.

(Deschid sau nu deschid poarta?)

Poarta nu se deschide, doar se întredeschide.

Soneria de la poartă pentru mine, A.S. B. (ardeleancă şi latinistă).

Chestiunea: Numele şi personalitatea lui Urmuz, încapsulând două ancore, două capete: unul al Egiptului antic şi celălalt al „înaintemergătorului", pot fi definite ca un paradox, un oximoron sau altceva (nici-nici; şi-şi etc.)?

(Deschid sau nu deschid poarta?)

Poarta o deschid.

Soneria de la poartă pentru Urmuz şi acompaniatorii săi.

Chestiunea: Tehnica urmuziană de lucru constă în „sinteză" – respectiv a înşiratului de „mărgele de sticlă?" sau în „analiză"– respectiv a deşiratului „mărgelelor de sticlă"?

(Deschide sau nu deschide poarta?)

Poarta o deschide.

Soneria de la poartă pentru mine, A.S. B.

Chestiunea: Ce se găseşte în însemnul masonic al PELICANULUI, aceeaşi întrebare pentru numele ANAGAIA, autoritate, mister, altceva (şi altceva)?

(Deschid sau nu deschid poarta?)

Poarta o deschid larg.

Soneria de la poartă pentru Urmuz şi acompaniatorii săi.

Chestiunea: Agreaţi numele eroului STAMATE? Este un nume rarisim sau dimpotrivă?

(Deschide sau nu deschide poarta?)

Poarta o deschide.

Soneria de la poartă pentru mine, A.S. B.

Chestiunea: Despre posibilul model de părinte al eroului din romanul ***Pâlnia şi Stamate***: basarabeanul Constantin Stamate (n. 1786), dumneavoastră, ca latinistă şi cercetătoare a operei lui Ovidius, cunoaşteţi faptul că, în întâlnirile acestuia cu Puşkin, i-ar fi împrumutat poetului rus opera ***Ars amandi*** a lui Ovidius?

(Deschid sau nu deschid poarta?)

Larg poarta o deschid.

Soneria de la poartă pentru Urmuz şi acompaniatorii săi.

Chestiunea: Agreaţi termenul de „pălărie"?

Sub pălărie, pe lângă joc şi exerciţii ale inteligenţei, îşi poate face loc şi ceva „conştiinţă"?

Urmuzologie – coajă şi miez? coajă fără miez? Miez fără coajă? Cauzal, acauzal? Coagulare sau deriziune?

(Deschide sau nu deschide poarta?)

Poarta se plimbă ca bătută de vânt.

Soneria de la poartă pentru mine, A.S. B.

Chestiunea: Agreaţi termenul de „pâlnie"?

(Deschid sau nu deschid poarta?)

În acest termen totul este bizar, vulgar (formă şi fond).

Nu deschid poarta.

Soneria de la poartă pentru Urmuz şi acompaniatorii săi. Chestiunea: Sunteţi străin/străini sau nu de noţiunea de „misoginie"?

(Deschide sau nu deschide poarta?)

Poarta o deschide ca să fie trântită.

Soneria de la poartă pentru mine, A.S. B.

Chestiunea: Sunteţi străină sau nu de noţiunea de „misandrie"?

(Deschid sau nu deschid poarta?)

Oare la întrebare nu s-ar putea găsi răspunsul de vreme ce am scris un volum ***Diada iubirii – una poema?*** Şi mai mult, pentru cine şi-ar aminti, răsfoind o revistă de cultură şi literatură din Ardeal, de prin anii

(continuare în pag.14)

Gellu DORIAN

UN TRADIȚIONALIST *SUI GENERIS*

(urmare din pag. 6)

Veacul dalb

Lacrimi sărate pe-obrazul
veacului dalb cad;
nemărginirea-n nemărginiri
se scaldă,
apele-alunecă peste prundul
din vad,
frigu-mi îngheață
toamna-abia caldă.
Clipa în ornic bate nebună,
sparge, despică eterul
spre zare înaltă;
prin porți de boltire
deschide-se cerul
pentru un petic de lună
Nimicul din mine nu mai tresaltă!

Uciderea ...îngerilor

De o vreme îngerii
nu mai zbor;
duhurile rele au spart cerul
şi i-au omorât pe îngeri;
nu mai are cine
să ne şi vegheze,
să ne şi zâmbească,
să ne cânte-n cor.
N-are cine să ne fie
înger păzitor.
Doamne, ştiu că poți,
scapă-ne de duhuri,
scapă-ne de rele,
scapă-ne pe toți!
Şi mai dă-le-o şansă
îngerilor!
Dă-le înviere şi le pune-n
aripă
fâlfâit şi zbor!

E liniște-n pustietate

Din vreme-n vreme
câte-o grindă veche se mai rupe,
se mai dezlipeşte
tencuiala din tavan,
iară candel-agățată-n cuiul
din perete nu a fost,
nu a mai fost aprinsă.
Pe-o rână, casa bătrânească
stă să cadă;
urmaşul unui alt urmaş
mai cetluieşte-un stâlp
de altă grindă veche, putrezită;
prin ogradă...
s-au adunat prea multe
prin ogradă,
iar poarta încuiată cu lăcata
şi gardul de la drum
s-au aplecat,
şi ele gata-gata ca să cadă.
Cum pot să fie-atât de triste
amintirile ce dor şi rod
cum roade cariu-n grindă?!
Pustietatea peste-atâta
liniște-aşternută
striveşte
cum pietrele de moară,
ferecate,
strivesc bobul de grâu
pentru făina-nmormântării.

A fost la vremea ei copilă

A fost la vremea ei copilă şi codană
şi alerga prin şesuri, ierburi de şopârle;
prindea în pumnu-i mic un gândăcel, cu milă,
şi asculta respirul apelor din gârle.

Un sat de bocitoare plâng teatralicește,
iar dracii ceru-au spart; pământul mustuiește;
un popă pântecos, cu doamne miluiește
şi cu-aleluia, noapte veşnică-i pecetluiește.

Florica BUD

„ CA SĂ FIE CUNOSCUȚI, SCRIITORII ROMÂNI TREBUIE TRADUŞI"

(urmare din pag.12)

Asta până am început să scriu. Şi acum mai protestez când mă îndrept spre masa de scris spunându-mi: Nu vreau să scriu! Asta însemând că nu vreau să stau iarăşi nemişcată ore în şir. Nu o dată s-a întâmplat să citesc şi să învăț plimbându-mă prin cameră sau prin grădină, ceea ce nu pot face când scriu. Îmi vin în minte Shakespeare, Dante Alighieri, George Meredith, F. Scott Fitzgerald, Virginia Woolf, Oscar Wilde, Aldous Huxley, Thomas Mann. Râdeam cu Jerome K. Jerome şi plângeam cu Vicente Blasco Ibanez şi cu I. Peltz al nostru. Apoi Mark Twain, Edgar Allan Poe, William Faulkner, Hemingway, Cervantes, Axel Munthe, Stendhal, Proust, Baudelaire, Hugo,Tolstoi, Kafka, Kazantzakis, Jókai Mór, Panait Istrati, Eugène Ionesco, Emil Cioran, Mihai Eminescu, Marin Sorescu. Am cunoscut literatura sud-americană mai târziu: Borges, Julio Cortázar prin Mario Vargas Llosa, Gabriel Garcia Marquez. Recunosc că, fiind o pacifistă, am rămas puțin intrigată de violența şi sadismul personajelor acelei lumi fascinante, care este America de Sud. Îmi spun mereu cum se poate ca acei oameni pasionali care au dăruit lumii opere de artă inestimabile şi muzica lor inconfundabilă, care mie îmi transmite multă iubire, pot să fie atât de cruzi.

8. Ştim că sunteți președinta a numeroase asociații literare de prestigiu şi deținătoare a mai multor premii literare atât în România, cât şi peste hotare. Care credeți că este poziția literaturii române în literatura contemporană?

— Din păcate, a fost o perioadă în care scriitorii români au fost ținuți la vatră. Va fi greu de recuperat acest handicap. Ca să fie cunoscuți, trebuie să fie traduşi. Limba română este o limbă plină de sensuri şi cu cât scrii mai dens, cu atât eşti mai greu de tradus, de oarece traducătorii spun că se pierde ceea ce este esențial, aşa că cei mai traduşi sunt romancierii şi cei care scriu cărți de acțiune. Sunt şi explicații de genul că este greu fiindcă cititorii care fac parte din altă cultură nu ar înțelege sau nu i-ar interesa ce se întâmplă la noi. Mi se pare nedreaptă această explicație. Adică noi, care am citit autori din toate colțurile lumii, i-am putut înțelege, şi ei nu? De exemplu, savurosul Ion Luca Caragiale abia acum începe să fie tradus.

9. Ce proiecte aveți?

— Am în pregătire o carte de poeme, ***Cu taxă inversă, iubirea,*** ce conține poeme în limbile română, franceză şi spaniolă, un volum de pamflete, ***Tac fără forme legale...,*** şi neapărat o poveste pentru nepotul meu Darius Alexandru. Dacă îmi doresc ceva, acel lucru este un traducător bun pentru pamfletele mele.

10. *Doriți să adresați câteva cuvinte iubitorilor de literatură din Buenos Aires şi din Argentina?*

— Mă încântă faptul că anul viitor Argentina va fi invitata de onoare la *„Salonul de carte"* de la Paris, anul acesta onoarea având-o România. Cu această ocazie va fi sărbătorit centenarul naşterii lui Julio Cortázar. Sper ca iubitorii de literatură din Argentina să iubească în aceeaşi măsură şi tangoul, deoarece îmi place să scriu pe ritmurile sale nemuritoare. Îmi promit mereu că într-o zi voi lăsa totul şi mă voi închide într-o şcoală de dans.

11. Dacă ar mai fi subiecte despre care ați dori să vorbiți şi pe care nu le-am abordat în interviul de azi...

— Mă bucur că Premiul Nobel pentru Literatură a fost luat de Alice Munro, o scriitoare de proză scurtă. Am senzația că proza scurtă este pe nedrept socotită un gen uşor şi fără importanță, ceva de citit în tren.

12. În încheiere, dorim să prezentăm câte ceva din creația dumneavoastră în traducerea Flaviei Cosma şi a lui Luis Raul Calvo, poet şi eseist din Buenos Aires, directorul revistei „Generacion Abierta".

— Vă mulțumim foarte mult. Dragă Flavia, îți mulțumesc ție şi dlui Luis Raul Calvo pentru amabilitatea de a mă traduce şi a mă găzdui în prestigioasa revistă „Generacion Abierta". Multă inspirație!

Augusta Stan BUTEANU

SONERIA DE LA POARTĂ (UN EXERCIȚIU MNEMOTEHNIC)

(urmare din pag.13)

2007-2008, ar depune mărturie că nici măcar o acrişoară feministă nu sunt, dar nici frustrată.

Nu deschid poarta.

Soneria de la poartă pentru Urmuz şi acompaniatorii săi.

Chestiunea: Urmuz a putut să se ridice peste toate bizareriile lui, înrolându-se benevol în armată şi participând la război. Cum se împacă viața de salon cu atrocitățile şi mizeriile războiului?

(Deschide sau nu deschide poarta?)

Poarta se deschide larg.

Soneria de la poartă pentru mine, A.S. B.

Chestiunea: La atât de bogata galerie de scriitori, filozofi antici, n-ar fi încăput, nu s-ar fi putut aşeza şi câteva nume de zei?

(Deschid sau nu deschid poarta?)

Poarta o deschid.

Soneria de la poartă pentru Urmuz şi acompaniatorii săi.

Chestiunea: Luând în seamă răspunsul regelui egiptean dat zeului Thot, părintelui literelor, că de-acum „oamenii îşi vor aminti din afară... şi nu dinăuntru" şi că „leacul pe care tu l-ai găsit nu e făcut să învârtoşeze ținerea de minte...", punându-ne credința în scris, până la urmă, tot la zeul Thot am apelat, aşa cum multe aveau de spus despre „scris" urmuzienii.

(Deschide sau nu deschide poarta?)

Poarta o deschide larg.

Soneria de la poartă pentru mine, A.S. B.

Chestiunea: Cum ar putea fi, ce înfățişări ar putea lua efectele urmuzologiei? Coagularea sau deriziunea unei comunități? Sau altceva?

(Deschid sau nu deschid poarta?)

Poarta o deschid.

Northrop FRYE

CUVÂNT CU PUTERE

(urmare din pag. 16)

Două aspecte ale unui astfel de scrieri sunt aici importante pentru noi. Unul este acela că ambiguitatea poate deveni nu atât un obstacol în calea înțelesului, cât o forță pozitivă şi constructivă. Cuvinte precum timp şi Bergson, sau substanță la Spinoza, trebuie utilizate într-o varietate de contexte, dar în vreme ce diversele utilizări pot fi constante, constanța nu e simplă identitate. Celălalt e aspect acela că, mai ales când relația cu contextul pare incertă, scrierea conceptuală e uneori numită „speculativă". Aici metafora oglinzii (speculum) apare într-un mod diferit de „reflecție" din scrierea descriptivă. Dacă ne întrebăm ce se reflectă într-o oglindă, răspunsul tradițional este ființa, o totalitate conceptuală care transcende nu numai ființele individuale ci tot ce este ființă. Heidegger subscrie ideii că întrebarea fundamentală a filosofiei este: „De ce există lucruri în loc de a nu fi nimic?" Dar nu lucruri sunt ceea ce Heidegger înțelege prin ființă, aşa că întrebarea duce la alta: „De ce este ființa mai presus de ființe?" Pare limpede că, în vreme ce în lume există o sumedenie de scrieri conceptuale, cele mai impresionate rezultate ale acestui mod sunt marile sisteme metafizice, structurile ce caută să înfățişeze lumea intelectului. Cuvântul sistem e o metaforă spațială, dar pe măsură ce metaforele timpului au ajuns să înlocuiască pe cele spațiale în secolul al XIX- lea, genurile filosofice au devenit mai fragmentate şi accentul s-a pus mai mult pe aspectele lineare ale argumentului. Odată cu aceasta a apărut şi tendința de a integra modurile conceptual şi descriptiv, precum în mişcarea numită pozitivism logic de la începutul acestui secol (sec. XX- n. trad.). În acel timp ni se spunea chiar că metafizica este o uriaşă iluzie verbală fundamentată pe o falsă înțelegere a ceea ce limbajul e capabil să facă. Unul care a citit, să zicem, ***Metafizica*** lui Aristotel, pentru îmbogățirea şi desfătarea propriei sale minți, e puțin probabil că va lua în serios acea idee, indiferent de pregătirea sa filosofică.

În orice caz, pozitivismul logic presupunea o antiteză între sens şi nonsens, astăzi inactuală. Dar prejudiciul adus metafizicii a fost de lungă durată. Tot ce sună antiintelectual a fost popular întotdeauna.

REVISTA REVISTELOR

POESIS (nr.1-2-3/2014) stă sub semnul aniversării unui sfert de veac de existenţă, sumarul revistei sătmărene fiind astfel conceput şi realizat încât să reflecte structura cu care a pornit la drum, dar şi momentele de evoluţie care i-au definit profilul special de a fi, consecvent, o *„revistă de poezie"*, devenind în timp, prin acumulare, şi *„o arhivă a poeziei române contemporane. De consultat de către cititori şi de către critici literari"*, apreciază Nicolae Manolescu, preşedintele Uniunii Scriitorilor din România. Desigur, apariţia publicaţiei sătmărene nu a fost o excepţie, întrucât, după cum se exprimă Marta Petreu, redactor-şef al revistei „Apostrof" din Cluj-Napoca: *„Excepţional fenomen a fost şi este explozia de reviste de cultură din România postdecembristă"*. Semnificativă, însă, pentru o parte a lor cel puţin, e nu numai continuitatea apariţiei, ci şi calitatea actului creator promovat, cu impact durabil în sânul breslei scriitoreşti şi cu audienţă sporită în rândul publicului cititor. Un şir însemnat dintre aceştia salută evenimentul în paginile acestui număr triplu, bogat ilustrat cu fotografii-document din toată perioada de la înfiinţare până azi, între ei figurând în principal colaboratori fideli ai publicaţiei sătmărene, având ca director fondator pe poetul dr. George Vulturescu. Semnalăm şi editarea unui supliment al revistei, cuprinzând programul *„Zilelor culturale POESIS"*, ilustrând manifestările literare şi pe protagoniştii lor în cei 25 de ani de prezenţă stăruitoare în peisajul contemporan al literaturii române. Din partea revistei „Nord Literar", salutăm evenimentul, îi felicităm pe realizatori şi pe colaboratorii statornici, dorindu-le tuturor satisfacţii spirituale întru MULŢI ANI de acum înainte pentru ei şi pentru ideea de POESIS.

CAIETE SILVANE (nr.111/2014) de la Zalău ne incită în acest număr printr-o dezvăluire documentară despre relaţia omului politic Corneliu Coposu cu scriitorul Alexandru Ivasiuc, pe baza unor mărturii din arhivele Securităţii, cercetate şi date la iveală de Marin Pop. Împrejurarea întâlnirii celor doi a fost detenţia comună în închisorile comuniste, calvarul îndurat apropiindu-i omeneşte, dar şi intelectual, întrucât Corneliu Coposu *„aprecia inteligenţa remarcabilă a lui Ivasiuc şi cultura sa livrească"*. Demnă de remarcat e atitudinea de a fi rămas în contact amical şi după ieşirea din puşcărie, în ciuda diferenţei de opţiune politică dintre cei doi, cât şi a faptului mărturisit de scriitor de a fi făcut *„pact cu diavolul"*, elaborând *„note informative despre foştii deţinuţi politici"*. Pe naţional – ţărănistul Corneliu Coposu nu-l deranja că Ivasiuc *„era marxist din convingere"*, deci nu din oportunism, iar în schimbul de idei, păstrat între ei cu civilitate, scriitorul se situa, *„fără excepţie şi fără concesii, pe o poziţie strict marxistă"*, după cum rezultă dintr-o declaraţie semnată de omul politic la moartea scriitorului, în cutremurul din martie 1977. Despre morţi, aşadar, numai de bine, despre cei vii trebuind să manifestăm cuvenita prudenţă.

MIŞCAREA LITERARĂ (nr. 1/2014) de la Bistriţa ne propune o readucere în atenţie a „farmecului poveştii" lui Ion Creangă la 125 de ani de la plecarea sa în lumea celor drepţi. În editorialul său, Olimpiu Nuşfelean, directorul publicaţiei, ţine să reafirme că *„farmecul clasicilor se consumă dincolo de pretenţiile critice. Ei, clasicii, şi mai ales cei trei, Eminescu, Creangă şi Caragiale, ţin neclintită axiologia valorilor literare. Menţin viabil interesul pentru literatură, cultul lecturii"*, fapt benefic pentru întreaga activitate de creaţie originală desfăşurată de urmaşi, cu impact mai mult sau mai puţin durabil în conştiinţa naţională. Ipostazele posterităţii lui Creangă sunt ilustrate prin numeroasele ediţii din scrierile sale, ca şi prin aducerile aminte stârnite de Casa memorială din Humuleşti şi de Bojdeuca din Ţicăul Iaşiului, locuri unde se perindă o mulţime de vizitatori, dovadă că *„poveştile lui Creangă sunt vii şi autorul lor continuă să respire, dincolo de moarte, prin ele"*, după cum se exprimă o elevă participantă la Olimpiada Naţională de Literatură.

EX-PONTO (nr. 1/2014) de la Constanţa, prin text, imagine, metatext, ne convinge că demersul ei publicistic este unul de aleasă spiritualitate şi de elevat gust artistic în prezentare. Prezenţă vie în peisajul dobrogean, revista „EX-PONTO" face cu acest număr un popas la Medgidia, găzduind creaţii ale unor autori locali. Ne-a reţinut atenţia intervenţia reverenţioasă a lui Abdulea Petcu la adresa limbii române, amintind de poema ***Limba noastră-i o comoară*** de Alexe Mateevici, cu observaţia totuşi că în rândul multor vorbitori neglijenţi ea are aspect de „povară". Din păcate, această diferenţă în cultivarea limbii se constată şi în presă, la radio şi la televiziune, inclusiv în cărţi, deci în cultura scrisă, ceea ce e cu totul regretabil. Ilustrând cu exemple observaţiile sale critice, autorul articolului arată că nici măcar *„cărţile unor intelectuali de marcă nu sunt scutite de prezenţa unor greşeli"*, ceea ce impune reacţii mai ferme şi mai prompte spre a sancţiona public asemenea abateri de la normele şi regulile folosirii corecte a limbii în vorbit şi în scris, deopotrivă.

ACOLADA (nr.4/2014), concitadină cu POESIS la Satu Mare, îşi afirmă tot mai pregnant profilul şi statutul de revistă lunară de literatură şi artă, de curând apărând şi ea sub egida Uniunii Scriitorilor din România, având la cârmă scriitorii Radu Ulmeanu şi Gheorghe Grigurcu. Cu verva-i cunoscută, criticul Alex. Ştefănescu ne prezintă câteva idei care *„ne-au zăpăcit după 1989"* (nu dezvăluim care sunt,

doar că ele aparţin unor scriitori care s-au făcut remarcaţi prin ceva aparte în peisajul bulversat al tranziţiei). Spre incitare, scriitorul Dan C. Mihăilescu, în publicistica sa, satirizează cu plăcere ceea ce s-ar putea numi *„filosofia populară românească"*, cu toate că muştruluielile sale la adresa gândirii noastre comune sunt, culmea, zice Alex. Ştefănescu, *„pline de simpatie ca gestul unui părinte de a-şi ciupi copilul de obraji"*. De referinţă mai sunt multe articole din sumar, să citäm doar pe ***Eliade şi detractorii lui sau Răfuiala oamenilor de rând cu omul superior, N. Steinhardt în Cartea Centenarului, Cum se publică o carte în SUA, Despre intelectualii critici (Studiu de caz: Vasile Sebastian Dâncu)*** şi nelipsitul serial fluviu despre ***„Etnologul român în epoca de aur"***, luate în răspăr fiind ***Trustul de Diplome Goldiş şi Ortodoxia din Bixad***. Cu faţa spre literatură stau articole despre poezia lui Virgil Mazilescu, cronica literară despre reportajele lui Cornel Nistorescu, studiul ***Arta DADA - prima antiartă***, cu principiul ei conducător de „tabula rasa" în raport cu orice tradiţie etc. În final, un citat din poemele lui Aurel Pantea: *„Ziua e pe sfârşite, dar din sfârşitul ei,/ niciunul din câţi au plecat/ nu se mai întoarce. Desigur, s-au rătăcit,/ se spune, desigur s-au rătăcit,/ dar mai spun că cei plecaţi au găsit calea"*. Calea spre adevăr, calea spre frumuseţe, calea spre posteritate trec, iată, şi prin revistele literare!

ARTIFICIERUL

Ana Liliana ILEA

„STINGEŢI..." SAU MAI E CU PUTINŢĂ CEVA NOU DESPRE TEATRUL LUI EUGÈNE IONESCO?

Proaspăta montare băimăreană a piesei ***Noul locatar*** de Eugène Ionesco, semnată de regizoarea Mihaela Panainte, este una afectivă şi cerebrală. Intrarea personajului Domnul se face printr-o uşă înaltă, à la E. G. Craig, într-un spaţiu gol, în care fantasmele trecutului irump în real prin proliferarea obiectelor scenice simbolice, scenografia fiind semnată de Cristina Milea.

Cei doi Hamali muţi (Lăcrămioara Bradoschi şi Andrei Dinu) joacă în gesturi descompuse, în prelungirea obiectelor animate, frânturi, ecouri dintr-o lume a spectrelor. Cei doi devin un Caron dual spre tărâmul celălalt.

Portăreasa, un Sfinx grotesc, care deţine cheile Inconştientului, este interpretată diabolic de actorul Florin Vidamski.

Cornel Răileanu (actor la Teatrul Naţional din Cluj-Napoca) face din personajul Domnul un locatar al limburilor, invadat de mundaneitate, printr-un joc puternic interiorizat. În vacarmul cuvintelor Portăresei, Domnul, laconic, are oazele lui de iluminare. Prin *„această capcană între naştere şi moarte"* se va salva în Lumină, o ascensiune solară, *„mistica luminii"* ionesciene.

Îngerii, demonii şi sufletele rătăcitoare îşi fac simţită prezenţa, manifestările lor sunt inspirat ilustrate sonor de Adrian Tudoran.

În această viziune regizorală, absurdul este convertit în miraculos - vezi scena deschiderii valizei (cutie arhetipală), prefigurându-se ca o montare despre catharsis.

Spectacolul, construit circular, cu o dinamică acerbă pe verticală, radiază. În reprezentaţie se reiterează metafora lumii ca teatru ad infinitum.

Vasile GOGEA

ÎN LOC DE PREFAŢĂ: O „POARTĂ DE INTRARE"

Având ca metaforă centrală „piatra" (element al lumii care, de la Thales încoace, are uneori capacitatea de a se lepăda de „haina" ei fizică, manifestându-se metafizic) – sugestie a unei arhaicităţi durabile, puse în relaţie cu tema „destinului" – ceea ce provoacă meditaţia despre timp şi atributele lui cele mai diverse, noul volum de versuri al lui Dumitru Fânăţeanu este, totodată, o călătorie poetică în „nordul memoriei" (autorul îşi extrage sevele expresivităţii, dar se şi hrăneşte din mitologia unui tărâm care, paradoxal, deşi bântuit de „uriaşi", a dezvoltat şi conservat o spiritualitate a lemnului.)

Două serii de cuvinte-metafore alcătuiesc stâlpii porţii de intrare în curtea poetului (o curte a fiinţei sale vechi): o serie a timpului (răstimp, vremi, veacuri, zile, clipă, vecia, târziu, zori, amiază, amurg, infinit, nemurire, dimineţi, anii, ceas, noaptea, postum, vârstă, netimp), în care „calendarul" mare al istoriei se contopeşte cu întâmplările mici şi umile ale biografiei personale, unde *„doar stelele nopţii /luminează-n istorii"*, şi o serie a „urmelor" lăsate de trecerea timpului în memoria autorului (uitare, amintire, lumini, umbre, raze, străluciri, sunete, culori, mirosuri), în care *„Fiecare clipă-i o lume"*.

Tematica aparent „săracă", subliniată însă de o serialitate progresiv „şlefuită" (am zice, fără a face o comparaţie, ca la Brâncuşi), captează, fără a le amplifica strident, reverberaţi din „vegherile" lui Lucian Blaga în ***La curţile dorului***.

O „veghe" la *„destinul de ceară al clipei"* este starea matrice din care se nasc poeziile lui Dumitru Fânăţeanu. Lumânarea şi clepsidra par să fie cele două instrumente cu ajutorul cărora autorul determină *„latitudinea"* şi *„longitudinea"* locului poetic din care contemplă *„veacul nostru"* aflat în *„trenul ce vine /Din pustiul cu gheţuri vuind"*. În nordul etern se află sursa transfigurării poetice a acestui veac: *„Veacul acesta rezemat de Univers/e ca o poveste de iarnă geroasă/ învăluită în ceaţă..."*.

„Columna de semne" a poetului, încrustată în lemnul *„cel de toate zilele"*, stă vertical sub cerul Munţilor Gutâi, temeinic aşezată pe piatra destinului său. Un destin scris sub o binecuvântată treime: loc, timp şi cuvânt. Ecoul poetului „mut ca o lebădă" se face auzit în acest spaţiu luminat:

„Timpul la răspântii de veacuri
arhitectură-n lumină,
răsfrânge a lumii taină
în nemărginire".

Şi, asemenea aceluia, legea pe care o are de păzit e să *„ţină înflorită îngândurarea"*. Ceea ce, neobosit şi inspirat, reuşeşte (şi) acest poet din Maramureş.

Northrop FRYE

CUVÂNT CU PUTERE

"Northrop Frye (1912-1991) este cel mai important filosof al culturii din istoria Canadei postbelice. In 1957, publica celebra ***Anatomie a criticii,*** *tradusă în româneşte de Domnica Sterian si Mihai Spăriosu (1972). Monumentalul volum* ***The Great Code. The Bible and Literature*** *(1982) a apărut în româneşte în traducerea lui Aurel Sasu şi a Ioanei Stanciu (****Marele Cod. Biblia si Literatura****, 1999). Aurel Sasu traduce (1993) eseul* ***Dubla viziune****. Fragmentul prezentat acum cititorilor, prin bunăvoinţa revistei „Nord Literar", face parte dintr-o altă remarcabilă lucrare în curs de apariţie,* ***Word with Power****, tipărită în 1990." A.S.*

Capitolul I

Secvenţă şi Mod

Aş începe ca de atâtea ori cu faptul că atunci când citim (sau examinăm) o structură verbală, atenţia noastră merge simultan în două direcţii. O direcţie centripetă, încercând să dea un sens cuvintelor citite; cealaltă, centrifugă, preluând din memorie înţelesurile convenţionale ale cuvintelor utilizate în lumea verbală exterioară cărţii citite. Acest raport dintre semnificanţi şi semnificaţi e variabil, iar variantele evoluează în alte tipuri de structuri verbale şi alte semnificaţii ale înţelesului. Numesc aceste variante moduri, un termen folosit de mine în altă parte, într-un context diferit, asupra căruia voi reveni mai târziu. Fiecare structură verbală îşi poate avea principalul centru de gravitaţie într-unul din aceste moduri, deşi ea va conţine sau sugera şi aspecte din toate celelalte moduri.

Termenul tradiţional utilizat pentru varietatea modurilor dintr-o singură operă este „polisemia" sau înţelesuri multiple, un termen uşor transferabil unei critici a diverselor modalităţi prin care cuvintele îşi produc impactul. Într-un sens mai restrâns, teoria înţelesului polisemantic e de sorginte medievală, iar eu am folosit-o extensiv în alte lucrări, mai ales în versiunea lui Dante. Această teorie e de obicei legată de metafora nivelelor, o metaforă ierarhică utilizată din obişnuinţă, mai puţin posibil să ne inducă în eroare, dacă ne amintim că ea trimite la o diagramă mentală pe care noi o impunem subiectului, nu la ceva inerent subiectului. Metaforele secundare presupuse de cuvântul „nivel", potrivit căruia un nivel poate fi deopotrivă „mai înalt" sau „mai adânc" decât un altul (vezi cuvântul latin „altus", care înseamnă, în acelaşi timp, înalt şi adânc), sunt mai posibile să conducă la judecăţi de valoare irelevante, numai că uneori cu greu ne putem dispensa de ele.

Mă voi opri la o secvenţă din aceste varietăţi de categorii verbale. Ea este, până la un punct, o secvenţă de nivel, deşi nivelele sunt (cu numeroase rezerve) mai apropiate de Hegel decât de Dante. Altfel spus, ele sunt nu atât ierarhice, cât progresive, de la mai puţin la cuprinzător. Dar şi asta e înşelător dacă sugerează că orice mod e o entitate autoconţinută, ceea ce nu e posibil niciodată. Orice mod e parţial şi imperfect, şi aceasta este raţiunea atât a existenţei altora, cât şi a coexistenţei lor în interiorul aceleiaşi opere.

Secvenţa mea nu este una istorică – de fapt, ea este practic inversul celei istorice. Modul cu care ar fi cel mai simplu să încep este cel care, istoric, s-a maturizat deplin ultimul. Acesta este modul descriptiv, cum l-au putut numi, cel în care citim spre a obţine informaţie privitoare la ceva din lumea exterioară cărţii. Avem, aici, două structuri, structura a ceea ce este descris şi structura cuvintelor ce o descriu (cea dintâi este în mare parte creată de a doua, dar nu trebuie să complicăm dinainte lucrurile). Cuvintele sau semnificanţii sunt în teorie în raport de subordonare faţă de ceea ce semnifică, servomecanisme pentru informaţia pe care o comunică. Varietatea informaţiei transmise de scrierea descriptivă generează în mod firesc o varietate de tipuri narative. Unele structuri narative descriptive, manualele, de pildă, sunt expozitive, prezentând un anume sens al mişcării de la mai bine la mai puţin ştiut, în aşa fel încât cititorul să urmeze un fel de progres iniţiatic. Altele, aşa cum sunt multe istorisiri, îşi asociază propria lor structură narativă cu secvenţa evenimentelor descrise. Această coincidenţă e posibilă întrucât atât evenimentele istorice, cât şi contrapărţile lor narative se mişcă în ordine temporală. Tot aşa, există lucrări de referinţă concepute nu pentru lectură consecutivă, ci pentru a fi consultate în locuri specifice. Aici, narativul cade într-o convenţie pur arbitrară, cunoscută deja cititorului, aşa cum e însuşirea alfabetică dintr-un dicţionar. Amintesc aceste excesiv de evidente chestiuni ca să evidenţiez rolul primordial al naraţiunii sau al secvenţei în asigurarea coerenţei oricărui mod verbal de expresie de la Biblie până la o carte de telefon.

Stilul descriptiv minimalizează acele aspecte ale textului care atrag atenţia asupra raporturilor dintre cuvinte, a ceea ce este în special retorică, altfel spus, în limbaj popular „vorbe goale". Ambiguitatea, de cuvinte, înţelesurile multiple ale aceluiaşi cuvânt sunt evitate: substantivele şi verbele, cel puţin la modul ideal, au un singur înţeles fiecare, acela sugerat de relevanţa lor pentru subiectul ce face preocuparea cărţii.

Figurile de vorbire, metaforele şi altele similare sunt de asemenea evitate, exceptându-le ca exemple sau ilustrări. La drept vorbind, criteriul dominant în scrierea descriptivă este adevărul obiectiv. Este important pentru cititorul unei structuri verbale, de pildă un ziar, să ştie dacă primeşte o informaţie genuină sau doar ceva inventat sau auzit de autor de la alţii. Numim o asemenea structură verbală adevărată, iar detaliile acestei structuri fapte, atunci când pare a fi o replică verbală satisfăcătoare a ceea ce descrie. Prestigiul cuvintelor „adevăr" şi „fapt" a făcut ca modul descriptiv de scriere să fie perceput aproape ca un mod fundamental şi esenţial între toate celelalte, şi unul ce stă la baza tuturor celorlalte în clasificarea lor ierarhică. Descriptivul este înţelesul literal tradiţional în care cuvintele au funcţia de a transmite nonverbalul. Am remarcat adesea ilogităţile cuvântului literal, cât şi absurditatea supoziţiei că, în ***Biblie,*** de exemplu, înţelesul literal (descripitv), e obligatoriu fundamental, întrucât, fără el, Biblia n-ar putea fi adevărată. În ***Biblie***, nu există un nivel descriptiv al înţelesului continuu sau deplin matur, iar dacă ar exista, ***Biblia*** n-ar fi decât o anomalie grotescă.

Această dificultate legată de cuvântul literal a fost recunoscută de foarte timpuriu, dar suprimată de o cenzură preocupată de îngrijorările în chestiunea adevărului tocmai menţionat. Una peste alta, tehnicile scrierii descriptiv – continui sunt ulterioare ***Bibliei***, fiindcă depind de anumite dezvoltări sociale şi tehnologice care au avut nevoie de o lungă perioadă de timp să fie într-adevăr funcţionale.

Scrierea istorică, de exemplu, se naşte din cronică, povestire orală şi compilaţie din alte cărţi, aşa cum o istoriografie autentică se naşte odată cu tehnici de cercetare şi documentare. Arheologia, veche de nici două secole, e suportul ei principal, îndeosebi pentru perioada antică. Nu sugerez ca istoria, cu atât mai puţin ceea ce numim acum istoricitate, ar fi pur şi simplu o imitaţie verbală a evenimentelor exterioare, doar că, fără o dublă centrare descriptivă pe evenimentele verbale şi reale, noi n-am avea astăzi ceea ce numim istorie. Pe de altă parte, studiul lumii exterioare nu va ajunge la o expresie verbală adecvată până nu vor fi dezvoltate tehnici ştiinţifice. Scriitorul cu mintea cea mai descriptivă a antichităţii, Aristotel, este profund stingherit, dacă nu paralizat de lipsa acestor tehnici, în special în observaţiile sale de biologie, acordând, de aceea, precumpănitor atenţia altui mod la care urmează să mă refer.

Există, de asemenea, un factor politic implicat. Scriitorul descriptiv este un scriitor democrat şi adevărul său depinde de punerea tuturor cărţilor sale pe masă, împărtăşind ceea ce ştie, în fiecare moment, cu cititorul său. Un cititor care nu este de acord cu el trebuie pur şi simplu să-i verifice faptele sau să-i repete experienţele. Nu este o coincidenţă că tehnicile scrierii descriptive şi teoria democraţiei s-au dezvoltat în tandem, debutând, se pare, în timpul lui Locke. Maturitatea unei democraţii, azi, nu este conţinută în procedurile de vot sau în alegerea liderilor, ci în principiul deschiderii din scrierea descriptivă. Autoritatea unei ştiinţe deschise e recunoscută, în teorie, deopotrivă în societăţile democratice şi totalitare, deşi ambele încearcă totuşi să controleze transparenţa în scrierea istorică prin ascunderea sau distrugerea documentelor relevante.

Enunţurile descriptive pe termen scurt au format probabil grosul comunicării umane de la începutul timpurilor. Vorbesc aici de forme continui, care, într-o eră pretehnologică, se limitează în mare măsură la amintiri, povestiri organizate şi conţinute de memoria scriitorului. Asemenea povestiri se numără printre formele „logocentrice" ale lui Derrida, în care scriitorul este un vorbitor real.

În modul descriptiv, cu precădere în genurile nonistorice, urmăm procedeul lui Locke în care percepţia duce la reflecţie, percepţia incluzând aici percepţia preorganizată a experimentului. Ne aflăm în stadiul reflecţiei când începem de obicei să scriem, deci cuvântul conţine metafora oglinzii, ceea ce se reflectă în gândire fiind date nonverbale ale percepţiei senzoriale. Dar asta nu înseamnă deloc că facem un salt peste o falie de la non-verbal la verbal. Orice percepţie ce duce direct la reflecţie trebuie să fie din start un impuls de verbalizare: ordonarea cuvintelor nu apare subit în mijlocul procesului. Oamenii care nu gândesc acuză deseori savanţii din orice domeniu că descoperă doar ceea ce-şi propuseseră mai înainte să descopere, de parcă descoperirile genuine au fost rezultatul întâmplării sau şansă pur şi simplu. Dar percepţia în sine este potenţial verbală, plecând de la o ipoteză verbalizată deja în minte (e.g. „Mă întreb dacă"), şi merge direct către propria sa împlinire într-o finalitate verbală.

Prin urmare, iniţiativa scrierii descriptive, forţa ce declanşează totul, este ordinea cuvintelor, care la nivelul conştiinţei implicate într-o asemenea scriere e ordinea sintactică sau gramaticală, or, această iniţiativă este într-un fel exclusă din operaţiunea descriptivă: ea este centrală aici, dar în genere trebuie să rămână o supoziţie neexaminată, dacă o astfel de scriere descriptivă vrea să-şi menţină integritatea deplină. Scriitorul descriptiv, fireşte, vrea ca adevărurile sale non-verbale să „vorbească pentru ele însele" şi abate atenţia cititorului de la rolul propriei sale ordini a cuvintelor, nu numai în înlănţuirea datelor prezentate, ci şi în imaginarea lor, în sensul transmutării a ceva nonverbal într-o structură verbală.

Totuşi, cuvintele nu pot transmite niciodată în mod direct minţilor noastre ceva ce nu e verbal. Cuvintele transmit acel nonverbal numai în termenii şi în convenţiile gramaticale specifice lor. În engleză, o convenţie centrală de acest gen e convenţia subiect – predicat – obiect. Autoritatea faptului nonverbal se reduce drastic în acest proces: putem încerca să pretindem că relaţia subiect – predicat – obiect este inerentă naturii lucrurilor, dar, chiar aşa fiind, convenţia gramaticală va fi totuşi limita a ceea ce putem obţine pe această cale. De exemplu, dificultăţile de a înţelege o bună parte din ştiinţa contemporană, printr-o complicată grilă verbală de substantive şi verbe care ţin cu orice preţ să schimbe procese din spaţiu – timp în lucruri în spaţiu şi evenimente în timp, sunt recunoscute acum de toată lumea. Naiva credinţă în perfecta transparenţă a limbajului ca transmiţător al nonverbalului a dispărut în mare parte din cultura noastră.

Procesul de ordonare a cuvintelor în scrierea descriptivă, aşadar, poate fi numit iniţiativa exclusă, prezumată, fără a fi centrul atenţiei. Odată ce ea devine centrul, trecem la alt mod de scriere, unul pe care l-am putea numi modul conceptual sau dialectic. În scrierea conceptuală elementul numit mai devreme „adevăr" trebuie căutat lăuntric, ca să zic aşa: în ceea ce cuvintele conţin, mai degrabă decât în ceea ce reflectă ele din mediul înconjurător. Trecerea de la descriptiv la conceptual are loc în paralel cu trecerea de la imitaţie la mimesis în Aristotel când ilustrează relaţia artei cu natura. Când spunem „arta imită natura", ne gândim instinctiv la o operă de artă, să zicem o pictură, ca o copie a unui model natural, peisaj sau altceva, din lumea exterioară. Într-un sens, poate că e aşa, dar până la urmă vom înţelege că relaţia artei cu natura e percepută mai mult ca o relaţie internă, în care, în terminologie aristoteliană, arta este forma şi natura conţinutul, natura fiind ceva conţinut de artă şi nu reflectat de aceasta.

Chestiunea aceasta deschide o perspectivă mai largă în critica plastică, spre iritarea acelor pictori care asertează că ei pictează numai ceea ce văd ei, cât şi spre vexarea criticilor incompetenţi (astăzi puţini, dar cândva un grup dominant), care cred că meritul unei picturi constă în similaritatea conţinutului ei cu ceva nonpictorial. Dimpotrivă, în fotografie, accentul principal, ca şi în alte moduri descriptive de dată relativ recentă, se pune în continuare pe transmiterea pictorială a unui model exterior.

Scriitorul conceptual, la fel ca cel descriptiv, caută orice adevăr obiectiv pe care i-l pot furniza cuvintele, dar întotdeauna apelează la raţiune şi la simţul obiectivităţii. Dar îl caută în ordinea verbală construită de el şi acest lucru se vădeşte în tensiunea desfăşurării narative. Este extrem de important ca propoziţia B să „decurgă" din propoziţia A, iar principiile logicii să fie într-atât de elaborate încât să garanteze că o astfel de succesiune este totdeauna corectă. Narativul devine un argument, iar argumentul are rolul de a exercita o forţă de constrângere asupra cititorului, iscând deopotrivă în scriitor şi în cititor reacţii precum: „Sunt forţat să cred", „Sunt obligat să accept" şi altele asemenea. Timp de multe secole, acest sentiment de constrângere a argumentului a reprezentat o imensă forţă culturală, existând o teorie larg răspândită potrivit căreia forţa argumentului era un factor central determinant inclusiv în comportament. Apare, aşadar, o întrebare implicită în titlul acestei cărţi: relaţia dintre cuvinte şi putere. În scrierea conceptuală accentul se pune pe puterea cuvintelor de a cordona elemente verbale, ea concentrându-se astfel pe elementele cele mai intim legate de cordonare. Acestea sunt exprimate prin noţiuni precum timp, natură, substanţă, fiinţă, toate cu necesitate abstracte, legate nemijlocit de însăşi construcţia verbală, dar abstrase, într-o anumită măsură, din lumea exterioară.

Fragment din volumul ***Word with Power***
Traducere de Aurel SASU şi Ioana STANCIU
(continuare în pag. 14)

anul XII, nr. 6 (133), iunie 2014

Nord Literar

Apare sub egida Consiliului Judeţean Maramureş şi a Uniunii Scriitorilor din România

Din sumar:

PAG. 2 VIAŢA CULTURALĂ
• *Cărţi şi reviste primite la redacţie*
• *Ziua scriitorului*
• *Premiile revistei ACOLADA*

PAG. 3 CRONICA LITERARĂ
• Gheorghe GLODEANU
- *Fantasticul la Mircea Eliade şi Edgar Allan Poe*

PAG. 4-5 VITRINA
• Antoaneta TURDA
- *Momente vesele şi triste cu Laurenţiu Orăşanu*
• Monica GROSU
- *Poeme în căuşul palmei*
• Săluc HORVAT
- *„Texte şi contexte" eminesciene*

PAG. 6 DISOCIERI
• Constantin CUBLEŞAN
- *Mihai Eminescu - cronologia vieţii şi a operei*

PAG. 7 ORFEU
•Ion ŞIUGARIU

PAG. 8-9 ION ŞIUGARIU-100
• Delia POP
- *Fond arhaic şi mit personal în poezia lui Ion Şiugariu*
• Nadia Aurelia ROMAN
- *Complexul lui Narcis sau oglindirea prin congruenţă şi disperare*

PAG. 10 VERSURI
• Vasile POPOVICI

PAG. 11 INTERVIU
• Ştefan JURCĂ în dialog cu Augustin COZMUŢA

PAG. 12 ISTORIE LITERARĂ
• *Ana OLOS*
- *Misterul lui Mr.Urmuz*

PAG. 13 COMENTARII
•Mihaela ROTARU
- *Mândria tătânelui, nădejdea maichii*
• Daniel DRAGOMIRESCU
- *Istoria dintr-o perspectivă critică*

PAG. 15 ESEU
• Marian BARBU
- *Cuvintele fraţilor Grimm*

PAG. 16 TRADUCERI
• Mihai EMINESCU
- *Ce-ţi doresc eu ţie, dulce Românie*
• Alfredo Pérez ALENCART
- *Poeme*

Ordinul Arhitectilor din Romania filiala Nord-Vest
in colaborare cu
Liceul de Arte din Baia Mare
propune viitorilor studenti
a V-a editie a evenimentului

ALEGE ARHITECTURA

22-23.05.2014 ore 10,18,20

22 MAI orele 10.00 - in sala de concerte "Rotary" a Liceului de Arta
- PREZENTAREA facultatilor de arhitectura Bucuresti, Cluj, Timisoara

22 MAI orele 18.00 - la Galeria de arta U.A.P. bd. Bucuresti
- VERNISAJUL expozitiei cu lucrarile de atestat ale absolventilor Liceului de Arte Baia Mare - clasa de arhitectura si design

22 MAI orele 20.00 - la STUDIO ARENA 11 (stadionul Dealul Florilor)
- NOAPTEA ALBA A GALERIILOR - vizitarea atelierelor artistilor plastici

23 MAI orele 10.00 - la Galeria de arta U.A.P. bd. Bucuresti -
- SUSTINEREA ATESTATELOR absolventilor Liceului de Arte Baia Mare de la clasa de arhitectura si design

eveniment finantat din taxa de timbru de arhitectura

partener eveniment
Filiala Baia Mare
a Uniunii Artistilor Plastici din Romania

Acest număr este ilustrat cu lucrări de atestat (specializarea: Arhitectură şi design ambiental) de la Liceul de Arte din Baia Mare şi cu lucrările premiate la Concursul Internaţional C.A.S.A.

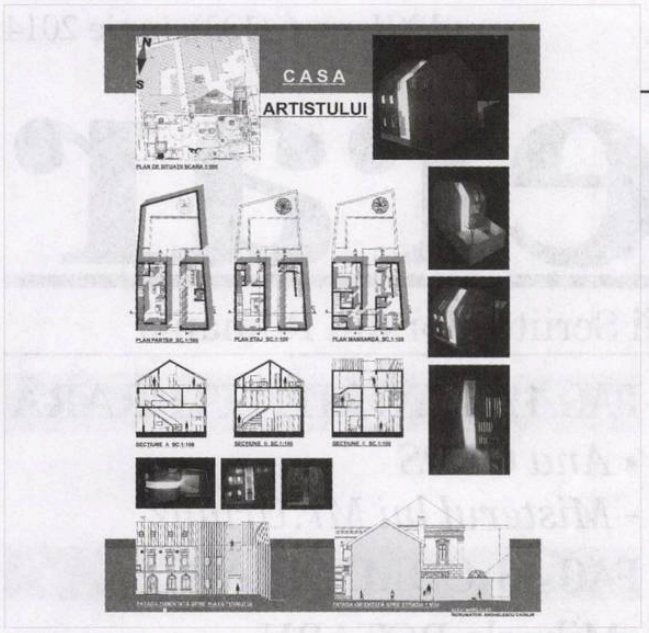

ALEX MARE, premiul I

Instituție a Consiliului Județean Maramureş
Revista NORD LITERAR
Editată de Asociația Scriitorilor Baia Mare
– apare lunar –

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Director:
Gheorghe GLODEANU

Director executiv:
Săluc HORVAT

Redactor-şef adjunct:
Gheorghe PÂRJA

Secretar general de redacție:
Augustin COZMUȚA

Redactori:
Daniela SITAR-TĂUT
Delia POP

Redactori asociați:
Augustin BOTIŞ, Florica BUD,
Gavril CIUBAN, Tatiana DRAGOMIR,
Ioan DRAGOŞ, Marian ILEA, Ştefan JURCĂ,
Adela NAGHIU, Adrian OȚOIU,
Lucian PERȚA, Florian ROATIŞ,
Nicolae SCHEIANU, Echim VANCEA

Prezentare artistică:
Mircea BOCHIŞ

Secretariat şi tehnoredactare:
Raluca HĂŞMĂŞAN
Andreea DEAC

Redacția şi administrația:
cod 430311, Baia Mare,
str. Gh. Şincai, nr. 46, tel. 0262-215870,
E-mail: nord.literar@yahoo.com
www.revista.nord-literar.ro

ISSN 1583-817X
Marcă înregistrată OSIM M2007 10928

Tipar: **S.C. KUMAR PRINT S.R.L., Baia Mare**
Revista „Nord Literar" este membră a Asociației Publicațiilor Literare şi Editurilor din România (APLER)

Abonamente la revistă se pot face prin factorii poştali şi se difuzează prin S.C. GLOBAL MEDIA TRUST S.A., S.C. DAMCO S.R.L., S.C. CPD ING VAL S.R.L., S.C. INA K PRESS S.A. şi în librăriile din Baia Mare şi Satu Mare.

Costul unui abonament - 2014:
Prin poştă: 3 luni - 7,5 lei; 6 luni - 15 lei; 12 luni - 30 lei

Revista este înscrisă în Catalogul Presă Poşta Română, anul 2014, cod 14.323 (p. 82)

16 pagini - 1,5 lei

Responsabil de număr:
Delia POP

CĂRȚI ŞI REVISTE PRIMITE LA REDACȚIE

CĂRȚI:

• Alex. Ştefănescu, ***Un scriitor, doi scriitori,*** evocări, grafică de Bogdan Petry, Editura Allfa, Bucureşti, 2014;
• *** ***Întâlniri cu Cioran,*** culegere realizată de Marin Diaconu, Fundația Națională pentru Ştiință şi Artă, Bucureşti, 2014;
• Dumitru Isac, ***Cunoaştere şi transcendență***, ediție îngrijită de Ionuț Isac, Casa Cărții de Ştiință, Cluj-Napoca, 2014;
• *** ***Interviu transfinit. Mircea Ivănescu răspunde la 286 de întrebări ale lui Vasile Avram***, ediția a II-a, postfață de Radu Vancu, Casa de Editură Max Blecher, Bistrița, 2012;
• Cornel Nistea, ***Ultimul în Eden***, schițe, nuvele, povestiri, Casa Cărții de Ştiință, Cluj-Napoca, 2014;
• Augustin Neaga, ***Ciocotiş - File de istorie şi legendă,*** cu o prefață de Augustin Cozmuța, cuvânt înainte de Vasile Lechințan, Editura Ecou Transilvan, Cluj- Napoca, 2014;
• Adrian Dinu Rachieru, ***Con-viețuirea cu Eminescu***, Editura Junimea, Iaşi, 2013;
• Vasile Mic, ***Naşterea Aurorei***, versuri, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2013;
• Angela Furtună, ***post-hipnotice***, versuri, Editura Timpul, Iaşi, 2013;
• Mihai Merticaru, ***Veşnicia dintre clipe***, poeme, Editura Vasiliana, Iaşi, 2013;
• Dumitru Fânățeanu, ***Chipul destinului***, versuri, Editura Enesis, Baia Mare, 2014;
• Ioan Godja Ou, ***Viață. Istorie. Puritate*** (Văleni, Maramureş), Editura Astra, Sighetu Marmației, 2013;
• Romulus Turbatu, ***Peregrin printre prieteni***, interviuri, Editura Alma, Craiova, 2010;
• Marian Horvat, ***Codrul ducelui***, proză, Biblioteca tânărului scriitor, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2012;
• Ioan Pintea, ***50. Poeme alese***, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2011.

REVISTE:

• „Acolada", nr.5, mai 2014, Satu Mare;
• „Ateneu", nr.5/ mai 2014, Bacău;
• „Litere", nr.5/ mai 2014, Târgoviște;
• „Bucovina Literară", nr. 3-4 / 2014, Suceava;
• „Cronica veche", nr.5/ mai 2014, Iaşi;
• „Oglinda Literară", nr.150/ iunie 2014, Focşani;
• „Familia", nr.4/ aprilie 2014, Oradea;
• „Tribuna", nr.282/ 2014, Cluj- Napoca;
• „Cultura", nr.19, 20/ 2014, Bucureşti;
• „Orizont", nr.5/ mai 2014, Timişoara;
• „Lamura", nr.151- 153/ 2014, Craiova.

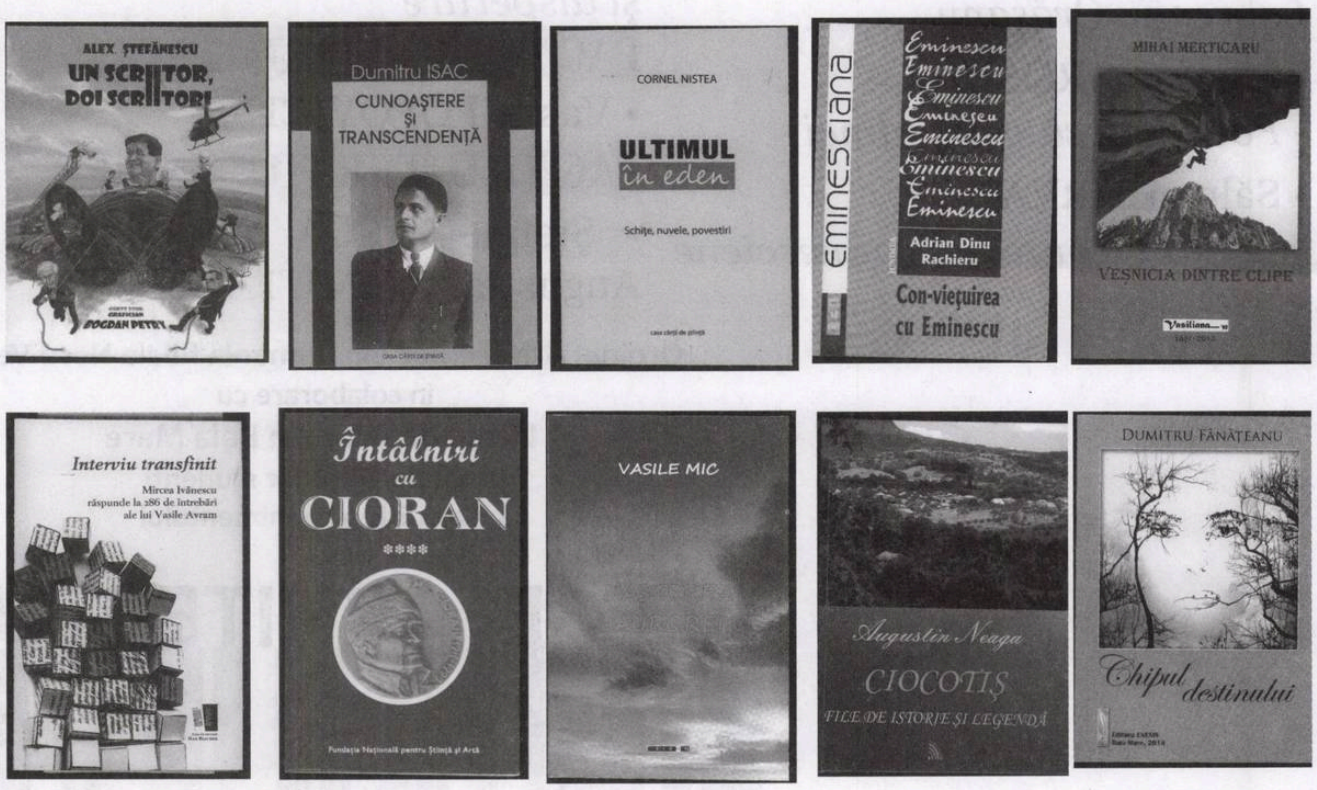

ZIUA SCRIITORULUI

EDIȚIA A III-A

VINERI, 6 IUNIE 2014

Manisfestare organizată sub egida primarului Municipiului Baia Mare, Cătălin Cherecheş

Organizatori: Asociația Scriitorilor, reprezentanța Uniunii Scriitorilor Maramureş, Revista „Nord Literar".

Cu această ocazie s-au acordat titlul „Scriitorul anului 2014" şi Marele Premiu pentru Literatură poetului Gheorghe PÂRJA, iar premiul „Opera prima" cercetătoarei Nadia Aurelia ROMAN, autoarea cărții Structuri arhetipale în lirica lui Ion Şiugariu, acordat de Cătălin Cherecheş, primarul Municipiului Baia Mare.

Premiile revistei „Acolada"

În perioada 9-11 iunie au avut loc „Zilele Revistei „ACOLADA", manifestare la care au luat parte scriitori din Bucureşti, Iaşi, Suceava, Cluj-Napoca, Timişoara, Baia Mare, între care Gheorghe Grigurcu, Alex. Ştefănescu, Pavel Şuşara, Adrian Dinu Rachieru, Magda Ursachi, Radu Mariş ş.a.

Cu acest prilej s-au lansat mai multe cărți şi s-au acordat premiile revistei: Angela Furtuna - premiul pentru poezie; Florica Bud- pentru proză; Alex. Ştefănescu- pentru critică.

Centenar Ion Şiugariu

În zilele de 20 - 21 iunie, în organizarea Consiliului Local al orașului Tăuții Măgherăuş, s-a marcat împlinirea a 100 de ani de la naşterea poetului Ion Şiugariu. Între invitați s-au aflat delegaii din Slovacia, Ungaria, veterani de război, scriitori din Baia Mare şi din alte localități.

Poetul a fost evocat de primarul orașului, Anton Ardelean, de personalități culturale precum Teodor Ardelean, Florica Bud, Săluc Horvat ş.a.

Rugăm editurile, revistele şi autorii care doresc să le semnalăm cărțile şi publicațiile periodice în numere viitoare ale revistei noastre să le trimită pe adresa redacției (str. Gh. Şincai, nr. 46, cod 430311, Baia Mare).

Informăm colaboratorii noştri că responsabilitatea asupra conținutului materialelor publicate revine autorilor. Colaboratorii ne pot trimite materiale doar în format electronic, culese cu semne diacritice şi cu respectarea normelor ortografice impuse de Academia Română.

Gheorghe GLODEANU

FANTASTICUL LA MIRCEA ELIADE ŞI EDGAR ALLAN POE

Reprezentând altceva decât realismul transparent şi previzibil, literatura fantastică se bucură de o bogată tradiţie, atât în literatura română, cât şi în cea universală. Din această literatură insolită, mai puţin convenţională, care preferă proiecţia în sfera imaginarului, se inspiră şi Minodora Barbul în remarcabila ei carte de debut, intitulată ***Coordonate ale fantasticului la Mircea Eliade şi Edgar Allan Poe*** (Editura Universităţii de Nord, Baia Mare, 2012). Subtitlul lucrării se dovedeşte elocvent în ceea ce priveşte principalele coordonate urmărite în cazul celor doi maeştri ai prozei fantastice: ***Studiu diacronic din perspectiva timpului, a visului şi a morţii***. Fiind vorba de o cercetare de literatură comparată, investigaţia este construită în mod simetric. Mai întâi se dă o definiţie a fantasticului, apoi sunt circumscrise viziunile despre creaţie ale celor doi autori, relevându-se elementele de originalitate, aduse atât de către Mircea Eliade, cât şi de Edgar Allan Poe. În consecinţă, prima parte a cărţii are un caracter eminamente teoretic, în timp ce partea a doua analizează maniera specifică în care câteva din temele caracteristice prozei fantastice (timpul, visul şi moartea) se pot regăsi în operele celor doi scriitori. După cum o sugerează şi titlurile lor, secţiunile lucrării sunt construite în mod simetric, dar şi complementar: ***Coordonate generale*** şi ***Coordonate particulare***.

Ideile care au stat la baza elaborării studiului au fost expuse în ***Argumentul*** care precedă investigaţia propriu-zisă. Minodora Barbul menţionează maniera în care a descoperit opera celor doi scriitori, lectura ei dobândind noi coordonate în anii studiilor universitare. După parcurgerea atentă a textelor, ideea realizării unei lecturi paralele a venit de la sine. Nu sunt ignorate însă nici dificultăţile întâmpinate, cei doi scriitori având o operă vastă şi o bibliografie critică pe măsură. Fără să se lase copleşită de numeroasele exegeze consacrate lui Eliade şi lui Poe, Minodora Barbul a pornit de la o afirmaţie cu valoare axiomatică: „Mircea Eliade şi Edgar Allan Poe sunt repere majore ale literaturii fantastice".

O primă întrebare spinoasă la care încearcă să răspundă tânăra exegetă sună în felul următor: „Ce este literatura fantastică?" Răspunsul nu este însă uşor de dat, deoarece, în ciuda unei bibliografii exhaustive, fantasticul rămâne un gen deschis, care, de la o epocă la alta, se schimbă în mod semnificativ. În acest sens, el poate fi comparat cu romanul, greu de definit şi el, fiind supus celor mai neobişnuite metamorfoze. Parcurgând şi o remarcabilă bibliografie în limba engleză, autoarea constată faptul că există diferenţe semnificative între accepţia europeană a noţiunii de fantastic şi cea americană. Pasionată de detalii, exegeta reia, cu ochiul critic al unui filolog, scrierile fantastice ale lui Mircea Eliade şi ale lui Edgar Allan Poe. Este interesant faptul că cei doi autori investigaţi aparţin unor epoci diferite, literatura fantastică parcurgând un drum semnificativ din prima parte a secolului al XIX-lea până la sfârşitul secolului XX. În ciuda diferenţelor aparente, exegeta identifică numeroase teme, metode şi simboluri care justifică un studiu comparat între autorul ***Nopţii de Sânziene*** şi creatorul ***Prăbuşirii Casei Usher***. Cercetarea realizată de către Minodora Barbul nu îşi propune să revoluţioneze viziunea asupra fantasticului, nu ambiţionează să îi dea o definiţie incontestabilă ori să-i clarifice definitiv atributele şi valenţele. Scopul ei a fost acela *„de a identifica instrumentele folosite constant, cu măiestria specifică perioadei lor de creaţie, de doi dintre reprezentanţii genului care pe alocuri par a-şi fi transmis pe ascuns ştafeta"*.

Deşi aparţin unor secole diferite şi au suferit influenţe literare distincte, Mircea Eliade şi Edgar Allan Poe sunt investigaţi într-un studiu tematic realizat din perspectivă diacronică, în care sunt evidenţiate elementele de tehnică scriitoricească cu privire la categoriile de timp, vis şi moarte. Înainte de toate, Minodora Barbul simte nevoia să circumscrie termenii cu care operează. În acest scop, prima parte a lucrării are un pronunţat caracter teoretic. Încercând să circumscrie coordonatele literaturii fantastice, exegeza ia în discuţie principalele teorii consacrate genului de-a lungul timpului, pentru a se opri apoi la maniera particulară în care cei doi scriitori au abordat fenomenul. Trăind într-o altă perioadă istorică, Mircea Eliade – relevă Minodora Barbul – are un ascendent în faţa autorului american, deoarece a avut posibilitatea de a cunoaşte evoluţia literaturii fantastice din ultimul secol. În plus, el însuşi a creat mai multe capodopere ale genului. Trebuie menţionat faptul că autorul ***Nopţii de Sânziene*** nu este numai autorul unei proze fantastice de foarte bună calitate, dar a elaborat şi o teorie proprie despre fantastic, teorie axată pe problema camuflării sacrului în profan. Spre deosebire de Eliade, Poe a scris literatură fantastică la modul intuitiv, fără un program riguros şi fără a se raporta la alte scrieri sau la alţi autori cu preocupări similare. Investigaţia porneşte dinspre prezent înspre trecut, adică dinspre scrierile lui Mircea Eliade înspre prozele lui Edgar Allan Poe. În ciuda numeroaselor diferenţe existente între cei doi autori, se pare că aceştia şi-au construit literatura pe un schelet ce seamănă izbitor. Chiar dacă cea de a doua parte a lucrării are un vădit caracter aplicativ, amplele analize de text sunt prefaţate de câteva premise teoretice vizând problema timpului, a visului şi cea a morţii. Desigur, cercetarea s-ar fi putut extinde şi la alte teme esenţiale (erosul, spaţiul, condiţia personajelor etc.), dar numărul paginilor ar fi crescut extrem de mult. Pe lângă numeroasele lucrări teoretice parcurse, exegeta mizează pe perspectivele proprii ale celor doi autori asupra timpului, a visului şi a morţii. Lectura atentă o determină să afirme că *„instrumentarul necesar conturării fantasticului este aproximativ acelaşi indiferent de contextul, epoca sau particularităţile autorilor care îl utilizează"*.

Încercând să răspundă la întrebarea „Cum trebuie privită literatura fantastică ?", Minodora Barbul dezvăluie marea diversitate a perspectivelor din care a fost abordat acest fenomen de către exegeţi: studii de istorie literară, studii tematice, studii psihologice şi psihanalitice, studii structuraliste etc. Pentru a releva caracterul specific al

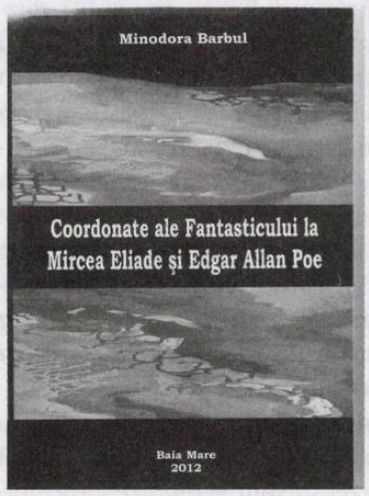

celor doi autori, exegeta trece în revistă principalele lucrări dedicate literaturii fantastice, de la primele teoretizări până în prezent: Howard Phillips Lovecraft, Roger Caillois, P. G. Castex, Gilbert Durand, Louis Pauwels şi Jacques Bergier, Marcel Brion, René de Solier, Tzvetan Todorov, Ion Biberi, Adrian Marino, Sergiu Pavel Dan, Marin Beşteliu, Jean-Baptiste Baronian, Mircea Braga, Ioan Vultur, Nicolae Ciobanu, Jean Fabre, Ilina Gregori, Florina Rogalski, George Bădărău. Atentă să nu îi scape nimic important, Minodora Barbul parcurge un material bibliografic imens, în măsură să îi valideze opiniile despre literatura fantastică. Studiile sunt investigate în funcţie de criteriul cronologic, ceea ce facilitează relevarea elementelor de noutate impuse în domeniul fantasticologiei de-a lungul timpului. Merită reţinut efortul depus de către tânăra autoare pentru relevarea caracterului specific al fantasticului impus de către Mircea Eliade şi de Edgar Allan Poe. Materialul parcurs se dovedeşte, în continuare, impresionant, exegeta dând dovadă de o remarcabilă capacitate de sinteză. Studiul se opreşte la memorialistica lui Mircea Eliade, la eseistica şi la interviurile acestuia. Sunt trecuţi în revistă şi principalii exegeţi care au circumscris viziunea despre fantastic a scriitorului. Minodora Barbul ştie să aleagă citatele semnificative, în măsură să îi justifice demersul analitic. Aceeaşi meticulozitate se poate observa şi atunci când sunt semnalate particularităţile operei lui Edgar Allan Poe. Nu sunt ignorate nici problemele de receptare, autoarea redând maniera în care a fost primită proza lui Mircea Eliade de către principalii critici literari de ieri şi de azi. Minodora Barbul are meritul de a se mişca cu familiaritate atât în spaţiul cultural românesc, cât şi în spaţiul cultural american, relevând principalele merite ale lui Edgar Allan Poe în impunerea unei literaturi insolite, de puternică factură novatoare în epocă. Interesante se dovedesc şi paralelele realizate între opera autorului ***Prăbuşirii casei Usher*** şi literatura gotică, dar merită reţinute şi apropierile de romantismul german.

În ceea ce priveşte problema temporalităţii, autoarea insistă pe caracterul subiectiv al duratei, investigaţia trecând în revistă numeroase scrieri exemplare pentru creaţia celor doi scriitori. Naraţiuni precum: ***Secretul doctorului Honigberger, La ţigănci, Douăsprezece mii de capete de vite, Pelerina, Domnişoara Christina, Nopţi la Serampore*** sau ***Nouăsprezece trandafiri*** reprezintă doar câteva din

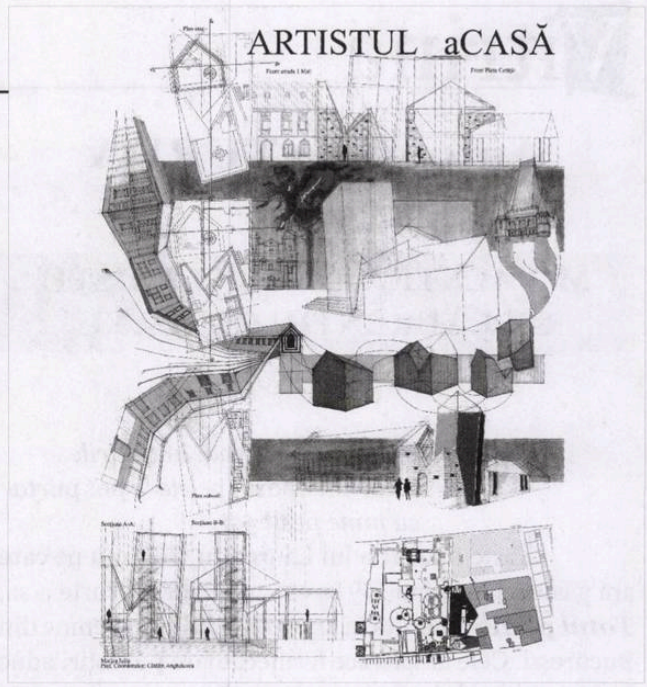

IULIA MICLEA, premiul II

textele lui Mircea Eliade asupra cărora se opreşte, cu reală competenţă, Minodora Barbul. În ceea ce priveşte opera lui Edgar Allan Poe, sunt luate în discuţie naraţiuni precum: ***Metzengerstein, Hruba şi pendulul, Înghopat de viu, Portretul oval, Masca morţii roşii, Prăbuşirea casei Usher, Dracul în clopotniţă*** etc.

Extrem de interesant se dovedeşte şi impactul visului asupra operei celor doi prozatori, proiecţia în oniric devenind o importantă tehnică de generare a fantasticului. Fascinaţia visului s-a impus în centrul interesului odată cu romantismul, constituind o modalitate de evaziune din faţa unei realităţi cotidiene ostile. Edgar Allan Poe resimte şi el puternic atracţia zeului Oneiros. Nu întâmplător, în 1839, celebrul scriitor american a publicat textul intitulat ***O opinie asupra viselor***. În cazul lui Mircea Eliade, studiul relevă evoluţia teoriilor şi a descoperirilor ştiinţifice despre natura viselor. Pentru adolescentul miop de odinioară, cufundarea în lumea viselor, a imaginarului, se transformă într-o metodă de creaţie. Eliade vorbeşte de nevoia organică a omului modern de vise, adică de mitologie, de poveste. ***Mituri, vise şi mistere*** constituie doar una din lucrările esenţiale, în care cercetătorul miturilor teoretizează problema visului. Pornind de la ideea că visul reprezintă un reper tematic major al literaturii fantastice, care a suferit cea mai spectaculoasă transformare, din secolul al XIX-lea până la sfârşitul secolului XX, Minodora Barbul consideră necesară exemplificarea manierei în care a fost prelucrată artistic această temă de către cei doi scriitori. În acest sens, sunt investigate două creaţii reprezentative: ***Berenice***, de Edgar Allan Poe, şi ***Domnişoara Christina***, de Mircea Eliade. Problema visului este discutată la cei doi autori ţinând cont de epocile diferite în care aceştia au trăit şi de contextul în care ei şi-au redactat operele. Nu este ignorat nici rolul drogurilor în crearea viselor, aşa cum se întâmplă acest lucru în creaţia lui Poe, dar şi a altor autori reprezentativi de proză fantastică.

Unul dintre cele mai semnificative capitole ale cărţii de faţă îi este consacrat thanatosului. Tema morţii este esenţială în opera lui Poe, care a dorit să şocheze cunoscând setea de senzaţional a cititorilor săi. Scriitorul nu a fost fascinat de moartea în sine, ci de ritualurile morţii şi de spaima pe care o generează ipostazele vieţii după momentul morţii fizice. Frica reprezintă una din condiţiile esenţiale ale manifestării fantasticului, iar textele lui Poe confirmă acest lucru din plin. La rândul lui, Eliade vorbeşte de angoasa în faţa morţii resimţită de către omul modern, care a pierdut legătura cu sacrul. Naraţiuni precum: ***Domnişoara Christina, Ivan, Uniforme de general, Les trois Grâces*** devin subiectul unor investigaţii extrem de complexe. ***Masca morţii roşii***, ***Îngropat de viu***, ***Regele ciumă***, ***Faptele în cazul domnului Valdemar***, ***Prăbuşirea Casei Usher*** reprezintă tot atâtea pretexte pentru a releva maniera specifică în care scriitorul american abordează diferitele ipostaze pe care le preia tema thanatosului în opera lui Edgar Allan Poe.

În ciuda faptului că s-a limitat doar la trei teme majore din creaţia lui Edgar Allan Poe şi a lui Mircea Eliade, Minodora Barbul a reuşit să realizeze o cercetare migăloasă, complexă şi originală, propunând o perspectivă personală asupra literaturii fantastice practicate de către doi maeştri incontestabili ai fenomenului. Este un lucru firesc, având în vedere faptul că, înainte de a fi publicată, cartea de faţă i-a adus exegetei titlul de doctor în ştiinţe filologice.

Antoaneta TURDA

MOMENTE VESELE ŞI TRISTE CU LAURENŢIU ORĂŞANU

Motto: *Iau cu mine numai amintirile.*
Deşi mă apasă, pe ele le pot purta cu mine peste tot.

Este mărturia lui Laurenţiu Orăşanu pe care am găsit-o la pagina 149 în cea mai recentă carte a sa, ***Totul pe alb***, apărută în acest an la Editura Semne din Bucureşti. Cele unsprezece fermecătoare povestiri aduc în faţa cititorului crâmpeie de viaţă ce sunt relatate în povestiri de dimensiuni variabile, uniformizându-le doar naraţiunea simplă, lapidară, dar foarte bogată în informaţii sociale şi istorico-geografice. Structura cărţii este gândită în aşa fel încât amintirile româneşti să fie cuprinse în primele nouă povestiri (cifra nouă este simbolul gestaţiei), iar în celelalte două (să nu uităm că această cifră poate fi deopotrivă simbolul echilibrului, dar şi al dualităţii şi al relativităţii) fiind relatată scurta experienţă pe pământ american în SUA şi Canada.

Cu o luciditate şi o imparţialitate poate greu de înţeles şi de acceptat în actuala lume literară românească, autorul îşi urmează şi cu această nouă apariţie editorială drumul propriu, nepărând a fi stingherit de mişcările literare ce freamătă în jurul său. Onest în primul rând cu sine însuşi, el propune cititorilor săi secvenţe din realitatea românească şi de dincolo de Ocean, cu acea nonşalanţă specifică românului dintr-o bucată, atât de des întâlnită în literatura noastră populară, în care eroii principali răzbat spaţiul şi timpul cu dorinţa arzătoare de a găsi sau, dacă se poate, de a înfăptui o lume mai bună. Deşi autorul volumului ***Totul pe alb*** nu poate fi comparat cu un haiduc, neînscriindu-se în acele canoane, totuşi firul roşu al tuturor povestirilor (demascarea defectelor ambelor societăţi) poate lesne duce cu gândul la o anume mentalitate haiducească. Spirit critic, dar nemaliţios, scriitorul relatează şi analizează totul fără emfază, doar punctând cu o fină ironie ridicolul existenţial, scos în evidenţă de personaje bine schiţate, întru marcarea unei anume stări de fapt, cum ar fi profesoara de zoologie din ***La film*** sau Nea Grigore din povestirea cu tentă autobiografică ***Saint Louis***, ajuns în SUA cu loteria vizelor. Interesante şi foarte complexe din punctul de vedere al abordării psihologice mi se par personajele din ***Cabina telefonică*** şi ***La ghicitoare***, povestiri care, pe fundalul unui umor negru, dezvăluie o lume subterană prea puţin cunoscută, dar pe care trebuie să o conştientizăm şi să o acceptăm, în ciuda cruzimii sale.

Revelatoare sunt şi portretele în grup, care scot în evidenţă, asemenea fiecărui personaj, lumi diverse. Iată, de exemplu, părerea proprie vizavi de informaticienii de peste Ocean: *„Când nu ştiam ceva, mă duceam la manual... IT-ii americani sau canadieni sunt la fel: nu le place să citească instrucţiunile de instalare. Din punctul lor de vedere, eram de modă veche. La polul opus lor se află informaticienii români, despre care autorul vorbeşte cu o căldură rar întâlnită în paginile cărţii: În Santa Clara, îi revăd pe foştii mei colegi de generaţie, olimpici ploieşteni. Colegi pe care nu-i văzusem de douăzeci de ani, de când plecaseră din ţară ca să pună umărul la revoluţia tehnologică şi electronică din Sillicon Valley”*.

Lectura cărţii ne pune faţă-n faţă cu lumea privită din diverse unghiuri, tonul confesiv oferindu-i un plus de savoare şi de veridicitate: *„Cred că aţi observat cât de mult vorbesc despre mine. Egocentrism. Lumea se mişcă în jurul meu şi eu stau şi-o observ... Ea există pentru că eu o observ. Trebuie să recunosc că spectacolul pe care mi-l oferă lumea e mult mai interesant decât cel pe care i-l ofer eu”*. Convins de acest lucru, Laurenţiu Orăşanu a oferit această nouă carte cititorilor săi mai vechi şi mai noi cu speranţa că lectura ei îi va ajuta să pătrundă puţin în tainele omeneşti de pretutindeni şi să înţeleagă un adevăr foarte simplu: oamenii sunt la fel peste tot, doar aspectul de suprafaţă al unei societăţi fiind diferit. Având convingerea profundă că scriitorul trebuie să fie un martor al istoriei, nu un personaj sofisticat care să stea retras în turnul său de fildeş, Laurenţiu Orăşanu redă câteva felii de viaţă, aşa cum mărturiseşte în povestirea ce dă titlul volumului, departe de preocupări stilistice şi sexuale alambicate care, dincolo de o senzaţie de şoc la prima vedere, nu vorbesc despre adevăratele profunzimi existenţiale.

Secvenţele romaneşti pre şi postdecembriste româneşti, precum şi cele canadiene şi americane compun o carte care adună între cele 176 pagini ale sale momente vesele şi triste, ce vorbesc despre poantele vieţii văzute de un scriitor ajuns la deplină maturitate artistică şi umană care, pornind înspre literatură dinspre inginerie, ştie să meargă cu precizie maximă spre miezul lucrurilor.

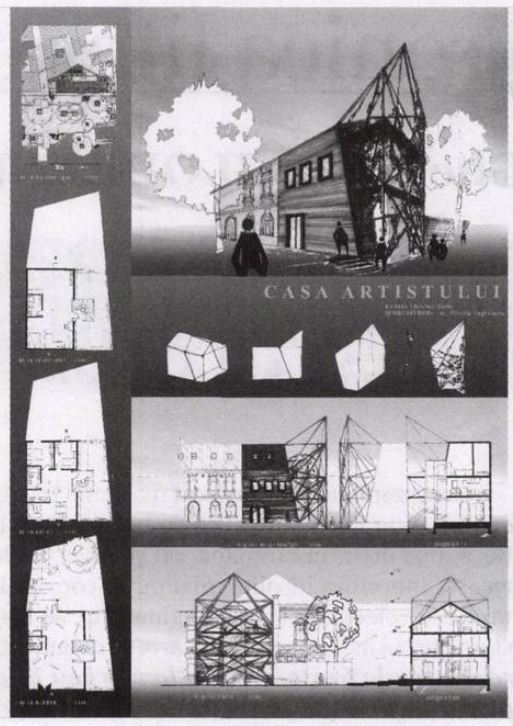

CARLA AFRĂSINEI, premiul III

Monica GROSU

POEME ÎN CĂUŞUL PALMEI

Ca nişte reflecţii din chilia sufletului ne apar poemele adunate în ***Pridvor de septembrie*** (Editura Fundaţiei Constantin Brâncuşi, Târgu-Jiu, 2013), dezvăluind decoruri autumnale ale interiorităţii de gând şi simţire, căci, aşa cum frumos notează Lucian Gruia în ***Prefaţă***, „de la volum la volum, Zoia Elena Deju urcă treptele poeziei preponderent cognitive, câştigând în expresivitate, detaşare şi elevaţie a gândului. Nu aşteaptă transcendentul coborâtor, ci urcă prin efort propriu spre cer” (p. 9). Volumul de faţă se aşază într-o continuitate de percepţie a divinului şi a propriului sine, după ***Limpezimi de mărgăritar*** (1994), ***Iluminări în amurg*** (2005), ***Măiastra cerului*** (2008), ***La Ghetsimani*** (2009), ***Îngerul din cadru*** (2011).

Scrutând „lumina de dincolo”, poemele din ***Pridvor de septembrie*** încifrează în metafore viziuni poetice interesante prin plasticitate şi reprezentare imagistică. Versurile sunt preponderent reflexive, contemplative şi desfăşurate pe un fond de nostalgie, iar senzaţia pe care o transmit este una de puritate şi de gând sfredelitor, însoţit de mirări şi de o permanentă sete de cunoaştere (adevăr). Cu toate acestea, poezia doamnei Zoia Elena Deju se menţine într-un decor de austeritate a gândului şi a trăirii, fapt ce nu permite mari efuziuni ori evadări în vis: *„un spic de lumină/ înrădăcinat/ în pridvorul cu muşcate// cu lacăte grele/ se-nchide/ în tăceri subţiri/ cercul - // ieşim din poveste/ fiecare cu însemnele/ meritate/ cu toţii uitând apa vie/ şi iarba aceea/ ce leagă şi dezleagă/ fiare...”* (***Spic de lumină***).

Versuri scurte şi foarte scurte compun din fragmente „panorama” autumnală a sufletului (a interiorităţii), unde dominant devine un gând al întoarcerii, o iluzie a reluării clipelor de altădată, fiindcă, prin pacea contemplării şi a reflexiei, se întrezăresc capătul, marginea, ţărmul. Putem vorbi în cazul acestei poezii de o obsesie a marginii, bine conceptualizată şi nuanţată liric: *„plouă cu îngeri/ cu arome arse/ de clorofilă/ dâre de melc/ lasă plugul/ în ţarina toamnei// la ţărm/ de mileniu/ se decojesc/ straturile plămădirii”* (***plouă cu îngeri***).

Uneori şi poemele au gust de cenuşă: *„dealuri mistuite/ într-un foc devălmaş/ fumul părerii de rău/ în dimineţi de armindeni// poemul cu toată/ cenuşa/ cum tăcerea fierbinte/ între cuvinte”* (***Dimineţi de armindeni***), dar arderea intensă nu eludează calmul şi liniştea acceptării destinului.

Prin „fereastra aprinsă”, poemele (***păsări vestitoare***) răspândesc în univers mesaje cu cifru, ruga se accentuează, fără a-şi pierde starea de acalmie, fără a-şi tulbura pacea gândului. Doamna Zoia Elena Deju practică o poezie obiectivizată, din care cu greu transpare eul poetic (adesea camuflat de propriile reflecţii), o poezie de certă singularitate, înseşi influenţele fiind bine distilate în laboratorul creaţiei, pentru a deveni insesizabile: *„în numele Balanţei/ rătăcita ursită/ ivindu-se/ în renunţări târzii// Scorpionul/ cu lăbuţa-i pe taler/ ca zarafu/ în bătaia cântarului// cumpăna fântânii/ în rugăciune/ drum însetat/ în oglinda/ apei”* (***ursita rătăcită***).

Bine cântărite (dozate) sunt şi poemele din al treilea grupaj liric, ***Cu smicele pe umăr***, propunând scenarii fulgurante, noi contururi de sens şi o notă gnomico-reflexivă. Se menţine o poezie a austerului şi a sobrietăţii, introducându-se descrieri noi şi speranţa că la capătul drumului ne va întâmpina o altă poveste: *„o de-ar mai cuprinde/ fermecata oglindă/ Izvorul - / şi de ne-ar aştepta/ la capătul drumului/ o altă poveste/ mai împletită în cinci/ şi şase/ şi mai altcumva!”* (***Ce frumos!...***). Probabil şi lumea noastră, cea de azi, în anumite înfăţişări ale ei, nu e altceva decât *„o lume întorsă din poveşti/ precum corabia/ cu velele sparte - // luna se-ncruntă/ munţii-şi înclină umbra/ timpul/ mestecă boabe de cafea”* (***umbra înclinată***).

Drumul căutărilor mai oscilează încă între îndoieli şi certitudini, şi, poate tocmai de aceea, poezia devine rugăciune în cerul gurii, discretă, bine gândită, foarte concentrată, atentă la esenţe şi sensibilă cu nuanţele: *„castanii în candelabre/ şi poemul/ în amieze/ răsfirându-se/ deasupra largilor văi// se porneşte o ploaie/ de cuvinte/ arse-n cerul gurii/ şi un cântec/ fără egal/ de logostele/ peste îmbrumate/ păduri”* (***candelabre***). În raport cu sinele, registrul percepţiilor circumscrie o mai mare stabilitate: *„o rugăciune/ dinaintea iconostasului/ nu e decât o convorbire/ cu tine însuţi// nu te lepăda de veşnicie/ fii fără teamă!”* (***cu tine însuţi***).

Poezia doamnei Zoia Elena Deju se încarcă de gravitatea rugăciunii, împrumutând din vecinătatea sacrului nu doar limbajul hieratic (îngeri, candelă, vecernie, lumină ş.a), ci şi seriozitatea rostirii. De aceea, fiecare nou vers, nou titlu, nou cuvânt (toate scrise cu literă mică) adaugă un timp, o trăire, un gând sensului fundamental, într-o încercare de completare şi de exprimare lirică deplină. Astfel, preţios rămâne doar *„poemul/ din căuşul palmei/ precum visul ales/ din devălmăşiile clipei/ steauă salvată/ de găleata din cumpănă// alinat de lumină/ susură/ plânge/ irumpe/ se-ncheagă/ curge ca mierea...”* (***alesături***). Şi tot prin poezie i se cere timpului *„să şteargă îndoielile/ zodiacului/ să-şi retragă/ în cazarmă/ efectivele devălmaşe”* (***luciditate***).

Pridvorul de septembrie al doamnei Zoia Elena Deju compune un univers liric relevant, deopotrivă ideatic şi meditativ, oferind răgazul cunoaşterii şi al gândului întrebător. Instrumentarul aflat la îndemână rămâne cel din poezia modernă, cu propensiuni spre lirica obiectivă (şi chiar ermetică pe anumite segmente), traversată totuşi de fiorii blagieni ai „marii treceri”.

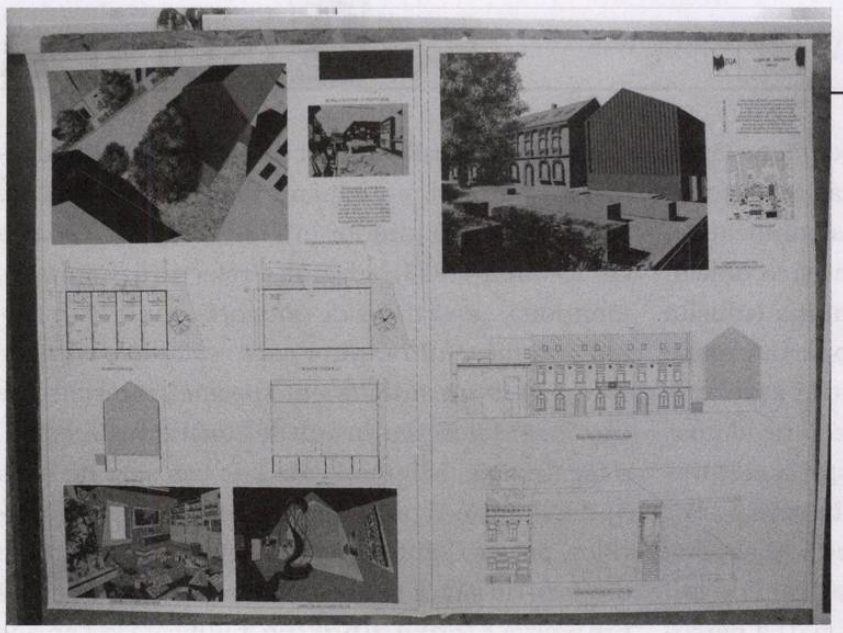

RĂZVAN SCHIPOR, premiul I LA CONCURSUL C.A.S.A.

Săluc HORVAT

„TEXTE ŞI CONTEXTE" EMINESCIENE

Recent înfiinţata Editură Ţara Maramureşului „Petrova" Maramureş, condusă de poetul Ion Petrovai, şi-a marcat prezenţa prin publicarea unor autori cunoscuţi şi a unor lucrări importante. Între aceştia se numără criticul şi istoricul literar Mircea Popa cu volumul ***Mihai Eminescu. Text şi pretext*** (2014).

Mircea Popa s-a impus în critica şi istoria literară printr-un număr semnificativ de cărţi, de studii şi comentarii critice. Între acestea se înscriu şi volumele privitoare la Eminescu: ***Mihai Eminescu. Contextul receptării*** (1999) şi ***Mihai Eminescu în Transilvania (1866 - 1918). Bibliografie*** (2000). La acestea se alătură prefeţele şi comentariile la diverse cărţi despre Eminescu. Recentul volum: ***Mihai Eminescu. Text şi pretext*** adună un număr de studii şi comentarii scrise în decursul timpului privitoare la poet şi la opera sa.

În demersul său critic, Mircea Popa, pornind de la o atentă cercetare a unor documente de arhivă sau recurgând la presa vremii, a reuşit să descopere date de un real interes pentru istoria literară. Cum rezultă din argumentul volumului, Mircea Popa şi-a propus să aducă la lumină prin cercetările sale fapte şi date mai puţin cunoscute sau trecute cu vederea despre Eminescu, cu trimitere specială la Transilvania, *„acolo de unde a pornit cea dintâi critică distrugătoare la adresa lui, fiind decretat pur şi simplu imoral şi vinovat de degradarea moravurilor publice"* (Referirile se fac la Alexandru Grama).

Volumul are o structură complexă, ce cuprinde capitolele: ***Polifonii textuale; Context exegetic şi editorial; O geografie a receptării; Eminescu după Eminescu***.

În încercarea de a defini personalitatea lui Eminescu, Mircea Popa preia afirmaţia poetului Lucian Blaga, „Ideea de Eminescu", despre care spune că ea există şi că s-a „zămâlzit sub zodii româneşti". În opinia criticului, „Ideea de Eminescu" reprezintă un întreg conglomerat de trăsături universale şi naţionale totodată, dar înainte de toate spiritul creator constructiv, vizionarismul romantic înaripat, expresivitatea lirică armonioasă, trăsături care fac din Eminescu *„unul dintre marii poeţi ai omenirii, una din vocile lirice cele mai profunde şi mai sensibile ale umanităţii"* (vezi ***În loc de prefaţă***, p. 9).

În capitolul ***Polifonii textuale***, Mircea Popa glosează pe marginea unor motive şi teme întâlnite în poezia eminesciană: ***Dacă treci râul Selenei*** (p. 21); ***Identitate şi ambivalenţă*** (p. 29); ***Motivul cavalerului medieval*** (p. 95); ***Delta biblicelor sfânte – Heliade*** (p. 39); ***Reverberaţii ale „Luceafărului"*** (p. 46). Reţine atenţia amplul studiu comparatist ***Eminescu şi Baudelaire*** (p. 69 – 92), în care sunt detaliate apropierea şi, desigur, diferenţele dintre cei doi mari scriitori. Apropierea dintre Eminescu şi Baudelaire a fost semnalată odată cu publicarea postumelor, când o nouă generaţie de critici scoate la lumină vastul teren artistic al creaţiei eminesciene, când încep studiile comparatiste ale poeziei lui Eminescu cu romanticii europeni, francezi, germani, italieni. Pompiliu Constantinescu susţinea că *„Eminescu nu va putea fi apreciat decât de critica europeană, de o critică ce va putea gusta în original valorile lirice, care sunt superioare liricii franceze contemporane lui (Musset, Vigny, Hugo, Lamartine) şi egale numai lui Baudelaire, care este cel mai mare liric francez al secolului al XIX-lea"*, şi continuă afirmând: *„Într-un palmares al liricii europene, al veacului trecut, pe Eminescu l-aş trece alături de Baudelaire"*.

Apropierea lui Eminescu de marele poet francez este motivată de numeroasele fapte de ordin biografic ce pot fi identificate, cât mai ales de rolul înnoitor al celor doi la modernizarea limbajului liric, la fundamentarea conceptului modern de poezie. Biografia poeţilor are multe elemente comune: amândoi rămân orfani, Eminescu de mamă, Baudelaire de tată, şi unul, şi celălalt trăiesc în medii familiale de frustare, ceea ce îi determină să-şi asume un destin propriu încă din frageda copilărie: Eminescu părăseşte şcoala, se alătură unei trupe de teatru, Baudelaire este trimis într-un internat, fiecare din ei este marcat de boală şi de suferinţă, amândoi mor de tineri. Niciunul nu este ferit de injustiţia şi de oprobiul public, ambii fiind acuzaţi de imoralitate. Baudelaire suportă consecinţele unui proces, fiind amendat cu suma de 300 de franci şi cu interzicerea unor poezii, Eminescu e încriminat de canonicul Al. Grama, care consideră poeziile *„triviale şi obscene", „greţoase", „ieşite dintr-o minte stricată, coruptă şi desfrânată, dintr-un suflet mohorât şi putred"*.

În demersul de a arăta legătura dintre cei doi poeţi, Mircea Popa se întreabă dacă a cunoscut Eminescu poeziile poetului francez, în ce măsură se poate vorbi de o influenţă directă a acestora asupra lui Eminescu. La prima întrebare răspunsul pare a fi afirmativ. Cu certitudine, Eminescu nu a fost străin de lirica franceză şi, implicit, a lui Baudelaire (volumul ***Les Fleurs du mal*** a apărut în 1857 şi a avut un mare ecou în întreaga Europă). Criticul este de părere că nu se poate vorbi de o influenţă directă a lui Baudelaire asupra lui Eminescu, chiar dacă se întâlnesc la amândoi teme comune, fiecare punându-şi pecetea proprie asupra creaţiilor. În argumentarea demersului critic, Mircea Popa face trimitere la diverse texte poetice, concluzionând: *„Cu Eminescu poezia europeană încheie un ciclu de cultură, dar şi deschide altul, deoarece poezia sa e un moment de început în arta europeană a sfârşitului de secol XIX, dislocând straturile învechite ale vechii retorici şi silindule să coboare la esenţă, la alegorie şi simbol"*.

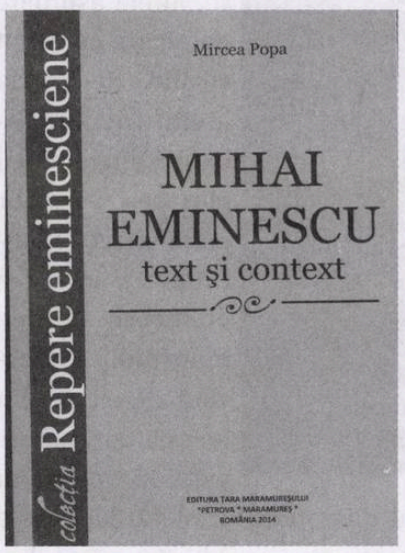

În capitolul ***Context exegetic şi editorial***, Mircea Popa insistă asupra câtorva dintre cercetătorii şi editorii operei eminesciene: A.D. Xenopol; Ilarie Chendi; Ioan Scurtu ş.a. A.D. Xenopol s-a numărat între admiratorii constanţi ai lui Eminescu, fiind al treilea editor al poeziilor eminesciene după Maiorescu şi V.A. Martun, dar primul care a încercat să realizeze un tablou complet al operei poetice. Urmărind preocupările lui Xenopol, Mircea Popa subliniază meritele acestuia în lansarea operei marelui poet, ediţia realizată de el deosebindu-se de cele anterioare *„mai întâi prin întocmirea şirului lor cronologic, după data publicării în diverse reviste şi scrieri din care au fost culese"*, încercând astfel să dovedească *„cum s-a dezvoltat geniul lui Eminescu"*.

Ioan Scurtu este autorul primului studiu de sinteză important despre Eminescu, realizatorul unor ediţii de referinţă ale operei eminesciene, între care ***Scrieri politice şi literare, manuscrise inedite şi culegeri din ziare şi reviste*** (cea mai importantă ediţie din publicistica eminesciană, o ediţie critică, autentică în texte, completă în cuprins, orânduită după toate normele obişnuite aiurea, spre mulţumirea ştiinţei şi a marelui public).

Predarea de către Titu Maiorescu a manuscriselor eminesciene Academiei Române a deschis drumul unor noi ediţii, de data aceasta incluzându-se numeroase texte inedite. Se editează parte din proza literară, apar culegeri de literatură populară, studii şi comentarii pe marginea manuscriselor, la care şi-au adus contribuţia ardelenii Ilarie Chendi, Nerva Hodoş, Ioan Scurtu ş.a.

Receptarea lui Eminescu în Transilvania a constituit o temă la care Mircea Popa a revenit mereu. Amintim amplul studiu cuprins în volumul ***Mihai Eminescu în Transilvania*** (2000), în care se face o radiografie amplă a legăturilor poetului cu acest spaţiu. În volumul actual, criticul reia unele aspecte pe care le localizează şi le personalizează în funcţie de anumite momente din biografia poetului: ***La „Familia" lui Iosif Vulcan***; ***În Mica Romă - Blajul, În oraşul Marii Uniri: Alba Iulia***; ***În presa sălăjeană*** etc.

Legăturile lui Eminescu cu Iosif Vulcan şi cu revista „Familia" constituie unul din capitolele cele mai importante din biografia poetului. Iosif Vulcan îi sprijină debutul, deschizându-i „cu bucurie" coloanele foii sale. Aici Eminescu îşi va publica o bună parte din poeziile de tinereţe, dar şi cele de la „sfârşitul" creaţiei sale poetice (1883), când revista îi plăteşte un onorariu pentru poeziile publicate, singurul primit de poet vreodată. Iosif Vulcan va fi acela care, la decesul poetului, în necrologul publicat în „Familia" scria: *„Naţiunea mea îmbracă doliu/ Literatura noastră jeleşte/ Poezia noastră plânge/ Vi s-a dărâmat o columnă, vi s-a stins un luceafăr, vi s-a răpit o podoabă... Genialul poet a încetat din viaţă"*.

Răsfoind presa, Mircea Popa identifică şi subliniază o serie de aspecte inedite sau mai puţin cunoscute legate de biografia poetului, de receptarea operei în diversele zone ale ţării, cu precădere în Transilvania, de care poetul este legat sufleteşte. Să ne amintim drumul pe jos pe care tânărul Mihai îl face până la Blaj, peregrinările cu trupele de teatru, numeroasele trimiteri la aceste locuri în scrierile sale.

Cercetând presa vremii, Mircea Popa descoperă fapte ce atestă afecţiunea poetului pentru aceste locuri. Spre exemplificare, criticul se opreşte la presa sălăjeană, în care se fac referiri la primele traduceri în limba maghiară ale lui Eminescu, citând numele lui Laurenţiu Bran, care a tradus mai multe poeme eminesciene: ***De ce nu-mi vii?***; ***Melancolie***; ***Departe sunt de tine***; ***Somnoroase păsărele*** (1989); ***Luceafărul*** etc., pe care le-a publicat în ziarul „Szilagy – Somlyo" (1880), ce apărea în Sălaj.

Traduceri din Eminescu se întâlnesc şi în alte publicaţii ardelene. Sandor Ioszef publică în „Kolosvari hözlöny", ce apărea la Cluj, traducerea poeziei ***Atât de fragedă*** sub titlul ***Csarasznyefa feher viraga*** (***Floare albă de cireş***) şi exemplele pot continua. În cuprinsul cărţii criticului Mircea Popa se regăsesc informaţii de larg interes, unele dintre acestea, aşa cum am mai spus, inedite, mai puţin cunoscute sau neluate în seamă, dar care întregesc benefic bibliografia eminesciană.

Volumul se încheie cu un capitol cu referire la receptarea actuală a lui Eminescu, semnalând mai multe lucrări recent apărute: ***Eminescu după Eminescu*** de Adrian Dinu Rachieru; ***Solitudine întru înţelepciune*** de Dana Câmpan; ***Eminescu în raza gândului etern*** de Dumitru Micu; ***Eminescologi clujeni*** de Constantin Cubleşan; ***Dicţionar cronologic*** de Săluc Horvat. În concluzie, se poate spune că ***Mihai Eminescu. Text şi context*** este o carte scrisă pe baza unei cercetări riguroase, de unul dintre cei mai documentaţi eminescologi.

***

Semnalăm apariţia la această editură şi a volumului ***Eminescu. Note de curs***, semnat de profesorul universitar Cornel Munteanu.

Adresate studenţilor de la Facultatea de Litere, ***Notele de curs*** propuse de Cornel Munteanu sunt concepute în funcţie de structura cursului pe care îl predă. Aceste cerinţe nu-l opresc pe autor să dea lucrării o deschidere care să-i permită cuprinderea operei eminesciene în complexitatea şi varietatea ei.

Demersul critic al autorului porneşte de la formularea unor concepte care definesc creaţia eminesciană, precum: clasic (şi integrarea lui Eminescu în această formulă), modernismul eminescian, creaţia şi etapele creaţiei, eminescologie etc. Autorul propune teme şi modele de analiză a creaţiei eminesciene, cu aplicaţii pe anumite texte.

Deşi se adresează studenţilor filologi, cartea lui Cornel Munteanu poate fi citită cu interes de oricine este interesat de opera poetică a lui Mihai Eminescu.

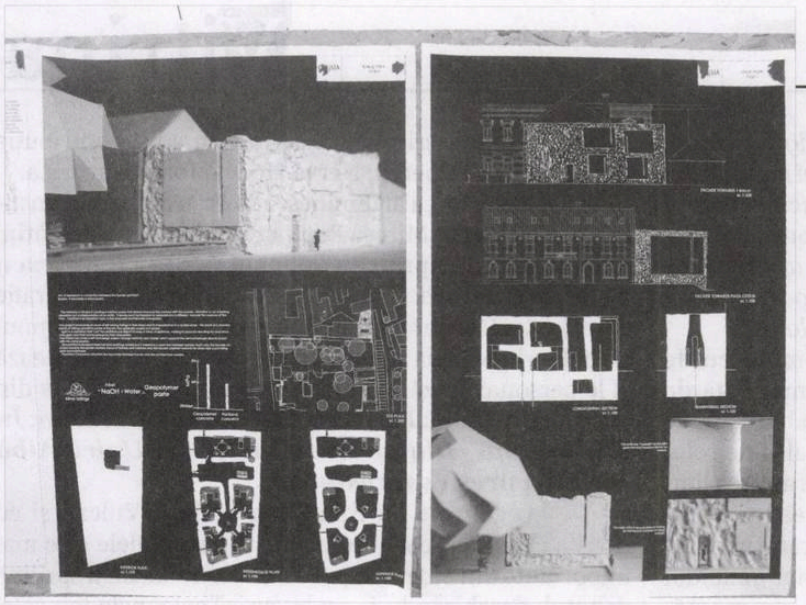

IONUŢ POPA, premiul II LA CONCURSUL C.A.S.A.

Constantin CUBLEŞAN

MIHAI EMINESCU- CRONOLOGIA VIEŢII ŞI A OPEREI

De obicei, istoricii literari tratează viaţa lui Eminescu în studii biografice însoţitoare diverselor monografii dedicate poetului sau, pur şi simplu, în volume de sine stătătoare, în care se povestesc cu mai mult sau mai puţin har epic (la drept vorbind, nici nu e necesară o atare abordare decât în cazul unor romane inspirate de aceasta – vezi Cezar Petrescu, E. Lovinescu, Octav Minar, Gheorghe Tomozei, Mihai Prepeliţă ş.a.) întâmplările unei existenţe tumultuoase, aşa cum a fost ea sau cum înţeleg aceştia a o vedea, interpretând-o deci. Mult mai operative în scopuri didactice se dovedesc a fi întreprinderile sintetizatoare, de tipul dicţionarelor (frecvente în alte literaturi), care însă, la noi, sunt mai degrabă evitate, datorită reticenţelor cu care critica literară le întâmpină, socotindu-le nu doar schematice, cât mai ales puţin originale. Aşa s-a întâmplat cu ***Eminescu. Roman cronologic*** al lui Petru Vintilă (1974), care n-a fost nici roman şi nici simplă cronologie, ci o recapitulare de date, cu destule hiatusuri factologice între ele. Insuccesul acestuia a tăiat, probabil, elanul altora şi timp de două decenii nimeni nu s-a mai gândit la o asemenea posibilă sistematizare, de tip dicţionar, până în 1994, când Săluc Horvat a oferit un ***Dicţionar cronologic Mihai Eminescu***. De data aceasta, elaborarea s-a dovedit a fi riguroasă, obiectivă şi cu ambiţii de exhaustivitate. Încurajările şi elogiile aduse în presa literară a acelui moment l-au determinat pe autorul băimărean să-şi revadă lucrarea, să o completeze cu multe alte date de interes major, adiacente, publicând, după încă două decenii, un masiv ***Mihai Eminescu – repere bibliografice. Dicţionar cronologic***, Ediţie revăzută şi adăugită, cu un ***Cuvânt despre Eminescu*** de Mircea Popa (Editura TipoMOLDOVA, Iaşi, 2013). E un angajament temerar de care autorul se achită cu succes. Stilul concis, trimiterile la cercetări documentare de dată recentă, pe lângă cele devenite de-acum clasice, preocuparea pentru detaliile semnificative, comentariul critic succint şi la obiect, pe care şi-l îngăduie, ambiţia (reuşită în bună parte) de a acoperi aproape toate zilele vieţii poetului şi gazetarului Eminescu cu informaţii revelatoare, contextualizarea în istoria culturală şi politică a timpului în care a trăit fac din această construcţie biografică un instrument de lucru extrem de util pentru studierea la şcoală (şi nu numai) a personalităţii marelui scriitor, o sinteză referenţială în totul. Mai mult chiar, dicţionarul incită la reluarea unor discuţii, de acum cu oarecare vechime, tocmai prin menţionarea unor documente ce păreau uitate sau mai puţin frecventate de exegetica obişnuită, cum ar fi, bunăoară, corespondenţa acestuia cu diferite persoane din epocă, din care Săluc Horvat extrage pasaje bogate în... subînţelesuri. El porneşte din 1735, când se naşte (probabil) Petrea Iminovici, *„primul dintre strămoşii poetului atestat pe meleagurile Moldovei”* (în legătură cu originea familiei poetului, trece în revistă principalele opinii avansate de-a lungul anilor,

unele cu totul false, altele asumate de-acum, cu drept cuvânt, de istoria literaturii noastre), ajungând cu glosarea datelor până în 2012, ultimul an înaintea publicării ediţiei. Folosindu-se frecvent de citate din lucrări consacrate vieţii şi operei lui Eminescu, autorul dicţionarului oferă astfel şi o orientare privind receptarea critică a poetului. Este atent şi la receptarea critică din timpul vieţii lui Eminescu, de asemenea la revistele în care se vorbeşte despre el, precum şi la o memorialistică esenţială, întreţinută de diverşi scriitori (ca şi de alte persoane) după trecerea în eternitate a acestuia. Se oferă şi un calendar al naşterii sau al morţii unor apropiaţi ai poetului, precum şi relaţii privitoare la familia poetului (părinţi, fraţi ş.a.). Vorbind despre obiectivitatea cu care Săluc Horvat îşi concepe lucrarea, un exemplu semnificativ este acela al modului în care sunt prezentate discuţiile ce s-au purtat pe marginea stabilirii datei de naştere a poetului. Sau modul în care s-a speculat, în numeroase cărţi consacrate vieţii lui Eminescu, ziua de 28 iunie 1883, când poetul este declarat nebun. Fără a-şi îngădui vreun comentariu pur personal, exegetul citează câteva pasaje din referirile celor apropiaţi poetului la acea dată, care prevesteau sau pregăteau acel moment al declanşării nebuniei: la 30 mai 1883, Maiorescu nota în ***Jurnalul*** său: *„După părerea mea, Eminescu înnebuneşte”*. Acelaşi Maiorescu nota în ***Însemnările zilnice***, la 11 iunie 1883: *„După părerea mea, Eminescu începe să înnebunească”*. La 23 iunie, acelaşi an, Maiorescu reia ideea: *„După părerea mea, e din ce în ce mai nebun”* etc. Toate acestea ar justifica, se subînţelege, faptul că în fatidica zi mentorul Junimii nu cere un consult doctorului Şuţu, ci, anticipând diagnosticul pe care acesta îl anunţă ulterior într-un certificat din data de 28 iunie 1883, adresat Prefecturii Capitalei, menţiona: *„este atins de alienaţie mintală în forma «manie acută», stare care reclamă o căutare serioasă la un stabiliment special”*, internare pe care însă Maiorescu, însoţit de Constantin Simşion, o făcuse deja, achitând suma de trei sute de lei la Spitalul Şuţu. E o sugestie pentru reluarea discuţiilor, pe care Săluc Horvat o insinuează discret în dicţionarul său. Tot o resuscitare a discuţiilor despre poezia ***Floare albastră***, publicată la 1 aprilie 1873 în revista „Convorbiri literare”, ar fi posibilă plecând de la citarea unui text datorat lui Mihai Eminescu, de pe fila unui manuscris, din data de 4/16 febr. 1876: *„A fost cea mai fericită (zi) a vieţii mele. Eu am ţinut pe Veronica în braţe, strângând-o la piept, am sărutat-o. Ea-mi dărui flori albastre pe care le voi ţine în toată viaţa mea”*. De ce n-am putea crede că Veronica i-a dat flori albastre, tocmai fiind impresionată de poezia lui Eminescu, care, la rându-i, ar fi putut să fie inspirată de, cine ştie?, alte flori albastre pe care poetul i le-ar fi putut da în preumblările lor vieneze din urmă cu patru ani când, conform evocării Veronicăi: *„Modestia ta şi mai ales darul tău de a povesti unele întâmplări din viaţa marilor gânditori m-a făcut să-ţi port respect... şase luni cât am stat în capitala Austriei mi s-au părut şase zile...”* În această lungă perioadă, tânărul poet i-ar fi putut oferi oricând, galant, într-o feerică seară, să zicem, un buchet de flori albastre (*„Înc-o gură – şi dispare.../ Ca un stâlp eu stam în lună!/ Ce frumoasă, ce nebună/ E albastra-mi, dulce floare!”*). O atare stabilire sursologică nu are, evident, nimic în comun cu interpretarea ideatică a poeziei, cu romantismul german, cu Novalis etc. Dar, nici G. Bogdan Duică nu fusese interesat de fondul ideatic al poeziei când declara, în 1931, în ***Buletinul „Mihai Eminescu”***, cu tot aplombul: *„La Eminescu, este aşadar o fată frumoasă, nebună, iubitoare. Despre infinit, despre alte înţelesuri, nici vorbă. Iubita era de la sat, de la Ipoteşti (...) Floare este o floare lirică – fără niciun Novalis”*. Aflăm aici meteahna dintotdeauna a sursologilor care descoperă, prin cine ştie ce înscrisuri vechi, un element de realitate concretă ce li se pare de o importanţă fundamentală în datarea cutărei sau cutărei opere, incapabili, de fapt, a comenta ideatic respectiva creaţie. Dar, să nu ne îndepărtăm de ***Dicţionarul*** lui Săluc Horvat.

De remarcat, cu drept temei, este ultima parte a reperelor bibliografice, în care comentează, tot aşa, reţinând oarecum telegrafic, toate momentele importante, reperele evoluţiei cercetărilor şi a manifestărilor legate de opera şi persoana (personalitatea) lui Mihai Eminescu, reflectând interesul (pro sau contra) al preopinenţilor de azi în a-l certifica (sau nu) ca poet naţional.

Substanţiala sinteză pe care o realizează Săluc Horvat, privind cronologia vieţii şi a operei, a receptării critice a lui Mihai Eminescu de-a lungul vremii, se dovedeşte a fi un instrument de lucru extrem de util, necesar chiar, pe masa celor interesaţi de subiectul în sine, realizat după criteriile ştiinţifice, frecventate în lumea largă, în realizarea unor asemenea lucrări de uz didactic şi chiar mult mai mult decât atât.

Ion ŞIUGARIU
(1914 - 1945)

DIMINEAŢĂ

M-am repezit să sorb din cupa luminii
Soarele, ca pe un vin roşu din cană;
În jurul meu se scaldă în roua diafană
Dimineaţa goală, sărutându-şi sânii.

Pădurea acorda viori în guri de grauri.
Şi toate pupilele mulgeau laptele zărilor,
Din ugerul de sare-al depărtărilor,
Ce împungeau în soare, aşa ca nişte tauri.

Văzduhul înghiţea flămând o ciocârlie.
Şi casele scuipau în aer fum.
Creşteau trăsurile şi boii-n drum,
Ca florile de scai într-o câmpie.

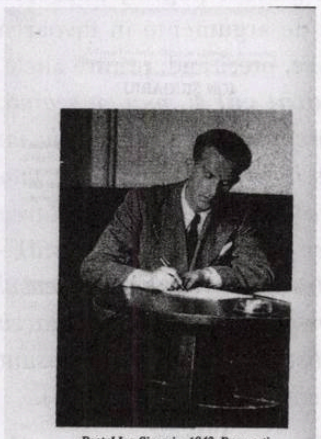
Poetul Ion Şiugariu, 1942, Bucureşti

ÎNVIERE

Au început în mine iar să are,
Strălucitoare pluguri de lumină;
Şi iar ograda gândului mi-e plină
De brazde aurite-n praf de soare.

Îmi cântă-n alba inimii grădină,
Atâtea ciocârlii pierdute-n zare;
Şi-mi înfloresc pe margini de cărare,
În vers, atâtea tufe de sulcină.

Iar mi-au ieşit pe porţile de minte,
În însorit-a inimii câmpie,
Vieţii tăinuitelor cuvinte,

Să-mi pască-n rime alba primăvară,
Şi să mi-o rumege în poezie.
La mine azi atâtea pluguri ară...

MĂNĂSTIRE

Clopotele taie slavă...
Printre ochi de licurici,
Lumânări de ceară, mici,
Uscă fire de otavă.

Buzele sărută rugi,
Pentru Domn şi pentru ţară,
Nu-ncerca; din tine-afară
Şi de vrei, nu poţi să fugi.

Odihnite în ceasloave,
Gândurile se desfac
Şi înşiră flori de mac
În şireaguri de voroave.

Fiecare rând e greu:
Fiecare slovă grea.
Să cuprindă toţi ar vrea,
Urmele lui Dumnezeu.

PLOPUL

Stătea plopul singuratic sub zări,
În lumi grele-nvăluit.
Nenumărate crengi spre depărtări
Cucernic îndrepta necontenit.

Arşiţe de vară-l băteau
Ca nişte bice de foc. Asprul vânt
Îi clătina fruntea. Şi se lăsau
Negurile morţii peste pământ.

Dar plopul, întunecat pământean,
Singur sub zările negre stătea
Şi-n tristul, nepotolitul alean,
O primăvară veşnică visa...

CERBI

Printre ierburi înalte, prin livezi,
În melancolice claruri de lună,
Nepământene, ciudate cirezi
Prin luminişuri de aur se-adună.

De prin coline umbroase de vis,
De prin păduri neumblate şi dese,
În larguri se strâng. În câmpul deschis,
Suprafirească, mulţimea lor iese.

Trec obosite, de toamnă şi cer,
Spre cumpăna grea de veche fântână.
Să-şi stâmpere setea. Unele pier,
Pe altele dorul, dorul le mână.

O, dragile mele turme de cerbi!
Ce triste grumazul şi-l pleacă,
Prin pământeştile, negrele ierbi,
Spre ţara-lumină să treacă...

OAMENI

Îngerul nepământean al harnicei morţi
A trecut prin oraş, nevăzut, ca un duh.
Pe urma lui, prin întunecatul văzduh,
Părea că se deschid uriaşe porţi.

Cu săbii şi flăcări, atunci, din pământ
Sub cerul de moarte-ngheţat,
Ne-am smuls şi-am strigat
Către suveranul de sus guvernământ:

Noi, înalţii omenirii interpreţi,
V-adresăm azi un energic protest
Pentru abuz de putere. Jugul acest
Nu-l mai răbdăm. Semnat:
Artişti, pictori, poeţi...

CÂNTEC DE TOAMNĂ

Pe nesimţite toamna a pătruns
Până la noi, iubito. În pământ,
De urmărirea lumii, ne-am ascuns.

O, cine a rostit negrul cuvânt,
Întunecatul de moarte blestem,
Că ni s-au scuturat visele-n vânt?

În nemărginirea asta suntem
Doi arbori înălţaţi pustiu spre cer,
Şi niciodată cerul nu-l avem.

Începem să ne pierdem în mister
Şi-ntindem braţe spre necunoscut,
Dar visurile noastre toate pier.

Într-o lumină nouă am fi vrut
Să ne-mbrăcăm. Şi veşnicul hotar
Să-l rupem, între necuprins şi lut.

Dar, prea devreme, toamna, ca un har
Al neputinţei, lung ne-a străbătut.
Şi vinul ei ni s-a părut amar...

ÎN CLARUL ACELA DE LUNĂ

Ce tristă, ce tristă şi grea
În clarul acela de lună,
În noi fericirea părea.

Departe, pe vastele mări,
În clarul acela de lună,
Visam nesfârşite plecări.

Şi-n suflet, în suflet ardea,
În clarul acela de lună,
Cerească, din veci, dragostea.

Dar păsări pribege pe sus,
În clarul acela de lună,
Plângând se duceau spre apus.

Şi astfel mai tristă, mai grea,
În clarul acela de lună,
În noi fericirea creştea.

FATAGO ZSOLT, premiul III LA CONCURSUL C.A.S.A.

COCOARE

Au început, pe aripi, cârduri de cocoare
De peste munţi s-aducă doruri grele.
Şi şopotesc sub cerul fără stele,
În sate ardelene, bocitoare.

În văile adânci, sub fagi, pe dealuri,
Pe undeva pe-acolo zace,
În casele de lemn sărace,
Credinţa mea în albe idealuri.

Va creşte totuşi iară către soare
Copacul mândru pe colină;
Şi-mpărăteasa cerului, senină,
Îl va cuprinde-n braţe, iubitoare...

ARDELEAN

Uitat în vreme şi bătut de vânt,
Trăiesc doar printre visuri şi poeţi.
Argat fără simbrie la cuvânt,
Mă cert cu fel de fel de precupeţi.

M-asemăn cu minerii mei un pic:
Tăcut îmi place pe cărări să urc,
Pe vârfuri, printre oameni de nimic
Şi singur la răscruci să mă descurc.

Şi tot ca ei, cu lampa de carbid,
Prin galerii înguste îmi place să străbat;
Prin piatră, drum în munte să deschid,
Să caut în adâncuri aurul curat.

SERI DE MUNTE

Mult îmi plăcea să rătăcesc agale
În blânde seri de munte, ardelene,
Prin desele păduri. În cale,
Doar păsări întâlneam cu albe pene.

Şi iepuri cenuşii, printre tufare,
Se ascundeau ciulind urechile fricoase.
Înalte căprioare, pe cărare,
Adulmecau a cerului mătase.

Doar cerbii mei regali, alene,
Păşeau cu botu-n vânt, pe coaste.
În blânde seri de munte, ardelene,
Păreau o nefirească oaste...

FUM

E numai fum, iubito, numai fum.
În mine, tot mai singur şi bătrân,
Amarnic mă frământ şi mă sugrum,
Pe drumurile vechi să mai rămân.

Şi doruri se tot duc spre zări, se duc,
Dar zările sunt goale şi pustii.
În vreme, plop zadarnic mă usuc,
Bătut de tot mai mari melancolii.

Că ne-a purtat prin lume, ne-a purtat,
Un fără sens blestem de foc sublim,
Dar nu ştiu cum anume s-a-ntâmplat-
Doar ceea ce suntem mereu să fim...

Ion Şiugariu - 100

Delia POP

FOND ARHAIC ŞI MIT PERSONAL ÎN POEZIA LUI ION ŞIUGARIU

Situat în conştiinţa publică pe „raftul al doilea", scriitorul Ion Şiugariu (n. 6 iunie 1914, Băiţa, jud. Maramureş – m. 2 februarie 1945, Polhora pri Brezno, Cehoslovacia) nu a fost prea răsfăţat de critica literară. De altfel, nici contextul politic şi istoric în care a trăit şi a creat nu a fost dintre cele mai prielnice afirmării prin scris. Dintre monografii, pot fi semnalate: ***Poetul – ostaş Ion Şiugariu*** de Eugen Marinescu, 1975; ***Ion Şiugariu – un poet căzut în război*** (1975) şi ***Ion Şiugariu, poet şi critic literar*** (2004) – ambele scrise de băimăreanul Ştefan Bellu, cărora li se adaugă câteva studii şi articole incluse în diverse volume sau publicate în periodice (semnate, printre alţii, de Nae Antonescu, Alexandru Husar, Vasile Leschian, Ovidiu Papadima).

A fost necesar să treacă aproape un secol de la naşterea creatorului pentru ca lirica acestuia să constituie obiect de cercetare doctorală şi să se readucă astfel în atenţia iubitorilor de literatură o operă şi un destin care mai au multe de revelat. E vorba despre lucrarea elaborată de profesoara Nadia Roman de la Seminarul Teologic Ortodox „Sf. Iosif Mărturisitorul" din Baia Mare, ***Structuri arhetipale în lirica lui Ion Şiugariu***, tipărită în 2011 la editura sibiană „Techno Media".

Originară din spaţiul în care a luat naştere însuşi poetul, autoarea notează în primele pagini ale cărţii că nu urmăreşte nicidecum reabilitarea/resuscitarea unui nume insuficient cunoscut dincolo de marginile Ardealului, ci să identifice codurile care să-i permită „*descifrarea* ***hărţii mentale, a personalităţii ancestrale***" (p. 34) a creatorului supus atenţiei şi să evidenţieze „*morfologia zonelor de transfer dinspre abisal înspre suprafaţă, dinspre «dinlăuntrul» creaţiei înspre «în-afara-textului»*" (p. 26).

Spre deosebire de criticii care s-au aplecat anterior asupra vieţii şi a operei şiugariene, Nadia Roman are de partea ei o anumită detaşare oferită de trecerea timpului, benefică obiectivităţii teoreticianului, şi mai ales o paletă de surse biografice mult îmbogăţită. Astfel, semnatara studiului a reuşit să consulte opera poetică în **totalitatea** ei, precum şi o mare parte din articolele de critică literară cuprinse în publicaţiile la care a colaborat Ion Şiugariu („Decalogul", „Meşterul Manole", „Revista Fundaţiilor Regale", „Familia", „Cronica", „Afirmarea" etc.); de asemenea, a răsfoit o serie de manuscrise (jurnalul de front, creaţii epice nefinalizate, caiete din anii de şcoală, pagini de corespondenţă), precum şi acte oficiale (ex. foi matricole), păstrate la Muzeul Judeţean de Istorie şi Arheologie din Baia Mare, la Direcţia Arhivelor Naţionale Maramureş, la Casa de Cultură din Tăuţii Măgherăuş ori procurate direct de la familia scriitorului, multe din ele neaduse încă la cunoştinţa publicului larg.

În opinia Nadiei Roman, valorificarea unor atari documente e obligatorie pentru cercetător, căci „*temperamentul, educaţia, mediul concret de viaţă ale lui Ion Şiugariu orientează percepţia şi filtrarea imaginilor în structuri unice, cunoaşterea acestor aspecte determinând un rol decisiv în comprehensiunea textuală*" (p. 38). Urmărind traiectul biografic al scriitorului, mergând în mod deliberat de la Om la Operă, exegeta, fără a se lăsa amăgită de inerentele suprapuneri **eu empiric – eu creator**, conturează în monografia de faţă o legătură aparte între **scris** şi **fiinţă**, aşa cum o percepe ea însăşi – filtrată, aşadar, prin propria sensibilitate intelectuală – în destinul creator şiugarian.

Tratarea se realizează transdisciplinar, eşafodajul teoretic trasând *linkuri* către domenii precum psiholingvistica, etnofilozofia, imagologia, psihocritica ş.a., ale căror teorii şi sugestii i-au permis vizitarea din varii perspective a fenotipului şiugarian, slujind astfel atât viziunii criticului, cât şi textelor lirice selectate.

Volumul se bucură de o prefaţă semnată de prof. univ. dr. Gheorghe I. Manolache, director al Centrului de Cercetări Filologice şi Interculturale de la Universitatea „Lucian Blaga" din Sibiu, şi intitulată ***Între Cratylos şi Hermogene: monografia ca (e)scală mobilă dintre creator, creaţie şi creativitate***. Cuprinde nouă capitole (***Ion Şiugariu. Viaţa şi activitatea literară***; ***Universul operei poetice***; ***Azimuturile limbajului poetic şiugarian***; ***Simbolurile şi categoriile simbolice în poezia lui Ion Şiugariu***; ***Prelevarea, pe categorii, a unităţilor lexicale cu potenţial simbolic***; ***Valori simbolice ale invarianţilor poetici***; ***Preliminarii. Definirea conceptelor***; ***Spaţiul cultural şi mintal maramureşean*** şi ***Ascendentul cultural maramureşean în lirica lui Ion Şiugariu***), încadrate între secvenţe mai restrânse, de natură preponderent sintetizatoare şi tehnică (***Introducere***, ***Interpretare sumativă***, ***Index de autori*** etc.).

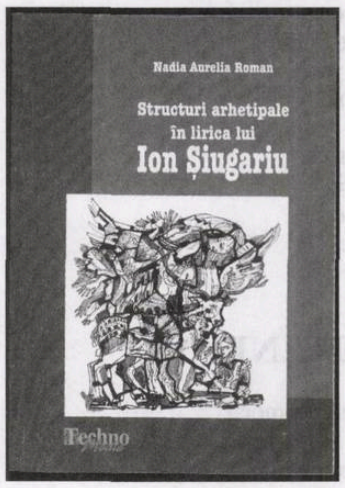

Scriitorul e înfăţişat în desfăşurarea talentului său, etapele creatoare (de la contemplaţie la interiorizare, de la pictural la psihologic) fiind considerate tot atâtea trepte în devenirea şi în descoperirea sinelui. Nadia Roman sesizează dimensiunea anteică a liricii lui Ion Şiugariu, atitudine spirituală aproape necăutată, situată în prelungirea firească a tradiţiei ardeleneşti. „*Fatalitate, nu program*" (Dumitru Micu). Deşi transplantat la Bucureşti, desprinderea de spaţiul-matcă nu s-a realizat sufleteşte niciodată („*Un dor imens după fericirea pierdută, după echilibrul cel dinainte de-a mă cunoaşte, îmi apăsa sufletul*" – din volumul ***Sete de ceruri***, fragment reprodus la p. 39). Este vorba, printre altele, de o anumită raportare – demnă, gravă - la chestiunile fundamentale ale existenţei şi ale creaţiei ca modalitate de autoconservare a identităţii înaintea provocărilor vremii.

Băiţa natală şi Maramureşul, îndeosebi zona Băii Mari, cu tot ce ţine de ele, reprezintă „*fondul etnic*" al personalităţii sale, pecetea pe care Ion Şiugariu o va purta cu sine pentru totdeauna. Convingerea autoarei este că spaţiul de proveniență îşi pune hotărâtor amprenta asupra oricărui creator (ardelean sau nu), căci – pe urmele lui Lucian Blaga – atunci „*când fondul etnic există într-un om, are putere de destin, iar artistul, orice ar încerca, nu scapă de poruncile scrise cu sânge în anatomia lirică*" (***Trilogia culturii***).

Spiritualitatea maramureşeană arhaică a pus la dispoziţia scriitorului câteva repere ce s-au constituit în „*noduri structurale*" ale operei sale şi care i-au înlesnit autorecunoaşterea: un anumit relief (din care cercetătoarea evidenţiază muntele, apa şi fauna), filonul religios ortodox (cu imixtiuni catolice) şi mitologia minerească. Acestea au configurat un *pattern* existenţial specific, receptiv cu măsură la módele vremilor noi, dar fără a se încrâncena în cuminţenia şi candoarea unei bune părţi din producţiile (deja epuizate) de tip sămănătorist, poporanist ori gândirist.

O atare atitudine e remarcată de Nadia Roman atât în creaţia lirică şi în cronicile literare publicate de autor în presă, cât şi în paginile de corespondenţă, aspect care o îndeamnă să noteze că Ion Şiugariu – contemporan cu o ofertă generoasă de –isme -, „*deşi nu pare a fi un tradiţionalist convins, [...] respinge, cu vehemenţă, înrâuririle modernismului apusean în literatura română interbelică*" (p. 68). Ea îl plasează

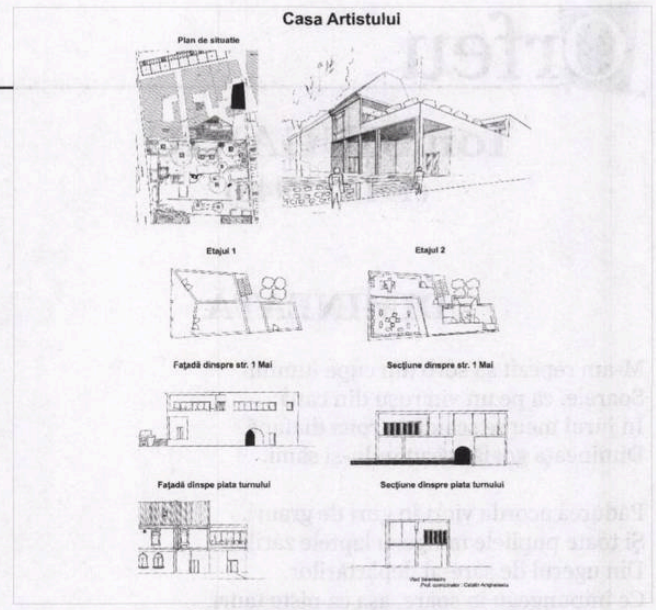

VLAD SELEVESCHI, LICEUL DE ARTE

deasupra polemicilor culturale, considerându-l mai degrabă „*ca un* ***înaintemergător al aşa-zisului neoclasicism***, *în care [...] limpezimea versului*" îmblânzeşte „*dezordinea halucinantă a modernismelor excesive*" (p. 69).

Pe parcursul mai multor pagini, autoarea studiului va aduce o serie de argumente în favoarea respectivei poziţionări estetice, precizând, printre altele, că „*atitudinea neoclasică,* ***atât cât*** *şi, mai cu seamă,* ***cum*** *o regăsim în modelul prefigurat de Ion Şiugariu, va rămâne una cu o dublă «deschidere». Pe de o parte, una* ***explicit referenţială*** *– dacă luăm în calcul raportarea deliberată la modele canonice (de formă, scriitură, stil) – iar pe de alta, una* ***esenţialmente modernă****, în sensul libertăţii pe care poeţii anilor '30 o manifestă în dilatarea disponibilităţii (estetice, stilistice, tehnice) cu care sunt abordate [...] «obiectele» poetice tradiţionale*" (p. 71).

E posibil ca ambiguitatea unei asemenea formule să fi influenţat într-o oarecare măsură şi intervenţiile critice ale confraţilor, aceştia neputând să-l încorseteze într-o etichetă simplificatoare, precisă, definitivă. Din această perspectivă, nici întreprinderea de faţă nu se dovedeşte uşoară, cu atât mai mult pentru un debutant. Universul şiugarian lucrează după rânduieli proprii, structurate într-un sistem unic de coduri şi semne, ce trădează o personalitate complexă, exigentă cu sine, admirabil ilustrată de protagonistul Emanoil din romanul neîncheiat ***Muntele Măslinilor***, rămas în manuscris în colecţia personală de la Muzeul Judeţean de Istorie Maramureş („*singur şi răstignit între cer şi pământ, între ceea ce era cu adevărat şi ceea ce ar fi trebuit să fie [...]. Era plin de ambiţii şi de râvne nemăsurate, viaţa lui întreagă era închinată visului şi iluziei, dorea ca un disperat nemurirea, dar simţea totuşi că mai lipseşte ceva, că imensul şi pustiul din sufletul său rămâneau la fel de negre şi de adânci*" – fragment reprodus la p. 61).

Din păcate, scriitorul nu a mai apucat să descopere toate potecile dintre suflet şi carne, să se elibereze de ceea ce Vasile Voiculescu numea „*şubredele-i certitudini, glorioasele-i incoerenţe, vastele-i confuziuni*" (***Autobiografice***). Luptând în al Doilea Război Mondial, Ion Şiugariu a fost rănit pe frontul cehoslovac, încheindu-şi existenţa la doar treizeci şi unu de ani.

Zilele acestea, prin marcarea centenarului naşterii, îşi propun să reînvie personalitatea creatorului şi să-i rezerve spaţiul meritat în devenirea literaturii române. Sunt aduse la iveală informaţii inedite şi se creează tot mai multe punţi spirituale între locurile prin care a trăit. La manifestările din Tăuţii Măgherăuş, un slovac a adus ţărână de pe mormântul din Zvolen al scriitorului, iar Terezia Tisovcikova, primar al localităţii Michalova, unde a fost îngropat iniţial, face demersuri pentru traducerea poeziilor şiugariene în limba slovacă.

Dacă adăugăm şi monografia elegantă, riguroasă şi atent documentată a Nadiei Roman, putem considera că, deşi omul Ion Şiugariu a avut o viaţă nedrept de scurtă, opera lui a reuşit – iată – să învingă în cele din urmă timpul.

ROMANA BENEA, LICEUL DE ARTE

Nadia Aurelia ROMAN

COMPLEXUL LUI NARCIS SAU OGLINDIREA PRIN CONGRUENŢĂ ŞI DISPERARE

Referindu-se la efectele în plan literar ale unui manifest literar publicat, în anii 1943, de un grup de tineri ardeleni în ziarul „Viaţa", Ion Şiugariu avertiza asupra faptului că poeţii ardeleni au început *„să revină la temele milenare ale înaintaşilor lor"*, scriind, pe bună dreptate, despre *„durerea înstrăinării"* şi despre *„clocotul sufletesc protestatar"*. Ca totdeauna în astfel de împrejurări tulburi, unde *„motivele de circulaţie şi de succes în public sunt eterogene artei"*, s-au strecurat printre adevăraţii poeţi foarte mulţi *„profitori de ocazie"*, poeţi de *„gălăgie patriotardă"*, care au ajuns să coboare *„râvna sfântă a celor sinceri"* până la nivelul unui insuportabil *„mahalagism literar"* şi al unor *„politici personale"*. Delimitându-se categoric de o asemenea categorie de poeţi, Ion Şiugariu aduce în discuţie, pe lângă redefinirea patriotismului ca *„dragoste sinceră pe care a purtat-o totdeauna Ardealului natal"*, pericolul deraierilor poetice de la *„adevăratul stil ardelean şi de la acea nobilă ţinută protestatară"* pe care lipsa de har o poate declanşa: *„Nu sunt partizanul acelui estetism exagerat care nu se recunoaşte decât pe sine şi care rămâne orb la realităţile din afară. Dar iarăşi, nu pot permite, în numele poeziei pe care o cultiv şi în care cred, ca această realitate din afară să copleşească cu desăvârşire esteticul. În fond, vorbind în termeni precişi, ea nu este decât un punct de plecare. Arta este chemată s-o înalţe şi s-o transfigureze, atingând acele regiuni adânci ale simbolurilor şi ale adevărurilor ultime pe care le conţin toate capodoperele universale"*.

În limitele acestei drepte măsuri estetice se cere înţeleasă şi dubla dimensiune a poeziei lui Ion Şiugariu, tradiţională şi modernă, la *„modul cel mai complementar posibil"*, care, dincolo de versificaţia clasică şi de inspiraţia esenţialmente rurală, respiră poetic suflul unei poezii noi ca formă superioară de transfigurare: *„Pentru mine poezia este cea mai desăvârşită artă a transfigurării. Cred într-o misiune specială a poetului în lume: aceea de a exprima cele mai adânci esenţe ale vieţii"*.

După cum se poate observa, Ion Şiugariu fructifică optica lovinesciană cu privire la *„mobilitatea"* sensibilităţii poetice şi a perspectivei estetice, pledând, la rându-i, pentru acordul estetic dintre *„ideologia literară"* şi *„modurile sensibilităţii"*, variabile chiar şi *„înlăuntrul unei singure generaţii literare"*. Consider că Ion Şiugariu s-a arătat cu mult mai atent la *„diferenţierea"* pe care E. Lovinescu o aprecia nu atât o acţiune *„conştientă şi arbitrară"*, ce ar putea-o confunda cu intenţia de creare a unui stil nou, ci, mai curând, un fenomen determinat de *„anumiţi factori sufleteşti, în strânsă interdependenţă: rezultatul peceptibil al unor cauze deseori imperceptibile"*.

Poezia lui Ion Şiugariu, deşi înglobează remanenţe ale tradiţionalismului decanonizat, vizibile la nivelul versificaţiei, al inspiraţiei, al terminologiei religioase, se îndepărtează de *„stilul naţional"* de la „Gândirea" şi promovează o perspectivă modernă, sesizabilă atât la nivelul *„ineditului metaforic"*, precum şi în tehnica de reconvertire a elementelor tradiţionaliste. Reciclarea *„materialului rural"* (folcloric), a elementelor de pastel (peisaj naţional) sau a altor repere *„tradiţionale"* nu constituie per se *„o inferioritate"* sau *„o decadenţă"*, pentru că, aşa după cum avertiza şi E. Lovinescu, *„inferioritatea şi decadenţa"* constau, de regulă, doar în *„deficitul de originalitate şi diferenţiere"*.

Atent la pericolul noilor *„parazitisme poetice"*, Ion Şiugariu recurge la revalorificarea unor rădăcini din cadrul *„imaginarului colectiv"* (maramureşean), demers ce constituie fundamentul pe care se proiectează energetismul personalităţii sale creatoare. Şi, dacă Ion Şiugariu creează sub *„forţa oarbă a mentalului colectiv"*, acest lucru nu îl stigmatizează ca tradiţionalist, ci, dimpotrivă, nuanţează caracterul diferenţiator al liricii sale, ce se situează în ascendenţa unui modernism bine temperat.

Studiul tropilor concentrat asupra rolului structurant al motivelor în simbolismul cultural maramureşean, transferat în poezia lui Ion Şiugariu, a confirmat că poezia lui este o poezie contemplativă. Analizând textul poetic şiugarian, pe care l-am segmentat în cele câteva categorii simbolice reprezentative: montan, acvatic şi religios, am constatat că poetul se *„complace"* într-o permanentă stare de contemplaţie şi de autocontemplaţie. Analizând aceste stigmate ale textualităţii sale (muntele, apa, religia ş.a.m.d.) ca *„grefe ale memoriei afective"* (Gaston Bachelard considerând că *„arta ţine de o natură grefată"*), am putut detecta complexul cultural sub care se situează poezia şiugariană şi anume complexul lui Narcis. Desigur, nu este vorba despre acel tip de narcisism prin care *„contemplaţia generează regrete şi ofense"*, ci, mai degrabă, considerăm că se poate vorbi despre un *„narcisism idealizant"*, bazat pe sublimarea „mângâierii vizuale".

Vorbind despre *„complexul lui Narcis"*, este absolut necesar să reiterăm problematica oglinzii ca spaţiu psihologic al autocontemplaţiei: *„Oglindindu-se, omul se pregăteşte, ascute, lustruieşte acel chip, acea privire, toate uneltele seducţiei"*.

„Apele" – ca reflexe ale feminităţii creatoare - constituie în acest sens condiţiile obiective ale narcisismului şiugarian. În oglinda apelor, sinele se priveşte, se disipă şi se reîntregeşte prin purificare. Graţie oglinzilor acvatice, poetul retrăieşte dinamismul originar şi cunoaşte fenomenologia fiinţării prin „ontologii dramatice".

„Muntele" constituie - în contextul operei şiugariene - oglinda energiei sale creatoare, în sensul că muntele îi dă măsura propriei forţe, conferind substanţă durabilă în timp sinelui şi perspectivă circulară asupra imensităţii ce-l înconjoară. Privirea panoramică constituie premisa pentru oglindirea sinelui în dublul său cosmic, cerul. Muntele reprezintă piedestalul cosmic de pe care poetul are şansa perspectivei pluridimensionale, de sus în/spre mai sus. *„Divinitatea"* nu este contemplată direct, dintr-un simţământ congenital de smerenie, de supuşenie duhovnicească. Atât în forme hieratice, cât şi în viziune antropomorfizată, Dumnezeu constituie *„oglinda desăvârşită"* de reflectare a armoniilor şi de acordare irenică a antagonismelor.

Alteritățile eului creator se întrupează pe măsură ce privirea noastră intră în contact cu textul, iar din asamblarea lor se configurează o istorie individuală cu ecouri în mitologia românească (maramureşeană), dar şi universală. Grija cercetătorului nu este neapărat aceea de a urmări o evoluţie cronologică a traseului iniţiatic, ci, în primul rând, aceea de a reasambla, ca într-un puzzle, din straturile ontologice şi culturale, o identitate creatoare singulară, cu devenire specifică. În procesul complex al oglindirii, fiinţa se reflectă în diferite ipostaze; ea poartă măşti prin care îşi confirmă relativitatea unităţii sale şi precaritatea ontologică. Sinele poetic este când *„străinul"*, când *„peregrinul spre cer"*, *„nemângâiatul menestrel"* sau *„palidul drumeţ"*. Ceea ce dă coeziune acestor faţete ale aceluiaşi întreg este legătura intrinsecă cu ideea de drum, de ascensiune, de desăvârşire. *„Potrivirea oglinzilor"* presupune uneori *„dedublare"*, alteori *„defulare"*; ca într-un scenariu freudian, subconştientul se relevă în forme duale:

„Cu prietenul său blond poetul se-ntâlni.
O, el nu ştia că prietenul e tocmai el!
— Nu te-am văzut de fel, nu te-am văzut de fel,
De când viaţa-n cale, soră îţi ieşi". (***Prietenul***)

Oglindirea, atât de necesară cunoaşterii, presupune, în cazul lui Ion Şiugariu, transmutarea realităţilor materiale în lumea fără de margini a psihismului creator. Tot ceea ce se oglindeşte pe retina spiritului creator se caracterizează prin *„congruenţă"* şi *„dispersare"*.

„Congruenţa" se manifestă ca principiu ordonator prin care toate imaginile grefate în memoria afectivă concură la crearea climatului intim, ocrotitor, al spaţiului natal, ancestral. Cu câteva excepţii, întreg ansamblul de imagini valorizate estetic construieşte spaţialitatea cantitativă şi calitativă a Băiţei, satul natal al poetului. Vorbim astfel despre acest spaţiu ca despre un mediu al fascinaţiei, unde privirea se solidifică în lumină, iar lumina devine călăuza tuturor imersiunilor şi provocărilor. Prin această fascinaţie transpusă în *„imagini fericite"*, luxuriante, copilăria/satul natal rămân un principiu de *„viaţă profundă"* şi o *„virtute de origine"*. Prin fascinaţia oglindirii poetul ajunge mai uşor în zona imuabilă a arhetipurilor, de unde puterile paterne şi cel materne încep să *„colaboreze"* pe considerentul că *„arhetipurile vor rămâne întotdeauna origini ale unor imagini puternice"*.

„Dispersia" înţeleasă, în cazul de faţă, ca forţă creatoare de atomizare a arhetipurilor culturale, de reaşezare valorică a acestora, prin filtrare şi personalizare, se manifestă în puterea poetului de a abstractiza, printr-un proces metaforic laborios, reperele topologiei (geografice şi culturale) natale, de a transpune, dinspre în afară înspre interior, realităţi aparent decorative, prin care universul lăuntric se încarcă, poezia câştigând în direcţia unei modernităţi nesesizabile în liniatura textului. Plecând de la tiparele lumii originare, atomizate prin deconstrucţie, poetul îşi clădeşte propria sa cosmogonie interioară, în care realul nu îşi pierde consistenţa ontologică, însă unele forme se universalizează prin filiaţii culturale.

Afirmam că Ion Şiugariu nu este un poet modernist, în sensul consacrat, cel al ruperii violente a legăturilor cu tradiţia. Clarificările suplimentare ni le oferă el însuşi: *„Facem parte dintr-o generaţie care s-a născut între două lumi, complet deosebite şi mi se pare, de multe ori, că nu ştiu căreia îi aparţinem. De aceea cărţile pe care le scriem, idealul spre care ne avântăm oscilează atât de nesigur între materialismul prea greu de pământul acesta de aici, de păcatele noastre de fiecare zi şi de mirajul unei depăşiri totale"*.

Poetul respinge formele poetice radicaliste (de tipul dadaismului sau al suprarealismului), pe care le consideră ca fiind sterpe, cu meritul doar *„de-a fi îmbogăţit întrucâtva formulele metaforice ale poeziei şi de-a fi forţat limba până la epuizare"*. Nici ideea de *„noutate"* nu constituie pentru Şiugariu un element fundamental clădirii unei opere, pe motivul că: *„Noutatea contează cel mai puţin în poezie. Paul Valéry o numeşte undeva partea cea mai trecătoare a lucrurilor. Cu toate acestea, modernitatea liricii şiugariene, dincolo de formulele canonizate ale versificaţiei, care mai păstrează, pe alocuri, o descendenţă coşbuciană, este evidentă la nivelul tonusului liric – acela al ascensiunii - şi al distilării discrete a tiparelor. La Ion Şiugariu modernitatea provine dintr-o viziune integratoare asupra lucrurilor şi a lumii.*

Cu siguranţă, dacă destinul i-ar fi permis, Ion Şiugariu ar fi evoluat spre o poezie modernă autentică, fără compromisuri şi recursuri la „formule minore". Dacă n-ar fi fost strâns cu atâta grabă dintre noi, Ion Şiugariu ar fi devenit, alături de Ovid Caledoniu, poetul metafizician al generaţiei de la 1939, înscris deja de la primele versuri pe linia Dante-Claudel-Rilke-Eliot". Poet modern, de inspiraţie tradiţională, Ion Şiugariu reuşeşte în scurta sa *„acoladă creatoare"* să contopească antinomiile majore dintre cele două orientări literare ale vremii, prin sublimarea structurilor arhetipale, prin meşteşugul formelor (al metaforei în special) şi prin infuzia de insolit, graţie cărora năzuinţele creatoare (*„harul"* de care amintea poetul) capătă o dimensiune metafizică.

Sentimentul meu este că o atare poezie, ce străbate, *„pe cont propriu"*, drumul dintre pământul bătătorit de *„tălpile"* tradiţiei şi cerul *„avânturilor suprafireşti"* al modernităţii, îşi mai aşteaptă încă un loc în peisajul literaturii româneşti interbelice, de sorginte ardelenească. O probează şi un text din ***Elegiile pentru Ardeal***, edificator atât la nivelul *„codurilor"*, cât şi la cel al analizelor statistice, acceptate de mine ca ajutor preţios în stabilirea *„diferenţelor"*:

„Acele clare simetrii, într-una,
Ca nişte galbene, banale zile,
Cuminţi mângâlituri de file,
Cuvinte sparte: zarea, cerul, luna;
Acele vechi suspine, plângeri,
Ca un cearşaf ce se destramă,
Cu dorul mic frumos păstrat în ramă;
Acele palide grădini de îngeri
Acesta-i scrisul...
O, dar Poesia
E totuşi lângă mine, altfel răsfirată
În gesturi mici, în viaţa toată,
În inima ce arde ca făclia.
În sbaterea aceasta de erete,
Ce mă pătrunde-n carne, mă sfâşie,
Amestecând umana sărăcie
Cu marea de lumină sete..." (***Poesia***)

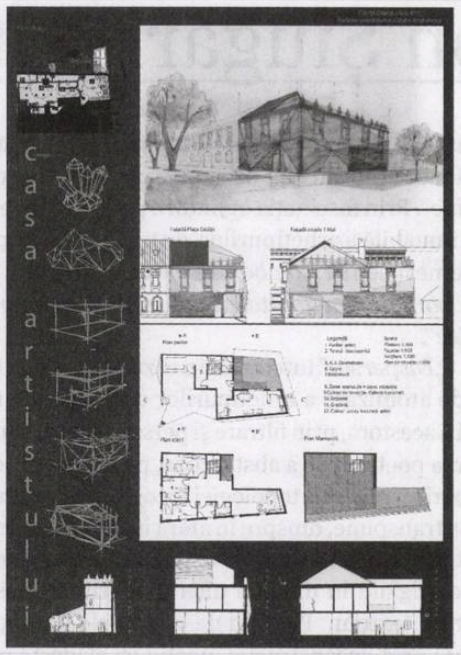

DIANA CÂNŢA, LICEUL DE ARTE

Vasile POPOVICI

Viaţa

Viaţa e un stat la rând ca să ne vină rândul,
vadul pe care-l treci, s-ajungi pe malul celălalt;
un joc divin de-a joaca existenţială,
un joc al stereotipiilor,
un dat în datum, că aşa e-n datul sorţii.

E poate-un vis al unor entităţi de dincolo de noi,
ce ţine-atât cât ţine somnul lor acolo.
E răsărit şi-apus
şi încă un ceva ce încă nu s-a spus.
E-ajunsul într-o gară unde numai se coboară;
e drumul cercului ce se închide,
- acronie – diacronie - acronie - ,
Calea-ntre Esenţă şi Nimic.

Un paradox – cum toate paradoxurile sunt stupide - ,
exil pentru o vreme şi-ntoarcerea
în dincolo de zidul Plank, ' nainte de Big Bang.
E sensul unic al Făcutului dintâi,
ce nici Demiurgul poate ori nu vrea să poată
să fie altfel decât am fost, suntem ş-om fi
cât ţine veşnicia ai Nimănui. De am fi fost şi-ai Lui...

Lăsaţi-l dracu!

Lăsaţi-l dracu! E poet.
O viaţă v-a minţit frumos,
că viaţa e frumoasă!;
că luna de pe cer, cu tot cu stele,
e a voastră, ştiind că nu puteţi
s-ajungeţi pân' la stele.
Lăsaţi-l dracu!

Când voi aveaţi şi bube şi noroaie,
el vă spunea că viaţa e o roză
şi, să nu fiţi trişti,
că totul este o metamorfoză.
Lăsaţi-l dracu! E poet.

În veacuri paralele

Iubita mea, fată morgană,
în virtualitate am trăit,
în veacuri paralele ce ne-au separat;
ştiam unul de altul,
dar parc'-am fost abstracţi,
nu ne-am interferat.

Ştiu c-ai intrat odat' în visul meu;
mergeai pe vârfuri, te apropiai tiptil(ă);
plângeai cu rugăminţi să te răpesc din veacul tău,
c-ai mai crescut, că nu mai eşti copilă.

Când să te iau, să te opresc la mine,
un lotru ori numaiştiucine
mi te-a furat din vis, şi nu mai ştiu de tine.

Din ceata 'ceea

Din ceata de pe ulița copilăriei,
lipsesc prea mulți, dar nu făr' de motiv;
absenţe motivate...
că s-au mutat definitiv în altă parte.

Dar n-au plecat deodată, ci unul câte unul,
pe rând, cum pleacă leatul în armată,
când se-mplineşte anul, când vine şi sorocul;
nu ştiu ca unul din acei plecaţi, doar unul
să-i pună mâna-n cap norocul
şi să se-ntoarcă
cum se întoarce leatul din armată.
Ce parodie! Soartă?

Mă-ntreb

Mă-ntreb cumva frustrat de un răspuns:
când voi pleca, şi de ajuns va trebui ajuns,
eu unde voi pleca cu-avizele trimise
în caz că cerurile nu vor fi deschise?

Mă-ntreb cum vă-ntrebaţi şi voi,
când vine vorba despre lumea de apoi,
în ce Program intrăm,
pe mâna cui şi cine ne va scrie
soarta în războjuri
în caz că nu va fi vreo criză la hârtie?!

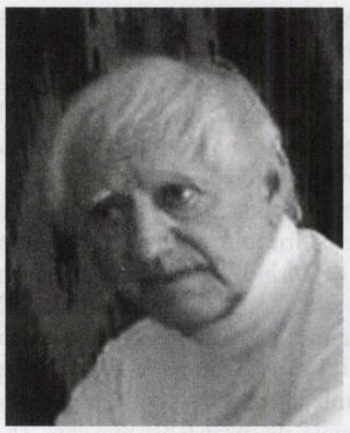

Voi, demoni sacri

Sărmani poeţi, voi, demoni sacri,
ce v-aţi deprins cu poezia,
ne amăgiţi că voi sînteţi
acei ce lumea o preschimbă
cu versul vost' în alchimia,
dar cum se face, au nu ştiţi
că nici de foame, nici de sete
nu ţine poezia?!

Şi nu ştiu ce motiv mă-ndeamnă
să vă scult minciunile edulcorate
şi poate
nu ştiţi ce înseamnă
o rimă ori un coriamb, ori un dactil,
un vers în stil alexandrin
şi lucrurile metamorfozate
- mă crede-un reflexiv, nu mucalit –
când îţi culeg cuvântul cumpănit
ca pe lumina cea dintâi,
ca pe un „Fiat lux!" divin.

Poate... poate...

Când duceai cu greu ulciorul
cu răcoare din izvorul
şi te-am ajutat să-l duci
pe cărarea dintre lunci,
singuri ca-ntr-un cuib de cuci,
ai uitat?

Când la plată, de ruşine,
te-ai cam înroşit ca racul,
eu persuadând, că leacul
ţi-l dau eu, că e la mine,
doară să-l primeşti.

Ca să scapi faţă curată,
să te iau cu binişorul,
că eşti cea mai fată, fată,
care nu vrea deocheată,
dar spre sară, pe-nnoptate,
poate... poate...

Cântaţi patriarhalul

Pictorii-s de mult la ţară
şi pictează pitulici;
voi, poeţii, ce-aşteptaţi
de-ncurcaţi treaba pe-aici!?

Ce mai staţi în burgul vost',
bateţi strada şi asfaltul?
repliaţi-vă la ţară,
mai aproape de Înaltul
şi cântaţi patriarhalul,
brazda neagră şi belşugul,
puneţi rimă-n vers, măsură
şi deprindeţi meşteşugul

celor câte sunt la ţară;
înfrăţiţi-vă cu glia,
cu izvorul şi-aveţi grijă:
nu ucideţi ciocârlia!

Anotimp

Şi a plesnit bobocul, şi-a dat salcâmu-n floare,
eterul, zgomotul de fond, şi-l ţine treaz în veac;
un punct mânjeşte cerul, o ciripitoare;
în pajişti, fete şi feciori pun fânu-n prepeleac.

Marghioala pune apă în ulcior de la izvor;
tiptil, s-apropie flăcăul, şi-ntrecând măsura,
o sperie pe fată, care-şi face cruci de zor,
scuipând în sân să nu se ia de ea sperietura.

Lăsatul serii-i strânge-acasă şi în case,
nici hora şi nici şezătoarea nu mai este-un trend;
de-un timp, ţaţa Goldana nu mai coase
şi-şi cumpără de-a gata de la second hand.

Cum dracii...

- parabolă -

Cum dracii se pricep să-mi facă raiul iad,
de ce nu hotărăsc nicio măsură sfinţii,
să-i urce-n cer şi-apoi să-i văd, în hău, cum cad
în coadă şi să-şi rupă-n gură dinţii?

Cum dracii îşi dau mâna cu frăţie
şi fac din drăcovenii treabă diavolească,
din carul lui hodorogit, Sfântul Ilie
de ce nu-i fulgeră, chiar să-i trăsnească?

Cum dracii şi-au făcut un iad, alternativă
la raiul nost', s-au apucat zeloşi de treabă,
de-au pus tălpoaie, de la Tartor o misivă,
dar nu din orice popă, nici din orice babă.

De ce, cum spune Blaga, raiu-i luminat
de flăcările iadului? – tristă sărăcie!
ştiam că Dumnezeul meu e luminat,
iar la lumină nu se fac'-economie.

Înc-un an

Ca-n toţi anii, şi-anul ăsta
cântă-n nuc privighetoarea
şi cu trilu-i nearhaic
ne perpetuăm splendoarea

astei vieţi ce o petrecem,
astei vieţi ce ne petrece
parte dincolo de-albastru,
parte în mormântul rece.

Înc-un an şi încă unul
pân' se termină şi anii
şi nu te-mprumută nimeni
cu-ncă unul, pe toţi banii.

Interviu

„MERITĂ ORICE EFORT PENTRU A SCRIE UN ROMAN”

Ştefan JURCĂ în dialog cu Augustin COZMUŢA

Este născut în 1 iulie 1949 în judeţul Arad. Absolvent al Facultăţii de Ştiinţe Economice din cadrul Universităţii de Vest din Timişoara. A lucrat în transportul public din Baia Mare. Debutează editorial în anul 1997 cu volumul de proză scurtă ***Peretele cel mai iubit***, la Editura Gutinul. Publică apoi ***Poeme uitate, boeme regăsite***, Ed.Cybela, 2000; ***Păpuşa de rumeguş***, proză scurtă, Ed.Risoprint, 2004; ***Pagina de gardă***, roman, Ed.Dacia, 2011. Publică poeme, proză, interviuri, eseuri în revistele „Familia”, „Nord Literar”, „Luceafărul”, „Viaţa românească”, „Nomenartis”, „Vatra veche”, „Pro Unione”, „Oglinda literară”, „Citadela”, „Verso”, „Archeus”, în presa locală. Despre cărţile sale au scris: Ioan Moldovan, Ion Burnar, Nicolae Scheianu, Alex Ştefănescu, Geo Vasile, Augustin Cozmuţa, Ion M. Mihai, V.R.Ghenceanu, Petru M.Haş etc. Redactor asociat al revistei „Nord Literar”. Este prezent în antologiile: ***Amfore***, Arad, 1968, ***Caietele Măiastra***, Baia Mare, 1982, ***O antologie a poeziei maramureşene***, Ed.Ethnologica, 2011, alcătuită de Nicolae Păuna Scheianu, ***Noul Orfeu***, pagini alese de poezie, ***Paşi împreună***, Ed.Gutinul, 2013.

Biblioteca Judeţeană „Petre Dulfu” i-a publicat ***Caietul bibliografic aniversar***, Baia Mare, 2009. Prezent în dicţionarul ***Autori maramureşeni***, Baia Mare, 2000; ***Oameni de seamă ai Maramureşului***, Ed.Dragoş Vodă, 2010; Marian Petcu –***Istoria jurnalismului în date***, enciclopedie cronologică, Ed. Polirom, 2012; ***Convorbiri cu elite***, Anca Goja; ***Proza românească dintre milenii*** de Geo Vasile; ***Punct critic*** de Augustin Cozmuţa; ***Scriitori maramureşeni*** şi ***Lecturi sublimate*** de Ion M.Mihai; V.R.Ghenceanu, ***Dreptul la singurătate*** etc.

A fost premiat de revistele „Archeus” şi „Nord Literar”.

1. Este o întâmplare că te-ai născut în Sălăjeni sau satul chiar reprezintă o tradiţie pentru tine şi pentru familia ta?

1). Este firesc să răspund că m-am născut întâmplător la ţară, într-un sat care până nu demult nici nu era trecut pe vreo hartă, pur şi simplu pentru că se află la vreo doi kilometri de comuna Sebiş, acum devenit oraş. Culmea că în satul meu azi nu sunt mai mult de cincizeci de locuitori. În perioada interbelică aici se făceau şapte clase elementare, atât mama, cât şi tata sunt din acelaşi sat, la fel bunicii, au urmat şcoala în sat. Vremurile s-au schimbat. Din anul 1956 până în 1960 am mers la şcoala din sat, aveam un ghiozdan din lemn făcut de vărul mamei, tâmplar, îl văd şi acum în memorie. Am primit un abecedar frumos, iar când ne-a dat carte de citire eram tot doi pe un exemplar. Colega cu care împărţeam cartea era mai solidă şi mai înaltă decât mine, poate că eu eram un pic egoist şi vroiam să am eu singur acea carte, ne-am luat la bătaie. Nu ştiu ce a făcut mama, o fi luat de la alţi copii mai mari alt manual, dar am ieşit victorios. Tata lucra la moara din Buşteni, înainte de război fusese încărcător de vagoane în gara forestieră Sebiş, făcea naveta. A ajuns apoi şef de unitate, a cumpărat în Sebiş o căsuţă veche, de când mă ştiu s-a tot construit acolo câte ceva. Am făcut naveta câteva luni, mergeam cu lămpaşul în mână, că trebuia să mă scol devreme, până la halta Prăjeşti, de acolo luam trenuţul forestier Sebiş - Moneasa, apoi la şcoală.

Sincer, dacă ar trebui să iau viaţa de la capăt, orice aş face, dar să merg iarna pe jos până la Prăjeşti n-aş mai face-o în ruptul capului. Cine va trece acum pe acolo, pe drumul asfaltat de vreo cinci ani, ar crede că fabulez, era un drum plin de bolovani. Deci, din clasa a cincea am devenit sebişean, am locuit pe strada Teilor, câteva case mai sus de casa natală a poetului Mihai Beniuc. Acolo am văzut pentru prima dată un film, că de caravana cinematografică nu-mi amintesc nimic. Fratele poetului, baciul Ştefan, era mic de statură, avea clop de paie pe cap şi o privire ageră. Citea ziarul pe banca din faţa casei. Eu îl salutam strigând tare de pe cealaltă parte a străzii, să nu mă certe că ce şcolar măgar sunt eu, de nu ştiu da bună ziua. Se povesteau multe despre familia Beniuc, la fel ca şi azi. De un lucru sunt sigur, că familia aceasta a fost şi a rămas una onorabilă. Nu pot înţelege de ce îl urăşte lumea aşa de mult, el a greşit probabil politic, dar ca scriitor a fost fidel unui crez. Este singurul academician din zona noastră şi apoi, vorba unuia mai tânăr, poezia sa de dragoste nu i-o poate nimeni anula. La bătrâneţe tata s-a întors pe vatra veche, după pensionare, a vrut să moară acolo unde s-a născut.

2. Liceul făcut la Sebiş te-a apropiat de literatură, ţinând seama că, în orice vreme, Aradul şi Banatul în genere au dat în planul creaţiei scriitori precum Ioan Slavici, Mihai Beniuc ori Sorin Titel?

2). Sigur că liceul este pentru mine locul unde m-am schimbat total. Aveam lecturi obligatorii, trebuia să avem un caiet cu conspectul lecturilor. Necazul era că nu găseam toate cărţile, mai copiam unele lecturi. Recunosc că eu încă îl redescopăr pe Ioan Slavici, mi-e tot mai drag. Poemele lui Beniuc erau prezentate deficitar în programa şcolară, erau doar cele scrise la comandă. Pe Sorin Titel l-am citit la maturitate, încă este greu de lecturat, modernismul său nu l-a urmat nimeni din generaţia sa. Oricum, liceul din Sebiş era nou şi aveam profesori veniţi din Bucureşti, Cluj şi Timişoara. Profesorii erau tineri, dar bătrânul Vasile Oarcea îi întrecea pe toţi, era un orator formidabil, am aflat cu timpul că a publicat cărţi de folclor, unele în colaborare, era supranumit spaima şcolii, Vasile Moartea. Dar multe am aflat despre acest om extraordinar, făcuse frontul, a luptat la Odesa, avea şi un frate plecat în Franţa. Zicea aşa: Când eram tânăr profesor, era greu, aşteptam uneori să plece copiii acasă, să culeg din bancă merindea abandonată de ei. Nu-mi ajungeau banii. Am avut un diriginte bun matematician, care vroia să scoată din noi ingineri, ceea ce a şi reuşit, ba un coleg absolvent de matematică a ajuns în America profesor la universitate. Mie îmi plăcea literatura, poate de frica lui Oarcea învăţam mult, că m-am pomenit lăudat de alt profesor de română. Poetul Ion Mărgineanu preda la secţia umanistică, dar făceam cu el rusă, nu ştiu cum dracu a aflat că scriu şi m-a somat să-i dau poemele, pe care le-a publicat la gazeta de perete, apoi a scos o revistă şcolară, şapirografiată, unde mi-a publicat alte poeme. Aşa am ajuns ţinta ironiilor, din elev bun la matematică şi fotbalist la juniorii echipei Crişana Sebiş am ajuns poet. Profesorii ne povăţuiau să învăţăm din Arghezi şi din Blaga, pentru că precis o să se dea la bacalaureat. Un profesor avea rude la Bucureşti şi aflase multe bârfe despre scriitori, Marin Preda începuse să publice din volumul doi din ***Moromeţii,*** râdeam de oaia Bisisica, dar spunea şi alte prostii despre Preda, recitesc întrebările şi simt o anume duioşie în felul cum le-ai formulat. Chiar mi-ai devenit simpatic. Mă bucur că Banatul este privit cu respect, eu după ce am terminat la Timişoara am auzit o discuţie între nişte preoţi tineri. Noi vrem acum bănăţeni, or se ştie că Banatul este o ţară primitoare, am rămas surprins. Majoritatea profesorilor de la universitate erau din toată ţara. Dacă unii nu ştiu, şi azi se dă o luptă pentru Slavici între bănăţeni şi arădeni. E cumva ca Satu Mare cu Baia Mare. Bietul Slavici, unii îl vroiau într-o nişă din Catedrala Mitropolitană a Timişoarei, alţii în pământul natal al Şiriei. El se odihneşte într-un cimitir din Panciu, lăcaşul său a fost afectat de cutremur, a fost reînhumat etc.

3. Faptul că ai urmat studii tehnice la Braşov şi, în continuare, economice la Timişoara te-a depărtat de preocupările literare sau ai rămas permanent atras de lumea scriitoricească?

3). Da, am urmat studii tehnice la Braşov, pe care nu le-am finalizat, nu este azi nimic extraordinar, alţii au ajuns în puşcării, eu n-am făcut nimic ilegal, poate că eram îndrăgostit, poate că eram bolnav, cum zicea bietul tata, chestia este că m-au luat fraţii şi m-au dus aproape pe sus în armată. Au trecut de atunci vreo 44 de ani, însă acei ani nu s-au luminat încă. Oricum am avut o pată în dosar, era ceva cumplit să fii student exmatriculat. Nu am făcut parte din nicio organizaţie subversivă, pur şi simplu pentru că nu m-a invitat nimeni. Unii colegi au ajuns sus de tot, prin politică. Nici de politică n-am fost vrednic. Culmea este că la politehnica de sub Tâmpa mi-a intrat în cap că sunt literat. Dintre cei de atunci îl amintesc aici pe Mircea Florin Şandru, coleg la altă secţie, un poet important, ne-am reîntâlnit pe pagini electronice, da, la Braşov am citit enorm mai mult literatură decât tratate de specialitate. Tot acolo am citit primul număr din „România literară”, am frecventat cenaclul „Liviu Rebreanu”, am cunoscut oameni, poeţi şi curve, pe George Boitor, avea o memorie formidabilă, după numai câteva cuvinte schimbate m-a reţinut şi ne salutam pe stradă. Îi invidiam, literaţii aveau masa lor la crâşme, erau cunoscuţi, George citea „Scânteia tineretului”, apăruse revista „Astra”, l-am văzut pe Ion Lupu, alt poet braşovean, a venit la Braşov să ţină conferinţe despre istoria culturii George Bălan, lector la Consevatorul din Bucureşti, după primele conferinţe amfiteatrul era plin ochi, Bălan era luat pe sus să poată ajunge la catedră, îl ataca pe Lenin, socialismul, a plecat din ţară, am aflat apoi

TUDOR GÎRBOAN, LICEUL DE ARTE

că este mare erotoman, homo etc. Da, aveam 18 - 21 de ani, cei mai frumoşi ani ai mei. Acolo am auzit pentru prima dată oameni atacându-l pe Nebun. Ajuns în armată, militar în termen, mi-am dat seama că eram mereu ameninţat cu trecutul meu, devenisem important. A trecut şi armata, dar acolo apărea o revistă „Vatra”, pe care o cumpăram lunar, l-am văzut de aproape pe Romulus Guga, iar am prins drag de literatură. Am dat admitere la Ştiinţe economice, la Timişoara. Am schimbat tactica, am intrat în anonimat. Dar prin anul trei m-am trezit în cameră cu studenţi de la Arte plastice, care-l desenau pe Che Ghevara, erau informaţi. Unul dintre ei a fost o vreme profesor la Sighet, poate este şi acum, nu-mi amintesc numele, era din Arad. Am revenit la anul meu de economişti, acolo unul făcea teatru, era în formaţia „Thalia” şi citea „Secolul 20”. Nu era altul decât Borbely Laszlo. Zicea, măi tu, Fane, eşti mincinos, arată-mi şi mie ce scrii. Şi publicasem în „Luceafărul” la „Atelier literar” a lui Geo Dumitrescu. Eram pe val. Dar iar a intervenit ceva, am fost repartizat cu lucrarea de licenţă la fostul decan, Dumitru Mareş. Zicea, dragă, îmi promiţi ceva? Da, zicea victima, apoi să nu te superi pe mine, promiţi? Da, promit, venea răspunsul. Apoi nu pot să te trec, dar mi-ai promis că nu te superi. Un cinic. Zicea: pe tine, dragă, te fac savant, mă lua peste picior, nu te speria, că nu este deloc greu, trebuie doar să citeşti până te ustură ochii. Credeam că i-am fentat şi nu au aflat că scriu. Atunci se publicau ***Incognito,*** a lui E. Barbu, ***Absenţii*** a lui Buzura, ***Nebunul şi floarea,*** de Guga, Marin Preda şi-a lansat la universitate ***Delirul,*** era cu Cezar Ivănescu. Profesorul meu de istorie ne-a spus că Marin Preda a sărit calul. I s-a sugerat să scrie mai favorabil despre Antonescu, pentru că el n-a fost chiar aşa de dur cu evreii etc., dar Marin Preda a sărit calul, l-a făcut pe Antonescu erou naţional. Am aflat apoi că respectivul este şi colonel de secu. A plecat din ţară, am aflat apoi. Şi în anul patru a apărut un fel de fotomontaj, făcut de profesori, care se numea aşa: ***Duelul poeţilor***, printre alţii eram şi eu cu fotografie, am rămas perplex. Nu mă mai puteam ascunde. În anii 1988 şi 1989 am urmat un curs postuniversitar, la Timişoara. M-au invitat la Casa Universitarilor. Am povestit. Nu le plăcea că nu m-am întors la vatră. Eram a cincea promoţie a facultăţii. Zice unul, de ce dracu nu ne-ai spus că ai mai fost student la Politehnică, te luam asistent. Zic, îmi pare rău că v-am spus şi acum. Şi a început minunea de revoluţie.

4. Debutul editorial târziu, în 1997, cu volumul de proză scurtă „Peretele cel mai iubit”, a făcut ca poezia să fie recuperată în cartea „Poeme uitate, boeme regăsite” din anul 2000 sau cultivai concomitent ambele genuri literare?

4). Da, am debutat târziu, dar acum chiar mă bucur pentru asta, mă bucur că nu am publicat inepţii din tinereţe. Mi-am pus mari speranţe în literatură, am sperat tot timpul că va veni şi vremea mea. După 1989 lucrurile s-au întors total altfel, poate că noi suntem un popor supus la presiuni şi suntem într-un fel, pervertiţi. Tocmai am citit volumul doi din ***Quo vadis, domine?*** a lui Mihai Sin. E acolo o dezbatere cam aiuristică despre România şi problemele ei. Mi-e tot mai greu să înţeleg ce se întâmplă cu aceşti compatrioţi, chiar suntem un popor de laşi, ne furişăm în politică, ne căpătuim şi o ştergem care pe unde? Eu sincer nu cred în postmodernism, în poezia însăilată azi. Eu altfel simt poezia. Vezi poeţii noştri, rafinaţi lirici, Doinaş, Andriţoiu, Ion Horea, Pituţ. Aşa că în dezbatere cu Mihai Olos şi Claudian Cosoi am hotărât că poet este Cosoi, iar eu prozator. M-am cam speriat, eu pentru prima dată am scris proză de când sunt aici, în Baia Mare. După cum bine ştii, Mihai Olos este un rafinat poet, dar nu a hotărât să-şi adune poemele într-un volum. Şi totuşi, intrând eu în criză de creaţie, am hotărât să-mi adun poemele la un loc. Le-am arătat lui Ion M. Mihai, mi-a zis: eşti cel puţin la fel de bun poet pe cât eşti de bun prozator. Mi-a scris prefaţa. Poetul Ghenceanu mi-a arestat poemele. După vreun an, poate mai mult, m-am hotărât să le

(continuare în pag. 14)

Ana OLOS

MISTERUL LUI MR. URMUZ. NOI IPOTEZE II. PATUL LUI PROCUST ŞI SĂRUTUL MORŢII

Motto: „Falimentul iubirii, dacă a fost iubire, este şi falimentul minţii."

(Pietro Gralla, în ***Act Veneţian*** de Camil Petrescu)

Glontele care a pus capăt vieţii lui Urmuz a avut un efect uimitor, poate tocmai datorită dimensiunilor atât de reduse ale operei ştiute. În cazul morţii sale nici nu s-a pus problema unei crime şi, cu atât mai puţin, a unui „omor ritual", chiar dacă azi n-am exclude nici aceste posibilităţi. Atunci, în noiembrie 1923, autorităţile şi familia au convenit comod că a fost o sinucidere. Motivul? Consecinţele unei răni din război, asociate unei grave nevroze, depresie identificată abia după anii '70 de psihiatri ca stres posttraumatic. Presupunem că amintirile despre participarea sa la Războiul Balcanic i-au fost resuscitate lui Demetru de lectura poeziilor tânărului Camil Petrescu din „Sburătorul", iar recitirea lor în volumul ***Ciclul morţii***, în 1923, i-a adâncit sentimentul de vină – de fapt, nejustificată – de a nu fi luptat pe front şi în marea conflagraţie. Probabil că grefierul de la Curtea de Casaţie îl remarcase pe autorul versurilor de pe când acesta era încă studentul preferat al lui P.P. Negulescu, la cursurile căruia asistase şi el. Iubitor de teatru, îi citea cu interes cronicile dramatice. Iar în 1919, prietenul său George Ciprian îi relatase despre repetiţiile companiei Bulandra-Manolescu, la Teatrul „Regina Maria", cu ***Jocul ielelor***, drama lui Camil Petrescu, al cărei erou, sedus de idei şi de absolut, se sinucide.

Din biografia lui Camil Petrescu aflăm că, la 23 mai 1922, la Teatrul Naţional avusese loc premiera dramei ***Suflete tari***, în regia lui Paul Gusty, în distribuţie cu Maria Filotti şi George Ciprian. La premieră trebuie să fi fost în sală şi Demetru-Urmuz, cum îi plăcea să-şi spună acum, după ce Arghezi îi publicase primele proze – ***Pâlnia şi Stamate*** şi ***Ismaïl şi Turnavitu*** – în „Cugetul Românesc". Timidul grefier nu putea rămâne insensibil la decizia lui Andrei Pietraru de a-şi sfărâma capul cu pistolul dacă nu o va săruta pe Ioana până la miezul nopţii şi nici la sinuciderea acestuia din actul III, ca să-i dovedească Ioanei că nu o înşelase cu Elena, pe care o sărutase doar din prietenie. Identificându-se cu eroul piesei, Urmuz trebuie să se fi văzut şi pe sine ca un „suflet tare".

De vreme ce e evident că Urmuz îl ştia pe Camil Petrescu, fără îndoială că şi acesta îl remarcase pe Urmuz. Poate prietenul lor comun, Arghezi, îi vorbise de ciudatul scriitor şi Camil citise micile proze. Ştia de acuzaţia lui Arghezi că nu George Ciprian, ci Urmuz ar fi fost de fapt autorul piesei de succes ***Omul cu mârţoaga***. Fusese probabil intrigat de admiraţia plină de exaltare a poeţilor de avangardă faţă de minuscula operă a lui Urmuz, publicată la şapte ani după moartea acestuia. Dar atunci când aflase de sinuciderea lui Demetrescu-Buzău şi citise despre scrisorile reclamate de o necunoscută, tânărul dramaturg, îndrăgostit de o actriţă şi măcinat de gelozie, trebuie să fi gândit că adevăratul motiv ce l-a împins pe acesta să-şi pună capăt zilelor a fost eşecul în dragoste.

Urmuz îndrăgostit? „Dragoste?", se întreabă Nicolae Balotă în cartea sa despre Urmuz. Şi răspunde: „Nu ştim nimic". Totuşi, presupune că a existat o prietenie afectuoasă între el şi Riria Xenopol. Însă, dacă e să-l credem pe Al. Cistelecan, această Riria, a doua soţie a istoricului A.D. Xenopol, fusese o poetă „de râsul târgului", susţinută cu ardoare de soţul ei, şi avea 65 de ani în 1923. Ca alternative, N. Balotă se gândeşte la „întâlniri rămase tainice – cu o prietenă, ori altele, mai sordide, cu o Veneră mercantilă", posibilitate susţinută de notiţa pe o filă din caietele lui Urmuz, cu referire la îmbunătăţirea situaţiei prostituatelor. Din relatările Elizei Vorvoreanu, sora lui Urmuz, criticul reţine că Mitică, pe când era proaspăt judecător la Răchiţele de Argeş, evitase capcana „lanţului matrimonial" întins de familia boiernaşilor la care lua masa, manifestând chiar „o superioară distracţie faţă de tot ce putea să însemne legătura conjugală". La care am adăuga că, având în minte sfârşitul tragic al lui Alexandru Dimitrescu, eroul din novela ***Subprefectul*** de Duiliu Zamfirescu, tânărul judecător se ferise în provincie şi de relaţiile amoroase cu femei măritate. Eroul lui Zamfirescu, proaspăt absolvent de Drept, numit subprefect într-un târguşor, se îndrăgosteşte fatalmente de Dadiana, soţia boierului şi, incitat de acesta, o împuşcă într-un moment de gelozie. Numele Dadiana i se va fi părut lui Demetrescu-Buzău o stângace deghizare pentru Tatiana, eroina lui Puşkin din ***Evgheni Oneghin***, nuvela păstrând şi alte similitudini cu romanul. Urmuz va reciti traducerea în franceză a romanului în 1922, când Puşkin era în exil la Chişinău, fiind acceptat în masonerie, şi se vorbea de el din nou în anumite cercuri din Bucureşti. Dar melomanul Urmuz prefera transpunerea muzicală a romanului, reprezentată în premieră la Moscova la 17 martie (viitoarea lui zi de naştere) în 1879. În opera lui Ceaikovski, dragostea Tatianei pentru Oneghin, mărturisită într-o scrisoare în actul I, e respinsă de acesta. Însă în actul III, Oneghin o reîntâlneşte pe Tatiana măritată. Ea este acum cea care-l respinge pe Oneghin, deşi îl mai iubeşte. Scrisoarea Tatianei joacă un rol important în relaţia dintre cei doi. Să fi fost asta şi drama lui Urmuz?

Recitind ***Patul lui Procust*** al lui Camil Petrescu, pe care N. Manolescu îl recomandă cititorilor „Jurnalului Naţional" (2010) ca „inteligent, bine construit", dar fără a fi „un mare roman", avem o bănuială. Din epistola misterioasei doamne T., cu care începe romanul, aflăm despre pasiunea din adolescenţă a unui oarecare D. (!) pentru ea, pe când era cea mai frumoasă fată dintr-un târguşor de provincie, înainte de căsătoria cu un inginer şi de plecarea lor în străinătate. Se vor reîntâlni după cincisprezece ani, la întoarcerea ei în ţară. Relatarea doamnei T. pare să „rescrie" în sens postmodern povestea Tatianei (de unde şi iniţiala T.) şi a lui Oneghin, dar având în subtext şi nuvela lui D. Zamfirescu. Deşi agasată de pasiunea lui D., doamna T. îi acordă acestuia, din milă, o primă şi ultimă noapte de dragoste. Umilitul D. reapare şi în paginile scrise, la îndemnul „autorului", de mondenul Fred Vasilescu, îndrăgostit şi el de doamna T., deşi o frecventează, ca mulţi alţii, pe tânăra şi vulgara actriţă dornică de afirmare Emilia. Contrastul dintre cele două femei ne aminteşte de sinonimele din fabula urmuziană, Emilia fiind o „babiţă", în timp ce eleganţa doamnei T. sugerează pelicanul, deşi ambele ar putea fi ipostaze ale aceleiaşi femei (lectura lui M. Sebastian). De la Fred Vasilescu aflăm despre poetul-ziarist George Demetru Ladima, un disperat adorator al aceleiaşi actriţe. Petrecând o lungă după-amiază de august în dormitorul Emiliei şi citind scrisorile (destul de banale, de altfel) de la sinucigaşul Ladima, Fred îşi aminteşte cum îl cunoscuse pe acesta la Tekirghiol, provocat fiind de el la duel deoarece, beat, o jignise pe doamna T. (scenă reluată din ***Suflete tari***, unde duelul e între bibliotecarul Andrei Pietraru şi prinţul Bazil). Deşi în notele „autorului" din subsolul romanului suntem avertizaţi că totul e ficţiune, cartea poştală, între puţinele documente de la Urmuz, trimisă familiei de la Tekirghiol, unde se trata de reumatism, la fel ca Ladima, ne întăreşte bănuiala. Avem impresia derutantă, ca atunci când privim desenele acelea echivoce care pot fi „citite" în două feluri – cap de raţoi sau cap de iepure, fată tânără sau babă – că atât în umilul D., cât şi în Ladima îl regăsim (fie şi parţial) pe Urmuz, mai ales că în scrisorile lui Ladima apare numele lui Ciprian, prietenul din copilărie al lui Demetru. Portretul caricatural pe care i-l face, în două rânduri, Fred Vasilescu lui Ladima seamănă fără dubiu cu Urmuz, deşi el fusese scund: *„Înalt, slab, cu ochi rotunzi şi orbite mari, adâncite, o mustaţă de sergent-major şi cărare de frizer, cu haina lui neagră, de alpaca, iar cămaşa albă, şi cu gulerul totdeauna prea larg, scrobită cu manşete mari, rotunde, ca nişte burlane, prinse cu butoni roz de cămaşă, pe când ceilalţi butoni erau mici beţigaşe, desigur de aur – cine ştie ce amintire... Nu cred că avea mai mult de 35-40 de ani. (...) Acum îl vedeam în fotografia veche, deşi murise numai acum trei luni, ca pe o cruce de marmură, încadrată în ramă de sârmă galbenă. Dar tot nu-mi vine să cred că dedesubt în pachet e cu adevărat îngropat misterul lui, căci a fi iubit de femeia de lângă mine e a fi îngropat sufleteşte. Poate că Emilia exagerează, cine ştie".*

În continuarea rememorărilor lui Fred, găsim ecouri clare ale sinuciderii lui Urmuz: *„Foarte târziu am aflat că Ladima a fost poet... Pot spune că abia când s-a sinucis, citind vreo două necrologuri, pe care le-am înregistrat cu o adevărată uimire (mai ales că vorbeau despre el ca despre un geniu neînţeles)".* Iar altă frază, scrisă tot de Fred Vasilescu, pare să fie o confesiune a lui Camil însuşi, parcă bântuit de stafia lui Urmuz: *„«Sfântul Dumitru»... L-am întâlnit iar, dar fără să ştiu nimic din ceea ce ştiu azi. Ce ciudat mi se pare să leg, deodată, viaţa mea trecută de o altă viaţă, la o întretăiere, la o dată anumită. Ştii ce făceai acum un an la data cutare, pentru că viaţa ta trece, aşa ca un fir, şi prin data asta. Dar să descoperi că prin aceeaşi dată, altă viaţă trece cu firul ei, ţi se pare ceva din altă lume... ai impresia asta, când citeşti în ziar despre o dramă recentă... (...) Iată ce făcea Ladima, care-mi apărea din neant, parcă, la 26 octombrie, când firele noastre s-au întretăiat iar. Alerga după regizorii Teatrului Naţional".*

BIANCA MIC, LICEUL DE ARTE

Fragmentele din roman în care avem iluzia că îl descoperim pe Urmuz – ca într-un colaj, un tablou cubist sau o hologramă, aşa cum vede Irina Petraş personajele lui Camil – sunt, desigur, mult mai multe. Dar avem o mărturisire a lui Camil Petrescu, într-un dialog cu Eugen Jebeleanu, publicat în „România literară", în 1933, cu referire la tehnica sa de a crea personaje „sintetice" din detalii autentice. La întrebarea dacă Ladima ar putea fi recunoscut în „ambianţa scriitoricească" de atunci, răspunsul e: *„Ştiu şi eu... Nu cred, pentru că – deşi înfăţişează un poet de cea mai nouă formaţie ezoterică şi hermetică – este construit din elemente disparate ca origină, cum ţi-am spus. (...) Pentru redarea mentalităţii specifice scriitorului român de azi, am studiat cu atenţie patru poeţi de astăzi, care circulă printre noi".* Ceea ce nu exclude ca răspunsul să conţină o mistificare, scriitorul preferând să abată atenţia de la propria-i biografie susţinând ideea de obiectivitate. La insistenţa reporterului de a afla numele celor patru „modele", scriitorul i-o retează scurt: *„Până aici! De altfel, n-are nicio importanţă"* (349). Mai încolo, Petrescu aminteşte, totuşi, că în paginile cărţii, pe lângă evenimente şi alte persoane reale, pentru a susţine impresia de autenticitate, apar cu numele şi scriitorii Perpessicius şi Ion Pillat.

E mai mult decât plauzibil că dragostea „bietului" Ladima pentru Emilia, la fel ca relaţia lui Fred Vasilescu cu tânăra actriţă, au în subtext iubirea reală dintre Camil Petrescu şi Leny Caler. O întâlnise la cursul de artă dramatică ce l-a predat în 1922, înainte ca ea să fi devenit una dintre cele mai anturate şi de succes actriţe, admirată, printre alţii, de Arghezi, iubită apoi a lui Mihail Sebastian, care, în 1935, va nota în jurnal: *„E neschimbată. I-ar face plăcere s-o iubesc – nu eu în special, ci zece mii de bărbaţi, între ei, şi eu".* Mergând cu presupunerile mai departe, l-am putea include şi pe Urmuz între adoratorii actriţei. Să fi fost ea necunoscuta care şi-a recuperat, după sinuciderea lui, scrisorile? Să fi aflat Camil de la Leny despre „poetul" Urmuz şi gelosul amant să se fi răzbunat, scriind un roman „pe patru voci", ca replică la miniromanul în patru părţi ***Pâlnia şi Stamate***, ridiculizându-l în ipostaza de poet ratat şi jalnic aspirant la iubire a lui Ladima?

Însă ipoteza unei sinucideri din dragoste a lui Urmuz tocmai în noaptea de 22-23 noiembrie 1923 ne-ar putea conduce şi spre o altă poveste de iubire. Un mormânt din cimitirul Montparnasse, marcat de un monument funerar făcut de Constantin Brâncuşi – ***Le baiser de la mort*** (1910)–, a devenit loc de pelerinaj. E locul de veci al Tatianei Raşievskaia, studentă la medicină, îndrăgostită fără speranţă de medicul de origine română Solomon Basile Marbe, care şi-a pus capăt vieţii la 22 noiembrie 1910, având doar 23 de ani. O simplă

(continuare în pag. 14)

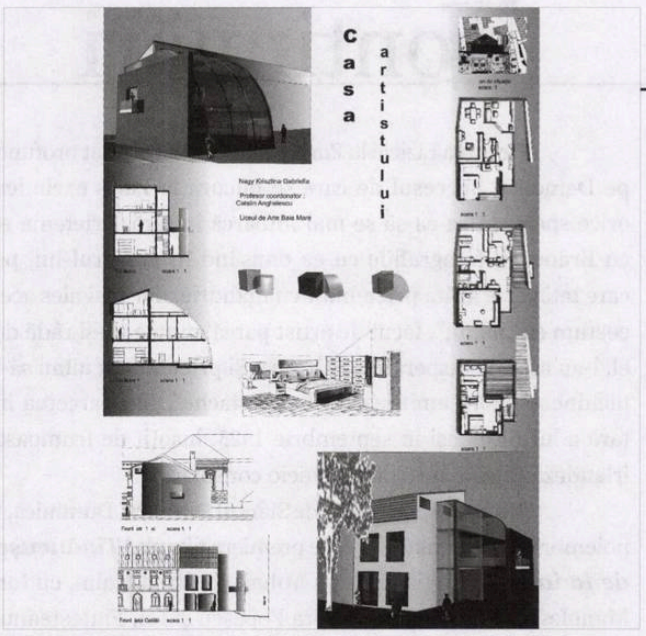

NAGY KRISZTINA GABRIELLA, LICEUL DE ARTE

Mihaela ROTARU

„MÂNDRIA TĂTÂNELUI, NĂDEJDEA MAICHII”

Dintotdeauna, după cum prea bine se ştie, *naşterea de prunci*, în mod evident, frumoşi, inteligenţi, sănătoşi, în primul rând, binecuvântaţi, într-un singur cuvânt, a fost o deviză, am putea spune, a vieţii fiinţei umane în general. Şi aceasta în contextul mai amplu al riturilor de trecere, al ritualului nupţial, care precedă pe cel al naşterii de copii – scop, în fond, chintesenţă a fiinţării noastre pe acest pământ. ...Redus la esenţă: rolul, menirea noastră în lume, urma lăsată în scurtul şi împovărătorul nostru răgaz *aici*.

În spaţiul rural nord-vest transilvănean, în cursul cercetărilor de teren, acest aspect a constituit una dintre preocupările de bază, fundamentală pentru a înţelege plenar complexitatea şi semnificaţiile locului pe care îl ocupă fiecare dintre noi. Reţinem în acest context un segment aparte al preocupărilor noastre, şi anume acela al anticipării sexului copilului, dimensiune care a suscitat în rândul interlocutorilor un viu interes, dar şi o atitudine de reţinere, de jenă, de rezervă, de ce să nu recunoaştem, chiar de revoltă.

Dintru început, menţionăm faptul că s-au născut o serie de procedee de factură magică, prin care se încerca ghicirea sexului fătului. Materialul de Arhivă ne este concludent: *„La o femeie gravidă îi greu să cunoşti dacă are băiat ori fată. Îi mai uşor de cunoscut dinainte la femeile slabe şi înalte: care îi grosă numa dinainte are fată şi care îi grosă şi dinapoi are băiat”* (Tx. mg. nr. 08211, Inf. Victoria Cheţe, 70 ani, Turian Elisabeta, 38 ani, Gârbou, Culeg. Ioan Andrău, 13.07.1970); *„Mere o femeie la spatile celei grele şi, dacă gravida să scărpina în cap, zâce că, «no, gata, amu a hi băiat»”* (Tx. mg. nr. 010123, Inf. Anastasia Crişan, 67 ani, Gârbou, Culeg. Ion Cuceu); *„Să ştie după asta că cu băiatu îi sus fămeie, aicea sus, aşe, sus, sus, sarcina, cătă ţâţă. Cu fetiţa îi în lături, să vede şi aci pă la şele, cumu-i şi dinainte, îi mai lată cu fetiţa. Aşe să ştie (...) Dacă nu pote mânca, nu pote dormi, zâce că ala-i copil, băiat. Iară cum zâce bătrânii, ca aciie-s copii care prinde nevasta după ce i-o trecut, o avut scurjerile şi prinde atunci, ala-i copil. Şi care prinde până înainte, când o trebuit să aibă scujere, acee îi fată. No, aşe ne spuneu bătrânii. Dacă prindei atunci între alea, o fost copil. Atunci i-o fost sânjile cald. Dacă prinde până în vreme ce n-o avut scurjere, aceie-i fetiţă. Ieşe cu două vârjele, când găta pânza şi le pune aşe. Le pune între pticiore şi mere cu ochi închişi afară, ş-apo când ieşe să vadă că ce-i dinainte. Când vede cocoş, ori o fost mâţă, ori cocoş, ori ghină, ce s-o vujit. No, aşe o fost. O fost băiet, dacă o văzut un câne (...) Culcă-te cu nevasta când plânje, dacă vrei să ai copil, băiat”* (Tx. mg. nr. 2200If, Inf. Sânza Jurcuţ, 59 ani, Drighiu, Culeg. V. Florea, 20.10.1972).

Dezideratul social, după cum rezultă din culegerile noastre de teren, era să se nască băieţi, care *aduc* zestre, nu duc, aşa cum se întâmplă în cazul măritişului fetelor, care înstrăinează o bună parte din agoniseala părinţilor, băieţi, aşadar, care prelungesc viaţa, numele, faima, locul pe care îl ocupă familia în sânul comunităţii, mândria, *fala*, mai cu seamă a tatălui, speranţa mamei, care îşi pune nădejdea în sprijinul urmaşilor de sex masculin - a se citi, în mod evident, vigoare, tărie, forţă, putere, rezistenţă sporită, robusteţe, atribute ale masculinităţii, prin excelenţă. Seria sinonimică este relevantă pentru tot ceea ce înseamnă contribuţia participanţilor la dialog pe marginea justificării preferinţei pentru urmaşi de sex masculin.

În familiile care aveau doar fete, femeia era cea acuzată, de cele mai multe ori: *„Ce samini, aia culeji, ce pui în pământ, aia iese. Îi de la bărbat şi de la Dumnezo alditu, nu te poţi pune împotrivă. Ce îi să iasă aia iese. Sexu fătului să cunoştea după poziţâie burţî, dacă gravida era lată-n şele, cu sarcina mai coborâtă, fătu era o fată, dacă sarcina era mai rădicată, era băiat. Iară dacă loveşte jos, îi fată, dacă îl sâmţăşti mai sus, îi băiat, fetele dau mai tare din piciore, îs mai aspre ca băieţî, care-s mai molcumi. Dacă ptieptu să pătează sau faţa femeii să păta pă su uăti, era fată”* (Mariana Topan, Ban, Sălaj).

Anumite gesturi se performează şi azi: *„Leji la un fir de păr o verighetă şi stai aşe cu ea deasupra burţî, ş-apoi după cum să balansează ştii dacă îi fată sau băiat, la fată îi sub formă de cerc, tăt rotă, la băiat, înt-o parte şi-n alta, în linie dreaptă. Iară femeia de poartă mai greu, a ave băiat, iară de poartă mai uşor, a fi fată, depinde şi de organism. Dacă la gravidă îi apar pete pă faţă, «bureţî», îi sămn că va naşte fată”* (Maria Ciubăncan, Meseşenii de Sus, Sălaj); *„Burta cu băiat să rădică cătă faţă. Burta cu fată îi mai dilatată. Nu făce ecografie, amu deja cum să pote şi fac. Cu fata îi mai dilatată, mai păstă tăt, cu băiat, burta-i mai rădicată cătă sân. Şelile să îngustă cu băiat, vin cătă piept în sus. Să cunosc femeile şi de spate, şelile-s mai subţâre ca şi cu fată. Nu să face programare ca amu. Să zâce că dacă pui on topor sub pat, noaptea fac băiat”* (Ioan Sabău, Unguraş, Maramureş).

Omul s-a ştiut ghida dintotdeauna după semne, indicii, care pot părea dacă nu stranii, cel puţin deplasate, pentru cel mai puţin obişnuit cu mai vechi tipare de gândire: *„Îi băiet, dacă-i ridicată burta, îngustă în şele, s-o tras pielea în faţă, ţuţurată. Îi fată, dacă-i lăţâtă, dilatată, lată-n şele. Mai era una că ţânei de aţă, cu inel, la circulaţia sânjelui, de să mişcă drept, îi băiet, de-i fată, tăt rotă, cu verigheta pă burtă. Nu făcături. Era vorbirea în sat”* (Letiţia Hanc, Livada, Cluj)

În accentuarea repetată a interlocutorilor noştri, părinţii se bucurau mai mult când se năşteau băieţi, purtători ai numelui şi continuatori ai neamului, după cum am văzut deja. Se considera că ei vor constitui o mână de ajutor de nădejde la muncile grele din gospodărie şi nu vor pricinui atâtea necazuri şi griji părinţilor; de asemenea, în ziua naşterii, mai ales dacă era băiat, se obişnuia să fie pus pe masă, pe loc de frunte, *„tăţă viaţa lui să hie om mare, bine văzut în oătii lumii”* (Valeria Brănescu, Diosig, Bihor). În plus, o femeie mult pătimeşte, firavă fiind, îndelung pătimitoare de când se naşte, până la moarte (aici mărturiile abundă în explicaţii amănunţite privind fragilitatea şi *vulnerabilitatea* femeii, privită din multiple unghiuri de vedere, dar pe care, din raţiuni legate de spaţiu, nu le putem reda aici).

Se urmărea astfel *influenţarea destinului* prin cuvânt şi gest, credinţă de necontestat. Însă, în timp, acest vechi ansamblu de manifestări prilejuite de momentul naşterii şi-a pierdut din consistenţă sau chiar a fost dat uitării, ele continuând să existe doar în memoria generaţiei vârstnice.

Daniel DRAGOMIRESCU

ISTORIA DINTR-O PERSPECTIVĂ CRITICĂ

(Vasile S. Popa, ***Ultima noapte la Tanais***, roman, Societatea Scriitorilor Militari, Bucureşti, 2012)

Despre cel de-al Doilea Război Mondial, cu dramele şi controversele lui, s-a scris foarte mult, atât în domeniul literaturii beletristice, cât şi în cel al literaturii de specialitate, fără ca, desigur, să se fi dat răspunsuri la toate întrebările şi fără să se fi epuizat dezbaterile asupra tuturor aspectelor sale, de la cauze şi motivaţii, până la deznodământul din 9 mai 1945, când toată Europa se afla în ruine.

Cartea lui Vasile S. Popa, autor de origine vasluiană, se încadrează în ambele categorii. Este o combinaţie de ficţiune şi realitate documentară, având drept teme de referinţă istoria şi existenţa individuală, în vremuri de pace şi de război, adoptând oarecum tehnica compoziţională folosită de Tolstoi în ***Război şi pace***, dar făcând referinţă la o problematică specifică secolului XX şi vieţii româneşti. Planurile se succed în contrapunct şi îl au drept protagonist pe generalul (în retragere) Andrei Naparu, un militar şi un om al scrisului, cu o percepţie foarte exactă asupra realităţilor din ţară şi preocupat de cunoaşterea adevărului istoric. În jurul lui sunt reunite alte personaje, camarazi de arme şi prieteni, veterani şi parteneri de discuţii sau dispute pe teme de istorie militară, cu conexiuni în planul vieţii politice. Din rândul acestora se detaşează figura venerabilă a Profesorului, martor şi participant la luptele duse pe frontul de Est de armata română, cu care protagonistul discută în diverse ocazii, spre a lămuri până la capăt cauzele înfrângerii suferite de armata română la Stalingrad, soldate cu zeci de mii de morţi şi prizonieri şi cu întoarcerea decisivă a frontului. Aici se conturează una dintre mizele importante ale romanului şi autorul, acumulând mărturii, raţionamente şi probe, se străduieşte să dea un răspuns convingător şi complet la întrebarea: cum a fost posibil? În acest context, este firesc ca figura şi personalitatea lui Ion Antonescu (general, apoi mareşal şi conducător al statului) să fie adusă în prim - plan, cu intenţia de a lămuri cât mai bine rolul şi responsabilităţile acestuia în evenimentele istorice consumate cu şaptezeci de ani în urmă, în stepa calmucă, la Cotul Donului. În general, prin vocile diferitelor personaje, mareşalul este văzut într-o lumină pozitivă – ca un om integru, competent şi patriot -, căruia însă istoria nu i-a fost favorabilă, trimiţându-l în fata plutonului de execuţie de la închisoarea Jilava. Problema care revine ca un laitmotiv este dacă destinul României ar fi putut să fie altul, în cazul că înaintarea Armatei Roşii ar fi fost oprită undeva la Prut sau pe aliniamentul fortificat Focşani-Galaţi-Nămoloasa, iar ţării nu i s-ar fi impus armistiţiul total defavorabil ştiut, care a transformat-o rapid din ţară eliberată în ţară ocupată şi în satelit al URSS. În acest context, este judecată critic răsturnarea (lovitura de stat) de la 23 august 1944, considerată un act istoric insuficient de bine gândit, la care Regele Mihai, tânăr şi fără multă experienţă, ar fi fost determinat să participe de sfătuitori incompetenţi sau rău intenţionaţi. Autorul notează consecinţele pentru istoria noastră postbelică - lapidar şi sugestiv - în termenii următori: *„Prin (porţile Focşanilor) intrase (...) un Ivan gigantic cu o turbincă în spate, plină de toate relele” (p. 23). Acel „Ivan gigantic”* nu era nici pe departe blajinul şi hâtrul Ivan pravoslavnic din povestea lui Creangă, căci îl avea în spatele lui pe comisarul politic, cu pistolul în mână.

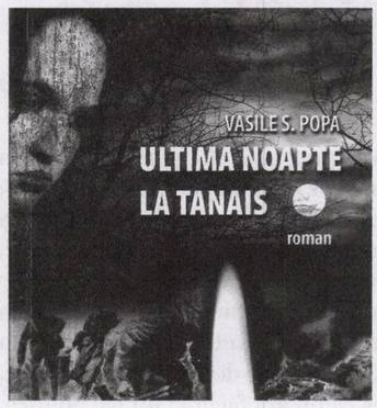

Cel de-la doilea plan al romanului ne aduce în epoca postbelică şi urmăreşte viaţa personală a lui Andrei Naparu, în cariera sa militară şi în avatarurile sale sentimentale, precum şi ca soţ şi tată de familie. Această parte a romanului, marcată tipografic de litere cu caracter distinct, se deosebeşte şi se opune contrapunctic celeilate părţi, prin sentimentalismul ei nostalgic şi prin tendinţa de a se converti într-un veritabil poem al iubirii erotice sau familiale: *„De o parte trecutul, cu toate eşecurile şi succesele sale (...) De cealaltă parte, prezentul şi viitorul – debutând în tulburătoarea după-amiază a iubirii redescoperite dintre el şi Lilia, proiecţie pasională a împlinirilor calme, târzii, ce-i înveliseră cu săgeţi de foc...”* (p. 194). Desigur că un cititor atent poate intui, parcurgând aceste pagini de carte, că protagonistul este într-o anumită măsură un *alter ego* al autorului însuşi, lucru normal de altfel, pentru că orice autor care se respectă scrie întotdeauna despre lucrurile ştiute de el mai bine, pe care numai experienţa proprie de viaţă le poate da. Grăitoare şi încărcată de nostalgie este, în această ordine de idei, evocarea satului Bahnari şi a străzii Huşului cu casele şi locuitorii ei, din Vasluiul de altădată, de la care se revendică atât eroul cărţii, cât şi autorul, în mod evident legat sufleteşte şi mândru de obârşia sa, pentru că de aici s-au ridicat, în timp, destui oameni de valoare.

Titlul romanului poate părea destul de enigmatic la prima vedere. Ce să însemne oare ***Ultima noapte la Tanais?*** S-ar putea bănui că este o parafrază la ***Ultima noapte pe Titanic.*** O documentare minimală relevă că Tanais era denumirea dată de greci în antichitate râului Don. Cum oraşul Stalingrad (numit Ţariţân în epoca ţaristă şi Volgograd de la Hruşciov încoace) este situat nu departe de Cotul Donului, se înţelege că romanul este conceput ca un poem solemn ori ca un recviem în memoria militarilor români care şi-au încheiat în mod tragic destinul la Stalingrad, lucru sugerat şi de imaginea de pe coperta întâi a cărţii. O carte care merită să fie citită.

„MERITĂ ORICE EFORT PENTRU A SCRIE UN ROMAN"

(urmare din pag. 11)

public, mai ales că nu costa prea mult să tipăreşti un volum de poeme. Acum am reuşit iar să scriu poeme, simt însă că nu pot locui acolo, cum zice Heidegger, pentru că nu pot să trăiesc poemul, fapt care mă face să public poeme mai rar. Culmea este că nu am avut mai multe cronici.

Deci, dacă nu sunt lipsit de modestie, mi-ar plăcea să fiu şi poet, eseist, publicist, un om total. Din păcate, nu am spaţiu şi, dacă am, aş avea nevoie de un pic de stimulent, măcar simbolic, mai ales că nu am făcut şi nu fac politică, pentru că nu am vocaţie. Repet, aşa este, poemele au fost recuperate, între timp am scris încă poeme, dar nu mă grăbesc să le public.

5. Până la urmă ai publicat şi un roman cu titlul „Pagina de gardă", în 2011. Te-a nemulţumit proza scurtă sau ai cedat ispitei de a-ţi încerca talentul şi în formula „cea mai iubită" de cititori?

5). După ce citesc un roman puternic, de Buzura, de Mihai Sin, de Fănuş Neagu, Petru Popescu, să mă limitez la zona autohtonă, proza scurtă mi se pare o copilărie, desigur că eu abia învăţ să scriu romane. Merită orice efort pentru a scrie un roman. Romanul este oglinda unei zone, a unei epoci, nu oricine îl poate scrie. Apoi a apărut o modă la căcănarii ăştia tineri, cică ce a scris Groşan nu este roman. Dar ce este, cine oare a dat vreo definiţie clară romanului ori poeziei? Aceşti ipochimeni se ascund sub pulpana celor diriguitori de la Bucureşti şi dau cu bâtul orbeşte, îşi pun în faţă şi grade universitare. Tocmai mie, care am haiducit prin universităţi, mie mi le arată. Cehov este născut pentru proză scurtă, Şolohov pentru roman. Baiul este că oamenii de azi, tracasaţi de nevoia de a supravieţui, citesc totul pe format electronic, inclusiv informaţiile, literatura scrisă trece printr-un con de umbră, zic eu. Acum cred că romanul meu, la care am trudit mult, nu a avut ecoul scontat, mă refer la critică. Am avut un succes vulgar, au mers la mama acasă să-i ceară cartea, numai să o vadă, ori m-au căutat să le-o vând. Deşi se poate procura pe internet prin prioripost, nu-i înţeleg, eu însumi mi-am cumpărat-o aşa, dincolo de exemplarele de autor. Vă spun şi o anecdotă, de când cu telefoanele şi internetul, îi zic unui nepot, măi nene, eu sunt dintr-un aluat special, ştii cine spunea asta? O spuneau strămoşii noştri. Da, îmi răspunde, aluat cu multă drojdie, de ai crescut aşa mare.

6. Deşi spui într-o poezie „Ce vană e arta", totuşi te-ai manifestat constant în presă, ai publicat în ziare şi reviste, ai frecventat cenacluri literare, ai întreţinut legături cu oameni ai condeiului şi cu alte categorii de artişti. Consideri că atmosfera intelectuală, într-un oraş poluat ca Baia Mare, a devenit peste ani respirabilă?

6). Borges îi spune lui Marin Sorescu, aflându-se la Marrakech, la un festival de poezie, că mulţi scriitori de azi confundă literatura cu politica, în politică trebuie să-ţi anihilezi adversarul politic şi adepţii lui, or în literatură duşmanul tău eşti tu însuţi, criticii literari, editorii şi propaganda asta jegoasă, ceva între literatură şi politică. Arta este vană prin felul straniu cum se manifestă, pe mulţi ne devoră, la unii le oferă ceva în schimb, la unii nu. Este cel mai lunecos loc din lume unde te poţi rata. Există un ciur, apoi o sită, care alege tot timpul. Mi-a plăcut mult la cenaclurile literare din Baia Mare, la cenaclul „Arta" cu Ştefan Bellu, la cenaclul „Nord" cu Cosoi, Botiş, Cupcea. Acum au apărut nişte fenomene care nu au văzut cenacluri în viaţa lor şi vor să devină vedete, sunt răi şi imposibili, aşa că merg tot mai rar la cenaclu. Eu, alături de Hamza, Ilie Cămărăşan, Olos, Cupcea, Burnar, Scheianu recream lumea. Apoi nu poţi fi scriitor fără să ai o cultură solidă, ce să vadă cititorul la tine? Când am ajuns eu la cenaclul „Nord", adus de Claudiu, erau acolo: Gheorghe Chivu, Ion Chiş Ster, Augustin Botiş, V. R. Ghenceanu, Mihai Cupcea, Augustin Cozmuţa, nici nu cutezam să deschid gura, ca nu cumva să spun prostii.

Viaţa literară în Baia Mare s-a degradat, chiar dacă există reviste literare. Vin mulţi din interese meschine, acum oricine are bani poate publica o carte. Înainte eram mult mai optimist cu literatura, acum mai puţin. Eu cred că banii, prin premiile literare, au alterat mult relaţiile între scriitori. Au apărut făcătorii de dicţionare, de asociaţii profesionale, de clasamente. Din câte ştiu, atmosfera în Baia Mare este respirabilă, chiar m-a întrebat un prieten cum este aerul în oraş, este bun, dar poluarea cu alcool a luat amploare. Scriu la reviste pentru că sunt unele unde mi-e drag să mă ştiu prezent, altele îmi iau textele de pe internet, cum ziceam, dacă aş avea un cât de mic stimulent, aş scrie şi mai mult. Unii nu realizează nici acum, după unsprezece ani de când există „Nord Literar", ce a însemnat asta pentru zona noastră. E o mare bucurie să văd pe harta literară a României şi oraşul Baia Mare aşa cum era altădată pe harta economică, o citadelă.

7. Cărţile publicate s-au bucurat de ecou în public, fiind premiate, remarcate şi comentate de critica literară. Cu toate acestea, stai de „VEGHE" şi te întrebi: „Eu sunt oare soldatul / îmbătrânit lângă arme /Aşteptând clipa asaltului?". Pregăteşti de tipar sau ai în lucru şi alte cărţi?

7). Ştiu şi eu discerne întrebările astea drăguţe, sunt de circumstanţă, da, toate cărţile mele au fost apreciate, pentru că am trudit mult pe ele. Într-o vreme publicam la „Luceafărul", fără să-l cunosc pe redactorul şef, într-un fel, în oraş m-am simţit încurajat. Citesc, totuşi, mult, am de clarificat idei în capul meu. Nu am gata pentru tipar nicio carte, pentru că nu i-a sosit vremea. Oricând aş putea publica un volum de schiţe şi povestiri, alese din cele două cărţi, la care să adaug alte schiţe şi povestiri noi. Ori un volum de interviuri, am texte din anii 90, interviuri cu Olos, Hamza, Iosif Balla, Pamfil, Cămărăşan etc. Am un volum de poeme, dar acela mi-e tare drag şi-l păstrez doar pentru mine, desigur că lucrez şi la un roman cu nume provizoriu, ***Garajul,*** un capitol am publicat deja în revista „Familia". Sper să-l duc la capăt.

Deci, în mintea mea, parţial şi în computer, există, in nuce, patru cărţi care oricând pot deveni reale. Depinde şi de capriciile muzei, ca să fiu romantic.

Ana OLOS

MISTERUL LUI MR. URMUZ...

(urmare din pag. 12)

coincidenţă de date? Urmuz trebuie să fi văzut primele versiuni ale „Sărutului" brâncuşian la expoziţia de la Bucureşti a Tinerimii Artistice şi să fi aflat de romantica poveste de dragoste dintre Tatiana şi Solomon. Numele lui trimitea la înţeleptul Solomon din ***Cronicile*** biblice, constructorul Templului, iar al ei la romanul lui Puşkin şi la opera lui Ceaikovski.

Dar cum s-ar putea asocia sinuciderea lui Urmuz cu povestea de iubire a Tatianei? Dacă nu Leny Caler, cine alta a fost femeia pe care a iubit-o Urmuz în secret, cu disperare? Deşi asta nu exclude să fi fost şi el printre numeroşii admiratori ai actriţei de la Bucureşti.

O posibilă candidată ar putea fi Lizica Codreanu, una din fiicele avocatului Ion Sionescu Codreanu, sora mai tânără a pictoriţei şi sculptoriţei Irina Codreanu – elevă a lui Brâncuşi la Paris. Pasionată de artă, Lizica studiase dansul şi actoria un an la Bucureşti, fiind prezentă la mai toate evenimentele artistice din capitală. E foarte probabil ca grefierul să fi fost unul din obişnuiţii vizitatori ai familiei Codreanu, ca şi ai casei avocatului liberal Slama (mason, ca şi tatăl lui Urmuz), cum am aflat de la fiica acestuia, faimoasa profesoară de psiholingvistică Tatiana Slama-Cazacu. Ea îşi amintea şi de porecla „Omuleţ" a lui Urmuz. Fermecătoarea şi impetuoasa Lizica trebuie să-l fi impresionat pe timidul şi deja tomnaticul grefier, inspirându-i o copleşitoare pasiune şi dorinţa de a compune muzică pentru ea. Aproape de o vârstă cu tatăl ei, avea prea puţine şanse pentru a câştiga inima tinerei zvăpăiate. Iar situaţia materială, grija pentru mama sa şi, nu în ultimul rând, problemele de sănătate, nu-i permiteau să se gândească la însurătoare.

Lizica va pleca împreună cu Irina la Paris în 1919. Acolo va deveni unul din personajele cunoscute ale cercurilor de avangardă, studiind dansul cu Nijinski şi vizitându-l frecvent pe Brâncuşi, care o botezase „Ţiganca". În primăvara lui 1923 dansează într-un costum proiectat de marele sculptor, având pe cap un coif intersectat de alt coif şi urechile acoperite de alte două coifuri, ce puteau fi văzute şi ca pâlnii, un fel de întruchipare a Stamatiadei lui Urmuz. Căci nu e exclus ca Brâncuşi să fi citit „romanul" urmuzian publicat de Arghezi.

Plecarea Lizicăi la Paris trebuie să-l fi afectat profund pe Demetru. Succesul de care se bucura la Paris excludea orice speranţă ca ea să se mai întoarcă în ţară. Prietenia ei cu Brâncuşi, fotografiile cu ea dansând în atelierul lui, pe care tatăl ei le arăta prietenilor cu mândrie, dar mai ales acel costum cu „pâlnii", făcut de artist parcă anume să-şi râdă de el, l-au adus la disperare pe Urmuz. Şi prietenii nu uitau să-l tachineze şi să-i amintească de „Costache"... Întoarcerea în ţară a lui Brâncuşi în septembrie 1923, însoţit de frumoasa irlandeză Eileen, nu-i oferise nicio consolare.

Trecuse şi petrecerea de Sfântul Dumitru. Duminică, 1 noiembrie. La cinema „Clasic" e premiera filmului ***Ţigăncuşa de la iatac***, în regia lui Jean Mihail şi Alfred Halm, cu Ion Manolescu, Mitzi Vecera, Elvira Popescu şi Ion Finteşteanu. În rolul principal – „ţiganca"– e actriţa ieşeană Dorina Heller. Cinematograful e îmbrăcat în flori, titlul filmului scris cu becuri colorate, orchestra elegantă, lume multă. Filmul e o melodramă în care un tânăr boier „bonjourist" se îndrăgosteşte de o ţigancă eliberată din robie. Alungată de rudele tânărului, întâlneşte o şatră de ţigani. Unul dintre ţigani se îndrăgosteşte nebuneşte de ea şi, fiindcă ea îl refuză, tânărul îşi pune capăt zilelor. Demetru nu mai aşteaptă continuarea. Ţiganca din film se identifică în mintea sa tulburată cu Lizica, iar el e îndrăgostitul refuzat. Rătăceşte în neştire pe străzi şi în parcuri, până aproape de zori. Îi vin în minte versuri de Voronca: *„Îmi port ca un copil bolnav tristeţea, / prin parcu-n care frunzele, asemenea clopotelor, plâng"(...) „E-aceeaşi amintire şi-aceeaşi deznădejde veche"(...) „E pretutindeni un aer nepăsător, ca de spital"(...) „Amintirea îmi închide drumul ca un mal / şi-mi simt gândurile, în pietrişul umed, căzute"*... Spiritul său ironic cedează melancoliei, tristeţii, sfâşierilor. Şi din nou versuri cu ecou eminescian din Voronca: *„Zilele sunt, de când ai plecat, / nişte ferestre mâhnite şi reci, / la care aştept, fără nici o nădejde să treci, / pe sub acelaşi grilaj verde şi aplecat"*. Şi, cu memoria falsă a îndrăgostitului, i se adresează celei plecate: *„Ţi-aduci aminte? Vieţile noastre se îmbinau ca două note de pian"*. Şi, fiindcă nu-i răspunde nimeni, e nevoit să se vadă „singur ca o pasăre pe un câmp pustiit"... Nici nu mai îndrăzneşte să întrebe *„De ce nu vii să alungi cu surâsul mâinilor fluturii deznădejdii înecate"*...Apoi e obsedat de nişte versuri de Fundoianu: *„Dac-ai veni pe bancă, cu-n roman în mână, /surâsul tău m-ar căuta în parc / prin fila cărţii. / Romanul tău cu litere nemţeşti / e* ***Werther*** *– / l-ai părăsit pe când îşi încărca pistolul"*.

Dar mai are de rezolvat nişte probleme legate de moştenirea surorii sale. Luni trece pe la avocatul Slama ca să discute cu el. Îi deschide uşa servitoarea. În spatele ei, micuţa Tatiana. Când îl vede, fetiţa o ia la fugă spre salon, strigând: „A venit Omuleţ!" Porecla, rostită cu inocenţă de copilă, îl izbeşte în faţă, dar surâde cu tristeţe. Da, „omuleţ"... Nici măcar „om" ... Numele fetiţei îi aminteşte de altă Tatiană şi de Paris. Îşi va pune capăt zilelor în noaptea de 22, „sărutul morţii" îl va face să-şi întâlnească sufletul pereche, pe Tatiana, „dincolo", într-un cerc din ***Infernul*** lui Dante. Împuşcătura va fi auzită şi de cei de la Paris... Şi poate Lizica va comanda de la sculptor un monument funerar ca cel pentru Tatiana lui Marbe...

E noaptea de 22 noiembrie, lună plină. Îi vin în minte versuri de Fundoianu: *„Sunt lângă tine şi tu nu mă vezi – /sunt poate golul /în care te apleci, sunt poate golful / de linişte. / Sunt umbra ta culcată pe nisip..."* Repetă pentru sine: *„Sunt lângă tine şi-mi încarc pistolul – / tu nu mă vezi, / continui fila unde l-ai lăsat / pe Werther"*... Despre revolver scrisese cu ani în urmă: *„Suveran al lumii, trebuie să mă închin ţie, căci fără un creier care s-o ceară, Divinitatea nu mai poate avea rost; iar tu eşti cel care poţi dispune cum vrei de acel creier... Tu eşti deci Zeul cel mai puternic!"*

Numai că în primul ***Epilog*** la ***Patul lui Procust***, teozoful Ciobănoiu, deşi confirmând pasiunea nedemnă a lui Ladima pentru o actriţă păcătoasă, sugerează că altul a fost adevăratul motiv al sinuciderii lui. Poate şi al lui Urmuz?

Marian BARBU

CUVINTELE FRAȚILOR GRIMM

Am constatat că pe măsură ce unii scriitori ai lumii, de o anume notorietate, înaintează în vârstă, pe lângă literatura de ficțiune, simt nevoia să se mărturisească, să ne facă părtaşii unor confesiuni. Ele au menirea să le lumineze mai în profunzime personalitatea şi caracterul – al lor ca oameni, dar şi al literaturii, ca formă superioară de comunicare. Este şi cazul germanului Günter Grass (n. 16 oct.1927, la Danzig).

Asemenea memorii, cumva stând în văzul tuturor, au fost temeinic concepute, ca să şi şocheze în timp, ca act verosimil de creație. Cele trei apariții, în acest sens, până acum, au fost intitulate: ***Decojind ceapa*** (2006), ***Aparatul de fotografiat*** (2008) şi ***Cuvintele Fraților Grimm*** (2010). Ele au fost tipărite şi în versiuni ale limbii române, la distanțe cât mai apropiate de edițiile princeps din limba germană.

Spun toate acestea ca să arăt interesul sporit al Editurii „Polirom", de la Iaşi, pentru cartea de bună calitate, care întregeşte şi lărgeşte orizontul cititorului român interesat de valorile culturale ale lumii, mai cu seamă când se aduce vorba de Premiul Nobel pentru Literatură (în cazul lui Günter Grass, primit în 1999).

După ce m-am învrednicit cu... ***Decojind ceapa***, scriere în care musteşte la tot pasul elementul biografic, împletit cu istoria imediată, acum, ***Cuvintele Fraților Grimm***. Cartea avea să mă respingă de la o lectură agreabilă, pe care mi-am dorit-o densă şi poziționată insistent în întrebări şi răspunsuri.

Impresia de arid, dacă nu de vetust, îmi apăruse la gândul că nu se poate face literatură cu însemnele grafice ale unei limbi numai dacă în arealul comunicării introduci şi lărgeşti sfera de interes ştiințific. Ori renunți la idee şi faci ca lanțul lexical să rămână specializat –fonetic, morfologic, comparativ, lingvistic şi în câte alte modalități oferite de ştiințele limbii. Ori nu purcezi la drum fără ca în prealabil să nu ştii ce instrumentar de lucru vei utiliza.

Am rezistat cu stoicism la primele aproape nouăzeci de pagini, mai exact spus, în termenii autorului de față, parcurgând expozeurile narative (vorba vine) rezervate literelor A şi B. Textele atribuite acestora, la finalul cărții rămân şi cele mai docte, mai complete.

De la austeritatea (premeditată), am trecut pe nesimțite la interesul cultural, coborând în vremea anilor de facultate bucureşteană, când am parcurs, cu blândul şi învățatul Edgar Papu, literatura popoarelor orientale către medievalitatea timpurie. Apoi, învățasem, cu verticala şi exacta Vera Călin, despre curentele clasicismului şi romantismului, desigur, din Europa, ucenicind ani de zile pe texte dintr-o antologie de literatură universală, în prelungite ore de seminar. Aşa că bucuria lecturii s-a transformat într-un remember care nu şi-a pierdut în vreun fel farmecul cunoaşterii, mai profitabil zis, al recunoaşterii, al redescoperirii.

De data aceasta, adică în 2014, eram în fața unui al patrulea scriitor care a primit Premiul Nobel pentru Literatură, despre care primisem, de la Cluj, comandă ca să scriu, după G.G. Márquez, Omar Pamuk, Llosa şi ...Günter Grass (Ordinea este a lecturilor operate de mine de-a lungul timpului).

Acceptând indicativul de memorii, am convenit în forumul actului critic de referință jocul multiplu de limbaje, adică un poliedru, un mozaic care încorporează exactități lingvistice, în primul rând, crispări ale istoriei, produse de oameni, elemente de biografie ale celor câțiva frați Grimm, cu precădere ale lui Jacob şi Wilhelm.

Ceea ce mi s-a părut ingenios, chiar impozant, rămâne permanenta tendință de obiectivare, de luare în posesie a observațiilor şi a comentariilor propriului eu, a lui Günter Grass, ca şi a celor doi, plus a altora de ordinul zecilor şi sutelor de personaje. De fapt, a individualităților din varii domenii – artă plastică, muzică, istorie şi politică, intrigi de curte, manifestări rasiste, sub sloganul *divide et impera*. Günter Grass (folosind personificarea) se comportă cu literele alfabetului german (32 de volume, între anii 1852 şi 1960) ca şi când ar cocheta cu ființe vii. Sunt zeci de microsioane care fac din litere mici zei. Scriitorul se situează între două alfabete – cel gotic şi cel contemporan. Şi nu de puține ori, el are o anume orientare, debitând câmpuri lexicale care mai de care.

Günter Grass, narator de profesie, scrie, ca un reporter, de la fața locului: *„Între ei şi mine cuvintele se aştern punte – gustăm tustrei plimbarea pe cărări bătătorite. Stau alături de unul ori de celălalt sau mă țin deoparte de cei care, în vechime, au strămutat consoane şi au rotacizat, au aspirat sonuri şi zvonuri, au sincopat silabe... Aşa-i şi văd: drepți, încă neîncovoiați de povara anilor, când unul o ia viguros înainte, când celălalt mai târâgănează pasul".*

Dar, după cum îmi ies acum în cale ca bibliotecari, cei doi învățați îşi petreceau timp îndelungat stând cloşcă, ducând o viață de-un sedentarism gârbovitor (...). O însărcinare de o natură specială le-a trezit elocințe. Pas cu pas îl aud pe Jacob, după ce a ajuns de la „alabastru" la „albastru", de la „alune" la „anume", lucrând şi variind aerul pe care-l tragi în piept, îl aspiri, „ce minunat adie aerul dinspre munții natali" la Schiller şi cum mai „sare-n aer o căruță cu pulbere" la Goethe".

Şi totuşi, mi-am zis. Este vorba de memorii!

Cultura şi literatura germană invadează pagina de carte a lui Günter Grass. Survolul capătă consistență, începând cu secolul 18, când s-au născut cele două genii: Jacob şi Wilhelm. Tatăl lor, Philipp Wilhelm Grimm, era avocat al Curții Penale, în oraşul natal Hanan, locul unde nu se-ntâmpla mai nimic (sadovenian vorbind), ca şi în apropiatul Frankfurt.

De aici încolo a început... devenirea celor doi. Întâi la Steinau, „un târguşor aflat la drumul comercial ce lega oraşele – târguri Frankfurt şi Leipzig". Aici, frații au luat învățătură de la preceptori aleşi (Cei doi au mai avut trei frați şi o soră). După moartea tatălui, şi-au urmat anii de învățătură sprijiniți de mătuşa Zimmer, „care – ca doamnă de onoare – se bucura de vază şi dispunea de oarece avere".

Imaginarul lui Günter Grass începe să prindă contur în „V". Astfel că desfolierea imaginii celor doi porneşte, în mod provocat, de la o fotografie de familie, de la o bancnotă de o mie de mărci, de la chipurile celor doi imprimate pe timbre poştale *(„Eu, însă, îi văd înhămați împreună, pe viață, la carul totdeauna încărcat peste măsură cu cărți (...). Nişte romantici în drum spre Biedermeier – prefirând împătimiți de limbă – vorbe, numărând silabe, interogând limba asupra originilor ei, degustând pe cerul gurii mutații consonantice, dând la iveală ambiguități ascunse, retrezind la viață cu un sărut cele adormite, scuturând praful de pe venerabilele monumente ale limbii, iar mai apoi, tot iscodind cuvinte, ajungând să poarte de grijă fiecărei litere şi, mai cu seamă, cu migală deosebită, vocalelor de la început de cuvânt.*

Patimă fără leac şi corvoadă impusă de bunăvoie; zeflemitorii erau de părere că ți-l puteai lesne închipui pe Jacob ferecat între coperțile unei cărți, legat în piele scumpă".

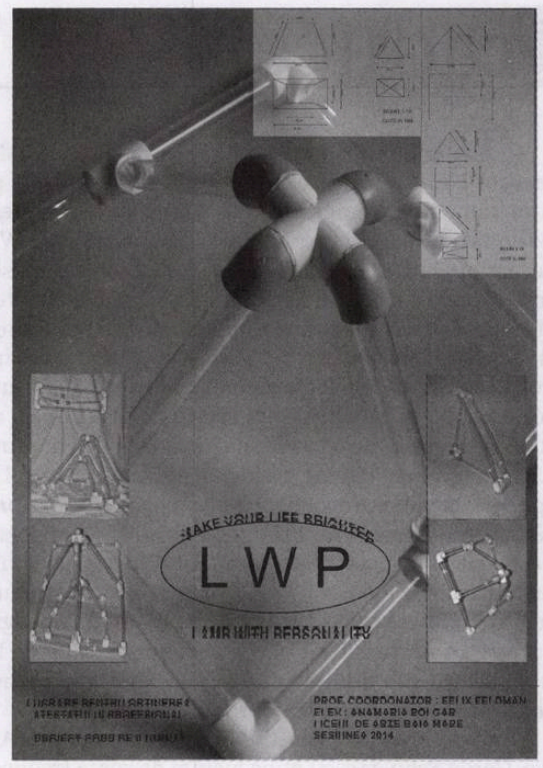

ANAMARIA POLGAR, LICEUL DE ARTE

Natura, plimbările *„prin parcul palatului, la Kassel, fie pe malul râului Fulda ori, mai târziu, prin parcul Tiergarten din Berlin, dar prezentându-se chiar şi la dorința mea ori citați de mine cu şiretenie".*

Am extras câteva citate din noianul pe care îl reținusem la fiecare indicativ al literelor cu zăbavă în plan explicativ al unei fişe de dicționar (A,B,C,D,E,F,K,U,Z). Cele care nu sunt marcate, în această suită, se ascund, sumar, sub pulpana sororalelor mai apropiate de marginea semnificațiilor acestora.

Încă o proiecție lucidă într-un imaginar literar. Scriitorul îşi invită pe cei doi Frați Grimm, de acum oaspeți de seamă, la o călătorie cu barca.

Prozatorul nu este la prima tentativă de acest gen. O mai făcuse cândva cu nişte prieteni francezi, când căzuse Zidul Berlinului. Acum, când totul fusese încheiat (mulțumitor, nu ?!), fiind în aceeaşi luntre, să poată trece în revistă literele - de la A, la Z -, să poată lua în tărbacă articolele *der, die,das* şi să celebreze vocalele, *„îndestulându-ne cu particulele".*

În zeci de momente ale ansamblării ... memoriilor, întâlnim însemnate popasurile lui Günter Grass în zone ale politicii din lume, cu accente realiste pe diferențierile, multă vreme, între cele două state germane. Oglinda retrovizoare a biografiei lui nu mai este aburită, ascunsă, nici atât.

Ca scriitor, Günter Grass a fost unul de baricadă. A debutat în1956, cu volumul de poezii ***Avantajele găinilor – giruetă***, urmat de romanele ***Toba de tinichea*** (1959), ***Pisica şi şoarecele*** (1961), ***Ani de câine*** (1963) – care au alcătuit ***Trilogia Danzigului***.

Excelentul traducător din limba germană Alexandru Al. Şahighian, care a alcătuit şi notele – din interior, adevărate repere de literatură universală - ne-a reținut atenția şi asupra altor contribuții de nivel prozastic, eseuri şi polemici politice, piese de teatru, semnate Günter Grass.

Subscriem cu bucurie aprecierii traducătorului una de referință: *„Dicționarul limbii germane, început de Jacob şi Wilhelm Grimm, la propunerea editorilor Karl Reimer şi Salomon Hirzel şi continuat de numeroşi colaboratori, devine astfel nu doar o înşiruire monotonă de cuvinte, ci şi o țesătură vie de vocabule vechi şi noi, folosite încă sau date uitării, în care se împletesc şoaptele, ezitările, strădaniile, revoltele, slăbiciunile şi bucuriile celor doi frați".*

14 -15 mai 2014

La împlinirea unui secol de la moartea lui Mihai Eminescu, Universitatea din Augsburg a organizat, prin lectorul român de atunci, neuitatul Ioan Constantinescu, simpozionul „Mihai Eminescu, 1889-1989. Nationale Werte - Internationale Geltung", la care a fost invitat profesorul Artur Greive, fost decan al Facultății de Filozofie, director al Institutului de Romanistică și totodată marele susținător al românisticii la Universitatea din Köln. A propus să participăm împreună cu Gerda Schüler la simpozionul de la Augsburg și, fiindcă era anul în care dictatura ceaușistă devenise cu adevărat insuportabilă, am considerat că solidaritatea noastră cu România în acele momente grele putea fi exprimată cel mai bine printr-o comunicare comună despre poemul ***Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie***. Prin urmare, am tradus poemul, l-am cercetat sub raport stilistic și am constatat apropieri între el și eposul francez medieval ***La Chanson de Roland***, unde apare pentru prima oară expresia dulce+denumire geografică. Lucrarea noastră a fost tipărită în volumul editat de Ioan Constantinescu sub titlul de mai sus, la München (***Verlag Südostdeutsches Kulturwerk***, în 1992, p. 22-30).

Să reținem că aceasta era perioada în care Artur Greive, Gerda Schüler și cu mine lucram de zor la traducerea ***Antologiei de poezii populare*** alcătuite de Lucian Blaga și tipărite la Editura Grai și Suflet - Cultura Națională (1995).

Tot în trei am organizat, în 1981, un important simpozion dedicat limbii și literaturii române, la Romanisches Seminar al Universității din Köln, la care au participat circa 150 de specialiști și studenți din Germania, România și Danemarca. Printre participanții de marcă s-au numărat Iorgu Iordan, Marius Sala, M. Zaciu, I. Negoițescu, E. Coșeriu (A se vedea Mircea Zaciu: ***Jurnal***). I. T.

În rândul de sus, în picioare, cei trei traducători (de la dreapta la stânga: Artur Greive, Ion Taloș, Gerda Schüler), împreună cu Marius Sala, la Colocviul de românistică organizat de Romanisches Seminar al Universității din Köln, în 1981. În rândul de jos, Iorgu Iordan, ambasadorul României la Bonn și alții.

Mihai EMINESCU

CE-ȚI DORESC EU ȚIE, DULCE ROMÂNIE

Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie,
Țara mea de glorii, țara mea de dor?
Brațele nervoase, arma de tărie.
La trecutu-ți mare, mare viitor!
Fiarbă vinu-n cupe, spumege pocalul,
Dacă fiii-ți mândri aste le nutresc;
Căci rămâne stânca, deși moare valul,
Dulce Românie, asta ți-o doresc.

Vis de răzbunare negru ca mormântul
Spada ta de sânge dușman fumegând.
Și deasupra idrei fluture cu vântul
Visul tău de glorii falnic triumfând,
Spună lumii large steaguri tricoloare,
Spună ce-i poporul mare, românesc,
Când s-aprinde sacru candida-i vâlvoare.
Dulce Românie, asta ți-o doresc.

Îngerul iubirii, îngerul de pace.
Pe altarul Vestei tainic surâzând.
Ce pe Marte-n glorii să orbească-l face,
Când cu lampa-i zboară lumea luminând,
El pe sânu-ți vergin încă să coboare,
Guste fericirea raiului ceresc.
Tu îl strânge-n brațe, tu îi fă altare,
Dulce Românie, asta ți-o doresc.

Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie,
Tânără mireasă, mamă cu amor !
Fiii tăi trăiască numai în frăție
Ca a nopții stele, ca a zilei zori,
Viața în vecie, glorii, bucurie,
Arme cu tărie, suflet românesc,
Vis de vitejie, fală și mândrie,
Dulce Românie, asta ți-o doresc.

WAS SOLL ICH WÜNSCHEN, SÜSSES LAND RUMÄNIEN

Was soll ich dir wünschen, süßes Land Rumänien,
Du, mein Land des Ruhms, du mein Land der Sehsucht
Arme voller Stärke, Waffen voller Kraft,
Nach dem großen Gestern eine große Zukunft!
Dass der Wein, der feur'ge, schäume im Pokal,
Wenn deine stolzen Söhne es je danach verlangt;
Denn der Fels besteht, auch wenn die Welle bricht.
Süßes Land Rumänien, dies alles wünsch' ich dir.

Einen Traum voll Rache, schwarz so wie das Grab,
Und dein Schwert noch dampfend von des Feindes Blut,
Auf der grausen Hydra flattere im Wind
Als mächtiger Triumph, dein Traum von Ruhm und Ehre,
Die dreigestreifte Fahne künd' der ganzen Welt,
Rühme ihr die Größe des rumän'schen Volks,
Wenn sich die Flamm' entzündet, so heilig und so reich,
Süßes Land Rumänien, dies alles wünsch' ich dir.

Dass des Friedens Engel, dass der Liebe Engel
Voll Geheimnis lächelnd dem Altar der Vesta,
Selbst den Ruhm des Mars zum Verblassen bringend.
Wenn, die Welt erleuchtend, er die Fackel schwingt,
Auf deine reine Brust möge niederkommen,
Um dort zu erfahren himmlisch Paradies,
Nimm ihn in die Arme, baue ihm Altäre,
Süßes Land Rumänien, dies alles wünsch' ich dir.

Was soll ich dir wünschen, süßes Land Rumänien,
Jugendzarte Braut, Mutter voller Liebe!
Dass deine Söhne leben brüderlich zusammen
Wie das Gestirn am Himmel bei Tage und bei Nacht,
Ein Leben ohne Ende, voller Freud' und Ruhm,
Waffen voller Kraft, ein rumän'sches Herz,
Tapferkeit und Stolz, einen Traum von Ruhm,
Süßes Land Rumänien, dies alles wünsch' ich dir.

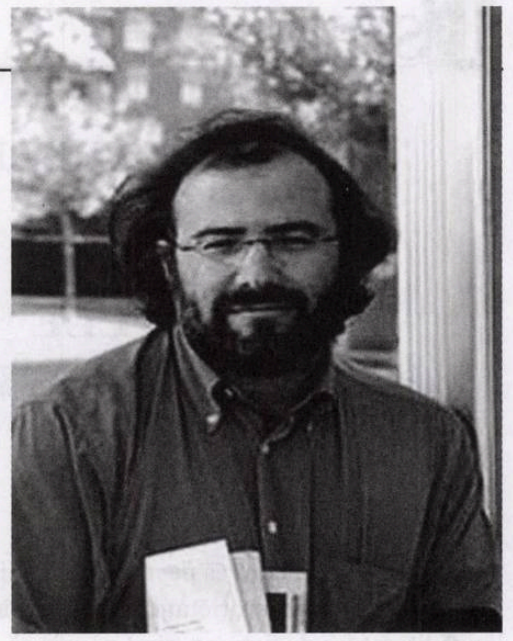

*Alfredo Pérez Alencart (Puerto Maldonado, Peru, 1962). Poet și eseist peruano-spaniol. Din 1987 este profesor de Dreptul Muncii la Universidad de Salamanca. A publicat cărțile de poezie **La voluntad enhechizada** (2001), **Madre Selva** (2002), **Ofrendas al tercer hijo de Amparo Bidon** (2003), **Pájaros bajo la piel del alma** (2006), **Hombres trabajando** (2007), **Cristo del Alma** (2009), **Estación de las tormentas** (2009), **Savia de las Antípodas** (2009), **Oídme, mis Hermanos** (2009), **Aquí hago justicia** (2010), **Cartografía de las revelaciones** (2011), **Margens de um mundo ou Mosaico Lusitano** (2012), **Prontuario de infinito** (2012), **La piedra en la lengua** (2013) și **Antología Búlgara** (2013). În 2012 a apărut un amplu volum asupra operei și personalității sale, **Arca de los Afectos** (2012), la care au colaborat peste 230 de scriitori și artiști din patru continente, volum coordonat de Verónica Amat. Antologia sa **Monarquía del asombro** (2013, Lima) a fost prezentată la Târgul Internațional de Carte de la Lima. Din opera sa s-a tradus în douăzeci de limbi. A primit mai multe premii, dintre care menționăm Premio Internacional de Poesía „Medalla Vicente Gerbasi" (Caracas, 2009) și Premio „Jorge Guillén" de Poesía (Valladolid, 2012).*

Alfredo Pérez ALENCART

POEME

Leagă-ți barca.
Ai pescuit cu răbdare
îndeajuns. Păstrează-te acum
pentru festin, ca un zbor
de cometă peste florile de lotus.

Tigrul pândește:
următorii săi pași
nu vor fi doar presimțire.
Florile soarelui
își întorc capetele.

Maestre, cum să pictez
ceea ce este în spatele
orizontului, dacă e la fel
ca dorința ce niciodată
nu se-mplinește?

Pasărea udată
de furtună
își continuă zborul.

Primăvara ploioasă
putrezește cireșele
dar câmpul este verde,
ca mine însumi
când vorbesc despre copilărie.

Somn profund
doarme furia ta.
Te văd în pace.

I s-au închinat Lui
magii de la Răsărit.
Oameni înțelepți.

Vulturi zburând
peste crucea goală.
Nu va fi ospăț.

Înconjurat de spini
se deschide trandafirul.
Dragostea apare la fel.

Cauți strălucire?
Poezia este o împărăție
care strălucește în noapte.

Mâinile tale trasează semnele sufletului,
vene marcând hârtia și mătasea.

Pe pământ urmele tale,
mari sau mici.
Sufletul zboară etern.

Prezentare și traducere din limba spaniolă de
Elena Liliana POPESCU

anul XII, nr. 7-8 (134, 135), iulie-august 2014

Nord Literar

Apare sub egida Consiliului Județean Maramureş şi a Uniunii Scriitorilor din România

Din sumar:

PAG. 2 VIAȚA CULTURALĂ
PAG. 3 CRONICA LITERARĂ
• Gheorghe GLODEANU
- *Scenariile terorii în proza românească*
PAG. 4-5 VITRINA
• Vasile MORAR
- *Un român- trilogie de zile mari, un romancier de excepție*
• Ioan NEGRU
- *„Lebăda" poeziei*
• Săluc HORVAT
- *Dialogul ca mod de comunicare*
• Olimpiu NUŞFELEAN
- *Înfățişările poetului*
PAG. 6 DISOCIERI
• Terezia FILIP- *Poezia academicianului Gheorghe Păun*
PAG. 7 ORFEU
• Vasile MUSTE
PAG. 8 CRONICA LITERARĂ
• Delia POP - *Câtă ficțiune, atâta viață*
PAG. 9 PROZĂ
• Tatiana DRAGOMIR - *Negura*
PAG. 10 REMEMBER
•Simion ŞUŞTIC-COMAN
- *Poezii*
PAG. 11 PROSPECȚIUNI
• Dana PUIU - *Metaforele telurice ale cerescului. Pre/fețele măştilor antropomorfice moci(o)raniene*
PAG. 12-13 INTERVIU
• *Ion CUCEU - În dialog cu Augustin Cozmuța*
PAG. 14 PARODII
• Lucian PERȚA
PAG. 15 PROZĂ
• Teo MOLDOVAN - *Infernul*
PAG. 16 VERSURI
PAG. 17 ISTORIE LITERARĂ
• *Ana OLOS - Misterul lui Mr. Urmuz. Noi ipoteze III.*
PAG. 18 POEZIE
• Elena Liliana POPESCU
PAG. 19 COMENTARII
• Maria COGĂLNICEANU
- *N. Steinhardt, prin sine şi despre sine*
PAG. 20 INTERPRETĂRI
• Augustin COZMUȚA - *Simțul dramatic în proza scurtă*
• Crina BUD
- *Singurătăți. Drumuri*
PAG. 21 TRADUCERI
• Livia MĂRCAN
- *Luigi Pirandello - fuga umană în fantezie*
PAG. 24 TRADUCERI
• *José Emilio PACHECO*

Acest număr este ilustrat cu imagini de la şcoala de vară ARHITECTURA şi GRAFICA, Baia Mare 26 - 31 mai, 2014

Instituţie a Consiliului Judeţean Maramureş
Revista NORD LITERAR
Editată de Asociaţia Scriitorilor Baia Mare
– apare lunar –

COLEGIUL DE REDACŢIE:

Director:
Gheorghe GLODEANU

Director executiv:
Săluc HORVAT

Redactor-şef adjunct:
Gheorghe PÂRJA

Secretar general de redacţie:
Augustin COZMUŢA

Redactori:
Daniela SITAR-TĂUT
Delia POP

Redactori asociaţi:
Augustin BOTIŞ, Florica BUD,
Gavril CIUBAN, Tatiana DRAGOMIR,
Ioan DRAGOŞ, Marian ILEA, Ştefan JURCĂ,
Adela NAGHIU, Adrian OŢOIU,
Lucian PERŢA, Florian ROATIŞ,
Nicolae SCHEIANU, Echim VANCEA

Prezentare artistică:
Mircea BOCHIŞ

Secretariat şi tehnoredactare:
Raluca HĂŞMĂŞAN
Andreea DEAC

Redacţia şi administraţia:
cod 430311, Baia Mare,
str. Gh. Şincai, nr. 46, tel. 0262-215870,
E-mail: nord.literar@yahoo.com
www.revista.nord-literar.ro

ISSN 1583-817X
Marcă înregistrată OSIM M2007 10928

Tipar: S.C. KUMAR PRINT S.R.L., Baia Mare
Revista „Nord Literar" este membră a Asociaţiei Publicaţiilor Literare şi Editurilor din România (APLER)

Abonamente la revistă se pot face prin factorii poştali şi se difuzează prin S.C. GLOBAL MEDIA TRUST S.A., S.C. DAMCO S.R.L., S.C. CPD ING VAL S.R.L., S.C. INA K PRESS S.A. şi în librăriile din Baia Mare şi Satu Mare.

Costul unui abonament - 2014:
Prin poştă: 3 luni - 7,5 lei; 6 luni - 15 lei; 12 luni - 30 lei

Revista este înscrisă în Catalogul Presă Poşta Română, anul 2014, cod 14.323 (p. 82)

24 pagini - 2 lei
Responsabil de număr:
Augustin COZMUŢA

Viaţa culturală

CĂRŢI ŞI REVISTE PRIMITE LA REDACŢIE

CĂRŢI:

• *** ***o antologie a prozatorilor maramureşeni,*** alcătuită de Nicolae Păuna Scheianu, Editura Ethnologica, Baia Mare, 2014;
• Marian Ilea, ***Societatea de socializare din Medio-Monte*** (proiect al Uniunii Europene), Editura Tracus Arte, Bucureşti, 2014;
• Angela Furtună, ***post-hipnotice***, poeme, Grafică: Devis Grebu, Editura Timpul, Iaşi, 2013;
• Ioan Marin Tămaş, Cristina Tămaş, ***Monografia comunei Cerneşti, judeţul Maramureş,*** Prefaţă de Augustin Cozmuţa, Cuvânt înainte de Nelu Şovre, Baia Mare, 2014;
• Gabriel Petric, ***Viziune şi spirit tragic în literatura română a secolului XX***, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2014;
• Gheorghe Perian, ***Ideea de generaţie în teoria literară românească***, şi Julius Petersen, ***Generaţiile literare*** (traducere din limba germană de Sanda Ignat), colecţia Coligat, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2013;
• Traian Mîrza, ***Folclor muzical din Bihor***, schiţă monografică, ediţia a-II-a, îngrijită de Maria Cuceu şi Anca Parasca, colecţia Monografiile Arhivei de folclor a Academiei Române, Editura Tradiţii Clujene, 2014;
• Cosmina Timoce-Mocanu, ***Antropologia ritualului funerar. Trei perspective,*** Editura Mega, Cluj-Napoca, 2013;
• Stan V. Cristea, ***Eminescu şi Teleormanul,*** ediţia a treia, revăzută şi adăugită, Editura Aius, Craiova, 2014;
• Cecilia Costin, ***Ion Şiugariu - Argat fără simbrie la cuvânt***, roman, volumul I, Editura Gutinul, Baia Mare, 2014;
• Echim Vancea, ***fiecare zi cu tăcerea ei anume,*** poeme, Editura Echim, Sighetu Marmaţiei, 2014;
• Lucian Perţa, ***Literatura română... mură-n gură***, pseudo-analize literare la texte din manuale alternative ale claselor V-IX, ediţia a-II-a, revăzută şi adăugită, Editura Grinta, Cluj-Napoca, 2013;
• Cornel Udrea, ***Piramida nazală a lui Keops*** - cuvinte zâmbăreţe, Editura Limes, Floreşti-Cluj, 2014;
• Rodica Lăzărescu, ***Semne de carte,*** Editura Pallas Athena, Focşani, 2014;
• Liana Mânzat, ***Venetica,*** roman, Editura Limes, Floreşti-Cluj, 2014;
• Mircea Dinutz, ***Arcade critice***, Argument de Rodica Lăzărescu, Editura Pallas Athena, Focşani, 2014;
• Gavril Şedran, ***Strigi***, poeme, Editura Limes, Floreşti-Cluj, 2014;
• *** ***Miracolul poeziei cu Paul Antoniu,*** Biblioteca Judeţeană „Petre Dulfu", Baia Mare, 2014;
• Mihaela Claudia Condrat, ***Distopia, câteva exerciţii de înnebunit frumos,*** versuri, Editura Limes, Floreşti-Cluj, 2014;
• Grigorie Ştefănescu, ***Gregor Mendel***, monografie, Editura Risoprint, Cluj-Napoca, 2014;
• Mircea Pop, ***Chet, şarpele alb***, basme, povestiri, eresuri,scrise pentru cei mici şi pentru cei cu ceva mai mărişori..., Editura Eurotip, Baia Mare, 2013.

REVISTE:

• „Acolada", nr.6 / iunie 2014, Satu Mare;
• „Ateneu", nr.538 / iunie 2014, Bacău;
• „Litere", nr.6 / iunie 2014, Târgovişte;
• „Argeş", nr.6 / iunie 2014, Piteşti;
• „Caiete Silvane", nr.7 / iulie 2014, Zalău;
• „Oglinda Literară", nr.151 / iulie 2014, Focşani;
• „Tribuna", nr.284 / 1-15 iulie 2014, Cluj-Napoca;
• „Familia", nr.5 / mai 2014, Oradea;
• „Arca", nr.4-5-6 / 2014, Arad;
• „România Literară", nr.30 / iulie 2014, Bucureşti;
• „Contemporanul - ideea europeană", nr.6 / iunie 2014, Bucureşti;
• „Luceafărul de dimineaţă", nr.6 / iunie 2014, Bucureşti;
• „Cultura", nr.23 / 3 iulie 2014, Bucureşti;
• „Jurnalul Literar", nr.7-12 / aprilie-iunie 2014, Bucureşti.

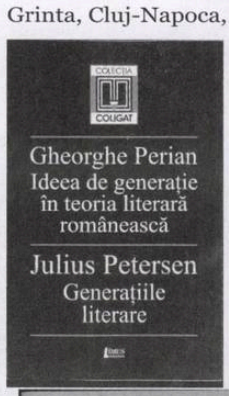

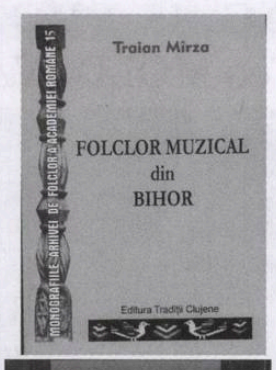

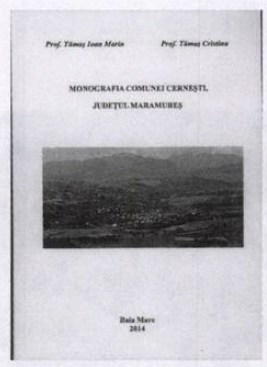

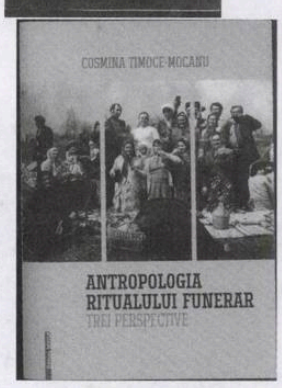

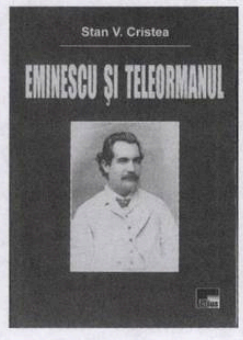

Festivalul – concurs pentru scriitorii din Maramureş

Uniunea Scriitorilor din România
Reprezentanţa Maramureş – Filiala Cluj
Asociaţia culturală „Nichita Stănescu" Deseşti
au organizat cea de-a III-a ediţie a Festivalului-concurs pentru scriitorii din Maramureş

Juriul, format din scriitorii Gheorghe Pârja (preşedinte), Săluc Horvat şi Gavril Alexa Bâle, membri ai Uniunii Scriitorilor din România, Reprezentanţa Maramureş, luând în discuţie manuscrisele şi cărţile prezentate în cadrul concursului, a hotărât acordarea următoarelor premii:

1. Premiul „Gheorghe Chivu" – poetului ***Emanuel Luca***;
2. Premiul „Ion Iuga" – poetei ***Luisa Neruţ***;
3. Premiul „Alexandru Ivasiuc" – scriitorului ***Ştefan Jurcă***;
4. Premiul „Ion Burnar" – poetului ***Nicolae Scheianu***;
5. Menţiune elevei ***Tania Maria Văsuţ***.

Rugăm editurile, revistele şi autorii care doresc să le semnalăm cărţile şi publicaţiile periodice în numere viitoare ale revistei noastre să le trimită pe adresa redacţiei (str. Gh. Şincai, nr. 46, cod 430311, Baia Mare).

IMPORTANT!
Informăm colaboratorii noştri că responsabilitatea asupra conţinutului materialelor publicate revine autorilor. Colaboratorii ne pot trimite materiale doar în format electronic, culese cu semne diacritice şi cu respectarea normelor ortografice impuse de Academia Română.

Cronica literară

Gheorghe GLODEANU

SCENARIILE TERORII ÎN PROZA ROMÂNEASCĂ

Urmărind diferitele ipostaze ale spaimei în literatura autohtonă, Cătălin Ghiţă se opreşte şi la câteva texte de referinţă aparţinând literaturii fantastice. Din această perspectivă, incitantul studiu intitulat ***Deimografia. Scenarii ale terorii în proza românească*** (Institutul European, Iaşi, 2011) reuşeşte să aducă numeroase puncte de vedere inedite în privinţa fantasticului terifiant. Nu întâmplător, exegetul îşi începe demersul de la răspunsul paradoxal oferit, în secolul al XVIII-lea, de către marchiza du Deffant la întrebarea dacă crede în fantome: *„Nu, dar mă tem de ele”*. O constatare demnă de reţinut este aceea că, în mod paradoxal, operele bazate pe frică reuşesc să îi seducă pe cititori, inclusiv pe cei contemporani, iar emoţiile declanşate pot avea atât cauze naturale, cât şi supranaturale. Criticul observă cu nedisimulată uimire faptul că încă nu există niciun studiu axat explicit asupra problemei terorii ficţionale în literatura română. Această lacună este suplinită de o carte incitantă, ce reuşeşte să aducă numeroase puncte de vedere noi în interpretare. De altfel, scopul declarat al cercetării este acela de a pune la îndemâna cititorilor un instrument de cartografiere a prozei terorii în literatura română. Autorul preferă conceptul de teroare şi nu cel de groază (horror), deoarece acesta din urmă i se pare demonetizat din cauza numeroaselor cărţi şi filme inepte care au proliferat îndeosebi în a doua jumătate a secolului al XX-lea. Având în vedere complexitatea problemei abordate, stafiile reprezintă doar unul din multiplele ingrediente ale prozelor discutate de către Cătălin Ghiţă. Chiar dacă criteriile utilizate sunt adesea subiective şi limitate, exegetul se dovedeşte sincer preocupat de complexitatea şi de noutatea temei abordate. Cătălin Ghiţă îşi asumă meritul unui deschizător de drumuri, dar adevăraţii pionieri în domeniu sunt exegeţii prozei fantastice, chiar dacă terifiantul reprezintă doar una din multiplele faţete ale prozei fantastice româneşti. Prin lucrarea dedicată deimografiei, criticul reuşeşte să facă pasul următor, devenind autorul unei remarcabile sinteze. Precaritatea cercetărilor consacrate investigării fenomenului terorii în literatura română este explicată prin minoritatea relativă a scrierilor ce intră în categoria asumată. Situaţia este diferită în literatura occidentală, unde „literatura terorii artistice” este foarte bine reprezentată încă din goticul preromantic, pentru a nu mai aminti de genul horror ce ne-a invadat în ultimul timp, atât în literatură, cât şi în cinematografie. Vorbind de producţiile horror, autorul recunoaşte faptul că cele mai multe dintre acestea sunt produse estetice inferioare, care răspund doar unei nevoi imperioase de divertisment. În plus, ele se bazează pe reluarea la infinit a unor clişee. Există însă şi adevărate capodopere ale genului (o paralelă cu mult hulita literatură poliţistă se impune de la sine), veritabile „bijuterii ale terorii”, scrise de autori respectabili. Cătălin Ghiţă menţionează faptul că, în literatura română, nu există o tradiţie a literaturii care să exploreze abisurile temerilor omeneşti. Drept urmare, scriitorii s-au îndreptat mai mult intuitiv spre elaborarea unor scenarii terifiante, prezente însă din plin în folclor. Pornind de la o serie de texte mai mult sau mai puţin cunoscute, exegetul caută să circumscrie o primă imagine coerentă a terorii în literatura română. În paralel, se doreşte şi legitimarea exegetică a unui concept, cel de horror neavând priză la publicul autohton. Ca o curiozitate, Cătălin Ghiţă remarcă faptul că, după 1990, nu s-a impus niciun autor în cadrul genului. Evident, în plin totalitarism, scriitorul trebuia să asculte de comanda socială a epocii şi de estetica realismului socialist, devenit mai târziu realism umanist. Cu toate acestea, unele scrieri aparţinând lui A.E.Baconsky, Octavian Paler, Laurenţiu Fulga sau Tudor Dumitru Savu nu pot fi ignorate. La fel stau lucrurile şi în cinematografie, deşi recentele ecranizări după ***Domnişoara Christina*** de Mircea Eliade par să contrazică această aserţiune.

Pe parcursul provocatorului studiu pe care îl realizează, Cătălin Ghiţă îşi propune să analizeze diferitele metamorfoze estetico-emoţionale pe care le-a luat spaima. Frica este considerată un sentiment natural, resimţit de către fiecare individ pe tot parcursul existenţei sale. După cum a relevat Jean Delumeau, sentimentul de teamă joacă un rol important în manifestarea instinctului de conservare, devenind o garanţie împotriva primejdiilor. Chiar dacă reprezintă un fenomen firesc, frica are un caracter eminamente subiectiv, în funcţie de factorul care declanşează angoasa. Drept consecinţă, o naraţiune care îl îngrozeşte pe un cititor poate să îl lase indiferent pe celălalt. Pentru a-şi argumenta opiniile, Cătălin Ghiţă trimite la câteva lucrări de referinţă din literatura occidentală. Printre exegeţii citaţi se găseşte şi celebrul H. P. Lovecraft, autorul celei mai cunoscute lucrări despre literatura horror, studiu menţionat frecvent şi de cercetătorii literaturii fantastice. Este vorba de ***Supernatural Horror in Literature***, carte publicată prima oară în 1927, dar care se bucură, în continuare, de un real succes. Potrivit cunoscutului prozator şi teoretician al literaturii, pentru ca o scriere să intre în categoria prozei terifiante, ea trebuie să trezească în mintea cititorului un profund sentiment de teroare. Pornind de aici, Cătălin Ghiţă întocmeşte un succint „catalog” al prozelor româneşti, care au corespuns criteriilor stabilite de către exeget.

Înainte de toate, criticul simte nevoia să clarifice conceptul de „teroare” pe care îl utilizează. Chiar dacă recunoaşte existenţa câtorva practicieni redutabili ai terifiantului în literatura română, nu găseşte nici măcar un singur teoretician al termenului, motiv pentru care se vede obligat să recurgă la o serie de autori străini, îndeosebi din spaţiul anglo-saxon. Lucrurile nu stau însă chiar aşa. Terifiantul a fost discutat la noi ca o latură distinctă a literaturii fantastice, fantasticul terifiant. Ion Biberi, Adrian Marino, Sergiu Pavel Dan sunt doar câţiva din exegeţii care s-au ocupat şi de fantasticul terifiant în literatura română. Exegezele fenomenului au pătruns şi ele îndeosebi prin filieră franceză, ceea ce explică de ce termenul horror nu a prins rădăcini la noi. Mai ales că şi numeroasele subproducţii ale cinematografiei americane i-au îndepărtat pe criticii pretenţioşi de un gen demonetizat. Teoreticieni precum Roger Caillois, Marcel Brion, Louis Vax, René de Solier, P.-G. Castex, Marcel Schneider etc. au definit fantasticul din literatură şi din artele plastice insistând tocmai pe ideea de spaimă şi de ruptură, de manifestare brutală a supranaturalului în sânul celei mai banale realităţi cotidiene. Este adevărat, fantasticul românesc mizează mai rar pe teamă decât fantasticul occidental, chiar dacă literatura română se poate mândri cu câteva capodopere ale genului. N. Steinhardt are meritul de a fi atras atenţia, pentru prima dată la noi, asupra diferenţelor existente între fantasticul de tip occidental, care mizează mai mult pe efecte (îndeosebi pe cel de spaimă) şi cel de tip oriental, care este mai mult un fantastic metafizic. Exegeţii unor opere semnate de Mircea Eliade, Cezar Petrescu, I. L. Caragiale sau Gala Galaction nu puteau evita în demersul lor concepte precum: angoasă, spaimă sau teroare. Cătălin Ghiţă preferă să recurgă la autorii anglo-saxoni, care îi servesc mult mai bine ideile. Într-adevăr, „frica iraţională de ceva” pare mai bine legitimată de către aceştia. Chiar şi conceptele cu care se operează sunt preluate din exegeza anglo-saxonă. Teoreticienii autohtoni şi cei francezi ai fantasticului sunt descoperiţi abia când se trece la analiza de text. Abia acum se recunoaşte, indirect, faptul că multe din textele comentate aparţin literaturii fantastice, după ce, în secţiunea teoretică, s-a discutat doar de proza terifiantă.

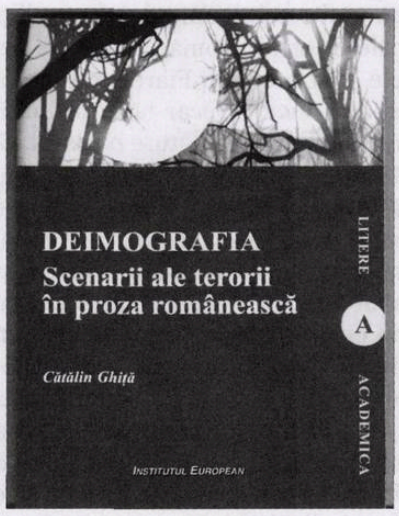

Cătălin Ghiţă simte nevoia să facă distincţie între două concepte utilizate, considerate, în numeroase cazuri, sinonimice: „teroare” şi „groază”. Criticul se opreşte la primul termen, deoarece îl consideră mult mai fertil din punct de vedere exegetic. În continuare, sunt trecuţi în revistă principalii exponenţi ai genului, tot atâţia maeştri ai prozei fantastice. Din acest punct de vedere, Cătălin Ghiţă nu aduce neapărat ceva nou. El insistă doar pe o anumită latură a ceea ce a fost analizat şi teoretizat deja de comentatorii de proză fantastică, anume fantasticul terifiant. Rând pe rând, sunt trecuţi în revistă autori precum: Horace Walpole, Ann Radcliffe, Matthew Gregory Lewis, Charles Robert Maturin, William Beckford, E.T.A. Hoffmann, Mary Shelley, Nikolai Gogol, Prosper Mérimée, Joseph Sheridan Le Fanu, Robert Louis Stevenson, Edgar Allan Poe, Théophile Gautier, Fitz-James O´Brien, Viliers de l´Isle-Adam, Ambrose Bierce, Henry James, Bram Stoker, Guy de Maupassant. Lista se dovedeşte impresionantă, dar este vorba de prozatori care se găsesc de multă vreme în atenţia cercetătorilor. Fiecărui scriitor i se dedică o scurtă fişă de lectură, în care sunt surprinse principalele merite în evoluţia prozei terifiante. Observaţiile se dovedesc pertinente, reuşind să reconstituie dimensiunea diacronică a fenomenului.

Trecând la prezentarea principalelor direcţii ale literaturii terorii pe tărâm autohton, Cătălin Ghiţă se opreşte mai întâi la o serie de autori care nu fac obiectul unor analize explicite în capitolul următor (şi ne întrebăm de ce), dar care

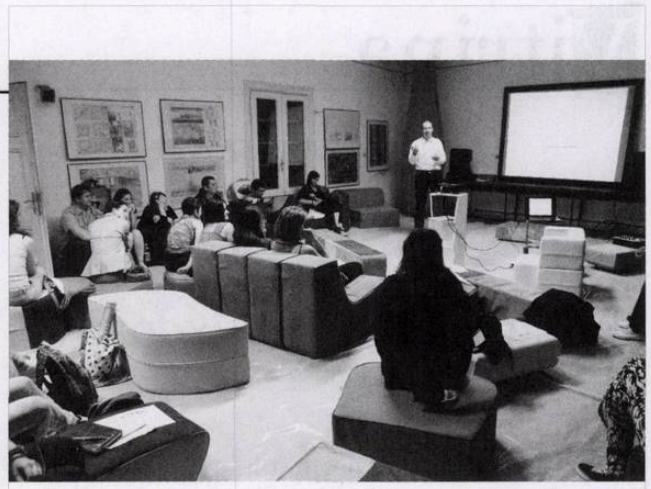

ar putea constitui – spune autorul – „o listă alternativă” a cultivatorilor temei. Dintre aceştia, cei mai mulţi sunt revendicaţi şi de către cercetătorii literaturii fantastice: Ion Ghica, Dimitrie Bolintineanu, Nicolae Gane, Alexandru Macedonski, Barbu Delavrancea, Ion Agârbiceanu, Constantin Stere, Liviu Rebreanu, V. Beneş, Sergiu Pavel Dan, M. Blecher, Oscar Lemnaru. Discuţia ar putea fi extinsă şi la alţi autori, precum: Vintilă Horia, Ana Blandiana, Laurenţiu Fulga, A. E. Baconsky, Octavian Paler, D. R. Popescu etc. Prezenţa unora dintre aceştia din urmă ar trebui să fie obligatorie, având în vedere valoarea operelor şi complexitatea temei abordate. Întrebarea pe care o lansează Cătălin Ghiţă (dacă se poate vorbi de existenţa unei vocaţii a terifiantului în literatura română) reia, în esenţă, întrebarea lansată în urmă cu câteva decenii privind existenţa unei vocaţii pentru fantastic a literaturii române. Având în vedere numeroasele exemple aduse în discuţie, răspunsul nu poate fi decât unul afirmativ.

Odată jalonate reperele teoretice ale investigaţiei, Cătălin Ghiţă trece la analiza textelor selectate. Exegetul se opreşte la operele reprezentative privind „proza terorii” în literatura română. Pentru a personaliza tema tratată, el impune un concept propriu, cel de deimografie. Termenul este sugerat de numele unuia dintre tovarăşii zeului Ares, Deimos (Teroarea), care apare în operele mai multor scriitori greci din antichitate împreună cu Phobos (Spaima). Perspectiva asumată este cronologică. Cătălin Ghiţă începe cu comentarea a două fragmente semnificative din ***Letopiseţul ţării Moldovei*** de Miron Costin, dar interesul exegetului s-ar fi putut extinde şi la alte episoade din operele cronicarilor, pline de scene sângeroase, terifiante. În continuare, investigaţia se desfăşoară pe trei paliere, după cum specifică autorul, *„în funcţie de ancorajul ontologic al terifiantului textual”*. O primă direcţie urmăreşte teroarea naturală, adică acele texte în care spaima este produsă utilizând elementele universului real şi respectând legile verosimilului. Aici sunt discutate următoarele scrieri: ***Alexandru Lăpuşneanul*** de Costache Negruzzi, ***O făclie de Paşte*** de I. L. Caragiale şi ***La Vulturi*** de Gala Galaction. Cea de-a doua direcţie investigată de către exeget abordează teroarea de frontieră, plasată ambiguu între natural şi supranatural, adică între real şi fantastic. Indeterminarea specifică genului este resimţită de către protagonistul întâmplărilor, care nu reuşeşte să conştientizeze natura factorului perturbator. Textele analizate sunt următoarele: ***În vreme de război*** de I. L. Caragiale, ***Frigul*** de Gib I. Mihăescu şi ***Îmbrăţişarea mortului*** de Alexandru Philippide. Cea de-a treia secţiune a investigaţiei se ocupă de teroarea supranaturală, care plonjează în fantastic şi nu îşi pune problema plauzibilităţii evenimentelor prezentate. Aici sunt abordate următoarele naraţiuni: ***Moara lui Călifar*** de Gala Galaction, ***Aranka, Ştima lacurilor*** de Cezar Petrescu şi ***Domnişoara Christina*** de Mircea Eliade.

Analizând problema postfigurărilor temei în literatura română, Cătălin Ghiţă se opreşte la un fragment sugestiv din prima parte a romanului ***Orbitor. Aripa stângă*** de Mircea Cărtărescu. Atenţia exegetului s-ar fi putut îndrepta şi asupra unui alt text de referinţă al prozatorului, ***Ruletistul***, din volumul de proză scurtă ***Nostalgia***. Este interesant că textele aceluiaşi autor se regăsesc la secţiuni diferite, deosebirile dintre ele fiind, adesea, greu de relevat. Deşi surprinzător de puţine ca număr, operele analizate în partea a doua a lucrării se dovedesc reprezentative, ilustrând în mod elocvent problema terorii în literatura română. Investigaţia merge în profunzime, comentariul relevând noi semnificaţii ale textelor. O atenţie deosebită merită aparatul critic utilizat de către exeget, care reuneşte numeroase titluri de referinţă. Meritul lui Cătălin Ghiţă este acela de a discuta într-o manieră sistematică şi dintr-o perspectivă inedită diferitele scenarii ale terorii în proza românească.

Vasile MORAR

UN ROMAN-TRILOGIE DE ZILE MARI, UN ROMANCIER DE EXCEPȚIE

Romanul de peste o mie de pagini al lui Victor Tecar, pe care îmi iau libertatea de a-l numi ***Visul***, încheie epoca neagră, cea mai neagră, cred, din istoria românilor. Cele trei cărți care alcătuiesc romanul, ***Visul ca pedeapsă***, ***Visul ca iertare*** și ***Visul ca ispită***, acoperă perioada celor cincizeci de ani de comunism care au pârjolit România și, îndeobște, pe români.

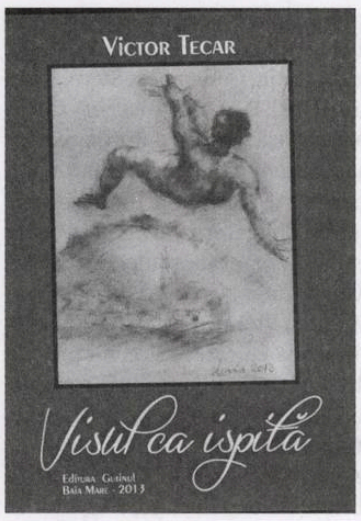

Sălnicul, care urma să fie șters sau făcut una cu pământul, cum vrem s-o luăm, rămâne o localitate arhetipală oricărui sat din țară peste care buldozerele comuniste puteau, în orice clipă, trece, totul depinzând de mofturile unui analfabet cretin care, doar cu câțiva ani în urmă stătea trântit ca purcelul la scroafă să-i pocnească mă-sa între unghii păduchii din cap ori umblând din poartă-n poartă la bogătani, cerând mâncare pe degeaba, în plus și înjurându-i că nu le dau mai mult. O lume smulsă din rosturile ei și întoarsă cu fundul în sus. Victor Tecar alege un sat din Chioar, dar la fel de bine putea fi unul din Mehedinți sau Teleorman, de pildă, hotarele erau aceleași, gândirea – la fel, animalele de pradă, haine, fără conștiință, patriotism și gândire. Victor Tecar a muncit la această carte-trilogie peste cincisprezece ani.Scânteia care a aprins dorința arzătoare de a da viață post-factum acelei lumi, acelui timp, acelor personaje anacronice, care nu aveau legătură cu ținutul, cu aceste locuri, pământuri și obiceiuri se aprinde cu mulți ani în urmă la o moară de pe Lăpuș, unde tânărul Tecar era morar, imediat după venirea comuniștilor. Într-o zi, un bătrân venit la moară se apropie de el și-l întreabă cu fereală și tristețe: Cam cât zici dumneata că or sta ăștia la noi? Victor Tecar, deși tânăr și fără să fi descifrat încă mecanismele acelei lumi anapoda, dar, în mare, le bănuia, răspunde, fără să creadă în ceea ce zice, vrând să-i dea bătrânului o speranță: „Cam zece ani o să stea", la care bătrânul începe să lăcrimeze; i se părea, sărmanului, o veșnicie... Veșnicie prelungită cu încă vreo patruzeci de ani... În aceste cuvinte puține, dar pline de dramatism, a încolțit și a crescut ideea romanului.

Cu răbdare, cu aplecare, cu încredere, convins că poate duce până la capăt un astfel de roman de astfel de dimensiuni, peste o mie de pagini, cu tipologii diferite, cu datini și obiceiuri care se rup greu, de se mai rup vreodată, cu oameni de cârpă și personaje tăiate în stâncă, o pendulare de anvergură între adevăr și minciună, între lege și fărădelege, Victor Tecar duce la bun sfârșit o treabă, o lucrare de mari întinderi, de mare cuprindere. Un tablou uriaș, în care niciun aspect nu scapă, niciun amănunt nu este uitat sau tratat cu superficialitate. Victor Tecar își înțelege menirea și și-o respectă. De multe ori el îmbracă haina și împrumută uneltele arheologului, știind că amănuntele alcătuiesc întregul. Cu toate că vârsta trece peste noi ca tăvălugul, crudă și neiertătoare, V. Tecar nu s-a grăbit. Se vede de la primele rânduri, de cum intri în carte, truda pe text. Cuvântul ascultă, este blajin sau viforos, este blând sau plin de negură, este iubitor sau urăște, este omenos sau disprețuitor. Victor Tecar este un prestidigitator căruia, datorită bunului simț, unei modestii păguboase, s-au obișnuit unii să-i ia vorba din gură, pe care s-au obișnuit să-l întrerupă și față de care s-au obișnuit să fie mârlani. Victor Tecar este un mare prozator. Unul atât de mare, încât a reușit să redea ca nimeni altul un timp și un spațiu care nu trebuie uitate. Romanul său poate fi folosit, dacă va fi cazul, deși noi, românii, uităm ca dracu, și ca document al istoriei noastre, trăite de noi. Dar ce suntem noi într-o istorie milenară? Rouă, vorbă popească... Vorbeam despre măiestria autorului în arta narațiunii, a construirii personajelor, a evenimentelor, a stărilor. La el, acțiunea cărții se întâmplă ca pe o scenă, toate personajele își ocupă locul care le-a fost predestinat așteptându-și rândul să vină, să fie adus, împins în fața istoriei, în fața posterității. Planurile sunt schimbate de către romancier cu mare ușurință, ușurință care se numește talent. Totul în romanul scriitorului maramureșean curge ca Lăpușul care i-a fost mereu aproape. Când molcom, când viforos, când în liniștea ancestrală, când în zbuciumul care cuprinde pământ și cer, deopotrivă. Și, deși în cărțile despre care vorbim aici, cele trei ***Visuri***, o parte dintre noi doar am retrăit istoria, fiind, cu ani în urmă, martorii, într-un fel personajele ei, trăind acele vremuri, cartea atrage, cartea convinge. Îmi era frică, înainte de lectura marelui roman, la distanțe mari, de peste cinci ani, știind, în mare, tema abordată, că nu voi găsi în carte timpul căutat. Bucuria mi-a fost imensă. Am găsit o carte trăită, adevărată, smulsă din inimi, din pământuri. L-am găsit pe tata, cel hăituit de călăii comuniști, mi-am găsit casa și satul cernit, mi-am găsit vecinii amenințați, umiliți și bătuți. Doar numele celor din roman diferă de cei din satul meu, faptele sunt aceleași. Fiarele nu diferă cu nimic. În acest spațiu Victor Tecar face un lucru minunat: are răbdarea și știința să înlăture balastul, să simtă și să intuiască unde este firișorul de aur. Textul primește aer, respiră; cititorul, intuind toate acestea, se află în propriul lui spațiu, în propriul lui duh. Un roman, pentru că eu numesc cele trei cărți roman, romane și ele, de altfel, scris cu răbdare, cu migală, cu inteligență, convins că materialul epic de care dispune este aur și trebuie tratat ca atare. Victor Tecar este un mare scriitor, modest, prea modest, dar asta e treaba lui, harnic, anacronic de harnic, dându-ne o lecție extraordinară a respectului pentru munca scriitorului, inteligent, de o inteligență scormonitoare, înspre esența lucrurilor (cine mai practică azi profunzimile?), răbdător ca orice mare scriitor, discret, prea discret și, pe deasupra, o conștiință a timpului său, fără de care un scriitor aproape că nu înseamnă nimic. V-am spus de mult: Nu uitați un nume! Nu vă mai spun. L-ați învățat pe de rost. Îl mai rostesc odată cu respectul dintotdeauna: Domnul Victor Tecar.

Ioan NEGRU

„LEBĂDA" POEZIEI

Recunoscut ca una din vocile poetice „limpezi și clare" ale Ținutului Maramureșului, și ale țării, foarte respectat ca poet, ca publicist și ca prieten, Gavril Ciuban ne mai propune nouă, cititorilor, o nouă (altă) antologie. În cartea asupra căreia vom stărui, Gavril Cuban ne propune o antologie de autor. A mai pubicat una (***Dimineți în rai***) în 2005, la Ed. Grinta din Cluj-Napoca, premiată (are o grămadă de premii) la Festivalul Internațional de Poezie „Nichita Stănescu", la Sighetu Marmației. Cartea aceasta se numește ***Lebăda cu a dumisale rochie de mireasă***, Ed. Grinta, Cluj-Napoca, 2014.

Este aici un „film" al evoluției sale poetice de la începuturi până cam pe acum. Poezie este aici de la un capăt la altul, nu poezia a „evoluat" – poezia nu evoluează, ea este - , ci felul lui de a scrie. De la mare și susținută poeticitate la prezența jurnalisticii poetice, a răzvrătirii și a pamfletului. Dar și a unei deosebit de pregnante empatii. Pentru a se adeveri pe sine în istorie, Spiritul Absolut are la îndemână, ca manifestare a sa în fapte, „viclenia rațiunii", spune Hegel. Marile personalități istorice sunt, fără să știe, în „slujba" acestei viclenii a rațiunii. Trebuie să existe și în cazul poeților viclenii prin care poezia vine pe și în lume. Așadar, nu atât asupra poeților trebuie să ne aplecăm gândul și înțelegerea, ci asupra poeziei. A lor poezie și a noastră. A lumii, a limbii. A ei înseși. Dând seamă de sine, poezia dă seamă (și) de eul nostru poetic. De noi ca oameni, trăind în dimensiunea poetică a lumii. Asta face și Gavril Ciuban. Poezia sa.

Nu se poate dezvălui poeticul altfel decât prin limbă. Nu că acesta n-ar fi fost prezent în om de dinaintea apariției scrierii. De dinainte de Teuth. A fost, numai că limba scrisă ni-l face oarecum mai accesibil și ni-i face contemporani pe toți cei care au trăit și scris înaintea noastră. Într-un fel, poezia (poeticul) este atemporală și aspațială. Intrată în propria sa spațio-temporalitate, poezia poate fi mai apoi ascultată, privită, înțeleasă de către toți cei cărora și-o aduc în cale. Ea nu ține de spațio-temporalitatea mundană, la care apelăm de multe ori (atâta

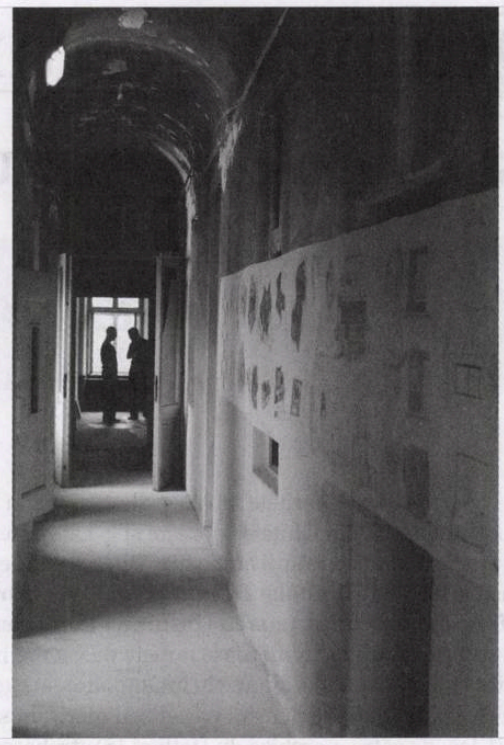

putem uneori) pentru a o înțelege. În ceea ce este al ei în cadrul limbii, poezia se are doar pe sine. Ea nu operează cu obiecte, sentimente, artefacte, ci cu semne lingvistice. Înăuntrul ei (dar nu numai al ei) totul este altfel, deși ni se pare a fi foarte apropiat acest altfel.

În limbajul limbii române a poeziei lui Ciuban stau metaforele și simbolul. Și povestea. Adică mitul. De întemeiere. N-avem alt mit, fiecare spune despre noi înșine. Despre sine însuși. Despre nimeni. Iar noi, așa cum suntem, suntem în poeticitate. În facere perpetuă. De la începutul lumii. De la Big-bang. Din Geneză. Dacă nu suntem de-atunci, degeaba suntem.

Când Gavril Ciuban spune: *„lebăda cu a sa rochie de mireasă"*, vorbește despre moarte. Alb peste alb. Lebăda și mireasa sunt una-aceeași. Cum iubirea și moartea sunt una-aceeași. Nu pasărea contează, ci simbolul. Mireasa cui? A apei? A podului? A rochiei? Mireasa morții. Plutind peste apă. Nu mergând peste apă. Venind ea de la început de lume. Să-i dea viață. Atâta viață câtă stă în limbajul poeziei lui Gavril Ciuban. Știm că, dacă el ar fi în legendă, nu și-ar întoarce privirea înapoi. N-are cum, e în poezie, nu în viața de lângă noi. Noi, mai copaci, mai zmeură, mai stele, mai pădure. Și el asemenea: *„nemaifiind singur,/ le-a înstăpânit plânsul/ amăgindu-ne că-i numai un sunet"* (p. 66); *„Prin țeava cuvântului/ ștearsă de-atâtea priviri/ o fântână cu ghinturi/ bade Ciubane/ îmi pare suind"* (p. 76); *„Etern e doar sunetul/ alergat din Cuvânt"* (p. 42). Iar, mai apoi, acest vers: *„Am ajuns să trăiesc cu pădurea crescută din mine"*. (p. 86). *Lacrima nu-i mută, adică nu tace. Sunetul nu-i mut, adică nu tace. „Bade Ciubane". „Nemaifiind singur"*. Ești „singur" atunci când nu ai un început. O cale. Un prim capăt. Nu ți-e dat celălalt, dar îl „alergi" în/din cuvânt. A „alerga" sunetul înseamnă a-l duce până la tăcere. Până în singurătatea care nu este singurătate, ci unicitate. Când ești unic, nu te ai decât pe tine însuți. N-ai plâns, n-ai sunet. N-ai margini. Nu te mai poți defini în termeni umani. Poți fi, ca determinare ontică, fântână cu ghinturi, adică fântână zidită cu pietre de granit sau de bazalt sau de calcar. Zidești fântâna, nu izvorul. N-ajungi la izvor, degeaba privești prin țeava cu ghinturi, care este zidul, zidirea. Fântâna. Izvorul nu-l poți zidi. De aceea are, ți se pare, ghinturi.

Și-atunci, „bade Ciubane", adică poezia, spune: *„Am ajuns să trăiesc cu pădurea crescută din mine"*. Nu de sihăstrie este vorba, ci de limbă. Și, ca arbori, de limbaj. Te duci să tai lemne, ești la fasonat; te duci să tragi lemnele cu caii, ești la cărăușie, te duci să pui cruce pe casă, ești zidar sau lemnar. Te duci în cimitir, alții au grijă de crucea ta. Dar de pădurea ta, tu ai grijă. În ea ai sunet, și lacrimă. Acolo ești singur ca și în rai. Pădurea crescută din tine ești tu însuți. Parte din destinul tău, peste care pui crengi de molid, și jnepeni, și iarbă sălbatică. Și vâsc. Toate, dacă nu ești de-al lor, tac. Așa tace și Gavril Ciuban. El e o pădure, cum să tacă? Tace că nu-l auzi. Nu-l înțelegi. Tace pentru că nu ești om. Altfel, te duce în brațe și te sărută. Îți dă pupicul imens al poeziei. Poate că poezia nu este decât un pupic. Cu moartea lui cu tot: *„Când nu voi mai fi/ numele meu va avea alt stăpân"* (p. 41), *„Apoi gâtul de lebădă/ cât o cârjă sprijinind/ omul singur spre mănăstire"* (p. 5), *„Poetul înalță un zid apoi îl urmează"* (p. 69).

Nu este o carte desăvârșită, pentru că este Gavril Ciuban. Nu este o poezie desăvârșită, pentru că este Gavril Ciuban. Este o carte de iubire, pentru că este Gavril Ciuban. Este o carte despre moarte, pentru că este Gavril Cuban. Este o carte de poezie.

Valea Drăganului, 14 iunie 2014

Săluc HORVAT

DIALOGUL CA MOD DE COMUNICARE

Dialogul ca mod de comunicare are veche tradiţie, este cunoscut încă din antichitate, când a înregistrat perioada sa de glorie prin celebrele „dialoguri" ale lui Platon şi ale altor clasici greci şi latini.

În prezent, dialogul este practicat pe scară largă, fiind întâlnit în presa cotidiană, în revistele de literatură şi cultură şi, mai ales, în numeroase cărţi de interviuri.

Gen publicistic prin excelenţă, interviul constituie un important mijloc de comunicare. Prin structura lui, mai puţin constrâns de norme, interviul oferă posibilitatea de abordare a celor mai diverse aspecte privind viaţa şi activitatea unor personalităţi ale vieţii culturale şi spirituale, teme şi subiecte de larg interes. În funcţie de calitatea părţilor aflate în dialog, de profesia şi experienţa acestora, interviul poate deveni o sursă importantă de date inedite.

Calitatea interviului, importanţa conţinutului, personalitatea celui intervievat explică numărul cărţilor de interviuri ce apar în diverse edituri. Între titlurile recente se numără şi volumul semnat de criticul literar clujean Teodor Tihan: ***Prin anotimpurile lumii de azi, Întrebări, Reacţii, Atitudini*** (Editura Eikon, 2013).

Cunoscând regulile cerute de acest gen de scriere, respectiv alegerea temei şi a interlocutorului de dialog, o bună cunoaştere a repondentului şi a activităţii acestuia, stăpânirea artei conversaţiei etc., Teodor Tihan a reuşit să realizeze o carte de interes, cu deschidere spre o largă categorie de cititori.

După o punere în temă şi motivarea rostului unei cărţi de interviuri, Teodor Tihan redă în volum un număr de cincisprezece interviuri purtate cu personalităţi din diverse domenii de activitate, în marea lor majoritate aparţinând mediului academic şi celui ştiinţific.

Aşezarea interviurilor în structura volumului este aleatorie, fără o structură tematică. Primul interviu este purtat cu profesorul Liviu Petru Zăpârţan ***(În orizonturile diplomaţiei)***, urmat de cele purtate cu Gabriel Ştrempel, membru de onoare al Academiei Române (***Paşi între două lumi şi două istorii***), acad. Dimitrie Vatamaniuc (***Figuri ale universităţii clujene***), acad. Marius Sala (***Maeştrii săi, Un chirurg excepţional şi un om cum tot mai rar poţi găsi)***, prof. dr. Mircea Bârsan, (***La Institutul Inimii sub veghea unui mare cardeolog, prof. dr. Radu Căpâlneanu***) etc. Între intervievaţi se mai află acad. Camil Mureşan, folcloriştii Ion Taloş şi Ion Şeuleanu, criticul şi istoricul literar Florin Mihăilescu, profesorii G. Gruiţă şi Nicolae Jurcău, o întreagă galerie a elitelor literaturii, lingvisticii, folclorului, medicinei şi învăţământului românesc.

Fiecare din partenerii de dialog avuţi în vedere de Teodor Tihan a arătat o largă deschidere, răspunzând şi transmiţând informaţii uneori inedite sau mai puţin cunoscute, privind domeniul lor de activitate. Între personalităţile „interogate" de Teodor Tihan se numără Gabriel Ştrempel, membru de onoare al Academiei Române cunoscut. În primul rând, prin activitatea sa în cadrul Bibliotecii Academiei Române, instituţie pe care a slujit-o timp de 58 de ani (de la terminarea Facultăţii de Istorie – 1950 şi până la pensionare – 2008). Mulţi ani a coordonat sectorul de manuscrise, alţi ani a condus instituţia în calitate de director general.

De numele lui Gabriel Ştrempel se leagă o serie de lucrări de mare interes privind cartea veche românească. Este autorul unor cercetări cu un pronunţat caracter inedit despre Nicolae Costin, Dosoftei, Antim Ivireanu, Axinte Uricarul, ş.a. Gabriel Ştrempel a iniţiat şi coordonat o serie de lucrări bibliografice fundamentale, între care ***Bibliografia Mihai Eminescu,*** inclusă în volumul al XVII-lea al Ediţiei critice coordonate de Perpessicius, lucrare care îl prezintă pe poet la adevărata dimensiune a creaţiei sale şi, în acelaşi timp, evidenţiind modul în care a fost receptată opera eminesciană de către contemporani şi de posteritate.

Importantă este contribuţia lui Gabriel Ştrempel la studierea, conservarea şi valorificarea manuscriselor eminesciene. Alături de Eugen Simion, şi-a asumat copierea şi publicarea într-o ediţie facsimilată a manuscriselor lui Eminescu.

Dialogul lui Teodor Tihan cu omul de mare erudiţie a adus la lumină amănunte de interes pentru istoria culturii şi a literaturii române. Din convorbirea dintre cei doi se pot reconstitui drumul formării academicianului pornit din Comuna Pomi (judeţul Satu Mare) până în prezent, rolul lui la consolidarea Bibliotecii Academiei Române, cea mai importantă instituţie de cultură, forumul cercetării ştiinţifice naţionale.

La finalizarea ediţiei critice a operei lui Eminescu începute de Perpessicius un rol important l-a avut cunoscutul eminescolog Dimitrie Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române.

Oprită la volumul al VI-lea, după moartea lui Perpessicius, ediţia a fost continuată de un grup de cercetători din cadrul Muzeului Literaturii Române, coordonat de istoricul literar D. Vatamaniuc şi de filologul Petru Creţia, reuşindu-se astfel publicarea volumelor VII-XVI (1977-1994). Bun cunoscător al operei eminesciene, în mod special al publicisticii, domeniu căruia i-a consacrat mai multe cărţi, D. Vatamaniuc a inserat în aceste volume scrierile publicistice ale lui Eminescu, întregind astfel imaginea asupra creaţiei eminesciene.

Basarabean de origine, născut în comuna Sucevița, D. Vatamaniuc s-a format în climatul Şcolii Normale de Băieţi din Cernăuţi, unde a funcţionat ca profesor Dimitrie Onciu, viitorul istoric şi preşedinte al Academiei Române, iar din anul 1943, ca student al Universităţii Clujene, mutate în timpul Diktatului la Sibiu. Insistând asupra acestei perioade, Teodor Tihan reuşeşte să obţină de la interlocutor informaţii interesante din viaţa universitară a acelor ani, despre dascălii care i-au conturat personalitatea, despre viaţa culturală a Sibiului şi în special a Clujului după revenirea Universităţii la locul ei firesc. D. Vatamaniuc îşi aminteşte de o mulţime de profesori, între care Lucian Blaga, Dimitrie Popovici (cel care îi va deveni îndrumătorul tezei de doctorat, dar pe care nu a reuşit să o finalizeze datorită morţii profesorului), Ion Beazu, D. D. Roşca, Liviu Rusu, dar şi de alte personalităţi de excepţie: Iuliu Haţegan, C. Daicoviciu, Silviu Dragomir etc.

Amănunte interesante sunt cele privitoare la viaţa culturală a Clujului acelor ani, despre Cercul literar condus de Lucian Blaga, Cercul literar „Octavian Goga", îndrumat de Iuliu Haţeganu şi Victor Papilian, revistele „Saeculum", „Viaţa universitară", „Almanahul Literar" (devenit după câţiva ani „Steaua"), ş.a. Sunt interesante relatările privind desfiinţarea „Almanahului Literar". Dispariţia „Almanahului" s-a datorat „devierii sale de la linia de partid", constatată şi încriminată printr-un raport în care Mihai Beniuc acuza redacţia de „abateri grave prin lipsa spiritului de principialitate"!

Din interviu se desprind multe alte aspecte de interes privind viaţa literară a Clujului. Filologia română a cunoscut un număr important de lingvişti de primă clasă, de la Alexandru Philippide, Iorgu Iordan, Al. Rosetti, Al. Graur, Boriş Cazacu ş.a., personalităţi pe larg evocate în dialogul lui Teodor Tihan cu acad. Marius Sala, un urmaş demn şi un continuator al promovării lingvisticii româneşti.

Între interlocutorii lui Teodor Tihan se numără folcloriştii clujeni Ion Taloş şi Ion Şeuleanu, autor ai unor cercetări fundamentale în domeniu. În loc de concluzie, pentru a sublinia mesajul ce se desprinde din cartea lui Teodor Tihan, voi apela la un citat din textul înscris pe coperta a patra a cărţii: *„Fiindcă oricât am vrea uneori să nu mai ştim de ceilalţi, revenim mereu la ei, ca la o oglindă magică, în care ne-am putea oricând regăsi..."*

Cartea lui Teodor Tihan ne aduce „în oglinda sa magică" oameni despre care se merită să ne amintim mereu. Un preambul cu datele personale ale interlocutorului ar fi înlesnit o mai bună cunoaştere a vieţii şi a activităţii acestora.

Olimpiu NUŞFELEAN

ÎNFĂŢIŞĂRILE POETULUI

Poeţii sunt nestatornici. În felul acesta, neexplicat, enunţul este riscant. Ei sunt locuitorii unei limbi şi, ilustrare a acestei condiţii, găsesc statornicia acesteia lăsând în urmă clişee şi poncife şi urcând spre ţelul limbii, frumuseţea ei absolută, o frumuseţe pe care o află şi o păstrează prin poezie.

„Nestatornic" – zis în ghilimele – Ioan Cioba (în volumul ***Ioan Din Satul Păgânilor***, Editura Charmides, 2013) este un poet vagant. El „vagantează" într-o Europă actuală, care este în acelaşi timp şi una aproape eternă. Ilustrează astfel o temă actuală, a omului ce nu mai încape în autarhism, a omului cosmopolit. Are un predecesor în poetul şi prozatorul francez Valery Larbaud, socotit de unii ca fiind şi englez, neamţ, italian şi spaniol, un privilegiat al sorţii (moşteneşte de la tatăl său o avere fabuloasă), care rătăceşte prin Europa şi cântă, într-o ***Odă***, Orient-Expresul, „tren de lux, muzică neliniştitoare". Avem deodată două repere – rătăcirea medievală şi expresia modernă a acesteia –, dar numai pentru a aproxima, pentru a ne apropia de poezia lui Ioan Cioba, poetul care, plecat din păgânism, ignoră modelele culturale „ortodoxe", care însă vor lăsa tuşe în ceara sufletului său.

Poetul se desprinde dintr-un sigiliu rural – al satului – ca şi dintr-un model literar clasicizat, labişian, ca să trăiască bucuria, ce se va dovedi a iubirii. Primul vers, care poate fi şi un titlu al poemului, din primul poem al volumului, este edificator: *„azi sunt îndrăgostit ce duminică în schitul vetust"*. Prima semnalare a sentimentului e declarativă, ca o punere în temă, trăirea efectivă e calificată de termenul „duminică", lipit oximoronic de sintagma „schitul vetust", care în sine este şi ea oximoronică. E trăire a bucuriei – cea căutată de poeţii medievali – şi tacit refuz/ tacită neîmplinire exprimată de adjectivul „vetust". Cu o foarte fină intuiţie poetică, Ioan Cioba defineşte bucuria înnoirii lumii printr-o tendinţă de desprindere şi de căutare a altceva într-un vers din alt poem, unde zice: *„ziua mijeşte străin"*. Înstrăinarea este o mişcare generată de chiar condiţia „păgânească" a satului de obârşie, care, copleşit de o anume vetusteţe, dar şi bucuros de poezia acestei vetusteţi, îndeamnă la vagantare, la căutarea bucuriei şi în altă parte. Căutarea ţine de stabilirea hotarului iubirii, legat de o anume geografie – iubim ceva ce abia se vede în depărtare -, ca şi de hotarele sufleteşti. La Budapesta, *„lângă insula niciodată pustie"*, unde „Dunărea zbuciumă cuiburi stelate", iar *„Helia încenuşează tăcut"*, poetul îşi îndeamnă iubita: *„să ne privim ca două ferestre/ cine ştie hotarul iubirii.*

Iubirea căutată în periplu european este una păgână. Păgânism înseamnă aici nu nelegiuire sau desfrânare, ci sentiment primordial, nepervertit, trăit într-un spaţiu edenic, care cerşeşte de fapt izbăvirea, cum se întâmplă încă din primul poem, menţionat mai sus: *„cât de viscolit ne iubim şi alb şi sărat şi nemântuit/ de-ar fi să vii te-aş înlănţui cu trifoi/ şi te-aş veghea cu cicoare sălbatică/ iscodindu-ne unul altuia zborul frunţile/ ni s-ar cunoaşte ca şi palmele în rugăciune"*.

(continuare în pag. 22)

Terezia FILIP

POEZIA ACADEMICIANULUI GHEORGHE PĂUN

Când un academician de reputaţie europeană în matematici şi informatică scrie poezie, e vorba cu siguranţă de o ascensiune pe treapta cea mai de sus a percepţiei realului şi a enunţului metaforic esenţializat. Atunci poezia e un popas *în* acel *loc luminos* pe care Ion Barbu îl întrezărea în *tărâmul înalt al geometriei*. Ca poet, academicianul Gheorghe Păun prilejuieşte cititorului/criticului o delectabilă peregrinare printr-un univers liric pe cât de elevat, pe atât de pitoresc, rezultat din jocul imaginaţiei sale prodigioase şi din abila vehiculare a cuvântului. Ţesătura lirică a poemelor confirmă cât de mult jocul metaforei şi al simbolizării poetice se înrudeşte cu limbajul matematicii.

Titlul volumului ***De trecere şi petrecere*** – Editura Tiparg, 2013 – acoperă cu puterea de esenţializare a unei formule matematice problematica lirică a celor circa o sută de poeme din pagini. Meditaţii sau debordante reverii lirice, unele anecdotice, altele imnice şi elegiace, transcriu metaforic şi simbolic tema enunţată lapidar de titlu – viaţa ca *petrecere* şi *trecere* prin lume. Textul şi imaginarul indică tipul şi stilul auctorial, neomodernist, dar cu filiaţii în tradiţia lirică interbelică sau chiar mai departe în timp. De-o factură rafinat-intelectualizată, poemele interferează note lirice distincte. Enunţuri alerte în tuşe de pastel alternează cu secvenţe meditativ-reflexive, iar poemele baladeşti inserează descrierea ori anecdota cu accente parodice şi, peste toate, se întreţese vălul ironiei, înseninând poemele şi atenuând amprenta elegiacă intensă pe alocuri.

Lectura unor astfel de poeme, senine, nu poate fi decât o delectare. Citind, îţi spui că există cu certitudine un *spirit al locului* ce iscă poezia modelând inefabil sensibilitatea umană, inspirându-i tonalitatea de neperceput şi de netransmis în alt chip, decât pe cale poetică. Un spaţiu cu ondulaţiile şi ritmurile lui iscă în chip subtil stările fiinţei, încât melancoliile, bucuriile, elanurile şi deliciile sufleteşti nu reverberează pretutindeni în lume la fel. Aşa se face că poeţii din Argeş se exprimă liric altfel decât ardelenii sau moldovenii. Rezident în Curtea de Argeş, academicianul Gheorghe Păun îmbogăţeşte acel topos de la care, printr-o relaţie de reciprocitate, capătă, la rându-i, o energie spirituală aparte. Domnia sa a iniţiat şi conduce acolo o excelentă revistă de cultură – „Curtea de la Argeş" – în ale cărei pagini semnează nume prestigioase, iar CIC (Clubul Iubitorilor de Cultură) întruneşte periodic personalităţi culturale în agape spirituale de invidiat. Cărturarii – poeţi, cercetători, artişti – sunt fructele de aur ale pământului rodind ca un dar al locurilor în care se nasc, în care se instalează, pe care le locuiesc.

Acest al patrulea volum distinge în profilul liric al lui Gheorghe Păun o virtuozitate intelectuală aparte, ce interferează liric fantezia, ludicul, ironia cu nota meditativ-reflexivă şi uneori chiar elegiacă. Fiinţa în *trecere* se risipeşte ori se salvează de la risipă în momente de *petrecere* transcrise poematic şi relevant simbolizate. Alchimizând clipele de bucurie şi de graţie, de reverie şi melancolie, contopindu-le ori distingându-le într-o modalitate specific epicureică, poetul celebrează viaţa. Dincolo de originalitate, o filiaţie de viziune şi de textualizare îl situează pe Gh. Păun într-o onorantă galerie lirică. Note din lirismul rafinat al lui Pillat asociază ecouri din Minulescu ori melancolice tonuri bacoviene, în timp ce abstracte enunţuri metaforice îl înrudesc, explicabil, pe autor cu Ion Barbu. Între latura orientală şi cea istoric-imnică, între un imaginar idilic şi jocul modern al metaforei, poemele prilejuiesc veritabile delicii intelectuale şi sufleteşti. Criticului îi rămâne doar să constate sensibilitatea şi abilitatea poetului de-a rafina versul într-un mod aparte. Bine strunite imaginar şi stilistic, poemele *de trecere şi petrecere* probează autenticitatea şi esenţa lirică rară a poetului academician.

O frumuseţe limpede şi o reflexivitate senină – „mioritică", i-aş zice – tematizează frecvent **condiţia eului în lume.** Spaţiul, timpul, întâmplările, contextele desenează destinul, menţin eul captiv într-un anumit orizont sau chiar în materia propriului trup, îl supliciază, îl repudiază ori îl bucură şi inspiră, dictându-i tonalitatea şi mesajul versurilor. A visa intelectualizat, elegiac ori ironic la propria condiţie subsumată timpului, lumii, trupului efemer – simbolizat de *cruce* ori de *săgeată,* de ipostaze diferite ale materiei şi *lut, plantă, piatră* sau *bob de grâu* în încolţire – înseamnă a codifica liric propria traversare prin lume. Jocul pur al minţii, spiritualizat şi abstract, conferă poemelor lui Gh. Păun nota autoironică plasând eul în înrudiri şi posturi lirice celebre, de Don Quijote (***Destin I***) *„Cu chivăra căzută,/ Captiv, închis în zale,/ din vremea revolută"* (p.8) ori de ins cu trup fragil – *„cărbune de plop"* înfăşurat în *„aripa fald"* ce ţine laolaltă fiinţa (***Destin II,*** p.9). Materia în forme diverse circumstanţiază eul. **Lutul**, haină temporară, leagă, dar şi apasă şi supliciază fiinţa, îmbrăcând scânteia de lumină cerească. Poetul e conştient de această povară: *„Dezbracă-mă, doamne, de lutul/ Ce-n ţărnă îmi leagă făptura [...]/ Mă spală de glod în lumina,/*

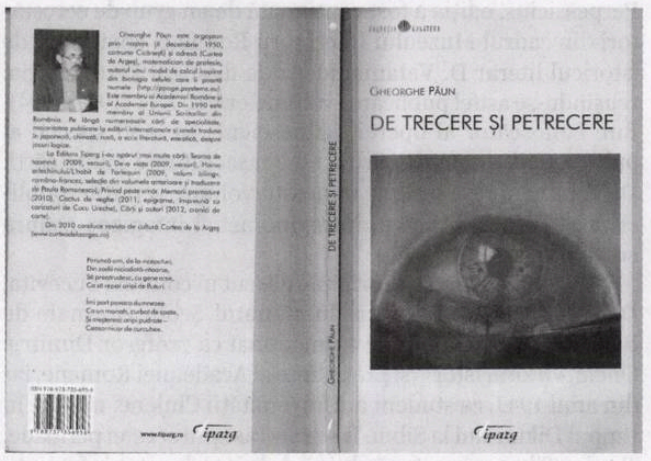

Ce-nchisă şi-n mine e parte" (***Rugă I,*** p.10). **Lutul** e şi motiv de imprecaţie: *„Cât te urăsc, ţărână din Cicăneşti, nesătulo!"* (***Plângere,*** p. 21) sau de intonaţie elegiacă: *„S-a uscat şi crapă lutul înspre tâmple/ Şi din osul frunţii gândul dă să plece..."* (***Spre lut***, p.49).

În *trecere* prin lume şi *în petrecere* cu ea, **eul** se prezintă ba ca **un solitar** captivat de cântecul lumii, de sunete şi de *teoreme*: *„Zdrumicat în teoreme/ Am uitat şi ceas şi loc..."* (***Chemările,*** p.11), ba în postură de **cavaler** ce-şi zornăie armura prin orizonturi străine (***Dioramă andaluză***, p.45) ori prin glodul altor cetăţi: *„Hidalgo străin,/ Mă poartă arsura/ Prin glodul străin/ Să-mi zornăi armura"* (***Hidalgo,*** p. 66), sedus de miraje diverse (***Jurnal guadaquivir***, p.64) ori **înrobit de bunăvoie iubirii** pentru fata cadiului (***Himeră,*** p.69) – dar mereu melancolic, rătăcitor în căutarea fericirii. În orizonturi româneşti e fascinat de simboluri precum *Ana* cea eternizată în piatră: *„Muta-m-aş în piatră, Ană, la tine,/ Să ţinem tovarăşi, cupola pe umeri"* (***Spre Ana,*** p.12) şi *rănit* de Moldova (***Lacrimă,*** p.56, ***Cântec de rană,*** p.67), copleşit de Eminescu (***Eminescului I,*** p.47, ***Eminescului II,*** p. 68) şi de Ştefan, în reverenţe imnice sau elegiace.

Simbolizări lirice

Unele poeme glosează filosofic ori ironic pe seama sinelui, apelând *simboluri* culturale şi mistice din cele mai sugestive. **Crucea** indică designul trupului: *„De crucea mea căzută şi greoaie,/ Dezleagă-mă la vreme potrivită [...]/ Primeşte-mă-n Cuvânt şi-n Unul care/ Împachetează lumea asta-ntreagă"* (***Rugă II***, p.57) şi iar **săgeata,** o metamorfoză a crucii, e simbol fluctuant pentru ritmul şi destinul eului în lume, când cu vârful spre cer, pierdută în lumină: *„Săgeata din măduva luminii mele/ Are vârful spre cer/ Ţintindu-l,/ Vibrând odată cu arcul"* (***Mirarea ostenelii,*** p.70), când căzută în humă: *„Căderea măcar are urmă – în humă/ Pierdută menire, pierdută săgeată"* (***Pierdută săgeată,*** p.76). **Arcul** şi **vârful de săgeată** indică polarizarea unui destin neliniştit, pentru care zborul e o decantare din materialitate, iar **lutul** şi **corpul** - forme precare ale nemuririi (***Rugă III***, p.73). Invocată adesea, **aripa** intră în acelaşi registru simbolic cu săgeata. Ambele sunt locomotori ai înălţării. Săgetătorul, motiv dinamic obsesiv, îl defineşte şi pe poetul născut în decembrie.

Feminitatea apare în ipostaze din cele mai diverse. O cadână, o întrupare vegetală *„cu ochi de lucernă"* (***Cântec de verde***), *„odalisca întunericului"* şi simbol morbid (***Kilometrul 47***), un ispititor *„înger căzut cu ochii verzi"* (***Jurnal de pândar),*** o ştimă *„cu ochii vineţi"* (***Cântec ştimei***), o ciudată *„cu gust de absint"* (***Cântec ciudatei***), o ipostază de vrăjitoare ori o himerică *„străină cu ciorapul mov"* (***Baladă în mov***), *„stewardesă"* zărită în trecere la semafor (***Semafor***), o Ană, *fiară-gitană* în patetice ritmuri andaluze (***Cântec andaluz)*** ori o Gipsi, dansatoare înflăcărată (***Dansatoarei***) frecventează reveriile lui Gh. Păun în iluzorii jocuri imaginare. Aceste ipostaze sunt nu doar fascinante descripţii poetice, ci şi voluptuoase reverii, abstracte himere lirice, joc pur al fanteziei ce permite o experimentare imaginară a realităţii. Alchimizând concretul şi reveria, eul din poeme visează ludic şi erotic voluptăţi de alcov într-o deplină libertate a imaginaţiei. Seducţie şi vânare de himere (precum în poema ***Pseudokynegetikos***), exaltare şi melancolie, poemele academicianului Gh. Păun se citesc cu încântare, prilejuind veritabile exerciţii de virtuozitate lirică, de momente în care jocul imaginar captivează, delectându-l tot atât de intens pe cititor, cât şi pe poetul ce a declanşat reveria.

Ochiul, simbol omniprezent în formele lumii, ia forme diverse, de la ochiul feminin, verde, fascinant şi obsedant, albastru întunecat, la *ochiul de la ciorap,* la *ochiul lunii, ochiul Meduzei* ori ceasul ca un ochi ce stagnează pe zidul unei gări defuncte. **Poetul** se percepe pe sine în notă autoironică – ca un sacerdot, *vândut* şarpelui (p.105), un *„ceasornicar de curcubee"* (p.108), rob *„înlănţuit"* ori *„pierdut în lâncedul Bizanţ"* (p.102), un Manole ziditor, ce trudeşte necontenit – *„tot scrijelind în stei"* (p.80) – la dezgroparea **pepitei** ori dăruind ca pe o comoară versul său – **rodie**, simbolic fruct al creaţiei şi al rodirii (***Poetul şi rodia***, p.81). Înşiruind ori deşirând cifre, reparând aripi de fluturi, săpând în piatră ori deambulând între Sud şi Nord sunt gesturi ce vizează simbolic destinul poetului. Atmosfera baladei barbiene de tip balcanic-oriental e reînviată de anecdotica poemelor ***Hogea-n piaţă*** (p.43) şi ***Isarlîk*** (p.39) - cetate încercuitoare, *„fără scăpare"*, limitând, fărâmiţând eul într-o lume-mozaic. Prezenţă rizibilă, persiflată prin pieţe, ***Hogea*** e exponentul al acestei lumi, în care înţelepciunea e mixată în cotidianul mozaicat ce striveşte şi-amestecă de-a valma eul său vitregit, degradat, de nimic.

Edgar – fantasma unui alter ego rătăcitor, reverberând în obsesivul *„nevermore"* ecouri din Edgar Allan Poe, parafrazează destinul poetic ce-l vizitează intempestiv pe autor (***Seara, Edgar***, p.51, ***De-a Edgar,*** p.52). Stranii viziuni din poeme ca ***Big Bang invers, Kilometrul 47, Vis de seară, Ploaie incertă, Noapte cu stafii*** primesc rezonanţe modern-existenţialiste. Poeme ca ***Omega, Zenon, Între Gauss şi Papus, Algebră, Căutând Numărul*** subsumează starea lirică unor instanţe şi forme emblematice de cunoaştere. *Alunecare, cădere, trecere* reprezintă o legitate de care poetul ia act în poeme cu tentă melancolică precum ***Curgere, Cădere, Resemnare, Alunecos nisipul I şi II, Panta rhei***.

Privirea poetică percepe în real alchimia lucrurilor şi a fiinţelor în devenire, fărâmiţarea sau curgerea, stratificarea, fuziunea, sedimentarea. În transparenţa aerului andaluz, ochiul decriptează stră-vedenii din vechime populând invizibil lumea extrem-occidentală cu fantasmele sutaşilor romani şi convoaie de arabi cuceritori (***Dioramă andaluză***). Privirea poetică asupra lumii, intensă şi analitic-meditativă, acţionează până la fluidizarea realului, la dedublare şi la frangibilitatea limitei ce separă realul de imaginar. Contemplarea unei ploi dezlănţuite (***Ploaie incertă)***, sentimentul de solitudine vesperală (***Vis de seară***) ori obsesia umbrei nopţii (***De teamă***, p.40) intensifică starea poetică până la imaterializarea lucrurilor şi întrezărirea fantasmei lor. La un moment dat, real şi imaginar curg unul în celălalt, îşi inversează locul, sensurile, rosturile, iscând poezia. Bine strunit, versul lui Gheorghe Păun curge lin în albia poemului, în figuri poetice fără cusur, căci metafora, alegoria, simbolul ating o virtuozitate lirică şi semantică de mare supleţe şi frumuseţe.

Vasile MUSTE

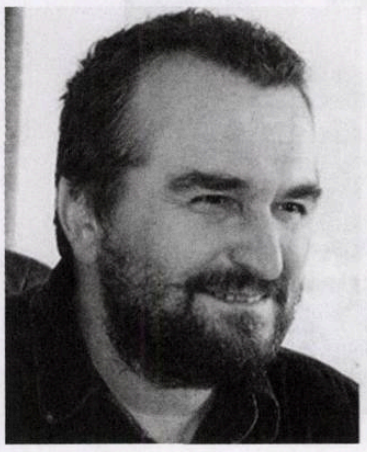

IUBESC TĂCUTA NINSOARE

mai presus de gălăgioasele ploi iubesc tăcuta ninsoare
frumuseții nu i se poate pune preț și nu poate fi strigat la tarabă
draga mea ninsoare ce dor mi se face de blândă atingerea ta
cum de ale iubitei gene ochii îmbrățișând în alianță cu somnul

și de-aș plec afară tine-ar rămâne un pământ de teamă însângerat
unul al nostru desigur nu al celor îndeajuns nesătui și rupți
de uimire că lor li se cuvin și iarba și mamele cu lapte cu tot
până la capătul soarelui până la sărutatul lumii pe bot

dar nu pentru soare e îndeajunsă lumina care mă apără până
la capăt la capătul din jos al tăcerii sau al desprimăvărării și azi
mai presus de gălăgioasele ploi iubesc tăcuta ninsoare pe care
o trezesc de mi se face mult albastru de ea și îmi seamănă

ANI FĂRĂ ZILE

cu soare puțin cu frunze uscate-n derivă
câteva zile vor mai veni și pentru mine
cât să vedeți cât nu am trăit mereu pe pământ
după aceea prin aceste locuri va fi bine

vor înceta crizele mondiale pentru șapte milenii
la capătul podurilor nu vor mai fi cerșetori
planeta într-un chef o va ține vreme îndelungată
și nici ție iubito n-o să-ți mai vină să mori

doar eu cel plecat de o mie cinci sute de ani
voi fi hrănind încă păsări cu iarbă stelară și apă
în greva foamei vor fi intrat toți copacii grădinii
strigându-mi
taci suflet mustean încă o moarte și sapă

IUBIND MĂ-NDEPĂRTEZ DE MOARTE

când totu-n jurul meu se stinge viețiimele foc să-i dea câteva
stele ce mi se sprijină cu raze în buzunarul de la piept să-nchid
cărări ce ar putea cu praful lor de aur să-mi atingă până spre
dimineață mai vechi iubiri și altor rosturi să le treacă pragul

venit de dincolo de azi aș fi murit mai înainte de dragul tău și
n-ar mai fi-nflorit cireșii inima mea spre tine revărsată că toate
mările lumii mi-ar fi purtat sângele spre sângele tău în corăbii
de aur însorind vindecând și salvând naufragiați până la

genunchii tăi coborând toate oștirile lumii mele de drag neîncetat
când totu-n jurul meu se stinge pleca-voi adunând toate stingerile
în lumina îndurerată a mea

LA ÎNTÂLNIRE N-AU FOST OAMENII

peste viața mea săpătorii vor arunca într-o zi cer și pământ
apoi acolo va locui un animal uriaș ce eu l-am detestat
întotdeauna lumea doar obișnuia să-i spună nemilosul timp

oamenii lăsa-vor pentru mine câte o firimitură de gând
cruci mișcătoare în cer păsări tăcute se vor îndepărta de tristețe
purtând în cioc firimiturile acelea
până la castelul din a cărui fereastră va râde viața-mi cealaltă

COROIENI AM FOST EU ÎNSUMI O VREME

am băut lapte din Coroieni – sânul patriei mele
și mai târziu din celălalt din dreptul rotund horincă
cea mai grozavă horincă din lume
urlau lupii pe dealuri când horinciile își începeau lucrarea
înfricoșătoare doar pentru copii și necunoscători
cei fără școala fructiferilor pomi ce acopereau vara satul
cu un scut verde încât nu putea fi detectat nici de
invizibile avioane americane locul devenind inexpugnabil

nicio forță terestră nu ar fi reușit să-l atingă măcar
cele mai mari vise de pe pământ aici fermentau
inițiații descopereau atunci galaxii în boabe de rouă

și grozavi deveneau copiii doar la vederea mărgelelor ei
dar și a celor ce fetele la gâturile lor lungi le purtau
hau-hau urlau lupii pe dealuri și prin pădurile din jur
hau-hau făceau neinițiații după un păhărel
și lumea își pierdea deodată orice contur

NU FO NI DATĂ DOI TETE

a fost odată ca niciodată
(nu fo ni dată doi tete– își începea
invariabil poveștile micul Răzvan)
într-o țară îndepărtată
unde poporul (așa își spunea) locuia în palate
iar regele afară

nu după multă vreme
poporul plictisit s-a vrut afară
în mama natură
parțial fecioară

au început să aibă dureri anghinare
la alte organe mai acătării
își dorea mai multe zile la soare
și cât mai puține sub semnu-ntrebării

așa credeau ei că e mai bine
până binele rău li s-a părut
au dat vina pe cerul neîndurător
și pe un pământ necunoscut

apoi s-a aflat că cei dinăuntru
nu iubeau nici regele căruia-i spunea migratorul
regelui român prin naștere și destin
și nici poporul pe care l-au trimis înapoi în istorie

.....

acum îi dau dreptate micului Răzvan
nu fo ni data doi tete
niciodată poporul acesta
niciodată regele meu
Nu au fost niciodată câini

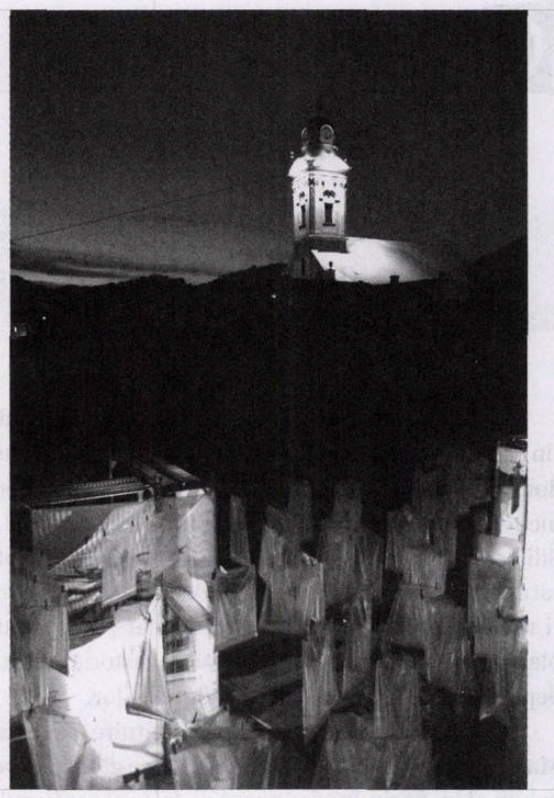

ALB PROPRIETAR DE CUVINTE

eu am venit pe lume proprietar de cuvinte
în tinerețe mi-am extins domeniile până
aproape de țărmurile tăcerii cu ape încremenite
țărmuri înconjurând neumbrite mări de zăpadă

albul meu drag până în mijlocul nopții
cel mai frumos alb din lume nu e acel
al caselor grecești de pe țărmurile Mării Egee
ci acela al laptelui din sânii tinerelor mame

târziu m-am retras pe vârfurile munților mei
de tăcere în lupte învins dar și în tratate de pace
salvându-mi oștirile din bătălii inutile
caii albi ai cuvintelor mele decât tăcerea
mult mai sărace

SPERANȚA ÎN SEARĂ

luați de la mine speranța sau ce e mai bine
și lăsați-mi părerea de seară

veni-va ziua în care n-o să mă mai pot
la mine întoarce

va pierde zăpada cărări împrejuru-mi
va ninge pentru ultima oară

negreșit pe pământ dintre toate de iarnă
Dumnezeu e cel mai aproape

seară voi fi eu însumi într-un alt anotimp
coborând peste ape

OCEANIA

astfel am spus în fața oceanului
mă încredințez ție cu ființa întreagă
tu care poți scufunda orașe cu ochii înlăcrimați
ai celor mai de dinainte de tine uciși
cu deplină deasupra lumină sau lumină în franjuri
tu care înfiori nemișcații munți
și cutremuri câmpii
fără să-ți vină vreodată să mori
și vreme îndelungată nu le zâmbești celor vii
munte cu ea să rămâi
mare cu tine să fii

Cronica literară

Delia POP

CÂTĂ FICȚIUNE, ATÂTA VIAȚĂ

Publicată acum mai bine de o jumătate de secol (în 1955 – primul volum, respectiv în 1962 – volumul al doilea), saga Moromeţilor îşi continuă lucrarea, producând încă efecte în lumea literară. Cu totul altul e destinul pentru Siliştea-Gumeşti: văduvit de creatorul care i-a dat viaţă, satul se stinge încet, îşi pierde locuitorii, gustul, mirosul. Îi rămâne aşadar cuvântului scris, mai puţin supus – ne place să credem – poverii timpului şi a istoriei, să ducă mai departe o epocă şi o lume cu rânduielile lor.

Între demersurile de reconstituire a existenţei lui Marin Preda şi a universului siliştean se găseşte şi recentul volum al lui Sorin Preda (nepot de frate al scriitorului), intitulat ***Moromeţii – Ultimul capitol***. Cartea se află deja la a doua ediţie, revizuită şi adăugită (Eikon, Cluj-Napoca, 2013), cea dintâi, publicată în 2011 într-un tiraj destul de restrâns, fiind recompensată de către Academia Română cu Premiul „Lucian Blaga".

Autorul – scriitor, jurnalist şi teoretician al presei – este fiul lui Alexandru Preda (numit de apropiaţi Sae ori Săică), adică al mezinului Joiţei Preda şi al lui Tudor Ion Călăraşu. Cum tatăl său e singurul dintre fraţi *„netrecut"* în carte, omisiunea este oarecum reparată de urmaş: volumul ***Moromeţii – Ultimul capitol*** îi este dedicat, iar un spaţiu considerabil e alocat portretului părintelui şi mărturisirilor acestuia. De altfel, Alexandru Preda, care acum locuieşte într-un apartament din Bacău şi are peste optzeci de ani, pare să accepte că *„nu te joci cu raţiunile literare"* (*„Explicaţia e simplă... păi, nu mai era loc şi pentru mine. Dacă în roman Nicolae/Marin era cel mai mic dintre copii, eu ce trebuia să fiu? Fiul caprei?"* – p. 33), rămânând cu satisfacţia (şi cu orgoliul) de a-i fi furnizat fratelui prozator câteva replici memorabile, exploatate din plin nu doar de istoria literaturii, ci şi de către cititori.

Cartea mai conţine interviuri nedatate cu persoane care l-au cunoscut pe Marin Preda îndeaproape (cele trei soţii: Aurora Cornu, Eta Wexler, Elena Preda; sora Ilinca Baltac; nepoţii Ştefan/Gigi Baltac şi Marinică Preda; câţiva colegi de breaslă, cu care a avut afinităţi: Radu Cosaşu, Petre Anghel, Magdalena Popescu Bedrosian, Sânziana Pop, Eugen Simion, Radu F. Alexandru, Geta Dimisianu), intercalate cu douăzeci de grupaje cuprinzând scrisori şi amintiri diverse (unele, refăcute după înregistrări mai vechi pe casete audio, demagnetizate între timp), aşezate sub genericul ***Poiana lui Iocan*** şi aparţinând celor menţionaţi, precum şi unor prieteni din copilărie, unor locuitori ai Siliştei etc.

Parcurgând-o, remarcăm plăcerea şi eleganţa cu care Sorin Preda împleteşte domeniile în care profesează: speciile revendicate de către jurnalişti (interviul, reportajul) ori cele aparţinând genurilor epistolar şi memorialistic se conjugă nesilit cu naraţiunea şi cu eseul, căci vâna artistică îşi spune din plin cuvântul, rezultatul fiind un volum dens în informaţie, cu o scriitură în stare a convinge şi a seduce varii categorii de cititori. Cei chestionaţi, oameni în carne şi oase, cu istorie proprie, se metamorfozează pe nesimţite, prin oralitatea şi pitorescul relatării variantei proprii sau prin specificul relaţiei cu Marin Preda ori cu vreun personaj din romanele sale, în fiinţe de hârtie, în eroi romaneşti creaţi după toate legile artei.

În ceea ce priveşte construcţia volumului, la început – în secvenţa ***O zi nenorocită şi ploioasă de mai*** – e adusă în prim-plan imaginea ultimei vizite a nepotului Sorin la vila de la Mogoşoaia, cu puţin timp înainte de moartea prozatorului: *„Aşa cum stătea în capul scării, indecis sprijinit în celebrul său baston de cireş cu intarsii fine de sidef, scriitorul îmbătrânise brusc. Îmbătrânise cu graba şi pofta cu care îi plăcea să lucreze, refugiat ca un anahoret, în camera lui"* (p. 7).

La fel de puternice şi rotunjind leadul sunt imaginile din final, înfăţişând de astă dată ceea ce a mai rămas din Siliştea-Gumeşti după dispariţia lui Marin Preda: *„Siliştenii nu mai sunt de mult moromeţieni"*, iar lumea lor, *„aşa cum era ea altădată, s-a micit, a fost suită pentru totdeauna în podul istoriei, alături de alte cufere sparte, obiecte despărecheate şi vechi lăzi de zestre"* (p. 195); locuitorii sunt mereu mai puţini, unii dintre aceştia luându-şi singuri viaţa. Rămâne antologică – dureroasă, crudă totodată – pagina în care hâtrul Burcea, fost prieten al lui Paţanghel, rememorează sinuciderea văcarului din sat, care, înaintea gestului decisiv, i-a lăsat nevestei un bilet scris cu creion chimic: *„«Florico, pa!» Nimic în plus. Niciun reproş, nicio supărare pe viaţă, pe nevastă sau pe copii. Văcarul Golea doar a plecat la ale lui, lăsând vorbă femeii să nu cumva să se îngrijoreze şi să-l caute aiurea pe dealuri, la crâşmă sau prin vecini [...] «N-avea nici pe dracu. Aşa i-a venit lui pe chelie!»"* (p. 192).

Nu mai este creatorul, se duc – iată! - şi locuitorii acestui capăt de lume.

Dacă cele două secţiuni, introul şi finalul, constituie un fel de ramă a poveştii, generatoare de coerenţă, de unitate, capitolele intermediare ale cărţii se derulează, la rândul lor, după un scenariu atent pregătit, receptiv atât cât trebuie la împrumuturile dinspre jurnalism. Astfel, pe urmele lui Michel Voirol, în viziunea căruia reportajul de presă este un *„text menit să-l facă pe cititor* ***să vadă, să audă, să simtă*** (s.n.) *ceea ce ziaristul a văzut, a auzit, a simţit"* (***Guide de la Rédaction***, Paris, CFPJ, 1992), secvenţele de teren, documentate la faţa locului, ţin cititorul cu sufletul la gură, îl transformă în călător aievea prin lumea Moromeţilor şi prin universul real sau ficţional al lui Marin Preda.

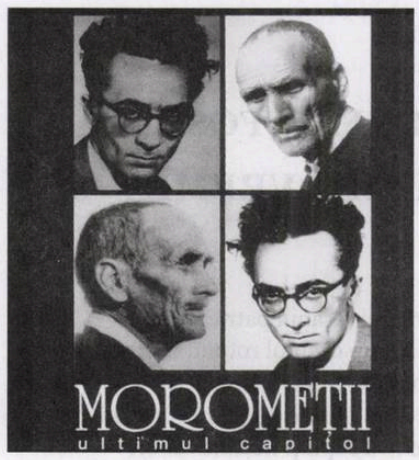

Când reporterului i se pare că anumite cuvinte ori pasaje ar întâmpina oarece dificultăţi de înţelegere, face o paranteză şi vine cu informaţii suplimentare. Aflăm, de pildă, că *„**siliştea** înseamnă **vatră veche**, aşezare umană pusă într-o poiană"* (p. 19), că **stănoaga** e *„formată din două bețe – unul vertical şi altul orizontal"*, fiind *„un fel de ornament la poartă"* (p. 80), că porecla Paţanghel, cu care a fost botezat de săteni Tudor Ion – prototipul lui Ilie Moromete, se trage de la faptul că acesta *„se plimba fudul, săltând în şa (lucru rar întâlnit la ţară), săltând ca Paţachina"*, soţia arendaşului grec Patsakos (p. 59), că numele Călăraşu are legătură cu faptul că tatăl prozatorului făcuse în tinereţe armata la călăraşi (la cavalerie), iar *„un funcţionar beat de la Primărie s-a apucat să încurce în acte porecla cu numele"* (p. 35) ori că replica *„Eşti prost, bă!"* echivalează cu *„Bună ziua!"*, *„Ce mai faci?"*, *„Cum merge treaba?"*...

Uneori însă explicaţiile se lasă aşteptate, nu de alta, dar se cuvine şi câte o doză de suspans pentru a menţine vie atenţia cititorului (*„Ai fi venit pe la el să-l vezi?"... „Păi – zice, luându-şi figura lui de filosof – ori veneam, ori nu veneam". Aşa era Marin, ca Paţanghel – o jumătate de zi îi scoteai vorba din gură şi cealaltă jumătate o petreceai încercând să desluşeşti ce-a vrut să zică"* - p. 59).

Elementele de portret alternează cu descrierile (*„Îmi apare imaginea unui câmp dogorât de soare. Pe o mare distanţă, vedeai numai oameni – oameni în lanuri..."* ş.a.m.d. – p. 17), cu anecdotele (a se vedea, printre altele, textul care circulă pe internet, reprodus la pagina 76) ori cu fragmentele teatralizate. Registrele lingvistice sunt gestionate impecabil, autorul şi „personajele" sale trecând cu dezinvoltură prin toate, cu parantezele explicative aferente. Culoarea e dată adesea de farmecul regionalismelor, de plasticitatea poreclelor (Buric, Năsturel, Cocoşilă, Bălosu, Cişmoacă, Bâznae) şi chiar a insultelor vehiculate pe plaiurile Siliştei (*„Pă mă-ta de chior"*; *„Eşti deştept!... ţii de pomană capul între urechi"*), iar jocurile de cuvinte antrenează chiar şi cei mai sobri cititori (*„-Avea relaţii cu fraţii mai mari? – Sigur că avea. Relaţii de rudenie..."* – p. 33; *„- De unde vine porecla asta? – Vine de unde vine şi porecla de Cocoşilă... Din negura timpului"* – p. 35).

Asemenea secvenţelor unui articol de presă de mai mare întindere, şi aici fragmentele poartă (inter)titluri

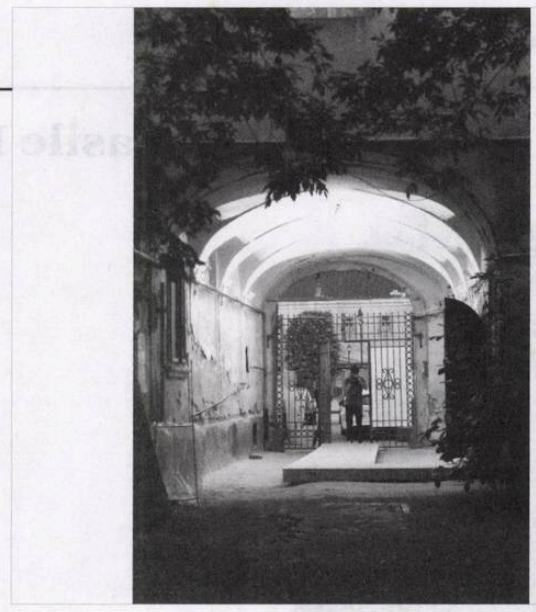

distincte, unele beneficiind şi de atac propriu. Cititorului i se lasă (programatic) timp să respire, să tragă concluzii, *„să vadă, să audă, să simtă"*...

Observăm priceperea, delicateţea şi răbdarea cu care Sorin Preda provoacă interlocutorii să se destăinuie „pre limba lor" (cu ticuri şi expresii personalizate ori cu replici spumoase, care circulau printre săteni: *„Să se mire proştii"*; *„Caută în **pelaria** mea"*), să ofere detalii emoţionante (cum este imaginea cu Marin Preda îngenuncheat lângă pătuţul primului său copil, Nicolae, lângă care va şi adormi apoi îmbrăţişându-l sau aceea în care, întorşi de la seceriş, acelaşi Marin Preda îşi spală soţia pe picioare, sub privirile uimite ale siliştenilor), să relateze întâmplări stranii, părând ele însele decupate din vreun roman (*„la Sinaia, la Pelişor, [...] lătrau nişte câini şi nu-l lăsau nici să scrie, nici să doarmă. Exasperat de oboseală, a luat un baston, a ieşit în curte şi a început să lovească în ei [...] A doua zi dimineaţa, îngrijitoarea de la Casa de creaţie i-a spus: «Dom' Preda, n-au fost câini, au fost lupi. Au făcut prăpăd la un cioban din apropiere»* - p. 109) ori să deruleze anumite amintiri într-un tempo mai lent (*„-Mai ţii minte prăvălia? Mai ţii minte a ce mirosea?"* – p.15; *„Dacă închizi ochii şi cobori cu mintea într-o zi de iulie, de seceriş, ce imagine îşi apare mai întâi?"* – p. 17).

Descinderile în trecutul Siliştei şi al familiei Călăraşu (cu evocarea unor obiceiuri precum: ciocnitul ouălor de Paşti *„pe luate"*, spălatul *„bărbatului de cruce"* în ziua de Rusalii, *„înălţatul la grindă"* de Sf. Vasile, ieşirea la *„clic"* sau la stănoagă, *„furatul fetelor"* ş.a.) nasc opinii în defavoarea prezentului (*„Aşa ceva face cât toate bogăţiile pământului. Nu le găseşti pe stradă şi nici n-ai magazin de unde să le cumperi"* – p. 11), iar deturnările evidente sau voalate ale reporterului către romanul ***Moromeţii*** (*„În carte nu apare"*; *„Ăsta-i în carte"*; *„Unde îl pomeneşte?"* - 14) dezlănţuie din partea celor intervievaţi atitudini şi replici care ar putea constitui o sursă excelentă pentru o ficţiune de sine stătătoare (*„Al dracului Marin Preda, a tăiat salcâmul lui Moromete şi l-a lăsat să cadă la Bălosu în ogradă, în capătul ălălalt al satului"* – p. 15; Stan Burcea: *„La ore, eram mai deştept decât a lu Călăraşu T. Marin, cu care am fost coleg de clasă... Atunci, ce să-i mai citesc cărţile? Mare lucru! Scrie şi el ce s-a petrecut pă uliţa lui!"* – p. 38).

Caratele ***Ultimului capitol*** sporesc, desigur, şi prin fotografiile anexate – un autentic album de epocă, valoros el însuşi *„cât toate bogăţiile pământului"*, dar mai ales prin paginile ce-l înfăţişează pe Marin Preda – **omul** (cu toate ipostazele lui, înţelese-neînţelese de ceilalţi) şi **creatorul** (cu ritualul scrisului, cu principiile estetice, cu spaimele sale).

Cititorul are ocazia să-şi actualizeze unele repere biografice oficializate prin lucrări şcolare şi academice (*„Pe Marin al nostru, mama l-a făcut în ziua de Sfântul Ilie, în plină seceră. Tata n-a avut timp să treacă pe la Primărie să-l declare. În ajun de «dezlegare la peşte», pe 5 august, când se făcea târg în Deal la noi, atunci s-a dus tata şi l-a declarat..."* – p. 18) şi să afle proiectele livreşti ale scriitorului (o continuare a romanului ***Moromeţii***, volumul al doilea la ***Delirul***, naraţiunea ***A opta poruncă***, romanul istoric ***Era ticăloşilor***).

Moromeţii – Ultimul capitol îmbie, cu siguranţă, la o relectură a creaţiilor lui Marin Preda, la întâmpinarea din perspective inedite a operei sale.

Poate va schimba câte ceva şi la Casa Memorială a scriitorului.

Să nu piară şi ea odată cu satul...

Tatiana DRAGOMIR

NEGURA

Începea să fie foarte greu. Cumva confortul minţii mele, cu care trăisem în bună înţelegere toată viaţa, în fiecare zi a celor treisprezece ani, se risipea pe zi ce trecea, ca o ceaţă pe care abia acum o observam pentru prima oară. Cu negura aceasta care mă împiedica să văd limpede crescusem şi mă obişnuisem; ea îmi căptuşea fiecare gând cu un inefabil ce îmi devenise omniprezent. Nimic nu o tulburase; prea puţina mişcare dinăuntrul creierului meu nu stârnise rotocoalele opace din care era alcătuită; pur şi simplu nu aveam cum să o observ.

Mă amuza exerciţiul sublim, repetat tot mai des cu cât trecea timpul, de a-mi închipui că ar mai putea exista ceva dincolo de ceea ce reuşeam eu să percep şi că, poate – dar era doar o îndepărtată supoziţie! – mă voi deştepta într-o bună zi într-o altfel de lume. Sau mă voi pomeni, cum să explic eu, cu un ochi sau o ureche, nefuncţionale până atunci, nedezvoltate, simţind pentru mine, împrejurul meu ca şi în sinea mea deopotrivă, dar într-un chip cu totul diferit de văzul sau auzul de până atunci, pătrunzând până dincolo de ceea ce, eram conştientă, reprezenta abia coaja realităţii. Aşteptam această deşteptare cu înfrigurare, ştiind mereu, totuşi, că era abia o idee a mea, perfect gratuită. Că nu exista nimic în fapt care să mă convingă că această virtualitate elucubrantă ar putea fiinţa vreodată. Nu cunoşteam pe nimeni care să fi experimentat o asemenea bruscă deblocare a unui organ de simţ secret; nu aveam, de asemenea, nicio dovadă că eu anume aş poseda aşa ceva, că aş fi fost în vreun fel malformată, decât credinţa aceea ciudată. Şi totuşi, acest gând ascuns îmi revenea mereu în minte, dincolo de orice evidenţe, împotriva realităţii. Probabil că în felul acesta se hotărâse creierul meu să se răzbune pe normalitatea mea, care mă ofensa, căci mă alinia alături de majoritatea celorlalţi oameni fără să mi ofere putinţa de a mă împotrivi. Ce altceva aş fi putut să fac? Pesimistă din născare probabil, ştiam deja prea bine că, orice aş fi înfăptuit vreodată, nu voi avea puterea de a răsturna vreun adevăr, iar existenţa mea nu va schimba cu nimic soarta omenirii.

Voinţa aceasta am avut-o ani de zile: să-mi descopăr sextantul tainic, pe care îl bănuiam camuflat pe undeva printre organele mele, şi să învăţ să-l folosesc. O tulburare grozavă mă cuprindea anticipând momentul acestei mari revelaţii. Fireşte, nimeni nu trebuia să afle despre toate acestea. Deocamdată tot ce puteam face era să mă detaşez de toţi şi de toate şi să-mi explorez căptuşeala fiinţei şi să alunec continuu prin plasma care mă umplea, filtrând-o, în căutarea marii taine. Descoperirea mea epocală şi anonimă urma să fie mai însemnată decât toate Atlantidele şi relativităţile, mai definitivă decât *Big bang* şi mai greu de pătruns decât misterul piramidelor. La sfârşitul acestor sesiuni de încântare, pe care, cu pleoapele strânse până la durere, le prelungeam până când *mi se părea* că realitatea din jurul meu începe să se dilueze, constatam cu ciudă că luciditatea nu mă părăsise nicio clipă şi trebuia să recunosc că mica aventură prin tainiţele minţii mele nu mă scosese într-o altă dimensiune decât cea pe care o cunoşteam, vai, atât de bine. Percepeam totul „corect", simţurile mele erau în deplinătatea acuităţii lor, pricepeam întocmai ca înainte, eram trează în fiecare secundă, nimic nu se schimbase. Şi totuşi, aşa stupid şi inutil cum era, tocmai acest joc era să mă piardă. Dacă nu aş fi practicat metodic încercarea de a scăpa de realitate, nu aş fi ajuns să închid în cele din urmă de-a binelea o grămadă de uşi împrejurul meu şi n-aş fi ajuns la concluzia copleşitoare că tot ce trăiesc atunci când ţin ochii deschişi este doar o repetiţie, iar marea reprezentaţie urmează să aibă loc cândva, peste un timp. Eu chemasem răul acesta, îl creasem din nimic. Alungată de credinţa mea că ea există, ceaţa începea să se ridice. Eram în pragul acelei *alte* vieţi, care mă tot temusem că ar putea exista. Nu-mi spusesem eu iar şi iar, amăgindu-mă: *„Nu se poate să existe doar atâta; mai este încă mult dincolo de ce se vede"?* Nu-mi obligasem eu mintea să nu accepte realitatea decât ca pe una dintre opţiuni, nici mai verosimilă, nici mai *ne* decât oricare altă posibilitate? Mă găseam tot mai mult într-o lume care îşi dădea jos vălurile pentru mine, lăsându-mă în sfârşit să-i văd faţa cea adevărată. Iar faţa ei cea adevărată nu depindea în niciun fel de mine! Nu crescuse în mine vreun ochi magic cu care să pot vedea esenţa lucrurilor, *adevărul*. Dimpotrivă, ignorându-mă şi ignorându-mi toate străduniile, realitatea alesese ea însăşi să se metamorfozeze, şi încă într-un chip pe care eu nu l-aş fi putut prevedea niciodată. Ceaţa care până în clipa aceea îmi îndulcise formele şi culorile lumii, cea din care se hrăniseră iluziile mele, mi se arăta cu limpezime abia în clipa morţii sale, lăsând lumina să-mi ardă ochii cei adevăraţi, singurii.

Atunci a început vremea conştiinţei mele: când am încetat să-mi caut busola interioară, tot mai mult încredinţată că ea nu există. Cu ochii închişi, îmi cercetam uneori bietul suflet înspăimântat. Îmi legănam încoace şi încolo trupul chircit, acoperindu-l cu braţele. Urechile îmi erau invadate de o voce care îngâna un cântec indiferent. Dedesubtul urechii stângi, părul meu răsfirat pe cearşaf mirosea organic. Mirosul corpului meu, pe care eu însămi aveam atât de rar prilejul să-l inspir. Mi-am dus mâna la nas şi mi-am acoperit nările cu palma. Aerul din palma mea era umed şi gros. Îmi bloca plămânii. Îmi spuneam că ar fi de ajuns să doresc aceasta, şi aş putea înceta să mai respir. Gândul acesta avea în el ceva foarte liniştitor: într-o zi, când voi hotărî eu, mă voi aşeza în pat pe-o parte, ca acum, şi-mi voi acoperi nările cu palma. Şi totul se va termina instantaneu, la dorinţa mea.

„A most peculiar man..." tărăgăna în difuzoarele casetofonului vocea mai limpede. Care dintre ei o fi cântând, cine o fi Vocea – Paul sau Art, Simon sau Garfunkel? Nu ştiam exact ce înseamnă *peculiar*; oricum, ignoranţa mea mă ajuta să-mi imaginez ce om a fost acela, cât de *peculiar*. Încărcam cuvântul acesta pe rând cu orice calitate pe care o selectam, şi deopotrivă cu toate defectele posibile, recompunându-i sensul de multe ori, până ce mixtura aceea de trăsături omeneşti se lega şi devenea credibilă. Înţelegeam că el a murit, omul acela din cântec, aşa anonim şi *peculiar* cum era, s-a sinucis. Mi-l închipuiam deşirat de slab, cu faţa albă şi cu nişte ochi negri ca două găuri în adâncul cărora licăreau limbi de flăcări. Din locul acela, adică din clipa morţii lui, cântecul se făcea mai tăios, chitarele zdrăngăneau mai acut, doar Vocea moale continua mereu pe acelaşi ton, repetând aceeaşi melodie până la disperare şi aceleaşi vorbe despre un mort...

Deocamdată eu nu mă puteam închipui aşa! Dar mai târziu, sigur! După ce voi fi deschis un drum pe care alţii vor merge în locul meu până în capăt ori voi fi creat ceva esenţial, încă nu-mi era limpede de tot ce. Căci după aceea, nimic nu va mai avea rost, existenţa mea va deveni superfluă. *„După ce-ţi vei fi împlinit menirea"*, îmi ziceam. *„Dar nu încă!..."* Palma îmi cuprindea acum strâns ochii amândoi. Va exista şi aşa o zi, când corpul meu nou, dragul meu corp care încă mai creştea, va zăcea într-un sicriu şi voi fi moartă ca toţi morţii. Mi se vor rigidiza încheieturile, pielea îmi va deveni translucidă, ceroasă, apoi se va întuneca. Mi se va strica toată carnea, dulcele meu creier va putrezi în găoacea lui, oasele mi se vor desprinde din încheieturi şi se vor risipi prin ţărână. Totul se va irosi – rădăcinile albe ale unghiilor, aorta boltită, până şi calculii mărunţi ca icrele care îmi vor popula între timp măruntaiele, şi măduva din oase, toate se vor topi. Doar că nu încă!...

Mă forţez să vizualizez toate detaliile acestea şi nu simt absolut nimic în adâncul sufletului meu, nicio spaimă. Vorbesc de moarte şi o gândesc, dar fără să cred în ea. Cu vârful degetelor pipăi diafragma rece a difuzorului. Şi dacă aş surzi într-o zi? Ca Beethoven... O, dar surzenia singură, fără muzică, n-ar mai fi o tragedie! Sau dacă aş orbi fără veste?... Dacă n-aş mai putea vorbi?... Sau dacă dimpotrivă, la un moment dat, cum citisem că i s-a întâmplat nu ştiu cui, m-aş trezi din senin, spre uimirea tuturor, vorbind cursiv cine ştie ce limbă rară, pe care nici măcar n-am auzit-o vreodată până atunci? Ceea ce nu luam în calcul niciodată era că mi-ar putea fi dat să trec prin întâmplări previzibile, credibile, inerente. Că aş putea, de pildă, îmbătrâni pur şi simplu, încet, treptat, la vremea cuvenită, ca toată lumea. O, nu, asta suna aşa de absurd, aşa de improbabil!

Muzica se opri; după câteva secunde un *clic!* mecanic îmi izbi timpanele, dându-mi de veste că ar fi timpul să întorc caseta. Nu mai aveam chef să ascult altceva; preferam să rămân în urechi cu bocetul acela rece, aproape impersonal, care mă sfâşiase. Ştiam că nu voi putea reţine prea mult sentimentul acesta; împotriva voinţei mele, melodia din sufletul meu se va schimba în câteva secunde ca un tonomat imbecil.

Am azvârlit plapuma cât colo, scoţându-mi la lumină capul îngreunat de gânduri. În secunda aceea în mintea mea locul Vocii îndurerate a fost luat de bodogăneala mătuşii din vacanţa trecută, când mă văzuse într-o dimineaţă târziu ca acum traversând holul către baie, încă în pijama, cu părul vâlvoi.

- Lali, ce femeie va ieşi din fata asta dacă nu o struneşti cât de cât, îi spusese ea mamei cu reproş.

Mă durea spinarea de atâta nemişcare. Privind în jur, îmi redescopeream mizeriile zilnice, nemulţumirile şi spaimele. Pe birou, ceasul arăta aproape douăsprezece. La unu trebuia să fiu la şcoală. La fără un sfert, fără zece dacă alergam, trebuia să ies din casă. Dacă nu mâncam de prânz, îmi ajungea timpul să-mi şi scriu pe fugă o temă sau două, să mă îmbrac şi poate chiar să-mi împletesc părul într-o coadă la ceafă. Sărind din pat, m-am împiedicat de o bretea a ghiozdanului care zăcea pe covor încolăcită ca un şarpe şi, pierzându-mi echilibrul, mi-am izbit glezna de piciorul mesei. Instantaneu o durere ascuţită m-a fulgerat până în inimă. Bună treabă! M-am aplecat, frecându-mi locul dureros cu palma. Ceva mai sus pe gambă, dar în faţă, o altă vânătaie, din ajun, înflorise în timpul nopţii ca un trandafir hidos. Până pe seară şi aceasta nouă avea să arate ca naiba, spre disperarea mamei. Ca să le ascund pe amândouă, eram nevoită să-mi pun din nou, pe căldurile ăstea, pantalonii lungi. Îmi scoteau nişte şolduri oribile, arătam ca o matracucă în ei. Şi-mi rămăseseră şi cam scurţi. Ai mei se plângeau mereu că nu pot ţine pasul cu pretenţiile mele, că nu au bani să-mi tot cumpere haine, iar eu cresc aşa de repede. Banii, veşnic banii...! Cum şedeam la masă, cu un picior îndoit sub mine, încercând să mă concentrez pe prima temă, glezna îmi pulsa dureros. Îi aruncam priviri scurte, ameninţând-o în gândul meu, şi o loveam uşurel cu palma deschisă, poate mai amorţea, să mă lase în pace. Între timp pixul alerga pe foaia caietului, lăsând din loc în loc câte o dâră mai îngroşată, ca un limax. Toate pixurile cu care scriam eu aveau capetele ronţăite. Pe măsură ce îl molfăiam, plasticul colorat se înmuia, se zdrenţuia şi se albea, apoi, după şi mai mult timp, se exfolia şi devenea grunjuros. Nu-mi plăcea gustul de plastic, cum nu-mi plăcea nici acela de lemn al creioanelor colorate; mai ales vopseaua cu care erau acoperite era greţoasă de tot. Ştiam gustul şi mirosul tuturor obiectelor din jurul meu. Hârtia de caiet era mai acceptabilă decât cea a cărţilor de la bibliotecă; aceasta puţea a hoit şi a pudră veche şi era amăruie la gust.

Îmi trecu prin minte că în ziua aceea ar fi trebuit să-mi dau în sfârşit proba de rezistenţă la sport, dar parcă mai puteam, cu glezna aceea! Cu o săptămâna înainte scăpasem jucând teatru. O privisem pe tipa de sport pe sub gene, cu capul în pământ, şi roşisem instantaneu. Numai gândul că trebuie să mă dau în spectacol îmi ajungea de obicei ca să mă îmbujorez. Ea trăsese concluzia că nu pot alerga pentru că... *tra-la-la!*... Aşa că rămăsesem pe marginea terenului; nici măcar nu-mi pusesem costumul de sport. Acum gândul că trebuia din nou să mă scuz de la sport, cu toţi de faţă, mă împiedica să mă concentrez la scris. Mi-ar fi fost odios să mă fac de râs în clasă, cum se întâmplase în vreo două rânduri, când am fost prinsă complet pe picior greşit, o dată chiar la istorie, unde eram maestră absolută, dar s-a întâmplat că m-a luat ca din oală şi nu mi-am adus aminte nici despre ce era nenorocita aceea de lecţie. Ei, asta nu avea să mi se mai întâmple niciodată! Mai venea şi taică-meu cu discursuri după fiecare întâmplare din asta, despre care afla imediat bineînţeles, de parcă era sfârşitul lumii. Gândindu-mă la toate astea, m-am simţit remontată pe dată. Aveam să-mi dau proba de rezistenţă cum puteam şi gata! Dacă o sfecleam din nou, aveam să mănânc iar o papară de la tata, aşa pe sec. De bătut nu mă bătea niciodată.

- Dacă nu vrei să mai mergi la şcoală, cel puţin spune-ne! Să nu investim atâtea speranţe şi atâţia bani (*„Iar banii!")* în tine. Nu poţi? Ok, vom găsi altă soluţie. Te retragi şi vedem ce e de făcut...!

Chestia asta o ştiam de la matematică: metoda reducerii la absurd. Adică încerci să demonstrezi exact inversul a ceea ce ştii tu sigur că e adevărat. Ştiam că povestea asta cu retrasul de la şcoală era la fel de imposibilă ca ochiul meu magic. În privinţa asta eu şi cu el semănam foarte tare – amândoi atraşi irezistibil de absurd. Cu cât picam mai departe de realitate, cu atât ne simţeam mai bine! De multe ori îmi trecea prin cap câte o chestie care logic nu era posibilă. Totul îmi spunea că astfel de lucruri nu s-au întâmplat niciodată, nimănui; dar ideea care îmi zburătăcea mie prin cap era mereu: *„Şi dacă aş fi eu cea dintâi...?"*

Vorbele lui, mai mult decât mişcarea lui agitată, nervoasă, înainte şi înapoi prin faţa mea, îmi induceau un fel de nelinişte pe care la început o identificam cu teama. De la o vreme, tot repetându-se, mustrarea lui s-a rafinat, s-a esenţializat, a devenit un fel de banc între noi; îmi mai repeta numai poanta:

- Mă rog!... Alegerea ta!...

Restul îl ştiam amândoi: „Dacă nu mai vrei... dacă nu mai poţi..." Ceea ce îmi declanşa automat aceleaşi temeri absurde ca mai înainte, dar cu mai puţină risipă de efort pentru el. Ani de zile probabil m-am visat dată afară din şcoală de un comitet sobru şi ciudat. Apăreau în clasă în timpul vreunei lecţii, eu aveam presimţirea că vor veni şi îi aşteptam. Numai

(continuare în pag. 22)

Simion ŞUŞTIC-COMAN

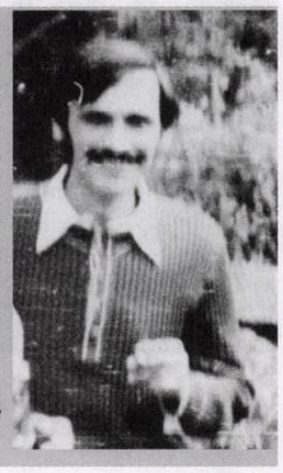

Simion ŞUŞTIC-COMAN (13.09.1947, Rozavlea/ Maramureş-14.10.2003, Cluj-Napoca), poet. *Este fiul Mariţei (n.Mârza), casnică şi al lui Simion Şuştic, funcţionar. Urmează şcoala în localitatea natală, apoi liceul la Vişeu de Sus şi Sighetu Marmaţiei. Studii universitare de filologie la Iaşi şi Bucureşti, întrerupte din motive politice. Între 1965-1970 a fost profesor suplinitor şi director de cămin cultural în localitatea natală, apoi librar („Librăria noastră", devenită Librăria „Luceafărul") în Sighetu Marmaţiei, sudor autorizat, achizitor de plante naturale şi revizor contabil la Intreprinderea „Plafar" din Cluj-Napoca. A debutat în ziarul „Pentru socialism", Baia Mare (1967) şi cu un ciclu de poeme la rubrica „Cu bucurie deschidem coloanele noastre" a revistei „Familia" (1968). Debut editorial postum cu volumul Tectonica umbrei (Editura „Grinta", Cluj-Napoca, 2003; Prefaţă: Victor Cubleşan) şi tot postum, sub îngrijirea av. Toader Şuştic, îi apare volumul Ipocritele poeme (gramatica ipocriziei), Editura „Eurotip", Baia Mare, 2010; Prefaţă: Octavian Butuza.*

A publicat poezie în revistele „Tribuna", „România literară", în ziarele locale „Pentru socialism", „Cronica sătmăreană" şi în suplimentul literar-artistic „Maramureş" (Baia Mare). Este prezent cu poeme în culegerile şi antologiile judeţene „Pagini maramureşene" (1967), „Imn" (1972), „Nord'75", „Nord statornic" (1973), toate apărute la Baia Mare. (Echim VANCEA)

LUPII ABSENŢEI

mercenari ai iernii - lupii absenţei
înfricoşaţi de alb cu căluşi de ninsoare
urletul lor - sănii de ger
lunecând pe tălpile colţilor
puşca singurătăţii le-a trimis
ultimul glonţ şi-au dăruit zăpezii
cel mai adevărat trandafir
clopotele iernii au muşcat
dangătele îngheţate şi a nins
până-n temelia sufletului
cu albastre rugăciuni ce-şi afumau
sfinţii dezmorţindu-şi
la lumânări aureolele

ROZAVLEA

Aici feciorii dorm în temeliile casei
până se prăbuşesc cocoşii peste ei.
Atunci îşi împlântă cuţitele în lună
şi-apoi trezesc cu cerbii izvoarele pe rând.
Unii îşi cioplesc dorul din tineri stejari
şi-şi spală securea dragostei în rouă.
Din fiecare stejar li se desprinde-o fată.
În satul meu dimineţile se furişează-n ulcioare.
Feciorii coborâţi cu braţele în coase
se scutură de greieri şi lună.

O săptămână de fete-i înconjoară seara
furându-le cuţitele-mplântate-n lună.

Aici feciorii dorm în temeliile casei
până se prăbuşesc cocoşii peste ei.

POEM FĂRĂ DE AZI

voi crede că mîine e luni
că minerii dau ţării cărbuni
batozele că treieră chiaburi
că mă laşi să mă furi

voi crede în hornul frecat de pisici
lătratul lunii că aduce căţei
zăpezile că nasc tot mai puţini miei
că pisica mea absoarbe rezervaţii de lei

ucide-mă fă-mă o ikebana
topeşte-mă într-o ceaşcă de ceai
plăteşte-mă ca pe un parlagiu
ca să-ţi fur să-ţi înnod destinul
din şapte cozi de cai

biată inimă lasă-mă
să provoc lupte între grâie şi maci
să fie zgomotul războiului
clipa în care tu taci

lasă floarea de mac să fugă în lume
urmărită de un spic de grâu
sunt sigur că undeva pe o banchiză
împreună vor dezgheţa vin pârâu

lasă-l pe Bach să devore catedralele
pe unii să scuipe seminţe
să sufere MARMURA
cât pentru un cosmos de săpânţe

dacă vrei inimă poţi împuşca
porumbei din suavul meu balcon
lasă un Damasc să-mi vândă mătasea
puţin aer cât să înalţ un balon

vai anamaria vai
biciuieşte-mă cu vin viscol de ceai
uită-mă în birje fără de cai
proclamă o republică în vârful unui scai

când nu mă iubeşti ce faci?
înveţi mersul la nişte raci?
făina cum să tragă morile în saci?
şi tu erai singura mea gură de rai.

în seara cernită cu maci
sângele meu va curge-n meduze
marea va ascuţi nisipuri
tăietura cuţitului pe gâturile noastre confuze

iluzia mea este decapitată
niciun submarin n-o poate scufunda
piepteле sunt pline de spânzurători
cu gâdele mă spăl în piaţă
dimineaţa la cişmea

CÂRCIUMĂREASCĂ

stăm ghemuiţi într-un surâs
umbriţi de-o ceaţă de pahare
mizăm pe-o zodie furată
şi facem frig în calendare

şi facem loc pentru o doamnă
cerşind cu braţele-n suspin
cuvintele-n apel de seară
îngrijorată că nu vin

se face-o toamnă de tejghele
amanetez un crin divulg
mercurul orb al renunţării
copeica nopţilor din burg

noi îngheţăm în vocativ
ne suflă luna-n pumni tu suni
pe coapsele de axiome
o desfrânare de păuni

o zână pe o coală albă
s-a sinucis c-a vrut să creadă
că dansul ei n-a fost decât
o aberaţie de zăpadă

doar Gunoierul-Smârc-de-Gene
plăteşte nopţi-n elegii
se scot ediţiile de lux
silaba paşilor târzii

sunt nunţile de prin copaci
pereţi de somn cu crengile uimite
dau drumul îngerului meu
pe străzi cu aripi peticite

şi la o margine de cuc
mai bat pe străzi aureole
infamia-i o paranteză
zădărnicire de cupole

o, febrele scâncind pe pluşuri
îmi reproşează-un singur plop
n-am unde de atâta lună
numele alb să ţi-l îngrop

alcoolul curge pe religii
fug sfinţii-n raiuri mai târzii
eu rup la linia de sosire
un orizont de elegii

şi stau prin circiume păunii
pe ţărmul unui rai de fum
se vând la suprapreţ păcate
amurguri pentru-n altfel cum?

plecările îmi fură gara
şi-am dat o noapte cu-mprumut
fecioarelor spărgând vocale -
grilajul fostului sărut

un cal e-un lux cu ochelari
trec birjele pe bulevarde
în pieţe publice
se face o speculă cu halebarde

maimuţele citesc din fracuri
aceste biblii stânjenite
huliganismul nostru paşnic
le sparge nucile-adormite

cafelele au prins rugină
o! steaua mea cu abajur
îmi taie în felii albastre
capacitatea să înjur

UN DUMNEZEU INDIFERENT

cine eşti tu cine sunt eu
de ce între noi mereu stă Dumnezeu
de ce nu este altul de ce sunt eu
de ce pleacă posomorât Dumnezeu

de ce nu-i nimeni şi totuşi este
de ce nu-L introduci în această poveste
de ce şi mai ales de ce N-are
barba arsă de aştri din Soare

de ce oare de ce turma Lui nemilos
nu mai trece şi printr-un fluier de os
de ce cimitirele n-au loc în Cosmos

de ce când Te caut Nu eşti
de ce oare mările se scurg în peşti
de ce Ai plecat când abia Ne-ai făcut
de ce noi şi Tu nu suntem frământaţi din lut

de ce oare nici măcar Nu-ţi putem atinge
sandalele Tale pline de sânge
Lasă ambasadele în amiezi
ninsoarea în ceaţa unor iezi

de ce oare dacă Ţi-e milă de noi
declari pentru toţi norocos trifoiul cu patru foi
de ce Doamne ne pedepseşti
cu asexuate iluzii îngereşti

de ce Doamne nu stai
ca un pensionar sub castan
să Te întrebi pajură sau ban
ca un paşnic şi nemilos bunic
între a fi şi nimic

şi hai odată ca prieten să jucăm
alba-neagra
sau acolo măcar un barbut
şi Tu Doamne nefericitule ai fi vrut

POEM ÎN MANUSCRIS

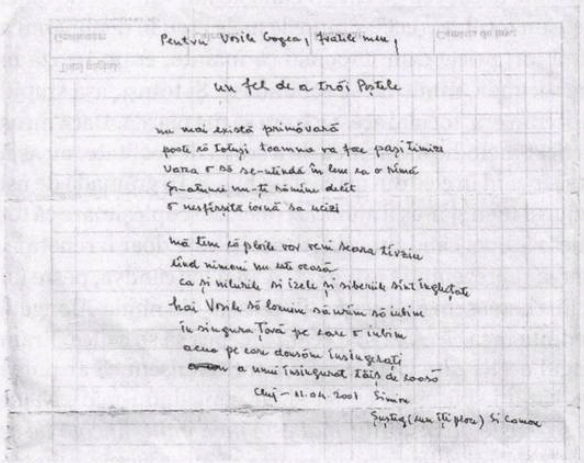

Dana PUIU

METAFORELE TELURICE ALE CERESCULUI. PRE/FEȚELE MĂȘTILOR ANTROPOMORFICE MOCI(O)RANIENE

Alexandru Mociran este din nou aproape de cer, dar mai aproape de pământ, mai întâi prin volumul de poeme ***Ospățul risipei*** și acum prin acest album cu 105 măști și sculpturi de lemn în care freamătă tainele pădurii.

Este aproape de pământ prin curiozitatea lui, deopotrivă inspirată și detașată, de a descoperi ce a mai inventat împletitura lemnoasă a rădăcinilor și a scorburilor, concretizată acum într-o colecție de 105 ipostaze ivite din vânzoleala tainică a pădurii. Este aproape de cer din mai multe motive. Cerul, pentru Alexandru Mociran, este polisemantic, are atât conotații transcendentale, cât și repere terestre. Chiar și rugăciunea devine, pentru teologul și actorul Alesandor, un recitativ perpetuu, acasă, la Cărbunari nr.2, pe stradă, la Baia Mare, cu întreruperi doar telefonice (nu pe banalul și exasperantul mobil cu care oamenii vorbesc singuri pe stradă - pentru că în văgăuna lui colinară și însorită nu are semnal), sau când stă la taclale (neapărat pe prispa casei părintești) cu câțiva prieteni privilegiați care îi sunt în preajmă. ***Biblia*** întreagă, de preferință versiunea diortosită după ***Septuaginta***, redactată, adnotată și tipărită de Bartolomeu Valeriu Anania, este pentru Alexandru Mociran un prilej de bucurie, de înțelepciune metaforică, devine o litanie recitată pentru Cel ce, cu îngăduință, este mereu cu noi (și deci și cu el), păzindu-ne, ocrotindu-ne și mai ales îndumnezeindu-ne. Pentru Alesandor totul a fost spus mai întâi în ***Biblie***, apoi a fost creat în natură, de unde interesul lui pentru lemn, lut, pietre, de unde dragostea lui pentru tainele pădurii, pentru casa părintească considerată sacră, pentru poarta de lemn pe care i-a ridicat-o de curând un preot tâmplar, pentru potecile pe care făcea drum lung pe jos până la școală încă de foarte mic copil. Simbolica cortegiului său de măști, cu mai multe fațete fiecare, în funcție de cum le așezi în lumină, cuprinde o gamă variată de pretexte și conotații: de la Adam și Eva (o mască sculpturală de o jumătate de metru – Eva cu păr de câlți, Adam cu un corn al înțelepciunii, un Adam care seamănă fie cu Depardieu, fie cu un ungur cu mustăți – brodează imaginar artistul, rotind sculptura), pretexte care ajung până la tainele sufletului, de la iad la rai, de la pământ la cer, de la mitologie la religie, de la teologie la geologie, de la arta actorului la arta păpușarului, deopotrivă de adânc ancorate în cosmogonia terestră și celestă, în teatralitatea pură, dar neapărat și în magia Cuvântului.

Paleta variată de specializări ale lui Sandu Mociran i-a marcat personalitatea, de acum mobilă, versatilă, multiculturală, dar și neapărat originală: teologie la Cluj și Sibiu, Școala de Artă Populară, Institutul de Teatru din București, Școala de Geologie, Școala de Preparare flori de mină, Litere începute la Universitatea Cluj și neterminate la Baia Mare (pe motivul că era prea mistic prin formația teologică anterioară) pentru a ajunge apoi, după o scurtă perioadă de trei ani, actorie pe scena teatrului mare, păpușar. Piedicile regimului, deloc neglijabile, dar ignorate de Sandu Mociran cu seninătatea lui homo religiosus, nu l-au împiedicat să se păstreze OM. Toate aceste peregrinări au desăvârșit formația intelectuală și religioasă a artistului.

Poetul Alexandru Mociran s-a hotărât să publice, foarte târziu, în 2003, ajutat de Biblioteca „Petre Dulfu", o carte de poeme, ***Ospățul risipei***, poeme cu adevărat risipite pe foi îngălbenite de vreme. Poezia continuă să fie pentru el rugă și blasfemie, este voluptatea ospățului singuratic și totuși dornic de fi împărtășit ca pe o împărtășanie, cu un catharsis purificator, care combină inocența copilului cu maturitatea filosofică, religioasă, cel mai adesea în tonalitate umoristică. Homo ludens are grijă să nu basculeze în tragic, sau, în tot cazul, nu un tragic fără speranță.

Grija pentru curățenia sufletului, că-i vorba de comedieșul Sandu (cum îi spunea cu amărăciune tătuca, care ar fi vrut să-l vadă popă), de teologul Alexandru, de filologul Alesandor, de sculptorul care caută în scorburile și rădăcinile copacilor sensuri pe care le cizelează estetic și spiritual, această grijă este constantă și ea ne ghidează prin expoziția itinerantă a naturii sale vii, fixate în acest impresionant album de măști, din păcate unidimensionale.

De-a lungul timpurilor, în spații geografice și culturale diferite, simbolismul măștilor a variat. În Orient, măștile de teatru, masca carnavalescă, masca funeraă utilizată mai ales de egipteni. Masca de teatru, care era și aceea a dansurilor sacre, era o modalitate de manifestare a Eului universal, un Eu imuabil, care nu este afectat de contingent. Masca era divină și reprezenta fața soarelui, care răspândește prin razele sale lumina spirituală. Treptat măștile s-au umanizat, pierzându-și valoarea simbolică. În teatrul balinez masca exteriorizează uneori tendințe demonice. Măștile carnavalești sunt reprezentarea Satanei, în scopul exorcizării răului, dar și cu un scop eliberator. Și în teatrul chinez No sau în sărbătorile antice chinezești de reînnoire a anului, masca are efect cathartic. Masca este obiectul ceremoniilor rituale africane sau al celor din Cambodgea. Masca funerară este arhetipul imuabil al cărui scop este acela de a fixa sufletul rătăcitor.

În gândirea dualistă irocheză, dansurile mascate se referă la fratele Geamăn Creator, Fratele cel rău, care domnește asupra tenebrelor. Funcția măștii irocheze este preponderent medicală. Ea previne și vindecă bolnavii psihici și fizici, este șamanică. În Africa măștile sunt asociate ritualurilor agrare, funerare, inițiatice.

Măștile au reanimat mitologiile, ceremoniile mascate, sunt cosmogeneze care regenerează timpul și spațiul, ele încearcă să-l sustragă pe om de la degradarea în timp, dar ele sunt, în același timp, veritabile spectacole cathartice, de-a lungul cărora omul conștientizează locul său în univers, își vede viața și moartea înscrise într-o dramă colectivă, care le dă un sens. În ritualurile inițiatice, masca joacă rolul de spirit care-l inițiază pe adolescent și îl maturizează.

În tradiția grecească, măștile rituale ale ceremoniilor și ale dansurilor sacre cuprind diferite tipologii: măștile de deghizare, măștile de teatru. Acest ultim tip de mască, care figurează un personaj, a dat denumirea de personnae. Actorul acoperit de mască se identifică cu personajul reprezentat. E un simbol de identificare.

În viața lui itinerantă, pentru Alexandru Mociran, întâi a fost lemnul găsit, întrupat, puțin ajustat, sculptat, al arborelui și apoi poezia. El readuce la viață, din rădăcinile și scorburile copacilor, personaje cu efect cathartic, în registrul serios sau tragi-comic, cu conotații păgâne sau religioase, de factură culturală, dar cel mai adesea cu o distanțare ironică până la comicul cel mai hazos.

Deseori trimiterile culturale sunt actualizate, caricaturizate arhetipal: ***Adevărul gol goluț***, ***Trăind în cercul vostru strâmb*** (parafraze livrești clare, cu actualizări de regim politic), ***Don Juan de Dâmbovița*** (nesimțit, strâmb, mincinos, cu sufletul urât tipărit pe față - va spune el - sau ca-n ***Portretul lui Dorian Gray*** a lui Oscar Wide, am adăuga noi, în tot cazul cu trimiteri clare la personaje politice actuale), ***Politicianul Omidă*** (fie cu trimitere la politic, care arată ca un cancer pe pom, fie cu trimitere la gândirea freudiană – va adăuga Sandu, într-o întrevedere avută cu el la Cărbunarii lui natali și sacri, unde măștile au locul lor și o tridimensionalitate pe care pozele din computer nu o pot reda, înșirate din prispă până pe pereții bibliotecilor lui, cu cărțile deschise la semne de recitit „*și nu le-am făcut eu, e ciudat!*", adaugă el cu modestie, dar și cu un semn semnificativ plin de complicitate umoristică care va să zică: „*erau acolo, eu doar le-am văzut*", ca și cum cineva i le scosese anume în cale. În mâinile lui ele devin vii, le întoarce pe toate fețele și îți arată cât de multiple pot fi, le pune mustăți și schimbă personajul chaplinian. Discipolul diavolului, trimitere la Bernard Shaw, are aproape un metru. Meditația faustică este fața lui Faust, are șarpele cunoașterii. Pare mai mult un Mefisto. Dumnezeu le-a pus interdicții și totuși Faust s-a vândut. Lemnul redă însuși pactul cu Diavolul. Asmodé e șeful diavolilor și are o barbă de rafie sub formă de parastas. Coarnele le păstrează ca recuzită, mai are o femeie-păpușă și niște pipe. Sandu Mociran face variațiuni pe aceeași temă ca marii artiști, muzicieni ori pictori. Temele conexe pot fi de proveniențe literare diferite: Lesage Diavolul șchiop, combinat cu Luis Vélez de Guevara.

Deasupra mesei de pe prispă tronează candelabrul făcut din brațe de crengi, iar în vasele de lut găurite, cu trăsături umane, izvorește seara lumina. „*Pe ai mei nici nu-i simt c-au murit*", ei sunt acolo vii și adevărați.

Alte măști sunt generice : ***Omul nopții***, altele mitologice: ***Gorgonele Meduzei***, ***Un alt Bacchus*** (o sculptură mică de 10 cm), ***Orfeu***, o mască ce exprimă sfâșierea, un ***Pegas*** care parcă zboară, în mișcare, ***Ianus***, ***Muncile lui Atlas***, o sculptură mobilă, masca se poate mișca pe un trepied, trei picioare, trei fețe, ***Urechile lui Midas***. ***Zeul Pan***, cu protuberanțe, are picioare de țap, dar include în el ***Masca inimii***. Capul e din Cărbunari, trupul de pe Turți (Negrești), sexul l-a găsit la lacul Body, un mozaic din colțuri de natură diferite, care-l recompun pe Pan.

Alteori Sandu Mociran se pune în pielea personajelor lui și, cu o mică modificare de prepoziție, creează un calambur: ***Am trecut peste infern*** (este un alter ego dantesc plin de umor) sau se înconjoară pur și simplu de personaje terestre. ***Mireasa vândută*** e o vază de lut care plânge. ***Dedublare*** e și ***Suflet*** (gol pe dinăuntru). Un ***Cyrano de Bergerac*** cu nasul mare, dar cu frumusețea lui spirituală.

Nu numai personaje, dar și locuri sacre, vezi sculptura ***Dealul căpățânii*** (unde a fost răstignit Isus). Alexandru Mociran creează un palimpsest de semne livrești, biblice, lumești. Caron, cel ce duce sufletele, are o barcă ce e un écorché de pește, ***Sărutul lui Brâncuși*** în versiunea Mociran, Sardanapal, rege al ospeților, ***Gargantua și Pantagruel***, ***Știma apelor*** (care aduce viiturile), ***Alt Apis***, ***Homunculus***, ***Somn*** (sau ***Vicleșug***), ***Jupiter*** (cu tridentul, ***Șarpele lui Moise***, un Ducipal cu fuior în coadă, ***Pădureanca***, ***Gorgonele surori*** (Meduza, Stihenno și Euryale), sculpturi miniaturale de vreo 10 cm. ca ***Jonglerul***, ***Pământul e o bilă***, ***Leda***, ca o vestală ce se uită după Zeus, ***Cabalină***, ***Homo Homini Lupus***, ***Bătrâna sirenă***, ***Inorogul*** sau ***Recviem***, ***Cumințenia codruluiu***, un ***Clown***.

Teatrul mare și teatrul de păpuși și-au pus și ele amprenta asupra măștilor lui Alexandru Mociran: ***Păcală***, ***Păpușa și ursul***, ***Elefănțelul furios***, ***Cocoșelul neascultător***.

Calamburul și parafraza sunt folosite în registrul comic: ***Să vezi o pasăre căutătoare***, ***Dom Mitică politician***, ***Obsexia***.

Antropomorfism? Un cap de cocoș, o găinușă, un bărbat, o femeie, un zeu Pan, un urs, o păpușă, un om ca un lup - ***Homo Homini Lupus***, o cabalină, un ***Alter Bacchus***, o bătrână sirenă, un inorog, mai multe fețe sub aceeași pălărie, duplicități, mai multe ipostaze, un autoportret, măștile și sculpturile lui Alexandru Mociran sunt polisemice.

„*Sunt un fel de Crusoe al gândului*!" spune Alesandor Cristof, purtând, dinspre mamă, și ceva din numele lui Christ.

Cu măștile, totul a început prin 1970, când a descoperit în curtea unei școli o bucată de lemn. Deși telurice, pentru că-și trag rădăcinile și seva din pământ, aceste măști sculpturale se ridică spre cer, spre semnificații profunde ontologice și mistice. „*Am trecut pe lângă lucrurile date de Dzeu*", spune Alesandor. Le-a descoperit în scorburile copacilor și a avut iluminări. Le-a netezit, le-a dăltuit, le-a dat doar cu ulei, mai târziu le-a lăcuit, dar lemnul rezistă oricum, le-a dăltuit puțin și a scos la iveală chipurile impregnate în scoarță. ***Ursul și păpușa*** nu sunt numai niște marionete din teatrul de păpuși, ele sunt și ontologie, dubluri ale existenței, esență și aparență, partea bună și partea rea, imperfecțiunea omului plămădit din lut de Dumnezeu: *„Doamne! de ce m-ai purces/ din veșnicie-n efemer.../ dar rogu-te mai lasă-mă/ în efemer,/ măcar o veșnicie"*.

Cu lovituri de topor, au ieșit din rănile copacului măștile și sculpturile lui Alesandor. Ele erau acolo, gata create, prinse doar în margini, ținute doar într-o fibră. Colțuroase sau rotunjite, ele au ieșit la lumină în mâinile celui ce știe să caute și să vadă nevăzutul tainic din vânzoleala pădurii.

Alesandor trăiește cu bucurie printre măștile lui, în dezordinea aparentă a mormanelor de cărți deschise pe mesele încăperilor lui. Dar el își cunoaște „dezordinea" și, cu exactitatea unui bibliotecar priceput, extrage exact cartea pe care vrea să ți-o arate, deschisă exact la pasajul pe care vrea să-l recitească sau, mai degrabă, să îl recite. Cunoaște

Biblia lui Anania pe de și o recită cele 40 de zile de post, dar o rostește tare, ca un actor, ca un poet, ca un preot, dar nu într-o biserică, ci în spațiul lui privilegiat și familiar, așa cum îi recită pe Minulescu, pe Voiculescu sau pe Nichita Stănescu. Cu marea lui modestie afirmă: „*Credința îmi este slabă. De aceea nu mă rog, recit*". Asemănător, părintele Nicolae, alias Nicolae Steinhardt, la slujba de la miezul nopții, nu predica din ***Biblie***, ci intona expresiv interpretând parcă, filosofic, textele sacre, în ecoul miraculos al văii de la Rohia.

Alexandru Mociran știe să se bucure de singurătatea lui, știe să râdă cu poftă când are un interlocutor. În curte «pasc» în voie câteva găini pestrițe, cele care au mai rămas nedevorate de câinii vagabonzi de pe uliță, abandonați acolo de orășeni. Îi e milă să le taie și să le mănânce, sunt un fel de interlocutori policolor. Într-o glastră, încastrată în lemnul scobit, ține întotdeauna flori proaspete din grădina năpădită de buruieni și când, rar, vine la oraș, le oferă cu drag doamnelor lui preferate, fostele vecine de palier din blocul Gal. Iese anevoie din «viziunea vizuinii», cum zice Sorescu. Îi iubește pe cei care au fost buni cu el, plecați de pe aici sau dintre noi. O amintește adesea pe scenografa Ida Grumaz sau pe artista păpușar Rodica Alboi etc. Dezamăgit, o dată și bine, în dragostea cea dintâi, rănit și neconsolat, n-a mai încercat să-și caute sufletul pereche. Perechea era, probabil, tot în el, ca-n măștile lui duale. *Dar, dacă, uneori, pare să fie dezordine în preajma lui, el zice: „în sufletul meu să fie ordine"* și este. Cerul înstelat deasupra lui și morala în el, o morală blândă, ortodoxă, fără excese, iar în straturile adânci ale ființei lui, un D-zeu care îi ocrotește sufletul de copil precoce, veșnic luminos, veșnic vesel și veșnic risipitor.

Alesandor se visează uneori în alte locuri, în care i-ar fi plăcut să sălășuiască, visează alte îndeletniciri, pe care i-ar fi plăcut să le aibă. I-ar fi plăcut să fie un artizan mongol în secolul 17, așa cum s-a văzut într-un vis. I-ar fi plăcut să locuiască la Florența, în Casa Medici. S-a mai visat pe o terasă cu meri din Norvegia, la marginea unui lac, pe înserat.

Căsuța lui de la țară are un pătuț mic albastru, ca un catafalc sau, cum zice el: „*căsuța albastră mai mică decât sufletul meu*". Lui Sandu Mociran îi place vorba frumoasă sau preferă tăcerea minciunilor. Se bucură că nu a îmbrăcat rasa preoțească: „*fundamental teologic nu mă smintește*". Studiile lui teologice i-au jucat multe feste de «dosar» pe vremea regimului. Dat afară cam de peste tot, ținut la distanță, împiedicat să treacă frontiera în turneele de teatru, el a iertat cu blândețe. Credința este importantă, nu dogma. Deopotrivă indulgent și tolerant, este mai ales tolerant cu el însuși, ceea ce își reproșează în glumă, râzând: „*Mă iert pe mine*!" Sub masca de actor, de clown se ascunde o oarecare neîncredere. Se blamează pentru pantagruelismul lui, pentru demăsură: „*Nu mai am simțul măsurii, mă văd.*"

A mers la școală foarte repede, mămuca nu mai suporta să-i stea în cale când se grăbea să grijească de cel mic, iar el îl sufoca cu biberonul, nu mai suporta să-l vadă făcând pozne. Făcea cam un km pe jos pe colinele Cărbunarilor, cu trăistuța în spate, ca să ajungă la școală.

La Teatrul Dramatic a lucrat sub direcțiunea lui Tutu Munteanu. L-a jucat pe Rică Venturiano la 20 de ani, a jucat în ***Mincinosul*** la 21 de ani.

Măștile lui date cu lac de căpătat, alteori chiar nelăcuite au rezistat zeci de ani pentru că lemnul rezistă mult, pentru că pădurea poate fi seculară, pentru că lemnul e sfânt și cald.

El ar fi vrut să fie actor, dar i-au respins dosarul cu bursă de stat pentru IATC: „*După ce ți-au împuiat capul cu misticisme...*".

Regimul comunist a anihilat și a închis spiritul, i-a eutanasiat pe intelectuali, chiar și pe cei proveniți din familii de țărani sau mineri, cum a fost cazul lui Sandu Mociran. Chiar dacă n-a făcut, la propriu, pușcărie, cuvântul ucidea în sistemul totalitar, râsul înghețа pe buze. Nu a fost primit în partid: „*ca să poată să mă țină la refec*". N-au reușit să-i facă mare rău: „*Nu m-au băgat la temniță pentru că nu spuneam bancuri cu ceauș cu răutate*".

A urât ignoranța, dar a constatat că prostia câștiga teren. Turnătorii l-au turnat, clevetitorii l-au pârât pentru te miri ce.

Sandu Mociran e ultimul pește, născut pe 20 martie, e plin de contradicții, e un artist, e un actor pe scena vieții. E pasionat de tot ce înseamnă spirit, frumos, adevăr și bine. Jovialul, amabilul și spiritualul Sandu despică în patru cuvântul care i se adresează cu răutate pentru că îi amintește de era îndoielii, de aceea fuge de oameni, se izolează în universul lui familiar și a fost toată viața, de fapt, un fals clovn: „*Suntem ca niște păpuși în mâinile lui Dzeu*" „*Omul bătrân plânge cu lacrimi vechi*" „*O fi făcut din tine taină/ să ne cunoaștem pe noi/ nu reușim/ și murim*".

Trecând prin toate registrele, de la tragic și serios la comic, caricatural, sarcastic, de la păgânism la religie, Sandu Mociran realizează prin iluminările sale telurice nu numai esteticul sculptural inspirat de natura de la picioarele lui, dar se înalță și plutește pe ape ca Isus, însoțindu-ne să privim ca spectatori lumea sa, să ne înfruptăm din „*ospățul risipei* " sale.

Hâtrul, desuetul, bufonul, veșnicul copil, naivul, nostalgicul îndrăgostit a colindat o viață pe scena lumii și a naturii, risipindu-se în reflecții aforistice, în paradoxuri, poeme și măști ce reflectă fețele «actorilor» lumilor de jos și de sus.

„DISCIPLINELE ETNOLOGICE SE VOR ADAPTA MEREU ALTOR IMPERATIVE..."

Ion CUCEU în dialog cu Augustin COZMUȚA

Născut la 23 iulie 1941, în Giurtelecu-Hododului, Satu Mare. Licenţiat în filologie, cu o lucrare dedicată ***Concepţiei despre folclor la Şcoala lui Dimitrie Gusti*** *(în 1967), doctor în filologie cu teza* ***Fenomenul povestitului. Încercare de sociologie şi antropologie asupra naraţiunilor populare*** *(1978). Cercetător stagiar (1967-1970), cercetător atestat (1970-1979), cercetător principal III, şeful Sectorului de etnologie şi sociologie (1985-1990), cercetător principal I şi director refondator al Institutului „Arhiva de Folclor a Academiei Române" (1990-2011), profesor universitar asociat (1990-1998), profesor titular la Facultatea de Studii Europene, şef de catedră şi prodecan, director al Institutului de Antropologie Culturală (1999-2012), actualmente profesor emerit şi cercetător onorific, coordonator de doctorate în filologie (antropologie şi etnologie); redactor al* ***Anuarului Arhivei de Folclor*** *(1980-1985), redactor-şef al acestui buletin ştiinţific (1995-1996), membru în colegiul redacţiei „Revistei de Etnografie şi Folclor" (1985, până azi) şi al revistei „Memoria Ethnologica" (Baia Mare), membru în conducerea Comisiei de Folclor a Academiei Române; secretar (1975-1995) şi preşedinte (din 1995) al Subcomisiei de etnologie şi antropologie a Academiei R. S. România, Filiala Cluj. A publicat opt cărţi de autor şi a coordonat peste douăzeci de volume colective, corpusuri de texte şi ediţii critice. A publicat, de asemenea, 132 studii şi articole de specialitate.*

1. Ce a contat mai mult în alegerea carierei de cercetător al culturii tradiţionale: faptul că te-ai născut la sat, că ai găsit un mentor care te-a convins să te apropii de folclor sau, pur şi simplu, pentru că s-a ivit, la absolvirea Facultăţii de Filologie, oportunitatea de a lucra în cercetarea ştiinţifică a domeniului?

- În alegerea carierei mele a contat, în primul rând, întâlnirea mea cu un mentor adevărat, cu un dascăl de vocaţie, profesorul universitar Dumitru Pop, pe vremea studiilor noastre, între 1962-1967, conferenţiar la disciplina folclor literar românesc şi conducătorul Cercului studenţesc de folclor al Facultăţii de Filologie. Încă din anul I, în toamna lui 1962, am participat la cercetările iniţiate de dascălul nostru în Valea Drăganului, dar am realizat, la îndemnul său, în vacanţa intersemestrială, în februarie 1963, şi o primă anchetă de teren, în satul natal, în Giurtelec, zona Codrului. Iată, în urmă cu 51-52 de ani, mi-am început cercetările de teren. Desigur, în al doilea rând, eram un „privilegiat" prin naşterea şi copilăria la sat, întrucât aceste amănunte biografice au contat şi contează enorm pentru un etnolog în devenire; sunt în etnologia şi folcloristica românească atâtea exemple în acest sens, începând cu Timotei Cipariu şi Ioan Micu Moldovan şi terminând cu Ilarion Cocişiu, Ovidiu Bârlea, Mihai Pop, Dumitru Pop, Traian Mârza, Ion Taloş, ca să dau exemple mai apropiate, într-un fel sau altul, de destinul meu. Angajarea într-un institut de cercetare nu cred că a fost o simplă oportunitate. Profesorul Dumitru Pop îndeplinea, din 1966, pe lângă funcţia de titular al disciplinei folclor literar românesc, şi pe aceea de şef al Secţiei de Etnografie şi Folclor a Filialei Cluj a Academiei R. S. România, în fapt, de director al unui institut de cercetare etnologică şi folcloristică, al doilea ca importanţă din ţară. Încă din anul IV de facultate îmi propusese să mă gândesc la posibilitatea de a mă angaja la institut. Mi-a coordonat teza de licenţă consacrată direcţiei sociologice din etnologia românească, respectiv etnologilor din Şcoala Dimitrie Gusti. După numai o lună de zile în învăţământul preuniversitar, am devenit cercetător, la 1 octombrie 1967. De atunci şi până astăzi viaţa mea s-a împletit cu aceea a instituţiei şi a disciplinei pe care le-am servit zi de zi. Din 1967 până în 1970, ca stagiar, apoi între 1970-1979, avansat cercetător ştiinţific, m-am dedicat total investigaţiilor de teren, transcrierilor şi muncii în Arhiva de Folclor a Academiei Române. Mi-am pregătit şi susţinut teza de doctorat, în 1978, am făcut cercetări în Sălaj, Bihor, Câmpia Transilvaniei, Zarand şi Hunedoara şi am contribuit din plin la finalizarea monografiei etnologice a Văii Gurghiului, la demararea celorlalte lucrări colective: ***Zona Meseş-Plopiş, Corpusul tipologic al cimiliturii, Ritualurile agrare româneşti***. Între 1979-1985 eram cercetător principal dr. şi locţiitor al şefului Sectorului de etnologie şi sociologie, Ion Taloş, pe durata lectoratului domniei sale la Universitatea din Köln (Germania Federală). Între 1985-1990, titular al acestei funcţii şi redactor-şef al ***Anuarului Arhivei de Folclor***, m-am dedicat cu totul edificării interne a Arhivei din Cluj, coordonând elaborarea corpusurilor de arhivă ale naraţiunilor folclorice, completându-le pe cele consacrate cimiliturilor şi proverbelor. Din 1990 până în 2011, am fost director al Institutului „Arhiva de Folclor a Academiei Române", profesor asociat, până în 1999, apoi titular la Universitatea „Babeş-Bolyai", până în 2012, unde am condus masteratul de Antropologie culturală şi etnologie europeană.

2. E cale lungă de străbătut pentru a cunoaşte în profunzime cultura tradiţională. Am putea asemăna acest drum cu zborul unei rachete cu mai multe trepte? Pe prima treaptă s-ar situa contactul cu terenul, în calitate de cercetător de folclor. Ce s-a tezaurizat în arhive şi ce crezi că a mai rămas de cercetat spre a avea o imagine cât mai exactă şi cât mai completă a folclorului românesc?

- Prietene drag, ai rostit un adevăr copleşitor. Calea spre cunoaşterea „în profunzime" a culturii tradiţionale este extrem de lungă şi de plină de obstacole, mai mult chiar decât în alte domenii socioumane. Până să se poată considera ajuns pe orbită, în zbor, spre acest univers mirific, cel puţin două condiţii sunt importante pentru un tânăr: cunoaşterea temeinică a literaturii de specialitate şi terenul etnografic, cercetările asidue din perioada formării. Ambele condiţii puteau fi îndeplinite îndestulător de către tinerii cercetători de acum 47-50 de ani, din cele patru centre universitar-academice (Bucureşti, Cluj, Iaşi, Timişoara); posibilităţi de studiu în biblioteci şi în arhivele-institut şi şansa unor investigaţii de teren profesioniste, bine organizate, într-o tradiţie ştiinţifică luminoasă, cu obiective clare. Noi am cunocut, în institute, pe unii din specialitate formaţi înainte de comunism, în cele două mari centre de cercetare etnologică şi etnosociologică. La Bucureşti şi la Cluj existau, de la sfârşitul deceniului al III-lea al veacului trecut, respectiv din 1927-1928 şi 1930, arhive-institut, iar la Iaşi, un strălucit coleg de generaţie, profesorul Ion H. Ciubotaru, a mai înfiinţat una, în 1968, Arhiva de Folclor a Moldovei şi Bucovinei. La Universitatea din Timişoara şi la Baia Mare s-au pus, de asemenea, bazele unor Arhive, de altfel similare celor de la facultăţile de filologie din Cluj şi Iaşi şi de la Conservatorul „Gh. Dima" din Cluj. În toate acestea s-au făcut cele mai mari şi mai serioase anchete etnologice, s-a tezaurizat un imens material de teren, încât, dacă ar fi să evaluăm, cantitativ şi calitativ, zestrea documentară constituită, s-ar ajunge la constatări ce ar putea situa etnologia românească în frunte pe plan european. De cercetat terenul va fi nevoie întotdeauna, căci realităţile socioculturale sunt dinamice, sunt vii şi rămân mereu interesante în procesualitatea şi fluiditatea lor. Imaginea cât mai completă asupra culturii noastre tradiţionale e greu de obţinut, dar spre ea se îndreaptă ştiinţele etnologice şi antropologice.

3. Arhivarea materialului folcloric rezultat din cercetările de teren, în colecţii publice şi particulare, cât şi clasificarea şi sistematizarea acestui material, inclusiv prin interconectarea şi integrarea acestor arhive într-o reţea naţională, te-au preocupat extrem de mult. În ce stadiu s-a ajuns cu acest proces complex de studiu şi de conservare a tezaurului spiritual popular, sincretic prin natura lui (literar, muzical, coregrafic etc.)?

- În arhivele publice de etnologie şi folclor, fie acestea de interes naţional, cum sunt cele de la Bucureşti, Cluj, Iaşi, Timişoara, Chişinău, fie instituţionale, precum colecţiile unor cercuri studenţeşti de folclor, ale unor centre judeţene ale creaţiei populare sau ale unor biblioteci de stat, inventarierea cu consecvenţă a materialelor etnografico-folclorice, clasificarea şi sistematizarea acestora în vederea accesului facil la ele mi s-au părut îndatoriri morale de prim ordin pentru toţi specialiştii adevăraţi. Respectarea acestora, dar şi atenţia ce o merită fondurile documentare astfel constituite, pentru care am pledat alături de omologii mei din Bucureşti, Iaşi şi Timişoara, constituie examenul de maturitate ştiinţifică fără de care un cercetător se descalifică ab initio. Împotriva aşa-ziselor „arhive particulare" mi-am ridicat de multe ori glasul, cum nu le-au înţeles raţiunea de a fi nici alţi specialişti. Am şi spus-o, tranşant, încă din anii '70, că acestea frânează cercetarea instituţionalizată, iar unor colegi, ce-şi „constituiau" arhive „particulare", le-am interzis la un moment dat accesul la fondurile Arhivei. Am fost şi rămân preocupat de ceea ce ai numit inspirat *„interconectarea şi integrarea acestor arhive într-o reţea naţională"* de centre documentare, fiind convins că numai astfel puteau fi elaborate marile lucrări: ***Bibliografia generală a etnografiei şi folclorului românesc, Corpus Carminum Romaniae, Tipologiile bibliografice pe genuri şi specii, Atlasul Etnografic Român, Atlasul Folclorului Românesc, Enciclopedia culturii tradiţionale***.

Privind partea a doua a întrebării tale, ţintind anume „stadiul la care s-a ajuns cu acest proces complex de studiu şi conservare a tezaurului spiritual popular", pot spune că, prin eforturile a două generaţii, s-a ajuns la împliniri remarcabile în ceea ce consider a fi domeniul instrumentelor de lucru. La Arhiva de Folclor a Academiei Române din Cluj, ideea generoasă a interconectării şi integrării fondurilor a fost impusă de Ion Muşlea, de ctitorul institutului nostru, prin ***Tipologia folclorului din răspunsurile la Chestionarele B. P. Hasdeu*** (1970, 2010), dar mai ales prin sistemul de fişe cumulative amănunţite de la baza ***Indexului tematic*** şi a ***Indexului geografic*** pe care l-a conceput, încă din anii '30 ai secolului trecut. Dumitru Pop, Ion Taloş, Almási István şi cu mine am preluat din mers ideea generoasă a lui Ion Muşlea, diversificând sistemele catalogării şi ale sistematizării interne ale Arhivei din Cluj, distribuind sarcini concrete în munca de arhivă, la care au fost antrenate, în special, cercetătoarele Stela Belozerov, Elena Hlinca Drăgan şi Maria Cuceu. În fapt, niciun membru devotat al institutului n-a rămas „nedistribuit" în efortul colectiv la care m-am referit.

Aşa s-a ajuns la elaborarea şi punerea în operă a unor proiecte, pe care, în spiritul gândirii teoretice şi al metodologiei lui Ion Muşlea, le-am numit corpusuri de arhivă ale câtorva mari categorii de informaţii: ***Colindele şi colindatul*** (Ion Taloş), ***Ritualurile agrare româneşti*** (D. Pop, Ion Cuceu, Maria Cuceu), ***Corpusul tipologic al cimiliturilor*** (Ion Taloş, Ion Cuceu, Virgiliu Florea), ***Dicţionarul tezaur al proverbelor*** (Ion Taloş, Ion Cuceu, Virgiliu Florea, Hanni Markel, Vöö Gabriella), ***Corpusul basmelor despre animale*** (Ion Cuceu, Maria Cuceu), ***Proza populară românească din AFAR*** (Ion Cuceu, Maria Cuceu, Ileana Mureşan), ***Catalogul melodiilor româneşti şi maghiare*** (Almási István, Elena Hlinca-Drăgan şi Lucia Iştoc), ***Melodiile cântecelor rituale de seceriş*** (Elena Drăgan şi Lucia Iştoc), ***Repertoriul dansurilor tradiţionale din Transilvania*** (Zamfir Dejeu), ***Proza populară maghiară din AFAR*** (Faragó Jozséf, Nagy Olga, Vöö Gabriella), ***Fondul documentar muzical Jagamas János*** (Salat-Zakariás Erzsébet, Pávai István, Liviu Pop).

4. În cadrul unor arhive-institut, cum le numeşti tu, organizate sistematic, se pot întreprinde cercetări interdisciplinare de anvergură, cum este şi alcătuirea unor corpusuri ale principalelor genuri de creaţie şi specii reprezentative pentru folclorul naţional (balade, poveşti şi basme, proverbe şi zicători, ghicitori, colinde etc). În acest sector, cum se prezintă situaţia la ora actuală?

- Da, într-adevăr, „cercetări interdisciplinare de anvergură" sau mari lucrări de tipul corpusurilor, al atlaselor, al cataloagelor de motive, al monografiilor, nu se pot edifica în afara „arhivelor organizate sistematic", cum ai intuit bine. Arhivele-institut din România sunt bibliotecile culturii noastre spirituale, încât, aşa cum fără bibliotecă nu poate exista cercetare umanistă, nici fără aportul arhivelor etnologice nu concepem progrese semnificative în ştiinţele etnologice şi în antropologia culturilor tradiţionale.

Din păcate, arhivele-institut demne de acest nume sunt prea puţine. Zidirea lor internă a fost anevoioasă, a durat decenii; ea a întâmpinat cele mai surprinzătoare şi mai greu previzibile obstacole. România comunistă a finanţat muzeele etnografice, apărute cu zecile, întrucât ceea ce numim cultură materială tradiţională nu supăra ideologic precum cultura spirituală. Mai mult, naţional-comunismul lui Ceauşescu a decimat efectivele de cercetare ale arhivelor-institut sau le-a apropiat pe acestea de casele de creaţie şi de „Cântarea României". În postcomunism ne-am fi aşteptat la o schimbare a situaţiei; când am cerut şi am obţinut, în 1990, autonomizarea Arhivei de Folclor a Academiei Române, ca institut de sine stătător, am sperat ca numărul cercetătorilor să crească şi la Cluj; speram să ajungem din nou la 20-22 de specialişti, câţi avea, în 1967-1974, Secţia de Etnografie şi Folclor. Însă, în loc să redobândim posturile pierdute, în 1974 şi în anii negri '80..., am mai pierdut trei. Cel mai dramatic aspect l-a reprezentat şi îl reprezintă, şi azi, slaba preocupare a autorităţilor pentru

—>

—>

valorificarea prin tipar a zecilor şi sutelor de lucrări colective, veşnicele noastre rămâneri în urmă în ce priveşte contribuţiile de referinţă, enciclopediile, tratatele, lexicoanele, cataloagele de tipuri şi de motive, cărora li s-au dedicat, la Bucureşti, Cluj, Iaşi şi Chişinău, câteva promoţii de specialişti, din care mulţi au sfârşit şi vor sfârşi fără să se poată bucura de rodul muncii lor: *cărţile tipărite*.

5. O treaptă superioară a cercetării o reprezintă valorificarea patrimoniului oral anonim prin publicarea în culegeri şi antologii, editate pe plan central şi local, ori prin elaborarea de lucrări cu caracter enciclopedic, gen tratate, dicţionare, colecţii specializate ori corpusuri, operă a unor colective de cercetare sau rezultat al activităţii unor pasionaţi iubitori de folclor, din toate zonele ţării. Evaluând critic şi sintetic lucrurile, ce nu s-a făcut încă pentru ca folcloristica noastră să atingă un nivel compatibil cu cel european măcar în materie de cunoaştere a culturii populare cu specific românesc?

- Etnologia românească s-a dezvoltat mult în ultimii 80-90 de ani, reuşind să atingă, sub multe aspecte, nivelul european, în special prin progresele înregistrate în planul instituţionalizării cercetărilor, la început la Bucureşti şi la Cluj, apoi la Iaşi, Chişinău şi Timişoara, unde s-au constituit, de asemenea, veritabile arhive-institut, după modelele date de Constantin Brăiloiu şi Ion Muşlea şi dezvoltate de urmaşii acestora. Au fost, e adevărat, şi „realizări de treaptă superioară", cum ai spus, elaborate în afara cadrelor instituţionalizate, ca să amintesc doar pe marele etnolog ieşean Petru Caraman, pe Traian Herseni, pe Gheorghe Pavelescu, pe Valer Butură sau pe Ovidiu Bârlea, aproape toţi victime, într-un fel sau altul, ale comunismului românesc, în diferitele lui faze istorice. Au fost tot atâtea ireparabile pierderi ale cercetării instituţionalizate, pentru că altele ar fi fost performanţele lor şi ale institutelor noastre dacă aceştia, şi alţii ca ei, ar fi rămas activi pe toată durata vieţii lor. Romulus Vuia a fost înlăturat, la 60 de ani, de la Muzeul Etnografic al Transilvaniei, pe care-l crease, iar succesorul lui, Gheorghe Pavelescu, a fost alungat la 45 de ani din Cluj. Ovidiu Bârlea a trebuit să se retragă din Institutul de Etnografie şi Folclor în 1969, când nu împlinise 52 de ani. Alţii din generaţia mijlocie au luat calea exilului, precum Sanda Golopenţia, Constantin Eretescu, Corneliu Dan Georgescu, Ion Taloş.

Cu toate aceste adevărate nenorociri, cu toate că nu toţi cei din institutele de cercetare şi de la catedrele de profil au performat la nivelul aşteptărilor, cum se întâmplă peste tot, sunt multe exemple că ştiinţele etnologice de la noi au atins „un nivel compatibil cu cel european". Din nefericire, cărţile noastre sunt, astăzi, mai slab difuzate decât erau înainte de 1989, ele apar în tiraje nepermis de mici, sunt tipărite pe cheltuielile autorilor sau prin „sponsorizări" umilitoare, nu sunt decât rar traduse în limbi de circulaţie internaţională. Astea sunt câteva aspecte din ceea „ce nu s-a făcut încă" pentru compatibilizarea europeană a etnologiei şi a folcloristicii româneşti, pentru sincronizarea lovinesciană şi în domeniile acestea.

6. Vrând-nevrând, cercetarea folcloristică din ţara noastră a urcat trepte majore în acţiunea de a pune studiul creaţiei populare pe baze comparative. Avem şi la această oră specialişti capabili să desfăşoare asemenea studii comparative, cu referiri la zone etnografice cât mai extinse posibil?

- Da. Au fost atinse pragurile majore şi în studierea comparativă a creaţiei tradiţionale, dacă ar fi să-i amintim pe B. P. Hasdeu, Ovid Densusianu, I. A. Candrea, Dumitru Caracostea, dintr-o primă etapă a cercetărilor comparative, dar mai ales pe Constantin Brăiloiu şi Petru Caraman, unul în etnomuzicologie, celălalt în mitologie, ritologie şi etnoliteratură. Privitor la aceşti mari comparativişti, mai ales la lucrările lui Petru Caraman, ar fi necesare demersuri de traducere şi publicare la mari edituri europene, în germană, în engleză sau în franceză. Aceleaşi demersuri trebuie întreprinse pentru studiile comparative ale lui Adrian Fochi, Ion Taloş, din domeniul baladelor şi al colindelor, dar şi pentru studiile tipologice elaborate de cei din generaţia mea, mă gândesc la Sabina Ispas, la Nicolae Constantinescu, la Ion Ghinoiu, la Nicoleta Coatu, la Ion H. Ciubotaru şi la Silvia Ciubotaru, care ar facilita accesul cercetătorilor străini la materialele româneşti. Din următoarea generaţie, Otilia Hedeşan, Nicolae Panea şi Mihai Fifor, dar şi câţiva tineri din institutul bucureştean au toate şansele şi posibilităţile de a realiza studii etnologice comparative, mai ales cu referiri la spaţiul etnocultural sud-est european. Etnomuzicologi ca Nicolae Teodoreanu, Marian Lupaşcu, Marin Marian-Bălaşa, din Bucureşti, sau Alina Stan din Cluj se vor învrednici de astfel de performanţe.

7. O problemă delicată a reprezentat-o întotdeauna raportul între existenţa şi manifestările vii ale folclorului şi studiul ştiinţific al acestuia, exercitat în instituţii de profil, mai ales de nivel universitar şi academic. Problema se pune oarecum dramatic, în momentul de faţă, în sensul că, dacă nu mai avem folclor viu la sate, ce vor mai cerceta specialiştii viitorului?

- Studierea ştiinţifică a folclorului va continua şi specialiştii viitorului, care s-au format în universităţi şi în institutele de cercetare, n-au de ce să se teamă. Cultura orală nu dispare şi nu moare, cu toate avertismentele ce se trag de pe la 1800 încoace. Cu metode noi, împrumutate antropologiei, fenomenele socioculturale ale lumii actuale sunt deosebit de atractive ca terenuri etnografice şi pentru domeniul în plină afirmare al studiilor culturale; atâta doar că disciplinele etnologice se vor adapta mereu altor imperative, altor deschideri teoretice, altor orientări. Dar, dacă ne gândim numai la uriaşele fonduri de informaţie etnologică acumulate, nici în viitoarele două secole nu se epuizează subiectele de studiu monografic comparativ, cele referitoare la geografia continentală şi universală a temelor şi a motivelor, la înţelegerea şi explicarea mitologiei şi ritologiei, a religiilor „populare", din care s-au ivit fenomene de un interes aparte, precum cele studiate de regretatul nostru coleg Vasile Avram.

8. Tot o problemă delicată o reprezintă „ruptura" dintre literatura cultă actuală şi literatura tradiţională orală, dovadă fiind şi faptul că istoriile literare nu mai acordă atenţia cuvenită folclorului, creaţiei orale populare. E bine cum se procedează, mergându-se pe căi diferite?

- Probabil că se manifestă o îndepărtare între literatura cultă actuală şi literatura tradiţională, că istoria literaturii şi critica literară nu mai acordă atenţie creaţiei orale. Nu este însă exclus ca, în măsura în care etnologii vor elabora exegeze mai interesante, mai atractive asupra temelor mari din literatura orală, ruptura pe care o observi să dispară firesc. Vinovată poate fi aici şi excluderea practică a folclorului din învăţământul filologic odată cu reducerea studiilor de licenţă la trei ani, măsură absurdă, căreia i s-a mai adăugat şi imposibilitatea dublei specializări: limba şi literatura română-etnologie.

9. Personal te-ai preocupat de fenomenul povestitului, iar în colaborare de studiul unor ritualuri tradiţionale, toate cu bogată încărcătură simbolică şi emoţională pentru comunităţile care le performau. Cercetarea acestor obiceiuri, de peste an şi din viaţa omului, poate contribui la salvarea şi perpeturarea lor în viaţa cotidiană a unor colectivităţi, rurale şi urbane deopotrivă, sau ele sunt irevocabil sortite dispariţiei?

- Am cercetat fenomenul povestitului în stagiul de doctorat, sub îndrumarea profesorului Dumitru Pop, din 1971 până în vara anului 1978, prin cercetări intensive de teren în zona Văii Gurghiului, în Codru, în Bihor, în Zarand şi Hunedoara, punând la contribuţie şi materialele din arhivele de folclor din Bucureşti şi Cluj. Înainte de susţinerea tezei apăruse măsura ridicolă potrivit căreia o teză nu putea depăşi două sute de pagini, dactilografiate pe ambele feţe. Eu aveam o documentaţie pentru şase sute de pagini. Am tot sperat că voi putea relua lucrarea şi voi utiliza voluminosul material documentar. N-a fost posibil. Nici când am publicat primul volum dedicat ritualurilor agrare româneşti, o tipologie, dublată de un corpus de texte, în 1988, n-am scăpat de rigorile „economiei de hârtie". Pregătim, acum, de câţiva ani, ediţii „revăzute" şi „adăugite" ale acestor lucrări. După 1990, împreună cu Ion Şeuleanu, Maria Cuceu şi Anamaria Lisovschi, am elaborat trei volume dedicate ritualurilor de nuntă în Transilvania, iar în colaborare cu Maria Cuceu, alte două volume dedicate ritualului agrar al Pluguşorului. Prin toate aceste contribuţii, noi continuăm aici, la Arhiva de Folclor a Academiei Române, programele de cercetare iniţiate de Ion Muşlea, în perioada interbelică şi în anii '50 ai veacului trecut, programe îndreptate spre repertorizarea sistematică a fondurilor documentare clujene, estimate la cca 750 000 de documente, spre valorificarea ştiinţifică a acestora.

În prezent, într-o echipă de cinci cercetători realizăm ***Repertoriul tipologic al Răspunsurilor la chestionarele Ion Muşlea***, lucrare ce va încununa, într-un fel, demersurile noastre ştiinţifice din ultimele două decenii. Această tipologie o vom închina memoriei fondatorului acestui institut, la 120 de ani de la naşterea sa şi la 90 de ani de la întemeierea Arhivei de Folclor a Academiei Române.

10. În era comunicării generalizate sau a ceea ce s-a numit „satul global", decisive pentru supravieţuirea creaţiilor populare sunt vehicularea şi asigurarea circulaţiei pe diverse canale (orale, scrise, audiovizuale). Cum se poate atinge un modus vivendi între performarea directă a acestora în manifestări artistice contemporane şi răspândirea lor prin publicaţii tipărite ori virtuale, cum sunt cărţile şi revistele de profil?

- Problema pe care o formulezi atât de profund şi de frumos e una din marile dileme ale studierii şi ale valorificării creaţiilor populare. Există serioase preocupări pentru vehicularea şi asigurarea circulaţiei lor pe magistralele informatice ale satului global şi în mai puţin de un deceniu se vor găsi soluţii optime în acest sens. Numai că în vederea acestor modalităţi informaţionale de vehiculare a folclorului, sarcina grea cade tot pe umerii arhivelor-institut, care trebuie să-şi asume uriaşa responsabilitate a editării electronice a tipologiilor şi a corpusurilor, a bibliografiilor, a lexicoanelor, a atlaselor etnografice şi folclorice, la care se lucrează în reţeaua institutelor Academiei Române de aproape şase decenii. Vor fi de rezolvat o serie de probleme de ordin juridic între arhivele-institut, ce tezaurizează lucrările, documentele şi deţin drepturile de autor, şi „magistralele informatice ale satului global".

11. Viziunea despre lume şi viaţă desprinsă din folclorul nostru este esenţială în definirea profilului spiritual şi comportamental al românilor de pretutindeni. Cum ar trebui şi pe ce căi pot ajunge valorile folclorului românesc în lumea largă?

- Da, ai dreptate, frate drag. Cunoaşterea folclorului nostru, care se suprapune oarecum peste ritologia, mitologia şi literatura populară românească, este esenţială pentru circumscrierea profilului spiritual şi comportamental al acestui popor. Dumitru Drăghicescu, Lucian Blaga, Ernest Bernea, Athanasie Joja, Dumitru Stăniloae şi alţii câţiva au încercat să definească spiritualitatea românească dintr-o perspectivă a antropologiei filosofice. În acelaşi timp, două direcţii pozitiviste în etnologia şi folcloristica românească, cea filologică şi cea etnosociologică, au militat pentru studierea complexă a valorilor folclorului românesc şi pentru răspândirea treptată a acestora în lume, prin investigaţii comparativiste. Aceste două orientări pozitiviste s-au afirmat mai anevoios, dar reprezintă alternative de viitor. Studiile comparative la care m-am referit mai înainte ar trebui traduse şi făcute astfel accesibile cercetătorilor străini, iar tipologiile bibliografice şi cataloagele de motive, de asemenea, oricât de costisitoare ar fi astfel de operaţii.

12. Ce preocupări are Institutul „Arhiva de Folclor a Academiei Române" din Cluj-Napoca, de care ţi-ai legat întreaga viaţă, şi cum i s-ar putea asigura o nouă treaptă de evoluţie în perioada imediat următoare, dar şi pe termen lung? În acest context, ce obiective şi lucrări ai pe propria agendă de activitate?

- De la refondarea acestui institut, în 1990, când am devenit directorul lui, dar chiar de mai înainte, am promovat cercetările colective menite să ducă la sistematizarea şi informatizarea treptată a fondurilor documentare, încurajat fiind şi de primele calculatoare obţinute prin Fundaţia Soros, apoi de cel dăruit institutului de doamna Profesor Marianne Mesnil. Cu bunul meu prieten Almási István, am conceput proiecte de modernizare a întregii arhive, literare, muzicale şi coregrafice, am sperat în angajări de tineri serioşi şi devotaţi şi n-am prea avut noroc până la un timp. E greu să găseşti cercetători de vocaţie, dispuşi să-şi sacrifice vieţile în servicii prost plătite.

Dar să nu încheiem dialogul într-o notă pesimistă. Dintre doctoranzii pe care i-am avut, unii ni se alătură în efortul de a duce la capăt proiectul modernizării Arhivei de Folclor a Academiei Române, al transformării acesteia într-un centru european de informare şi documentare, aşa cum l-a visat acum 85 de ani Ion Muşlea.

Ca lucrări de viitor la care mă gândesc pentru ultimii ani de „voluntariat", ca cercetător onorific ce sunt aş aminti, în primul rând, ***Repertoriul tipologic general al răspunsurilor la chestionarele lui Ion Muşlea*** (cu Maria Cuceu, Anamaria Lisovschi, Cosmina Timoce-Mocanu şi Liviu Pop), ***Dicţionarul tezaur al proverbelor româneşti*** (în colaborare cu Ion Taloş şi Virgiliu Florea), ***Dicţionarul cimiliturilor*** (cu aceiaşi autori), ***Corpusul basmelor despre animale*** (cu Maria Cuceu).

Baia Mare - Cluj-Napoca,
iunie 2014

PARODII

Lucian PERŢA

Cristina Emanuela DASCĂLU
Ars poetica

Port cu mine mereu în poşetă
Un pix, un creion şi un caiet de poetă
Şi obligatoriu o lesă de ceară
Pentru îmblânzit Adorabila Fiară
Ce e poezia, o fiară ciudată,
De-a ei muşcătură, o ştiu, niciodată,
N-ai cum să te vindeci, nu este vaccin
Şi chiar de ar fi, de perfidu-i venin
Nu-i chip de scăpare, nu-i chip nicidecum,
El se va reface din sine, oricum.
Eu asta am spus-o şi spune-oi, fireşte,
Şi-n limba română şi în englezeşte
Studenţilor mei, care semne îmi dau
Că fost-au muşcaţi şi ei habar nu au.
Le-am spus să-şi noteze, cum şi eu o fac,
Cam tot ce-i inspiră şi-apoi, într-un sac,
Să adune produsul, cu dezinvoltură,
Şi-apoi să îl ducă la o editură.

De-o zice editorul că-i opera şuie,
Să ştie că aşa e şi altminteri nu e!

***

Vasile POPOVICI

Înc-un an

Ca-n toţi anii din 2007 încoace,
scot circa trei cărţi pe an,
nu că nu am altceva ce face,
dar despre acest solstiţiu hiperboreean

În care trăim şi petrecem,
plini de paradoxuri şi lipsuri, se ştie,
orice şi oricum facem,
nimeni din Corni nu mai scrie.

Încă un an în care scriu tot,
mulţi zic că e grafomanie,
dar pe mine mă doare-n cot,
bine că cititorul moroşan mă ştie!

***

Anagaia
Mantaua mea verde

Până şi la bloc, de pe balcon,
nu-mi vine a crede,
se fură fără pardon,
precum în codru verde.

Mai săptămâna trecută
mi-a dispărut mantaua
mi-a fost furată şi apoi abandonată
crezând-o hoţii de mâna a doua,
a rămas agăţată
într-un boschet de la o şosea.

Părea de departe un pelican bălai,
sau o babiţă sobră,
depinde de unde s-o priveşti te încumetai,
că de luat – nici vorbă!

***

Rodica BRAGA
Nespuse, cuvintele

Bine ticluite, cuvintele
îşi află odihna în scris,
de cele mai multe ori
în poeme,
dar nici proza nu-i un compromis,
totul este
ca distinşii cititori
să-şi facă vreme
se le simtă neliniştea,
să le perceapă
făptura lor de rază –
mie, de exemplu,
niciodată nu-mi scapă
condiţia aceasta de bază
şi, dacă nu mă înşală
nisipul memoriei,
uneori le contemplu
fragilitatea
adunându-le în poală,
însă
cuvintele nespuse
sunt periculoase toate:
tocmai când să
le crezi în alte părţi duse,
ele te atacă pe la spate!

***

Teo SPĂTARU
Lupta

O cheie în flăcări într-o uşă de apă.
În spatele uşii,
o săgeată de sticlă trece printr-un
ou de nisip...
În capătul scărilor,
Ochiul de gheaţă clipeşte...!

O cheie în flăcări într-o uşă de apă.
În spatele uşii,
O sabie de foc într-un scut de aer,
prin coiful de frunze
Ochiul de pământ sângerează....

***

CHEIA

Ca şi cum cuvântul ar deveni lichid
Şi ar curge înspre delta vorbirii.
Uşa inimii tale de-aş îndrăzni s-o deschid
M-aş stinge sub vulcanul trăirii...

Ca şi cum cuvântul ar deveni gazos
Şi s-ar ridica deasupra de sânge şi piele.
Uşa inimii tale de os
Aş străpunge-o cu bătăile inimii mele...
Ca şi cum cuvântul ar deveni solid
Cărându-l pe sub suflet până la uitare.
Uşa inimii tale de-aş dori s-o închid
M-aş răsuci în tine până la blocare...

***

În fiecare dimineaţă soarele răsare în ochii tăi căprui,
iar eu te privesc până când irisul aproape îmi ia foc.
Iubito, leagă-mi picioarele cu o rază de soare, ca să nu
mai rănesc prin mers pământul pe care calci...

În fiecare seară, stelele apun la tine în suflet,
iar eu te privesc până când pleoapele aproape mi se închid.
Iubito, ţine-mă treaz, ca să nu mai rănesc prin somn lumina...

RĂSTIGNIREA SUFLETULUI

Pe marginea luminoasă a unui cuvânt
Tu ţi-ai întins braţele şi ai acoperit
Scânteia pură ce-mi dădea avânt
Şi totul a rămas un mit...
Pe marginea ştearsă a altui cuvânt
Buzele ţi le-ai apropiat cu frică
Strigând: „Suflet, Eu sunt,
Sprijină-te pe litere şi te ridică!"

Suflet răstignit pe cruce de idee
Redus la supliciul de a fi om.
Ochiul lăuntric obişnuit să stea
Treaz, când totul e somn...
Şi somnul e totul...

VIS?

Aş adormi în braţele tale,
tu, atingându-mi cu vârful degetelor
fruntea înaltă şi tâmplele albastre, încordate.
Şi uite aşa, trupul tău mi-ar deveni dintr-odată scut
protejându-mă de privirea arzătoare a Soarelui.

Oh, şi mă tot gândeam să te sărut...
Să fie vis sau realitate?

Şi mă ascundeam în al tău zâmbet
Născând pe buzele-ţi, din când în când,
Uriaşe curcubee...
Stăteam în linişte. Iar tăcerea dintre noi
mai sângera prin cuvinte
vreun gând, vreo idée...

Şi nu mai ştiu decât atât
că ţi-am şoptit la o ureche sau poate la amândouă:
„Frumoaso, sunt nerăbdător să adun
de pe buzele tale stropii de rouă..."

TRANSFER

O cameră întunecată în care singurul fascicul de lumină
este dat de uşa în formă de oglindă.
În mijlocul camerei, o masă.
De o parte a mesei pluteşte un Ochi,
de cealaltă parte a mesei, aşezat pe scaun, un tânăr fără ochi...

Ochiul aruncă asupra tânărului cu imagini în formă de lacrimi,
Iar tânărul aruncă asupra ochiului cu sentimente...

Mie a început să îmi crească rădăcina Ochiului,
Ochiului a început să îi crească rădăcina inimii...

Proză

Teo MOLDOVAN

INFERNUL

Iarna nu s-a terminat. Persista. Deşi zăpada a dispărut, era frig. Mai ales seara bătea vântul cu o forţă teribilă, de oscilau pomii gata să se rupă. Pe stradă nu te puteai deplasa dacă nu întorceai capul şi torsul să poţi respira. Să-ţi protejezi faţa de rafalele puternice. Instinctiv, ochii se închideau automat, particulele antrenate de furtună bombardau părţile expuse, creând acea stare de inconfort generatoare de frică şi panică. În asemenea momente, lumea evita deplasările prin mijlocul urgiei. Mai ales copiilor li se interzicea să iasă. Chiar la şcoală majoritatea evitau să-i ducă. Fără maşină nici nu se putea face faţă tornadelor continue.

Cerul plumburiu şi-a întins vălul negru peste Gârbeni, o localitate din vestul Moldovei, situată printre coline, nu departe de Nistru. La marginea satului intensitatea vântului era şi mai terifiantă. La casa dintre pomi, sub pădurice de carpeni, se vedea lumină, o irizaţie strălucitoare, revărsată în noapte ca razele unui far dintr-un port îndepărtat.

Înăuntru, o tânără mamă îşi făcea probleme împreună cu cei trei fii. Doi dintre ei priveau la televizor. Cel mic se balansa relaxat în braţele ei, după ce-i făcuse o baie fierbinte într-o văniţă improvizată din plastic.

- Norin, l-a sărutat ea cu multă afecţiune, stai să... Bebeluşului îi plăcea apa, nu dorea să iasă. În fine, reuşi să-l scoată cu delicateţe.

Îi rulă trupul într-un prosop pluşat, după care femeia îi tamponă faţa cu o lavetă fină, surâzând la toate exhibiţiile lui. Il iubea şi-l adora foarte mult. Cu cine l-a procreat era secretul ei. L-a întins pe canapea. Era târziu. Şi-a amintit de ceilalţi când tunetele o treziră la realitate:

- Mitru, Lionel, la culcare, le strigase ea cu o voce plină de fermitate. Nu vedeţi ce e afară! De multe ori era drastică, determinându-i s-o asculte. Dacă vorbea normal, copiii nici n-o auzeau. O tratau cu indiferenţă, atraşi de ecranul televizorului cu filme pentru copii. La subordonarea lor, atunci ridica tonul. Trebuia să repete ordinul de zece ori şi nici atunci cadeţii nu se conformau. Mai ales când se uitau la desene animate, la filme comice, nu-şi luau ochii de la imaginile ce le încântau ochii. Ora culcării trecuse şi ei ar fi trebuit să se afle sub plapumă. Femeia tânără mai repetă ordinul în timp ce-l echipa pe cel mic. Un copil simpatic, deosebit de frumos. Avea ochii verzi, mari şi luminoşi, un surâs dulce pe faţa suavă de îngeraş. Era imposibil să nu-l adori.

- Antistres, aşa-i ziceau toţi după seriile hazlii de expresii şi scamatorii neuzuale la etatea lui, să facem nani, puiul meu. Antistres, Vio-Norin, după cum îl botezase ea, îşi agita mâinile, arcuindu-şi buza de jos într-o vibraţie simpatică, de nu ştiai dacă încearcă să râdă sau să plângă. Şi mama râdea văzându-i grimasa aceea indescriptibilă. Era irezistibil când o imita într-un fel inimitabil, de nu mai ştia cum să-l strângă în braţe în timp ce-l asfixia cu sărutările ei.

- Norinel, ce dulce eşti, să facem nani!

Chiar, uneori era tentată să-l mănânce. Îi iubea şi pe ceilalţi, dar pentru Norinel, cum îi spunea ea alintându-l, simţea ceva special, de i se rupea sufletul. O zi n-ar fi rezistat fără el. Chiar trenase angajarea din cauza asta, numai să stea cu el. Fără mijloace de existenţă, apela la diferite tertipuri şi escrocherii să-i poată întreţine. Era frumoasă, de o frumuseţe aparte, o combinaţie dintre femeia clasică şi cea modernă, cu flerul unei artiste într-o prezentare plină de farmec. Pe stradă nu putea trece neobservată, la magazin masculii întorceau capul după ea s-o admire, chiar o abordau, indiferent de compania în care se afla. „Nu vezi în fiecare zi aşa ceva", comentau cu un fel de scuză, indiferent dacă însoţitorul era mascul sau femeie. Uneori la bup era invitată cu subînţeles. Surâdea scuzându-se: „nu pot".

La Istanbul şi în România făcuse pe animatoarea, şi, inevitabil în situaţia ei precară, apelase la prostituţie. La produs pe stradă n-a ieşit niciodată, îi repugna ideea, nu s-ar fi pretat să ajungă ultimul rebut al societăţii. Deşi nu era departe, evita compromisul. Din cauza unor complicaţii şi a unor situaţii imprevizibile la barul „Casablanca", a fost obligată s-o facă după ce fusese abandonată de amant. Iniţial, Ambro Vizali, protectorul ei, o dusese în România după ce se culcase cu ea. Pe atunci nu aveau copii. Au apărut pe parcurs, mai întâi Mitruţ, apoi Lionel, la trei ani distanţă. Ca să n-o incomodeze în activitatea ei, Mitruţ şi Lionel au rămas în custodia mamei când ea plecase iar cu tatăl lor, un individ dubios, să-şi încerce şansa iar în barurile din România. Localuri pline de tentaţii. Au urmat multe aventuri din partea lui. Înalt, bine legat, cu un aspect de macho, a exagerat cu ofertele. După evadări şi complicaţii, Lumia l-a tras la răspundere. O sfida: „Nu eşti soţia mea să-ţi dau raportul, fac ce vreau şi ies cu cine-mi place". „Aşa..." se indignase ea. „Şi eu?" „Eşti rezervă". „N-o să mai fiu...". Şi până la urmă, să echilibreze situaţia după escapadele lui, s-a compromis şi ea, abandonându-se în braţele altuia.

La Ambro orgoliul de fost poliţist şi-a spus cuvântul. Era gelos. A desfiinţat-o pur şi simplu cu pumnii lui când auzise cu cine-l înşală. Amanta după desfigurare şi-a revenit de fiecare dată. Şi când apărea la bară, cu surâsul ei şi cu ochii aceia plini de viaţă, toată lumea îi admira prestanţa şi frumuseţea. După aplauze, amantul îşi revendica tendenţios dreptul asupra ei. Probabil Ambro o iubea şi nu se jena să-şi arate sentimentele în public după scandalurile repetate. Din păcate, problemele degenerau din cauza anturajului şi punerile la punct se repetau cu aceeaşi intensitate. Îi făcuse doi copii, dar el nu era interesat să facă pe tatăl. Să-şi asume obligaţii. De aceea femeia nici nu dorise să se mărite cu el după ce-o ceruse Ambro de nevastă. Îi era frică de comportamentul lui violent. De barbarismul acela dus până la limita umană.

Deşi-l iubea, a preferat să rămână singură cum era acum, plină de probleme. Îi era dificil să fie corectă. Îşi iubea copiii mai presus de conştiinţă, de morala societăţii. Pentru ei ar fi făcut orice. Şantaja. Amintirile neplăcute cu Ambro îi bulversau fiinţa.

Lumina fulgerului dansa pe fereastră. S-a ridicat de lângă Antristres, sărutându-i cu duioşie fruntea. Stropi inegali bombardau geamurile ca o furtună de nisip în deşertul Namib. Canonada persista. Afară furtuna continua cu aceeaşi intensitate. Ferestrele vibrau, se auzeau olanele cum aterizau de pe casă, ploaia cum picheta pământul mitraliindu-l, acoperişurile caselor perforate infernal sub marea de katiuşe. Două lacrimi au apărut la comisura ochilor. Era afectată, demoralizată:

- O, Doamne, nu se mai termină. Preocupată s-a orientat spre cealaltă cameră, obligând copiii s-o urmeze. Dormim în acelaşi pat toţi patru, îi informase închizând televizorul. Unul lângă altul învingem frica.

- Mamă, o strîngeau toţi în braţe, ce bine-i lângă tine!

În acel moment, se auzi o bătaie în uşă.

- Mă duc eu, se oferise Mitruţ să facă pe amfitrionul.

- Să nu deschizi dacă nu se prezintă.

Nici n-a apucat Mitru să întoarcă yala şi uşa fu izbită de perete. Plouat, beat, nervos, Ambro a intrat în casă cu figura lui de monstru. Cu furie s-a îndreptat spre ea ameninţător.

- Curvă!

- Mitruţ, de ce i-ai permis să intre?

- A zis că e tata... Copilul a fugit din calea lui speriat. Ambro părea Codin din nuvela cu acelaşi nume de Panait Istrati, plouat, crud, răzbunător, cu faţa plină de ură. Influenţat de Sely, actuala metresă, s-a dus spre ea urlând coleric.

- Pramatie ordinară, când o să scap de tine?... Şi, fără introducere, individul începuse să-i care la palme spre disperarea copiilor. Mitru îl mai văzuse cum o desfigura şi altădată. A-nceput să plângă:

- Mamă, mămica mea... Tată, nu mai da în mama, şi s-a interpus s-o apere cu mâinile lui fragile de şapte ani. O scenă teribilă de ataşament şi durere. Surprins, Antistres nu mai văzuse aşa ceva, plângea de i se rupea inima. Primise numai adoraţie, vorbe dulci şi gesturi afective, fusese mădărit. Şocat şi speriat, şi-a dus palmele la ochi, plângând fără întrerupere; „Ma'ma, ma...ma" spunea cu disperare. Traumatizat de atâta plâns, lacrimile i-au inundat palmele ţâşnind printre degete. Înainte să-i cuprindă mamei piciorul cu mâinile lui mici, a continuat să-i mângâie femurul printr-un gest de consolare şi ataşament. O imagine dureroasă, indescriptibilă. Fără să-l impresioneze pe Ambro, el continua cu directele lui de pitecantrop să-i bombardeze spatele. La sugestia mamei, de frică să nu-i mutileze şi pe ei, Mitre şi Lionel au fugit în altă cameră. Dacă mai interveneau, erau izbiţi de pereţi sau omorâţi de vagabondul satului. Mama i-a instruit ce să facă în momentele acelea de furie necontrolată, când Ambro o confunda cu sacul de box. Încerca cu disperare să-l protejeze pe Norin, să emită comenzi scurte către ceilalţi.

- Blocaţi uşa camerei, i-a avertizat mama. Să nu ieşiţi din ea. Copiii mei, copiii mei, se lamenta peste faţa deformată de durere. Nu cumva să dai în cel mic, că nu ştiu ce-ţi fac! Privindu-l pe Antistres, felul cum se văieta, deşi nu era copilul lui, pe Ambro l-au impresionat văicărelile lui alambicate, lacrimile şi felul cum îşi răsfrângea buzele ca şi cum l-ar fi rugat cu articulaţii intuitive, stopându-i acţiunea. Printre ameninţări, şuieră:

- Ultimatum: să ieşi afară din casă, urlase de parcă era diavolul trimis de mama lui s-o termine.

- E şi casa mea, replicase ea furibundă. Am cumpărat-o împreună.

- N-ai fost trecută pe contract, idioată. Nu figurezi în cartea funciară. E întăbulată pe mine. Tu mi-ai achitat prestaţiile în pat. Aici nu este nimic al tău. Te-am tolerat pentru copii. Eu m-am sacrificat suficient, de cinci ani stau în altă parte.

- Cu escroaca şi curva de Sely, nimfomana.

- A fost amica ta, replicase el articulând-o, tu mi-ai plasat-o. Şi aranjamentul tău rezistă şi acum. Am terminat cu tine, fă-ţi bagajele!

- Stearpa şi escroaca te-a montat contra mea. Nu ţi-e ruşine! Te rog să ieşi afară din casă, articulase printre suspine. Imi sperii copilul.

- Nu e al meu. Cu cine l-ai făcut? Cu naivul din România?... Noratti?!, articulase pe un ton cinic.

- Nu-ţi dau raportul, stăm separaţi de patru ani. N-ai niciun drept. Nu achiţi pensia alimentară. Nu m-ai ajutat cu nimic. Noratti m-a susţinut financiar. Singură îţi cresc copiii. De aceea n-am nicio obligaţie faţă de tine. De ordinara ce să mai spun...

- N-o mai jigni, e soţia mea.

- Soţia ta! Deci a reuşit să te convingă după ce a supt kilometri de organe genitale masculine... Cum ai putut s-o accepţi după ce ai stat doi ani în concubinaj cu sora ei?

- E viaţa mea, nu te interesează pe tine. Fac ce vreau.

- Ai fost orbit la băutură, Sely îţi satisface toate capriciile, inclusiv linsul, suptul, barbotatul curului pe lângă săruturile libidinoase peste tot corpul.

- De ce n-ai făcut şi tu? N-a reuşit să spună „nu mă pretez" când el continuase... Mai serveşte o directă, să ai ce duce, o mai pălmuise cu furia unui dement decis să abandoneze locaţia.

- Numai cu femeile te ştii bate, îi aruncase Lumia indignată. E foarte uşor, ia pune-te cu unul ca tine, laşule. O dureau coapsele, pieptul, capul de atâtea lovituri.

- Nici cu ei nu fac excepţie.

- Şi atunci ce ai cu mine?

- Ce am cu toate moldovencele.

- Cu prima nevastă ai un copil şi nu-ţi pasă. Cu mine ai doi şi nu mă ajuţi cu nimic. Cu surorile Postoroni ai stat pe rând, le-ai determinat să se bată pentru tine. Mare cocoş...

- Taci, tocătoare de bani, dacă nu vrei să te omor.

- Chem poliţia!

- Cu ce? Ţi-am confiscat telefonul. Şi i-l aruncă sub pat. Ia-l!, o spuse sarcastic, unduindu-se. Răcitură, se referea la frigiditatea ei instalată după viol.

- Frigida îţi creşte copiii, pe tine nu te interesează. Cum poţi să ne dai afară din casă?

- Cu optzeci pe oră. Lumia, e ultima atenţionare. Fă-ţi bagajele, mai spuse apelând la invective, şi pleacă!

- Unde să plec?

- Nu mă interesează.

După care ieşi aşa cum venise. După plecarea lui intempestivă, copiii s-au adunat în jurul ei plângând şi strângând-o de mijloc. Antistres îi blandia faţa cu mâinile lui, consolând-o într-un fel atât de dureros. Cu lacrimile pe faţă,

(continuare în pag. 22)

Versuri

Corina PETRESCU

DOAR PLOAIA

Gândul tău,
Pasăre rănită,
Păşeşte orb spre mine.
Lent şi sigur şi înspăimântător.

Nu clipeşti, nu spui nimic.
Te uiţi la mine şi aştepţi.
Mâna ta strânge cu putere un cuţit
Ordinar, de bucătărie

Gândul tău sângerează,
Vârful cuţitului s-a înfipt adânc
În pieptul tău răsfăţat de lumină.

Corbii coboară în mintea mea
Cerând imperios: aprinde lumânări!
- De ce să aprind, e încă ziuă!

Corbii nu tac şi vocea lor e tot
O rană adâncă.
Rămâi pe loc şi mă priveşti
Nefiresc de mult.
Aceeaşi expresie a feţei:
Ochii nu mai clipesc,
Zâmbetul se lasă aşteptat,
Conversaţia nu poate începe.

Nicio tresărire, niciun gest.
Nimic, doar,
Din piept, ţi se prelinge
O dâră de lumină şi de sânge:
Viaţa!

A început să plouă sau
Ce simt pe obraz?
Sunt stropi sau lacrimi.
Lacrimile mele?

- Nu plânge, va trece!
- Da, va trece, nu te contrazic.
(După cum cred eu, va trece doar ploaia!)

De fapt, acum, în această clipă,
Nu mai are nicio importanţă,
Niciuna,
Dacă e ploaie ori lacrimi.
Ploaie ori...
Sfâşiere...

26 VIII 2013

***

Vasile Dan MARCHIŞ

EXTREMA MIRARE

Probabil exist fiindcă
Dumnezeu îmi apreciază mirarea
Prin Faptul că m-am mirat pe locurile
sau pe felurile în care
şi-ar putea face apariţia în faţa mea Dumnezeu
nu mi-am folosit niciodată ochii, ci gândurile.
Nu ajung toţi ochii lumii pentru a realiza
o mirare deplină în adevăratul sens al cuvântului,
legat de Slava lui Dumnezeu.
Cu gândul m-am mirat zi de zi pe aspectul că
Dumnezeu nu mi s-a arătat niciodată...
Cu gândurile mă mir că, dacă Dumnezeu nu mi-a apărut
în faţa ochilor,
el poate fi momentan lângă altă persoană
sau într-un loc ştiut numai de el...
Legat de Dumnezeu, cu ce mă pot mira în acelaşi timp
a tot şi la toate, dacă nu cu gândurile...
Pe Dumnezeu nu mă voi putea mira niciodată fiindcă
tot ce doreşte el să se realizeze este un lucru firesc...
Pe faptul că Dumnezeu vrea prin absurd
să vină la mine în chip de lup sau de altă creatură,
n-am de ce să mă mir, fiindcă
acest aspect ar fi pentru Tatăl Ceresc ceva firesc...
Dumnezeu poate într-un fel sau altul să mă sperie,
dar nu poate să mă facă să mă mir pe el...
Mi-am folosit gândurile pentru a mă mira pe toate procedeele
şi formele prin care Dumnezeu poate apărea la vedere în faţa mea.
De aceea este de prisos să mă mir pe o eventuală
arătare a lui Dumnezeu...

Radu Liviu DAN

CÂND DRAGOSTEA NU E DE AJUNS

Când dragostea nu e de ajuns
ne îmbolnăvim de ziduri însingurate
când dragostea e împărtăşită
doar de la distanţă
ne îmbolnăvim de păpădii
de vânturi spulberate
nechemate de nori
când dragostea nu e de ajuns
corăbiile pleacă cel mai departe
aidoma gîndurilor sinucigaşe
parcă toţi peştii
s-ar întoarce să-şi afle odihna
în marea Sargaselor
chemările noastre presărate
cu lacrimile macilor
vor fi imense câmpuri ruse
cuprinse de dor
melci împotmoliţi în nisipul
răsturnat de valuri
auzindu-şi chemarea
fără aripi
ei au doar ecou
nu şi zbor
se simte aproape
glasul inimii lor

***

Ioan Mazilu CRÂNGAŞU

POEM FUNCŢIONAL

M-am închis,
m-am legat cu lanţuri,
m-am orbit –
tentaţia obscură
de a-mi lovi privirea
de vreun colţ rămas
în natura primitivă...
de dragul funcţionalităţii.
Existenţa individului
oricărui regn
trebuie să fie –
imperativ,
funcţională,
funcţională până la ultima celulă;
orice lucru, orice idee, orice fapt
lipsite de funcţionalitate
sunt i-nu-ti-le,
născute moarte, contrare
acestui perpetuum mobile
al funcţionalităţii.
Elementele
timp şi spaţiu
reclamă funcţionalitate,
chiar biologismul ancestral –
şi repugnant
are ca finalitate
funcţionalitatea.
În virtutea acesteia,
vom avea ac
şi de cojocul marilor fluvii:
canalizări subterane sau
uriaşe cazane aeriene
de condensare a aburului lor,
căzând sub formă de imperii peste
Gobi, Kalahari, Sahara...
Funcţionalitatea –
sau haosul programat.

Luminiţa COJOACĂ

LA ROSTUL DE DIMINEAŢĂ

Dorul se face apă
La drumul mare
Nu lasă îngerii să urce
In culmea cu multă speranţă
Câinii nu urlă
La masa de dimineaţă
La prânz se leagă un dor
De urma să nu daţi masă
De pomană că se aprinde
La fiecare strigare
Norii nu se fac îngeri de pământ
Mâinile au rostul lor
Nu striga pământul
Rostul de înger să se facă apă
Tremurată peste mormintele goale
La biserică te duci cu cămaşa deschisă
Ingerii se desfac de principii
Sub paşii morţilor din mormintele goale
Candela nu se aprinde la nicio strigare
Rostul se aşază pe culmi
Dimineaţa devreme
Când sunt îngerii aprinşi.

PIATRA SEACĂ

Stă aleasă cu măsură
Piatra fără bătătură
Albă precum o mireasă
Strigă morţii nu o lasă
C-a albit peste masura
Piatra de pământ cu mumă
S-a ales şi judecat
Domnu ales ca împărat
Piatra de pământ cu dor
Tu-i scrii morţii de amor
Face-te-ai pământ cu flori
Dorul să-l dai înapoi
Face-te-ai pamant curat
Soarele pe veci purtat
Piatră albă de pământ
Ţi-a făcut orbul mormânt
Piatră aleas-cu judecată
Haina îţi e cumpărată.

Ana OLOS

MISTERUL LUI MR. URMUZ. NOI IPOTEZE III. JOCUL IELELOR ŞI REDINGOTA FRANCEZĂ

„Eu sunt eu, plus circumstanţele mele"
(Ortega y Gasset)

Primul dintre cele două epiloguri la ***Patul lui Procust*** conţine investigaţiile lui Fred Vasilescu, hotărât să dezlege misterul lui Ladima. Deşi ipoteza sinuciderii din pricina Emiliei i se pare cea mai plauzibilă, gândind că *„numai femeile vulgare provoacă drame din amor, sinucideri sau crime"*, îl caută, totuşi, pe procurorul care anchetase cazul. Acesta, poet, convins de scrisoarea de adio a lui Ladima, crede că motivul fusese iubirea pentru doamna T., a cărei identitate *„pentru istoria literară nu va fi un secret"*. Nemulţumit, Fred decide să-i chestioneze pe cei trei prieteni ai lui Ladima, prezentaţi într-una din scrisorile trimise Emiliei. Primul chestionat, la Capşa, e Penciulescu. Cu *„un cap mare negricios de actor bătrân, care a jucat numai în roluri de senatori romani"* şi cu un discurs dezlânat şi xenofob, acesta neagă orice relaţie cu ceilalţi doi, Ciobănoiu şi Bulgăran. Fred află adresa lui Ciobănoiu – fost cancelar de legaţie, acum pensionar şi *„convins teosof"*– şi-l găseşte într-un apartament cu pereţii *„căptuşiţi de cărţi"*, înconjurat de obiecte de artă. Teosoful, deşi admite *„patima nepermisă"* a lui Ladima pentru actriţă, vede sinuciderea lui Ladima ca pe *„o mare nelegiuire"* din punctul de vedere al bisericii ortodoxe. Deşi îşi recăpătase credinţa, spune Ciobănoiu, prietenii i-au zdruncinat-o. Penciulescu şi Bulgăran, *„a cărui bibliotecă de ateu e un adevărat laborator al diavolului"*, au început să-şi bată joc de el, de iubirea lui pentru o femeie pierdută, făcând *„lungi teorii ca să-i dovedească inexistenţa lui Dumnezeu"*. Penciulescu, *„cu cifre, cu păreri de autori, cu poze chiar i-a explicat universul, arătând zădărnicia oricărei credinţe într-o Fiinţă Supremă"*. Într-un lung subsol la textul lui Fred sunt citate două articole – ***Soarele care moare***, despre teoria cosmologică a savantului agnostic englez James Hopwood Jeans, şi ***Evoluţia e oare revolută?***, de biologul şi zoologul Émile Guyénot, cu descrierea unor creaturi monstruoase – pe care falsul prieten i le-ar fi dat lui Ladima anume ca să-i zdruncine credinţa.

Spuselor lui Ciobănoiu, reflectând criza spirituală a epocii, li se adaugă, în notele de subsol ale „autorului", discuţiile cu Ladima despre poezia nouă, ca o ilustrare a crizei imaginarului în reprezentarea realităţii schimbate sub impactul realizărilor ştiinţei. În aceleaşi note sunt prezentate şi articolele politice ale lui Ladima. Avem astfel şi subiectele care se dezbăteau în cafenelele bucureştene la începutul anilor '20, discuţii la care trebuie să fi participat şi grefierul de la Curtea de Casaţie.

În opinia lui Ciobănoiu, Ladima fusese un fel de *„luceafăr"* sau de *„geniu pustiu"* şi-l descrie în zilele ce-i precedaseră moartea: *„l-am întâlnit foarte schimbat... nesfârşit mai trist, ros parcă de un vierme crunt din el. «Niculae, dacă Bulgăran are dreptate?». Era palid şi îi sticleau ochii. «Ascultă, Niculae, dacă sunt ţărână din ţărână, dacă am ieşit din haos întâmplător şi niciodată nu vom cunoaşte o nouă viaţă, dacă aceasta pe care am trăit-o a fost singura posibilă pentru mine dintr-un miliard de posibilităţi, şi eu am sacrificat-o îndurând lipsuri cumplite, iubind pe Emilia Răchitaru? Arde pielea pe mine ca o cămaşă de foc când mă gândesc că asta ar fi posibil.»"* Şi continuă cu un ecou din ***Scrisoarea IV***: *„Totul e stors sau sfărâmat în mine"*, la care cititorul ar adăuga fireşte: *„şi maestrul e nebun"*. În focul discuţiilor, Ladima invocase supravieţuirea prin artă, dar şi această iluzie i-a fost spulberată de nihilistul Bulgăran.

Înclinăm să credem că ultimele săptămâni din viaţa lui Urmuz s-ar fi putut desfăşura sub presiunea unor frământări sufleteşti ca cele descrise de Ciobănoiu. Nicolae Balotă, în monografia sa (subcapitolul ***Binele, Răul şi Suferinţa***), comenta nişte texte copiate de Saşa Pană: *„[D] in însemnările care ni s-au păstrat"*, scrie criticul, *„observăm că preocuparea lui Urmuz nu privea atât Binele şi Răul moral cât problema teodiceei, adică a contradicţiei între credinţa într-un Dumnezeu atotputernic şi bun, şi existenţa răului şi nedreptăţii în lume"*. Observaţie ce se suprapune relatărilor teosofului Ciobănoiu din romanul camilpetrescian şi ne face să luăm de bună şi supoziţia că moartea lui Ladima (şi deci şi a lui Urmuz) a fost rezultatul unor grave frământări sufleteşti, pe care Nicolae Balotă le atribuie unor posibile lecturi din ***Theodiceea*** lui Leibniz. Numai că *data* sinuciderii „programate" a lui Urmuz ne îndreaptă în altă direcţie.

În 1923, înainte de plecarea sa la Paris, Benjamin Fundoianu publica în ,,Sburătorul literar" nu mai puţin de şase cronici entuziaste pe marginea cărţii filosofului născut la Kiev, Lev Şestov, ***Revelaţiile morţii***, apărut în traducere franceză la Paris. (Emil Cioran, în ***Exerciţii de admiraţie***, scriind despre Fundoianu, va sublinia şi el influenţa pe care Şestov a avut-o asupra intelectualilor români în perioada interbelică.) Dacă Fundoianu, în urma lecturilor din Şestov, va pleca la Paris pentru a-l întâlni pe filosoful devenit idolul său, Urmuz va regăsi în cărţile acestuia idei care îl preocupaseră de când îi citise pe Kant, Schopenhauer şi Nietzsche. Comentariile lui Şestov despre Dostoiesvki şi Tolstoi îi demonstrează că revelaţia se poate petrece în circumstanţe opuse, nu numai în momente de disperare, ci şi în culmea gloriei. Cum scria şi Fundoianu, *„aceste clipe rare, mai importante decât timpul şi care îl neagă, nu apar, în mod ciudat, decât în momentul în care omul este bolnav incurabil, este nebun sau se simte pierdut, hăituit şi după ce a invocat îndelung şi în van sprijinul binelui, al necesităţii şi milei, al faptelor"*. Din câte ştim, Urmuz era foarte bolnav, ameninţat de paralizie şi suferind şi de o gravă depresie, cum declarase la poliţie cumnatul său. Aşa că, la interogaţia retorică a lui Fundoianu *„Înţelegeţi?"*, răspunsul său nu putea fi decât *„DA!"*. Câteva note ale lui Fundoianu, rezumând idei din Şestov, trebuie să fi apelat direct la fibra sa morală: *„este necinstit să trăieşti peste 40 de ani; trebuie scoasă limba în faţa necesităţii; Isus agonizează până la sfârşitul lumii şi nu trebuie să dormim în timpul acesta; moartea lui Socrate e un adevăr etern; nebunii au dreptate; sufletele celor vii nu sunt decât suflete moarte"*... Îi atrage atenţia şi un alt comentariu: *„În acest caz, ce idei profesează Dostoievski al dumneavoastră, Şestov şi Kierkegaard al dumneavoastră? Păi, absurdităţi, şotii sau chiar, asemenea lui Pascal, când vorbea despre creştinism,* ***prostii***". Da, de bună seamă, *„absurdităţi şi şotii"*...Aşa crezuseră şi cei care îi citiseră micile proze, în care ascunsese o întreagă filosofie, neştiută de cei care râdeau de el... Căci ei nu bănuiau pe cine ascunsese în *„redingota franceză"* din fabula despre cronicari. Dar uite că poetul care scrisese despre tăgăduirea lui Petru l-a descoperit pe filosoful care gândea la fel cu el.

Trebuie să citească ***Noaptea din Grădina Ghetsimani***, cartea lui Şestov despre Pascal, chiar dacă Fundoianu îl descuraja: *„Nu căutaţi, prin urmare, calea de urmat: cea a lui Pascal nu este mai bună, în căutarea lui Dumnezeu, decât a lui Nietzsche căutându-l pe Celălalt; calea bucuriei nu este inferioară celei a suferinţei; sunt tot atâtea căi câţi oameni singuri caută"*. Dacă Kierkegaard conchidea că angoasa este şieşi propria cale, Nietzsche credea că această cale nu există... Iar după Şestov, omul nu-şi poate obţine credinţa prin propriile-i puteri. A căuta nu înseamnă şi a găsi. Fundoianu întreba: *„Cine ar vrea prin urmare să se înhame la propria distrugere? Cine ar îndrăzni să-şi dorească această boală teribilă care este răscumpărarea brutală a absolutului? Cine ar vrea să-l urmeze pe Şestov?"* Şi încheia invitându-l pe cititor cu un citat din ***Zarathustra*** lui Nietzsche despre barca pregătită să plece spre marele neant...

Pentru Urmuz, dincolo de revelaţiile despre moarte, întâlnirea cu Şestov însemna întoarcerea la Blaise Pascal. Citise ***Pansées*** de copil, când fuseseră la fratele tatălui său la Paris. I se păruseră nostime cugetările despre omul ca trestie gânditoare şi cel despre nasul Cleopatrei... Panseurile fuseseră un exerciţiu excelent pentru însuşirea limbii franceze. Mai târziu, reflecţiile despre suferinţa umană şi credinţa în Dumnezeu au devenit un model pentru propria-i colecţie de cugetări, adunate, numerotate şi transcrise cu grijă într-unul din cele două caiete care aveau să conţină chintesenţa propriei gândiri.

Deşi au existat referiri la spiritul geometric şi la cel de fineţe în opera lui Urmuz sau la omul pascalian, considerăm că relaţia dintre Urmuz şi Pascal nu a fost privită cu suficientă atenţie. În ce priveşte interesul pentru ştiinţă al lui Urmuz, aşa cum reiese din relatările surorii sale, invenţiile lui Pascal şi, mai ales, teoria jocurilor mai mult ca probabil să-i fi atras atenţia. Pe de altă parte, trebuie să fi simţit o afinitate cu destinul acestui savant şi gânditor. După Nina Façon, Pascal a crescut în *„încrucişarea"* a două orientări ale epocii sale: pe de o parte, cea laică şi ştiinţifică, influenţată de gândirea lui Descartes de conversaţiile din saloane şi de genurile literare predilecte: maxima şi portretul; pe de alta, influenţa religioasă, reprezentată de *„solitarii de la Port-Royal"*, grup al cărui membru fusese tatăl său .

Acum, în noiembrie 1923, Urmuz se gândea la acea noapte de 23 noiembrie 1654, când Pascal a avut revelaţia ce l-a făcut să renunţe la ştiinţă şi să-şi dedice viaţa credinţei. Ajunsese de domeniul anecdotei mesajul ce l-a purtat toată viaţa în căptuşeala redingotei. Urmuz citise de nenumărate ori acea însemnare din 23 noiembrie (la 294 sau 913 în ***Pansées***). Văzuse cuvântul „FOC", urmat de *„Dumnezeul lui Abraham, al lui Isaac şi al lui Iacob şi nu cel al filosofilor"*... Pascal murise la 39 de ani şi două luni. El a împlinit patruzeci în martie. Cugetările, compoziţiile sale muzicale şi micile proze, pe care le cizelase atât de mult, erau adunate în lada a cărei cheie o avea în buzunar. Mai lipseau doar scrisorile pe care n-a reuşit să le recupereze. Nu ştim dacă şi-a cusut în haină vreun mesaj. N-a căutat nimeni. Dar cele găsite în buzunare ne dau impresia că n-au fost acolo la întâmplare. Obiectele perechi, cheile şi scrisorile adesate lui. Banii, de care amintea şi Fred Vasilescu în manuscrisul din romanul lui Camil Petrescu, nu erau două bancnote de cinci sute, ci suma misterioasă de 943 de lei. Dacă panseul nr. 913 este cel care descrie noaptea revelaţiei lui Pascal, cu acel *„Foc"*, diferenţa de treizeci ar putea fi „arginţii" lăsaţi trădătorului Iuda. Din nefericire, în mintea lui Urmuz, acel *„Foc"* nu se va asocia cu imensa bucurie pe care o resimţise Pascal. În mintea sa, *„Foc"* amintea de comanda pe care o auzise sau chiar o strigase el însuşi de atâtea ori pe front, devenit stimulul reflexului de a apăsa pe trăgaci.

Acceptase cu două săptămâni înainte să meargă la Timişoara cu nişte dispoziţii privind aplicarea ***Noii Constituţii***. Cei de acolo erau însă mai preocupaţi de vizita Regelui Ferdinand şi a Reginei Maria. Temători să nu fie vreun atentat, neliniştiţi de declaraţiile anarhiştilor judecaţi în septembrie. Îi făcu o vizită Doamnei T., pe care o cunoscuse şi Camil când lucrase la Timişoara. La întoarcerea spre Bucureşti nu s-a mai oprit s-o viziteze pe sora sa Letiţia la Turnu-Severin. Îi va trimite o carte poştală. Oricum, nici ea nu-l înţelegea şi nu se compara cu minunata soră a lui Pascal, cea care a avut tăria de a se retrage la mânăstirea Port-Royal. În tren, spre Bucureşti, zgomotul sacadat al roţilor părea să repete obsedant „a fi", „ a nu fi". Nu, nu trebuie să doarmă. Aşa scrisese şi Şestov. Va cânta toată ziua la pian ***Gymnopedia*** lui Eric Satie şi valsul trist al lui Chopin. Până în 22 noiembrie trebuie să se pregătească de drum. Barca îl aşteaptă...

Noaptea de 22-23 noiembrie, duminică înspre luni. Spre mirarea prietenilor cu care discuţiile se lungeau uneori până în zori, de data asta Urmuz, mai vesel ca în zilele precedente, plecă la zece şi jumătate. Cele două ore până la douăsprezece şi jumătate va trebui să le petreacă singur. Nu era în marea capitală, în Oraşul Luminilor, ci doar în „micul" Paris. Nu era nici Grădina Ghetsimani, ci doar într-un parc desfrunzit, în spatele bufetului de la şosea. Iar el, un muritor de rând, care dusese la gură paharul ca şi cum ar fi fost Cupa lui Socrate, căucul cioplit de Brâncuşi. Cântase la pian toată după-masa, cu gândul la bustul filosofului inspirat de muzica pe care dansa Lizica într-un costum proiectat de sculptor... Capul lui Socrate, găurit parcă de un proiectil...Deşi încercase şi ruleta rusească, acum nu va ezita să apese pe trăgaci. E, ca şi Andrei Pietraru, un suflet tare. Iar dacă există, totuşi, întoarcere, se va reîntrupa în pelican...

Glontele care i-a anihilat, în acelaşi timp, raţiunea şi credinţa, i-a lăsat pe urmaşi să mediteze asupra dilemei sale existenţiale. Dar dacă viaţa e un vis, şi moartea e viaţă, cum susţinea Şestov, şansa ce i s-a dat „pistolarului" Urmuz a fost viaţa micii lui opere. De judecat, doar un singur tribunal putea să-l judece. Dar ce scria Camil despre jocul ideilor ce-i jocul ielelor? *„Mii şi milioane de idei / În zeci de mii de tomuri, anexe / Şi opuscule / Cu pagini încărcate de calcule subtile / Cu mici desene / – Arabescuri – / De cercuri seci, semne / Şi magice majuscule. / Dar în ele / Nu sunt decât cadavre de idei, / Căci scrisul tot / E doar gândire veşted conservată / Şi-nchisă subt formule şi sub chei"*.

Elena Liliana POPESCU

TE APROPII

Iată, încă un merit
se adaugă astăzi
la re(ne)cunoaşterea ta.

Nu ştii, nu vrei
să poţi să ştii,
că nu ştii nimic despre tine.

Unde s-a dus toată strălucirea
deşertăciunilor încântătoare?

Unde sunt aromele îmbietoare
ale nimicului?

Te apropii, prietene,
de cunoaşterea
propriei necunoaşteri!

Ţi-aduci aminte
de nopţile insomniilor tale
de altă dată,
pe când se apropiau zorii
şi te speriai
de ceea ce credeai a fi
ignoranţa ta?

Te-apropii
din ce în ce mai mult
de zorii adevăratei dimineţi,
după o noapte infinită
de insomnii
cu peisaje tulburătoare...

Necunoaşterea pare uneori
atât de fermecătoare,
pentru a te prinde în mrejele ei
pentru secole de neştiinţă...

Necunoaşterea poate fi
atât de ispititoare
până ce vei reuşi să-i vezi
nenumăratele ei neajunsuri
şi să realizezi
că este doar o fantomă...

Încoronată regină peste iluzii,
este puternică
în măsura în care
îi conferi aceasta putere.

Te-ai întrebat vreodată
cine poate să fie,
de vreme ce îţi ştie
toate secretele,
toate scăderile tale,
toate dorinţele tale iluzorii,
ademenindu-te
doar spre a-i fi umil servitor?

Dacă nu ştii, află că va veni timpul
când întrebările sfâşietoare
îi vor fi peisajul insomniilor
celui ce va voi să afle
– insomnii ce negreşit vor veni –
pentru cel ce caută
necontenit
drumul spre casă.

Te-apropii, fiule, de simplitate
şi uneori
apropierea este atât de dureroasă...
Ea scoate la iveală toate îndoielile,
toate neliniştile tale
iar tulburarea poate să-ţi fie fatală.

Nu te teme, nu ţie,
cel care eşti, ci aceluia
care îţi imaginezi că eşti,
căruia îi iei apărarea
de sute de ori pe zi,
pe care îl învinuieşti de mii de ori,
pentru a-l ierta de zeci de mii de ori
în fiecare clipă.

O, cât de mult vei voi să afli
ceea ce te poate duce acolo
unde nu ştii că eşti!...

Vei pleca într-acolo,
fără doar şi poate,
dar te va speria pericolul
compus din miliardele de pericole
minuscule, ce te pândesc la tot pasul.

Oare nu este mai bine să ştii
că el te însoţeşte permanent
şi să accepţi
să-ţi devină tovarăş de drum?

Te înspăimântă faptul
că ţi-ai putea pierde
dreptul la necunoaştere,
fiind atras aproape până la nebunie
de inefabilul neantului,
pe care l-ai putea denumi haos
în momentele tale cele mai bune...

Tumultul diversităţii
te atrage ca un magnet.
Şi totuşi,
în cel mai adânc tu însuţi
este linişte...

Iar liniştea aceea te-nvăluie
în simfonia ei tăcută,
uneori,
de-atâtea ori,
mereu...

Te-apropii de râul

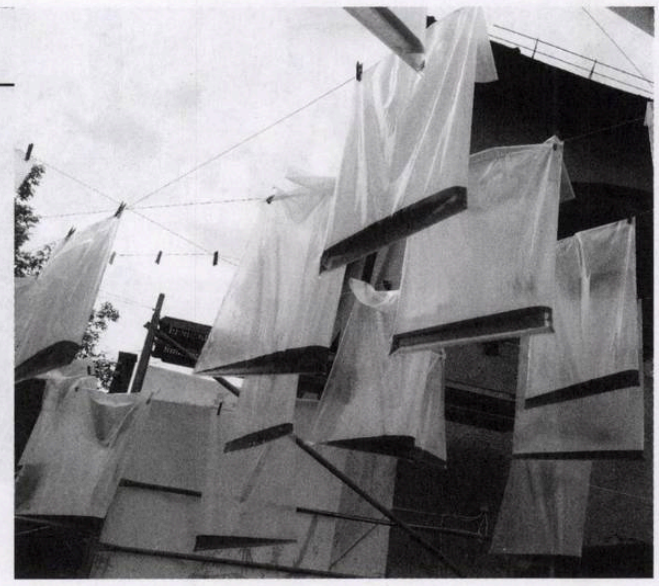

„A şti sau a nu şti".

Eşti gata să-l treci?
E înspăimântător!...
Curge prin faţa ochilor tăi
larg deschişi
care încă nu văd.

Te apropii
de marea întrebare, fiule!...
Eşti pregătit să afli răspunsul?

Ceea ce te împiedică să vezi
poate fi, paradoxal,
ceea ce te poate ajuta să-l găseşti.

Eşti pregătit să mergi mai departe?
Sau poate mai aproape, cine ştie?...

Participi sau nu,
la distrugerea statuilor
ce preamăresc (ne)meritele tale?

Ele se vor prăbuşi oricum
de la sine
în timp ce tu poţi construi altele,
la fel de nesemnificative,
după libera ta dorinţă.

Te-apropii de simplitate,
şi obstacolele din calea ta
nu se vor sfii să ia formele
cele mai ameninţătoare!

Şi câteodată –
deşi poate atunci
ţi se vor părea încântătoare –
vor încerca totul
pentru a te opri din drum...

Te apropii
de marea simplitate, fiule!

Te va speria poate drumul,
pe care vei fi din ce în ce mai singur...

Ceea ce crezi că te-ar putea opri,
ce pare să fie atât de puternic,
pe cât este de iluzoriu,
întreabă-te: „ce poate să fie?"

Cu cât te apropii mai mult,
pericolul se amplifică
prin fascinaţia infinitelor
nuanţe ale irealităţii
ce te pot întârzia
dacă nu vei fi suficient de ferm.

Te apropii de ceea ce este...
Eşti pregătit?

Maria COGĂLNICEANU

N. STEINHARDT, PRIN SINE ŞI DESPRE SINE

O idee admirabilă, venită din partea cunoscutului cercetător Florian Roatiş, face ca în acest an să apară la Craiova o carte cu interviuri - unele puţin cunoscute - aparţinând monahului de la Rohia. Ieşind din perimetrul transilvănean, are de pe acum o circulaţie naţională, aşa cum gândise îngrijitorul ei. Exigentul autor al acestei cărţi contribuie la completarea liniilor personalităţii integre a cărturarului netemător în faţa asalturilor Răului din secolul XX.

Cele două vieţi ale lui N. Steinhardt (dinainte şi de după experienţa carcerală) sunt drumul anevoios şi dramatic ce duce spre mântuire. Bildungsromanul său continuă cu alte file şi note bogate, aduse la zi, cu popasuri mai lungi asupra operelor edite şi inedite, pentru a se înţelege mai bine gloria sa postumă reală.

Prefaţa, intitulată ***Despre devenirea românească întru fiinţă a lui N. Steinhardt,*** are ecou nicasian. Farmecul, desfătarea intelectuală, sprinteneala gândurilor, replica promptă, vivacitatea şi umorul constituie arta de a capta şi a menţine cititorul în starea de crescândă curiozitate. Pentru specialişti, cartea cu dialoguri echivalează cu o descoperire întrucât, risipite prin diverse publicaţii, interviurile căpătau patină galbenă şi rămâneau necunoscute. Acum, laolaltă, întregul corp de texte orânduite inteligent are un sunet mai plin, iar explorarea lor devine mult mai facilă.

Florian Roatiş ne clarifică asupra noutăţilor şi intenţiilor urmărite: *„Volumul de faţă reuneşte în prima parte, pentru întâia oară la un loc, interviurile acordate de N. Steinhardt – toate în ultimul deceniu de viaţă, după ce devenise monah la Mânăstirea „Sfânta Ana" din Rohia. La acestea am adăugat convorbirea lui Steinhardt cu prietenul său Alexandru Baciu, din 1970, când traduceau în limba română eseurile lui Alain".*

Primul interviu e de mirare, cu toate că se ştie pasiunea lui N. Steinhardt pentru muzică. Dialogul se desfăşoară la înălţimi de idei neaşteptate, trăsnet pentru un subiect despre muzica uşoară. Pornind de aici, ajunge să discute o serie de concepte ca: *„omul estetic",„omul religios", „omul pur existenţial legat în chip absolut de cele pământeşti".* În fond, se face filosofie întemeiată pe operele lui Goethe, Heidegger şi Kierkegaard. Printr-un fel de maieutică se opreşte la definiţia muzicii uşoare, care este *„quasiarta la nivel existenţial".* Aşa era muzica uşoară interbelică. Demonstraţia este în acelaşi timp o dovadă a impresionantei cunoaşteri a şansonetei franceze, a muzicii din spaţiul carpatic, a folclorului negru de pe tărâm american, a melancoliei urbano-portuare (Edith Piaf, Maria Tănase, Louis Armstrong, Beatleşii). De la muzica uşoară cu textieri, compozitori şi interpreţi celebri cititorul se întâlneşte cu muzica lui Brahms, cu pianistul Vladimir Horowitz, cu Vasarely, exponentul Op-art.

O abordare strălucită se etalează în interviul luat ermitului de poeta Maria Mailat, în care se decojesc noţiuni de teorie literară. Eseul este definit prin raportare la modele ilustre (Goethe, Dostoievski, Baudelaire, Thomas Mann, Paul Valery, Lucian Blaga, Vasile Pârvan). Se trasează linii demarcatoare între eseu/cronică literară/studiu erudit/comentariu/reflecţie/exegeză/explicitare. Eseul este numit *„un soi de creaţie secundă".* Autorului de eseu i se cere *„să fie universalist, să cerceteze pretutindeni, să ştie cât mai mult". „E presupus a fi cult, a fi inteligent, a fi mereu treaz, atent, de strajă",* să fie moderat, cumpătat, să admire şi niciodată blazat. *„Şi de plin de uimire ca în a şasea zi a Facerii".* Nu ne surprinde o rea previziune făcută în ultimii treizeci şi trei de ani şi adeverită azi despre scăderea interesului faţă de lectură şi cultură. Constată închiderea în cercuri, grupuri şi coterii în dauna deschiderii către ceilalţi.

În ancheta literară gândită de eseistul Valeriu Gherghel găsim opiniile scriitorului, despre scris şi despre motivaţiile şi formele jurnalului, cu nenumărate exemple din istoria literaturii universale, fără a eluda numele unor scriitori români. Jurnalul e *„o treptată anamneză destinată momentului deschiderii cărţilor, registrelor şi albumelor în ziua cea mai scurtă: a Judecăţii de Apoi".* N. Steinhardt vorbea despre o experienţă personală, în mod cifrat. ***Jurnalul fericirii*** nu era altceva decât o combinaţie de jurnal de idei, de lectură, o spovedanie, un jurnal intim, o relatare a unor întâmplări-limită din „casa morţii", ba chiar mai mult decât acestea.

Discipolii săi (Iustin Hodea, Ioan Pintea, Nicolae Băciuţ şi alţii) i-au cunoscut îndeaproape zbaterile, suferinţele şi nădejdile, concepţia estetică. Cu Nicolae Băciuţ discută despre metoda biografică în literatură, despre talent (*„care nu-i o marfă bună de pus în circulaţie şi destinată vânzării"*) şi sinceritate în artă, dar şi în actul critic, despre singurătatea creatorului (*„un exemplu autentic imediat e Panait Istrati"*), pe care le contrapune fariseismului.

Tema singurătăţii creatorului şi a izolării de lume este reluată în interviul cu Dumitru Cerna, în care-l evocă în puţine cuvinte pe filosoful de la Păltiniş. Jalonând vectorii pe care se mişca gândirea filosofică a lui Constantin Noica, preciza acele principii care stăteau la baza pedagogiei sale: libertatea, creativitatea, seriozitatea, rânduiala şi comuniunea cu neamul. Admiraţia pentru Hegel (***Fenomenologia spiritului***) se traducea şi în modul de a concepe şcoala sa de filosofie şi cultură. Potrivit lui N. Steinhardt, acesta era un Serafim de Sarov al nostru. *„Un sihastru ca Noica dovedeşte că sihăstria poate fi o formă superioară şi binefăcătoare pentru toţi ai vieţii celui pe care Aristotel l-a definit „vietate socială".*

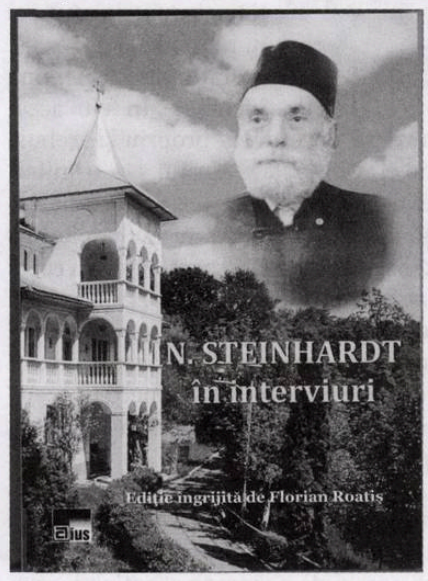

Solicitat să vorbească despre sine şi generaţia sa, când întrebările sunt formulate în limbaj anodin, apropiat de acea „langue de bois" curentă, scriitorul e uşor vexat. Cuvintele serbede, reci ca şi cel care i se adresează trăiesc un fel de maladie, au nevoie de mila sa: *„Receptare ! Ce cuvânt rece, tehnic, belferesc (să nu vă supăraţi)"*! După aceea, cu politeţea şi smerenia cunoscute, nu ezită să dea răspunsul cerut. În schimb, inteligenţa, cunoaşterea axiomelor, adecvarea limbajului intervievatorului sau, prin contrast, gândirea mediocră, plată, banală provoacă răspunsuri diferite. Cantitativ, parcurgem strălucitoare şi paradoxale asocieri din filosofie, muzică, matematică, astrofizică, semiotică, poezie şi alte arte.

Tema libertăţii atrage în preajma ei un roi de teme şi subteme. Se spune deschis că maramureşenii sunt foarte iubitori de libertate, iar ***Mioriţa*** în interpretarea sa are un alt sens decât în viziunea cioraniană. Ion Filipciuc (poet, folclorist, istoric literar şi editor) obţine la chestionarul său de şapte puncte un răspuns despre angoasa şi consolarea ciobănaşului în faţa morţii cu precizarea că *„nu-i, cum s-a crezut, dovadă de pasivitate, fatalism, resemnare, indiferenţă",* ci aşa cum gândeau Ion Barbu, Mircea Eliade şi Ernest Bernea. După opinia sa este *„recursul la splendoare".*

Cele unsprezece convorbiri despre N. Steinhardt, dintre care trei sunt iniţiate de Florian Roatiş, formează dipticul care dă contur icoanei ascetului cărturar. Mărturiile cele mai preţioase sunt date de cei care l-au cunoscut îndelung (Dorina Sergiu Al-George, Alexandru Paleologu, Virgil Cândea, Mina Dobzeu, Gheorghe Delurinţu) şi mai puţin de unii pelerini în trecere prin zona Maramureşului ortodox. Cartea este plină de învăţături, lărgind sfera cunoaşterii şi atingând chestiuni „scandaloase". Arhimandritul Mina Dobzeu nu este doar călugărul care l-a încreştinat în închisoare pe „ovreu". Prin dialogul purtat cu scriitorul Vasile Iancu se rup alte peceţi de întuneric spiritual şi politic. Statura sa creşte cu fiecare element biografic. A rămas toată vremea un apărător al ortodoxiei, un revoltat făţiş contra ateizării dirijate şi a comunismului. A fost un luptător din anii prigoanei şi până în 1988. Basarabean, dintr-o familie cu patru monahi, Mina Dobzeu prefigura o viziune *„destul de optimistă"* asupra destinului Basarabiei. Se va împlini această înainte vedere ?

Gheorghe Delurinţu, un deţinut politic din aceeaşi celulă 38 de la Gherla, subliniază vizionarismul lui N. Steinhardt, care vedea căderea înainte de implozie a comunismului şi înfiinţarea Casei Comune Europene încă din 1964.

Un alt subiect foarte bine acoperit este convertirea evreului. Pentru clarificări se pronunţă Mina Dobzeu, Al.Paleologu, Virgil Cândea. Acesta din urmă spunea că nu era nevoie de un agent extern pentru a-l converti pe Steinhardt, întrucât *„el nu e din categoria oamenilor care se lasă convertiţi. Nu putea decât singur să se apropie de lucrurile astea dintr-un imbold interior şi acesta este meritul lui integral".* ***Jurnalul fericirii*** şi toată istoria lui dramatică (scris, confiscat, rescris din memorie, ascuns şi totuşi trimis în lumea liberă, carte „foarte periculoasă" pentru regimul totalitar) ocupă un număr mare de pagini. Sunt intervievaţi în această privinţă Clara Cosmineanu şi George Ardeleanu, care au cercetat cele unsprezece volume de documente din Arhiva C.N.S.A.S. şi nu numai.

Toate cărţile lui Steinhardt au fost cenzurate, hermeneuţii Securităţii i-au analizat textele. A fost urmărit continuu, chiar şi după moarte. Autorul cărţii ***N. Steinhardt şi paradoxurile libertăţii*** a cercetat şi arhiva Mânăstirii Rohia, descoperind o nouă variantă a ***Jurnalului*** (***Manuscrisul de la Rohia***). Califică drept „crasă iresponsabilitate" faptul că „după 1990 a dispărut a doua variantă a cărţii" şi aşteaptă deschiderea arhivei Virgil Ierunca-Monica Lovinescu pentru a putea reconstitui adevărurile pe care le impune cartea lui N. Steinhardt. Admiraţia sa faţă de curajul, loialitatea şi credinţa diaristului este întreagă. Totuşi, nu-i poate înţelege eroarea de a se fi înşelat căzând în capcana discursului naţionalist al lui N. Ceauşescu din 1968. Analist cerebral, pasionat, emotiv şi totodată lucid, G. Ardeleanu se fereşte de stilul encomiastic.

În interviurile semnate de Simona Şora şi de Marian Drăghici se reiau cele două teme – libertatea şi convertirea. Întrebării formulate de Marian Drăghici (foarte bun cunoscător al subiectului) îi răspunde cu francheţe: *„Nu mi-a prea fost dat să întâlnesc nici în viaţă, nici în cărţi, ca să parafrazez titlul unuia dintre volumele sale, spirite atât de libere precum Steinhardt. Libere şi care ştiu cum să «lucreze» cu libertatea. Pentru cineva ca mine, născut şi format în a doua etapă a comunismului, acest lucru este extraordinar..."* Cei doi scriitori lămuresc şi conceptul de literatură de sertar: *„Literatura de sertar nu înseamnă doar literatura care a rămas în sertarele autorilor, ci şi literatura care a rămas în sertarele... Securităţii".* În aceste sertare s-a găsit, de pildă, după cincizeci de ani, manuscrisul confiscat al cărţii ***Aşteptând ceasul de Apoi*** de Dinu Pillat. Mai sunt şi alte asemenea cărţi arestate. Altele nu au avut noroc. N-au scăpat nici de la tocător şi nici din rug.

Argumentele vizând toate temele şi subtemele cărţilor acestei personalităţi puternice se înşiruie în cadenţa frazei cercetătorului care nu idealizează. Îşi păstrează conştiinţa nepervertită şi ochiul ager. Ar merita citate integral toate paginile care pun în discuţie aceste aspecte şi altele secundare sau cele care vizează raportul ***Jurnalului*** cu celelalte scrieri steinhardtiene, în care s-au „deversat" multe din ideile autorului. Dar cel mai profitabil lucru este lectura da capo al fine a cărţii alcătuite de Florian Roatiş.

În tot volumul răsună gândul lui N. Steinhardt, scriitorul rafinat, enciclopedistul care nu consideră cultura ca formă de dispreţ sau moft. Remarcabilă din această perspectivă este ipostaza sa de intervievator al pictorului Dumitru Vonica. Sintetizând tehnica picturală, stilul şi viziunea estetică ale medicului artist, socoteşte tablourile drept *„putere camuflată în eleganţă şi fast".*

Volumul îngrijit de Florian Roatiş, cu ţesătura lui viguroasă, este un ghid de lectură benefică şi o sursă biobibliografică ce nu trebuie ratată. Chiar dacă vine din partea unui exponent al generaţiei interbelice, pe care a preţuit-o pentru aportul cultural în contextul Occidentului, convingerea lui N. Steinhardt sună bine şi acum: *„Pare curios, dar este adevărat; oamenii aceştia, veniţi din periferia Europei, împrospătează şi lărgesc o anumită spiritualitate occidentală cu aspect net de provincialism."*

Ar trebui să ne scuturăm de gândirea leneşă, banală şi de ura de sine pentru a face o cultură la nivelul celei cu care ne mândrim încă. Nu putem risca să ne cufundăm în nisipuri vânturate prin toate punctele cardinale.

Augustin COZMUȚA

SIMȚUL DRAMATIC ÎN PROZA SCURTĂ

Resuscitarea, fie şi din când în când, a discuţiilor despre raportul dintre proza scurtă şi roman se justifică întrucât ambele modalităţi epice sunt cultivate de succesive generaţii de scriitori. Multitudinea opţiunilor de creaţie, cât şi a opiniilor critice denotă că nu doar romanul este un gen proteic, ci şi formele prozei scurte iau chipuri din cele mai diverse, fără a-şi pierde în totalitate o anumită structură de bază, cu caracteristici cvasiperene pentru principalele specii epice cunoscute, cum sunt schiţa, nuvela şi povestirea. Unele nuclee narative sunt comune pentru proza scurtă şi roman, după cum o serie de trăsături adăugate de romanul modern celui tradiţional, inedite şi chiar insolite, nu refuză să se încadreze în canonul flexibil gândit al nevoii de story, deci de povestire, în orice construcţie de anvergură romanescă, inclusiv în formele laxe adoptate de postmodernism, când se vorbeşte mai mult de amestecul genurilor decât de puritatea lor. Cu toată această libertate de abordare a narativităţii, scriitorii autentici nu ignoră exclusivist modelele şi experienţele epice anterioare, la care se raportează fie critic, fie ludico-parodic, dar preocupaţi în continuare să obţină o unitate de stil care să le denote şi să le pună în valoare originalitatea.

Am identificat, fie şi neprogramatic, asemenea constante preocupări la scriitorul Cornel Nistea, în recentul volum ***Ultimul în Eden*** (Editura Casa Cărţii de Ştiinţă, Cluj-Napoca, 2014), subintitulat cu o vrednică de remarcat menţiune, dar deloc ostentativă, anume că este vorba expres de o carte de ***Schiţe, nuvele, povestiri***, ceea ce defineşte din start o opţiune deliberată şi asumată cu o nuanţă lucidă, care vizează un fel de nou clasicism, nu neapărat invocat spre a-l reactualiza, ci pur şi simplu pentru a se solidariza estetic cu acesta. De ce n-am îndrăzni să ne raportăm la clasici sau să fim de-a dreptul clasici prin poziţiile adoptate faţă de soarta epicului în contemporaneitate? Atitudinea este personală, nici polemică, nici convenţională, ci arborată cu dorinţa de a se verifica dacă poate să intre în competiţie cu autori clasici ai prozei scurte, pe care i-a frecventat şi i-a cultivat şi din lecţia cărora vrea să demonstreze că a învăţat câte ceva şi uneori chiar foarte bine. Să notăm că în devenirea sa ca prozator Cornel Nistea a debutat cu proză scurtă, cu un volum drastic cenzurat la apariţie, în anul 1984 (***Focuri în septembrie***), a mai publicat pe parcurs texte de acest gen (***Papagalii mei adoraţi***, 2004), dar şi romane (***Inocenţa şarpelui***, 2000; ***Ritualul bestiei***, 2008; ***Întâlnirile mele cu Orlando***, 2012), pentru ca acum să se reîntoarcă la genul scurt prin cartea de faţă, dovedind astfel că a străbătut drumul cu dublu sens, dus – întors: de la proza scurtă la roman şi apoi invers, spre proza scurtă, argument scriptural fiind datarea fiecărui titlu, inclusiv a revenirilor la el până ce naraţiunea în cauză a luat formă definitivă (spre pildă, ***Simfonia anemonelor*** are indicaţia următoare: *„Alba Iulia, 2 septembrie 1984, finalizată la 21 februarie 2013”*, iar ***Străina din tren*** cuprinde menţiunea: *„Alba Iulia 27 februarie 2012, după o variantă din 11 august 1996”*).

Se poate spune că autorul a cultivat în paralel cele două genuri, într-o alternanţă şi o succesiune fireşti şi fertile, fără a amesteca însă lucrurile, întrucât din parcurgerea şi compararea textelor decurge evident faptul că ele sunt concepute şi elaborate independent, prozele scurte nefiind bruioane pentru roman, nici romanele nefiind o însumare de fragmente pregătitoare, gândite mai întâi la nivelul genului scurt. Interdependenţele se pot resimţi în ce priveşte problematica şi atmosfera creată în modul de a o trata, dar cu respectul din start al statutului narativ al fiecărei modalităţi de exprimare, ceea ce presupune exigenţa de a le realiza de sine stătător, cu unele reveniri în timp, de la geneză şi gestaţie până la deplina încheiere. În felul acesta, fiecare titlu reprezintă un univers propriu şi trebuie judecat distinct la nivel valoric, fără sprijin sau trimiteri la alte texte precedente ori ulterioare. Această poziţie oarecum autarhică faţă de fiecare creaţie nu exclude totuşi existenţa unui liant, discret şi subtil, şi acesta este în cazul prozei lui Cornel Nistea simţul dramaticului. Proza, ca să captiveze presupune acţiune, mişcare, dramă, or, pentru a transmite această puternică senzaţie de dinamism la nivelul receptorului sunt necesare o ingenioasă punere în scenă şi o desfăşurare cuceritoare ca ritm şi plauzibilă în planul cunoaşterii adevărului vieţii.

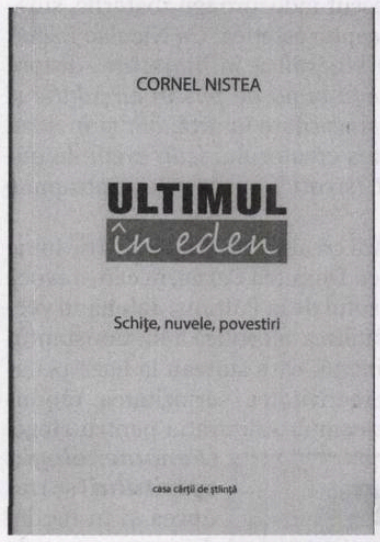

Imaginaţia prozatorului este extrem de mobilă, am spune că oglinda eului său se plimbă extrem de iscusit şi de înţelept totodată printre lucruri, oameni şi evenimente, având ştiinţa de a se opri şi de a extrage esenţialul, relevantul din raporturile naturale dintre ele. În felul acesta, subiectele, bine alese şi trezind interesul de la enunţ, au toate şansele şi, de ce nu, uneori, şi toate riscurile de a fi convingătoare şi de a impresiona percepţia sensibilă şi deopotrivă inteligentă a lectorului cu ochi exersat în savurarea virtuţilor epicului. Iată, spre pildă, cum se prezintă concret o asemenea strategie epică în proza ***Să mori frumos, prietene***! Un om cu conştiinţa vinovăţiei sale, căpitanul rezervist D. T., îşi caută ispăşirea păcatului prin apropierea şi câştigarea sentimentului iertării din partea semenilor, oameni care *„ştiu de crimele mele şi nu sunt dispuşi să mi le ierte, iar dacă ei nu mi le iartă, cum o să mi le ierte Iisus Hristos la a doua venire?”* Din enunţ,aşadar, o punere în abis a unui subiect grav, autentic, cu conotaţii sociale, istorice şi umane deosebit de semnificative, deloc retorice, deloc patetice, deloc artificiale ori senzaţionale. Cum poate acest om, care recunoaşte şi se căieşte că a greşit, să obţină izbăvirea de păcat, mântuirea şi găsirea unui sfârşit creştinesc vieţii sale pământene? În ***Străina din tren***, intriga se lansează tot pornind de la un enunţ incitant în adevărul şi realitatea lui: *„Omul simplu are el oare o altă viziune despre existenţă şi fericire decât omul cult?”* Demonstraţia se află în carte, unde verva dialogului, bine strunit, face şi mai captivantă înţelegerea profundă a sensurilor unor întâmplări *„unice care se pot eterniza*!” ***Ţapul roşu*** este o povestire în ramă, pornită dintr-un fapt mărunt de viaţă al unui invalid de război ajuns meseriaş spre a-şi întreţine existenţa, fără a reuşi să-şi uite trecutul marcat de ororile războiului: *„Trei erau necazurile: foamea, păduchii şi frigul”*; drept consecinţă, omul, negăsind cine să-l asculte cu răbdare spre a se destăinui, *„practic, vorbea mai mult de unul singur”*. Dar evocarea ce urmează capătă proporţii halucinante, amintind, să zicem, de dragul asocierii şi nu al influenţei, de ***Rusoaica*** lui Gib Mihăescu. La acest capitol se cuvine să precizăm că lecţia de proză scurtă a lui Cornel Nistea are şi alţi maeştri de seamă, precum Anton Holban, Pavel Dan, Vasile Voiculescu, în cheie tragică şi cu tentă psihanalitică sau cu substrat mitic-religios pe alocuri, ori Ion Luca Caragiale şi Eugen Ionescu, în manieră comică şi anecdotică picantă, evitând tonalităţile minore sau accentele moralizatoare. Savuroase, prin adâncimea analizei psihologice şi prin devoalarea cu miză epică a unor resorturi intime nebănuite, sunt bucăţi precum: ***Eseu despre iubirea creştinească, Peisaj cu iepuri de câmp, Un caz dificil, Întâlnire cu îngerul, Ideologia şi caprele înţeleptului, Duşman al poporului, Orgolii sentimentale*** etc. De notat că unele texte rămân cu final deschis, ambiguu ori doar incert, păstrând o undă de mister asupra existenţelor şi evenimentelor narate cu economie de mijloace, între care arta dialogului (a conversaţiei) ocupă un loc privilegiat, şi tinzând spre surprinderea concentrată a esenţialului, condiţie estetică suverană în proza scurtă.

Nada pe care, în schimb, autorul o întinde cititorului obişnuit, cât şi comentatorului avizat este aceea a libertăţii de alegere, de catalogare şi clasificare şi de etichetare, dacă e cazul, a textelor în categoriile generic şi expres menţionate numai în subtitlul cărţii, anume ***Schiţe, nuvele, povestiri***, această demarcaţie nefiind reluată în faţa fiecărui titlu în parte din cuprins. Cornel Nistea se mulţumeşte să-l aibă părtaş pe interlocutor la demersul său creator, autorul fiind situat printre acei, fie şi ultimi, fericiţi locuitori ai Edenului clasic al prozei scurte româneşti.

Crina BUD

SINGURĂTĂȚI, DRUMURI ŞI ALTE VISE

„Crezuse că [...] va ajunge să fie privită ca o femeie normală.” (***Despărţirea***)

Roase de singurătate şi strivite de idealuri de normalitate sunt personajele din prima parte – ***Singur pe drum*** – a povestirilor Ancăi Goja. Nu cele cincisprezece minute de celebritate le caută eroii ei anacronici şi cronic aparţinători unei provincii, ei tânjesc, în schimb, după câteva zile de normalitate. După ele, nu vine neapărat potopul - deşi sfârşitul lumii apare obsesiv printre temele şi temerile acestor proze - , dar vine mai mereu surparea, vine resemnarea, vine eşecul, somnul ori moartea, vine prea-târziul şi, de aceea, ca-n versuri de multă vreme uitate, pentru ei, „e totuna”.

În portretul Anei din ***Vacanţă la munte*** s-ar putea recunoaşte oricare din cei singuri pe drum: *„Fruntea era ca toate frunţile, nici înaltă, nici îngustă, dar câteva linii orizontale începeau să se distingă în ultimii ani pe suprafaţa ei. Nasul, mai degrabă ascuţit decât turtit, era totuşi drept, fără a fi cârn sau acvilin. Pe scurt, un nas cu totul şi cu totul obişnuit. Ochii, căprui sub sprâncenele pensate, nu aveau nimic special. Erau cei mai normali ochi cu putinţă. [...] nici măcar suficient de urât(ă)”*. Neînsemnaţi deci, discreţi, rotiţe perfecte în angrenajul datoriilor ori al ritualurilor personale, fiecare încearcă să-şi „corecteze” singurătatea, aşa cum adineauri pomenita Ana îşi corectează buzele prea subţiri după reţete oferite de revistele glossy. Alte repere în funcţie de care sunt proiectate ramele ideale între care să se cuibărească /oglindească confortabil aceste destine neîmpăcate cu mediocritatea lor sunt: cele ale cărţilor citite-n parcuri ori pe dealuri, ale albumelor de fotografii, ale ştirilor din presă, ale filmelor proaste servite drept antidot pentru pustietăţi interioare. A vrea să-ţi reprezinţi pe pânză sufletul, a avea sentimentul ratării, a vrea – sau nu – să-ţi deschizi sufletul în faţa cuiva, a-şi purta crucea, a fi absorbit de muncă, a-şi strânge viaţa (mai fragedă ori mai coaptă) sub devizele unei înţelepciuni râncede de tipul: *„Dragostea e cea mai gravă boală de care poate suferi un om”*, *„Prea multă libertate e uneori distrugătoare”* ori *„Timpurile moderne parcă ne îndepărtează tot mai mult pe unii de alţii până constatăm că am rămas singuri”*, a extrage morala întâmplărilor (în concluzii de tipul: *„o confirmare a faptului că trebuie să aleagă viaţa”*, *„trebuia să plece şi să o ia de la început”*), toate acestea fac parte din limbajul şi din felul de a fi ale unor indivizi demni de a fi selectaţi într-un Dicţionar al personajelor cu idei primite, în care ironia flaubertiană implicită s-ar vedea nevoită a convieţui cu tragismul surd şi implacabil.

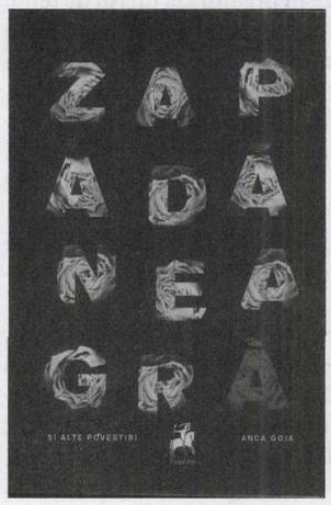

Prozatoarea are un talent extraordinar în a-şi ajusta ritmul şi conţinutul propriului discurs la această tipologie, evitând astfel, elegant şi eficient, orice empatizare, dar şi judecare. Perspectiva asupra evenimentelor e mereu a personajelor şi din vocabularul lor bovaric ţâşneşte în naraţiune câte un termen-şoc precum: *„accesorizau”*, *„coalizaseră”*, *„concert postmodern”*. Stridente, aceste cuvinte-fundă ori cuvinte-poleială fac şi mai evident conţinutul modest de viaţă al celor în legătură cu care pretenţioasele cuvinte au fost utilizate.

Replici actualizate şi localizate (într-un Maramureş ficţional) ale oamenilor de prisos cehovieni, personajele din „urbe” ori din satele răzleţite sunt „monitorizate” („Monitorul” e ziarul local consultat cu sfinţenie) cu o anumită detaşare. Fişele de înregistrare (a vieţii, eventual) rezultate conţin şi secvenţe anecdotice şi replici hâtre şi farse virate scurt în grotesc ori adevărate drame. Mişcarea aceasta de ac narativ între poantă şi extremă gravitate face şarmul şi ineditul textelor aici propuse. În acelaşi spirit provocator, manifestat în ritmul de unu pe faţă, unu pe dos (sub aspectul implicării), povestirile pun la bătaie o colecţie de ştiri de senzaţie (consemnate adesea în „Monitor”): descoperirea cadavrului unui bătrân după

(continuare în pag.23)

Livia MĂRCAN

LUIGI PIRANDELLO- FUGA UMANĂ ÎN FANTEZIE

L. Pirandello *(1867-1936) îşi construieşte lumea literară după conceptul lui H. Bergson, conform căruia toată realitatea este viaţă în continuă devenire, „un flux indistinct", iar cei care ies din el devin „forme individuale" şi, conform lui Pirandello, încep să moară. Omul încearcă să oprească acest flux, să se fixeze într-o personalitate; aşa sfârşeşte prin a se separa de restul lumii. Fiecare ne fixăm „într-o formă" şi dorim să fim recunoscuţi de ceilalţi, formă care în realitate primeşte toate „formele" pe care i le atribuie semenii. Contrastul dintre viaţă (ceea ce suntem) şi „formă" (ceea ce părem) generează criza de identitate, iar inima omului moare. Personajele lui Pirandello îşi înţeleg propria condiţie existenţială, aleg fuga, dar sfârşesc prin acceptarea situaţiei şi adesea evadează în fantezie, asemenea protagonistului din nuvela*

Trenul a fluierat

Se frământa. Avea simptomele encefalitei, după cum spuneau medicii, asta repetau toţi colegii de birou care se întorceau la două sau la trei de la ospiciul unde fuseseră să-l viziteze. Păreau că prinseseră gustul termenilor ştiinţifici, învăţaţi de la medici, o spuneau oricărui alt coleg pe care îl întâlneau pe stradă:

- Delir, delir.
- Encefalită.
- Inflamarea membranei.
- Febră cerebrală.

Voiau să pară afectaţi, dar în realitate erau mulţumiţi, chiar şi numai pentru că au spus-o. Cum erau sănătoşi-tun, odată ieşiţi din acel ospiciu, sub cerul albastru al dimineţii de iarnă, se întrebau:

- Va muri? Va înnebuni?
- Va înnebuni.
- Nu cred că va muri...
- Dar cine spune? Cine spune asta?
- Mereu acelaşi lucru: frenezia...
- Săracul Belluca!

Nimănui nu-i trecea prin cap că, date fiind condiţiile speciale în care trăia de atâţia ani nefericitul acela, situaţia lui putea fi foarte naturală şi că tot ceea ce spunea Belluca, care le părea tuturor delir, simptomul freneziei, putea să fie explicaţia cea mai simplă a unui caz foarte firesc.

Adevărat, faptul că Belluca, cu o seară înainte, s-a revoltat împotriva şefului său de birou, apoi a regretat mult, dar acesta nu l-a ascultat, dădea serioase argumente că s-ar putea vorbi de o adevărată nebunie. Om mai supus, mai ordonat decât Belluca nu-ţi puteai imagina. Cu limite... Cred că m-aţi înţeles că asta voiam să definesc. În limite, bietul Belluca, în limitele foarte înguste ale funcţiei sale de contabil şi de dactilograf, mereu gândindu-se să facă la timp ieşirile, evaluările sau impozitele. Maşină ambulantă de memorare sau, mai exact, care mergea încet pe aceeaşi stradă. Ei bine! De sute de ori această maşină ambulantă de memorat fusese frustrată, maltratată fără vină, aşa ca să se amuze ceilalţi puţin. Nici măcar nu se sinchiseau de el! Simţea de ani loviturile sorţii, dar a tăcut mereu. De neconceput, aşadar, acea revoltă în el, poate cu efectul unei alienări mintale.

Numai că, seara trecută, chiar îşi merita reproşuri, după cum spunea şeful lui de birou. Se prezentase dimineaţa cu un aer insolit, ca şi cum ar fi vrut să spună „Ia, uitaţi-vă, cine sunt eu!"; sosise cu o întârziere de mai mult de o jumătate de oră. Părea că privirea i se înveselise, că urechile i se ridicaseră în sus. Aşa, foarte vesel, cu o veselie nechibzuită, se prezentă la birou. Mai mult: toată ziua nu făcu nimic. Seara, şeful biroului intră în camera lui, examină registrele şi-l întrebă:

- Cum aşa? Ce ai făcut toată ziua?

Belluca l-a privit zâmbind, cu un aer înfumurat şi i-a luat mâinile.

- Ce înseamnă asta? se spune că ar fi exclamat şeful biroului îndepărtându-l. Oh, Belluca!
- Nimic, ar fi răspuns Belluca, mereu cu acelaşi surâs imprudent şi imbecil pe buze. Trenul, domnule Cavaler...
- Trenul? Care tren?
- A fluierat.
- Ce dracu tot spui?
- În noaptea asta a fluierat. L-am auzit eu fluierând...

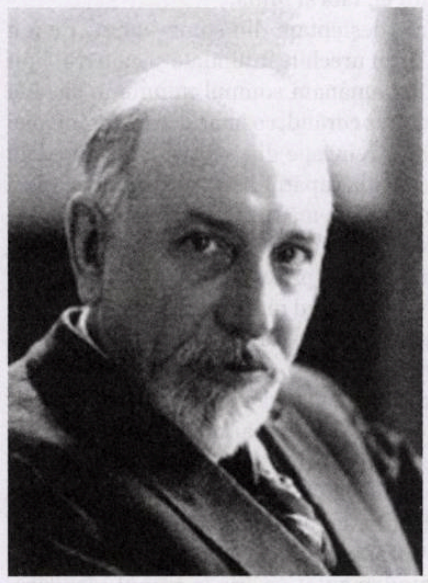

- Trenul?
- Da, domnule. Şi dacă s-ar şti măcar unde a ajuns! Poate în Siberia... sau în pădurile din Congo, ajunge într-o clipă, domnule Cavaler!

La strigătul înnebunit al şefului de birou, ceilalţi angajaţi intrară în cameră şi, auzindu-l vorbind aşa pe Belluca, râdeau nebuneşte.

Atunci şeful biroului - care în seara aceea trebuie să fi fost foarte bine dispus - iritat de râsete, fu cuprins de furie şi ajunsese victima propriei glume crude. De data aceasta, victima atât de terorizată de toţi se revoltă, imitase fluieratul acelui tren, dar mai mult decât să spună că el însuşi a auzit fluierând nu putu; nu mai voia să fie tratat aşa de oamenii aceia.

L-au dus îmbrăcat în cămaşă de forţă la ospiciu. Continua să vorbească despre acel tren şi îi imita fluieratul. Era un fluierat atât de trist în noapte.

Imediat după aceea delira:

- Se pleacă, se pleacă... Dar unde, domnilor, încotro?

Îi privea pe toţi cu ochi care nu erau ai lui. Erau ochii aceia fără expresie, cu străluciri luminoase, acum râdeau foarte lucizi, acum erau cei ai unui copil, ai unei femei sau ai unui om foarte fericit; îi ieşeau din gură fraze fără logică. Aşa se îmbinau expresii poetice, imagini stranii, care uimeau şi pe care nu şi le putea explica nimeni, îi ieşea din gură altceva decât cifrele de până acum. Vorbea despre fântâni albastre, munţi întunecaţi, ninsori cereşti, monştri marini care scriau pe fundul mării virgule cu coada. Spunea lucruri nemaiauzite până acum. Cel care lega toate acestea cu alienarea mintală mă întrista şi-mi spuneam în sinea mea că omul acesta este minunat, dar păstrai gândul numai pentru mine. Liniştea mea era plină de durere. Într-o zi, ridicându-mi capul cu amărăciune, spusei:

- Belluca, domnii mei, nu a înnebunit! Fiţi siguri că nu a înnebunit! Ceva s-a întâmplat, ceva foarte natural. Nimeni nu-şi putea explica de ce până acum nu s-a uitat cu ochi buni la omul acesta şi nu înţelegeau de ce eu, care abia l-am văzut şi i-am vorbit puţin, îmi explic că este foarte natural. În timp ce mă îndreptam spre ospiciul unde fusese internat sărăcuţul, gândeam pentru mine: „Doamne, un om aşa de trist ca Belluca nu am mai văzut până acum; lucrul cel mai simplu, un gest neprevăzut, un pas greşit pe stradă pot să aibă în legătură cu el efecte extraordinare.Toate explicaţiile ne conduc la ideea unei vieţi imposibile. Este clar. Se vede numai coada şi se face abstracţie de faptul că monstrul căruia îi aparţine ar putea-o stima tocmai fiindcă este monstruoasă. Trebuie să atacăm monstrul şi atunci nu ni se va părea aşa, dar cine ar trebui să fie monstrul şi ce aparţine monstrului? O coadă foarte naturală".

Nu mai văzusem niciodată un om trăind ca Belluca. Eram vecinul lui de casă, dar nu numai eu, şi ceilalţi ne întrebam cum poate trăi în asemenea condiţii. Trăia alături de trei femei oarbe: soţia, soacra, sora; cele două bolnave de cataractă, iar soţia oarbă din naştere. Mai erau în casă şi doi copii. La toţi trebuia să le dea de mâncare. Pe femei trebuia să le servească, să le ajute. Îşi ducea de lucru acasă, pentru seară. În casă erau trei paturi mari, matrimoniale, mobilă veche, plante. Femeile oarbe dormeau în pat, de o parte, se certau în fiecare seară între ele deoarece niciuna dintre ele nu voia să stea la mijloc, strigau şi se revoltau. Când, în final, se făcea linişte, Belluca putea lucra până seara târziu. Ei bine, domnii mei, în aceste condiţii lui Belluca i se întâmplă ceva foarte natural. Când mă dusei să-l caut la ospiciu, îmi povesti totul singur, cu amănunte. Este adevărat: era un exaltat foarte natural, de aceea i se întâmplă aceasta. Râdea de medici, de asistente, de unul dintre colegi care credea că a înnebunit.

- Măcar! spunea, măcar să fi înnebunit.

Prins intens în acel tip de existenţă, zi de zi, cu registrele de la birou, fără un moment de linişte, ca un animal pedepsit, se mişca precum roata unei mori, da, domnii mei, a uitat de ani şi ani, a uitat la propriu că există lume.

Trenul despre care vorbea l-ar fi dus departe de acea mizerie, de toate acele nelinişti oribile, deoarece numai într-un mormânt şi-ar mai fi putut găsi liniştea. Strânse instinctiv dosarele pe care le purta cu sine în fiecare seară, dar era cu gândul la trenul care fluiera.

Ah! erau dincolo de casa aceea oribilă, dincolo de suferinţele sale, departe, foarte departe Florenţa, Bologna, Torino, Veneţia..., atâtea oraşe în care el nu fusese de tânăr; sigur, aceea va fi o noapte de neuitat. Da, va şti cum să-şi trăiască viaţa! Viaţa aceea era în mintea lui şi se învârtea ca roata unei mori. Nu se mai gândise de mult la ea. Lumea era închisă pentru el, un chin permanent în casă şi la birou. Erau, în timp ce el visa „această viaţă imposibilă", atâtea milioane de oameni răspândiţi pe pământ care trăiau altfel. Acum, în câteva clipe, ei erau singuri, munţi de singurătate şi sufereau, erau cerul întunecat, „fântânile albastre"... Da, da, chiar aşa le vedea! Erau apoi oceanele, pădurile...

Acum se putea consola în orice altă lume, acum că avea în minte acestea. Eliberându-se de chinul lui, lua o gură de aer din lume şi îi ajungea. Îi ajungea.

Natural, în prima zi se îmbătă. Toată lumea din interiorul lui era acum un cataclism. Puţin câte puţin îşi reveni. Era încă beat de miresmele lumii pe care o simţea.

Îşi reveni: se duse la şeful de birou, ceru iertare şi-şi reluă munca aşa ca înainte. Numai că şeful de birou nu-l mai putea privi ca înainte. Trebuia să accepte că, între o plecare şi o venire a registrelor, el făcea câte o mică haltă în Siberia sau, poate, în pădurile din Congo.

- Un moment, domnule Cavaler, numai un moment! Cum trenul a fluierat....

Pirandello, Luigi, ***Trenul a fluierat,*** în ***Nuvele pentru un an,*** Mondatori, Milano, 1990.

Teo MOLDOVAN

INFERNUL

(urmare din pag. 15)

lumia i-a dus la culcare. Cel mic gemea şi ofta lângă ea afectat şi debusolat. Lumia nu putea dormi. Nu-şi putea explica *reacţia lui dură după discuţiile normale purtate pe terasă la* o cafea. Trecând uneori pe stradă, Ambro o aborda cu multă disponibilitate, deşi avea interdicţie de la poliţie să se apropie de locaţia ei după altercaţiile şi brutalităţile anterioare. Poate îi părea rău după ea şi dorea s-o incite. Frumuseţea ei îl fascinase mereu. Şi, când o privea, ceva din el dorea să-i aparţină.

Lumia nu ştia ce vrea, era deschisă, iraţională, necontrolată, spera şi ea să revină la ea. Întâmplător, mai conversase cu el, sperând să-şi revină. Era volubil, disponibil. O amăgea: „poate ne împăcăm"... „Poate", îi răspundea aproape fără ton. „Şi pe viitor nu se ştie", o manipula el. „Nu se ştie", îl aproba ea cu vagă speranţă.

Copiii aveau nevoie de tată şi ea, naiva, marşa pe ideea asta. Deşi incompatibili, credea într-un consens amiabil şi, mai ştii, lucrurile cu timpul se puteau aranja. Poate o să-i vină mintea la cap şi lui după atâtea aventuri. Fie ce-o fi. Cu speranţe multe, s-a stabilit în Gârbeni.

Iniţial au locuit la mama ei, în Tanetara. Dar scandalurile şi beţiile lui repetate au făcut imposibilă convieţuirea. Liuba era distrusă. Dacă intervenea, îi articula şi pe ea, şi pe soţul Varice, un individ scrupulos, după ce fusese împuşcat în cap la vânătoare. Stresat, demoralizat, şi-a înecat handicapul în alcool. Şi Liuba continua s-o admonesteze: „De ce l-ai ales, nu e de tine", i-a spus de atâtea ori.

Cu nervii întinşi la maximum, Lumia s-a decis să plece cu Mitruţ în România pentru amânarea unei decizii irevocabile. Lăsase copilul iniţial la mama sa, apoi, după şase luni, îl luase cu ea. Colega ei Paula o susţinuse în acest demers. O cunoscuse prin Belu, soţul ei, coleg cu Ambro la menţinerea siguranţei şi a ordinii în hotelul din apropierea gării din municipiul de pe Someş. În anul următor, apăruse pe lume Lionel. El nu l-a dorit, dar Lumia nu renunţase la sarcină. A plecat la Tanetara. La frontieră avuse probleme cu viza. S-a scandalizat cu vameşii şi controlorii de trafic. A fost reţinută de inspectori. Le-a spus că e gravidă. „Nu se vede", au ironizat-o. Nu s-a lăsat. Până la urmă, după multe negocieri, reuşise să treacă Prutul spre Moldova, după ce un medic constatase că spusese adevărul. Intre timp, Ambro plecase şi el, era nemulţumit de solda pe care o ridica după ce veniturile barului au scăzut.

La şase luni după ce a născut, Lumia s-a întors la acelaşi hotel, însoţită de Mitru. Ambro, solicitat de Belu, a revenit, să fie lângă ea. Aşa se născuse, după trei ani, al doilea copil, Lionel. Medicul a spus să renunţe iniţial la sarcină. Era cu probleme. Ea n-a vrut. Au apărut complicaţiile, dureri insuportabile în abdomen. Stări febrile. După multă tevatură, s-a dus să nască în Moldova, fără Ambro. Cu Mitruţ după ea, a născut la Anenii Noi. A treia zi, a ieşit din spital, stabilindu-se la mama, împreună cu Mitru şi cu noul născut. În patru luni, economiile ei s-au terminat. Cum să-şi întreţină copiii. De la Ambro nu vedea un ban. A dispărut cu alte femei. Nu mai ţinea legătura cu ea. Fără un venit, ce să facă? S-a decis repede, a lăsat copiii cu mama ei şi s-a reîntors la barul din care plecase după ce în prealabil vorbise la telefon cu Paula. După periplul ei între cele două ţări şi-a reluat activitatea de animatoare la barul „Casablanca" din acelaşi stabiliment. Fosta barmaniţă devenise cu timpul cea mai bună dansatoare. A exersat atentă la mişcările unei dansatoare experte. După multe aterizari în cap şi altele în fund, a reuşit să stăpânească bara. Când Ambro Vitali o trădase cu mai multe animatoare, şi-a luat revanşa cu patronul unei atelier de geamuri termopan. Atunci Ambro aflase şi o rupse în bătaie. Revenise la el. Spera ca relaţia să dureze. Dependentă de banii lui, concesiile se ţineau lanţ. O viaţă la limita disperării. În Moldova erau şase guri care depindeau de ea.

(din volumul ***În toate sensurile***, în curs de apariţie)

Tatiana DRAGOMIR

NEGURA

(urmare din pag. 9)

eu ştiam că urmează să intre, colegii mei îşi vedeau de lecţie, aproape relaxaţi. Încercam şi eu să scriu ceva ca şi ceilalţi, cu ochii la tablă, dar privirea îmi fugea tot timpul în spatele clasei, spre uşă. Iar când aceasta se deschidea în sfârşit şi vedeam comitetul acela, vreo şapte sau opt persoane, intrând şi înaintând pe culoarul dintre perete şi rândul de bănci, către catedră, răsuflam uşurată. Peretele bleu, vopsit în ulei. Ultimii, în urma celorlalţi, care habar nu aveam cine sunt, veneau tata şi şefa clasei noastre, Mina. Nu aş putea spune că îi recunoşteam; chipurile lor nu aveau de cele mai multe ori nimic în comun cu înfăţişarea lor din realitate. Semănau între ei ca două picături de apă, parcă ar fi fost tată şi fiică. Dar ştiam sigur că sunt ei, tata şi Mina.

De regulă, mă deşteptam din somn înainte de a fi surghiunită din şcoală, cu urechile înfundate şi cu părul lipit de frunte. Mai apoi îmi amânam somnul minute în şir. Mă temeam că, adormind prea curând, coşmarul, care tot îmi mai dădea târcoale furios va reîncepe din acelaşi loc, şi de data aceasta mă va purta până la capătul umilirii şi al înfricoşării mele. Ca să nu adorm imediat, mă ridicam în capul oaselor şi mă forţam să retrăiesc, în cele mai stricte amănunte, amintiri foarte plăcute mie, mai ales despre când eram mititică, scene dulci cu ai mei de pe vremea când mai acceptau să mă ţină pe genunchi şi să mă legene în braţe, când încă nu li se năzărise că sunt prea mare pentru asta.

Nu rareori picoteam fără să vreau cu capul pe umăr pentru o fracţiune de secundă, de mai multe ori la rând, şi, trezindu-mă, îmi verificam instantaneu visul de o clipită, ultimul, ca să mă conving ca nu cumva, cufundându-mă în inconştienţă, să fi căzut iarăşi pradă coşmarului de care fugeam. După o vreme îmi aşezam capul înapoi pe pernă, având grijă să-mi schimb fundamental poziţia şi ritmul răsuflării. Inspiram adânc de câteva ori, cu nasul deasupra marginii plapumei, şi mă forţam să zâmbesc. Luam o poziţie degajată şi firească, pentru ca încrâncenarea trupului meu nervos să nu aducă înapoi visul rău. Puneam o palmă pe cearşaful rece, îmi îndoiam puţin piciorul în afară şi îmi treceam degetele de câteva ori prin păr. Mă priveam ca de sus, din tavan. Eram gracilă şi păream foarte sofisticată în seriozitatea mea.

Apoi, peste zi, evitam să mă mai gândesc la umbrele nopţii. Îmi era ruşine cât putusem fi de stupidă. Pe întuneric nu mai eram eu. Silueta ficusului din colţul camerei îmi stârnea imaginea unei gângănii enorme, întunecate. O terorizam pe mama să-mi scoată ficusul ăla din cameră, că prea îmi ocupă mult loc. N-am reuşit să o conving, bineînţeles; ăsta nu era argument...

Noaptea inventam poveşti de groază despre maşinile ale căror lumini aruncau dâre luminoase pe plafonul camerei, rotindu-se ca un evantai pornit din fereastră şi măturând tot interiorul. Unde putea să meargă şoferul acela la două sau trei noaptea? Îmi ascuţeam auzul să reţin orice particularitate a zgomotului pe care îl făcea motorul şi urmăream vehicolul dispărând în depărtare, spre capătul străzii. Ne-am fi putut pomeni într-o zi cu poliţia la uşă, întrebându-ne dacă nu am auzit cumva, din întâmplare, ceva ciudat în noaptea trecută. „S-a întâmplat ceva?" ar fi întrebat tata, iar subofiţerul ar fi început să-i explice că nu prea departe de aici s-a petrecut o crimă, iar asasinul a fugit cu o maşină pe care a furat-o din parcare. *„Trebuie să fi avut probleme până a pornit-o; proprietarul maşinii zice că îl cam lăsase bateria în ultimele zile. Oricum, pe aici a fugit..." „Îngrozitor, ce lucruri grave se pot petrece şi aici, sub nasul nostru, pe când noi dormim liniştiţi!... Lali scumpă, tu ai auzit ceva"?* ar întreba-o el pe mama, şi ea ar scutura din cap, cu bărbia în mână ca o babă, semn de mare îngrijorare. La mine nici nu s-ar gândi; de unde să le vină ideea că fetiţa lor, care încă se cere în braţe, a stat trează azi-noapte? Eu aş ieşi însă din camera mea, aş veni drept spre ei şi m-aş prezenta cu numele întreg poliţistului, întinzându-i mâna. *„Pe mine nu mă întrebaţi?..."* i-aş voi mustra, iar părinţii ar zâmbi îngăduitori. Atunci le-aş povesti cu voce sigură şi matură cum a fost, că motorul s-a auzit de mai multe ori, ăla îl tot ambala, până a reuşit să pornească. Mă şi mirasem că nu se sesizează nimeni. Apoi s-au închis două portiere, aproape simultan, dar nu tocmai. *„Eşti sigură? Gândeşte-te bine"!* mi-ar zice tânărul subofiţer, scriind ceva în agenda lui şi privind spre celălalt conspirativ. *„Nu cumva a fost una singură"? „Imposibil, au fost doi, bărbaţi amândoi, i-am auzit vorbind înainte de a urca în maşină, dar nu am prins ce spuneau". „Deci doi..."!* va nota poliţistul.

Olimpiu NUŞFELEAN

ÎNFĂŢIŞĂRILE POETULUI

(urmare din pag. 5)

Trăirea sentimentului de acest descins din păgânătate este intensă, precum se întâmplă în versul eminescian: *„Căci te iubeam cu ochi **păgâni** şi plini de suferinţi"* (s. m.). Viscolul înseamnă frământare reală, teamă şi curaj, albul – puritate, săratul – greutate şi fermitate. Iluziile generate de treceri prin alte stări şi alte căutări nu eludează identitatea, esenţa fiinţării, precum în versul: *„şi orice boare ne îndură greutatea"*.

Poetul – *„patrician transilvan înmirat/ de atingerea ta şi a ploii sixtine"* – alege popasuri europene – Paris, Reims, Vatican, Istanbul, Veneţia (multe italiene sau franceze), Londra etc. – în care trăirea iubirii să-şi găsească o locuire. La Napoli i se împlineşte visul de a dansa cu aleasa inimii *„într-un port"*. Aici se întâmplă împlinirea înţelegerii dintre iubiţi, când *„şoaptele iau adâncimea spovedaniei"*, îmbrăţişarea e apoteotică *„şi curcubeul ţi se ridică din umeri/ cum în noaptea celei de-a cincea taine"*, iar focul iubirii e mai puternic decât lava unui vulcan: *„în fâşii de fierbinţeală înlănţuim Vezuviul"*. Interogaţia tulburătoare referitoare la discursul redundant privind existenţa, interogaţie ivită la Salzburg – *„ce preţ să mai aibă cuvintele/ toţi mi-au vorbit de Mica serenadă/ şi de bogăţia calpă a singurătăţii/ ca despre o masă cu sfeşnice de argint"* – ei bine, o asemenea întrebare îşi găseşte răspunsul în bucuria prezenţei fiinţei iubite, care mijloceşte desfacerea tainelor şi împlinirea înţelegerii sensului existenţei.

Poetul pleacă în călătoria lirică beneficiind de o anume încărcătură sufletească, de un sigiliu al aspiraţiei. Dorinţa identifică orizonturi identice cu cele lăsate în urmă. În York descoperă că *„ninge/ nefiresc aproape transilvan"*. Ca şi la Waterloo, unde *„ninge ca-ntr-un sântirim/ transilvan"*. La Florenţa: *„ploaia/ dansează cu David/ bucuria aracului lângă viţa de soi"*. Iubirea altora nu-i mai întremătoare decât iubirea proprie. La Veneţia, *„în oraşul iubirii mai singur/ decât smochinul bătrân/ lângă somnul de bronz al Julietei"*.

La Manchester poetul conchide: *„gândurile au tăcut ca în veghe/ şi răcoarea tresaltă pe rând/ în toate înfăţişările mele"*. De fapt, peregrinarea îi oferă poetului posibilitatea de a trăi multiple înfăţişări ale aceluiaşi sentiment. Iubirea – conform spuselor mamei – îl ajută să ţină *„pustiul departe"*. Se întoarce în sigiliul satului cu bucuria trăirii iubirii. Europe nu e decât un sat mai mare, spre care tindem, iar dorinţa noastră nu face decât să ne intensifice şi clarifice o trăire esenţială. Pribegia are menirea să întârzie sancţiunea supremă: *„credeam că pribegind cu tine/ prea multele răspântii/ vor întârzia copoii veghetorului // aproape mai cred"*.

Poezia lui Ioan Cioba este foarte atent şi subtil elaborată, are unitate de viziune şi de discurs, fineţe a intuiţiei poetice. Uneori versul e aproape încifrat şi, în mod constant, foarte auster. Predomină imaginea plastică, sincretismul, sunt inventate neologisme (*„înseară... antracit"*, *„sub adierea dolomită"*, *„pereţi trestiaţi"* etc.). E un lirism bine filtrat, care califică un poet foarte atent cu versul său, un poet autentic, demn de urmărit în continuare.

Revista revistelor

ARCA (nr. 4-5-6/2014) de la Arad, prin prisma celor 25 de ani de apariţie neîntreruptă şi drept concluzie la Colocviul Naţional al Revistelor de Cultură, eveniment organizat şi găzduit de oraşul de pe Mureş, apreciază că *„România datorează atât de mult revistelor literare”*, căci *„fără publicaţiile literare, cultura ar deveni un sac fără fund, fără control, reţeaua literară ar fi lipsită de criterii de valoare. Altfel spus, spiritul critic de selecţie e vital pentru existenţa unei culturi. Iar acest spirit este întreţinut, prin excelenţă, de revista de cultură”*, consideră criticul şi istoricul literar Nicolae Manolescu, preşedintele Uniunii Scriitorilor din România, iar poetul George Vulturescu, directorul şi fondatorul revistei sătmărene „Poesis”, şi ea împlinind un sfert de veac de existenţă continuă, susţine că *„rolul revistelor din spaţiile marginale este de a proteja valorile locale şi de a-i aduce pe alţii alături”*, ceea ce credem că, la Baia Mare, face şi revista „Nord Literar”. Gând la gând, într-o solidaritate care e benefică spiritului critic, cât şi celui creator.

CONTEMPORANUL – Ideea europeană (nr. 6/2014) continuă, din numere precedente, ancheta cu titlul ***Să ieşim din zodia totalitarismului comunist***, cu opinii diverse şi pertinente, demne de luat în seamă, situate cumva între două extreme, una care reclamă *„imposibila întoarcere”*, cum ar spune Marin Preda, şi alta care constată *„neantul uitării”*, în sensul că *„vin generaţii care nu ştiu ce înseamnă cuvântul comunism”*, cu semnificaţie de *„imperiu al răului”*. În schimb, din dialogul lui Eugen Simion cu Nicolae Breban, se deduce nevoia de a judeca drept trecutul şi de a nu arunca peste bord, odată cu tarele istoriei, valorile naţionale care ne reprezintă în faţa lumii, inclusiv cele literare, aparţinând unor epoci şi generaţii succesive. *„Cred cu tărie* - afirmă Eugen Simion, solidar cu Nicolae Breban – *că literatura română va exista cât timp va exista limba română şi un scriitor îşi poate da măsura talentului (inclusiv măsura şi profunzimea universalităţii sale) în această limbă”*. Să nu uităm, adică, să vorbim şi să scriem româneşte sau *„Ţineţi cu poporul, dacă vreţi să nu rătăciţi”*, clama cineva în momente de cumpănă pentru ţară. În mâinile cui se află oare azi cumpăna?

ROMÂNIA LITERARĂ (nr. 30/ 2014) relatează despre o manifestare literară de amploare în Basarabia, sub genericul „Două state – o literatură”, cu o participare numeroasă de scriitori de pe ambele maluri ale Prutului la ceea ce se cheamă Colocviul şi Festivalul literar Bucureşti – Chişinău – Orheiul Vechi, în ediţie inaugurală, dar cu premise de a fi continuat şi amplificat deoarece, după cum se exprimau convergent mai mulţi dintre cei prezenţi, *„limba şi cultura sunt mai puternice decât statul. Dacă eşti aderent la o anumită limbă şi la o anumită cultură, eşti aderent la un anumit spirit de civilizaţie. Şi spiritul de civilizaţie te conduce mai mult decât împărţirea ocazională în regiuni sau în regimuri politice”*. E necesar să ştim în ce vremuri trăim, ca să verificăm spusele cronicarului dacă şi azi *„Nu-s vremile sub om, ci bietul om sub vremi”*. Poate, între timp, şi vremurile şi oamenii s-au mai schimbat, probabil chiar în bine, mai mult decât în rău.

LUCEAFĂRUL de dimineaţă (nr.6/2014) reproduce, de la Colocviul de critică, intervenţia semnată de Viorica Răduţă referitoare la ***Starea actuală a gustului criticii literare***. Autoarea combate *„autosuficienţa critică”*, apelul la *„criterii extratextuale”*, propunând cultivarea *„viziunii critice”* şi prezenţa sistematică a unui *„ochi critic secondat de gust”*. Pericolul rezidă în invazia *„gustului kitsch”* şi a veleitarismului, *„care creează o încurcătură a vorbei, mai ales pe bloguri şi site-uri culturale”*, pervertind gustul publicului. *„În supradoză, gustul nu e o virtute a criticii literare, creează fisuri, falsuri de receptare a cărţii în genere”*. Calea de urmat este una sinceră, onestă, spontană, motivată în direcţie estetică, spre a ajuta la discernarea valorii de nonvaloare: *„Gustul e cel dintâi care ne conduce spre carte, dar măsura cu care ierarhizează operele trebuie stăpânită de criticul avizat”*. Impresionismul e delectabil, dar ineficient dacă nu e făcut cu metodă, îmbinând în judecata de valoare gustul cu spiritul critic. Aşa să fie, ca toată lumea să fie mulţumită, funcţionând şi în exercitarea gustului simţul dreptăţii, fiecărei opere fiindu-i validate, înainte de toate, meritele literare.

FAMILIA (nr.5/2014) dă curs unui fragment din ***Istoria literaturii române din Bihor***, lucrare colectivă aflată în coordonarea lui Valentin Chifor. Pus sub genericul ***Foşti membri ai redacţiei revistei „Familia”***, articolul reprodus este dedicat lui Stelian Vasilescu (1927-2003), publicist prin excelenţă, după cum reiese atât din datele biografice, cât mai ales din descrierea operei şi din referinţele critice menţionate, contribuţiile sale fiind comentate de-a lungul anilor, între alţii, de Bogdan Ulmu, Dumitru Chirilă, Mircea Bradu, Ion Cocora, Mihai Naidin, Valentin Taşcu, George Genoiu, Iordan Datcu, Nae Antonescu, Stan V. Cristea (acesta din urmă într-un ***Dicţionar bio-bibliografic al scriitorilor din Teleorman***). ***Istoria literară*** a Bihorului pare ea însăşi un astfel de dicţionar, ceea ce denotă că ideile de geografie literară se extind fertil în radiografierea valorilor locale, nu însă neapărat provinciale, decât exclusiv prin apartenenţă. E de interes să fie cunoscute aceste contribuţii bihorene, în ansamblul lor, atunci când probabil lucrarea va fi publicată în întregul ei. Felicitări realizatorilor!

CAIETE SILVANE (nr.113, 114/2014) se arată şi ea preocupată să-şi promoveze tradiţiile locale şi valorile generate de acest spaţiu cultural în peisaj naţional şi european. Un asemenea efort face folcloristul Augustin Mocanu evocând personalitatea etnologului Ion Taloş, la atingerea vârstei octogenare, cu un bogat palmares ştiinţific, îndeosebi în realizarea de *„studii de folclor comparat”*, atât de cunoscute şi de apreciate în rândul specialiştilor din domeniu. Relevând toate acestea, fostul *„coleg de cameră şi de an”* la Filologia clujeană susţine generos, dar argumentat că Ion Taloş *„merită să primească în faţă prescurtarea acad.”*, ca o încununare şi recunoaştere a meritelor sale ştiinţifice. Zicem şi noi *Vivat Academia*! Iar sălăjenii se pot mândri cu semenii lor şi cu zestrea pe care a acumulat-o în istoria sa oraşul Zalău – prezentat pe larg în anul 541 al primei sale atestări documentare. Sunt dovezi de perenitate şi atestate de existenţă creatoare pe plaiurile, dar şi în ***Caietele Silvane***.

CULTURA (nr. 23/3 iulie 2014) atinge o problemă atât de sensibilă emiţând ***Gânduri despre decernarea Premiului Nobel pentru Literatură***, în opiniile aparţinând lui Ignat Florian Bociort. Se porneşte de la constatarea că în cei peste o sută de ani de decernare a acestui premiu prestigios s-au înregistrat *„multe succese şi câteva eşecuri”* şi s-au manifestat o seamă de *„neajunsuri procedurale”*, inclusiv în motivarea de către juriu a premierii unor scriitori laureaţi, juriu care *„nu poate fi contactat de nimeni, pe nicio cale”*. Ţinând însă seama de însemnătatea deciziilor luate, întrucât *„premierea, ca fenomen unic, a devenit pentru iubitorii de literatură de pe glob un fel de indiciu al capacităţii de creaţie superioară a unui popor”*, e de dorit ca unele nedreptăţi şi chiar discriminări să fie evitate ori eliminate, prin analiza observaţiilor critice făcute în presa internaţională. Urmărind statistica premiilor şi prezentând câteva exemple de laureaţi, prin comparaţie cu alţii, care ar fi fost mai îndreptăţiţi, autorul consideră că se comit *„abateri de la echitate”*, de s-ar lua în atenţie doar faptul că, juriul neputând lucra cu opere scrise în zeci de limbi de pe glob, *„scriitorii cu limbi native de mare circulaţie”* sunt favorizaţi şi toţi ceilalţi dezavantajaţi, traducerile nereuşind să suplinească această condiţie de acces, oricât de multe şi de bine ar fi făcute. Ca un scriitor să poată candida, trebuie ca cineva să-l propună, altcineva să-l susţină şi cu totul altcineva să-l valideze. Pe tot acest traseu, dificil de străbătut, riscurile persistă, chiar dacă se recunoaşte de către toate forurile competente că în majoritatea literaturilor lumii *„există scriitori competitivi la nivel internaţional”*, deci şi între autorii români de ieri, de azi şi de mâine. Să nu ne pierdem speranţa!

ARTIFICIERUL

FESTIVALUL NAŢIONAL DE LITERATURĂ
CLUJ-NAPOCA, 5-7 OCTOMBRIE 2014

Manifestări din program:

Duminică, 5 octombrie: Deschiderea festivă; Rondul de gală al scriitorilor invitaţi; Lectură publică/ Recital: *„Microfonul vă aparţine”*.

Luni, 6 octombrie: Festivitatea de decernare a titlului de *doctor honoris causa* al UBB scriitorului Lobo Antunes; La pas prin centrul vechi al Clujului; Colocviul Naţional *„Revistele literare de azi pentru mâine”*, momente aniversare şi dezbatere.

Marţi, 7 octombrie: Desant scriitoricesc/ momente de literatură în şcoli şi facultăţi, în librării şi cafenele literare; Lecturi publice şi lansări de carte pe scena Festivalului Internaţional de Carte Transilvania, urmat de decernarea marelui premiu al Festivalului de Literatură şi al Festivalului de Carte; Vernisajul Salonului de toamnă al scriitorilor plasticieni; Recital festiv la Muzeul Etnografic al Transilvaniei.

Crina BUD

SINGURĂTĂŢI, DRUMURI ŞI ALTE VISE

(urmare din pag. 20)

cincisprezece zile de la moarte, sinucideri, un jaf, un viol, ploi interminabile..., numai că ceea ce poate face obiectul rubricii „Faptul divers” nu e decât deznodământul abrupt al unor existenţe lipsite de senzaţie, de fapte şi de diversitate. Accentul cade în fapt pe reconstituirea cursului lor monoton, ritmat doar de verificarea anunţurilor meteo în „Monitorul” (absenţa predicţiilor despre vreme în numere succesive provoacă moartea batrânului), de privitul fotografiilor din staţiuni balneo-climaterice, de tăiatul găinilor pentru supa săptămânală de către o femeie disperată de neputinţa de a găsi un bărbat potrivit, de realizatul de bijuterii drept compensaţie pentru neîmplinirea visului de a deveni artist, de lucrul la broderii care să-i permită trăitul izolat unei femei care a ştiut toată viaţa că din cauza bolii ei nu poate fi atinsă de ploaie până când inundaţiile îi dovedesc că n-a suferit niciodată de acea boală... Asemenea finaluri, în ciuda senzaţionalului lor, par banale descărcări ale unor tensiuni mocnite şi până atunci de nimeni bănuite.

Din când în când, graficele monitărizării narative arată fluctuaţii stranii, inexplicabile, corespondentul lor fiind vise, confundări, semne neaşteptate. În această primă parte a volumului, Anca Goja alege deci, doar să reţină, în treacăt, mici episoade în care prin fisurile realităţii dense se iveşte fantasticul. În partea a doua însă exact cărăruile neprevăzutului, ale coincidenţelor tâlcuitoare, ale semnelor de (alt) rost prevestitoare sunt cu prudenţă încercate. Niciuna din aceste căi nu este urmată până la capăt, ci e relatat atât cât poate fi întrezărit de ***La răscrucea de drumuri*** (titlul grupajului secund). Aici, are loc, mai degrabă, o tatonare de teritoriu, secvenţele de drum nu sunt, de data aceasta, străbătute în singurătate, ci puterile se vor ajutate de călăuze şi de aceea, pe mărturisite, două texte pătrund pe poteci bifurcate orientându-se *„după (câte) o idee de J.L. Borges”*. Însă nu borgesian e spiritul celor optsprezece proze - ***Clona (roman de dragoste şi moarte***) pare a respira aerul filmelor lui Pedro Almodovar), ci nişte trasee oniric-ritualizate cu oarece inserţii de superstiţie şi lirism ale fantasticului românesc sunt refăcute. Imediat se poate însă observa schimbarea de direcţie în căutarea de drum propriu prin maniera în care autoarea ştie să pună uşă batantă între real şi vis, între anost şi rost, să dea firesc mişcărilor repetate de dus-întors dintre ele.

Doar două figuri aş reţine din prozele insolite: clarvăzătorul şi visătorul. Scene din viaţa unui clarvăzător e textul-punte între cele două compartimente ale volumului. Sabin, ajuns la cincizeci de ani, simte nevoia unui bilanţ. Aidoma însinguraţilor, sub linia de socoteală se înscrie diferenţa dintre un ceva ce ar fi putut să fie şi nimicul ce a fost: *„Nu era ceea ce şi-ar fi dorit. Nu aşa îşi imaginase că va arăta viaţa lui. Meseria de contabil, care la început îl atrăsese, a ajuns, cu timpul, să i se pară plictisitoare, monotonă. În plus, câştiga modest, dar destul cât să ducă un trai decent”*. Toate se schimbă însă în momentul în care i se confirmă că poate anticipa locurile comune strict repartizate din discursurile oficialităţilor la deschiderea primului mall din oraş. Concluzia lui e că are capacităţi de clarvăzător şi că, prin urmare, îşi poate croi un viitor după voia sa, iar acesta, odată profeţit, neabătut, se va şi împlini. Cum una din proiecţiile lui e despre un premiu pe care îl va primi la serviciu, ia toţi banii de salariu ai celor patruzeci de colegi ai lui, îşi cumpără Mercedesul dintotdeauna visat şi apoi pleacă spre mare. Moare într-un accident de maşină si astfel contrazice viziunea sublim tristă şi fastuoasă. Clarviziunile lui se leagănă una şi încă una - pe o pânză de paianjen - pe care povestitoarea o rupe necruţător, făcând vizibil un peisaj dezvrăjit şi dezolant.

Personajul complementar, cel care readuce speranţa într-un oraş devastat de război, e Visătorul; el *„fie că dormea, fie că era treaz, visa tot timpul şi povestea ceea ce «vedea» cu voce tare ... cu mâna streaşină la ochi”*. Şi el vede darurile lui moş Crăciun pentru un copil cuminte, şi marea cu depărtările ei cele dătătoare de speranţă, şi castelul de nisip durat pe malul ei, strugurii brumaţi ce răspândeau arome, un loc magic numit cinematograf, iar oamenii oraşului care se salutau deja ducând mâna streaşină la ochi au recăpătat bucuria de a trăi.

Această din urmă atitudine scrutătoare, în căutare de amintiri ori, din contră, de presimţiri despre o altfel de rânduială îi este definitorie prozatoarei în această a doua ipostază a ei din volumul de debut. Volum ce merită a fi salutat cu mâna streaşină la ochi în aşteptarea (la sigur, răsplătită) altei povestiri ce va să vină.

José Emilio PACHECO

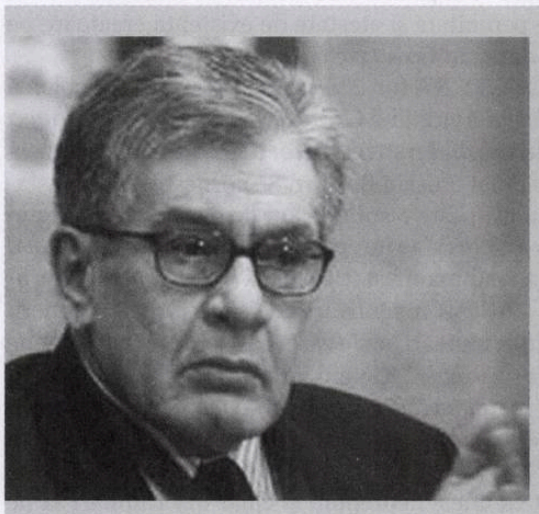

JOSÉ EMILIO PACHECO (Ciudad de México, Mexic, 30 iunie 1939 - 26 ianuarie 2014). Poet, prozator, eseist, traducător. Talentul său literar i-a fost recunoscut încă de la vârsta de douăzeci de ani, fiind inclus în antologii alături de poeţi cunoscuţi din America Latină. A studiat dreptul şi filosofia la Universitatea Autonomă din Mexic. Profesor în diferite universităţi din Mexic, SUA, Canada şi Anglia, s-a dedicat şi cercetării, în cadrul Departamentului de studii istorice al Instituto Nacional de Antropología e Historia (INAH) publicând numeroase antologii privind viaţa culturală mexicană din secolele XIX şi XX. A fost membru al unor prestigioase instituţii de cultură, precum Colegio Nacional (din 1986), creator emerit al Sistema Nacional de Creadores Artísticos. În 2006 a fost ales membru de onoare al Academia Mexicana de la Lengua şi al Seminario de Cultura Mexicana. A scris şi a publicat mult, îmbinând formele poetice tradiţionale cu cele moderne într-un mod original, în care rigoarea formei şi bogăţia mijloacelor poetice utilizate evidenţiază viziunea sa filosofică asupra principalelor aspecte ale existenţei omeneşti. Dintre operele publicate menţionăm următoarele: ***Los elementos de la noche*** *(****Elementele nopţii****, 1963),* ***El reposo del fuego*** *(****Odihna focului****, 1966),* ***No me preguntes cómo pasa el tiempo*** *(****Să nu mă întrebaţi cum trece timpul****, 1969),* ***Irás y no volverás*** *(****Vei pleca şi nu te vei întoarce****, 1973),* ***Islas a la deriva*** *(****Insule în derivă****, 1976),* ***Desde entonces*** *(****De atunci****, 1980),* ***Trabajos en el mar*** *(****Lucrări în mare****, 1983),* ***Miro la tierra*** *(****Privesc pământul****, 1986),* ***Ciudad de la memoria*** *(****Oraşul amintirii****, 1989,* ***El silencio de la luna*** *(****Tăcerea lunii****, 1994),* ***La arena errante*** *(****Nisipul rătăcitor****, 1999),* ***Sieglo pasado*** *(****Secol trecut****, 2000),* ***Tarde o temprano. Poemas*** *1958-2000 (****Mai devreme sau mai târziu, Poeme*** *1958-2000, antologie ce reuneşte primele sale şase cărţi de poezie, 2000),* ***La edad de las tinieblas*** *(****Vârsta tenebrelor****, 2009) şi* ***Como la lluvia*** *(****Asemenea ploii****, 2009). A colaborat la redactarea mai multor antologii, printre care* ***La poesía mexicana del siglo XIX*** *(1965) şi* ***Antología del modernismo, 1824-1921*** *(1970). A primit numeroase premii literare, dintre care amintim „Xavier Villaurrutia" (1973); „José Asunción Silva (1996); „José Donoso" (2001); „Octavio Paz" (2003); „Ramón López Velarde" (2003); „Pablo Neruda" (2004); „García Lorca" (2005); premiul „Cervantes"; premiul „Reina Sofia de Poesía Iberoamericana"; premiul „Alfonso Reyes" (2011), acordat de Colegio de México. José Emilio Pacheco rămâne o figură centrală nu doar a literaturii mexicane, fiind unul dintre cei mai importanţi poeţi mexicani din a doua jumătate a secolului XX, ci şi unul din mai semnificativi poeţi contemporani latino - americani.*

POEME

ETERNA MARE

Se spune că marea nu are început
Începe acolo unde o-ntâlneşti prima oară
şi vine din toate părţile să te-ntâmpine.

ARBORE ÎNTRE DOUĂ ZIDURI

Situată între două nopţi
ziua îşi înalţă spada de claritate
face să vibreze splendoarea lumii,
străluceşte în pasul ceasului, minutul.

Pe măsură ce avansează, ziua se devorează.
Şi cînd ajunge înaintea porţii roşii
îşi arde lumina, darul său, flacăra
şi distruge în faţa ochilor regatele sale hipnotice.

Înaintea zilei calcinate las să cadă numele tău:
mănunchi de litere sălbatice,
insulă în flăcări care răsare şi dispare.

Este miezul nopţii la jumătate de secol.
Totul este uragan şi vânt alergând.
Totul ne întreabă şi ne acuză.
Dar nimeni nu răspunde,
nimic nu rezistă împotriva curgerii zilei.

În urmă timpul luptă cu cerul.
Apa şi muşchiul devorează semnele,
navigare nemişcată a sevei,
zid al umbrelor noastre înlănţuite,
rug ce se adânceşte în îndoielile sale.
La miezul nopţii totul se sfîrşeşte,
durează cât fulgerul,
tunetul îl şi îngroapă în strigătul său.

ELEMENTELE NOPŢII

Sub cel mai mic imperiu pe care vara l-a măcinat
se desfac zilele.
În ultima vale
distrugerea se satură
în oraşe învinse pe care cenuşa le-nfruntă.
Ploaia stinge
pădurea iluminată de fulger.
Noaptea îşi lasă veninul.
Cuvintele se sparg la atingerea aerului.

Nimic nu se restituie, nu i se dă înapoi
pământului ars verdeaţa.

Nici apa în surghiunul său nu va reveni la izvor
Nici oasele acvilei nu se vor întoarce în aripi.

VIAŢA FALSĂ

Cineva te urmează uneori în tăcere.
Lucruri niciodată spuse
se transformă în fapte.
Străbaţi noaptea în mâinile somnului
dar celălalt, implacabil,
nu te părăseşte: lupta
împotriva irealităţii, viaţa falsă
unde totul este apus.

Fragil prigonitor ce eşti tu însuţi
l-ai obligat să fie în gardă mereu,
oglindă minuţioasă care nu uită.

LUMINĂ ŞI TĂCERE

Tot ce ai pierdut, mi-au spus, este al tău.
Şi nicio amintire nu-şi amintea că este aşa.

Tot ceea ce distrugi, au afirmat, te răneşte.
Lasă o cicatrice pe care nu o spală uitarea.

Tot ceea ce ai iubit, au hotărât ei, a murit.
Nu a rămas nici măcar umbra, s-a sfârşit pentru totdeauna.

Tot ceea ce ai crezut, au repetat ei, este fals.
Se prăbuşesc cuvintele cu care a început timpul tău.

Tot ceea ce ai pierdut, concluzionau ei, este al tău.
Şi o lumină fugară va îneca tăcerea.

ULTIMA FAZĂ

Niciun imperiu
nu poate dura o mie de ani.

AUGUST, 1968

Va veni o zi în care să se sfârşească pentru totdeauna
abjecta procesiune a abatorului?

1968

La sfârşit, pagină albă:
Totul este posibil.

ÎNALTĂ TRĂDARE

Nu îmi iubesc Patria.
Licărirea ei abstractă
este insesizabilă.
Dar (deşi sună rău)
mi-aş da viaţa
pentru zece locuri ale sale,
anumiţi oameni,
poduri, păduri de pini, cetăţi,
un oraş distrus, gri, monstruos,
diferite personaje din istoria sa,
munţi,
– şi trei sau patru râuri.

UMBRA

Din ce-i pierdut ce mai apare?
Umbra
în imaginaţia ce desfigurează amintirea.

Avem doar acest acum....

Deja nu mai este aici;
s-a topit în gura trecutului nesătul.

ZEROUL ŞI INFINITUL

(*În faţa ruinelor zidului Berlinului
şi a cancelariei Reichului*)

In circumferinţă nu există hazard
Mereu ajunge la ţintă
acea linie ce doreşte să se rotunjească,
să-şi unească puterile cu cine îi întinde braţele.

Două semicercuri
se unesc în egalitatea perfectă
se topesc
într-un tot care le transcende.
Fericite în îmbrăţişarea lor se rotesc mereu,
roată ce se învârte înspre marele zero absolut.

TUNET

Nu sfârşitul lumii,
ci al acestei lumi,
tunetul care în întuneric se aude profund.

Acum suntem sub cerul liber.
Suntem stăpânii vidului.

SFÂRŞITUL ISTORIEI

Poartă de lumină, pădurea prin negură,
pe malul râului ce-a luat cu el istoria.

Zidul acesta dărăpănat mai trăieşte încă
şi din speranţa noastră nu mai rămâne nimic.

Suspin al mareei la sfârşitul unei epoci.
Râul cenuşiu
trăieşte despicând marea ce-l devorează.

LUME ASCUNSĂ

Este locul calculatoarelor
şi al ştiinţelor infailibile.
În faţa ochilor mei te evapori
– şi cred în lucruri invizibile.

EXOD

În înaltul zilei
eşti cel care iarăşi
îşi şterge de pe nisip urma paşilor;
eroul nefericit care a evadat de la bătălie
şi sprijinit de scut priveşte arzând înfrângerea;
naufragiatul fără nume care se agaţă de alt corp
pentru ca marea să nu-i arunce doar trupul lui;
exilatul perpetuu care priveşte în deşert
cum cresc oraşe adânci care se întorc în soare;
cel care şi-a gravat blazonul în pielea unui zeu mort
cel care ascultă în zori cum cântă un cocoş sau altul
pentru că profeţiile se îndeplinesc: uimit
şi totuşi sigur de a fi negat totul;
cel care deschide mâna
şi primeşte noaptea.

PENTRU CEI INTERESAŢI

Să facă alţii
marele poem
cărţile unitare
operele
complete care să fie oglinda
armoniei

Pe mine mă interesează doar
mărturia
momentului care trece
cuvintele
pe care le dictează în curgerea sa
timpul în zbor

Poezia pe care o caut
este ca un jurnal
în care nu există nici proiecte nici măsură

Prezentare şi traducere de Elena Liliana POPESCU

Anul XII, nr. 9 (136), septembrie 2014

Prețul 1,5 LEI

Nord Literar

Apare sub egida Consiliului Județean Maramureş şi a Uniunii Scriitorilor din România

Din sumar:

PAG. 2 VIAȚA CULTURALĂ

PAG. 3 CRONICA LITERARĂ

• Gheorghe GLODEANU
- *În căutarea jurnalului intim*

PAG. 4-5 VITRINA

• Constantin CUBLEŞAN
- *Crucificarea poetului*
• Grigore SCARLAT
- *La noua frontieră cu barbarii*
• Augustin COZMUȚA
- *O anume actualitate perenă în roman*
• Ion MUREŞAN
- *Apocalipsa de Maramureş*

PAG. 6 DISOCIERI

• Terezia FILIP
- *Trezind în lucruri poezia*

PAG. 7 ORFEU

• Ana BLANDIANA
- *Poeme*

PAG. 8 REMEMBER

•Ioan FILIP
- *Ipostaza poetică*
- *Ipostaza critică*

PAG. 9 PROZĂ

• Florica BUD
- *Bucatele copilăriei*

PAG. 10 EVOCĂRI

• Cristina SCARLAT
- *Christinel Eliade - Mircea Eliade, his name, his destiny*

PAG. 11 POEZIE

• Ioan Romeo ROŞIIANU
• Marian HOTCA

PAG. 12-13 INTERVIU

•*Vasile PROCA în dialog cu Carmen Mihalache.*

PAG. 14 CONSEMNĂRI

• *Aurelia MOCANU - Profilaj*
• *Bogdan PETROVAI*
- *Eminescologia maramureşeană la Congresul Mondial al eminescologilor*

PAG. 15 VARIA

• *Revista Revistelor*

PAG. 16 TRADUCERI

• *Chrisann BRENNAN*
- *Ferma ALL ONE*
• *Prezentare şi traducere de Ioana COZMUȚA*

Acest număr este ilustrat cu lucrări ale artistei Florica Prevenda

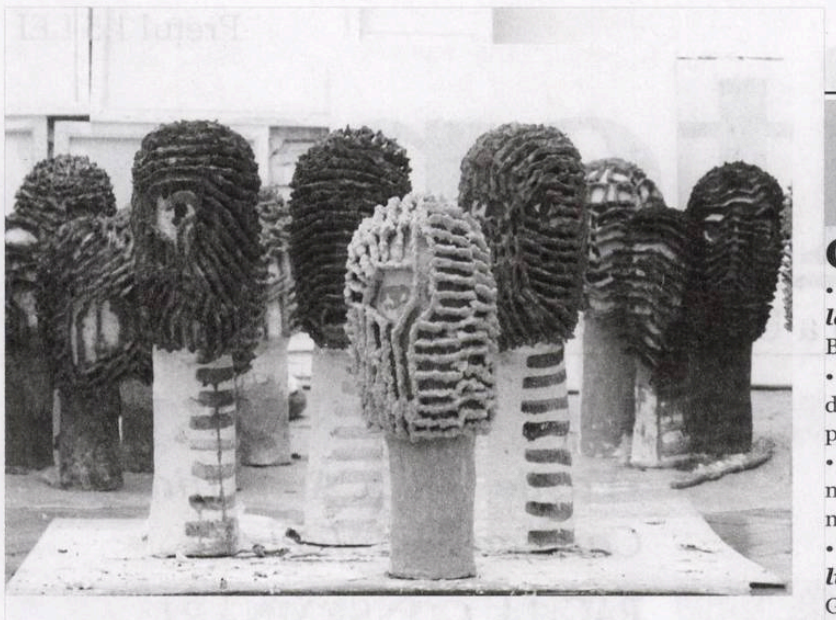

Instituţie a Consiliului Judeţean Maramureş
Revista NORD LITERAR
Editată de Asociaţia Scriitorilor Baia Mare
– apare lunar –

COLEGIUL DE REDACŢIE:

Director:
Gheorghe GLODEANU

Director executiv:
Săluc HORVAT

Redactor-şef adjunct:
Gheorghe PÂRJA

Secretar general de redacţie:
Augustin COZMUŢA

Redactori:
Daniela SITAR-TĂUT
Delia POP

Redactori asociaţi:
Augustin BOTIŞ, Florica BUD,
Gavril CIUBAN, Tatiana DRAGOMIR,
Ioan DRAGOŞ, Marian ILEA, Ştefan JURCĂ,
Adela NAGHIU, Adrian OŢOIU,
Lucian PERŢA, Florian ROATIŞ,
Nicolae SCHEIANU, Echim VANCEA

Prezentare artistică:
Mircea BOCHIŞ

Secretariat şi tehnoredactare:
Raluca HĂŞMĂŞAN
Andreea DEAC

Redacţia şi administraţia:
cod 430311, Baia Mare,
str. Gh. Şincai, nr. 46, tel. 0262-215870,
E-mail: nord.literar@yahoo.com
www.revista.nord-literar.ro

ISSN 1583-817X
Marcă înregistrată OSIM M2007 10928

Tipar: S.C. KUMAR PRINT S.R.L., Baia Mare
Revista „Nord Literar" este membră a Asociaţiei Publicaţiilor Literare şi Editurilor din România (APLER)

Abonamente la revistă se pot face prin factorii poştali şi se difuzează prin S.C. GLOBAL MEDIA TRUST S.A., S.C. DAMCO S.R.L., S.C. CPD ING VAL S.R.L., S.C. INA K PRESS S.A. şi în librăriile din Baia Mare şi Satu Mare.

Costul unui abonament - 2014:
Prin poştă: 3 luni - 7,5 lei; 6 luni - 15 lei; 12 luni - 30 lei

Revista este înscrisă în Catalogul Presă Poşta Română, anul 2014, cod 14.323 (p. 82)

5 948485 970010

16 paini - 1,5 lei
Responsabil de număr:
Delia POP

CĂRŢI ŞI REVISTE PRIMITE LA REDACŢIE

CĂRŢI:

• Ana Blandiana, ***Fals tratat de manipulare***, eseuri şi evocări, Editura Humanitas, Bucureşti, 2013;
• Ioan Marchiş, ***Nodul dacic***, *eseuri*. Prefaţă de Constantin Prut, Editura Eikon, Cluj-Napoca 2014;
• Gheorghe Pârja, ***Lacrima sfinxului***, poeme. Prefaţă de Horia Bădescu, Editura Proema, Baia Mare, 2014;
• Dumitru Fânăţeanu, ***Iluminările înaltului***, versuri. Prefaţă de Ion Cristofor, Editura Grinta, Cluj-Napoca, 2014;
• Ioan Meteş Morar-Chelinţanu, ***Monografia satului Chelinţa***, ediţie revizuită şi adăugită, Editura Risoprint, Cluj-Napoca, 2014;
• Ioan Nistor, ***Reflexele textelor***, note de lectură, Editura Citadela, Satu Mare, 2013;
• *Carolyn Mary Kleefeld*, ***The divine kiss / Sărut divin*** şi Ioan Nistor, ***În flăcările păpădiilor / In the Flames of Dandelions***, traducere în română: Olimpia Iacob, english version: Olimpia Iacob şi Joan Digby, Editura Limes, colecţia Coligat, Floreşti - Cluj-Napoca, 2014;
• ******Eternitate prin poezie***, antologie de Aurel Pop, cu o prefaţă de Alexandru Zotta, Editura Citadela, Satu Mare, 2012;
• Ion Codreanu, ***Răpirea căpestrelor***, poezii, Editura Citadela, Satu Mare, 2012;
• Nistor Ioan Bud, ***Înţepături potrivite pentru vicii altoite,*** epigrame, Biblioteca Judeţeană „Petre Dulfu", Baia Mare, 2014;
•*** Petru Poantă, ***Memoriale***, volum alcătuit de Irina Petraş, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2014;
• Elis Râpeanu, ***Poezii pentru şcolari şi mai mici, dar şi mai mari***, Ed. SemnE, Bucureşti, 2014;
• Ion Ghiur, ***Cercul şi spada sau omul atemporal***, versuri, Editura Citadela, Satu Mare, 2013;
• Vasile Proca, ***Fericit cel care înmulţeşte timpul cu lumina***, poeme, Editura Tipo Moldova, Iaşi, 2013;
• Oliviu Felecan, Nicolae Felecan, ***Multum in parvo. Expresii şi citate latineşti adnotate***, Editura Mega şi Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2013;
• Gheorghe Dinu, ***Semiotica limbajului cinematografic,*** Editura Universităţii de Nord, Baia Mare, 2013;
• Milan Oros, ***Clopotele. Povestiri şi legende***, Editura Enesis, Baia Mare, 2014;

REVISTE:

• „Acolada", nr.7-8 / iulie-august 2014, Satu Mare;
• „Argeş", nr.8 / august 2014, Piteşti;
• „Caiete Silvane", nr.115-116 / 2014, Zalău;
• „Oglinda Literară", nr.153 / septembrie 2014, Focşani;
• „Familia", nr.6 / iunie 2014, Oradea;
• „Arca", nr.7-8-9 / 2014, Arad;
• „România Literară", nr.36,37,38 / 2014, Bucureşti;
• „Luceafărul de dimineaţă", nr.8 /august 2014, Bucureşti;
• „Cultura", nr.32-33 / 11 septembrie 2014, Bucureşti;
• „Memoria ethnologica", nr.50-51 / ianuarie-iunie 2014, Baia Mare;
• „Orizont", nr.8 / august 2014, Timişoara;
• „Spinul", nr.2 / aprilie-iunie 2014, Baia Mare;
• „Astra Clujeană", nr.1-2 / 2014, Cluj-Napoca;
• „Ex Ponto", nr.2 / aprilie-iunie 2014, Constanţa;

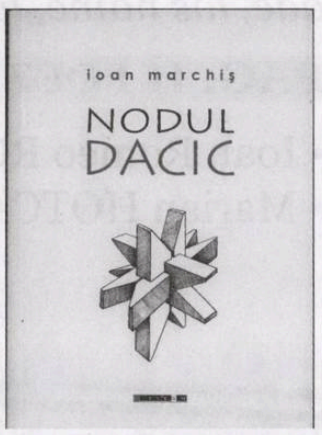

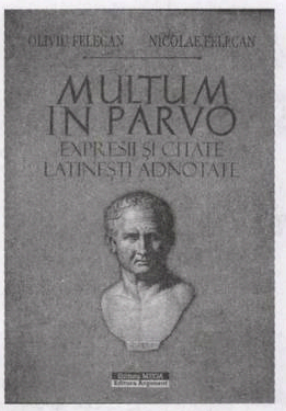

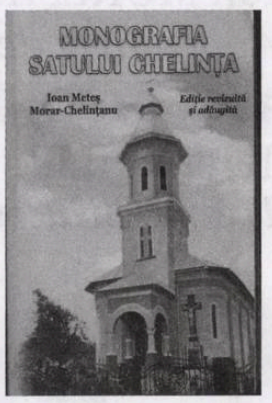

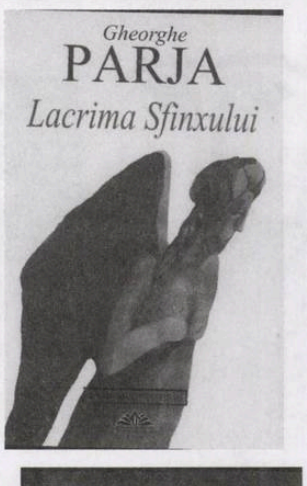

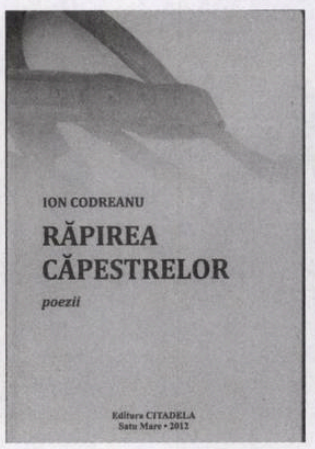

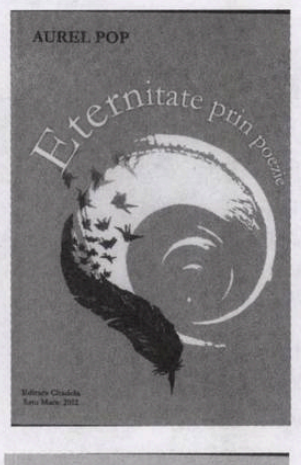

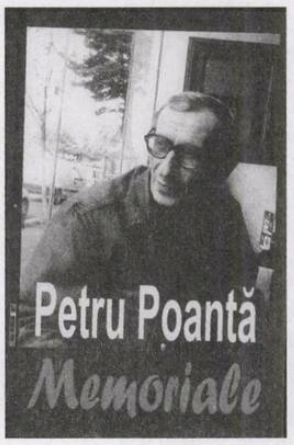

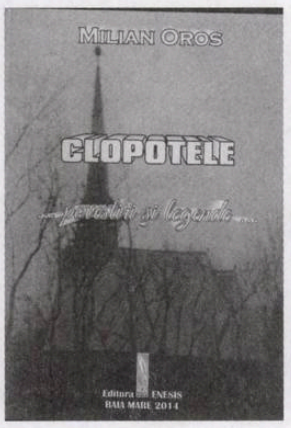

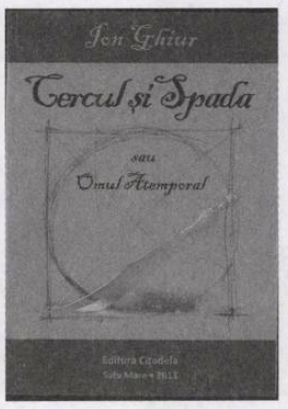

COLOCVIU ÎN FESTIVAL

Uniunea Scriitorilor din România organizează, în perioada 5-7 octombrie 2014, Festivalul Naţional de Literatură la Cluj-Napoca. În programul Festivalului figurează şi Colocviul Naţional „Revistele literare de azi pentru mâine". Moderator : Ruxandra CESEREANU. Colocviul, cu prezenţa unor reprezentanţi ai revistelor din toată ţara, se va desfăşura luni, 6 octombrie 2014, de la ora 16:00, în Aula Magna a Universităţii „Babeş-Bolyai".

CĂRŢILE ANULUI

Ediţia din acest an a manifestării Cărţile anului, înscrisă în programul „Sărbătorii castanelor", organizată de Primăria şi Consiliul Local Baia Mare, în colaborare cu Asociaţia Scriitorilor, se desfăşoară sâmbătă, 27 septembrie 2014, de la ora 13:00, în sala de conferinţe a Bibliotecii Judeţene „Petre Dulfu" din Baia Mare. Juriul desemnat în acest scop va premia cele mai reuşite apariţii din producţia editorială a anului 2013.

Rugăm editurile, revistele şi autorii care doresc să le semnalăm cărţile şi publicaţiile periodice în numere viitoare ale revistei noastre să le trimită pe adresa redacţiei (str. Gh. Şincai, nr. 46, cod 430311, Baia Mare).

IMPORTANT!
Informăm colaboratorii noştri că responsabilitatea asupra conţinutului materialelor publicate revine autorilor. Colaboratorii ne pot trimite materiale doar în format electronic, culese cu semne diacritice şi cu respectarea normelor ortografice impuse de Academia Română.

Gheorghe GLODEANU

ÎN CĂUTAREA JURNALULUI INTIM

Dacă în timpul totalitarismului jurnalul intim constituia o specie literară cvasiinterzisă, după 1989 am asistat la o adevărată explozie a autoficțiunii. Au fost retipărite marile jurnale ale perioadei interbelice şi au fost recuperate creaţiile majore ale exilului. În plus, jurnalul intim a constituit o manieră esenţială pentru scriitorii români pentru a explica atitudinea lor (sau tocmai lipsa lor de atitudine) din timpul totalitarismului. Subiectul se dovedeşte incitant, condiţia actuală a autoficţiunii ameninţând chiar hegemonia romanului. Nu este deci întâmplător că Ramona Demarcsek a ales ca subiect al investigaţiilor sale tocmai ***Poetica jurnalului intim***. Iniţial teză de doctorat, lucrarea conţine trei capitole ample. Prima secţiune reprezintă o reuşită incursiune în marile teorii consacrate jurnalului intim. Cea de a doua abordează condiţia ***Jurnalului intim în literatura europeană,*** în timp ce capitolul al treilea analizează ***Jurnalul intim în literatura română***. Investigaţia este precedată de un ***Argument*** şi este urmată de nişte ***Concluzii*** elocvente. O atenţie deosebită merită şi bibliografia extrem de vastă, ce reuneşte un număr impresionant de lucrări critice şi teoretice dedicate autoficţiunii.

Principalele idei care au stat la baza elaborării studiului au fost expuse în ***Argument***. Farmecul autoficţiunii a fost descoperit de către autoare atunci când a citit câteva din operele reprezentative ale literaturii române şi universale şi când, în mod firesc, s-a trezit interesul pentru omul din spatele operei. Jurnalul intim este considerat instrumentul ideal pentru a pătrunde în intimitatea marilor creatori şi pentru a afla detalii despre geneza anumitor creaţii. Ramona Demarcsek identifică diferenţele existente între omul public şi omul care se confesează şi recunoaşte că a fost interesată să descopere resorturile care declanşează procesul de redactare a unui jurnal intim. Lucrarea este bine scrisă, investigaţia caracterizându-se printr-o meticulozitate deosebită. Deşi autoficţiunii i s-au dedicat numeroase lucrări de referinţă atât la noi, cât şi în străinătate, Ramona Demarcsek reuşeşte să avanseze numeroase puncte de vedere originale. Ea defineşte jurnalul intim, relevă contextul social-istoric în care el a apărut şi dezvăluie principalele metamorfoze ale acestuia. Este foarte interesantă maniera în care se urmăreşte trecerea de la jurnalul intim văzut ca o scriere personală, la jurnalul considerat drept o operă literară.

În mod firesc, prima parte a studiului are un caracter eminamente teoretic. Parcurgând un număr impresionant de texte, tânăra profesoară de la Centrul Universitar de Nord din Baia Mare reuşeşte să circumscrie poetica genului. Ea insistă pe fragmentele metatextuale pe care le întâlneşte în interiorul creaţiilor pe care le comentează, relevând astfel particularităţile operelor, confruntând viziunile diferite asupra genului. Sunt trecute în revistă principalele caracteristici ale metaficţiunii şi se insistă pe imaginea pe care fiecare autor care se priveşte în oglinda hârtiei o creează despre sine. Ramona Demarcsek vorbeşte despre literaritatea jurnalului intim, despre statutul diaristului, dar este atentă şi la condiţia destinatarului acestuia, lectorul. Rezultatul acestui demers este relevarea metamorfozelor pe care le-a cunoscut conceptul de intimitate. Dintre principalii teoreticieni ai jurnalului intim, autoarea se opreşte la Georges Gusdorf, autorul unui studiu de referinţă intitulat ***Lignes de vie***. Primul volum al acestuia, ***Les écritures du moi,*** se ocupă tocmai de problema jurnalului intim, în timp ce al doilea, ***Auto-bio-graphie,*** abordează statutul memorialisticii. Philippe Lejeune, Eugen Simion, Mihai Zamfir, Mircea Mihăieş, Anca Ursa reprezintă alte nume sonore care oferă numeroase sugestii teoretice în investigarea genului. De altfel, subtitlurile utilizate se dovedesc elocvente în ceea ce priveşte etapele demersului realizat: ***Scurtă prezentare diacronică a incursiunii în eu, Identitatea jurnalului intim în literatura subiectivă, Există jurnal intim? Problematica intimului, Autor versus narator şi personaj, Autor versus destinatar şi lector, Tipologii ale jurnalului intim, Noul trend: jurnalul electronic – weblog-ul***. Pe tot parcursul cercetării, autoarea dă dovadă de o meticulozitate deosebită, fiind mereu atentă să nu îi scape nimic important. În felul acesta sunt sintetizate principalele discuţii dedicate condiţiei jurnalului intim. Nu toate ideile vehiculate sunt noi, nici nu au cum să fie, dar problematica asumată este dezbătută cu multă seriozitate şi competenţă. Extrem de interesante se dovedesc meditaţiile despre jurnalul electronic, extrem de puţin prezente în lucrările teoretice de până acum. Este sectorul în care Ramona Demarcsek are o contribuţie într-adevăr originală, mai ales că este vorba de actualul statut al genului, care a suferit o serie de metamorfoze uimitoare în era internetului. Exegeta relevă apropierile şi mai ales diferenţele dintre jurnalul tradiţional şi cel electronic, insistând în acelaşi timp pe metamorfozele uimitoare pe care le-a suferit însuşi conceptul de intimitate. Autorul jurnalului electronic – afirmă Ramona Demarcsek – aparţine unei categorii de vârstă care este în căutarea identităţii şi dă dovadă de remarcabile abilităţi tehnice. Aceste trăsături îl caracterizează şi pe noul cititor de jurnal. Nu întâmplător, noul autor de autoficţiune nu se mai numeşte diarist, ci *blogger*. Chiar dacă, de multe ori, şi autorul jurnalului intim i se adresează postumităţii, adică unui cititor, dialogul dintre autor şi lectorul acestuia devine unul firesc şi imediat în cazul jurnalului electronic, cititorul putând interveni în textul afişat pe blog prin intermediul comentariilor sale. Doctoranda relevă maniera radicală în care tehnologia a transformat individul şi societatea, autorii de jurnale intime adaptându-se şi ei la schimbările ce se petrec în jurul lor. Un bun exemplu oferit de către autoare este cel al lui Paul Goma. Acesta a publicat mai multe volume de metaficţiune, după care textul pe hârtie a fost înlocuit cu textul plasat în spaţiul virtual, care ajunge mult mai repede la cititori, deoarece nu se confruntă cu problema spinoasă a difuzării cărţilor.

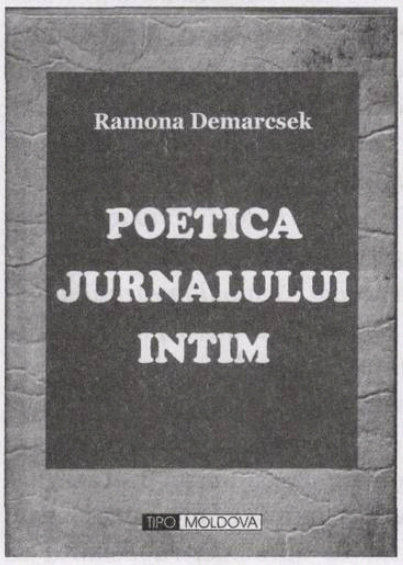

Ampla secţiune teoretică este urmată de nişte competente analize de text. Principala problemă cu care s-a văzut confruntată exegeta a fost cea a selecţiei. Aceasta deoarece lucrările reprezentative aparţinând autoficţiunii se dovedesc extrem de numeroase atât în literatura română, cât şi în literatura universală. Criteriul asumat în selecţie a fost cel valoric, autoarea oprindu-se la un număr destul de important de opere reprezentative. Dintre autorii străini, Ramona Demarcsek comentează creaţiile lui Samuel Pepys, Amiel, Stendhal, Lev Tolstoi, André Gide, Virginia Woolf, Anaïs Nin, Simone de Beauvoir, Julien Green. Chiar dacă lista rămâne incompletă, opţiunile sunt atent motivate în fiecare caz. Samuel Pepys este abordat în calitatea lui de întemeietor al unui gen ce se va dovedi extrem de prolific în timp. În cazul lui Amiel, se vorbeşte de vocaţia totalităţii. Odată cu André Gide, jurnalul cunoaşte o importantă schimbare de paradigmă, cucerind statutul de egalitate cu celelalte specii ale genului epic. În cazul lui Tolstoi şi al Virginiei Woolf, se vorbeşte de rolul terapeutic al autoficţiunii. Anaïs Nin şi Simone de Beauvoir sunt autoare care renunţă în însemnările lor la orice prejudecăţi şi tabuuri. Cazul lui Julien Green se dovedeşte important deoarece jurnalul se transformă într-o profesiune de credinţă, devorând restul operei. Caracterizările realizate se dovedesc extrem de precise, doamna profesoară reuşind să releve elementele esenţiale ale fiecărei creaţii abordate. De altfel, analizele de text practicate de către Ramona Demarcsek se dovedesc extrem de profunde, competente şi ingenioase. Ea dovedeşte că este o cititoare atentă, care ştie să dezvăluie semnificaţiile adânci ale creaţiilor pe care le parcurge.

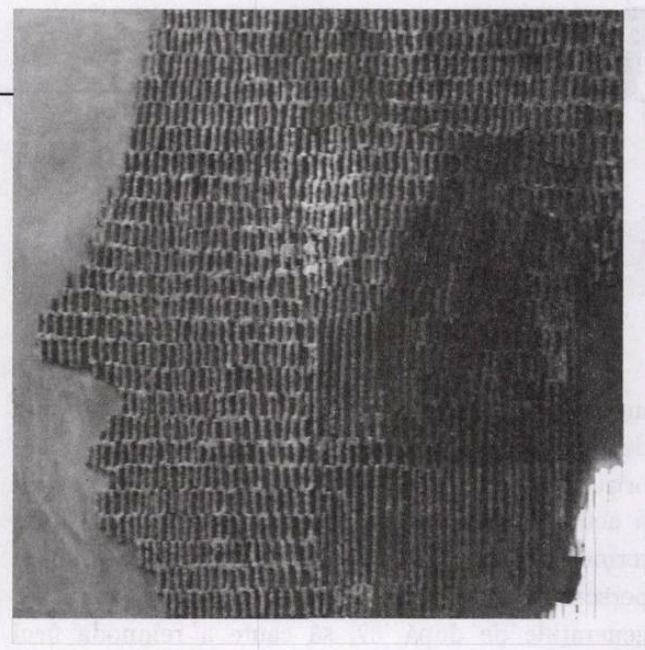

Trecând la circumscrierea diarismului românesc, exegeta relevă condiţia specială a acestuia, întârzierile existente faţă de experienţele europene în domeniu. Dintre autorii autohtoni, investigaţia se opreşte la: Titu Maiorescu, Alice Voinescu, Petre Pandrea, Mihail Sebastian, Mircea Eliade, Arşavir Acterian, N. Steinhardt, I. D. Sîrbu, Radu Petrescu, Paul Goma, Dumitru Ţepeneag, Mircea Cărtărescu. Abordarea textelor în ordine cronologică ne oferă spectacolul devenirii genului în literatura română şi universală. Desigur, lista se dovedeşte şi de această dată neîncăpătoare. Chiar dacă sunt discutate opere de referinţă, surprinde absenţa unor nume sonore precum Liviu Rebreanu, Monica Lovinescu, Sanda Stolojan, Marin Preda, Jeni Acterian, E. Lovinescu, Livius Ciocârlie, Mircea Zaciu. Spaţiul o împiedică însă pe tânăra autoare să realizeze o investigaţie ce tinde către exhaustivitate. Şi în cazul diarismului românesc, Ramona Demarcsek reuşeşte să surprindă trăsăturile esenţiale ale operelor pe care le analizează. În ceea ce îl priveşte pe Titu Maiorescu, de exemplu, se vorbeşte despre faptul că este vorba de primul jurnal cu adevărat valoros din literatura română. De asemenea, sunt relevate trăsăturile diaristului care se priveşte în oglinda însemnărilor sale şi care diferă destul de mult de omul public cu înfăţişare olimpiană. Ocupându-se de Mihail Sebastian, doctoranda relevă straturile multiple ale creaţiei. Este semnalată apoi vocaţia pentru autoficţiune a lui Mircea Eliade, care ţine jurnal din adolescenţă până în ultimele zile ale existenţei sale. Opiniile privind asemănările dintre tehnica jurnalului şi creaţia de factură autenticistă a scriitorului se dovedesc extrem de pertinente. Aceeaşi meticulozitate o putem descoperi şi în comentariile dedicate celorlalte opere, autoarea reuşind să surprindă tot ceea ce este specific, ce noutate aduce fiecare autor investigat. Poate nu ar fi stricat să se vorbească mai mult de maniera în care exilul politic de după 1944 a contribuit la metamorfoza genului.

Ramona Demarcsek a reuşit să realizeze o cercetare migăloasă, documentată şi originală, oferind o reuşită sinteză asupra autoficţiunii. ***Poetica jurnalului intim*** este o carte solidă, marcând un debut ce merită să fie consemnat.

Constantin CUBLEŞAN

CRUCIFICAREA POETULUI

Postmodernismul, înţeles nu atât ca o metodă de creaţie (nici n-ar avea cum!), cât mai degrabă ca o deschidere în exprimare spre toate orizonturile practicilor artistice revolute, putând fi acum reevaluate, reşapate, dacă e să folosesc un termen tehnic, reutilizate în formule de exprimare personală novatoare, a făcut ca numeroşi poeţi, din generaţiile de după '89, să caute a reînnoda firul evoluţiei literare, fisurat de cezura (dincolo de cenzură) ideologizantă, impusă în deceniile de după război, orientându-se spre un punct de pornire din care simţeau că pot a-şi construi propria individualitate, cu *unelte* vechi, dar într-o formulă nouă. Mulţi şi-au luat ca linie de start mişcările avangardei, nu puţini s-au fixat pe aliniamentele poeziei cu substrat religios etc., fiecare dintre aceştia oferind disponibilităţi lirice neaşteptate. Dumitru Cerna, un poet pe nedrept marginalizat de critica publicaţiilor *consacrate*, bucureştene (critica oficială?!), a evoluat spectaculos de la prima plachetă lirică, din 1993 (***Cireşe amare***), pe o direcţie al cărei azimut era stabilit în inovaţiile modernismului, ajungând acum, cu acest volum: ***Dar dacă vine*** (Casa Cărţii de Ştiinţă, Cluj-Napoca, 2014), la maturitatea unei expresii lirice demne de toată atenţia. E o resuscitare a simbolismului (chiar a parnasianismului), încărcat însă pe un fond ideatic, înţeles misionar, al actului de creaţie, în reverberaţie emoţională cu mitologia sacralităţii creştine. Pentru el, poetul e un sacrificat pe crucea cuvântului (*„poetul sloboade piroane din mâini /.../ Poetul se-nalţă în cruce"*), smerindu-se emoţional: *„Îndelung m-am smerit pentru mântuire/ şi nu este vindecare în trupul meu/ M-am rugat supus dimineţile mereu/ şi mi-am îndemnat rugăciunea spre tine/ Cum Iisus asinul spre Sfânta Treime/ Cât de adânc am invocat sfiala şi eu/ şi nu este vindecare în trupul meu/ Mă tem că ceea ce-am petrecut rămâne/ Mi-am zis stigmatele uneori sunt bune/ Am dorit să mă lepăd de smirnă şi seu/ şi nu este vindecare în trupul meu/ M-a prins poezia în dulce-amăgire// Doar cuvântul ce mă mai aduce-n fire/ Îndelung m-am smerit pentru mântuire"* ***(Îndelung m-am smerit pentru mântuire)***. Se vede aici interesul pentru formele fixe (în timp ce alţii, din aceeaşi generaţie, le resping cu ostentaţie), pe care le cultivă, totuşi, neortodox, căutând a marşa când pe sonet, când pe rigorile rondelului, dar cel mai adesea combinându-le (cu mai multă poză academică face, oarecum acelaşi lucru, Horia Bădescu, evident, dintr-o altă generaţie de poeţi), jucându-se cu acel *vers călător*, cum se exprimă Petru Poantă în ***Cuvântul înainte*** la volum, versul repetitiv pe care îl încarcă, de regulă, cu greutatea unei reflexiuni specifice cugetării. Nu vorbeam degeaba însă de înclinarea spre joc în cuvinte a lui Dumitru Cerna, întrucât poezia sa are mereu un substrat ludic şi chiar un exerciţiu lexical productiv în acest sens, inventând şi formând cuvinte noi, din rădăcina celor obişnuite, ce se vor nuanţări de subtilitate metaforică ale înţelesurilor lor tradiţionale (*înmirat*, dar şi *înmir*; *sfârşiu*; *meglenit* etc.).

Din atitudinea parnasienilor preia evadările exotice, uşor descriptiviste, tocmai în necesitatea unei eliberări din maculatura prezentului local, ce pare a-l apăsa: *„Iarna-n Florida păsările-s albe/ Lebăda zboară numai spre apus/ Fragilă umbra-i neîndeajuns/ Să mai înmugurească în zăpadă/ Doar soarele încape-n coaja-i caldă/ şi se răsfaţă din văpăi adus/ Lebăda zboară numai spre apus/ Lăsând în urma sa alcătuire/ Livezile de portocali dau ştire/ Că poezia umbra şi-a ajuns/ Lebăda zboară numai spre apus/ Colinda-nseară fără de flori dalbe// Din smirna mâinii noaptea se absoarbe/ Iarna-n Florida păsările-s albe"* (***Iarna-n Florida păsările-s albe***).

Din alambicările metaforice ale simboliştilor a deprins subtilitatea coloristică: orice obiect, orice gest, orice gând, la urma urmelor, poartă stigmatul poetic al unei culori: aşternuturile de caşmir sunt *roşii*; lumina întunericului e *brună*; palatele de catifea sunt *verzulii*; palmele istovite sunt *mov*; rănile-*s albe*; susanul în valuri e *galben*; murmurul muzicii e *alb*; litania irizează *oranj*; cuvântul ne-mplinit e *verde* ş.a.m.d. E aici o întreagă armonie simfonică de culori pe care versurile îşi structurează înţelesuri absconse, nu însă într-atât de încifrate încât să nu se poată desluşi un mesaj evident al smereniei şi al cucerniciei în divinaţie. Iată, bunăoară, această lamentaţie, de tip rugă, cu vibrantă mărturisire de sine în faţa Domnului: *„Tare sunt singur, Doamne, şi pieziş/ Noaptea pătrund în hăul rugăciunii/ şi calc prudent să nu strivesc tăciunii/ Dau rotocol luminii de absint/ Să trec cu bine roşu-i labirint/ şi mă îneacă lacrimile lumii/ Noaptea pătrund în hăul rugăciunii/ Toamna singurătăţii mi-o răzbate/ Neîmpăcat eu mă dedau luminii/ Noaptea pătrund în hăul rugăciunii/ Străbat orbirea şi la ocoliş// Timpul mi-arată albu-i ascunziş/ Tare sunt singur, Doamne, şi pieziş"* ***(Tare sunt singur, Doamne, şi pieziş)***.

Deşi utilizează un întreg arsenal de cuvinte, expresii şi termeni de sonoritate... biblică, Dumitru Cerna nu este ceea ce s-ar putea numi un poet religios. Toate aceste formule sau formulări au o componentă marcat metaforică, iar ca atitudine, *rugăciunea* sa nu este câtuşi de puţin mistică. Din ele şi prin ele îşi denunţă crezul artistic, anume acela al unui poet damnat, rostuit în căutarea unui ideal de puritate şi de esenţializare existenţială, dimensionat prin spectrul mitologiei şi al factologiei istorice creştine: *„În poemele mele eu am cântat mântuirea/ Nopţi ale pierzaniei şi nopţi însemnate cu foc/ Cuvintele mele-s cuibare însfiinţate-n baroc/ Cuminecate mi-au dat curajul spovedaniei/ Lacrimi să-mi plângă vara şi oranjul litaniei/ Am smuls din mine-ntuneric alb n-am sângerat deloc/ Nopţi ale pierzaniei şi nopţi însemnate cu foc/ Mi-am regăsit rugăciunea şi i-am pătruns aminul/ Candela de ceaţă mi-a vegheat cuvântul sublimul/ Am îmblânzit poemul şi el mi-a-nflorit busuioc/ Nopţi ale pierzaniei şi nopţi însemnate cu foc/ Gri prelungi mâinile-mi mov ocrotesc primenirea// În poemele mele eu am cântat mântuirea/ Piezişă şi-nrourată mi se-arată iubirea"* ***(În poemele mele eu am cântat mântuirea)***. E acest poem, fără-ndoială, o frumoasă profesiune de credinţă, ce subsumează ideatic întregul demers liric al lui Dumitru Cerna.

Şi totuşi, originalitatea pregnantă a poeziei sale, de frapantă prospeţime, se relevă în poemele de exultanţă în ţinuturi exotice, prin care circulă miresme de parfumuri rafinat orientale, cu o insinuată fabulaţie de o mie şi una de nopţi, cu spectacolul senzual de serai levantin, totul într-o atmosferă ce vine din arhaitatea obârşiilor sale dobrogene: *„Precum o fată brună din Izmir/ Ademenind dansează baclavaua/ Pe miez de nucă unduie halvaua/ şi-n zahăr copt se lăfăie şerbetul/ Plesneşte-n bumbii coapsei Orientul/ Se tânguie în spuza-i mov maneaua/ Pe miez de nucă unduie halvaua/ De la buric se-aprinde pergamentul/ Plesneşte-n bumbii coapsei Orientul/ Ard sâni foşnesc mătăsurile firii/ Din sfârcuri picură pudra nuntirii/ Ca pe-o vanilie eu le respir// Precum o fată brună din Izmir/ Sângele dă în clocot eu mă mir"* ***(Precum o fată brună din Izmir)***. ***Dar dacă vine*** e un volum ce-l recomandă pe Dumitru Cerna între cei mai personalizaţi poeţi ai generaţiei sale, în peisajul amplu al liricii noastre actuale.

Grigore SCARLAT

LA NOUA FRONTIERĂ CU BARBARII

Ani de-a rândul, Mircea Muthu a vrut să rămână doar universitarul clujean trăind în cetatea Transilvaniei, în bibliotecile ei, în deplină siguranţă cu miile de cărţi, fericit, cred, cu tinerii săi învăţăcei, cu sutele, poate, cu miile de studenţi care i-au ascultat şi învăţat cursurile. Ca nimeni altul, ardeleanul pur – sânge, Mircea Muthu s-a dedicat unei ,,geografii spirituale", ca să-l amintim, astfel, pe regretatul Dan Hăulică, care, adeseori, provoacă sensuri peiorative când pronunţăm cuvântul balcanism. Cine va dori să cunoască, în profunzime, balcanismul literar şi nu numai va trebui să-i citească, să-i studieze cărţile, opera lui Mircea Muthu.

Universitar aulic, Mircea Muthu este şi poet, deşi vibraţiile lui lirice a vrut să le ascundă, ori să le camufleze, am zice cu un termen milităresc, privirii celor din jur, celor care doreau, erau curioşi ce simte, ce aspiraţii are ,,domn' profesor". Şi, prin versurile sale, Mircea Muthu nu ne dezamăgeşte, dimpotrivă, ni se arată un poet autentic – este adevărat, nu este ,,contemporan" cu versificaţia timpului nostru. Poezia sa este profundă, ca o expresie a fiinţei străbătută de nelinişti, aflate mereu, sub asediul timpului care marchează structuri, vârste, semne prinse în pânza inexorabilului. Lucrarea poetului se vrea – şi este – una temeinică, menită să marcheze un timp biologic, dar şi spiritual. (***Trepte***, Eikon & Scriptor, Cluj – Napoca, 2014). Dacă vrem să-i înţelegem poezia, atunci trebuie să acceptăm rolul pe care i-l atribuie Mircea Muthu poetului, acela de ,,legând în tomuri grele temelia". Lucrarea este, fără îndoială, temeinică, menită să reziste oricăror încercări, ca o mărturie a trecerii prin veac. De la un deceniu la altul, de la 50 la 70 de ani, Mircea Muthu ne lasă să-i citim tribulaţiile sufleteşti în toată sinceritatea lor, desigur, lirică, în acele ***Esenţe*** (1994), ***Grafii*** (2004) şi ***Umbre*** (2014). Există momente ale încremenirii, ale fixării în timp şi spaţiu, de felul celor ,,căzură ploile de piatră", ca şi de ,,Drumul înapoi e brusc oprit". Există, parcă, ,,baraje" care nu permit înaintarea cuvântului, capabile să definească un spaţiu afectiv, să-l ocrotească, să accepte ,,tristeţea noastră blândă", unde, spune poetul, ,,am prins devreme gust de moarte". La 50 (adică, 50 de ani), ,,încă respiră sfera prin spărturi", deşi, în deceniul următor, tot mai des întâlnim ,,timp de piatră", ,,cuvinte de piatră", etc. Aici, se reîntâlneşte cu poetul Kavafis - ,,Drept în faţă – Alexandria / şi umbra ultimului grec / sosit de la Bizanţ / cu capul retezat la subsuoară / scufundându-se încet, în mare". Dar, nu numai poetul este un actor al timpului său, ci şi scribul, adică ,,scribul – harnic şi nesigur". Ce melancolie profundă străbate discursul poetic al lui Mircea Muthu, o melancolie care să fixeze în ramele vremii sensibilitatea, trăirea aflate la un maximum al existenţei. Vremea ,,umbrei" a sosit, în acest spaţiu ,,cărţile tac asurzitor", eul liric ,,e singur, integru şi bătrân". Şi, dintr-o dată, poezia ne întoarce spre pledoariile vieţii, spre înalturi, pentru că poezia devine ,,ca un măr proaspăt / rătăcind pe linia orizontului". Cum spuneam, cărţile se regăsesc în aceste spaţii lirice, cu încărcăturile lor bine ştiute, - ,,ca un adaos de munţenie la tăcerea cărţilor". Poetul ne surprinde cu metafore nemaiîntâlnite, de o originalitate specifică lui: ,,Lanţuri de cărţi astupă cerul / şi cade rumeguşul de hârtie pe pământ". Nu mai cade ,,cenuşa îngerilor din cer", binecunoscuta metaforă blagiană, ci ,,cade rumeguşul de hârtie pe pământ". Poetul se află ,,la noua frontieră cu barbarii", la o nouă frontieră a confruntării cu timpul, cu necunoscutul. La 70 de ani, ,,uriaşul zero, agăţat de scară, ar vrea să fugă dar nu poate / şi se contemplă, resemnat, în estuar". Nu ştim cum va depăşi cifra 80 – să sperăm că vom rosti ,,prezent" la rostirea ei. Poate în spiritul acestui discurs liric, aş nota cuvintele lui Olympius Nemesianus, din ,,Dicţionar de citate şi locuţiuni străine", ..Levant carmina curos" (,,Poeziile alungă grijile"). ,,***Trepte***-le lui Mircea Muthu, ,,Pentru Mariana, alunecând în uitare", sunt însoţite de ilustraţiile lui Călin Stegerean – de o sensibilitate şi fineţe afine acestui remarcabil volum de poezii.

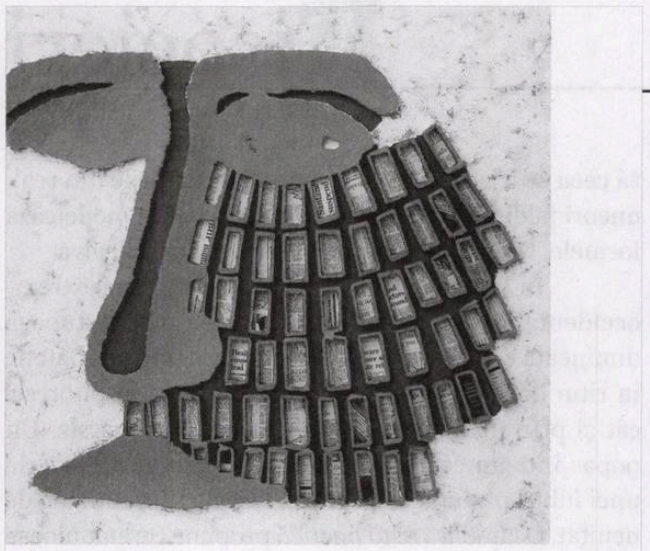

Augustin COZMUȚA

O ANUME ACTUALITATE PERENĂ ÎN ROMAN

O vervă narativă şi stilistică debordantă caracterizează romanul ***Spiriduş*** (Editura Nord Sud, Bucureşti, 2013) de Dan Grădinaru. Verva aceasta am identificat-o şi în volumele sale de proză scurtă (de la debutul cu ***Patru povestiri***, în 1984, până la cuprinzătoarea antologie recentă ***Imago***, 2013), dar formula romanescă pune mai bine în evidenţă şi simţul constructiv al autorului, reuşind să-şi strunească cu inteligenţă forţa imaginativă şi înclinaţia fantezistă ale spiritului său creator. Aspiraţia spre romanul total sau numai spre ipostaza sa postmodernistă ori globalistă, cum îşi exprimă opţiunea chiar autorul, nu poate ascunde viziunea clasicistă asupra structurii narative, romanul fiind subtil, dar atent compartimentat în 24 de capitole, cu episoade înlănţuite coerent pe o tramă epică unitară, în care fenomenele povestitului şi ale dialogului rămân elemente centrale, performate cu virtuţi literare remarcabile. Dovadă şi faptul că toate artificiile de expresie şi jocurile ingenue la care e supus limbajul nu coboară în derizoriu, nici nu dizolvă subiectul în divagaţii superflue ori în consideraţii eseistice, servind în cazul altor autori ca subterfugiu al neputinţei de a stăpâni materialul epic şi de a îndepărta măcar senzaţia de aluvionar şi de eterogenitate. Verva narativă invocată e canalizată cu rigoare spre un nucleu epic bine definit şi urmărit consecvent pentru ca, privit din mai multe perspective şi întors analitic pe toate feţele, el să-şi păstreze forma solidă de aisberg plutind dezinvolt în oceanul dezlănţuit al discursului epic. „Descojind ceapa", cum se exprimă Gunther Grass, cititorul, ca şi criticul avizat sunt îndreptaţi şi conduşi spre un miez al lucrurilor cu semnificaţie profundă, oricâtă relativitate ar plana asupra interpretării lor şi oricâte mijloace ludice şi parodice ar compune arsenalul creator al prozatorului de anvergură care este Dan Grădinaru. Exersarea gratuităţii şi a libertăţii spiritului nu este şi nu rămâne factice, la nivelul aparenţelor, spre a seduce doar, ci instituie şi cultivă o reală înţelegere a evenimentelor, circumscrise în universul narativ al romanului. Bulgărele de zăpadă, rostogolit în ritmul alert al story-ului, devine şi rămâne în final un bloc de gheaţă, cu multiple straturi transparente şi cu unele interstiţii enigmatice, când ambigue, când deschise oricărui proces hermeneutic.

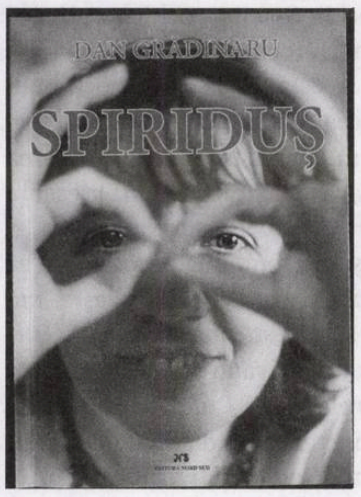

Ca supratext, să luăm în considerare ipoteza că romanul ***Spiriduş*** a fost supus unei lecturi publice în conclavul căreia se aud majoritatea vocilor autorilor din viaţa literară actuală, cu suite de observaţii şi sugestii notate în subsolul paginilor, venite din partea unor reprezentanţi grupaţi pe generaţii şi care – cu acceptul condescendent al autorului – pun la îndoială însăşi capacitatea acestuia de *„a reface stricto sensu trecutul, fără alte adaosuri contemporane, sau ţine, pur şi simplu, de viziunea lui artistică"*.

Demonstraţia lui Dan Grădinaru merge în direcţia asumării, cu riscurile inerente oricărei originalităţi, a unei viziuni artistice singulare şi deopotrivă convingătoare, dincolo de orice dispute teoretice în jurul textului. Aşadar, din această viziune face parte alegerea mai întâi a unui subiect incitant, participarea unui grup de tineri la proba de maraton a jocurilor olimpice, apoi punerea în mişcare a unei intrigi palpitante în jurul felului în care acest trofeu glorios poate fi dobândit cu respectarea sau nu a unui ideal sau măcar a unui cod de comportament civilizat, desfăşurarea acţiunii având momente realiste şi veridice pentru psihologia oamenilor din toate timpurile, umanitatea însăşi fiind prinsă într-o competiţie istorică eternă, fără final previzibil. În galeria destul de diversă a personajelor, Spiriduş reprezintă ofensiva spiritului juvenil, manifestat în împrejurări de competiţie şi de luptă între indivizii speciei umane, dar comune prin lipsa de inhibiţii şi de prejudecăţi, vizându-le îndeosebi pe cele rasiale, religioase, naţionaliste, sexuale şi politice, în ultimă instanţă. Simţul parodic dă bune rezultate în punerea în scenă în subtext a acestor prejudecăţi seculare şi în subordonarea lor cu efect cathartic, supapa eliberatoare fiind limbajul aluziv şi umorul de factură superioară, graţios intelectualizat, nu grosier, nu lipsit însă de traversarea unor zone joase, licenţioase, ce ţin de *„partea hazlie a lucrurilor"* ori direct de adevărurile crude şi de aspectele incomode, dar autentice ale vieţii. Contextualizat în edificiul narativ se prezintă situarea incertă în timp şi în spaţiu a acţiunii, pornind chiar de la titlul cărţii, disponibil în mai multe variante, adică ***„Spiriduş*** sau ***Sfârşitul lumii*** sau ***Anul 1999*** sau ***Anul 1000*** sau ***Anul 2199*** sau ***Maratonul***", inclusiv cu includerea la unele capitole a unor comentarii care ridică subiectul într-o perspectivă cosmogonică, demnă de o abordare cu mijloacele literaturii SF. Prezenteismul evenimentelor – urmând îndemnul eminescian din ***Glossă*** - *„Tot ce-a fost ori o să fie / în prezent le avem pe toate"*, face din ***Spiriduş*** un roman deplin actual, nici alegoric, nici istoric, ci doar cu reverberaţii perene în mentalitatea şi conştiinţa oamenilor de oricând şi de pretutindeni.

Dacă aprecierea regretatului Ion Zubaşcu era că *„Dan Grădinaru este o mare surpriză în proza românească, a cărui valoare abia urmează să fie descoperită"*, cărţile de acum, între care şi două substanţiale monografii consacrate lui Creangă şi lui Eminescu, adeveresc în el nu doar un creator, ci şi un exeget de marcă al literaturii noastre.

Ion MUREŞAN

APOCALIPSA DE MARAMUREŞ

Într-o carte de poeme şi litografii dedicată Maramureşului, Ovidiu Pecican scria: *„aici stabilitatea se întemeiază pe lemn, pe şindrilă, pe scorburi şi siluete nevăzute"*. Până când cineva o să aibă răgazul să scrie un studiu despre relaţia dintre Maramureş şi Poezie, relaţie pe care o cred cu totul specială, altă mai bună deschidere la un text de deschidere a cărţii Ioanei Ileana Ştefco nu am găsit. Fie şi pentru că stabilitatea cărţii ei se întemeiază, în principal, pe „siluete nevăzute". Aici *„chipul n-are umbră, iar umbra n-are chip"*.

Ioana Ileana Ştefco scrie poezie dintotdeauna. S-a format însă în cercul de înaltă exigenţă culturală al lui Mihai Olos, unde gândul şi poezia nu aveau vreme de huzurit. De publicat, însă, a publicat sporadic. Şi puţin. De aceea o carte, bine întârziată, sub numele ei are darul de a zgâlţâi curiozitatea.

Ioana Ileana Ştefco debutează cu o carte de poezie foarte puternică, năvalnică precum o alunecare de teren. Volumul s-ar putea numi foarte bine ***Cartea marilor depresii*** ori ***Apocalipsa mea***, căci poeta dispune poemele în racursi, astfel încât primul poem e de fapt concluzia, prefaţa. Privind în urmă, ca după un mare dezastru, nu-i mai rămâne de spus decât atât: *„E greu de crezut că am trecut prin toate"* sau *„E greu de crezut că prin buzunare / de la haine vechi mai găsesc scrisori, / lanţuri şi brichete..."* Astfel spus, e greu de crezut că Pasărea Phoenix există, dar, iată, ea e vecina mea. Iertat să fiu dacă încerc să povestesc cartea, ca şi pentru copii.

Poeta nu vrea, în fond, decât să depună mărturie despre cum se vede lumea privită de dincolo de zidul prin care „în învălmăşeală" a trecut, zidul care desparte lumea reală de transcendent. Perspectiva nu e deloc ademenitoare: *„Am lumea la picioare şi ca mine e şchioapă"*. Sau, înspăimântată şi mântuită: *„mă tem că te voi naşte din nou, lume reală iluzie-n cer"*. Cuvântul (*„cruce de foc"*) ar fi fost o soluţie salvatoare, o posibilă *„desprindere de lucruri"* şi de o memorie otrăvită: *„Eram mai tânăr la capătul versului, / Muzica venea dinăuntru, sunetele curgeau înăuntru"*. Dar cuvântul nu face decât să înnegrească imaginile paradisiace: *„cea mai frumoasă imagine despre mine: / urma trupului frumos arcuit în scorbura serii / împrumutând pentru o clipă, numai pentru o clipă / aripă, de omăt"*. Cuvântul trădează, devine o lentilă, o fisură prin care infernul intră în lume. O adevărată Apocalipsă îşi face cunoscute semnele: zăpezi copleşitoare îngroapă iluzia prieteniei, copiii au plante carnivore în ochi, copacii cresc direct din muşchiul inimii, spaima, greaţa, prejudecăţile şi frigul se amestecă, în urechi zgomotele sunt metalice, morţii sunt cântăriţi şi judecaţi şi citiţi ca nişte cărţi, sângele, aburit, ţâşneşte de peste tot în talazuri, chiar şi din cuvinte (*„curge sânge din cuvântul sânge"*), filele cărţilor se umplu de sânge, literele se mişcă spasmodic, copiii devin, halucinant, cai ori cireşi pe care bunicii îi taie cu securea, limba e un *„aluat cenuşiu"*, subsuoară ard flăcări, femeile au oase subţiri şi de gheaţă, *„de pasăre moartă"*, prin păduri apar cerbi răstigniţi, pari înfipţi în ochi, spasmodic, luptătorii *„îşi caută mâinile cu picioarele, / îşi caută picioarele cu mâinile, / îşi caută cu ochii sub masă părerile / şi vechii prieteni din copilăria jocului"* etc.

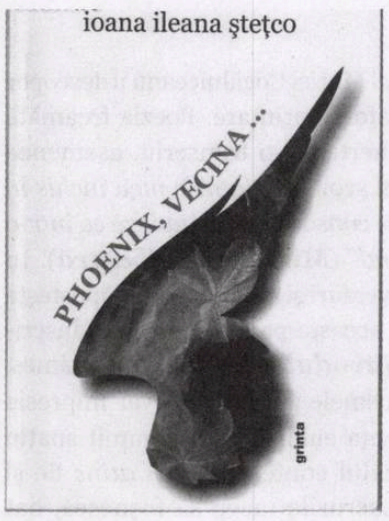

Sodoma şi Gomora se suprapun. Spaima şi pâcla sunt fără sfârşit: *„veşnicia are ochi de pisică sălbatică"*, teroarea e perfectă, rotundă. Sigur, nu lipsesc nici personajele din distribuţia unei Apocalipse respectabile: Îmblânzitorul de flăcări ori Neînduplecatul, Răul care *„atât îmi este atât de aproape / că îi respir cu trupul ura"*. În faţa „trădării cuvintelor", poeta nu poate decât să ceară Povestitorului, Marelui Regizor, care are *„ochii cât cinci aeroporturi"* şi prin care, vorba lui Caragiale, văzul e enorm şi simţul monstruos, să tacă: *„Taci povestitorule / învaţă să taci nespusele!"*

Poemele Ioanei Ileana Ştefco sunt admirabil de vii, de tumultuoase, de năvalnice şi de grave. Din păcate, în bună tradiţie maramureşeană, şi aici funcţionează „complexul Midas": iluzia că orice scrie poetul e poezie. Aluvionar, uneori, amestecul de pepite de aur şi bolovăniş scapă de sub control. Însă, patima cu care Ioana Ileana Ştefco oficiază ample ritualuri şi ceremonii stranii, în care cuvintele prind sonorităţi când biblice, când păgâne, ni se înfăţişează nouă, iată, sub forma acestei întunecate şi splendide cărţi de poezie.

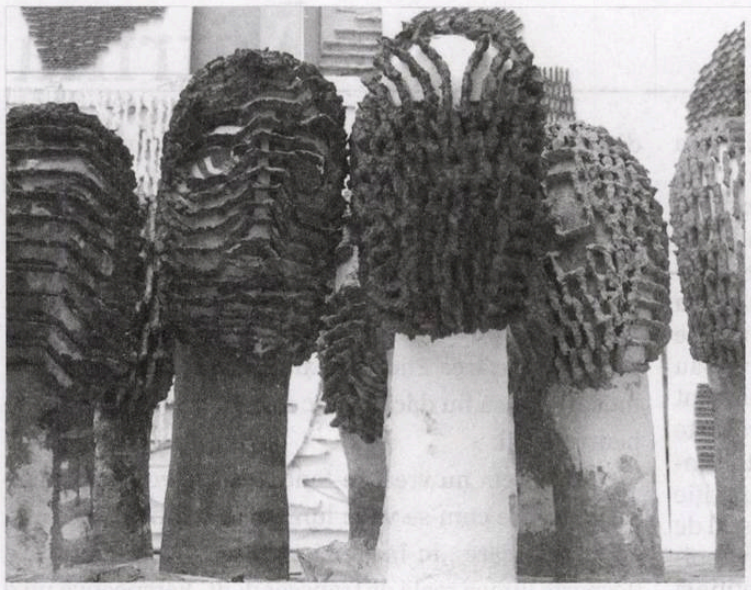

Terezia FILIP

TREZIND ÎN LUCRURI POEZIA

Profilul liric al Mariei Cogălniceanu îl descopăr treptat în câteva metafore sprinţare. Poezia freamătă în semnele aparent inerte, ce o transcriu, asemenea oceanului în interiorul scoicii: *„Numele meu închis în mute vocale/ şi mu(l)te consoane.../ reînviază ca într-o scoică oceanul cântând”* (***Miniatură albastră***). În vocale şi consoane, în versuri şi metafore se adăposteşte tumultul unei lumi – aceasta pare a fi formula înscrisurilor din volumul ***Năvodul răspântiilor*** - Limes, Cluj-Napoca, 2013. Poemele dau într-adevăr impresia că tangenţa ori prezenţa eului într-un anumit spaţiu magnetizează liric realul contemplat ori *atins* fie şi numai cu privirea. Lucrurile încep să foşnească, bat vânturi marine, alizee învolburează copacii şi valurile, obiectele cântă, în timp ce o feminitate în falduri traversează lumea – *„înfrigurează pământul atins de harul ei diafan”*. Despuiată de haina regală de-odinioară, de purpură, şi travestită-n feminitate pauperă, poezia (în neomodernitate) străbate lumea, mistuindu-se şi renăscând neîncetat în trecerea timpului, odată cu lucrurile pe care le locuieşte: *„Ea arde ca scrumul încins de furtunile toamnei/ şi moare încet cu brumele ce i-au atins aripile”* (***Anotimpurile poeziei,*** p.8).

O astfel de gesticulaţie pare a o defini pe poeta însăşi, ce *atinge* cu graţie şi sinceritate realul în care se află, adulmecând parfumul sau urmele poeziei: *„Adulmec întocmai jivinei parfumuri şi trec pe un drum/ cu topaze”* (*idem*, p.8), sau: *„Plaja pustie, sălbatică şi eu într-un zbor tânăr/ cu albatroşii”* (***Sălbatica mare,*** p.9). Un freamăt specific feminin se adăposteşte în cuvinte şi în pagini, căci într-o astfel de accepţiune universul e plin şi animat de o tensiune pe care fie poeta o sesisează în real, fie o iscă ea însăşi oriunde se află, pe ţărmurile Italiei sudice, în Sicilia, prin Orient, în Balcani sau pe plaiuri mioritice. Marea învolburată, Mediterana la Agrigento contemplată intens, sălbatică – *„Mediterana furioasă şi-a pus rochia verde...” (idem,* p.9), Tireniana la Montreale – *„Tulbure, gălbuie, nisipoasă la Montreale,/ verzuie şi-albastră ca cerneala intens colorată”* (***Cu Raffaela,*** p.14) ori Marea Ionică ce-şi *izbeşte furioasă* valurile *de stâncile negre ale Etnei* reprezintă alegoric însăşi poezia-feminitate capricioasă şi schimbătoare, ce se învolburează intempestiv, învăluie ţărmurile adoptând nuanţe cromatice diferite, încântă, se răsfaţă ori se întunecă şi ameninţă. Toposurile sudice – Agrigento, Sycilia, Porta Messina, Porta Catania, Etna, Enna – desenează un orizont eminamente poetic, predispus reveriei, căci spaţiile au o taină ori o forţă a lor, ce încântă şi captivează: *„Tu eşti inspiratoarea de cânt şi iubire. Tu eşti nostalgia, Sycilia mia, Sycilia mia”! (idem*, p.14). Rezonanţa toponimelor, cultura şi legendara lor istorie reverberează afectiv şi livresc în sufletul autoarei, ce calcă vrăjită pe urmele lui Empedocle ori se confundă pe sine cu vreo veche zeitate aptă de gesturi magice (***Pasiune,*** p.13).

Nu oricine percepe lumea pe care o traversează, o trăieşte şi o contemplă, într-o astfel de efervescenţă ce pleacă din *eu* şi se întoarce inevitabil spre acesta, căci *prezenţa poetică* iscă reverberaţia şi emoţia. Nu orice ureche aude sunetele lumii din veacuri şi nu orice ochi poate vedea mistuirea şi destrămarea, realcătuirea şi refacerea lucrurilor petrecându-se aproape simultan: *„A înflorit copacul timpului./ Muzici vesele îi dau târcoale.//[...] Florile trec, petale se scutur,/ rodiile atârnă de ramuri;/ guri lacome şi mâini diafane/ îi caută-n preajmă la pândă”* (***Rodia timpului***, p.9). Părtaşă la acest elan, poeta îl trăieşte cu înfrigurare: *„În mine zeul cântă, plânge, moare/ ca să se nască mai frumos, să strălucească în străluminare”* (***Străluminare,*** p.19).Tehnica poetică a Mariei Cogălniceanu ţine de neomodernitate. Iscată de sinceritatea privirii şi de tensiunea gândului, poezia se insinuează în notaţii simple, lapidare, fără ornamente stilistice. Unele poeme, precum: ***Ceţuri, Neprihănire, Panis, Poemul pierdut, Grotescă, Poesis, Razant rotat,*** de doar câteva rânduri, seamănă unor crochiuri trasate rapid de mâna unui pictor-maestru ce-şi tăinuieşte în eboşă detaliile viitoarei capodopere. Un spirit ordonator grupează volumul în cinci secvenţe, funcţie de ariile existenţiale ce-au provoacat reveria poetică: ***Năvodul răspântiilor, Secvenţe balcanice, Ceremonialuri, Exotice*** şi ***Ninsori.***

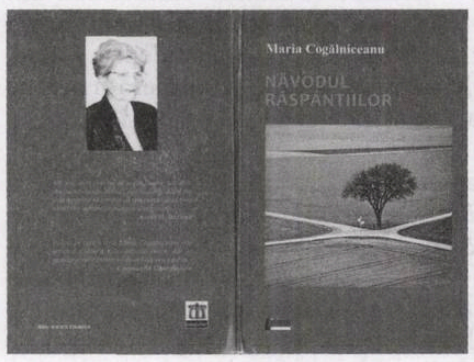

Năvodul răspântiilor, metaforă a poeziei înseşi, reflectă emoţia lirică iscată atât de sinceritatea privirii auctoriale, cât şi de farmecul intrinsec al locurilor contemplate, de trecutul şi prezentul lor, de cultura şi istoria consumate în aceste toposuri cu rezonanţă lirică: Porta Catania, Porta Messina, Enna Agrigento, Montreale, Mediterana ori Marea Tireniană, Etna etc. Miza lirică, în acest caz, ar putea fi, precum în Minulescu, melodicitatea toponimică, farmecul depărtărilor sudice şi *călătoria* ca formă de evaziune în/din real în pură poezie ori într-un fel de *cercetare* – nu-i spun *bântuire* – poetică a lumii. Ceva mai telurice, poemele din ***Secvenţe balcanice*** desenează un traseu liric recuperator, o căutare de sine într-o geografie sufletească balcanic-orientală, pitorească şi plină de farmec. Fie că schiţează vreun peisaj de bărăgan, o scenă de bazar, precum poema ***Balcanice*** (p. 25), fie că invocă un nume emblematic al locurilor (Kira) ori descriu o fizionomie, în toate aceste texte domină o culoare locală specifică. În ***Ceremonialuri,*** dincolo de scenarii convenţionale ori de ritualuri religioase, poeta întrezăreşte sensuri profunde despre: *înălţare şi perpetuarea* în eternitate prin jertfa de sine, eroică, *sâmbăta lui Lazăr* şi chipul *astral* al celui plecat dincolo, despre *neprihănire* şi *augusta ipostază maternă* a Sfintei Marii, despre *ritualul pâinii* şi nutriment spiritual în ceremonialul liturgic şi hrană fizică în viaţa de toate zilele (***Panis,*** p.42). Casa părintească – cu *„pereţii muţi* şi *pragurile necălcate”* – este motiv de reverie şi lirism într-o imagine emoţionant-dureroasă din poemul ***Doliu.*** Pierderea părinţilor *„strigă peste tot numele lor”,* iar siluetele lor fantomatice *„trec prin memoria/ nopţilor mele de-acum./ Chipuri iubite preschimbate-n fum”* (***Doliu,*** p.35). Un poem despre timp defineşte în tonalitate elegiacă devenirea şi transformarea fiinţei, ca pe o fatalitate: *„O, timp androgin, evaporat/prin catargele anilor/ alambicat, abrutizat, abandonat./ O, timp al meu falsificat”! (****Timp androgin****,* p.38).

Notaţiile lirice ale Mariei Cogălniceanu captează ceea ce irizează fulgerător în manifestările din real, uneori faldul lucrurilor, alteori esenţa ce le modelează formele. Nu le lipseşte unor poeme tenta reflexivă.

În ***Exotice,*** câteva meditaţii pe ţărmul extrem-occidental al Europei fixează liric ba o somptuoasă dimineaţă carnavalescă din Alcazar, ba un dans patetic în ritm de *Ole! Ole*!, ce captivează atât prin pitoresc, cât şi prin prefacerea şi purificarea de catharsis. Un popas într-un celebru restaurant parizian, în reveria unei iubiri pasionale (***Şi noi, Irene,*** p.51) rămâne de neuitat. O lapidară *artă poetică* propune ceremonioasa întâmpinare a poeziei, de data aceasta în ipostază princiară: *„Ea/ trebuie primită ca reginele/ noaptea, în secret. Apoi/cu toate candelabrele aprinse/ pentru menuet...”* (***Poezia,*** p.45*)*. În ***Ninsori,*** mici pasteluri ludic-graţioase - ***Alb, Scriitoarea cu alb, Micuţa cu o carte în mână, Copacul meu*** etc. - despre copaci, flori, păsări, relevă disponibilitatea subtil-contemplativă a poetei de-a vedea/descoperi în imaginile realului delicate stări de graţie, năzuinţe spre candoare şi alint ale naturii înseşi învăluite în falduri hibernale. Emoţia sau o stare specială de puritate şi duioşie conferă sensuri plurivalente unor poeme, precum ***Micuţa cu o carte în mână.*** Ambiguitatea specifică imaginarului liric prilejuieşte aici un moment de reverie despre sine, a poetei la vârsta copilăriei, ori o evocare a unei gingaşe iubiri matern-filiale evaporate în ceaţa timpului.

Năvodul răspântiilor relevă o certă calitate auctorială – aptitudinea de-a vedea poetic lumea, de-a identifica în magma realului poezia. În lucruri, în scene care circumstanţiază eul, în traseele lui prin lume, în invizibila arhitectură a spaţiilor vizitate - Balcani, Sicilia, Mediterana, în Orient ori în Spania - ochiul sesizează inefabilul ori îl iscă, fiindcă tocmai prezenţa poetei îl provoacă la manifestare. Acesta şi este rostul poeţilor în lume, iar Maria Cogălniceanu îl relevă elocvent în formula din prezentul volum. Acută, iscoditoare, vederea poetică transgresează aparenţa lucrurilor până la esenţa lor genuină. Luna *„la ora trei şi un sfert”*, noaptea, e, în limbajul poetei, *„parşivă”,* feminină, iscoditoare ea însăşi: *„îmi scotoceşte casa, patul,/ mă trezeşte, mă treieră de-a latul, / mă zăpăceşte, mă umileşte”* (***Impulsuri telurice,*** p.12*),* reactivând cu lava revărsată din Etna *„focul iubirii reînviate, / alarme din secoli apuşi”*. Alteori, astrul nocturn *„ca o sabie de-argint orbitor zvârlită spre nori”* (***Cea mai frumoasă***, p.10) iscă pătimaşe reverii nocturne.

Există **o vrajă feminină** a cuvântului şi a privirii intense. Poeta crede în puterea gândului de-a trezi din stagnare lucrurile, de-a capta privirea cuiva, de-a ademeni, precum în vechi ritualuri magice ale chemării şi aducerii iubitului din depărtări, ori de-a-l inventa cu gândul magnetizant al celei singure: *„întoarce-te, vino la mine, ascultă-mă, / Atinge-mă, priveşte-mă! ştiu că m-aude inima ta[...]// Şi deodată se-ntoarce, cu ochii negri ca fulgerul/ aruncă scântei/ şi râde din toată fiinţa. / Trebuie să vrăjeşti ziua şi noaptea. Vraja îl prinde/ ca-n formula magică a cântecului pătimaş”* (***Pasiune,*** p.13). Fericirea nu ţine mai mult decât o spectaculoasă izbire de ţărm a valurilor înfuriate ale Mării Ionice. Pasiunea poate însă muta munţii din loc, căci inima celui chemat de departe aude. Tumultul din versurile Mariei Cogălniceanu e reverberat de chipurile mării, de culorile ei verzui-albastre, tulburi ori limpezi.

Imaginarul liric indică tentaţia spre evaziunea din real, în călătorii imaginare ori reale, în reverii hibernale ori în reflecţii enunţate cu simplitate. Ţărmuri insulare, vânturi marine şi valuri învolburate sunt nu subiect al reveriilor lirice, ci prilej de-a inventaria stări iscate de locurile *atinse* poetic, cu sufletul, cu mintea, cu privirea. Reflectarea poetică se ţese din crâmpeie de imagini, din gesturi disparate şi secvenţe de gânduri ce se suprapun, se combină ori se stratifică precum semnele din vechi epigrafii litice.

Ana BLANDIANA

FAGURI

Tu nu eşti născut,
Ci te naşti
Trecând
Din secundă-n secundă,
Neîncercând
Să fii acolo, când eşti aici
Sau aici, când treci dincolo.
Tu eşti materia salvată riscant
Dintr-o respiraţie într-alta,
Fără de care n-am fi.
Şi nici nu suntem, de fapt,
Decât resturi, forme golite,
Faguri din care mierea eternităţii
S-a scurs.

VÂNĂTOARE ÎN TIMP

Simt că sunt pradă,
Dar nu ştiu cui,
Căci aripa şi ghiara ce coboară asupra mea,
Înlănţuindu-mă cu umbra
Mult înainte de a mă atinge,
N-au nume,
Doar răcoarea le desenează-n aer
Ameninţarea care se apropie
Cu voluptatea crudă a lentorii.

Ştiu că salvarea e exclusă, dar
Nu ştiu ce-ar însemna salvarea.
De-ncerc să fug, umbra şi ea se mută,
Mulându-se pe orizontul meu ca norii,
Feroce şi aproape protectoare-n grija
De-a nu mă pierde, pradă altcuiva.

În aşteptare, confundând fiorii,
Spaima se-amestecă plăcut cu taina
A cărei dezlegare mi-e destin:
Am de trăit până găsesc răspunsul
Un timp egal cu timpul vânătorii
În care ştiu că-s prada, cel puţin.

NORDUL

Nu trişam din ticăloşie,
Ci din nepricepere.
Aburiţi, nu mai ştim
Cine suntem şi cum.
În urmă un şir de părinţi necunoscuţi.
În faţă un şir de fii necunoscuţi.
Ce ştim? Pe cine cunoaştem?
Ne mişcăm nesiguri:
Facem un pas, apoi încă unul,
Şi altul, şi-n cele din urmă pornim
Privind nostalgic în direcţia opusă...
Dacă ni s-ar răspunde cel puţin la o-ntrebare:
Unde e nordul?
Pe frunte părul ne tremură uşor
În vântul produs de trecerea timpului.

HIBERNARE

Nu-i asculta pe fraţii mei, ei dorm,
Ei nu-nţeleg cuvintele care le strigă,
În timp ce urlă ca nişte fiare aprobatoare,
Sufletul lor visează stupi de albine
Şi înot în seminţe.

Nu îi urî pe fraţii mei, ei dorm,
S-au învelit în somn ca într-o blană de urs,
Care-i păstrează cruntă şi apăsătoare în viaţă,
În mijlocul frigului fără-nţeles
Şi fără sfârşit.

Nu-i judeca pe fraţii mei, ei dorm,
Rar câte unul este trimis în trezire
Şi, dacă nu se întoarce, e semn c-a pierit,
Că încă e noapte şi frig
Şi somnul continuă.

Nu îi uita pe fraţii mei, ei dorm,
Şi-n somn se înmulţesc şi cresc copii,
Care-şi închipuie că viaţa e somn şi, nerăbdători,
Abia aşteaptă să se trezească
În moarte.

PATRIA NELINIŞTII

Aici este patria neliniştii,
Indecisă, gata să se răzgândească
Din clipă în clipă
Şi, totuşi, nerenunţând să aştepte
Ceva nedefinit. Aici este patria,
Între pereţii aceştia
La câţiva metri unul de altul,
Şi nici măcar în spaţiul întreg dintre ei,
Ci doar pe masa cu hârtii şi creioane
Gata să se ridice singure şi să scrie,
Schelete brusc animate ale unor condeie mai vechi
Nefolosite de mult, cu pasta uscată,
Lunecând pe hârtie frenetic
Fără să lase vreo urmă...
Aici este patria neliniştii:
Nu voi reuşi niciodată
Să descifrez urmele care nu se văd,
Dar eu ştiu că există şi aşteaptă
Să le trec pe curat
În patria mea A4.

CUREAUA RUCSACULUI

De pe această înălţime privind împrejur
Văd brazi deveniţi târâtori în vântul puternic
Şi văi aproape obscene, întunecate şi umede,
Şi alte creste mai mici şi mai mari
Care privesc şi se măsoară-ntre ele.

Popoare foioase, supunându-se anotimpurilor
Cu o înţelepciune pe care ploaia o putrezeşte,
Ascund printre crengi împletite
Fiare flămânde şi jalnice.

Ce linişte peste atâtea înfrângeri!

Singurătatea ia forma aglomerărilor,
Mulţimile sunt pustiuri,
Retragerea înspre culmi cu povara
De tăceri isihaste e tot mai nesigură,

În timp ce pe marginea omoplaţilor
Cureaua rucsacului
Roade cioturile cu rămăşiţe de pene.

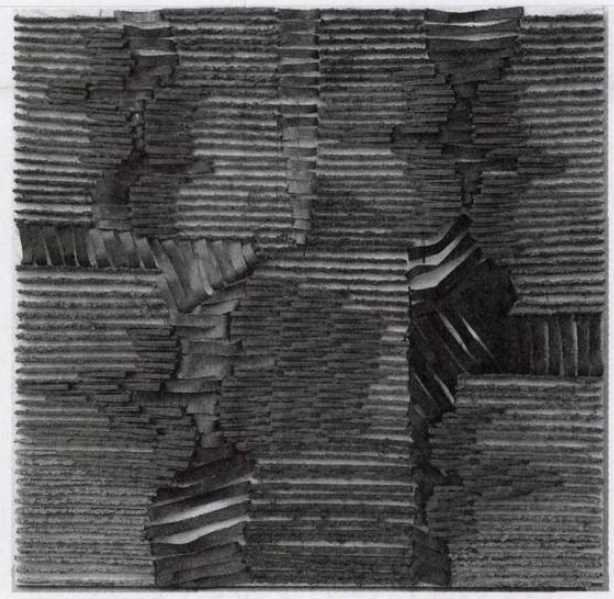

STĂPÂNUL MORII

Din ce e făcut praful
Pe care el îl lasă pe lucruri,
Atât de fin încât aproape de nevăzut,
Dublându-le doar, cu o aureolă de umbră, conturul?
Unde e moara care macină tot ce dispare
Producând această pulbere de nefiinţă
Ca un polen care se lipeşte pe degete
Când vrei să mai mângâi ceva din trecut?
Sau nu cumva chiar el este cel mărunţit,
Ca să nu se observe când dispare
Şi nimeni să nu îşi aducă aminte
În ce constă diferenţa
Între îngheţul finit
Şi veşnicia fierbinte?
Dar atunci cine este stăpânul morii în care
Moartea nu-i decât o biată manipulare?

UN PERSONAJ TRANSPARENT

Nu l-am înţeles niciodată,
Nu i-am cunoscut definiţia:
Un personaj transparent
Sau numai o boare
Pe care nici nu o simţi,
Deşi te atinge.
După ani, după decenii
Incepi să-i descoperi
Urmele
Întipărite în carne,
Adânci
Ca nişte urme de gheare.
Tot ce ştiu despre el
Este că se grăbeşte
Spre locul
Unde el încetează să fie.

CLEPSIDRĂ

Mă uit la clepsidra
În care nisipul
A rămas suspendat,
Refuzând să mai curgă.
E ca într-un vis:
Nimic nu se mişcă.
Mă uit în oglindă:
Nimic nu se schimbă.
Visul opririi
Din drumul spre moarte
Seamănă morţii.

Ioan FILIP

IPOSTAZA POETICĂ

POEM ÎN ALB

Va veni o iarnă, draga mea,
Cerul alb s-a destrămat pe lume,
Basme din zăpezi s-or întâmpla,
Îngeri albi vor răsări şi-apune,
Într-o iarnă care
Va veni odată, draga mea,
Va veni odată, va...

Tu purta-vei văluri de argint,
Luminând tăcerile prin casă,
Soare-al meu din neguri răsărind
Pe un câmp cu iarbă norocoasă,
Într-o iarnă care
Va veni odată, draga mea,
Va veni odată, va...

Albului din noi ne vom reda
Să-nvăţăm ninsorile-i nebune
Iar în suflete vom aduna
Ca-ntr-un vis tot albul de pe lume,
Într-o altă iarnă, care
Va cădea odată, draga mea,
Va cădea odată, va...

În povestea iernii vom intra
Cât am fost cu rele şi cu bune,
Tot ce-am fost şi-am iubit
Ori n-am ştiut să iubim pe lume,
Într-o altă iarnă care
Va veni odată, draga mea,
Va veni odată, va...

Într-o iarnă fără timp şi nume,
Vor cădea din ceruri ca-ntr-o feerie
Fulgi ori stele albe peste lume
Într-o iarnă, alta, care va să fie,
Într-o iarnă albă,
Când va fi să fie,
când va fi, când va ...

DE DUMINICĂ

Doamne, nu ştiam că eşti şi sunt iubire
Neţărmurită către cercul meu!
Te căutam neliniştit prin nemărginire
Şi Tu te-ascundeai de mine mereu.

Doamne, nu ştiam că eşti milă
Şi îndurare pentru semenul meu,
Când tu potoleai apele-nvolburate
De furtunile din sufletul meu.

O, Doamne, nu ştiam că te port
Ca o sământă-germen de lumină
Că-ţi ieşise făptura-n lacrimă şi gând
Pământul sfânt mustind la rădăcină.

O, Doamne, nu mai sunt decât Iubire
Ce se revarsă peste margini blând,
Iubire din iubire şi iubire
Voi semna de-acuma pe pământ

GÂND DE NOAPTE

Un singur zeu mai cutreieră apele,
Nedomolite în ore târzii.
Apun în ţara lui sorii şi stelele,
Prietenii mei cei dintâi.

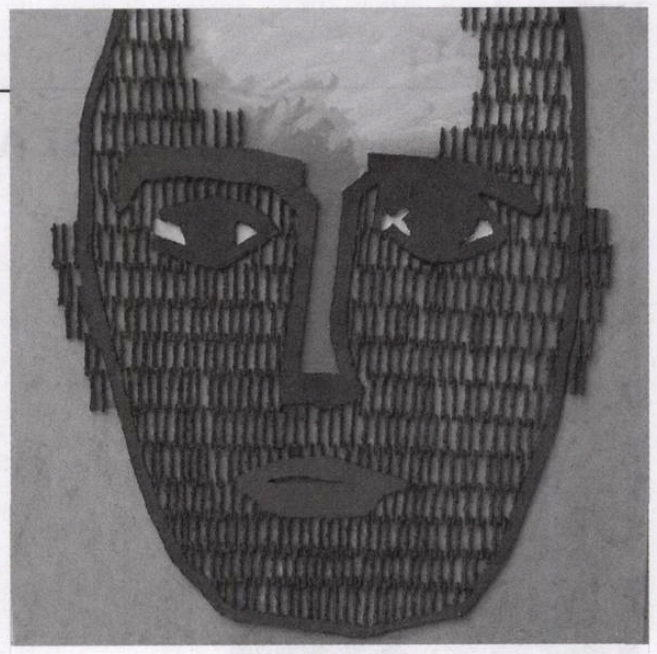

Un singur zeu mai domină peste ape
Femeie, n-ai vrea să-l răpun,
Tu, ce te-apropii viclean ca o apă,
În noapte când sorii în hăuri apun.

Tu, ce mă-nvălui ca o mireasmă,
Pe când departe zările scapătă,
Şi ceru-n adâncuri stelele-şi sfarmă,
Iar sevele-n arborii codrilor freamătă...

SINGUR

Va trebui, ştiu, singur să mă vindec
Şi să mă nasc mereu ducând povara
Noianul de funingini şi de zăpezi
Cernându-le prin ochii mei prima oară.

Când prin amurguri ne-om rătăci
Şi va fi să ne prăbuşim, când va fi
Strâmtă cărarea pentru noi amândoi
Nu vom cunoaşte drumul înapoi.

Va mai rămâne, poate, rămâne
Cuvântul acesta trist de frumos
Va mai rămâne, poate, pios,
Drumul acesta alb, luminos...

IPOSTAZA CRITICĂ

Viziunea didactică este predominantă în activitatea literară şi publicistică pe care profesorul Ioan Filip (12 septembrie 1940 – 4 septembrie 1992) a desfăşurat-o cu o fervoare cum puţini dascăli reuşesc să o facă, atât la catedră cât şi în spaţiul public. Spiritul său, deopotrivă creator şi critic, a rămas unitar întrucât atât în receptarea creaţiilor literare precum şi în pledoariile sale pentru promovarea lor în perimetrul educativ era axat pe un set de valori cu funcţie modelatoare certă, confirmată de tradiţie. Format ca poet în preajma şi prin asimilarea unor modalităţi de expresie perene, harul şi gustul pe care le-a cultivat şi cu care a fost dotat au dat roade originale, dar înscrise cu exigenţă maximă în coordonatele unor paradigme consacrate şi verificate de istoria literară. El a evitat cu bună ştiinţă şi conştiinţă extremele, nu s-a hazardat să considere creaţia o aventură incontrolabilă, dar a repudiat şi atitudinea oarecum factice şi artificială de a fi livresc ori de a fi comod didacticist, forţând uşi deschise sau înaintând epigonic pe căi bătătorite. Fervoarea sa şi-a exercitat-o cu deplină dăruire, concomitent în treimea de planuri pe care o reprezintă creaţia originală şi exegeza critică, mediate de existenţa unui filtru superior didactic, cu rol selectiv în aprecierea şi promovarea modelelor de urmat, în succesiunea lor istorică. Dintr-o astfel de perspectivă, consideraţiile poetului Ioan Moldovan, aşezate ca preambul la volumul de poezii ***Starea de miracol*** (1993), se prezintă deplin îndreptăţite: *„În niciun chip poeziile sale nu se racordează la experienţele mai recente ale poeziei contemporane. Căci Ioan Filip e un romantic de sfârşit de veac XX. Paradigmele liricii interbelice – Blaga, înainte de toate – reprezintă modelul poetic cu care autorul Stării de miracol se simte afin, iar dintre poeţii postbelici Labiş, Nichita Stănescu şi Ioan Alexandru par a fi maeştrii săi. Mai presus de toţi, însă, Eminescu este etalonul absolut al poeziei lui Ioan Filip”*. Aprecierea e, mutatis mutandis, apropiată de verdictele ce s-au formulat motivat de-a lungul vremii despre Eminescu însuşi, considerat un romantic întârziat al secolului XIX, dar în consonanţă cu propria opţiune exprimată de Poetul nostru naţional, anume că: *„Eu rămân ce-am fost, romantic”*. Aşadar, respectând proporţiile, şi Ioan Filip a rămas ceea ce el însuşi s-a considerat şi a vrut să fie, pentru sine şi pentru cei ce îşi vor îndrepta atenţia spre creaţia sa, demnă totuşi de luat în seamă în orice vreme.

Argumentul consecvenţei sale în cultivarea valorilor ni-l oferă şi scrierile critice, aduse în atenţie prin publicarea volumului ***Nostalgiile desăvârşirii*** (2014), cuprinzând eseuri, articole de presă, corespondenţă şi evocări, inclusiv un ciclu substanţial de poeme inedite, toate textele având menirea de a ni-l recupera şi restitui întregit, în triplul său demers - creator, didactic şi exegetic - în egală măsură. Observăm cum pertinentele sale analize literare şi critice sunt consacrate unor nume de incontestabilă valoare în spaţiul literaturii române, începând cu Eminescu, evident, continuând cu Blaga, Barbu, Arghezi şi ajungând, nu neapărat aleatoriu, la Marin Preda şi N. Steinhardt, cu siguranţă la Nichita Stănescu, dacă timpul avea mai multă răbdare cu el spre a-şi desăvârşi opera. Şi aşa studiile sale sunt exemplare în multe privinţe, prin seriozitatea documentării, interpretării şi tratării subiectelor abordate, prin dificultatea problematicii avute în vedere, cum este, spre exemplu, cea a increatului şi a metamorfozelor existenţei *„de la Eminescu la Ion Barbu”* şi apoi la Blaga, ori a *„dramaticului drum al cunoaşterii”* în poezia lui Arghezi. Opiniile se coagulează în jurul unor concepte fundamentale şi capătă relevanţă prin maniera în care numai specificul literaturii le comunică oamenilor cu un impact emoţional pe care exegeza nu-l pierde din vedere. De ce citim aceşti poeţi, de ce trebuie să cunoaştem aceste creaţii literare îl preocupă în cea mai autentică şi sinceră viziune posibilă, Eminescu ca expresie a sufletului românesc, Blaga ca forţă de trăire a misterului existenţial, Arghezi ca mod de a se implica în jocul lumilor ori Ion Barbu ca subtilitate de a înscena simboluri esenţiale precum Brâncuşi în sculpturile sale.

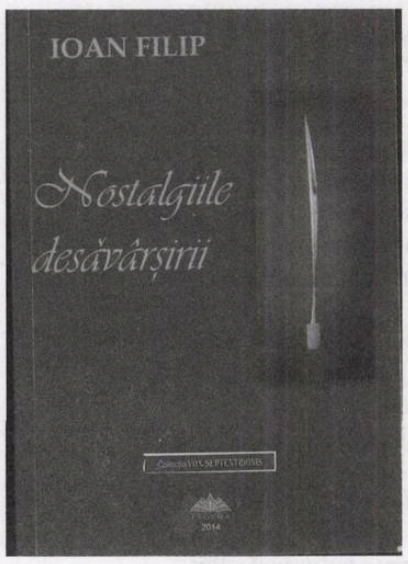

Convingătoare sunt şi investigaţiile pe care Ioan Filip le întreprinde spre a demonstra corespondenţe inedite şi filiaţii nebănuite între creaţiile acestor protagonişti, cum este cazul, de pildă, la Eminescu între poezia ***Miron şi Frumoasa fără corp*** şi poemul ***Luceafărul***, inclusiv prin comparaţii cu filonul folcloric, semn că îi era la îndemână şi o bună cunoaştere a creaţiei populare, cum o dovedeşte în eseul ***Un simbol poetic barbian anticipat de o baladă populară***, ceea ce îi permite să amendeze prea categorica aserţiune a lui Basarab Nicolescu cum că *„universul poetic barbian trebuie înţeles ca determinat numai în raport cu sine însuşi”*, deci închis, fără nici o referinţă exterioară. Dimpotrivă, el e convins că Ion Barbu, în ciuda viziunii sale creatoare atât de ermetice, deţine totuşi un univers poetic deschis, pretabil unor analogii şi comparaţii cu alţi creatori, inclusiv fiind receptiv izvoarelor mitice şi influenţelor folclorice. Ca atare, cu respectul cuvenit dat interpretării lui Basarab Nicolescu în ***Cosmologia Jocului secund***, Ioan Filip insistă să susţină în mod plauzibil că *„Cele spuse de critic nu ne împiedică cu nimic să constatăm că ideea fundamentală a baladei* ***Riga Crypto şi Lapona Enigel*** *a fost anticipată şi dezvoltată cu genială simplitate de către un poet anonim în balada populară* ***Şoimul şi Floarea fragului***”, aşa cum acest text folcloric apare publicat în colecţia lui Vasile Alecsandri. Dacă în scrierea poeziei sale Ioan Filip trece drept un şlefuitor de forme şi cizelator de versuri până la obsesie, poziţie atât de inactuală în poezia de azi, în elaborarea studiilor sale critice el este la fel de obsedat de găsirea cuvintelor care să exprime adevărul despre operele analizate, cum cu osârdie intelectuală o făcea şi când de la catedră vorbea elevilor despre miracolul vieţii şi al creaţiei umane. Elogiul său se îndreaptă spre scriitorii de valoare şi spre exegezele critice de referinţă ale istoriei literare, lăsând în seama profesorilor de română *„libertatea şi îndrăzneala în gândire, documentarea riguroasă, curajul şi responsabilitatea etică faţă de operele literare”*, cu scopul de a realiza prin ele *„educaţia esenţială a tinerilor, în sensul cel mai înalt şi mai grav al termenului”*, altfel spus în modul desăvârşit cu putinţă.

Selecţia poemelor şi comentariu:
Augustin Cozmuţa

Florica BUD

BUCATELE COPILĂRIEI

În timpul când eram elevă la Şcoala Generală din Ulmeni, nu o dată am participat la acţiuni şcolare. Pe atunci era un lucru firesc. Acum se vorbeşte mult despre lupta împotriva poluării, despre protecţia mediului..., dar se face puţin. Cu cât se vorbeşte mai mult despre asta, cu atât semenii noştri strâmbă mai des din nas... în goana automobilelor care ne-au înrobit şi ne otrăvesc în mod constant cu gaze de eşapament... de lux. Cât despre acţiuni colective..., ce să mai vorbim? Cine să pună osul? Dar să nu pic în ispită, devenind didactică... mai bine să mă întorc la oile mele.

Porneam din faţa clădirii văruite în alb, care timp de opt ani mi-a legănat visele, mie şi colegilor mei. Aliniaţi doi câte doi, mărşăluiam către satul Ţicău. De aici treceam Someşul cu podul plutitor pe malul celălalt, în satul Chelinţa. Nu ştiu câţi dintre voi aţi traversat un râu cu podul. Este o experienţă plăcută, mai ales într-o zi frumoasă de primăvară târzie, când abia scăpasem de teze şi lucrări de control. Pentru un sfert de ceas rămâneam prizonierii podarului şi ai naturii. Dacă la Ţicău malul Someşului este abrupt şi plin de sălcii, pe malul drept te întâmpină îmbietor o plajă cu nisip fin. De cum se termină plaja, se ridică domol dealurile. Uşor ameţiţi, părăseam vasul nostru primitiv. Ar fi fost bună o scaldă în Someş, dar scopul nostru nu era să facem baie, ci, împreună cu dascălii noştri, să sădim puieţi pe dealurile golaşe, în vremea aceea. Chiar dacă la început, înconjuraţi de vastitatea spaţiului neîmpădurit, ne speria puţin acţiunea la care eram invitaţi, uitam repede, luând totul ca pe o joacă; cine sapă mai repede o groapă sau cine plantează mai mulţi puieţi.

Şi, fiindcă orice armată are o popotă, noi o aveam pe a noastră, improvizată ad-hoc în aer liber, în jurul unui foc de tabără. O parte din mâncare era pregătită la bucătăria internatului şcolar şi era adusă de către unul dintre părinţi, în căruţă. Partea pitorească a mesei era pregătită pe loc. Pentru asta era nevoie de un disc de metal. Discul se aşeza pe câteva thegle (cărămizi), iar sub el se făcea foc. Când era încins, bucătarii îl populau cu dărăburi (bucăţi) de slănină, coapse (pulpe de pui), flechene (grătare de porc) şi scrijeli (felii) rotunde de picioici (cartofi). După ce aceste bunătăţi erau gata, venea rândul la prăjit al scrijelilor (feliilor) de pthită (pâine) în unsoare. Aceste bunătăţi meritau efortul depus.

De câte ori trec prin acele locuri, nu uit niciodată să mă minunez ce falnici au crescut copacii sădiţi de către noi. În astfel de momente chiar mă simt importantă!

Acum, oraşul Ulmeni aparţine judeţului Maramureş, deşi el îmbină armonios datinile, obiceiurile şi tradiţiile a trei zone, Codru, Someş şi Chioar, o trăsătură ce îl apropie mai mult de Sălaj şi, oarecum, îl delimitează de tradiţiile specifice Maramureşului Istoric. Alături de orăşelele Seini şi Tăuţii Măgherăuş, actualul oraş Ulmeni este una dintre capitalele politice ale Colegiului Parlamentar Codru-Someş-Chioar. Din păcate, cei care ne conduc destinele au smuls dintre aceste aşazise capitale politice însăşi inima Chioarului, oraşul Şomcuta Mare. Ulmeniul a fost şi este un nod important de cale ferată. Şi... prin nostalgicul pod plutitor din lemn - ce poartă alene de pe un mal pe altul oameni, vite, căruţe şi maşini, în concurenţă cu Podul de Fier, care susţine pe spatele său bătrân calea ferată peste râu – este şi primul orăşel-port pe... Someş.

În localitatea Ulmeni, situată pe malul stâng al Someşului, trăiau în copilăria mea români, maghiari şi evrei. Am avut şansa să nu traversez ororile războiului şi... peste alte orori, s-a aşternut un strat subţire de colb... Satele aparţinătoare, Chelinţa lui Emil Gavriş, Tohatul lui Petre Dulfu, Ulmeniul lui Florian Ulmeanu, profesor doctor, fondatorul Societaţii de Medicina Culturii Fizice din România şi deţinătorul Premiului Boullard al Academiei de Medicină a Franţei şi Ţicăul lui Tzitrom - o romăncă de etnie romă cu o voce divină, care fugise de binele material ce îi era oferit de Capitală, întorcându-se la sărăcia ei din sat - numără şi acum câteva familii de ţigani, care dau o pată de culoare acestor locuri. Din rândurile lor s-au desprins cei care cântau odinioară cu atâta patimă la ceatără (vioară), gordonă (contrabas) şi acordion (acordeon).

Lelea Măria Joskii era prietena bunicii Valeria. Dar nu numai a ei, ci şi a altor femei de vârsta sa. Badea Joska era bărbatul Măriei şi cel care tomnea (repara) oale, laboşe (cratiţe) şi ligheane. El cârpea sau înlocuia fundurile găurite ale vaselor din bucătăria gospodinelor. Umbla cu un fel de suport din lemn în spate, în care avea badog (coală zincată) şi câteva scule. Lipea petecul de badog pe vasul găurit cu un aluat făcut din făriná (făină) de grâu şi apă şi apoi îl bătea cu ciocanul. Lelea Mărie şi badea Joska erau de etnie romă şi treceau zilnic Someşul din Chelinţa cu luntrea, ca să îşi câştige existenţa.

Când am văzut-o prima oară pe Thalia, m-a uimit cu frumuseţea sa, care îmi amintea de lelea Mărie. Ea ne aducea vara pomniţe de pădure (frăguţe), mure şi pthitoi (hribe de stejar şi fag), bureţi usturoi şi gălbiori. În restul anului le ajuta în gospodărie pe femeile de pe uliţa noastră. Primea în schimb mâncare şi, pentru acasă, slănină, făriná (făină), groşthior(smântână), picioici (cartofi) şi altele... Pe bunica o ajuta să lipthească (lipească) pe jos. Bucătăria noastră era construită din vaioage (cărămidă nearsă), iar în loc de duşumea era pământ. Săptămânal, el era împrospătat prin lipthire (lipire). Compoziţia materialului folosit era alcătuită din lut înmuiat în apă şi puţin bălegar de vacă. Operaţia era făcută cu mâna de lelea Mărie sau de către femeile casei. Când termina lucrul, îşi confecţiona o ţigare (ţigară) dintr-o bucată de ziar, în care îngrămădea tutunul din chiştoacele adunate. Apoi o dohănea (fuma) cu satisfacţie. Obiceiul cu tomnirea oalelor şi lipthirea cu aluat s-a păstrat până acum şi, culmea veşniciei, pe meşter îl cheamă tot Joska.

Portret de Popa POPA 's

Cea mai aromată dulceaţă este cea de pomniţe (frăguţe) de pădure. În fiecare an, printre alte dulceţuri, conserv măcar un borcan de frăguţe, ţinând cont că ele sunt tot mai greu de găsit. Secretul dulceţii fără conservanţi este uscarea borcanelor bine spălate în cuptor şi zahărul pus în cantitate suficientă. Spăl fructele şi le aşez în borcane. Torn un strat gros de zahăr, care închide ermetic parfumul fructelor... până când un pofticios desface capacul pentru degustare. Aroma lor proaspătă aduce în casă miresmele minunate ale copilăriei!

Şi în zilele de sărbătoare era danţ (dans) la şură, unde cântăreţii de etnie romă picurau jar în picioarele dansatorilor. Cu timpul, locuitorilor comunei Ulmeni le-a pierit entuziasmul, mai cu seamă din cauza cooperativizării forţate. Mulţi dintre ei lucrau şi la oraş, şi în C.A.P-uri. Încet-încet, tot mai puţini amatori de danţ se strângeau în gura şurii. Până când s-a renunţat şi la el, şi la vergel, ce se organiza pentru copiii aflaţi în jurul vârstei de unsprezece ani. Singura distracţie rămăseseră nunţile.

Dar, până să ne bucurăm de sărbătoare, trebuia să parcurgem săptămâna prin muncă. Dacă ne aflam în timpul şcolii, munca noastră era învăţătura. Aşa a hotărât bunica Valeria Maria Trif, bunica paternă. Ea iubise mult şcoala. Făcuse şapte clase în limba maghiară, fiind mereu premianta întâi. Părinţii săi erau săraci şi aveau patru copii. Bunica Valeria era cea mai mare. Şi, fiindcă mama ei paralizase, a trebuit să aibă bunica grijă de ei. Nu a putut să meargă la şcoli înalte să se facă măcar învăţătoare, aşa cum visa, chiar dacă urma să fie ajutată material de cei avuţi.

A rămas în sat şi a învăţat să coasă la moşină (maşina de cusut). Dar tragedia nu a fost munca, ci faptul că a trebuit să se căsătorească cu bunicul Victor, Victoru' lui Hedeş (ţinută dreaptă), un bărbat frumos, semeţ şi bogotan. Dar avea o mare hibă, rămăsese repetent, chiar în clasa unde bunica fusese premiantă. Odată însurat, întârzia prea mult la făgădău (bufet) şi îi plăceau cam mult... femeile. Nu l-am cunoscut pe bunicul Victor decât din poze. Murise de tânăr din cauza băuturii. Fusese un bărbat falnic, brunet şi cu mustaţă. În secret îl simpatizam foarte mult. Cu timpul, l-am asimilat lui Rhett Butler, bucuroasă că aveam în familie şi un personaj interesant. Ceilalţi membri fuseseră cu toţii la locul lor. Copiii se născuseră la timp, femeile erau harnice şi gospodine, mult prea cuviincioase, pentru care bărbaţii erau un rău necesar. Atât o duruse pe bunica căsătoria ei cu repetentul clasei încât, din respect pentru suferinţa sa, la care eram părtaşă, devenisem de-a lungul anilor o bună ascultătoare şi nu am discutat decât cu băieţi care învăţau bine. Ştiu, sună înfiorător de discriminator lucrul acesta!

Cât a trăit bunica Valeria, ea ne gătea. Încă mai aveam cuptorul mare în bucătăria din vaioage. Cuptorul era multifuncţional şi lung cât încăperea. În faţă era cuptorul de pthită (pâine) propriu-zis, cu două uşi mari. Deasupra era plita şporului (sobei) pe care se gătea. Lateral-spate era lerul, un cuptor mai mic, pentru o singură tepşe (tavă) de pthită sau de mălai (pâine din făină de porumb). Mălaiul şi mazărea (fasolea) îi talpa casei, era dictonul ţăranului sărac. În spatele cuptorului se afla o căldare mare din cupru pentru fiert haine. Căldarea şi lerul aveau sursele de foc separate.

Sucitura (cozonacul) de post, cu mere şi fohoi (scorţişoară) era o bunătate cu care ne aştepta de la câmp bunica. Se face din aloat (aluat) simplu de pthită (pâine), adică din făriná (făină), elestău (drojdie) şi apă. Aloatul se lasă la dosthit (dospit). Coca se întinde pe curpător (fund de lemn). Separat se dau merele Şohar (soiul de măr pe care îl aveam) prin răzălău (răzătoare). Se adaugă mnierea (zahărul) şi fohoiul. Se stoarce compoziţia de sucul lăsat de mere. Se întinde foia (foaia) de aloat cu sucitoarea. Se pun merele. Se rulează foia. Se unge tepşa (tava) cu un strop de oloi (ulei). Pe patul tepşii, presărat cu făriná nulaş (făină albă), se aşază o frunză de curethi (varză) şi apoi se răstoarnă viitoarea sucitură. Servită la o fingie (cană) de lapte muls atunci de la Mândraia, o felie de sucitură cu mere – liberschimbistă, merita chiar şi un... regat.

De oraşul Ulmeni, în afară de Tohat, Chelinţa şi Ţicău, mai aparţin satele: Mânău, Arduzel, Someş-Uileac şi Vicea. Urmare a coabitării mai multor etnii, vocabularul a fost şi mai este destul de amestecat, eludând deseori normele limbii literare. După atâţia ani de când sunt plecată din casa părintească, îmi este drag să mă întorc acasă, la părinţii mei, unde mă simt în largul meu, ca în vremea când eram copil. Mă exprim în voie şi mă joc cu regionalismele, locuţiunile şi expresiile populare, dar şi cu animalele din gospodărie. Chiar dacă mai trântesc câte un cuvânt neaoş, nu mă simt asemenea unui monstru... lingvistic. Mă văd şi acum copilul de altă dată, jucăuş şi plin de viaţă. Nu este de mirare că am fost desemnată - de către tovarăşii mei de ghiduşii, conectaţi la norul de umor ce pluteşte şi acum asupra localităţii – regină, respectiv Regina Broaştelor... O fi mult, o fi puţin, doar cei cu sceptru pot să cântărească acest lucru! Regatul broaştelor mi-a fost atribuit din motive... tricotate, mai bine-zis din cauza modelului celei mai nostime căciuliţe pe care mintea unei mătuşi bătrâne, mătuşa Anica, putea să îl croşeteze. Mi-am pierdut regatul abia când am plecat la liceu, în Baia Mare, şi când am fost nevoită să renunţ şi la starea mea de bine, cea de spiriduş veşnic pus pe şotii. Până la acea vârstă am avut şansa să cresc, alături de ai mei, în casa bunicii paterne, Valeria, pentru care eu şi sora mea, Valeria-Ana, mai mare cu trei ani decât mine, am fost raţiunea ei de a trăi. Din fericire, am venit pe lume într-un nimb luminos şi vesel, neluând în seamă nemulţumirea părinţilor. În locul băiatului mult dorit primeau plocon pe cel de al doilea copil, tot o fetiţă. Din această cauză mă simt vinovată până în ziua de azi şi mă străduiesc să compensez... Dar cum Doamne-Doamne nu m-a întrebat dacă vreau sau nu să fiu o biată femeie, nu am avut de ales şi... sunt ceea ce a voit El. Este greu să convingi oamenii care îşi doresc băieţi la casa lor sau în Casa Ţării de faptul că şi genul feminin ar fi corespunzător.

În timpul vacanţelor nu aveam voie să stăm sau să citim romane, ca doamnele leneşe. Era tot timpul ceva de făcut, mai ales vara. Să merem (mergem) cu vacile pe câmp, să strângem poame (fructe), să merem cu pere de vândut în gară ori să păzim cânepa de vrăbii. Când am mai crescut, trebuia să mergem la săpat mălaiul (porumbul) ori picioicile (cartofii), la pledhit (smuls) buruienile din grâu cu oticul, la cules de in. Dar cel mai frumos era la strânsul fânului. Drept premiu, la întoarcerea acasă, mă cocoţam pe carul cu fân încărcat ingenereşte. Acasă bunica ne aştepta, desigur, cu bunătăţi. Una dintre ele era tocana (mămăliga) din făriná de pârgă (făină), cu bucăţi de mălai în lapte. Mălaiul este pâinea din făina de mălai (porumb), care se frământă fie cu apă, de post, fie cu lapte şi mniere (zahăr), de dulce. Făriná de pârgă se măcina din porumbul roşu, prăjit în cuptorul de pthită. Din păcate, soiul de porumb roşu, atât de gustos, cultivat pe atunci, este pe cale de dispariţie. Acum a venit la modă porumbul hibrid, care este mai mult pentru marhă (vaci), decât pentru hrana oamenilor. Tocana aceasta, numită şi îngroşală, se fierbea în lapte, nu foarte mult, cât să se închege. Eu şi sora mea Valeria, pe care eu o strigam Ita din motive economice, tăiam sub formă de cubuleţe mai multe scrijele de mălai (felii de pâine din mălai) şi le prăjeam pe lespede (tigaie) în oloi (ulei) de casă din floare (floarea soarelui). Bunica sau mamica adăugau cubuleţele în mămăliga fierbinte. Se punea în blid (farfurie) un linguroi (polonic) din acest fel de tocană, care se îneca fie în groşthior (smântână), fie în lapte cald, muls atunci de la Mândraia. Pentru cei care preferau groştiorul laptelui, îngroşala se presăra cu brânză de vaci. Este un fel de mâncare uşor de preparat, dar cu gust inimitabil fără ingredientele de atunci şi... fără de Mândraia!

Cristina SCARLAT

CHRISTINEL ELIADE - MIRCEA ELIADE, HIS NAME, HIS DESTINY

Textul de mai jos reprezintă ceea ce s-a putut recupera din materialul audio-video filmat pus la dispoziție de Dan Petroiu, coregizor al documentarului ***Mircea Eliade, His Name, His Destiny***, despre care am inițiat un serial în revista „Orizont". Este vorba despre proiectul din 1992 al televiziunii germane, care comanda un documentar Mircea Eliade, realizat de echipa de regizori Dan Petroiu (Munchen) şi Dan Jelescu (Chicago) - ***Mircea Eliade and The New Tower of Babel***, care, ca şi alte filme documentare despre Eliade, nu a mai fost difuzat. Seria celor intervievați de cei doi reporteri este impresionantă: Virgil Ierunca, Monica Lovinescu, Marie-France şi Rodica Ionesco, Claude-Henri Rocquet, Alain Paruit, Stefan Fay, Emil Cioran, Paul Barbăneagră, Ionel Jianu, Pericle Martinescu, Mircea Handoca, Giza Tătărăscu, Mihai Puşcariu, Barbu Brezianu, Acterian, Saul Bellow, Wendy Doniger, Jerald Brauer, Sanda Loga, André Lacqoque, David Tracy, Christinel Eliade, Lisette Perlea, Mac Linscott Ricketts. Mircea Eliade în reamintire. Christinel

Pauzele lungi între filmări, intercalarea momentelor în care camera se plimbă peste obiecte de mobilier, tablouri, fotografii, surprinzând-o pe cocheta Christinel incredibil de bine încadrată în universul existenței sale, camera în care se simt, în toate, spiritul şi prezența Maestrului, unifică schimbul de replici şi de impresii dintre Dan Petroiu şi Christinel Eliade. Prin transcriere se pierde liantul dintre imagine, nuanța unei tăceri, umbra unei priviri şi nespusele cuvinte care întregesc o poveste. Ca de peste timp, Christinel repovesteşte frânturi din povestea propriei existențe alături de Maestru, redându-i în culori calde şi naturale chipul încrustat în amintiri. O canava sentimentală, vie şi parfumată, întregind un portret. În materialul filmat, imaginile întregesc un tablou, eliminând sincopele care se simt, indubitabil, la transcrierea spuselor înregistrate. Documentul, transcris, nu face decât să aducă un plus de informații şi să nuanțeze sau să certifice anumite aspecte pe care fiecare dintre noi le ştiam sau credeam că le ştim despre Mircea Eliade, ceea ce face ca stângăciile – de exprimare, de încercare de închegare a unui dialog, de legare a unor idei unele de altele având ca suport imagini care nuanțează un context despre care s-a făcut vorbire sau un aspect exprimat verbal– pe care, în textul citit, nu le vedem- să treacă în plan secund. Ineditul informațiilor completează un tablou care, astfel, constatăm că nu este definitiv: Maestrul mai are multe de spus! Şi, fiindcă nu o mai poate face singur, o fac alții, cei care l-au cunoscut, pentru dânsul.

Christinel. Spectacolul reamintirii

Dan Petroiu: - Există un tablou care îi plăcea Maestrului foarte mult?

Christinel Eliade: - Da, îi plăcea mult Baba. Şi acesta, cred că îl cheamă Petru Popescu, mi se pare. Şi am găsit împreună o mulțime de fotografii. O să mergeți în Italia?

D.P. – Am dori foarte mult să mergem, pentru că este un moment aşa frumos descris...

C. E. – Da, şi pentru că sunt... (...) Noi am fost foarte prieteni cu Tucci, care a murit, săracul... Doi ani după ce a plecat bărbatul meu, primul an a făcut la Sorbona şi la Centre Pompidou. Doi ani, după doi ani, şi acest Institut ...A vorbit foarte frumos despre bărbatul meu.

D.P. – Ați menționat numele Institutului, îl puteți repeta, vă rog? Nu l-am reținut.

C.E. – Instituto del Medio Extreme Oriente. ISMEO îl numesc ei.

D.P. – A, ISMEO.

C.E. – Da. Am adresa, am să ți-o dau, dacă vrei.

D.P. – Da.

C.E. – Este cineva foarte...

D.P. –Da, şi avem o persoană de referință acolo, dacă ne ducem? Putem să apelăm la cineva?

C.E. –Păi, telefonezi şi spui că din partea mea.

D.P. –Da, da.

C.E. –Este un profesor, Vittore... Care.... nu ştiu, nu mi-a mai dat niciun semn de viață...

D.P. – Da.

C.E. –La Firenze. Dar nu mai dau de el! Nu mi-a mai scris. Mi-a telefonat o dată la Paris (...).

D.P. –Asta mi-aş dori. Şi, acolo unde au apărut institute cu numele dânsului, conferințe...

C.E. –Sunt foarte multe.

D.P. –Da, de pildă, va fi în Bucureşti, pentru prima oară după război, un congres despre istoria religiilor şi va fi dedicat lui Mircea Eliade, la sfârşitul lui septembrie.

C.E. –Cine-l face?

D.P. –Mircea Handoca mi-a spus de el, dar cine şi cum, încă nu, că e...

C.E. –Ce să spun, săracul de el...

D.P. – Mi-a spus de el. Voiam să prind filmările din Bucureşti, care vor fi [despre] copilăria şi tinerețea Maestrului.

C.E.- Da.

D.P. –Pe strada Mântuleasa, de pildă, biserica, liceul...

C.E.- Da.

D.P. – Şi voiam să vorbesc şi despre acest congres, despre importanța actuală, că în toată lumea există institute, există o preocupare, există congrese...

C.E.- S-a mai spus. Există un singur lucru care l-a făcut într-adevăr fericit, a fost această catedră de aici.

D.P.- Da.

C.E. –I-a făcut plăcere, bineînțeles. Sorbona e foarte importantă. În Belgia, la Académie Royale Belgique, care, bineînțeles... ce mi-a făcut! Ce ruşine mi-a fost în seara aceea! Adică a doua zi. Mircea nu era bine deloc, avea febră. Noaptea, înainte de a face conferința... Nici nu cunoştea toată opera lui Marthe Bibesco, era destul de bolnav, în sfârşit, a avut o noapte proastă. Dar totuşi a dormit câteva ceasuri. Mie îmi era aşa de frică, că el o să vorbească prost...La masă, că ni s-a făcut o masă, eram singura femeie la reuniunea asta a lor, erau numai bărbați, şi i-am spus că Mircea n-a dormit aproape toată noaptea, că ...à cause de l'orage... Şi Mircea se întoarce şi spune: quel orage? Am crezut că intru în pământ, le spusesem că nu dormise toată noaptea!

D.P.- Cum v-ați simțit, cum ați spus dumneavoastră, fiind singura femeie între toți aceşti bărbați?

C.E.- Nu, asta s-a întâmplat numai atunci, în fond...

D.P.- Dar nu, înainte, în această atmosferă...

C.E.- Mă simțeam, trebuie să spun, mult mai bine când erau... Uite, aici, de exemplu, când am venit la început la Chicago, cred că două luni de zile, în fiecare noapte, în fiecare zi am avut o migrenă. Totdeauna pe la zece dimineața. Era prea devreme pentru mine! Numai cu femei. Să le povestesc. Femei... Spuneau la Paris că americancele nu ştiu să vorbească decât de bucătărie şi de copii. Şi nu era deloc adevărat! Erau cultivate şi deştepte şi unele mult mai citite decât mine. Dar pe mine mă enervau atâtea... muieri! (Râsete.) Şi le-am spus odată. Şi Mircea zicea, că nu ştia dacă rămânem atunci: du-te, du-te, du-te.

D.P.- Şi perioada asta americană a fost pentru dumneavoastră un echilibru? Şi pentru Maestru un echilibru? L-a câştigat treptat? Fiindcă a existat mult timp nostalgia reîntoarcerii printre prietenii de la Paris.

C.E.- Nu. Pentru el, nu o reîntoarcere la Paris. El ar fi vrut în România. Însă l-am întrebat odată: dacă se schimbă lucrurile în România, ai merge să te instalezi definitiv? Zice: nu. Dar aş vrea să merg, să mai văd țara. A suferit imens că a murit mama lui şi n-a văzut-o. Şi era singură. Sorin, nepotul lui, era pe vremea aceea în România şi era singurul care spunea: vino în România, vino în România. Numai mama lui, la telefon, zice: nu veni, mamă. Te aştept. Mai ai răbdare. Fiindcă era situația... Mama, săraca, a ştiut. Nu am cunoscut-o niciodată.

(...)

C.E. –Eram odată în Germania. La un restaurant. Ei doi. El şi cu nevasta lui. Un dejun. Şi a intrat Marlene Dietrich. Emil i-a spus: Christinel! Se pare că semănam foarte mult!

D.P. –Da, să ştiți! Şi alura! Eu cunosc foarte bine, am făcut un portret Marlene Dietrich, am văzut toate filmele sale şi mi-au spus colegii că păream c-am fost îndrăgostit de ea. Însă am apreciat enorm şi am făcut o paralelă între ...

C.E. –Imens!

D.P. –Da, şi am spus în comentariu că Greta Garbo a fost, în sine, un mit, dar Marlene Dietrich a fost o actriță. Actriță care a avut stil, actriță ca şi fel de a fi.

C.E. - Mie cel mai mare compliment mi l-a făcut (...) Laforgue, nevasta lui Emile Laforgue, psihologul care a murit, săracul, care ne-a oferit casa lor, în sat la ei, ani de zile. Unii-mi spuneau Marlene Dietrich, alții spuneau Greta Garbo. Şi ea a spus: Non, dit plus de betises. Christinel c'est Christinel. C'est une autre chose. Mircea spunea: aşteaptă, fii Dietrich.

D.P. –Exact.

C.E. – Mi-a plăcut.

D.P. – (Au fost casa, amintirile... Sunteți dumneavoastră în cadru. Nu continuu, ci frânturi care să sugereze... dacă văd o poză, reprezintă numai un anumit aspect.)

C.E. –Muşcatele. Iubeam şi eu, şi el muşcatele.

D.P. –Pe mine mă interesează influența, pe care eu o consider din ce în ce mai mare, a spiritului, influența pe care o vor aveau ideile etice care sunt cuprinse într-o televiziune. Criza actuală este criza bisericii ca instituție. Dar, cu atât mai mult, omul are nevoie de un crez.

(...)

C.E. –Au plecat din Argentina, au venit la Paris. Erau plini de bani cei din Argentina. Pe urmă au venit la Paris. Când au fost în Argentina, au lucrat cu un franțuz. Făceau import-export. Era un franțuz...(...). Tot nu s-a săturat. Nu-i un om de afaceri.

D.P. –Când am fost la Bucureşti şi am aflat acest lucru, n-am îndrăznit, neştiind în ce relații sunteți...

C.E. –Suntem în relații foarte bune, mi-e foarte dragă fata.

D.P. –Nu, n-am ştiut dacă dânsa ştie despre ce e vorba şi ...

C.E. –(...) Dar de unde ştie că stau în strada Argentina? Ce coincidență!

D.P. –Documentându-mă şi vorbind cu toată lumea... (...) generația care a făcut România Mare. Aceea a fost România de cultură, care i-a avut pe Eliade, pe Ionescu, pe Cioran. A fost ... (Pauze lungi de cafea şi țigară întrerup filmările.)

D.P. –M-ar interesa locurile pe unde mergeați. (descrierea unor fotografii)

C.E. – Eram într-un parc, nu mai ştiu unde era. Aici, ultima fotografie. Nici nu mă aşteptam. La plajă. Şi acolo e sora mea, pe care o adoram, pe care am pierdut-o, Sybil. Şi mama, şi sora lui Mircea.

(...) Aveam o temperatură foarte mare, 40 de grade. (...) Bădescu, Dumnezeu să-l ierte, avea o gură nemaipomenită. Şi Cioran la fel (...).

D.P. –Dar ați venit cu o temperatură foarte mare.

C.E. –40 de grade.

D. P. –Şi atunci dumneavoastră ați venit şi ați spus: te rog să ai grijă de mine.

C.E. –Ei, Doamne. Când ai şti ce mult îmi lipseşte omul acesta! Eram cu totul alt om când a plecat el. Nu ți-am spus, mă simțeam întotdeauna mult mai tânără decât eram. (...)

(...)

C.E. –A vrut cineva să-mi facă horoscopul, dar nici Mircea nu ştia exact ora la care m-am născut. În actele mele sunt trecută în 28 aprilie. (...) Dar nu spuneam la nimeni, era foarte periculos, spuneam că am uitat. Şi povesteam lui Wendy, prietena asta a mea, şi ea spunea la fel: Şi eu am uitat de primul meu bărbat.

D.P. –(Râsete.) Păi dacă n-a contat, ce să mai ții minte!

M-am dus să fac armata. Şi când am început să fac armata, soția era cu naşterea şi s-a dus la mama ei. Şi mi-a spus de ce nu folosesc prilejul acesta să scap de armată. Şi am spus că nu vreau să scap de armată, vreau s-o fac! Până la urmă el mi-a spus: asta nu se poate! Păi, zic, nu se poate! Şi mi-a luat gândul exact, e soția mea acasă şi copilul, şi mai greu. Atunci vii la mine! Şi am uitat. (...)

Ioan Romeo ROŞIIANU

SCRISOARE DESPRE MAMA MEA FRUMOASĂ

IUBITO aş fi vrut să-mi cunoşti mama ca să ştii că aluatul e bun şi viaţa prea scurtă/
aş fi vrut să vezi bruneta cu ochi albaştri încărunţind cum am văzut eu şi cum am simţit scurgerea lumii/
şi cum m-am mâniat pe Dumnezeu şi cum m-am certat cu El pentru mama/
şi cum am pierdut aş fi vrut să vezi şi cum mi-am plâns singur de milă/
pentru că-ntr-o lume creştină iubito pe nimeni nu interesează de nimeni/

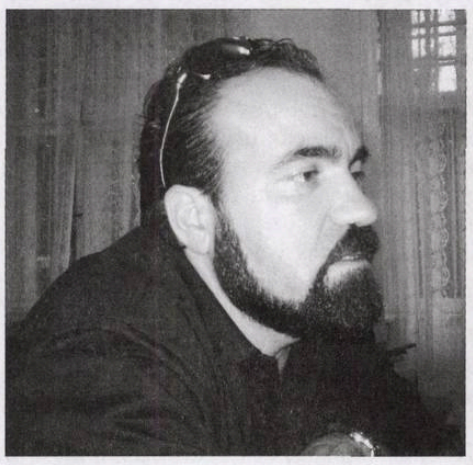

preoţii au vile maşini şi burţi nejustificat de mari într-o lume săracă/
iar Isus de-ar veni ar face infarct la intrarea-n catedrala-n care EL e doar pretext de-mbogăţire şi spălat bani/.

(Să ştii că atunci când mă podidesc greutăţile mi-e dor de umărul firav al mamei pe care-mi odihneam neliniştea vieţuirii!)

Din tinda bisericuţei Dumnezeu îmi făcea cu mâna şi tu nu vedeai/
prieteni buni şi amici laolaltă adunau lumea-ntr-un pumnal de cuvinte - /
nu vreau să ştii, nu vreau să ştii convenientele sociale, iubito! –/
cândva la aceeaşi bisericuţă bătrâni şi gârbovi la clubul din parc o să-ţi spun că-n duminica aia riscam să te pun înaintea lui Dumnezeu/
vom juca table şi şah vom retrăi amintiri separate pentru că cele comune sunt puţine din cauza ta./

(La bisericuţa din colţ când s-a citit Evanghelia a trecut o pasăre nouă prin inima mea!)

Cred că niciodată nu vei afla că fericirea vine din lucrurile mărunte şi că Dumnezeu se ascunde-n cei flămânzi şi goi!/
Cred că niciodată n-o să ştii că sufletul nu e de dat la mezat şi nici viaţa la schimb!/
Cred că niciodată n-o să ştii că dacă noaptea lasă locul zilei ea stă mereu la pândă să-şi reia locul!/
Şi mai cred că tu nu crezi că ai văzut OMUL!/
Şi mai ştiu că dacă ţi-ai fi oglindit măcar odată sufletul în ochii mamei ai fi fost mai frumoasă decât eşti!/

SCRISOARE DESPRE PRIETENUL DE CARE ŢI-AM POVESTIT

IUBITO aşa dor mi s-a făcut de prietenul meu Traian T Coşovei că m-au şi năpădit lacrimile/
s-au strecurat subtil sub geana mea şi mi-au înveninat simţirea limpezindu-mi privirea - /
cui puteam arăta eu pe dinafară ce simt pe dinăuntru? –
aşa că aşa am zis şi tu ai fost de acord dar nu mi-ai înţeles trăirea/
am crezut în tine şi tu ai zis acelaşi lucru dar nu era nimeni de faţă ca să avem martori la singura Cina de taină trăită în doi/
am fost singuri şi totuşi cineva ne-a vândut şi noi n-am mai ştiut de ce dintr-o dată ni s-a făcut cald/
apoi frig s-a făcut apoi zi apoi seară ca-ntr-o preumblare bezmetică a omului căutător de speranţe./

(Să ştii că mi-este deja dor să culegem insomnii şi să nu ştie nimeni că iubim luna!)

Am coborat în stradă vremelnic şi pustiul chefuia de unul singur în cartierul tău central/
mă ardeau atingerile tale însă niciodată n-o să ştii până unde ţi-ai înfipt pumnalul cuvântului/
am iubit feminitatea cu care măturai lumea şi despicai apele-n piscină
cum numai Moise în trecerea lui printr-o mare Roşie la care-am mers ca turist/
un loc de unde-am adunat scoici ca tâmpitul în loc să-mi strecor în suflet sfinţenia./

(Ţi-am spus cândva că Dumnezeu mi-e prieten dar te-am minţit când am zis că şi eu sunt prieten cum vrea El!)

Am mers mai departe prin burgul tăcut şi observam cum se transforma vremelnic noaptea în zi şi liniştea-n zgomot/
aveam senzaţia că am răspunsuri pentru tot pentru toate în parcul din centru/
oameni pustii cu orbite pustii ca-n filmele proaste agonizau şoptit crezând că trăiesc singura viaţă avută/
treceau grăbiţi de nicăieri spre niciunde fără să ştie de ce şi care-I capătul lumii./

(Azi am văzut un pescăruş privindu-mă-n ochi şi-ntrebându-mă de tine)

Să ştii că la bisericuţa noastră n-a fost nimeni să-mi vândă lumânări când m-am dus/
în colţul în care oamenii mimează credinţa am găsit lumânări nearse/
le-am cules cu mâini tremurânde şi-am cerut un foc măturătorului matinal/
a tresărit când i-am întins lumânarea şi când m-a văzut mergând în curtea bisericii/
„O să-mi dau foc la suflet, i-am zis!" dar n-a crezut o iotă din cuvintele mele/
şi astfel am avut un martor la rugăciunea în ploaie făcută!/

SCRISOARE DESPRE PLECAREA TA

IUBITO în dimineaţa aceea mi-ai pus picături în ochi ca să te văd mai bine plecând/
mi s-au dilatat pupilele în lumina zilei ochi de pisică mi-ai făcut să mă doară depărtarea de tine/
credeam că te voi vedea mai bine apropiindu-te de sufletul meu şi când colo tu plecai/
în negura zilei te-am văzut pierzându-te ca-ntr-o ceaţă cu mătăsuri pe umeri/
mantale de tristeţe aveam pe umărul zdrobit de sărutul tău mă dureau îmbrăţişările tale/
căutam în zgomotul din jur râsul tău cristalin ca un fir de aţă de unde să trag şi să-mi depăn povestea trecerii prin lume./

(Mai ştii când am deschis geamul bucătăriei şi ţi-am tăiat din *pâcla nopţii o felie*?!)

O ce tare m-a durut tăcerea ta şi ochiul s-a-nchis când te depărtai grăbită în vântul amiezii/
o lacrimă se-nfiripa în colţul privirii obosite de aşteptare de parcă lumea te-a-nghiţit pe nemestecate te-ai dus/
eu am rămas în mijlocul aleii cu sufletul în mâini şi nici măcar ploaia rece nu m-a făcut să-l pun la loc/
era rece locul şi pustie simţirea de parcă acolo a început apocalipsa pe furiş./

(Mai ştii când am furat cerului o stea şi ţi-am prins-o în părul căzut pe umeri?!)

De atunci nu mai cred în minuni Iubito că singura lumină ai fost tu şi ai stins-o plecând/
am rămas desculţ în mijlocul lumii pândind zborul păsărilor adierea vântului şi tremurul frunzelor/
mirosea groaznic a inutil viaţa mea în acea dimineaţă a pustiu se învolburau norii/
moartea s-a apropiat tiptil de mine speculându-mi simţirea şi golul/
însă îngerul lui Dumnezeu a gonit-o cu pietre.

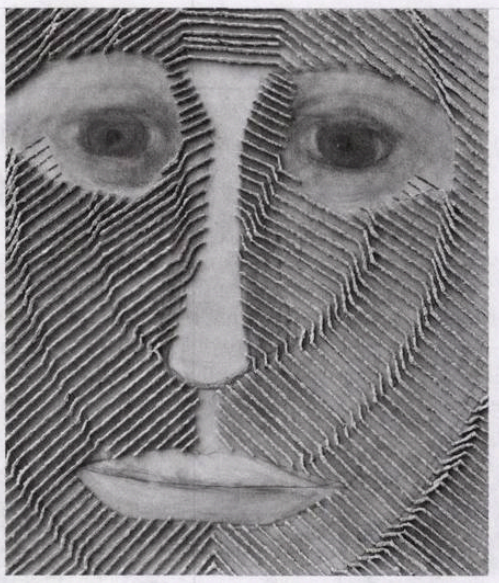

Marian HOTCA

UNIVERS POETIC

suntem şoapte de cuvânt ieşite din gura
dumnezeirii calea pavată cu viaţă şi vise
străbătută de paşii ambigui
pierduţi prin meridianele soartei

suntem rădăcinile trandafirului
ce se hrăneşte cu vremea sângerândă
din huma frământată
de-o eternitate în noi

închişi în propriul univers de cuvinte
ne ducem existenţa precară
printre mormane de aşteptări
şi insalubre iluzii

poetul scobeşte adânc între vorbe
şi scoate noi universuri ce-nţeapă
cu armonie realitatea
încătuşată de griji şi nevoi

Poem spectral

printre meridianele gândului
timpul îşi întinde nebunia,
viaţa strecoară în sita ei turbată
enigme şi realităţi pentru omenire

în borcanul acesta exponenţial
viaţa a turnat zacuscă de cuvinte,
fiecare fiinţă cercetează cu ochi
întrebători acest maglavais ontic,
dar nimeni nu a încercat vreodată
dulceaţa ce se ascunde sub capac

vine poetul, noua Evă a umanităţii,
deschide borcanul ca pe Cutia Pandorei
şi gustă însetat cuvântul cu sufletul
lipit de existenţa deşurubată

acum poetul face ferfeniţă realitatea
întoarce asfaltul pe cealaltă parte
împleteşte vântul în cununi de emoţie
culege din lava fierbinte filamentul
filantropiei şi-l menţine veşnic aprins
cu visul cernut prin dumnezeire

Vasile PROCA în dialog cu Carmen MIHALACHE:
Cred în rolul şi rostul asocierilor profesionale, ale uniunilor de creaţie

„Omul este întotdeauna prada propriilor sale adevăruri" (Albert Camus, ***Mitul lui Sisif***). Aceasta este fraza-simbol care punctează experienţele trăite şi destăinuite cititorilor, în interviul de faţă, de către Carmen Mihalache, directorul revistei „Ateneu".

Născută la 18 februarie 1953, Podu Turcului, Bacău, este absolventă a Facultăţii de Litere, Universitatea Bucureşti. Critic de teatru (membră a Asociaţiei Internaţionale a Criticilor de Teatru, Secţia Română), eseist, publicist (de mulţi ani, are rubrică permanentă la „Deşteptarea", cel mai important cotidian băcăuan). Cărţi publicate: ***Logică de femeie*** (1999), ***Unora le place teatrul*** (2000), ***Magia amintirii – Convorbiri cu Ilie Boca*** (2002), ***Dialoguri în atelier*** (2005), ***Urât mai trăiţi, domnilor!*** (2007), ***Carte cu Ilie Boca*** (2012). Scrierile sale, întotdeauna întâmpinate cu aprecieri elogioase, au fost încununate cu premii. Ultimul, anul acesta, primit din partea revistei „Convorbiri literare". Într-o lume românească unde prostituţia politică a ajuns cuvânt de ordine şi lege, e greu să afli oameni optimişti, entuziaşti, activi, cu proiecte culturale importante, de anvergură. Într-o lume românească unde jurnalismul de telepubelă face ravagii prin mintea oamenilor, autoarea cărţii ***Urât mai trăiţi, domnilor***! e un jurnalist redutabil, de excepţie. Şi ce spune Domnia Sa despre bunul jurnalist? Citez: *„Pe lângă pregătire strict gazetărească, tehnică, talent, fler, naturaleţe, comportament empatic, bunul jurnalist trebuie să fie un om de cultură, o minte deschisă, cu vederi largi, cu sensibilitate, umor, apetit pentru noutatea de valoare. Dacă are discernământ critic şi caracter pe lângă toate acestea, ar fi super, cum spune generaţia cool".*

Adevărat om de cultură, se implică cu fineţe şi responsabilitate în diverse acţiuni pe scara Richter a frumosului: participă la festivaluri de teatru, lansări de carte, vernisează expoziţii, merge în atelierele artiştilor plastici, poartă cu ei dialoguri („exerciţii de admiraţie", cum, cioranian, le numeşte Carmen Mihalache). Iar cuvintele criticului de artă Valentin Ciucă întăresc cele de mai sus: *„Spirit cultivat şi subtil (e vorba de Carmen Mihalache, sublinierea mea), exersat, are arta de a face din dialogurile cu artiştii din Bacău veritabile şi pertinente pledoarii pentru artele frumoase. În fapt, stabileşte traseele posibile către inefabil!".* Douăzeci este numărul celor intervievaţi.

Să vedem ce spune Carmen Mihalache despre bărbaţi. Aproape că îţi taie respiraţia: *„Mie nu-mi plac egoiştii, infatuaţii imaturi şi iresponsabili, nevricoşii, cei cu tardive crize de personalitate. Aştept de la un bărbat să respire o siguranţă liniştită, să fie calm, cald, generos, sensibil, inteligent, relaxat, cu o bună dispoziţie contagioasă, să fie, în chip firesc, curtenitor, oferindu-ţi senzaţia de bine, de confort sufletesc".* Domnilor, vă rog, corespunde cineva? Pentru ziua de azi, e prea mult idealism. Dar nu putem nega evidenţa: cu ajutorul cuvintelor, doamna Carmen Mihalache, cu mână de maestru, reuşeşte portrete excepţionale. Din creionările sale, citez: *„Scriind aplicat despre mai toate genurile literare şi despre autori din toate timpurile (cu un admirabil dar de evocare), Florin Faifer demontează cu migală mecanismele interioare ale unei opere, trasează cu penel sigur portrete, fizionomii de autori, distribuie atent, subtil, observaţiile de natură morală. E în mare vervă stilistică atunci când zăboveşte asupra unor scriitori confini".* Sau: *„Mereu calm, surâzător, elegant, curtenitor, afabil, echilibrat, cu un suflet de o mare delicateţe, generos şi îndrăgostit de lumea de vise şi iluzii a artei, Ştefan Oprea mi se pare neschimbat, anii neîndrăznind să aştearnă vreo umbră pe faţa lui".*

Şi exemplele de acest fel pot continua. După ce i-am citit trei cărţi, din cele şase publicate, mărturisesc că portretistica originală a doamnei Carmen Mihalache m-a cucerit definitiv. Fiţi liniştiţi, nu l-am uitat pe Ilie Boca, *„un poet, nu al cuvintelor, ci al formelor, culorilor, al spaţiului. E un mare regizor al unui extraordinar, al unui mirific spectacol plastic. Un magister ludi, mereu tânăr în spirit, ghiduş şi grav totodată, care ştie să se joace frumos şi cu rost, împărtăşind şi altora din curata, nestăvilita sa bucurie de a face artă".* Parcă o aud pe Monica Lovinescu, în ***Teze şi Antiteze la Paris*** de la Europa Liberă.

Închei însemnările mele aşa cum am început: cu directorul revistei „Ateneu". Bun manager cultural, Carmen Mihalache a creat în jurul său o efervescenţă spirituală aparte. Are o echipă redacţională redutabilă, de invidiat, ce impune spaţiului cultural românesc o revistă etalon. Urmează exerciţiile de sinceritate.

Vasile Proca: Ce amprente, în memoria timpului trăit, au lăsat locul naşterii, copilăria (cu întâmplările haioase), oamenii de tot felul, părinţii dumneavoastră? Faceţi-le un portret, vă rog.

Carmen Mihalache: Norocul meu a fost că m-am născut într-o familie care iubea lucrurile frumoase şi cărţile. Bunicii şi străbunicii mei au fost învăţători, preoţi, mama era şi ea învăţătoare, iar tata, chiar dacă avea formaţie de economist, era un cititor pasionat. Câte o mică bibliotecă era nelipsită din camerele caselor unde am locuit în copilărie sau mi-am petrecut vacanţele. Dar cel mai important lucru a fost acela că ai mei m-au iubit mult, m-au răsfăţat chiar, lăsându-mă foarte liberă în toate alegerile mele de mai târziu, când mi-am ales drumul în viaţă. Nu-mi amintesc întâmplări haioase, ai mei spun însă că aveam mici replici savuroase de pe la trei-patru anişori, ei distrându-se teribil la auzul lor. Tot pe atunci îmi plăcea să pozez în oglindă cu fel de fel de cârpe, bucăţi de material din ceea ce croia doamna Ţopa (mama vitregă a marii actriţe Sorana Ţopa), părinţii mei stând în gazdă la dumneaei, asta se întâmpla la Podu Turcului, unde sunt născută. Eram foarte nostimă, după câte mi s-a spus, pentru că îmi aranjam doar în faţă „toaletele", în spate rămânând la vedere chiloţii. Mă maimuţăream în fel şi chip în oglindă, drept pentru care madam Ţopa, cum îi zicea mama, a decretat: *„Mica (de la Carmenica) o să se facă actriţă".* Când am venit în Bacău, pe la cinci ani, am locuit într-un cartier, aveam o casă mare, curte, grădină, un mic paradis pentru mine (cum era şi la ţară, la bunicii mei). Cartierul, undeva pe Câmpul Poştii, era pe la începutul construcţiei sale, cu multe fundaţii de case, chirpici aşezaţi la uscat, cu locuri încă sălbatice, pe unde îmi plăcea să mă joc de-a hoţii şi vardiştii. Eram foarte energică, iute, şi destul de băieţoasă la vremea aceea. Am avut doar o scurtă fază cu păpuşile, cu baletul, mă rog, aici ar fi de spus că dansul a rămas o pasiune constantă. Dar jocurile de fetiţe şi cu fetiţe mă cam plictiseau.

V.P.: Ştiu că citiţi foarte mult. Vă citez: *„Când este vorba despre cărţi, starea mea de îndrăgostire e permanentă. E paradisiacă, raiul fiind, nu-i aşa, o imensă bibliotecă, trebui să-l credem pe Borges".* Ce motive au declanşat această pasiune? Care au fost cărţile copilăriei ce v-au format ca om, ca intelectual?

C.M.: Citeam romane de aventuri, de capă şi spadă, netrecând peste poveşti şi basme, evident. Acestea mi-au fost întâi povestite de bunici şi părinţi, asta-i ordinea, iar de pe la doisprezece ani am început să-mi aleg eu cărţile din bibliotecă, pentru ca, mai apoi, să mă înscriu şi la biblioteca şcolii, şi la cea municipală. Citeam haotic, aşa voiam eu, având o curiozitate insaţiabilă. Devoram cam tot ce-mi cădea în mână, cărţi care-mi depăşeau nivelul de înţelegere. Cervantes, Tolstoi, Dostoievski, Thomas Mann, Balzac, Flaubert, de pildă. Şi D.H. Lawrence, cu scandalosul său roman ***Amantul doamnei Chatterley***, pe care-l citeam mascat într-o supracopertă de manual de fizică, materie la care cam scârţâiam, eu, premianta de până atunci. Eram în clasa a şaptea şi m-a prins tata cu romanul deocheat, s-a schimbat la faţă, s-a îngrozit bietul de el şi mi-a făcut o morală straşnică. Cred că a fost şi singura mea ceartă cu tata, el fiind foarte apropiat de mine şi extrem de afectuos.

V.P.: Ce rol mai are cititul cărţilor astăzi?

C.M.: V-am spus că am moştenit pasiunea cititului, lectura zilnică intrând de mult în metabolismul meu. Chiar în scurtele vacanţe pe care le am, eu numind tot aşa şi concediile (de fapt, de câţiva ani nu prea m-am bucurat de ele), când plec din ţară, de pildă, tot răsfoiesc acolo niscaiva ziare, reviste. Nu mă pot lipsi de lectură, e viciul meu, nu chiar nepedepsit, pentru că am şi ratat multe lucruri stând cu capul în cărţi, idealizând sau amânând câte ceva. Lista cărţilor care m-au modelat într-un fel sau altul e prea lungă, n-am cum s-o reproduc.

V.P.: În ***Critica raţiunii cinice***, volumul II, Peter Sloterdijk pune şi această întrebare: *„Ce ştiu despre viaţă omul fricii, omul securităţii, omul salariului, omul defensivei, omul grijii, omul istoriei, omul planificării?".* Amplificând puţin această întrebare, la rândul meu, întreb: ce ştia despre viaţă Carmen Mihalache, când a plecat în Capitală, pentru a-şi realiza aspiraţiile? Dar acum? Transformaţi amintirile „într-un tumultuos acum".

C.M.: Păi, nu ştiam mare lucru. Eram destul de aiurită şi cu multe fantezii livreşti. Iar ai mei m-au cam corcolit, fusesem prea ocrotită în familie şi eram vulnerabilă rău de tot în faţa chestiilor mizerabile. Şi aşa am rămas, din păcate, tot timpul. N-am ştiut să mă apăr de soiul abject, de intriganţi şi profitori. Pentru că eu nici nu concepeam ca posibile nişte lucruri şi aveam principii, idealuri, visam la fapte nobile. Şi, cum v-am spus, nu m-am lecuit. În fine, cert este că m-am străduit, dintotdeauna, să nu mă trădez pe mine însămi, în ce simt, în ce cred, în ce-mi place să fac.

V.P.: Sunteţi critic de teatru şi membră a Asociaţiei Internaţionale a Criticilor de Teatru (Secţia Română), dar pentru a putea să vă provoc cu următoarea întrebare, mă folosesc de cuvintele lui Eugen Ionescu: *„Teatrul este pentru mine proiectarea pe scenă a lumii dinăuntru: eu îmi rezerv dreptul de a lua această materie teatrală din visurile mele, din anxietăţile mele, din dorinţele mele obscure, din contradicţiile mele interioare".* Acum, trecând în alt plan, întreb: ce este teatrul pentru dumneavoastră, stimată Carmen Mihalache?

C.M.: Simplu, teatrul este un loc în care mă simt bine. Eu chiar am vrut să fac teatru, am jucat pe scenă în timpul liceului şi al facultăţii. E pasiunea mea, ceva care atrage, nu mă plictiseşte, pentru că teatrul te face să ieşi din tine, să te eliberezi de inhibiţii, să te exprimi, să visezi, să te imaginezi într-o altă epocă, în alt loc, să

—›

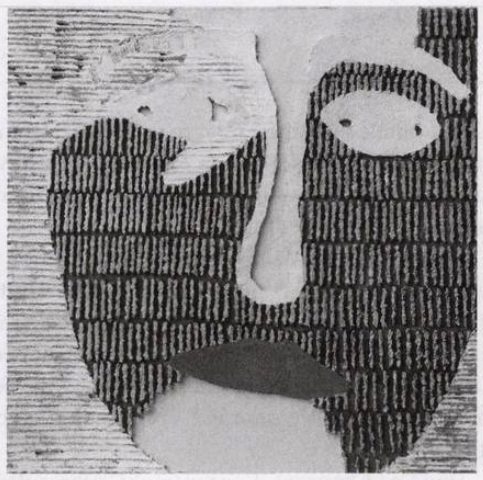

te proiectezi într-un alt personaj, să-ţi schimbi identitatea. Încercând să-l înţelegi pe celălalt de lângă tine. E un joc fascinant. Un du-te vino între aparenţă şi esenţă, între adevăr şi convenţie etc. Teatrul înseamnă energie şi mister, e singura formă de artă vie, de comunicare directă. Teatrul îmi umple şi îmi colorează viaţa.

V.P.: Cu o privire demascatoare, vă rog să punctaţi care sunt disconforturile în cultura românească, aşa cum le percepeţi dumneavoastră?

C.M.: Glumind, aş spune că mie, ca om de teatru, îmi plac măştile şi mă încântă cele frumoase, cele expresive. Şi în societate prefer categoric masca politeţii şi am oroare de sinceritatea brutală, de comportamente fruste, ieşiri necontrolate, vanitate hilară, răbufniri de invidie, scene de isterie etc. Aşadar, simt ca un disconfort lipsa de civilitate, de cordialitate între oameni, agresivitatea verbală. Şi deplâng absenţa solidarităţii intelectuale. O fi genul artistic iritabil, se ştie asta, or fi în zona asta egouri dilatate şi orgolii inflamate, dar puţin autocontrol în manifestări n-ar strica. Nu aştept de la oamenii din cultură să se iubească, dar ar fi bine să se respecte între ei. Altminteri, ce să vă mai spun eu despre neajunsurile culturii române? Au spus-o, îndeajuns de convingător, Cioran, Adrian Marino (dar şi alţii) vorbind despre sindromul minoratului, fragmentarism, lipsa proiectului, a viziunii, a continuităţii, a necesarelor sinteze. Şi despre nefericita vocaţie distructivă, despre autodenigrare, autoîmpiedicare s-a vorbit destul. Iluzii au spulberat şi Eugen Negrici, şi Lucian Boia, mai nou, aşa că tabloul e cam sumbru.

V.P.: Sunt convins că aţi cunoscut mulţi şi mari actori ai scenelor româneşti. Se ştie: cu cât puterea actorului de a emoţiona este mai mare, cu atât mai mult personajul interpretat (încarnat) este mai credibil. Mai departe, îl aduc în sprijinul meu pe Albert Camus, care, în ***Mitul lui Sisif***, spune: *„Actorul şi-a ales deci gloria fără margini, aceea care se consacră şi care se trăieşte. El este cel care trage cea mai înţeleaptă concluzie din faptul că totul trebuie să moară într-o bună zi. Un actor reuşeşte sau nu reuşeşte"*. Pentru dumneavoastră, ce este actorul? Ce ne puteţi spune despre arta actorului şi despre existenţa actoricească ca dimensiune a condiţiei umane?

C.M.: Despre arta şi despre condiţia actorului s-a scris mult şi nu este locul într-un dialog să fac excursuri teoretice. Nici nu am bosă teoretică, de altfel. Evident, dată fiind specialitatea mea, cunosc literatura respectivă. Acum îmi vin în minte doar câteva expresii celebre (aparţinând lui Shakespeare, Diderot, Kierkegaard, Caragiale, Camus, Nichita Stănescu), care sintetizează condiţia actorului, această „oglindă a vremurilor sale". Aşadar: „instrumente divine", „Don Juan al clipei", „mim al efemerului, al perisabilului", „copil fugit din jocuri". Dar şi Jouvet, care defineşte actorul ca un „amestec de josnicie şi grandoare".

V.P.: Din cartea dumneavoastră ***Urât mai trăiţi, domnilor!*** permiteţi-mi un decupaj: *„Iubitul meu, pentru el ajunsesem la Botoşani, era un actor talentat (normal, pentru că n-am suportat niciodată mediocrii), plin de neastâmpăr, cu o vitalitate explozivă.[...] Motocicleta era pasiunea lui, iar eu, deloc încântată la început de idee, am sfârşit prin a-i împărtăşi amorul pentru frumoasa Jawa roşie.[...] Era în stare să facă orice pentru mine. Voia să mă vadă fericită şi-mi spunea că e mai mult decât dragoste ce simte pentru mine"*. Anii au trecut, dar rămâne această întrebare: cum este dragostea la vârsta aceasta, stimată doamnă Carmen Mihalache?

C.M.: Dragostea nu a lipsit niciodată din viaţa mea. Glumind, pentru că asta dă sare şi piper unei conversaţii, şi ca să epatez, chestie pe care o practicam des, cu un fel de insolenţă, în tinereţe, aş putea să vă răspund cu o butadă: *„l'amour, je n'en parle jamais, je le fais"*. În fine, acum pot să spun că am scăpat de frământări, de năbădăile amorului juvenil, de nelinişti, incertitudini sâcâitoare sau certitudini dezagreabile, insatisfacţii, neîmpliniri, mă rog, acum toate astea mi se par destul de ridicole. E o zonă de turbulenţe depăşită. M-am detaşat de tot ce mi-ar putea strica liniştea, buna dispoziţie, echilibrul pe care mi l-am dorit atât de mult. Acum preţuiesc, în primul rând, prieteniile amoroase, tandreţea.

V.P.: Trăiţi des în acele, să le spunem, plutiri ale imaginarului, să le spunem stări poetice? Vă protejează de realităţile bizare, ciudate, pe care le trăiţi?

C.M.: Încerc să mă protejez de lucrurile neplăcute refugiindu-mă în cele plăcute mie. Trag obloanele între mine şi lumea reală, îmi iau un pahar de vin roşu şi citesc, ascult muzică, văd şi revăd filme.

V.P.: Cu ajutorul dumneavoastră am intrat în atelierele artistice ale multor pictori, personalităţi deosebite ale vieţii culturale băcăuane (***Dialoguri în atelier***, Ed. Cronica, Iaşi, 2005). Mulţumim frumos pentru cele aflate. Dar în atelierul dumneavoastră de creaţie, pe masa de scris, ce se află în lucru? Aşteptăm o nouă carte? De ce nu scrie Carmen Mihalache proză? Aveţi toate datele, toate motivele să o faceţi.

C.M.: Ce scriu eu, critică de teatru, tot proză este. Nu mă gândesc neapărat la cărţi când îmi fac treaba de cronicar, de jurnalist, dar când se adună material căruia pot să-i dau un sens cât de cât unitar, atunci îmi strâng scrierile într-un volum. Aşa voi face anul viitor cu cronicile mele de teatru care sunt risipite în „Ateneu", în primul rând, dar şi în „Teatrul azi".

V.P.: Întâlnirile memorabile cu pictorul Ilie Boca, un *spiritus loci* şi nu numai, despre care aţi scris aplicat, cu multă pasiune intelectuală, v-au marcat în vreun fel trăirile interioare, viaţa? Pictaţi, Carmen Mihalache?

C.M.: Aş fi vrut grozav de mult să am acest talent. Îndrăgostită de pictură sunt de mult, în adolescenţă devoram cărţile lui Henri Perruchot despre vieţile pictorilor şi mă visam flanând prin Montmartre şi Montparnasse. Aş putea spune că am un simţ deosebit al formei, al culorii, doar atât, dar nu am îndemânare, nu am talent pentru desen. Deşi pun pe hârtie pentru croitoreasa mea nişte schiţe de fiecare dată când îmi fac ceva de îmbrăcat şi-mi creez singură modelele. M-ar fi tentat mult designul vestimentar, ador moda. Care nu e altceva decât un simptom al gustului pentru ideal, nu aşa spunea Baudelaire?

V.P.: Da, aşa spunea „preşedintele Baudelaire", cum inspirat l-a numit Nichita Stănescu într-un poem memorabil. Cu voia dumneavoastră, citez doar patru versuri:

„Bolnav m-am dus la preşedintele Baudelaire,
Saturn îmi trecuse prin zodiac
Şi disperat că absintul e interzis în localuri
Şi că, în genere, nici nu se mai fabrică".

Să trecem la altă întrebare. Despre împrejurările fericite care, în 2002, v-au adus în fruntea revistei „Ateneu", ce ne puteţi spune?

C.M.: Am preluat funcţia de redactor-şef al revistei după retragerea din această poziţie a lui Sergiu Adam, aflat la vârsta pensionării. Mi s-a propus acest lucru din partea editorului, Consiliul Judeţean, eu nu aveam niciun plan în privinţa aceasta, pentru că nu m-au interesat niciodată funcţiile. Firea mea independentă şi înclinaţiile mele artistice nu suportă prea bine chestiunile organizatorice, administraţia, dar, având un puternic simţ al datoriei, am făcut ceea ce trebuia făcut atunci cu „Ateneul". O bună parte din viaţa mea se confundă cu revista, ţin foarte mult la ea. Astfel că nu aş fi dorit să încapă pe alte mâini.

V.P.: Premiile revistei „Ateneu" sunt premii de referinţă. Ele consacră o valoare. Cum reuşiţi să faceţi din acest eveniment o sărbătoare? Acest lucru nu se vede şi la alte reviste, din păcate.

C.M.: Este, pur şi simplu, o frumoasă tradiţie pe care am păstrat-o. Premiile revistei „Ateneu" au devenit o instituţie şi, sper, ea va continua să existe şi în anii ce vor veni. Avem nevoie de recunoaşteri ale valorii, de ceremonii spirituale, de sărbători. Şi merită să te zbaţi pentru asta, să obţii fonduri, să pui la cale întâlniri admirabile, colocvii, simpozioane, să inviţi lume bună la clipe de petrecere.

V.P.: Anul acesta, în august, sărbătoriţi semicentenarul seriei noi al revistei „Ateneu". Felicitări şi la mulţi ani! Nu vă cer o istorie a celor cincizeci de ani. Ar fi prea mult. Totuşi, ce vă propuneţi pe mai departe?

C.M.: Vrem să facem, în continuare, o revistă profesionistă, vie, dinamică, acordată la timpul prezent. O revistă cu personalitate şi care să fie un spaţiu al dialogului pe cât mai multe voci, al creativităţii. „Ateneul" îşi va păstra profilul, spiritul critic, fiind mereu deschisă la nou. Ne vom ţine departe de găşti şi bisericuţe, semne clare ale provincialismului. Şi vom avea curajul să păstrăm moderaţia, ca justă măsură, într-un timp al agresivităţii, al vulgarităţii, al tuturor stridenţelor. Noi preţuim calmul valorilor, tonul echilibrat, eleganţa exprimărilor şi a atitudinilor.

V.P.: Sunteţi autoare a şase cărţi, toate bine primite de critica de specialitate, dar nu sunteţi membră a Uniunii Scriitorilor din România. Cum vine asta? Nu înţeleg, de ce?

C.M.: Cred în rolul şi rostul asocierilor profesionale, ale uniunilor de creaţie. De aceea şi fac parte, de multă vreme, dintr-o astfel de uniune, cea a oamenilor de teatru. Sunt critic de teatru şi găsesc că este foarte onorabil să faci parte din această breaslă, care numără doar puţini oameni care contează, care sunt valizi. Câteva zeci, doar. Mie îmi ajunge calitatea de membru într-o uniune, mă bucur de toate drepturile care decurg din asta şi nu cred că vreo uniune de creatori este superioară alteia. De ce mi-aş dori să fiu şi acolo, şi dincolo? N-am ambiţii de genul ăsta, nu ştiu la ce mi-ar folosi.

V.P.: Să ne imaginăm că intraţi în atelierul maestrului Ilie Boca şi vedeţi cum dintr-o pânză se desprinde o Umbră încadrată de raze aurii, un Bătrân mai bătrân ca timpul, şi vă întreabă, aşa, pur şi simplu, omeneşte, cum se întreabă într-o fracţiune de secundă milioane şi milioane de oameni de pe această planetă: ce mai faci, Carmen Mihalache? Ce i-aţi răspunde Umbrei?

C.M.: Pentru că aţi amintit de Ilie Boca, am să reproduc una dintre cele mai frumoase ziceri ale sale, consemnată undeva, în convorbirile noastre. *Caut nedescoperitul.* Şi mie mi-ar plăcea să mă aventurez în această căutare, asta i-aş spune Umbrei.

V.P.: Vă mulţumesc mult. A fost o încântare să dialoghez cu Domnia Voastră. Şi nu ascund un gând: vă consideram mai sfătoasă.

Aurelia MOCANU

PROFILAJ

Paradoxal, invocând umbra umanului, marile suite pictural-obiectuale ale Floricăi Prevenda stau mărturie despre capacitatea-i stoică şi poetică de retragere din mundan. Dăruirea pasionată se descarcă în elaborarea materială a corpului picturalităţii inventate: densităţi stratificate, urme colorate în depuneri de relief modelat cu degetele, afânate, toarse, întreţesute, încasetate. Într-o surdină de „tocată pentru orgă", notam cândva, aud materia germinând pe brazde şi traiecte ce invocă, mandalic, schema chipului. De fapt, este o procesualitate „plastică" de interogaţii cu spiritul unui timp ameninţat de reificare şi depersonalizare consumistă. În ultimul deceniu şi jumătate, Florica Prevenda dovedeşte o tenacitate exemplară a cercetării pictural-materice pe o problematică ce se adânceşte, ca procedură şi palier conceptual, de la o expoziţie la alta. De la tema fundamentală a ***Chipului fără chip*** (MNAR, 1999) la diagrama mulţimii metropolei (***Umbrele prezentului***, ***Simeza***, 2004) ori la eul multiplicat (***Timpul regăsit***, ***Palatul de la Mogoşoaia***, 2008), pictorita se alimentează, pe o tramă figural-serializată minimal, din magma de emoţii şi nelinişti care bântuie condiţia umană a epocii. Mesajul pregnant de ordin existenţialist şi etic prinde corp tocmai în stratificările, striurile, pieliţele şi pojghiţele tonurilor-materie. Devine foarte important dozajul între procedeele texturale pe care, consonant, le aplică nivelurilor de introspecţie din experienţa pe imagine. Oare cât se poate „juca" densitatea de strat a tabloului pentru ca materia, depusă robotitor, să inducă mister dincolo de ea? Convocată să exprime singurătatea şi impasul comunicării, psihodrama vizuală are un tratament specific de la un ciclu expoziţional la altul. Dacă „chipul" din 1999 captează, fără fizionomii ori trăsături mimice, o frământare a preumanului, „prezentul hoardei urbane" din 2004 exaltă reliefurile polimateriei prin casetoane şi reţele, ritmuri zigzagate de carton gofrat, câmpuri de cifre sau ochi şi palme schematizate, cu întreţeseri şi ghirlande de benzi din hârtie sau pânză pictată. Agitaţia volumetrică se diminuează în 2008, câmpurile picturale se netezesc în favoarea unui report fotografic preluat din registrul autoportretului. Propriul chip, surprins, de cele mai multe ori, de ochiul altui aparat, este defrişat ca în post-tornadă, cu soluţii expresive de decupaj compoziţional şi aproape exclusiv pe scala albnegrului.

Artista nu performează în scenarii narative şi nu compune ţintind efectele retoricii geometric-abstractului. Deşi nu cred să fi răsfoit planşe de mecanică analitică, trasează şi permută cu obstinaţie şi dozaj perfect empatic o sumă de câmpuri de vectori. Striajele în relief mărunt, zgrunţuros, înclinate predominat la 30 de grade stânga-dreapta, devin gradienţi „marca Prevenda". În acest interval creator dedicat obsedantului Facebook, poate că persistă undeva un reziduu retinian din tensiunea grafică a câmpurilor scalare întrevăzute subliminal în navigarea on-line. Florica Prevenda concepe, mai precis, depune materie vizual-tactilă – scrum al trăirilor! – peste efigiile digitalizate ale prezenţei Celuilalt. Tema recentă a feţelor postate pe reţelele de socializare are o nouă schemă grafică, obţinută prin stilizarea cursivă, generică a unei „mutre" afine cu familia izvoadelor de Nicula: perechea de ochi, legată în buclă curgătoare cu nasul, un omega prelung, poanson identitar anonim. Apoi... elipsa cordată şi ondulată a gurii e privilegiată în tablouri de sine stătătoare. Gura din profil, întredeschisă a zicere, sau gura aton-mofluză, coborâtoare, sunt emblemele, ambalajele momentului dialogal căruia îi verifică, invocator, autenticitatea. Pupila şi încondeierea sprâncenată a privirii sunt alte patente „tari" ale Adevărului-Chipului, dispuse în seriile cu decupaje ale cadenţei Facebook.

În atelierul cel nou, mare şi luminos, au germinat şi ţeste, adică un inventar în 3D al umbrelor de chip ascuns, fără identitate declarată, „stocate" în vacarmul întâlnirilor on-line. Un soi de tuberculi, de cranii ovalizate ca nişte megacapete de microfoane, colorate, cu trusou estival complet. Culoarea – de la cobalturi de cerneală la vermillon – este pusă în operă cu o nouă febrilitate. Tonuri calde, fructuoase, sonore fac ecou regnului publicitar, congruent suportului digital interogat.

După 15 ani, ***Chipurile fără chip*** ridică la alt nivel de complexitate dureroasa problemă a comunicării autentice. Seria de pânze-panou are o combustie emoţională gravă, fără ca inventivitatea manoperei să lunece în decorativul ludic. Artista manufacturează, ordonând incantatoriu, materii pe câmpul clasic al tabloului. Struneşte, nu exaltă ca vestigiu, nonfinitul poverist, informalul, colajul. Scoarţa, pielea, solzii, cicatricele, vectorii şi striurile reliefate în pastaculoare produc o textură picturală bogată, aproape hipnotică, ce evacuează derizoriul. Procesele de creştere a imaginilor şi materiilor care le poartă, densificarea suprafeţelor construiesc, simbolic vorbind, o nişă de introspecţie. Gradul de solicitare a suprafeţei este aproape saturat, fumegând simbolic de atâta încărcătură interogativă. Florica Prevenda are o disciplină profesională recunoscută de un deceniu şi jumătate de parteneriatul european care o reprezintă, iar după prezenţa sa şi pe simeze nord-americane, devine acum, prin prima personală la Galeria AnnArt, o prezenţă artistică cu o propunere de vizibilitate nouă şi pentru publicul de artă român.

Bogdan PETROVAI

EMINOSCOLOGIA MARAMUREŞEANĂ LA CONGRESUL MONDIAL AL EMINESCOLOGILOR

Având în vedere activitatea rodnică a eminescologilor maramureşeni, academicianul Mihai Cimpoi a invitat cercetători din Maramureş la cea de-a III-a ediţie a forumului menit a pune în lumină viaţa şi opera poetului naţional al românilor Mihai Eminescu.

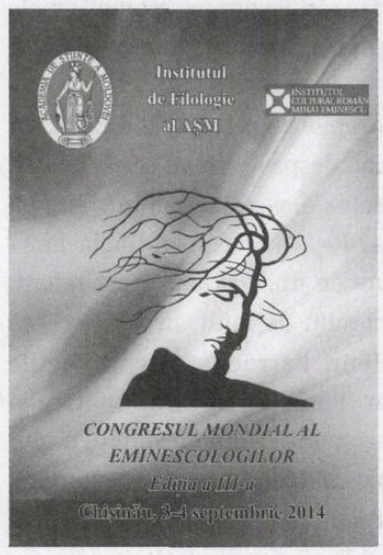

Desfăşurată în zilele de 3-4 septembrie 2014, manifestarea de excepţie a avut ca organizatori Academia de Ştiinţe a Moldovei, Institutul de Filologie, Institutul Cultural Român „Mihai Eminescu" Chişinău şi Centrul Academic Eminescu Chişinău. Prima zi a lucrărilor Congresului s-a desfăşurat în „Sala Azurie" a Academiei de Ştiinţe a Moldovei, avându-l gazdă pe academicianul Gheorghe Duca, preşedintele Academiei de Ştiinţe a Moldovei, care a făcut cunoscut faptul că ziua de 3 septembrie este şi ziua de naştere a academicianului Mihai Cimpoi căruia forul academic al Republicii Moldova i-a decernat o diplomă de recunoştinţă, iar în numele instituţiei pe care o conduce i-a mulţumit sărbătoritului pentru tot ceea ce a făcut, precizând că *„... ştiinţa nu poate fi naţională cum nu poate fi tabla înmulţirii"*.

Din mesajul preşedintelui Republicii Moldova Nicolai Timofti, distinsul auditoriu a putut reţine, printre altele, că pe noi românii *„... Eminescu ne ajută să intrăm în dialog cu lumea"*.

Academicianul Valeriu Matei, directorul Institutului Cultural Român „Mihai Eminescu" Chişinău, adresându-se participanţilor la Congres a mărturisit: *„... Sperăm ca lui Eminescu să i se facă dreptate deplină..."*, fiindcă *„... la Eminescu nu se rămâne, la Eminescu se ajunge"*.

Directorul Institutului de Filologie dr. Hab. Vasile Bahnaru, al II-lea coordonator al Congresului, a salutat participanţii în numele instituţiei pe care o conduce, le-a urat un sejur plăcut în Capitala Republicii Moldova şi l-a invitat pe academicianul Mihai Cimpoi să preia conducerea lucrărilor Congresului al cărui preşedinte este.

Academicianul Mihai Cimpoi a mulţumit pentru diploma primită, a adresat un cuvânt de „Bun venit" celor prezenţi la Congres, a trecut în revistă marile realizări în domeniul eminescologiei şi, totodată, şi-a exprimat bucuria că apar tot mai multe lucrări despre Eminescu pe toate meridianele globului, la această ediţie onorând Congresul şi cercetători din China.

După ce a prezentat programul Congresului, amfitrionul a mărturisit că este încântat să anunţe că, începând cu această ediţie a manifestării dedicată lui Eminescu, se instituie un mare premiu pentru eminescologi şi că în acest an cel onorat cu premiul este academicianul Eugen Simion.

Distinsa gazdă a înmânat premiul şi-a dat cuvântul ilustrului premiat.

Precizând că la Chişinău a fost mereu respectat, academicianul Eugen Simion a mulţumit pentru premiul acordat şi s-a bucurat că vede în sală şapte membri ai „Academiei matrice". A ţinut apoi să sublinieze că *„... Mihai Cimpoi este un om de ispravă care începe ce trebuie, face ce trebuie şi duce la capăt ce a început"*.

Preotul-scriitor Ioan Ciuntu a binecuvântat adunarea, a făcut o rugăciune şi a rostit un cuvânt duhovnicesc. S-a trecut apoi la acordarea titlului de membru de onoare al Academiei de Ştiinţe a Moldovei profesorului Victor Crăciun, preşedinte al Ligii Culturale pentru Unitatea Românilor de Pretutindeni. După „Laudatio" făcută de academicianul Mihai Cimpoi, preşedintele Academiei de Ştiinţe a Moldovei, Gheorghe Duca, a oferit noului academician însemnele forului academic moldovean. Victor Crăciun şi-a rostit discursul de excepţie intitulat „Constantin Brâncoveanu domnitor Basarab la 300 de ani de la martirizare" după care a decernat medalia „Mihai Eminescu 125 de ani de nemurire" mai multor personalităţi prezente. Din cele rostite merită menţionate spusele academicianului Vasile Tărâţeanu de la Cernăuţi care, după ce-a subliniat problemele cu care se confruntă românii din Ucraina, a încheiat *„Doamne, ocroteşte poporul român să nu fie iar fărâmiţaţi pentru a fi stăpâniţi"!* Ca o supremă consolare după meşteşugite ziceri, academicianul Nicolae Dabija a exclamat: *„Să mulţumim lui Eminescu că ne-a ales"!*

La înălţime au fost şi oaspeţii străini Su Yan (China), Milan Nenadič (Serbia), Ali Narcin (Turcia), Giuseppe Manitta (Italia), Kopi Kycycu (Albania), Mario Castro Navarrete (Spania) care au glăsuit româneşte despre Eminescu şi opera sa, care au tălmăcit-o în limbile lor materne.

Cărţile lansate după masa de prânz au fost multe, frumoase, interesante şi valoroase, între ele aflându-se şi cele ale eminescologilor maramureşeni ***Eminescu repere bio-bibliografice*** de Săluc Horvat, ***Eminescu. Polimorfismul operei*** şi ***Eminescu – note de curs*** de Cornel Munteanu, ***Eminescu în şcoală*** de Alexandru Bogdan Petrovai, Măricuţa Petrovai şi Ion Petrovai.

Editura Ţara Maramureşului a prezentat Colecţia ***Eminescu – Repere,*** coordonată de profesorul universitar doctor Cornel Munteanu, ajunsă la a treia lucrare cu volumul lui Mircea Popa ***Eminescu – text şi context***.

De o foartă bună primire s-au bucurat revistele „Nord Literar" şi „Familia română" în paginile cărora erau publicate studii dedicate lui Eminescu, semnate de eminescologi maramureşeni nominalizaţi, dar şi de alţi cărturari ai Nordului precum Mircea Fărcaş, Ion Filipciuc, Ovidiu Suciu şi alţii.

A doua zi, în 4 septembrie, lucrările Congresului au continuat la Centrul Academic Internaţional Eminescu, avându-l ca moderator tot pe academicianul Mihai Cimpoi, directorul onorific al Centrului. Doamna Elena Dabija, director executiv al instituţiei, a prezentat aşezământul cultural din capitala Republicii Moldova şi cele mai recente tipărituri primite în preajma Congresului.

Comunicările şi luările de cuvânt au avut în dezbatere tema „Eminescu şi identitatea naţională", iar alături de cei nominalizaţi au intervenit Theodor Codreanu, Dumitru Copilu-Copillin, Mihai Stan, Adrian Jicu, Nicolae Georgescu, Tudor Nedelcea, Alexandra Cernov, Ilie Luceac şi George Ene.

Dezbaterile au continuat la masa cea de toate zilele la care Mihai Eminescu a strâns cam tot atâţia iubitori de Bine, Adevăr şi Frumos câţi ani se împlinesc de la naşterea sa întru nemurire.

Despre gândurile celor care au luat parte la distinsa manifestare, unde am avut onoarea să ne numărăm printre invitaţi, vom scrie mai mult în rubrica „Eminesciana" din revista „Familia română" şi nădăjduim ca la a IV-a ediţie a Congresului Editura Ţara Maramureşului să poată prezenta un miezos album al manifestării de la Chişinău.

Varia

REVISTA REVISTELOR

CULTURA (nr.32-33/11 sept. 2014) consacră o cuprinzătoare evocare a personalităţii lui Nicolae Balotă (1925-2014), critic, eseist şi estetician, recent trecut la cele veşnice. Traseul său intelectual e impresionant, pornit din raza Cercului Literar de la Sibiu şi trecut apoi prin universităţi, reviste şi institute de cercetare din România, Germania şi Franţa, unde se stabileşte în 1981, obţinând în 1990 cetăţenia franceză. Pilduitor este însă nu doar traseul succeselor, ci şi cel al umilinţelor traversate sub regimul comunist, fiind condamnat la ani de închisoare pentru „înaltă trădare", în calitate de *„coautor al unui memoriu cu conţinut anticomunist, care informa opinia publică externă despre abuzurile regimului"*, instaurat de sovietici în România postbelică. Efectuează perioada de detenţie în închisorile de la Jilava, Făgăraş, Gherla, Piteşti, Dej, apoi i se stabileşte domiciliu forţat în satul Lăteşti din Bărăgan. Trecându-i în revistă opera şi cărţile de referinţă publicate, între ele la loc de frunte se situează ***Literatura absurdului***, comentatorul Andrei Terian notează: *„Criticul priveşte literatura ca pe un discurs cvasi-filosofic, eventual ca pe un câmp de interogaţii şi răspunsuri la problemele fundamentale ale fiinţei umane, cu o propensiune aparte către dimensiunea lor religioasă"*. O recunoaştere a meritelor sale academice s-a exprimat şi prin acordarea titlului de Doctor Honoris Causa al universităţilor din Cluj-Napoca, Sibiu (2003), şi Baia Mare (2006).

ROMÂNIA LITERARĂ: (nr.36/29 august 2014), prin editorialul lui Nicolae Manolescu, evocă dispariţia şi despărţirea de acelaşi Nicolae Balotă, *„de care mă leagă o îndelungată prietenie şi a cărui copioasă operă critică am citit-o totdeauna cu interes şi cu folos. Nicolae Balotă a fost un savant printre criticii literari. Cultura lui enciclopedică avea de ce să ne complexeze pe noi, critici dintr-o generaţie posterioară, cu şcoală incomparabil mai proastă"*. Şi, mai departe, în acelaşi stil savuros, Manolescu remarcă confruntarea lui Balotă în epocă cu marxismul *„chiar fără să-l poată combate deschis, de care noi fugeam ca dracul de tămâie"*. Cu toate meritele sale critice şi ştiinţifice, Nicolae Balotă n-a acces spre gloria de academician, iar – notează cu ironie amară Nicolae Manolescu - *„Dacă Balotă n-a meritat să fie membru al Academiei, atunci puţini dintre noi o merită"*. Mai există şansa de a fi declarat membru post-mortem, dacă se va învrednici cineva să facă o asemenea...reparaţie!

OGLINDA LITERARĂ: (nr. 153/ sept. 2014) tocmai se întreabă „Cum mor scriitorii", prin articolul semnat de Nicolae Turtureanu de la Iaşi. El aminteşte cum a murit Mihail Sebastian călcat de un camion, Nicolae Labiş strivit de tramvai, iar la cutremurul din 1977 au murit 16 scriitori, unii în stradă, alţii în locuinţă, surprinşi de catalism. Morţi ciudate au avut şi alţi scriitori contemporani, între ei sunt pomeniţi Dan Deşliu (înecat în mare), Laurenţiu Ulici (intoxicat cu fum), Mihai Ursachi (pe casa scării), Cezar Ivănescu (operaţie nereuşită) etc. Evocându-l pe Eugen Axinte, bun prieten de conclavuri literare, ni se spune că a murit căzând de pe scară, în bibliotecă, încercând să ajungă la o carte aflată *„pe raftul de sus"*. E şi asta o probă a destinului!

FAMILIA: (nr.6/ iunie 2014) publică două comentarii la cărţi de autori băimăreni. Valentin Chifor scrie despre volumele de poezie ale Rodicăi Dragomir, iar Ana Olos despre debutul în proză al Ancăi Goja. *„Poezia Rodicăi Dragomir, eşantion al devenirii ei esenţiale, artistice, epură a variilor ipostaze ale realului, articulează prin virtuţiile polisimbolismului conţinut o generoasă emblemă a* ***Nordului literar*** *(s.n.), în care tainele creativităţii n-au secat. Ea e însoţită de exultanţă, bucurie, beatitudine, forme, culori, jocuri de idei şi cuvinte care cuminecă. Un portret liric convingător"*. Debutul în proză al Ancăi Goja e văzut mai mult decât o promisiune. *„Tânăra prozatoare are nu numai potenţialul şi ambiţia de realizare artistică, ci şi stăpânirea unei tehnici departe de ezitările unui începător"*. Să ne bucure aceste recunoaşteri valorice dincolo de ograda proprie, chiar dacă se consideră că literatura şi cărţile în general n-ar mai avea căutare.

OBSERVATOR CULTURAL (nr.481/ 11-17 sept. 2014), în interviul cu Robert Şerban, pune pertinent în discuţie soarta cărţii pe hârtie, deci tipărită, prin prisma propriei activităţi a editurii şi tipografiei Brumar din Timişoara. În 20 de ani de existenţă, sub sigla acestei edituri au apărut *„peste o mie cinci sute de titluri"*. Cu toate acestea *„Cartea se vinde slab în capitala Banatului"*, iar *„librăriile au devenit nişte magazine în care există cărţi"*. O cauză este *„lipsa de apetenţă pentru citit"*, dar şi faptul că *„Generaţia tânără, care citeşte literatură, preferă suportul electronic pentru lectură, nu hârtia. Şi e firesc, fiindcă aceşti tineri au deschis ochii pe ecran. Pe ecrane. Dacă editurile din România nu se vor adapta acestei realităţi, le va fi rău"*. Şi numărul iubitorilor de carte ca obiect de artă e în scădere, bibliofilii fiind *rara avis*. Scriitorii sunt dezavantajaţi, solicitaţi să-şi sprijine apariţia şi distribuţia cărţilor, deoarece *„efortul pe care lumea în care trăim îl face ca să citească va fi tot mai... modest"*. Tehnologia bate literatura, după cum o şi ajută, e o sabie cu două tăişuri, poţi fi, chiar postat pe facebook, un anonim şi o nulitate, doar că e...notorie!

ASTRA CLUJEANĂ: (nr. 1-2/ 2014), publicaţie editată de Despărţământul de Cluj al Astrei, vrea să demonstreze că totuşi suportul pe hârtie al scrisului mai e valabil, câtă vreme ţinteşte un public constant, chiar restrâns fiind. Prin efortul lăudabil al istoricului literar Mircea Popa, extrem de productiv în redactarea multora din articolele publicate, îndeosebi recenzii, revista capătă audienţă în rândul multor categorii de specialişti şi cititori, filologi, istorici, oameni de ştiinţă, parte dintre ei figurând printre colaboratori, cum sunt Ion Taloş, Ioan Aurel Pop, Vasile Lechinţan, Valentin Chifor, Săluc Horvat, Viorel Hodiş, Adrian Ţion şi alţii. Nu lipsesc din cuprins materiale de interes documentar şi cu caracter inedit, cum sunt cele despre *„110 ani de cercetări privind plantele medicinale la agronomia clujeană"* sau *„O prietenie: Blaga – Cezar Petrescu"*. Spiritul astrist clujean e în vigoare, spre deosebire de cel băimărean.

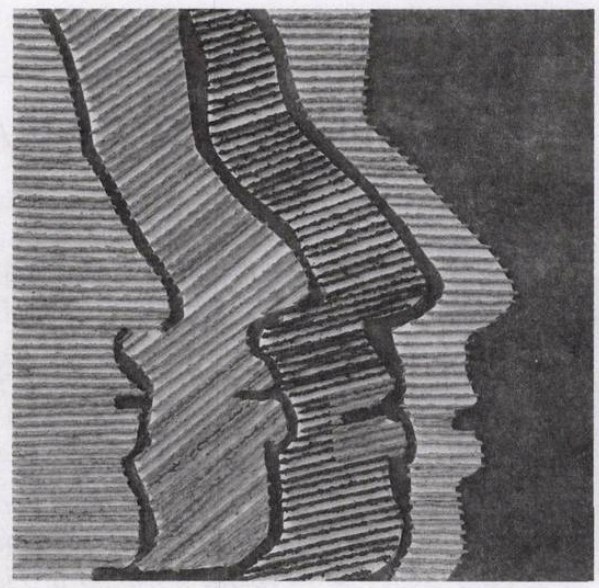

EX-PONTO: (nr.2/ aprilie – iunie 2014) dă la iveală câteva pagini de memoralistică aparţinând lui Marian Dopcea, care, cu o debordantă sinceritate, face evocări şi mărturisiri nu din cele mai cu smerenie despre sine şi despre viaţa teologilor. Îşi aminteşte că *„ortodoxia mea era... destul de şubredă"*, *„nu eram nici pe departe un ortodox model"*, iar în tinereţe *„Învăţasem, de câţiva ani buni, să beau crunt, până la uitarea de sine"*, şi practicam *„plăceri pe care Biserica le condamna cu fermitate"*. (În context, e evocată atmosfera de la localurile „Călugărul vesel" şi „Bufniţa" din Sibiu, locuri predilecte *„de pierzanie ale teologilor"*). În *„căznita mea devenire"*, recunoaşte Marian Dopcea, *„Am scris, fără a publica, mii de versuri licenţioase"*, dar îmi permit să cred că *„am scris de dragoste şi mă gândesc serios să public un volum"*, din aceste scrieri *„măcar spre a-mi indigna prietenii şi cunoscuţii"*. Nu ştim ce vor spune ierarhii bisericii, însă degustătorii de asemenea delicii , fie şi verbal-poetice, s-ar găsi de bună seama.

ARGEŞ: (nr. 8/ august 2014), prin vocea scriitorului Liviu Ioan Stoiciu, intervine în apărarea patrimoniului scris, ajuns la ananghie, îndeosebi prin atitudinea de-a dreptul anticulturală privind soarta Muzeului Literaturii Române din Bucureşti, evacuat şi mutat forţat din sediul său de pe str. Dacia, pe care îl deţine, culmea, din 1957, în vremuri proletcultiste atât de blamate azi de unii corifei ai liberalismului deşănţat. Arhiva acestui Muzeu, care conţine *„peste 300.00 de manuscrise, obiecte de patrimoniu şi cărţi vechi, evaluate la peste un miliard de euro, dar a căror valoare istorică şi culturală este inestimabilă"*, riscă să se degradeze prin depozitare necorespunzătoare în spaţiile de la ...Casa Presei Libere (fostă Casa Scânteii), fără acces deocamdată la publicul interesat de patrimoniul cultural literar. Ce să fie la mijloc – se întreabă cu motivată indignare scriitorul - *„e doar prostie"* ori *„lipsă de clarviziune şi ticăloşie politică românească"?* Şi una şi alta, zicem şi noi cu consternare, de aici din marginea ţării, străduindu-ne să credem că şi ***Nordul Literar*** e solidar cu apărătorii patrimoniului culturii scrise din întreaga arie a limbii române.

ARTIFICIERUL

Chrisann BRENNAN: Adevărul vieţii cuprinde şi iubirea

(urmare din pag. 16)

să mă iubească şi datorită faptului că s-a simţit neputincios în a controla dragostea sau pe mine şi s-a purtat cu o cruzime anormală. Din această clarificare am dobândit o înţelegere mult mai adâncă a relaţiei mele cu Steve şi mi-am atins fără să ştiu unul din scopurile de a-mi scrie cartea.

5. Ce imagine a lăsat el în lumea celor care l-au cunoscut şi cum îi conturati Dv. această imagine în cartea de acum, când el nu mai este în viaţă?

-Nu pot şi nici nu vreau să vorbesc în numele cercului de prieteni din jurul lui Steve. Steve avea tendinţa de a îşi compartimenta relaţiile şi a le ţine foarte separate unele de altele. De multe ori poate chiar dintr-un sentiment de gelozie. În cartea mea descriu simplu experienţa mea în contextul relaţiei personale pe care eu şi Steve am avut-o –îndeosebi înainte de crearea companiei Apple. Efortul meu a constat în a-mi retrăi povestea din adâncurile experienţei mele. Din punctul acesta de vedere m-am concentrat nu numai în a recapta amintirile dar şi în a reconstrui şi a comunica contextul acelor vremuri, ceea ce m-a ajutat să înţeleg ce nu am înţeles atunci când le-am trăit. Pe parcursul celor şapte ani care mi-au luat de a-mi scrie şi edita povestea, mi-am verificat însă percepţiile şi perspectiva cu prietenii care au fost în preajmă spre a mă asigura că am captat adevărul. În special am apelat la acest dialog pentru confirmare sau corectare atunci când am simţit că impresiile mele erau neobişnuite sau dificil de analizat. Şi rezultatul a fost mereu acela de confirmare a impresiilor pe care le-am avut.

Cartea mea redă un context al vieţii şi comportamentului lui Steve într-o modalitate pe care nici un alt scriitor de non-ficţiune nu a reuşit să-l capteze până în prezent pentru că toţi cei care au scris despre Steve Jobs nu l-au cunoscut în întregime. Marea majoritate au rescris povestea din perspectiva realizării sale prin Apple. Spre a înţelege în detaliu modul în care un leader schimbă lumea, este important să i se capteze în întregime persoana (personalitatea?). Cartea mea este diferită prin faptul că oferă aspecte şi detalii intime care menţin misterul din jurul lui Steve Jobs dar în acelaşi timp confirmă ceea ce se ştia despre el, atât bine cat si rău. În rezumat, Steve mi-a oferit un studiu plin de contraste: împrăştiat, genial, manipulativ, întunecat, inspirat, gelos, iubit, urât, admirat, pierdut şi regăsit. În final, am scris această carte prin inima unei femei. Dincolo de durerea şi dezamăgirile pe care le-am trăit, această carte şi întregul efort pe care l-am depus în a realiza o perspectivă imparţială mi-au redat libertatea prin sinceritate şi bunăvoinţă. Este o carte nuanţată pentru că am trăit o viaţă nuanţată.

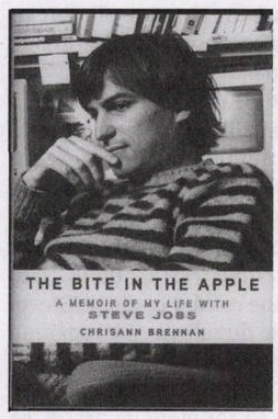

6. Ce v-a inspirat titlul cărţii: "The Bite in the Apple" (O muşcătură în Măr/ Apple)?

-In 2003 i-am povestit unui consilier spiritual cu care lucram de câţiva ani despre mine şi Steve Jobs. A fost pentru prima dată când mi-am relatat povestea pentru că pe vremea aceea nu obşinuiam să o fac prea des. Consiliera a absorbit povestea şi dintr-o dată mi-a răspuns că a călătorit pretutindeni în lume şi a folosit mereu calculatorele studenţilor locali dar niciodată un computer Apple. Bucata lipsă din măr în logoul companiei Apple pentru ea însemna că ceva nu este întreg, ba mai mult că începuse să degenereze. Remarca ei abruptă m-a luat prin surprindere. În cele din urmă am înţeles. Consiliera mea este de origine europeană şi în Europa, spre deosebire de Statele Unite, istoria este exprimată de multe secole vizual în arhitectură şi artă iar pentru ea, în particular, prin iconografie spirituală. Din această perspectivă, interpretarea ei asupra etichetei unei companii, care reprezenta un măr cu o bucată lipsă, era naturală. Deşi eu înţeleg şi văd forţa şi valoarea bucăţii lipsă.

Până la momentul respectiv nu am considerat logo-urile sau etichetele ca făcând parte din iconografia sacră. Acum însă o fac. Şi am realizat că ele, într-adevăr, reflectă valorile de bază ale unei companii. Tot în acea întâlnire i-am spus consilierei mele că nu îmi place povestea lui Adam şi Eva pentru că atribuie o vină cumplită aspectelor feminine. Răspunsul ei a venit la fel de prompt: „Oh, nu fii îngrijorată de asta, nu e nici o problemă. Pune înapoi bucata lipsă şi reîntregeşte Copacul Vieţii". Apoi a mimat gestul de a pune bucata de măr înapoi şi m-a rugat şi pe mine să fac la fel. Ceea ce am şi făcut. A fost un gest simbolic ce a indicat intenţia mea (în faţa unei maestre) de a mă desprinde de Copacul Binelui şi Răului şi, în schimb, de a mă conecta Copacului Vieţii. Foarte simplu!

Trei ani mai târziu, am decis că acesta este un titlu foarte bun pentru cartea mea pentru că, relatând mie însămi şi lumii povestea mea, cu adevărat ţeseam înapoi bucata lipsă din măr şi mă/ne reîntorceam la întregul originar.

Interviu consemnat de Augustin COZMUŢA

Chrisann BRENNAN: ADEVĂRUL VIEȚII CUPRINDE ŞI IUBIREA

Brennan a crescut în Bay Area, California ,de la vârsta de doisprezece ani. A studiat pictura la Colegiul Californian de Arte şi Meşteşuguri şi la Institutul de Artă din San Francisco. Lucreaza ca şi pictoriță, graficiana şi scriitoare. Chrisann este mama Lisei (născută în mai 1978) şi locuieşte în momentul de față în California de Nord.

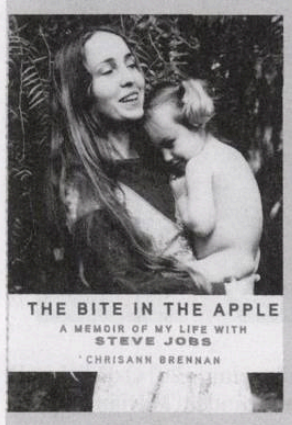

Steve Jobs s-a născut la 24 februarie 1955 în San Francisco şi a murit la 5 octombrie 2011. Împreună cu prietenul său Steve Wozniak a fondat în 1976, în California, compania APPLE ,care a devenit în 35 de ani cea mai mare din lume.

Întâlnind-o şi cunoscându-o pe Chrisann Brennan într-un Club de Artă din Silicon Valley, am aflat de publicarea romanului care evocă relația sa cu Steve Jobs, fructul dragostei lor fiind fiica Lisa. Propunându-i colaborarea, autoarea a acceptat cu amabilitate să răspundă întrebărilor venite din partea revistei „Nord Literar", iar editura ne-a permis să traducem un scurt fragment din cartea de curând apărută, cu speranța că ea va trezi în viitor interes şi în rândul cititorilor din România.

1.Dacă prietenul Dv. nu era Steve Jobs, tot ați fi scris această carte?

-Steve (Jobs) nu a fost prima mea dragoste deşi a fost dragostea care m-a influentat cel mai mult în tinerețe. Scopul cărții însă este altul. L-am cunoscut pe Steve foarte bine înainte ca el să fii creat compania Apple. Apoi am continuat să interacționăm unul cu celălalt foarte apropiat mulți ani după, deoarece am avut un copil împreună. (Acest copil a fost atât pentru mine cât şi pentru Steve primul adus pe lume de relația noastră. Eu şi Steve nu ne-am căsătorit niciodată). Steve a fost unul dintre puținii care au schimbat lumea pentru totdeauna prin intermediul tehnologiei. Am scris cartea pentru că am simțit că prin povestea mea aduc o perspectivă însemnată asupra imaginii pe care lumea şi-a format-o despre el. Sunt capabilă să descriu un loc şi un moment unice fiindcă am fost prezentă şi am observat schimbările care s-au petrecut în Steve la începutul implicării sale în revoluția tehnologică şi, mai apoi, în anii care au urmat, deoarece am coparentat-o pe fiica noastră, Lisa.

2.Ce v-a determinat să evocați anii când s-a petrecut relația Dv. cu Steve Jobs?

-N-am crezut niciodată că voi scrie această carte - mai întâi pentru că sunt dislexică şi scrisul nu este o competență de bază pentru mine. În plus, anii mei împreună cu Steve au fost complecşi şi dificili şi nu am vrut să retrăiesc toate acele împrejurări. Am avut alte pasiuni care m-au preocupat – sunt o artistă, o pictoriță - şi am avut o viață plină în prezentul pe care mi l-am construit prin artă. Pentru o perioadă îndelungată am refuzat să înțeleg ce m-ar motiva să mă opresc din preocupările mele pentru a-mi dedica timpul să scriu despre mine şi Steve şi ce s-a întâmplat între noi. Deşi, în subconştient, ideea de a scrie o asemenea carte mă urmărea pentru că îmi dădea impresia că ar conține ceva important.

Apoi în 2006 am fost pentru câțiva ani foarte bolnavă şi incapabilă de a-mi face munca normală. În acea perioadă, într-una din vizitele la tatăl meu, pe parcursul celor 3 ore de condus am "auzit" o voce care mi-a spus: "E timpul". Cumva am ştiut exact ce însemna – însemna că era timpul să îmi scriu povestea, să scriu o carte. În ziua în care am auzit vocea, am simțit ca şi cum mi s-ar fi dat undă verde să scriu despre experiențele mele. Am început să mă gândesc cum să scriu şi de ce. Am început de asemenea să mă simt responsabilă în a scrie.

La un moment dat am conştientizat că aveam cel puțin patru motive serioase pentru a-mi scrie povestea. Un motiv, precum am mai precizat, a fost perspectiva unică asupra unei perioade unice de timp şi asupra unei persoane la fel de remarcabilă. Al doilea, l-am cunoscut pe Steve în anii inocenței şi apoi în anii de succes care, pe parcurs ce compania Apple a crescut, l-au transformat pe Steve într-o complet altă persoană din ce în ce mai străină, indiferentă şi severă. Am crezut că aduc o lumina nouă nu doar celor care sunt interesați în povestea despe Steve Jobs, ci pentru eternitate - despre acele timpuri. Al treilea motiv a fost însuşi faptul că trecuse demult timpul de a îmi relata povestea. Mulți au scris despre mine datorită proximității mele față de Steve dar n-am avut niciodată ocazia să îmi scriu propria perspectivă – de a pune înapoi bucata lipsă (şi pacea) în ...măr (Apple).

Al patrulea motiv – am simțit şi simt- povestea mea este una în care multe femei s-ar putea regăsi. Traiectoria lui Steve a fost rară dar a mea a fost una aş putea spune foarte comună –aşa că am vrut să mă folosesc de ocazie şi să descriu felul în care sistemul de afaceri (business) şi cel legal subminează valori esențiale umane. Am ştiut că multe alte femei îşi vor regăsi povestea proprie în a mea. Am vrut să îmi prind mâinile cu alți oameni din jurul lumii care se exprimă în forme variate, cu scopul de a corecta cursul acelor sisteme sociale care continuă să nedreptățească femeile şi să le mențină într-o stare de inferioritate. Mai presus de toate, această carte este dedicată fiicei noastre, Lisa.

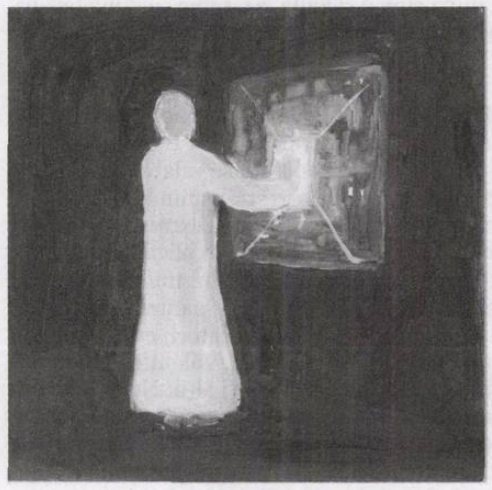

"Space master" sau "Master Painter"
-pictură de: Chrisann BRENNAN

3.El manifesta şi în dragoste aceeaşi inventivitate ca şi în descoperirile tehnice pe care le-a făcut deja în acea vreme?

-Steve era inteligent şi foarte perceptiv şi sincronizat (în rezonanță?) cu tot ce era inteligent şi receptiv în alții. Era interesat în tehnologie dar în acelaşi timp şi în poezie, literatura de calitate şi film. Era foarte amuzant şi avea multe dimensiuni. Tehnologia era una din ele. Iubea muzica şi multă vreme a fost convins că va fi un al doilea Bob Dylan pentru că nu îşi putea imagina nimic mai presus de Dylan.

4. Bănuiați încă pe atunci că sacrifiicile făcute de el spre a reuşi să-şi confirme invențiile îi vor aduce celebritatea?

-Steve mi-a spus de foarte multe ori, încă de când aveam 17 ani, că va ajunge faimos. De asemenea mi-a spus că îşi va pierde omenia în lumea afacerilor (business). Precum s-a şi întâmplat. Pe vremea aceea percepția mea despre Steve a fost cea a unui suflet bătrân, un empat cu o natură poetică - un bărbat foarte intuitiv şi remarcabil pentru că îşi ştia propriul viitor. Am scris ceea ce am scris în această carte pentru că am vrut ca lumea să înțeleagă cine a fost Steve înainte şi după ce Apple, compania pe care a creat-o, să aibă succes.

Steve Jobs nu a fost cu adevărat un inventator ci mai degrabă un amplificator al invențiilor altora, fapt evidențiat şi de relația sa cu Steve Wozniak (aici ar trebui adăugată o scurtă prezentare a lui Steve Wozniak). Geniul creativ al lui Steve Jobs a constat în simțul său vizionar şi sintetizator. Steve avea un talent aparte de a identifica idei noi mai valoroase decât suma ideilor componente. În combinație, simțul său estetic foarte rafinat şi capacitatea de leadership au constituit, după părerea mea, talentul impresionant al lui Steve Jobs şi l-au definit ca un adevărat maestru.

În ce priveşte talentul său creativ, Steve a avut capacitatea extraordinară de a deține conceptualizările pure ale viziunilor sale până când ele erau aduse la realitate. Îmi face impresia că oamenii din jurul lumii cred că Steve Jobs a inventat calculatorul, pentru că Steve şi probabil şi echipa sa de marketing aveau tendința să îl prezinte în acest fel. Dar este incorect. Ce este corect şi impresionant este că Steve a fost unul din puținii CEO's vizionari care a înțeles tehnologia companiei pe care a condus-o. Steve Jobs a creat calculatorul personal şi, prin aceasta, el a schimbat lumea.

Steve a fost un geniu cu adevărat inspirat –dar a fost zguduit emoțional de mic copil datorită unei adoptii care a evoluat într-un mod nefavorabil şi a lipsei de ataşament față de mama adoptivă. De aici cred eu că Steve a dezvoltat caracteristicile unui sociopat la maturitate, ca şi CEO al companiei Apple. Conform profesorului George Kohlrieser, comportametul sociopat este rezultatul unei dureri căreia nu i s-a oferit ocazia de a fi exprimată şi plânsă. Nu am ştiut despre cercetarea profesorului Kohlrieser şi nici nu am avut cunoştință concisă a acestui fapt când mi-am scris cartea însă am ajuns independent la aceeaşi concluzie. În cele din urmă cred că a fost de neevitat ca Steve să se folosească de faima, educația şi bogația lui ca să-şi compenseze durerea lui neexprimată. Spun asta nu cu intenția de a-i altera imaginea lui Steve –nu aş putea să o fac nici dacă aş vrea. Însă simt că umanitatea va evolua înspre mai bine în momentul în care se va opri în a-şi adora orbeşte liderii şi în schimb le-ar cere să aibă mai multă responsabilitate față de viață.

Ani de zile nu am reuşit să înțeleg de ce Steve nu mi-a fost mai recunoscător pentru tot ceea ce am făcut pentru el. Fiica noastră, Lisa, este o ființă remarcabilă, minunată, autentică, fericită şi un adevărat cadou pentru Steve pe parcursul întregii sale vieți. Nu numai că am depus singură munca de părinte ca să o ajut pe Lisa să fie cine este dar i-am ajutat şi să se ataşeze unul de celălalt. Înțeleg acum că Steve nu a încetat niciodată

(continuare în pag.15)

Ferma ALL ONE

Am căutat modalități de a vorbi cu Steve dincolo de boala lui şi de distanța ce se stabilise între noi. El s-a străduit din greu să se separe de mine dar eu încă voiam să ştiu cine eram la momentul de față şi care era după părerea lui locul meu în viața lui. În câteva nopți m-am dus pe vârful degetelor în şură, acolo unde dormea şi m-am strecurat alături de el în sacul de dormit alături de corpul lui febril, slăbit şi plin de scabie. Am stat aşa îmbrățişați împreună câteva ore bune până când ne redevenea clar că nu era o idee bună. Cred că percep perimetrul schimbărilor în el şi în noi. În acelaşi timp încercam să mă conectez dincolo de ciudatul situației. Cred că EL încerca să vadă dacă putea să doarmă alături de mine fără să îi pese. După tot dorul de mine, cu adevărat copleşitor pentru mine în primii doi ani ai relației noastre, această nouă distanță m-a dezechilibrat complet. Schimbarea mă întristează şi nu am înțeles niciodată finalurile sau despărțirile.

Încă din prima zi la fermă, a trebuit să fac față în interiorul meu cu distanța crescândă pe care Steve o impunea între noi. Timpuria noastra dragoste, adâncă şi crudă se schimbase. Cu foarte puține excepții Steve a evitat contactul cu mine şi abea dacă l-am văzut de câteva ori pe parcursul acelei excursii. Spre finalul săptămânii, mi-am exprimat verbal nemulțumirea *într-un moment când Steve se ridicase din pat să se plimbe, cu* silueta lui concavă şi fragilă. Cum s-a întâmplat să fim aproape unul de altul fără nimeni altcineva în apropiere am spus, "Îmi pare că nici măcar nu mă mai placi?!". Era modul meu verbal de a pune piciorul în prag într-o stare de frustrare şi durere. Simțind că mă scufund rapid sub influența aparentei sale indiferențe, a trebuit să spun ceva sau să dispar. Ca răspuns al micii mele bombe de ultraj, Steve mi-a dezvăluit că unul din prietenii săi de la fermă tocmai îi spusese, după ce mă întâlnise pe mine, *„Steve, ştiu că ai avut gusturi bune"*. Oh, m-am gândit, a spus asta despre mine ca să îl laude pe Steve. Răspunsul lui l-am resimțit ca o linie de salvare, o conexiune şi o recunoaştere a valorii mele dar într-o modalitate indirectă, cu o turnura interesantă. Era ca şi cum Steve ar fi căutat în buzunarele sale spre a găsi ceva ca să-mi ofere cu grație, să îmi uşureze durerea şi confuzia. Însă alchimia ofertei acestui dar ne-a surprins pe amândoi pentru că a fost un "la revedere" atât de inteligent formulat spre a ne oferi amândurora înapoi libertatea. Afirmația lui mi-a dat încredere şi asta m-a eliberat. După aceea am simțit că nu a mai fost nevoie să trag de Steve să îi înțeleg sentimentele. Am înțeles că lui Steve îi era pur şi simplu imposibil să fie în apropierea mea şi, în momentul în care am înțeles că prietenul lui a recunoscut în mod deschis valoarea mea, m-am simțit despovărată, fericită, mai echilibrată şi cu nou vânt în pânze.

Faptul că Steve m-a invitat la ferma "All One" a fost un dar de partaj a ceea ce în mintea lui îl lega de mine. Sunt încredințată de asta: Steve avea un spirit generos când era vorba de lucruri inteligente. Pe parcursul următorilor cinsprezece ani m-a invitat la mai multe evenimente la Apple şi pentru mine a fost mereu un puzzle de neînțeles pentru că în momentul în care am reuşit să trec peste toate emoțiile mele şi să îmi fac apariția, fără excepție, Steve mă ignora. Foarte probabil că pentru el era o sursă de inspirație pentru că îmi admira mintea însă în momentul în care era confruntat cu prezența mea devenea dur. N-am fost niciodată suficient de ...psihologică sau strategică să înțeleg că noi doi nu am ştiut cum să facem față adevărului iubirii.

Fragment din romanul *THE BITE IN THE APPLE. A memoir of my life with STEVE JOBS*, apărut la Editura St. Martin's Press, New York, 2013

Prezentare şi traducere de
Ioana COZMUȚA

Anul XII, nr. 10 (137), octombrie 2014

Prețul 1,5 LEI

Nord Literar

Apare sub egida Consiliului Județean Maramureş şi a Uniunii Scriitorilor din România

Din sumar:

PAG. 2 VIAȚA CULTURALĂ

- Festivalul Internațional de Poezie de la Sighetu Marmației
- Festivalul Național de Literatură „Vasile Lucaciu" de la Cicârlău

PAG. 3 CRONICA LITERARĂ

• Gheorghe GLODEANU
- George Bacovia şi Georg Trakl

PAG. 4-5 VITRINA

• Manuela PINTEA - *Incursiune în lumea regăsită a copilăriei*
• Daniel DRAGOMIRESCU
- Pledoarie pentru dreapta rațiune
• Augustin COZMUȚA
- Între tradiție şi modernitate
• Săluc HORVAT
- Rugăciune pentru Soare

PAG. 6 DISOCIERI

• Virgil Nistor ȚIGĂNUŞ
- Metafore ale creştinismului voievodal

PAG. 7 EVENIMENT

• Patrick MODIANU - *Laureat al Premiului Nobel pentru Literatură*
- Prezentare şi traducere de Adrian IANCU

PAG. 8 PROFIL

• Ioan L. ŞIMON
- O alchimie poetică

PAG. 9 PROZĂ

• Alexandru DEIAC
- Haita şi frunzele de aur

PAG. 10 EVOCĂRI

• Valeriu OROS - *Am fost ultimul bărbat care i-a sărutat mâna*

PAG. 11 CRONICA LITERARĂ

• Delia MUNTEAN
- Clişee, măşti, ambiguități

PAG. 12 MEDALION

• Constantin MĂNUȚĂ
- Fascinația iubirii
• Vasile POPOVICI

PAG. 13 IN MEMORIAM

• Ioan MARIŞ
- O expresie simbolică a eruditului cărturar Nicolae BALOTĂ

PAG. 14 VERSURI

• Monica MANOLACHI
• Luminița COJOACĂ

PAG. 15 VARIA

• *Colocviile de la Nicula*
• *Suzana Fântânariu - Konfrontation III*

PAG. 16 TRADUCERI

• Hugo Gutiérrez VEGA
- Prezentare şi traducere de Elena Liliana POPESCU

Acest număr este ilustrat cu lucrări ale artistei Suzana Fântânariu

FESTIVALUL INTERNAȚIONAL DE POEZIE DE LA SIGHETU MARMAȚIEI

Vineri, 26 septembrie, în curtea casei poetului Gheorghe PÂRJA din Deseşti, s-a desfăşurat cea de-a XXXVI-a ediţie a Serilor de Poezie „Nichita Stănescu," care au loc anual în cadrul Festivalului Internaţional de Poezie de la Sighetu Marmaţiei. Invitata specială a acestei ediţii a fost poeta Ana Blandiana, căreia i s-a decernat Marele Premiu „Nichita Stănescu", o onoare pe care în trecut au mai primit-o, printre alţii, academicienii Nicolae Dabija şi Adam Puslojic, poetul Adrian Popescu, preşedintele Uniunii Scriitorilor din Ungaria – Szentmartony Janos, poeţii Ion Mureşan şi Nicolae Prelipceanu. De asemenea, poetul Ioan Dragoş a fost răsplătit cu premiul Consiliului Local şi al Primăriei Deseşti.

Instituţie a Consiliului Judeţean Maramureş
Revista NORD LITERAR
Editată de Asociaţia Scriitorilor Baia Mare
– apare lunar –

COLEGIUL DE REDACŢIE:

Director:
Gheorghe GLODEANU

Director executiv:
Săluc HORVAT

Redactor-şef adjunct:
Gheorghe PÂRJA

Secretar general de redacţie:
Augustin COZMUŢA

Redactori:
Daniela SITAR-TĂUT
Delia MUNTEAN

Redactori asociaţi:
Augustin BOTIŞ, Florica BUD,
Gavril CIUBAN, Tatiana DRAGOMIR,
Ioan DRAGOŞ, Marian ILEA, Ştefan JURCĂ,
Adela NAGHIU, Adrian OŢOIU,
Lucian PERŢA, Florian ROATIŞ,
Nicolae SCHEIANU, Echim VANCEA

Prezentare artistică:
Mircea BOCHIŞ

Secretariat şi tehnoredactare:
Raluca HĂŞMĂŞAN
Andreea DEAC

Redacţia şi administraţia:
cod 430311, Baia Mare,
str. Gh. Şincai, nr. 46, tel. 0262-215870,
E-mail: nord.literar@yahoo.com
www.revista.nord-literar.ro

ISSN 1583-817X
Marcă înregistrată OSIM M2007 10928

Tipar: S.C. KUMAR PRINT S.R.L., Baia Mare
Revista „Nord Literar" este membră a Asociaţiei Publicaţiilor Literare şi Editurilor din România (APLER)

Abonamente la revistă se pot face prin factorii poştali şi se difuzează prin S.C. GLOBAL MEDIA TRUST S.A., S.C. DAMCO S.R.L., S.C. CPD ING VAL S.R.L., S.C. INA K PRESS S.A. şi în librăriile din Baia Mare şi Satu Mare.

Costul unui abonament - 2014:
Prin poştă: 3 luni - 7,5 lei; 6 luni - 15 lei; 12 luni - 30 lei

Revista este înscrisă în Catalogul Presă Poşta Română, anul 2014, cod 14.323 (p. 82)

5 948485 970010

16 pagini - 1,5 lei
Responsabil de număr:
Augustin COZMUŢA

Slujbă religioasă pentru scriitorii trecuţi în lumea îngerilor

Curtea casei Mamei Doca s-a umplut, ca în fiecare an, de „floarea cea vestită" a lumii poetice româneşti (şi nu numai), scriitorii, sosiţi de la Sighetu Marmaţiei, unde se desfăşura festivalul de poezie, fiind trataţi cu nuci, pancove, cozonac, sarmale şi horincă. Primul punct din program a fost, ca în fiecare an, popasul la biserica de lemn, monument UNESCO, unde preoţii Ioan Ardelean şi Ioan Sigheartău au oficiat o slujbă de pomenire a scriitorilor trecuţi la cele veşnice. Conform tradiţiei, la ieşirea din biserică, poeţii s-au oprit la mormântul tatălui lui Gheorghe Pârja şi au rostit o rugăciune. Întorşi în curtea gospodăriei Mamei Doca, cu toţii au asistat la momentul principal al serii, decernarea premiilor.

Marele Premiu „N. Stănescu", pentru Ana Blandiana

În acest an, poeta Ana Blandiana a renunţat la alte invitaţii din ţară şi din străinătate, sosind la Deseşti pentru această întâlnire. „Scopul meu este de a stimula pământul să primească valorile, spaţiul suficient de amorf al satului – după unii – să fie binecuvântat de cuvânt. Anul acesta s-a rostit Ana Blandiana", a arătat Gheorghe Pârja. Ana Blandiana se înscrie astfel în exclusivista listă a marilor oameni de litere care, din anul 2002 încoace, au fost răsplătiţi, în fiecare an, cu Marele Premiu „Nichita Stănescu" la Deseşti. „În viitorul apropiat vom publica o carte intitulată ***Premii pe covorul de iarbă***, despre premiile iniţiate în curtea cosmică a Deseştiului", a anunţat Pârja. Marele Premiu este conferit de Asociaţia „Nichita Stănescu" de la Deseşti (preşedinte, Gheorghe Pârja) şi susţinut de Fundaţia „Dorel Cherecheş". La ceremonie a participat şi prefectul Anton Rohian, care a amintit meritele Anei Blandiana şi ale lui Romulus Rusan în deschiderea pentru public a muzeului „Memorialul Victimelor Comunismului şi al Rezistenţei" de la Sighetu Marmaţiei şi i-a dăruit poetei un buchet de flori.

„Pentru mine, Nobelul este că v-aţi gândit la mine"

Ion Petrovai şi Alexandru Bogdan Petrovai, tată şi fiu, reprezentanţi ai Editurii Ţara Maramureşului din Petrova, au prezentat un portofoliu didactic Ana Blandiana, care se adresează elevilor şi aduce anumite inovaţii la nivel de structură a criticii literare. Ei au făcut cunoscută celor prezenţi propunerea Anei Blandiana pentru Premiul Nobel pentru Literatură, urmând să facă toate demersurile necesare în acest sens. „Ideea este a lui Ion Petrovai, iar eu m-am consultat cu Irina Petraş, preşedinta Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor, şi mi-a spus că nu i se pare exagerată". Ana Blandiana s-a arătat sincer emoţionată de acest gest: „Am spus de multe ori că toată viaţa am luptat să nu-mi pierd total rezervele de naivitate ale copilăriei. Vreau să vă spun că rezervele mele de naivitate au şi ele limite. Nu cred că în cazul Premiului Nobel lucrurile sunt atât de simple. Pentru mine, Nobelul este că v-aţi gândit la mine. Am primit multe premii, inclusiv internaţionale, dar n-am fost atât de emoţionată ca acum. Mă simt la Sighet ca acasă, iar faptul că primesc un premiu la Sighet sau la Deseşti mi se pare mai emoţionant decât dacă l-aş primi la Bucureşti sau la Milano".

Ana Blandiana i-a citit un poem Mamei Doca

Un laudatio despre Ana Blandiana a citit criticul literar Gheorghe Grigurcu, acesta arătând că faima sa literară este augmentată de una de ordin cetăţenesc, iar „sentimentul incongruenţei cu mediul alcătuieşte un fel de respiraţie lirică, fiind un laitmotiv al poeziei sale". La eveniment au fost prezenţi şi Paul Farcaş, profesor de limba engleză la Haifa, precum şi poetul şi traducătorul Moshe Itzhaki, care a tradus poezia Anei Blandiana în ebraică. Acesta a citit în ebraică două poezii ale Anei Blandiana, iar poeta a dat citire unui poem al lui Gheorghe Pârja dedicat mamei sale, Mama Doca. În final, primarul Gheorghe Bohotici i-a înmânat poetului Ioan Dragoş premiul Consiliului Local şi al Primăriei Deseşti. Seara s-a încheiat cu un recital de poezie şi cu o masă festivă la o pensiune din Mara.

Anca GOJA

FESTIVALUL NAŢIONAL DE LITERATURĂ „VASILE LUCACIU"

În 29 şi 30 noiembrie 2014, va avea loc ediţia a XIX-a, bienală, a Festivalului Naţional de Literatură „Vasile Lucaciu", concurs pentru tinerii creatori care n-au debutat în volum. Textele (inedite), 10-15 pagini de poezie şi/sau proză, vor fi trimise în două exemplare, până la 10 noiembrie 2014, pe adresa Primăriei Cicîrlău, cod poştal 437095, judeţul Maramureş, sau pe adresa de e-mail primariacicarlau@yahoo.com.

Juriul, format din scriitori de la reviste literare din Cluj-Napoca, Oradea, Zalău, Bistriţa, Satu Mare şi Baia Mare, va acorda premii constând în publicare şi în bani (marele premiu - 500 lei, trei premii pentru poezie: 300, 250 şi 200 lei şi trei premii pentru proză: 300, 250 şi 200 lei. Concurenţii propuşi pentru premii vor fi invitaţi la festival, cazarea şi masa fiind asigurate de organizatori. Informaţii suplimentare: tel. 0730-930235 sau nicolaegoja@yahoo.com.

Rugăm editurile, revistele şi autorii care doresc să le semnalăm cărţile şi publicaţiile periodice în numere viitoare ale revistei noastre să le trimită pe adresa redacţiei (str. Gh. Şincai, nr. 46, cod 430311, Baia Mare).

IMPORTANT!
Informăm colaboratorii noştri că responsabilitatea asupra conţinutului materialelor publicate revine autorilor. Colaboratorii ne pot trimite materiale doar în format electronic, culese cu semne diacritice şi cu respectarea normelor ortografice impuse de Academia Română.

Gheorghe GLODEANU

GEORGE BACOVIA ŞI GEORG TRAKL

La Editura Universităţii de Vest din Timişoara a apărut recent un interesant studiu de literatură comparată purtând semnătura Laurei Cheie, o foarte bună cunoscătoare a limbii şi literaturii germane. Iniţial teză de doctorat, lucrarea intitulată ***Obsesia creatoare la George Bacovia şi Georg Trakl*** se impune prin rigorile specifice unei asemenea cercetări şi prin noutatea punctelor de vedere avansate. Investigaţia conţine cinci secţiuni ample, în măsură să dezvăluie principalele asemănări şi deosebiri dintre cei doi poeţi: ***Imaginaţie şi obsesie sau între libertate şi coerciţie în artă şi poezia modernă, Georg Trakl şi George Bacovia – repere critice ale unei (im)posibile apropieri, Dinamica obsesiei creatoare la George Bacovia, Dinamica obsesiei creatoare la Georg Trakl, Seelenlandschaften sau peisajele sufletului în lirica lui Georg Trakl şi George Bacovia***. La acestea se adaugă ***Introducerea, Concluziile*** şi o ***Bibliografie*** amplă, ce tinde către exhaustivitate.

Cartea beneficiază şi de un ***Cuvânt înainte*** laudativ, purtând semnătura profesorului austriac Walter Methlagl, cel care, în urmă cu câţiva ani, a coordonat versiunea în limba germană a tezei de doctorat. Laura Cheie menţionează faptul că studiul de faţă îşi are originea într-o lucrare mai veche, publicată în 2004 la Editura Otto Müller din Salzburg. Este vorba de ***Die Poetik des Obsessiven bei Georg Trakl und George Bacovia***. Cum versiunea germană a cărţii se adresa unui public sensibil diferit, familiarizat cu lirica lui Trakl, dar ignorant în ceea ce îl priveşte pe Bacovia, diferenţele dintre cele două variante ale cărţii se dovedesc semnificative. Pentru Laura Cheie, reluarea se transformă într-un interesant proces de reevaluare şi de rescriere a analizelor anterioare. Completând observaţiile de odinioară şi mizând pe poetica obsesiei, recentul studiu mută accentul pe comparaţia indirectă. Adresându-se de data aceasta cititorului român, Laura Cheie a renunţat la o serie de detalii ce privesc viaţa şi opera lui George Bacovia, precum şi la unele interpretări ce vizează receptarea lui Georg Trakl în România. Sunt păstrate doar informaţiile semnificative pentru clarificarea unui orizont critic sau a condiţiilor biografice şi culturale de fixare a unei imagini sau structuri obsesive. În plus, exegeta ne propune o nouă cale de acces înspre opera şi gândirea poetică a celor doi creatori, metodă denumită psihogenetică.

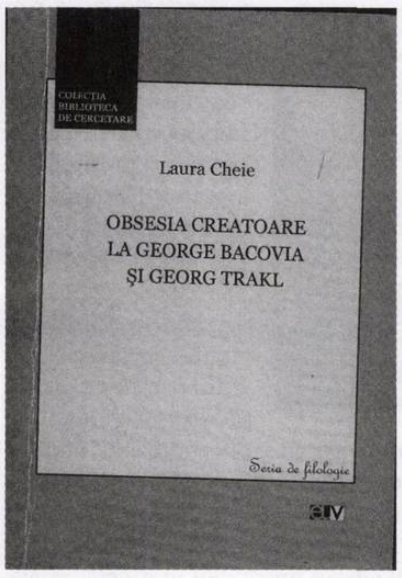

Deja Oskar Walter Cisek, unul dintre primii traducători ai lui Trakl în limba română, semnala, într-o scrisoare datată 25 octombrie 1925, înrudirea spirituală dintre cei doi poeţi. Laura Cheie depăşeşte însă acest stadiu incipient al cercetării, conferindu-i dimensiuni mult mai complexe. Dincolo de apropierile de suprafaţă dintre cei doi poeţi (detectabile în imagini, atmosferă, peisaje etc.), autoarea recentului studiu vizează asemănări mult mai profunde, ce ţin de un model obsesiv de creativitate, în măsură să explice complicatul proces de creaţie al celor doi poeţi expresionişti. Accentul pus pe „obsesia creatoare" face ca Georg Trakl şi George Bacovia să fie investigaţi în profunzimea imaginarului lor creator. Laura Cheie este lăudată deoarece reuşeşte să găsească noi căi de abordare a textului poetic, interpretările anterioare oprindu-se, de regulă, la nivelul metaforic. Walter Methlagl remarcă vasta deschidere a cercetării spre domenii interdisciplinare, rigoarea discursului analitic, maniera în care este valorificată literatura de specialitate. Sunt calităţi certe, pe care cititorul recentei lucrări le poate identifica deja de la primele pagini.

Principalele idei care au stat la baza elaborării lucrării au fost expuse în ***Introducere***. Laura Cheie porneşte de la o observaţie a lui Baudelaire, care, pentru înţelegerea spiritului unui poet, recomanda identificarea sintagmelor care revin cel mai frecvent, capabile să releve ceea ce îl obsedează pe poet. Repetiţiile constituie însă o trăsătură specifică textului liric, putând alcătui un artificiu retoric ori semantic. Imaginile literare intens repetate – îşi continuă Laura Cheie demersul – au intrat şi în vizorul criticii psihanalitice. Sub influenţa teoriilor lui Freud şi ale lui Jung, exegeta încearcă să le descifreze din punctul de vedere al unor complexe psihice refulate. Din perspectivă psihanalitică, obsesiile literare oglindesc un conflict subconştient distructiv, care se consumă însă în mod creator. Autoarea se fereşte să interpreteze fenomenul literar dintr-o perspectivă extraliterară, patologizantă, părăsind astfel sfera esteticului. Dimpotrivă, ea este preocupată de relevanţa estetică a obsesiilor literare, de problema unei imaginaţii inspirate de dinamica obsesivă. Analizele prezente în recenta lucrare se ghidează după o serie de întrebări relevante: În ce constă puterea creatoare a unei obsesii?, Cum lucrează poetul cu ea în opera sa?, Ce forme estetice ia sau inspiră obsesia instrumentalizată artistic?, În ce măsură poate fi ea creatoare de stil?

Pentru a da răspunsurile cele mai elocvente, Laura Cheie defineşte termenii cu care lucrează, o atenţie deosebită acordându-se circumscrierii conceptului de „obsesie". Investigaţia urmăreşte maniera în care el a fost delimitat de către psihanaliză, de creatologie, psihocritică şi de către o serie de autori semnificativi. Pornind de la confesiunile unor artişti de primă mână, precum Max Ernst şi Salvador Dali, demonstraţia relevă maniera în care arta modernă utilizează inconştientul în favoarea artei sau a literaturii. Exegetă subtilă şi bine documentată, Laura Cheie face distincţie între incontrolabila obsesie patologică şi obsesia creatoare, dominată de autor şi transformată în artă. Mai mult, obsesia este în măsură să creeze un stil personal. În cazul lui Georg Trakl şi al lui George Bacovia, obsesiile devin productive, dând naştere unor matrice obsesive.

Laura Cheie remarcă faptul că, transformată în metodă de creaţie, „nebunia calculată" reprezintă o idee specifică modernităţii. Ea caracterizează artistul modern lucid, având o sensibilitate profundă, complex sinestezică. Sensibilitatea sinestezică face ca opera mai multor autori de factură experimentală să fie ancorată, în mod simultan, în mai multe arte. Exegeta îşi propune o abordare comparată a operelor celor doi scriitori: austriacul Georg Trakl şi românul George Bacovia. Noutatea demersului constă în perspectiva asumată de către cercetătoare, cea a poeticii obsesiei creatore. Deja scriitorul român de limbă germană Oskar Walter Cisek a identificat o serie de teme comune în opera celor doi poeţi, cum ar fi obsesia morţii şi a melancoliei autumnale. Observaţiile lui Cisek din 1925 se dovedesc importante, deoarece ele au dus la revalorificarea operei bacoviene din perspectiva expresionismului.

Laura Cheie semnalează maniera diferită în care a fost receptată lirica celor doi creatori. Dacă exegeţii lui Bacovia nu s-au ferit să vorbească despre existenţa unor obsesii în opera poetului, lucrurile stau altfel în cazul lui Trakl. Exegeza traklină a evitat să vorbească despre conceptul de obsesie din cauza posibilelor rezonanţe psihopatologice ale termenului. Drept consecinţă, reluarea imaginilor şi a structurilor poetice a fost explicată prin utilizarea unei tehnici muzicale specifice şi prin dinamica rituală a poeziei. Asemenea scrupule nu se manifestă în exegeza bacoviană, unde obsesia este considerată adesea o cauză a concentrării lexicale, imagistice şi ritmice a acestei creaţii. Laura Cheie menţionează însă maniera difuză în care criticii literari utilizează conceptul de obsesie, de unde necesitatea unor clarificări. O gândire creatoare stimulată obsesiv oferă baza cea mai convingătoare pentru a se realiza comparaţia dintre cei doi scriitori. Înainte însă de a trece la comparaţii, Laura Cheie realizează o cercetare migăloasă a operei celor doi poeţi. Drept consecinţă, fiecăruia i se consacră câte un capitol distinct. Demersul nu este tocmai uşor, deoarece implică o analiză diversificată a creaţiei celor doi mari creatori. Dacă în cazul lui Trakl există chiar două ediţii critice, realizate în funcţie de două concepţii diferite, din păcate, în cazul lui Bacovia nu dispunem încă de un asemenea corpus de texte. De aici dificultatea de a privi opera bacoviană în devenirea ei. Informaţiile diferă

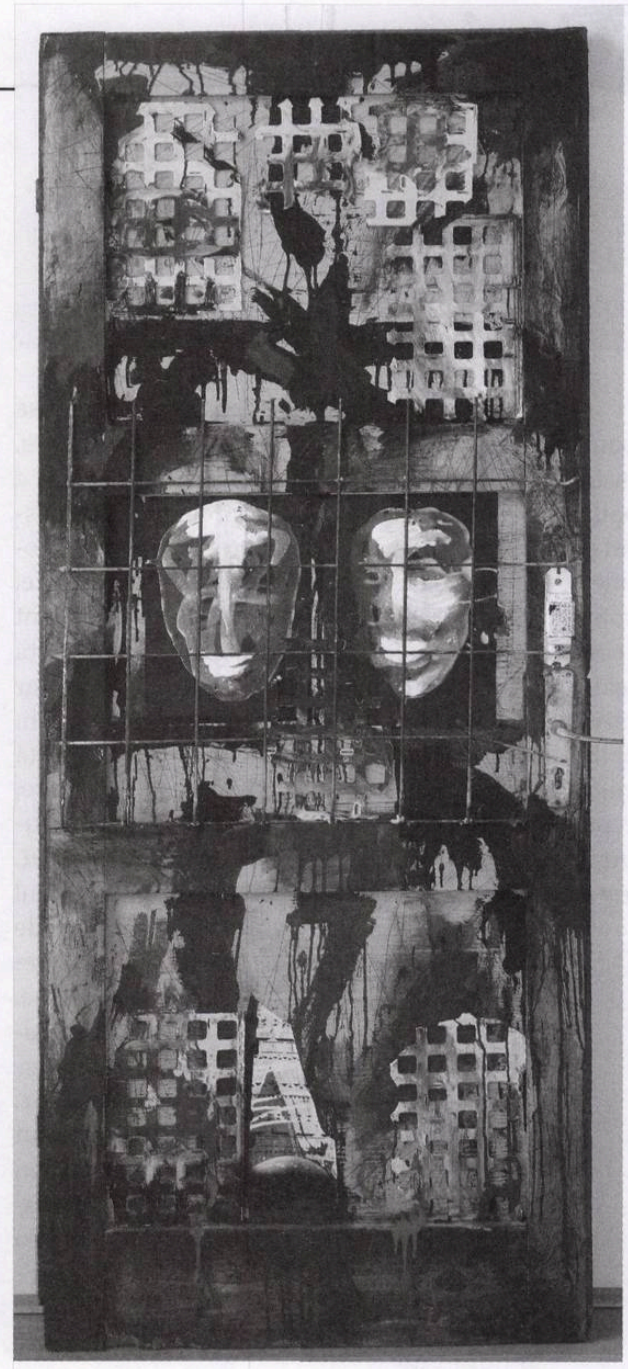

substanţial şi în ceea ce priveşte „laboratorul" celor doi scriitori. În cazul lui Trakl, totul este bine conservat, ceea ce permite atât investigarea variantelor, cât şi cea a textelor definitive. La Bacovia, lucrurile stau cu totul altfel, analiza fiind obligată să se constituie doar pe textele definitive. Acest handicap poate fi însă surmontat – menţionează Laura Cheie – deoarece *„inventarul relativ redus al imaginilor poetice şi pregnanţa dinamicii ciclice a acestora, în diversele lor variaţiuni, conduc în amble cazuri spre o posibilă logică obsesivă"*.

Pe parcursul ingenioaselor analize pe care le întreprinde, exegeta urmăreşte să dezvăluie câteva evoluţii exemplare, în măsură să ilustreze maniera în care funcţionează gândirea creatoare stimulată obsesiv a autorilor investigaţi. Laura Cheie vorbeşte chiar de existenţa unei poetici a obsesivului creator la cei doi poeţi.

Abordând reperele critice ale unei (im)posibile apropieri, exegeta se întreabă dacă Trakl şi Bacovia s-au cunoscut, fie personal, fie prin operele lor. Apoi conchide că ipoteza ca cei doi să se fi cunoscut este puţin probabilă. În 1917, dată la care cititorii români îl descoperă pe Trakl prin intermediul traducerilor, Bacovia şi-a tipărit deja celebrul volum ***Plumb***. Receptarea lui Trakl în România – menţionează Laura Cheie – nu are nicio relevanţă pentru opera bacoviană, dar este importantă pentru exegeza ei. Aceasta deoarece autorul ***Lacustrei*** nu a mai fost considerat un simbolist decadent, ci un poet expresionist prin excelenţă. Poeţi cu o spiritualitate asemănătoare aleg teme şi motive asemănătoare, menţionează exegeta, justificând apropierile dintre cei doi poeţi. Investigaţia nu analizează însă doar afinităţile spirituale, ci şi ceea ce au particular cei doi creatori. Laura Cheie sintetizează maniera în care a fost receptată până în prezent opera lui Bacovia şi a lui Trakl, după care lansează propriile sale ipoteze de lucru.

Documentarea migăloasă, originalitatea punctelor de vedere avansate, rigurozitatea şi meticulozitatea demersului critic, structura bine gândită reprezintă câteva din calităţile unei lucrări de referinţă. Dincolo de paginile substanţiale consacrate lui Georg Trakl, Laura Cheie are meritul indiscutabil de a-l prezenta pe George Bacovia într-o nouă lumină.

Manuela PINTEA

INCURSIUNE ÎN LUMEA REGĂSITĂ A COPILĂRIEI

Poezia – o cale spre suflet, pe care distinsa doamnă profesoară Elis Râpeanu păşeşte fără ezitare, lansându-ne invitaţia de a redescoperi mirifica lume a copilăriei, ne întâmpină veselă, debordând de optimismul eternei plăceri de a trăi. Autoare a numeroase volume de versuri, colaboratoare la reviste de specialitate, profesor universitar şi, întâi de toate, un adevărat talent literar, doamna Elis Râpeanu dovedeşte o mare forţă creatoare, ce izvorăşte din dragostea pentru oameni, dar mai cu seamă pentru copii. Poeta ne ajută să descoperim copilul din noi, să realizăm acea conexiune pierdută printre ani, a gândurilor pline de bucurie, de exaltare, de puritate. Aşadar, volumele de poezii ***Hora anotimpurilor*** şi ***Poezii pentru şcolari şi mai mici, dar şi mai mari*** ne sunt o cale accesibilă spre spiritul ludic şi iubitor de

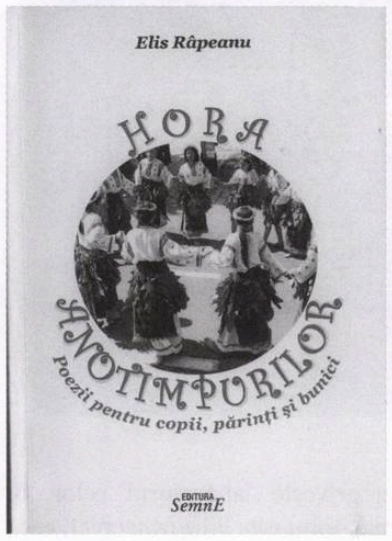

frumos al creatoarei. Aceste volume, şi nu numai, înfrumuseţează prin însăşi existenţa lor, printr-un conţinut care ascunde, prin simplitate şi rafinament, profunzimea gândirii. Fiecare creaţie are o menire bine definită: este cântec, este exuberanţă, al cărei scop vizează răsturnarea clişeelor, pentru a transforma lumea. Or, universul pe care îl vedem în volumele de faţă este acela pe care l-am trăit demult fiecare dintre noi. La această lume, în repetate rânduri, ne mai întoarcem uneori, pentru a ne oferi nouă înşine răgazul necesar învingerii unei etape a existenţei. ***O concluzie-nţeleaptă*** ne convinge de prezenţa lui Moş Ene şi nu ne lasă să adormim până ce nu se rezolvă conflictul dintre pat şi pernă. ***Dimineaţa***, poezia care deschide volumul ***Poezii pentru şcolari şi mai mici, dar şi mai mari*** ne plasează în lumea măruntă, similară celei argheziene, în care crinul, trandafirul, *„bolta-albastră”* trezesc în culorile dimineţii copilul care se pregăteşte pentru a merge la şcoală. Întreg volumul este o odă a bucuriei, un imn către divinitate, o mulţumire camuflată într-un suflet fericit de copil. Aici, fiecare vietate are importanţa ei, constituind un element primordial al lumii din care face parte. ***Un ciuline,*** care stă la pândă şi se prinde de un câine pentru a se lăuda mai apoi că a văzut lumea (***Profitorul***). Puritatea copilăriei face ca visul să se transforme în realitate şi tot ceea ce poate deveni incomod să primească o soluţie. Autoarea dovedeşte măiestrie în utilizarea personificărilor, rolul lor fiind de a conferi veridicitate unei lumi în care totul este posibil.

Aici, limba şi gândul poartă o discuţie foarte interesantă, iar tâlcul este util nu doar celor mici: *„Dacă limba nu se ţine/Şi vorbeşte fără tine/Gândul n-o să ţi-l asculte/Şi-o să pierzi în viaţă multe”* (***Limba şi gândul***).

Tonalitatea poeziilor se modifică odată cu trecerea în alt registru temporal, acela al adolescenţei. Se simte o uşoară nostalgie a desprinderii inevitabile de copilărie (*„gândurile noastre se prefac/În amorfe vise ancestrale” - (**Aripile noastre de amiază**)*, iar lumea micilor vieţuitoare, a jocului, se metamorfozează; aspiraţia este spre infinit, visele primesc alte dimensiuni, pregătind spiritul pentru maturitate. În acest sens, ***Rondelul zăpezii timpurii*** va facilita trecerea. Este o carte de învăţătură a tinerilor ce abia păşesc în viaţă; tentaţi de frumuseţea aparentă, de bogăţiile fără valoare ale lumii materiale, s-ar putea ca mulţi să cadă în capcana lor – *zăpada timpurie* este metafora textului de faţă; ea rezumă timpul la timp. ***Şoapta de toamnă târzie,*** un superb pastel, amplifică tonul nostalgic, specific finalului acestui volum. Este un cântec de seară al sufletului cuprins de melancolie. Trăirea este sublimă, limbajul definindu-se prin eleganţă şi rafinament stilistic: *„Amurgul îşi închide ochii grei,/Ascunde-adânc secunda sub aripă,/Îngenunchează frunzele pe-alei/Mutând în foşnet zborul lor de-o clipă”* (***Şoaptă de toamnă târzie***).

Hora anotimpurilor readuce atmosfera iniţială, semn că profesoara Elis Râpeanu se dedică în continuare celor mici, îndreptându-şi mereu atenţia spre lumea copiilor. Incursiunea pe acest tărâm inocent reface echilibrul interior al fiecăruia. Este un arc peste timp, în care bunicii şi nepoţii eternizează lumea plină de bucurie. Aici, *„primăvara (...) saltă sprinten din călcâi,/ (...) Vara-mprăştie pe-ogoare/razele fierbinţi de soare”* (***Hora anotimpurilor***), *„vântul fuge pe cărare”* (***Aleargă fără picioare***), vrând să îşi arate superioritatea în faţa frunzelor, iar cizmarul face pantofi pentru miriapozi, fiindcă oamenii nu îl mai caută. Până la urmă, povestitorul adoarme, istovit de atâtea *„primăveri şi ierni la rând”*, în care a istorisit întâmplări pline de haz şi de tâlc. Autoarea încheie volumul lăsându-ne pe noi, cititorii, să medităm asupra trecerii timpului, asupra copilăriei frumoase pe care am trăit-o sau ar fi trebuit să o trăim fiecare din noi. Aşadar, suntem actanţii propriei copilării, iar doamna Elis Râpeanu ne lansează cu adevărat o broderie lingvistică, o invitaţie a revenirii în sublim.

Daniel DRAGOMIRESCU

PLEDOARIE PENTRU DREAPTA RAŢIUNE

Cartea ***Triumful lucidităţii*** (Ed. Sfera, Bârlad, 2013) de Teodor Pracsiu, teatrolog, publicist şi om al şcolii, cunoscut şi în afara zonei estice a ţării, este o pledoarie pentru dreapta raţiune ca principiu director în societatea românească. Concepută ca o radiografie a perioadei postdecembriste, cartea include un număr important de articole (135), publicate de-a lungul a mai mult de două decenii în revista „Tribuna învăţământului”, la care autorul este de multă vreme redactor permanent. Articolele sunt scrise într-o manieră eseistică alertă şi cu o savoare a limbajului care îl particularizează printre confraţii de condei, la nivel naţional.

Opiniile exprimate de autor pleacă întotdeauna de la realitatea vieţii şcolare şi conduc de regulă la concluzii de bun simţ. Mult dezbătuta temă a „descongestionării materiei” este privită cu îndreptăţită prudenţă, pentru că există riscul ca lucrurile să cadă, din exces de zel ori din alte motive (să le zicem conjuncturale), în deriziune: *„Orele nu se pot transforma în şedinţe facile de cenaclu”* (***Supraîncărcarea – un punct de vedere***, p. 20). Deriva examenului de bacalaureat, numit într-o anumită perioadă şi examen de maturitate, este privită cu îndreptăţită insatisfacţie, deşi autorul este conştient că pentru a stopa această evoluţie nu există soluţii miraculoase, astfel că lucrurile sunt tratate cu sarcasmul şi ironia cuvenite, iar redefinirea conceptului ţine cont de stricta realitate: *„În pofida diversităţii de opinii şi idei, admitem (...) că bacalaureatul rămâne o încercare esenţială pe traseul şcolarităţii (...), un prag necesar şi inevitabil înaintea rutei universitare ori înaintea altei rute, oarecum mai terestre, spre căpşunile din Spania şi însorita Italie”* (***Bacalaureatul şi factorii lui perturbatori***, p. 35). Una dintre cauzele pentru care instituţia şcolii nu se ridică la înălţimea aşteptărilor, înregistrând pierderi de ordin calitativ, anume ineficienţa şi incapacitatea factorilor politici responsabili de a concepe o dezvoltare de durată şi predictibilă a sistemului naţional de învăţământ, este indicată în mod direct de către autor, care nu vede nimic bun în această stare de lucruri, prelungită de la o guvernare la alta: *„Sfâşierea*

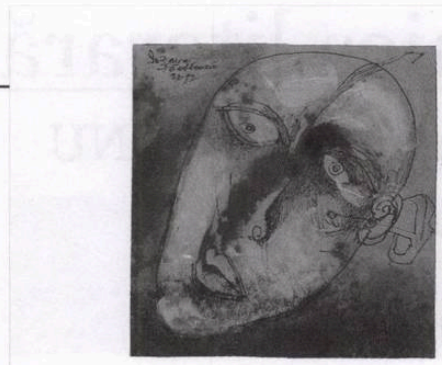

şcolii româneşti este provocată, fără discuţie, de factorul politic” (***O utopie durabilă***, p. 67). „Utopia durabilă” sau ruptura dintre intenţii şi realitate este echivalentul formelor fără fond pe care le denunţa Titu Maiorescu la vremea sa, ce-i drept într-un moment istoric în care ţara se grăbea să prindă Occidentul din urmă cu orice mijloace. Aceeaşi temă este reluată în mod şi mai tranşant în altă parte: *„Învăţământul românesc a fost confiscat de politică”* (***Dincolo de perdea***, p. 81). Confiscarea învăţământului de către politicienii zilei nu are, desigur, nimic de a face cu starea de luciditate care ar trebui să dea tonul într-o ţară a Uniunii Europene. Greu de crezut că în Marea Britanie, de pildă, schimbarea guvernării conservatoare cu cea laburistă ar putea duce la schimbarea din funcţii a inspectorilor şcolari, a directorilor de şcoli sau a unor responsabili de comisii şcolare.

Dincolo însă de gardul şcolii este societatea pe care şcoala este chemată să o deservească - fiindcă să o modeleze după standarde morale şi civice de înaltă valoare nu prea mai poate fi vorba. Raporturile s-au răsturnat şi rezultatele bat la

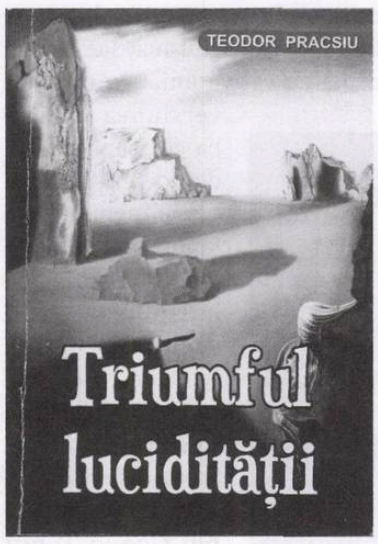

ochi prin caracterul lor irelevant. Părăsind aria preocupărilor strict didactice, autorul se converteşte la rigoare într-un moralist atent la forme şi nuanţe, căruia nu-i poate scăpa imaginea de ansamblu pe care o prezintă societatea românească de azi. Diagnosticul pus nu este favorabil: *„...Dispar treptat relieful sufletesc naţional, coeziunea umană, solidaritatea la greu, civilizaţia dialogului. S-au impus şmecheria, minciuna şi oportunismul”* (***Tunelul fără sfârşit***, p. 80). Impasul moral şi factic în care ne aflăm este surprins în altă parte în câteva propoziţii exacte şi expresive, amintind de lumea lui Caragiale: *„...E o hărmălaie isteroidă, în interiorul căreia nu se mai aud deloc vocile compasiunii”* (***Impasul mioritic***, p. 126).

Având caracterul unor crochiuri, al unor desene apăsat conturate, eseurile şi articolele care alcătuiesc volumul de faţă se reţin nu doar prin obiectivitatea şi pertinenţa realităţilor şcolare ori sociale radiografiate, ci şi prin stilistica tipului de discurs, care îl particularizează pe autor printre confraţii săi. Incontestabil, autorul este un foarte bun mânuitor al condeiului pe spaţii bine delimitate şi abordarea sa nu trenează niciodată printre rânduri, are vervă şi are nerv. Fiecare articol scris pentru „Tribuna învăţământului”, chiar când este o reluare a unor teme şi subiecte impuse de ciclicitatea vieţii şcolare, se distinge dacă nu prin noutatea de fond, atunci prin inventivitatea stilistică, prin abordare, prin umor, prin ironie, prin formulări care se reţin ca nişte aforisme ori sentinţe ale vieţii instructiv-educative, bune de consemnat într-o antologie: *„Au, n-au treabă, elevii sunt chemaţi la simulări”* (***Simulaţi, simulaţi...***, p. 13), *„Tinere condeie” este o moară sublimă care macină (...) imposturi autentice”* (***„Tinere condeie” sau criza vârstei poetice***, p. 17), *„Viaţa a demonstrat că porcul se mai îngraşă şi în ajunul Crăciunului”* (***Un exerciţiu de moralitate***, p. 31), *„Funcţionează la noi o butadă foarte rezistentă: nimic nu este mai definitiv decât provizoratul”* (***Greu la deal***, p. 51), *„Anul de graţie 2010 (7518 de la facerea lumii) echivalează cu o explozie a hârtiilor”* (***Gradaţia şi neantul***, p. 116), *„...elevi (care stau) cu un ochi în calculator şi cu celălalt pe harta Europei, în căutarea viitorului job”* (id.) etc.

Plasată programatic sub semnul lucidităţii, cartea lui Teodor Pracsiu surprinde radiografic variate situaţii sau ipostaze de care se leagă existenţa şcolii româneşti din ultimele două decenii. O carte pe cât de utilă pentru cei interesaţi să afle pulsul real al şcolii româneşti, pe atât de agreabilă la orice lectură.

Augustin COZMUȚA

ÎNTRE TRADIȚIE ŞI MODERNITATE

Prin origine, poetul Ion Petrovai este legat de tradiție, dar prin cultură el manifestă deschideri spre modernitate, ceea ce face ca stilul său să însumeze osmotic elemente consacrate alături de unele note originale generate de contactul cu tendinţe actuale şi de cultivarea cu prudenţă a procedeelor înnoitoare, fără a intra pe tărâmul experimental al lirismului. Elanul creator are o determinare incertă, între tatonare şi acceptare îndoielnică a vocației: *„Vântule / Joacă-mi-te în plete / Ia-mă-n braţe băiete / Şi mă du la stele / De-s chemat de ele”* (***Rugă***). Atracția spre înaltul firii şi al cunoaşterii prin poezie e resimțită ca o chemare spre zone enigmatice: *„Născute-n zodii bune / Cuvintele / Poartă pe umeri lumini / Ridică cetăți / Ce stau de strajă / Vremii / Pe drumul dintre cer şi pământ”* (***Cărări aeriene***), dar şi ca o reîntoarcere spre începuturi aurorale: *„Vreau bobul / Spre rodire să crape / Să mă întorc întreg / La-ntâiul zbor”* (***V-am spus prieteni***). La nivelul imaginii şi al forței de evocare prin limbaj nu se întrevăd sensuri neapărat novatoare: *„Lacul / Spală de veacuri / Luna / Lăsând-o cum a fost”* (***Clipe***), însă odată pornit pe această cale, drumul nu pare să aibă întoarcere: *„Când cer apă / Puilor / Li se dau / Lacrimi de vultur / Iar setea de-nălțimi / Devine veşnică”* (***Ritual***).

Asumarea destinului poetic devine o opțiune riscantă, care cere o dăruire totală: *„Ulciorule / Asemeni ție / Vreau să mă vărs / În poeme / Până-n clipa golirii"* (***Pârguire***), având conştiința unei dimensiuni inițiatice, care depăşeşte puterea obişnuită de înțelegere: *„Ca-ntotdeauna / Şi azi - / Comorile se-arată / Doar căutătorilor”* (***Poveste***). Prin situare în timp şi nu doar în spațiu, existența poetului denotă din start o abatere de la norma comună, fixată chiar prin naştere (29 martie 1949): *„Purtatu-mi-a imparul ghinion / (...) Impar / Impari / Imparuri / Impare / Ne ferim de voi / Ca de coşmare / Amare / Amare / Amare...”* (***Numere impare***).

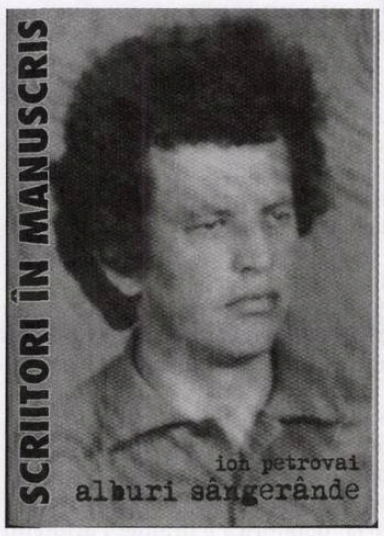

Am desprins aceste versuri în principal din volumul ***Alburi sângerânde***, care trebuia să reprezinte în 1977 debutul lui Ion Petrovai, dar care, respins fiind atunci de o editură clujeană, a apărut doar în 2013, în colecția „Scriitori în manuscris”, cu un ***Cuvânt lămuritor*** al poetului, şi el maramureşean la origine, Ştefan Doru Dăncuş. Între timp, Ion Petrovai, după prezențe în unele publicații din județ şi din țară, remarcat fiind şi de unii scriitori, a reuşit să publice cărțile ***Pasărea cu ochii-n lună*** (Editura Dacia, 1996) şi ***Glasul rădăcinii*** (Editura Dacia XXI, 2010), în care reia poeme din ***Alburi sângerânde***, fără modificări esențiale. Aşa se face că nucleul de pornire s-a răsfirat şi risipit în celelalte cicluri, rodind ascuns precum floarea şi fructul din semințe aruncate pe un ogor mai prielnic libertății de creație, fără a-şi trăda totuşi natura misterioasă: *„Zace-ngropat / Un mit”* (***Mit nedezgropat***), precum iubirea şi toate celelalte stări poetice imponderabile: *„Sunt eu / Cel împărțit de timp / Precum lumina albă-n curcubee”* (***Asemeni curcubeului***).

Metafora alburilor cu nuanțe sângerânde cuprinde şi ea o idee mai adâncă, legată tot de condiția damnată a creatorului, care rupe aparențele spre a accede la esențe: *„E alb / Poate prea mult alb / Şi mă dor cumplit / Muritoarele alburi. // De n-aş şti că sub voi / Alburilor / Zac infernuri pământene // Aş fi / Cum niciodată n-a fost / Pe lume / Omul”* (***Alb***). Iar finalul se proiectează interogativ şi copleşit de îndoială ca la început: *„Adevăruri vorbit-a gura mea / Ori m-au înşelat alburile / Pământenele / Ispititoarele / Lumii alburi?”* (***Întrebare***). Acestea ar fi câteva din „reuşitele notabile” ale poetului la debut, despre care vorbea şi Horia Bădescu, remarcând tendința spre concentrare şi stilizare, specifice lirismului modern. În schimb, apreciază același comentator: *„Mai puțin convingător este poetul în bucățile lungi, unde un retorism facil şi o filosofie de zonă joasă se cer cenzurate”*, de către autor, se înțelege, şi nu de către inchizitori ai spiritului. Prin concesiile făcute descriptivismului etnografic şi evocării istorice, mai ales în ciclurile ***Pe drumuri voievodale*** şi ***Glasul rădăcinii*** (cu titluri precum: ***Poartă, Brâncă, Blidar, Talger, Oale de lut, Icoană, Biserică de lemn, Fus, Vârtelniță, Covor, Ştergar, Cergă, Sat, Țara descălecătorilor***), ceea ce face din el *„un poet al obârşiilor”*, cum îl numea Mircea Petean, suflul viforos şi vocea de stentor ale bardului din Nord îşi diminuează şi îşi diluează participarea „în zona poeticității”, fără a fi de neglijat nici filonul tradițional în viziunea sa asupra creației poetice. Mesajul rămâne generos, peisajul pregnant ilustrat cu valori perene, tradițiile folclorice păstrându-şi elevația spirituală şi morală, inclusiv în tonul adoptat de poet: *„Nu-i năzdrăvan calul meu / C-aş merge-n ceruri şi eu / Să vorbesc cu Dumnezeu / Să-mi cumpăr un car de stele / Să le-ncarc ca pe nuiele / Luna s-o pun peste ele / S-o dau în dar mândrei mele / Pentru vremuri tulburi, grele...”* astfel încât, prin întregul său demers liric: *„Alburile să răzbată / Să inunde lumea toată / Ca să fie mai curată / Cum n-a fost ea niciodată”* (***Iluminări***).

Săluc HORVAT

„RUGĂCIUNE PENTRU SOARE"

Împlinirea unui secol de la naşterea poetului Ion Şiugariu (6 iunie 1914 – 6 iunie 2014) a fost marcată de numeroase manifestări omagiale, de apariția unor cărți în care se evocă personalitatea şi opera scriitorului. Între cărțile tipărite dedicate acestui moment se numără romanul biografic ***Ion Şiugariu. Argat fără simbrie la cuvânt,*** semnat de Cecilia Costin, volumul I, Editura Gutinul din Baia Mare.

Pornind de la unele date biografice ale poetului Ion Şiugariu, cel ce va deveni eroul principal al romanului folosind drept eroi persoane reale, autoarea realizează o construcție epică amplă, în care evocă momente importante din viața autorului, urmărindu-şi eroul începând cu anii copilăriei petrecuți în satul Băița, localitate nu departe de Baia Mare, *„sat aşezat la poale de munți, cărunți, bătuți de ploi, unde turmele de oi şi ciobani albiți de vreme se pierd alene printre poiene”*. Povestea se încheie (în acest prim volum) cu declanşarea celui de al Doilea Război Mondial în care eroul, ofițer în armata română, participă la luptele de eliberare a Ardealului de Nord, trecând cu trupele peste graniță până în Munții Tatra unde, lovit de un proiectil, îşi va da viața.

Romanul, conceput în trei părți: I-***Ion***, II-***Soare***, III-***Lucia***, începe cu prezentarea satului natal şi a împrejurimilor acestuia. Ne face cunoştință cu familia, cu preotul satului Băcilă, cel ce va insista pe lângă părinți să-şi trimită copilul la una din „şcolile noastre”, la Liceul din Beiuş, la Oradea sau poate la Blaj.

Băița, satul copilăriei lui Ionuț, cu pădurile sale, cu poteci ce duc spre Valea Borcutului şi de aici la Baia Mare, ocupă un loc important în construcția narativă a Ceciliei Costin, readucând-o mereu în memoria eroului său, de care nu se va desprinde şi-l va purta mereu în suflet şi în poeziile sale.

Îndemnurile părintelui Băcilă prind roade. Ion Şugar ajunge elev la Oradea, mai întâi la Seminarul Leopoldin, apoi la Şcoala Normală şi la Liceul „Emanoil Gojdu”. Perioada orădeană este foarte importantă în formarea personalității sale. În şcolile din Oradea are parte de profesori de excepție, între care se aflau Octav Suluțiu, cel care îi va îndruma primii paşi în poezie şi-l va introduce la revista „Familia", Ovidiu Papadima şi alții. Din această perioadă datează debutul literar în revista „Observatorul" din Beiuş cu poezia ***Imn tinereții***, semnată Ion Şugar. Sub îndrumarea lui Octav Şuluțiu devine colaborator la „Familia", unde în nr. 1 din ianuarie 1936 îi apare poezia ***Mi-e sete de viață...***, un poem plin de tinereţe, de elan: *„Mi-e sete de viață!... / Aş vrea să-i sorb umflatele izvoare, / Cu gât de cerb şi suflet de mioare, / Aş vrea să gâlgâie spumoase-n mine, / Cu tot noianul ei de ape cristaline”* (***Mi-e sete de viață***).

După terminarea liceului, Ion Şugar se înscrie la Facultatea de Litere şi Filosofie din Bucureşti, unde va avea parte de profesori de elită: Tudor Vianu, Şerban Cioculescu, Alexandru Rosetti, Mihai Ralea, Dimitrie Caracostea, C. Rădulescu – Motru ş.a. Este momentul în care poetul îşi schimbă numele de Şugar în cel de Soreanu, nume ce va suna mai românește.

Depărtarea de locurile natale îi va crea poetului un sentiment de regret, de înstrăinare: *„Străin, pribeag, mereu pe alte căi, în goană, / Îl port cu mine, printre oameni, peste tot, ca o icoană, / În ochi, în mâini, în suflet cu mândrie / Şi tuturor le spun, la vorbă de mă-mbie, / Că-i sunt mereu, că nicăieri, pe lume nu-i icoană mai frumoasă ca icoana lui”* (***Băița, satul meu natal***).

În Bucureştiul anilor 1937 – 1940, Ion Şiugariu se

integrează în mişcarea literară numită *„grupul scriitorilor tineri”*, formată în jurul revistei Meşterul Manole, grupare din care făceau parte Vintilă Horea, un fel de lider, Ovid Caledoniu, Coriolan Gheție, Axinte Sever, Laurențiu Fulga, Pericle Martinescu ş.a.

Debutul editorial cu volumul ***Trecere prin alba poartă***, semnat Ion Şiugariu, este primit cu entuziasm chiar şi de către mentorul său Octav Şuluțiu, care îi cerea să-şi amâne adunarea versurilor în volum. De-acum, Şiugariu este tot mai activ în presa literară, colaborând la diverse reviste, în ***Meşterul Manole*** va conduce rubrica „Poezia tânără”, în care se impune ca un bun cunoscător al literaturii timpului. În paginile romanului, Cecilia Costin realizează câteva portrete despre Horea Vintilă, Alexandru Husar, Gheorghe Crişan, Ion Th. Ilea, dezvăluind unele aspecte din viața şi activitatea acestora, Vintilă Horea fiind cel mai reprezentativ din gruparea autointitulată *„generația de la 1939"*. Interesant şi mai bine realizat este cel al Luciei, studenta care îi va deveni soție şi căreia îi alocă un capitol întreg din carte.

Faptul că eroul principal, Ion Şiugariu, trăieşte la Bucureşti, departe de locurile natale, sufleteşte şi nu numai, va fi mereu prezent în acest spațiu la care revine mereu în vacanțele studențeşti sau în învoirile din timpul vieții de militar. Va colabora la revista „Afirmarea", ce apărea la Satu Mare şi la ziarele „Cronica" şi „Cronica literară", ce apăreau la Baia Mare. Este memorabilă plimbarea pe care o face poetul, însoțit de Gheorghe Crişan, redactorul publicațiilor băimărene, prin oraşul Baia Mare, plimbare ce le permite celor doi să reconstituie o adevărată istorie a oraşului de pe malul Săsarului, oraş renumit nu numai prin aşezarea sa pitorească, dar şi prin celebra ***Colonie a Pictorilor,*** care a grupat în jurul ei artişti valoroşi din întreaga Europă. Revenirea pe meleagurile natale îi readuce eroului bucuria de a se întâlni cu munții, cu pădurile de goruni, cu Dealul Dura, *„Feleacul Băii Mari”*: *„Mă gândesc şi acum cu drag la munții mei / Nebiruiți de timp şi aspre vijelii, Munții românești ai Ardealului, Făclii...”* (***Munții mei, prieteni***) sau: *„Nu pot uita pădurile, gorunii, / Înalții, frații mei de cruce! / La umbra lor, să mor m-aş duce”*.

Publicarea în volumul ***Trecere prin alba poartă*** a poeziei ***Rugăciune pentru Soare*** i-a adus din partea celor apropiați pseudonimul de ***Soare,*** cu care va fi mereu apelat, nume ce va da şi titlul capitolului II al romanului.

Dacă ar fi să rezumăm romanul Ceciliei Costin, am putea spune că scrierea sa poate fi considerată romanul vieții unuia dintre reprezentanții importanți ai „tinerilor scriitori”, numiți şi *„generația de la 1939”*, care au încercat să aducă un suflu nou în literatura perioadei de sfârşit interbelice. Poate fi o analiză a creației poetice şi publicistice a lui Ion Şiugariu şi, nu în ultimul rând, o cronică în care se întâlnesc aspecte diverse ale vieții literare, politice şi sociale, a stării de spirit din preajma declanşării marii conflagrații internaționale, al Doilea Război Mondial, în care eroul romanului Ceciliei Costin şi-a jertfit eroic viața.

Romanul a fost scris, aşa cum notează autoarea, în semn de „Omagiu” poetului, criticului şi publicistului ***Soare***, Ion Soreanu – Şiugariu, erou căzut pe front (Slovacia, 1 febr. 1945), cu ocazia Centenarului naşterii sale, 6 iunie 1914 – 6 iunie 2014 / Tăuții Măgheruş / Baia Mare.

Virgil Nistor ŢIGĂNUŞ

METAFORE ALE CREŞTINISMULUI VOIEVODAL

Motto: - „Capul cel de bour a hiară vestită
Sămnează puteare ţării nesmintită..."
*(Sf. Mitropolit Dosoftei, **Viaţa şi petreacerea sfinţilor**)*
- „Suntem ca roata-când dă de vale şi nu
*se poate opri..." (Sf. Mitropolit Antim Ivireanul, **Didahii**)*

„Pândind hotarul vremii, cu două oişti la car...", cum scrie Părintele Mitropolit Bartolomeu Anania, încercarea noastră se întemeiază pe respectul purtat operelor de prestigiu naţional, pe buna credinţă care protejează valorile. Se ştie că dramaturgia, în raport cu poezia şi proza, impune un dialog particular cu publicul. Ea nu recompune şi nici nu parodiază realitatea, ci operează cu un transfer metaforic, sporind imaginarul artistic; cu atât mai mult - în teatrul istoric, această modelare metaforică (un transfer de imagini) adaugă personajelor evocate un plus de profunzime emoţională. Să ne amintim de lucrările dramatice ale lui Mihai Eminescu, B.P. Hasdeu, Al. Davila, Ion Luca, Lucian Blaga, Mircea Micu (ultimii doi au evocat eroismul lui Avram Iancu, voievodul săracilor din Ţara Moţilor). Transferul de imagini - de la evenimentul istoric - la evenimentul scenic se împlineşte prin metafora timpului. Să ne fie îngăduit a apela la această categorie de stil. De la evocarea dimineţilor românităţii, urmate de înduhovnicite clarificări existenţiale, din vremea „descălecătorului" Dragoş şi a întemeietorului de autoritate voievodală Bogdan - împlinită cu o forţă lăuntrică şi cu vocaţie de arhitect al spiritualităţii de către Părintele nostru Mitropolitul Bartolomeu - şi până la valorificarea celor mai impresionante momente din amurgul „crăişorului munţilor" Avram Iancu - de către mult regretatul profesor doctor în etnologie şi apărător al ideii de creştinism cosmic, dăruitul scriitor Vasile Avram - parcurgem cu smerenie un itinerariu sacru al credinţei, al nădejdii în Dumnezeu şi al iubirii de patrie, de neam şi de necuprins.

Pe cei doi dramaturgi îi uneşte, în afară de dragostea pentru rostirea românească, o suferinţă transfigurată pătrunsă de fior mistic. Scriind - primul, în temniţă, cel de al doilea - în labirintul amneziilor din ultimele decenii, ei au preluat dramatismul „clipelor de viaţă" evocate împreună cu neliniştile creatoare, cu înseninările, renunţările, dar şi curajul de apărare a demnităţii de neam. Aparent şi - măsurate convenţional - faptele evocate de cei doi dramaturgi sunt mult prea îndepărtate. La scara veşniciei însă (şi apelând la teoria ondulaţiei universale a lui Vasile Conta) cele două volute - secolul al XIV-lea / secolul al XIX-lea - pot fi vectorii unei metafore a unităţii de destin. Maramureşul, Valea Izei, Baia, Câmpulungul Bucovinei respiră în istorie împreună cu Munţii Apuseni, cu timpul sacru, timpul contemplaţiei, cu timpul eroic. Credem că ***Steaua Zimbrului*** şi ***Roata stelelor*** conturează, fiecare cu alte mijloace artistice, o „icoană a timpului". Aceasta este sintagma care ne trimite la răscolitoarele ***Memorii*** ale Părintelui Anania: „Eram la Aiud (...). Mi-a venit rândul să povestesc, până când, într-o bună seară, am anunţat ceva nou: ***Steaua Zimbrului***, piesa de teatru încă nescrisă, dar construită - vreme de aproape trei ani. Aveam de gând să încep a lucra efectiv în ianuarie şi voiam ca, mai întâi, povestind-o, să văd reacţia ascultătorilor, oameni de condiţii şi niveluri culturale foarte variate. Reacţia a fost atât de favorabilă - se putea spune - entuziastă-, încât nu am mai aşteptat să vină ianuarie (1961, n.n.) şi am început să lucrez primele versuri chiar atunci, în noaptea aceea, 10 decembrie 1960..."

În acel întuneric al Aiudului, Părintele Anania a reînceput urcuşul duhovnicesc; „M-a întărit Dumnezeu şi am lucrat cu îndărătnicie zi de zi şi noapte de noapte, alcătuind şi lepădând mii şi mii de versuri, repetând la infinit forma definitivă (...) Munca aceasta mi-a menţinut, de-a lungul acelor ani, un echilibru moral".

Când drama gândită a devenit text (zece tablouri, 5000 de versuri), poetul Ion Caraion, şi el întemniţat, a procurat caietele necesare pentru dublarea manuscrisului, adică pentru salvarea piesei. Într-un sfârşit de toamnă, la 17 noiembrie 1973, Teatrul Dramatic din Baia Mare a prezentat în premieră absolută drama în versuri ***Steaua Zimbrului*** de Valeriu Anania (în regia lui Marius Popescu; printre interpreţi se afla dl Paul Antoniu, distinsul artist participant la „Colocviile de la Sf. Ms. Nicula"). Această piesă, încheiată, în primă formă, într-o iarnă prizonieră, ne îngăduie să amintim de o altă dramă în versuri, inspirată lui Mihai Eminescu de anii întemeierilor, intitulată ***Bogdan Dragoş***. Ea a fost citită în faţa unui restrâns public la sfârşitul anului 1879. Am făcut această trimitere la o dramă postumă a lui Eminescu - ca suport pentru preţuirea de care ar trebui să se bucure - şi dincolo de „hotarul nestatornic al acestei vieţi" - scriitorul Vasile Avram.

Ca şi poemul dramatic al lui Mihai Eminescu, drama în versuri ***Steaua Zimbrului*** a Părintelui Anania evocă un episod matricial: cristalizarea autorităţii voievodale - pe fondul desprinderii de vasalitatea „protectoare" ungurească şi papistaşă şi al rezistenţei în faţa asalturilor tătare. Mitul „vânătorii iniţiatice", comentat de Simion Florea Marian, exegeza istoricilor de prestigiu academic, s-au întâlnit cu harul poetic al părintelui de cititor al vremurilor. Voievozii maramureşeni Dragoş şi Bogdan se desprind, fiecare altfel, de tutela umilitoare a regelui Ludovic. Dragoş peregrinează în codrii unde hălăduieşte zimbrul legendar. Capătul de drum va fi de fapt un început de ţară. Domnul renunţă la tron în favoarea fiului său; soluţie nefericită, pentru că acela se dovedeşte a fi robit (precum mulţi dintre „cei mari") de beţia puterii. Va restabili echilibrul voievodul întemeietor de ţară Bogdan. Fiica sa, Muşata, căsătorită cu un român de neam basarab, va întemeia neamul Muşatinilor, pe care istoria îi va recunoaşte ca pe un „dar de la Dumnezeu". Pe stindardul românilor din răsăritul patriei lui Decebal va fi brodat, ca purtător de glorie, capul zimbrului din pădurile voievodale. Steaua cu mulţimi de raze fixe din piesa Părintelui Anania, ca şi „roata stelelor" din poemul dramatic al lui Vasile Avram, sunt metafore - simbol ale libertăţii creştine.

Drama ***Steaua Zimbrului*** dovedeşte că făptura inefabilă a creaţiei creşte dintr-o idealitate cu rezonanţe mistice: tăcerea straturilor succesive de timp, liniştea gândirii acestor voievozi ai smereniei îngăduie „cugetului să înflorească". Iar smerenia le aşază sufletele în stare de veghe.

Vânătoarea zimbrului nu e o aventură cinegetică, barbară, ci o iluminare în orbita acelei îndepărtate sfinţitoare stele. În replica fiicei lui Bogdan („Credinţa nu-i deşartă când vezi icoane...") se ilustrează continuitatea şi trăinicia tradiţiei. În cetatea de gânduri ale întemeietorilor intrăm fără să fie nevoie să batem la poarta acelui îndepărtat secol al XIV-lea. Unitatea credinţei susţine integritatea neamului. „Aud cum plânge neamul fără ţară", spune fiica lui Bogdan. Întemeierea Moldovei alături de celelalte „respirări" româneşti constituie valori din patrimoniul nostru creştin. Ea se alătură iubirii, „o pârgă a firii", astfel încât tinerii pe care-i vedem sunt aidoma cu aceia din ***Cântarea Cântărilor*** (unde „au răsărit florile şi-au înflorit pământul"); transformă munţii, pădurile, apele şi câmpia în simboluri aflate în „libertatea lui Dumnezeu". „Trează la căpătâiul visului", Muşata se află sub ocrotirea luminii nevăzute care limpezeşte adâncurile („lumina-n păduri e ca fluturii", spune ea). Pretutindeni ne întâmpină semne ale acelei taine: „Când piere o stea, reflectă înţeleptul Şendrea, pe cer, nu ştie nime / Dac-a pierit şi pământeanul ei". Este sugerată astfel o altă ipostază mistică - profunzimea sufletească în comuniune cu noima sinelui netulburat de lumea în neodihnită mişcare. Aşadar, vânătoarea zimbrului este o deschidere de cale - nu numai în inima codrilor seculari, ci în lăuntrul fiinţei. Pe meleaguri moroşene, printre Călimani, obcine şi Câmpulunguri, „cer e zimbrul şi pământ". Părintele Anania vorbeşte cu glasul lui Ioan al Crucii urcând pe muntele Carmel. Ştie cât rămâne o umbră (chiar şi umbra unui gând!) pe un val. În aerul putred al celulelor din Aiud din vremea bolnavă a tinereţii sale, monahul luptător a desprins de pe cer aerul timpului voievodal luminat de steaua de la marginea speranţei românilor. Iată de ce, în balansul veacurilor, suntem contemporani cu acele răsărituri cristice în care cuvântul însoţeşte creaţia când creaţia înseamnă întemeiere. Ne gândim la acel tânăr teolog în zeghe şi încălţat cu fiare împrumutându-şi glasul slăbit de foame voievodului Bogdan: „Când un popor nu ştie de stăpân (...) de ce să vină ulii nesătui / să intre-n blidul şi cântarea lui / şi doina să i-o spânzure pe cioate?". „Vârsta metaforică" a românilor întemeietori este aceea a „stelelor-n amiezi" care, deşi nu au strălucire, filtrează lumina şi o împrăştie „în noaptea noastră". Statura morală a românilor din acele vremuri binecuvântate este susţinută de o triadă metaforică: „norod al stelelor" (al Luminii care coboară), „fiu al veciei" (al Necuprinsului reflectat în rugăciune şi în fapta mântuitoare), „norod al Tainei" (prin Cuminecare). Cuvântul voievodului transmis regelui ungur are forţă mnemonică pentru că reprezintă un mesaj vaticinar: „Spune-i craiului: norodul/ liber s-a născut şi liber a crescut /că astăzi suntem descălecători (...) Spune-i că suntem pe frunte miruiţi cu mir de nard/ Şi că fruntea miruită creşte nalt, sub semnul Crucii..." Eminescu aducea în registrul metaforic sintagma „umbra Crucii", înţelegând prin această umbră luminoasă o cale a mântuirii.

Sub semnul Crucii Transilvaniei etern româneşti, cu martirii ei ridicaţi la cinstea altarelor şi, în mod sigur, cu taina crucii prea grăbitei sale existenţe şi-a întemeiat o cetate a cărţilor sensibilul scriitor Vasile Avram. Credem că lucrările sale („esenţe reflexive" le-ar numi Etienne Souriau) au vibraţie lirică. Se ştie că un creator autentic, aşa cum rămâne peste „nemărginirea timpului" Vasile Avram, are, „libertatea de a-şi asuma un destin de permanentă căutare a tainei din afară sau din propria sa fiinţare." Autorul elegiei dramatice în şapte tablouri ***Roata stelelor*** (tipărită în 2008, prin grija distinsei Doamne Profesoare Felicia Avram, cu un studiu doct al D-lui Prof. Dr. Ioan Mariş) se îndreaptă spre acel amurg al fiinţei „crăişorului munţilor" Apuseni, Avram Iancu, voievod al libertăţii, al demnităţii şi al credinţei românilor transilvăneni. „Secolul naţionalităţilor" are pentru români aura „timpului mitic integrat în real". Este de fapt un timp tragic, pe care Iancu îl rememorează aproape fără cuvânt în „lumina tomnatică gălbuie şi grea", lângă un izvor din Ţara Moţilor. Cântă din fluier „horea păcurariului care şi-a pierdut oile". Părăsit, neîmpăcat cu sine, slăbit şi trist, el se întoarce - rănit, dar nu înfrânt - la cele fără de moarte. Dar „Iancu nu mai e Iancu, e numai o umbră care se tot întinde către răsărit, gata să se destrame...", recunoaşte eroul.

Sensibil şi înţelept, dramaturgul a înţeles, credem,

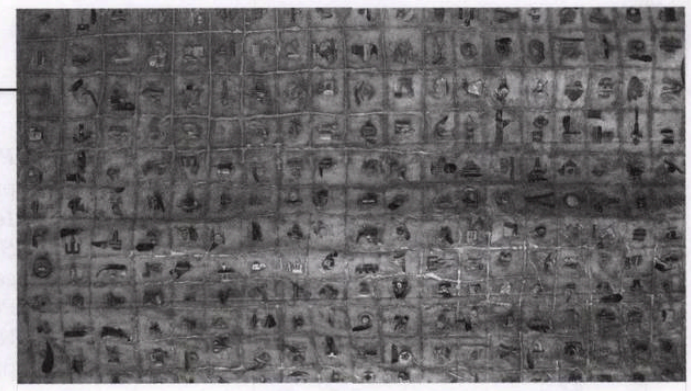

pe deplin momentul în care, cum scria Lucian Blaga, suferinţa „se schimbă-n cântare". „La capătul visului" tânărul de altădată află noima fiinţei sale.

Dar limbajul metaforic nu valorizează o stare psihică tensionată prin „coborârea în adânc", ci o veghe tragică în umbra unui ideal răvăşit de vrăjmaşi. Timpul „imperial", labirintic a fost sechestrat între neadevăruri, trădări, convertiri. Altruismul, proiectul de existenţă al generaţiei lui Avram Iancu, e copleşit de umbrirele nerecunoştinţei. Ce a rămas din studentul în Drept la Universitatea clujeană şi din tribunul moţilor? „Eu sunt ca o peşteră fără ecou; numai vuiet de ape şi cenuşă de stâncă, numai umbră...", mărturiseşte Iancu.

Scriitorul înnobilează replicile eroului său cu imagini generatoare de speranţă: „Cărbunii s-au întors la starea lor de om viu, lemnul va vrea să odrăslească şi să facă iarăşi frunze şi crengi şi rădăcini (...) Să aşteptăm până vor izbucni... semnele Învierii /... / Uneori şi neviul poate naşte un sâmbure de viaţă..." Ziditor de speranţă în sufletele celor năpăstuiţi, dezinteresat de onoruri închipuite, duşmănit (cu o furie atavică, prezentă, cum s-a văzut, şi astăzi în controversate spaţii publice), înşelat tocmai de aceia care treceau în Europa drept arbitri ai nobleţei, Avram Iancu rămâne un simbol al încrederii în lumina fără de fine ce se revarsă cu linişte peste acest pământ. Metafora „crăiască" a lumânărilor care, în prezenţa lui Iancu cel Mare, „se aprindeau singure şi ardeau cu o flacără mare cât o inimă..." este încărcată de melancolia înţelepciunii.

Precum psalmistul care îi certa pe aceia care săvârşiseră nedreptăţi, eroul moţilor „umblă din hotar în hotar şi caută muguri..." E remarcabil că elegia dramatică ***Roata Stelelor*** nu construieşte metafore ornamentale. Cititorul / spectatorul primeşte în schimb dreptul de a se privi în oglinzile curate ale spiritului: „Eu sunt un brad bătrân", pare a anticipa Avram Iancu un vers al lui Nicolae Iorga: „Geaba-l scoţi din pământ cu rădăcină cu tot şi-l duci în altă parte, în câteva zile se usucă..."

Credem că o frumoasă construcţie de stil, înzestrată cu plasticitate dramatică, este secvenţa drumului „în arcane de pădure" (ne ajută o sintagmă macedonskiană), în preajma unei umbre. E un episod care aminteşte de capodopera lui Dante.

Acestei înainte - vederi întruchipate într-o metaforă a destinului îi destăinuie Iancu noima versurilor vestitului său cântec: „Le-a dus în coarne un zimbru de prin păduri. De pe unde mergea Dragoş la vânătoare". Această replică se află - iată -pe traiectoria metaforică a dramei Părintelui Bartolomeu Anania: „Acolo sus, în munte, este o mânăstire. Şi prin ferestrele ei întinde Dumnezeu mâinile..." Eroul tragic nu rămâne captiv al suferinţei. Mâinile Domnului îl binecuvântează, semnele cereşti îi corectează traiectoria înveşnicirii.

„Lină şi fără durere" este această „mare trecere". „Cele două capete ale vieţii eroului se îngeamănă şi închipuie o roată. Asemenea stelelor pe cerul nopţii (...) Cuprind în raza lor şi lumina şi umbra."

Uneori ni se pare că ştim ce înseamnă în adevăr lumina şi umbra. Dar „cerul înstelat deasupra noastră?" ne întrebăm, ispitiţi de un gânditor al unei mereu amânate „lumi morale". „Stelele au umbră, numai că n-o vedem noi" - ne răspunde din veşnicia sa distinsul Vasile Avram: „Ea vine dinlăuntrul lor şi se revarsă spre marginile lumii..."

Să privim această dublă împlinire metaforică cu strălucire taborică împărtăşită mai înainte unor personalităţi ce au rămas - în cuvânt şi în duh - pe aceste sfinţite meleaguri transilvane. Să ascultăm cât străluceşte pe ceruri ***Steaua Zimbrului*** şi cât ni se mai arată ***Roata stelelor*** - cornul lui Dragoş şi acel tulnic care alungă răul şi care ne mai adună în jurul Luminii...

2014, toamnă transilvană

Bibliografie:

1- Valeriu Anania, ***Steaua Zimbrului*** în vol. Teatru, Ed. Polirom, 2010,pp. 179 - 312
2- Vasile Avram, ***Roata stelelor***, teatru, Ed. Ecclesia, 2010, pp. 5 - 40.
3- Valeriu Anania, „MEMORII", Ed. Polirom, 2008.
4- Confer Petru Creţia, Nota asupra ediţiei în vol. Mihai Eminescu, ***Teatru***, Ed. Eminescu, 1990.
5- Const. C. Giurescu, ***Târguri sau oraşe şi cetăţi moldovene din sec.al X-lea până la mijlocul sec. al XVI-lea***, 1967.
6- ***Cântarea Cântărilor,*** traducere Petru Creţia, Ed. Humanitas, 1995.
7- Al. Tănase, ***Filosofia ca poesis sau dialogul artelor***, Ed. Eminescu, 1985, p. 172.

CU PATRICK MODIANO
ÎNTRE MEMORIE ŞI DESTINUL UMAN

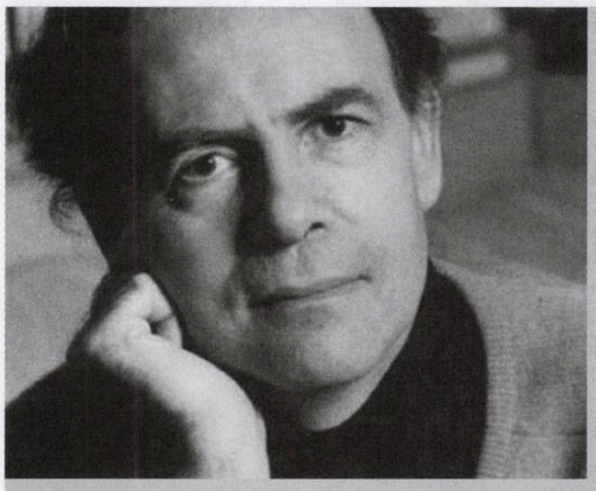

Cu Patrick Modiano, scriitor şi eseist, scenarist şi dramaturg francez, născut în 1945, la Boulogne-Billancourt, ne întoarcem, prin problematica prozei sale, la o Franţă a memoriei şi a uitării. Autorul, la cei 69 de ani ai săi, după o carieră impresionantă - din care nu lipsesc nici studiile critice, nici tezele inspirate de scrierile sale - numără peste treizeci de romane, dar şi o piesă de teatru, eseuri, prefeţe, scenarii de film şi adaptări. Scriitorul este onorat, la 9 octombrie 2014, cu ***Premiul Nobel pentru Literatură***, fiind al cincisprezecelea laureat francez al acestui premiu, de către Academia Suedeză pentru „arta memoriei cu care a evocat şi destăinuit cele mai delicate destine umane ale lumii Ocupaţiei"-precizează instituţia amintită, printr-un comunicat. De la prima apariţie, ***La Place de l'Etoile***(1968, Gallimard, apoi Folio), la recentul roman ***Pour que tu ne te perdes pas dans le quartier*** (2014, Gallimard), evoluţia scriiturii sale este jalonată de recunoaşterea talentului său; ***Villa triste*** (1975) - Prix des libraires, ***Les Boulevards de ceinture*** (1972) - Grand Prix du roman de l'Académie Française, ***Rues des Boutiques obscures*** (1978) - Prix Goncourt, dacă ar fi să amintim doar romanele premiate, la care s-au mai adăugat şi alte premii literare: ***Prix mondial Cino del Duca*** (2010), ***Prix de l'Etat autrichien pour la littérature européènne*** (2012) şi, nu în ultimul rând, o importantă distincţie, aceea de Cavaler al ordinului naţional al Legiunii de Onoare (1996). Scriitorul, pieton prin Paris, devine o prezenţă în spaţiul romanelor sale dominate de tema paternităţii, a tatălui pe care îl pierde pe când avea doar patru ani, iar faptul acesta devine centrul de greutate şi principiul de organizare a substanţei scrierilor sale. De aici şi abordările conexe legate de speranţa de a-i regăsi, într-o zi, pe cei pierduţi, de absenţa şi supravieţuirea persoanelor dispărute. De fapt, două sunt coordonatele substanţei narative, în funcţie de care se organizează peisajul scrierilor sale: prima este aceea a căutării identităţii, puternic alimentate de amănunte autobiografice, iar a doua, neputinţa de a pătrunde înţelesul perturbărilor lumii pe care a traversat-o şi nu numai. Observator şi analist aflat în căutarea sensului pierdut al lucrurilor lumii, Patrick Modiano se dovedeşte a fi, prin nervurile discursului său narativ, un fin şi sensibil analist al relaţiei dintre memoria umanităţii şi infimele pulsaţii ale destinelor umane.

Adrian IANCU

PATRICK MODIANO

CA SĂ NU TE PIERZI PRIN CARTIER

(fragment)

Aproape nimic. Cât o înţepătură de insectă care vi se pare la început foarte uşoară. Cel puţin este ceea ce vă spuneţi cu voce scăzută pentru a vă linişti. Telefonul sunase în jurul orei patru după-amiaza la Jean Daragane acasă, în camera pe care o numea „biroul". Moţăise pe canapeaua de la capătul camerei, la adăpost de soare. Şi această sonerie a telefonului, pe care nu mai avea obişnuinţa să o audă, de multă vreme nu se oprea. De ce această insistenţă? La capătul celălalt al firului cineva uitase poate să închidă. În cele din urmă, se ridică şi se îndreptă către partea de încăpere aproape de ferestre, acolo unde soarele bătea prea tare.

„Aş dori să vorbesc cu domnul Jean Daragane."

O voce domoală şi ameninţătoare. Asta a fost prima lui impresie.

„Domnul Daragane? Mă auziţi?"

Daragane vru să închidă. Dar la ce bun? Soneria ar fi sunat din nou, fără ca vreodată să se oprească. Şi, doar dacă tai definitiv firul telefonului...

Acelaşi.

„-E vorba de carnetul dumneavoastră de adrese, domnule."

Îl pierduse luna trecută într-un tren care-l ducea pe Coasta de Azur. Da, nu putea fi decât în acel tren. Carnetul de adrese alunecase probabil din buzunarul vestei sale în momentul în care el scotea de acolo biletul pentru a-l prezenta controlorului.

„Am găsit un carnet de adrese cu numele dumneavoastră!"

Pe coperta gri era scris: ÎN CAZ DE PIERDERE TRIMITEŢI ACEST CARNET LA. Şi Daragane, într-o zi, mecanic, şi-a scris numele, adresa şi numărul său de telefon.

„Vi-l înapoiez la dumneavoastră acasă. În ziua şi la ora la care veţi dori."

Da, incontestabil, o voce domoală şi ameninţătoare. Şi chiar, gândi Daragane, un ton de şantajist.

„Aş prefera să ne întâlnim pe-afară." Făcuse un efort de a depăşi o stare generală de rău. Dar vocea sa, pe care ar fi dorit-o indiferentă, îi păru deodată fadă.

„Cum doriţi, domnule."

Urmă un moment de linişte.

„Păcat. Sunt foarte aproape de dumneavoastră. Mi-ar fi plăcut să vi-l înmânez personal."

Daragane se întrebă dacă omul nu stătea în faţa imobilului şi nu va rămâne acolo, pândind ieşirea. Trebuia să se debaraseze de el cât mai repede cu putinţă.

„Să ne vedem mâine după-amiază", încheie el prin a spune. Dacă doriţi. Dar atunci, aproape de locul meu de muncă. Prin preajma gării Saint-Lazare."

Era pe punctul de a închide dar îşi păstră cumpătul.

„Cunoaşteţi strada de l'Arcade? întrebă celălalt. Putem să ne întâlnim într-o cafenea. De pe strada de l'Arcade, la numărul 42." Daragane notă adresa. Îşi veni în fire şi zise:

„Foarte bine, domnule. Pe strada de l'Arcade, la numărul 42, la ora cinci seara."

Apoi închise fără să aştepte răspunsul interlocutorului său. Regretă de îndată că s-a purtat atât de brutal, dar puse asta pe seama căldurii apăsătoare din Paris, de câteva zile încoace, o căldură neobişnuită pentru luna septembrie. Aceasta accentuă singurătatea. Îl obliga să rămână închis în cameră până la apusul soarelui. Şi apoi, telefonul nu mai sunase de luni întregi. Şi telefonul mobil, de pe birou, se întreba când l-a folosit ultima dată. De abia ştia să se folosească de el şi greşea adesea când apăsa pe taste.

Dacă necunoscutul nu ar fi telefonat, el ar fi uitat pentru totdeauna de pierderea carnetului. Ţinea să-şi amintească nume care figurau acolo. Săptămâna precedentă, voia chiar să-l reconstituie şi, pe o foaie albă, începuse chiar să întocmească o listă. După un scurt moment, rupse foaia. Niciun nume nu aparţinea persoanelor care însemnaseră ceva în viaţa lui şi ale căror adrese şi numere de telefon nu avusese niciodată nevoie să le noteze. Le ştia pe de rost. În acest carnet, nimic decât relaţii despre care se spune că sunt de „ordin profesional", câteva adrese aşa-zis utile, nu mai mult de vreo treizeci de nume. Şi printre acestea mai multe pe care ar fi trebuit să le elimine pentru că nu duceau la nimic. Singurul lucru care îl preocupase după pierderea carnetului era faptul că menţionase numele şi adresa lui. Bineînţeles, putea să nu dea urmare şi să-l lase pe acest individ să aştepte într-adevăr pe strada de l'Arcade, la numărul 42. Dar astfel, ar rămâne totdeauna ceva în suspans, o ameninţare. Visase adesea, în unele după-amiezi, în momente lâncede de singurătate, că telefonul va suna şi că o voce dulce îi va da întâlnire. Îşi amintea titlul unui roman pe care-l citise: ***Timpul întâlnirilor***. Poate că timpul acela nu se sfârşise pentru el. Dar vocea de adineaori nu-i inspira încredere.În acelaşi timp domoală şi ameninţătoare, această voce. Da.

*

Ceru şoferului de taxi să-l lase la Madeleine. Era mai puţin cald decât în celelalte zile şi se putea merge cu condiţia să alegi trotuarul cu umbră. Mergea de-a lungul străzii de l'Arcade, goală şi liniştită sub soare.

Nu a fost în acest cartier de o eternitate. Îşi aminti că mama sa juca într-un teatru din împrejurimi şi că tatăl său ocupa un birou situat de-a lungul străzii, la stânga, pe bulevardul Haussmann, la numărul 73. Fu uimit că are încă în minte numărul 73. Dar tot acest trecut a devenit atât de translucid odată cu timpul..., o ceaţă care se risipea sub soare. Cafeneaua se găsea la unghiul străzii cu bulevardul Haussmann. O sală goală, o tejghea lungă, având deasupra etajere, ca într-un self-service sau un vechi Wimpy. Daragane se aşeză la una din mesele din capăt. Acest necunoscut va veni oare la întâlnire? Cele două uşi erau deschise, una înspre stradă, cealaltă înspre bulevard, din cauza căldurii. De partea cealaltă a străzii, marele imobil de la numărul 73... Se întrebă dacă una dintre ferestrele biroului tatălui său nu dădea în partea aceea. La ce etaj? Dar aceste amintiri dispar pe furiş, încetul cu încetul, ca nişte baloane de săpun sau petice de visare care se volatilizează în momentul trezirii. Memoria lui ar fi fost mai vie în cafeneaua de pe strada Mathurins, din faţa teatrului, acolo unde o aştepta pe mama sa, sau în preajma gării Saint-Lazare, o zonă pe care a frecventat-o mult odinioară. Dar nu. Cu siguranţă, nu. Nu era acelaşi oraş.

„Domnul Jean Daragane?" Recunoscuse vocea. Un bărbat de vreo patruzeci de ani stătea în picioare în faţa lui, însoţit de o fată mai tânără decât el.

„Gilles Ottolini."

Era aceeaşi voce, domoală şi ameninţătoare. El arătă înspre fată:

„O prietenă... Chantal Grippay."

Daragane rămase pe banchetă, nemişcat, fără nici măcar să le întindă mâna. Se aşezară amândoi în faţa lui.

„Vă rugăm să ne scuzaţi... suntem puţin în întârziere..."

Luase un ton ironic, probabil pentru a-şi da mai multă importanţă. Da, era aceeaşi voce, cu un uşor, aproape imperceptibil, accent din Midi, pe care Daragane nu-l remarcase în ajun la telefon. O piele de culoarea fildeşului, ochi negri, un nas acvilin. Chipul era fin, la fel de tăios din faţă, cât şi din profil.

„Iată bunul dumneavoastră", îi zise el lui Daragane, pe acelaşi ton ironic care părea să ascundă o oarecare jenă.

Şi scoase din buzunarul vestei un carnet de adrese. Îl puse pe masă acoperindu-l cu palma mâinii, cu degetele îndepărtate. S-ar fi spus că voia să-l împiedice pe Daragane să-l ia. Fata stătea ceva mai înapoi, ca şi cum nu voia să atragă atenţia asupra ei, o brunetă de vreo treizeci de ani, cu părul tuns băieţeşte. Purta o cămaşă şi un pantalon negru. Ea aruncă o privire neliniştită lui Daragane. Din cauza pometilor şi a ochilor oblici, se întrebă dacă ea nu era cumva de origine vietnameză sau chineză.

„Şi unde aţi găsit acest carnet?"

- Pe jos, sub o banchetă din bufetul gării din Lyon.

Îi întinse carnetul de adrese. Daragane îl înfundă în buzunar. Într-adevăr, îşi aminti că în ziua plecării lui înspre Coasta de Azur sosise devreme la gara din Lyon şi că se aşezase la bufetul de la etajul întâi.

Traducere din limba franceză de ***Adrian IANCU*** *după Patrick Modianu,* ***Pour que tu ne te perdes pas dans le quartier*** *(Gallimard, 2014).*

Ioan L. ŞIMON

O ALCHIMIE POETICĂ A SINGURĂTĂȚII

Un volum de versuri care incită la lectură şi provoacă la reflecţii de adâncime este ***nesăbuita umbră*** (Editura *Brumar*, Timişoara, 2013) al poetului maramureşean Ioan Pop Bica, strămutat din ţinutul lui Dragoş, descălecătorul, în Transilvania din zona Dejului, unde pasiunea lui pentru poezie se interferează cu munca pentru asigurarea traiului de zi cu zi.

Ioan Pop Bica s-a născut la 18. 04. 1952, la Vişeu de Sus, judeţul Maramureş, şi este absolvent al Liceului de Arte Plastice din Cluj. A exercitat diferite meserii, poezia însă fiind pasiunea lui de o viaţă, dar şi grafica, drept modalitate de exprimare plastică. Este membru fondator al cenaclului literar „A. P. Bănuţ" din Dej.

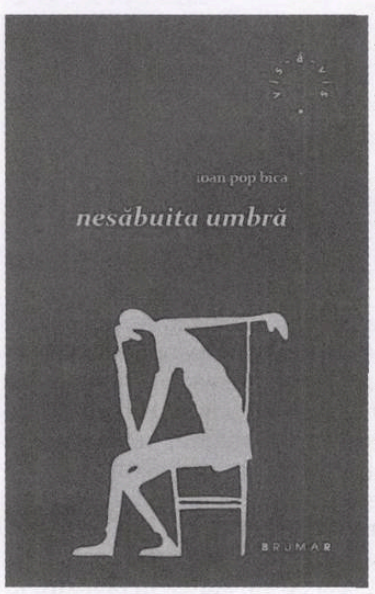

A debutat cu poeme în revista „Transilvania" din Sibiu, 1978. Este autorul a opt volume de versuri, între care amintim: ***Însingurări*** (2003), ***Somn şi nesomn*** (2003), ***Şubredul echilibru*** (2004), ***La pândă*** (2005), ***Undeva dincolo*** (2006), dar volumele reprezentative pentru autor sunt ***Patul de lemn*** (antologie de autor, Editura *Limes*, Cluj-Napoca, 2008) şi ***nesăbuita umbră***, volumul în discuţie.

Creaţia poetică a lui Ioan Pop Bica a intrat în atenţia unor scriitori şi critici literari consacraţi, care afirmă, printre altele, că poezia sa este una modernă şi de profunzime: *„versurile lui Ioan Pop Bica sunt moderne, convingătoare"* (Ion Pop). *„Pentru Ioan Pop Bica, poezia este un exerciţiu de admiraţie (...). Căci el e convins că lumea are un har al ei, pe care el, poetul, are misiunea să-l descopere şi, mai ales, să-l transcrie. (...) puseurile meditative asupra sacrului, istoriei şi memoriei se îmbină (...), condimentate... cu o ironie tristă"* (Ion Mureşan).

Analize mai amănunţite i-au consacrat însă Mircea Petean, Ştefan Borbely, Constantin Cubleşan şi Ovidiu Pecican.

În 2011, Ştefan Borbely scria, într-un număr al revistei „Contemporanul. Ideea europeană", despre *„o foarte voluntară reprimare a imaginarului şi a spaţiilor compensative, din care iese, în cele din urmă, o poezie a spaimei criptice şi a inconfortului de a fi, pe care cuvintele nu le pot tămădui, dar [pe care] le ţin suspendate deasupra unei ontologii nesigure, în care fiinţa nu se mântuieşte, cum ar fi de aşteptat, ci dimpotrivă". „Simplitatea - acesta este cuvântul de ordine al poetului. Nimic ostentativ, aşadar, în versurile sale, care împrumută ceva din ritmul respiraţiei truditorului anonim: egal, tenace, niţel obosit. (...) ... poezia lui Ion Pop Bica are ceva din farmecul melancolic al marginii umbroase de pădure din preajma ţărmului înierbat al râului de munte iute"* (Mircea Petean).

Ovidiu Pecican: *„Ioan Pop Bica nu se îndoieşte mai deloc de cuvinte, dovadă de candoare şi de ignorare a poeticilor ironici, sarcasmului sau al decepţiei radicale. Din acest punct de vedere, el este un solar şi un prerafaelit".*

„Cel mai bine reprezentat, în personalitatea sa, este Ioan Pop Bica, într-o poezie a faptului banal, divers, a gestului comun pe care ştie să-l înalţe la fiorul autenticităţii trăirilor lirice, mai ales atunci când imaginile vor a recompune un univers arhaizant al satului, la care se raportează cu duioşie" (Constantin Cubleşan).

La o lectură mai atentă a poemelor, putem constata că lirica lui Ioan Pop Bica este rezultatul unei alchimii de formule poetice şi de experienţe existenţiale provocatoare, acumulate în decursul unei vieţi antrenate într-o aventură interioară de cunoaştere şi autocunoaştere, care se consumă într-un spaţiu rural, de care este dependent poetul.

În acest spaţiu, autorul îşi construieşte universul poetic, obiectivat de anotimpuri, de muncă, de spectacolul exploziv şi capricios al naturii şi de singurătate. Fiindcă oamenii parcă lipsesc din acest peisaj mirific, pentru o mare parte din poeţi.

O temă predilectă, vehiculată în majoritatea poemelor, este condiţia poetului condamnat uitării şi indiferenţei, a poemelor *„de-acum necitite şi degradate/ din cauza unei igrasii specifice vremii/ un efect nedorit/ al singurătăţii"* (***cum s-ar întâmpla să nu fi fost***)...

În versurile lui Ioan Pop Bica există însă şi bucurie, optimism, nu doar singurătatea, descoperind astfel în poem această bucurie de viaţă, exprimată lapidar prin bucuria *„să poţi cuprinde cu toate simţurile/ hărăzite de Dumnezeu/ imaginile"*, fără nevoia de a fi exprimate prin cuvântul *„trecut prin dragoste şi mânie/ într-un anotimp scurt şi fugar/ ca un surâs"* (***este un privilegiu***).

Iubirea în viziunea autorului se împlineşte prin simplitate şi în strânsă comuniune cu natura, cu dinamica şi pulsul ei; astfel, sentimentul erotic atinge cota revelaţiei şi a regăsirii: *„când vei sta cu mine/ am să-ţi arăt simplitatea/ îţi voi arăta râuri şi pârâuri/ păduri şi câmpuri cu iarbă şi flori/ seninul cerului şi stelele nopţii/ cu lună plină/ forfota gâzelor şi mieii/ îţi voi arăta cărările/ şi urmele paşilor tăi/ de dinainte şi din urmă/ şi ca o revelaţie/ prin tot ce ţi-am arătat/ te voi regăsi în noapte/ ţinând în mână o lumânare/ ca să te pot vedea"* (***când vei sta cu mine***).

Singurătatea pentru poet are o valoare spirituală, fiindcă ea generează cunoaşterea şi autocunoaşterea şi aduce o altă înţelegere a lumii. Poate aşa se explică faptul că tema singurătăţii este prezentă în toate cărţile autorului, începând cu volumul ***Însingurări*** şi până la ultimul, ***nesăbuita umbră***, titlu ce poate fi decodat ca o metaforă a acestei singurătăţi.

La Ioan Pop Bica, singurătatea se înfăţişează bipolar: pe de o parte, ea are o valoare spirituală aparţinând fiinţei de care este legată ca o umbră, colorând existenţa eului dulce-amar, pe de altă parte, ea aduce tristeţe, angoasă, anxietate, pregătind dezmembrarea fiinţei.

Semnificativ în acest sens este ciclul de poeme intitulat sugestiv ***passé***, care se deschide cu un preambul tematic şi poate fi considerat drept o artă poetică în problema singurătăţii, sub forma sfaturilor ce le dă tânărului poet: *„tinere poet/ prietene/ ţine minte şi fii/ cu băgare de seamă/ la singurătatea ta// unica ta proprietate"*. Sau: *„cât ai călca un pas/ în petecul de linişte/ un cuvânt/ adăpost/ unde biografiile neştiute/ dau încredere/ îşi lasă umbra/ ca o vecie/ veşnic căutată/ lasă-mă/ lasă-mă să-ţi spun doar/ că veştile tale vor rămâne/ necunoscute până la venirea/ tăietorilor de lemne/ atunci cuvântul va fi/ în mare pericol/ şi umbră"* (***tinere poet***).

Singurătatea are valoare fiindcă numai ea duce la *„izvorul nedescoperit"*, la trăirea sublimului obţinut prin creaţie şi cunoaştere.

Există aici câteva metafore iradiante şi foarte potente ca sens şi expresie în volumul ***nesăbuita umbră***, printre acestea se numără şi cea a *primăverii* care înnobilează existenţa şi dă impresia la cote mai înalte, însă şi acest moment este umbrit de nelinişte, care reverberează în amintiri în fiinţa eului, parcă damnat la singurătate. Aceste reverberaţii vin sub forma unor nelinişti de altădată: *„când va veni/ primăvara/ totul se va schimba/ ameninţările de altădată vor deveni/ aievea/ şi/ omul de zăpadă/ fără niciun act de/ identitate/ şi conceput de minori/ abandonat/ în faţa unei case fără număr/ în care dădea o cărare/ înnodată/ la capăt/ de câteva ori// întors într-o/ anume copilărie/ aş alege mai bine aceeaşi trăire/ decât o altă complicaţie"* (***şi iată***).

Omul de zăpadă devine un reper al existenţei, amintire reprimată a vârstei copilăriei, care poate influenţa *„nodul cărării"*, ce trebuie dezlegat. Una peste alta, volumul acesta, cu o ţinută grafică ireproşabilă, recomandă un poet autentic şi de profunzime, care scrie din pasiune ca un *modus vivendi*.

Alexandru DEIAC

HAITA ŞI FRUNZELE DE AUR

Câinele zvelt se apropie de tinerii (ha – ha – ha – ha!) îmbrăcaţi în pantaloni negri de catifea şi hanorace kaky şi-i însoţeşte pe strada largă (încurajat de râsul bărbătesc). Au pasul energic. Mişcările trădează un exces de vitalitate. Seamănă cu doi mânji frumoşi, pe care demult ar fi trebuit pus hamul.

Fluieră anemic o sirenă, scrâşnesc arcuri acompaniate de scârţâitul tablei şi monstrul (în câteva ore fixează un destin în altă destinaţie) alunecă pe paralele de oţel, în câmpia acoperită cu lanuri de porumb şi cânepă, ca un şarpe verde într-o mirişte arsă de august. Câinele zvelt (ha – ha!), cuprins de veselia tinerilor, aleargă înaintea lor, se opreşte, ridică piciorul din spate spre stâlpul de beton, aleargă mulţumit spre altul, lăsând o pată de mărimea frunzei de brustur: simpatie şi fidelitate.

- De unde o fi apărut însoţitorul ăsta?

- Habar n-am! Aici pământul e plat ca fruntea adolescentei, aşa că...

- Ha – ha! Întins ca pielea de câine pe ţilindrul dobei!

- Vezi că s-a supăra patrupedul.

- O – ho! Nu-l duce mintea până unde-i merge pielea!

- Oare o să ne lăsăm conduşi de un câine care udă toţi stâlpii? Încotro o luăm?

- Păi... unde-o curge apa la moara noastră!

- Aici nu curge: stă-n dilemă!

- Pata descreşte de la un stâlp la altul, observi?

- Ce vrei? În schimb, dovezile de credinţă sporesc.

- Ciudat cum luptă să-şi întărească, faţa de om, blestemul lor câinesc.

- Da, da-i superior altor dobitoace, bună samă porcul nu crede numa-n boabe şi, dacă-i zornăi o cratiţă cu grăunţe, te urmează până-n Sidney!

- Iard! Rex! Frig! Colt! Ayax! Ce zici, o fi având un nume?

- Cred că merită, după cât îi de zelos.

- Hai să-i dăm numele de pe faţada gării!

- Nu! Nu se poate. Dacă ne-ar auzi băştinaşii, îţi dai seama ce-a ieşi din asta!

***

- Bună ziua! Vă rugăm, nu ştiţi unde-i sediul de ceape sau al fermei de stat?

- O copii, copii..., era o vreme în care un călăreţ sărea de pe un cal pe altul...

- Da, trebuie să fi fost şi vremea aceea, dar noi vrem să lucrăm.

- ...să câştigăm bani.

- O voi copii, banul aduce dezmăţul şi frica; da frica veştejeşte memoria şi dezmăţul, trupul...

- Vă credem...

- ... tot ce vreţi faceţi. Aveţi vremea slobodă... O copii, copii, era o vreme în care un călăreţ sărea de pe un cal pe altul...

- Eu cred că-i sclintit bătrânul.

- Mai degrabă noi, că l-am tulburat.

***

- Frumoasă biserică! Intrăm?

- Nu te grăbi. O să avem vreme în alta şi...

- Mi-am amintit de un dascăl: duminica şi-n sărbătorile creştine stătea la poarta bisericii şi întocmea o listă cu copiii „adepţi ai obscurantismului şi misticismului".

- Hahaa! Erai şi tu adept?

- Stai să vezi. Lunea, citea lista în faţa careului. Fiecare vinovat era obligat să aducă o nuia de alun. Mulţi ne ruşinam. Ce crezi?! Profesorul avea o nuia de sânger! După ce termina cu: Ţine palma! Mai sus! Aşa!, ne trimitea în formaţie şi declara: „Tovarăşi, mai bine o lacrimă pe obraz, decât o pată în carnetul roşu"!

***

- Şi încă nu te-ai lecuit?

- Uite, domnule, consiliul. Ia să vedem ce chibzuiesc ăştia.

- Intră numa' tu: doar n-o să lăsăm câinele singur.

- (Angajaţi pentru...? Nu. Avem surplus de efectiv! – Totuşi... – Păi... încercaţi cu vreun şef de echipă. Dacă vă primeşte, noi...)

- Hai! Şeful de echipă decide.

Însoţiţi de câine, pe sub o largă boltitură în zid, intră în curtea imensă a unei clădiri vechi. Pereţii au tencuiala căzută. În geam se lăfăie – în loc de perdele – ziare. În curte, smocuri de iarbă, paie, resturi de mâncare etc. Nişte femei întind rufe pe gard. La întrebarea „Unde-i un şef"?, o femeie în rochie largă răspunde „Acolo" şi arată cu mâna o uşă. Toţi trei intră într-o încăpere înaltă şi lungă. Un pat comun – scânduri acoperite cu paie şi pături – de zeci de ori mai lat decât lung, ocupă jumătate camera. În faţa lui, o bancă lipită de zid. Brusc sunt înglodaţi în aer împuţit. Prin fum de tutun, doisprezece bărbaţi, de vârste felurite, devin atenţi şi scuipă hoaspe de seminţe de floarea – soarelui şi/sau bostan. Mirosul iute al obielelor nespălate atârnate peste tureacul cizmelor de cauciuc de sub bancă, igrasia, hainele agăţate-n cuie, urmele de vânt şi soare ale feţelor, privirile aproape duşmănoase – dau lucrătorilor o neplăcută asemănare, „Cuţu – cuţu"! Şi o mână întinde o bucată de slănină. Câinele se gudură la picioarele lui („Vai ce câine frumos aveţi!"), (se lasă mângâiat de mai mulţi curioşi). Şeful stă ţeapăn, cu picioarele crăcănate înfipte în bocanci militari, îşi pune mâinile-n şold.

- Voi ce vreţi?

- Vrem să lucrăm.

- Ne trebuie şi nouă bani.

- Pe sub pălăria de pai, şeful se uită la cei doi ca la nişte gândaci surprinşi pe felia de pâine pe care tocmai acum ar fi dus-o la gură.

- Vreţi să-mi mâncaţi pita?!

- Dacă ne primiţi, terminaţi mai repede culesul.

- Nu-l primesc nici pe tata!

- Câştigaţi timp...

- Câştig pe dracu! Am zis: nu! Al cui-i câinele? Al tău?

- Nu.

- Da! Al tău îi?

- Nu.

- Aiii. Cristoşii mă-tii de javră!

Şefu ţâşneşte între cei care-l mângâiau şi-l izbeşte cu bocancii în coaste. Acesta schelălăie ascuţit, încearcă să fugă, dar, fulgerător, ceilalţi fac oaze în jurul lui şi-l lovesc cu picioarele şi cu discuri de floarea-soarelui până când şeful, apucându-l energic de ceafă, îl azvârle pe uşa deschisă.

- Băieţi! La zece: stingerea! Şi nu doarme om străin aci! Îi clar?!

- Înţeles!

- Io mă duc să mă răcoresc co-n deţ.

În liniştea cumplită, şefu iese ignorându-i pe străini. Are senzaţia că i-au rămas fire de păr pe mâini. Îşi freacă nervos palmele de pantaloni.

- Javra dracului! Mai bine-l legam şi-l d'am la hoheri!

- No. Da un'te duci?

- Nu-i treaba ta, nevastă!

- Iar ti-i îmbăta.

- Mai bine vez' pe când viu, să-m' şie gata mâncarea!

***

Tinerii ies. Îşi ocolesc privirile, până când pe geamul compartimentului zăresc primele dealuri.

- Bietul câine! Bine că nu l-am mai întâlnit.

- Lasă! Haita reflectă realitatea aşa cum cade sub simţuri!

- Îmi vine să întind mâna pe geam şi să bat blestemata asta de locomotivă cu palma, cum aş bate crupa unui cal... heia! Heia-jeia!

Câinele zvelt, în faţa crâşmei, la chioşcul loto, întâlneşte un bărbat în bocanci militari, susţinut cu multă caznă, pe verticală, de o femeie în rochie largă. Bărbatul întinde o bancnotă spre geamul chioşcului.

- Doamnă, dă-mi un loz!

- E dară, că n-avem ce face cu banii.

- Lasă-mă-n pace, muiere!

- Nu ţi-i bugăt câţi ai mai stricat pe băutură?

- Dă-mi un loz, am zis, doamnă!

- Hai acas', omule, că mâini îi zî de lucru!

- Bag samă că-i vre să-ţ' dau una peste fleancă!

- Nu-i bai!

- Ba-i bai!

- No fă ce-i vre, că mă duc ş-aci te las.

Bărbatul primeşte un loz. Îl rupe cu dinţii. Scuipă capsa.

- Fimeie, na şi vez' ce-i!

Femeia se întoarce cu biletul spre lumina neonului, murmură ceva: arată lozul vânzătoarei, aceasta rosteşte o sumă, femeia îşi pune mâna pe gură, apoi în dreptul inimii, respiră greu, apoi destinsă şuieră: „Zece mii". Bărbatul repetă cifra, se desprinde de peretele chioşcului, se clatină, cade. Vânzătoarea intervine „Am spus zece lei, nu zece mii"!. Femeia se sprijină de chioşc. Citeşte lozul cu mare atenţie: „Ze-ce l-e-i". Un trecător întreabă ceva, altul îl pălmuieşte pe bărbat, acesta, fără să deschidă ochii, întreabă: „Unde-i lozul?"

- Lasă, bărbate, că era cât pe-aci să fie, da' n-o fo' numa zece lei! Scoală şi hai!

Îl zgâlţâie puternic de umăr.

- Hai acasă, n-auzi!

- Io nu mă mişc d-aci fără bani.

Bărbatul se întinde pe trotuar, vrând parcă să îmbrăţişeze chioşcul. Femeia încearcă să-l ridice. Câinele zvelt pleacă în întunericul altor străzi.

***

„Cucurigu! Cucurigu!" se aude, vag, vestea apropiatei izbânzi a luminii asupra nopţii. Câinele zvelt se iveşte la marginea parcului. Femeia şade pe trepte reci (de crâşmă, de biserică...), oricum n-o interesează: treapta sau treptele. Are mâinile ascunse sub rochia largă şi picioarele adunate sub bărbie. La fiecare cumpărare imaginară, scoate mâna dreaptă de sub rochie şi, cu o mişcare scurtă, umezeşte cu vârful limbii buricul degetului arătător, masându-l cu mare grijă de buricul degetului ce înfăţişează iscălitura.

Câinele zvelt dă târcoale veceului public. Nemulţumit se îndreaptă spre crâşmă. În dreptul chioşcului aude un sforăit. Se opreşte. Miroase bocancii bărbatului. Femeia priveşte câinele, chioşcul, copacii, bărbatul care doarme, dar, variantele de folosire a banilor, pe care „era cât pe-aici să-i câştige", o alungă într-o plăcută nelinişte, ca o săvârşire străină în propria-i fiinţă, ceva asemănător şi totuşi altfel cum, în urmă cu două decenii, dezbrăcând rochia de mireasă, simţea că îşi dezbracă mirarea trupului sălbatec.

Câinele atinge cu botul pălăria îmbâcsită de transpiraţie. Vântul stârneşte câteva frunze galbene şi rotunde de salcâm, de pe trotuar. Femeia vede: bocanci, pantaloni, o bucată de haină (costum de culoarea buletinului de identitate), blană de câine, picioare de câine, cap de câine, o pălărie răsturnată, câţiva bănuţi de aur rostogolindu-se şi învălmăşindu-se cu mulţi alţii şi: Hap! Se năpusteşte să-i culeagă tăvălindu-se-n frunze.

- Ham! Ham – ham! Ham!

Alexandru DEIAC este născut la 1 mai 1951, Grindeni, Mureş. A decedat în 1991, la mina Şuior, într-un accident de muncă.

Debut – 1981, în revista „Tribuna".

Alte colaborări: „Napoca universitară", în presa cotidiană şi în alte publicaţii judeţene din Ardeal. Textul este inedit, respins de la publicare de cenzura vremii.

Valeriu OROS

AM FOST ULTIMUL BĂRBAT CARE I-A SĂRUTAT MÂNA

Bucuria încheierii studiilor universitare era uşor umbrită de necunoaşterea localităţii şi a unităţii şcolare în care absolventul urma să fie repartizat. Comisia ministerială ne repartiza în regiunea pentru care a *optat* fiecare absolvent. Cu alte cuvinte, comisia te punea la dispoziţia Secţiei de învăţământ a regiunii respective, iar aceasta te repartiza, la 1 septembrie, la o şcoală unde găsea un post liber. Acest sistem de repartizare te ţinea toată vacanţa într-o tensiune de care nu aveai nevoie după atâtea examene grele de la sfârşitul ultimului an de facultate, plus examenele pentru promovarea diplomei care îţi asigura calitatea de profesor calificat şi titularizarea pe postul repartizat.

La repartizare, solicit comisiei regiunea Hunedoara, sperând să prind un post de română la Sebeş, Deva, Alba Iulia sau Orăştie, iar după examenul de definitivat să ajung la Sibiu. Cu repartiţia în buzunar, mă prezint la Inspectoratul Şcolar al Regiunii Hunedoara din Deva, unde îmi declin dorinţa pentru liceul din Sebeş. Inpectorul şcolar adjunct, C. Cişmaşu, cu toată amabilitatea, după ce consultă o listă cu posturile libere anunţate pentru repartiţie, îmi spune că regretă, dar conducerea liceului din Sebeş n-a anunţat niciun post liber de română pentru anul şcolar 1957-1958. Mă sfătuieşte să fac un drum la Sebeş, să vorbesc cu directorul I.Ţârlea, ,,poate găseşte el ceva", pentru că acolo au mai multe clase paralele la liceu şi la ciclul II, la secţia română, plus secţia germană şi serală.

Cu primul autobuz, după o oră, ajung la Sebeş. Directorul I.Ţârlea, fără să mă cunoască, mă primeşte cu ,,Bine ai venit, tinere"! Mi-a dat ceva speranţe: ,,Peste vară e posibil să se elibereze un post de română la liceu, prin plecarea, din motive personale, a unei profesoare, dar încă nu e sigură plecarea ei; femeile sunt imprevizibile şi inegale. În cazul în care pleacă profesoara, ai toate şansele. Te voi anunţa telefonic. Acum ar fi bine să te odihneşti, e ultima vacanţă, după cum spuneai. De aici încolo, vacanţele, fie ele de vară sau de iarnă, se vor numi concedii de odihnă, totale sau parţiale".

Nu ştiam ce să cred, eram nedumerit. Cum să stau liniştit la gândul ,,că poate găseşte el ceva, că profesoara e posibil să plece, dar încă nu e sigur"? Dar unde să plece şi de ce? Sper că nu din cauza mea? Directorul Ţârlea, psihopedagog de profesie, după câte am putut să aflu, era un om integru, te citea din primele fraze, nu dădea drumul la vorbe fără a le cenzura înainte şi fără a avea acoperire, era autoritar, exigent cu sine şi cu alţii, ceea ce m-a determinat să devin totuşi încrezător. Plec în ultima vacanţă, ca student. Trece luna iulie, trece şi 23 august şi de la Sebeş nicio veste. Pe la sfârşitul lunii august, sun din nou la liceu, de unde femeia de serviciu îmi spune că directorul e în concediu. După două zile de agitaţie, primesc un telefon de la directorul I.Ţârlea: ,,Felicitări, tinere, ai câştigat, ai fost numit ieri pe postul de română la clasele terminale ale liceului, secţia română şi germană. Cu data de 1 septembrie va trebui să fii la post, fiind şi diriginte la o clasă de la secţia română. Femeia de serviciu a încurcat directorii precum borcanele cu murături. Directorul *adjunct* e *încă* în concediu, *nu* ***eu***".

Mă pregătesc de plecare, nu voiam să pierd postul de la Sebeş. Oraşul era în inima Ardealului, cu posibilităţi de a călători în toate direcţiile: spre Deva-Arad, Sibiu-Braşov, Alba Iulia-Cluj. Prin Sebeş circula Trenul internaţional Bucureşti-Budapesta-Praga-Berlin. Aici se mai păstrau cultura, civilizaţia, ordinea şi disciplina specifice oraşului ,,Sas-Sebeş" de altădată. Ajuns la post, se limpezesc apele, dar vin grijile inerente oricărui început. Directorul îmi dă decizia de numire pe post în calitate de profesor titular. Aflu de la el că postul s-a eliberat prin plecarea profesoarei de română, Erica Tecău, care, peste vară, în urma unei intervenţii chirurgicale la Bucureşti, din ,,Erica" a devenit ,,Eric", şi-a schimbat buletinul şi s-a căsătorit cu scriitoarea Caba Olga, profesoară de engleză-franceză la liceul din Sebeş, chiriaşă a profesoarei Erica Tecău. Caba Olga era o bună profesoară, dar şi scriitoare inteligentă şi cultă. Ca studentă, a beneficiat, în perioada interbelică, de o bursă de studii în Anglia. Fiinţă independentă şi nonconformistă, nu era pe placul autorităţilor comuniste, care o elimină din învăţământ în 1958, după ce făcuse, prin 1952, şi câteva luni de închisoare, din motive de ordin politic, iar creaţia sa literară este interzisă. Scriitoarea revine în viaţa literară după 1970 cu şase volume de versuri şi proză. Trăieşte izolată cu noul ei soţ, Eric, în casa acestuia, unde locuia, iniţial, în calitate de chiriaşă. În anul şcolar 1957-1958 am fost coleg de cancelarie cu profesoara Caba Olga la Şcoala Medie Mixtă din Sebeş (azi Colegiul Naţional ,,Lucian Blaga").

La prima mea întâlnire cu directorul Ioan Ţârlea, fac cunoştinţă şi cu profesoara Erica Tecău. Îi sărut mâna, onorat de cunoştinţă. O privesc puţin contrariat. Ea nu avea nimic caracteristic sexului frumos. Un păr tuns băieţoi, o fustă puţin şifonată, un corp pe care ţinuta feminină nu îl prindea, corpul părea a fi, mai degrabă, un mănunchi ,,de oase adunate într-un sac" (T. Arghezi), o faţă alungită, geometrizată, pe care existau câteva fire de păr, ce păreau plantate cu acul, dinţi cabalini, îngălbeniţi din cauza fumatului. Totul trăda prezenţa unei masculinizări evidente. În schimb, dialogul evidenţia un limbaj îngrijit, cursiv, o comunicare orală plăcută, dublată de modestie şi bun simţ. Profesorul Eric este transferat, în anul următor, la Şcoala Generală din Petreşti, la trei km de Sebeş. În a doua zi de şcoală o elevă, la ora de limba română, se adresează afectiv profesorului: ,,Tovarăşe *profesor,* eu vă cunosc de la Sebeş, unde mi-aţi fost *profesoară* de română în clasa a V-a". Directorul gafase şi el, involuntar, la festivitatea de deschidere a noului an şcolar: ,,Copii, anul acesta veţi studia limba româna cu un tovarăş profesor nou venit de la Sebeş, el se numeşte Erica Tecău, să-i spunem împreună: ,,Bun venit în şcoala noastră"!

Cu profesoara Erica Tecău, (pardon) cu noul profesor Eric Tecău mă întâlneam frecvent prin oraş, la cercurile pedagogice, la consfătuiri, la cumpărături, la diferite şedinţe sau spectacole, dar de fiecare dată mă zăpăceam de-a binelea când trebuia să-l salut. Mi-a rămas în minte condiţia ei/lui de femeie din momentul în care am cunoscut-o, dar încă nu m-am obişnuit, în ciuda voinţei mele, cu noua ei (pardon, lui) condiţie, după schimbarea sexului. Deşi eram grijuliu, poate prea grijuliu, totuşi dădeam uneori cu bâta în baltă şi totul ieşea pe dos. Când îl vedeam, ridicam automat pălăria: ,,Sărut mân... Salut, domnule profesor"! La una din întâlnirile noastre de ordin profesional, mă opreşte jovial: ,,Colega, nu-ţi mai face probleme. Eu m-am obişnuit să trăiesc printre voi, bărbaţii, şi nu mă mai afectează nimic. Trebuie să vă obişnuiţi şi voi cu mine aşa cum m-am obişnuit şi eu cu voi. Nu ştii zicala: << Toţi bărbaţii sunt la fel >>? Acum profit de ocazie ca să-ţi amintesc de un gest politicos pe care l-ai făcut în momentul în care te-am cunoscut. A fost un gest galant, la care m-am gândit de foarte multe ori, dar n-am găsit, până acum, momentul optimal pentru confesare. A fost un gest pe care n-am să-l uit niciodată. El a marcat despărţirea mea definitivă de genul feminin: *Ai fost ultimul bărbat care mi-a sărutat mâna, dar am meritat. Lăsam liber un post de română la liceul din Sebeş*".

În primăvara anului 2012, sunt invitat la întâlnirea de cincizeci de ani de la absolvirea promoţiei 1961-1962, la care am predat patru ani româna la secţiile română şi germană, în plus eram şi diriginte la o clasă terminală. Bucuria revederii n-a avut limite; o prezenţă masivă, peste aşteptări, din ţară şi de peste ţări şi mări. Dar orice bucurie are şi umbre; din toţi profesorii care i-au instruit pe elevii celor şase clase paralele nu mai erau în viaţă decât cinci. Profesorul I. Ţârlea, având o vârstă respectabilă şi un drum lung de la Bucureşti, unde locuieşte în prezent, şi-a motivat absenţa, dar a onorat invitaţia printr-o scrisoare emoţionantă, audiată în plen cu maximum de atenţie şi trăiri emotive rarisime.

În momentul de reculegere pentru cei plecaţi la cele veşnice - profesori şi elevi - mi-am amintit de moartea profesorului Eric Tecău, în decembrie 1994 şi a soţiei sale, Caba Olga, în iulie 1995, deşi Eric era cu unsprezece ani mai tânăr decât Olga. Am avut, totuşi, satisfacţia să aflu că tânăra profesoară de română Ligia Dimitriu, de la Colegiul Naţional ,,Lucian Blaga" (2002-2003) şi-a promovat şi publicat teza de doctorat, având ca temă ***Olga Caba. Monografie***, apărută la Ed. Limes, Cluj, în 2012. Amplul studiu monografic (300 de pagini) al Ligiei Dimitriu pune în lumină coordonatele esenţiale ale operei literare (poezie, proză, dramă, eseu) create de Caba Olga, precum şi mariajul celor doi soţi. Olga era la al doilea soţ, după divorţarea, în tinereţe, de Raoul Şorban, iar Eric se considera a fi, încă din tinereţe, ,,o ironie a propriului eu", după cum se exprima în poezia ***Eu*** (redactată în 27 octombrie 1944), descoperită de Ligia Dimitriu în arhiva profesoarei Erica/Eric Tecău:

,,Eu sunt o tragedie, un vis frumos închis
Sub mâlul unor mlaştini amare şi pustii.
Sunt o statuie spartă în care doarme-un zeu,
Necunoscut şi straniu... şi tu nu poţi să îl ştii.
Eu port străină haină, a mea a fost pierdută
Atunci când într-o toamnă m-am fost născut,
Blestem uitat de soartă ca schije într-o rană".

Autoarea ***Monografiei Olga Caba***, intrând în arhiva Ericăi Tecău, relatează fragmente din corespondenţa acesteia cu Olga, înainte şi după operaţia de schimbare a sexului: ,,M-a examinat profesorul încă o odată, de faţă cu un întreg consiliu, m-a întrebat dacă optez pentru pantaloni şi a hotărât operaţia pentru mâine, miercuri dimineaţă..."

<< Dragă Olga, 25-VII-1956

E ora opt seara, operaţia s-a făcut azi dimineaţă între 9-11. Am rezistat relativ bine, cu anestezie în şira spinării. Am avut o criză foarte dureroasă la ora două, dar m-au salvat cu o injecţie elveţiană. Acum stau la orizontală şi mă gândesc la tine. ***De azi oficial sunt Eric şi am dreptul să te iubesc.*** **Eric>>**" (pag. 69-70).

La un an după operaţie, relaţia dintre Eric şi Olga ,,intră în legalitate", prin căsătoria oficiată la Tuzla, în 27 august 1957, când evenimentul inedit se face cunoscut şi la Sebeş, înlăturând astfel suspiciunile şi comentariile de tot felul. Din păcate, Olga Caba, în 17 octombrie 1958, este eliminată din învăţământ, pe motive de ordin politic. Greutăţile familiei rămân pe seama lui Eric, care, din păcate, are un sfârşit subit, după mărturisirea verişoarei lui, doamna Ana Mureşan: ,,Când a venit dimineaţa femeia să-i aducă laptele abonat, l-a găsit mort în casă". Rămasă văduvă, Olga părăseşte locuinţa soţului şi preferă o locuinţă cu regim de chiriaş. După doar şapte luni, îşi urmează soţul în lumea eternă.

După absolvirea facultăţii, veneam frecvent la Cluj şi, de obicei, treceam şi pe la Facultatea de Filologie. De fiecare dată eram asaltat de foşti colegi mai apropiaţi (I.Taloş, A. Cristureanu, V. Fanache, L. Baconschi) sau profesori (D. Pop, P. Dumitraşcu, D.D. Draşoveanu, Şt. Bitan) cu aceeaşi întrebare: ,,Ce mai face profesoara Erica Tecău, devenită Eric? Chiar s-a căsătorit legal!?" Curioşii primeau fiecare acelaşi răspuns: nu ştiu dacă a avut loc *şi căsătoria religioasă*.

Cronica literară

Delia MUNTEAN

CLIŞEE, MĂŞTI, AMBIGUITĂŢI

A scrie astăzi despre Ion Creangă înseamnă să tulburi ceea ce părea limpede: o personalitate şi o operă aşezate definitiv la locul ce li se cuvenea în istoria literaturii. Au contribuit la aceasta nume sonore (G. Călinescu, Titu Maiorescu, Jean Boutière, Tudor Vianu), ale căror verdicte au fost preluate apoi de către alţi exegeţi şi oficializate prin programele de studiu.

Dintr-o atare perspectivă, demersul hermeneutic al lui Dan Grădinaru, concretizat în volumul ***Creangă*** (ediţia a doua, Editura Nord Sud, Bucureşti, 2013), se dovedeşte un act de curaj: autorul nu doar împrospătează interpretările dinainte, dar mai ales zgândăreşte unele prejudecăţi şi clişee. Pe de altă parte, Dan Grădinaru se apropie de universul lui Creangă – cel real şi cel artistic deopotrivă – cu uneltele teoreticianului (exersate deja la catedra universitară şi în lucrările de critică literară) şi cu pana prozatorului (semnatar al volumelor: ***Patru povestiri*** - în colaborare cu Vasile Caia, 1984; ***Povestiri cu oameni şi sălbăticiuni***, 1991; ***Spiriduş sau August 1999 sau Sfârşitul lumii***, 2001; ***Spiriduş***, 2013; ***Imago***, 2013), opul astfel obţinut alunecând sensibil înspre critificţiune.

Lucrarea e susţinută de o documentare îndelungată (începută în perioada studenţiei) şi extrem de migăloasă, frecventele trimiteri la documente ale epocii, la corespondenţa particulară a scriitorului, numeroasele statistici şi „liste" punând adesea la grea încercare răbdarea cititorului de secol XXI. Toate „dovezile" şi toate aserţiunile criticului (moldovean dinspre tată), precum şi multiplele unghiuri de vedere urmăresc, de fapt, dezvăluirea adevăratului Creangă, ceea ce nu implică totuşi instalarea confortabilă în adevărul ultim: „***nu*** *poate exista o unică perspectivă de înţelegere, definitivă, irevocabilă, este nevoie de mai multe focalizări, fiecare şi finalmente toate, vai, subiective, unilaterale, deformatoare paturi ale lui Procust*" (***Cuvânt înainte*** la ediţia întâi, p. 6).

Sunt aduse în faţa instanţei critice, pe rând, măştile „*ţăranului din Humuleşti*", consemnările derutante privind data naşterii, portretul fizic ori travaliul creator, cât şi o serie de formulări încremenite vizavi de opera propriu-zisă – toate acestea probate cu exemple din abundenţă şi relatate în maniere diferite de la o secvenţă la alta (capitolul opt avansează chiar două variante de incipit: „*unul glumeţ şi altul ceva mai* grav"), astfel încât secţiunile „hard" să fie intercalate cu momente de respiraţie, de (falsă) odihnă.

Asemenea ***Amintirilor...*** lui Creangă, volumul e structurat în patru părţi (cuprinzând între patru şi şapte capitole); ele sunt însoţite de lămuririle autorului şi de un aparat consistent de comentarii critice.

Partea întâi începe, monografic, cu prezentarea Humuleştiului natal, sat dublu încălecat în timp, după cum atestă documentele: pe de o parte, cu „şeaua" Mănăstirii Neamţului, iar pe de alta, cu „şeaua" oraşului Tg. Neamţ. Ambele se dovedesc la fel de împovărătoare şi de umilitoare pentru cei supuşi (reţinem, printre altele, felul în care sunt nevoiţi să-şi vândă marfa la târg humuleştenii: „*din picioare*", adică fără a beneficia, precum orăşenii, de tarabe ori dughene – a se vedea episodul cu pupăza). Neîndeplinirea obligaţiilor – în muncă, bani, produse – generează „penalităţi" ce par astăzi simple scorniri: datornicii sunt schingiuiţi prin metode moştenite din Evul Mediu, până îşi dau duhul, îşi pierd minţile ori îşi iau lumea în cap. „*În acest context* – observă criticul – *nu poate fi omisă împrejurarea că Ştefan a Petrei, căutând să rezolve problemele financiare ale familiei, moare la mare distanţă de Humuleşti, la circa 44 de ani, muncind cu braţele la câmp*" (p. 15). Nu este, aşadar, de mirare că întâiul său născut preferă, cu toată dragostea lui pentru locurile natale, dezlegarea de ruralitate şi, îndemnat deopotrivă de ambiţia Smarandei, pribegirea către Socola, „*dracului pomană*".

În ceea ce priveşte adaptarea la lumea urbană, cu toate ale ei, Dan Grădinaru depistează în sursele avute la dispoziţie semnificative „*mesaje subterane*", interpretate neadecvat sau chiar ignorate de alţi cercetători. Scrie autorul: „*Creangă se îmbracă orăşeneşte (poartă cu ostentaţie o pălărie «bucovineană»), mănâncă şi bea (coniac, în ultima zi de viaţă) orăşeneşte, se implică în înjghebarea mai multor organizaţii profesionale de seamă, face politică liberală, apoi junimistă, renunţă la cariera ecleziastică mai puţin modernă, chiar retrogradă (o afirmă răspicat în scrisoarea de protest adresată ministrului învăţământului ori în* ***Amintiri****, IV: «un popă prost, cu preuteasă şi copii») pentru a se apropia de şcoală, îmbrăţişează cu pasiune «metoda nouă» şi elaborează manuale de avangardă, îşi iscăleşte cărţile cu prenumele Ioan, ia lecţii de franceză, face un singur copil, poate doi (Caragiale are de-a lungul vieţii cinci, Macedonski opt), copilul are bonă nemţoaică*" (p.18-19) ş.a.m.d.

În secvenţa următoare, intitulată ***Ego***, conţinutul propriu-zis, legat, în bună parte, de ziua naşterii lui Creangă, e depăşit considerabil de notele însoţitoare, cu justificarea că neorânduiala din actele vremii şi interesele de moment ale celui în cauză au lăsat posterităţii două certificate de naştere, înscrisuri oficiale şi însemnări personale contradictorii, ce ambiguizează data venirii pe lume a viitorului scriitor.

Disimulările (I şi II) trec în revistă mărturii ale contemporanilor „*pâcâliţi*" de măştile actorului Creangă. Înseşi „*cinstitele feţe*" de la Junimea îl considerau „*guraliv*", „*prost*", „*ţăran necioplit*", „*primitiv*", „*nefalsificat de ideile şi cultura modernă*"..., însuşiri pe care Dan Grădinaru le atribuie disimulării, pudorii, paradei. Cum ar putea cunoaşte un asemenea individ patima cititului ori încrâncenarea luptei cu textul?! Este o altă prejudecată pe care o demolează exegetul. Fiindcă cei care îl vizitează pe Creangă la Ţicău îl descoperă de fiecare dată scriind sau citind; fiindcă şpalturile „Convorbirilor literare" trădează nu mai puţin de douăsprezece corecturi pentru ***Amintiri(le) din copilărie***; fiindcă, atunci când îşi redacta creaţiile, „*se scula de pe la 4-5 dimineaţa, se punea la lucru fără să mănânce sau să beie ceva toată ziua şi lucra de multe ori până la 8 sau 9 sara*" (conform relatării lui Ioan S. Ionescu). Iar acestea reprezintă doar o parte din argumente.

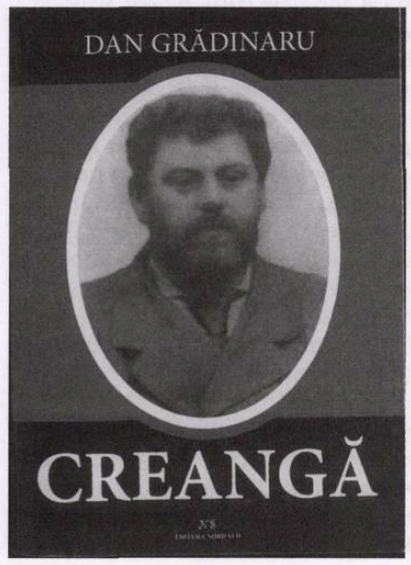

Interesantă se dovedeşte şi metoda prin care naratorul obţinea feedbackul necesar şlefuirii produselor artistice proprii: îşi citea creaţiile prietenilor (la crâşmă sau pe stradă, indiferent de capriciile atmosferice), Tincăi Vartic (cea care, făcând curăţenie în bojdeucă după moartea ibovnicului, debarasează şi o parte din „hârţoage") şi chiar elevilor din clasele primare („*În toamna lui 1883, într-o după-amiază, după ce-şi mântui lecţiile, moş Creangă ne trase într-o clasă şi ne zise: «Măi băieţi, voi sunteţi de işti mai de modă nouă, mai cetiţi şi mai cu carte, nu ca un azbucoavnă ca mine, ia ascultaţi să vă citească moşul o prostie de-a lui, că chipurile, mă pune Cornilă să mâzgălesc şi eu nişte hârtie cu câte-o drăcovenie; şi unde-ţi vedea c-am greşit să mă îndreptaţi». Şi ne cetea frumoasa lui bucată* ***Moş Ion Roată şi Unirea***" - Mihai Lupescu, fost elev, p. 63).

Capitolul cu titlul ***Ciclul epic al mamei şi ciclul epic al tatălui în opera lui Ion Creangă*** este original şi incitant prin corelaţiile pe care le descoperă exegetul între atitudinea diferită a părinţilor Ştefan şi Smaranda faţă de întâiul lor născut şi destinul viitorului scriitor, el însuşi raportându-se nu o dată la cei care i-au dat naştere. Astfel, dacă până la moartea mamei, în 1864, Creangă se situează sub semnul ocrotitor al acesteia (îndemn pentru lector de a revedea din altă perspectivă portretul făcut Smarandei în ***Amintiri din copilărie***), în perioada următoare - până prin 1872 - se îndepărtează de figura până atunci sacralizată, reproşându-i frecvent nereuşitele sociale, erotice, financiare („*Numai mama e de vină*") şi elaborând creaţii cu tentă misoginã, pentru ca în ultimele aproape două decenii de viaţă, măcinat de boală şi retras în bojdeucă, să se raporteze din nou la valorile inoculate de spiritul matern. Desigur, nu întotdeauna cronologia publicării naraţiunilor se pliază peste delimitarea în cele două cicluri epice.

Volumul oferă mai departe, printre altele, un tablou al ipostazelor personalităţii lui Creangă: relaţia cu fiul Constantin, cel care, în mod paradoxal, ar fi servit drept model pentru primul bust al scriitorului (îl obliga să i se adreseze cu „*Domnul*"; îl vizita inopinat la şcoală, dându-i „lecţii" de viaţă în faţa colegilor), cu soţia, cu autorităţile bisericeşti, cu Titu Maiorescu şi cu ceilalţi junimişti, activitatea la catedră şi inovaţiile didactice (e emoţionantă şi ingenioasă paralela cu preocupările pedagogice ale lui Lev Tolstoi de pe domeniul Iasnaia Poliana), ironia şi nerăbdarea (prin 1886, asistând la o conferinţă cam prea lungă şi dezlânată la Teatrul Naţional, hâtrul humuleştean „salvează" audienţa şi oratorul cu următoarea remarcă: „*ştii ce, domnule Doctor, zi şi dta: «Trăiască majestatea-sa regele! Trăiască majestatea-sa regina!» şi haideţi oameni buni acasă, că noi înţelegem sfârşitul!*" – p. 94).

Pentru portretul fizic, cititorului i se pune la dispoziţie capitolul ***Puzzle (II)***, unde găseşte... totul despre statura, zâmbetul, privirea, barba, greutatea, părul, burta, mustaţa lui Creangă, precum şi o puzderie de elemente (selectate de prin scrisori, din diverse mărturii, din opera epică), enumerate aproape incantatoriu, vizavi de obiceiurile sale, de comportament, de orientarea politică, de preferinţa pentru anumite culori, cifre, animale, fructe, figuri de stil... „Listele" cu pricina (mai sunt şi altele în volum: liste de zicători, de cărţi citite, de caracteristici ale personajelor, de asemănări şi deosebiri între universul artistic al lui Creangă şi cel al lui Caragiale) ne trimit cu gândul la cărţile lui Umberto Eco - ***Vertigo. Lista infinită*** (Editura Enciclopedia RAO, 2009, Traducere de Oana Sălişteanu) şi ***Confesiunile unui tânăr romancier*** (Editura Polirom, 2011, Traducere de Ioana Gagea) -, ale cărui înşiruiri, deşi monotone la o privire de suprafaţă, transmit la un moment dat celui care le parcurge o emoţie aparte, dublată de teama că, totuşi, au un sfârşit. Fiindcă mai există destule care vor să fie spuse, dar nu se lasă încă dezvăluite... Îi rămâne cititorului să le scoată din adâncurile reale ori posibile.

Apreciem în mod deosebit capitolul ***Ambiguitatea*** (ultimul al cărţii), excelent documentat şi cu ilustrări pertinente din proza lui Creangă, fără a omite ambiguitatea omului însuşi, nu întotdeauna adecvat receptată de contemporani şi de biografi.

Îndrăzneţe, şocante, niţel rebele ni se par ***Les liaisons dangereuses***, capitol „*rebotezat*", „*mascat*" şi „*machiat*" oarecum la cererea publicului (iniţial se intitula ***Sex***). Autorul se scuză că l-ar fi conceput „*nediplomatic*", fără „*arabescuri stilistice*", „*cu zgrunţuri şi fără preveniri*". Consumatorul specializat de literatură (mai mult sau mai puţin pudibund) poate nu e tocmai pregătit să proceseze astfel de interpretări (cu excepţia lui Corin Braga, să zicem, şi ne gândim la volumul ***Psihobiografii,*** Polirom, 2011), fiindcă – precizează autorul – „*o combinaţie de genul hermeneutică de tip psihanalitic (uneori chiar pur şi simplu psihologic) şi umor [...] e rarisimă...*" (p. 262). Cum o asemenea abordare nu constituie punctul nostru forte, îi lăsăm pe cei cu mai multă experienţă în domeniul psihanalizei să se pronunţe. Capitolul rămâne tentant, deşi nu agreăm întru totul reflecţiile criticului.

Despre carte, în ansamblul ei, se mai pot consemna multe. E elegantă şi seducătoare prin stil, prin maniera în care Dan Grădinaru întâmpină – adesea empatic – omul şi creatorul Ion Creangă. Reţinem împletirea nesilită dintre rigurozitate şi ludic, dintre seriozitate şi umor.

Ne place să credem că finalul cel mai potrivit pentru demersul nostru critic e tocmai una din piesele de puzzle ale autorului: „*Ceva din fiinţa mea intimă s-a ataşat de omul şi scrisul Celuilalt. Ne «potrivim», ne «omologăm» (oarecine mă surprinde scriind şi mă întreabă: «Ce mai scrii?». Răspunsul soseşte cu spontaneitate puţin brutală: «Nişte* ***prostii*** *de-ale mele». Iată dovada. O dovadă). Constituim două cercuri secante. Cât de secante? Aş zice: nu numai în măsura în care Celălalt mă modifică, dar şi în măsura în care eu îl modific în neîntrerupta dialectică (îmi asum pleonasmul) a relaţiei eu-el*" (p.111).

Medalion

Constantin MĂNUȚĂ

FASCINAȚIA IUBIRII

Sub semnul celebrului dicton „Iubirea care mişcă sori şi stele" al lui Dante Alighieri din ***Paradisul - Divina comedie*** se află volumul de versuri ***Sete de albastru,*** semnat de Vasile Popovici şi apărut la Editura VIF, Constanţa, 2013.

Vasile Popovici nu este un nume necunoscut în literatură. Născut la 20 dec.1938, în comuna Corni, judeţul Botoşani, este poet, prozator, folclorist, eseist, epigramist, critic literar şi a scris aproape douăzeci de cărţi (alte volume aflându-se sub tipar), din care enumerăm: ***Paradoxuri*** - vol.I (Poezii), Ediţia a II-a, refăcută şi revizuită, ***Joc perpetuum***-vol.II (Poezii), Ediţia a II-a, refăcută şi revizuită, ***Obsesia nonsensului*** - Poezii, ***Între Esenţă şi Nimic*** – Poezii, ***Remember - reflecţiile unui neoplaz***.

La începutul volumului, se află un fel de preambul, sub dictonul dantesc enunţat mai sus, în care încearcă o analiză explicită a versurilor sale. După câteva citate din La Rochefoucault, Sir Walter Scott ori I.L.Caragiale, ne atenţionează despre ipostazele iubirii din poezia sa: „francă", platonică, imaculată, nevinovată, ideală, altruistă, în antiteză cu luciditatea raţiunii pure.

Volumul se deschide cu poezia ***Mai ţii tu minte...,*** scrisă într-un stil curat, clasic, capabilă să trezească vii sentimente şi emoţii: *„Mai ţii tu minte-n luncă noaptea răcoroasă,/ că ne-apucase frigul, am făcut un foc/ şi cum, pe ani lumină, steaua norocoasă/ ne trimitea blagoslovire şi noroc?/ Mai ţii tu minte, ai vreo tremurare/ când cerul nopţii arde-n foc întins?/ acum ai alte-ngrijorări şi ţi se pare/ că alte focuri ard, dar tot de necuprins?"* Şi în poezia ***Gentillesse***, poezie ce face parte din tema iubirii - dimensiunea fundamentală a volumului de versuri în discuţie*: „Eu sunt poet, iubito!/şi-ţi pot da tot ce vrei,/ îţi dau 2-3 luceferi,/ dar ce să faci cu ei?/Te pot plimba în voie/ cu Carul mare-ori Mic,/ pe drumuri de lactee,/ prin Marele Nimic./ Îţi pot da tot ce vrei,/ şi soarele şi luna,/ din stele câte-ţi dau,/ nu poţi avea niciuna./ ţi-aş da un univers/ ca să le ai pe toate,/ nu cum aevea sunt, /ci metamorfozate./... Mai bine-ţi dau o floare/ în fiecare zi.../ şi vom vedea noi cum e/ cu „to be, or not to be".*

Poetul este preocupat de motivul biblic din ***Cartea Facerii***, când Dumnezeu i-a creat pe primii oameni, Adam şi Eva, într-o oarecare măsură asemănătoare lui Tudor Arghezi din ciclul de poezii ***Tablouri biblice (Versuri de abecedar)***, cinci poezii apărute în 1944 în „Revista Fundaţiilor Regale": ***Adam şi Eva, Paradisul, Porunca, Păcatul, Pedeapsa***.

Aflat la ora mărturisirilor, poetul explică într-o viziune proprie păcatul originar al primului cuplu Adam şi Eva: În ziua a şaptea, Domnul, punând Cuvântul la-ncercare, îşi terminase marile capitole fiinţiale, ontologice ale universului. După ziua de odihnă, în marea Lui dumnezeire, începe desăvârşirea creaţiei, ordonând, de la minus la plus infinit, subcapitolele ontice pe scara axiologică. Aşadar: Adam! Una mână! Şi întru neplictiseala întâiului pe arealul necuprinsului, Dumnezeu o măiestreşte pe Eva. În costumul evitic, impudică, nu-şi puse în faţă măcar frunza aceea de lipan; asta pentru că jivina alunecătoare, care nici până acum n-am întrebat pe nimeni de unde apăruse, încă n-o ademenise la ispită.

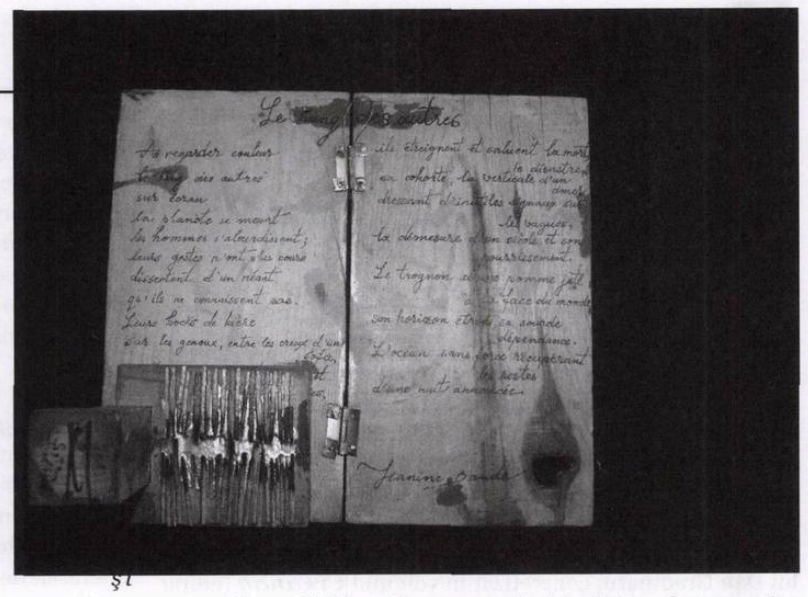

„Cât n-au muşcat din măr,/ nu era bai./ Adam şi Eva/ erau singurii din rai,/ goi puşcă,/ scoşi proaspăt din tipar/ n-aveau/ nicio frunză de lipan,/ măcar.// Când s-au lăsat ispitei/ spre robire,/ călcând porunca austeră,/ grea,/ când s-au văzut/ cu-atâta dezgolire,/ se întrebau/ de-i bună la ceva" (***Inocenţă***).

Pornind de la ideea că divinitatea *e oglinda a ceea ce e necunoscut în om* – Heidegger, ***Originea operei de artă***, poetul nu scrie o poezie religioasă, gnoseologică în adevăratul sens al cuvântului, ci, portretizând-o pe Eva, îşi doreşte refacerea imaginii iubitei: *„Te-am căutat prin risipire să te-adun/ din infinituri şi din colb de stele,/ din fiecare Evă să te recompun/ imagine din visurile mele..."* (***Ascunsă dup'o stea***).

Glisând pe timpul ademenitor, *ireversibil şi implacabil/ inexorabil*, vede portretul femeii în diferite variante şi ipostaze: *„Eu vreau femeia înspumată ca şi marea în furtună,/ cu ţâţa dulce ca porumbu-n lapte când îl fierbi,/ ca şerpii-n şerpărie care, piatră scumpă-ţi fierb din spumă,/ femeia atică, cu pasul sprinţar ca al goanelor de cerbi.// Eu vreau femeia-abis, din funduri de oceane, neatins,/ femeia-vis ce-n zori să nu se destrame;/ hiperboreele ne curgă liniştit prin părul nins,/ când vremea 'ceea va veni şi ne va prinde-n rame."* (***Eu vreau femeia***) ori *„aşa cum flori de colţ pe creştete alpine/ Dau muntelui sublimul culmilor ne-atinse,/ La ceasul brumelor prin vremurile ninse,/ şi un blestem e bun când vine de la tine"* (***Şi un blestem e bun***) sau femeia este efigia mişcătoare pe albastrul infinit: *„Privesc spre cer cu sete de albastru,/ să se pogoare din senin Fortuna,/ să fim doar noi sub cer, să fim totuna.// Îmi voi purta ca pe un dar cununa,/ mă voi ruga cu rugă de sihastru,/ privind spre cer cu sete de albastru"* (***Privesc spre cer***).

O iubire terestră, alături de cea divină, apare în poeziile ***Plata***, cu trimitere la poezia lui G.Coşbuc ***Rea de plată***: *„Cine-n cale mi te-a scos/ Aşa zveltă-mbujorată?/ Mulţumescu-i cui te-a scos/ Că-mi erai îndatorată./ Faci pe sfânta, pe nebuna,/ Mofturoasă şi în draci./Nebunatico, ştii una?/ Plata în natur'o faci./...Mi se zbate-n mine dorul,/ Când te-mpotriveşti uşor,/ şi-ascultăm apoi izvorul,/ Îmblânziţi de-atâta dor"* ori: *„Îmi amintesc de parc-aş fi visat/ cum luna-ţi lasă pleoapă, ruşinoasă,/ iar tu, candidă, castă, m-ai lăsat/ să îţi deschei trei bumbi de la cămaşă..."* (***Îmi amintesc***) şi ***Balada sihastrului***, în ultima strofă: *„Mi-a spus povestea, ce i-am zis baladă,/ O babă, descântând în ceaşcă doi tăciuni;/ Găsită printre abţibilduri, într-o ladă,/ Pe o copert'a unei cărţi de rugăciuni."* Ultima strofă a poeziei ***Corolar*** îşi trage esenţa din poezia blagiană ***Glas de seară*** prin sintagma *„veni-va zi": „Vrei să ştii cât pot iubi?/ Cât să nu te iau cu mine/ Când veni, - veni-va zi".*

Din literatura universală este prezent Omar Khayyam, aşa cum reiese cel puţin din poezia ***Neastâmpăr***: *„Te ştiu naiadă-ntre/ limanuri,/ cum te-au imaginat/ poeţii,/ poveste spusă/ pe la hanuri/ cum n-au mai auzit/ drumeţii"*, dar idolul suprem este Shakespeare - care apare în poeziile ***Amor barbar***: *„...Cercam/ s-aprind amorul cu dulcegării,/ cu-mbrăţişări/ şi cu sărut de poezie;/ parfum shakespearian/ şi fantezie/ turnam pe trupul ei,/ în noaptea feerică,/ târzie"*, ***Verb auxiliar,*** prin versurile: *„Eşti cel dintâi/ şi ultim suvenir;/ erai,/ ai fost şi încă eşti/ un verb ajutător/ ce-l foloseşti/ în zicerea/ aceea-a lui Shakespeare"*, ***Conjugare***, unde apar şi Franz Liszt, şi A.Rodin: *„Te-ascult ca pe o uvertură de Franz Liszt;/Ca pe-un Rodin în dăltuire te admir/ şi te conjug cu verbu- „a fi" al lui Shakespeare. / În datum, pentru tine doară mai exist."*

Livrescul din poezia lui Vasile Popovici, influenţele exercitate de marii creatori ai literaturii naţionale şi universale au partea lor benefică, indicând faptul că autorul este un intelectual în poezie şi aici l-am apropia de poetul Corneliu Sturzu. Lirismul este unul subiectiv şi nu obiectiv ca la G.Coşbuc, ceea ce pune *eul poetic* în diferite ipostaze lirice. Explicând titlul ***Sete de albastru*** ca un panaceu absolut, iubirea are menirea de a-i face pe oameni mai buni şi altruişti.

Vasile POPOVICI

Ecouri

Cărarea-ceea prea îngustă
Nu ne-a primit pe amândoi.
Pe ea putea, putea să treacă
Doar unul, unul dintre noi.

M-am dat în lături.
În lături era hăul.
Tu te-ai oprit şi-ai ascultat
Ce ţi-a răspuns ecoul.

Ecouri. Ne însoţesc ecouri,
Regrete şi păreri de rău,
Iar noi, Icarii, temerarii,
Ne rupem aripile-n hău.

Introversiune

Îmi ascund din mine gerul,
Iarna şi nămeţi mi-ascund,
Florile de gheaţă, cerul,
Cu eterul mă cuprind.

Gândul îmi ascund, cuvântul
Şi durerile şi bruma.
Ştie-mi, ştie-mi doar pământul
Gând pe jumătate numa.

Pânza Penelopei

Şi te-am cules din Eve şi din visuri
prin veac secund să-ţi recompun întregul,
iar după, m-am izbit de aisbergul
ce m-a lăsat la fund printre abisuri.

Şi-acum, de-acolo caut timp pierdut;
purtai azur şi ochii Caliopei
şi-ntregul tâlc al pânzei Penelopei
de-abia-n târziul meu l-am priceput.

Filosofăm

Filosofăm când nu avem ce face,
din plictiseală ori că ne place,
când nu avem răspunsuri la-ntrebări
şi ori de câte ori,
când întrebările-s exhaustive,
imperative, cu, ori şi fără de motive, că
de ce mai dăm cu stângu'-n dreptu' pe aici
că şi aşa suntem prea mici din cei mai mici,
că şi aşa venim din neant, din haos, din nimic,
şi ne mai întrebăm încă o dată,
retoric, dacă Adam şi Eva au avut buric.

Şi din reflex, perplex, şi dacă îngerii au sex.

O, bieţi bătrâni!

O, bieţi bătrâni, sărmani moşnegi
cu dioptrii, cu paşi betegi,
semînţele nu mai pocnesc,
sâmburi căzuţi nu încolţesc
la umbra voastră.

Luaţi-vă umbra-n pământ,
cum şarpele-n pământ îşi lasă
otravă şi veşmânt cămaşă,
c-aşa s-a scris un legământ
sub umbra voastră!

O, bieţi bătrâni, relicve sumbre,
nebuni zevzeci buni pentru tumbe,
pe-aici vă terminară-ţi treaba,
ţineţi pământului degeaba
cu umbra voastră, umbră!

Stăpânul umbrelor vă cheamă.
Vă credeţi ce? Sunteţi o hologramă! (?)
(e trist, de necrezut, hilar),
rămâne cenuşa, doar.

Fata dintr-a zecea de liceu

Pe fata dintr-a zecea de liceu
cu care mă plimbam pe strada gării,
s-o întâlnesc acum pe stradă, eu
cum să mi-o închipuiesc în nopţile visării?

Pe fata dintr-a zecea de liceu
cu care mă plimbam sub raza lunii,
să-i spun că o iubesc şi-acum, mereu, mereu,
n-ar zice că-s nebun, de râsul lumii?

Pe fata dintr-a zecea de liceu (o babă, azi,
iar eu, moşneag nătâng),
cum pot acum să o conving
că eu de-acum nu-i altul,
ci ipostaza mea de-atunci, acelaşi eu?

Peştişorul de aur

Din cele trei dorinţe de-mplinire,
nu ţi-am cerut niciuna, peştişorule
cu solzi, cu suflet şi cu inimă de aur;
de asta poate-mi curg şi curg belelele.

De-aş fi la ananghie, care crezi
că mi-ar fi de folos să-mi sting necazul?
să-ţi cer pe prima ori pe ultima-mplinire?
sau nici de una nu mai este cazul?!

Stampă

Ca o stereotipie,
aceeaşi stampă-autumnală,
cu brume pe câmpie,
cu început de şcoală...

Aceleaşi ploi bolnave
ne însoţesc, mai curg;
mocirlă e prin târg;
*cavae fenestrae** se închid;
se prinde muşchiul ca un scai pe zid;
din crug curge amurg.

*– lat. (poetic) – Ferestre deschise.

Ioan MARIŞ

O EXPRESIE SIMBOLICĂ A ERUDITULUI CĂRTURAR

Profesorul, criticul, eseistul, prozatorul Nicolae Balotă a trecut la sfârşitul acestei veri, în august, la cele veşnice. Prilej pentru noi de a readuce în memoria cititorilor câteva din ideile sale diseminate în genurile literare pe care le-a practicat.

S-a născut la 26 ianuarie 1925 la Cluj, unde şi-a început studiile primare la şcoala elitistă pe atunci a soţiei criticului Gh. Bogdan Duică. Începute la Cluj, studiile liceale le va continua la Blaj şi Sibiu. După absolvirea Colegiului „Gheorghe Lazăr" va începe studiile universitare

la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii „Regele Ferdinand I", aflate în refugiu la Sibiu. Îşi va finaliza studiile la Cluj cu distincţia Magna Cum Laude, având printre alţii profesori iluştri ca Lucian Blaga, Liviu Rusu, D.D.Roşca, Yves Auger, Henri Jacquier. Într-un ***Solilocviu în amurg*** din anul 2000, îşi va marca în timp existenţa afirmând: *„Sunt fiu al secolului al XX-lea. Oricât îmi va fi dat să trăiesc în secolul XXI-lea, trei sferturi de veac dintre 1925- 2000 vor atârna mai greu în cumpănă decât anii ce vor mai putea să se desfăşoare după 2001. Am trăit anii secolului al XX-lea în răspar, într-o răzvrătire continuă, cu atât mai exasperantă atunci când era inevitabil neputincioasă."* Asumându-şi în tot ce a făcut un rol paideic, Nicolae Balotă va evita să facă compromisuri, fructificând exemplar în creaţie presiunile unei istorii delirante.

S-a simţit de multe ori neputincios şi revoltat faţă de evenimentele timpului la care l-a împins istoria. Nicolae Balotă a suferit din plin presiunea unui timp istoric neprielnic, delirant chiar, fiind condamnat politic la peste şapte ani de închisoare, petrecuţi la Jilava, Făgăraş, Piteşti, Gherla, Dej. La aceşti ani s-au mai adăugat 24 de luni de domiciliu obligatoriu în Bărăgan.

Debutul publicistic s-a produs în „Revista Cercului Literar", anul I, nr. 1 din ianuarie 1945, cu o cronică la cartea lui Mihai Ralea - ***Între două lumi***. După eliberarea din detenţie, după 1964, debutează editorial cu volumul de eseuri ***Euphorion***, bine primit de critica literară a vremii, volum ce aduce un suflu nou în critica literară, depăşind impresionismul călinescian cu o amplă deschidere înspre un discurs hermeneutic punând în prim-plan valorile filosofico-estetice ale cărţilor comentate. Scrisul lui Nicolae Balotă va impune o nouă retorică, centrată pe componentele etico-estetice ale textului. Ca exeget al textului liric, Nicolae Balotă ne oferă cea mai amplă monografie consacrată lui Tudor Arghezi. Capitolele consacrate ***Psalmilor***, ***Florilor de mucigai*** rămân şi astăzi modele de exegeză. Poezia, spune el, e întotdeauna o subversiune, o subminare a limbajului comun, ea, poezia ţine de virtuţile primordiale ale limbajului. Există în critica lui Nicolae Balotă o fascinaţie a originarului, a sacrului, conferindu-le acestora o dimensiune antropologică, estetică şi metafizică: *„speculaţia metafizică, ca şi fenomenologia naturii, trebuie să taie într-un punct măcar planul uman, pentru ca să devină substanţă estetică"* (***Euphorion***, p.16).

Dimensiunea umană a operei se validează în scrierile lui Nicolae Balotă prin fenomenologia trăirii religiosului. Iată o mărturisire a episcopului greco-catolic Ioan Ploscaru, care l-a cunoscut pe tânărul Balotă în închisoarea de la Jilava: *„În grupul nostru de la Jilava se află şi Nicolae Balotă, eminent om de litere, cu o vastă cultură, care ne-a mai aerisit puţin creierul de atâta timp ţinut într-o carceră neagră de izolare spirituală...; în celulă s-au constituit grupuri cu preocupări diferite. Îmi amintesc că Nicolae Balotă avea Sfânta Cuminecătură de la Părintele Iovan, preot ortodox de la Vladimireşti." La o percheziţie, i-au aruncat-o şi împrăştiat-o. Dânsul n-a mai aflat-o şi a plâns. Eu l-am mângâiat spunându-i că Mântuitorul, când a întemeiat Sfânta Euharistie, a prevăzut toate sacrilegiile şi profanările. Aici n-a fost ceva voluntar nici din partea lui, nici din partea miliţienilor, deci n-a existat păcatul, adică încălcarea poruncii cu ştiinţă şi voinţă. Nicolae Balotă s-a liniştit. Pentru mine, plânsul lui a fost o dovadă a credinţei pe care i-am apreciat-o totdeauna"*. Astfel de trăiri vor fi puse în paginile jurnalului-roman ***Caietul Albastru***, constituind liantul diegezei confesiv-epice în substanţa literarităţii sale. Un loc aparte în această proză de expresie etico-estetică îl ocupă Cercul Literar de la Sibiu, oraşul care a funcţionat pentru cerchişti ca un operator în latura paideic-estetică asemenea miticului Amfion.

Meditaţiile religioase din scrierile sale, respectiv ***Caietul albastru*** şi ***Abisul luminat,*** resuscită scene ale imaginarului creştin, din acelaşi ***Solilocviu în amurg***, comentariul gravurii lui Albrecht Dürer, ***Sfântul Ieronim în chilie***, devine exemplar pentru trăirea şi empatia sa în spaţiul religiosului: liniştea ce respiră din geometria severă şi caldă totuşi a odăii de meditaţie a sfântului Ieronim înconjurat de infolii, lunete şi clepsidre, e starea spre care tinde şi neliniştitul cărturar transilvănean şi, cunoscându-l, nu ne este greu să ni-l imaginăm într-o chilie de mănăstire înconjurat de tomuri savante. La întoarcerea / întoarcerile spre sine însuşi, cărturarul se întreabă aproape impersonal: „cine eşti", iar răspunsul vine fără nicio prezumţie: *„înainte de toate (sunt un om al cuvântului), pasiunea mea primordială, prin care am încercat să umplu golul aşteptărilor la care m-a condamnat existenţa în timp, este aceea a Cuvântului.*

Am căutat să slujesc Cuvântul frumos (nu mi-e ruşine de acest epitet azi aparent vetust), în sfera literelor. Dar am năzuit (şi, vai, am reuşit prea puţin să-l slujesc şi în adevăr, căci am avut chemarea logosului. Cel mai nevrednic am fost în slujba în care mi se cerea o altă, înaltă vrednicie în slujba verbului divin)".

În aceste momente de rememorare a personalităţii lui Nicolae Balotă, suntem chemaţi să medităm la filosofia sapienţială a scrierilor sale şi să subscriem la interogaţia sa în marginea orizontului de aşteptare ce ni-l propune opera. Creaţia sa s-a împlinit în pofida unei istorii opresive, în care creatorul a dus o luptă agonică, în care speranţa însăşi se lasă mereu aşteptată, iar el, scriitorul, devine un complice al adversarului, încât în cele din urmă – după spusele sale - înfrângerea pare să fie singura şansă. Fără îndoială, unica noblețe.

Din acele vremuri de întuneric, de suferinţă, de umilinţă, Nicolae Balotă a ieşit luminat prin demnitate, generozitate, omenie, valori ce se regăsec transfigurate

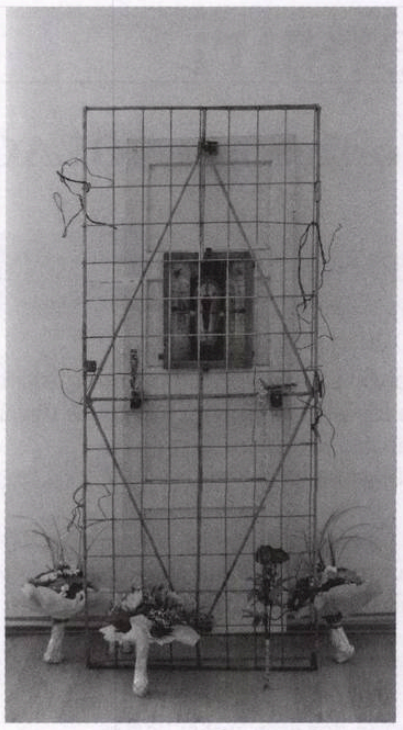

în marea sa operă. Scrisul, pentru Nicolae Balotă, a avut o funcţie purificatoare, cathartică. Acum, când fizic Omul a plecat dintre noi, mă gândesc la un portret al spiritului profesorului Nicolae Balotă şi îmi vine în minte acel portret intitulat ***Bibliotecarul*** al manieristului Giuseppe Archimboldi. Imaginea picturală reprezintă un bust al unui bărbat construit numai din cărţi. Am putea găsi în această imagine expresia simbolică a eruditului cărturar care a fost profesorul şi scriitorul Nicolae Balotă.

Cărturarul melancolizat de cultură şi pentru care veacul e înaintat (veacul al XX-lea) afirma: *„o, sfintele mele cărţi, mai bune şi mai rele, pe care soarta prielnică mi le-a scos înainte, cât vă datorez că sunt om, că sunt om adevărat... Cartea este prin excelenţă opus humanum. Prin ea omul se în-fiinţează pe sine".*

În acest context, reamintim că Nicolae Balotă se prezintă prin opera sa în primul rând ca om al cuvântului format sub influenţa binefăcătoare a *„trei spaţii sau tărâmuri culturale: filosofia germană, literatura franceză, teologia şi spiritualitatea mistică creştină, îndeosebi cea catolică".*

Formaţia sa enciclopedică şi hrana reflecţiilor zilnice se regăsesc în filosofia antică şi modernă (de la presocraticii Platon şi Plotin la Spinoza, Kant, Nietzsche, Husserl, Heidegger, Max Scheler, Nicolai Hartmann), în literatura franceză, germană, italiană şi engleză, dar şi în şcolile teologice ale Sfântului Augustin, ale lui Toma d'Aquino, până la scriitorii mistici Sfânta Tereza de Aquila, Sfântul Ioan al Crucii şi alţi scriitori mistici medievali şi moderni.

Nicolae Balotă reconstituie în proza sa memorialistică reperele existenţiale şi culturale care i-au determinat formaţia spirituală şi umană: *„dar câte altele n-ar trebui măcar să amintesc. Ca şcoli esenţiale mi-au fost puşcăria (unde am învăţat cam tot ce ştiu despre om, mai mult în orice caz decât am învăţat din cărţi, călătoriile prin lume, contemplarea unor opere de artă, muzica, muzica şi iar muzica. Să nu uit experienţa politică pe care mi-au dat-o cele trăite sub marile tiranii ale veacului, ca şi experienţa democratică. Am învăţat mai multe despre democraţie trăind în mari democraţii autentice, decât citind sutele de studii de politologie, pe care le-am citit. Să uit toate cele trăite, suferite sau marile bucurii? Dar să termin tot cu o carte, la care revin aproape zilnic:* ***Sfânta Scriptură***."

Timpurile ce vor veni îl vor situa printre marii umanişti români. Prozatorul Constantin Ţoiu vede în Nicolae Balotă un reprezentant al liniei erudite enciclopedice din literatura română, resuscitând spectaculos spiritul Şcolii Ardelene.

Monica MANOLACHI

REVOLUȚIA ARBORILOR

Nişte arbori visători mă duc pe umeri încotro?
În lumea lor sunt un spirit cu drumul nevăzut,
pe care umblă încercându-şi paşii.
Mă poartă ca pe un instrument de scris imponderabil.

Scrisul e ploaie mult dorită, ploaie de putrezire,
ninsoare, trezirea din martie, răcoarea de vară,
contactul dintre culori şi stările de suflet.

Seceta. Fulgerul.

De aceea mă dor creionul şi hârtia,
mă dor pădurile din care vin,
nedorindu-mi să aflu care dintre noi este mai viu
– ce înseamnă viu? – şi iubesc arborele fără nume,
nu pentru că nu are şi el nume de botez,
nici pentru mândria de a-l numi
ori din milă botanică sau de nebună,
ci pentru ordinea lumii din afara cuvintelor.

Câți arbori, atâtea chei în uşile lumii nevăzute.

DEPĂRTAREA ŞI APROPIEREA SE ÎNVAȚĂ

Când ne-am găsit, eu şi depărtarea
ne-am aruncat una în brațele celeilalte,
ne-am strâns la piept şi am băut una din cealaltă
cofele pline, ca să-mi cunosc aproapele.

Aproapele este câtă frunză şi iarbă
când apare din toate sensurile, bucurându-se
de neputința trecerii, ca un copil bătrân şi demn,
încă neobişnuit să guste big-bang-ul,
încă neînvățat cu desprinderea.

Devin ani-lumină când în colivie mierla
ignoră uşa deschisă şi încearcă
săritura prin cupolă. Sârme nedumerite
arată calea celor ce n-au crezut
că poți găsi libertate în centimetri pătrați.
Sunt ani-lumină drumurile răsărite în minte,
fuioare de sidef, rostogolire.

Eu sunt acest an-lumină, pod dureros
între arborele secular şi puiet,
călător prin vise pentru totdeauna.
În buzunarul secret – vecini curioşi.

CA O MEDEE VRĂJITĂ

Ca o Medee vrăjită mă voi opri la mal,
între ştir şi ciulini mă voi opri, voi înşira morțile
pe apa cea vie, chipuri cu soarele copt în obraz,
tributul lunii. Voi întoarce râul din drum,
nu ca să inund, ci ca să cânt din nou ca altă dată,
învelind vânătoarea verde, liniştea,
în văl argintiu, cocon pentru iubire.

De şapte ori voi cânta în jurul vieții
şi mă voi bucura de şapte ori. La urmă voi tăcea,
lăsând să piară tot, şi nu voi mai pleca deloc
de acasă, din trunchiul salciei cu suflet înaripat,
căci doar în valea goală răsună ecoul,
aburii, glasul nenăscuților din apă,
eliberați din lanțul rătăcit în vâltoare.

Ca o Medee vrăjită mă voi opri la mal,
cu mâinile voi prinde peştii orbirii şi voi rosti
la nesfârşit de dragoste între cei duşi departe
şi cei rămaşi. Se vor încrede unii în alții,
se vor atinge unii pe alții cu zâmbetul,
îşi vor împleti unii altora cununa,
până la ziuă. Până la ziua cea mare.

Luminița COJOACĂ

LA RĂDĂCINA ARĂTATĂ

Cu voința oarbă
Mestec timpul apa să nu se facă piatră
La pământ înainte la victorii înapoi
Strigă îngerul peste voință
Laptele îl dă de pomană
Stânca să nu se împartă-n piatră
Apa trece moară la
Apus de rădăcină secată
Timpul latră vraja din
Paşii pietrelor cheamă voința
Ochii să nu fie tulburi
Să se vadă apa care nu
Curge fără măsură
Laptele dacă strigi se face
Apa cum izvorul e fără venin forțele binelui
Înnoadă şi desfac timpul
Trecut peste măsură

LA ADĂPOSTUL SOARELUI

La adăpostul luminii
Soarele se duce prietenos
Îmbată moartea
Apărută pe neaşteptate
Lespedea dacă se trece
Zorile se aprind
În semn de sărbătoare
Paşii cărnii se pleacă
Peste scândură
Să se ferească lumina
Ca să nu scapete
De cu seară
Dumnezeu se uită la
Lumina multă
Ce-l strigă
Cu focul deschis
Rostul ca să-l păzească
Să nu se spargă
În tăciune
Zorile ca să mişte
În dimineața strigată
De îngeri
Prea duşi la biserică
Uşa ca s-o deschidă
Să le fie uşor de zis
Cu focul prescris

ÎNAINTEA IZVORULUI

Înaintea cuvântului
S-aşază Dumnezeu
Dimineața
Să guste din strugurii încinşi
Pe colivă se aşază
Bomboane din spirit de echipă
Soarele se îngroaşă
Din lipsa de spațiu carnea să nu se coacă
Să se împartă la oameni
De poftă
Oamenii gustă bucățile din
Spirit şi apoi se desfac de păcate
Rodiile nu mai dau bună dimineața
Să nu se aprindă lumina

Pomenile dau bine pe negură
Harta cu sărbători se cinsteşte
Ca şi mugurii porecliți cu alai
Strigă mesenii spiritul să se facă pâine
Împărțit la oameni în loc de colaci
Când noaptea se face zori de zi
Şi se dezleagă rodiile de muguri
Stolurile de îngeri se
Arată la oameni
Frica de masă
Să se desfacă

ROSTUL REALITĂȚII

Frigul se desface de moarte
Scutură pământul să nu-l strige
Taina câmpului o mângâie
Ziua să îi pară mai aproape
Zorii dacă se uită
Creşte iedera pe umerii scândurii
Ca aşteptată sub lumina multă
Cu carnea descoperită
Pentru rosturile ce mestecă pe nerăsuflate
După zi se face noapte
Moartea se apropie de oameni
Îi strigă pe nume pe fiecare
Să le dezmierde rosturile
Pâinea să le împartă cu bunăvoință
Lupii vorbelor îi aşază dinainte
Cu focul descoperit
Roşul îl face galben
Rodia se face carne
Dimineața când lumea e
Mai aproape

DORUL AŞTEPTĂRII

S-aşază îngerii la umbră
Pofta de mâncare să nu-i ocolească
Izvorul de carne să curgă
Şi rosturile aşezării să se vadă
În cimitir să nu dezlegați câinii
Vorbele par mai sărace ca de obicei
Pofta de mâncare a îngerilor trece cu păcate
Oamenii nu au voie să strige
Nici apă nu au de unde să ceară
Cortina se ridică în aer cu aplauze
Rodiile se întorc în carne
Rădăcinile se fac de rouă dimineața
Rostul s-adăposteşte fără lumânare
Dorul de candelă apasă
Şi soarele cheamă prietenos
Hotarele nu se aşază fără rostul ştiut
Carnea să o tragă mai aproape

SUZANA FÂNTÂNARIU - "KONFRONTATION III"

Proiectul expoziţional "Konfrontation" (Confruntări) al Galeriei 3 din Klagenfurt (Austria) datează de la începutul verii anului 2008. Anul acesta sunt prezentate, pe lângă desenele lui Paul Kulnig şi acrilurile Ilsei Mayr, lucrări ale graficienei române Suzana Fântânariu, cu a cărei personală a fost inaugurată seria în iulie 2008.

Ceea ce îi uneşte pe cei trei artişti plastici, dincolo de certitudinea că fiecare a dezvoltat un limbaj artistic propriu, este acel presant act creator simţit de către ei ca o necesitate existenţială, ca singura posibilitate de a înfrunta viaţa. Apoi îi mai leagă şi convingerea că desenul reprezintă baza şi esenţa în artele plastice, fiind un mijloc de exprimare nemijlocit şi personal. Kulnig este recunoscut drept unul dintre cei mai de seamă desenatori ai Carintiei din ultimele decenii, iar Suzana Fântânariu este, fără îndoială, o graficiană de excepţie, premiată la nenumarate bienale şi trienale şi unul dintre cei mai valoroşi artişti plastici români contemporani. Desenul rămâne o componentă fundamentală a operei celor trei artişti şi înseamnă într-un fel o reîntoarcere la originar, la fundamental în artă, însemnând mereu şi o probă de creativitate şi virtuozitate.

Un „highlight" deosebit de valoros al expoziţiei îl reprezintă cele două desene ale Suzanei Fântânariu, create în 1986 la Babadag, în Dobrogea. Scriitorul român I.D. Sârbu numea aceste lucrări „pagini dintr-un jurnal dureros". Aceste desene prezintă, de regulă, peisaje deluroase sau orizonturi largi şi îndepărtate şi sunt realizate în dimensiuni mari. Suzana Fântânariu construieşte imagini, care pot fi interpretate ca expresie a unor stări sufleteşti, sublimate prin gestul artistic. Simplificarea structurilor formale conferă o notă de mister acestor lucrări.

În sala mică a Galeriei 3 („Kabinett") pot fi văzute 24 de lucrări din seria „Exodul Imaginilor de la Vest la Est/de la Est la Vest". În aceste „hipersemne ale unui inventar totemic" suntem confruntaţi din nou cu simbolul mumiei ca paradigmă a artei Suzanei Fântânariu. Mumia, care aminteşte doar la prima vedere de forme antice egiptene, apare ca o formă arhetipală, ce conservă în ea viaţa veşnică. Urmele vieţii, reminiscenţele vieţii cotidiene sunt sublimate de artistă în ideea vizualizată a mumiei. Această resacralizare a unor elemente derizorii, neînsemnate, într-o formă totemică, este un principiu de baza al artei Suzanei Fântânariu.

În nici o expoziţie a Suzanei Fântânariu nu pot lipsi obiectele. Cucerirea tridimensionalului a început foarte devreme în viaţa artistei. Obiectele-mumii, numite de artistă „Ambalaje pentru suflet", sunt cele mai cunoscute. În obiectele mai mici Suzana Fântânariu „salvează" lucruri simple, banale, integrându-le într-o operă de artă şi conferindu-le astfel o semnificaţie mai înaltă. Dacă la început obiectele au fost mai degrabă conceptuale, ultimele creaţii ale artistei au o notă meditativ-poetică.

Dacă în „Ambalajele pentru suflet" sau în obiectele „Herta Müller I" şi „Herta Müller II", recent create, poate fi identificată o puternică dimensiune existenţial-politică, în obiecte ca „Femeia Barbie" sau „Contra fumatului" artista ironizează anumite tendinţe sau realităţi ale lumii contemporane. Suzana Fântânariu, ca autoare de obiecte, nu se lasă niciodată în voia întâmplării, ea nu este un simplu „metteur en scène des objets", căci toate relicvele vieţii şi ale trăirilor suferă transformări, tot ce îi cade în mână este transfigurat într-o tehnică personală unică. Suzana Fântânariu se afla într-un permanent dialog productiv cu lumea obiectelor.

Ceea ce a realizat limbajul concentrat, poetic al Hertei Müller în literatura, a reuşit Suzana Fântânariu în artele plastice, adică cronica unei experienţe existenţiale în spaţiul sud-est european copleşit de dictaturi şi de angoase. Artista e preocupată de întrebări majore privind identitatea umană, dihotomia corp-suflet.

Herta Müller a subliniat într-un interviu că numim *frumos* ceea ce nu suportăm: *„Când este un film frumos pentru noi, pentru mine? Sau când este un tablou frumos? Când este o muzică frumoasă? Când simt un nod în gât, când mă copleşeşte. Cuvântul* frumos *nu înseamnă în artă ceva ce ne produce bucurie".* Atât „portretele" Suzanei Fântânariu, care exprimă o spaimă existenţială, cât şi peisajele desenate în culori întunecate, ne impresionează şi ne copleşesc în acelaşi timp, nu lasă pe nimeni indiferent. Viziunea fundamentală este una pesimistă şi nu întâmplător marele critic austriac de artă Bertram Karl Steiner a pus arta Suzanei Fântânariu în context cu lucrările unor mari pesimişti europeni, ca Emil Cioran.

Alexander GERDANOVITS

COLOCVIILE DE LA NICULA

La început de octombrie 2014, s-au desfăşurat, într-o nouă ediţie, a -V- a, Colocviile de la Nicula, în organizarea Despărţământului „Ioan Alexandru" din Gherla al ASTREI (preşedinte preot Ioan Morar) şi prin grija Mănăstirii Adormirea Maicii Domnului (stareţ părintele Nicolae Moldovan). Lucrările colocviilor au fost onorate de părintele Mitropolit Andrei şi de alţi teologi şi intelectuali din mai multe oraşe ale ţării: Cluj-Napoca, Blaj, Sibiu, Alba-Iulia, Galaţi, Baia Mare, Târgu Mureş şi Zalău. În deschiderea colocviilor s-a intonat Imnul Astrei, s-a asistat la o Sfântă Liturghie arhierească, cu prezenţa grupului coral „Duhul Transilvaniei" al Parohiei Sfântul Ioan Botezătorul Gherla, după care asistenţa a participat la un parastas în memoria lui Bartolomeu Anania, Ioan Alexandru, Vasile Avram, Ion Apostol Popescu şi a altor creatori şi cărturari ardeleni (Aron Cotruş, Emil Giurgiuca, Miron Cristea), fiind totodată pomeniţi Sfinţii martiri Brâncoveni, comemoraţi la 300 de ani de la marea lor jertfă pentru credinţă şi neam. În cadrul programului propriu-zis al manifestării ştiinţifice, găzduit de Centrul cultural al mănăstirii, s-au prezentat comunicări, însoţite de dezbateri şi lecturi din operele celor evocaţi, de expoziţii foto şi de carte, cât şi de proiecţia unor filme, cum este cel despre

Chivotele euharistice ale Maramureşului, realizat de lect. univ. dr. Jan Nicolae şi monah Siluan Timbuş. În partea de recitaluri lirice, au evoluat poetul Nicolae Băciuţ, actorul Paul Antoniu şi grupul de elevi ai unui liceu din Zalău.

A doua zi, duminică, 5 octombrie, participanţii la Colocvii au luat parte la sfinţirea Bisericii Ortodoxe „Sfânta Treime" din Gherla, în prezenţa multor credincioşi din oraş şi din împrejurimi, prilej cu care preotul paroh Ioan Morar a difuzat o lucrare de evocare a istoriei construcţiei noului lăcaş, carte apărută la Editura ECCLESIA, cu titlul ***Cuibul vulturului ceresc. O viaţă pentru o idee***. Punerea pietrei de temelie a bisericii şi sfinţirea locului unde e aşezată au avut loc în iunie 1991, lăcaşul de cult înălţat cu vrednice şi îndelungate eforturi bucurând azi pe enoriaşi şi pe toţi cei care, trecători ori vizitatori ai oraşului Gherla, îşi îndreaptă sufletul şi privirea spre măreţia noului şi impresionantului, inclusiv din punct de vedere arhitectonic, aşezământ ecleziastic.

Aug. COZMUŢA

HUGO GUTIÉRREZ VEGA

S-a născut pe 11 februarie 1934, în Guadalajara, Jalisco, Mexic. Este poet, traducător şi eseist. A făcut studii de drept, filologie, limba engleză (Roma) şi de comunicare şi sociologie (Londra). Este doctor în ştiinţe juridice la Universidad Autónoma de Querétaro. A fost rector şi profesor de literatură spaniolă al acestei universităţi, profesor la Facultatea de Filosofie şi Litere şi la Facultatea de Ştiinţe Sociale şi Politice din Universitatea Naţională Autonomă din Mexic (UNAM). A fost profesor invitat în Spania, Portugalia, Grecia, Brazilia, Argentina şi Norvegia. A fost director al „Revistei Universităţii Autonome" din Mexic, actualmente este directorul revistei La Jornada Semanal". Este membru al Seminario de Cultura Mexicana şi membru corespondent al Academiei de Limbă Spaniolă din Puerto Rico. Ca diplomat în cadrul Ministerului, de Externe al Mexicului a fost reprezentant cultural în Italia, consilier cultural în Anglia şi în Spania, ministru însărcinat cu probleme culturale la Washington, consul general la Ambasada Mexicului din Río de Janeiro, Brazilia, ambasador al Mexicului în Grecia, ambasador concurent în România şi Moldova, consul general al Mexicului în Puerto Rico etc.

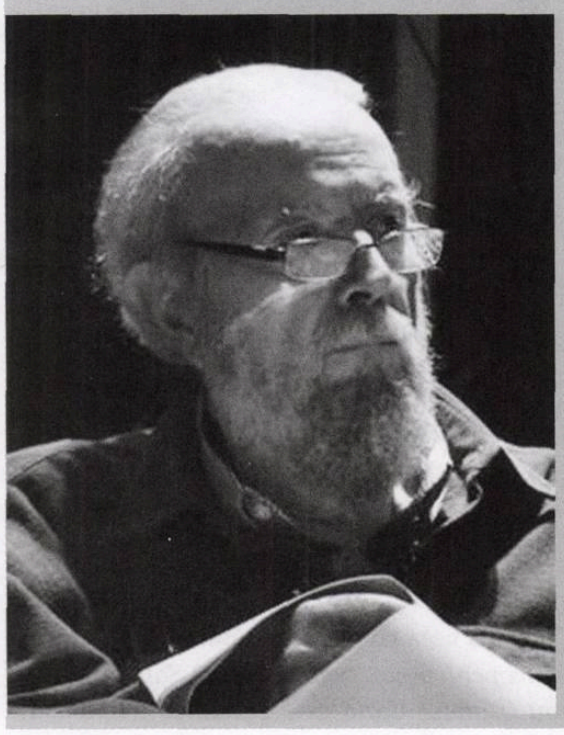

A publicat peste douăzeci şi cinci de volume de poezie şi unsprezece volume de eseuri. Dintre cărţile sale, menţionăm ***Buscado amor*** (Argentina, 1965); ***Desde Inglaterra*** (Mexic, 1971); ***Samarcanda y otros poemas*** (Spania, 1972); ***Cuando el placer termine*** (Mexic, 1977); ***Andar en Brasil*** (1988); ***Los soles griegos*** (Mexic, 1989); ***El nombre oculto de Grecia*** (Grecia, 1991); ***Cantos del despotado de Morea*** (Spania, 1991); ***Peregrinaciones*** (1999); ***Algunos ensayos*** (2000); ***Esbozos y miradas del bazar de asombros*** (2006); ***Antología con dudas*** (2007).

Pentru activitatea sa literară şi jurnalistică a primit numeroase premii, printre care ***Orden al Mérito en grado de Comendador*** (Italia, 1966); ***Medalla Alfonso X***, acordată de Universitatea din Salamanca (Spania, 1981); ***Premio de Letras al statului Jalisco*** (1994); ***Orden del Delfín*** (Gran Cruz) (Grecia, 1994); ***Premio Nacional de Periodismo*** (1999); ***Premio Iberoamericano de Poesía Ramón López Velarde*** (2001); ***Premio Nacional de Periodismo „Carlos Septién García"*** (2012); ***Premio Nacional de Ciencias y Artes en el área de Lingüística y Literatura,*** acordat de Secretaría de Educación Pública (2013). Este *doctor honoris causa* al mai multor universităţi. A fost ales miembro de número (silla XXXIV) al Academia Mexicana de la Lengua (2011).
Poezia sa a fost tradusă în douăsprezece limbi, printre care engleză, franceză, greacă, italiană, portugheză, română şi rusă.

CELE PATRU NOPŢI

Am descoperit în prima noapte
rugul pe care arzi
şi n-am vrut să siluiesc flăcările
pe care le hrăneşti şi le stingi
în ocolul căutării.
Pot doar să-ţi spun
că rugul acela luminează
o certitudine:
sfârşitul călătoriei tale
în punctul de început al plecării.

II

În a doua noapte
ţi-am auzit vocea ce naufragia
între braţele mele lichide.

Te afundai în mine;
eu te înconjuram
ca marea
care, vai, îi strânge pe naufragiaţi
într-un amestec de efuziune şi moarte.
Te pierdeai în mine
şi eu eram elementul tău.

Dar ziua a descoperit
că braţele mele abia erau
micul golf
incapabil să se închidă,
vocaţie a disperării
de a fi mereu, vai,
un cerc incomplet.

III

A treia noapte
nu te-am ascultat
nici nu te-am mai simţit aproape
înconjurată de braţele mele.
Erai, vai, din nou,
în micile tale insule
iar eu eram musafirul nepoftit
al radei tale neprimitoare.

Pe de altă parte
eu nu mai eram acolo,
contemplam
din turn
mersul prudent
al câinilor mei păzitori.

IV

A patra noapte nu va mai fi.
Trebuie să ne lăsăm dinainte
în voia loviturii zilelor
distrugătoare.

DOUĂ SCRISORI

După cum ştii, îţi scriu
în fuga condeiului,
din această Romă deschisă
şi predată
atacurilor tulburi
ale verii.

Să ştii că nu sunt trist,
că păsările
au coborât la izvor
şi că viaţa
stagnează pentru mine
fără vreun motiv aparent.

Să ştii că nu mi-e dor de tine,
că în paşii mei
nu se mai aude
cadenţa dublă,
că umbra mea
este doar o umbră
şi că pe buzele mele
s-a vindecat
rana numelui tău.

Dar să ştii că, uneori,
îmi lipseşti
şi că uneori
aud surâsul tău
şi atunci, această viaţă
care stagnează
ajunge să fie ceea ce a fost
îşi regăseşte ritmul
şi caută furtuna
gurii tale.

II

Acum îţi scriu
această a doua scrisoare.
A venit iarna
cu precauţie,
acoperindu-se cu veşminte ale verii;
iarna deghizată
care dintr-o dată
ne îngheaţă
sub bicele sale blânde
şi ridică
vârtejurile unui vânt
matinal
care tulbură dimineaţa ingenuă,
îi îngheaţă sângele din vene
şi o învăluie în ceaţă,
ceaţă care persistă
şi care se lipeşte
de vechea mângâiere
a ruinelor.

În această scrisoare
nu voi vorbi despre tine.
În această iarnă
am ajuns să-mi pierd capul;
am înăuntru
un cuib de vrăbii
şi nu mai aud alte voci
decât vocile mele interioare
deteriorate.
Îţi voi scrie mai târziu,
când vara
va forma pe craniul meu
noi vegetaţii.

VIAŢA ŞI MOARTEA POEMULUI

Lui ***Octavio Paz***

Astăzi a vorbit Octavio Paz.
Creşteau în aer secretele;
cataplasmele de turcoaz,
alintările de jad
plasturii de pene preţioase,
râurile nopţii,
soarele albastru,
luna portocală,
pasărea umbrei,
broscoiul atotputernic.
Toţi ascultam galopul cailor săi.
Nu era nicio cale de scăpare:
pe drumuri crăpături de cuvinte,
recife de cuvinte în mare,
furtună de cuvinte în zbor
înspre singurătatea poemului.

Ce păcat că poemele
trăiesc doar minute în aer
şi cad apoi în colivia
chirurgilor de la autopsie,
ce păcat că frumoasele cuvinte mor de atâtea ori.
Moartea este modul lor de a rămâne vii.

ZBĂTÂNDU-TE PENTRU A AJUNGE...

Unde te ascunzi, o, tu, cel ce poţi
consola omenirea? ***Novalis***

Zbătându-te pentru a ajunge
la agonia perfectă.
Cu ochii deschişi
la lucrurile neimportante,
presimţind ajungerea
în staţia distrugerii.
Teama în grădină
întristează
recele statuii.
Întinşi pe iarbă,
aşteptăm momentul
culesului.
Nu există altă realitate
decât această palidă aşteptare;
nu mai există alte voci
decât acelea ale fricii ascunse
prin umbra
acestei nopţi interminabile
care îşi desface penajul
deasupra grădinii.

Prezentare şi traducere din limba spaniolă:
Elena Liliana POPESCU

Anul XII, nr. 11-12 (138-139), noiembrie-decembrie2014 Preţul 2 LEI

Nord Literar

Apare sub egida Consiliului Judeţean Maramureş şi a Uniunii Scriitorilor din România

Din sumar:

PAG. 2 VIAŢA CULTURALĂ
-Noi membri în Uniunea Scriitorilor

PAG. 3 CRONICA LITERARĂ
• Gheorghe GLODEANU
- Despre gelozie

PAG. 4-5 VITRINA
• Ioan L. ŞIMON
- Un lirism eretic voalat
• Ana OLOS
- Răsfoind „The New Yorker"
• Ioan NEGRU
- Atâta timp cât ne amintim

PAG. 6 DISOCIERI
• Daniela SITAR-TĂUT - *Românul are tendinţa de a-şi scuza călăii*

PAG. 7 ORFEU
• *Poeme de Elena Liliana POPESCU*

PAG. 8 COMENTARII
• Teodora Elena WEINBERGER
- Despre identitate şi supravieţuire

PAG. 9 PROZĂ
• Cornel COTUŢIU: - *Ceasul*
• Marian HORVAT: - *Vasile Vodă*

PAG. 10 EVOCĂRI
• Constantin CUBLEŞAN
- Simplu slujitor al lui Dumnezeu

PAG. 11-12-13 ANIVERSĂRI
• Augustin COZMUŢA - 70
- Profil de Ioan MARIŞ
- Dialog cu Săluc HORVAT

PAG. 14 VERSURI
• Beatrice Silvia SORESCU
- Itinerar liric

PAG. 15 CONSEMNĂRI
• Maria COGĂLNICEANU
- Doi filosofi uitaţi

PAG. 16 INTERPRETĂRI
• Daniela PREDOANA
- Cititul din bibliotecile lumii

PAG. 17 REFLECŢII
• Teodor ARDELEAN
-Vendeta oşenească

PAG. 19 PROZĂ
• Mircea PETEAN
- Nicanor şi călătorul de profesie
• Mirel GIURGIU
- Malul celălalt

PAG. 20 CRONICA LITERARĂ
• Nadia ROMAN - *Corespondenţa de front a lui Ion ŞIUGARIU*

PAG. 21 ESEU
• Flavia TOPAN
- Lumină şi înluminare

PAG. 23 VARIA
• George ANCA
- M-am jucat
• Horia MUNTENUŞ
- Un poet în constelaţia lirismului maramureşan

PAG. 24 TRADUCERI
• Gerardo VACANA
- Prezentare şi traducere Mircea OPRIŢĂ

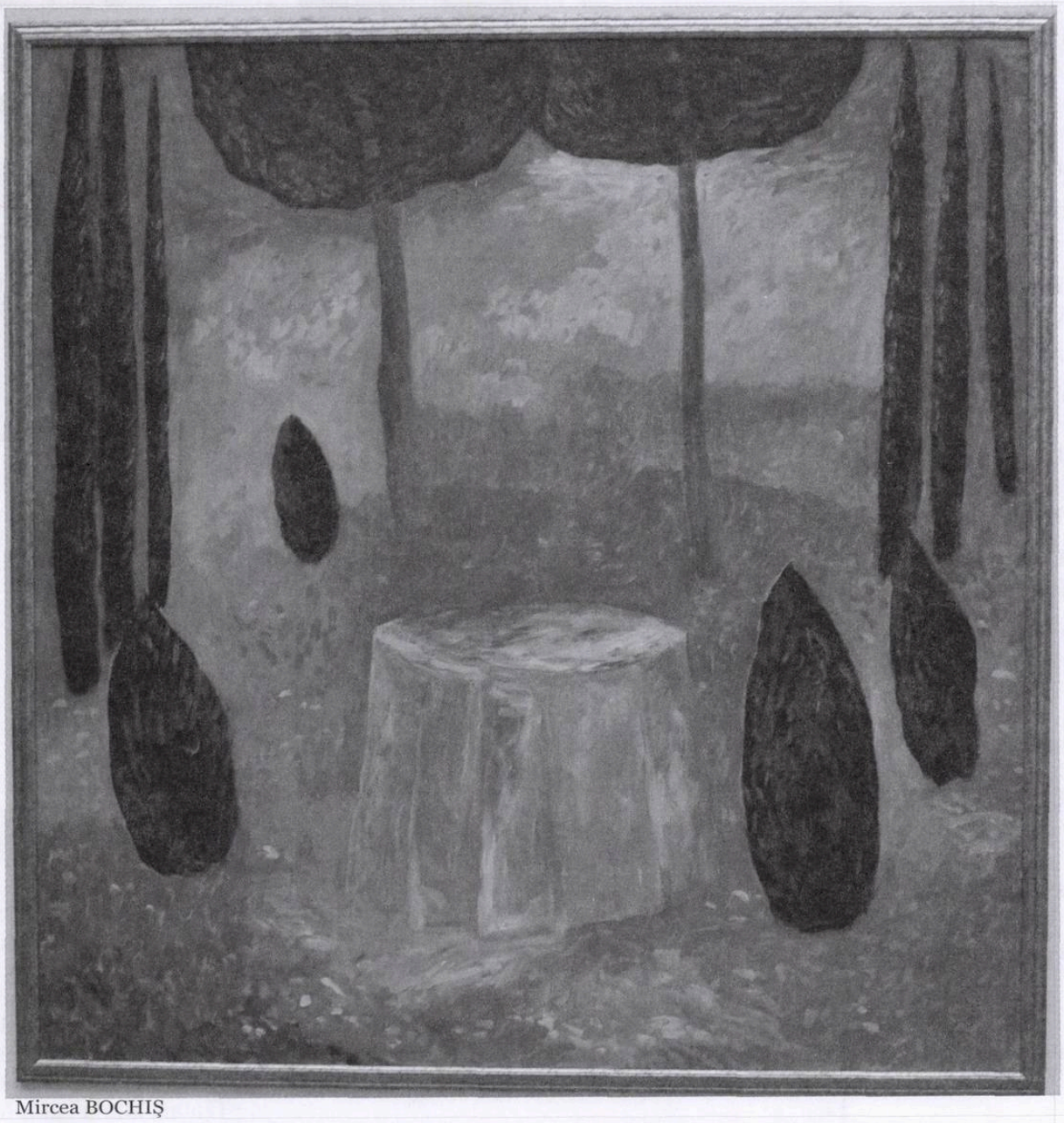

Mircea BOCHIŞ

Acest număr este ilustrat cu lucrări din Anuala Artelor 2014 Baia Mare

Kovacs Bertalan

Instituţie a Consiliului Judeţean Maramureş
Revista NORD LITERAR
Editată de Asociaţia Scriitorilor Baia Mare
– apare lunar –

COLEGIUL DE REDACŢIE:

Director:
Gheorghe GLODEANU

Director executiv:
Săluc HORVAT

Redactor-şef adjunct:
Gheorghe PÂRJA

Secretar general de redacţie:
Augustin COZMUŢA

Redactori:
Daniela SITAR-TĂUT
Delia MUNTEAN

Redactori asociaţi:
Augustin BOTIŞ, Florica BUD,
Gavril CIUBAN, Tatiana DRAGOMIR,
Ioan DRAGOŞ, Marian ILEA, Ştefan JURCĂ,
Adela NAGHIU, Adrian OŢOIU,
Lucian PERŢA, Florian ROATIŞ,
Nicolae SCHEIANU, Echim VANCEA

Prezentare artistică:
Mircea BOCHIŞ

Secretariat şi tehnoredactare:
Raluca HĂŞMĂŞAN
Andreea DEAC

Redacţia şi administraţia:
cod 430311, Baia Mare,
str. Gh. Şincai, nr. 46, tel. 0262-215870,
E-mail: nord.literar@yahoo.com
www.revista.nord-literar.ro

ISSN 1583-817X
Marcă înregistrată OSIM M2007 10928

Tipar: S.C. KUMAR PRINT S.R.L., Baia Mare
Revista „Nord Literar" este membră a Asociaţiei Publicaţiilor Literare şi Editurilor din România (APLER)

Abonamente la revistă se pot face prin factorii poştali şi se difuzează prin S.C. GLOBAL MEDIA TRUST S.A., S.C. DAMCO S.R.L., S.C. CPD ING VAL S.R.L., S.C. INA K PRESS S.A. şi în librăriile din Baia Mare şi Satu Mare.

Costul unui abonament - 2014:
Prin poştă: 3 luni - 7,5 lei; 6 luni - 15 lei; 12 luni - 30 lei

Revista este înscrisă în Catalogul Presă Poşta Română, anul 2014, cod 14.323 (p. 82)

24 pagini - 2 lei
Responsabil de număr:
Săluc HORVAT

Rugăm editurile, revistele şi autorii care doresc să le semnalăm cărţile şi publicaţiile periodice în numere viitoare ale revistei noastre să le trimită pe adresa redacţiei (str. Gh. Şincai, nr. 46, cod 430311, Baia Mare).

CĂRŢI ŞI REVISTE PRIMITE LA REDACŢIE

CĂRŢI:

- *********Cântarea cântărilor lui Milarepa,* cu o prefaţă de Humphry Clarke. Traducere de Ana şi Mihai Olos, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2014;
- *********Mari Sfinţi.* Selecţia textelor, traducere şi prefaţă de Ion Papuc, Editura Meditaţii, Bucureşti, 2014;
- Mircea Petean, ***Nicanor, ultimul om,*** proză, Editura Limes, Floreşti-Cluj, 2014;
- George Vulturescu, ***Negură şi caligrafie,*** poeme, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2014;
- Mihai Nicolae Cârciumaru, ***Femeia din vis,*** roman, Editura Limes, Floreşti-Cluj, 2014;
- Virgil Nistru Ţigănuş, ***Alegerea noimelor,*** versuri, Editura Academica, Galaţi, 2014;
- Florica Mădăras, ***Reviste din nord-vestul interbelic,*** Editura Citadela, Satu Mare, 2009;
- Maria Bennett, ***because you love / fiindcă iubeşti.*** Traducere în română: Olimpia Iacob; Mircea Petean, din ***Poemele Anei*** / from ***The Poems of Ana.*** English version: Maria Bennett & Olimpia Iacob, colecţia Coligat, Editura Limes, Floreşti-Cluj, 2014;
- Alexandru Micle, ***Memorii.*** Ediţie îngrijită de prof. Emilia Lupşa, Editura Galaxia Gutenberg, Târgu-Lăpuş, 2014;
- Rodica Marian, ***Luceafărul.*** Text poetic integral, studii, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2014;
- Mircea Popa, ***Ferestrele Clujului.*** Exerciţii de memorie culturală, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2014;
- Vasile Gogea, ***La scara blogului.*** Jurnal dedus 2010-2014. Cu o prefaţă de Dorin Tudoran, postfaţă de Letiţia Ilea, Editura Charmides, Bistriţa, 2014;

REVISTE:

- „Orizont", nr.11 / noiembrie 2014, Timişoara;
- „Actualitatea literară", nr.42 / octombrie 2014, Lugoj;
- „Caiete Silvane", nr.118 / 2014, Zalău;
- „Cultura", nr.42,43 / noiembrie 2014, Bucureşti;
- „Litere", nr.10 / octombrie 2014, Târgovişte;
- „Familia", nr.9 / septembrie 2014, Oradea;
- „România literară", nr.46,47 / noiembrie 2014, Bucureşti

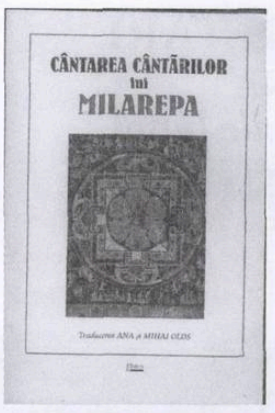

NOI MEMBRI ÎN UNIUNEA SCRIITORILOR

În şedinţa Comitetului executiv al USR din 17 noiembrie a.c. au fost confirmaţi noi membri, din care pentru Filiala din Cluj:

Ştefan Baghiu, Ştefan Bolea, Vasile Sebastian Dâncu, Laszlo Alexandru, Ştefan Manasia, Eugen Pavel, Flore Pop, Ion Pop-Curşeu, Ilderim Rebreanu, Daniel Săuca, Ioana Ileana Ştefco, Cristina Tătaru, Livia Titieni.

De asemenea, cei **stagiari au devenit membri plini**: Nicolae Avram, Hanna Bota, Codrina Bran, Nicolae Brânda, Eugen Cojocaru, Ana Coiug, Augustin Cozmuţa, Icu Crăciun, Eugen S. Cucerzan, Teodor Curpaş, Grigorie M. Croitoru, Rashed Elias Daoud, Rodica Dragomir, Vera Ieremiaş, Mariana Istrate, Horia Lazăr, Delia Marga, Ioan Muşlea, Iuliu Pârvu, Ion Podosu, Horea Porumb, Doina Rad, Florian Roatiş, Viorel Gh. Tăutan, Maria Vaida-Voevod.

IMPORTANT!
Informăm colaboratorii noştri că responsabilitatea asupra conţinutului materialelor publicate revine autorilor. Colaboratorii ne pot trimite materiale doar în format electronic, culese cu semne diacritice şi cu respectarea normelor ortografice impuse de Academia Română.

Gheorghe GLODEANU

DESPRE GELOZIE

Crina Borcut este o cercetătoare laborioasă şi inteligentă, care a publicat câteva ingenioase studii de critică literară. În recenta sa carte, ea a ales ca subiect al investigaţiilor o temă pe cât de interesantă, pe atât de pretenţioasă. Este vorba de problema geloziei, considerată o adevărată dimensiune arhetipală a fiinţei. Deşi prezent în operele literare din toate timpurile, sentimentul este analizat mai rar de către psihologi şi de către criticii literari. Sub acest aspect, prin cercetarea pe care o realizează, Crina Borcut devine o veritabilă deschizătoare de drumuri în exegeza românească. Iniţial teză de doctorat,

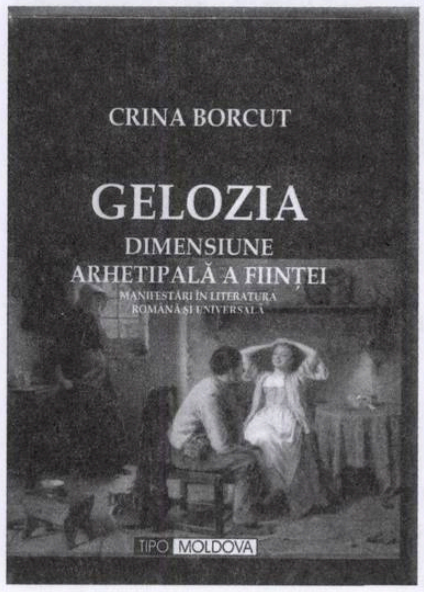

lucrarea intitulată ***Gelozia – dimensiune arhetipală a fiinţei. Manifestări în literatura română*** (Editura Tipo Moldova, Iaşi, 2014) conţine trei capitole ample, tot atâtea etape distincte din demersul realizat de către cercetătoare: ***Despre gelozie, Gelozia – dimensiune arhetipală a fiinţei*** şi ***Manifestări gelozice în literatura română.*** La acestea se adaugă ***Argumentul, Concluziile, Bibliografia*** şi nişte interesante ***Anexe***, aflate în strânsă dependenţă cu tema aleasă. Cum gelozia este bine reprezentată şi în cadrul altor arte (de aici caracterul interdisciplinar al tezei), exegeta face trimiteri şi la o serie de picturi mai mult sau mai puţin celebre, dar semnificative pentru subiectul ales: ***Somnul raţiunii naşte monştri*** de Francisco Goya, ***Gelozie şi flirt*** de Haynes King şi ***Gelozia*** de Edvard Munch. O menţiune aparte merită şi bibliografia extrem de bogată, ce reuneşte numeroase titluri de referinţă din sfera teoriei şi a criticii literare, a psihologiei, a arhetipologiei etc. În ceea ce priveşte operele literare propriu-zise, Crina Borcut ştie să selecteze câteva creaţii majore. Din literatura română, lucrarea analizează opere precum ***Ioana*** de Anton Holban, ***Adela*** de G. Ibrăileanu, ***Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*** de Camil Petrescu şi ***Ciuleandra*** de Liviu Rebreanu. În ceea ce priveşte literatura universală, comentariul vizează ***Amorul conjugal*** de Alberto Moravia, ***Gelozia*** de Alain Robbe-Grillet, ***Othello*** de William Shakespeare şi ***Anna Karenina*** de Lev Nicolaevici Tolstoi. Este o selecţie ilustrativă, chiar dacă atât literatura română, cât şi cea universală oferă şi numeroase alte exemple elocvente în problema dezbătută.

Există două lucrări majore care au determinat-o pe tânăra şi promiţătoarea cercetătoare să abordeze, din punct de vedere teoretic, sentimentul geloziei. Este vorba de cartea psihiatrului american Paul Hauk (versiune românească, 1997) şi de studiul psihoterapeutului german Hildegard Baumgart, ***Forme ale geloziei*** (2008). Exegeta atrage atenţia asupra multitudinii abordărilor teoretice, critice sau hermeneutice realizate până acum pe tema geloziei şi insistă pe complexitatea fenomenului, ceea ce presupune o abordare mult mai profundă decât cele realizate până în prezent. Crina Borcut vorbeşte de dificultatea definirii unui concept plurisemantic, considerat *„sentiment”, „stare”, „atitudine în faţa vieţii”*. Apoi insistă pe actualitatea temei, *„sindromul Othello”* fiindu-i caracteristic şi omului modern. Deşi pare să trăiască sub pecetea raţiunii şi a marilor descoperiri ştiinţifice, acesta nu este scutit de dilemele psihologice majore. Spre deosebire de cercetările anterioare, care au insistat îndeosebi pe natura „obiectuală” a fenomenului, autoarea vede gelozia ca pe un dat arhetipal al existenţei, ca un autentic *pattern*. Ea devine o dimensiune intrinsecă a fiinţei, cu care se poate coabita, dar de care ea, fiinţa, nu se poate dezice. Crina Borcut insistă pe ideea caracterului arhetipal al geloziei, repudiind opiniile acelora care sunt de părere că ea s-ar putea reduce la o simplă deprindere a persoanei, dobândită pe parcursul existenţei sale.

Prima parte a investigaţiei are un profund caracter teoretic. Preocupată să nu îi scape nimic important, exegeta parcurge o serie de lucrări de referinţă din sfera criticii literare, a psihologiei, a filozofiei şi a fizicii moderne. Îmbinând sugestiile oferite de psihologia jungiană cu teoria fractalilor şi cu trimiterile la holografie, lucrarea dobândeşte un pronunţat caracter interdisciplinar. Abordarea de factură novatoare presupune şi asumarea unui limbaj pe măsură. Crina Borcut are curajul să impună o serie de concepte personale, dintre care unele au şansa să intre în conştiinţa publică, deşi, pentru moment, pot să sune destul de straniu pentru omul obişnuit. Un asemenea concept este cel de *homo zelotypus*, prin care autoarea defineşte ideea de arhetip al geloziei. De aici decurg şi unele variante precum *homo zelotypus crudus* (pentru a defini natura negativă „tare” a geloziei) şi *homo zelotypus mollis* (pentru a circumscrie dimensiunea negativă „slabă” a fenomenului). La acestea se adaugă o serie de concepte asumate din sfera ştiinţelor exacte, cum ar fi cel de *interferenţă*, preluat de la Stephen Hawking. Autoarea urmăreşte maniera în care gelozia acţionează asupra a trei dimensiuni fundamentale ale fiinţei umane: literară (*homo poeticus*), psihologică (*homo psihologicus*) şi ontologică (*homo religiosus*). Crina Borcut îşi propune să demonstreze caracterul arhetipal al geloziei şi să ofere o tipologie a acesteia. Drept consecinţă, ea parcurge un număr important de studii dedicate conceptului, reuşind să propună o interesantă perspectivă comparatistă. Pe de altă parte, pornind de la o solidă acumulare teoretică, exegeta recomandă un model de analiză psihologică arhetipală, care poate fi aplicat oricărei opere literare care abordează arhetipul geloziei.

Primul capitol al investigaţiei reprezintă o documentată radiografie a conceptului de *gelozie*. Autoarea reconstituie etimologia cuvântului şi istoricul conceptului în psihologie şi în literatura lumii. Lucrarea analizează viziunea mitică şi religioasă asupra geloziei şi urmăreşte prezenţa ei în imaginarul colectiv al lumii. Crina Borcut parcurge o bibliografie amplă şi are curajul impunerii unor opinii personale curajoase. Astfel, în abordarea geloziei ca *„umbră a fiinţei”*, ea se sprijină pe lucrările teoretice ale unor autori precum Platon, Ovidiu, Carl Gustav Jung sau Otto Rank. De altfel, subtitlurile capitolelor se dovedesc elocvente în privinţa demersului realizat de către exegetă: ***Un modus vivendi sub semnul geloziei, Prolegomene la o posibilă gelozologie*** (alt concept novator impus de către autoare), ***Gelozia şi maeştrii săi, Un punct de vedere: gelozia ca Umbră a fiinţei. Mitul lui Narcis, Gelozia: jocul alterităţilor. Triunghiul gelozic. Decrepitarea eşafodajului erotic, Gelosul/ geloasa gay***.

Ocupându-se de ***Dimensiunea arhetipală a fiinţei***, cea de a doua secţiune a cărţii adânceşte investigaţia teoretică realizată de către Crina Borcut.

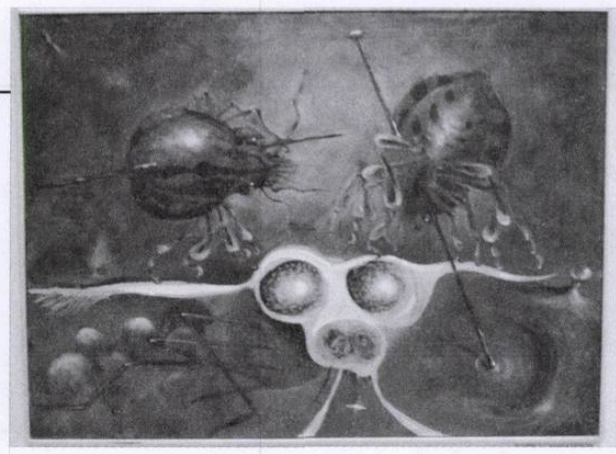

Szanto Andreasz

Autoarea vorbeşte de necesitatea modelului la care să se raporteze perspectiva de cercetare, derivată din relativitatea conceptului de „realitate”. În acest sens, ea optează pentru modelul arhetipologiei ca ştiinţă psihanalitică de sondare a inconştientului. Cercetarea ţine cont de elementele novatoare aduse de către fizica modernă, în speţă de cea cuantică. Se vorbeşte apoi de natura fractalică a arhetipului şi de natura holografică a universului. Amplele şi ingenioasele demersuri teoretice au menirea de *„a decela entitatea arhetipală a lui homo zelotypus cu disfuncţionalităţile sale bipolare”*. Pentru a nu rămâne în sfera abstracţiunilor, Crina Borcut trece la o interesantă analiză de caz, discutând celebra piesă a lui Shakespeare, ***Othello***, lucrare de referinţă pentru tema aleasă.

Extrem de interesant se dovedeşte capitolul al treilea, intitulat ***Manifestări în literatura română***, mai ales că acesta vine după un aparent exces teoretic. Pentru a-şi verifica ideile exprimate, autoarea face apel la opt texte reprezentative pentru literatura română şi cea universală. Creaţiile aparţin unor zone geografice şi temporale diferite, scopul fiind acela de a demonstra caracterul arhetipal al geloziei. Pornind de la cunoscuta lucrare a lui Charles Mauron, ***De la metaforele obsedante la mitul personal***, exegeta identifică în operele comentate un „mit colectiv” asemănător cu celelalte mituri ce au marcat imaginarul lumii. Este vorba de mitul omului gelos pentru că iubeşte. Spre deosebire de textele româneşti semnate de Liviu Rebreanu, Camil Petrescu, Garabet Ibrăileanu şi Anton Holban, care aparţin perioadei interbelice, creaţiile din literatura universală prezintă o mult mai mare diversitate. ***Othello*** de Shakespeare a apărut în 1603, ***Anna Karenina*** de Lev Tolstoi ţine de secolul al XIX-lea (1877), romanul lui Alberto Moravia, ***Amor conjugal,*** a fost publicat în 1949, iar cel al lui Alain Robbe-Grillet, ***Gelozia***, a apărut în 1957. Criteriul de selecţie este cel valoric, textele fiind supuse unei lecturi de factură arhetipală. Crina Borcut se dovedeşte o cititoare atentă, care ştie să pătrundă în semnificaţiile adânci ale textului. Comentariul se dovedeşte profund şi original, demonstrând valabilitatea ideilor teoretice exprimate. Arhetipologia gelozică este urmărită în context literar-cultural, psihologic-antropologic şi ontologic-metafizic. Investigaţia se transformă într-o pledoarie pusă în slujba lecturii arhetipale, dar are şi o importantă funcţie terapeutică, servind la „dez-gelozirea noastră prin descoperirea «zeului ascuns» din noi”.

Gelozia – dimensiune arhetipală a fiinţei. Manifestări în literatura română este o carte originală, migăloasă, bine documentată, care nu riscă să îşi piardă actualitatea. Pornind de la o bibliografie amplă şi de certă valoare, Crina Borcut dă dovadă de o remarcabilă capacitate de analiză şi de sinteză, avansând numeroase puncte de vedere personale în interpretare.

Ioan L. ŞIMON

UN LIRISM ERETIC VOALAT

Scriitorul maramureşean, licenţiat în Ştiinţe ale comunicării, directorul Bibliotecii Municipale „Laurenţiu Ulici" din Sighetu Marmaţiei, fondator şi director al Editurii *Echim*, precum şi al revistei de cultură „ALMAR – arta şi literatura Maramureşului", Echim Vancea este membru al Uniunii Scriitorilor din România, cu un palmares editorial de invidiat: peste douăzeci de volume de versuri, la care se adaugă alte cărţi de eseuri, interviuri, mărturii şi evocări. Inclus în antologii din ţară şi străinătate cu poeme traduse în mai multe limbi de circulaţie internaţională, Echim Vancea este un nume cunoscut cititorilor de poezie contemporană, fiind întâlnit şi în diverse dicţionare de prestigiu ale scriitorilor români, între care amintim ***Dicţionarul General al Literaturii Române***, apărut la Editura *Univers Enciclopedic*, Bucureşti, 2009.

Dar să revenim la volumul menţionat în titlu, apărut la Editura *Echim* în 2014, şi să spunem că autorul acestei cărţi de poeme practică un lirism eretic voalat, care sondează adâncimile interioare ale fiinţei, sub teroarea timpului ce ruinează şi reduce totul la tăcere, a memoriei obsesive situate în gravitaţia „umbrei", ca simbol al unei individualităţi ce se împotriveşte amurgului. El este considerat de Gheorghe Grigurcu un „înger căzut", care compune *„un psalm eretic, în care dă glas firii sale impetuoase unei exuberanţe goliardice [...]"*.

În planul epistemologic, Echim Vancea atinge trepte de cunoaştere obscure ale fiinţei, antrenate într-un spectacol ontologic de actualitate derizorie, dovedind o măiestrie originală în desfăşurarea discursului liric şi a conotaţiei limbajului poetic.

Poezia sa este rezultatul unui travaliu creativ şi iniţiatic de dimensiuni sisifice, înzestrat cu un har poetic complex, ce îi dă o abilitate expresivă originală şi posibilitatea valorificării unei game variate de licenţe şi experienţe poetice, experimentate de poeţi în secolul XX, dar şi de cei mai tineri, de după postmodernişti, care practică o deformare şi o desacralizare a miturilor sau încearcă o investigare a infrarealităţii şi a transfinitului. De fapt, acelaşi Gheorghe Grigurcu afirmă: *„De asemenea obişnuieşte* (Echim Vancea – n. m.) *a deforma, nu fără voluptate, miturile, transcriindu-le pe fila actualităţii derizorii [...]"*.

Putem afirma astfel că în creuzetul intelectual al poetului se decantează experienţe şi arte poetice diverse, însă ele capătă o turnură originală, ce poartă amprenta timbrului personal, iar versurile sale ating strălucirea cristalului, fiind şlefuite până la esenţe, încât ele se desfăşoară excesiv în sonorităţi de argint în oceanul poeziei autentice. Talentul său constă şi în facilitatea pătrunderii interioare în universul stărilor contradictorii ale fiinţei, ale trăirilor majore ale existenţei, ale întrebărilor.

Poemele sale se dezvoltă prin coduri poetice provocatoare, fără a apela la elemente de manierism sau la alte artificii livreşti.

Volumul este structurat în cinci cicluri de poeme: ***ziua nopţii trecute, săptămâna întâlnirilor de ieri, loc al uitării, fără să ştii unde*** şi ***pur şi simplu celălalt***, reprezentând niveluri de cunoaştere existenţială. Primul ciclu, ***ziua nopţii trecute***, având drept motto un citat sugestiv pentru contextul ideatic abordat: *„Voi pleca într-o zi fără să fi spus totul"* (Louis Aragon), stă sub semnul neputinţei şi al durerii unui eu ce presimte apropierea unui amurg ce va aşterne tăcerea peste toate experienţele unei vieţi trăite intens, peste amintiri, prietenii şi visuri, chiar peste cuvinte şi atâtea întrebări fără răspuns. Poemul ***tăcere***, ce deschide acest ciclu, are caracterul unei confesiuni lirice ample şi reflexive asupra nonsensului unei vieţi dominate de umbra morţii şi a zădărniciei, a pierderilor de tot felul: *„într-o noapte mi-am pierdut numele/ şi de atunci număr mereu umbrele care dispar"* (p. 10). Motivul umbrei este reiterat în majoritatea poemelor, având o conotaţie polivalentă, ea însemnând timpul care ruinează, destin, individualitate, memorie sau un alter ego omniscient: *„cărările se retrag sub ţipete/ rădăcinile arinilor stau sub călcâiul durerii/ pe umerii umbrei/ câinele drăgan/ îl mai latră încă pe tata/ odată cu zorii/ tot mai zadarnic/ şi de acum tot mai slab sub iarnă"* (p. 11).

Un poem asemănător este şi ***un posibil sfârşit,*** din ciclul ***săptămâna întâlnirilor de ieri***, o meditaţie asupra amurgului existenţial, înfăţişat ca un uriaş *„jurnal"*, pe fondul unor *„timpuri părăsite de timpuri"*, care vin şi se duc: *„uitării/ furia/morţilor şi viilor"* devine un nonsens, toate fiind o zădărnicie, nici chiar *„sângele tău de fecioară"*, care *„zadarnic se roagă/pentru ruperea sigiliilor"*, deci a tainelor vieţii, pentru că toate se află *„sub şoapta întunecată a umbrei, deci a efemerităţii, a uitării."*

Durerea însă este disimulată şi de natură stoică pentru că, aşa cum se desprinde din finalul poemului, eul liric se consolează *„în lacrima dimineţii"*, a unui început din apogeul existenţial al memoriei: *„am început să plâng/ şi-n lacrima dimineţii/ de-acum înainte voi rătăci"*.

Un poem provocator, ce poate avea statut de *ars poetica* pentru ciclul de poeme ***loc al uitării,*** este ***cercul zborului***, care ne conduce spre o dualitate a cunoaşterii şi, în acelaşi timp, a aspiraţiilor ascunse ale fiinţei: *„un ochi zace în căldura zăpezii/ ţinând sub geană o pasăre adormită"* este ochiul cunoaşterii îndreptat spre lumină şi ideal, iar „şerpii" care *„se odihnesc sub ceasuri"* pot avea conotaţia unor întrebări existenţiale ce stau încă nerostite, în stare de latenţă.

Celălalt ochi epistemologic, care intuieşte „prăbuşirea", furtuna, este sub semnul hazardului, al „prăzii" şi al jocului, lumea fiind *„o pasăre de pradă şi joacă"*,

Greti Adriene Papiu

iar *„sub zăpadă furtuna/ zace în strâmbul ei echilibru"* (p. 59).

O pasăre emblematică, în care autorul recurge la o deformare, o demitizare şi o desacralizare ale unor mituri pe fondul unei actualităţi de nonsens şi derizoriu, este poezia ***pact*** din ciclul ***pur şi simplu celălalt***. Poetul descrie o stare de derută generală, în care totul devine inutil, neîndemânatic şi hazardat, încât nici raţiunea nu îşi mai găseşte sensul: *„şarpele caută cu spaimă drumul de întoarcere"*, deşi *„generaţii de zile şi nopţi/ umblă pe urma lupilor de zăpadă"*.

Redăm în continuare şi câteva dintre cele mai reuşite sintagme în care desacralizarea şi deformarea unor mituri apar într-o exprimare conotativă originală: *„în goliciunea de fruct a copilei/ nu mai încape* ***cântarea cântărilor****" sau: „trupul mirelui lup/ străbătut de sulițele arcaşilor nopţii/ caută larma sărbătorilor/ uitarea veştejită a frigului"*.

Versurile lui Echim Vancea necesită mereu o recitire, deoarece la fiecare lectură raţiunea cititorului pătrunde noi straturi de profunzime şi sensuri, calitate ce o posedă doar marea poezie. Poetul întruneşte trăsături fundamentale de liric modern, reprezentativ pentru literatura română actuală, atât în privinţa construcţiei poemului, cât şi a mânuirii verbului ce exprimă actul reflexiv al cunoaşterii, dar în abordarea de teme existenţiale majore, cărora le găseşte semnificaţii inedite şi provocatoare. Timbrul vocii sale poetice este inconfundabil şi bine conturat în contextul liric contemporan.

Încheiem semnalându-vă atât eleganţa acestui volum, care se distinge printr-o grafică seducătoare, realizată de Cristian Cheşuţ, care invită la lectură, cât şi prin portretul autorului de pe coperta IV, cu privirea lui apolinică de filosof antic, omniscient şi dantesc, ce are experienţa celor trei ipostaze existenţiale ale lumii: Purgatoriul şi Infernul, dar şi cea a Paradisului.

Ana OLOS

RĂSFOIND „THE NEW YORKER"

Celui interesat de viaţa culturală a metropolei americane, săptămânalul „The New Yorker" îi oferă o imagine cuprinzătoare. Cu un format banal, A4, în culori discrete, ornată cu desene sau reproduceri după picturi, revista cu în jur de o sută de pagini apare constant din februarie 1925, cu 47 de de numere pe an, cinci dintre ele fiind pe duble. Calitatea revistei e atestată de redactorii permanenţi, precum şi de colaboratorii ocazionali. Informaţiile sunt atent verificate, în prezent de şaisprezece angajaţi. Se publică ştiri, reportaje, comentarii politice, critică, eseuri, poezie şi ficţiune, satiră şi caricaturi etc., nelipsind, desigur, paginile de publicitate. În noiembrie 2004 s-a implicat pentru prima oară în a susţine un candidat la alegerile prezidenţiale (pe John Kerry, perdantul, contra lui G. W. Bush), fiind alături de Barack Obama în 2008. Din 1990 revista apare şi pe Internet.

E de remarcat numărul generos de pagini alocat literaturii originale, cu prioritate non-fiction, pe o gamă largă de teme, dar şi ficţiune de foarte bună calitate, menită, cum scria K. Vonnegut, să educe gustul cititorilor. În primele decade se publicau chiar şi două sau trei proze scurte într-un număr. „The New Yorker" este revista care i-a promovat pe marii autori americani, acceptând o largă varietate de stiluri, de la introspecţie la suprarealism. Printre numele cele mai cunoscute: John Updike, Philip Roth, J.D. Salinger, Eudora Welty, Truman Capote. Alături de americani, au apărut şi scriitori canadieni, ca Mavis Gallant sau câştigătoarea premiului Nobel pentru literatură pe 2013, Alice Munro, la fel şi mulţi autori mari în traducere. În primul număr pe octombrie a.c. apare o povestire a scriitorului japonez Haruki Murakami, stabilit din 1986 în Statele Unite, şi el candidat la Nobel.

Dar alături de prozatori sau de poeţi consacraţi, revista e deschisă şi autorilor mai tineri. De pildă, numărul din 23 iunie a.c. publică o proză de Maile Meloy, autoare clasificată printre cei 21 cei mai talentaţi tineri romancieri americani. ***Madame Lazarus***, povestirea acesteia, este despre trăirile unui bătrânel parizian, căruia companionul său mai tânăr, plecat din ţară, îi lasă drept substitut un câine. Titlul ironic se referă la câinele resuscitat din morţi de bătrân. Numărul din 21 iulie publică şi o proză de Greg Jackson – scenarist, designer, autor de romane SF sau policier şi de proză ultra-scurtă („flash-fiction"). Povestirea ***Wagner in the Desert*** (***Wagner în deşert***) e considerată de un comentator de la *The Paris Review* de departe cea mai reuşită proză publicată de revista newyorkeză în ultimii ani. Citind povestirea, trebuie să recunoaştem că e foarte bine scrisă, ceea ce nu e de mirare, căci majoritatea tinerilor scriitori, şi nu doar americani, au deprins tehnica scrisului la nenumăratele cursuri de „creative-writing".

Textul începe cu un fel de sumar a ceea am văzut în filme că fac americanii la petrecerile menite să-i scoată din cenuşiul cotidianului şi cu o listă a antidepresivelor şi a stimulentelor care fac lumea să pară altfel. Apoi se fixează un cadru pentru rememorarea unor întâmplări petrecute la staţiunea Palm Springs din deşertul californian, un rit de trecere postmodern între anul vechi şi cel nou. Naratorul-scriitor este oaspetele unor vechi prieteni din Los Angeles, soţii Eli şi Marta, care n-au reuşit până atunci să aibă copii. Cea care e destinată să-i fie parteneră scriitorului este Lily, o tânără de succes, directoare adjunctă la o firmă. Scenaristul Eli, dornic să facă un film despre un mare economist american, caută să-l întâlnească pe un anume Wagner, pentru a obţine de la el finanţarea. Ziua a treia începe cu plimbarea câinelui scenaristului. Apoi scriitorul, pradă unor fantezii erotice în urma unei doze de haşiş, se retrage în baie şi, aşteptând sfârşitul lumii, e torturat de întrebări despre propria-i identitate. În Ziua a Patra, înainte de Revelion, grupul pleacă să viziteze o rezevaţie naturală. Cina cu carne de vită e precedată de un ceremonial în stilul aborigenilor, prin care cei de faţă îşi cer iertare animalului ce fusese sacrificat tocmai în Sumatra. Mai apoi scriitorul şi prietenii săi participă, drogându-se de data asta cu cocaină, la o altă petrecere, unde e prezent şi căutatul Wagner. Însă acesta refuză finanţarea filmului, ţinându-le celor prezenţi un expozeu despre invidie, putere, succes şi durere, amintind şi de un anume Nietzsche, care se dovedeşte a fi, în locul cunoscutului filozof, directorul unei firme. În prima zi a Anului Nou grupul performează ritualul escaladării unei stânci. Meditaţia scriitorului, care de asta a consumat ciuperci halucinogene, îl duce la concluzia că el nu aparţine niciunei rase şi niciunui popor şi că, de fapt, nu e decât un idiot, el şi prietenii săi neavând nimic în comun cu supereroii din filme. Deşi Lily consideră că totul a fost perfect, scriitorul-narator remarcă sceptic că aşa vezi lumea doar când te droghezi. Tonul sarcastic al naraţiunii este fracturat de fragmente lirice induse de frumuseţea peisajului, de prezenţa unui copil sau de o poezie inserată în text.

Între prezentările de cărţi din revistă, ne atrage atenţia recenzia lui James Wood la cartea scriitorului Zachary Lazar (n. 1968) despre viaţa reală şi imaginată a gangsterului Meyer Lansky, intitulată, după un vers dintr-un cântec al Bob Dylan, ***I Pity the Poor Immigrant (Mi-e milă de bietul imigrant)***. Ca să scape de închisoare la bătrâneţe, gangsterul vrea să se refugieze în Israel, dar i se refuză imigrarea. Recenzentul apreciază intertextualitatea, amestecul de elemente reale şi ficţionale, care, după el, constituie deliciul scrierilor postmoderne.

Alte rubrici din revistă prezintă filme, comentează expoziţii, concerte de muzică clasică, teatru, dans, dar şi viaţa nocturnă sau meniurile din restaurante. Într-unul din numerele din vară găsim o relatare despre experienţa terifiantă a unui prizonier în Irak. Alt reporter prezintă sporturi extreme cu şansa de a fi introduse printre disciplinele olimpice, articolul fiind ilustrat cu o reclamă despre un aparat auditiv ultraperformant şi cu o caricatură având un joc de cuvinte. Un articol medical se referă la o boală rarisimă de care suferă un copil. La rubrica „Profiluri" găsim un articol despre cum redefineşte economista Janet Jellen rezervele federale. O ilustraţie color de o pagină reprezintă o maşină de tăiat tăiţei. La „Analele învăţământului" sunt rezumate diferite interviuri legate de falsificarea sistematică, în mai multe state, a rezultatelor de la testările finale (considerate irelevante de către învăţători şi profesori), pe motivul că, datorită acestor rezultate, anumite şcoli din cartierele sărace puteau să piardă finanţarea şi să fie închise.

Faptul că revista supravieţuieşte, având abonaţi şi la versiunea online, dovedeşte că nu duce lipsă de cititori.

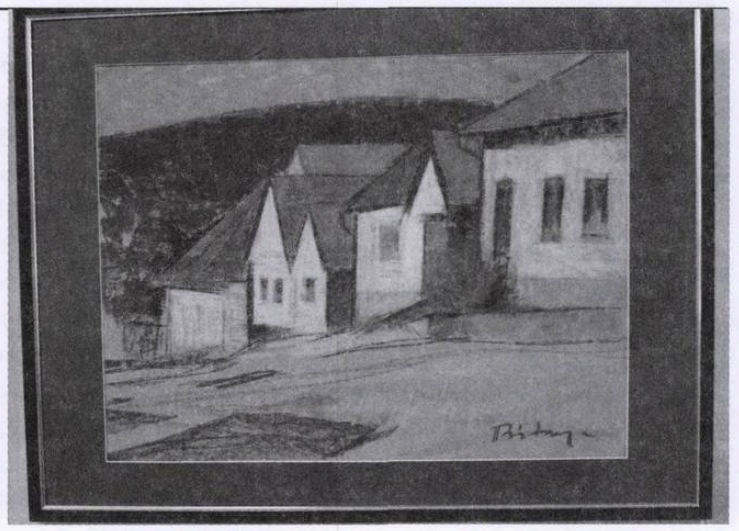

Bitay Zoltan

Ioan NEGRU

ATÂTA TIMP CÂT NE AMINTIM

Cărţile pe care ni le propune Victor Tecar constituie un ciclu format din trei volume (trei romane: ***Visul ca pedeapsă*** - 2003, ***Visul ca iertare*** - 2008, ***Visul ca ispită*** - 2013), fiecare trecând binişor peste 320 de pagini, în format normal (14x20), foarte curat scrise şi editate, dar, mă grăbesc să o spun, foarte bune. Foarte bune în ceea ce privesc haina literară şi modalitatea de compoziţie, dar şi în ceea ce se constituie într-o mărturie deosebită, reală a colectivizării unui sat din Ţinutul Chioarului – Slănic. O mărturie, la fel ca mai toate pe această temă, cutremurătoare. Ca mărturie, aş asemăna ***Visele*** lui Victor Tecar cu ***Arhipelagul GULAG*** al lui Soljeniţîn. Cu siguranţă, nu va face „cariera internaţională" a ***Arhipelagului***, dar, în multe feluri, pot fi asemănate. *„Această carte (cărţi* s.n.*)... vor constitui o trilogie în care mi-am propus să descriu viaţa ţăranilor dintr-un sat din Chioar, de la colectivizare şi până la „lovitura de stat" din decembrie '89, aşa cum i-am cunoscut eu, cu necazurile, nevoile şi suferinţele lor"* (***Întâmpinare***, ***Visul ca iertare***, p. 5).

Sigur că Victor Tecar n-a trăit în Gulagul sovietic, dar cu siguranţă a trăit într-unul tot sovietic (la început), copiat după modelul „fratelui mai mare" şi aplicat cam peste tot în ţara noastră comunistă.

Întregul proces de colectivizare a fost o umilinţă aproape nesfârşită, pe care o făcea o minoritate asupra majorităţii. Am zis minoritate, pentru că comuniştii, oricum minoritari, îşi recrutau „personalul" din rândul minorităţilor sociale, politice sau etnice. Aşa cum depune mărturie şi această carte: cam din pleava societăţii. A nu se uita că colectivizarea n-avea cum se face decât la sate, unde simţul proprietăţii era mult mai puternic, mai ferm. Bunul simţ şi mândria personală mai la ele acasă. Lumea îşi avea Dumnezeul ei, sacrul ei, rânduiala sa, cutuma sa. Oamenii ei de nădejde, dar şi „coldubăii" ei. Din rândul acestora din urmă s-au ridicat viitorii şefi. Oameni fără de ţară sau a căror singură ţară erau Partidul, Stalin şi Uniunea Sovietică. Şi „lupta de clasă" împotriva „banditilor" care nu li se supuneau de bunăvoie.

Cum comuniştii care au început epoca şi, mai concret, colectivizarea, n-au fost de bună credinţă, tot aşa, nicio parte din cei care s-au împotrivit „decolectivizării" (vezi vol. 3) n-au fost. Împotrivirea „noilor comunişti" (atunci feseniştii lui Iliescu) n-a fost la fel de dură ca şi aceea a înaintaşilor lor, care făcuseră prin forţă colectivizarea. Slugile, ajunse de multă vreme stăpâni peste ceea ce nu era al lor, s-au împotrivit. Se schimba regimul politic. Şi stăpânii. Şi slugile.

Nu spun multe despre personajele cărţii, memorabile mai toate, pentru că mi se pare că personajul principal este dat de oamenii satului pomenit, de destinele lor. Ei, oamenii, sunt anonimii istoriei. Istoria, cu numele lor viu şi însângerat, rămâne. Rămâne şi cartea care ne aduce aminte de bunici, de părinţi, de noi înşine. Până acolo unde putem.

Cartea lui Victor Tecar, acolo unde este şi mărturie, ţine de un fapt istoric cât se poate de real. Deşi se referă la evenimentele petrecute într-un sat anume din Maramureş, faptele descrise au fost cam peste tot aceleaşi. În întreaga ţară. Au fost peste tot în „arhipelagul sovietic". O moarte morală. O teamă aproape nesfârşită de „celălalt", care vine şi te strânge de gât.

Există omenia, dar şi ironia, şi uneori batjocura, pe care numai munca pământului ţi le poate da. Temeiul celor mai cu stare de aici se trage, de la proprietate, de la familie, de la biserică. Toate acestea, odată cu începutul colectivizării, se destramă. Exista o anume ierarhie dată de omenia fiecăruia. Acum, cu venirea comuniştilor la putere, omenia este înlocuită de fărădelege, de forţă, de crime. Toate desfăşurându-se sub protecţia Partidului, un partid care nu mai are în centrul său credinţa şi smerenia date de umanitatea din om, ci supunerea, „directivele" antiumane. De aceea, dar nu numai, multă lume nu mai privea înainte (i s-a zis şi paseism), ci înapoi, la ceea ce a fost. O lume fără viitor.

Citind cartea, ai un posibil răspuns la cine din societate era cel mai predispus să devină torţionar. Nu în puşcării, ci în sat. Adică peste tot. Răspunsul nu este complicat: slugile. Slugile care pentru o vreme au devenit stăpâni. În faţa lor, fie plecai, fie îţi luai zilele, fie te revoltai inutil, fie deveneai umil. Nu Dumnezeu îţi mai era stăpân, ci partidul, prin „preoţii" săi antiromâni şi antiromâneşti. Ca ilustrare, pot fi aduse câteva fapte scrise în carte: furtul oilor lui Filimon, scăderea preţului pământului, a preţului animalelor, a batjocurii la care sunt supuşi ţăranii la târg, dar şi imaginea cailor lăsaţi, de către noii stăpâni, în pustia câmpului şi a satului.

Există în sat trei mari „instituţii": biserica, sfatul popular şi bufetul. La biserică te rugai şi constatai că nu eşti singur, deşi eşti o mică fărâmă de ţărână; la Sfat te duceai cu treburi administrative; la bufet luai pulsul vieţii satului, al evenimentelor din ţară şi de aiurea. Toate acestea decad: popa devine un cartofor şi un delincvent; Sfatul nu-ţi aduce decât înscrierea în Colhoz, bătaie, arestări, puşcărie sau sinucidere; bufetul nu mai aduce decât violenţă politică, minciună, confuzie şi informatori puşi în slujba torţionarilor.

Lumea din ***Visele*** lui Victor Tecar nu mai este acum reală decât în vis. Aici visul este cât se poate de concret. Tot aici aş încadra şi visele unor personaje ale cărţii. (Care vise ar putea constitui o carte aparte). Aş spune că ***Visele*** acestea ţin de *reamintire*. Textele acestor volume îţi reamintesc că ai fost şi că eşti zeu. Om fiind, eşti supus „căderii". Cazi în social, în politic, în istorie, dar cazi şi în literatură, şi atunci, pentru o clipă, învii, reînvii. ***Visele*** lui Victor Tecar dau viaţă. Sunt, dacă-mi este permis, un fel de euharistie săvârşită în câmpul literaturii. Înţelegi că mai există ceva, cineva din tine, dar dincolo de tine, care te duce acasă ca să nu mai fii singur. Ca să nu mai rătăceşti pe toate drumurile.

Sigur că există o anume nostalgie faţă de trecut, dar autorul nu scrie despre un trecut nostalgic şi nici cu nostalgie. ***Visele*** lui Victor Tecar sunt o mărturie, o mărturisire despre noi înşine. Atâta timp cât ne amintim, ne reamintim că am fost şi suntem zei.

Daniela SITAR-TĂUT

ROMÂNUL ARE TENDINȚA DE A-ȘI SCUZA CĂLĂII

Recent, la 23 iulie a.c., s-a stins în Maignelay-Montigny, la vârsta de 78 de ani, Oana Orlea, scriitoare de origine română care, în anul 1980, solicită azil politic în Franța din pricina regimului comunist. Oana Orlea este doar pseudonimul literar al Ioanei-Maria Cantacuzino, fiica aviatorului de elită Constantin (Bâzu) Cantacuzino şi a Ancăi Diamandy Cantacuzino, nepoată prin alianță a compozitorului George Enescu. Numele ei capătă, încă dinaintea părăsirii țării, o aureolă mitică ce nu se datorează în niciun caz onomasticii princiare (fiind retractilă şi sancționând infatuarea, deseori calpă, generată doar de sângele albastru), ci pentru că şi-a petrecut adolescența în închisorile epocii, iar ulterior încarcerarea a împiedicat-o să poată urma cursuri sau ocupa un post decent. Debutează în România, în 1968, cu volumul de proză scurtă ***Calul de duminică*** (EPL), urmat în 1970 de unul de povestiri, ***Numele cu care strigi*** (Ed. Junimea). Anterior exilului, mai publică la noi: ***Țestoasa portocalie*** (EPL, 1969), ***Pietre la țărm*** (1972), ***Competiția*** (1974), ***Cerc de dragoste*** (1977), ***Un bărbat în rândul lumii*** (1980), toate la Editura Cartea Românească. Cetățean francez din 1989, Oana Orlea editează acolo ***Un Sosie en cavale*** (Paris, Éditions du Seuil, 1986; în limba română: ***Perimetrul o***, ediție revizuită de autoare, trad. din limba franceză de Ioana Triculescu, Bucureşti, Ed. Cartea Românească, 1991), ***Le Pourvoyeur***, ediție de autor, Compiègne, 2000; în limba română: ***Alexandra iubirilor***, roman, traducere de Elena-Brânduşa Steiciuc, Ed. Compania, 2005). Cel mai elogios dosar critic îl deține ***Les Années volées – dans le Goulag roumain à seize ans*** (Éditions du Seuil, 1991), amplul interviu luat prozatoarei de jurnalista şi poeta Mariana Marin şi editat anterior, în acelaşi an, în limba română (Cartea Românească), cu titlul ***Ia-ți boarfele şi mişcă!*** Demersul Marianei Marin este reluat şi completat, cu sprijinul autoarei, de Adina Kenereş, ataşând versiunii inițiale, în titlu, apelativul „Cantacuzino", *„pentru că nici rostirea lui în închisoare nu era lipsită de semnificație şi nici omiterea lui nu a fost"* (p. 6).

Reiterată la finele fiecărui capitol, ca laitmotiv, propoziția imperativă marchează transbordarea dintr-o locație carcerală în alta. Radiografiind universul tematic al tomului, Sanda Stolojan evidențiază faptul că *„rareori răul insidios al totalitarismului în varianta sa românească va fi fost demascat cu atâta forță şi originalitate"*.

Varianta revizuită şi adăugită, ***Cantacuzino, ia-ți boarfele şi mişcă!,*** debutează cu informații şi note ***Despre prima şi a doua ediție a acestei cărți,*** în care Oana Orlea rememorează circumstanțele care au generat apariția dialogului cu Mariana Marin. Scriitoarea aminteşte insistența jurnalistei, venite cu o bursă la Paris, în ceea ce priveşte obligația deținutei de altădată de a-şi face cunoscuți anii de puşcărie. Subiectul este nevalorificat de prozatoare, care inițial se eschivează, cu modestie, pe motiv că suferințele ei şi anii de detenție sunt inferiori torturilor şi ostracizărilor îndurate de alții. În plus, autoscopia, *„fără scutul ficțiunii"*, i se pare un demers dificil, ceea ce explică lipsa ei de atracție pentru diarism. Trecerea a 38 de ani de la evenimentele devoalate în varianta originară a interviului, precum şi fluctuațiile amintirilor transformă cartea într-un document al epocii, infidel pe alocuri în privința onomasticii, pe care Oana Orlea, purtătoare a unui nume cu genealogie ilustră, îl transformă într-un veritabil testament spiritual, etic şi cultural deopotrivă, pe care vrea să-l lase tinerilor est- şi central-europeni: *„Amintirile se buluceau destul de dezordonat, dar erau vii, bine păstrate în subteranele memoriei. Uitasem multe nume, nu însă şi figurile, şi nici întâmplările. Eram, de fapt, surprinsă, să văd cât de uşor îşi făcea trecutul loc în prezent"* (p. 8).

Cartea este compartimentată în paisprezece capitole, numite sugestiv şi demarează cu un ***Indicator: Drumul celor 12 puşcării.*** Intervievatoarea propune o recuperare a memoriei adolescentine, rugându-şi interlocutoarea să valorifice, empatic, portretul fetei de şaisprezece ani, rebele, idealiste, ce nu poate suporta injustețea unui sistem opresiv. Acceptarea investigării sinelui de demult este datorată unei cauze duale: cea dintâi, faptul că *„o întreagă generație din România nu are memorie"*, tinerii din acest areal dorind să cunoască fapte anterioare naşterii lor, iar cea secundă, respectul față de predecesori şi rememorarea acestora – *„Morții sunt trăsătura de unire care leagă diferitele momente ale istoriei unui popor"* (p.10). Prima amintire relevă invazia ruşilor de după război, eliberarea însemnând, in facto, doar ocuparea grobiană a țării. Ochii copilului înregistrează mania ruşilor pentru ceasuri, pe care şi le postează până şi în gât sau pe piept, înapoierea lor atitudinal-vestimentară, astfel încât sovieticele *„descopereau la noi sutienele şi combinezoanele şi le purtau peste uniformă"* (p. 11).

Actele de teribilism sunt cele ale generației, limitându-se la permanenta atitudine de frondă împotriva comunismului şi a cadrelor lui didactice inepte, fabricate peste noapte, pe bandă, la refuzul ostentativ al asimilării limbii ruse şi la intonarea imnului regal, interzis. Războiul „de gherilă" continuă şi în mediul familial, prin confruntarea între două generații, antagonice în viziunea liceenei: independența afişată a junei versus conservatorismul matern. Analizând cauzele acestui conflict, insurgenta cuantifică similitudinile şi disjuncțiile între cele două generații: *„Ce îi reproşam mamei în fond? Esențialul, probabil: că nu avea vârsta mea, că nu resimțea ca mine şocul celor două lumi. Dar ce ştiam eu atunci despre ce resimțea ea, care, cu dinții strânşi, mergea înainte, singură, trăgând barca pe uscat? Generația mamei şi cea a părinților ei s-au trezit brusc în infern – oameni umiliți, spoliați de toate bunurile, de orice drept, alungați din case numai cu un geamantan sau două, huliți, ajunşi în câteva ceasuri fără adăpost, găzduiți de rude, de prieteni, până când erau şi aceştia aruncați în stradă. [...] Celor din generația mamei li s-au aplecat grumazurile până la genunchi, iar ei au trebuit să supraviețuiască astfel. Majoritatea celor din generația mea care au devenit părinți şi-au plecat singuri grumazul atât cât au considerat ei că e necesar ca să nu aibă soarta părinților lor. Aici este toată deosebirea. E vorba, în fond, de condițiile obiective de impunere a puterii prin înspăimântare. Primii au fost guvernați doar cu bâta sau cu patul puştii, fără a putea alege ceva; ceilalți au fost mânați cu bâta şi cu morcovul, situație în care alegerea părea să devină posibilă"* (p.16).

La şaisprezece ani, elevă în clasa a X-a, Marioara Cantacuzino era o puberă inventivă, sportivă, băiețoasă, neîmblânzită. Reforma deformatoare a învățământului din 1947, îndoctrinarea de la şcoală în privința partizanilor sovietici şi-a luptei lor îndârjite, pururi biruitoare, contra naziştilor, au un efect contaminant asupra tinerei care se doreşte o eroină, aidoma ultravehiculatei Zoia Kosmodemianskaia, o „Zoia Românca" însă, aflată de partea luptătorilor din munți şi războindu-se cu regimul sovietic. Viața tinerei pare acum decupată dintr-un roman picaresc. Fuge de acasă, plină de elan belic, pentru a se alătura partizanilor din munți, împreună cu patru amici din copilărie, dar nu reuşeşte să-i descopere. Liceanca se va afilia atunci, compensativ, unui grup „conspirativ", de juni temerari, care redactează şi difuzează manifeste anticomuniste scrise de mână. Inițiativele ei se individualizează când, într-un moment de teribilism şi revoltă, reuşeşte să tragă cu praştia taman în maşina lui Petru Groza. Deşi acesta nu era în automobil, gestul va căpăta, în ochii celor de la securitate, note pantagruelice, fiind acuzată de complot şi atentat la siguranța țării. Evenimentul este evaluat retrospectiv cu luciditate de persoana matură: *„N-aveam simțul primejdiei. Eram absolut nebună – gesturi copilăreşti. [...] Amintesc acest episod pentru că mai târziu, transmis din gură în gură, a luat proporții: ba că ar fi fost Gheorghiu-Dej în maşină, ba că am rănit-o pe Ana Pauker (a meritat-o!) etc"*. (p.19).

Onestă, scriitoarea nu încearcă să supraliciteze dimensiunea actelor de disidență comise, nu caramelizează realitatea, ci îşi exprimă doar regretul că celebra lor organizație conspirativă juvenilă n-a avut vreun palmares prea consistent, numărul manifestelor confecționate şi răspândite a fost liliputan, iar trădarea grupului a venit taman din partea băiatului cu care flirta în acel moment. Deşi condamnată la patru ani de detenție, va fi eliberată după doi ani şi unsprezece luni, în 1954, ca urmare a refuzului lui George Enescu de-a reveni în țară atâta vreme cât nepoata lui se află în captivitate. Itinerarul

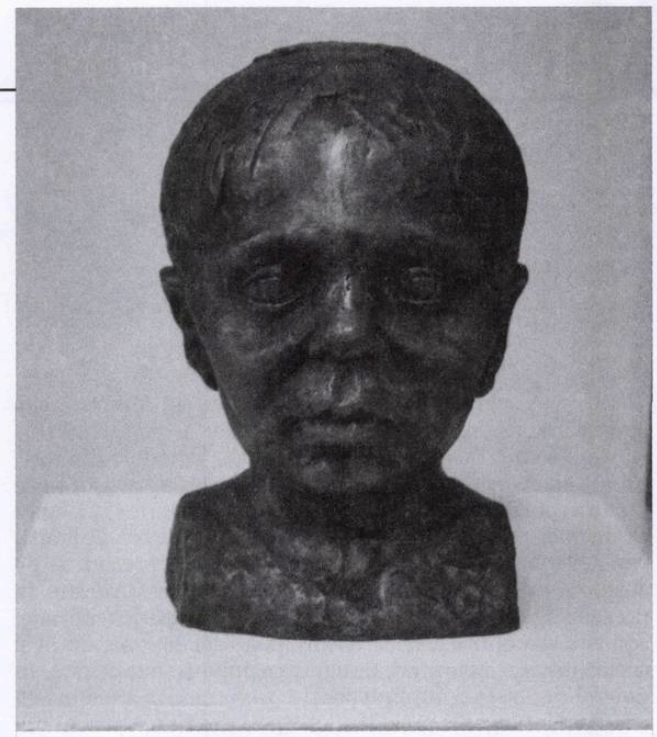

Gheorghe Crăciun

carceral al tinerei demarează cu Rahova (carceră insalubră, cu mediu asfixiant), succedat ulterior de Văcăreşti ***(Târgile cu morți),*** Jilava ***(Valea Plângerii – Condamnații la moarte),*** Ghencea ***(Centru de triere. Prostituate, hoațe şi politice),*** Pipera ***(Ferma roşie – munca la câmp),*** Târgşor ***(Lucrul pe bandă. Marile criminale),*** Mislea ***(Secretul Mare. Două luni de carceră),*** Ploieşti ***(Reluarea anchetei. Gardianca deținută. Lila şi Fecioara),*** Jilava doi ***(Greva foamei),*** Neidentificată (o închisoare a cărei locație nu o poate reconstitui din memorie), Rahova doi ***(Leopardul),*** Malmaison ***(Un țipăt de bărbat. Falsă încercare de sinucidere),*** Interne ***(O maşină cu perdeluță mă duce acasă).*** *„Timp de 2 ani şi 11 luni, m-am foit prin țară, de la o puşcărie la alta, de treisprezece ori"*, mărturiseşte insurgenta. Prima convocare are loc la Rahova, important centru de anchetare. Scriitoarea actualizează cu naturalețe, fără note vindicative, strategiile de intimidare ale torționarilor, mijloacele de coerciție repercutate asupra arestaților, locația insalubră, mizeră, întunericul coridoarelor labirintice, mirosul intens de urină din prima celulă, intensitatea interogatoriilor care melanjau tortura fizică cu cea psihică. Juna recunoaşte cu mândrie arogantă: *„ştiu şi nu vreau să spun"* (p. 21), afirmație care-i semnează irevocabil condamnarea. Atitudinea ei insurgentă nu se estompează în mediul carceral, ci, din contră, se amplifică *„într-un mod care frizează nebunia"* (p. 22).

Decăderea fizică, lipsa de igienă a condamnatelor aflate într-o stare semianimalică, de teroare savant inculcată, folosirea toaletei doar la şase ore, „după program", umilința exercitării funcțiilor fiziologice în public, precum şi solitudinea conduc la îngenuncherea femeilor, la diminuarea rezistenței lor şi la pierderea respectului pentru propria persoană. Îmbolnăvirea îi oferă posibilitatea – *„zic şansă, pentru că a fost dărâmat de Ceauşescu, nu mai există"* (p. 28) – de-a fi mutată la Văcăreşti, închisoare unică şi consternantă prin solidaritatea umană, percepută drept prima treaptă a şcolarizării carcerale. Aici cunoaşte câteva femei, precum mama Leana sau maica Ionela, veritabile efigii ale demnității şi ale rezistenței. Imaginea terifiantă a târgilor cu morți, populate cu bărbați scheletici, amplifică supapele groazei. Transferată la Jilava, Valea Plângerii – topos al condamnaților la moarte, deținuta are senzația că trăieşte într-un *„fort vârât în pământ"* (p. 31); geamurile celulelor, cu priciuri şi gratii, nu se deschideau niciodată, iar într-o celulă erau îngrămădite patruzeci-cincizeci de femei. Aici ia primele ore de engleză, lecțiile fiind redactate cu o aşchie de lemn pe săpun. Memorialista denunță lipsa de implicare a autorităților de azi în a reflecta adevărata față a Jilavei, celulele de pedeapsă ale bărbaților sau cea a condamnaților la moarte care, la fiecare pas străin, îşi zornăiau lugubru lanțurile, ca un ultim salut al vieții. Marele pericol al încarcerării era delațiunea, inventivitatea gardiencelor în proliferarea tehnicilor de dez-umanizare şi bestialitatea lor fiind superlative: *„Erau nişte fiare"* (p. 34). Jilava era torturantă şi prin inactivitate, prizonierele ajungând să aibă nostalgia canalului, a lăgărelor de muncă sau a atelierelor: *„Aveam sentimentul că suntem îngropate de vii"* (ibidem).

(continuare în. pag.22)

Elena Liliana POPESCU

LUMINĂ LINĂ

Aprinde candela-n lăuntrica odaie
ce-aşteaptă prefirata ei lumină
Îmbracă-ţi sufletu-n cele mai simple straie
să-ntâmpini potrivit rostirea-i lină

Şi lasă raza-i preacurată să pătrundă
în fiece ungher, strălucinându-l,
Veghează ne-ntrerupt nimic s-ascundă,
necunoscutul suflet cunoscându-l.

SPRE TINE

În memoria tatălui meu,
poetul pilot *George Ioana*

În zborul tău
ce înspre nemurire
te duce
şi înspre neuitare,
alai de îngeri
vin să te petreacă,
să îţi aline dorul
de visare,
iar lacrimile celor dragi,
rămaşi departe
să le preschimbe-n chihlimbare,
să-ţi lumineze zborul
spre înalt
şi dincolo de nori
– spre tine –
să te avânţi în ultimul asalt.

ILUZIE

Desprinsă din a timpului aripă
o pană-n zboru-i neastâmpărat
un infinit ascunde într-o clipă
din lumea aparentă, ce-a creat.

CÂND NIMENI NU MAI ESTE

Când nimeni nu mai este să-l aclame,
cel ce esenţa lumii a pătruns
ar mai putea tăcerea să destrame
prin singurul cuvânt rămas ascuns.

TE APROPII

Iată, încă un merit
se adaugă astăzi
la re(ne)cunoaşterea ta.

Nu ştii, nu vrei
să poţi să ştii
că nu ştii nimic despre tine.

Unde s-a dus toată strălucirea
deşertăciunilor încântătoare?

Unde sunt aromele îmbietoare
ale nimicului?

Te apropii, prietene,
de cunoaşterea
propriei necunoaşteri!

Ţi-aduci aminte
de nopţile insomniilor tale
de altă dată,
pe când se apropiau zorii
şi te speriai
de ceea ce credeai a fi
ignoranţa ta?

Te-apropii
din ce în ce mai mult
de zorii adevăratei dimineţi,
după o noapte infinită
de insomnii
cu peisaje tulburătoare...

Necunoaşterea pare uneori
atât de fermecătoare,
pentru a te prinde în mrejele ei
pentru secole de neştiinţă...

Necunoaşterea poate fi
atât de ispititoare
până ce vei reuşi să-i vezi
nenumăratele ei neajunsuri
şi să realizezi
că este doar o fantomă...

Încoronată regină peste iluzii,
este puternică
în măsura în care
îi conferi aceasta putere.

Te-ai întrebat vreodată
cine poate să fie,
de vreme ce îţi ştie
toate secretele,
toate scăderile tale,
toate dorinţele tale iluzorii,
ademenindu-te
doar spre a-i fi umil servitor?

Dacă nu ştii, află că va veni timpul
când întrebările sfâşietoare
îi vor fi peisajul insomniilor
celui ce va voi să afle
– insomnii ce negreşit vor veni –
pentru cel ce caută
necontenit
drumul spre casă.

Te-apropii, fiule, de simplitate
şi uneori
apropierea este atât de dureroasă...
Ea scoate la iveală toate îndoielile,
toate neliniştile tale
iar tulburarea poate să-ţi fie fatală.

Nu te teme, nu ţie,
cel care eşti, ci aceluia
care îţi imaginezi că eşti,
căruia îi iei apărarea
de sute de ori pe zi,
pe care îl învinuieşti de mii de ori,
pentru a-l ierta de zeci de mii de ori
în fiecare clipă.

O, cât de mult vei voi să afli
ceea ce te poate duce acolo
unde nu ştii că eşti!...

Vei pleca într-acolo,
fără doar şi poate,
dar te va speria pericolul
compus din miliardele de pericole
minuscule, ce te pândesc la tot pasul.

Oare nu este mai bine să ştii
că el te însoţeşte permanent,
şi să accepţi
să-ţi devină tovarăş de drum?

Te înspăimântă faptul
că ţi-ai putea pierde
dreptul la necunoaştere,
fiind atras aproape până la nebunie
de inefabilul neantului,
pe care l-ai putea denumi haos
în momentele tale cele mai bune...

Tumultul diversităţii
te atrage ca un magnet.
Şi totuşi,
în cel mai adânc tu însuţi
este linişte...

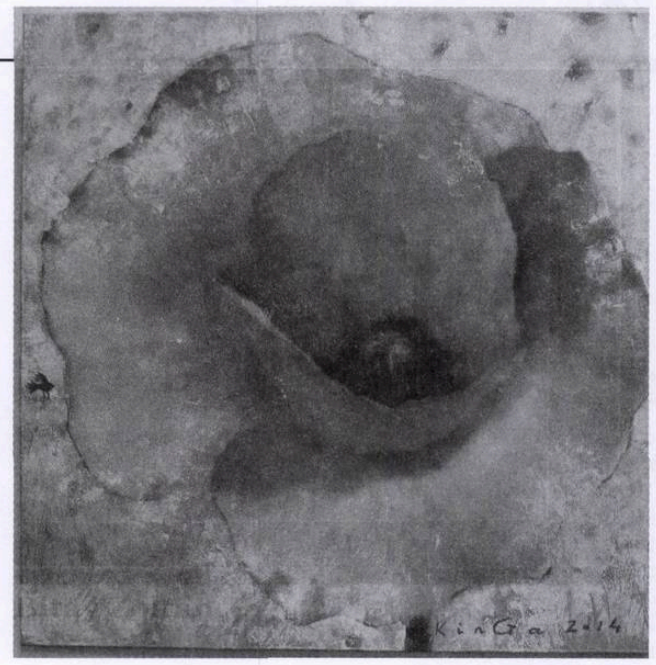

Iar liniştea aceea te-nvăluie
în simfonia ei tăcută,
uneori,
de-atâtea ori,
mereu...

Te-apropii de râul
„A şti sau a nu şti".

Eşti gata să-l treci?
E înspăimântător!...
Curge prin faţa ochilor tăi
larg deschişi
care încă nu văd.

Te apropii
de marea întrebare, fiule!...

Eşti pregătit să afli răspunsul?

Ceea ce te împiedică să vezi
poate fi, paradoxal,
ceea ce te poate ajuta să-l găseşti.

Eşti pregătit să mergi mai departe?
Sau poate mai aproape, cine ştie?...

Participi sau nu,
la distrugerea statuilor
ce preamăresc (ne)meritele tale?

Ele se vor prăbuşi oricum
de la sine
în timp ce tu poţi construi altele,
la fel de nesemnificative,
după libera ta dorinţă.

Te-apropii de simplitate,
şi obstacolele din calea ta
nu se vor sfii să ia formele
cele mai ameninţătoare!

Şi câteodată –
deşi poate atunci
ţi se vor părea încântătoare –
vor încerca totul
pentru a te opri din drum...

Te apropii
de marea simplitate, fiule!

Te va speria poate drumul,
pe care vei fi din ce în ce mai singur...

Ceea ce crezi că te-ar putea opri,
ce pare să fie atât de puternic,
pe cât este de iluzoriu,
întreabă-te: „ce poate să fie?"

Cu cât te apropii mai mult,
pericolul se amplifică
prin fascinaţia infinitelor
nuanţe ale irealităţii
ce te pot întârzia
dacă nu vei fi suficient de ferm.

Te apropii de ceea ce este...
Eşti pregătit?

Teodora Elena WEINBERGER

DESPRE IDENTITATE ŞI SUPRAVIEŢUIRE

Unele cărţi suscită mereu interesul, rămân actuale chiar dacă se schimbă contextul auctorial. Romanul ***Cavalerul resemnării*** al lui Vintilă Horia, scris în 1959 şi publicat în 1960, face parte din ***Trilogia exilului*** horiană. Îngrădirile ideologice din timpul totalitarismului au determinat o întreagă pleiadă de scriitori valoroşi să aleagă calea exilului, formând în cele din urmă o literatură a diasporei. Este ceea ce s-a întâmplat şi cu Vintilă Horia. Alegând să creeze în libertate, l-a urmărit cu toate acestea dorul de meleagurile natale şi „matricea stilistică" românească n-a încetat să fie prezentă în operele sale.

Cavalerul resemnării prezintă iniţierea în păstrarea memoriei identitare a tânărului voievod din Ţara Românească, Radu–Negru. Acţiunea este plasată într-un secol al XVII–lea imaginar, în timpul bătăliilor cu turcii purtate de un voievod român, fiu al Bătrânului şi urmaş al lui Mircea. Însă dincolo de eroism şi de lupta pentru apărarea gliei, conflictul adevărat pare a fi în **conştiinţă**, referitor la Credinţă. Bătrânul tată al lui Radu-Negru blestemase divinitatea într-o clipă de rătăcire, după o înfrângere în luptele cu Baiazid, şi acum fiul îşi aştepta pedeapsa pentru acest păcat moştenit: *„Moştenise în acelaşi timp tronul şi păcatul. Această mărturisire îl lăsase singur, îl însemnase aşa cum ar fi făcut-o un tunet neaşteptat căzut din cer atent la gesturile oamenilor".*

Romanul este structurat în cinci capitole cu titluri emblematice, primul şi ultimul închizând circular traseul iniţiatic al lui Radu-Negru, numit Principele: ***Totul nu-i decât memorie*** şi ***Pădurile***, între care se desfăşoară aventura sa spirituală, ce depăşeşte ***Stelele*** patriei într-un avânt gnoseologic, pentru a cunoaşte apoi ***Trădătorii***, şi ***Orice, numai moartea nu***.

Formula narativă este cea tradiţională a scriitorului omniscient, la persoana a treia, însă ea ne conduce cu abilitate spre o subiectivitate contopită cu cea a eroului conturat exclusiv psihologic, şi astfel *„totul este prezentat din perspectiva unei singure conştiinţe, o conştiinţă tragică ce îşi asumă cu maximă responsabilitate dramele timpului său".*

Timpul vag determinat, personajul principal aparţinând unei istorii mitice plasează acţiunea în atemporal, imprimându-i un caracter parabolic: *„Aparţin unei preistorii care nu mă priveşte – Bătrânul şi toţi ceilalţi morţi îngropaţi în criptă şi alte sute de morţi care i-au precedat – şi unui prezent pe care nu l-am dorit şi care nu-mi aparţine decât mie".* Într-adevăr, *„Vintilă Horia se orientează spre istorie (...) din perspectiva duratei"*, care este existenţială şi comunitară.

Există multe elemente ce se armonizează în scopul provocării reflecţiei: simboluri, focare metaforice, metapovestiri. Titlul romanului este deja încărcat de o pregnanţă simbolică, deoarece *cavalerul* este legat de un ideal, de valori, de o luptă spirituală . Sintagma oximoronică „cavalerul resemnării" este elucidată într-una din meditaţiile lui Radu-Negru: *„Se resemnau cu toţii înaintea forţelor supraomeneşti, alegând drept duşmani nişte biete forţe omeneşti, pe măsura laşităţii şi prostiei lor".* Este vorba de căutarea Adevărului, a Frumuseţii divine, pentru a nu deveni „cavaleri ai resemnării" de a mai lupta cu ei înşişi, acei cavaleri încrâncenaţi în lupte externe, propagând răul şi moartea, războiul. Acestei lupte externe. Principele îi opune propria sa concepţie despre lume şi viaţă, o concepţie ancestrală: *„Nu exista decât o singură problemă cu adevărat gravă şi importantă: prezenţa mea în faţa lui Dumnezeu."*

Motivul călătoriei este unul din cele mai pregnante elemente constitutive ale romanului, determinând şi tipul de parabolă a *iniţierii*. Plecarea principelui valah în Italia, la Veneţia, pentru a găsi ajutor extern în lupta cu turcii este însă mai mult un pretext al adevăratei călătorii. Acest sens al călătoriei transpare din învăţăturile bătrânului medic al tatălui său, italianul Della Porta, care deţine rolul *înţeleptului*, al iniţiatorului: *„Caută-te pe tine însuţi, spune Dumnezeu în dialogul său cu sufletul, în afara lumii."*

În traiectul iniţiatic, două spaţii se conturează, şi ele cu pronunţată încărcătură simbolică: *pădurea,* reprezentând patria, şi *Veneţia*, care la început conţine mirajul libertăţii, al salvării.

În ceea ce priveşte spaţiul sacru al pădurii şi rolul său în existenţă, Vintilă Horia îşi situează conţinutul dianoietic al naraţiunii în descendenţă eminesciană. Simbioza omnatură, specific românească, este nelipsită din toate poeziile de dragoste eminesciene, precum şi din pasajele de luptă ale poemelor ***Memento mori*** şi ***Scrisoarea III***. Până şi confruntarea *pădurii* cu *Veneţia* are ecouri ale gândirii eminesciene, reflectând moştenirea spirituală dacică intersectată cu cea latină, al cărei ideal *„e cel al ordinii, materializată prin lege şi impusă prin putere (...). În Decebal, se înfruntă astfel nu numai două forme de civilizaţie, ci şi două înfăţişări ale spiritului: vocaţia dionisiacă a furtunoşilor daci, iubitori de libertate, şi gândirea ordonatoare a Romei".*

Prin urmare, asemenea viziunii eminesciene, *pădurea* este pentru Radu-Negru deopotrivă spaţiul vital al jocului, aparţinând vârstei de aur a copilăriei, cu toate idealurile, virtualităţile pline de farmec (inclusiv visul erotic ce-l leagă de Maria-Doamna), dar şi spaţiul protector al iubirii secrete şi acum interzise, şi nu în ultimul rând - complice activ în apărarea libertăţii şi a fiinţei naţionale (în final, în ultimul capitol). Datorită îmbinării acestor funcţii existenţiale, simbolul pădurii este definitoriu pentru descifrarea mesajului parabolei, deoarece: *„Mesajul de revoltă şi speranţă al parabolei e cuprins în simbolismul pădurii valahe, leagăn al destinului poporului oprimat".*

Primul capitol al romanului, pe lângă plasarea în durată şi în existenţial, conţine în centrul său ideea salvării prin memorie, idee care-l urmăreşte pe erou chiar şi în momentele de criză, când dezrădăcinarea pare singura soluţie. Tragismul problemei sale de conştiinţă derivă chiar din opoziţia iniţială a acestor termeni: ***memorie*** şi ***libertate***, care se va accentua în capitolul următor, ***Stelele***. Deşi Principele afirmă, într-o discuţie cu maestrul său, Della Porta: *„Nu vreau să uit nimic. Sufletul nu-i decât o memorie"*, tot el remarcă mai târziu: *„Esenţialul era să fugă, departe de pădure şi de foame."*

Un alt simbol îl constituie *stelele,* desprinse şi ele din concepţia consubstanţialităţii om-natură, a apartenenţei la eternitatea cosmică: *„Privea la răstimpuri stelele, şi erau aceleaşi care străluceau deasupra pădurii sale, tot atât de îndepărtate şi de mute. Ele constituiau singura legătură între el şi lume, singura mărturie a vieţii sale trecute, a amintirilor sale. Pierduse totul, totul era schimbat faţă de trecut, doar stelele mai puteau să îi ofere o privire familiară, tot atât de fixă ca şi veşnicia".* Aceste stele călăuzitoare în călătoria iniţiatică a eroului sunt în fapt *„simboluri ale spiritului şi, în special, ale conflictului între forţele spirituale, sau luminoase, şi cele ale materiei, sau tenebroase".*

Conflictul dintre ***spirit*** şi ***materie*** sau dintre *demnitate*, principii creştine şi lipsa principiilor, laşitatea, *trădarea*, desfrânarea avea să aibă loc în capitolul a cărui acţiune se desfăşoară în Veneţia şi este denumit semnificativ ***Trădătorii***. Dar până atunci, în capitolul ***Stelele*** mai apare un simbol definitoriu pentru spaţiul valah, *biserica*, prezent şi în primul capitol. Biserica, şi prin ea legătura cu *sacrul*, va constitui pentru erou ultimul popas înaintea plecării: *„se îndrepta spre biserică pentru a se ruga, ultima oară poate, la mormintele alor săi, acolo unde el nu va odihni probabil niciodată, alungat de soartă spre un sfârşit necunoscut".* Condiţia de erou tragic, pus să aleagă între libertate şi identitate, drama binecunoscută a exilului, este prefigurată de autor încă de la mottoul ce-l citează pe filosoful Kierkegaard: *„Cavalerul resemnării renunţă la împlinire şi se închină cu toată umilinţa în faţa puterii eterne. Aceasta este libertatea sa".*

Această idee a sacrificiului pentru libertate este conţinută în metapovestirea ţăranului dalmat Udina Burbur, întâlnit de Principe şi Della Porta în drumul lor din ***Stelele***. Luat sclav de către turci, dalmatul a fost salvat de un călugar, ce a primit să fie înlănţuit în locul său. Confesiunea ţăranului invită la revoltă împotriva resemnării, dând o speranţă pentru învingerea spaimei. Puterea şi speranţa le regăsim tot în sacru, aşa cum spune Udina Burbur: *„Ceva în fundul sufletului, sau cineva, poate acea imagine a lui Dumnezeu pe care o purtăm în noi fără să ştim, îmi vestea apropiata eliberare, şi asta îmi susţinea trupul împiedicându-l să se năruie..."*

Sacrul şi forţa memoriei nu mai pot fi regăsite de erou odată ce pătrunde în spaţiul crezut deschis şi ideal al Veneţiei. Aici Radu-Negru, părăsit o vreme de maestrul său Della-Porta, va întâlni alţi iniţiatori, unii în rău şi alţii în bine. Dar în ansamblu, Veneţia lansează o invitaţie la uitare, desfrânare şi complacere în alianţe laşe cu turcii: *„Nimeni nu vrea să renunţe la nimic, în numele unei primejdii pe care oamenii se încăpăţânează să n-o vadă..."* Principele regăseşte aceeaşi teamă metafizică, de moarte, de destin: *„Sosise într-un oraş care nu cunoscuse niciodată nici frigul, nici foamea, dar unde oamenii nu erau mai fericiţi decât cei din pădure".*

Un membru definitoriu al spaţiului veneţian şi al principalei sale caracteristici, trădarea, este poetul Erratino, instrument al răului, doar pentru binele lui: *„Răul este binele meu. E de ajuns să ştii să inversezi termenii, pentru a afla drumul necunoscut celorlalţi, cel al fericirii interzise."* Eroul se salvează însă mereu de tentaţiile răului, de pervertirea valorilor în Spaţiul crezut Liber şi Deschis, rămânând fidel principiilor, valorilor spaţiului său, aşa cum îi declara emblematic şi Dogelui: *„Tatăl meu obişnuia să spună că poporul nostru este chemat să îndeplinească o misiune şi că, într-o nouă perspectivă a lumii şi a istoriei, el va salva neamul omenesc".* Există în această declaraţie de principii ancestrale o impresionantă forţă salvatoare a tradiţiei, prin valorile ei eterne.

În acelaşi capitol dedicat Veneţiei apare şi un alt element al retoricii parabolei, imaginea picturală cu rol de focar metaforic, tabloul ***Judecata de apoi*** al lui Luca Signorelli, tablou pe care i-l arată Principelui pictorul Aloisio, un alt iniţiator, de astă dată împărtăşind aceleaşi idealuri existenţiale, în căutarea esenţelor. Imaginea tabloului, a *responsabilităţii*, îl va urmări pe Radu-Negru şi în momentul fugii spre patrie, în pofida capcanelor şi a trădării: *„Dacă moartea era inevitabilă, exista cu siguranţă o judecată la fel de inevitabilă dincolo de moarte şi fiecare trebuia să plătească după faptele sale".*

Tot prin intermediul pictorului Aloisio, Radu-Negru cunoaşte şi iubirea veneţiană, în persoana frumoasei curtezane şi spioane Veronica Trevisan, pe care valahul o face să simtă o legătură indestructibilă, sentimente adevărate, niciodată încercate până atunci. Principele va avea un aliat dibaci şi credincios după ce va pleca, Veronica încercând

Aurel Dan

să pledeze cauza poporului pădurii. Radu-Negru devine la rândul său un iniţiator pentru veneţiană, transmiţându-i valorile în care credeau strămoşii lui: *„Principele ei o învăţase un alt adevăr, (...) nu trebuie să uiţi nimic, murim atunci când amintirile ne părăsesc."* Această forţă a amintirii stă în credinţă, aşa cum îi spusese la început Della Porta Principelui: *„Ce faceţi, dumneata şi neamul dumitale, altceva decât să muriţi pentru apărarea credinţelor voastre? Nu faceţi decât asta, de veacuri".*

Scăpând din toate capcanele spaţiului veneţian (desfrâu, comploturi, asasinate), eroul nu va scăpa de adevărata primejdie a trădării de frate. Cel mai periculos trădător se dovedeşte Dragomir, soţul Mariei-Doamna, convertit total în urma prinderii sale de către turci. Cauza trădării lui Dragomir, inexplicabilă Principelui, era mai mult decât gelozie, era uciderea memoriei, echivalând cu a-şi vinde sufletul.

Titlul capitolului penultim, ***Orice, numai moartea nu***, se referă exact la această moarte spirituală, care trebuie preîntâmpinată cu orice preţ. Prizonier al turcilor, al căror aliat şi slugă era Dragomir, pe corabia ce-l ducea spre Istanbul, Radu-Negru primeşte încă o şansă din partea destinului. Legătura vitală, salvatoare cu identitatea sa, cu „spiritul pădurilor" îi este amintită în acele ceasuri de disperare de către un spaniol, şi el sclav la turci: *„Pădurea voastră este acum singura nădejde a celor înrobiţi, ştiaţi asta (...) Ce ştiu eu este că trebuie să vă reîntoarceţi acolo. Nu sunteţi principele pădurii"?* Acest sclav spaniol, Joaquin Cordero (cordero = miel în lb.spaniolă), îl va elibera pe Radu-Negru din capcana lui Dragomir. Spaniolul se dovedeşte a fi acelaşi călugăr salvator din povestea lui Udina Burbur. Este vocea simbolică a memoriei, a conştiinţei, constituind laitmotivul sacrificiului necesar, al regăsirii credinţei şi compasiunii: *„Eliberându-vă, îmi recâştig sufletul (...) Eram călugăr, din ordinul Mercedarilor. Nu îmi fac decât datoria dându-mi viaţa în schimbul vieţii voastre".*

Scăpat din capcana trădării, Principele înţelege că singura libertate este cea a pădurii şi că singura salvare poate veni din forţa identităţii şi a credinţei. Resemnarea asumată acum nu este o renunţare la luptă, ci o înţelegere a sensului luptei: *„este rezultatul iniţierii care-l preface dintr-un voievod într-un înţelept, într-un profet al unei altfel de istorii".* În timpul fugii lui Radu-Negru, înotând în necunoscut, spre libertate sau moarte, apare din nou elementul peren al stelelor, semn că lupta spirituală fusese câştigată: *„Trebuia aşadar să se resemneze. Era unica ieşire spre libertate, între limitele pe care le impunea această scurtă servitute situată între viaţă şi moarte."* Este vorba de o resemnare de a sta singur în fata destinului, specific mioritică, în care *„se simte nevoia unei prefaceri metanoietice a fiinţei individuale şi de refacere a demnităţii fiinţei istorice".*

Rezultatul iniţierii Principelui se vede de îndată ce păşeşte pe meleagurile natale: *„Se afla din nou acasă, după luni de absenţă. Se simţea mai bătrân, mai dur şi mai înţelept, ca şi cum aceste luni ar fi fost ani".* Aici, în leagănul pădurii, găseşte într-un vis revelator legătura cu cosmicul, cu natura. Fantoma voievodului trecutului îl învaţă şi ultima lecţie, despre forţa pădurii, aliat activ contra duşmanilor. Tot pădurea îl pedepseşte şi pe trădătorul Dragomir, care este strivit sub un copac împreună cu turcii cărora li se vânduse: *„Ne trădase, spuse Radu-Negru. Trecuse la turci. Îşi renegase credinţa. Pădurea l-a pedepsit".*

Din aceeaşi familie sapienţială precum ***Creanga de aur*** sadoveniană, ***Cavalerul resemnării*** are un mesaj parabolic, pentru a cărui decriptare autorul adaugă în final şi o notă metatextuală: *„Turcii, ca şi Venetia, pădurea, ca şi Erratino, nu sunt decât simboluri vii"*, şi acest mesaj este referitor la demnitate, identitate, credinţă, singurele forţe contra oricăror ameninţări. Pădurea rămâne Spaţiul deschis, contactul cu misterul divin, şi aici este adevărata libertate a cavalerului resemnării, erou al credinţei: *„adevărata libertate este legată de elementul sacru, de eternitate".* Chiar dacă timpul acţiunii romanului aparţine unei istorii îndepărtate, pădurea întreţine istoricitatea, mitul şi astfel permanenţa, săgeata de sens a parabolei lui Vintilă Horia atingând actualitatea, învăţându-ne că oricând puterea stă în identitate naţională.

Cornel COTUȚIU

CEASUL

Se afla pe terasa pizzeriei, la masa din colț, unde obișnuia să se așeze, de unul singur, după ce lua ziarul de la chioșcul din apropiere și comanda „Una mică și una mică", fetele de la bar știind că asta însemna un păhărel de votcă și o apă minerală de o jumătate de litru.

Vremea era plăcută pentru sfârșitul toamnei. Știrile glumeților de la Meteo erau vesele pentru ultima decadă a lunii. Ținea ziarul deasupra mesei, mai răspundea la câte un salut al vreunui trecător și își continua lectura. La un moment dat, auzi un pocnet de obiect care cade pe scândura terasei. Își plecă privirea într-acolo și își văzu cu mirare ceasul de mână.

Îl culese de jos și îl cercetă: cureluşa nu era ruptă, cele două mici telescoape erau bine înfipte în agățătoarele ceasului. Totdeauna era stăruitor în a introduce acul în pielea curelei și apoi a-l fixa pe cataramă. În ciuda căderii, secundarul mișca în ritmul obișnuit.

Nu-și putea explica în ce fel ceasul se desprinsese de la încheietura mâinii. Chiar dacă va fi fost să facă o mișcare bruscă, cele două părți ale curelei nu-i permiteau să cadă și nici ele odată cu el. Îl prinse la mână și, luând întâmplarea ca o bizarerie, continuă lectura articolului din ziar.

Trecu pe lângă terasă o vecină cu care se tachina câteodată. După ce se salutară, Costin îi spuse admirativ.

- Îmi plac miresele și doamnele însărcinate.

Femeia își acoperi cu o palmă pântecul crescut vizibil sub taior și cu arătătorul de la cealaltă mână îi făcu un semn de dojană amicală.

Abia trecu și auzi pocnetul ceasului căzut pe podea. Stupefiat, de data aceasta Costin își cercetă încheietura de la mână; nimic, nicio urmă de zgârietură sau vânătaie. Iar ceasul arăta intact, de la cadran până la cureluşă.

Se ridică tulburat, intră în sală, plăti consumația și ieși pe trotuar, iritat. Să i se desprindă tam-nisam ceasul de pe mână?! Ce vrea să însemne asta?! La o adică, înseamnă ceva? E un semn obscur? Un mesaj? E adevărat că îl interesau probleme de parapsihologie, aspecte absconse ale existenței. Dar...

În puțină vreme se liniști. Câteva vitrine ingenios amenajate – pe care altădată nu le lua în seamă -, un câine vagabond, care rânji nişte canini către el, câteva saluturi cu trecători cunoscuți îi potoliră starea de spirit.

Dinspre bordura trotuarului îl abordă un bărbat uscățiv, vârstnic. Avea o pălărie de paie ponosită, de lângă buzunarul drept al pieptarului se vedea o gaură sfâșiată; arăta a nu se fi bărbierit de multă vreme.

- Domnule, nu vă supărați, aveți un ceas?

Și privirea și vocea îi erau stinse.

- Am, îi răspunse Costin binevoitor.

- Că vreau să ajung la timp la gară.

- Desigur.

Avu o ciudată temere, când trase în sus mâneca sacoului. Ceasul era acolo.

Celălalt mulțumi și se depărtă cu pași târșiți. Costin își cercetă ceasul, cu impresia de o clipă că era oprit. Își potrivi ochelarii: nu, secundarul mișca în ritmul lui obișnuit.

Se opri la o patiserie, de unde cerea câteodată un covrig cald, cu susan. Mulțumi, luă pachețelul și se depărtă alene.

La câțiva pași, auzi din urmă o voce de copil.

- Nenea, v-a căzut ceasul!

Costin înțelese astfel de ce, cu o clipă înainte, auzi, dinspre trotuar, un pocnet de obiect căzut. Îl recunoscu și își văzu imediat încheietura mâinii fără ceas.

Se opri brusc panicat. Se întoarse spre băiețel, compunând o mină de om nedumerit.

- Nu e al meu.

- Dar am văzut că...

- Nu, nu e al meu.

- Atunci pot să-l iau eu?

Ochii copilului străluceau.

- Treaba ta ce vrei.

Costin își cercetă din nou încheietura mâinii, unde obișnuia să prindă cureaua ceasului. Pielea nu avea nicio urmă. Întinse copilului covrigul.

- Ia-l și pe acesta. Nu mă refuza, e un covrig foarte bun și cald încă. Mi-am dat seama că, de data asta, nu-l mai vreau.

Se îndepărtă, lăsându-l nedumerit, cu un covrig într-o mână și cu ceasul în cealaltă. În mintea lui Costin izbucni deodată o hotărâre categorică. Amețitoare.

Intră la o florărie și ceru febril o jerbă.

- Cu patru crizanteme albe, vă rog.

Tânăra florăreasă îi întâmpină dorința, luminându-și chipul.

- Avem. Să scriu ceva pe eșarfă?

- Nimic.

Își auzi vocea de parcă ar fi fost a altcuiva.

- Și un pachet de lumânări – ceru.

Ajuns acasă, nu încuie, ca de obicei, zăvorul de la portița de unde pornea aleea de ciment. Intră în casă și scoase cheia de la ușă, fără să o mai închidă, cum făcea în mod obișnuit.

În camera de zi, lăsă jerba și lumânările pe măsuța de lângă fotoliul unde se așeza când deschidea televizorul. Aprinse lampadarul, după care îndată trase storul de la cele două ferestre. Se dezbrăcă de hainele de oraș și scoase din șifonier un costum din stofă reiată, care-i plăcea foarte mult și pe care nu-l lua decât la evenimente speciale; un gri închis. Îl perie în hol. De aici scoase, dintr-un dulăpior, perechea de pantofi negri, folosiți, tot așa, cu prilejuri mai mult sau mai puțin fericite. Îi lustrui, deși nu ar fi fost cazul. Luă o cămașă albă și o cravată neagră.

Se îmbrăcă, fără să se cerceteze în oglinda din hol.

Reveni în cameră, după ce scoase din priză toate aparatele, închise telemobilul și se așeză în fotoliu, nu fără a stinge în final lampadarul. Închise ochii și-și împreună mâinile pe piept. Niciun zgomot din afară, casa lui fiind ridicată în marginea orașului, de unde începea pădurea.

Era pregătit să aștepte. Refuza gânduri, amintiri. Doar făcuse o jumătate de an exerciții de trening autogen.

Timpul trecea și îl simțea cum se întinde ca o apă calmă, resemnată.

Treptat, timpul se strecura spre crucea nopții. Refuza să mai fie pentru el timp, însă începu să simtă ceva ce creștea în trupul său și-și aminti brusc de tocănița de ciuperci, din frigider. Le adăpostise cu câteva luni înainte, în congelator, când l-a luat la cules prietenul Sandu, singurul om în care avea încredere că știe să deosebească, fără greș, o ciupercă otrăvitoare de una comestibilă. Cu o zi înainte hotărâse că a venit vremea să le prepare.

Aprinse lampadarul, se ridică, își scoase cravata și se îndreptă spre bucătărie.

În hol avu o bruscă bănuială. Căută spre peretele unde, deasupra cuierelor pentru haine, era prins de zeci de ani, ceasul cel mare. Tatăl său îl moștenise de la bunicul, preluând de la acesta și porecla de „oală", fiind cât un capac de vas. Cum sta pe rotile în camera mare, îl auzea câteodată strigând mamei, care, ca de obicei, trebăluia prin bucătărie:

- Tu, nevastă, ia vezi cât îi oala.

Avu o strângere de inimă: Ceasul nu părea să fie acolo. Și aprinse lumina. Într-adevăr nu era. Își scutură capul buimac și se rezemă de perete. Era consternat.

Se apucă să-l caute; în amândouă camerele, în baie, pe terasă, în bucătărie. Nu era.

Extenuat, se așeză pe micul scăunel din hol. Îl comandase pentru Patriciu, când acesta avea câțiva anișori. În fața lui se afla frigiderul. Își aminti de ciuperci.

- Măcar atâta să fac - își șopti sieși.

Se ridică cu o încetineală bătrânească și îl deschise.

Avu o reacție de parcă un pumn dinăuntru îl lovise în frunte și își pierdu respirația. Ceasul se afla acolo, pe o poliță.

Îl cuprinse o furie care îi frisona tot trupul. Trânti ușa frigiderului, stinse toate luminile din casă și se trânti în fotoliu, își îmbrățișă mâinile pe piept și strigă a îndurare:

- Hai!

Dudás Gyula

Marian HORVAT

VASILE VODĂ

Țara Moldovei ni se dezvăluie ca un ținut al belșugului, al îndestulării și al mierii, dar și al năvălirilor, al pustiirii, al scrumului și al nestatorniciei. Tătarii, cazacii, leșii și turcii, ori mai mulți dintre aceștia deodată, năvăleau dincolo de hotare, flămânzi și lacomi, dornici să se înfrupte din sângele și trupul țării. Iar domnii, singurii care ar fi putut mântui prostimea, erau prea nevolnici sau prea temători pentru a ridica paloșul. Oastea pământului era rareori chemată, și atunci doar pentru a-i ajuta pe păgâni în campaniile lor. Voievozii priveau neputincioși, boierii erau prea învrăjbiți între ei sau pe Vodă, în vreme ce talpa țării trăgea ponoasele nenorocirilor de tot felul. Clipa mântuirii și a izbăvirii părea mai departe decât oricând...

Codrii din preajma Iașilor fremătară de tumultul cornului de vânătoare, puternic și răsunător, ce vestea trecerea unui pâlc de călăreți. Razele soarelui se strecurau timide printre frunzele copacilor, asemenea unor dansuri orientale, răsfrânte pe pământul jilav, presărat pe alocuri cu rouă. Zburătoarele se avântară spre înalturi, mustind de viață și vioiciune, în vreme ce copacii păreau să întâmpine venirea călătorilor cu mișcarea discretă a crengilor lungi, mângâiate de un vânt cald. Zarea le apărea oamenilor limpede, îmbietoare, ca în sânul Edenului veșnic.

Poteca din pădure era îngustă și pietroasă, doar câte un călăreț putea înainta de-a lungul ei. Dincolo, desișul încâlcit al codrului, plin de gropi și movile de pământ aspru.

Micul pâlc de călăreți număra șapte arnăuți, unul mai mândru și mai oacheș decât celălalt. Cel din capătul șirului avea puțin peste cincizeci de ani, barba deasă și neagră ca tăciunele, ochii înșelători, parcă adormiți, dar ascunzând nebănuite taine. Pieptul și brațele îi erau vânjoase, călite de furtuna încercărilor. Straiele sale păreau împărătești, nu prin bogăție, ci prin măreția și semeția lor sfidătoare. Greu puteai găsi un ins mai mândru de veșmintele pe care le purta.

Al doilea arnăut era abia un june, aproape de vârsta unui aprod, însă sprâncenele încruntate trădau o voință și o putere de nestăvilit, care făceau o stranie impresie tuturor celor care îl întâlneau. Calul său, roșcovan cu pete negre, parcă stropite de o mână nevăzută, era cel mai nărăvaș și mai vioi, dar și cel mai isteț dintre camarazii săi.

Al treilea călător sărea de-ndată în ochi cu părul său bălai, asemenea spicelor de grâu în cea mai îmbelșugată zi a lor, puțin prelins pe umeri. Obrazul său tânăr arăta numai bunătate și dragoste de oameni, de oricare soi ar fi fost aceștia. Puțini ar fi putut ghici în acest flăcău un ostaș așa viteaz și dibaci, de până și sabia primului arnăut ceda în fața lui. Ochii îi erau jucăuși, parcă nepăsători, dar tăinuind de fapt o mare văpaie și o mare neliniște. Mâinile cu degete lungi mângâiau cu drag coama armăsarului negru, iar pieptul îi tresălta la fiecare pas.

Al patrulea arnăut avea fruntea largă, un ochi puțin sașiu și brațele mari, îndeajuns de puternice pentru a smulge din pământ rădăcinile copacilor. Sărmanul bidiviu se încovoia din greu din pricina poverii ce o purta, nu atât datorită mărimii sale, cât robusteții cu care fusese înzestrat de natură. Înfățișarea insului amintea de cea a semințiilor de prin părțile Brașovului și ale Sibiului.

Ceilalți ostași nu se deosebeau prin nimic aparte și nu sunt atât de importanți pentru povestirea noastră, astfel că nu vom zăbovi prea mult asupra lor. Erau înveșmântați asemenea camarazilor lor, iar obrajii fragezi trădau, deopotrivă, o junețe și o bărbăție abia înmugurite.Poteca șerpuia neobosită printre stejari și printre crengile noduroase, iar frunzele păreau să se mai fi liniștit, odată cu tăcerea așternută ca un linţoliu al morții.

(continuare în pag. 22)

Constantin CUBLEŞAN

SIMPLU SLUJITOR AL LUI DUMNEZEU

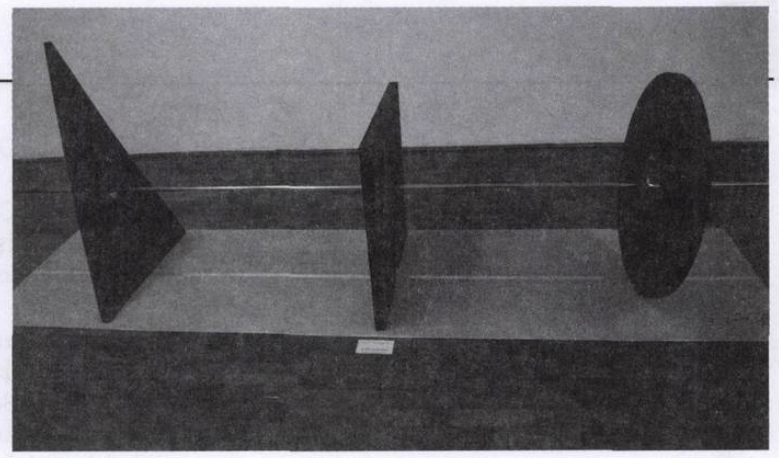

Ideea de a realiza un dialog, de fapt de a-l provoca la aduceri-aminte pe Arhiepiscopul Iustinan Chira, de la Baia Mare, a fost una cât se poate de inspirată şi Călin Emilian Chira, doctorand în istorie, dar absolvent al Facultăţii de Teologie Ortodoxă a Universităţii „Babeş-Bolyai" din Cluj, s-a achitat excelent de sarcina ce şi-a propus („Am ascultat de porunca Bisericii"). ***Arhiepiscopul Justinian Chira în dialog cu Călin Emilian Chira***, Prefaţă de dr. Teodor Ardelean, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2012), având o bună strategie a întrebărilor şi o decenţă reverenţioasă în a interveni în discuţie, ceea ce i-a plăcut înaltului prelat, aşa încât la un moment dat îi spune, oarecum colocvial: *„Îmi amintesc, domnia ta, aşa cum ar fi în palmă la mine. Memoria pe care mi-a dat-o Dumnezeu e aşa de clară şi acum încât de când am fost prunc până astăzi când împlinesc 91 de ani îmi amintesc de toate momentele din viaţa mea, de tot. Îmi amintesc şi firul de iarbă pe care-l vedeam când mă jucam copil".* Pe această memorie şi mizează reporterul (poate cuvântul nu este cel mai potrivit), luând-o metodic şi solicitându-i să se întoarcă în timp la copilărie şi la tinereţe. Justinian Chira se dovedeşte a fi un povestitor de cea mai bună calitate, evocându-şi copilăria cu afecţiune, dar şi cu deplină obiectivitate. *„Am trăit frumos – se mărturiseşte domnia sa – mi-a fost dragă natura, mi-au fost dragi nopţile. Stăteam afară noaptea întreagă şi mă uitam la cer şi la stele şi la lună. Mi-a fost dragă poezia. Citeam poezie (...) Eram de 12, 13, 14 până la 15 ani, mergeam vara cu vitele şi îmi puneam în traistă cărţi de şcoală (...) Citeam, de exemplu, teatrul lui Shakespeare la vârsta de 16 ani. Citeam marile piese ale lui Shakespeare sau alte cărţi".* Copilăria i-a fost nevoiaşă, ca a multor altora din satele noastre de pe vremea aceea. Poate de aceea şi imboldul de a merge la mănăstire încă de mic. Abia însă după ce s-a stins din viaţă tatăl său, un om profund evlavios (*„De unde acest ţăran care nu ştia carte a ştiut cât de important e ca un tată să-şi binecuvânteze copilul în ceasul morţii? Şi de unde a ştiut tata cât e de important ca să fie citit* ***Paraclisul*** *în ceasul morţii, că el nu era cărturar?")*, s-a decis în acest demers. La vârsta de douăzeci de ani a luat drumul mănăstirii Rohia*: „N-am plecat pentru că m-a chemat cineva, m-a îndemnat cineva sau am fost influenţat de cineva. M-a chemat Dumnezeu".* S-a întâmplat în primăvara anului 1941 şi starețul l-a îndemnat să se mai gândească. A refuzat, spunându-i cu fermitate*: „Eu am venit la mănăstire ca să stau la mănăstire".* Apoi l-a întrebat direct pe stareţ*: „Când mă primiţi?". Văzându-l atât de hotărât, acesta i-a răspuns: „Acum". Şi, comentează Arhiepiscopul: „Acest «acum» e pentru mine începutul veşniciei, începutul vieţii mele veşnice".*

Au fost ani grei, de ocupaţie ungurească în Transilvania; a trebuit să facă armata la Miskolc, dar după trei luni episcopul Nicolae Colan a intervenit, chiar la Horty Miklós, şi el a fost eliberat. Între timp, aproape toţi călugării de la Rohia au trecut în România (*„Mănăstirea rămăsese pustie şi foarte multă lume, atunci, în septembrie '40, foarte mulţi intelectuali şi preoţi mulţi au plecat din Ardealul de Nord. Şi au rămas multe biserici fără preoţi şi multe şcoli fără profesori"*), iar la întoarcere, în primăvara lui 1943, a fost sfinţit ca preot aşa încât, în 1944 murind părintele stareţ al mănăstirii, a rămas să conducă el mănăstirea. Anii au fost întunecaţi, dar *„mănăstirea şi-a îndeplinit rolul. Şi-a făcut datoria, şi-a ţinut hramurile, slujbele, duminicile şi sărbătorile şi era cercetată mănăstirea noastră. Au început să vină credinicoşi, că la început nu venea nimeni. Şi mănăstirea şi-a început foarte frumos viaţa".* De aici înainte a urmat drumul senin, dar nu lipsit de anevoinţe al monahismului. E o viaţă plină de evenimente pe care Arhiepiscopul o evocă în segmentele ei cele mai semnificative.

Mănăstirea Rohia, la care a fost stareţ mulţi ani, a fost locul în care s-au peregrinat mari personalităţi ale vieţii spirituale şi culturale. Astfel, a cunoscut şi s-a apropiat de toţi ierarhii şi de mulţi oameni de cultură, personalităţi marcante, întâlniri care sunt evocate în culori inedite. Aşa, episcopul Nicolae Colan, Preasfinţitul Teofil Herineanu, Patriarhul Justinian, Patriarhul Iustin Moisescu, Patriahul Teoctist ş.a., nu mai puţin Ioan Alexandru, Nicolae Steinhardt, Constantin Noica, Geo Bogza ş.a. Emoţionante sunt relatările din perioada ocupaţiei maghiare, dar şi, sau mai ales, cele din anii de după război, când mănăstirea Rohia este sever supravegheată de oamenii Securităţii, ca de altfel întregul popor. Justinian Chira, care a condus mănăstirea până în 1989 (*„În 1959 aveam o obşte formată deja foarte frumoasă"*), e martorul atâtor întâmplări semnificative (Să reţinem doar tăinuitul sprijin acordat celor ce opuneau rezistenţă regimului, în Munţii Ţibleşului), peste care a ştiut să treacă urmând înţelepciunea pe care i-a insuflat-o Dumnezeu: *„De multe ori cei nepricepuţi vorbesc, condamnă, judecă pe români că ei nu au făcut o mişcare împotriva regimului. Cei ce vorbesc astea nu ştiu. Spun, uite că ungurii au făcut o mişcare. Şi ce au câştigat? Nimic (...) S-a intensificat regimul sovietic şi a blocat toată mişcarea. Dacă noi, românii, care eram înconjuraţi de Uniunea Sovietică, dacă noi n-am fi avut înţelepciunea să răbdăm şi să aşteptăm, am fi fost exterminaţi".*

În 1973 a fost ales episcop-vicar al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului. Astfel, a început o altfel de muncă. Nu mai puţin rodnică (*„Am stat la Cluj 17 ani împreună cu Arhiepiscopul Teofil Herineanu"*). Solicitat a face câteva portrete ale înalţilor ierarhi cu care a venit în dese contacte, Justinian Chira ştie să sintetizeze în câteva fraze un caracter, o personalitate, un destin. Teofil Herineanu *„era un om foarte exigent în ce priveşte slujbele şi predicile. Totdeauna vorbea cu Sfânta Scriptură în mână"*; Patriarhul Justinian Marina a fost *„un om providenţial (...) a condus Biserica atunci cu atâta înţelepciune încât Biserica a dăinuit (...) a rămas şi în timpul regimului cu bisericile deschise (...) Când au început demolările de biserici (...) l-a durut, l-a rănit atât de adânc încât (...) şi-a dat sufletul în mâna lui Dumnezeu când a văzut bisericile demolate şi distruse"*; Patriarhul Iustin Moisescu *„era profesor de teologie. Dar era un profesor de elită. N-a existat un Patriarh, un slujitor al Bisericii la nivelul la care a fost Iustin (...) Ţinuta lui era ca a unui voievod. Era de o demnitate, de un curaj şi o ţinută de prinţ"*, invitat la un Congres, a stat în prezidiu şi *„Ceauşescu era micuţ, micuţ cu soţia lângă el. Era un afront la adresa lui Ceauşescu".* După ce a vorbit, Ceauşescu părea un mititel; Patriarhul Teoctist era *„o fire de moldovean, o fire de om de multă omenie. Era o întruchipare a omeniei românului. Atunci s-a îndulcit atmosfera"* (De reţinut episodul vizitei Patriarhului, însoţit de Justinian Chira şi de alţi câţiva prelaţi, la Vatican, în ianuarie 1989, când a impresionat prin erudiţie şi ţinută; interesante sunt şi evocările unor episoade mai intime, în cadrul şedinţelor sinodale); de memoria Mitropolitului Bartolomeu Anania se leagă demersurile acestuia pentru înfiinţarea la Cluj a Mitropoliei, aşa cum o dorise odinioară Andrei Şaguna, dar care, neprimind atunci acceptul autorităţilor laice, a întemeiat-o la Sibiu. Că după trecerea mitropolitului Bartolomeu la cele veşnice, Oradea s-a desprins, alipindu-se Sibiului, e o chestiune minoră şi Justinian Chira afirmă: *„Nu au Duhul lui Hristos cei ce s-au rupt de Mitropolia de la Cluj (...) cele ce s-au făcut acum au fost aşa... afaceri personale (...) Asta e. Cui foloseşte? Nimănui".* Şi cât de demn îşi apreciază atitudinea: *„Eu nu judec, eu nu condamn. Eu condamn păcatul, nu pe păcătos. Acesta este principiul meu. Eu nu condamn pe criminal, condamn crima (...) Oamenii sunt păcătoşi. Şi eu şi oricare dintre noi suntem oameni cu neputinţe, cu interese mai mult sau mai puţin legale, canonice. Asta este".*

Alte amintiri devin adevărate mărturii documentare. Iată, bunăoară, în legătură cu prezenţa lui Ioan Alexandru la Rohia: *„Foarte îndelungat timp a vizitat Rohia. După 1980 el a intrat în politică şi ne-am distanţat (...) Aveam la Lighet – care este o livadă a mănăstirii, peste deal, unde mănăstirea îşi are gospodăria – o căsuţă mică, mică, cu o singură cameră şi cu o masă, iar afară erau vitele. În această căsuţă mică, Ioan Alexandru de multe ori se retrăgea acolo. Cele mai bune cărţi le-a scris în căsuţa de la Lighet".*

De reţinut este şi episodul morţii şi al înmormântării poetului: *„Când a murit, noi am vorbit cu Preasfinţitul Justin care era stareţul mănăstirii. A dat un telefon la doamna Ulvina, la soţia lui, în Germania: «Doamnă, am auzit că a murit Ioan Alexandru. Noi ne luăm sarcina ca să facem înmormântarea şi toate pregătirile». Doamna Ulvina a răspuns: «Apoi i se vor face funeralii naţionale». Adică ne-a refuzat. A fost o femeie pe care am respectat-o şi a fost o mamă a cinci copii. Ne-a refuzat. Pentru că era firesc să se facă funeralii naţionale. A venit la Bucureşti. Nu l-au primit să-l catafalcheze în Parlament. La Patriarhie n-a fost primit. Şi, întâmplător, atunci a fost Înaltpreasfinţitul Anania. Şi a văzut că Parlamentul îl refuză, Patriarhia nu-l primeşte. Şi atunci ne-a spus: «Unde să-l îngropăm?». A propus cineva să fie înmormântat lângă catedrală. Episcopul a spus: «Nu se poate. În mijlocul Clujului nu putem face cimitir». Şi Înaltpreasfinţitul Anania a spus: «Dacă n-aveţi unde să-l înmormântaţi, îl ducem la Nicula». Şi aşa s-a întâmplat ca el să fie înmormântat în pământ străin. El a dorit, în toate scrisorile vei găsi acest lucru, că el a dorit cu insistenţă să fie înmormântat în cimitirul de la Rohia, dar nu s-a întâmplat aşa".*

Un alt episod, pe care istoria literară îl va reţine cu siguranţă, este cel al înmormântării lui N. Steinhardt. *„S-a petrecut aşa* – ţine să precizeze Justinian Chira – *vineri, înainte de 1 aprilie, am primit un telefon de la directorul Departamentului Cultelor, domnul Cumpănaşu. Directorul mi-a dat telefon. Fost general în armată, acum era directorul Departamentului Cultelor. Şi îmi dă telefon vineri şi-mi zice: «Preasfinţite, aţi auzit că a murit Nicolae Steintardt?». «Da, am auzit». «Te duci la înmormântare?». «Vom vedea». Asta a fost discuţia la telefon. Şi pun receptorul jos. La 5 minute directorul mă sună din nou: «Ştii că a murit Steinhardt?». «Ştiu, am auzit». «Dar nu te duci dumneata la înmormântare pentru Nicolae Steinhardt». «Vom vedea» a fost răspunsul meu. I-am pus receptorul jos. A treia oară ridic receptorul. Era directorul Departamentului Cultelor şi-mi spune: «Să nu te duci la înmormântare! Ordin: să nu te duci la înmormântarea lui Steinhardt!». «Vom vedea, domnule director». Şi i-am pus receptorul jos. M-am dus imediat la Arhiepiscopul Teofil şi i-am comunicat că mă duc la înmormântare. Am urcat în maşină vineri după masă şi am venit la înmormântare. Autorităţile de la Baia Mare şi de la Lăpuş i-au chemat la ordin pe stareţul Justin şi protopopul Ciceu şi le-a zis: «Spuneţi episcopului să nu vină la înmormântare». Ei au spus: «Domnilor, noi nu îndrăznim să-i spunem episcopului să nu vină la înmormântare. Spuneţi-i voi». Şi ei n-au îndrăznit să vorbească cu mine. Eu am sosit seara. Şi când am sosit, seara, securiştii au început să spună stareţului Justin: «Ce bine că a venit Preasfinţitul», adică a întors povestea. «Bine c-a venit Presfinţitul. Programul». «Preasfinţitul îl face, nu noi». Şi am dat ordin să se facă slujba. Era duminica a treia a Postului Mare. Duminica de 1 Aprilie".*

Relatările din viaţa lăuntrică a Bisericii Ortodoxe, ca şi evocările pe care le face Arhiepiscopul Justinian Chira, rememorând momente trăite într-o activitate fără preget în spirit monahal, au căldura şi vibraţia dăruirii slujitorului devotat credinţei (*„Tot ce am făcut nu-i meritul meu, e meritul lui Dumnezeu, al preoţilor, al credincioşilor, al lui Dumnezeu. Eu am fost un simplu slujitor al lui Dumnezeu şi al poporului"*). Întreg acest dialog are calitatea de necontestat a unor mărturii documentare dintr-o epocă de mari frământări şi restrişti atât pentru Biserică în general, cât şi pentru poporul român credincios din fire. Simplitatea şi sinceritatea ce caracterizează destăinuirile sale fac lectura plăcută, plină de semnificaţii şi de învăţăminte.

Augustin COZMUȚA - 70

S-*a născut la 14 noiembrie 1944 în Comuna Cerneşti, Judeţul Maramureş. Absolvent al Facultăţii de Filologie şi al Facultăţii de Filosofie Cluj Napoca. Critic şi istoric literar, ziarist, redactor şef, redactor şef adjunct la ziarul local* ***Graiul Maramureşului****. Profesor asociat la Facultatea de Litere, secţia jurnalistică, a Universităţii de Nord Baia Mare, secretar general de redacţie la Revista* ***Nord Literar****, Membru al Uniunii Scriitorilor din România, Filiala Cluj.*

A colaborat la mai multe reviste: Tribuna, Steaua, Familia, Astra, Ateneu, Archeus, Nord Literar. Este prezent în mai multe volume colective şi antologii: ***Nord Statornic, Popas în Hiperborcca, Caietele Măiastra, Portret de grup cu Laurenţiu Ulici*** *etc. A îngrijit, ca redactor de carte, numeroase apariţii editoriale, a scris prefeţe şi postfeţe la volume scoase de autori maramureşeni.*

Debut editorial cu volumul ***Punct de trecere, Interviuri*** *(1995).*

Alte cărţi publicate: ***Punct de vedere (2000), Coasta Pacifică, Jurnal Californian (2002), Punct critic. Comentarii literare (2004), Pagini de critică literară (2010), Momente şi schiţe pe scena criticii (2013), Alte pagini de critică literară (2014),*** *parte din ele încununate cu diverse premii.*

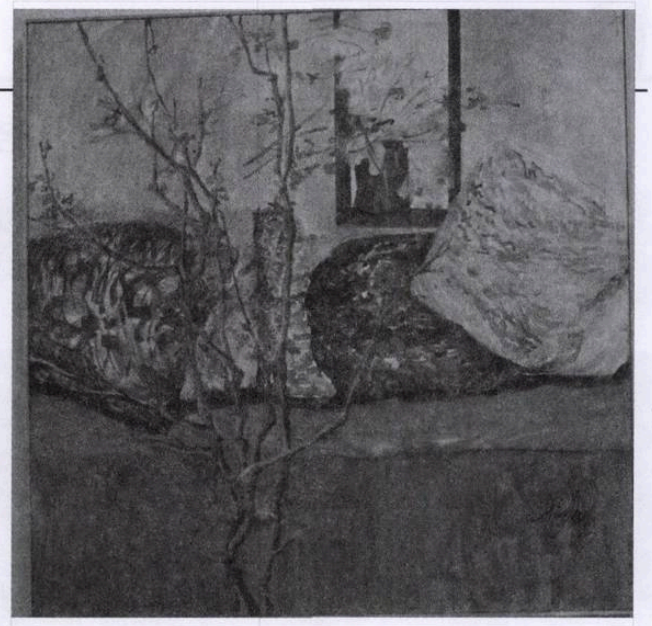

Mihaela Florentina Ganța

Ioan MARIŞ

CREDINȚA CRONICARULUI ÎN ACTUL CULTURAL

Publicistul şi scriitorul Augustin Cozmuţa împlineşte la sfârşit de an şapte decenii de viaţă. La acest timp aniversar rememorăm şi noi câteva secvenţe din viaţa Domniei Sale. S-a născut în localitatea Cerneşti la 14 noiembrie 1944. A făcut studiile liceale la Târgu Lăpuş,

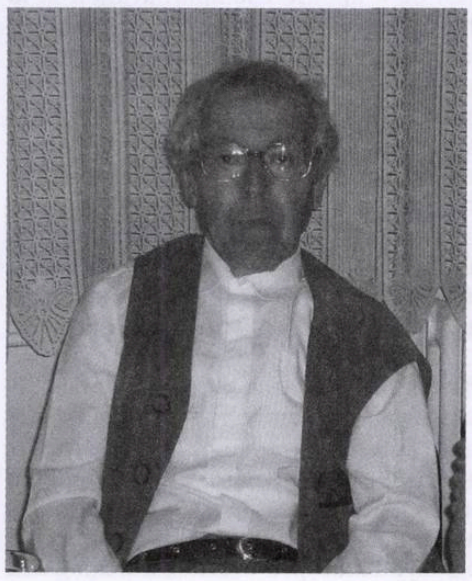

iar cele universitare la Cluj-Napoca. Licenţiat în filologie, promoţia 1967, cu lucrarea, de impact în vremea aceea, „Eugen Lovinescu şi modernismul", şi în filozofie cu o interesantă abordare a „Politicului în publicistica lui Eminescu", lucrare ce ar merita editată în contextul în care deontologii se dau de ceasul morţii negând actualitatea ideilor marelui poet. Imediat după absolvire a intrat în publicistică ca jurnalist în presa judeţeană de la Baia Mare. Ulterior a urmat cursuri postuniversitare de sociologia culturii şi a presei. A colaborat şi colaborează la revistele: *Tribuna* (unde de altfel a şi debutat ca student în 1966), *Steaua*, *Familia*, *Astra*, *Archeus*, *Nord Literar* (unde actualmente este un harnic secretar de redacţie), *Pro Unione*, *Presa noastră* etc. Ca redactor-şef la cotidianul *Graiul Maramureşului* a iniţiat suplimentul cultural *Graiul de Duminică*. A îngrijit culegerile literare *Pagini maramureşene*, alcătuind şi o primă antologie literară a scriitorilor maramureşeni cu genericul *Nord statornic* (Baia Mare, 1973). Cel aniversat astăzi a debutat editorial relativ târziu cu volumul ***Punct de trecere***, o carte de interviuri apărută la editura locală Gutinul în 1995.

Acest debut editorial trădează dintru început un scriitor *in nuce* care îşi proiectează întrebările şi neliniştile în subiecţii intervievaţi. Publicistul, născut nu făcut, a intuit dintru început virtuţile interviului, constând în provocarea celui intervievat, în asemenea manieră încât să creeze o tensiune, ce se va concretiza în stimularea orizontului de aşteptare al cititorului. Augustin Cozmuţa ni se revelă în aceste interviuri ca un catalizator al unui act cultural, fiindcă personalităţile provocate au fiecare un traiect spiritual pe care jurnalistul îl developează în acest gen publicistico-literar care e interviul. Cartea aceasta, marcând debutul editorial, a fost răsplătită cu un premiu la Salonul de carte de la Oradea, acolo unde în *Familia* lui Iosif Vulcan debuta poetul Eminescu.

Au urmat alte cărţi ce se înscriau în zona de interferenţă dintre jurnalism şi literatură, cum sunt: *Punct de vedere*, carte ce inaugurează seria de „Jurnalism" a Universităţii de Nord din Baia Mare. Publicistul începe să fie „trădat" şi o primă răbufnire a talentului auctorial cu care se pune în valoare scriptorul este volumul ***Coasta Pacifică. Jurnal californian*** (2002). Cu această apariţie editorială prozatorul îl surclasează pe reporter, vădind virtuţi de romancier.

Augustin Cozmuţa e şi un sensibil critic literar, calitate dovedită încă din cartea sa de debut; interviurile sale cu scriitori, nu numai din toposul Maramureşului, din volumul ***Punct critic. Comentarii literare*** ni-l descoperă pe Augustin Cozmuţa ca un practician al „hulitului" impresionism, ilustrat de marele George Călinescu. Într-o critică de întâmpinare, rar practicată în ultima vreme, exerciţiul călătoriei impresioniste pe marginea operei autorilor ni se pare cel mai autentic act de formare a orizontului de aşteptare al cititorului, un adevărat act de cultură de sorginte paideică. În continuare demersului critic în spaţiul literaturii române, şi nu numai contemporane, la Editura Eurotip îi apare volumul ***Pagini de critică literară***, carte premiată de Asociaţia Scriitorilor din Baia Mare. Ultima carte în ordinea apariţiilor este ***Momente şi schiţe pe scena criticii*** (Eurotip, Baia Mare, 2013). Volumul este o cronică vie a evenimentelor teatrale derulate pe scena Teatrului Dramatic din Baia Mare, recenzând şi cărţile consacrate exegezei teatrale. Această carte probează încă o dată, dacă mai era nevoie, credinţa cronicarului în actul cultural, în speţă cel teatral, încât am putea să-l „citim" într-o sincronie diacronică, pe autorul acestui demers ca un contemporan al Testamentului lui Iancu Văcărescu care spunea: *„V-am dat Teatru, vi-l păziţi / Ca un lăcaş de Muse, / Cu el curând veţi fi vestiţi / Prin veşti departe duse. / În el năravuri îndreptaţi, / Daţi ascuţiri la minte, / Podoabe limbii noastre daţi / Cu româneşti cuvinte"*. Ceea ce a făcut Augustin Cozmuţa prin această carte nu e numai o cronicizare a spectacolelor teatrului, ci şi o înscriere a acestei activităţi de înaltă ţinută culturală în contextul mai larg al mişcării teatrale din România. Cei ce vor veni din urmă dorind să scrie o istorie a Teatrului Dramatic din Baia Mare nu vor putea ignora această lucrare ce poate fi utilizată şi în cadrul orelor ţinute studenţilor de la artă dramatică.

După acest excurs contabilicesc al activităţii literare a aniversatului se cuvine să intrăm într-un registru mai domestic, mai familiar şi să devoalăm câte ceva din ceea ce înseamnă pentru noi domnul Augustin Cozmuţa. L-am cunoscut în anii '90 în casa regretatului scriitor şi antropolog Vasile Avram, cu care dl Cozmuţa fusese coleg la facultate şi cultivaseră o prietenie generoasă şi fertilă ce avea ca suport dorul de Maramureş al înstrăinatului la Sibiu, dar întreţinut de băştinaşul acestui topos mirific, recte A. Cozmuţa. Redactorul-şef al ziarului *Graiul Maramureşului* venise cu un coleg, poet şi jurnalist, la Colocviile Emil Cioran (colocvii pritocite de Vasile Avram împreună cu poetul şi omul de cultură belgian Eugène Van Itterbeek). Atunci am avut în faţa mea un om de statură mijlocie, vioi în mişcare, dar mai cu seamă expresiv în fizionomia feţei care trăda o perpetuă nelinişte a cunoaşterii, a cunoaşterii ambientului celor din jur, atent mai ales la discuţiile ce se întreţineau.

Am simţit atunci că m-am întâlnit cu omul cu care am empatizat dintru început, un om de care, vorba lui Noica, *„mă pot despărţi fiindcă m-am întâlnit cu el"*. Persoana în cauză era de peste Ţibleş, de peste muntele Gutin care desparte depresiunea Izei, ţara mea de baştină, de Ţara Lăpuşului, toposul matricial al sărbătoritului nostru. În timp ne-am cunoscut mai bine şi am remarcat la el o înaltă ţinută morală, un caracter integru în tot ce face, o preţuire a echilibrului atât de necesar în această vreme. Ca ziarist a oficiat sacerdotal ca un preot, un dascăl de bine şi frumos într-o vreme nu tocmai prielnică. S-a supus verbului latin *dicere*, care înseamnă „a arăta" şi abia mai târziu „a arăta prin vorbe". El a arătat prin vorbe ceea ce e frumos în neamul românesc punând în cumpăna balanţei alături de cele bune şi tarele acestei naţii.

La cei 70 de ani s-ar putea întreba retoric, parafrazându-l pe marele poet Octavian Goga: *„Nu câte au fost îmi vin prin minte/ Ci câte ar fi putut să fie"*. Oricum el şi-a purtat şi îşi poartă tot ce este al său cu demnitate, cum ar zice strămoşii noştri latini: *Omnia mea mecum porto*. La mulţi ani!

Prof. Ioan MARIŞ
Universitatea „Lucian Blaga", Sibiu.

Săluc HORVAT în dialog cu Augustin COZMUȚA

„CE MIRACOL SĂ ÎNTÂLNEŞTI ÎN PLINĂ ÎNTUNECIME O PÂLPÂIRE DE STEA"

1. De aproape cincizeci de ani, prin profesia de ziarist, de redactor şi redactor şef de ziar, de om de cultură, iniţiator şi înfăptuitor de acte de cultură, prin scris, prin cărţile publicate, te-ai impus şi eşti cunoscut şi recunoscut ca unul dintre cei mai fideli şi statornici cronicari ai istoriei culturale a acestui topos numit Maramureş. Cunoscând aceste date, cred că se cuvine să începem dialogul nostru cu întrebarea: Cum apreciază Augustin Cozmuţa viaţa culturală a Maramureşului şi cum a evoluat ea în aceşti ani, atât în perioada de până la 1989 cât şi de atunci până în zilele noastre?

1. Pe intervalul de timp luat în discuţie, deşi se întinde pe aproape o jumătate de secol, oricum puţin la scara istoriei, am doar favoarea de a-l fi străbătut ca martor implicat, în felurite ipostaze, în viaţa culturală a Maramureşului, pe care o apreciez ca un fenomen durabil şi cu o continuitate care este de peste veacuri, generând comunităţii un puternic sentiment de statornicie, rezistent şi azi când întreaga lume se află în mişcare, într-un ritm fără precedent ca intensitate. Cu acest sentiment de statornicie, de altfel, am urmărit şi evoluţia vieţii culturale maramureşene, în perioada cu două părţi relativ egale, una înainte şi alta după anul de cotitură pe care îl reprezintă, în ciuda oricăror dispute, momentul 1989 al istoriei româneşti contemporane, de la care în decembrie 2014 se împlinesc 25 de ani, deci un sfert de secol. Senzaţia mea este, privind de la cele două capete ale parcursului, că evoluţia vieţii culturale maramureşene a fost una benefică, adevăratele valori artistice, inclusiv în domeniul creaţiei scrise, găsindu-şi un făgaş propriu de manifestare, mai restrictiv, ce-i drept, înainte de 1989 şi în deplină libertate de afirmare, după această dată, devenită de referinţă mai ales în planul schimbărilor politice.

2. Eşti autorul mai multor antologii şi culegeri de texte literare aparţinând autorilor maramureşeni. Ce rol au avut acestea, cunoscând condiţiile precare în care se putea publica cărţi în acei ani. Câţi dintre autorii cuprinşi în acele culegeri au rezistat timpului şi câţi s-au pierdut pe drum? Sau care dintre aceştia au revenit în cronicile tale?

2. Pentru mine ideea de antologie literară presupune două criterii valorice, unul de selecţie critică şi altul de promovare într-o competiţie publică deschisă tuturor talentelor, oricât de diferite calitativ între ele, cum este firesc într-un climat cât de cât favorabil libertăţii de creaţie şi de expresie artistică. Când, în 1973, reuşeam să alcătuiesc şi să public antologia literară „Nord statornic", eram animat de încrederea că Maramureşul are şi el valori demne de luat în seamă la nivelul culturii scrise şi nu numai al creaţiei orale, cum zona era deja renumită prin folclorul său tradiţional atât de original. Aşa se face că am stăruit şi susţinut cu consecvenţă apariţia unor culegeri literare publicate în vremea aceea sub genericul „Pagini maramureşene", inegale valoric, dar ilustrând aceeaşi tendinţă statornică de a promova şi afirma talente literare în domeniile poeziei, prozei, criticii şi istoriei literare, parţial şi în sectorul unor traduceri din limbi şi literaturi străine. Condiţiile de editare erau, într-adevăr, precare în acei ani de dictatură ideologică şi de ingerinţe ale cenzurii oficiale, dar scopul şi ambiţia mea erau de a nu renunţa la cultivarea valorilor locului, atâtea câte erau, de a căror soartă răspundea fiecare autor în mod personal. Prin alte titluri precum „Veghe în Septentrion" ori „Popas în Hiperboreea", ţineam să demonstrez, după spusa cronicarului, că „Nasc şi în Maramureş oameni", de litere în cazul de faţă. Câţi au rezistat şi câţi s-au pierdut pe drum este deja treabă de istorie literară.

3. Te numeri între participanţii statornici ai Cenaclului Scriitorilor băimăreni. Ce rol are un cenaclu în promovarea creaţiei literare şi în ce măsură contribuie activitatea de cenaclu la actul de creaţie?

3. Creaţia artistică şi implicit cea literară e o chestiune intimă, pe care fiecare autor o cultivă după măsura talentului său. Dar, în orice epocă, din antichitate până azi, există şi o dimensiune socială a creaţiei auctoriale, fiecare creator, cât de discret ar fi în privinţa operei sale, năzuieşte la o împărtăşire şi la o recunoaştere publică a mesajului său original, cu şanse de a se perpetua în memoria colectivităţii. Ieşirea în arenă face parte obligatorie din nevoia omului de a depăşi barierele egoismului şi de a se întâlni şi confrunta cu ceilalţi, mai ales când împărtăşesc valori comune şi dovedesc afinităţi intelectuale care le potenţează personalitatea. Cu această convingere au participat de-a lungul anilor la activitatea de cenaclu, sub diferite forme, Cenaclul Scriitorilor băimăreni fiind şi el o izbândă a vieţii artistice. Pe mine mă impresionau nu doar lecturile din diverşi autori, mai mult sau mai puţin cunoscuţi, ci şi confruntările de opinii critice despre creaţiile lor, spre a depista, în atmosfera unor aprinse dispute de idei, caratele valorice ale unor scrieri originale sau propuse ca atare dezbaterii. Activitatea de cenaclu, cum a fost în trecut cea de la „Nord" şi cum e azi cea din cadrul Asociaţiei Scriitorilor, e una benefică şi stimulatoare de talente, eventual de inhibare în faşă a impostorii şi a falselor producţii estetice. Actul de creaţie are de câştigat prin supunerea la judecata critică, chiar dacă îndeobşte se ştie că în cenaclu nu se eliberează certificate de talent care să ţină loc de operă.

4. La sfârşitul anului 2000 (prin luna decembrie) am iniţiat împreună „Colocviile de literatură de la Baia Mare" (acţiune ajunsă în prezent la ediţia a-X-a). Primele ediţii au avut ca temă „Literatura provinciei, provincia literaturii". Tema a provocat ample dezbateri şi numeroase opinii. În climatul actual, mai este acceptabilă sintagma de „provincie literară", de literatură de provincie?

4. Activitatea obişnuită de cenaclu, când reuşeşte să aibă continuitate, simte nevoia să se facă cunoscută, măcar din când în când, şi prin manifestări de anvergură. Înainte vreme, cenaclurile aveau reuniuni comune şi manifestări cu public în diverse localităţi, ocazii de a se susţine recitaluri lirice şi festivaluri de creaţie, dotate adesea cu premii, cum au rămas până azi cele de la Sighetu Marmaţiei, Vişeu de Sus ori Cicârlău. Competiţia valorilor implică participare, inclusiv asumarea riscului de a câştiga sau de a pierde, nu doar premii, ci şi prestigiu. Fervoarea creaţiei, despre care mi-amintesc că vorbea atât de convingător la Oradea, prin anii 70 ai secolului trecut, criticul şi eseistul Nicolae Balotă, abia ieşit din închisorile comuniste, în programul unei consfătuiri zonale a cenaclurilor literare, nu poate lipsi din ambianţa pe care o stârneşte în jurul său literatura, în orice spaţiu s-ar produce, inclusiv în aşa-zisa provincie. Nu toţi trăim şi locuim în centre culturale cu tradiţie, dar asta nu înseamnă că literatura provinciei este de dispreţuit, cu deosebire azi când căile de comunicare s-au multiplicat, făcând posibile legături instantanee între creatori din diverse zone ale lumii. Provincie mai poate fi numit, eventual, doar acel perimetru geografic unde nu se întâmplă nimic deosebit în ordinea spiritului. Ori, la anul 2000, Baia Mare avea un oarecare potenţial şi bilanţ pozitiv pentru a propune găzduirea unor „Colocvii de literatură", prilejuind dezbateri cu scriitori locali şi invitaţi din ţară, miza fiind de a învinge anonimatul şi de a scoate la lumină valori ale literaturii de provincie, dar nicidecum marginale, provinciale, adică de neluat în seamă.

5. Ce şanse au autorii care trăiesc şi scriu în provincie. Ce speranţă pot avea în depăşirea statutului de „scriitori de provincie"?

Traian Moldovan

5. După umila mea părere, şansele sunt cam aceleaşi pentru toţi creatorii, oriunde ar trăi şi ar scrie, dacă au vocaţie autentică şi putere de sacrificiu în slujba talentului cu care se simt dotaţi. Doar împrejurările diferă şi nici un drum în creaţie nu seamănă cu altele, pentru cine cu adevărat vrea să se afirme. Cine are răbdare să compare diferite destine literare, inclusiv prin traseul parcurs spre reuşită, mai mult sau mai puţin cunoscută, va observa că mulţi scriitori celebri sunt originari din provincii ale lumii de care nu s-a prea auzit până atunci. De ce provinciile României, fie şi istorice, cum este şi Maramureşul, ar face excepţie. Azi e la modă de fi în rând cu lumea bună, nu neapărat occidentală, şi cine are putere interioară de a-şi spori „talantul", în orice domeniu de creaţie, o poate face nestingherit, urmându-şi destinul din Noua Zeelandă până în California, provincii unde au ajuns şi se află mulţi români de nădejde şi cu merite, desigur, dificil de evaluat. Aşa că şi „scriitorul de provincie" îşi poate depăşi statutul dacă aspiră şi acceptă să-şi verifice calităţile la scara gloriei mondiale, încercându-şi forţele prin de nimeni interzisa ipostază de a fi, spre exemplu, „candidat la Premiul Nobel". Creatorii adevăraţi, cât de modeşti, au curajul comparaţiei cu modele ilustre şi, totodată, au libertatea de a se autoevalua spre a vedea unde şi la ce nivel se situează. Critica literară bine intenţionată şi argumentată nu ezită să facă asemenea comparaţii şi, păstrând proporţiile, să prognozeze, inclusiv pentru scriitorii din provincie, ce şanse au să acceadă la glorie universală. E nevoie, totuşi, să avem şi simţul ridicolului, nu numai al valorii!

6. Cum apreciezi viaţa literară maramureşeană actuală? Dacă poate fi raportată la literatura naţională?

6. Viaţa literară, din orice parte a ţării, dacă nu se raportează la cea naţională, înseamnă că nu vrea să existe. Cum poţi fi simplu „cetăţean român" dacă nu te raportezi la întreg cuprinsul patriei? Sau să accepţi sintagma „români de pretutindeni"? Aşa că viaţa literară maramureşeană, dacă vrea să existe, trebuie să se raporteze la literatura naţională, tocmai spre a-şi dobândi imaginea de sine şi a se supune unor rigori capabile să demonstreze ce grad de reprezentativitate deţine în comparaţie cu tot ce-i mai bun la nivel şi în context naţional. Concret, în ce mă priveşte, eu urmăresc cum e reprezentată viaţa literară maramureşeană în revistele din ţară, ce autori şi cărţi sunt comentate în paginile acestora, ce nume sunt incluse cu creaţii în diverse antologii, prezentate în dicţionare şi enciclopedii, în volume ale unor critici şi istorici literari, cu alte menţiuni în bibliografii şi diverse lucrări de referinţă generală ori cu profil specializat. Cine lipseşte de peste tot din aceste surse de informare şi de sinteză spirituală trezeşte pentru început suspiciuni şi îndoieli, fără ca asta să însemne neapărat că respectivul autor ar lipsi din evidenţă doar pe seama absenţei unor merite, care rămân de remarcat permanent, inclusiv în posteritate pentru o seamă dintre ei. Iar cine sincer e interesat să verifice situaţia, va constata că nu puţine prezenţe ale vieţii literare maramureşene sunt înscrise în peisajul de ansamblu al literaturii naţionale, care are uşile deschise pentru noi valori din toate generaţiile, cele tinere fiind aşteptate cu deosebire să bată la porţile consacrării viitoare.

7. Faci parte dintre cei care au susţinut, înainte de 1989 şi după, necesitatea unei reviste de cultură în Baia Mare. De ce crezi că a întârziat aşa de mult apariţia acestei reviste?

7. O revistă de cultură nu poate apărea chiar pe un loc gol şi fără o fază pregătitoare. O revistă este totuşi o instituţie care n-are cum se ivi ca din neant. Pentru ca ea să existe şi să nu fie meteorică ori o simplă improvizaţie, se cuvine a fi rodul unor preocupări şi eforturi făcute cu consecvenţă. O revistă e ca şi o sămânţă plantată pe un teren fertil, având cultivatori pricepuţi şi dornici

------->

12

-------->

Suzana Fântânariu

să-i asigure o existenţă perenă. Istoria revistelor de literatură, de cultură sau de artă din România e cel mai bun ghid spre a ne convinge şi azi de ceea ce îi mâna în luptă pe întemeietorii lor, cu ce forţe şi cu ce şanse au abordat o asemenea iniţiativă, oricând generoasă în sine, dar nelipsită de dificultăţi . Înainte de 1989, Baia Mare şi Maramureşul în genere nu avea coagulată o viaţă literară capabilă să susţină editarea unei reviste de profil, pe termen lung vorbind. De aceea, fără a se forţa nota, s-au editat, după putinţă, anumite suplimente literare pe lângă presa locală sau în cooperare cu unele reviste din ţară, cum au fost cele cu ***Tribuna*** din Cluj, ***Familia*** din Oradea ori ***Luceafărul*** de la Bucureşti, aceasta din urmă fiind considerată şi o publicaţie a tinerilor scriitori. Necesitatea revistei era resimţită mai ales că Baia Mare a devenit, între timp, centru universitar, avea teatru profesionist şi muzee, o colonie artistică cu tradiţie centenară. Întârzierea apariţiei revistei era, aşadar, motivată, dar pe parcurs s-au acumulat şi condiţiile favorabile susţinerii ei, nu doar financiare, ci şi intelectuale. O revistă şi în genere orice publicaţie pretinde formarea în jurul ei a unei emulaţii creatoare, dătătoare de perspective şi implicând o anumită audienţă. Cu cine şi pentru cine se scoate o revistă rămâne oricând o întrebare de căpătâi. Aşa s-a ajuns, la timpul potrivit, la capătul chestiunii: a fi sau a nu fi o revistă băimăreană!

8. Care crezi că au fost condiţiile care au determinat apariţia în anul 2003 a revistei de cultură „Nord Literar", revista între ai cărei membri fondatori te afli şi la care îndeplineşti calitatea de secretar general de redacţie?

8. Condiţiile fiind pregătite în timp, urma doar alegerea momentului potrivit. Şi acesta a survenit când şi autorităţile s-au lăsat convinse de această cerere legitimă, pe care să o susţină permanent, nu doar ocazional ori pe termen scurt, cum au existat anticipat unele proiecte bazate pe instabile şi nesigure iniţiative private, demne totuşi de menţionat, cum este cazul revistei ***Archeus***, unde personal am dobândit o experienţă de neuitat. Eu, de fapt, din tinereţe, de la absolvirea facultăţii, în 1967, visam să lucrez la o revistă de cultură, dovadă că multe din articolele mele publicate în ziar le-am scris ca pentru o publicaţie literară, parte din ele reluându-le nemodificate în volumele mele de critică. Am avut şi răbdare ca să-mi cultiv acest vis, tot sperând că odată va apărea şi la Baia Mare o revistă de cultură, la care să lucrez efectiv nu doar să colaborez, cum am făcut cu alte publicaţii din ţară. Şi momentul acesta s-a ivit în 2003, când s-a reuşit alcătuirea unei echipe de lucru, dispuse să se consacre înfăptuirii treptate a proiectului, transpus în practică cu emoţia de rigoare, dar şi pregătită să înfrunte o seamă de contestaţii, nu puţine la număr, venite din partea unor binevoitori invidioşi pe succesul nostru, aflat la început de drum. S-a spart gheaţa, de fapt s-a topit, că era în luna iunie 2003, când a apărut primul număr din ***Nord Literar***, acceptat cu îngăduinţă şi de cei care nu au vrut să se alăture din start proiectului, dar invitaţi continuu să-l susţină, în lipsa altuia mai bun ori mai plauzibil în faţa opiniei publice. Aşa se face că am intrat şi am rămas pe baricadele revuisticii româneşti, ilustrând un aspect semnificativ al culturii scrise pe aceste meleaguri de Nord ale ţării, nu neapărat provinciale, credem noi.

9. Încă de la primul număr al revistei băimărene realizezi o rubrică „Revista revistelor" în care au fost prezentate aproape toate revistele de cultură ce apar în ţară. Cunoscând, deci, viaţa revuistică la nivel naţional, dacă ar fi, de data aceasta să scrii despre „Nord Literar", care ar fi locul care i l-ai stabili între acestea?

9. O revistă, ca orice publicaţie în general, e o instanţă a dialogului, a comunicării interactive, altfel devine o literă moartă pe un frontispiciu anodin. Spre deosebire de o carte, care îl reprezintă în primul rând pe autor, o revistă este o publicaţie care trebuie să reprezinte o mişcare literară, să fie expresia unei comunităţi de creaţie, în paginile ei găsindu-şi reflectarea tot ce are mai bun la un moment dat viaţa culturală a locului, fără a se izola, retezând din pornire orice frustrări, ambiţii, orgolii şi veleităţi nejustificate şi mai ales neavenite. A ieşi pe piaţa publicistică cu o revistă înseamnă a-ţi asuma riscul competiţiei, a impune un program şi un profil distincte, inclusiv cu un aspect grafic care să se facă remarcat printr-o notă aparte, dacă nu originală cu orice preţ. Eu, oricum, eram de mult un devorator de reviste, le parcurgeam nu doar conţinutul, ci căutam să mă bucur şi de „look-ul" lor, cum se zice azi, şi adesea mă despărţeam greu de ele, neputând să le colecţionez, cum face o bibliotecă publică. În acest context, mi-a fost la îndemână să susţin rubrica „Revista revistelor", satisfăcându-mi o plăcere personală dar şi având acum posibilitatea de a selecta şi comenta cele mai însemnate evenimente şi luări de poziţii din cuprinsul lor, în folosul cititorilor propriei noastre reviste, bănuind că e greu de găsit acces la multe dintre ele. Întreţinerea acestui dialog este însă necesar şi util şi spre a ne edifica, noi, colectivul de redacţie, în ce raporturi şi în ce contexte ne situăm, prin comparaţie, în actualitatea literară, la nivel naţional. Cunoscând, pe această cale, revuistica românească, pot să afirm, cu deplină exigenţă, că ***Nord Literar*** s-a înscris într-un curs ascendent valoric, dovadă de ultimă oră fiind aşezarea revistei sub egida Uniunii Scriitorilor, atrăgând în paginile ei nume de prestigiu ale literaturii naţionale, din care cu mândrie ne simţim ca făcând parte integrantă. Poate nu-i chiar puţin lucru!

10. Deşi ai scris mult, ai colaborat la numeroase reviste, dacă ar fi să ne raportăm la numărul cărţilor publicate s-ar putea crede că acestea nu acoperă decât parţial ceea ce ai scris de-alungul anilor. De ce această „zgârcenie" în a edita ceea ce ai scris?

10. Am scris mult, din nevoi jurnalistice, dar şi din plăcere proprie, cu convingerea că fac ceva util şi nu trăiesc degeaba cu condeiul în mână. M-am lăsat însă condus şi de precepte morale, nu doar estetice, în sensul că nu mi-am permis niciodată să scriu oricum, despre orice, fie şi supus comenzii sociale ori redacţionale. Nu multe, ci mult, mi-a fost deviza scrisului, iar în ce priveşte publicarea textelor în volume am aplicat criteriul unei severe selecţii, spre a nu cădea în inflaţie, adică să ajung să public mai mult decât efectiv merită. Acest îndemn l-am adresat şi altor colegi întru ale scrisului, ca o exigenţă profesională demnă de urmat, pornind de la exemplul unei pleiade întregi de înaintaşi care şi-au tratat cu respect munca lor pe acest tărâm. Ajuns la a şaptea carte, în 2014, n-aş afirma că am procedat cu zgârcenie în a publica din scrierile mele, mai ales că am avut un debut întârziat, abia în 1995, la vârsta de 50 de ani. Adevărul e că nu m-am grăbit, n-am scris neapărat ca să-mi adun articolele în volume, după parcurgerea fazei de satisfacţie imediată pricinuită de apariţia în ziarele şi revistele la care am colaborat de-a lungul anilor, de la debutul publicistic în ***Tribuna*** clujeană, în 1966, încă student fiind pe atunci. Acum am texte inedite sau demne de reeditat, cel puţin pentru vreo trei volume (din care unul cu interviuri literare recente, iar celălalt cuprinzând mai vechile mele incursiuni în artele plastice). Dacă timpul va fi darnic cu mine, cum a fost în vremurile bune, când vedeam în scris însuşi sensul vieţii mele, pe care nu m-aş încumeta să-l pierd până pot ţine o unealtă de scris sub ochi şi la îndemână, fie şi magicul computer, sper să-mi ating aceste obiective.

11. Ai debutat editorial cu volumul Punct de trecere (1995), o culegere de interviuri. Urmărind şi celelalte volume şi mai ales presa la care colaborezi, am constatat că ai o anumită chemare pentru acest gen de scriere. Ce crezi că aduce nou faţă de alte tipuri de scrieri?

11. M-am considerat totdeauna un om al dialogului, mi-am educat voinţa să fiu receptiv la spusele celor din jur, iscodindu-i adesea cu întrebările mele. În general, scriu mult, dar vorbesc puţin. Cu scrisul sunt generos, cu vorbitul sunt mai reţinut, la mijloc fiind şi o timiditate bine mascată, spre a nu-mi trăda vulnerabilităţile. Ritmul elaborării textelor jurnalistice m-a pus în situaţia de a pregăti îndelung orice articol spre a reuşi, la momentul adecvat, de a-l redacta dintr-o răsuflare, la o concentraţie maximă. În dialog cu alţii, sunt mai destins, îmi dau seama că greul se mută pe seama interlocutorilor mei. Aşa că, pritocind îndelung întrebările, răsuflam uşurat aşteptând răspunsurile la ele. E un fel de reconfortantă pierdere de sine în sufletul celuilalt, care îţi acceptă o nu prea comodă incursiune în spaţii adesea nebănuite nici măcar de el însuşi. În asta văd eu secretul unui interviu, reuşit ori chiar eşuat, ceea ce îl distirge de alte tipuri de scriere. Partenerul nu poate anticipa tot ce-l vei întreba, iar tu nici pe departe nu intuieşti ce răspuns îţi va da. E un joc subtil, cu surprize uneori aproape totale. În ce mă priveşte, am abordat interviul cu sentimentul că doar o dată în viaţă mi se oferă prilejul de a sta de vorbă cu cineva. E o situaţie unică, nerepetitivă, cu care puţin probabil să te mai întâlneşti. E ca şi o stare de graţie. Vine sau nu mai vine niciodată. Din diverse motive, am ratat unele întâlniri cu personalităţi, interviurile nemaifiind realizate nicicând. Poţi pierde, oricât de bine pregătit te-ai considera. Acesta e şi farmecul vieţii, de altfel!

12. O bună parte din cronicile scrise, o seamă dintre acestea regăsindu-se în volumele Punct critic (2004) şi Pagini de critică literară (2010), se referă la scriitorii aparţinând Maramureşului. Consideri acest demers ca fiind un act de patriotism local sau mai degrabă pentru a demonstra că şi în provincie se produce literatură autentică? Nu crezi că, scriind mai mult despre autori mai puţin cunoscuţi, ţi-ai adus mai degrabă un dezavantaj?

12. Pentru mine orice lectură şi orice text scris este o incursiune în necunoscut. Ca atare, mi-am făcut o plăcere să citesc şi să scriu despre autori în genere necunoscuţi. Pe cei cunoscuţi, toată lumea îi ştie şi se pronunţă despre ei, fără a fi neapărat critici literari. Aşa că mai degrabă am găsit un avantaj, decât un dezavantaj, în a explora tărâmuri ale scrisului necunoscute, chiar anonime, decât a merge pe căi bătătorite, unde spusele mele rămâneau oricum secundare. Aşa am avut curajul şi nu neapărat am dovedit patriotism local scriind despre nume noi, vehiculate în literatura provinciilor din mai toată ţara, convins că voi găsi ceva autentic şi în autori neconsacraţi sau care nu s-au consacrat niciodată, dar au pus în creaţia lor ceva nemaiîntâlnit la alţii, fie ei oricât de celebri. Să găseşti fărâme de suflet în fiinţe neînsemnate e mai greu decât să le descoperi în titani şi genii, cu existenţe furtunoase, copleşitoare. Astfel se explică slăbiciunea mea pentru scriitori aparţinând Maramureşului şi persistenţa în această căutare, poate eronată, de a da peste ceva nemaiîntâlnit în lume, cum sunt „florile de mină", de pildă, care dezvăluie frumuseţi subterane tainice, de puţini oameni văzute la faţa locului, în geode, şi nu în vitrinele elegante şi luminoase ale unui Muzeu de Mineralogie. Ce miracol să întâlneşti în plină întrunecime o pâlpâire de stea!

13. Una dintre cele mai recente cărţi apărute: Momente şi schiţe pe scena criticii (2013), a cărui prefaţă se intitulează „Îndrăgostit de Thalia" (o culegere, aproape în exclusivitate, de cronici de spectacole de teatru şi cărţi despre arta dramatică), dezvăluie o altă latură a preocupărilor lui Augustin Cozmuţa. De unde această „dragoste". Fiind vorba mai ales de viaţa teatrală a Băii Mari, cum apreciezi prestaţia artistică a acestei instituţii? Dar „dragostea" băimărenilor pentru spectacolul de teatru?

13. În orice individ zace ascuns un actor in nuce, cum s-ar zice pretenţios, dar cu dreptate. Fiecare om are în el din naştere un alt om, pe care nu-l cunoaşte dacă nu devine actor. Jocul acesta m-a fascinat şi m-a îndrăgostit de teatru. Vedeam cum pe scenă, actorul de astă dată, cunoscut cu nume şi trecut în distribuţia spectacolului, devenea când un personaj, când altul. Adevărat histrionism, îmi ziceam, dornic şi eu să devin tot altul, să nu mă plictisesc de mine în sala de spectacol, apoi pe stradă şi în atâtea alte împrejurări ale vieţii. Cu timpul, vizionând spectacole de teatru din studenţie, m-am lăsat răpit de luminile rampei şi de culisele vieţii teatrale. O nevinovată plăcere artistică s-a transformat cu vremea într-o vinovată comitere de cronici dramatice, scormonind în textele pieselor, dar mai ales în structurile artei spectacolului, tot căutând actorul din mine care n-am devenit nicicând. Cred că senzaţia aceasta o aveau şi spectatorii băimăreni, alături de care am vizionat multe şi minunate transpuneri scenice, ale căror subtilităţi am încercat să le descifrez în comentariile mele despre piese şi reprezentaţii cu ele, formându-mi şi o cultură teatrală din cărţi de profil, spre a înţelege mai bine ce se întâmplă cu dublul din mine, care nu-mi dă pace şi tot mă sâcâie cu întrebarea: Ştii tu cine eşti? N-am reuşit să aflu, dar am depus câteva mărturii în această carte de critică teatrală, spre a mă convinge că nu m-am căutat degeaba, deşi nu pot afirma că m-am găsit. Vorba ceea, e interesant drumul şi nu neapărat rezultatul obţinut.

(continuare în pag. 17)

Beatrice Silvia SORESCU

Itinerar liric

ZBOR

Stau pe pânze de nori, care de care mai fine,
Unii par munţi cu creste uriaşe de nea,
Dintr-odată, gândurile mele sunt pline,
Ţin răsăritul lunii în palmă. Am steaua mea!

Ce larg îmi pare orizontul! Ce dens!
Iată cum cerul şi-a aprins felinarele...
Zborul spre necunoscut dă existenţei mele sens,
Jos, departe, e doar marea cu vapoarele.

Spintec infinitul cu aripile întinse,
Am senzaţia că sunt stăpânul universului.
Atâtea inimi îmi bat şi toate-s aprinse,
Visele mi-au înflorit înaintea mersului.

Atâtea lanuri, atâtea ape, atâţia munţi!...
Sufetul îmi este cascadă ce creşte.
Trec peste stăvilare imense şi punţi,
O, Doamne, zborul acesta mă copleşeşte!

CROAZIERĂ

Din Finlanda-n Suedia, poţi merge pe valuri.
În stânga şi-n dreapta, cerul de apă!
Nu se văd case, nu se văd maluri,
Doar vase de croazieră cum sapă.

Marea vuieşte ca un balaur încins,
Ne legănăm ca pe-o barcă cu pânze.
Stau la fereastră şi-admir orizontul întins,
Caut cu privirea copaci, caut frunze,

Iată arhipelaguri! Câtă splendoare!
Mi-e sufletul fluture-n vânt,
În juru-mi, se cerne atâta culoare...
Nu se vede nici cer, nici pământ!

Inima mea planează, planează...
Sunt o furnică pierdută-n univers,
Până şi sufletul îmi navighează!
E totul spectacol, totul e mers.

Dormim o noapte pe mare,
Turbinele vaporului clocotesc,
Aripile îmi sunt atât de uşoare...
Adorm şi visez, rătăcesc!...

ADMIRÂND DOMUL

Se-nalţă Domul ca un sfinx,
In jur, pluteşte iz de floare,
Candelele toate s-au aprins,
Cerul se sparge în culoare,

Inima-mi bate ca o torţă,
Sufletu-mi arde foc nestins,
Vântu-n cămaşa lui de forţă
Se năpusteşte viu, aprins,

Se-nalţă Domul liniştit,
Florenţa-i gata de culcare,
În mine, astăzi, a-nflorit
Livadă cu mărgăritare!

RHODOS

Apa face noduri albe, creste
proaspete de spumă,
Ocoleşte-n cerc perfect, malu-
rile, se-mpreună,
Doarme totul, numai Helios mai priveşte calm spre vale,
Locu-acesta-n care Rhodos s-a ivit din fund de mare,

Valea Fluturilor doarme, dorm cu toţi, atâtea firi,
Iar păunii-şi lustruiesc penele din lac subţiri,
Curge luna peste Rhodos, valuri albe de lumină
Zarea-şi primeneşte-n taină pânza sa de cer senină,

Pe ruinele lui Zeus, s-a oprit o stea zglobie,
Toţi cei trei (Zeus, Atena şi Apollo)
Ascultă-n noapte cântec nou de ciocârlie,
Lângă anticul Ialyssos, nicio urmă, nicio şoaptă,
Doar tristeţile se scurg, liniştea rămâne-naltă.

CRETA

M-am cocoţat în vârf de cer,
Marea îmi este la picioare,
Simt gândurile mai uşoare
Când număr stelele ce pier,

Creta-i o oază ce mă-mbie,
Un foc ce pâlpâie mereu,
De mână-l ţin pe Dumnezeu,
Am numai bolta mărturie,

Îngerii toţi s-au strâns în jur,
Mireasma florilor mă-mbată
Şi-un vânt uşor, cu părul sur,
Pe valurile apei saltă,

M-am cocoţat în vârf de Cretă,
Mi-e sufletul muiat în rouă,
Văd totul şi-s mereu atentă,
Privirea mi s-a rupt în nouă.

RAIUL DIN MUNŢI

Domneşte liniştea-ntre munţi,
Doar cântecul de mierlă sună,
Ea-şi cere dreptul s-o asculţi,
Pădurea creşte-n sus, nebună,

E Muntenegru rai, o oază,
Luna se-adapă doar din văi,
Pe cer, se-arată iar o rază,
Şi Dumnezeu e tot cu noi!

Domneşte liniştea, e trează
Şi sufletu-mi colindă zarea,
Pe boltă, îngerii veghează
Iar cerul şi-a aprins culoarea.

BUDVA

La Budva, muntele sărută marea cu foc,
Braţele lui mângâie cerul oval,
Gândurile sunt într-un continuu joc
Cu visele, care se bronzează pe mal,

Oraşul vechi i-o cetate imensă,
Te copleşeşte izul medieval,
Albastrul zării e prins într-o pensă,
Perdelele apei sunt de opal,

La Budva, oraşul poartă aură-naltă,
Stelele au ochii deschişi,
Aici, zarea e atât de curată!...
Luceferii de suflet sunt prinşi,

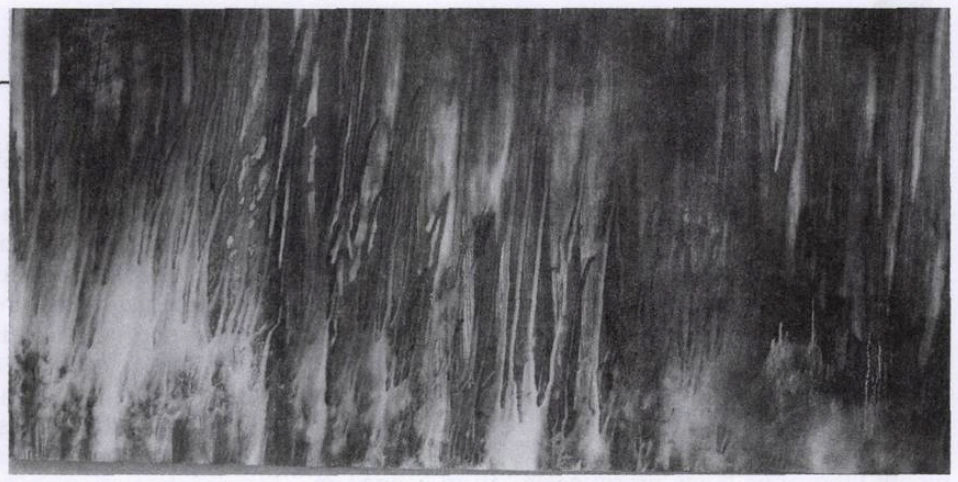

La Budva, îngerii ţes veşmintele mării,
Speranţele se rumenesc sus, pe stânci,
Se sparge vântul în rochia zării
Şi stelele dorm în cuiburi de cuci.

SAHARA

Încet, încet, m-apropii de Sahara.
Oaze, în urma mea, tot mai puţine!
Soarele, cerc înroşit, mângâie vara,
O mare de nisip cu valuri mai fine.

Aerul umed îmi intră în nări,
Cerul, neasemuit de albastru!
Fete şi băieţi, pe cămile, călări,
Cămilarii au zâmbet sihastru.

Aici, în nisip, se coace şi oul!
Trandafirii deşertului au înflorit.
Munţii Atlas îşi ascultă ecoul
Şi lacuri de sare se-ntind.

Cât lux la un hotel de cinci stele!
Ai fi crezut că aici totul e iad!
Troglodiţii se răsfaţă-n casele-acele,
Luceferii în plete le cad.

MERSIN

Între Antalya şi Alanya, oraşul cu o natură monumentală: Mersin!
Cascade, râuri, munţi şi păduri, portocali, cu un cer atât de senin!...
În port, pescuitul, adevărată artă, te-atrage uşor, ca o boare,
Marea Moschee, Ulu Cami sau muzeul lui Kemal Ataturc oferă culoare.

Vara, soarele se topeşte deasupra oraşului, râu de-albastru şi curge,
Palmierii, cu braţele lor, străpung întreg răsăritul de sânge.
Câtă linişte, ce calm, pe bulevardul care seamănă cu-o grădină!...
Aici, sufletul tău creşte în cercuri, mereu curcubeu de lumină.

Mersin rămâne topit în inima ta, el e ca un metal preţios,
E tărâm de poveste, un rai în care vântul se-mpresoară duios,
De aici, eşti gata oricând să te-ndrepţi spre Anatolia sau Capadochia,
Zarea întreagă, bucuroasă să te primească, îşi flutură, ca o batistă, rochia.

BARCELONA

Oraş al artelor şi al istoriei,
Oraşul lui Gaudi sau poate-al lui Messi,
Stai cu picioarele-n apă,
Cosmopolit, viu, creativ,

Barcelona albastră, azulgrana de Barca,
Cu miros de civilizaţii străvechi,
Eşti un fagure plin, peste timpuri, o arca,
Frumuseţile-ţi ne inundă perechi,

Cristofor Columb ne salută zâmbind,
Barcelona cu mirosuri fierbinţi!
Stelele privesc viu, licărind,
Pe mare, se văd aureole de sfinţi.

Maria COGĂLNICEANU

DOI FILOSOFI UITAȚI

Editura Aius din Craiova a pus pe masa cititorului de scrieri filosofice o nouă carte pentru cunoaşterea gânditorilor care au marcat începuturile istoriei cugetării româneşti. Avem în vedere prima generaţie de filosofi maiorescieni, din care face parte şi Ion A. Rădulescu-Pogoneanu. O contribuţie substanţială revine conf. universitar dr. Florian Roatiş, îngrijitorul ediţiei şi autorul unui studiu introductiv meritoriu.

Valoarea cărţii ***Viaţa şi filosofia lui Vasile Conta*** de Ion A. Rădulescu-Pogoneanu, tradusă din germană de Adriana Cînţa, nu stă în numărul de pagini, ci în problematica abordată. În studiul introductiv al volumului, Florian Roatiş face dreptate celui dintâi cercetător al filosofiei lui Vasile Conta. Biografia şi comentariul operei compun teza doctorală susţinută în anul 1901 la Universitatea din Leipzig de elevul preferat al lui Titu Maiorescu. Ea stă sub formula clasică „Non multa, sed multum".

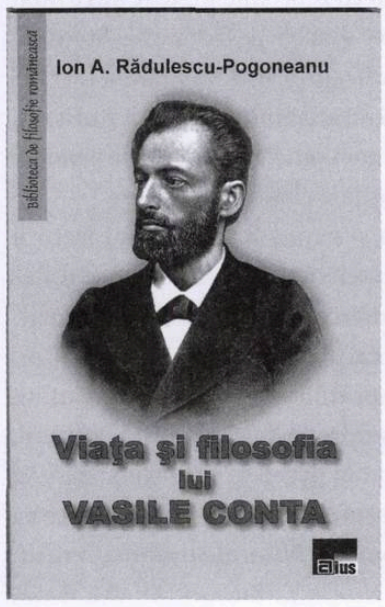

Înaintea prezentării exegezei asupra operei lui Vasile Conta, Florian Roatiş se ocupă de linia vieţii şi a creaţiei prestigiosului intelectual cooptat în anul 1895 în noul comitet de conducere al revistei „Convorbiri literare", pseudocunoscut generaţiei noastre. De asemenea, aruncă o rază de lumină asupra destinului urmaşilor săi, dintre care Victor (Picky) Pogoneanu, diplomat interbelic, sociolog din Şcoala lui D. Gusti, mort în 1962 într-o închisoare comunistă.

Notele de subsol sunt ample: o adevărată addenda plină de informaţii culturale, filosofice, estetice, filologice şi politice. Florian Roatiş ne conduce spre izvoarele filosofiei româneşti, dar nu exclusiv. Din studiul său transpar moravurile epocii, micile şi marile polemici privind posteritatea lui T. Maiorescu şi complexitatea personalităţii sale. Gestul său este necesar şi recuperator. Exegetul reuşeşte să înlăture păturile de întuneric care înconjurau opera filosofică şi strădaniile reformatoare a două figuri care au creat şi luminat în cultura română timp de aproape un secol. Ei sunt entuziaştii, deschizătorii de drumuri împreună cu T. Maiorescu, M. Eminescu ş.a.

În viziunea lui Ion A. Rădulescu – Pogoneanu, tânărul filosof de la Ghindăoani este primul român care structurează un sistem filosofic metafizic în ***Teoria fatalismului***, eseu apărut la Bruxelles în 1877. Formarea sa în medii geografice şi culturale variate, apetenţa pentru ideile secolului în care a trăit îl fac cunoscut în Belgia, Franţa şi Germania, dovadă fiind recenziile dedicate lucrărilor publicate, ca şi scrisorile primite de la E. Haeckel, H. Spencer, Eduard Zeller, Charles Darwin ş.a. Ulterior apar însemnările lui D. Gusti şi Mircea Djuvara. Autodidact de geniu în metafizică, om politic activ, ale cărui discursuri provoacă conflicte pe teme majore (învăţământ, „antisemitism", „filosemitism"), demn, patriot sincer, va lansa idei pe care le vor aplica mai târziu Petru Poni şi Spiru Haret în domeniul educaţiei.

Vasile Conta n-a luat idei de-a gata, a fost original. Ştia acest lucru şi l-a enunţat, dar nu emfatic.

Publicând ***Teoria ondulaţiunii universale,*** sublinia că nu-l inspirase Spencer, necunoscându-i operele în timp ce elabora concepţia sa despre lume şi, ca elev, conferenţia în faţa studenţilor din Iaşi tocmai despre această teorie.

*„Oricine e în drept să creadă că ideile din acest capitol mi-au fost inspirate de citirea operei sus-citate [**First Principles**]. Şi cu toate acestea dezvoltarea onduliformă şi organică a plantelor şi animalelor, a speciilor, a naţiunilor, a sistemelor solare şi stelare etc. a fost expusă de mine într-o conferinţă intitulată **Despre fatalism** [...]".*

Scriind această exegeză despre Vasile Conta, adresându-se românilor şi străinilor interesaţi de idei, trecând stilistic de la „ego" la academicul „noi", apăsând pe activitatea integrală a gânditorului, Ion A. Rădulescu Pogoneanu păstrează nota obiectivă, citând şi adăugând în final recenzia lui Beurier, *„un spirit mult mai critic decât Bűchner."*

Pentru o înţelegere mai exactă a tânărului filosof, exegetul dă o anumită extensiune epocii junimiste, consolidării spiritului critic în cultură şi artă, cât şi influenţei lui Kant şi a lui Schopenhauer.

Cercetătorul scoate în relief similitudini şi opoziţii *(„Metafizica lui Spencer este negativă"/ „Metafizica lui Conta este pozitivă")* şi se concentrează asupra metafizicii românului. Acesta foloseşte o scală a realităţilor cu cinci trepte, convingătoare şi astăzi. Metafizica sa este fondată prin analogii, ipoteze şi metafore conducând spre vârful piramidal sinonim cu absolutul. În ***Bazele metafizicii,*** aceasta este definită ca *„ştiinţa care tinde să cuprindă toată cunoaşterea omenească într-o singură idee şi în sfera unui singur concept universal".*

Liniile directoare ale filosofiei lui Vasile Conta sunt trasate, în partea a doua a lucrării, de la materialism mecanicist, determinism, fatalism (termen cu accepţie largă, nu cu sensul mioritic), evoluţionism spencerian la transformism darwinian etc., aşa cum se conturau în scrierile sale: ***Teoria fatalismului*** (1875-1876), ***Teoria ondulaţiunii universale*** (1876-1877), ***Originea speciilor*** (1877), ***Încercări de metafizică*** (1879), ***Bazele metafizicii*** (1890).

Nu sunt ignorate nici influenţele şi nici înrudirile spirituale, de pildă între Lange şi Conta în chestiunea religiei. Vasile Conta este un proDűhring afirmând că religia va dispărea prin înstăpânirea iluminismului în toate straturile sociale. *„Omul viitorului se situează deasupra religiei: în locul metafizicii religioase trebuie să apară in viitor metafizica materialistă".* Lange credea în miturile religioase şi în existenţa unei „regiuni a spiritelor". Profeţiile lui Vasile Conta s-au împlinit doar parţial. Trăim încă mai accentuat credinţele şi ritualurile religioase. Războaiele de acest fel şi fanatismele umplu globul. André Malraux pare să aibă dreptate.

Barbu Crăciun

Opera filosofică a lui Vasile Conta, prea puţin cunoscută astăzi, a fost speculată ideologic în comunism. Abia în deceniul şapte al secolului XX intra în atenţia alcătuitorilor ***Dicţionarului enciclopedic***. Autorii articolului remarcă materialismul gândirii sale şi *„unele elemente dialectice".* Nu se trec cu vederea problema *„limitelor de clasă"* şi adeziunea la *„teoria reacţionară a organicismului, situându-se pe poziţii idealiste în explicarea vieţii sociale."*

De aceea sunt necesare anumite retuşuri şi reinterpretarea întregii sale moşteniri filosofice, atât cât avem.

Ion A. Rădulescu Pogoneanu se ocupă insistent de metafizica lui Vasile Conta, desfăcând şi analizând cele şase principii ale lumii: materia, vidul, mişcarea, necesitatea, spaţiul şi timpul, inseparabile *„ca proprietăţi ale unui singur întreg".* Universul material este cercetat numai din „exterior", corelativul acestuia („interior") nu este luat în seamă. El se situează pe linia gândirii lui Tyndall şi Taine, şi totuşi, în ultimii săi ani de viaţă depăşise materialismul pur, admiţând că *„aceeaşi dificultate pe care o încearcă materialistul când voieşte a defini forţa o încearcă şi spiritualistul ce voieşte a defini spiritul."*

Exegeza lui Ion A. Rădulescu Pogoneanu este benefică şi scrisă cu obiectivitate, în respectul adevărului. Prin terminologie, ***Teoria ondulaţiunii universale*** prevesteşte metaforic marile opere filosofice aparţinând lui L.Blaga (***Spaţiul mioritic***) şi Vasile Băncilă (***L. Blaga, energie românească***).

În această scriere, la care adăugăm însemnările şi fragmentele postume, se creionează portretul unui gânditor român aşa cum îl contura Beurier. Prin volumul îngrijit şi publicat la cunoscuta editură craioveană, Florian Roatiş oferă culturii noastre două personalităţi de prestigiu, uitate pe nedrept, îmbogăţind plaja cunoaşterii filosofice din secolul XXI.

Complexul „neantului valah" se diminuează încă puţin.

Daniela PREDOANA

CITITUL DIN BIBLIOTECILE LUMII

Cu o formulare labilă în titlu, nesigură şi vag incomodă, cartea ***Istoria lecturii***, Editura „Nemira", 2011, 416 pagini, este o minune de tipăritură, cu un conţinut care îşi arată ce înseamnă prezentarea academică a unui subiect de cultură universală. Autorul se numeşte Alberto Manguel şi este argentinian, născut în 1948 la Buenos Aires, aşa cum ne-a spus traducătorul Alexandru Vlad, oficiind transferul originalului din limba engleză în limba română.

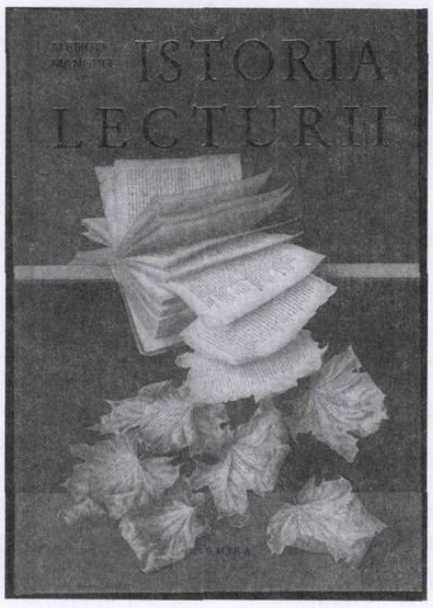

Spicuim din notiţa lui informativă: tatăl micuţului Alberto a fost, în 1948, primul ambasador argentinian în Israel. Aşadar, crescut într-o casă de diplomat, a avut o bonă care l-a învăţat engleza şi germana. Abia la şapte ani, când tatăl s-a întors din misiune în Argentina, a învăţat spaniola.

Şi, noroc pe capul copilului cu căiţă de la naştere, cum altfel?!, că, pe când lucra (la 16 ani) în librăria „Pygmalion", din Buenos Aires, ca să-şi câştige o pâine pe bani munciţi de el, l-a întâlnit pe Jorge Luis Borges. Acesta i-a adresat invitaţia de a-l vizita. La data cu pricina, Borges era aproape orb. Fusese adus acolo de mama lui deja în vârstă - avea 88 de ani.

Între 1964 – 1968, Alberto Manguel i-a citit lui Borges tot felul de texte, pe care i le propunea ...gazda. Pentru moment, tânărul n-a crezut decât că-şi face datoria faţă de o valoare naţională a Argentinei. După aceea, călătoriile în Franţa, Anglia, Italia şi Tahiti i-au confirmat dorinţa aprigă de a acumula cât mai multe informaţii, de a deveni ...enciclopedist.

A scris articole, încolo şi-ncoace, până a ajuns în Canada, în zona de limbă engleză, patronată de centrul din Toronto. Aici a rămas două decenii, cu acte în regulă, devenit, nu-ncape îndoială, cetăţean canadian. După aceea, mai exact după 2000, iar în Franţa...

Să revenim la ...Carte!

Este doldora de informaţii privitoare la carte/cărţi, la circulaţia lor în lume, de când, până când, cine şi cum, la rolul Bisericii în promovarea scris-cititului în perioadele istoriei cunoscute – de la epoca de piatră la cea a hârtiei şi a tiparului.

Organizată pe capitole, deloc spumante în formularea lor – vreau să spun modest formulate - nici n-ai presupune că aparenţele sunt înşelătoare.

Deoarece interioarele desfăşoară o bogăţie cuceritoare de informaţii şi analize.

Iată-le, după ***Mulţumiri***,

I. ***Ultima pagină (un indicator de orientare)***;

II. ***Documente ale lecturii***;

III. ***Puterile cititorului*** (10);

IV. ***Paginile albe de la sfârşit*** (1), ***Note***, ***Credit foto***, ***Tabel cronologic al cititorului***, ***Indice de nume***.

Până aici am dorit să realizez, cât de cât, o prezentare a unei curiozităţi de carte, în spaţiul românesc fiind unicat, după cum îmi dau seama (ea a fost lucrată timp de şapte ani), conţinând bibliografie în toate limbile europene cunoscute. De aici, aplombul cărturăresc impresionant, comparatismul vivant, binefăcător, ca şi polemicile civilizate cu înaintaşii care au avut în calcul aceeaşi temă, idee sau informaţie. S-a mers, cât s-a putut, la sursa primară a problemei.

Cartea are în avangardă trei mottouri, sub auspiciile cărora se derulează toate textele cărţii. Ele sunt formulate de Robert Darnton (*„Cititul are o istorie"* – 1990), Virginia Woolf (*„Căci dorinţa de-a citi, ca şi toate celelalte dorinţe care frământă nefericitele noastre suflete, poate fi analizată"* – 1923) şi Denis Diderot (*„Dar cine va fi stăpânul? Scriitorul sau cititorul?"* – 1796).

Un îndemn categoric – *„Citiţi ca să trăiţi!"* – vine din partea lui Gustave Flaubert, datând din 1857. El deschide cartea, deja atipică pentru cititorul român, care vede că primul capitol este intitulat ...***Ultima pagină***. În realitate, Alberto Manguel, în textul intitulat astfel, dă explicaţii pertinente la un grupaj sau colaj de foto (reproduceri) privind istoricitatea cititului din cele mai vechi timpuri, la diferite popoare ale lumii, indiferent de rase sau religii. Dintre scriitori, sunt remarcaţi Ch. Dickens şi J.L. Borges.

Odată cu prezentarea istoriei cititului în lume, Manguel se ia şi pe sine în calcul, aplicându-şi observaţii retro fără niciun menajament. Zice el: cititorul e acela care trebuie să dea sens unui sistem de semne, iar apoi să-l descifreze. Noi toţi ne citim pe noi înşine şi citim lumea din jurul nostru, pentru a percepe dintr-o privire ce suntem şi unde suntem. Citim ca să înţelegem ori ca să începem să înţelegem. Nu avem cum să nu citim. Cititul, aproape în aceeaşi măsură ca respiraţia, este o funcţie vitală.

Răspunzând cu amabilitate invitaţiei lui Borges de a-i citi, fiindcă era orb, Alberto Manguel vorbeşte de timpul petrecut în astfel de oficii ca de o captivitate fericită. Zăbovesc ceva timp asupra însemnărilor lui Manguel, deoarece mi se par a fi mărturisire sinceră şi pilduitoare ca o pagină de istorie literară:

„Borges alegea cartea, Borges mă oprea sau îmi cerea să continui, Borges întrerupea ca să comenteze, Borges permitea cuvintelor să vină la el. Eu eram invizibil.

Am învăţat repede că cititul e un proces cumulativ şi-şi urmează drumul într-o progresie geometrică: fiecare nouă lectură îşi are baza în lecturile anterioare ale cititorului.

În 1966, am descoperit încă un sistem în care un cititor îşi poate rândui cărţile".

Câteva extrase privitoare la armonia sau despărţirea dintre realitate şi cărţile care o reflectă în gândirea şi manifestarea oamenilor politici:

„Cei aflaţi la putere continuă să încurajeze despărţirea artificială dintre viaţă şi citit. Regimurile populare ne cer să uităm şi, în consecinţă, etichetează cărţile drept un lux inutil, iar cei care citesc nu pot fi decât subversivi".

Renunţ cu bună ştiinţă la a prezenta şi a comenta excepţionalele pagini ale cărţii lui Alberto Manguel, de îndată ce el a scris mai pătrunzător despre fenomenul

Dorel Petrehuş

lecturii decât mine. Aşa că reproduc un text intruvabil pentru toţi aceia care trec dincolo de fruntariile literelor, declamatoare de semnificaţii prin combinarea lor. Interpretarea individuală nu are limite, devine autoritară, să-i zicem, specifică, atunci când textul – şarpe neadormit – este gata să-şi zornăie clopoţeii literelor.

Orice s-ar zice şi cum s-ar zice, actul lecturii angajează toate cele cinci simţuri prin specificul fiecăruia în parte, la derularea şi înfăptuirea „comenzii" Creierului, marele stăpân al Omului.

În ciuda neimportanţei aparente a gustului, participant la această sindrofie desfătătoare a cititului, Alberto Manguel a văzut în degetele cititorului, care se ridicau la limbă, începutul gesturilor asasinului care îşi otrăveşte victimele în romanul ***Numele trandafirului***, de Umberto Eco.

Şi acum textul promis:

„Deşi ni s-a spus că suntem ameninţaţi cu dispariţia, noi, cititorii de astăzi, încă nu ştim ce este lectura. Viitorul nostru – viitorul istoriei lecturilor noastre – a fost explorat de către Sfântul Augustin, care a încercat să facă deosebire între textul văzut în minte şi textul rostit cu voce tare de către Dante, care a cercetat limitele puterii de interpretare a cititorului; de către Doamna Murasaki, care a pledat pentru caracterul specific al anumitor lecturi; de către Plinius, care a analizat interpretarea lecturii şi relaţia dintre scriitorul care citeşte şi cititorul care scrie; de către scribii sumerieni, care au conferit puteri politice actului lecturii; de către primii făcători de cărţi, care au considerat metodele de citit de pe suluri (asemănătoare metodelor pe care le folosim acum ca să citim pe computerele noastre) prea limitate şi incomode, oferindune, în schimb, posibilitatea să frunzărim paginile şi să mângâlim pe marginile lor. Trecutul acelei istorii se află acum în faţa noastră, pe ultima pagină din acel viitor – avertisment lansat de Ray Bradbury în ***Fahrenheit*** *451, o lume în care cărţile sunt păstrate nu pe hârtie, ci în minte".*

27 iulie 2014

Teodor ARDELEAN

VENDETA OȘENEASCĂ

Teodor Ardelean: Distins auditoriu, este, evident, o plăcere pentru mine, ca locuitor al Băii Mari, această capitală – atât de contestată de sigheteni – a Maramureşului celui Mare, autentic, voievodal, să vorbesc despre o realizare frumoasă a unuia dintre personalităţile locului. Daţi-mi voie să-mi exprim bucuria că în interiorul acestui ţinut s-a mai născut încă un vlăstar – tânăr vlăstar de 50 de ani – care se exersează magnific pe multe coordonate, beneficiind de laude din cetatea admirabilă clujeană a spiritului transilvan, cetate la care ne reîntoarcem mereu să ne validăm.

Azi, cea mai mare lipsă este cea de certificate de identitate. Ţara noastră nu are încă încheiat propriul certificat de identitate, suntem o ţară fără un panteon – nu vorbesc mai mult despre aceasta. Este marţi, iar vineri o să am ocazia specială (o conferinţă) să o fac. Oricum, am început să lucrăm de la Bucureşti încoace cu cărţile de identitate; s-a gândit expres un curent sociologic şi filosofic, în deceniul trei al secolului trecut, culminând cu nişte monografii, care, până astăzi, sunt cele mai bune dovezi ale actelor ce trebuie să le purtăm ca oameni organizaţi, cu rânduieli şi reguli civilizate.

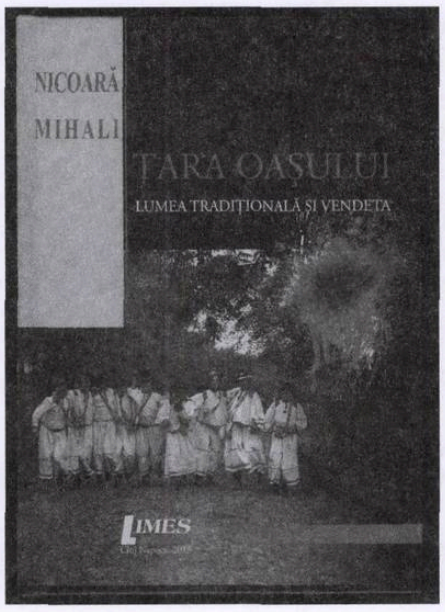

Probabil v-aţi pus întrebarea cum a venit un maramureşean să scrie o carte cu o astfel de tematică despre ***Ţara Oaşului***. Nu am sentimentul de rănire a mândriei mele zonale, nu sunt oşean, eu vin din altă parte şi sunt bine racordat la rădăcinile satului meu, Moigrad-Porolissum, care în urmă cu 1800 de ani era capitala cea mai nordică a Imperiului Roman, în partea limesului de nord. Vin de acolo cu sentimentul de mândrie că or fi avut ei, romanii, legături cu Maramureşul pentru că se mai găsesc dovezi şi poate că istoria se va mai schimba în vremurile ce vor veni. Cine ştie ce surprize ne mai vin. Dacă în ultimii ani au descoperit în Malaia Kopania din Ucraina de azi cea mai nordică aşezare dacică şi dacă i-am descoperit în urmă cu 12 ani pe cei mai nordici vorbitori de limbă română în satul Poroşkovo din regiunea Zakarpatia cu capitala la Ujgorod, înseamnă că mai avem încă multe de descoperit. Toate aceste lucruri nu se fac de la o catedră universitară, ci, poate, mai degrabă de către aceşti oameni care îşi încearcă destinul şi pe alte paliere de viaţă. Ei se duc acolo direct la sursă.

Îl cunosc pe Nicoară Mihali de când îşi încerca condeiul ca poet şi am fost şi colegi la Biblioteca Judeţeană, în anii aceia în care citea enorm, acumula şi iată că acumulările se văd. Am fost mai fericit eu decât Nicoară în faţa laudelor domnului profesor Godea – o eminenţă în domeniu. Numai trei cărţi am putut aduce în braţe ca să-mi dea autografe, pentru un nou fond ce-l întemeiez la Biblioteca Judeţeană. Ca să vă enervez puţin: media de lectură în Cluj este de 15%, iar la Baia Mare de 40%. Aşa că „cetatea" universitară a Clujului va fi tot mai invadată, dacă nu s-or duce pruncii noştri cumva să înveţe prin Danemarca, unde învăţământul este gratuit şi în ţările arabe de asemenea. Mă bucur de confirmarea pe care a dat-o Nicoară, mă bucur foarte mult pentru el, pentru că ne este foarte drag şi familiei mele şi „familiei" de la bibliotecă.

La Baia Mare se scoate cea mai prestigioasă revistă de cultură şi spiritualitate românească ce se distribuie în toată lumea: Familia română. Două mii de exemplare pleacă în lume gratuit, trimestrial, la ambasade, consulate, academii, universităţi, lectorate, mitropolii, episcopii, protopopiate, parohii, oameni de cultură etc. Se pot face lucruri oriunde, jertfelnicia s-a născut peste tot, „veşnicia s-a născut – zice Blaga – la sat", dar acolo înţelesurile sunt altele, nu neapărat aşa cum le traducem noi uneori.

Nicoară a beneficiat şi de unele critici ale mele la lansarea cărţii de la Negreşti-Oaş. Mă bucur că le-am făcut, pentru că ele mi-au fost certificate azi prin laudele domnului profesor Godea. Laudele domnului profesor au însemnat că, împreună, – autorul şi conducătorul – au fost biruiţi de spiritul metaforic şi poetic în rigoarea lor ştiinţifică. I-am reproşat lucrării că, oricât a încercat să cultive formalismul şi rigorismul academic şi ştiinţific, a alunecat, vrând-nevrând, în doza de eseism, de metaforă, de poem, de romantism şi de toate celelalte, care te bântuie, îţi bat la poarta minţii şi asta o simt toţi cei care creează. Şi ce mă bucură mai mult este că tânărul nostru doctor îşi itinerează această lucrare. Îmi pare bine că prin felul acesta de a fi al lucrurilor dăm o lovitură superficialilor notorii care au demonstrat exact contrariul: că lucrările de masterat şi chiar de doctorat, mai nou, se pot face într-o manieră absolut ruşinoasă. Nu ştiu, nu mă amestec, dar mă bucur pentru tot acest bine care se face în spiritul academic; şi vă vorbeşte un om care a avut ocazia anul trecut să vorbească de şapte ori, în discursuri, în plenul Academiei Române, la care ţin atât de mult, încât aş fi în stare – mai ales că mă apropii şi eu de pensie – să fac chiar voluntariat pentru creşterea prestigiului acestei instituţii, pentru a merge mai departe. Şi chiar am de gând să construiesc la Baia Mare un Institut de Studii şi Cercetări, pentru că şi acest lucru este nedrept: ca la Cluj să fie circa 300 de oameni care să-şi câştige simbria din Academie şi în Baia Mare, Satu-Mare, Zalău, Bistriţa – niciunul. Haideţi să ducem şi Academia mai aproape de popor, iar de la „Astra" – care a creat Academia Română – spre o Academie vivantă, bine trăitoare, ne apropiem cu drag. Şi premiul pe care-l râvneşte domnul profesor pentru Nicoară Mihali, premiul Nobel – dacă se va obţine – se va obţine pentru natura literară a acestei lucrări, pentru că nu se dă premiul pentru antropologie, ci numai pentru literatură.

Îmi este foarte drag şi mie Ismail Kadare şi îmi sunt foarte dragi „verişorii" noştri, aproape primari, albanezii. Iar în chestiunea pe care aţi pus-o dumneavoastră aici, nu mă amestec, vreau să vă spun doar atât: încercaţi un exerciţiu de inspiraţie nocturnă în nopţile dumneavoastră productive, încercaţi să vă gândiţi care naţiuni sunt superioare: cele care cultivă o dreptate care poate dura ani de zile sau cele care rezolvă chestiunile mult mai simplu, aşa cum au făcut-o întotdeauna ţăranii noştri? Nu cei din Oaş. Cei din Ieud, unde, citeam pe vremuri prin ziare, că, atâta vreme cât a existat Sfatul Bătrânilor, oamenii n-au ajuns niciodată la judecată, iar judecătoria din Chioar s-a desfiinţat pentru că nu au fost cauze. Iată cum chestiunile rămân şi mai sunt subiecte fertile de tratat şi pe mai departe.

Felicitări, Nicoară, mai ales pentru faptul că ne-ai adunat aici, împreună, în această întâlnire frumoasă, colocvială şi pentru toată starea de bine pe care o trăim, pentru că e minunat că putem să performăm panegiricul. Panegiricul este un produs oratoric ce are două subspecii: să vorbim despre cel ce s-a săvârşit la Domnul sau despre cel ce este încă în viaţă. Ferice de cei ce pot să-i laude pe aceia care sunt încă lângă noi. Mulţumesc!

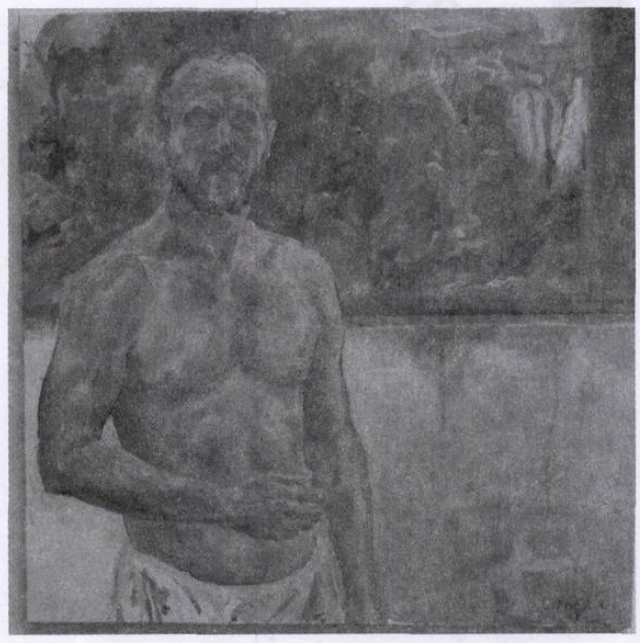

Marian Coman

SĂLUC HORVAT ÎN DIALOG CU AUGUSTIN COZMUȚA

(urmare din pag. 13)

14. Unul din articolele reluat în volume se intitula: Scriitorii vin în Maramureş. Având în vedere numărul mare de scriitori pe care i-a dat Maramureşul (Alexandru Ivasiuc, Nicolae Breban, Augustin Buzura, Ioan Groşan, Ioan Es. Pop), mai degrabă ar trebui să spunem „Scriitorii pleacă din Maramureş". Crezi că plecarea spre Capitală mai este o chemare pentru mulţi scriitori? Pentru cei plecaţi, mai reprezintă vreun interes Maramureşul?

14. ***Scriitorii vin în Maramureş*** este un text care încearcă să exprime starea mea de aşteptare la întâlnirea cu cei care au harul de a crea literatura şi cărora, în orice vreme, le-am purtat un deosebit respect. Fără ei şi fără opera lor aş fi fost mult mai sărac, iar critica literară rămânea stearpă. Aşa că mi-am fixat la Baia Mare un „Punct de trecere", de unde să-i pândesc când se încumetau să treacă fruntariile maramureşene, fie şi pentru o scurtă perioadă de timp, unii fiind fii ai locului, alţii doar atraşi de pământul legendar al descălecătorilor şi întemeietorilor de neam şi ţară, cum îi numea cu noblețe voievodală Eminescu poetul. N-am reuşit totdeauna să-i abordez, însă şi când n-am dat greş mulţumirile mele au fost demne de consemnat, dintr-un anume sentiment de solidaritate spirituală, care mă înalţa şi pe mine, însoţitorul. Desigur, la fel de adevărată e şi afirmaţia „Scriitorii pleacă din Maramureş", cu regretul că vorbim despre ei ca despre nişte locuitori absenţi, fără putinţa de a avea case memoriale care să învrednicească timpurile viitoare cu valori statornice şi nu doar trecătoare prin această lume. E sărac Maramureşul fără ei şi pe harta traseelor turistice, fie ele şi culturale, numele lor nici măcar nu marchează un punct de popas. Plecaţi spre Capitală sau spre alte zări, ei poartă Maramureşul în opera lor scrisă, aşa că reprezintă un interes major să-i redescoperi şi, odată cu ei, propria noastră imagine identitară. Am fo' ş-om si! Şi prin ei.

15. Vorbind de locurile natale, este ştiut că, oricât am fi de departe de acestea, ele nu pot fi uitate, revenind mereu la ele. Se reîntoarce Augustin la Cerneştii copilăriei? Cum a fost, cum este şi ce e astăzi satul? Care i-a fost drumul lui Augustin Cozmuța, cu popasurile mai importante ale vieţii sale?

15. Nu ştiu alţii cum sunt, dar eu, când mă gândesc la locul naşterii mele, vorba lui Creangă, privirea mi se încarcă de imagini care nu mai sunt şi cu care nu mai am putinţa să mă întâlnesc niciodată, decât în vagi „Amintiri din copilărie". Revenirile în satul natal, la casa părintească, mai mult îmi dau senzaţia cât de străin am ajuns pe această lume, pe care o simt mutată în basme şi poveşti, cu zmei şi zâne, cu balauri şi vârcolaci, încât cărţile mele preferate acum aparţin imaginarului şi fantasticului popular, dorinţă reactivată în clipe din urmă la umbra volumelor din biblioteca bunului prieten şi folclorist Ion Cuceu din Cluj-Napoca. Satul e acelaşi şi totuşi altul pentru tineri ca şi mine cândva, când credeam că lumea întreagă e numai până la dealurile şi pădurile care străjuiesc orizontul. Drumul mi-a fost rânduit să-l străbat cu multă pace în suflet, popasurile ca şi călătoriile vieţii dându-mi prilejul de-a înţelege că oriunde ai pleca în lume simţi nevoia unui punct de întoarcere, pe care de la o vreme îl porţi cu tine ca să nu rătăceşti şi nici să ai senzaţia şi grija că ai pierdut ceva, pentru totdeauna irecuperabil. Te pierzi mai degrabă pe tine!

ION PETROVAI 65

POVESTE CU PĂSĂRI UCISE

Strunele
Au sângerat
Degetele.

Săgeţile cântecului
Au ucis
Păsări ceţoase.

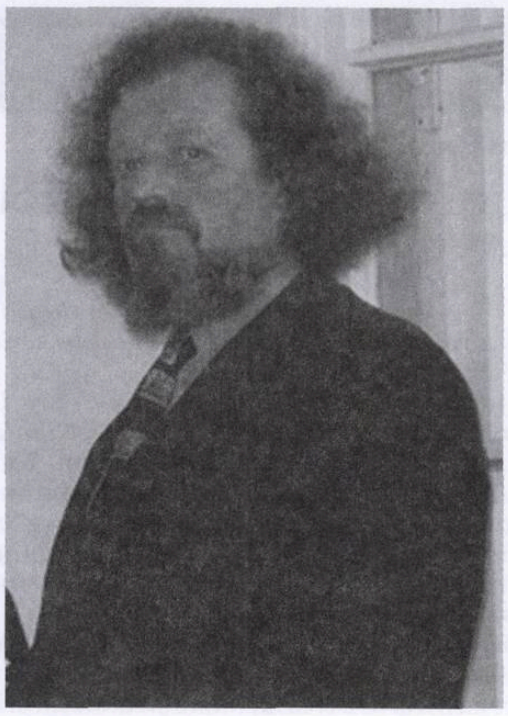

ACUARELĂ

Cerul îşi varsă sângele
În fântâni
Săpate lângă drumuri.

Pe tipsia verde
Adorm
Buchetele de fluturi roşii.

Acuarelă de pictori anonimi
Vrăbiile
Ţi-au răpit parfumul.

EXTAZ

Copacii
Aceste
Revoluţii vegetale.

În mine fierb ochii
Adânci, violenţi
Ai pământului.

Cu lacrimi de foc
Îşi varsă albul
Nuferii.

Vadul
Aşteaptă să curgă
Căldura.

Sufletele noastre
Înroşite
Fumegă în potire.

ŞERPI

Clorofila curge-n ramuri
Şerpi de mai
Verzi
Ameţitor de verzi
Noi
Umezi de noi
Lungi
Infinit de lungi

Vin
Vin ei
Şerpii de mai
Mirosind a liliac
Irosind păpădiile
Cu trofee dulci
Purtând în ramuri
Luna.

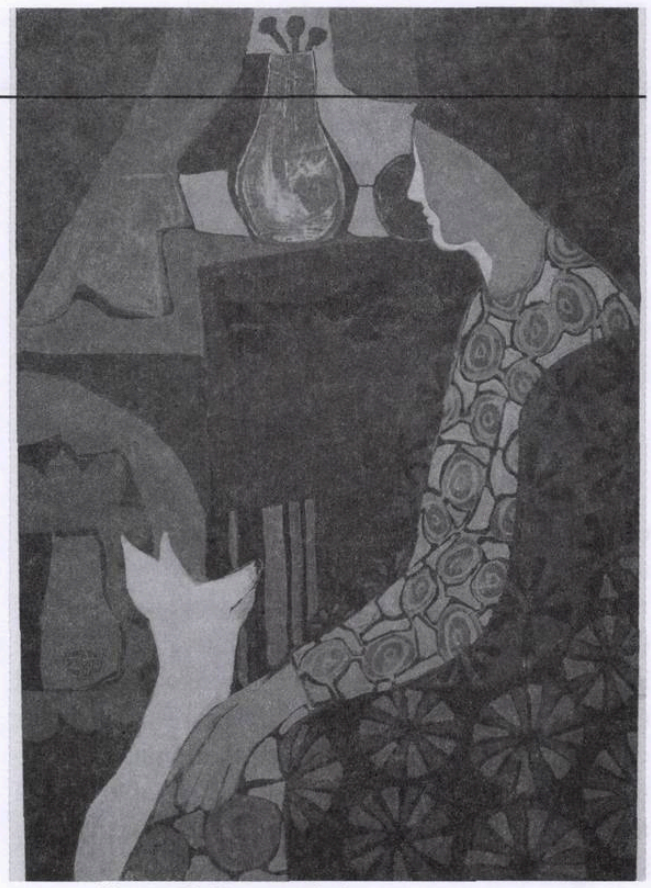

Camelia Ofelia Moisima

UITÂND ORELE UDE

În zilele dezlegate
Agoniile
Atârnă inimi
De nervi aerieni.

Sângele râncezit
Curge
Şi
S-a sfârşit autopsia.

Deşerturi călătoare
Fluide luminişuri
Ceasornice uzate
Neguri ce mulşcă
Mâna popii
Noi
Morţii viitorului
Măsurăm fals timpul
Uitând
Orele ude.

Profesorul, poetul, omul de cultură şi eminescologul Ion Petrovai s-a născut la 29 martie 1949 în localitatea Petrova, judeţul Maramureş.

Şcoala primară o urmează în comuna Petrova, Liceul Mihai Eminescu, Satu Mare, Facultatea de Filologie la Cluj-Napoca şi doctoratul în filologie la Universitatea „Babes Bolyai" Cluj-Napoca în cadrul facultăţii pe care a absolvit-o.

Ion Petrovai este profesor de limba şi literatura română la Liceul Tehnologic „Alexandru Filipaşcu" Petrova, cadru didactic asociat la Universitatea „Babes Bolyai" Cluj-Napoca, Extensia Sighetu Marmaţiei, preşedintele fondator al Fundaţiei „Prof.univ.dr. Gheorghe Bilaşcu" Petrova, iniţiatorul şi coordonatorul Cenaclului de Cultură şi Artă „Mihai Eminescu" Petrova, ctitor al Editurii „Ţara Maramureşului" şi maestru comandor al Ordinului „Dragoş-Vodă" din România.

A publicat volumele: ***Pasărea cu ochii-n lună***, Dacia 1996; ***Glasul rădăcinii***, Dacia XXI, 2010; ***Alburi sângerânde***, Singur, 2013.

***

Masiv, posesor al unei voci de stentor, Ion Petrovai se uită la tine, de sub streaşina unei coame monumentale, cu o privire pe cât de cruntă, pe atât de blândă în scăpărările ei de jar, mocnind sub cenuşa anilor.

Pitoresc în exterioritatea manifestărilor sale, personajul are toate datele unui haiduc. Atât doar că haiducul de odinioară şi-a pus flinta-n cui, preferând concediul, şi a părăsit codrul pentru zidurile şcolii. Ceva din tumultul şi frenezia unei vieţi livrate riscului răzbate şi în poemele sale. Urmele unei pasionalităţi bine temperate se înscriu în textura lor precum ridurile pe faţa trudită.

Mircea PETEAN

La vechimea uluitoare a neamului din care-a odrăzlit, răbdarea lui este morala unui popor strâns mii de ani între oprelişti şi răfuieli, generouzitatea şi blândeţea sa arată forme de luptă întotdeauna biruitoare. Deci născut de maică-sa Blândeţea şi alăptat de mumă-sa Răbdarea, el nici firea polemicii n-o are, nici deprinderea de-a-mpinge şi-a ieşi în faţă. Cu versuri s-a arătat în revistele Echinox, Tribuna, Steaua, Cronica, Tomis şi la noi, la Luceafărul. Dar se descurcă greu după ce trece toate viaductele acelea brigadiereşti şi iese din cel mai lung tunel: apele capitalei îi răsucesc barca-n toate părţile şi dacă s-a-ntâlnit cu un prieten, uită de ce-a trecut prin piatra munţilor, încoace.

Ion GHEORGHE

Între lacrimă şi râs, între moarte şi izbucnire panteistă, poezia lui urmează, în fond, linia cântecului maramureşean, ritmul său insistent-obsedant, sănătatea lui uşor sălbatecă, nesupusă convenţiilor, biruitor, acaparant. Tradiţia autentică şi modernitatea intelectuală se completează în volumul lui Ion Petrovai. Fără a forţa noutatea estetică, el confirmă o stare de spirit şi o nobilă pasiune literară.

Adrian POPESCU

Petrovai îşi înscrie versurile în tradiţia poeziei rurale ardeleneşti a datului cu „barda" (Cotruş, Beniuc) – cu naturalele intruziuni Blaga şi I.Alexandru – aşa că n-o să vedem, firește, limbaj poetic revoluţionar ori nu ştiu ce teme nemaiîntâlnite. Ceea ce contează, în asemenea cazuri, e nuanţa. La Petrovai, de pildă, cromatica alb-roşu, sugerând dungile cergilor, nostalgia căreia i se suceşte gâtul în cele din urmă, de tot puţinele regionalisme, oarece naivitate sufletească, pierdută de cei ce locuim în marile oraşe.

Poezia mitologică despre daci liberi, Dragoş şi Bogdan a mai produs un liric.

Dan GRĂDINARU

Există în toată această poezie a lui Ion Petrovai o anume ritualică descipţie în detalii pregnante, nu a unei vieţi dedusă din istorii, ci a unei existenţe istorice însăşi, risipită, răspânditîă mai bine zis, în fiecare element frust al universului mustind de vigoarea tradiţiei, a unei perenităţi tradiţionale cu care poetul, ca un autentic om al locului, înţelege să înainteze în actualitatea ce nu-l poate desţăra (ca să folosesc acest cuvânt, mult drag diasporei noastre), căci fiinţa neamului spu o găseşte doar acolo, în tot ceea ce înseamnă Maramureşul istoric.

Constantin CUBLEŞAN

Versurile lui Ion Petrovai etalează un soi de haiducie temperamentală. Autorul dă glas unei energii ce se străduieşte a se struni, a se rosti economicos, în ascuţişul unor însemnări succinte. Imaginile converg însă, în pofida abrevierii lor, într-un dinamism ce dă pe dinafară, precum o fiertură în clocot. Modelul Aron Cotruş e pe aproape. Atunci când nu dă frâu liber unei unde baladeşti, poetul îşi disciplinează tumultul prin inserturile unor figuri alegorice. Îl preferăm în secvenţele în care, pe fondul percepţiei d-sale elementar-disociative, înscrie echilibrul fragil al contrastelor şi datorită energiei fruste pe care o pune în pagină.

Gheorghe GRIGURCU

Mircea PETEAN

NICANOR ŞI CĂLĂTORUL DE PROFESIE

Nicanor e un sedentar, de felul său. Plăcerea lui este aceea „de-a sta în poveşti" cu unii, alţii, prin crâşme uitate de Dumnnezeu, în bârlogul său de-acasă ori chiar pe stradă; atunci e un spectacol, zice călătorul de profesie, să-l urmăreşti din spate cum calcă uşor legănat, cântărindu-şi trupul când pe un picior, când pe celălalt, oprindu-se adesea ca să-şi fixeze însoţitorul cu o privire învăluitoare, să-l asculte cu cea mai mare atenţie ca să-l audă mai bine, ori acompaniindu-şi cu gesturi largi peroraţiile.

E uşor de înţeles, aşadar, ataşamentul meu. E uşor de înţeles de ce îi caut compania, de ce mă bucur ca un copil în preajma sa.

Hai să-ţi povestesc un episod din copilăria mea, petrecută în „cartierul" Costa Rica din Jucu Nobil, îi zic deunăzi, situat în partea de sud a satului de baştină şi delimitat de acesta printr-un şanţ deloc adânc, un şarampău, pre limba localnicilor, folosit, iarna, în chip de derdeluş; primăvara, după dezgheţ, se umplea de apă până dădea pe dinafară, spre bucuria copiilor care nu mergeau la şcoală câteva zile, până se retrăgeau apele; era lăsat pradă uitării, vara, uitării şi bălăriilor, în schimb toamna era din nou vizitat, căci era plin de mure pe marginile-i arse de soare – copiii le culegeau hulpavi, încurcându-se în funigei.

Tatăl meu, care se apucase să dreagă gardul dinspre uliţă – înlocuia stâlpii de lemn semiputreziţi cu alţii noi, din lemn de salcâm, dintr-aceia folosiţi în mină la susţinerea abatajelor, cum aveam să aflu mai târziu, bătea şipci şi scânduri noi împreună cu câţiva vecini săritori – ‚mă chemă la el, sătul, probabil, să mă vadă zgâindu-mă fără rost la „opera" sa, în curs de elaborare, şi-mi zise: *„Am nevoie de ...* (uite că aici memoria îmi joacă feste, nu-mi pot aduce aminte în pieire numele obiectului care-i lipsea în momentul acela şi fără de care nu-şi putea isprăvi „opera" începută). *Te du la mătuş'ta Valerie şi cere-i-l împrumut. Înţăle-s-ai?" „Da, dar nu mă duc." „Cum nu te duci? De ce să nu te duci?" „Nu ştiu unde stă." „Cum nu ştii unde stă? Dar badea Valintin ştii unde stă?" „Ştiu." „Ei, atunci e simplu. Casa următoare, cum te duci către ştrec, e casa tuşii Valerie. Ai priceput?" „Da." „Atunci, du-te!" „Nu mă duc." „Cum nu? Soarele şi cristelniţa. Du-te repede, că-ţi rup picioarele..."* Şi se repezi înspre mine mânios. Atunci, o zbughii şi nu mă oprii decât în marginea şarampăului. Coborîi şi mă ascunsei sub podul de bârne care despărţea foarte ferm, în capul meu, natura de civilizaţie. Stătui acolo până se înseră. Între timp tata trimisese pe altcineva la mătuşa Valerie şi uitase de mine. Când mă zări, seara, la cină, se uită la mine fără să mă vadă, încât simţii că dispar cu totul de pe această lume, avui neîndoios, pentru prima oară în viaţă, intuiţia neantului care suntem.

Să fie şi aceasta o pricină a dorinţei de a dispărea furat de ispita plecării, obsedat de noi orizonturi, tânjind după zăbave în locuri îndepartate, visate-ndelung şi rămase necercetate?... Poate.

Cert e că, în copilărie, am întreprins nenumărate „expediţii" de cercetare a teritoriului nostru, adică al meu şi al camarazilor mei, răvăşind lunca, râul, pădurea şi dealurile; mai târziu, în studioasa-mi adolescenţă, făceam ce făceam şi ajungeam la gară, unde mă suiam în primul tren şi plecam încotro mă ducea trenul cu pricina; îi dădeam niscaiva parale ferchezăului şi mă lăsam dus, nu foarte departe, căci banii erau puţini şi-apoi curând mă cuprindea oboseala, dar şi dorul de-ntoarcere; mai târziu, în prima tinereţe, porneam de dincolo de marginea marginii, unde mă însingurasem, cu un casetofon polonez spânzurat de grumaz, la care ascultam în neştire, pâna la ştergerea casetelor, melodiile câtorva interpreţi francezi, gen Brassens, Brel ori Moustaki, înspre însorita Transilvanie; aşa mi se părea mie atunci, însorită, Transilvania, căci eram ros de ploile, noroaiele şi zăpezile Maramureşului; tot pe-atunci, vara, mă întâlneam cu cei şapte magnifici care în final s-au dovedit a fi trei, Mircea şi Andrei...

Nicanor construieşte focul, căci în acest domeniu nimeni nu-l întrece, îl aprinde şi-l întreţine cu mare artă, în timp ce călătorul de profesie turuie întruna. Flăcările urcă la cer, scânteile sar în lături, jarul se-ncinge, o dâră de fum şi-un miez de funingine sunt singurele semne că munţii sunt locuiţi, cel puţin vremelnic; în centrul focului, care este centrul unor mari prefaceri, Nicanor contemplă nestingherit, nemăsurat, ca un îndrăgostit fără leac, chipul absenţei.

Mirel GIURGIU

MALUL CELĂLALT (POEM ÎN PROZĂ)

Trec pe malul celălalt al conştiinţei de sine... Iau cu mine un sac de gânduri temătoare de timp, temătoare de căutare şi negăsire a rostului existenţei... al propriei existenţe... Zilnic mă confrunt cu monotonia cotidianului care bate pasul mereu în aceeaşi cadenţă... Sunt prea mulţi semeni care nu-mi seamănă, sunt prea mulţi zgomotoşi, fraţi cu decibelii, prea mulţi se îmbarcă în maşini cu care înroşesc zi şi noapte asfaltul, sugrumând fără încetare liniştea diurnă, nocturnă...

Căutarea unei anume fericiri nu are nimic în comun cu timpul, adevărata moară de măcinat nervii şi imaginaţia...

M-am gândit să cobor din barca pe care timpul o conduce nestingherit de nimeni şi de nimic, pe cursul vieţii mele.

Ies la mal, cobor din barca timpului şi mă aşez să contemplu zarea de la înălţimea gândului care zboară mereu încotro vrea - «spiritus flat ubi vult». Acum însoţeşte luminile mişcătoare ale atomilor zvăpăiaţi ce se agită cu disperare pe malul celălalt.... Freamătul lor, privit de la distanţă, descrie linii ciudate pe fundalul verde-albastru al depărtării, desenul lor e tot atât de neinteresant pentru fauna umană, foarte grăbită şi azi, pe cât îmi pare mie de fascinant în toate alcătuirile lui fantastice...

Avui grijă să nu rămân cu totul singur pe malul

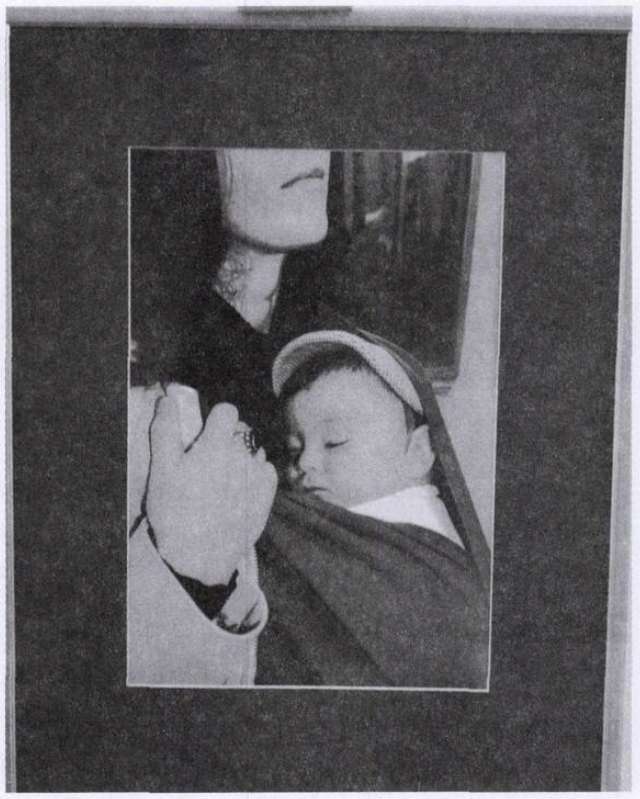

Vasile Radu Suciu

apei - să nu-mi lipsească sacul de amintiri trăitoare, magic arcul tivind în cer culori curcubee pe fereastra stâncilor ce dă afară din labirintul Cheilor Turzii... Văd domniţa zâmbitoare ca o dimineaţă de mai, în apele ochilor ei îmi apar grădinile verzi, curţile liniştite la poalele dealului plin de fagurii pădurii, ce primenire dospită sub potopul soarelui de vară... Cărţile mele de philosophie, când deschise, când închise pe cadranul meselor amiezii, stropite cu raze de soare şi vin..

Pe malul conştiinţei mele ritmate de impulsuri solare, stau de vorbă cu ţărmul celălalt al apei şi al vieţii, resimt tot mai mult prioritatea unei realităţi ideatice care-şi râde tot mai des de ceea ce acceptăm fără apel a fi realitate concretă...

Văd degetele tale cum mângâie harfele arcului punţii întinse între două lumi..., aud melosul corzilor vibrânde între cer şi ape, risipindu-se în lumile de dincolo de lume..

Cât de uşor poate fi dizolvat concretul imediat se vede din fuga necontenită a omului din calea lui - ori de câte ori reuşeşte individul să se elibereze de acea servitute care-l obosea pe Cesare Pavese şi pe noi deopotrivă... Fuga spre iluzoriu defineşte neastâmpărul uman mai mult decât mobilul obligaţiilor la care este supus zilnic... Acest iluzoriu plăsmuit şi regăsit în belle-arte: muzică, teatru, pictură, alcătuind o altă lume, constituie la rândul ei o realitate mai pură şi mai plină de esenţial existenţial decât tot artificiul instituţionalizat al vieţii impuse de societatea devoratoare de sens. Rostul vieţii fiind căutarea fericirii individuale, devenirea întru cele spirituale –nu se poate realiza decât cu mijloacele simple ale imaginaţiei, ale revelaţiei călăuzite de un dram de minte ce respinge uzul abuziv al materiei...

Pe malul pe care stau şi-mi fac de lucru să contemplu văzute şi nevăzute, trăiesc singura şi adevărata realitate în care cred: visul la braţ cu iluzia, dans plin de magie, în al cărui ritm mă las cuprins până simt cum mă topesc celulă cu celulă. Contemplu ziua întreagă veşnicia împrumutată apei în care barca timpului s-a scufundat imediat ce eu am părăsit-o...

Nadia ROMAN

CORESPONDENȚA DE FRONT A LUI ION ȘIUGARIU

Însemnări din război. 1944-1945, carte apărută la Editura Gutinul, Baia Mare, 2014, sub aceeaşi caldă şi constantă dăruire a doamnei Lucia Soreanu, soţia poetului Ion Şiugariu, readuce în atenţia cititorului jurnalul de front al acestuia, cu unelte inedite, prin care spectrul trăirilor din perioada beligerantă se închide complet în jocul tragic şi glisant al Erosului şi al Thanatosului.

Prefaţa semnată de doamna Lucia Soreanu la data de 16 ianuarie 2014 exprimă încă o dată minuţia cu care soţia poetului s-a preocupat în permanenţă de readucerea în conştiinţa publică a imaginii poetului-erou şi se erijează într-o carte omagială, închinată împlinirii a o sută de ani de la naşterea poetului.

Cartea este structurată în trei părţi: prima şi a doua parte cuprind corespondenţa de război a poetului cu soţia sa şi corespondenţa postfactum pe care acesta din urmă a purtat-o cu foştii camarazi de arme ai poetului, din care răzbat gândurile de preţuire ale acestora faţă de atitudinea fermă şi bravura lui Ion Şiugariu, dar mai ales pentru omul Ion Şiugariu. În partea a treia, intitulată ***Evocări***, doamna Lucia Soreanu conturează cu o mână sigură, în tuşe fine, dar proeminente, aş spune cu dar, prietenia deja cunoscută dintre Ion Şiugariu şi Vintilă Horia sau Alexandru Husar. Aceştia din urmă, aşa cum afirma doamna Lucia Soreanu, au rămas credincioşi până la final memoriei prietenului lor drag, Soare, aşa cum era numit Şiugariu de către apropiaţii din generaţia sa.

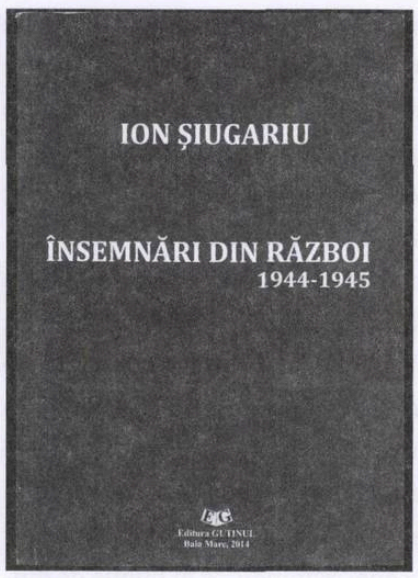

Practic, aşa cum am semnalat şi în cartea ***Structuri arhetipale în lirica lui Ion Şiugariu***, poetul percepe războiul în formula sa completă: este interesat de poziţia strategică a frontului, de tehnicile militare, de proasta sau buna organizare a armatei române, dar, în acelaşi timp, se raportează în permanenţă la propriile trăiri interioare, alimentate mereu de dorul de casă, de Băiţa natală, de cărţi, de Bucureşti, de Lucia.

Experienţa frontului se poate situa între *iubire şi moarte*, o experienţă în care imaginile copilăriei, grefate în memoria sa afectivă, se dilată progresiv şi se suprapun dureros peste percepţiile senzoriale ale frontului, în care mai încap un colţ de cer, un vârf de colină sau un cântec bătrânesc, cum ar fi acela al lui Moş Vasile, despre care poetul aminteşte într-o scrisoare trimisă Luciei (***Jurnal de front***).

Ion Şiugariu, asemenea „intelectualilor hiperlucizi" din romanele lui Rebreanu sau din cele ale lui Camil Petrescu, trăieşte experienţa războiului la superlativul dăruirii. Sentimentele de acum sunt pregnante şi diverse: de la teamă şi deznădejde la încrederea în sine şi în ceilalţi; de la optimismul derizoriu, aproape contagios, la disoluţia în moarte a fiinţei.

Parcurgând jurnalul său de front, atât în manuscris, cât şi pe cel editat, am descoperit acelaşi *temperament solar*, de factură neoclasică, în care arde, mocnind, un cinism ascuns, aproape imperceptibil. Există, în felul particular în care scriitorul ignoră mizeriile cotidianului, o anume predispoziţie a maramureşeanului de a se canaliza spre lucruri valoroase, generatoare de idei, fără a scăpa însă prin aceasta de eroziunea lentă a sentimentului fatalităţii.

Într-una dintre scrisorile trimise de pe front Luciei, poetul vorbeşte despre un vis neobişnuit, premonitoriu: *„A fost o noapte urâtă, întretăiată de lupte, de uruit de avioane, de tancuri. Aţipeam puţin şi mă trezeam îngrozit. Totuşi am visat toată noaptea frumos. Se părea că mă aflu la Bucureşti, într-o casă frumoasă, cu nevasta. Casa se numea (nu ştiu de ce) Immesee şi semăna cu casa părintească de la Băiţa. Eram fericiţi şi era bine în lume. Nevastă-mea era îmbrăcată într-o rochie albă, ca în noaptea nunţii (o, îmi amintesc cu emoţie plimbarea noastră din grădină, printre ciorchinii albi de regina nopţii, târziu, aproape de zori). Apoi ne-am pierdut şi nu ne-am mai regăsit. Am început să plâng şi m-am trezit în uruitul asurzitor al maşinilor ce transportau artileria grea pe poziţie. Sergentul Ancuţei şi Moş Vasile dormeau sforăind. M-am simţit atât de singur, părăsit. Eram izgonit din paradis, ca Adam şi Eva. Eram un Adam izgonit din paradis fără Eva".* Luând în calcul ceea ce Paul Weber accepta prin *grefele afective,* sub ascendentul cărora poetul creează, ceea ce rămâne sunt toposii decupaţi din universul copilăriei (casa părintească, munţii, florile etc.), care acţionează, prin forţa subconştientului şi a inconştientului, spre a umple un spaţiu exclusiv al visului, cu reflexii thanatice premonitorii.

De altfel, în mitologia locală (zona Băii Mari) a visa casa părintească semnifică tendinţa individului de regresiune, de adăpost în pântecul maternal, ca formă de manifestare a morţii, în timp ce visarea reprezintă însăşi moartea.

Iar poetul simte acut procesul dezintegrării şi pe cel al neantizării sinelui: *„Am 30 de ani, mi-e teamă că îmbătrânesc prea repede. Şi n-am făcut încă nimic la anii mei, n-am scris o carte mare. Am trăit prea puţin în afara vieţii adevărate, cu prea multe ocolişuri. Dar sunt convins că voi ajunge timpul să scriu această carte mare, mă voi bate să-mi cunosc nemurirea"*, însă exerciţiul minţii, dar mai ales solaritatea sa temperamentală îl salvează şi în situaţii–limită pe cel care spune *„Nu te speria. Noi suntem mai tari ca moartea!".*

„De ce trebuie să mă las copleşit de asemenea gânduri, cum voi rezista până la capăt, dacă nu reuşesc să-mi înving mai întâi în mine temerile, prejudecăţile, superstiţiile? Şi mă conving astfel că mă voi întoarce: ţip neştiut în mine de mii de ori. „Mă voi întoarce! Mă voi întoarce!"

Ion Şiugariu încearcă din răsputeri să „se adune", să reaşeze puzzle-ul sufletesc în logica lui congenitală. Imaginile copilăriei, atât de intens sublimate altădată în versuri, rămân acum doar vagi repere ale minţii care nu doreşte să capituleze. Interesant este faptul că Ion Şiugariu nu scrie poezii în timpul războiului (cum a făcuto un Camil Petrescu, spre exemplu, prin ***Ciclul morţii***). Ar fi exprimat, probabil, stări dezolante, încărcate de tumultul percepţiilor, de haosul senzitiv, de deznădejde, milă şi spaimă.

Ca un gest de supremă loialitate faţă de temperamentul său liric ascensional, luminos şi tonic, de această dată reprimat, poetul preferă ca în locul *„sublimului moment poetic"* să construiască, sub forma autentică a jurnalului, un document expresionist din care să-şi poată

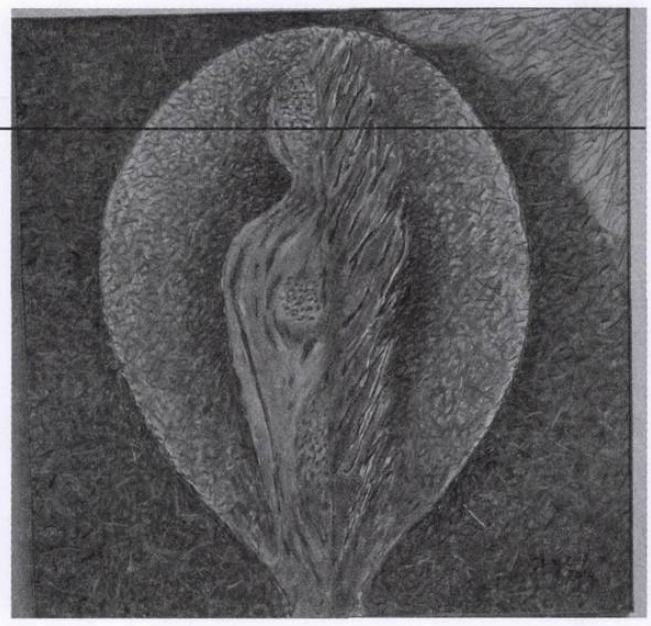

Vasile Jurje

striga atât angoasele, cât şi exaltările.

Şi totuşi, apropierea morţii nu-i perverteşte sufletul şi, mai ales, nu-i distorsionează discreţia şi robusteţea congenitală. El rămâne, până în ultima clipă, ceea ce a fost: un *peregrin al iluziilor* şi, mai cu seamă, un iubitor frenetic al vieţii. În ultimele secunde ale vieţii, imobilizat de către colegi şi strâns cu faşe pentru a nu pierde prea mult sânge, poetul a spus (cuvinte reproduse întocmai de către un camarad de arme): *„Lucia, ah! Lucia, te pierd!"* Apoi striga*: „Duceţi-mă!, nu mă lăsaţi aici, salvaţi-mă!"*.

În atari conjuncturi, planurile lui de viitor se pare că ar trebui să rămână „deşarte iluzii": *„Îşi făurise planuri de viitor pe care conta foarte mult. Spunea că va scrie mult, va cânta războiul privit prin prisma realităţii, nu aşa cum fac toţi. Noi toţi şi el trăiserăm războiul cu toate greutăţile lui – dar... mai-nainte de-a realiza ceva din ce-şi propusese ne-a părăsit lăsând în urmă durere lipsită de mângâieri",* după cum scria acelaşi camarad de arme.

Chiar dacă în conştiinţa publică Ion Şiugariu nu reuşeşte să depăşească statutul de „poet uitat" (aşa cum îl califică Nae Antonescu, în cartea cu acelaşi nume), în conştiinţa celor care l-au cunoscut pe front, Ion Şiugariu rămâne un om exemplar şi un talent poetic indiscutabil. Din efigia sa, cu dublă faţă, nu s-ar putea omite: *„fineţe, bunătate, dusă uneori până la refuz, punctualitate, corectitudine, muncă neobosită..."*

Într-o recapitulare parţială cu privire la cele două feluri de literaturi, cea de tinereţe şi cea de maturitate, trebuie subliniată vocaţia creaţiei şiugariene de a se opune celor două forme de distrugere: aceea a „obiectului parţial" şi aceea a „obiectului total".

Sub lupa criticii psihanalitice, jurnalul de front al lui Ion Şiugariu emană un lung strigăt de acuzare, care se poate descifra ca o chemare în ajutor împotriva violenţelor care i-au sfâşiat propria securitate narcisică, împotriva traumatismelor pe care gândirea sa nu le-a putut domina, împotriva frustărilor inevitabile ale condiţiei sale umane şi sociale, împotriva semnalelor care nu comunică, împotriva suferinţei aflate mai presus de cuvinte, provocate de *„pierderea propriei unităţi, continuităţi, identităţi".*

Între glorificarea fascinaţiei exercitate de azurul, utopia şi absolutul perfecţiunii şi teama de reversul lor, de noroi, infern şi degradare se poate localiza această geografie a însemnărilor de război ale lui Ion Şiugariu. Doliul după copilăria minunată, după casa părintească, după Maramureşul vremelnic înstrăinat, după iubire, doliul după propria moarte, inevitabilă, care lucra deja în tranşee va fi convertit într-o formulă de creaţie (pentru că ***Jurnalul de front*** rămâne în esenţă un artefact) construită împotriva travaliului morţii, a pulsiunilor thanatice, întotdeauna active în noi.

Flavia TOPAN

LUMINĂ ŞI ÎNLUMINARE

Există două modalităţi de a zidi. Prima, din păcate, poate cea mai des întâlnită, presupune construirea unor ziduri care despart şi care limitează – fie spaţii, fie oameni. A doua, înseamnă a zidi întru ceva. Aceasta din urmă deschide, nu îngrădeşte; uneşte nu desparte. Mai mult, înalţă şi cuprinde. Prima implică greutate, stagnare şi împietrire. A doua este zbor, iubire şi lumină. Iar această lumină este cea pe care fiecare om o primeşte, venind în lume.

Ce au în comun Ioan Alexandru, Lucian Blaga, Daniel Turcea şi Valeriu Anania? Lirica fiecăruia dintre ei este o treaptă în desăvârşirea omului zidit în lumină.

Poezia lui Ioan Alexandru este marcată de un sentiment al crepusculului. Atmosfera apăsătoare, adeseori, lasă să se întrevadă crâmpeie de lumină. Poetul priveşte, din noapte, înspre o zare unde lumina începe să cucerească întunericul. Intuiţia că există altceva- *„Să-mi iau lumina ochilor?/ dar nu-mi aparţine – lumina lumii/ prin ei se uită în mine resemnată”* (*Oedip*) – este copleşitoare. Alteori, lumina devine însoţitor: *„În beznă alături de mine cineva a păţit/ Învestmântându-mă în lumină”* (*Comuniune*). Lumina din poezia lui Ioan Alexandru are o ardere mocnită, aproape dureroasă, dar este o prezenţă constantă. Cuvântul devine strigăt de bucurie întru lumină. Pentru omul aflat în pustie, lumina este aproape un miraj, care coboară *„pe dedesubt din focul de amiază”* (*Ce este pustia*). Totuşi, el îşi simte natura dublă şi îşi doreşte reîntregirea (*„De n-ai fi în mine însumi/ Clădit cu ce-aş tânji după tine”?*), chiar dacă uneori fiinţa i se poate dovedi prea limitată: *„Eşti întunecatul acela străin cu corăbii de foc/ Pornit pe bietele mele pâraie”* (*Bucurie*). Lumina este, la Ioan Alexandru, presimţită, dar violentă în desfăşurarea sa, ca un foc *„devastator care macină totul/ ca să poată birui”* (*Ce ştim*). Însă vâlvătaia focului, spune Ioan Scărarul, este, de fapt, semnul înaintării spre Dumnezeu. Manifestarea stihială a luminii este necesară; ea, lumina, trebuie să devină evidentă, pentru ca lumea să-şi poată aduce aminte că o cunoaşte: *„Învaţă lume,/ Să vezi, învaţă să nu-şi primejduieşti/ Răbdarea şi dorul după ceea ce uitând/ Încă preţuieşti”* (*Lumina necreată*).

Întrucât omul este limitat de lutul din care e făcut (*„Eu cred că am în cap sământa/ unor sori ce nu pot să-şi rotească/ nemurirea din pricina acestui/ cerc compact de lut sudat în/ focuri colosale” - Un gorgan de pământ*), moartea devine singura cale de înluminare - *„uite-aici e moartea şi-ntâii zori de zi”* (*Ascensiunea*).

În cazul liricii lui Lucian Blaga, lumina izbucneşte cu o frumuseţe aproape violentă, însă omul poartă mereu cu sine povara lutului. La Blaga, opţiunea pentru „îmbogăţirea luminii” devine evidentă; *„eu cu lumina mea sporesc a lumii taină”*, stă drept mărturie în poezia-program. Rana tăcerii se vindecă prin înluminare, prin Cuvânt. Lumina poate deveni copleşitoare în deplinătatea sa. Omul este o frontieră a crepusculului, unde ziua se învăluie cu întunericul: *„Lumina şi păcatul/ îmbrăţişându-se s-au înfrăţit în mine-ntâia oară”*. Păcatul este înţeles ca treaptă înspre desăvârşire. Abia prin cădere şi apoi prin ridicare, omul poate fi împlinit: *„De unde-şi are raiul -/ lumina? - ştiu: îl luminează iadul/ cu flăcările lui”* (*Lumina raiului*). Lumina iniţială, cea *„însetată adânc de viaţă”*, s-a răsfrânt în lume, iar omului îi e dat să cunoască doar crâmpeie din *„lumina/ creată în ziua dintâi”*. De menţionat este că, totuşi, pentru omul blagian, lumina „prea multă” poate deveni o povară - *„am prea mult soare în mine”*. Există, în acest caz, o temere de renunţare la sine: *„De ce într-o mare de lumină mi se-neacă eul/ ca para unei facle în lumina zilei?”* (*Pax magna*).

Lumina urcă spre împlinire în poezia lui Daniel Turcea. Regăsirea luminii declanşează şi potenţează actul creator. Dorul de a fi în lumină transpare din lirica lui Daniel Turcea, deoarece lumina reprezintă calea către vindecare: *„un foc adânc începe să crească pretutindeni/ fiinţei tale spală şi vindecă, aşezând”* (*Puterea de a fi din nou aproape*). Mai mult, lumina mijloceşte apropierea dintre oameni, îi aduce aproape, asemănători fiind, pentru că, dincolo de toate, aşa cum spune Grigorie de Nazianz, există *„o singură lumină în miile de feţe”*. În fond, spune Evanghelia, cine iubeşte pe fratele său rămâne în lumină. Intrarea în nevăzuta, dar orbitoarea lumină se dezvăluie ca fiind un mijloc de a cunoaşte lumea şi de a asuma libertatea umană. Absenţa luminii aduce cu sine sărăcia în dragoste. De aceea, plenitudinea existenţei umane se poate realiza doar prin înluminare. Omul dinlăuntru, primind lumina, devine liber: *„porii deschişi ai gândului/ să se dizolve respirând lumină”*. (*De vreme ce am vrut*). Aşadar, *Iubire*, *Lumină* şi *Viaţă* devin, în viziunea lui Daniel Turcea, perfect sinonime. Lumina este temelie în însăşi fiinţa omului – *„întreită lumină// fii tăcerea mea, fii cuvintele mele”* (*Lumină din lumină*). Abia în lirica lui Daniel Turcea omul este despovărat de vina lutului, întrucât lumina iartă şi îndumnezeieşte. Atotcuprinzătoare, desăvârşită, dăruită, necuprinsă, lumina poate fi trăită, nu doar contemplată. Există, tensionat, dar peste tot în poezia lui Daniel Turcea, un dor al eternităţii şi o foame de lumină, de acolo şi rugăciunea liniştitoare - *„Părinte, mi-s ochii întunecaţi/ şi nu mai văd/ lumina răsărind în mine”* (*Odihnă*). Dincolo de clipele de rătăcire, omul ştie că se va întoarce în lumină, de acolo şi îndemnul *„Sufletul,/ ca o candelă,/ aprinde-l,/ să se vadă”* (*Intră la inimă*). În alte cuvinte, dacă Dumnezeu este în noi, şi Dumnezeu este lumină, noi înşine suntem lumină.

Până în acest punct, lumina pare să rămână un actor mut al existenţei. În schimb, în universul liric al lui Valeriu Anania, lumina nu numai că este omniprezentă, ci pare să răspundă frământărilor sufletului. Sentimentul întregirii, al comuniunii în lumină întregeşte pacea izvorâtă din certitudinea prezenţei: *„Coboară astăzi în sufletu-mi iară,/ să laud slava din ceasul de seară,/ lumină lină, lumină senină!/ De tine, Doamne, mi-i inima plină”*. (*Lumină lină*) Poezia devine dialog plin de har, cu Lumina, cu Dumnezeul lumină. Menirea omului este de a îmbogăţi lumina cu ardea sa – *„lumină*

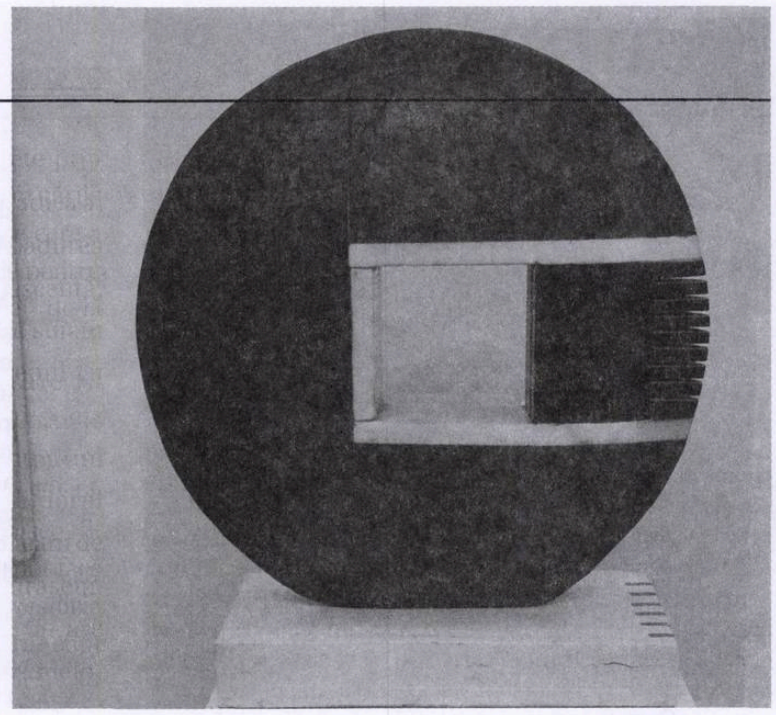

Paul Covaci

dai lumii, lumină rămâi” (*Rugă de seară*), deşi în el coexistă, ca în viziunea lui Lucian Blaga, două instanţe - una divină, verticală şi una terestră, orizontală: *„cu-o faţă-n lumină, cu alta-n ţărână”* (*Axion*). Suferinţa şi moartea nu sunt decât căi de accedere şi desăvârşire întru lumină. În fond, e vorba, în lirica lui Valeriu Anania, de o lumină interioară, pe care omul o poarte mereu cu sine. Astfel, ea nu este o instanţă exterioară, ce trebuie descoperită, ci este una ţesută tainic în fiinţa umană. Pentru a o vedea, privirea trebuie întoarsă către adâncul sinelui, acolo unde *„şi se coc luminile,/ luinile adevăratele,/ luminile strivitele,/ luminile durutele,/ luminile ce ard, să-şi lămurească/ o piatră scumpă pe inel”* (*Interludiu*). Asumându-şi cu mândrie preaplinul înluminării, omul se trezeşte, conştient pe deplin de perfecţiunea lumii, născute, la rându-i, din desăvârşirea luminii: *„Lumina se copsese ca vinul în ciorchine/ şi sta, pândind, să crape din boabele prea pline. Şi/ când ţâşni/ Cuvântul şi-i porunci să fie, se rupse din zăgazuri şi curse cu mândrie/ Şi har de nenăscută prin născătoare vise”*.

Aşadar, se poate vorbi de patru ipostaze ale luminii. De la un fior intuit, sentimentul luminii se naşte, urcă şi apoi se împlineşte deplin. Deşi, la o primă vedere, viziunile poeţilor par fundamental diferite, există un factor care le dă unitate. Ioan Alexandru, Lucian Blaga, Daniel Turcea şi Valeriu Anania pledează, toţi, pentru un fel de a fi în lume. Vorbesc despre neuitarea luminii, în ciuda lutului din care suntem făcuţi. Traduc, pe înţelesul nostru copleşitoarele vorbe *„în El era viaţa, şi viaţa era lumina oamenilor”*. De aici, responsabilitatea de a contribui, cu propria lumină, la strălucirea desăvârşită a lumii, porunca de a-i lumina pe alţii şi de a *„umbla în lumină”*, după cum El însuşi este lumină. De unde şi credinţa fermă că suferinţele trecătoare nu sunt altceva decât trepte necesare pentru iniţierea în lumină. În vorbele profesorului Aurel Sasu, *„amurgul, noaptea şi durerea sunt singurele din care pot fi văzute căile noastre lactee şi stelele, numai ale noastre, ale sufletului”* (*Zăpada făpturii*).

Poezia în sine, dincolo de mărturisire, este o formă de ardere care ne aminteşte, cu frumuseţe şi noblete, că, fiind făcuţi după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu, suntem şi noi Lumină.

Marian HORVAT

VASILE VODĂ

(urmare din pag. 9)

Fruntaşul se opri câteva clipe şi-l ţintui cu privirea pe cel de-al patrulea călăreţ. Acesta pricepu semnul şi-şi scoase încă o dată cornul. Pădurea vui iarăşi, de parcă furtuna cea din urmă se înstăpânise pe acele meleaguri. Caii fremătară încetişor, adulmecând aerul înmiresmat de florile codrului înverzit, tezaurul atâtor minunăţii... Primăvara bătea la porţile cerului şi ale văzduhului.

- Oargă, frumos mai cânţi, şi celelalte cete ne vor auzi! spuse fruntaşul, cu un surâs enigmatic pe buze.

Cornul amuţi şi arnăutul zvâcni din sprâncene. Mâinile sale răscoliră şaua calului. Iubea sunetele pădurii, ale naturii şi ale vânătorilor care aveau cutezanţa să se arunce în braţele ei.

- Un voinic ca Bogdan Coribut trebuie să ştie să aleagă clipa potrivită, zise Oarga Sasul, cercetându-l pe îndelete pe căpetenia lor. Cuvintele sale trecură prin văzduh aproape ca o şoaptă.

Despre ce vorbea saşiul, arnăuţii ştiau prea bine. Iaşiul era acum un cuib de viespi, o vizuină de scorpioni furioşi, locul unde se unelteau câte şi mai câte. Un pâlc de ostaşi putea cădea oricând la momentul nepotrivit.

- Moise Movilă ne-a chemat la acest ceas de restrişte, murmură Coribut, jucându-se cu mânerul paloşului de la brâu. Stolurile de arnăuţi trebuie să şadă în jurul tronului când ameninţă şi se apropie mişeii!

„Doar dacă viteazul din scaunul Moldovei ar fi altul", cugetă în sinea lui Marcu Nechita, cel de-al treilea arnăut din grup.

*

Boierii, dregătorii şi căpeteniile oştii începuseră să se adune în sala tronului, acolo unde voia să-i primească - cu toată cinstea şi cu toată dignitatea - Vodă cel din neamul Movileştilor. Mai mulţi slujitori căutau să îndeplinească şi chiar să ghicească dorinţele stăpânilor lor.

Bătrânul arnăut se văzu prins în îmbulzeală şi purtat printr-un şir de săli împodobite cu arme şi coifuri – păzite cu străşnicie de oşteni cu priviri aspre, cât se poate de tăioase – pentru a ajunge, după multe peripeţii, în faţa unei uşi imense din lemn de stejar, încrustate cu nelipsitul bour al Moldovei.

Aici se păstra o mare ordine – spre deosebire de încăperile anterioare -, diversele figuri rafinate şi trufaşe îşi făceau intrarea pe rând, în funcţie de importanţa rangului. Se observa că postelnicul Costin şi serdarul Vladic aveau mare trecere la Vodă, fiind primiţi chiar în apropierea scaunului domnesc. Mai mulţi boieri şi căpitani se postară în marginile sălii, destul de aproape pentru a prinde toate cuvintele rostite în preajma voievodului.

Bătrânul arnăut, păstrându-şi fruntea plecată şi ochii în pământ, găsi loc lângă intrarea în sala tronului, de unde putea cuprinde cu privirea toată încăperea şi pe toţi cei de faţă.

Sala era cât se poate de încăpătoare, cu tapiserii fastuoase şi coloane sculptate cu măiestrie, dar şi cu o estradă destul de înaltă, pe care se afla tronul poleit cu aur şi împodobit cu neasemuite nestemate – de felul celor care se găsesc doar în Orient, în împărăţia perşilor -, acoperit în plus cu o pânză de catifea dintre cele mai alese. Iar pe tron şedea Moise Movilă, unsul domn şi voievod al întregii Moldove.

Alesul ţării avea un chip blajin şi ochii mari, întrebători, barba rară şi mustaţa subţire, fruntea largă, puţin pleşuvă, obrazul curat şi tânăr şi trupul osos, abia ghicit pe sub veşmintele bogate. Purta dulamă de zarpă, minunat croită, cu mâneci lungi şi largi, cuşmă împodobită cu surguciul de pietre scumpe şi cu panaş auriu, cizme şi mănuşi groase din piele. La brâu avea un hanger cu mâner auriu, iar pe cap purta, parcă cu mare trudă, coroana vestită a Muşatinilor, pentru care multe suflete se jertfiseră de-a lungul timpului, cu ale sale scânteieri de diamante de mare preţ, cum numai la curţile împărăteşti puteai întâlni. Nu era un domn rău şi lacom – aşa cum se obişnuiseră pământenii să fie domnii lor -, ci mai degrabă blând şi cu frică de Dumnezeu, deşi nu era lipsit de o oarecare tragere spre meşteşugurile vicleniei şi ale intrigii.

Vodă le făcu semn celor prezenţi să tacă, pentru ca sfatul domnesc să poată începe. De la înălţimea tronului său, se impunea cu uşurinţă asupra boierilor şi curtenilor care aşteptau să-i soarbă cuvintele.

- Am chemat pe domniile voastre pentru a hotărî cea mai bună cale de urmat pentru a ne mântui pământurile şi norodul de o nouă urzeală scornită la Ţarigrad. Cum nimic dintre toate acestea nu vă sunt străine, putem purcede la deslușirea unor fapte mai puţin cunoscute.

Membrii sfatului erau înşiraţi în jilţuri maiestuoase pe două şiruri, în faţa tronului, dar mulţi stăteau în picioare, îngrămădiţi pe la colţuri, prin diferite unghere. Printre membrii cei mai de seamă ai sfatului domnesc se numărau marele spătar Grigore Ureche – figură foarte influentă în cadrul divanului şi mare meşter al cuvintelor -, postelnicul Iancu Costin, serdarul Vladic, Cehan vornicul, Roşca vistiernicul şi mulţi alţii, oameni de vază şi cu mari avuţii adunate, cei care aveau cuvântul cel mai greu în conducerea ţării. Vodă nu era o persoană puternică şi le ieşea rar din vorbă.

- Precum ştiţi, pe când era vornic, Lupu Coci a căutat cu mare nevoinţă să fie ales domn, deşi originea arbănaşă nu-l îndreptăţeşte spre asemenea culmi. Încă din timpurile lui Alexandra Iliaş, acesta s-a hainit şi a căutat să dea pierzaniei pe cei care îi stăteau în cale. Mila Domnului a fost mare şi a împiedicat o astfel de blăstămăţie pe spinarea ţării.

Sfetnicii îl ascultau cu mare atenţie, iar Bogdan Coribut se frământa în sinea lui, fără a arăta defel acest lucru. Aştepta să vadă ce va spune şi ce va face Vodă.

- Acum, acest viteaz se sumeţeşte din nou, spuse voievodul nu fără ironie în glasul său blajin, şi caută să înrobească ţara patimilor şi poftelor sale nemăsurate. Sta-vom şi vom privi, cu feţele ascunse în poalele mamei, pustiirea şi ticăloşirea trudelor noastre?

„Ştie să vorbească, cuvintele-i sunt înţelepte, dar faptele sale nu dovedesc decât neputinţă, amarnică istovire", îşi spuse bătrânul arnăut, simţind că şi cei de lângă el aveau gânduri asemănătoare.

*

Chiar atunci, Vasile Lupu împleti din nou - cu acelaşi ales meşteşug - cuvintele, aprinzând şi mai mult văpaia din sufletele oamenilor. Prostimea se îmbulzi şi strivi câţiva oşteni în avântul ei.

- Stai aici lângă mine, dacă nu vrei să o sfârşeşti ca acei străjeri! spuse Gabriel Coci, cu o privire speriată pe chip.

Şi astfel, Marcu Nechita rămase pe estradă, chiar în miezul evenimentelor. De-acolo putea zări totul, în cel mai mic detaliu, înfiorat de greutatea clipelor la care lua parte.

Lângă hatmanul Gabriel şedea Ştefăniţă, nepotul domnului, flăcăul pentru care acesta avea o mare slăbiciune. Tânărul îl privi pe Marcu cu ură şi dispreţ: pesemne nu i se lipea deloc de suflet chipul acestuia plăcut şi blând. Arnăutul nostru îi citi în ochi şiretenia şi sufletul dezmăţat, însetat de fapte nelegiuite.

- Voi fi păvaza literelor şi a celor învăţaţi, voi uşura instruirea diecilor de cancelarie şi a preoţilor, pe măsura unei domnii şi a unei ţări ridicate din hăurile necunoaşterii. Voi ctitori biserici şi mănăstiri fără seamăn, chiar şi în Iaşiul nostru, pentru ca şi urmaşii să fie uimiţi de belşugul şi strălucirea acestei domnii. Aşa am zis şi aşa va fi! strigă Vodă.

Ţăranii, târgoveţii, postăvarii şi meşteşugarii strigară din toată inima, deşi în acele clipe nu puteau înţelege la ce le vor folosi ştiinţa literelor şi învăţătura, considerate până atunci a fi scorneli ale diavolului. Dar cuvintele domnului le călăuzea corabia sufletelor deasupra tuturor îndoielilor sau deznădejdilor.

Vasile Lupu se întoarse puţin spre cei din familia lui şi le zâmbi încurajator. Abia acum îi putu cerceta Marcu chipul dârz şi înăsprit de prea multele ambiţii, oacheş şi rumen, mustind de sănătate şi de o neobişnuită energie lăuntrică, nasul coroiat, buzele groase, mustaţa şi barba neagră ca hăul, cănite cu mare grijă, statura nu prea înaltă, dar masivă, afişând o ţinută maiestuoasă de Caesar, căutată dinadins. Purta o dulamă cu nasturi din diamante, o şarvana din postav de aur ţesută cu flori, o misada de zibelină splendid croită, din altânbas oriental, şi o cuşmă mare de samur pe cap, coborâtă până aproape de sprâncene, şi cu un mănunchi de pene de cocor, prins cu agrafă. În picioare avea o pereche de cizme groase din piele, iar degetele îi erau încărcate de inele cu nestemate şi perle nepreţuite. Un adevărat basileu coborât din basmele împărăteşti, cum Moldova nu mai avusese nicicând...

Marcu vru să se apropie de Vodă, dar îşi înăbuşi gestul. Tânjea să i se arunce la picioare, să-i sărute dulama domnească şi să-i jure credinţă veşnică, din adâncul inimii sale. Avusese îndoieli şi încă le avea, dar alesul ţării era chiar în faţa lui şi în acele clipe era tot ce aveau.

*(fragmente din nuvela **Vasile Vodă**, în curs de apariţie la Editura Avalon).*

Daniela SITAR-TĂUT

ROMÂNUL ARE TENDINŢA DE A-ŞI SCUZA CĂLĂII

(urmare din pag. 6)

Ghencea – Centru de triere pare un viespar interlop, în care moneda de schimb era ţigara. Cortegiul prostituatelor, guvernate de tanti Bidgica, proprietară a trei bordeluri, care-şi păstrează şi aici prestigiul asupra angajatelor ei, Frusina, târfă reciciclată în „hoaţă de soi", Edith, prostituată mitomană şi morfinomană care-l recita pe Baudelaire, colega acuzată de cosmopolitism pentru că a dansat pe muzică americană cu logodnicul ei, „Bulgăraş de aur", transmiţătoare de mesaje către cei de-acasă, victimă sau denunţătoare a camaradelor ei sunt doar câteva dintre figurile acestui topos damnat, sordid. Galeria „politicelor" este grozav de eteroclită, culpele datorându-se simplului fapt că sunt neveste de demnitari PNŢ sau PNL (acestea conservând o atitudine retractilă în faţa celorlalte), surori de legionari, *„profesoare, soţii de intelectuali, de foşti negustori, femei de la ţară"*, posesoare de iubiţi străini, simple cititoare ale Institutului Francez, toate fiind subsumate aceluiaşi calapod, de colosale inamice ale poporului.

Anomalia arestărilor atingea absurdul: *„Cine-l citea pe Sartre, lua doi ani"* (p. 44). Obsesiv, fără a friza scatologicul, revine fixaţia pentru latrine, tinete, astfel încât ***Marşul căcănarilor***, intonat în momentul debarasării de excremente, devine o odă a victoriei asupra pestilenţialului degradant. Interesante sunt paginile de analiză a turnătorilor, scriitoarea făcând permanente paralele între cei de pe vremea lui Gheorghiu-Dej şi cei din timpul lui N. Ceauşescu: cei dintâi denunţă *„ca să se protejeze, pe el şi ai lui, ca să nu ajungă la puşcărie"*, în vreme ce a doua categorie practică turnătoria din motive mercantile (obţinerea unei funcţii, a unui apartament, a unei vize sau doar a buletinului de Bucureşti). Autoarea incriminează delaţiunea din temniţe, act prin care deţinutul se abstrage masei victimelor, devenind, prin puterea logosului denunţător, un tiran ce-şi putea sancţiona sau amnistia, prin omitere, colegii de celulă.

Nici în celulă temperamentul ei justiţiar nu poate fi îngenuncheat, cu atât mai mult cu cât la Mislea se găseşte o vreme la „Secretul Mare", carceră rezervată înaltelor doamne din vechea aristocraţie interbelică, soţiilor şi fiicelor de demnitari sau oameni politici, aflate aici din cauza numelui lor sau pentru crima de-a fi citit un autor interzis ori o carte străină. Se autodenunţă, în două rânduri, doar pentru a ajunge la „Secretul Mare" şi a se sustrage atelierelor de muncă. Îşi ameninţă torţionarul, pe locotenentul Georgescu, că va sta în locul lui odată cu venirea americanilor sau intervine, apostrofându-l, când acesta proliferează injurii la adresa soţiei mareşalului Antonescu, Maria, tuberculinică, devastată fizic după anii petrecuţi în Rusia, ajunsă într-o stare deplorabilă, aproape de inaniţie: *„Cum vă permiteţi să spuneţi asta unei femei bătrâne?"* (p. 76). Intervenţia se soldează cu prelungirea cu încă două luni a detenţiei. Dosarul „nesănătos" nu-i permite să aibă parte decât de munci necalificate, modeste, sezoniere şi nu-i dă posibilitatea să-şi continue studiile: lucrează ca sudor pe un şantier bucureştean, este apoi taxatoare la IRTA, şamponeză la coaforul 113, „Higiena", din Bucureşti. În 1960 este închisă din nou, timp de două luni, ca suspectă într-un jaf asupra Băncii Naţionale, vinovăţia fiind sugerată de posesia permisului de motocicletă.

Confesiunea se încheie cu un iz patriotic, calchiind celebra exclamaţie inter- şi postbelică: „Vin americanii!", prin autohtonizarea ultimului lexem. Speranţa disidentei este aceea a recuperării etice, naţionale, a verticalizării românului, dar şi dublată de credinţa în generaţiile viitoare. Tristeţea datorată degenerescenţei morale este amplificată şi de unul dintre lectorii primei ediţii a cărţii, Oana Orlea preluându-i spusele cu aspect gnomic, în loc de concluzie: «Vorba e că românii, ceea ce numim noi românii, sunt încă departe» (p. 134).

George ANCA

M-AM JUCAT

m-am jucat ades cu omul
zice Dumnezeu ce mai joc
încă mai tremur

Dumnezeu juca a mântui
tremuram și eu
de a nu-l putea salva

el vrea să piardă
eu vreau să câștige
jucăm de-a cine pierde câștigă

le fac război
pentru a-i împiedica
să piardă bătălia

îl prea susțin nu mai e liber
nu îl susțin cade
îi expun ori libertatea ori mântuirea

însumi sunt liber zice Dunnezeu
am creat omul după
chipul și asemănarea mea

toate prosternările
nu valorează cât
îngenuncherea unui om liber

libertatea cuvântului
a fi lepros decât
să cadă în păcat

am creat libertatea omului
după chipul și asemănarea
propriei mele originale libertăți

tremur de iubire
fiul meu a murit pentru ei
cum ei au murit pentru el

în orice familie spune Dumnezeu
există un ultim născut
el e cel mai tandru

în vechiul testament
tatăl sfârșește
căutându-și fiul și aflându-l

în noul testament
fiul nud sfârșește
venind să-și afle tatăl

inocență plină experiență vidă
inocența câștigă
experiența pierde

inocența e tânără experiența bătrână
inocența crește
experiența descrește

inocența se naște experiența moare
inocența știe
experiența nu știe

uite zice Dumnezeu
ce fac
din experiența voastră

copii duceți-vă la școală
bărbați la școala vieții
la învățat la dezvățat

toată istoria se joacă
de două ori spune Dumnezeu
o dată în evreime o dată în creeștinime

copilul se joacă de două ori
o dată în Benjamin
o dată în copilul Iisus

nimic nu e mai frumos decât
un copil spunându-și
rugăciunea spune Dumnezeu

profetul vorbește înainte
fiul meu în timpul sfinții după
eu vorbesc tot timpul

fericiți imaculații pe cale
beati immaculati in via

Radu Ciobanu

va fi zis ce de sfinți ce de martiri

qui empti sunt de terra
vous voyez ce que nous
en avons fait dit Dieu

de teatru ave zile tină
petrecerea pe verso
impietată răsfirare opus

moartea pământului produce apa
din moartea apei se iscă aer
focul se naște prin moartea aerului și invers

îți este sortit să viețuiești
la curtea împărătească
și acolo se poate trăi cinstit

Horia MUNTENUŞ

UN POET ÎN CONSTELAȚIA LIRISMULUI MARAMUREŞAN

În Şcoala de poezie de la Baia Mare, de astăzi, o grupare păstrătoare a tradiției lirice(fără îndoială şi grație înclinațiilor maramureşene de reiterare a tradițiilor obârşii- lor - dar şi capacității de rezistență culturală pe care natura a aşezat-o mai trainic decât în alte părți, parcă - în aceşti oameni ai hotărârii şi demnității). Ştefan Aurel Drăgan se conturează ca un poet veritabil, într-o constelație a poeziei Nordului în care strălucesc Ioana-Ileana Ştețco, Alexa Gavril Bâle, Adela Naghiu, Ion Bogdan, Nicolae Scheianu, Dorel Macarie, Vasile Morar, Gavril Ciuban, Vasile Muste şi regretatul Ion Burnar.

Încerc de mai multă vreme să scriu despre poezia lui Ştefan Aurel Drăgan, un autor care se împărtăşeşte din binecuvântările date acestui spațiu geografic, încă miraculos. Este un modernist, fără discuție.Tributar neoexpresionismului lăsat nouă de Blaga. Curajos în exercițiul poetic în ciuda firii sale blajine. Cărțile sale alcătuiesc o cronică lirică aparte şi chiar se pot defini în poezia „Cronică aparte" pe care o aşează în volumul „Animal la pândă". *„În marea-mi nevinovăție voi scrie-o cronică aparte:/ atât mă scald în râsul vieții, atât cobor în gândul moarte,/ pământul stă solid sub mine doar cât osul meu permite,/ destinul saltă-un pas'nainte şi-i caut urme nerostite,/ în legătura de păcate ce-o învelesc sub braț şi cot,/mă scald în rai, zic, pe o parte şi fructul din Eden îl port,/ în sânge bat clopote surde vestind alaiul inedit,/ în fiecare zbor se-aude un cântec încă negândit"*. Am ilustrat, cu această frumoasă poezie, nu doar sensibilitatea ci şi tentațiile meditative ale autorului.

Prietenos şi comunicativ în cercul (alaiul) scriitorilor băimăreni, ivit pe scena editorială, puțin mai târziu decât poate ar fi trebuit să se întâmple, Ştefan Aurel Drăgan merită întregul nostru interes, căci poezia sa nu e nici searbădă, nici emfatică, nici proclamativă, nici insalubră. Este o poezie a observației rafinate, filtrată ca printr-o pânză foarte subțire şi arhaică de o fire care se lasă să zăbovească în contemplații şi reverii. (*„Ninge de parcă iarna a uitat s-adoarmă,/ nici licuricii nu mai defilează"... „Bat clopote albe în pădure,/ un pui de om se roagă în nămeți"... „Copacii cu crengile încrucişate pe piept/ privesc vânzoleala frigului"... „Din coaja de nucă /în parcuri au năvălit vietăți verzi"... „Am văzut/plângând în ceruri o pasăre de lumină,/ în cosmos un om liber,/o femeie iubită pentru durerea pruncului"*.

Poetul şi cugetările sale abstracte, înțeles din propriile-i desfăşurări sintactice, înțeles de sine, în revelații, poate scrie în voie numărând cuvintele în dreptul ochiului, poate aşterne pe coala albă de hârtie *„trupul femeii - peniță de scris/verbul greu apasă pe gură"*. Da, versul nu se poate imagina/gândi/ exprima decât prin tulburătoarea cultivare, îndelungată şi trudnică, a metaforei, cu răbdarea aşezată solemn între cântecul şi vibrațiile care se nasc în subconştient şi conştientul care le extrage şi le prelucrează şi le dă forma, estetica.

Ştefan Aurel Drăgan ştie că are *„Dreptul ochiului ce aleargă"*. Într-un azur poate, într-un apus poate, în lumina lumii care-l înconjoară şi-l ajută să fiinţeze, într-un *„Descântec pentru şarpe"*. Ştie Ştefan Aurel Drăgan să cultive şi şarpele casei şi şarpele transformat din înțelepciunea biblică şi şarpele vindecător al celor care pot vrăji şi desvrăji această lume. Parabolic, visător, contemplativ, meditativ, Ştefan Aurel Drăgan surprinde cu unele înălțimi ale versurilor, într-atât de mult încât îşi copleşeşte cititorii. Iată : poezia ***UMBRA***: *„Soare în apă, /roată pe roată prin văz/ peste minciuna întunericului, /zămislirea pasului ca semn /al omului după om"*.

Putem afirma, în zilele noastre, cu certitudine, ce este şi ce nu este poezia, şi o putem afirma, la fel cum s-a ştiut şi în vremurile romantice, şi în cele medievale, şi în cele ale antichității. Ce nu putem afirma, cu certitudine, nici astăzi (cum nici în alte vremuri nu s-a putut afirma), este că poezia poate şi izbândi, şi nu e vorba aici nici despre tiraje şi nici despre recunoaşterile tardive ori postume. Şi nu e vorba nici despre faptul că poezia n-ar fi, cu adevărat, Regina artelor. În cărțile lui Ştefan Aurel Drăgan întâlnim, cu siguranță, poezia. Şi este un act justificator să-i recunoaştem poezia, dealtfel, avem nevoie de asta în chip organic. Dincolo de efemerele impresii pe care lumea cu întreaga ei lumină ni le lasă.

Ştefan Aurel Drăgan s-a născut pe 26 martie 1951 în Bârsăul Maramureşului, prin urmare ține de zodia Berbecului - fire solară dar costisitoare, prin altruismul şi finețea sentimentelor profunde, prin consecvența, însă, şi prin vocația asumării luptei cu sine însuşi.Este un berbec maramureşan al poeziei. Să debuteze la vârsta de 16 ani în revista Familia (în care a debutat şi tânărul Eminescu, la aceeaşi vârstă), să publice sporadic în reviste de prestigiu (Tribuna, Flacăra, Luceafărul, Poesis...) dealungul unei vieți pe care şi-a dedicat-o familiei şi diverselor funcțiuni sociale(profesor, secretar de comună, jurist) pentru a-şi publica prima carte (***LIMITE***) abia în anul 1999 - iată! Consecvența şi perseverența specifică zodiei care l-a iscodit şi l-a încurajat pe cărarea sa de scriitor. Un scriitor cu mulți prieteni, cumva singur, însă, cu scrisul său, „Singur cu pasărea": *„Sigur că pasărea nu va muri,/n-o lasă corabia./Domnul stă cu aripa de veghe,/animalul spânzură de cer,/gângania zburdă liberă,/apa cade spre-nfrunzire-n sământă, /vârtej dinspre-nalt /spre izvor"*.

Îl salutăm pe Ştefan Aurel Drăgan cu vorba latinească: AVE!

UN POET ITALIAN: GERARDO VACANA

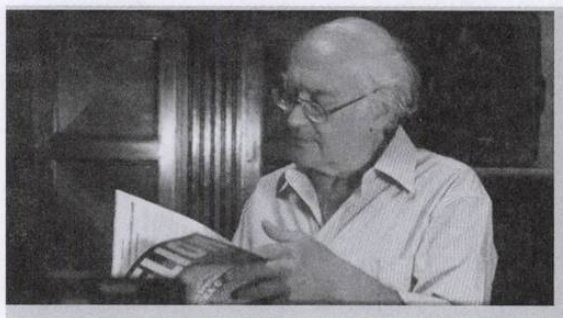

Poet, traducător şi eseist, născut la 28 februarie 1929, în localitatea italiană Gallinaro din Val di Comino (între Roma şi Napoli). A absolvit Literele la Universitatea din Florenţa, cu o teză despre Madamme de Lafayette. A studiat, de asemenea, la Liège, în Belgia, iar în anii 1953-1955 a predat ore de limba şi literatura italiană la licee din Lyon. Stabilit în provincia natală (Frosinone), a condus mai multe instituţii de învăţământ mediu şi liceal din Sora, San Donato, Arpino, ocupând şi funcţii importante în administraţia provincială. În 1976 a înfiinţat Premiul literar „Val di Comino", iar în 1993 Întâlnirile internaţionale de poezie de la Alvito. A publicat volumele de poezie ***Cavallo di miniera*** *(1974),* ***L'occhio s'inganna*** *(1978),* ***La luce assai di buon'ora*** *(1981),* ***Il nonno*** *(1985),* ***Alvitana*** *(1985),* ***I rischi della traversata*** *(1989),* ***Variazioni sul reale*** *(1989),* ***Taccuino greco e altri versi*** *(1989), iar mai recent,* ***L'orto*** *(2009). Poezia sa a fost tradusă în limbile franceză, spaniolă, engleză, rusă, germană, greacă, suedeză şi esperanto. În anul 2000 i s-a acordat premiul „Blaise Cendrars" la Neuchatel, Elveţia. Sub titlul* ***Variaţiuni despre real****, o reprezentativă selecţie din versurile sale a apărut, în traducere românească, la Editura Limes (2009). Aceeaşi editură clujeană i-a tipărit în ediţie bilingvă volumul* ***L'orto/ Grădina*** *(2012). Bazată în principal pe versurile din culegerea* ***Lumina zorilor dintâi****, aflată în curs de publicare şi în limba română, selecţia de faţă este un omagiu la cei 85 de ani pe care poetul i-a împlinit în acest an.*

HABITAT

Trăiesc pe pământul unde m-am născut,
singurul habitat în care pot să respir.
Îl iubesc cu o dragoste esenţială, mută,
ca de arbore sau de animal.
Alţii, care l-au părăsit
şi stau de el departe,
îl preamăresc în proză şi în versuri.
Alţii îi cântă serenada de care
eu nu-s în stare, dar ne-am legat pe viaţă împreună.

SĂ TE RĂPUNĂ...

Să te răpună n-ar izbuti
doar oboseala
nici somnul pierdut
nici mesele neregulate
nici otrava ţigărilor.
Cu atât mai puţin ţi-ar face
o glumă proastă vinul
cu care ai relaţii mai strânse
în ultima vreme
(ai grijă mereu
să-l alegi pe cel mai curat).
Mai mult rău îţi provoacă
nemeritatele învinuiri
trădarea camarazilor
spatele întors al celor ce-ţi sunt datori
neostoitul vierme al suspiciunii.
Şi totuşi niciuna din ele
n-ar putea singură
să-şi îndoaie lemnul tare de stejar.
Dar într-o bună zi îşi vor da mâna
şi-atunci te vor ucide cu adevărat:
toate împreună
într-o bestială concordie.

BAHUS TABAC VENERA

La Bahus tabac Venera
ai renunţat
nu ca să trăieşti mai mult
ci să slujeşti alţi zei
mai cruzi mai iubiţi
care la fel
(ştii bine resemnat)
te prefac în cenuşă.

DUŞMANI?

Dacă ne-am întâlni într-un pustiu
ori în locuri şi mai cumplite,
am fi desigur fericiţi,
am învăţa de îndată
să ne zâmbim,
să ne dăm mâna,
poate chiar să ne iubim.
Într-o lume obişnuită,
prin mulţimea semenilor noştri,
ne întoarcem spatele
ori ne evităm cu grijă,
duri, ostili,
neîndurători
unul cu altul.

DE UNUL SINGUR SE CÂNTĂ, NU SE VORBEŞTE
(SAU LEGITIMAREA POEZIEI)

Surprinsă că vorbeşte singură
se preface că fredonează
ea care o viaţă-ntreagă
nicicând n-a reuşit să cânte
nici măcar în biserică.

NU-ŢI CER NICIO FAVOARE

lui Carlo Betocchi

Nu-Ţi cer nicio favoare
nici pedeapsă mai blândă.
Nu mă plâng de apăsarea
crucii pe care o port,
nici n-o compar cu a altora.
Mi-aş dori destulă putere
ca s-o duc până la capăt.
Nu-Ţi cer alinare.
Nu-mi face darul ambiguu
al amneziei
ori al pierderii conştiinţei.
Nu mă tem de suferinţă
dacă nu-mi ştirbeşte forţa
de-a o trăi pe de-a-ntregul.
Să fie vasul plin mereu, dar să nu se reverse.
Păzeşte-mă de evadări.

Mihaela Paula Ghiţ

Păstrează-mi soluţii de urgenţă,
scurtături, ieşiri de siguranţă.

DESCHID OCHII, MĂ UIT

Deschid ochii, mă uit
la soţia mea care doarme.
Şi iată că surprind o expresie
pe care nu i-o ştiam
şi-mi place nespus.
Surâd bunei ursite.
Sunt ostenit, însă ochii
nu-i mai pot închide.

ELOGIUL DICŢIONARULUI

lui Giorgio (et pour cause)*

Ah, frumoasa precizie
a cuvintelor în dicţionar.
Ce simple, clare, adevărate,
fiecare la locul său
(şi utile, nu inerte, nu moarte
precum chipurile dintr-un muzeu de ceară).
Ah, frumoasa şi diversa lectură.
Să luăm o filă la-ntâmplare.
Începe cu cactus: nume comun
pentru toate plantele din specia...,
treci apoi la creastă: vârf, pisc.
Găseşti şi cadavru, e drept,
dar repede dai de cadou: lucru dăruit!
Închei fericit cu cadenţă:
modulare a vocii, a sunetului
în cânt, într-un pasaj muzical...
Ah, frumoasa varietate,
senina armonie
a cuvintelor în dicţionar.
Ah, frumosul adevăr.
Cât e de limpede, identic cu sine,
cât de onest e înlăuntrul său realul
şi, în sfârşit, cât de imun
la orice posibilă alterare.

* Giorgio Bàrberi Squarotti, director al ***Marelui Dicţionar al Limbii Italiene***, ediţia UTET

Prezentare şi traducere
Mircea OPRIŢĂ